John Crocker 1741

Quinti Horatii Flacci OPERA.

Interpretatione & Notis Illuſtravit

LUDOVICUS DESPREZ,

Cardinalitius Socius ac Rhetor Emeritus,

JUSSU

Chriſtianiſſimi REGIS,

IN USUM

Sereniſſimi DELPHINI,

AC

Sereniſſimorum Principum BURGUNDIÆ, ANDIUM, BITURIGUM.

Huic EDITIONI acceſſere

Vita HORATII, cum DACERII Notis,

Ejuſdem Chronologia Horatiana, & Præfatio

De SATYRA ROMANA.

EDITIO OCTAVA.

LONDINI,

Impenſis J. KNAPTON, R. WILKIN, A. BETTESWORTH, D. MIDWINTER, W. & J. INNYS, J. OSBORN & T. LONGMAN, R. ROBINSON, J. BATLEY, A. WARD, & J. CLARKE. MDCCXXVII.

Lh 8.192.18

1888, July.

Divinity School.

Lit. Rem.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
NOV 29 1974

56*102

Q. HORATII FLACCI VITA,

PER LUDOVICUM DESPREZ.

QUINTUS[a] HORATIUS FLACCUS in Venuſio Apuliæ oppido natus eſt. [b] Patrem habuit libertinum, & exactionum coactorem. Salſamentarium ſcribunt aliqui: eo quod in altercatione quidam Horatio exprobaverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio ſe emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4 ad Heren. [c] Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cotta & Manlio Torquato iterùm Conſulibus. [d] A patre Romam puer deductus, ibique honeſte educatus, atque liberalibus diſciplinis inſtitutus eſt. [e] Orbilium grammaticum audivit. [f] Româ Athenas ſe contulit, Philoſophiæ diſcendæ causâ. [g] Athenis cum verſaretur, annum ætatis agens viceſimum tertium, à

a Lib. 2. Satira 1. verſu 35.
b Lib. 1. Sat. 4. & 6.
c Lib. 3. Od. 21. Epod. 13.
d Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epiſt. 2. v. 41.
e Lib. 2. Epiſt. 1.
f Lib. 2. Epiſt. 1.
g Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.

HORATII VITA.

Bruto abſtractus ad civile bellum, ac tribunus militum factus, Philippenſi cladi interfuit. [h] Tum victus, & bonis exutus paternis, paupertate conflictatus ad poeſim animum appulit. [i] Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit: ac per eum ſubinde cum Auguſto reconciliatus, utrique valde charus extitit, & liberaliter ditatus. [k] Suetonio etiam teſte, primum Scriba Quæſtorius fuit, poſt veniam ab Auguſto impetratam. [l] Animo erat à tumultibus urbanis alieno, ſeceſſumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo ſuo, quem deſcribit Lib. 1. Epiſt. 16. [m] Hinc ſcribendarum Epiſtolarum munus ab Auguſto oblatum detrectavit. [n] Victus frugalitatem cum munditia dilexit. [o] Fuit corporis habitu brevi & obeſus. De ingenii ſcriptorumque elegantia nihil eſt quod dicam, cum tot ſæcula non ſine admiratione prædicarint junctam ab eo in carminibus Anacreontis ſuavitatem cùm Pindari virtute & ſublimitate: in ſermonibus vero eam dicacitatem urbanam, quâ nihil ſolertius & ſagacius. Mortuus eſt anno Ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio ſcribentis 59. [p] Auguſtum hæredem palam nuncupavit. Humo conditus eſt in extremis exquiliis, juxta Mæcenatis tumultum.

---

h Lib. 2. Epiſt. 2.
i Lib. 1. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.
k Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
l Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epiſt. 10.
m Sueton. in vita Horatii.
n Lib. 1. Od. 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epiſt. 5.
o Lib. 2. Sat. 3. Lib. 1. Epiſt. 4, & 20.
p Sueton. cit.

Q. HORATII FLACCI VITA; E SUETONIO.

UINTUS HORATIUS FLACCUS, Venuſinus, patre, ut ipſe quidem tradit, libertino, & exactionum coactore: ut vero creditum eſt, ſalſamentario: quum illi quidam in altercatione exprobraſſet, Quoties ego vidi patrem tuum cubito ſe emungentem? *Bello Philippenſi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit: victiſque partibus, veniâ impetratâ, ſcriptum Quæſtorium comparavit: ac primò Mæcenati, mox Auguſto in gratiam inſinuatus non mediocrem in amborum amicitia locum tenuit. Mæcenas quantoperè eum dilexerit, ſatis demonſtratur illo Epigrammate,*

Ni te viſceribus meis, Horati,
Plus jam diligo, tuum ſodalem
Hinno me videas ſtrigoſiorem.

Sed multo magis extremis, tali ad Auguſtum elogio: Horatii Flacci, ut mei, eſto memor. *Auguſtus Epiſtolarum quoque ei officium obtulit, ut hoc ad Mæcenatem ſcripto ſignificat:* Antè ipſe ſufficiebam ſcribendis epiſtolis amicorum: nunc occupatiſſimus & infirmus, Horatium noſtrum te cupio adducere. Veniet igitur ab iſta paraſitica menſa ad hanc regiam, & nos in epiſtolis ſcribendis adjuvabit. *Ac ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit. Extant epiſtolæ, è quibus, argumenti gratia, pauca ſubjeci.* Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Rectè enim & non temerè feceris, quoniam id uſus mihi tecum eſſe volui, ſi per valetudinem tuam fieri poſſet. *Et rurſus:* Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire: nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſpreviſti, ideo nos quoque ἀνυπερφρονήμεν. *Prætereà ſæpe eum, inter alios jocos,* puriſſimum penem & homuncionem lepidiſſimnm *appellat: unaque & altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus uſque adeo probavit, manſuraque perpetuo credidit, ut non modo ſeculare carmen componendum injunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique, privignorum ſuorum: eumque coegerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Poſt ſermones vero lectos quoſdam, nullam ſui mentionem factam ita ſit quæſtus:* Iratum me tibi ſcito, quod non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimum loquaris. An vereris ne apud poſteros infame tibi ſit, quod videaris familiaris nobis eſſe? *Expreſſitque Eclogam, cujus initium eſt;*

Quum tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,

Legibus

Legibus emendes : in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.

Habitu corporis brevis fuit, atque obeſus; qualis & à ſemetipſo in Satyris deſcribitur, & ab Auguſto hac Epiſtolâ : Pertulit ad me Dionyſius libellum tuum, quem ego (ne accuſem brevitatem) quantuluſcunque eſt, boni conſulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui ſint, quam ipſe es, ſed ſi tibi ſtatura deeſt, corpuſculum non deeſt. Itaque licebit in ſextariolo ſcribas, quum circuitus voluminibus tui ſit ὀγκωδέστατος ſicut eſt ventriculi tui.

Vixit plurimum in ſeceſſu ruris ſui Sabini, aut Tiburtini : domuſque ejus oſtenditur circa Tiburni luculum.

Venerunt in manus meas & Elegi, ſub ejus titulo, & Epiſtola proſa oratione, quaſi commendantis ſe Mæcenati. Sed utraque falſa puto : nam Elegi vulgares : Epiſtola autem obſcura : quo vitio minimè tenebatur. Natus eſt VI. Id. Dec. C. Cotta & L. Torquato Conſulibus. Deceſſit V. Kal. Dec. C. Marcio Cenſorino & C. Aſinio Gallo Conſulibus, poſt nonum & quinquageſimum annum : hærede Auguſto palam nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non ſufficeret ad obſignandas teſtamenti tabulas Humatus & conditus eſt extremis Eſquiliis juxta Mæcenatis tumulum.

V. CLAR. *AND. DACERII*

NOTÆ

IN VITAM

Q. HORATII FLACCI.

Horatii Flacci vita è Suetonio.] Hanc vitam Porphyrio diſertè adjudicat Suetonio in Notis ſuis ad Epiſt. 1. Lib. II. his verbis, *Auguſto increpanti Horatium, quod non ad ſe quoque plurima ſcriberet, ut Suetonius auctor eſt, imprimis cum laude Cæſaris ſe excuſat.* At vel tacente Porphyrione, ita ſe prodit hic Suetonii ſtylus, ut peritum lectorem haud temere fallat.

Patre, ut ipſe quidem tradit, libertino, & exactionum coactore] Hoc de ſeipſo profitetur Horatius Sat. 6. Lib. I. v. 45.

Nunc ad me redeo libertino patre natum.

Et v. 84. *Nec timuit, ſibi ne vitio quis verteret, olim*
Si præco parvas, aut, ut fuit ipſe, coactor
Mercedes ſequerer----------

Ut vero creditum eſt, ſalſamentario.] Salſamentarium propriè nuncupant Græci ἀλλαντοπώλην, Galli *un Chareutier*, qui parat venditque farcimina, tomacula, & id genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito ſe emungentem?] Hoc convicio irridebantur Salſamentariorum filii. Cic. IV. Lib. Rhetoricorum ad Herennium (ſiquidem ille eſt verus illius operis auctor) *Per conſequentiam ſignificatio fit, cum res quæ ſequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in ſuſpicione, ut ſi ſalſamentarii filio dicas, Quieſce tu, cujus pater cubito ſe emungere ſolebat.*

Bello Philippenſi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabat Athenis. Vide quid narret ipſe Epiſt. 2. Lib. II.

Scriptum

Scriptum Quæſtorium comparavit.] Lege ſcrib'tum pro ſcribatum, Vide Notas noſtras ad v. 36. Sat. 6. Lib. II.

De re communi ſcribæ magna atque nova te
Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti.

adde quod ſcribit Liv. cap. 46. Lib. IX. & A. Gell. cap. 9. Lib. VI.

Ac primo Mæcenati——in gratiam inſinuatus.] Hæc ita narrantur, quaſi Horatius non innotuerit Mæcenati, niſi poſt impetratam demum ab Auguſto veniam, & comparatum ſcribatum Quæſtorium. At Iſtud Suetonio nunquam excidiſſet. Mæcenate enim deprecante Cæſar ignovit Horatio, eiq; bona ſua Fiſco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mæcenas Horatium habere in numero familiarium ſuorum, quocum negotia ſua communicaret; quemque in otio ſuo jucundum adhiberet comitem.

Hinno me videas ſtrigoſiorem.] Non placet iſto lectio. Proculdubio ſcripſerat Mæcenas, *Ninnio me videas ſtrigoſiorem*, eamq; lectionem ſecutus eſt doctiſſimus Voſſius. Fuit iis temporibus Nin. Craſſus poeta quovis pumice aridior, eamq; ob cauſam iſtiuſmodi conviciis obnoxius.

Elogium.] Græcè ἔλόγιον, propriè ſignificat titulum, lemma, præfationem conciſam, breviarium, quo quis, quid ſibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatiſſimus & infirmus.] Infirma valetudine utebatur Auguſtus omni tempore, poſt autem bellum Hiſpanicum, impendio magis graveſcere cœpit ejus valetudo. Poſt iſtud igitur bellum conſtat eum hanc epiſtolam ad Mæcenatem ſcripſiſſe, Horatioque obtuliſſe munus epiſtolarium.

Ab iſta paraſitica menſa.] Horatius enim non erat ex Mæcenatis domeſticis, neq; ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoq; eum hic irridet Auguſtus ut Mæcenatis paraſitum, cum ei eſſet aſſiduus conviva.

At ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit.] In primis notatu dignum eſt, quod hic obſervat Suetonius. Rara eſt in principibus ejuſmodi moderatio: cujus quidem exhibendæ fateor non niſi rariſſimas iis præberi occaſiones. Adeo in paucos incidunt, qui officia ampla & honores ultro ſibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri poſſet.] Indicant hæc verba Horatium, valetudinis ſuæ excuſatione uſum honorem ſibi ab Auguſto oblatum, recuſaſſe. Jam enim conſenuerat, unde etiam ſequitur hoc ei non oblatum fuiſſe ante bellum Hiſpanicum, ut ſupra dixi.

Septimio.] Idem eſt Septimius, quem alloquitur Hor. Od. 6. Lib. II. quem laudat Ep. 3. Lib. I. quemq; Tiberio commendat Ep. 9. Lib. I.

Unaq; & altera liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Auguſti in ſe liberalitate, quod tamen ſilentium non eſt ab ingrato animo profectum. Nemo unquam fuit princeps, qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Auguſti ſimiles, qui omnibus ſuis ſubjectis benefecit. Quorſum igitur pro ſeipſo ſeorſim gratias ageret, quum eſſent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hujuſmodi

modi gratiarum actio gloriam principis amplificat, ſolaq; digna eſt quæ literarum monumentis poſteritati commendetur. Itaq; Horatius, qua erat prudentia, nihil prætermiſit, quo demonſtraret imperium univerſum Auguſto acceptam retuliſſe felicitatem ſuam, neque quenquam fuiſſe civem Romanum, qui ei tranquillitatem vitamque ſuam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberii Druſique.] Quod quidem fecit Od. 4. & 14. Lib. IV.

Eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.] Qui credet omnes Odas Lib. IV. ab Horatio ſcriptas poſtquam hoc erat ei ab Auguſto imperatum, næ is longe errabit. Illud ſolum dicit Suetonius, Horatium ab Auguſto coactum fuiſſe quartum librum edere, illaſque Odas, quas ex ipſius imperio compoſuiſſet, iis adjungere, quas jam pridem feciſſet necdum in lucem edidiſſet. Vide Notas ad Od. 1. Lib. IV.

Habitu corporis brevis fuit & obeſus.] Quod ipſe dicit Sat. 3. Lib. II. ubi ſe affirmat eſſe ſtaturæ non ampliùs bipedalis.

Vixit plurimum in ſeceſſu ruris ſui.] Hibernos menſes nonnunquam Tarenti tranſigebat. Sed maximam ætatis ſuæ partem degebat in Tiburtino ſuo: quem locum prætulit Tarento, quod oſtendit Od. 6. Lib. II.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuiſſe Horatio rus. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem, & Sabinum, unde alii illam Tiburtinis accenſet, alii Sabinis; quod fieri ſolet de villis, urbibus, & montibus qui duabus regionibus interjacent. Sic Venuſium nunc Lucaniæ, nunc Apuliæ urbs habebatur, ut loquitur noſter Sat. I. Lib. II.

——Lucanus, an Apulus, anceps.
Nam Venuſinus erat finem ſub utrumque colonus.

Et Od. 4. Lib. III. eadem de cauſa ponit montem Vulturem in Apulia & extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Suetonio plane ſimilem apud Catullum, qui de rure ſuo, quod in eadem regione, ubi & Horatii rus erat, dicit,

O funde noſter, ſeu Sabine, ſeu Tiburs,
Nam te eſſe Tiburtem autumant, quibus non eſt
Cordi Catullum lædere: at quibus cordi eſt
Quovis Sabinum eſſe pignore contendunt,
Sed ſeu Sabine, ſeu verius Tiburs, &c.

Domuſque ejus oſtenditur circa Tiburni luculum.] Is eſt Tiburni lucus, de quo Od. 7. Lib. I.

Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.

Fuit autem Tiburnus Catilæ & Coræ frater, qui quam condiderant urbem, Tibur ex nomine fratris ſui maximi natu nuncupaverunt. Virgil. Lib. VII.

Sed

Sed utraque falſa puto, nam Elegi vulgares.] Egregium eſt hoc loco Suetonii judicium. Ex eo, quod vulgares ſunt hi Elegi, Horatio illos abjudicat. Longè aliam tuliſſent ſententiam hodierni Critici, qui nulli labori parcunt, dum antiquorum vitia perveſtigant, quique pulcherrimos ſæpè locos vexant damnantque, ideo tantum, quia, quod pulcherrimum eſt à Genio ipſorum abhorret maxime. Quo plura reperiſſent in his elegis humilia & inepta, eo impenſiùs contendiſſent verum auctorem fuiſſe Horatium. Prô dolor! quanto cum ipſorum diſpendio perierunt? Huc enim provocarent tanquam ad certiſſimam auctoritatem gratulantes ſibi repertos eſſe teſtes, qualeſcunq; qui cauſæ recentiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipſo Horatio ſumpto argumento, contendere hos elegos fuiſſe ſubditicios, ipſe enim de ſuis ſcriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. II.

Carmina compono, hic elegos.

Epiſtola autem obſcura.] Noſtro igitur vitio fit, quod obſcura quædam apud Horatium deprehendamus: plerumq; vero commentatorum, & interpretum culpa, qui ſæpe clariſſimis alioqui locis tenebras offuderunt, quique auctorem penitus depravârunt inepto eo ſenſu quem ipſi affixerunt.

VI. Id. Dec.] Hoc eſt octavo ejus menſis die, anno ab U. C. 688. 63 annis ante Natum Chriſtum.

L. Cotta & L. Torquatus Coſſ.] Dicente ipſo Od. 21. Lib. III.

O nate mecum Conſule Manilio!

Et Od. 13. Lib. V.

Tu vina Torquato move
Conſule preſſa meo.

Deceſſit C. Martio Cenſorino & C. Aſinio Gallo Coſſ.] Anno ab U. C. 745. ſex annis ante Natum Chriſtum. Errat igitur Suetonius, cum dicit infrà *poſt quinquageſimum nonum annum.* Ab octavo enim Dec. m. die ann. 680. ad vigeſimum ſeptimum Nov. 745. non ſunt amplius quinquaginta ſeptem anni minus undecim diebus. Niſi hæc ſit potius culpa librarii.

Hærede Auguſto palam nuncupato, quum urgente vi valetudinis non ſufficeret ad obſignandas Teſtamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Teſtamenta viva voce dicta, modo teſtator hæredem ſuum nuncuparit coram ſeptem teſtibus. Juſtinian. Inſt. Tit. 10. Sect. 13. *Si quis autem ſine ſcriptis voluerit Jure Civili ordinari teſtamentum, ſeptem teſtibus adhibitis, & ſua voluntate coram iis nuncupata, ſciat hoc perfectiſſimum teſtamentum Jure Civili firmumque conſtitutum.*

In extremis Eſquiliis juxta Mæcenatis tumulum.] Habitavit enim Mæcenas in extremis Eſquiliis ubi ſuperbam ſibi domum fecerat, adeoque ſepulchrum.

Juxtà Mæcenatis tumulum.] Deceſſerat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum eſt, quod Horatius, ſuperſtes cum eſſet, nihil in ſcriptis reliquerit, quo teſtaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mihi quidem illud non videtur credibile. Tanto eum affectu dilexit, tantaque in ſe merita ejus erant, ut nefas eſſet officium lugendi Mæcenatis cuiquam alteri reliquiſſe. Nullo pacto eſſet ignoſcendum adeò inhumano facinori. Si ita nefariè ingratus fuiſſet, non tam æſtimarem ſcripta, quam ipſum auctorem aſpernarer: meque adeo pœniteret tanti temporis in eo explicando vertendoq; collocati. Videamus an hiſtoria nobis aliquid ſuggerat, quod eum expediat à crimine ſilentii iſtius, quod quidem primo tam ſuſpectum tamque odioſum apparet. Dio de eo anno loquens, qui Mæcenati ſupremus fuit, enumerat primo omnia felicia, quæ Auguſto eo anno contigerunt. Cumq; demonſtraſſet priores octo menſes nihil ei præter felices eventus dediſſe, addit finem anni non reſpondiſſe principio, mortemque Mæcenatis derepente interrupiſſe proſperorum ſeriem, ad nonum uſq; menſem continuatam. Mors igitur Mæcenatis non niſi poſt octavum menſem contigit. At quamvis ſtatim poſt eum menſem exactum contigiſſet (quod tamen non conſtat, cum Dio non deſignet quoto die contigerit) a fine Octobris ad vigeſimum ſeptimum diem Novemb. m. non fuiſſet Horatio ſpatium primis lachrymis abſtergendis. Itaq; conſtat eum non diu ſuperſtitem fuiſſe amico ſuo. Quid autem aliud facere potuiſſet, quo clarius demonſtraret, quam vehementer eum dilexerit? Tum proculdubio id præſtitit, quod ante aliquot annos pollicitus erat, quum ad Mæcenatem ſcriberet, periculoſo morbo laborantem & mortem optantem.

Ah te meæ ſi partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror alteram,
Nec carus æque, nec ſuperſtes
Integer? ille dies utramque
Ducet ruinam, non ego perfidum
Dixi ſacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes ſupremum
Carpere iter comites parati, &c.

Si aſtrologis advocatis de natali ſuâ hora conſultaſſet Horatius, non notuiſſet de ſuorum temporum cum Mæcenatis temporibus conſenſu felicius ariolari. At ille magis perſpectas habuit amicitiæ ſuæ, quam fatalis ſui ſideris vires. Neque difficile eſt vera vaticinari, cum in tuo arbitrio ſitum ſit, ut confiant quæ prædixeris.

CHRO-

CHRONOLOGIA
Annorum HORATII
PER
CONSULES:
Digesta è DACERIO.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
688	63	1	L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	M. Tullius Cicero C. Antonius
Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio.			Natus est Augustus.
691	60	4	D. Jun. Silanus L. Lucinius Murena
692	59	5	Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	6	Q. Metellus Celer L. Afranius
694	57	7	C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	P. Lentulus Spinter Q. Metellus
697	54	10	C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus

Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Od. IV. Lib. III. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est. Sat. VI. Lib. I. Epist. II. Lib. II.

Anno

Anno ab U. C.	Anno ante J. C.	Anno Hor.	CONSULES.
698	53	11	Cn. Pompeius II. M. Craſſus II.
699	52	12	Appius Pulcer L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	Cn. Domitius M. Valer. Meſſala
701	50	14	Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	L. Lentulus C. Marcellus
705	46	18	C. Cæſar II. P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas ſtudiorum cauſa miſſus eſt. Noluit enim pater, ut eo proficiſceretur, aut uſquam à latere ſuo diſcederet, donec ea eſſet ætate, ut vitæ ſuæ modum ipſe habere, & morum integritatem in corruptiſſima civitate ſervare poſſet.

706	45	19	Q. Fuſ. Calenus P. Vetinius
707	44	20	C. Cæſar III. M. Lepidus
708	43	21	C. Cæſar IV. Q. Fab. Maximus
709	42	22	C. Cæſar V. M. Antonius

Cæſar in Curia Pompeii confoſſus, C. Octavius (qui poſtea Auguſtus) ex Epiro redit Romam.

710	41	23	C. Panſa A. Hirtius

Duobus his Coſſ. uno prælio occiſis, ſuffectus eſt C. Octavianus, aſſumpſitque ſibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adoleſcentes eduxit ſecum, in iis Horatium. Vide Ep. II. L. II. Horat. ſcribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	M. Lepidus II. L. Munatius Plancus

De hoc Conſulatu Horatius Od. XIV. Lib. III.

Non ego hoc ferrem calidus juventa
Conſule Planco.

Erat jam viginti quatuor annorum, & in Bruti exercitu verſabatur. Aderat pugnæ Philippenſi, inde fugit, *relicta non bene parmula*: à prælio Romam rediit. Fecit Od. XIV. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	Anno ante J. C.	Anno Hor.	CONSULES.
712	39	25	P. Servilius II. L. Antonius
713	38	26	Cn. Domitius II. Asinius Pollio

Pollioni inscribit Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brundusium comitatur, scribitque Sat. V. Lib. I.

714	37	27	L. Censorinus C. Calvisius
715	36	28	Appius Claudius C. Norbanus
716	35	29	M. Vipsanius Agrippa L. Caninius, *& post ejus mortem*, Statilius Taurus

Pompeius F. rupta societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. ea de re componit Od. VII. Lib. V.

717	34	30	L. Gellius M. Coccius Nerva

Menas relictis iterum Pomp. F. partibus, Augusto se adjungit, a quo factus est Tribunus Militum. In hunc Hor. Od. IV. Lib. V. invehitur.

718	33	31	Sex. Pom. August. *Cognatus* L. Cornificius

Pompeius in Phrygia trucidatur. Pompeianis jam secundum venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Od. VII. Lib. II. scribit.

719	32	32	M. Antonius L. Scribonius Libo
720	31	33	C. Cæs. Octavianus II. L. Volcatius Tullus

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. & VI. Lib. II.

721	30	34	Cn. Dom. Ænobarbus C. Socius

Bellum civile Antonium inter & Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit Lib. V. Od. XVI.

722	29	35	C. Cæsar Octavianus III. Messala Corvinus

Parat se Mæcenas Augustum per mare ad bellum Actiacum sequi. In eam rem composita est Od. I. Lib. V. Victus Antonius, fugatusq; est IV. Non. Septembres. Hanc Augusti victoriam canit Horatius Od. IX. Lib. V. sub finem hujus anni moritur Catius Philosophus Epicureus.

723	28	36	C. Cæsar Oct. IV. M. Crassus

Alexandria capta. Mors Antonii & Cleopatræ. Facta est Od. VI. & XXXVII. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	Anno ante J. C.	Anno Hor.	CONSULES.
724	27	37	C. Cæsar Octavianus V. Sextus Apuleius

Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primum sub Augusto clausum. Dedit Hor. Od. XII. Lib. I. & circa hoc tempus Od. VI. L. III.

725	26	38	C. Cæsar Oct. VI. M. Agrippa II.

Titulo Principis ornatur C. Cæs. Octav. facta est Od. II. Lib. I. Extructa Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur: qua de re composita est Od. XXXI. Lib. I. Romanos incessit metus, ne Cæsar sedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Od. III. Lib. III.

726	25	39	C. Cæsar Octavianus VII. M. Agrippa III.

Cæsare Britannis bellum inferre cogitante, Horatius cum eum in ea expeditione comitaturum se crederet, scribit Od. VI. Lib. II. Verum proficiscenti principi Arimini occurrunt Britannorum legati bellum deprecantes. In hanc profectionem scripsit Hor. Od. XXXV. Lib. I. Eodem hoc anno, C. Cæs. Octav. pulcherrima oratione ad Senatum habita, contendit ut per Patres sibi liceret depositio Imperio, reliquam ætatem in otio degere: inde sumptum argumentum Od. XVI. Lib. II. Cæsari delatum Augusti nomen.

727	24	40	Augustus Cæsar VIII. Statilius Taurus II.

Scripta est Od. X. Lib. II. Od. XI. Lib. IV. Ep. V. Lib. I. Hoc ætatis finierat versus Amatorios plerosque & Sat. II. III. IV. VIII. IX. & X. Lib. I. Primum item Lib. II.

728	23	41	Augustus IX. M. Silanus

Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum regnum occupaverat, cum Scytharum auxiliaribus copiis proficiscitur. Tiridates ad Augustum confugit, quem sibi dedi per legatos postulat Phraates. Fit Od. XXVI. & XXXIII. Lib. I. item IV. Lib. II. Od. XXVI. Lib. III. Clauditur Janus jam sub Augusto secundum.

729	22	42	Augustus IX. C. Norbanus

Augustus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Ægypti Præfecto mittit. Facta Od. XXIX. Lib. I. moritur Quintilius Varus Poeta, cognatione conjunctus Virgilio, cui consolando scripsit Hor. Od. XXIV. Lib. I. Mœcenas Licinia amore captus, quam & paulo post duxit. Huc spectat Od. XII. Lib. II. Victi Hispani. Parthorum a Phraate defectio. Od. VIII. Lib. III. Augustus ex Hispania reversus, ubi periculoso laboraverat morbo. Reditum hunc celebrat Od. XIV. Lib. III. Huc etiam referri potest Od. XXXVI. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	Anno ante N. C.	Anno Hor.	CONSULES.
730	21	43	Auguſtus XI. C. Piſo

Non ſine ratione hunc annum ſpectare videntur Od. XXXVI. Lib. I. Od. XIII. Lib. II. Od. XIX. & XXXIX. Lib. III.

731	20	44	Cl. Marcellus L. Arruntius

Supplicium de Fannio Cœpione, & Licinio Murena, cujus ſoror Mæcenati nupſerat, in Auguſtum conjurantibus ſumtum.

732	19	45	M. Lollius Q. Lepidus

Exeunte hoc anno, aut ſequente ineunte ſcripta eſt Lib. I. Ep. XX. Mæcenati, qui jam decem amplius annos urbi præfectus fuerat, ſuccedit Agrippa.

733	18	46	M. Aurelius P. Silius Nerva

Tiberius cum imperio in Orientem miſſus Tigranem in Armeniæ, Phraatem in Parthiæ regnum reſtituit. Signa Romana, quæ Parthi Craſſo & M. Antonio abſtulerant, redita, Romamque remiſſa, Hor. ſcribit Lib. I. Ep. III, IV, & VII. ut & paulo ante Od. XIX, & XXX. Lib. I. Od. II. Lib. II. & Od. IV. Lib. III.

734	17	47	C. Sentius Saturninus Q. Lucretius

Debellatum in Hiſpania per Agrippam, res a Tiberio in Oriente geſtæ Romam illatæ. Scribit. Hor. Ep. XII. Lib. I. Virgil. Athenas proficiſcitur, Megaris in morbum incidit, Brunduſii moritur: Roma diſcedentem proſecutus eſt Hor. Od. III. Lib. I. Huic anno etiam ſupponi poſſunt Od. IX. Lib. II. & Sat. V. Lib. II. neu minus commode anno 728.

735	16	48	Cn. Lentulus P. Lentulus
736	15	49	C. Furius C. Silanus

Ludos Seculares dedit Auguſtus. Carmen Seculare paulo ante paraverat Hor. ut & Od. XXI. Lib. I. Od. VI. Lib. IV. ad Ep. XIII. Lib. I. & Ep. I. Lib. II. ad hujus anni finem referri poſſunt.

737	14	50	L. Domitius P. Scipio

Auguſtus Cæſar Liciniæ Mæcenatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiſcitur, quo liberius cum ea degeret; relicto ad urbis præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippa, aut potius pro Meſſala Corvinio, qui ad id unus minus idoneus, eam paucis diebus tenuerat: hujus anni eſt Od. I. Lib. III. Od. II. & X. Lib. IV.

738	13	51	M. Druſus Libo L. Piſo

Sicam-

Sicambri & Rhæti per Druſum & Tiberium devicti, dum Auguſtus in Gallia moram trahit.

Anno ab U. C.	*Anno ante N. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
739	12	52	Cn. Lentulus M. Craſſus

Abſentiam Auguſti impatienter ſatis tulerunt Romani, reditum ejus avide exoptantes. Facta eſt Od. II. & V. Lib. IV.

740	11	53	Tiberius Nero Quintilius Varus

Redit Auguſtus Romam, a quo juſſus Horatius Victoriam, quam ſedecim aut octodecim menſibus ante de Vindelicis, Rhætis & Sicambris reportarant Druſus & Tiberius, cecinit. Ep. VII. & X. Lib. I. non longe ab hoc tempore abſunt.

741	10	54	M. Valer. Meſſala P. Sulpitius Quirinus

Agrippæ mors. Novæ Druſi & Tiberii de Vindelicis, Rhætis & Sicambris victoriæ. Scripta eſt Od. XV. Lib. IV. Quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec melius potuit quam in Auguſti laudibus finem facere.

742	9	55	P. Fab. Maximus Q. Ælius Tubero

His Coſſ. ni fallor, Auguſtus Lollium C. Cæſ. Nepoti ſuo octo annorum præfecit, hac de re ſcribit Horat. ad Lollium Ep. XVIII. Lib. I.

743	8	56	Jul. Antonius Q. Fab. Maximus

Jul. Florus cum Tiberio in Pannonia verſabatur, huic inſcribit Ep. II. Lib. II. fuit hoc operum Horat. ultimum: non liquet certe eorum, quorum tempus eſt incertum, ullum poſt hunc annum potuiſſe ſcribi.

744	7	57	Cl. Druſus Q. Criſpinus

Druſus triceſimo ætatis anno in Germania moritur.

745	6	58	M. Cenſorinus Aſinius Gallus

Menſem Sextilem ita dictum, quod a Martio vetere anni principio Sextus eſſet, *e ſuo cognomine* Auguſtum *nuncupavit, magis quam Septembrem* (quod maluerant patres & amici) *quo erat natus; quia hoc ſibi & primus Conſulatus, & inſignes victoriæ obtigiſſent.* Suet.

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcenatis, quam & poſt paucos dies inſecuta eſt Horatii, mors. Atque hæc ſunt, quæ de vita, ſcriptis, & morte Horatii compertiora habuimus dicere. Nam opera ejus dimidiam plus partem incerti ſunt temporis, in quibus pleriſque præclare egiſſe nos putamus, ſi quando hanc vel illam Oden, Epiſtolam, &c. illam vel hanc tempore anteceſſiſſe vel ſecutam fuiſſe, aliquo indicio demonſtraverimus.

TESTI-

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM
DE
HORATIO.

OVID. Lib. 4. Triſt. Eleg. 10.

ET tenuit noſtras numeroſus Horatius aures,
Dum ferit Auſoniâ carmina culta lyrâ.

PERS. Sat. 1.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

MARTIAL. Lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos poſſet cum ſuperare modos.

PETRON. Sat.

Homerus teſtis & Lyrici, Romanuſq; Virgilius, & Horatii curioſa felicitas.

LUCAN. Poem. ad Calp. Piſonem.

Auſoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.

QUINTIL. Lib. 10. Cap. 1.

Multo eſt tetrior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores capiosus . . . . . Lyricorum idem Horatius ferè ſolus legi dignus. Nam & inſurgit aliquando, & plenus eſt jucunditatis & gratiæ, & variis figuris & verbis feliciſſimè audax.

AUSON. ad Nepotem.

Te præeunte, Nepos, modulata poemata Flacci,
Altiſonumque iterum fas eſt didiciſſe Maronem.

D. HIE-

TESTIMONIA DE HORATIO.

D. HIERON. Præfat. in Chron.

Quid psalterio canorius? quod in morem vatis Flacci & Graci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur.

SIDON. APOLLIN. Epist. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum secutus nunc ferebatur in Iambico citus, &c.

Et alibi:

Stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas Horati,
Alcæo potior Lyristes ipso.

Comment. Vet.

Horatii satyræ inter Lucilii & Juvenalis satyra media est. Nam & asperitatem habet ut Lucilius, & suavitatem ut Juvenalis.

J. LIPS. Epistolic. Quæst. Lib. 2. Epist. 9.

Horatius in satyris placidus, lenis, quietus, monet sæpius quam castigat; sed ita præclare tamen hoc ipsum, ut in ea parte & arte nihil possit supra eum.

MANUT. Epist. Lib. 6. Ep. 7.

Quis enim, qui de Poetis modo judicare aliquid possit, uni inter Latinos omnes Horatio vel acumine ingenii, vel sententiarum gravitate, palmam non tribuit?

TAN. Cap. Epist. Lib. 1. 57.

Venerum ille parens Horatius ei pro suâ elegantiâ & ingenii urbanitate haud dubiè placet.

JUL. SCAL. de Re Poet.

Carminum igitur libri vel jucunda inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum, tum novitate, tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solum dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti; verùm etiam sublimi maximè commendandi.

Q. HORATII FLACCI
Carminum, seu Odarum,
LIBER PRIMUS.

Asclepiadeum versus

ODE I. AD MOECENATEM.

Alios aliis rebus duci; se laude poeseos, præsertim lyricæ.

Spondeus Choriambus Choriambus Pyrrhichius Iambus

MOECENAS atavis edite regibus,
O, & præsidium, & dulce decus meum: [2]
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

O Mœcenas orte à majoribus proceribus, ô & meum columen, & chara mea gloria; sunt plerique, qui decurrentes gaudent

ANNOTATIONES.

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex Spondeo, duobus Choriambis & Pyrrhichio vel Iambo: sicque scandere licet:

Mœcē | nās ātă | vīs | ēdītĕ rē | gĭbŭs;

vel isto modo faciliori,

Mœcē | nās ātă | vīs | ēdītĕ | rēgĭbŭs.

1. *Mœcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non, *Mecænas*, ut quidem è vulgo. Vide Rel. Rhodig. lib. 12. cap. 16. *Mœcenas equestri & splendido natus genere, non minus Agrippâ Cæsari charus.* Vel. Paterculus, *Vir ingeniosus, & magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, si illum enervâsset felicitas*, inquit Senec. Epist. 1.

Atavis.] Ex Non. Marcell. quasi *avi tata*, id est, pater. Avi proavus proprie atavus dicitur. Vide aut. Pers. Sc. 2.

Pater avus, proavus, abavus, atavus, tritavus. Omnibus his superiores sive anteriores sunt, Majores appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus, quicquid garriant nonnulli de Etruriæ regibus: quamvis etiam illorum nescio quam, & quo nitantur fundamento series contexant; ut Mœcenati pater fuerit Menedorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbus majorum primus, &c. Certè divites quosque & primarios viros nuncupari aliquando reges, constat ex autoribus tum profanis, tum etiam sactis. Vide infra Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *O, & præsidium.*] Mœcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantùm, sed & Virgilio, Propertio, aliisque viris literatis præsidium ac tutela. Vide lib. 2. Od. 7. Tanta verò Mœcenatis apud posteros fama extitit, ut ad omnes eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentia atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri principis. Huc pertinet quod ait Persius, Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnicis exercitationibus impensè student, alii agriculturæ, alii navigationi, & mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, &c.

Curriculo.] Pro curru vel ipso curru, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum Collegisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in

Colle-

conſpergi pulvere Olympico, & quos meta non tacta rotis calidis, ac illuſtris victoria extol-

Collegiſſe juvat: metáque fervidis [3]
Evitata rotis, palmáque nobilis 5

ANNOTATIONES.

Campo etiam Martio; ſive apud Græciam in Ludis illis ſolemnibus, qui totius orbis frequentiâ celebrabantur, in quibus pentathlon, ſive quinquennium, id eſt, quintuplex certamen, Jaculatio, diſci jactus, ſtadii curſus, ſaltus, palæſtra: ſive mavis, Curſus, Pugilatus, Diſcus, Ceſtus, Lucta. Stadium longum erat pedes ſexcentos. Victores Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuaque immunitate donabantur; adeò ut Olympionicen eſſe cenſeretur aliquid majus quàm Romæ de hoſtibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejuſmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Iſthmii, Nemei. Annui quidam, ut Pythii, quinquennales Olympici & Iſthmii; Nemei tertio quoque anno hebant: plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ ſunt Olympiades ea ſpatia ſeu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehenſa. Inſtitutos fama eſt Ludos Olympicos anno 4400. ab Hercule Cretenſi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alpheum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Piſam & Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. 3. v. 18. & ſeq. Alex. ab Alex. lib 5. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Appollinis ob interfectum Pythonem ſerpentem. Coronabantur lauro victores. Iſthmici à Theſeo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ ſeu Palæmoni, [nam variæ ſunt opiniones] in Iſthmo ſeu in anguſtis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemei Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occiſum in Nemea ſylva leonem prodigioſæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponneſo; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemea ſylva defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In Iſtis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant & ingenii certamina, videlicet poëtarum victores, heroas & athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Muſicum addidit Nero; qui & in iis non bigis ſed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas & reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metáque.*] *Meta* lapis eſt, vel congeries quædam in acumen faſtigiata, ſeu è lato in acutum erecta, circa quam currus, ſeu bigæ vel quadrigæ, ſeu etiam in mari naves curſum flectebant. Ovid. Meſſamorph. 10.

Metaſque imitata cupreſſus.

In Circo Romano metæ primùm ligneæ, ab Imperatore Claudio factæ demum aureæ ſunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis Evitata rotis.] Præcipuus erat labor & ſumma cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. λ. Neſtor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus ſummam quidem metam attigiſſe videatur, ſed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, curruſque diſrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobiliſſima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto & Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat ſepties.

Auſon. Epitaph. 35.

Proſphore clamoſi ſpatioſa per æquora Circi
Septenas ſolitus victor obire vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 25.

Aut prius depoſcit præmia curſus,
Septima quam metam triverit ante rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. δωδεκάγναμπτον τέρμα, & Pyth. Od. 5. ποδαρκέων δυωδεκαδρόμων τέρμων. Non prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis induſtriam ac ſolertiam, ad quam uſu quotidiano & exercitatione aſſueſcebant, *ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos ſuſtinere, ac brevi moderari & flectere, & per temonem currere, & in jugo inſiſtere, & inde ſe in currus recipere cito poſſent.* Cæſar de Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit & Juvenal. Sat. 4. v. 126.

5. *Palmáque*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græci tantos honores tribuebant, ut *non modò in conventu ſtantes cum palma & corona ferrent laudes*, ſed & cum reverterentur in ſuas civitates quadrigis triumphantes invehantur, atque vectigalibus à Republica conſtitutis totius vitæ ſpatio fruantur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò ſignum victoriæ paſſim apud omnes ſtatuitur, ex Plutarcho, propterea quod ea eſt ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibuſque minimè cedat. Unde eſt illud Alciani Epigramma;

Nititur in pondus palma, & conſurgit in altum:
Quoque magis premitur, hoc magè tollit onus.

Terrarum

Terrarum Dominos evehit ad Deos.
Hunc, ſi mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, ſi proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
Gaudentem patrios findere ſarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta ſecet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura ſui: mox reficit rateis
Quaſſas, indocilis pauperiem pati.

[4] *lit ad Deos orbis moderatores. Hunc, ſi conventus Romanorum inconſtantium certatim evehit ad maximas dignitates: illum, ſi congeſſit in ſuum granarium quidquid colligitur ex areis Libya; geſtientem ſcindere ſarculo rura paterna, nunquam deducas* de propoſito, etiam promiſſione *opum Attali, ut nauta timidus fugiat navi Cypriâ* undas *pelagi Myrtoi. Mercator timens Africum* ventum *pugnantem cum aquis* maris *Icarii, commendat quietem, & agros ſui pagi; paulo poſt* tamen *reſarcit rates laceras, paupertatis impatiens.*

[5]

ANNOTATIONES.

6. *Terrarum Dominos.*] Iſta verba quidem accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circenſibus, ſcilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum Dominos*; nonnulli referunt ad vitam & fortunam Olympionicarum beatiſſimam, quæ & in proverbium abiit. Melius tamen alii ad ipſos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc & lib. 4. Od. 2. v. 18. *Cæleſtes* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium*, leg. At illud aptiſſimum populi epithetum. *Quiritium.*] à Romulo, qui poſt mortem & apotheoſin Quirinus vocatus. Quirites Romani ſunt dicti; *Sive quod haſta Quiris priſcis eſt dicta Sabinis.* Ovid. Faſt. 2.

8. *Tergeminis honoribus.*] Ampliſſimis, Tribunatu, Quæſturâ, Ædilitate, Prætura, Conſulatu, Cenſurâ, Dictaturâ. Alii intelligunt iteratos Magiſtratus; nonnulli ſublatos & congeminatos plauſus in theatro, quales Mœcenati gratulatur Horatius Ode. 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial lib. 6. Epig. 86.

Poſſideat Libycas meſſes, &c.

Apud Pindarum Αἶσα πυροφόρος, *Libya tritici ferax:* Claudian. de Laudib. Stilic. *Spicis inſignis Africa* dicitur.

Areis.] Varo de Ling. Lat. 4. *Ubi frumenta ſicca terantur & areſcant.* Feſtus verò ait eſſe *locum vacuum, quaſi exaruerit, & non poſſit quidquam generare.* Hinc & areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nulliſque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Ruſticum eſt inſtrumentum in modum falculæ incurvum, quo ſegetes noxiis herbis internaſcentibus leviter ſcalpendo expurgantur. Gallicè *Un Sarcloir* Ang. *A weeding-hook.*

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentiſſimis ſcilicet illis: vel toto Aſiæ regno, ubi Attalus Pergami rex floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quàm Populum Romanum judicârit à ſe inſtituendum. Hinc & ſplendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13.

Nec ſit in Attalico mors mea nixa thoro.

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Juſtin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricata ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptiſſima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Inſulâ, de quâ poſteà fuſius ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Iſidoro lignum unum quod tranſverſum continet utrumque parietem. Feſto duo ligna compacta: hinc *trabica* pro navi.

14. *Myrtoum.*] Pars Ægæi maris Euboeæ proxima, ſic appellatur ex Plinio, ab inſula parva, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos.* Fabulatores volunt ſic appellari à Myrtoo quodam in mare iſtud præcipitato; vel à muliere Myrtone. Porrò illud præ cæteris mare hìc afferri videtur, quia naufragiis infeſtum nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras inſulas & ſcopulos.

15. *Icariis fluctibus.*] Hodie *Mar di Nicaria*, Ægæi pars ad Samum ac Delum Inſulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapſo. Ovid. Faſt. 4.

Tranſit & Icarium, lapſas ubi perdidit alas
Icarus, & vaſtæ nomina fecit aquæ.

Africum.] Ventum ab Africâ flantem, vernaculè **South-weſt**, inter meridiem & occaſum. Virgil.

Creberque procellis
Africus.

17. *Laudat rura.*] Mercator ruſticam laudat vitam, dum ingruit tempeſtas; at tranſacto periculo, negotiationem cogitat ſtatim, ut priùs, lucro inhians.

Eſt alius *qui non contemnit cyathos* vini *Maſſici veteris, neque detrahere aliquot horas ex diis integro, modò jacentes habens artus ſub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis ſacrati. Militia placet multis, ſonuſque buccinæ ac litui mixtus, & bella matribus execranda. Venator obſtitus delicatæ uxoris moratur ſub aëre frigenti, ſive canes fidi conſpexerunt cervam, ſive aper Marſus fregit retia rotunda. Hederæ verò, merces doctorum capitum, me collocant inter ſummos Deos: me ſilva frigida & celeres choreæ Nympharum cum Satyris*

Eſt qui nec veteris pocula Maſſici,
Nec partem ſolido demere de die
Spernit: nunc viridi membra ſub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput ſacræ.
Multos caſtra juvant, & lituo tubæ
Permiſtus ſonitus, bellaque matribus
Deteſtata. Manet ſub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu viſa eſt catulis cerva fidelibus;
Seu rupit teretes Marſus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miſcent ſuperis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori

ANNOTATIONES.

19. *Maſſici.*] In Maſſico, monte Campaniæ, creſcebat optimum vinum. Nominiſque & uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè auſterum, & ſtomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem ſolido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermiſſis negotiis ac feriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *Arbeiſier.* Ang. **The Strawberry-tree.**

22. *Sacra.*] Singulis fontibus præeſſe Nymphas, & quædam Numina, creditum pridem. Hinc illis victimæ & libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Litui tuba.*] Lituus minor tuba eſt & incurvus, inſigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directa, ſic à tubo quem refert appellata, gravi ſono peditem excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metamorphoſ. 1. *Non tuba directi, non æris cornua flexi.*

24. *Bellaque matribus deteſtata.*] Per quæ nempè orbantur viris ac filiis.

25. *Manet ſub Jove frigido Venator*] Cic. Tuſc. 2. n. 40. *Conſuetudinis magna vis eſt: Pernoctant venatores in nive: in montibus uri ſe patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro aëre uſurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Iſtic eſt is Jupiter quem Graci vocant Aëra, qui ventus eſt & nubes, imber poſtea, atque ex imbre frigus, ventus poſt, ſit aër denuo, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida cuſtodia, tamque amans dominorum adulatio . . . . tam incredibilis ad inveſtigandum ſagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid ſignificat aliud, niſi ea ad hominum commoditatem eſſe generatos;* Vide Ælian. lib. 13. cap. 11. de animal. Huc ſpectat quod ſunt quidam venatici canes, qui viſu quidam oblatos feras conſectantur. Gall. *Chaſſer à vûe,* Ang. **Gaze-hounds, that run at Sight.** Sunt porrò fideles ii, qui à recta præda non aberrant in inventitiam. Gall. *Qui ne prennent point le change,* ou *qui guardent le change.* Ang. **Stanch-hounds.**

28. *Teretes plagas.*] Solent venaturi ſilvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes.*] tereti fune confecta retia.

Marſus aper.] Apud Marſos, Italiæ populos, Sabinis affines ſilvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hederâ coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii & induſtriæ victores fuerant: vel quod æternitatem & immortalitatem carminis deſignet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum & lauri: ſive quia Poëtæ Baccho perinde ac hedera ſacri ſunt, ob enthuſiaſmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur, vel potius ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noſter poſtea aſſerit non poſſe diu placere aut vivere carmina, *quæ ſcribuntur aquæ potoribus.* Virgil. Eclog. 7.

Paſtores hederâ creſcentem ornate Poëtam.

30. *Diis miſcent ſuperis.*] Felicitate me ſimilem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores conſequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando & conſcribendis verſibus aptiſſimum. Nam,

Carmina ſeceſſum ſcribentis, & otia quærunt.

Hinc & in iis locis conſtituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id eſt, profundæ & eruditæ cogitationes doctis viris ſeſe immiſcentes & inſinuantes.

31. *Satyris.*] De his poſtea lib. 2. Od. 19. Ruſtica Numina ſunt, quorum ſuperna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebat; cæterum rerum omnium cognitionem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Silvani exiſtimati ſunt. Patet ex Virgilii

Secernunt

Secernunt populo; ſi neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboüm refugit tendere barbiton.
Quod ſi me Lyricis Vatibus inſeres,
Sublimi feriam ſidera vertice.

[7] *Segregant à vulgo, ſi neque Euterpe fiſtulas coercet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam. Quod ſi me annumeres Poëtis Lyricis, cælum attingam excelſo capite.*

ANNOTATIONES.

Eclogâ 6. in quâ Silenus de abſtruſiori rerum naturâ & origine ſolerter diſſerit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionyſus*. Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, ſed cornuto calvoque, acutis auribus, depreſſis naribus, villoſo corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Theſſaliam & Macedoniam ad mare deſcendente Syllâ, non longè Dyrrachio vicinaque Apolloniâ, apud Nymphæum ſacrum quendam locum, colle virenti, ac rivulis amœno obdormiſcentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoreſque effingunt, captum fuiſſe: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis eſſet, nihil quod intelligi poſſet reſpondit; tantum vocem aſperam hinnitu equino & hirci balatu mixtam edidit. Quo attantes ipſeque Sylla obſtupefacti Satyrum dimiſerunt. Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ ſcribit, temporibus Conſtantini viſum toti Alexandriæ populo Satyrum: præterea ſancto Antonio apud eremum occurriſſe homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus aſperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes deſinerent; interrogatum verò quis eſſet reſpondiſſe: Mortalis ego ſum, unus ex eremi incolis, quos deluſa Gentilitas Faunos, Satyroſque appellat & colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut ſacrum à profano ſegregant. lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi ſuam opem non negent Muſæ. Tibiæ pridem confectæ ex oſſibus crurum, ſeu tibiarum gruis, cervi, &c. hinc nomen. Vide Scaliger. poetic. lib. 1, cap. 20. Porrò *Euterpe*, Muſarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem ſortita à cantûs ſuavitate & à delectando: *ſù bene, tibiam dulcitare.* Auſon. Eclog. de Muſis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter muſas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque inſignium laudationibus præſit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, ſcribunt Ovid. Faſtor. Herodor. lib. 7. &c. Aliis *Polymnia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboüm refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus & Sappho è Lesbo inſulâ oriundi, de quibus poſtea hujus lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Inſtrumentum muſicum multas habens chordas: Anacreontis invenum facere videtur Horatius, Od. 32. ſeq.

35. *Quod ſi me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi judicium, ſique me pronunties inter Poetas Lyricos dignum recenſeri, tum me Diis parem exiſtimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Steſichorus, Ibycus, Bacchilides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæſium Baſſum Quintilianus lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam ſidera vertice.*] Platonicorum erat ſententia; Poetam infra Deum, & ſupra hominem eſſe.

ODE II. Ad AUGUSTUM CÆSAREM.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jupiter jam in terras immisit sat nivis & horrendæ grandinis: vibratasque fulmina in sacras arces manu flammatâ Romæ terrorem incussit. Alias etiam *nationes fecit timere, ne rediret triste tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodigia inaudita:*

JAM satis terris nivis, atque diræ [8]
Grandinis misit Pater: & rubente
Dextera sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret [9]
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ; 6

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos tetrastrophas. Tres quique priores versus sunt Sapphici. Constant è trochæo, spondæo, dactylo, & duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām sā | tis tĕr | rīs nĭ vĭs | atquĕ | dīræ |
Quartus est Adonicus, è dactylo & spondæo.
Tĕr rŭit | ūrbĕm.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. prodigia Cæsaris mortem secuta, offensionem Deorum & iram ostendentia atque augurium civilium deinceps bellorum, eventumque portendentia Horatius commemorat: cum autem solerent prodigia & portenta procurari & expiari, iraque Deorum obsecrationibus placari utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funestum ac dirum ostentum erat, cum ædes sacræ de cœlo tangebantur. Cic. de Divin.

Nam pater altitonans stellanti nixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis atque dira grandinis.] Postquàm à Cassio & Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis & grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque fœdavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Dio lib. 47. alliquè. Illa verò prodigia à Diis velut immissa in ultionem occisi Principis, adulatorie noster aliique ejus sæculi Poetæ scripserunt, Augusti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium & causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quam mortem avunculi vindicare, tuerique acta.* Sueton. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit adem Martis ultoris . . . . . quam bello Philippensi pro ultione paterna suscepto voverat.*

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Frustrà ergo Scaliger Hypercrit. locum hunc Horatii redarguit.

Dira Grandinis.] Quotjes erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres & prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis ira, cùm nec sibi sacratis parcit ædibus. Hinc verò portendi rerum mutationem credebant olim, teste Dione & aliis. Seneca Quæst. natural. l. 2. cap. 41. *Prima*, inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, & significat fulmen; ne quid te remoretur, Lector) *monet & placata est, solusque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, sed ex concilii sententia: nam duodecim advocat Deos, qua manubia prodest, at non impunè. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores vocant: & manubia hæc tertia incendit & vastat, mutatque statum privatum & publicum quem invenit, &c.*

Urbem.] Romam, Antonomasticè: urbium scilicet principem.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hieron. Isidoro, & aliis. Una mensium novem sub Ogyge prisco: altera Niliaca unius mensis sub Hercule & Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico, quarta mensium trium in Thessalia tempore Deucalionis & Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has Poetæ nonnunquam jungunt confunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceperant de universali diluvio, quod describit Moses Genes. cap. 6. & seq. Sic & alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter*, inquit, *aneam prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio fabrefactâ è lignis arcâ, repositisque in eâ rebus ad vitam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter, effusis large imbribus maximam Græciæ partem coperuit; ut quicquid mortalium illic foret, interierit præter admodum paucos.* Plutarchus de animanti comparat. refert columbam arcâ emissam Deucalioni nunciam tempestatis fuisse cùm remearet; serenitatis, cùm evolaret.

Pyrrhæ.] Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ regis: quiduo tantùm fuere superstites ex elu-

Omnes

Omne cùm Proteus pecus egit altos
Visere montes :
Piscium & summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,
Et superjecto pavidæ natarunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ :
Iliæ dum se nimium querenti
Jactat ultorem ; vagus & sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante,

quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes ; atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio ; qui locus fuerat columbis cognitus : necnon damæ timidi nataverunt in mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis Numæ & ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciæ spectante : dum hic fluvius, Jove indignante, nimium indulgens uxori Iliæ dolenti præter modum, se vindicem ostentat, atque in lævum littus er-

ANNOTATIONES.

tione ; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aquâ submersis. Subinde verò consuluerunt Oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari ; acceptoque responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal. Satyr. 1. v. 81. & seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum ; ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cum Proteus, &c.*] Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poëta, gregem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripa dumtaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβια Phocæ.

9. *Piscium & summâ genus hæsit ulmo, &c.*] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*] At *vix hoc persuadeas rerum naturæ consultis*, inquit Scaliger. Quasi vero benè palumbes non hic intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare. Quid porrò quod scribit Suetonius, Octav. cap. 94. Cæsare sylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, è quâ soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modò æquipararet matricem, sed & obtegeret, *frequentaretur que columbarum nidis.*

13. *Flavum Tiberim*] Seu ex eluvione turbidum, ut fit ; seu quod, ut scribit Virgil. Æn. 7. *Verticibus rapidis, & multâ flavus arenâ.*

Retortis Littore Etrusco violenter undis.] Retroactis Romam versus aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit : quâ exundatione vastitatem urbi visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio lib. 45. flumina quædam in Italia contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus : piscesque innumerabiles è mari in continentem ejectos per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, secundi Romanorum Regis Palatium, quod & Curia Pompiliana & Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica.

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dionys. Halic. lib. 2. Templa duo Romæ habebat Vesta, alterum à Romulo, alterum à Numa Pompilio conditum, medio spatio Capitolium inter & Palatium, unis mœnibus utroque colle incluso.

Templa.] Abusivè pro æde quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quod terra quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur : vel quia vi sui stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Iliæ.*] Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, hinc proinde fluvio nupta fertur : ab eoque indulgentius æquo vindicatur.

18. *Sinistrâ Labitur ripâ.*] Majorem ergo urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiant, cur non probat Jupiter ? aut si Jupiter non probat, cur adversus fatum Tiberis venit ? sive vult Cæsaris ultor esse, quid igitur Roma pulcherrima & religiosissima quaque demolitur, cum Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint fata ?* hæc magna lis Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas ? At cavillationem agnosce, lector, ne dicam sycophantiam vitilitigatoria. Probat Jupiter sanè vindicarii nefariam eadem Principis & Pontificis. Ovid. Fast. 3.

At quicumque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, pollierant pontificale caput.

At non probat quod uxori Ilia obsequentior fluvius ultra modum evagetur, atque dejectum

rat exundans. Juvenes pauci culpâ parentum audient aliquando *Romanos ſtrinxiſſe gladios, quibus injuſtè magis conſoderentur Perſæ graves; diſcentque bella* civilia. *Quem Deorum populus invocet labente Republicâ? Quibus votis inſtabunt Virgines ſacratæ apud Veſtam obſecrationes minimè ſuſcipientem? Cui Jupiter dabit munus eluendi crimen; & Phœbe fatidice, obſecramus* ut *ſuccurras, albos humeros nube velatos* habens: *ſeu vis potius,* adeſſe *ô blanda Venus, circa quam joci & amores volitant:*

Uxorius amnis. 20
Audiet cives acuiſſe ferrum, [11]
Quo graves Perſæ melius perirent:
Audiet pugnas, vitio parentum,
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis 25
Imperî rebus? prece qua fatigent
Virgines ſanctæ minùs audientem
Carmina Veſtam?
Cui dabit partes ſcelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur, [13]
Nube candentes humeros amictus 31
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, & Cupido;

ANNOTATIONES.

ſacra profanaque ſine ullo diſcrimine. Nec abſurdè alii ſcribunt, Jovi Diiſque non placere quod Tiberis moliatur Cæſaris ultionem, quam Auguſto fata reſervabant.

20. *Uxorius.*] Uxori plus æquo deditus & indulgens. Virgil. Æneid. 4.

Pulchramque uxorius urbem
Extruis.

21. *Audiet cives, &c.*] Quaſi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, & mutuis vulneribus cives abſumpti, juventuſque imminuta ac propè exhauſta fuerat.

22. *Graves Perſæ.*] Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi; *Graves*, ſeu ob armorum pondus, ſeu quod Romanis diu graves incubuere vel propter unam cladem Craſſianam, de quâ poſtea dicam amplius, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in ſemet gladios ſtringentium, quibus hoſtes erant petendi.

27. *Virgines ſanctæ.*] Veſtales ignis æterni cuſtodes. Veſtæ perpetuâ virginitate & ſummo cultu addictæ, hinc que ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Veſtales in urbe cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum.* Et n. 29. *Veſta, quaſi focus urbis . . . . . ei colendæ Virgines præſunt, &c.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia benè multa, hæc ſcribit: *Veſtalem Virginem minorem annis ſex, majorem quàm annos decem natam capi fas non eſſe: patrimam & matrimam eſſe oportere: neque linguâ debili, ſenſuve aurium deminutam, aliave quavis corporis labe inſignitam, nec quæ ipſa, aut ejus pater emancipatus ſit: aut cujus parentes ſervitutem ſervierint, vel in ſordidis negotiis verſentur, &c.*

Minus audientem.] Præ irâ graviori & ferè implacabili, tum ob effuſum impiè ſanguinem ſibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob ſacrilegam percuſſorum audaciam, quæ ſummum Sacerdotem violarant, abſque ulla numinum reverentiâ. Ovid. Faſt. 3. ita Veſta loquitur:

——Mens fuit ille Sacerdos,
Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Venias precamur.*] Invocat præcipuè Apollinem, qui & Trojanis pridem, & pòſt Romanis ſemper impensè favet.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Miſſis aliorum, interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant alluſiſſe Horatium ad id quod commemorant anno eædem Julii Cæſaris, conſecuto, Solem caligine obvelatum ſemper fuiſſe, quaſi in ſceleris admiſſi execrationem. Plutarch. in Cæſare, Dio lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *Prodigioſus*, inquit, *Solis defectus, occiſo Dictatore Cæſare, totius pene anni pallore continuo*, Virgil. Georgic. 1.

Sol etiam extincto miſeratus Cæſare Romam,
Cùm caput obſcurâ nitidum ferrugine texit;
Impiaque æternam timuerunt ſæcula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præeſſe credebatur.

33. *Erycina.*] Poſt Apollinem Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, à cujus filio Julo Cæſar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam poſtea tranſlata in ædem ipſi ſub hac appellatione conſecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quod Venus Cæſaris dicta ſit genitrix; & ab eo dicata etiam Æde ſingulari cultu honorata; in caſtris denique ejus teſſera fuit *Genitrix Venus*; ſicut in Syllæ *Apollo*, in Antonii *Lar Deus*, in Pompeii Junioris *Pietas*, in Majoris *Hercules invictus*.

Sive

ive neglectum genus, & nepotes
Respicis Auctor,
leu nimis longo satiate ludo:
uem juvat clamor, galeæque læves,
cer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem,
ve mutatâ juvenem figurâ
les in terris imitaris, almæ
ilius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
erus in cœlum redeas; diuque
cetus intersis Populo Quirini:
eve te nostris vitiis iniquum
Ocyor aura
ollat: hic magnos potiùs triumphos,
ic ames dici pater, atque princeps:
ec sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

seu objectam prolem atque posteros respicis, O Mars Romanæ gentis parens, ebem bello nimis diuturno satiate, qui gaudes vociferationibus, & galeis politis, atque aspectu Mauri peditis erga savum adversarium feroci: Sive immutatâ specie adolescentem exhibes in terra, tu alatus filius benigna Maia, finens tedi ci vindicem Julii Cæsaris: tardè remigres in Cœlum, diuque maneas cum populo Romano, neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum: Ama potius hic ingentes triumphos, & appellationem parentis ac Principisque; neque patiaris, O Cæsar, te imperante, Medas impune in equis vagari.

ANNOTATIONES.

35. *Sive Neglectum.*] Ad Martem denique vertitur, patrem scilicet Romuli, Romanæque adeo gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in militiæ conflictu. *Galeæ leves.*] Ardentes scilicet quo sæpius contrectantur & poliuntur.

39. *Acer & Mauri peditis cruentem Vultus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Aspiciunt hic aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ regis adversus Jul. Cæsarem. De quo Sueton. cap. 66. *Fama hostium copiarum suos perterritos. . . . . . confirmabat . . . cum expectatio adventus Juba terribilis esset, &c.* Non malè quidem censent reponendum hic, *Marsi peditis.* Marsi enim optimi Italiæ & Romani exercitus milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm Afri & alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*] Augustus, quod valdè ingeniosus Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio & fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem esse simulata juvenili figurâ Augusti, qui natus erat eodem tantùm novemdecim quando Cæsar interfectus est.

43. *Maia.*] Mater hæc Mercurii erat.

44. *Cæsaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. & 29. antèà cit. Ovid. Fest. 3. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Sorte jacent meritâ. Testes estote Philippi;
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ulcisci justa per arma Patrem.

45. *Serus in cœlum redeas.*] Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque præsentiam opemque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poeta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingressus urbem est, post Philippense, & rursùs post Siculum bellum.*

50. *Hic ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quam cum ab universis maximoque consensu *Pater patriæ* consalutatus est. Id enim cognomen afferenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalæ lacrymans ita respondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque princeps.] Cornel. Tacit. Annal. initio. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatui dictus est sexto Consulatu; eo more qui integro etiamnum Populi in Republ. statu, receptus erat.*

51. *Medos.* A Medis ad Persas, & ab his ad Parthos tandem orientis imperium transiit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpiùs ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vid Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu suo Romanis insultare. Vel quod urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE

Iambic, Demeter et Hermeter
1 line Glyconian, 2 line Asclepiadean

ODE III.

Navi, quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

Spondaic Choriambic Pyrrhic

Ita te salvam ducant Cypri Domina & Helena fratres astra fulgentia, & parens ventorum, conclusis reliquis, excepto Japyge; O navis, quæ debes Virgilium tibi commissum, oro ut eum sospitem applices ad littus Atheniense,

SIC te Diva potens Cypri, [15]
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater, [16]
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimetur, constans è spondæo, choriambo & pyrrhichio. Ita scanditur:

Sic tē | Divă pŏtēns | Cypri |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrameter: constans è spondæo, duobus choriambis & pyrrhichio:

Sic frā | trēs Hĕlĕnæ | lucidă sī | dĕrā |

1. *Sic te Diva, &c.*] Venustatis & elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet & sententias perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hîc triumphat Herocius ille spiritus, quem in Poëta nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum ferè unum legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjurantis & voventis. Sic te Dii ventique integram servent precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneidos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum Insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter & Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: à Turcis denique est occupata, & erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat naviganti? An, quod opinatur Marcilius, ejus numen in puppi appictum, & navis insigne erat & tutela? An quod Veneris stella navigantibus utilis; An quod fabulantur è maris spumâ procreatam in mare jus & imperium obtinere? Virgil. Æn. 5. Neptunus ita Venerem alloquitur:

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epist.

Illa (Venus) *dedit faciles auras ventosque secundos.*
In mare, nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Castor & Pollux. Leda Tyndari Laconiæ regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux & Helena immortales è Jove nati, ex altero Castor & Clytemnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, Græcis verò Jovis filii, Διόσκουροι. Porro quod à piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberassent, à Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc σωτῆρες dicti: & hinc *lucida sidera*: in astris nimirum recensentur Castor & Pollux: eorumque stellæ cùm simul apparent, salutares; cum solitarie graves & noxiæ creduntur. Arnobius ignes fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 27. Hygin. lib. 2. &c. & infrà Od. 12. hujus libri Annot.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aer agitatus & fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii melius exponunt de Æolo, qui ventorum rex & pater dictus, quod ventorum astrorumque rationem apprimè calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quas & Vulcaniæ, Italiam inter & Siciliam positæ Plin. lib. 3. cap. 8. & 9.

4. *Obstrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus emittatur Iapyx Virgilio commodos in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. *Quidem*, legunt *strictis*, sed malè. Homer modò cit. Odyss. ι. κατέδησεν ligavit. Virgil. Æn. 1. inclusos cohercere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversus Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Græciam proinde ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. 2. cap. 22.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poëta nostro familiaritas maxima, ut mirum non ab re videatur, quod nullum fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis angulo Orientali & Australi; ubi longè pr

Redd

ddas incolumem, precor;
Et ſerves animæ dimidium meæ.
robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem trûci
mmiſit pelago ratem
Primus: nec timuit præcipitem Africum
certantem Aquilonibus,
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti;
o non arbiter Adriæ
Major, tollere ſeu ponere vult freta.
em mortis timuit gradum,

ac tuearis partem *dimidiam animæ meæ. Is* profectò *circa cor habebat lignum treſque æris* laminas, *qui primus mari ſævo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Borea pugnantem, neque Hyadas noxias, neque furorem Auſtri; quo nullus eſt dominator in Adriatico* mari *potentior, ſive concitare ſive placare fluctus velit. Quod mortis genus formidavit,*

ANNOTATIONES.

ima & nominatiſſima civitas caput extollit, *na omnium doctrinarum inventrices.* Cic. 1. rat.

Animæ dimidium meæ,] S. Aug. Confeſſ. . cap. 6. *Bene,* inquit, *de amico ſuo dixit m,* dimidium animæ meæ: *Nam ego ſenſi am meam & animam illius unam fuiſſe am in duobus corporibus: & ideò mihi horat vita, quia nolebam dimidius vivere,* ltero ſcilicet mortuo. Vide Perſ. Sat. 5. . & infrà lib. 2. Od. 17.

Illi robur & æs triplex, &c.] Is habebat no quovis & ære durius, χαλκοκαρδίος rit. Idyll. 13. huic ferreum pectus erat, rimus auſus eſt mari ſe credere, atque ut uvenalis Sat. 12. v. 57.

Ventis animam committe, dolato
ſſus ligno, digitis à morte remotus
tuor aut ſeptem, ſi ſit latiſſima tæda.

cles in Antigone ait multa quidem cerni da, at nihil magis quàm quòd homo fluumidos naviculâ tamen ſubire non formi- Vide Plin. Procem. lib. 19.

ur.] Pro qualibet re duriori uſurpatur. . Æneid. 7.

Æternaque ferri
Roborа.

Primus.] Tiphys Bœotius, inquiunt, à e edoctus navim primus fabricavit, quæ dicta eſt; eâque Colchicam expeditionem greſſus Jaſon. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. t tamen ante illud tempus fuiſſe naviga- Teſtis Herodotus de Phœnicibus & Græx Athen. lib. 15. cap. 13. Janus navigia reperit. Ex Thucyd. & Libanio primi hii naves concinnarunt.

cum.] Meridionalem ventum, Aquiproinde colluctantem. De eo jam Od. 1.

Triſtes Hyadas.] Ab ὕειν *pluere* dictæ ſunt, uvias ferant eæ ſtellæ ſeptem in fronte ollocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. Nat. Deor. *N.* III.

em Noti.] A meridie flat Notus, nebuloſus & humidus, & hinc nomen; nam Græce νότος *humor* dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. 2. cap 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ Major.*] Ratio patet ex rerum ſitu & naturâ. lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti, turbidus Adriæ.* Atque hypercriticè Jul. Scaliger, *Auſtrum,* inquit, *prater cateros ventos ſummum habere imperium in mare Adriaticum ſcribit Horatius: quod eſſe falſum intelliget quiſquis ſciet Adriaticum rectà excurrere in Vulturnum, cujus impetu etiam creſcit Ionio ſubinvecto Adriaticum. Boreæ quoque ſubjectum eſt qui ex alto ſpirat . . . . Auſter autem ex devexiore parte flans Appennino frangitur: quamobrem non ſubruit, ſed radit, &c.* At Parthenius ex Petro Medinâ Hiſpano, qui rei Nauticæ & ventorum rationem luculenter inveſtigavit, egregiè Poëtam noſtrum tuetur & vindicat: *Auſtrum,* inquit, *Arbitrum Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etſi non omninò in Notum excurrat Adriaticum mare, ut ſcribit Scaliger, nihilominus ita ſe habet, ut non minus ab Auſtro quàm à Vulturno poſſit concitari. Enimverò principales quinque venti duas quartas habent (ita loquuntur Nautæ & ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ ſunt, una ad Subſolanum, altera ad Auſtrum reſpicit. Porrò hujuſmodi venti principales & integri octo referuntur; intra quos alii ſunt quos medios vocant, *Non profectò quod minori ſpiritu ac vehementiâ ferantur quam illi, ſed quod in eorum medio deſcribantur.* Itaque tam vehementes eſſe quartas quam principales, perſpicuum ſit. Hæc illi.

Adriæ.] Adria ſeu Adriaticum mare, hodie ſinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque, longè porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis afferunt, fatum, genituram, caſum: alii mortis acceſſus intelligunt; certe parum ad rem. Noſtra videatur interpretatio verior quo ſimplicior. Varia naufragorum mortis genera, ſi lubet accipe, fluctibus ſubmergi,

Qui

qui ſine lacrymis aſpexit piſces monſtroſos nantes, ac mare tumeſcens, & Acroceraunias rupes naufragiis famoſas; fruſtrà Deus providus terram ſegregavit à mari disjungendo: ſi naves ſceleratæ tranſeunt nihilominus vada minimè tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non vetetur, ferturque ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius populis advexit ignem furto improbo. Poſt ignem cœlo ſubreptum terras invaſit macies & frequentia morborum inſolita; atque ſera neceſſitas mortis anteà dilata paſſum acceleravit.

Qui ſiccis oculis monſtra natantia, [18]
Qui vidit mare turgidum, &
Infames ſcopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili
Terras: ſi tamen impiæ
Non tangenda rates tranſiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Poſt ignem ætherеâ domo [19]
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

ANNOTATIONES.

à piſcibus devorari, ad rupes allidi, vel in ſcopulos inſulamve deſertam ejici, ibique omni ope deſtitutum contabeſcere & mori. Prætereà contingit aliquando navigantes tempeſtate ingruente diſpelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantum non abſumpti ſunt Oreſtes & Pylades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item noſtras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hoſpitibus feros.* Adde & aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel ſiti vel fame reſtantibus & contrariis diu ventis, nimirùm in navigatione longiori: ſive cum aqua dulcis jam rara ad dimenſum diſtribuitur ſiticuloſis: ſive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conſpiratione vel ſorte aſſumitur jugulandus, urgente ſcilicet extrema neceſſitate, alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari poteſt abſque horrore.

18. *Monſtra natantia.*] Cete grandia & immania. Juvenal. Sat. 14 *Oceani monſtra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelſi in Epiro montes, quod crebro fulmine percutiantur eorum faſtigia, ſic dicti, ἀκρα κεραυνὸς *fulmen*, ἄκρον *ſummum*. Hic deſignat Horatius Acroceraunium Promontorium Ionio mari imminens, vulgò, *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Lengueta.* In Epiro ſitum eſt, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abſcidit, &c.*] Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipſi vero illis ſe ultrò committunt. Benè Poëta Græcus ait: Quantò eſt dulcior mater quam noverca, tantò eſſe terram mari optabiliorem. Bias autem ſapienter dicebat, Nec vivis nec mortuis accenſeri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*] Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo poſt Ode 16. & lib. 2. Od. 13. Scribit Theophraſtus, idcircò dici Prometheum hominibus dediſſe ignem Cœlo dereptum, quia Philoſophia ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina e mortalibus invexit. Ex Cic. Tuſc. 5. & al Prometheus Caucaſo affixus fingitur, quod eo monte altiſſimo ſiderum naturam ac mot ſtudiosè contemplaretur: ibique cœleſtium co nitioni ſedulo incumberet. Et quod exinde f minum rationem perſcrutatus hominibus in caſſet, fabulati ſunt ignem cœleſtem ab eo f reptum ac in terras delatum. Denique vul ſeu aquila cor illius vellicans, oprimè ſigni cat anxietatem animi naturæ arcana rimantis non ſine labore inveſtigantis. Eccleſ. 1. *multâ ſapientiâ multa indignatio . . . . . labor & afflictio ſpiritus: & qui addit ſcientia addit & laborem.*

29. *Poſt ignem ætherеâ, &c.*] Animadverte preſſa fabulis Adæ peccatum, peccatique ſtipe dia, mortem, morbos, moleſtias, &c. ex He do, cùm ignem furatus eſſet Prometheus ad u mandas ſtatuas è luto à ſe fictas, iratus Jup Pandoram in terras miſit, quæ apertâ py mala omnia diffudit.

32. *Tarda neceſſitas.*] Melioribus ſeculis v erat homini diuturnior. S. Cyprian Ep. S. Auguſt. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ſacris codicibus noverant Ethnici productio ac longiorem fuiſſe vitam primis hominib Plin. Procem. lib. 14. *Quando voluptas vi capit, vita ipſa deſiit.*

Experi

Expertus vacuum Dædalus aëra
ennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
il mortalibus arduum eſt.
Cœlum ipſum petimus ſtultitiâ: neque
r noſtrum patimur ſcelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

Dædalus per inanem aërem volare tentavit aliis hominibus non conceſſit. Vis Herculis ſibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil eſt hominibus intentatum. Cœlum ipſum affectamus per dementiam. Et noſtris criminibus non ſinimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES.

34. *Dædalus.*] Is faber Athenienſis peritiſſimus erat & perquàm ingenioſus, multa quidem venit: navi primus dicitur vela, malum, antennas impoſuiſſe. Pauſanias in Bœoticis, Plin. l. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulati ſunt Dædalum pennis ſibi cerâ compactis avolaſſe Minoia regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. & Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Is inferorum fluvius pro ipſis inferis non rarò ponitur ſynecd. de Hercule, ejuſque laboribus, ſibi notus; cit. verò Diodor. fusè, lib. 5. cap. 2. &c.

38. *Cœlum ipſum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 4. &c.

ODE IV. Ad L. SEXTIUM.

Veris deſcriptio: vitæ brevitas: carpendæ voluptates.

Olvitur acris hyems gratâ vice veris & Favonî; [20]
Trahuntque ſiccas machinæ carinas:
c neq; jam ſtabulis gaudet pecus, aut arator igni:
Nec prata canis albicant pruinis.

Aſpera hyems relaxatur jucundâ viciſſitudine veris ac Zephyri: & machinæ deducunt in mare naves ſiccas: jamque nec greges amant ſtabula, nec agricola focum: neque prata albeſcunt pruinis candidis.

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos, unica verò ſui neris. Primus quiſque verſus eſt Dactylicus rchilochius heptameter. Quatuor primi pedes nt vel dactyli, vel ſpondei: tres ultimi ſunt chæi. Sic,

Sōlvĭtŭr | ācrĭs hy | ēms grā | tā vĭcĕ | vĕrĭs | & Fă | vōnī |

cundus quiſque verſus eſt Archilochius, conns è penthemimeri Iambicâ. Primus pes ſponus vel Jambus: ſecundus ſemper Iambus n ſyllabâ; tres poſtea ſequuntur trochæi:

Trăhunt | quĕ sic | cās | măchĭ | næ că | rinās |

nnulli tricolon faciunt Odem hanc, & ſic diguunt verſus:

Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris & Favonî:
Trahuntque ſiccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra quæ priùs hyeme & frigore conſtricta fuerat, jam reſolvitur & aperitur grato reditu vernæ tempeſtatis: in quâ & areolæ florum explicant ſeſe; & mare gelu antè præcluſum jam adiri & navigari poteſt. Veris deſcriptionem, ſi lubet, pete Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 324. & ſeq.

Favonî.] Favonius, a *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit, initio veris. Vid. lib. 3. Od. 8. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

2. *Trahuntque ſiccas, &c.*] Jam machinis ad mare ſubducuntur naves quæ per hyemen in ſicco poſitæ fuerant, extra aquam, in navalibus. *Machinæ*, inſtrumenta quibus graviores quæque moles facilius moventur. Nonius Narcel. palangas vocat, & deſcribit: *Palangæ*, inquit, *dicuntur fuſtes teretes, qui navibus ſubjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus; vel cum ad littora ſubducuntur.*

Jam

Nunc Venus Cytherea Choreas agit ad Lunam ſuper lucentem: Charites verò cum Nymphis pulſant terram modò hoc modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operoſas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis *delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno ſacrij care in lucis opacis, ſive petat agnam ſive hœdum. Mors pallens æquali pede diruit egenorum caſas atque regum palatia. O fortunate Sexti, breve ſpatium vitæ prohibet nos incipere ſpem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, & Inferi celebratiſſimi,*

Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Lunâ
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes [21]
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas. (myrto
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire
Aut flore, terræ quem ferunt ſolutæ. 1(
Nunc & in umbroſis Fauno decet immolare lucis
Seu poſcat agnam, ſive malit hœdum. (nas
Pallida mors æquo pulſat pede pauperum taber- [22]
Regumque turres. O beate Sexti,
Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longam
Jam te premet nox, fabulæque Manes,

ANNOTATIONES.

5. *Cytherea.*) Cythera hodie *Ceriga*, Inſula maris Ægæi oram Peloponneſi. In eâ templum Veneri antiquiſſimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus imminente Lunâ.] Noviluniі lætitiam & ſacra hic plures notari volunt, ſicut lib. 3. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Aprileſ Veneri ſacras intelligunt, qui menſis ab aperiendo dictus convenit iis quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, ſive matronalia, de quibus Ovid. Faſt. 3. Nam quanquam matronarum iſte feſtus; inquit Marcilius, & nihil pertinebat ad viros auſteros quidem & negotioſos: verùm lætus erat hilarioribus quoque nepotulis Veneriis, ut Flacco & ſimilibus, paratis ſemper cantillare partem lætitiæ inter Veneres illas: & gaudentibus ſpeciare Nympharum choreas ac mulierum cœtus & choros.

Imminente Lunâ.] Incipientem Lunam intelligunt Interpretes mox citati: nobis verò magis placent alii, qui Lunam provectiorem ac deſuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipſas hic accipi Calendas vel Martii, vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiæ, &c.*] Cum Venere tripudiant & ſaltant Nymphæ, Gratiæque tres, Aglaia, Euphroſyna, Thalia: Sannazar:

Tum manibus ſimul implicitis per gramina feſtas
Exercent choreas: alios alioſque reflexus
Inter ſe lætâ repetunt: nunc corpora librant
In ſaltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, & alternâ quatiunt veſtigia plantâ.

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætna monte Jovi cudit fulmina æſtate ſequenti vibranda. *Cyclopes* ex Heſiod. Theog. Cœlo Terraque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii, Vulcano adeſſe miniſtri dicuntur & ferrariam exercere: alii aiunt Siciliæ populos fuiſſe barbaros & prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. & Virg. Georg. 1. v. 471. & Æn. 8. v. 418. & ſeq. Nomen à κύκλος *circulus*, & ὤψ *oculus*, quod unum haberent oculum in fronte inſtar circuli. Virgil. de Polyphemo, Æn. 3. v. 635.

Telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbæa lampadis inſtar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus eſt ab iis in inſulam Lemnum, claudus è caſu factus; ubi officinam inſtituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætna monte apud Siciliam; alii in Hierâ, quæ una eſt è Vulcaniis inſulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum & unguentorum uſu in convivіis apud veteres celebri, plura dicam poſtea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo ſacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Faſt. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius eſſet gregibus qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionyſius Halicarn. lib. 1. Tull. de Natur. Deor. 2. Vide & lib. 3. Od. 18. v. 1. Ann. not.

12. *Seu poſcat agnam.*] Leguntalii, *agnâ*, & & magis Latinitati & elegantiæ congruum vi lunt. Certè nodus in ſcirpo.

13. *Pallida mors æquo, &c.*] Claudian.

Omnia mors æquat.

14. *O beate Sexti.*] Sucius Sextius, vel Sextius, ille eſt qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam ſervavit, ut & probaretur Auguſto, & Conſul poſt ipſum fuerit ſubſtitutus cum Cn. Calpurnio Piſone, ann. U. C. 73[illegible] Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vitæ ſumma brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam ſperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebroſique Inferi. Infra Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque manes.] Infernales Dii per antiphraſin *Manes*, id eſt boni dicti, ſæpiùs uſurpantur proipſis Inferis, de quibus tam multa fabulantur & jactant. Vide Epod. 5. v. 94.

domus exilis Plutonia : quo ſimul mearis,
Nec regna vini ſortiere talis :
ec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt.

& Plutonis domus levis, ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore ardent jam cuncti juvenes, & paulò pòſt puellæ ferveſcent,

ANNOTATIONES.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum, angu- m ob frequentiam animarum eò deſcenden- m, nonnulli interpretantur. Sed melius alii erunt ad exilitatem umbrarum ſive anima- n oculos fugientium. Homer.

Νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα.

Capita mortuorum levia & evanida.
g. Æneid. 6. v. 269.
Domos Ditis vacuas & inania regna.
Quo ſimul mearis.] Cùm illuc perveneris jam licebit luxuriari, indulgere genio, convivia ebrare, &c.

18. *Nec regna vini ſortiere talis.*] In convi- eligebant veteres regem, ſeu bibendi ma- rum, cui parebant convivæ omnes: eaque tio fiebat ſorte & talorum jactu. De eo amplius lib. 2. Od. 7. in fine, ad ea verba, *m Venus arbitrum dicet bibendi ?* Meminit utus Aſinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 6. Stich. n. 12. Cicer. in Verrem 5. *Iſte Prator ſeve- ac diligens, qui populi Romani legibus nunm paruiſſet, iis legibus qua in poculis pone-bantur, obtemperabat*: Plutarchus in Apophthegm. refert Ageſilaum in comparatione magiſtrum convivii ſorte creatum requirenti pocillatori, quantum cuique miniſtraret vini, reſpondiſſe : *Si multum vini adeſt, quantum quiſque petierit : ſi parum, ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. feſtis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortientium, evenerat ea ſors Neroni. Hic itaque convivii præfectus & rex dictus eſt. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus ſortitione facta, Rex ita jubet: *Tu bibito, tu infundito, tu obito, tu venito.*

Talis.] De talis ac teſſeris jam diſſerui ad Perſ. Sat. 3. verſ. 48. & 49. dicam & aliquid ad lib. 2. Od. 7. v. 25. De his accurate Meurſius.

19. *Tenerum Lycidam.*] Formoſum puerum, quem deperibat Seſtius.

20. *Tepebunt.*] Miſsâ quorundam interpretatione ſubtiliori, ſic explico: puellæ mox inardeſcent amore Lycidæ pueri, cum adoleverit.

ODE V. Ad PYRRHAM.

Miſeros eſſe amatores Pyrrhæ ; ſe ex ejus illecebris velut è naufragio enataſſe.

QUis multâ gracilis te puer in rosâ
Perfuſus liquidis urget odoribus
ato, Pyrrhâ, ſub antro ?
i flavam religas comam,

[23] *Quis adoleſcens exilis, delibutus unguentis ſuavolentibus, te amplectitur, ô Pyrrha, multas inter roſas ſub jucunda ſpecu ? Cujus gratiâ flavos crines modo colligis*

ANNOTATIONES.

æc Ode eſt tricolos tetraſtrophos. Prio- duo verſus Aſclepiadei ſunt, ut in Ode mâ,

Mæcenas atavis edite regibus.

ertius quiſque eſt Pherecratius heroicus trime- è ſpondæo, dactylo, ſpondæo: ſic ;

rātō | Pyrrhă sūb | āntrō |

rtus eſt Glyconius, qualis eſt iſte Odes præ- ntis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis multâ, &c*]. Merum nectar eſſe hanc n, agnoſcit Scaliger hypercrit.

Gracilis.] Tenuior, non obeſus. Gallicè *de belle taille*. Ang. **ſlender-waſted**. Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum, quas matres ſtudent demiſſis humeris eſſe, vincto corpore, ut graciles ſint. Si qua eſt habitior paulò ; pugilem eſſe aiunt, dedocuus cibum. Tametſi bona eſt natura, reddunt curatur à juvenes.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formoſa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

Simplex

ornatu ſimplex? Eheu quoties deplorabit violatam *à te fidem, Deoſque inconſtantes, & non aſſuetus ſtupebit mare ſævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facilè confiſus* te *tore ſemper vacantem, ſemper gratam, ignorans ventos inſtabiles? O infortunati, quibus haud expertis, fulges! murus ſacratus oſtendit me tabellam ex voto, & veſtes madidas affixiſſe* in ædè *Numinis mari dominantis.*

Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,
Mutatoſque Deos flebit, & aſpera
Nigris æquora ventis
Emirabitur inſolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ, [24]
Qui ſemper vacuam, ſemper amabilem
Sperat, neſcius auræ
Fallacis! Miſeri quibus
Intentata nites. Me tabulâ ſacer
Votivâ paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

ANNOTATIONES.

5. *Simplex munditiis.*] Veſtes non habens nimis exquiſitas aut magnificas: ſine mundo muliebri. Terent. Phorm. *Virgo pulchra: & quo magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. . . . . Veſtitus turpis, &c.*

6. *Mutatoſque Deos.*] Venerem, Cupidinem, aut; à faventes, poſtmodum verò contrarios.

Aſpera Nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plaut. *Mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita ſæpe amantis animus derepente mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Inſolens.] Inſuetus. Cicer. de Orat. 1. *Ea requiruntur à me, quorum ſim inſolens & ignarus.* Cæſar Bell. Civil. lib. 2. *Erat in oppido multitudo inſolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aureâ.*] Pretioſa velut aurum, chara, optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Neſcius aura fallacis.*] Nondum ſciens quam crebra ſint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

Varium & mutabile ſemper
Fœmina.

12. *Miſeri quibus, &c.*] Eheu quam ſunt infelices ii qui te amant, neque norunt quàm ſis futura paulò poſt acerba & immitis!

13. *Me tabula ſacer, &c.*] Ego quidem tuli è naufragio evaſi, nec impunè. Pyrrham deperii quoque, ſævam expertus, poſt multa mala tantum non perii.

Tabula ſacer, &c.] Solebant naufragi pro ſervatâ vitâ gratias referre Diis, imprimiſque Neptuno: unde & in ædibus ſacris appendebant tabellam in qua depictum erat ſuum naufragium: item veſtimenta in quibus enatarant. Virgil. Æneid. 12.

Votas ſuſpendere veſtes.

Juvenal. Satyr. 12. v. 27.

Votivâ teſtantur fana tabellâ.

ODE VI. Ad AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes a Vario ſcribi oportere: ſe eſſe conviviis tantum & amoribus canendis aptum.

Scriberis Vario fortis, & hoſtium [25]
Victor, Mæonii carminis alite, [26]
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis

Varius Homerici cantus ales te dicet ſtrenuum, victorem hoſtium, & quicquid milites te imperante,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos tetraſtrophos. Tres primi verſus Aſclepiadei, qualis iſte,

Mœcenas atavis edite regibus.

Quartus quiſque verſus eſt Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*] Res a te in bello præclare geſtas deſcribat ſummus quiſque Poeta; non ego tenuis. Obſerva, lector, quemadmodum Horatius eximit a triviali laudantium conſuetudine, qui cum ſe belle feciſſe exiſtimant omnem per ſingula laudum capita diligenter, ne quam inſulſe, ierint.

Vario.] 1. Varius Poeta non e vulgo ſcripſit Auguſti Panegyricum, Tragœdias, & alia quæ commemorat: Thyeſtem ejus cuilibet Græcorum poſſe comparari affirmat Quintil. l. 10. ad nos pervenerunt pauca tantum fragmenta. Macrobius Sat. l. c. 1. Virgilium e Vario nonnulla imitatum commendit: hoſque illius refert verſus de Morte.

Vendidit hic Latium populis, agroſque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio, atque refixit.
Hic,
Incubet & Tyriis, atque exſolido bibat auro.
Hic,
Quem non ille ſinit lenta moderator habena
Qua velit ire; ſed anguſto prius ore coercens,
Inſultare docet campis ſingitque morando.
Hic,
Seu canis umbroſam luſtrans Cortinia vallem
Si veteris potuit cervæ comprehendere luſtra;
Sævit in abſentem, & circum veſtigia luſtrans,
Æthera per nitidum tennes ſectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant:
Perdita nec ſera meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam ſcribunt hunc eſſe Varium, cujus meminit Virgilius Ecl. 9. verum decipiuntur. Illic enim legere oportet: *Ne quid adhuc Varo videor digna dicere:* ſicut eſt ſupra ante: *Vare, tuum nomen.*

Victor & hoſtium Victor,] Vell. Paterc. lib. 2. *Agrippa virtute nobiliſſimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem ad bonum militiæ, & victoriæ ſocium geminatis Conſulantibus extulit; mox defuncto Marcello generum ſumpſit,* Auguſtus nempe. Senec. Epiſt. 94. *M. Agrippa vir ingentis animi, qui ſolus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt, felix in publicum fuit: dicere ſolitus erat, multum ſe huic debere ſententiæ:* Concordia parvæ res creſcunt, diſcordia maximæ cilabuntur.

2. *Mœonii carminis alite.*] *Alite,* quaſi volucri grandiore, ceu Cycno, cantum ſublimem pariter & ſonorum tollente. Sic Theocrit. Poetas vocat ὄρνιθας μακρῶν, *aves muſarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite,* pro penna, calamo, ſtylo. *Mœnii carminis* Mœonia filius, aut forte e Mœonia regione Aſiæ Minoris, urbe Smyrna oriundus erat Homerus, qui heroici carminis Princeps & quaſi Deus. Hinc Mœoniam carmen pro Epicæ, Heroicæ, eximiæ Poeſeos facultate & ſpiritu quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis,*] Seu navali ſeu terreſtri prælio, terra marique.

Equis.] Nam Gallos Germanoſque equitatus robore præſtantes debellarat Agrippa. Apian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat: res præclare geſſerat in Hiſpania, Thracia, Germania; ac ſecundus Romanorum tranſgreſſus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Auguſtus Cæſar. Dio. l. 48. *Navibus.* Vell. Paterc. cit. lib. 2. *Ædificandis navibus, contrahendoq; militi ac remigi, navalibuſq; aſſueſcendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus eſt. M. Agrippa; virtutis nobiliſſimæ, labore, vigilia, periculo invictus, parendique ſed uni ſcientiſſimus, aliis ſane imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes poſitus, conſultiſq; facta conjungens.* Et poſtea, *Inſigne claſſica corona, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa ſingulari virtute, meruit.* Meminit & Virgil. Æneid. 8. v. 683.

Parte alia, ventis & Diis Agrippa ſecundis
Arduus agmen agens; cui belli inſigne ſuperbum
Tempora navali fulgent roſtrata corona,

Sueton. Octav. cap. 25. *M. Agrippam in Sicilia poſt navalem victoriam cæruleo vexillo donavit,* huc & pertinet cuſus duplex denarius quorum unus

fortiter egerunt navibus aut equis: nos, ô Agrippa, nec ista ſcribere, neque acremſtram Achillis cedere neſcientis, nec errores maritimos Ulyſſes doloſi, neque familiam crudelem Pelopis, parvi magna non tentamus; dum verecundia, & muſa cythara non bellicoſa præſes me *prohibet laudes eximii Cæſaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis* poterit *celebrare, ut decet, Martem armatum lorica adamantina, vel Merionem pulvere Trojano ſordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas, nos certamina canimus puellarum ſectis unguibus ferocium adverſus adoleſcentes; ſive liberi ſumus, ſive ardemus* amore *aliquo, more* noſtro *inconſtantes.*

Miles, te duce, geſſerit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ ſtomachum, cedere neſcii,
Nec curſus duplicis per mare Ulyſſei,
Nec ſævam Pelopis domum [27]
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbelliſque lyræ Muſa potens vetat
Laudes egregii Cæſaris, & tuas
Culpa deterere ingeni.
Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne ſcripſerit? aut pulvere Troico
Nigrum Merionem: aut ope Palladis
Tydeiden Superis parem?
Nos convivia, nos prælia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus, vacui: ſive quod utimur,
Non præter ſolitum leves.

ANNOTATIONES.

hinc Auguſti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civica & roſtrata corona. Alter exhibebat una parte Agrippæ caput roſtrata corona exornatum, in averſa vero Neptunus Delphinum manu dextra geſtans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *Navali primo prælio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum proſpere.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian. & Dion. jam cit. Oroſ. lib. 6. cap. 15, &c.

5. *Gravem Peleidæ ſtomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans*, ut ait noſter ad Piſon. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum ſummo imperatori ac regum regi: ſed nec Diis quidem. Nam & Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Hom. Iliad. 10.

7. *Curſus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyſſis. *Duplicis*, ſubdoli, fallacis. Græcis διπλοῦς, *duplex*, aliud nempe dicens, aliud ſentiens. Legunt aliqui *curſus duplices*, cum Priſciano l. 1. & 7. referuntque ad Ulyſſis navigationem per Oceanum, & mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem curſum: ſed apage. Animadverte, lector, Homero delatum honorem, cujus eſt Ilias de Achille, Odyſſea de Ulyſſe.

8. *Sævam Pelopis domum.*] Tot homicidiis funeſtam. Pelops à Tantalo patre, Atreus & Agamemnon ab Ægiſtho, Clytemneſtra ab Oreſte filio cæſi ſunt. Adde Thyeſtis liberos jugulatos ab Atreo, ipſique patri appoſitos in cibum, quod Sol ne videret refugiſſe dicitur. Horatius notare vult hic Thyeſten eximiæ artis Tragœdiam a Vario, ut jam ante dixi, compoſitam.

9 *Tenues grandia.*] Modeſtiam Horatius commendat ſuam.

10. *Imbelliſque lyræ.*] Atqui rebus etiam gravioribus idoneos verſus lyricos, præſertim Alcaicos, oſtendit Pindarus; noſterque ipſe pluribus Odis, maxime vero 4, 14, 15. lib. 4, &c. ac Piſones denique ſic ſcribit:

Muſa dedit fidibus Divos puerosque Deorum
Referre.

13. *Martem tunica, &c.*] Viros militares lorica armatos forti & dura, inſtar adamantis: vel ipſum Martem, quem Homerus æreo induit lorica.

14. *Pulvere Troico Nigrum.*] In aciem acriter dimicantem, & non indecoro pulvere Trojani campi coopertum & quaſi nigrum.

15. *Merionem.*] Quemlibet virtute bellica glorioſum, Merionis ſimilem; apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

15. *Ope Palladis Tydeiden Superis parem.*] Diomedem Tydei filium, quem ſua Pallas ope ſemper juvit, Diiſque non inferiorem præſtitit, ut & Mars & Venus ab eo vulnerati referantur; quin & immortalem fecit, & numero Caſtorum aſcripſit, Iliad. 5. v. 335. & 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11.

Ferro cæleſtia corpora demens
Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras & tenuiora argumenta tractare duntaxat & canere amamus.

ODE VII. Ad MUNATIUM PLANCUM.

liis aliæ placent regiones; ſibi vero præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ ſolicitudines.

Audabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen, [28]
Aut Epheſum, bimariſve Corinthi [29]
œnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos

Alii laudabunt illuſtrem Rhodum, vel Mitylenem, vel Epheſum, aut mœnes Corinthi inter duo maria poſitâ, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline

ANNOTATIONES.

æc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſverſus eſt Hexameter heroïcus; quinque pripedes ſunt vel ſpondei vel dactyli. Alterque verſus eſt Dactylicus tetrameter, quatuor nos habens pedes verſûs Hexametri ſive oici.

. Laudabunt alii.] Elegans eſt verſibus hæc , quam è duobus coaluiſſe volunt quidam: irum novæ Odes initium ſtatuunt ad hæc ver-*Albus ut obſcuro, &c.* Veteres codices adſtintur, perſigentes iſtis novum hunc titulum; *tatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicſit, tota eſt ad L. Munatium Plancum, cuatria Tibur, aut qui ſaltem villam habebat ri proximam, proindéque ab Horatiano o non longe remotam. In priori Odes per comparationem, Tiburtinæ regionis itatem extollit Poëta; & alterâ Plancum ur ut vino curas abſtergat: utiturque exo viri fortis; Teucri nimirum, qui gravioimi ægritudines vino temperavit. Vide Annot. ad vocem, *Plance.*

rum Rhoden.] Rhodus inſula Minoris Aſiæ, riæ oram, emporium eſt nobile. *Clara* pridem, tum ob Coloſſum ſive Statuam Sotuaginta cubitis altam, & inter orbis miranumeratam: tum propter ingentem signonumerum; atque *operum nobilitatem*, ut ait ib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubilum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi ur, quod aſſerit Plin. lib. 2. cap. 42. Adde pulchritudinem, portuum commoditatem, alubritatem. Strabo lib. 14. ſcribit Rhoa præſtare cæteris, ut nullum poſſit huic nedum meliorem commemorare. Vide . Sicul. lib. 6 cap. 13. nec prætermittenRhodum mitti ſolitos Romanos juvenes, æ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius iit, quem lege ad Attic. lib. 2. Epiſt. 1. & . n. 5. ubi ſic loquitur: *Hanc Aſiatici non contemnendi quidem, nec celeritate nec ſed parum preſſi & nimis redundantes. ſaniores & Atticorum ſimiliores.* Anno reparatæ 1300. Equites Hieroſolymitani nvaſerunt, indeque Rhodii appellati: ſerad ann. 1522. quo à Turcis pulſi Melitam ſere, exinde Melitenſes cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi inſulæ, cui & eadem appellatio, v. *Metelin*, a Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et naturâ, & ſitu, & deſcriptione ædificiorum & pulchritudine in primis nobilis Mitylenæ; agri jucundi & fertiles, &c.* Vid. & Strab. lib. 13. & Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi ſcribit eam urbem, *Eleganter & magnificè ædificatam, ſed non prudenter poſitam. In ea quippe, dum flat auſter, incola ægrotant; dum Caurus, tuſſiunt; cùm ſeptentrio, in ſalubritatem reſtituuntur.* Adde ei regioni claritatem è natalibus Pittaci, qui unus è ſeptem Græciæ Sapientibus, Alcæi Poëtæ, aliorumque illuſtrium hominum.

2. *Epheſum.*] Aſiæ Minoris iſta civitas in Ioniæ ſita eſt ad littus maris Ægæi & ſinus Ionii, verſùs oſtia Cayſtri fluminis: portum habet valde commodum arcemque munitiſſimam. In ea celebratum eſt Concilium generale tertium anno Salutis reparatæ 431. ſub Celeſtino Papa, adverſùs errores Neſtorii hæreſiarchæ. Olim claruit Epheſinæ Diànæ templo toto orbe celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimariſve Corinthi Mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponneſi, in Iſthmo eſt media ſita, inter duo maria Ægæum & Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære & ſigulinâ celebrabatur: *Totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. & Agrar. 2. n. 86. ita ſcribit: *Poſita Corinthus in anguſtiis atque in faucibus Græciæ ſic ut terræ clauſtra locorum teneret, & duo maria navigationi diverſa pæne conjungeret, cum pertenui diſcrimine ſeparentur.* Luxuriæ verò intamiâ laboravit, adeò ut Corinthiaci dicerentur qui impudice viverent. Lippis atque tonſoribus audita Laïs meretrix ibidem famoſa, tamque pretioſa, ut Demoſtheni ſui copiam non niſi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abſtinuit ille, & reſpondit, *Tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum eſt adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3 *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotia, nobilitavit maxime Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.] Parnaſſi jugo, fons Caſtalius at præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos, Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphi*, inquit, *orbis nobiliſſimi commune*

insignes, vel Tempe Thessalica. Sunt Poëtæ, *quorum unicus labor est laudare carmine continuo civitatem Minervæ castæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta* illustris ob *patientiam, nec ager Larissæ fertilis tam afficit*

Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est, intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare, & [30
Undique decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Lariſſæ percussit campus opimæ,

ANNOTATIONES.

omnium oraculum, In alto Parnasso, urbe non mœnibus sed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili ascensu. Templum Apollinis cultu & religione longe celebratissimum intra urbem non manu exstructa, sed nativa præcipitia munivere. Hæc ille. Admirabilem portio Gallorum stragem Brenno duce Delphos impie oppugnantium, Apollinemque sese acriter vindicantem, lege apud Justinum lib. 24.

4. *Thessala Tempe.*] Horum in Thessalia locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Ossam & Olympum decurrebat; colles erant dextra lævaque molliter incurvi, nemorosæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. lib. 9. Ælian. l. b. 3. init. &c. nos iterum postea Od. 21. & lib. 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus est, &c.*] Sunt Poetæ qui semper canunt Athenas & olivam Palladi sacras, nihilque norunt scribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujusque in illum victoriam; cum, Neptuno equum proferente, Pallas oleam quæ præstantior visa & judicata est, produxisset.

Palladis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes; Pallas autem seu Minerva scientiis præesse cognoscitur, non ergo mirum si urbs ista illius veluti propria censetur. Quod si fabulari juvat, vid. Appollodor. lib. 3. Hygin. &c.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen docte Heinsius intelligit, quod perpetua serie complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicam in Epist. ad Pison. v. 136. ubi *scriptor cyclicus.*

7. *Undique decerptæ frondi, &c.*] Ut præ cæteris urbibus Athenas, sic & olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea est, quam Tull. de Leg. 1. init. laudat ita scribens: *Nullius autem agricolæ cultu stirps tam diuturna, quam Poeta versu seminari potest.* Ex vert. Cod. nonnulli hic legunt, *Undique decerptam fronti præponere olivam*: intelligunt que tonsiles coronas, id est circumcirca coronas, ut sint foliis brevioribus atque ornatioribus: quo videtur pertinere quod ait noster lib. 1. Epist. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes.

Alii explicant, ex omni loco & materia colligere, quod in Palladis Athenarumque & olivæ quæ ad Palladem præcipuo jure pertinet laudes convertatur. Denique *fronti præponere olivam*, interpretantur ex oliva sibi coronas texere, eaque frontem exornare. Verum prior lectio atque interpretatio magis arridet: eamque sequi doctiores jam assuevere.

8. *Plurimus, in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum ob læta pascua urbi circumjecta: vel Mycenas auro & divitiis insignes, Agamemnonis regis sedem inclytam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electra, πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem* quia in utraque urbe illi Juno præcipue colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium nec Lacedæmon, nec Lariſſa æque movet & afficit, ut domus Albuneæ, &c.

Patiens Lacedæmon.] Hæc Peloponnesi Laconiæ caput ad Eurotam fluvium posita, docta est & Sparta, hodie *Misitra*: servitii olim impatiens, at malorum tolerantissima; *Spartana generositas & patientia* in proverbio abierit. Spartani liberos ad severam omnem disciplinam instituebant. Cic. Tuscul. 5. n. *Pueri Spartiatæ non ingemiscunt verberum dolore laniati. Adolescentium greges Lacedæmone vidimus ipsi incredibili contentione certantes pugnis calcibus, unguibus, morsu denique, ut exanimarentur prius quam se victos faterentur.* Id alibi nemini eorundem, quod ad aram lorisque verberibus sic acciperentur, ut multus e visceribus sanguis exiret, imo interdum ad necem usque; neque tamen exclamarent, sed nec gemiscerent quidem.

11. *Lariſſæ campus opimæ.*] Urbs Thessaliæ Lariſſa, agris perquam fertilibus gloriabatur; cui vero proxima Phthiæ, quæ Achillis patria; inde factum ut Lariſſeus ille sæpius dictus sit.

Qui

Quam domus Albuneæ reſonantis,
præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.
bus ut obſcuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus, neque parturit imbres
rpetuos: ſic tu ſapiens finire memento
Triſtitiam, vitæque labores
olli, Plance, mero: ſeu te fulgentia ſignis
Caſtra tenent, ſeu denſa tenebit [32]
iburis umbra tui. Teucer Salamina patremque

quam fons Albuneæ perſire pentis, & Anio cadens, & nemus Tiburni, & pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cœlum caliginoſum, nec plu vias pa.it ſemper; ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori & vitæ laboribus, bibendo vinum ſuave. Teucer fugiens patrem atque Salamina

ANNOTATIONES.

2. *Domus Albuneæ reſonantis.*] Albunea mpha, quæ & Sybilla Italica Tiburi colebatur atque lucum & tontem ſacrum habebat. gil. Æn. 7.

Lucoſque ſub alta
Conſulit Albunea, nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat.

Nam. l. 1. c. 5. *Tiburtem Sybillam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ad Deæ juxta ædes amnis Anienis, cujus in gurgite ſimulacrum inventum eſſe dicitur, tenens in manu librum, quos ſacra Senatus in Capitolium tranſtulerit.*

3. *Præceps Anio.*] Strabo lib. 5. *In Roma rectuſunt Tibur, Præneſte, & Tuſculum. Tibur quidem Herculeum, & Cataracta, five deſcenſus quem facit Anio, ubi navigabilis eſſe incipit, cum ſublimi in profundam vallem præceps defertur, per vicina urbi nemora.* Dionyſ. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effluere per excelſum ſcopulum atque in planitiem inter Romanorum ac Sabinorum, utrorumque terminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aſpectu quidem jucundum & pulchrum, uſu vero etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus Tiburis conditor, vicis quoque nemoribus dat nomen.

Uda Mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas & Labanas ob ſalubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item ſunt *pomœria*, referuntque ad Tibur, cujus hortos alluit & rigat Anio.

5. *Albus ut obſcuro, &c.*] Non ſecus ac Leuconotus, (λευκὸς *candidus*, νότος *notus*) Ventus a meridie ſpirans, nonnunquam ſerenitatem fert quamvis ſæpe imbres pariat: ita licet publicæ curam geras ſemper, interdum hilarivacare debes, & animum vino recreare tanquam, ne illum nimiæ obruant ſollicitudines.

18. *Triſtitiam.*] Si rei cura privatæ comites ſunt ægritudines aliquando magnas: certe publicæ fere ſemper maximas.

19 *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus eſt, conſulatu cum M. Æmilio Lepido, Cenſura, &c. Nulla re autem nobis quidem videatur illuſtrior, quam quod Lugdunum nobiliſſimam Romanorum in Gallia coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus eſſet: ſunt tamen qui eam urbem longe antiquiorem aſſeverent. Isporro non leves putandus labores exhauſiſſe in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum ſuo tempore concuſſum eſt, atque in tot rerum mutationibus. Ipſe nimirum a Senatu primum ſteriit, deinde ad M. Antonium defecit, poſtea ad Auguſtum Cæſarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum iſtum, & Planci ad Ciceronis epiſtolæ perelegantes.

Seu te fulgentia ſignis, &c.] Sive ſis militiæ, ſive domi, & in villa tua Tiburtina. *Fulgentia caſtra.* Cornel. Tac. Annal. 13. *Fulgentibus Aquilis, ſigniſque, & ſimulacris Deûm in modum templi.* Porro ſigna militaria ſeu vexilla ſunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de Re Milit. lib. 2. cap. 13. & lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Denſum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide poſtea Od. 18. & lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adverſa ſuſtinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis ſit in fortunæ vicißitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque Cum fugeret.] Poſt expeditionem Trojanam reverſus in patriam Teucer a Telamone patre repulſus eſt, dolente & indignante quod Ajacem fratrem non reduceret. Proficiſcentibus enim mandaret, ne alter ſine altero rediret. Atqui Ajax ſe ipſe interemerat, iratus quod Achilles arma Ulyſſi potius quam ſui fuiſſent adjudicata.

Salamina.] Salamis hodie *Coluri*, urbs & inſula maris Ægæi, in ſinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam & Peloponneſum. Illic regnavit Telamon, Ajacis & Teucri pater.

dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse corona populea, sic allocutus mœrentes amicos: ô socii & comites, pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non sperandum ductu & auspiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus est ancipitem fore Salaminem in terra nova. O viri strenui & sæpius deteriora mecum perpessi, jam vino mœrorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

Cum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristes affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, O socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro;
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure nova Salamina futuram. [33]
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpe viri, nunc pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

ANNOTATIONES.

22. *Lyæo.*] Cognomen est Bacchi, a λύω, *solvo*, quia metu & curis virum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

Generosum & lene requiro
Quod curas abigat.

Ovid.

Vina parant animos.
Tunc dolor, & cura, rugaque frontis abit.

23. *Tempora populea fertur vinxisse corona.*] Ita se Teucer instruit adversus mœrores. Vinum sumit; populea se corona redimit, seu quod Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat. *Tristes* ob exilium, & quod carendum esset patria, quæ semper charissima cuiliber, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo & paternis Laribus exterminamur a Telamone patre. At fortuna spondet nobis exulibus offerrique novas sedes in aliena regione. Aiunt protectam a Teucro exulante sententiam hanc: *Ibi patria est omnibus, ubi bene.*

27. *Duce & auspice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, post acceptum felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim promisit Apollo, &c.*] Apollo cujus haud incerta sunt oracula, jussit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen, cum duplex erit urbs ejusdem appellationis; altera apud Atticam regionem in qua nati sumus, & qua pellimur; altera in Cypro mox a nobis ædificanda, sic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes, pejoraque passi.*] O viri qui mecum exantlastis ærumnas apud Trojam majores quidem & graviores istis malis, quibus jam conflictamur, forti estote animo: certe meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus; at cras iterum conscendemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, a Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæsituri apud Cyprum, priorem cursum relegemus. Vell. Paterc. *Non receptus Teucer a Telamone patre, ob segnitiem non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum adpulsus est, atque ibi cognomen patriæ suæ Salamina constituit.*

ODE VIII. Ad LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quod relictis honeſtis exercitationibus, meretricio amore ſe manciparit.

Lydia, dic per omnes [34]
Te Deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere? cur apricum [35]
Oderit campum, patiens pulveris atque ſolis?

O Lydia, per cuncta Numina te obſecro, fare quamobrem feſtines amoribus tuis corrumpere Sybarim: quare Marium *Campum Soli expoſitum averſetur, valens tolerare pulverem & æſtum.*

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos: at metri ſingula-
. De eo ſic ſcribit Attilius eruditus Gram
aticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale*
ſet, laborioſa obſervatione, ſemel omnino facere
natus eſt: & in eo tamen parum decenter erra-
. Nam fecit illud aſperius uno immutato
de. Quod ſi ſciviſſet Choriambicum eſſe, &
bere clauſulas certas, non in illam ſalebram
cidiſſet. Nam primum comma ex Choriambo
Bacchio conſtat.

Lydĭă, dĭc | pĕr ōmnēs.

cundum colum, quod eſt longius, tres habet
oriambos, & unum Bacchium ſcilicet clau-
la gratia. Quod metrum Alcæus ſic ordinavit,
in muſicis exercitatiſſimus. At Horatius pri-
m Choriambum duriſſimum fecit, pro lambo
ndum infarciendo ſic,

Tē Dĕōs ŏ | rō .....

ror tamen illius habet excuſationem, quod in
perſeveraverit lege, quam ipſe ſibi aliquo caſu
erat, uſque ad ultimam partem non mutando.
1. *Lydia, dic, &c.*] Lydiam ironice compel-
Horatius, at Sybarim petit, ſuum, ut vide-
, rivalem, ſicut & Telephum Ode 13. Ex-
eſſit autem hac Ode iſtam ſane Terentii ſen-
tiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non
Cognoſcas eundem eſſe?

ic igitur Sybaris adoleſcens, Comici Phædriæ
ſtar, totus ex amore meretricis immutatus pe-
. Nec enim, ut ante, laboris cujuſlibet patiens
ulando, equitando, luctando, natando inter
uales excellit; ſed abjectis campeſtribus
nis, & exercitationibus viro dignis, mere-
ciis captus illecebris latet apud Lydiam, at-
e iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi: ſic & Syba-
e deliciis fracti male audiebant. Sybaris
nen urbs ad oram Tarentini ſinus olim ſita,
tens adeo primum fuit, & finitimis gentibus
atuor dominaretur: at deinde proverbialiter
rpatum eſt ejus nomen pro perditiſſimo luxu.
iloſtrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 12. Plu-
rch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphraſis. Caterum, ut ſcribit Virgil. Eclog. 3.

Quiſquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quiſquis enim meretricum amoribus ſe dat brevi opes adſumet, vires corporis animique perdet, & famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone Æneam depereunte, Æneid. 4.

Nec capta aſſurgunt turres, non arma juventus
Exercet; portuſve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cælo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. & Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. &c. 1. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.*] Cur honeſtis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam ſe mollis ſubducit? *Campum* hunc Gellius lib. 6. cap. 17. ſcribit Populo Romano condonatum a Tarpeia virgine Veſtali: at Livius Tarquiniorum primo fuiſſe affirmat, & his pulſis, Marti conſecratum. Vigetius de Re Milit. lib. 1. cap. 10. ſic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus poſt exercitium armorum, ſudorem pulveremque diluetur, ac laſſitudinem curſuſque laborem natando depeneret.* Deſcribit vero Strabo lib. 1. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet ..... Etenim admirabilis magnitudo, cum Equitia, id eſt, Ludos Curules, & alias Equeſtres pugnas ſuppeditet; locum tamen multis Pila, Circo, Palæſtraque ſe exercentibus vacuum relinquit ..... ſolum herbis conſertum omni tempore anni: colliumque denique vertices Theatri ſpeciem, & ornatum ad alveum uſque fluminis præ ſe ferentes, ſpectaculum præbent ita amœnum, ut ægre & invitus ab eo diſcedas.*

4. *Patiens pulveris atque ſolis, &c.*] Plutarchus in vita Catonis Cenſorii refert filium ab eo literis inſtitutum, deinde vero edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem & frigus tolerandi, rapidoque gurgites ac fluvios tranandi, &c. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

quare nec bellicosus equum agitat cum paribus: neque frænis lupatis moderatur equorum *ora Gallicorum? quare formidat contingere Tiberim luteum? quare oleum diligentius fugit*, quàm *viperæ truorem? nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter discos, frequenter cælo ultra metam projecto illustris? cur se abscondit, quemadmodum aiunt* latuisse *filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Trojæ*

Cur neque militaris
Inter æquales equitat; Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino [36]
Cautius vitat? neque jam livida gestat armis
Brachia; sæpe disco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet? ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Trojæ

ANNOTATIONES.

5. *Cur neque militaris Inter æquales equitat.*] Cur more solito strenue non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? æquitandi studium nobili viro maxime convenire, asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum adeo facilem à pueritia fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis Temperat ora frænis?*] Hinc peritum equitandi ostendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare consuevisset. Nam & hi Romæ in pretio, & feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coerceri opus erat. Apuleius, *Jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Trist. 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere.*] Cur se ad nationem non exercet, ut ante? hæc enim valde utilis, & pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles e ponte sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cum in mare desiluisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elata quidem læva manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum vero mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. Sueton. Hinc ex eodem Suetonio Augustus nepotes docuit natare. Et Plato 7. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est, ab hujus nominis rege in eo submerso. Eustath. *Flavum.* Sic Æneid. 7.

Multa flavus arena.

Cur olivum Sanguine viperino Cautius vitat?] Cur nunc luctam fugit Sybaris, & angue pejus odit; adeoque se nequequam ceromate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora, tum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum efficacissimum, quippe calidissimum, Albertus testatur.

10. *Neque jam livida gestat armis Brachia.*] Cur arma non amplius contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, seu attritu armorum & pondere seu ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap. 11.

12. *Sæpe disco, Sæpe trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebant seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea exercitatio, artis altera, altera virium. In priori collineatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissime contorsisset; & de hac fit hic mentio. Sic Iliad. Ψ. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalida manu, & omnium metas exsuperasse. Et Odyss. θ. Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longe torquet.

Disco.] Ἀπὸ τῦ δίσκων, *jacere.* Orbis erat ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medius loro circumnexus in auras tota vi jaciebatur: a quibusdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.] Frequenti nobilitatus victoria, jaculo scilicet & disco trans aliorum finem, seu signum, Græce σκοπὸν, expedite projecto.

13. *Ut marina Filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum raperetur, eo quod in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret brevi perimendum. At quia sine eo capi Troja non potuisset; Calcantis responso, Ulysses detexit Achillem, & abduxit eo, quo norunt omnes, modo; propositis scilicet armis.

Marina.] Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

Funera

nera : ne virilis
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas. [37]

excidium : ne viri habitus pertraheret ipſum *ad ſtragem, & contra turmas Lyciorum.*

ANNOTATIONES.

16. *In cædem, & Lycias, &c.*] Adverſus ojanas copias atque exercitus. Lycia duplex : era eſt Troadis regio, ex Homero & Stra- ne ; altera eſt Cariæ finitima. Hujus qui- m populi Trojanis auxilium tulerunt. Ab a vero Trojani denominentur Lycii ; arbi- eſto lector : certe dices, non ab hac, ſed illa. Mecum igitur mirare turbam inter- pretum qui fere omnes hactenus contrarium ſcripſere.

Catervas.] Hic Grammatiſtæ vulgo monent Catervam militum ſena millia continere, propriamque Afrorum eſſe, ſicut Phalanx eſt Macedonum, Legio vero Gallorum. Sed quid ad rem? Ecquid hoc juvat ad Horatii ſenſum hic expiſcandum, ubi omnia in propatulo ſunt?

ODE IX. Ad THALIARCHUM.

Dum ſævit hyems, voluptati indulgendum.

VIdes, ut alta ſtet nive candidum [38]
Soracte : nec jam ſuſtineant onus
lvæ laborantes : geluque
umina conſtiterint acuto?
Diſſolve frigus, ligna ſuper foco
arge reponens, atque benignius
eprome quadrimum Sabina,
Thaliarche, merum diota. [39]

Cernis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte denſis nivibus album rigeſcat? neque ſylvæ fatiſcantes ferre amplius queant pondus : & fluvii acri glacie hæſerint. Age vero tu *frigus ligna copioſè congerens ad ignem : & vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vaſe Sabino.*

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos tetraſtrophos. Duo primi rſus ſunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti : pes imus eſt Spondæus vel Iambus : ſecundus eſt mbus ſemper cum cæſura : tertius & quartus nt dactyli.

Vĭdēs | ŭt ālĭ | tā | ſtĕt nĭvĕ | cāndĭdŭm. |

rtius eſt Iambus Archilochius dimeter hyper- talectus. Pes primus & tertius eſt Iambus vel ondæus : Secundus & quartus ſemper Iambi m ſyllaba ſuperſtite.

Sīlvæ | lābō | rāntēs | gĕlū | que.

artus eſt Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, el, ut alii vocant, Pindaricus) e duobus Da- lis, & totidem Trochæis,

Flūmĭnā | cōnſtĭtĕ | rĭnt ă | cūtŏ. |

1. *Vides, ut alta, &c.*] Hypotypoſis, ſeu de- ſcriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam ſacer, quo Virgil. Æn. 2. & 11.

Sancti cuſtos Soractis Apollo,

n. l. 7. c. 2. *Haud procul urbe Roma in Faliſ- um agro familiæ ſunt paucæ, quæ vocantur rpiæ, quæ ſacrificio annuo, quod fit ad montem ractem Apollini, ſuper ambuſtam ligni ſtrem bulantes non adurantur.* Idem fere Strabo , 5. Dictus exinde mons Divi Silveſtri, quo- am in ejus ſpelunca delituit ſanctus ille pon- tifex, cum in Chriſtianos ſæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreſte* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificia : recentioribus *Mons ſancti Oeſiſti.*

Nec jam ſuſtineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, aſperitatem frigoris, & nivium copiam exhibens. Quaſi arborum fatiſcant & incurventur rami ſub pondere nivis & glaciei.

3 *Geluque Flumina conſtiterint acuto.*] Quæ nempe fluere ex natura poſtulant, hærent jam & ſtant gelu conſtricta. *Acuto.*] Seu quod frigus vehemens haud ſecus pungat ac ferri acies & acumen : ſeu quod acutæ ſint glaciei cruſtæ.

5. *Diſſolve frigus, &c.*] Imitatio verſuum Alcæi,] hyeme potandum aſſerentis : apud Athen. lib. 10. cap. 1.

7. *Sabina diota.*] Vaſe in Sabinis fabricari ſolito, quod quidem utrinq; anſas habet velut auriculas, *diota, διώτα.* Quadrantal dicunt, octo & quadraginta ſextarios capiens. Alii vas non ita magnum hic intelligunt, ſed potius in quo hauriatur vinum e dolio. Perperam nonnulli ſcribunt, *dyota*, quaſi *τύτα δύο ἰχυρα, amphora.*

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem ſonat quod ſympoſiarchus ; Δαλίας ἄρχων, *convivio præſidens.*

Permitte

Remitte Diis reliqua: qui ſtatim ac dejecere ventos, aſſuante mari inclinantes, nec moventur cupreſſi, nec orni vetuſta. Cave percontari quid cras eventurum ſit: & quemlibet diem fortuna largietur, quæſtui adjice. Neque vero ſuaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum a te valido procul eſt ſenectus difficilis. Jam & Campum Martium & areas frequenta: *nec non ſecretas ad noctem condicta hora confabulationes. Jam quoque revocetur.*

Permitte Divis cætera: qui ſimul
Stravere ventos æquore fervido
Deprœliantes; nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid ſit futurum cras, fuge quærere: &
Quem ſors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne, puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abeſt [40]
Moroſa. Nunc & campus, & areæ,
Lenesque ſub noctem ſuſurri
Compoſita repetantur hora.
Nunc & latentis proditor intimo

ANNOTATIONES.

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vacat voluptati, cæterorum vero curam Diis relinque.

Qui ſimul Stravere ventos, &c.] Hic Stoicum agit Horatius, alibi vero ſæpius Epicureum; nempe, mortalia hæc & infima Diis eſſe curæ aſſerit, potentiamque & providentiam videtur ſtabilire exemplo illo. Cum primum illi, inquit, ventos deprœliantes retinent, quieſcunt: cum ſedari tempeſtates volunt, mare ſtatim pacatur atque ſubſidit: adeoque tranquilla ſunt omnia, ut nec orni, nec cupreſſi moveantur. Sic ergo & curabunt ea quæ ad homines ſpectant, adverſa quæque & contraria in melius commutantes.

11. *Cupreſſi.*] Pro qualibet arbore hic ponuntur, ſicut & *orni*. Cato de re ruſtica cap. 42. & 151. de illis abunde. Plin. lib. 16. cap. 33. *Cupreſſus natu moroſa, fructu ſupervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa, materie rara, Diti ſacra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem uſtrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris ſui jucunditate lenit. Servius ait, Ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, quemadmodum e mortuis nihil ſperatur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ & graciles, ſilveſtres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid ſit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ ſibi timentis ſolicitudine, ſive ex curioſa futurorum inveſtigatione per Genethliacos, noli te diſcruciare. Nam Mathematici plus torquent, quam juvant: & hoc Deos offendit, qui notitiam hanc ſibi reſervarunt. Phavorinus apud Gellium lib. 14. cap. 1. *Aut adverſa prædicunt Genethliaci, aut proſpera. Si proſpera, & fallunt, miſer fies, fruſtra expectando. Si adverſa & mentiuntur, miſer fies, fruſtra timendo, &c.* Vide annot. ad Od. 11. ſeq.

14. *Quem ſors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe ſingulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quotquot jam ante conceſſis adduntur. Cum enim *morti debeamur*, ut ait ad Piſones, quot dies vivimus, & quot *fors*, ſeu Deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis vero quaſi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. epiſt. 17. *De lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.

15. *Nec dulces amores Sperne, puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes & oblectationes ne omnitte; antequam veniat ſenectus, quæ his omnibus finem imponit.

18. *Moroſa.*] Cic. de Senectute, n. 64. & ſeq. *Moroſi, anxii, iracundi, & difficiles ſenes ſunt. Morositas illa tamen excuſationis habet aliquid . . . . . contemni ſe putant, deſpici, illudi. Præterea in fragili corpore odioſa omnis offenſio eſt.* Et paulo poſt: *Quarta reſtat ratio, quæ maxime angere ac ſolicitam habere noſtram ætatem videtur: appropinquatio mortis, quæ certe a ſenectute non poteſt longè abeſſe, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari ſolitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. ſupra.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes deſtinata. *Campus* eſt ampla terræ planities; *area* vero eſt paulo magis anguſta. Valla. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Leneſque ſub noctem ſuſurri.*] Colloquia clam in ſumiſſa voce cum amica, quæ blanditias & murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc & latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus laſcivæ puellæ latebras petunt, & ſe cupiunt tamen intelligi, &c. Virg. Eclog. 3.

Malo me Galatea petit laſciva puella;
Et fugit ad ſalices & ſe cupit ante videri.

Cornelius Gallus:

Erubuit vultus ipſa puella meos.
Et nunc ſubridens latebras fugitiva petebat:

Gratus

ratus puellæ riſus ab angulo;
gnuſque dereptum lacertis,
ut digito male pertinaci.

jucundus adoleſcentula cachinnus ab angulo ſecreto abſconditam indicans: atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.

ANNOTATIONES.

Non tamen effugiens, tota latere volens: ſed magis ex aliqua cupiebat parte videri; Lætior hoc multo, quod male tecta foret.

3. *Pignuſque dereptum, &c.*] *Pignus*, armilla, rotheca, annulus, &c. *Dereptum*, vel ab amaſe, vel a puella. Poteſt enim intelligi hæc abiſſe quidpiam ab illo, ut redeundi locum det rituro: vel ab hac ille, ut referendi, atque m conveniendi anſam arripiat. *Dereptum.*] Male quidam, *direptum.* Nam pere eſt diſcerpere & lacerare: quod hic non convenit. At *deripere* eſt movere & rapere de loco. Virg. Georg. 2. v. 242.

Colaque prælorum ſumoſis deripe teſtis.
Æneid. 1. v. 215.
Tergora deripiunt coſtis.
Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, & Deam Deæ detrahere conatus es.*

24. *Male pertinaci.*] Qui ſimulet retinere velle quod ſibi adimi gaudet, maxime, ut repetendi occaſio detur rurſumque comeſſandi.

ODE X. Ad MERCURIUM.

MErcuri facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
ce formaſti catus, & decoræ
More palæſtræ : [41]

O deſerte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agreſtes mores ſermone finxiſti doctus, & ritu pulchræ palæſtræ.

ANNOTATIONES.

letrum idem quod ſupra Od. 2.
Mercuri facunde.] Hymnum hunc tanti Lilius Gyraldus, ut non modo legendum, diſcendum cenſeat. Quædam tamen repreit Scaliger ſuo more. In eo Mercurium rat Horatius, ut ſcribunt aliqui, quoniam ope civilis tumultus pericula evaſiſſet. Imiſt Alcæi. Laudatio petitur a quatuor præe locis: a genere; verſu 1. a rebus inven- v. 4. 6. 7. a rebus geſtis; v. 2. 13. ab io & auctoritate; v. 5. 17. &c.
Mercuri.] Quaſi medicurrius, ſeu medius curdictus eſt, tanquam internuncius Deos in homines. Feſtus a mercibus originem traquia negotiationibus præeſt Mercurius. Uni curio tribuuntur vulgo quæ plurium ſunt. alii, alii quinque memorant, aut plures e- Mercurios.
cunde.] Eſt enim eloquentiæ Deus, & ora- inventor. Hinc & Lyſtrenſes viſo ſigno arnabam & Paulum facto; velut Diis ſacri- volverunt: atque illum quaſi Jovem reveſunt, hunc vero ſicut Mercurium, *quoniam rat dux verbi.* Act. Apoſt. cap. 14.
pos Atlantis.] Scilicet natus Maia filia Atqui Mauritaniæ rex, & Aſtrologiæ invennde cœlos humeris ſuſtinere dictus. S. Au- refert tempore quo Moſes natus eſt, floAtlantem Aſtrologum, Promothei Phyſici m, maternum autem avum majoris Mercujus nepos fuerit Mercurius ille Triſme-

2. *Qui feros cultus, &c.*] Quod Orpheo in Epiſt. ad Piſones verſu 391. hoc idem Mercurio tribuit hic; ſcilicet a victu agreſti homines recens terra editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxiſſe facundiæ vi, & orationis ſuavitate. Vid. Cic. 1. de Orat. & 1. de Invent. *Feros cultus.* S. Aug. de Civit. ait, Feram nullam immaniorem eſſe homine, ſi quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formaſti.*] Nempe orationis inventor pariter & Muſices. *Catus*, vocem hanc Sabinam eſſe, & acutum ſignificare, auctor eſt Varro 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus: *Prudens, & ut ita dicam, catus.* 1. de Orat. n. 198. *Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decora more palæſtræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primo ſcribendum fuiſſe; *lege*, non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde ſono ſe rhythmico offendi ait. Verum quot ejuſmodi locutiones Tullius ipſe non ſcripſiſſe modo, ſed amaſſe reperiatur? Poſtea epitheton *decora* velut parum conveniens notat. At enim palæſtra duplex eſt: rudis altera & ſine arte, qua ſolent ſe ruſtici exercere, qualitercumque ſe agitando ac decertando. Hanc deſcribit Virgil. Georg. 2.

Corporaque agreſti nudant prædura palæſtra.

Altera eſt artificioſa, & *decora* ſane, quæ partes corporis ſingulas format ad decorem, & decentem actionem præceptis & exercitatione fingit. Tullius de Oratore: *Numerus quandam habuit palæſtram orationi & extrema lineamenta conſert.*

Te

Te celebrabo ſummi Jovis alio-
rumque Deorum interpretem, atque inventorem citharæ incurvæ; necnon *ſolertem clam ſurripere joci gratiâ quodcumque libuit. Te puerum quondam cum verbis minacibus Apollo territaret, niſi vaccas per fraudem ab-*

Te canam magni Jovis & Deorum [42]
Nuncium, curvæque lyræ parentem:
Callidum, quicquid placuit jocoſo [43]
Condere furto.
Te, boves olim niſi reddidiſſes
Per dolum amotas, puerum minaci 10

ANNOTATIONES.

Et poſtea: *Ut athletas videmus nihil aut vitando, aut petendo vehementer, ita quo non motus hic habeat palæſtram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aſpectum etiam ſit venuſtum; ſic oratio nec plagam gravem facit, niſi petitio fuerit apta, nec ſatis recte deſinat impetum, niſi etiam cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. Palæſtricis vacandum cenſet, *Quibus geſtus motuſque formantur, ... ne indoctæ, ruſticæve manus: ne ſtatus indecorus, &c.*

More palæſtræ.] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formaſſe ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari ſolent in Academia modo & palæſtra. At aliis videtur Horatius reſpexiſſe ad ea quæ a Mercurio traduntur inventa: his autem accenſetur palæſtra, Græce πάλη; gymnica exercitatio nimirum ſeu luctatio, qua nudi undique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ cauſa, tum vero roboris etiam & agilitatis & artis acquirendæ.

5. *Jovis & Deorum Nuncium.*] Heſiod. εἰθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium*: Orpheo Διὸς ἄγγελον, *Jovis nuncium*: Hom. Hymn. in Mercur. v. 3.

Ἄγγελον ἀθανάτων ἐριήρυγιν, ὃν τέκε Μαῖα.

Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. v. 356.

Interpres Divum Jove miſſus ab ipſo
. . . . . celeres mandata per auras
Detulit.

6. *Curvæque lyræ parentem.*] Mercurii inventum eſſe Lyram conſtat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei conceſſit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, *virga.* Sic autem inventa fertur. Poſt inundationem Nili teſtudinem repererit mortuam, exeſa etiam tractu temporis carne: nervi autem qui ſuperſtites erant tenſi, cum digitis eſſent pulſi, ſonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus ſimilitudinem lyram conſtruxit Mercurius, quæ exinde teſtudo vocata eſt. Aliter paulo alii rem afferunt, aiuntque teſtudinem vocatam a teſta iſtius animalis: ut mox fuſius explicabo.

Lyræ.] Lyram cum cithara confundunt Grammatici vulgo, ipſeque Euſtathius, qui ait, *Chelyn citharam dictam eſſe, quod teſtudinis teſta ingens addita, fidibuſque tenſa lyram deformavit:* & rurſus: *Chelyn id eſt lyram, e teſtudinis teſta factam.* Quod porro inter illas diſcrimen, vix ſtatuas: quanquam fuiſſe non eſt dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitiſſe auctor eſt: at Horatius citharam ſeu teſtudinem ſeptem nervis tenſam & inſtructam ſcribit, imitatione Pindari, qui ἑπταγλώσσου φόρμιγγα, id eſt, ſeptenos edentem ſonos ait. S. Hieron. ſcribit, *Citharam effici in modum literæ* A, *cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus, tinnuliſq; ictibus in diverſis modis concitari.* Hoc autem obſervari licet, dici chelyn ſeu teſtudinem & citharam digitis aut pectine pulſari: Seneca *Chelyn plectro verberari*, ait. Lucanus:

Seu chelyn digitis, & eburno verbere pulſas.

At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.

Nec pudent pepuliſſe lyram.

Ovid. Metamorphoſ. 10. cap. 5.

Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt.

Cruquius ita in hunc locum ſcribit, ex Idiomate Italico Alemannico, Flandrico, Gallico, lyra ſuum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum eſt, qua mendici vicatim ſtipem quæritare, notum eſt: nam & incurva eſt, & δλκτωτῆ formam refert propius intuenti. Cithara vero teſtudo vocata, forma teſtæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum quicquid placuit, &c.*] Clam, ingenioſe, jocoſe, furandi magiſtrum. Duplex mirum eſt furti ſpecies, ſeu furandi ars. Una ſeria, improba, injuriosa, legibus vetita: & de hac non eſt mentio. At altera eſt oblectationis joci, & induſtriæ ludicræ; in qua excelluit Mercurius. Hinc & Lycurgus ad acuendos furandi ſolertia Spartanorum animos, impunita eſſe furta ſanxerat. Philoſtrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocoſa vocat ἀδίκας κλοπάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præeſſe dicit Mercurium, quod illi vix a furto immunes ſint. Alii volunt deſignari vim orationis, quæ ſenſim animos captatos rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præſtigiarum inventio, quæ tribuitur Mercurio: utpote ſic aſtantium oculos præſtringendi, ut dolum non advertant coram ipſis perpetratum.

9. *Te, boves olim, &c.*] Calliditatem Mercurii & peritiam jocoſe furandi probat. Hæc autem eſt hiſtoria, ſeu fabula: cum Apollo ob Cyclopes interfectos divinitate aliquamdiu privatus eſſet

Voc

oce dum terret, viduus pharetra
Risit Apollo.
uin & Atreidas, duce te, superbos
o dives Priamus relicto,
heſſalosque ignes, & iniqua Trojæ
Castra fefellit.
u pias lætis animas reponis
edibus; virgaque levem coerces

actas reſtitueres; viſit ipſe advertens ſe *pharetrâ* quoque *ſpoliatum. Quinetiam Priamus opulentus Trojâ diſcedens, ducente te latuit arrogantibus Atreidis, excubiis Theſſalorum, & caſtris Trojæ infeſtis. Tu animas bonorum beatis ſedibus collocas: atque aureâ virgâ*

[44]

ANNOTATIONES.

que interim Admeti Theſſaliæ regis armenpaſceret; boves aliquot exerrantes & longius ogreſſas abegit Mercurius & occuluit. Ille ro hunc pueri forma indutum quaſi bubulcum racem aggreſſus mortem minatur, niſi abacta cora reſtituat: ac telum proferre volens, aſi percuſſurus, vacuam ſenſit pharetram, vel nc quoque ſibi ſubreptam. Tum deniq; Apol- Mercurii ſubtilem in furando induſtriam deiratus, riſum tenere non potuit; *Iracundiam luptate ſuperante*; ut ait Philoſtra. Imagin. . 1. ubi fabulam hanc egregie expreſſit. ide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metaorphoſ. 2. cap. 11. &c. & Annot. infra ad cem *virga.*

11. *Viduus pharetra.*] Infra lib. 2. Od. 9. *Et ſollis viduantur orni.*
rgil. Æneid. 8.
Viduaſſet civibus urbem.
em in locum Servius laudat Virgilium, tanam proprie locutum, Horatium vero carpit vellicat tanquam hic male ſcripſerit *viduum pollinem.* Sed O puerilem aſtutiam!

13. *Quin & Atreidas, &c.*] Præclare & begne a Mercurio facta jam oſtendit. Nimirum Homer. Iliad. ult. Mercurius a Jove miſſus æbet ſe ducem Priamo Hectoris interfecti rpus redemptum pergenti: eumque per meoſtium caſtra ad Achillem uſque ſic deducit, nec tentus a quoquam, imo nec viſus fuerit. *Atreidas.*] Agamemnonem & Menelaum Aei filios. Græci exercitus imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scaer ſtylum acuit & vibrat. *An dives*, inquit, *qui miſerrimus, orbus liberis, regno ſpoliatus, que adeo mœrens potius & inops?* Scilicet non eminerat quod legitur Iliad. ult. copioſa ſane pretioſa munera ad Achillem delata a Priamo ojam deſerente; atque, ut eſt ibid. *Infinita a e thalamo in currum exportata ad Heſtoredimendum*: quæ etiam ibi recenſentur; *decim lanas, totidem tapetas, totidemque pallia mila, item & ſagula: auri vero talenta decem; os inſuper tripodas ardentes, lebetes octonos; poam denique conſpicuam, quod Thraces donarunt.*

15. *Theſſaloſque ignes.*] Nocturnas Theſſalorum ſive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoche. Nam & Theſſali Græciæ populi, & ipſe Achilles Theſſalus erat. Homeri Schoiaſtes ad Iliad. 18. *nocturnum ſignum caſtrenſe, ignis; diurnum, fumus*, inquit.

Iniqua Trojæ Caſtra fefellit.] Caſtra nempe Græcorum Trojæ hoſtium occulte ingreſſus, & ad uſque tentorium Achillis ſic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo ſenſerit, nemo interceperit aut prohibuerit. Qua vero id ratione factum ſit, explicat Homerus, ubi ait: *Cum ad turres navium & foſſam veniſſent, cuſtodes quidem cœna laborabant: his vero Mercurius ſomnum injecit.*

17 *Tu pias latis, &c.*] Jam præſtans Mercurii officium & inſignis auctoritas declaratur. Videlicet priſcis illis exiſtimatum, animas corporibus excedentes a Mercurio ſuſcipi, atque vel ad campos Elyſios ſeu beatas ſedes perduci, vel ad inferos. Unde *diſpenſator ac deductor animarum* dictus eſt ille. Quod munus tamen Plutoni aſſignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgaque levem coerces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis animas ſpiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* & agiles: ſeparaſque alias ab aliis præ tua auctoritate atque ex officio, ſecundum variam bene vel malefactorum ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea ſupplicia; illas autem ad ſedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyſſ. ult. Virg. Æn. 4. v. 242.

Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco
Pallentes; alios ſub triſtia Tartara mittit.
Dat ſomnos, adimitq; & lumina morte reſignat.

Coerces.] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, qua ſedantur & coercentur homines concitati; & inertes e contrario ignavique concitantur.

Virga.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, conceſſa viciſſim lyra: poſtquam enim boves, ut ante dictum, hic furatus eſſet; ita demum convenerunt, eaque lege & conditione venia eſt data Mercurio, ut Lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, λύραν quaſi λύτραν dictam eſſe,

Aurea

caterváam exilem ſummoves, ſuperis æque Numinibus ac inſatis gratioſus.

Aurea turbam, ſuperis Deorum [45]
Gratus & imis.

ANNOTATIONES.

quod ea ſe Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirifica illa inſtructus virga, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cum Dracones reperiſſet, hac inter eos projecta prælium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellarunt: eique duo circumvoluti ſerpentes additi ſunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatóres vocantur, qui ejuſmodi caduceo inſignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi vero ſerpentes indicant prudentiam: quippe hæc illius individuas comes eſſe debet.

ODE XI. Ad LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omiſſa futurorum cura.

Tu ne tempiveris noſſe (nec enim licet) quem mihi, quem tibi, Leuconoe, conceſſerint Numina terminum vitæ. Neque experiare Chal-

TU ne quæſieris ſcire (nefas) quem mihi quem tibi [46]
Finem Dii dederint, Leuconoe: nec Babylonios

ANNOTATIONES.

Ode hæc eſt monocolos. Verſus nempe omnes ſunt Choriambici, Alchaici, Pentametri, Acatalecti, conſtantque Spondeo, tribus Choriambis, & Pyrrichio, vel Iambo. Sic:

Tū nĕ | quæsĭĕris | scīrĕ nĕfās | quēm mĭhĭ
quēm | tĭbĭ |

1. *Tu ne quæſieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quem vero ob rationem ego neſcio: nec, ut opinor, ipſe ſcivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoen Mathematicis prædictionibus plus æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipſa vero præſentibus uratur.

Scire nefas.] Has alii ſeparant voces: alii parenthesi includunt utramque. Proinde eſt. Quod ſi cui videtur nimis abſciſſa interpoſitio (nefas:) meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores, Terent. *Quid tua (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) iſta fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in iſtam ſpem induxit?*

Quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint.] Ne ſcire deſidera quod nefas; ne affecta quod ſibi reſervarunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epiſt. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec nullum eſt tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metue. do mali ſit, quam in illo ipſo quod timetur, deſino: præſertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus ſit.* Seneca vero ſic paucis vanas eas ſolicitudines perſtringit: *Quod times aut futurum eſt, aut ſecus. Si ſecus: fruſtra vexaris. Si venturum eſt; tum ſatis dolebis tandem, cum adfuerit tribulatio.*

2. *Leuconoe.*] Alii legunt *Leucothoe.* Fictum nomen eſt a poeta. Ludunt aliqui in etymologia nominis iſtius, & quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoe filia Lycambis, quam Archilochus acribus conviciis ad ſuſpendium adegit.

Nec Babylonios Tentaris numeros.] Nec Mathematicos adi, & conſule, neve iis crede: ſunt enim fallaces. Quod quidem probant egregie tum hiſtoriæ paſſim, cum ratio. Vide Cic. 1. & 2. de Divin. Item de fato. Item 3. de Nat. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos qui curioſius auſcultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigioſas ſpondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus lib. 17. Mathematicos appellat, *Genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. *Contemnamus Babylonios, qui e Caucaſo ſigna cœli ſervantes numeris & motibus ſtellarum curſus proſequuntur.* Juvenal. Sat. 6. a verſu 550, ad 590. ejuſmodi ſtudium in mulieribus præſertim, graviter inſectatur.

Babylonios.] In Babylonia templum erat Beli ſideralis ſcientiæ inventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, ſeu Chaldæi Babyloniam incolentes Aſtrologiæ peritiſſimi erant, ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Quint. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certe neceſſaria valde numerorum cognitio & praxis accurata, ad dimenſionem horoſcopi, aſpectumque ad alia ſidera planetaſque diligenter inquirendum. Hinc

Tentaris

ntaris numeros, ut melius, quicquid erit, pati [47]
u plures hyemes, ſeu tribuit Jupiter ultimam,
æ nunc oppoſitis debilitat pumicibus mare
rrhenum) ſapias; vina liques, & ſpatio brevi
em longam reſeces: dum loquimur, fugerit invida [48]

daïcos calculos: ut ſatius tolerare quodcunque acciderit: ſive multas hyemes Jupiter largiatur; ſive poſtremam det hanc, quæ modo Etruſcum pelagus frangit objectis ruïnis. Sapiens ſis. Vina fundas: ac limite anguſto ſpem longam reſcindas. En dum fabulamur, ævum prateriit invidum.

ANNOTATIONES.

thmetica ſæpe uſurpatur pro Aſtrologia (ut int) Judiciaria, Lactant. *Arithmetici, quos thematicos dicimus, quorum in numeris eſt doctrina, &c.* Auſon.

Tu cœli numeros & conſcia ſidera fati
Callebas.

melius quicquid erit, pati.] Quanta hic apud pretes diſſenſio? Alii jungunt iſta cum vo-*apias*; quæ vero intermedia ſunt, parentheſi dunt. Alii ſenſum finiunt voce *pati*; expli-que ſic: cum melius ſit, vel tanquam melius ati conſtanter quicquid evenerit, quam a-m diſtorquere, anxie quæ ſint eventura in-ndo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quam, uanto melius æquo animo ferre quicquid erit!

Seu plures hyemes, &c.] Gratis profecto cruciant aliqui, ut oſtendant vocem, *hyemes*, i loco poni pro toto anno: poſteriori vero empeſtate hyemali: quandoquidem ſatis quid velit Horatius.

Quæ nunc oppoſitis, &c.] Synecd. id eſt, luctus Tyrrheni maris hyeme, ut fit, pro-agitati ad rupes alliduntur, *debilitantur*, untur. Quidam legunt *qui*, & referunt ad n, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda ur doctiſſimis.

micibus.] Pumex lapis eſt ſpongioſus, aſper, nine multiplici pertuſus, cavus, cavernoſus, ab Ovid. *multicavus*, a Virgil. Æneid. 5. 4. & 12. v. 587. *latebroſus* dicitur. De apidum genere Plin. lib. 36. c. 21.

re Tyrrhenum.] Thuſcum, Inferum, quod ſt maris Mediterranei: id vero nominis ei Tyrrhenus Atyos Lydiæ regi filius, poſt-ad vicinas terras cum colonia appuliſſet, m nempe, ibique ſedem fixiſſet.

Sapias.] Explicant nonnulli: ſi ſapias, ſcili-re vita, genio indulge, vina bibe quam , liquata, &c. Priſcian. lib. 18. cap. 3.

liques.] Vel ſimpliciter, vina bibas, ac per guttur cole. Vel potius, hilaritatis ſatage, ut pares tibi vina ſaccu percolata, ta, dulcia ſic effecta, adeoque naturæ & muliebri accommodatiora. Veteres nem-ſtum priuſquam ferbuiſſet, per ſaccum to-labant ut defæcaretur: atque ſic adempta, quæ vini vim alit augetque, fæce, liquidius, imbecillius, at lenius, dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur Theophraſt. l. 6. c. 24. σίνος, *caſtratum*, quod nempe ſparteis eſt ſaccis colatum. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 26. *Eunuchum & effœminatum*, ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum reſtinguit calorem: mollius autem facit ad gulæ curioſitatem: hoc veluti ſophiſmate invento & excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare.* Plin. l. 14. c. 22. *ut plus capiamus vini, ſacco frangimus vires: & alia irritamenta excogitantur.* l. 19. c. 4. *Ferendum ſane fuerit . . . . . inveterari vina, ſacciſque caſtrari:* al. *caſtigari.* lib. 23. cap. 1. *Utiliſſimum vinum omnibus ſacco viribus fractis.* Plutarch. Sympoſ. ſive Convival. Quæſt. lib. 6. Problem. 7. ait. *Exoleſcere vinum, cum tam crebro diffunditur, eſſeque ad bibacitatem commentum ejuſmodi percolationem: detrahi vino firmitatem relicta blandimento, vi illa qua mentem ſolicitat & infeſtat ejecta & excluſa; ipſum vero jucundius effici: neque ſicut a ferro acumine decuſſo; ſed potius velut rubigine & ſordibus deterſis. Quippe defæcatio illa vini vim, qua caput tentat, detrahit, atque ad ſtatum redigit mitem & ſalubrem.*

Spatio brevi Spem longam reſeces.] Quanto brevius eſt vitæ noſtræ ſpatium, tanto reſecandæ ſpes longæ: minus expectandum, minus fidendum futuro; neque adeo differendum carpere præſentes lætandi occaſiones. Ode 4. ſupra.

Vita ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longam.

7 *Dum loquimur fugerit invida Ætas.*] Legunt alii, *Diffugit invida ætas.* Dum enim fit elabitur & nos quaſi fugit, nobis videtur invidere uſuram præſentis temporis, Juvenal. Sat. 9. v. 126.

Feſtinat enim decurrere velox
Floſculus anguſta, miſeræque breviſſima vitæ
Portio: dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Perſ. Sat. 5.

Vive memor lethi: fugit hora.
Hoc quod loqueris, inde eſt.

Ætas:

Ergo *diem* hodiernum, *sequenti minimè confisa, arripe.* | Ætas: carpe diem, quam minimum credula postero.

ANNOTATIONES.

8. *Carpe diem.*] Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis & voluptatibus, dum licet, & dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgo, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *Fruamur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino & unguentis nos impleamus, non prætereat nos flos temporis: coronemus rosis, antequam marcescant.* Martial. *Fugitivaque gaudia carpe.* Pers. mox cit. loco.

Carpamus dulcia.

Multo vero sapientius Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio; sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut bene viverem; in senectute, ut bene morerer: bene autem mori, est libenter mori.*

ODE XII. Ad AUGUSTUM.

Deos & Heroas primum, dein Augustum laudat.

O Clio, quem virum, aut heroem, quem Deum suscipies laudare citharâ, vel acutâ fistulâ? Ecujus laudes resonabit similitudo indicta.

QUem virum, aut heroa, lyra, vel acri [49]
Tibia sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis & elegantiarum hæc Ode: artis quidem eo plus habet, quo apparet minus, Elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copia & pulchritudine dives est: mira insuper suavitate conditur. Fingit Horatius æstro se correptum poetico, dignum ardori huic divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit elogium ex conglobata veluti artificiosa comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eo tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eundem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, & in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 15. afferunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum a Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus festis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio lib. 4. Ode 15. Vide ibi Annot.

1. *Quem virum aut heroa, &c.*] Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo?* uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videatur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quam descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyra vel acri Tibia.] Lyram cum tibia jungere amabant veteres, illa dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant: carmine Lyrico suavi & moderato, Diis ac heroibus canendis idoneo: vel Epico graviori, sublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accomodato. Vide Epist. ad Pisones. v. 73. & 83.

2. *Clio.*] Hanc e Musis apte invocat, quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium; quibus & celebritatem nominis & immortalitatem conferre dicitur, κλαλω, *Laudo celebrem reddo*: κλεος & κλειω, *fama, nominis splendor.* Virgil. de Musis.

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa Nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ est vocis imitatio. Adeoque imago dicta quasi imitatio. Vide infra, Ode 20. eandem locutionem, ibi fusius explicatam. Quam tamen auctoritate propria Scaliger pervertit, legens, *Vetusta nomen imago:* quo enim vero sensu? Qua autem ratione hat Echo, sic Plinius exponit lib. 2. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, & conflexa cubito, aut anfracta in humeros juga, vallium sinus concavi, scindunt inæqualiter inde resultantem aera: qua causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.*

Aut

ut in umbrosis Heliconis oris, [50]
ut super Pindo, gelidove in Hæmo? 6
Unde vocalem temere insecutæ
Orphea sylvæ,
arte materna rapidos morantem
fluminum lapsus, celeresque ventos, 10
blandum & auritas fidibus canoris
ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentis
laudibus; qui res hominum, ac Deorum,
qui mare & terras, variisque mundum 15
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipso;
Nec viget quicquam simile, aut secundum:
proximos illi tamen occupavit [51]
Pallas honores. 20
Proeliis audax, neque te silebo,
Liber, & sævis inimica virgo
belluis: nec te metuende certa,
Phœbe, sagitta.

seu in regione umbriferâ Heliconis, seu in Pindo, seu in Hæmo frigido? Hinc sylvæ secutæ sunt canentem Orpheum, matris arte retardantem præcipites fluviorum cursus, veloceſque ventos, atque suavem auritas quercus trahere chordis sonantibus. Quid verò ante canam quam Proæmio consueta patris, qui res mortalium & immortalium, qui mare terrasque & orbem diversis temporibus moderatur? Quare nihil ipso majus oritur: imò neque par quidpiam, vel proximum valet. Attamen Pallas obtinuit sequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus strenue: neque te, virgo feris crudelibus infesta: neque te, Apollo, telis inultabilibus formidande.

ANNOTATIONES.

5. *Umbrosis Heliconis oris, &c.*] Tres montes pollini Musisque sacros nominat: Helicon in Bœotia, Pindum in Arcadia, Hæmum in Thracia.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracem Orpheum silvæ secutæ sunt dulcedine cantus veluti animatæ; *temere*, id est, facile & sine cunctatione; vel confuse per devia & invia. Nota Lippis & tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, v. 91. *Vocalem.*] id est, canorum, vel, voce pariter & lyra canentem.

9. *Arte materna.*] Musica & suavitate vocis ad quam formatus a matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum & auritas, &c.*] Tam blande canentem, ut arbores duceret, haud secus ac si auritæ & animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum*; hoc sensu. Quid prius dicam quam eas Jovis laudes, quas majores nostri solent dicere. Alii melius, *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quam notas omnibus ac passim celebrari solitas laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æque Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum Temperat horis.*] Variis tempestatibus, vere, æstate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, &c.*] Alii interpretantur: a quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus gignitur. Alii, *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile, aut secundum.*] Par & proxime accedens: æque magnum ac potens.

19. *Proximos illi tamen, &c.*] Non. Marcell. *Proximum dicebant veteres non solum adhærens & adjunctum: verum etiam longe remotum, si tamen inter duo discreta nihil medium existiterit.* Virg. Æneid. 5.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Antonio proximus accedebat, sed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos; quippe nata ex illius cerebro. Alii volunt spectari ab Horatio, quod in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, sinistra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni soleat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Proeliis audax, neque te silebo Liber.*] Quod curis liberet animum Bacchus Liber dictus: vel quod devictis hostibus se suosque asseruit in libertatem. De bellica ejus virtute ac præliis vide Diod. Sic. l. 5. item infra l. 2. Od. 19.

22. *Et sævis inimica virgo Belluis.*] Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac sylvarum Dea, arcu & sagittis feras sectari assueta.

23. *Nec te metuende certa, Phœbe, sagitta.*] Arcu enim & sagittis valere, præsertim ob Niobem, cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quasi φῶς βίος, *lux vitæ.*

Canam etiam Herculem, necnon filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum sidus candidum ubi primum nautis illuxit, statim concitata unda scopulis decidit, quiescunt venti, nubila evanescunt, & maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussere. Post ipsos quem potissimum veterum ambigo; Romulumne, an tranquillum Numa imperium, an Tranquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam? Certè Regulum & Scauros, & Pau-

Dicam & Alciden puereſque Ledæ; 25
Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem: quorum ſimul alba nautis
Stellâ refulſit,
Defluit ſaxis agitatus humor:
Concidunt venti, fugiuntque nubes, [52]
Et minax (quod ſic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum poſt hos prius, an quietum
Pompili regnum memorem, an ſuperbos
Tarquini faſces, dubito, an Catonis 35
Nobile lethum.
Regulum, & Scauros, animæque magnæ

ANNOTATIONES.

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, ſeu quod eſſet Alcei nepos; ſeu ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, *a robore*.

Puereſque Ledæ.] Caſtorem & Pollucem, alium equeſtri, alium pedeſtri inclytum pugna. Ovid. Faſt. 5.

Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum ſimul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioſcuros. Et ſupra Od. 3. v. 2. ad verba hæc; *Lucida ſidera*. Aiunt nempe Aſtrologi propitias ac ſalutares eſſe ſtellas geminas, non ita vero ſolitarias.

29. *Defluit ſaxis agitatus humor.*] Unda ſpumans jactata in ſcopulos & in altum ſublata deſtuit, cum primum favendibus Caſtore & Pollice tempeſtas ſedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta, & ſaxis adhærens, tum reſolvitur ac fluit, cum oriuntur Caſtor & Pollux, vere nimirum, & aſcendente Geminorum ſidere, Quidam interpretantur, *deſinit*, fluere & agitari deſinit aqua maris, ante in rupes illiſa per impulſionem ventorum, & concitationem fluctuum.

31. *Quod ſic voluere.*] Pro ſua poteſtate, atque benigno favore in navigantes ſic juſſere placari omnia ante naufragium minitantia. Legunt alii, *Dii voluere*, nempe Caſtor & Pollux: quibus cum placuit, redit ſerenitas, & maris agitatio plane ceſſat.

33. *Romulum poſt hos.*] Poſt Deos ac Semideos Romæ Ramnique Imperii conditorem in primis celebrare eſt æquum.

Quetum Pompili regnum.] Numam deinde laudat ſecundum Romanorum regem qui mitigandum ferocem populum armorum deſuetudine ratus, Jani templum clauſit, novamque civitatem vi & armis conditam, jure ac legibus, moribuſque de integro condere aggreſſus, quietæ fecit omnia, & Rempublicam religione juſtitiaq; firmavit. Tit. Liv. l. 1. c. 18. & ſeq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquini faſces.*] Ambitioſam dominationem Tarquinii, non ſuperbi (is enim indignus Hymno celebrari) ſed Priſci, qui bello ſtrenuus Imperium Romanum devictis finitimis populis auxit; circo, ludis, faſcibusaliiſque insignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priſcum virum, ut tera egregium, ſecuto quam in petendo habuera etiam regnantem ambitio eſt.* Quidem non abſurde intelligunt Junium Brutum, qui faſces Tarquinii pulſis ereptos ſplendide geſtavit ac tenuit. Virg. Æn. 6.

Vis & Tarquinios reges, animamque ſuperbam
Ultoris Bruti, faſceſque videre receptos?

35. *Catonis Nobile lethum.*] De eo Cæſar dixiſſe fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: nam & gloria mea invidiſti.* Nimirum ille ad Uticam obſeſſus, Pompeianas partes aſpiciens victas propria manu ſe peremit, poſtquam bis legiſſet Platonis librum de Anima, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, aut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plutarch. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 1. cap. 3. mortem Catonis indignam laude aſſerit ut qui Cæſarianæ de Pompeio victoriæ impudentia, violentas ſibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus poſtea fuſe laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide & Cic. 1. & 3. de Offic. & in Piſonem ſic habet: *Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenſes reſectis palpebris illigatum in machina vigilando necaverunt, ſupplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia conſulari dignitate illuſtris & clara virtus extitit in adminiſtranda Republica. Ex illis M. Scaurus a Q. Vario Hiſpano accuſatus eſt, quod Socios ad arma concitaſſet. Ita ſe vero ille conſtantia plenus & gravitate defendiſſe fertur: Q. Varius Hiſpanus M. Scaurum Principem Senatus arguit ſocios ad arma concitaſſe: M. Scaurus Princeps Senatus negat: teſtis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis? Quibus quidem auditis abſolutus eſt. Vide Val. Max. l. 3. c. 7. n. 8. Plin. l. 36. c. 15. &c.

Prodigum

Prodigum Paulum, ſuperante Pœno,
Gratus inſigni referam Camœna,
Fabriciumque.
Hunc, & incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, & Camillum
Sæva paupertas, & avitus apto
Cum lare fundus.

lum generoſa vitæ liberalem, victore Carthagineſi; quin *& Fabricium* beneficii *memor celebrabo verſibus magnificis. Hunc & Curium inpexis crinibus bello idoneum* pariter *& Camillum prodaxit inopia durior, & patrius agellus cum domo conveniente.*

ANNOTATIONES.

Animaque magnæ Prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro republica detrectavit: & ſi non habuiſſet Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipſo ſuo Collega, quam cum Annibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l. 22. c. 39.) non majori quidem animo, at certe majori felicitate, meliorique exitu ad Cannas pugnaſſet. Verum, ut eſt apud eundem Liv. eod. lib. c. 43. *ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti . . . dum altercationibus magis, quam conſiliis tempus teritur*, miſere ibidem cæſi, pulſi, fugatique ſunt: atque Paulus *unus inſons* tam horrendæ cladis interiit, ut recte teſtatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*] Annibal certe nuſquam magis inſigni de Romanis victoria exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia, cæter ſocios, octoginta Senatores, aliique viri graves bene multi intercidérunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*] Hic contra Phyrrum remum miſſus, cum nec ab ipſo prius, quarta regni parte promiſſa ſolicitari potuiſſet; nec Pyrrhi medicum veneno regem tollere ſpondentem aure voluiſſet, imo perfidum illum catenis vinctum ad ſuum dominum remiſiſſet: juſtam hanc a rege mirabundo laudem promeruit: *Ille eſt Fabricius: qui difficilius ab honeſtate, quam Sol ſuo curſu averti poſſet.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri e Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. l. 1. c. 14. Vide & ſeq. Annot.

41. *Hunc, & incomptis Curium capillis, &c.*] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem fame, in tribus ſummis viris cum Horatio venerare, lector; in Fabricio, in Curio, in Camillo. Nos enimvero *ſæva paupertas*, id eſt, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; *fundus*, ſeu pauca agri jugera ſibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id eſt, pariter modico, *bello utilem* fecit. Nimirum victu aſpero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam ſibi quam publicæ utilitati ſtudentes: unde & immortalem laudem conſecuti ſunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium Luſcinum, ter conſulem; de quo ante; & Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Is *honoribus & auctoritate omni ævo temporibus ſuis major; cenſu vero par unicuique pauperrimo; decem aris & quinque pondo argenti, ſervoſq; totidem ſibi miſſos a Samnitibus, quos univerſos in clientela habebat, in Samnium remiſit; continentia ſua beneficio ſine pecunia prædives; ſine uſu familiæ abunde comitatus: quia locupletem illum faciebat non multa poſſidere; ſed modica deſiderare. Ergo domus ejus ut æro & mancipiis vacua; ita gloria ex his contemptis parta referta fuit, &c.* Vide & ejuſdem Valer. lib. 2. cap. 9.

Curium.] *Curius Dentatus exactiſſimæ normæ Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectiſſimum ſpecimen, Samnitium legatis egregia ſe ſcamno aſſidentem foco, atque ligneo catillo cænantem (quales epulas apparatus indicio eſt) ſpectandum præbuit. Ille eorum divitias contempſit; paupertatem ejus Samnites mirati ſunt.* Offerentibus aurum reſpondit: *Malle ſe locupletibus imperare, quam ipſum fieri locupletem; & Curium nec acie vinci, nec pecunia corrumpi poſſe, &c.* quæ lege apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Vide & Aurelium Victorem de Viris illuſtribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano quidem l. 9. c. 3. *intonſis capillis*: ſcilicet priſcis temporibus nondum erant Romæ tonſores: & cultum negligebant maxime bellatores viri. Hoc quidem perinde ſignificatur per vocem *incomptis*; ſed non illud; quod ſane ab Horatio ſpectari oportuit: ſi Ovid. Faſt. 2.

Hoc apud intonſos nomen habebat avos.

Et Faſt. 4. de Numa:

Bis caput intonſum fontana ſpargitur unda.

Codices tamen fere omnes habent: *incomptis Curium Capillis*: unde ab ea lectione temere diſcedendum non fuit.

42. *Camillum.*] M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit, de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam ſtrenue pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ ſemper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus ac urbis conditor meritus appellari. Vide Liv. lib. 5, &c.

Marcelli porrò *nomen augescit ſicut arbor ſecreto temporis* progreſſu. At *cæteros inter ſplendet aſtrum Julii, ut Luna inter minores ſtellas. O fili Saturni* Jupiter, *humani generis auctor & conſervator, commiſſa tibi eſt a fatis ſummi Cæſaris tutela:* ergo *in regna* primus: *Cæſar* autem ſit *a te ſecundus. Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitimâ victoriâ fractos ſubegerit; ſive Seras Indoſque in orientali plagâ domuerit:*

Creſcit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli. Micat inter omnes
Julium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque cuſtos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæſaris fatis data: tu ſecundo
Cæſare regnes.
Ille ſeu Parthos Latio imminentes
Egerit juſto domitos triumpho,
Sive ſubjectos Orientis oris
Seras & Indos:

ANNOTATIONES.

45. *Creſcit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.*] Sicut arbor ſenſim ac nemine advertente creſcit, *occulto ævo*, labente clam tempore, progreſſu menſium & annorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Eraſmus hunc locum ſic illuſtrat: *Solent præcoquia ſubito flacceſcere: ſed quod paulatim accreſcit, durabile eſt. Unde Horatius Marcelli famam velut cum vere arborem ſurgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*] Quis ille, non plane conſtat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Auguſti ſororis filium, cui in Imperii ſucceſſorem adoptato ſuam ille filiam deſponderat Juliam. De eo Virgil. Æneid. 6. v. 861. & ſeq. & Seneca ad Marciam c. 2. Verum cum is admodum juvenis, ſola indole præclara nobilitatus obierit; quo pacto ejus fama creſcere indies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Conſulem, qui Gallos Germanoſque debellavit, ipſumque Annibalem invictum antea vinci poſſe docuit: atque ab eo demum circumventus ac cæſus, etiam coli & obſervari meruit poſt mortem. Nam & honorifice cremandum Annibal curavit, ejuſque cineres urna argentea incluſos & corona aurea decoratos ad ejus filium miſit. Plutarch. Tit. Liv. l. 23. & ſeq. Virg. Æn. 6. v. 855.

Micat inter omnes Julium ſidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita ſcribit: *In Deorum numerum relatus eſt, non ore modo decernentium, ſed & perſuaſione vulgi. Siquidem ludis, quos primo conſecratos ei hæres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit, exoriens circa undecimam horam: creditumque eſt animam eſſe Cæſaris in cœlum recepti: & hac de cauſa ſimulachro ejus in vertice additur ſtella.* Idem refertur in Epiſtolis Auguſti. Virgil. Eclog. 9.

Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum.

Vide & Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quæſt. Natural. lib. 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap. 25. ubi Auguſti ipſius de crinito illo ſidere teſtimonium refert. Porro cometes ille Chriſti Servatoris noſtri natalem prænunciaſſe multo melius creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclare adeo Auguſtum quo totus tendebat, laudandum ve tandem, per Apoſtrophen ad Jovem, cui di ſum cum ipſo imperium aſſerit.

50. *Tibi cura magni Cæſaris fatis data.*] D nempe veteribus credita: primum Reges, Imp ratores, Principes in tutela eſſe Jovis: alter fato ſic omnia decerni, gubernari, ſubeſſe, ipſi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu ſecundo Cæſare regnes.*] Tu quidem ſupremum rerum omnium dominium habe, Jupiter; ut Auguſtus ſit a te ſecundus.

53. *Ille ſeu Parthos, &c.*] Sueton. Auguſt. 21. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti ſe ceſſerunt: & ſigna militaria, quæ M. Craſſo & Antonio ademerant, repoſcenti reddiderunt, o deſq; inſuper obtulerunt; deniq; pluribus quond de regno concertantibus, non niſi ab ipſo electum probaverunt.* Vide & infra Od. 19. v. 12. An Quoniam vero Parthos antea victoriis feroc Romaniſque etiam terribiles, jam eo deduxi Auguſti fama, ut ultro virtuti Romanæ obſ vantiam deferrent, hinc bene ominatur Ho tius, juſto eos triumpho aliquando profligand

55. *Sive ſubjectos Orientis oris Seras & Indo* Sive ille remotiſſimas nationes ſubegerit; *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teſte Diodoro Si lo, ſolus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ populi: ſunt etiam ex Oroſio citerioris diæ: ſunt & alii ad orum extremi ultra nis, quorum regio Serica, nunc *Catay*. Me polis autem Sera, ſerico opere celebres: de bus Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib cap. 17. *Primi ſunt hominum qui noſcuntur S lanificio ſilvarum nobiles, perfuſam aqua depe ſes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin.

Te minor latum reget æquus orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

[56] *Te quidem inferior justè gubernabit* ille hunc *orbem amplum, tu* vero *tremendo curru Cœlum concutiet: tu infesta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.*

ANNOTATIONES.

...s, inquit, *armorum expertes* . . . .lli finitimorum molesti . . . . . *Culi ...nd eos jucunda salubrisque temperies; aeris fa...es munda, ventorum commodissimus flatus, & ...bunde sylva sublucida, a quibus arborum fetus ...quarum asperginibus crebris, velut quadam vel...ra molientes, ex lanugine & liquore mixtam ...btilitatem tenerrimam pectunt, nentesque sub...gmina conficiunt sericum ad usum antehac no...lissimum, nunc etiam infimorum sine ulla discretione ...ficiens. Ipsi prater cateros frugalissimi, paca...ioris vita cultores, &c.*

Indos.] Horum regio India Asiæ est ad ortum ...mplissima ab Indo fluvio dicta: Gange fluvio ...tem rigatur, & scinditur media: ab Ortu Sinas ...habet, a Septentrione Tartariam, ab Occasu ...Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte ...Septentrionali, inter Gangem & Indum fluvios ...ontinetur hodie Imperium Magni Mogolis, in ...uo numerantur provinciæ triginta septem sa...is amplæ.

57. Te minor latum reget æquus orbem, &c.] Sensus est: Augustus autem o Jupiter, sic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut se gerat semper minorem te, sicut decet & æquum est. Et quanquam laudibus omnium jam efferatur: *Et virtutis moderationisque fama Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultro per legatos petendam*; (ex Suetonio Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis sui splendore similiter perculit, eorumque ferociam sine armis fregit: attamen ille seu novis indies triumphis augeatur, seu tot populos sibi subjectos cernat, nunquam tamen animos ultra quam fas est, superbos tollet.

Latum.] Virgil Æneid. 1.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *latum*, nimirum ob *aequitatem* Augusti, qui jus summa lenitate pariter ac diligentia dixisse scribitur Suetonio.

58. Tu gravi curru quaties Olympum.] Tu in Cœlo regnabis, indeque tonitru in hanc infima, cum fueris ad justam provocatus iram, vibrabis. Nempe vulgus opinabatur e *curru* Jovis *solum quatiente* formari tonitrua, & *missi fulmina*.

59. Tu parum castis, &c.] Quoniam luci Diis sacri habebantur, hinc si aliquo scelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati essent, Jovis excitari credebant furorem, & sacrilegium vindicari, misso fulmine. Unde & satagebant expiare locum, & cæsis hostiis Numinis iram placare.

ODE XIII. Ad LYDIAM.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellicat.

CUM tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum

[57] *O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, & mollem lacertum Telephi, væ, meum*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, ut tertia supra, *Sic te Diva, &c.*

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi*. Nam & qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant: & zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quod rivalem suum in ore frequentius habeat. Unde, cum præsentem convellere amorem nequeat, de futura ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.*] Pulchram instar rosæ, & fragrantem; vel rosei coloris: Scaliger hic Horatium graviter reprehendit, & *lacteam* dici oportuisse contendit, non *roseam*. Verum quidni adolescens amore fervidus rosea cervice & rubicunda celebretur? Virg. Æn. 1.

Rosea cervice refulsit.

Cerea brachia.] Mollia, tenera, fortasse etiam candida, polita, nitida, pura, formosa instar imaginum cerearum, quæ sine ossibus nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcel. in voce *putus*.

3. *Væ.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant, *ne, nei*, id est, *certe, hercle*.

hepar turgeſcit acri cholerâ inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color ſtatu firmo conſtat. Tum etiam lacrymæ clam decidunt in malas, patefacientes quantum intus abſumar flammis ſecretis. Effervesco, ſive jurgia ex vino immoderata deformarunt albas tibi ſcapulas: ſive juvenis inſaniens memorem cicatricem labellis tuis dente inuſſit. O ſi mihi ſat auſcultes, ne expecta conſtantem eum fore, qui immaniter vulnerat baſia ſuaviſſima; quibus indulſit Venus quintum ſua dulcedinis gradum.

Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certa ſede manet: humor & in genas [18]
Furtim labitur, arguens
Quam lentis penitus macerer ignibus.
Uror, ſeu tibi candidos
Turparunt humeros immodicæ mero 10
Rixæ; ſive puer furens
Impreſſit memorem dente labris notam.
Non, ſi me ſatis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbare
Lædentem oſcula, quæ Venus 15
Quinta parte ſui nectaris imbuit.

ANNOTATIONES.

4. *Bile tumet jecur.*] Intumeſcit fellis receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in ſplene riſus, in corde ſapientia proprie reſident. A. Horatius modo libidinem in jecore ſtatuit, ut lib. 4. Od. 1.

Si torrere jecur quæris idoneum.

Alias iracundiam, ut hic: pariter & Juvenalis Sat. 1. v. 45.

Quid referam quanta ſiccum jecur ardeat ira?

Secuti videntur Archilocum, Χολὴν ἐν ἧπατι ἔχεις ἐρ' ἄνατι, *Bilem non habes in hepati.* Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis ſe perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, ira. Opportune Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem, quo commoto atque diffuſo, cutis tingitur, indeque naſcitur rubor . . . . . gaudium extrinſecus contingit. Ad hoc animoſo natura occurſu feſtinat, quam ſanguis comitando, quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem, tingit cutem; & inde ſimilis color naſcitur. Contra qui metuunt, palleſcunt. Natura enim, cum quid de extrinſecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, ſicut nos quoque cum timemus latebras quærimus. Sic natura tota deſcendens, ut lateat, trahit ſecum ſanguinem. Hoc vero demerſo, humor dilutior cuti remanet, & inde palleſcit, &c.*

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lacrymæ propter vim indignationis & zelotypiæ. Hanc deſcribit Tullius Tuſcul. 4. n. 28. *Ægritudinem eo ea quod alter potiatur eo, quod ipſe cupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *Conſumer.*

9. *Uror, ſeu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cum video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, & poſt epotum vinum petulco, ſine modo laſcivienti, ruſtice jurganti, imo dure ac barbare te molliculam tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demereatur, ſuum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus perſentiat, illumque opponit ſævæ rivalis libidini, quæ, ut ſe expleat, amicæ haud parcit: ſicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc & maligne interpretatur comeſſationes illas, necnon morſiunculas amatorias; ac velut diras plagas truceſque ac belluinos morſus traducit, ut Lydiam a Telepho quacumque ratione abſtrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrœnata & impotenti abreptus libidine, ac prope furioſus momordit labia tua, ad relinquendam qualemcunque ſui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum . . . ne excitetur Verres, ut denudetur a pectore, ne populus Romanus aſpiciat cicatrices ex mulierum morſu, veſtigia libidinis atque nequitiæ.*

13. *Non Speres perpetuum.*] Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem ſpera illum fore, qui ſic abutitur amore tuo, ut oſculando vulnera infligat, œſtro velut percitus. Nam, ut aiunt, *Omne violentum non eſt durabile.*

16. *Quinta parte ſui nectaris.*] Miſſa plurium interpretatione in putidis & obſcœnis plus æquo ſagacium, ego cum paucis ſentio, & *oſcula quæ Venus quinta parte ſui nectaris imbuit*, intelligo valde fragrantia, nectaris inſtar ſuavia. Eo fere modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. ſub finem. Ibycus, ut ſignificet mel eſſe dulciſſimum, ait, mel nonam eſſe partem ambroſiæ; id eſt, habere nonam partem ſuavitatis quæ eſt in ambroſia.

Felices

elices ter & amplius
Quos irrupta tenet copula: nec malis
ivulſus quærimoniis,
Suprema citius ſolvet amor die. 20

[59] *O ter & plus beati, quos nectit ſtabilis conjunctio, nec amor improbis querelis diuſus ſeparabit ante diem ultimam.*

ANNOTATIONES.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longe beatiorem eam fore, ſi ſe Horatium conſtanter naturum præferat Telepho nunc ardenter quidem, ſed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis divulſus querimoniis.*] Bonæ ſunt amore quærimoniæ, ob abſentiam, ob deſiderium: malæ vero ob inconſtantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Suprema citius ſolvet, &c.*] Non ante deſinam te amare, Lydia, ſi me ames, quam deſiero vivere, inquit Horatius: imo, ut ait ipſe in perſona Lydiæ, Ode 9. lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non eſſe redintegrandum civile bellum.

O Navis, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
ortum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,

[60] *O navis, novi fluctus in mare te reducent. O quid facis? Fortiter portum tene. Annon cernis quod latus tuum eſt remis deſtitutum,*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 5.

Non pauca ex Alcæo imitatus eſt Horatius in ac Ode, quam fere omnes allegoricam agnoſunt totam, ipſeque Quintilian. lib. 8. cap. 6. In certe plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ aperte nequaquam dici fas fuiſſet, vel mpublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompeium alloquitur, dehortaturque a reparandis vilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non niſi ingenti ſuo malo Reſpublica oncutienda ſit.

Porro ſic interpretari ſingula nobis licet.

Navis, eſt Reſpublica Romana: *mare*, civile ellum: *fluctus*, diſcordiæ ac tumultus: *portus*, ax: *nudum remigio latus*, Caſſius cum ſiniſtro ornu, cui præerat, militibus cæſis ac fugatis, actus: *malus Africo ſaucius*, Magnus Pompeius a Ptolemæo Ægypti rege, nefarie obtruncatus: *antenna gementes*, Senatores aliique Principes Pompeii fatum dolentes: *carina ſine funibus*, ærarium ſine pecunia, quæ nervus belli eſt: *antea non integra*, vexilla & legiones diſſipatæ: *quorum Cycladas nitentes interfuſa*, quæ caveri atque evitari debeant; quorundam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ, quippe hi ſæpe ſpecioſo publicæ utilitatis prætextu, rebus ſuis ſtudent: atque ut militaris imperia, dignitates ac magiſtratus capiant, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi poteſt, ſicut Pompeianæ partes navi deſignantur apud Cic. lib. 2. Epiſt. 5. & lib. 12. Epiſt. 25.

Novi Fluctus.] Primum civile bellum exarſit Cæſarem inter & Magnum Pompeium: alterum inter Auguſtum Antoniumque, & Cæſaris percuſſores Caſſium & Brutum: tertium inter Sextum Pompeium, Magni filium, & Auguſtum; de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*] Nempe Antonio hoſte Patriæ judicato, literiſque per Senatum datis ad Julii Cæſaris interfectores de recuperanda libertate, quid aliud quam incenditur grave bellum, ac Romanum peſſundatur Imperium?

Fortiter occupa Portum.] Una ſalutis ratio eſt, compone pacem cum Octav. Auguſto, cui niſi ſummam defers rerum, nunquam ſane conquieſces. Conjecturam audaciorem quorundam retundere videtur iſte locus. Nec eſt quod aut Muretus Quintiliano dormitationem ita objiciat, aut Faber Critic. Epiſt. 54. alterque ei adſtipulatus ſibi plaudent & acclament velut invento Api, exultantes, ἰηπαιᾶν, συγχαίρομεν· enim vero ſi, quod volunt illi, citra metaphoram aut allegoriam ſcribat ad eam navim, qua ſui amici iratum Auguſtum mentes fugere properabant, ſique hac Ode ſecundum ei navigationem apprecatur, non ſecus ac navi Athenas Virgilium tranſvehenti, Od. 3. quo ſenſu diceret hic: *fortiter occupa portum?* Imo vero debuiſſet inclamare ad immorantes, *Solvite protinus*; ad navim autem; *Portum hunc cita defere non tutum: ſtatione male fida ſtatim cede, in qua periculoſius quam in alto mari verſabere.*

& malus austro præcipiti labefactus: atque antennæ stridebunt, & vix carina absque rudentibus valeat sustinere mare violentius? Non adsunt tibi vela salva; neque Numina, quæ invoces versus eventis obruta. Licet Ponti sis pinus, orta è silva celebri, atque originem ostentes, vanamque famam: Nauta mentis lapsus haud confidit picta puppi. Tibi prospice, nisi ventis in jocum es destinata. Tu, quæ mihi nuper molestum creabas *tædium,*

Et malus celeri saucius Africo,
Antennæque gemant? ac sine funibus
Vix durare carinæ
Possint imperiosius
Æquor? non tibi sunt integra lintea;
Non Dii, quos iterum pressa voces malo: [61]
Quamvis Pontica pinus,
Silvæ filia nobilis,
Jactes & genus, & nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper sollicitum quæ mihi tædium,

ANNOTATIONES.

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo Virg. Æneid. 1. v. 89.

Creberque procellis
Africus.

6. *Antennæque gemant.*] Fracto navis malo dependentes ex eo antennæ concidant necesse est: sic & Senatores ac Proceres, qui adhæserant Pompeio, eo quidem sublato gemunt ac dilabuntur. Hi certe alii in alias diffluxere provincias ex Appiano cit. loc. *Antennæ*, trabs in summo navis malo transversa, cui velum alligatur.

8. *Imperiosius Æquor.*] Virtutem ac fortunam Augusti manifeste prævalentes.

10. *Non Dii quos iterum pressa voces.*] Cum enim fatis destinatum Augusto videatur orbis Imperium, tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quod *frustra Neptunum invocat, qui secundum patitur naufragium.*

Dii.] Castor & Pollux, Apollo, Minerva, aut quilibet alius, solebat esse & vocari tutela & insigne navis: & sacrarium in puppi collocabatur, vel in prora. Act. Apost. cap. 28. scribitur navigare Paulus Alexandrina quadam navi, cujus insigne Dioscuri. Pers. Sat. 6.

Jacet ipse in littore, & una
Ingentes de puppe Dii.

Quidem sic interpretantur locum hunc: *Tibi non sunt Dii, quos iterum pressa voces malo:* jam Pompeius occidit, Cassius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultra?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut adversus tempestatem sævam parum valet nobilitas arborum e quibus compacta est navis, minime quoque picta & ornata puppis: sic a naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus laceram, aut ipsius fama quantumlibet celebris, aut Ducis exercitus generositas. Hæc enim quid juvant, si præsertim desint præsidia sat firma: ærarium locuples, &c.

12. *Silvæ filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat silva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.* Ne splendori tui nominis fide, O Respublica Romana, vel origini præclaræ: neque tu, Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia ac firma mente.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum, *tumidus.* Est enim *timidus* epithetum nautis semper conveniens, & hic maxime. Sic enim significatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab instabilibus ventis, a repentinis tempestatibus, cum præsertim vehitur navi jam debilitata.

15. *Nisi ventis Debes ludibrium.*] A bello dein fine, nisi vis fortunæ jocantis, aut Martis commutis, aut etiam fatorum ludibrium esse.

7. *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat Horatius sub Cassio, & Bruto; postea tamen Augusto victori conciliatus veniam obtinuerat: hæc autem scripsisse fertur post Cassium cæsum, & antequam Brutus adversus Augustum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica fortuna, quæ tædium mihi tunc præbuisti ob diuturnitatem discordiarum ac militiæ labores; nunc autem solicitudinem & curam præstas ob novos tumultus; cur evidens periculum, talesque, augusti sponte adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui solicitum me habuisti de eventu belli, sed tuis signis merentem: nunc autem tui ac liberortis, quam vindicas, desiderio crucias, cum præcisum salutis tuæ spem animo jam concipiam: mihi credis, ne Augusti partes fortiores lacessito pone arma, neve tam periculosæ plenos alea labores incassum subi: imo conciliandæ pacis consilia & rationes ini. Vide lib. 2. Ode 7. & Epist. 2. lib. 2.

Nunc

unc deſiderium, curaque non levis, [62]
terfuſa nitentes
ites æquora Cycladas. 20

jam verò deſiderium ac ſollicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas exilientes interſinentia.

ANNOTATIONES.

20. *Cycladas.*] Inſulæ ſunt circiter quinquaginta, in Ægæo mari in cycli prope formam poſitæ: quæ quidem ob frequentes ſcopulos, & maris anguſtias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum poſſunt.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

Aſtor cum traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hoſpitam,
grato celeres obruit otio [69]
ntos, ut caneret fera
Nereus fata. Mala ducis avi domum, 5

Cum paſtor fallax per maria abduceret Helenam hoſpitam navibus Trojanis, injucundâ tranquillitate ventos veloces oppreſſit Nereus, ut dira præcineret fata, ſic infauſtis auſpiciis domum ducis eam.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 6.

1. *Paſtor cum traheret, &c.*] Sicut apud Bacchylidem Caſſandra Paridi Trojam ingredienti, ita hic eidem iter agenti, Helenamque belli fatalem ducenti Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis adactum fuiſſe ab Horatio non nemo opinetur. Cæterum ficta fere ex Homero deprompta. Senſus eſt, cum Paris Helenam raperet Hoſpitis Menelai parentis, atque e Sparta Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus & inceſtas nuptias. Vide Heroid. lib. 2. Euſtath. in 6. Iliad.

Paſtor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, poſitus in Ida monte, educatuſq; à paſtore, & aliquandiu paſtor, quanquam erat filius Priami Trojanorum regis & Hecubæ, quæ prægnans cum ſe ardentem parere ſomniavit: quo territa & conjectorum impulſa reſponſo exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diverſaque maria, tandemque in patriam ſuam Trojam perveheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Ida Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hoſpitam.*] Paris hoſpitio receptus apud Menelaum, eo quidem abſente, adulterium pellexit, abduxitque Helenam ejus parentem; adjuvante nimirum Venere, quæ formoſiſſimam Paridi ſponſonderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni & Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura eſt erumpere & vagari: hinc nihil injucundius ipſis eſt quam frœnari & in otio contineri. Eſt qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam ſuam cupientem: cui proinde valde ingrata fuerit ea mora. Sed cum per multas ac diverſas regiones Paris Helenam circumduxiſſe legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur ea poſſe interpretatio ſtare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Ejus excidium patriæ ac Paterni regni prænunciaret flagitioſo Paridi, ventos compreſſit Nereus, ſilentiumque impoſuit. Quidam contenſioſe legunt *Proteus*, eo quod apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticineretur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verum Poeta quid non licet? Deinde naviganti quis melius vaticinans inducatur quam marinus Deus? Adde quod Apollonius Rhodius Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis ſententia, ſcribit Nereum ceſtum reſpondere velut oraculum. Apollodorus l. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum; & Heſiodus in Theogon. vaticinum eum appellat. Maneat ergo Nerei Proſopopœia, & recte poſita confeatur.

5. *Mala ducis avi domum.*] Ex Augurum obſervatione tracta dictio; id eſt, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, O Pari, tibique aſſumis & rapis uxorem alienam.

Quam

quam numeroſo exercitu repoſcet Græcia conſpirans tuas diſſolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris ſudor inest! Quantas cades Trojana nationi paras! Jam Pallas aptat caſſidem & clypeum, & currus, & furorem. Fruſtra ſuperbus ob Veneris favorem pectes comam: & lyra molli jucundas mulieribus cantilenas diſtribues. Fruſtra fugies lanceas nuptiali *thoro moleſtas, & acumen telorum Cretenſium, ſonitumque, & acrem in ſequendo Ajacem. Attamen, heu, tarde mœchos*

Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adeſt viris
Sudor! Quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas & ægida,
Curruſque, & rabiem parat. [64
Nequicquam Veneris præſidio ferox,
Pectes cæſariem: grataque feminis
Imbelli cithara carmina divides.
Nequicquam thalamo graves
Haſtas, & calami ſpicula Gnoſſii
Vitabis, ſtrepitumque, & celerem ſequi
Ajacem. Tamen, heu, ſerus adulteros [65

ANNOTATIONES.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes univerſi jurejurando ſe adſtrinxerunt non diſceſſuros a bello, donec Helena reſtitueretur, illataq; Græcis injuria vindicaretur, everſa Troja.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta diſcrimina, quantæ ſtrages ac labores virorum & equorum in decennali bello!

10. *Dardana Genti.*] Dardanus Jovis ex Electra filius in Aſiam veniens condidit eam gentem, quæ a Troe poſtea Trojana dicta eſt. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas & ægida.*] Pallas & Juno pro Græcis pugnabant, nempe tum quod manebat alta mente repoſtum judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ: tum quia virgo Pallas flagitioſo Paridi infenſa erat. Porro bellicoſæ Pallidi ſueta aptantur hic arma. Ovid.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.
Virgil. Æneid. 8.

Ægidaque horrificam turbata Palladis arma.
Quem in locum Servius ita ſcribit: *Ægis pectoris eſt munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod ſi in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: ſi in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum ſtatuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Curruſque, & rabiem.*] Bigas & quadrigas bellicas Pallas inveniſſe fertur: & apud Hom. e curru, non ex equo pugnari ſcribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem & impetum animi, quæ quidem vix abſunt a quocumque bello.

13. *Nequicquam Veneris præſidio ferox, &c.*] Tunc parum juvabit te præſidium Veneris minime bellicoſæ, multo minus decebit illa tua venuſtas & cultus corporis: quæ apud mulieres valent quidem, non ita vero adverſus hoſtes. Vide ſupra Od. 12. v. 41. apud Homer. 3. Ilias idem Paris ſic admonetur, objurgaturque: *Inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, & tua & ſpecies, quando humi in pulvere jacebis mixtus*

15. *Cithara carmina divides.*] Modulabere diſtincte, concinne, ex arte, modo hos, modo iſtos carpendo nervos: non male ſic; melius tamen: modo lyra, modo voce alternatim canendo: at optime alii interpretantur, mulierſum Paridem modo huic, modo illi fœminæ placificari, ac ſuam cuique cantilenam diſperti. Sic infra Od. 36. *dividere oſcula*, eſt ſingulare oſcula.

Imbelli cithara.] Hac quidem valebat Paris, ſed quam bellicoſo viro parum conveniret, oſtendit Alexander ille Magnus, cum Paridem ſprevit citharam, Achillis optavit. Illa vilicet amores ac nugæ, hac heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves haſtas, &c.*] Licet initio amori ac nuptialibus jocis vacet, at tandem ad arma concurrendum erit, & tibi licet pœnas exolves, cum humi poſtratus in pulvere volutaberis, traheriſque a victore his crinibus illis, adulterii incentivis.

17. *Gnoſſii.*] Gnoſſus urbs Cretæ, cujus pueri ſagittas emittendi arte pollebant. Adde quod ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas ſagittas aptiſſimis. Porro inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretenſium dux, Merionis comes.

18. *Celerem ſequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum inſequentem evaderet Hector. Verum Oileuſne, an Telamonius? Hoc certe, ſi Dareti Phrygio fides, Paridem perſequi & occidere legitur.

19. *Serus adulteros crines pulvere collitos*

Cri

ines pulvere collines.
Non Laertiaden, exitium tuæ
ntis, non Pylium Neſtora reſpicis?
gent impavidi te Salaminius,
ucerque, & Sthenelus ſciens
Pugnæ, ſive opus eſt imperitare equis,
n auriga piger. Merionem quoque
ſces. Ecce furit te reperire atrox
deides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in altera
um parte lupum graminis immemor,
blimi fugies mollis anhelitu,
n hoc pollicitus tuæ.

capillos pulvere conſperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Neſtorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac ſi oportet equos regere, doctor haud ſegnis, intrepidi perſequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aſpectum in adverſâ vallis regione lupum, barbarum oblitus, fugies effeminatus, graviter anhelans: quod quidem *tua nequaquam promiſiſti.*

ANNOTATIONES.

mvis effugias aliquandiu, non tamen pote-
mper declinare pugnam & congreſſum, in
cum vel proſtratus vel occiſus fueris, pul-
tandem fœdabuntur crines illi tui tanto ſtu-
calamiſtrati, & unguentis delibuti, quibus
ua in amorem, & hinc in adulterii facinus
pertracta eſt. Vel ſimpliciter, crines illos
oportebit tandem bellico pulvere aſpergi &
, quos unguentis duntaxat antea illinire ſa-
as. Sunt enim qui affirment Paridem Aja-
ue Oileum concertantes mutuis occubiſſe
eribus; alii volunt Paridem poſtquam A-
em interemiſſet, a Pyrrho, alii autem, a
ctete interfectum.

. *Laërtiaden.*] Ulyſſem filium Laërtis,
æ & Dulichii Inſularum regem, prudentia
iaque ſuper æthera notum. *Exitium tua*
s: nempe quia detexit ipſe atque ad Tro-
n bellum adduxit Achillem, ſine quo ex
apì Troja non potuiſſet.

. *Pylium Neſtora.*] Hic ſapientia & vitæ
rnitate inclytus, apud Pylum Peloponneſi
lum educatus, jam ſenior cum aliis Græciæ
ribus convenit ad expeditionem Troja-
De eo fertur Agamemnon dixiſſe: brevi
ngandum Ilium, ſi decem Neſtores adfu-
.

. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater,
ſupra, Od. 7. v. 27. & ſeq.

. *Sthenelus.*] Vir pugnaciſſimus, comes
edis, unus eorum qui equo ſe Trojano
erunt.

. *Merionem quoque Noſces.*] Tuo quidem
cognoſces & experiere virtutem, iram,
ue animos Merionis. Hic patruelis erat
enei Cretenſium ducis. De eo ſupra,
. v. 15.

. *Tydeides melior patre.*] Supra Od. 6. *Tydei-*
ſuperis parem vocat Horatius, ſane quia Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prælio vulneraſſe. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia ſubvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, ſi hic Tydeo patre quanquam bono & forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac ſuperis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu & & pavore, quam cervus lupum aſpiciens. Mecum vero, lector, mirare, quo ducat carpendi cacoethes. En Scaliger, *Ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid ſit ſublimis anhelitus.* Verum, enim ſine Medicæ ſcientiæ aut Medicorum ope, bene intelligitur copioſe, & ex alto pectore anhelare cervus, vel potius, elato & ſublimi, ut fit, capite fugiens, ore quoque ſublimem anhelitum ac ſpiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tua.*] Intrepidum te nimirum jactaveras, O Pari, Helenæ per illicitos amores *tua*, & Menelao totique Græciæ parem te unum oſtentaras. At facile eſt apud amaſiam gloriari; non ita apud Græcos raptam perfide, & ultionem juſtam *multo milite repetentes*; Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam:

Finge tamen, ſi vis, ingens conſurgere bellum:
Et mihi ſunt vires; & mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quam Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus a Menelao Paris ad ſingulare certamen, vixque tandem congreſſus, niſi ope Veneris ſubtractus eſſet, certe victus occubuiſſet, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur ſuam Paridi exprobrans ignaviam, & Menelai, quem prius ille contempſerat, virtutem experto inſultans.

Iracunda

Indignata claſſis Achillis Troja Trojaniſque feminis fatale, tempus differet: at poſt aliquot annos ignis Græcorum Trojanas ades incendet.

Iracunda diem proferet Ilio,
Matroniſque Phrygum claſſis Achillei,
Poſt certas hyemes uret Achaicus
Ignis Iliacas domos.

ANNOTATIONES.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*] Achilles ob ereptam ſibi Briſeiden iratus, a pugna & bello ſuam claſſem continens, Trojæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanis ultimam differet: ut ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, & amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Ilienſium defenſorem unicum proſternat. Virgil. Æneid. 2.

Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troes: fuit Ilium & ingens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Aſiæ Minoris regio, cujus pars eſt Troas, ac metropolis Troja.

Achillei.] Achilles fortiſſimus Græcorum, ſuo nomine apud omnes famoſus.

35. *Poſt certas hyemes.*] Poſt certum annorum ſpatium fatis decretum. Calchas augur e paſſerum numero, poſt annos decem Trojam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaicus Ignis Iliacas domos.] Achaicus Græciæ pars, Synecdoche. Quidam legunt, *Herculeas domos.*

ODE XVI.

PALINODIA ad AMATAM PUELLAM.

O formoſâ genetrice nata formoſior, quem libuerit finem dabis injurioſis Iambis: ſeu igne,

O Matre pulchra filia pulchrior,
Quem criminoſis cumque voles modum
Pones Iambis: ſive flamma,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Supra.

Quæcunque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offenſæ puellæ animum. Scripſerat olim Iambos aut adverſus ipſam, aut contra matrem ipſius. Jam volens redire in gratiam cum ea quam deperibat, 1. Fatetur ſe peccaſſe: 2. Non per contemptum ſe feciſſe quidquam, ſed per iram, aſſerit: 3. Vindictam offert. Porro quæ ſit, quæque vocetur amica illa non conſtat. Gratidiæ nomen reperitur in quibuſdam codicibus inſcriptum. Alii volunt hanc eſſe Tyndaridem illam, ad quam Ode ſequens nuncupata eſt.

1. *O matre pulchra filia pulchrior.*] Aiunt quidam ſcriptum dicaciter ante ab Horatio fuiſſe:

O matre turpi filia turpior.

Quicquid ſit: jam laudat egregie puellam, ſciens nihil fere mulieri jucundius eſſe, quam forma & pulchritudine commendari. Imitatio vero eſt Steſichori, qui cum Helenam quandam Sicyonium Iambis proſcidiſſet, Apollinis oracuło monitus primus Palinodiam canens, oculorum usum quem amiſerat, recepit.

2. *Quem criminoſis cumque, &c.*] Crimen ſe reum, pœnamque ſubire quamlibet ſe paratum profitetur; ejuſque, quam læſit, arbitrio cuncta, permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici verſus maledicendum apriſſimi. *Sicut Iambus ex brevi & longa conſtat; ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit:* Suidas. ἰαμβίζειν Græcis eſt *maledictis inſectari.* Horat. ad Piſones.

Archilocum proprio rabies armavit Iambo.

Sive flamma, Sive mari libet.] Ipſe hoc carmen maledicum damnat igni vel aquæ, ſi placuerit. Tibul. lib. 1. Eleg. 9.

Illa velim rapida Vulcanus carmina flamma
Torreat; & liquida deleat amnis aqua.

ve mari libet Adriano.
Non Dindymenę, non adytis quatit
entem Sacerdotum incola Pythius,
on Liber æque, non acuta
geminant Corybantes æra,
Triſtes ut iræ: quas neque Noricus
eterret enſis, nec mare naufragum,
ec fævus ignis, nec tremendo
piter ipſe ruens tumulu.
Fertur Prometheus addere principi

ſeu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inhabitator animum ſacrificulorum in ſacrariis ita commovet, nec Bacchus: neque Corybantes tam crebo pulſant cymbala acuta, ſicut maſta indignatio: quam nec gladius ex Illyrio cohibet, nec mare naufragiis infeſtum, nec dira flamma, nec ipſe Jupiter horriſono fragore. Dicitur Prometheus primario luto ob-

ANNOTATIONES.

. Adriano.] Synecdoch. pro quolibet mari.
. Non Dindymene, &c.] Iræ deſcribit vim impotentiam, in eamque culpam omnem m transferre ſatagit, ut odium & contemp-, quo gravius nihil ad offenſam omnino ab-ſe comprobet.
Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo ta Cybele, cujus ibi ſacra peragebantur, Sa-doteſque furore perciti membra ſibi incide-nt.
Non adytis quatit, &c.] Conglobata compara-ne iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, uit, ſuos ſacrificulos, nec Apollo Phœbades cula reſponſaque edituras, nec Bacchus Mæ-das & Bacchantes in Orgiis tanto furore im-nt, quanto irritatus amor amantem.
6. Incola Pythius.] Apollo Delphos, quæ urbs am Pytho dicta, incolens, ibique præcipue tus & celebris: vel ita dictus a Pythone ſer-nte interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. urnal. cap. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 19. ex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola*, inſeſſor, adens & efflans mentem Pythiæ tripodi in-entis adytis ac penetralibus templi, ut extra rapta jamque enthea, divina loquatur.
. Non liber æque.] De Bacchanalium origi-, inſania, abrogatione, vide Tit. Liv. lib. 39. . 8. & ſeq.
Non acuta Sic geminant Corybantes æra.] Ne-e tam crebris ictibus pulſant Corybantes ærea mbala, cum furioſi diſcurrunt, quam ira men-variis motibus concutit. *Corybantes*, Rheæ rificuli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. & Lucret. lib. 2. dicti vel a κόρυς, *galea*, a κορύσσω, *cornibus peto*; item *caput jacto*: a κρίβανον, vel κρυβάζειν; quoniam adjuve-t Rheam in abſcondendo partu. Vel a κρούειν, *ſare*, & ſtrepitum ac ſonitum reddere: quo-m ex Lucret. cit. *Pulſabant aribus æra*, & Apollod. lib. 1. Τοῖς δόραξι τὰς ἀσπίδας ἔκρουον, *Haſtis clypeos percutiebant*: ſic nimi-n *Jovis illum vagitum in Creta quondam occul-ſe ferunt, ne Saturnus eum malis mandaret eptus*, Lucret. cit. & paulo ante:

Tympana tenta ſonant palmis, & cymbala circum
Concava, rauciſonoq; minantur cornua cantu.
Et Phrygio ſtimulant numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti ſigna furoris.

Omnes autem a Græco origines parum ſatisfaciunt, & longe petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certe ad rem eſt quod refert Diod. Sic. l. 6. c. 11. Corybantas dictos a Cybeles filio Corybanto, qui ſacra Matris Deum in Phrygiam detulit; quique abs ſe nominavit eos, qui Matris ſacrificiis incumbebant.

9. *Triſtes ut iræ.*] Nihil æque violentum eſt ut iratus amor, ac triſtis quod ſe ſperni ſentiat, alumq; præferri: tunc extrema quæque meditatur, atque etiam tentat ac molitur ſæpius.

Neque Noricus Deterret enſis.] Pergit oſtendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipſius tonantis fragor ac metus. *Noricus enſis.*] optimi ſcilicet enſes fabricantur in ea regione Illyrii. Plin. lib. 34. cap. 14. *Alibi ferro bonitatem præſtat factura*, v. g. aqua, *cui ſubinde candens immergitur*: at *in Noricis vena ipſa bonitatem præbet.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendam quod vehementer amat, contendit, per mavis diſcrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cœco velut impetu rapitur & properat: nec ulla unquam reverentia, nec pavore tonitruum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio eſt per amœnam cauſæ diſquiſitionem; unde nempe homini ſic dominetur ira? fabellamque confingit vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diverſis ex animantibus depromptas, ut vulpis aſtutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, &c. *Coactus.*] quia cum in fingendis brutis omnes naturæ facultates abſumſiſſet, coactus eſt demum e ſingulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vid. Fulgent. Mytholog. lib. 3. cap. de Peleo.

Principi Limo.] Homini qui licet ex argilla &

Limo

ſtrictus adjungere portionem hinc & inde deterptam, pectori noſtro indidiſſe vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyeſtem perdidit execrandâ ſtrage; atque extremas prabuit cauſas maximis civitatibus, ut prorſus dirnerentur, ac mœnibus infeſtum aratrum applicaret ſuperbus exercitus. Animum reprime, me etiam impulit cordis ardor in amœnâ juventute,

Limo coactus particulam undique
Deſectam, & infani leonis
Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.
Iræ Thyeſten exitio gravi
Stravere: & altis urbibus ultimæ
Stetere cauſæ, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens.
Compeſce mentem, me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventa,

ANNOTATIONES.

limo non ſecus ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. l. 5. Diodor. Sicul. l. 1. c. 1. &c.

17. *Iræ Thyeſten, &c.*] Effectus iræ perſequitur. De Thyeſte atque Atreo fratribus tam infanda in ſeſe invicem perpetrantibus, ut Sol averſatus retro converſus ſit, omnibus auditum: & jam dictum eſt, Od. 6. v. 8. ad *ſævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita & conſumpta interiit *exitio gravi*: ſeu cum Thyeſtes appoſitum ab Atreo filium devoravit; ſeu cum ob vitiatam uxorem Atreus execranda illa ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ Stetere cauſæ, cur perirent Funditus.*] Interdum urbes expugnantur non odio, ſed quadam eas tenendi cupiditate: ut cum ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque ſit cauſa excidii, impellitq; ad eas afundamentis diruendas, ne quod veſtigium ſuperſit civitatis.

20. *Imprimeretque muris Hoſtile aratrum, &c.*] Per iram victor hoſtis non ſolum urbes aliquando demolitur, ſed & exciſis mœnibus ædibuſq; univerſis, ſolum arat, *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* antea, arces, ædeſq;. Hinc illud:

Et ſeges eſt ubi Troja fuit.

Manil us l. 4. ejus qui ſub ortum candæ Scorpii fuerit natus gravem iram & victoriam ita præſagit:

Aut ſternet poſitas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet ariſtas.

Socrates Eccleſiaſt. Hiſtor. lib. 4. cap. 31. de Valente imperatore Conſtantinopolitanis irato, refert minatum eſſe civitati vaſtitatem, adeoque ἄροτρον βαλεῖν κατ' ἀυτῶν, *aratrum in eam immiſſurum*. Seneca de Clementia lib. 1. cap. 26. *Injicere tectis ignem*, inquit, *aratrum vetuſtis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum J. Lipſius citat Horatii locum quem explicamus, aitque, mos erat iſte in evertendis olim urbibus: & ſicut aratro condebantur; ita aratro pariter ſignificabant exſcindi; affert quoq; Modeſtinum Juriſconſ. *Si uſus fructus civitati legatus ſit, & aratrum in eam inducitur, civi[tas] eſſe deſinit: ut paſſa eſt Carthago; ideoque [ju]morte deſinit habere uſum fructum.* Vide Ital[icum] l. 15. c. 11. Cœl. Rhodig. l. 26. c. 5. Alex. Alex. l. 6. c. 14. ubi non ædificandis [mœ]urbibus, ſed & funditus evertendis aratra induci ait, quaſi ſegetes ibi mox futuros den[ot]taretur. Imo quandoque tantum eſt odii tantus ulciſcendi appetitus, ut verſa aratro te[rra] ſale inſpergatur, ad eam ſterilitati damnandu[m]. Quod egregie ſuo more explicans S. Hieron. Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *in Scripturbes quaſdam ira victorum ſale ſeminatas, nullum in ipſis germen oriretur.* Scilicet Jud[ith] lib. cap. 9. Abimilec Sichimitarum maledi exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipſaque deſtructa, ita ut ſ[al]ea diſpergeret.*

22. *Compeſce mentem.*] Quandoquidem igi[tur] tam ferox & impotens ira eſt, ut ad ultima q[ue]que præter jus & fas adigat; quæſo obtes[to] que, ne ei indulgeas; ſed *compeſcas mentem [i]cundam.* Nam & ego male me ipſi indulſiſſe [fa]agnoſco. Unde & *mutare quæro.* Juveniliter [in] culpam lapſus ſum: nunc ætate factus ſapien[tior] errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert H[o]ratius idem fere quod habet Cicero ad Att[icum] lib. 1. Epiſt. 14. *Si quidem ita ſtatueris, [ut] irritabiles animos eſſe optimorum ſæpe hominum & eoſdem placabiles; & eſſe hanc agilitatem (ut ita dicam) mollitiemque naturæ plerumque bonitati: &, id quod caput eſt, nobis inter nos [ſu]ſive incommoda, ſive vitia, ſive injurias eſſe [to]randas: facile hæc, quemadmodum ſpero, [fi]buntur. Quod ego ut facias te oro; qui te [ma]diligo, &c.*

23. *In dulci juventa.*] Quo voluptatum [ſu]dior eſt juvenis, eo eſt irritabilior, ſi nege[tur] ea ad quas anhelat, vehementiuſque ad ul[ti]ſcendam fertur. Id ſibi contigiſſe Horatius [te]tetur, atque Iambos ita ſcripſiſſe mordaces [quo]dem, dum non alia ſuppeteret ratio ſeda[ndi] animum amore & ira *furentem.* At nunc lau[dis]

Fervo

rvor, & in celeres Iambos
Miſit furentem, nunc ego mitibus
utare quæro triſtia, dum mihi
s recantatis amica
probriis, animumque reddas. [71]

atque ad citos Lambos iracundam adegit. Jam vero cupio vertere dira ſuavibus modo retractatis convitiis, mihi fias propitia, atque benevolentiam reparei.

ANNOTATIONES.

ncomia ſe ſcripturum pollicetur, ut quaſi at quæ triſtia prius & aſperba ſcripſerat. n quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albeſcens animos capillus,
Litium & rixæ cupidos proterva.
Non ego hoc ferrem calidus juventa,
Conſule Planco.

4. *Celeres Iambos.*] *Pes citus*, ad Piſones: quod facile incurrit, ſeu propter frequentes bas breves in puris Iambicis.

6. *Dum mihi Fias recantatis amica, &c.*] *Dum*, id eſt modo tu quoque deſinas me lacerare convitiis & dictis probroſis. Vel potius, *dum*, id eſt, donec mihi deſinas eſſe inimica, cum me videris palinodiam canere: donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus triſtia mutanti fias amica, non ceſſabo tibi ſupplicare, mitia ſcribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur ſignificare Horatius, extitiſſe quandam olim amicitiam, quam velit reparari; proindeque non matrem puellæ iſtius, ſed ipſam puellam Iambis & dicteriis abalienatam intelligere oportere.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam ſuam, ejus oſtentans amœnitatem & commoda.

Elox amœnum ſæpe Leucretilem
Mutat Lycæo Faunus; & igneam
fendit æſtatem capellis
que meis, pluvioſque ventos.
mpune tutum per nemus arbutos [72]
ærunt latentes, & thyma deviæ 6

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; capraſque meas tuetur ſemper ab æſtate fervidâ, ventiſque imbriferis. Femina maſculi fœtentis, citra periculum errantes per ſilvam, ſecura inveſtigant arbutos occultas ac thymum.

ANNOTATIONES.

etrum idem quod Od. 9.
on vulgaria dictionum ornamenta continet Ode: ea, lector, collige. *Igneam æſtatem dit capellis, pluvioſque ventos. Olentis uxores i. Martiales lupi. Uſtica cubantis ſaxa lam. Benigno cornu manabit opulenta copia rivis um. Reducta vallis. Fides Teia. Laborannno. Lesbium innocens. Incontinentes ma- Male diſpar. Immerita veſtis, &c.*

Velox.] Fauni agreſtes Dii, curſu ſaltuque proindeque caprinis pedibus finguntur.

cretilem mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, *Lycæum mutat Lucretili*, Sabinorum monte, jus declive ſita erat Horatii villa & fundus, o ipſe initio Epiſtolæ 16. lib. 1. Hujus tantam aſſerit amœnitatem, ut eo ſæpius graret Faunus, ſeu Pan Deus Paſtorum, o quidem Lycæo Arcadiæ monte ſibi : ejus porro Numinis præſentia quicquid im eſt propulſari.

Igneam Defendit æſtatem capellis, &c.] Æſtum arcet a gregibus, peſtiferaſque tempeſtates. Columell. lib. 7. cap. 6. *Capellis nocet æſtus, ſed magis frigus.* Ventum etiam cum tempore humidum (qualis Notus) animantibus quibuſlibet, autumno præſertim, eſſe peſtiferum nemo neſcit. Virgil. Eclog. 7.

Solſtitium pecori defendite.

5. *Arbutos quærunt latentes & thyma.*] Grata ſibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *frutices odoratos appeti* quærique a capellis. teſtatur Virg. Eclog. 3.

Dulcis ſatis humor, depulſis arbutus hœdis.

Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere.

Arbutus, Gallice *arboiſier*, Ang. [illegible] pridem fuit in deliciis, quod [illegible] frondes lauro, fructus ceraſis non abſimiles profert. Vide Columell. cit.

Olentis

capri vero non timens lupos Martios, neque columbos virides: quandocunque, ô Tyndari, suavi ejus tibiâ resonare velles, rupesque haud aspera montis Ustica declivis. Numina me protegunt: Pietas mea, Porrisque placet Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi profundâ in convalle fugies ardorem Canicula; chordaque Teiâ cantabis Penelopen

Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos:
Utcunque dulci, Tyndari, fistula
Valles, & Usticæ cubantis,
Lævia personuere saxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea, [73]
Et Musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reducta valle, Caniculæ
Vitabis æstus, & fide Teia
Dices laborantes in uno

ANNOTATIONES.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde & proverb. *Hircum olet.* Virg. Eclog. 7.

. . . . *Dum teneras defendo a frigore myrtos,*
Vir gregis ipse caper deterraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutela dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores. Virg. Æneid. 9. v. 566.

. . . . . *Agnum*
Martius a stabulis rapuit lupus.

Alludit forte Poeta ad id quod aiunt templum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sacrum Fauno seu Pani, quod asylum erat pecudibus insequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eo adire non audebant.

Hœdilia.] Magna de ea voce contentio. Quidam legunt *hœdulei*. Nam inquiunt, ab *hœdus*, *hœdulus* & *hœdulens*; sicut ab *hinnus*, *hinnulus* & *hinnulens*. Alii *hœdulia* vel *hœdilia* ex membranis non paucis: sicut enim *hœdile*, *is*, sic & *hœdilia*, *æ*, dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil censeo mutandum in vulgata lectione, ut pes sit Ionicus pro Choriambo, certe ἰσόχρονον. Itaque de metro non amplius soliciti, dicamus *hœdilia*, hœdorum septa vel stabula, synechdochicῶς poni pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges securi pascuntur, *utcunque*, ubicunque, quandocunque, simul atque suam inflat fistulam Pan seu Faunus, qui ex Virgil. Eclog. 2.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit: Pan curat oves ovisque magistros.

Hinc vero potestatem ac præsidium Numinis ostendit, quod vel levis ejus fistulæ sonus fugat & avertit noxia quæque, & securitatem præbet.

Tyndari.] Hanc esse eamdem quidam volunt, quam in Epodis Canidiam vocat, & falsè proscindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inscriptione plerisque in codicibus appellat, nimirum ut offensam mitiget; nunc vero sibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quasi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad rusticationem ac delicias apud suum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Ustica cubantis.*] Ustica mons in Sabinis leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quasi sibi ipsi applaudens infert: sic me tuentur Dii, quorum laudes versibus meis pie celebro, ipsis non ingratas. Contra vero, si quis Numinum cultor non fuerit, hunc *insignem* licet *attennat Deus*. Ut scribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amœna hac villa mea, cum adiveris, O dilecta Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi sunt enim *ruris honores*.

16. *Cornu.*] Alludit ad copiæ, vel Amalthez cornu fabulosum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu fortunæ dedit, e quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porro ex Eustath. in Periegef. Dionys. Amalthea fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos bene multos ingesserat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptatem ac genium liberaliter profudit. Hinc vero fabulæ & commenta vulgi.

17. *Caniculæ Vitabis æstus.*] Noxios ardores vitabis sideris istius, ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol Leoni junctus, nempe sub finem Julii, ad usque Augusti diem 23. Dies Caniculares vulgo, indeq; mortis frequentes & acerrimi. Vide plura infra, lib. 3. Od. 13. & 29.

18. *Fide Teia Dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos versus & amatorios ad modum Anacreontis orundi ex urbe Teio in Paphlagonia, apud Asiam Minorem. Vid. lib. 4. Od. 9. & Epod. 14. *Dices laborantes in uno*, recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, & Ulyssis

Penelopen

Penelopen, vitreamque Circen. 20
Hic innocentis pocula Lesbii
Duces ſub umbra: nec Semeleius [74]
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia: nec metues protervum
Suſpecta Cyrum; nec male diſpari 25
Incontinentes injiciat manus,
Et ſcindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque veſtem.

& Circen fulgidam procodem ſolicitas. Illic innoxii Lesbii ſyphos hauries in umbrâ: neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miſcebit: neque timebis ſuſpicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minime æquali intemperantes manus adhibeat, frangatque corollam impoſitam capillis, & innocens veſtimentum.

ANNOTATIONES.

amicæ, famoſæ illius veneficæ, erga unum & eundem Ulyſſem. *Laborantes*, amore tabeſcentes, amore certantes. Vide Lyl. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*] Inſtar vitri nitidam, ſplendentem, decoram, ſpecioſam.

21. *Hic innocentis pocula Lesbii.*] Epulaberis etiam hilariter & jucunde: bibes nempe vinum innocuum, e Lesbo Ægei maris inſula, hodie *Metelino*: ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeo impellens ad rixas: quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prælia*. Vinum ſaccatum hic aliqui comminiſcuntur, quod ſit magis ad mulieris ſalivam ac palatum. Sed quid opus? cum tale ſit per ſe Lesbium, quo *nullum potu ſuavius*; cui ἀτιξίαν impertivit Bacchus, id eſt, *immunitatem ac innocentiam*: quod νηπαροφαγὴ, *manans nectare, ambroſiaque propius quam vino*, veteres illi paſſim vocarunt, apud Athenæum lib. 1. cap. 22. & 23, &c. Vide, ſi vacat, apud Gell. 13. cap. 5. lepidum Ariſtotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo ſucceſſorem ſuæ diatribæ deſignavit Theophraſtum e Lesbo.

22. *Nec Semeleius Cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen definet in pugnas ac rixas. Semelæ filius Bacchus: ea porro etiam Thyone dicta. Ne tamen inde *Thyoneum* hic appellari credas, cum pluribus: alias idem bis perperam dixiſſet Horatius. Sed potius a θύω, *ferveo, inſanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. l. 4. c. 5. Id eſt, vinum iſtud innocens non creabit ebrietatem, nullaſque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam τῷ πεπεμένῳ ἐν τῷ μεθύειν. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum Suſpecta Cyrum.*] Cyrus iſte Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non bene cum ea conſentiens. Qui quidem ſi reciſſet cum alio familiariter verſari, haud æquo tuliſſet animo, ſed zelotypia accenſus, aut velut in ſuam uxorem injeciſſet, aut etiam verbera intentaret, ſuper convivali corona, lacerata veſte, ultus adulterium quod ſuſpicaretur.

25. *Male diſpari.*] Viribus impari ad reſiſtendum, ictuſque declinandos. Vel moribus plane diverſis, ut Tyndaris lepida hilariſque fuerit, Cyrus triſtis, moroſus ac ferox; unde non ferat ejus ingenium ac vivendi inſtitutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure ſibi vindicans quod ſuum eſt, ubicunque reperit. Quo vir ejus fuiſſe, indicare videtur. Numquid enim in alienam tantum auſus fuerit alienus, in liberam liber? niſi forte vis & impetus zelotypiæ ſignificetur illius, qui ab amica ſua alium amari intellexerit: quique ſibi temperare, ſeque continere haud queat, cum epulantem cum alio viderit, quin pugnas miſceat, coronamq; ex more convivarum capiti additam diſcerpat, nec veſtibus parcens, quoquo modo ſuo dolori ſatisfaciat.

28 *Immeritamque veſtem.*] Quid enim peccavit, quid male meruit veſtis mœchæ vel infidæ amaſiæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur?

ODE XVIII. Ad QUINTILIUM VARUM.

Usum vini moderatum commendat.

O Vare, nullam arborem potius quàm vitem ſacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli. Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus: nec aliàs fugantur edaces curæ. Poſt vina epota, quis incommoda belli queritur aut paupertatis?

NUllam, Vare, ſacra vite prius ſeveris arborem [75]
Circa mite ſolum Tiburis, & mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus propoſuit: neque
Mordaces aliter diffugiunt ſolicitudines. [76]
Quis poſt vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 11.

Horatius Quintilium Varum monet, ut nimium vel Reipublicæ, vel literarum ſtudium uſu vini temperet moderato. Quis vero ille? Videtur certe is quem in Arte Poetica celebrat velut optimum Judicem ac cenſorem Poemarum. Epiſt. ad Piſones, v. 438. inſcriptionem tamen hujus Odes falſam aſſerit Mercilius, vultque ſibi ipſi Horatium loqui, ſicut & Epod. 5. & 17. Adde quod abeſt illa a pleriſque membranis.

1. *Nullam, Vare, ſacra vite prius ſeveris arborem.*] Metrum pariter & ſententiam mutuatus eſt ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον ἀμπέλου. *Sacra vite.* Baccho nempe conſecrata: vel quia libationes in ſacris inde fiebant.

2. *Mite ſolum.*] Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra eſt quæ vocatur pulla; tenera, temperatæ uberitatis, mollis facilisque cultura, nec madida, nec ſitiens poſt vomerem niteſcens.* Ibid. *Optimus ager eſt ad radicem montium, planitie in meridiem incurrente; qui totius eſt Italiæ ſitus:* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columel. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 11.

Tiburis.] De ea urbe jam ante ad Od. 7. hodie *Tivoli*, ſita eſt ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, ſingulari vero gaudet aeris temperie. Hinc forte *mite ſolum* appellatur. *Tiburtes originem multo ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuiſſe tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit una ætate ante Iliacum bellum.* Plin. l. 16. c. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum deſignari aliis verbis aiunt: quippe quam opera communi condiderunt Amphiarai filii tres, Tiburtus, Cora, Catillus, ac de nomine fratris maximi nata appellarunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catilluſque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnat vero Theod. Marcil. cit. tum quod hi idem perperam dixiiſſet Horatius: tum quod ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contendirque *mœnia Catili*, eſſe montem Catilli. Catillus autem, ſeu Catillus, Arcas claſſis Evandri præfectus: Tibur qui & Tiburnus & Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui natura vinoſi, ſunt plerumque hilares, nullaq; aut valde exigua cura torquere ſe conſueverunt: contra ſobrii res penitus conſiderant, atque hinc ſolliciti, difficiles, ac moroſi eſſe ſolent. Quare *dura* & gravia his eſſe notum eſt, quæ aliis levia. Sicut enim omnia ſana ſanis, & contra: ſic triſti ingenio prædito triſtia ſunt omnia; læta vero aut ſaltem parum moleſta quælibet jocoſis & feſtivis hominibus. *Siccis*, vino non madidis, ſobriis, jejunis. Plaut. in Perſa, *Jam dius factum eſt, cum bibimus: nimis ſicci ſumus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *An conſilia ſiccorum, an vinolentorum ſomnia videntur?* Perſ. Sat. 5. v. 163.

An ſiccis dedecus obſtem Cognatis?

Neque Mordaces aliter diffugiunt ſollicitudines.] Lib. Judic. cap. 9. *Mœſtum Deo & hominibus lætitiam dare ſolet.* Prov. 31. *Date vinum iis qui amaro ſunt animo: bibant, & oblivi ſcantur egeſtatis ſuæ; & doloris ſui non amplius recordentur.* Pſalm. 103. *Vinum lætificet cor hominis.*

5. *Quis poſt vina gravem, &c.*] Anacreon. Ὅταν Βάκχος ἰσόλαιμα, νόθους μερίμνας, *Cum Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibull. lib. 1. Eleg. 7.

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora triſtitiæ diſſolvendo dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert.

Senſus Horatii eſt; cum quis ſe pluſculum vino exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines ſentit: imo jocatur hilariter, Bacchi

Qui

Quis non te potius, Bacche pater, teque decens
Venus? At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius: [77]
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

Quis non te magis, Bacche parens, laudet; *teq; ô decora Venus? Verum enimvero pugna Centaurorum adversus Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati prætergrediatur: docet & Bacchus Thracibus gravis: quando voluptatum cupidi licitum & illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sincere, non ego te repugnantem exagitabo;*

ANNOTATIONES.

munera laudat, & cantiunculis animum recreat, *decentique Venere,* seu non indecora aut invenusta festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum micis ad auroram perpotando vigilasse; quod existimaret vini potu largiori animam reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At, ne quis modici transiliat, &c.*] At vero avendum in primis illud Græcorum μηδὲν ἄγαν, *e quid nimis:* Item quod monet Plin. l. 14. c. 5. *Nec viribus corporis aliud, si modus adest, utilius; ec alind perniciosius vino si modus absit.* Ibidem, Androcydes sapientia clarus ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantiam ejus cohiens: *Vinum potaturus, rex, memento te bibere nguinem terræ.* Quibus ille si obtemperasset, rofecto amicos in temulentia non interemisset. actenus Plinius. Belle suo more Apuleius; *rima cratera pertinet ad sitim; secunda ad hilatatem; tertia ad voluptatem; quarta ad insaiam.* Vide Athen. l. 2. c. 1. & 2. ubi de jucundis temulentis triremi se navigare credenbus, faceta historia: quam quidem haud a vealienam probat Casaubonus in dictum locum. idem Menestheus, *Vinum recte utentibus Dii mmortales summum bonum; intemperantibus mmum malum, &c.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, &c.*] Ceuri Thessaliæ populi cum venissent ad nuptias rithoi principis Lapitharum, prope montem ympum in Thessalia pariter degentium; vino modice hausto, in furorem ac libidinem acti, vam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut ibunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre taruntur. Unde gravis pugna, cædesq; Centauum fere omnium. Tull. in Pisonem meminit: *us in his Reipublica luctibus symposium, quasi quod Lipitharum aut Centaurorum convivium batur.* Vide Ovid. Metam. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipse quoque chus rectum vini usum docet, qui populis eam raciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dieest. Thracibusq; universis infensus & ultor at, quoties illi suis abusi muneribus, nimio u in insaniam, indeq; in flagitia ruunt. Vide a Oden 27. Apud Athen. cit. Eubulus ita chum fingit loquentem: *Tybo ego poculo tanmisceo illis qui sapiant; unum furiatis; alterum voluptatis; soporis tertium. Quo quidem epoto, ii quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Postea vero si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed protervia; quintum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum macularum & vulnerum; octavum apparitoris; nonum iracundiæ; decimum furoris, quo prosternuntur qui bibunt, &c.*

Evius.] Ita Bacchus est appellatus, vel a voce Bacchantium εὐοῖ, vel potius ex eo quod eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: *io vii, euge fili.*

10. *Exiguo fine libidinum.*] Per fas & nefas voluptates quærit & consectatur temulentus, accensa vino libidine. Juvenal. Sat. 6.

Quid enim Venus ebria curat?

11. *Non ego te, candide Bassareu, &c.*] Quasi diceret: Thraces & Bacchantes, speciosо sacrorum prætextu, cum celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, O bone pater Bacche; at ego sanior illis, temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecore agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, aperte, verax. Tibull.

Candide Liber ades.

Item,

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu.] Vel ob tunicam e pelle vulpina; vel a calceamento, quæ Βασσάρα dicuntur: vel a talari veste apud Bassaram Lydiæ locum confici solita: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoq; etymologias comminiscuntur. Tibul. cit. de Baccho,

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te Invitum quatiam.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ ante dixi; amplius tamen explicantur, enodanturq; allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur, cum furiosæ hic in festis cursitantes, thyrsos quatterent, ipsumque Bacchi simulachrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.

neque proferam in lucem abſcondita foliis diverſis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus ſui amor, atque arrogantia plusquam ſatis efferens mane cœpit, & fides ſecretum prodens, vitro pellucidior.

Invitum quatiam: nec variis obſita frondibus [78]
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ ſubſequitur cœcus amor ſui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

ANNOTATIONES.

Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita ſacris
Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

Lymphata mente furebant,
Evoë bacchantes, Evoë capita inflectentes.
. . . . Pars tecta quatiebant cuſpide thyrſos.

12. *Nec variis obſita frondibus, &c.*] Non temere pervulgabo tua myſteria, aut ſecreta revelabo: alludit rursum ad Orgiorum morem, quo ſacra Bacchi in ciſtis condita, hederaque & pampinis contecta, e templo atque urbe in montes agroſque exportabantur. Catull. cit.

Pars obſcura cavis celebrabunt Orgia ciſtis;
Orgia, quæ fruſtra capiunt audire profani.

Tibul. Eleg. 8. lib. 1.

Et levis occultis conſcia ciſta ſacris.

13. *Sub divum.*] Pro *ſub dio*, vel *ſub diem*, id eſt, ſub cœlo, quod Græci δία vocant. Varro Aſcon. in Verr. 1. id eſt, ex arculis & ciſtis non extrahem tua ſacra, quæ foras & in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala & cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in ſacris adhiberi ſolita, quibus ad furorem incitantur ſacerdotes. Porro illa duo jungit Horatius, ob affinitatem ſacrorum Bacchi, & Cybelæ matris Deum, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut & ſupra Od. 16. v. 5. & ſeq. ſenſus eſt: a me coërce ac depelle ebrietatem, inſaniam, furorem. Catull. cit.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tennes tinnitus ære ciebant.
Multi rauciſonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu.

14. *Quæ ſubſequitur cœcus amor ſui, &c.*] Ebrietatem nempe ſequuntur multa mala, quorum alia jam propoſuit: hæc ſunt rixæ, contentiones, flagitioſæ libidines abſque ulla cujuſquam reverentia. Alia vero jam exponit: quæ ſunt φιλαυτία, ſuperbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cœcus amor ſui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quam *ſui amor*. Hinc Tul. ad. Attic. lib. 13. Ep. 13. *Niſi forte me communis φιλαυτία decepit.* Et de Offic. lib. 1. n. 91. *Tales non eſſe putamus, qui jure laudemur . . . . . cum homines ipſa opinionibus turpiter irridentur, & in maximis verſantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, &c.*] Vana gloriatio, qua homo inaniter ſe extollit, prudentia *vacuus*. Quod pleriſque paſſim, ac nemini frequentius accidit, quam vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique ſicut vitrum nihil abſcondit, ſic vinum legenda revelat, retinenda prodigit, involvenda filentia divulgat, adeoque fidem labefacit ac violat, cum religioſæ taciturnitati commiſſa & credita temere profert & propalam effutit.

ODE XIX.

Glyceræ ſe uri amore ſcribit.

MAter ſæva Cupidinum [79]
Thebanæque jubet me Semeles puer,
Et laſciva licentia, [80]
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore purius:
Urit grata protervitas,

Crudelis amorum genitrix & filius Semeles Thebanæ, atque luxurioſa libertas cogit me ad exinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glyceræ marmore Pario clarius refulgentis. Inflammat me *jucunda* ejus *procacitas,*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 3.

1. *Mater ſæva Cupidinum.*] Tria ſunt incentiva libidinis præcipua, humorum craſis & temperies, vinum, familiaritas & comeſſatio cum mulieribus. His ſe revolvi in abjectos amores atque abripi ſcribit Horatius, *Venere, Baccho, laſciva licentia.* Cæterum verſiculus iſte non temere ſcriptus, qui rurſum habetur Od. 1. lib. 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater ſæva,* Venus. Nam

Quiſquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virgil. Eclog. 3. & Eclog. 8.

Sævus amor docuit, &c.
puer improbus ille.

Bene Anacreon:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι,
Χαλεπὸν δ' ἢ φιλῆσαι,
Χαλεπώτερον δ' ἅπάντων
Ἀποτυγχάνειν φιλοῦντα.

Durum eſt non amare:
Durum eſt etiam amare,
Duriſſimum vero eſt,
Non frui re amata.

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres eſſe ait Plato in convivio, veteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Natura Deorum n. 58. *Venus prima,* inquit, *cælo & die nata, cujus Elide delubrum videmus. Altera ſpuma procreata . . . . . Tertia Jove nata & Dione. Quarta Syria, quam Adonidi ſuppoſiſſe traditum eſt.* Et num 60. *Cupido primus Mercurio & Diana prima natus dicitur: ſecundus Mercurio & Venere ſecunda: tertius quidem eſt Anteros, Marte & Venere tertia.* Quid ergo hic? certe Poetis ſolenne eſt uni tribuere quod plurium eſt, præſertim cum nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen a diverſis confecta ſunt. Pariter ab Ovid. init. Faſt. Venus appellatur *geminorum mater Amorum.* Et hic *mater Cupidinum.* Sic & a Pauſan. in Attic. Dei Veneris filii referuntur, Ἔρως, Ἵμερος, Πόθος. Apud Lucianum vero Venus Paridem alloquens duos ſibi filios jactat eximios eſſe, Ἵμερον καὶ Ἔρωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios & multiplices affectus, qui eam & amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modo ſpe recreantur, aut gaudio fruuntur: ſæpius autem triſtitia ob repulſam, ira adverſus rivalem, interdum etiam deſperatione aguntur, uſque ad ſuſpendium, &c. minus placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris aſſeclas, ludum, jocum, ſaltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum regis filia: ibique ipſe colebatur. Quod autem vino accendatur Venus quis neſcit? Apoſt. ad Epheſ. cap. 5. v. 18. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* S. Hieron. *Venter mero aſſuetus facile deſpumat in libidinem.*

3. *Laſciva licentia.*] Otium, indulgentia, laſcivia. Theophraſtus ait amorem eſſe *affectum animi otioſi,* παθος ψυχῆς σχολάζουσης.

5. *Urit me Glyceræ nitor.*] Amoris tyrannidem excuſſerat Horatius, at aſpectus Glyceræ novas catenas injecit. Nimium pulchritudo eſt *ſplendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore conſiſtens, humanum ad ſe rapiens animum.* Virgil. Georg. 3. v. 215.

Uritque videndo
Fœmina.

6. *Splendentis Pario marmore purius.*] Paros inſula maris Ægei, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima, Strab. l. 10. Plin. l. 36. c. 5. &c. Pindar. de Callicle.

Παρίᾳ λίθῳ λευκοτέραν.

Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quædam & ſeveritas ſaltem ficta: ferocia quæ plerumque amantes plus accendit; qui quod negari videtur, eo ferventius appetunt, eoque jucundius proſequuntur.

& facies intuitu nimis periculosa. Venus Cyprum relinquens me tota invasit, neq; sinit me referre Scytharum bella, *neque Parthos equis conversis strenuos, nec quacunq; ad ipsam nihil spectant. O famuli, istic cespitem virentem, istic*

Et vultus nimium lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit: nec patitur Scythas, 10
Et versis animosum equis [81]
Parthum dicere: nec quæ nihil attinent.
Hic vivum mihi cespitem, hic

ANNOTATIONES.

8. *Vultus nimium lubricus aspici.*] Aspectus enim mulieris formosæ in lapsum statim impellit. Metaph. a locis lubricis, in quibus sine cadendi periculo nemo stat aut incedit. Virg. Ecl. 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon. carm. 2. ait: *Naturam dedisse tauris cornua, calces equis, cursum leporibus, dentes leoni, &c. viris prudentiam: at mulieribus pulchritudinem, quæ parmis & lanceis fortior ferrum flammamque vincit, & domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deserit.*] Adeo nempe me Venus obsidet & occupat, inquit, ut videatur reliquisse Cyprum, ubi tamen dominatur potentissime, & colitur. Virgil. Æneid. 1. v. 722.

. . . . . *Inscia Dido*
Insideat quantus miseræ Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur aliis vacare quibuslibet rebus, nisi amori: unde nequaquam possum scribere Scytharum vel Parthorum prælia: id est, nec aliena bella, sed nec ea quæ ad Romanam Rempublicam & gloriam spectant. Posterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut se excuset atque commendet, & aduletur Augusto, cui, inquit, tunc forte remissa fuerint ultro a Parthis ea signa militaria, quæ M. Crasso & M. Antonio erepta fuerant. De quibus Justin. in fine l. 42. infra citand. Verum hæc, nullo sunt argumento subnixa.

Scythas.] Hi populi sunt Asiæ Borealis celeberrimi, & late patentes; de quibus fuse Strabo, Ptolem. Plin. &c. tria de illis notatu digna memorantur a Justino lib. 2. antiquitas, virtus bellica, & quod Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibusque sæculis diffusam. *Non virorum magis imperio, quam feminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque; femina autem eorum Amazonum regna condiderint . . Imperium Asiæ ter quæsivere, ipsi perpetuo ab alieno Imperio aut intacti, aut invicti mansere. Darium regem Persarum turpi ab Scythia summoverunt fuga, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri magni ducem Zopyrionem cum copiis universis deleverunt. Romanorum audivere, non sensere arma . . . . Gens laboribus & bellis aspera. Vires corporum immensa. Nihil parare quod amittere timeant; nihil victoria præter gloriam concupiscunt.*

11. *Et versis animosum equis Parthum.*] Virg. Georgic. 3. v. 30.

Addam urbes Asiæ domitas, pulsumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis.

Justin. Lib. 41. *Parthi*, inquit, *pugnant procurrentibus equis, aut terga dantibus. Sæpe etiam fugam simulant, ut incautiores adversum vulnera insequentes habeant . . . Intolerandi forent, si quantus his impetus est, vis tanta & perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prælia deserunt, ac paulo post pugnam ex fuga repetunt, ut cum maxime vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit.* Ergo non absre Horatius *Parthum* dicit *animosum*: adeo virtus etiam in hoste laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles semper fuere, sub Mithridate præsertim illo, *cui res gestæ Magni cognomen dedere*, ut ait Justin. lib. 42. imo sæpe illorum fuderunt exercitus Ducesque, Justin. lib. 41. init. *A Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Augusti fama perculsi, ejus arma pertimescentes, captivos e Crassiano atque Antoniano exercitu tota Parthia recollectos, signaque cum his militaria remiserunt. Unde & cusi nummi cum hac epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quam armis alius imperator facere potuisset.* Hæc Justin. cit. lib. 42. in fine. Vide & Flor. lib. 3. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. præsertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expressit laudem e Barbaris: *Ite, bene valete, Romani; merito vos victores fecit gentium loquitur, qui Parthorum tela ferre*

Vide & supra Od. 12. Annot. ad. v. 53.

13. *Hic vivum mihi cespitem, &c.*] Victus denique amore Glyceræ Horatius, sacra parat, quibus ejus animam placata Venere demereatur. Sed vero ardorem amoris & impatientiam deorum vel ex eo quod aram e cespite extruat brevi quidem & expedita ratione: quod fieri solitum detaxat in subitis rebus, & moram haud ferentibus

Verbena

Verbenas, pueri, ponite, thuraque
Bimi cum patera meri.
Mactata veniet lenior hostia.

verbenas & thura mihi afferte cum cratere vini bimi. Post immolatam victimam mitior fiet Glycera.

ANNOTATIONES.

14. *Verbenas.*] Herbas in sacris assuetas parare. Proprie verbena est herbæ quædam. Gall. *De la Vervene.* Angl. **Vervain**; **any holy Herbs.** De hac Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romana nobilitatis plus habet, quam hierabotane; nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur; domus purgantur lustranturque.* Servius ait esse virgulta quæ semper virent. Ex Donato verbena quasi herbena dicitur, estque herba e puro loco decerpta cum terra adhærente. Similiter Plin. lib. 20. cap. 2. *Verbena nomine significatur gramen ex arce* (al. area) *cum sua terra evulsum, &c.* Constat eo nomine censeri eas omnes herbas, quæ in sacris adhibentur. Virg. Eclog. 8.

Verbenasque adole pingues, & mascula thura.

Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicari olivam. Terent.

Ex ara hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille transtulit & verba, verbenæ sunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam.* Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, e lauro, myrto, oliva, rore marino: illæque felices herbæ religioni & sacris servientes, his nempe aras coronabant; deinde thus dolebant: postea vinum e patera libabant.

15. *Bimi cum patera meri.*] *Bimi*, id est, duorum annorum: *du vin de deux feuilles.* Angl. **Wine of two Years old.** Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum; item *merum*, & purum sine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant*; ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactata veniet lenior hostia.*] An Venus *proterva Cupidinum mater*; an Glycera *proterva?* Hanc ego potius, quam illam intelligi ab Horatio censuerim, leniorem futuram, quæ dura prius erga illum & immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit & sibi conciliare nititur. At enim quod illud sacrificium? Quæ hostia mactanda? *hostia* quidem & victima differunt, quod hæc minor sit, illa major. *Mactata* porro dicitur, quasi magis aucta, cujus capiti nimirum imposita ex hordeo tosto mola, sale conspersa, thure suffita. Sunt qui Venerem sanguine non placari nec cæsa victima pridem solitam contendant: eo quod genitrix passim vocaretur; nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virg. Æn. 1. ubi in templo Veneris Paphiæ thus & serta duntaxat memorantur;

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Hinc & Erasmus locum hunc sic explicat: postquam Venerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quam sit hostia mactata. Dormitasse vero ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio: Alii contra sentiunt, hostiam hic ab Horatio vere mactandam significari, seu columbam, utpote Veneri sacram; seu quamcunque aliam. Cruquius. Turnebus. Certe *Veneri suem immolari quandoque Callimachus scribit. Factum id Argis adnotavit historia.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Tuscas autem in Ægypto Veneri, qua ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari:* refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt vero, primis quidem seculis incruenta fuisse quævis sacrificia, litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea usum invaluisse mactandi victimas Diis quibuslibet, ipsique Veneri.

ODE XX.

Mæcenati ſpondet convivium, ſed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, apud me quidem *mediocribus in poculis bibes ignobile Sabinum, quod egomet illivi Græco fictili reclusum; quando in amphitheatro acclamationes tibi capeſſæ fuerunt tantæ, ut applauſum iterarent tibi litora patrii fluvii, pariter & adjacentes lucos.*

VILE potabis modicis Sabinum [83]
Cantharis, Græca quod ego ipſe teſta
Conditum levi, datus in theatro [84]
Cum tibi plauſus,
Care Mæcenas eques: ut paterni
Fluminis ripæ, ſimul & jocoſa

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejuſdem eſt metri, ut ſupra 2. *Jam ſatis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*] Profecturus erat Mæcenas ſeu in Apuliam [ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus] ſeu quovis alio: antea vero ſe Horatio pro ſumma inter eos familiaritate convivam fore ſignificarat. Hac Ode reſcribit Horatius Mæcenati, gratum id ſibi quidem, at pro ſua tenuitate tenue fore convivium cœnæque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut erudite monet Theod. Marcil.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis, generoſum bibes apud me: ſed tantummodo *vile* & modicum: nempe vinum vel ex *uva Bituſica, quæ in eligendo ſolo moroſa, pinguipatreſcit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicate quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris*, Ex Plin. l. 14. c. 2. vel e *vinaciola, quam ſali novere Sabini ac Laurenti*: ex eodemibid. c. 3. Athenæus autem l. 1. c. 21. ait, *Inter Italica vina leviſſimum eſſe Sabinum, potuique tempeſtivum ab anno ſeptimo uſque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *A petits broes. Angl.* **in little Cups.** Pro quolibet vaſe hic ponitur *cantharus*, qui quidem non parvum eſt vas, cum Sileno attribuatur perquam ebrioſo, graviſque appellatur Eclog. 6.

Et gravis attrita pendebat cantharus anſa.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6.

Ne effunde, O puer, in argenteum poculum; ſed potius in profundam cantharum. Ibid. Epigenes. *At cantharos nunc non fingunt amplos illos & capaces, ſed humiſta pocula*, &c.

2. *Græca quod ego ipſe teſta Conditum levi.*] vinum alioqui non exquiſitum ex eo commendat Horatius, quod ipſe ſtudioſe conſiderit, condierit, obturarit, notarit. Quatuor iſta nempe veteres vinum ſervaturi faciebant: diffundebant in vaſa: deinde condiebant *admiſta calce, ſale, creta, teſtis, pice, &c. ut odor vino contingeret, & ſuperis acumen*, ex Plin. lib. 4. cap. 19. 20. & 21. tum diligenter obturabant atque illinibant pice, gypſo, limo. Docet Columella lib. ult. & Plin. cit. *Picari dolia oportere, deinperfundi aqua marina, aut ſalſa poſtea cinere ſarmenti aſperi.* Et paulo poſt, *Sic opercula doliorum medicanda, addita maſtiche ac pice.* Perſ. vero Sat. 4. v. 29.

Scriola veteris metuens deradere limum,
Ingemit:

Denique notabant quale vinum, & quo tempore conditum fuiſſet. Id paſſim obſervare eſt: & poſtea notabimus pluribus locis. Hic ego priora tria quatuor verbis exprimuntur, quarum ſequentibus. *Græca teſta conditum levi*, inquit, *datus in theatro cum tibi plauſus.* Quaſi dicaret: condidi, ſeu in vaſi infudi: *Græca teſta* vel ſuper fæcem vini Græci, vel in doliis in quibus ante fuerit vinum Græcum, ut ita vis Sabino ſaporque accederet. Tertio *levi*, ſeu pice ſeu gypſo. Demum tempus notat, addendo *Cum datus tibi plauſus, &c.*

Teſta Græca.] Cado teſtaceo quod vaſis genus e Græcia ortum. Plin. lib. 14. cap. 21. *Circa Alpes ligneis vaſis condunt, circumſuunt cingunt.* Quibus verbis oſtendit Romæ iſta vaſa nondum tunc in uſu fuiſſe.

3. *Datus in theatro Cum tibi plauſus.*] Jucunde ſimul & honorifice refricat Horatius Mæcenati memoriam dati per Populum Romanum plauſus, ſeu cum ad ſpectacula veniſſet; ſolebat enim viri graves ac de Republica bene meriti acclamationibus excipi: ſeu cum ludos ipſe exhibuiſſet pro ſua liberalitate magnificos: ſeu ob latam recuperatæ a Mæcenate valetudinis, variis enim variis plauſus hujus cauſas comminiſcuntur.

5. *Eques.*] Modeſtia hic Mæcenatis celebratur, qui cum ſummos quoſque capeſſere magiſtratus potuiſſet, oblatos etiam recuſavit, & Equeſtri dignitate contentus vixit. Propert. l. 3. Eleg.

Mæcenas Eques Etruſco de ſanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.

Ut paterni Fluminis ripæ, &c.] Tantus poſtea fuit ille plauſus, ut inde perſonarent ripæ Tiberis

Redde

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ [85]
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles. 11

umbratio feſtiva collis Vaticani. Tu domi *potabis Cæcubum atque uvam in torculari Caleno preſſam.* Nam certe *mea vaſa neque Falerni condiunt vacemi, nec montes Formiani.*

ANNOTATIONES.

ris ſcaturientis in Hetruria, quæ Mæcenatis patria erat: necnon acclamantium voces ingeminaret Echo reſidens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, ſicut & fluvius Tiberis.

7. *Vaticani Montis.*] Hic unus e collibus quibus Roma inædificata eſt, adhuc retinet vetus nomen, inſuper autem oſtentat inſignem S. Petri Baſilicam, & palatium Pontificium dictus eſt: a vaticiniis illic edi pridem ſolitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Repetitio vocis, & acclamationum populi repercuſſio facta in monte. *Jocoſa.*] Quia jocari videtur Echo, dum ultima tantum verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12.

Recinat jocoſa nomen imago.

Virgil.

Saxa ſonant, vociſque offenſa reſultat imago.

Tullius Tuſcul. 3. initio, ſimile quid habet ubi ſcribit: *Popularem gloriam in ſumma inanitate verſari*, neque hanc eſſe *eminentem virtutis effigiem, ſed adumbratam imaginem gloriæ.* Addituque, *Eſt enim gloria ſolida quædam res, & expreſſa, non adumbrata. Ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti reſonat, tanquam imago gloriæ.*

9. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejuſmodi haud vulgaria, non ita vero apud me. Exquiſita certe vina ſectatum eſſe Mæcenatem indicat, quod ejus nomine quædam celebrata ſint ac Mæcenatiana dicta: quæ quidem refert & inter generoſa cenſet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad ſinum Cajetanum, Fundis vicinus & Amyclis, optimi vini ferax. Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generoſa coquuntur Amyclis:
Vitis & in media nata palude viret.

Plin. l. 14. c. 6. *Generoſitas celeberrima in paluſtribus populetis.* Athen. l. 1. c. 22. ex Galeno ſcribit, *Cæcubum generoſum, firmum, infeſtum capiti non niſi poſt annos plures vetuſtum.* Porro non a loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, ſed ita vocari vetuſtiſſimum quodlibet & ob vetuſtatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ ſeu regni Neapolitani, in provincia terræ Laboris: a Cala Boleæ filio Argonauta, ut ferunt, condita; fertilem habet agrum vino generoſo: nec minus celebrem aqua temulentos faciente, ſi Plinio fides. Athen. cit. *Calenum bene magis quam Falernum ſtomacho placet*, ὁ Καλανὸς οἶνος τῷ Φαλέρνῳ εὐστομαχώτερος.

10. *Mea nec Falerna.*] Mea vina non ſunt e nobilioribus.

Falernæ.] Cui non audita fama vini e monte & agro Falerno in Campania? De ea Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempeſtivum eſſe potui, &c.* Plin. cit. *Secunda nobilitas Falerno.* Lib. vero 23. cap. 1. ejus ſalubritatem perſequitur ſicut & aliorum.

11. *Formiani.*] Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campania, non procul Cajeta. Athen. cit. *Formianum ſtatim viget.*

DE

ODE XXI. In DIANAM & APOLLINEM.

Molles puellæ canite Dianam: adoleſcentuli canite Apollinem crinitum, & Latonam omnino charam ſummo Jovi. Vos celebrate *gaudentem fluminibus & ſilvarum* denſis *frondibus, quæcunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbroſis Erymanthi, vel Cragi viridantis. Vos, ô maſculi, tot encomiis efferte Tempe.*

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonſum pueri dicite Cynthium, [86]
Latonamque ſupremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis, & nemorum coma,
Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi. [87]
Vos Tempe totidem tollite laudibus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen ſeculare inſcriptum legimus. Unum tamen ludis ſecularibus decantatum; illud nempe quod eſt poſt Epodos: alia duo, (ut volunt quidam) hoc ſcilicet & Ode 6. libri quarti ludis Apollinaribus, de quorum origine fuſe diſſerit Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. Eſt hic igitur Hymnus Apollini & Dianæ, Diis averruncis & ἀλεξικάκοις, dedicatus, ut mala in hoſtes avertant, Populo vero Romano ſecuritatem, ſanitatem, frugumque abundantiam impertiant: Auguſtum autem Principem diu ſervent. De ſeculari carmine plura ſuo loco.

1. *Dianam.*] Hanc forte priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obſtetricis officium præſtitiſſe fertur; *Dicite virgines*, his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *caſta placent ſuperis.*

2. *Intonſum.*] Pindaro αἰκιρικόμην, *non raſo capillo.* Nimirum ob radios ſolares: vide Macrob. ante cit. & ob perpetuam juventutem. Tibull.

Solis æterna eſt Phœbo Bacchoque juventus:
Et decet intonſus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *Carmen ab ter novenis virginibus cani per urbem juſſerunt.* Et lib. 37. *Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id ſacrificium adhibiti.* Zoſimus Hiſtor. novæ lib. 11. *Ter novem pueri illuſtres, totidemque puellæ.* Flav. Vopiſcus Aurelian. *Patrimis matrimiſque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem qui natus apud Cynthum montem in Delo inſula. Hunc vero pariter & Dianam præcipue celebrat, quod eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. & 381. Æneid. 4. v. 345. Æneid. 6. initio, v. 67. ubi ſic precatur Æneas:

Da Latio conſidere Teucros . . . .
Tum Phœbo & Triviæ ſolido de marmore templa
Inſtituam, feſtoſque dies de nomine Phœbi.

In carmine ſeculari poſtea Horatius ad Apollinem & Dianam.

Roma ſi veſtrum eſt opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis & Dianæ mater ab Horatio jungitur hic iis Numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita vero recenſentur ab Zoſimo cit. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proſerpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*] Et quidem tanta Junonis zelotypia, ut eam pellicem ejuſque fœtus omni conatu perdere tentarit, immiſſo adverſus prægnantem Pythone ſerpente; incaſſum tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam inſulam, quæ & Delos nominata: Ubi ex Jove Dianam & Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, & nemorum coma.*] Vos, O virgines, laudate virginem Dianam propterea gaudentem *ſilvis* ac venatione, ut virorum fugiat conſortium; *fluviis* autem in quibus abſtergeret ſudorem in ſectando feras contractum, Ovid. Metam. 3.

Hic dea ſylvarum venatu feſſa ſolebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quæcunque aut gelido prominet, &c.*] Sive in *Algido* Latii, ab urbe paſſ. 20000. ſive in *Erymantho* Arcadiæ, ſive in *Crago*, Lyciæ montibus. In hoc aiunt fuiſſe agreſtium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana ſcribitur Homer. Odyſſ. 6. *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, ſeu in iis dominata jactata Diana in Carmine ſeculari, ſub finem.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, O caſti pueri, canite loca Phœbo dilecta, vel *Tempe* in Theſſalia, crebris lauris, quæ ſacræ ſunt Apollini, præcipuaque amœnitate inclyta *Delum* item inſulam ejus ortu, ſummaque ea ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Ver. 3. n. 47. & ſeq. *Apollinem ex Delo*

Natalemque

Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetra,
Fraternaque humerum lyra.
Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem [88]
Pestemque a populo, & principe Cæsare, in
Persas, atque Britannos
Vestra motus aget prece.

& Delum Phœbi natalibus inclytam; *& scænulam* ejus *exornatam pharetrâ, & fratris citharâ. Vestris ille votis exoratus, a plebe & Augusto Imperatore luctuosum bellum ac famem arcebit, atque luem propulsabit ad Persas & Britannos.*

ANNOTATIONES.

spoliare ausus es? Illinc tu templo, tam antique, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es? . . . proditum memoriæ ac literis Latonam ex longo errore & fuga gravidam, & jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: quæ ex opinione hominum, illa insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis & est, & semper fuit, ut ne Persæ quidem, cum bellum toti Græciæ, Diis hominibusq; indixissent, & mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.

Tempe] Plin. l. 4. c. 8. *Inter Ossam & Olympum nemerosa convalle . . . . . Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, & ferme sesquijugeri latitudine ultra visum hominis attollentibus se dextera lævaque leniter convexis jugis: intus sua luce viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*] Plin. mox cit. cap. 12. *Longe clarissima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem . . . . . hanc Aristoteles ea appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata . . . . Cynthiam, Ortigiam, &c. alii vocant . . . . cingitur quinque millium passuum: assurgit Cynthо monte.* Et sub finem ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem vaticine colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Insignemque pharetra.*] Jaculandi peritus habitus est semper Phœbus, atq; *certa metuendus sagitta*, ut est Od. 12. supra: tum ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum vero quod radiis in mortales ferventi æstu vibratis, morbos pestemq; gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturn.

12. *Fraternaque humerum lyra.*] Insignem etiam lyræ inventione & melodia ipsi quidem a Mercurio concessa: quæ fuse explicui Annot. ad Od. 10. supra. *Fraterna.*] Apollo & Mercurius, fratres noscuntur, ambo nimirum ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maia genitrice, ille vero Latona Cœi Titanis filia, ut supra jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymosum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece vestra permotus in hostes depellet impendentia nobis mala: *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem*, qua nihil miserabilius, cum proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* denique e fame sæpius exortam; tria nempe mala omnium maxime formidanda.

15. *In Persas atque Britannos.*] Ab Augusto Cæsare feliciter Rempublicam administrante Phœbus dicta avertet mala in hostes Populi Romani *Persas*, qui pro Parthis hic positi videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit. Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil. Eclog. 1.

Toto divisos orbe Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

O Fusce, quisquis *innocenter vivit & sine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetrâ plenâ sagittis toxico infectis. Seu ambulet per Syrtes fervidas, seu per Caucasum hospitibus carentem, seu per regiones quas alluit Hydaspes fabulis celebratus. Enimvero* nuper *in Sabina silva, dum canerem Lalagen meam* amicam, *atque prædi-*

INteger vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra.
Sive per Syrtes iter æstuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me sylva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, & ultra [89]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Odem, atque Epistolam decimam ejusdem fere argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat: amico declinatum a se vitæ periculum significat; Philologo dictionum & verborum elegantia studiose velificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens sua satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri*, quidam legunt *Mauris*. Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum a quibus discrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14. de Animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc regna Fessanum, Marochium, Tremissenum, Algerianum.

3. *Venenatis sagittis.*] Plin. lib. 18. cap. 1. *Quid animal tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos & sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus . . . a nullo animalium, præter hominem, veneno pugnatur alieno*, Vide Cœl. Rhodig. l. 23. c. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5 *Syrtes æstuosas.*] Non de Syrtibus maritimis hic agitur; sed de arenosis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore fabulique siccitate æstuantibus seu fervidis, per quæ iter fieri nequit nisi ex siderum observatione, & cum magno quidem vitæ periculo, tum a feris, venenosisque animalibus, cum ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheosi, cap. 4. adversus Judæos.

Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon.

6. *Inhospitalem Caucasum.*] Asiæ montem altissimum atque celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquila perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitatum, Item ob scopulos, unde Virgil. Æneid. 4.

Cautibus horrens
Caucasus.

Mons ille inter duo maria Caspium & Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illustretur. Vide Aristot. Meteor. 1. c. 3. Quint. Curt. l. 7. ejus pars a quibusdam creditur mons Ararath versus Armeniam, in quo post diluvium quievit arca Noæ.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.*] Per Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes fluvius in Asia: Alter Medos alluit, & hic Georgic. 4. dicitur *Medus Hydaspes*: alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rouvey*, hujusque terminus victoriarum Alexandri Magni; in Indum illabitur, apud Nysam urbem: unde a Lucano lib. 8. vocatur *Nysæus Hydaspes*. Hic porro nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa de illo fabulantur; ut quod arenam volvat auream; quod gemmas ferat: unde *aurifer* Claudiano, *gemmifer* Senecæ Trag. in Medea appellatur; quod tanto sonitu vortices agat, undas collidat, spumas attollat, ut non sine trepidatione proceres adspiciatur: atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stupentes: ipsis etiam gubernatoribus rei novitate suspensis. Arrian. lib. 6. paulo post initium.

9. *Sabina.*] Hæc Italiæ regio pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam adhuc nomen servat, sed angustiores habet fines: in ditione Pontificia continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum meditor & compono de amoribus meis in Lalagen

Terminus

Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem:
Quale portentum neque militaris [90]
Daunia in latis alit eſculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulli campis
Arbor æſtiva recreatur aura:
Quod latus mundi nebulæ, maluſque
Jupiter urget:

ter limites exercatem liber ab omni *ſolicitudine, armis* licet *deſtitutum vitavit me lupus: Quale monſtrum haud nutrit Apulia bellicoſa in patentibus eſculetis, nec gignit terra Juba ſicca leonum altrix. Colloca me in agris ſterilibus, ubi nulla arbor foveatur tepenti aëre; quam orbis partem infeſtant nubila, & malignus Jupiter:*

ANNOTATIONES.

verſus & carmen: *& ultra terminum vagor:* dum cœſtro poetico & amatorio abreptus in ſylvam aliquanto longius progredior, non advertens incidi in lupum ingentem & magnitudine portentoſum, qui tamen non modo non læſit, ſed ſponte me licet *inermem fugit.*

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt, *expeditis*, perinde eſt.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus innocentiam, non armis territus ille lupus ceſſit fugitque, inquit Poëta. S. Auguſt. lib. 1. contra Julianum: *Omnes beſtiæ*, inquit, *ante peccatum homini erant ſubjectæ. Quod autem nunc nocent, pœna primi eſt peccati. A principatu decidimus; a fiducia, & honore.* Ille quidem principatus utcunque eſt reſtitutus, poſt diluvium Deo Noë & filiis ejus loquente. Geneſ. cap. 9. *Sit terror veſter ac tremor ſuper cuncta animalia terræ:* unde S. Ambroſ. Epiſt. 38. *Fera ſuos morſus ſæpe ſuſpenderunt revocante ſono vocis humanæ. Leones ipſos videmus, ſi vox hominis reſultarit, prædam dimittere: pardos & urſos incitari ac revocari vocibus.* At cum ſanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certe beſtiis, ut in felici quondam illo ſtatu, dominatur plene & ad arbitrium. Sic leones in eremo dejecta cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: Serpens Hilarioni morem geſſit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c. ſi legendis fidei.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iſte, ut major haud occurat bellua ſive in Apuliæ ſilvis, ſive in Libyæ deſertis.

Militaris Daunia.] A Dauno rege, Diomedis, ut aiunt, ſocero, Daunia dicta eſt, olim Italiæ regio quædam in Apulia, hodie *la Capitanata*; alluitur Adriatico mari, regni pars eſt Neapolitani. Synedoch. Vide Plin. lib. 3. cap. 11. & alibi. *Militaris*, apros habens militiæ viros bene multos.

14. *In latis eſculetis.*] In late patentibus ſilvis, quæ conſitæ ſunt eſculis arboribus glandiferis: Plin. lib. 16. *Jovi ſacris* Lib. 12. & 1. *Arborum genera Numinibus dicata .... Jovi eſculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in qua regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæſari primum acriter reſtitit, & ab eo tandem debellatus eſt. Plutarch. in Cæſare. Synech. ponitur pro Africa cujus eſt pars verſus Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum Arida nutrix.] Tum arenarum ficcitate; tum etiam aquarum penuria laborat & areſcit tota ille regio: leones aliaſque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. l. 8. c. 16. ubi inter alia multa, ſic ait initio quidem: *Leoni præcipua generoſitas, tunc cum colla armiſq; veſtium juba . . . ; Africa hac maxime ſpectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus . . . unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 8. & 19. ubi de leonum natura quæpiam diſſerit non ſpernanda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero & ſecurus, etiamſi me ponas in terris horrorum incutientibus, vel ob nimium frigus, vel ob æſtum intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum Arcticum, & Antarcticum, ubi aſſiduum prope gelu terras facit ſteriles: longioreque Solis abſentia, per ſex nempe circiter menſes, *pigri* manent *campi, arborque nulla* creſcit, ubi *non æſtiva recreatur aura:* benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præſtatur. Hoc etiam *latus mundi* infeſtant ſemper *nebulæ*, quippe quas non diſcutit Sol; *maluſque Jupiter urget*, id eſt, rigidum, inſalubre, graveque cœlum, ſeu aer nunquam ſerenus & clemens. Ovid.

Triſte ſolum, ſterilis ſine fruge, ſine arbore tellus,
Frigus inest, illic habitant pallorque tremorque.

Pone

Conſtitue me ſub curru Solis nimis vicini, in regione adificiis carente, ubicunque diligam Lalagen ſuaviter arridentem, ſuaviter & verba facientem.

Pone ſub curru nimium propinqui [91]
Solis, in terra domibus negata,
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

ANNOTATIONES.

21. *Pone ſub curru nimium, &c.*] In Zona torrida, inter utrumque Tropicum, ubi ſol *nimium propinquus* terras adurit, nulloſque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metamorph. 1.

Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu.

In eo ſcilicet errore verſati ſunt antiqui, quo nos levarunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem luſtrarunt, habitatoreſque non deeſſe iis in plagis viderunt, quas inhabitatas olim exiſtimavere. Neque eſt immodicus illic æſtus, quem valde temperari conſtat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Juſtinus lib. 9. initio: *Naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus diſtinxit, ſtatim ad locorum patientiam animalia quoque generaſſe: ſed et arborum atque frugum pro regionum conditione apte genera variata.* Compertum itaque modo eſt, & ſalubrem ſatis aerem, & frequentes adeſſe populos in regionibus Æquatori ſubjectis ac vicinis: v. g. in inſulis Java, Sumatra, Borneo, Maldivis, Delphin, ſeu Madagaſcaria, &c. In continentibus vero terris, apud Malacam, in Aſia, Guineam in Africa; in America vero, apud Caſtellam auream, Guaianam, Peruviam, &c.

ODE XXIII. Ad CHLOEN.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

O Chloe, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens per montium devia, haud abſque inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiſcit,

VItas hinnuleo me ſimilis, Chloë, [92]
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſilüæ metu.
Nam ſeu mobilibus vitis inhorruit 5

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in ingenua maxime laudandum puella videri debeat. Ac proprie tum Veneri ſitat, cum queritur quod illa jam grandior non audeat abſente matre virum ſe alloqui, ſermoneſque miſcere.

1. *Vitas*] Quibuſdam placet *vitat*. Verum, ut bene monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas* liquet, cum ſubjungit, *Atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo ſimilis.] Tam meticuloſa quam hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, a matre præſertim abſtractus.

Chloe.] Nomen adoleſcentulæ conveniens, Nam χλοὴ eſt herba virens.

2. *Quærenti pavidam matrem.*] A qua exerravit. *Pavidam.*] Cerva enim ſemper timet ejuſque in fuga ſecuritatem natura conſtituit, tum a venatoribus, cum a feris.

Montibus aviis] A trita nempe via declinare amant feræ.

4. *Silüæ.*] Diæreſis. Sic Tibul. Eleg. 10. lib. 1.

Diſſoluiſſe comas.

5. *Nam ſeu mobilibus vitis inhorruit Ad ventum foliis.*] Hanc in interpretatione ſecutus ſum lectionem, quæ Mureti eſt atque Scaligeri; quanquam non ſatisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vitet? Legunt vulgo: *Nam ſeu mobilibus veris inhorruit adventus foliis:* ut ſit hypallage; pro, ſeu folia veris adventu inhorruere mota, ſcilicet vento quolibet tenui, puta Zephyro. Quod non omnino placet. Quid ſi referatur ad vocem antecedentem, *ſilüæ*; legamuſque, planiori cum ſenſu ac ſententia: *Seu mobilibus veris inhorruit ad ventum foliis?* id eſt, Seu motis foliis ſilva inhorruit ad ventum levem. Zephyrum nempe veris comitem. Vel, *Seu mobilibus veris inhorruit adventu foliis:* id eſt, Seu tremuit ſilva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum.

Ad

Ad ventum foliis; ſeu virides rubum
Dimovere lacertæ, [93]
Et corde & genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aſpera,
Gætuluſve leo, frangere perſequor.
Tandem deſine matrem
Tempeſtiva ſequi viro.

ſive frondes vitis leves aura concutiuntur; ſive lacerti virides dumum commovent. Verum ego te neqnaquam inſequor, ut dilacerem quaſi tigris violenta, aut leo è Gætulia. Ergo viro matura deſine aliquando genitrici inhærere.

ANNOTATIONES.

6. *Seu virides rubum Dimovere lacertæ.*] Sive latentes in rubo lacertæ, diſcurrendo ſtrepitum edidere, tantulum commoventes fruticem & ſpinas: tum vero hinnuleus trepidat, cor palpitat, & genua labant. De *lacertis* vide Plin. lib. 8. cap. 39. & alibi.

9. *Atqui non ego te, tigris ut aſpera, &c.*] Ego non nocendi, ſed amandi cupiditate perſequor te, Chloe: cur me fuges? Apud Ovid. Apollo Daphnen inſequens:

Nympha, precor Penea, mane: non inſequor hoſtis:
Nympha, mane. Sic agna lupum, ſic cerva leonem,
Sic fugiunt aquilam penna trepidante columbæ.

Tigris ut aſpera.] Hujus tanta fertur crudelitas, ut ſponte hominem petat, cum reliquæ feræ, niſi fames aut ira ſtimulet, ultro fugiant. Plin. lib. 8. cap. 18. *Tigrin Hircani & Indi ferunt animal velocitatis tremendæ, &c.*

Gætuluſve leo.] *Gætulia tota ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopia dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. lib. vero 8. cap. 16. *Leoni tantum ex feris clementia in ſupplices: proſtratis parcit: & ubi ſævit, in viros prius quam in feminas fremit: infantes non niſi magna fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Gætulia reducem audivi, multorum in ſilvis impetum a ſe mitigatum alloquio, auſam dicere ſe feminam, profugam, infirmam, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi cæteriſque imperantis, indignam ejus gloria prædam. Varia circa hæc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid*, magnam habere ferarum copiam a nemine ignoratur.

Frangere perſequor.] Phraſis Græca.

ODE XXIV. Ad VIRGILIUM.

De morte Quintilii Vari.

QUis deſiderio ſit pudor, aut modus
Tam chari capitis? Præcipe lugubres [94]

Quæ ſit verecundia, vel finis dolori, objacturam viri adeo dilecti? Doce querimonias ef-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lachrymis & queſtibus Virgilii dilectum caput morte ſublatum deflentis; ejuſque dolorem dividit artificioſe eidem, ut imminuat atque conſoletur. Vult etiam Virgilius proſopopœiam eſſe & dialogum Virgilii & Melpomenes, quos Horatius inducit: illum ſuſa conſilium opemque imploran.em, duabus ſtrophis prioribus: hanc ſpondentem deſiderio & conſolantem, ab his verbis, *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

Quis deſiderio ſit pudor, &c.] Quem dolorem pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amiſſo tam charo capite? Seneca tamen Conſ. 100. ſic præcipit: *Eſt aliquis & dolendi modus: hic ſapienti ſervandus eſt: & quemadmodum in cæteris rebus, ita & in lacrymis aliquid eſt. Imprudentium ut gaudia, ſic dolores exundavere. Æquo animo excipe neceſſaria.*

2. *Chari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Euſtath. Sic Odyſſ. Penelope de abſente Ulyſſe:

Τοίην κεφαλὴν ποθέω, Τεῦκρε φίλην κεφαλήν.
Tale caput deſiderio, Teucer chearum caput.

Hanc & Latini uſurparunt, *Lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidem legunt, *lugubris*, & ſubaudiunt, *Dea:* hoc ſenſu: O Melpomene, lugubris cantus Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc vero Muſam præcæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ rebuſque mœſtis præſidentem, Auſon. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat maſta boatu.

Cantus

man, ô Melpomene, cui genitor lepidam vocem cum cithara dedit. An igitur ſempiternus Varum ſomnus occupat? Cui verecundia, atque integra fides juſtitiæ germana, & veritas ſimplex, quando reperient ſimilem quemquam? Is certe plurimis occubuit probis ingendus; at nemini magis quam tibi, Maro. Tu religioſus inceſſum, heu, Quintilium repetis a Numinibus, haud ſic conceſſum. Etiamſi dulcius, quàm Thrax Orpheus, chordam pulſes arboribus auſcultatam, minimè tamen vita reddatur inani ſimulachro,

Cantus Melpomene; cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus ſopor
Urget? Cui pudor, & juſtitiæ ſoror [95]
Incorrupta fides, nudaque veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multus ille bonis flebilis occidit:
Nulli flebilior, quam tibi, Virgili.
Tu fruſtra pius, heu, non ita creditum
Poſcis Quintilium Deos.
Quod ſi Threicio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat ſanguis imagini [96]

ANNOTATIONES.

3. *Cui liquidam pater Vocem, &c.*] Muſæ ſunt filiæ Jovis & Mnemoſynæ. Melpomene a cantus ſuavitate dicta: μέλπομαι, *cano. Liquidam*, ſuavem, dulciter fluentem. Macrob. l. 6. c. 3. ex Hoſtio Poeta:

Si mihi linguæ
Centum, atque ora ſint totidem, voceſq; liquatæ.

Perſ. Sat. 1. v. 35.

Plorabile ſi quid Eliquat.

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index coloris. Sic amici luctum luctu ſuo evincere conatur; ſic & illabitur in ejus animum, & majorem habens fidem ſolatium facilius admittat, imo & aliquantulum objurgationem. Sic bene utitur Poeta conſilio a Muſa, quam ſtatim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonenſem illum Virgilii atq; Horatii amicum, cujus meminit Euſeb. Chron. Olyp. 189. vel Præfectum Romani exercitus, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæſus in Germania ab Arminio Germanorum rege Dio. l. 56. Sueton. Aug. c 23.

Perpetuus ſopor.] Sic & *longus ſomnus*, pro morte. l. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui pudor, &c.*] Breve ſed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de finibus 2. *Moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc & de Orat. 1. n. 122. Craſſum ita laudat: *Fuit mirificus quidam in Craſſo pudor.*

Juſtitiæ ſoror Incorrupta fides.] Ex Platone juſtitia cum in Deos obſervatur, vocatur pietas; fides autem, cum erga homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *Fundamentum juſtitiæ fides.* Et partit. orat. *Juſtitia erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgo autem benitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentia nominatur.*

7. *Nudaque veritas.*] Cujus *magna vis, quæ contra hominum calliditatem & ſolertiam per ſe ipſa defendat*, ut ait Tull. pro Cœlio: & Offic. 1. n. 109. *Sunt alii ſimplices & aperti, qui nihil in occulto, nihil ex inſidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multus ille bonis, &c.*] Legunt alii, *Multis ille quidem, &c. nulli flebilior quam tibi, Virgili*: utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu fruſtrapius, &c.*] Jam caſtigare incipit leniter immoderatum amici luctum: *Non ita creditum*, id eſt, non ea lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non ſolent repoſci: at quæ credita & commiſſa ſunt, cum libuerit reputuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus tandem ſine injuria eripitur: imo tum creditor utitur jure ſuo. Vide ergo, Virgili, ne cum poſcis Quintilium Deos, videare non ſolum pius, ſed fruſtra, ſed & præpoſtere; atque in Deus iniquus. Lucret. l. 3. ſub finem:

Vitaque mancupio nulli datur; omnibus uſu.

13. *Quod ſi Threicio.*] Alii legunt, *quid ſi*. Alii, *qui ſi*. Et pro *non*, interrogative *num. Threicio blandius Orpheo, &c.* Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Senſus eſt: noſti Orpheum arboribus cantus ſuavitate pertractis, ita demulcendum etiam ſperaſſe Inferorum tyrannum, ut Eurydicem uxorem morte ablatam redderet, ſed irrito & inani conatu: ſic tu etiſi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium reſtituant.

15. *Non vana redeat ſanguis imagini.*] Non vult redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretantur hominis umbram, manes. Virg. Æn. 4.

Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.

Et Æneid. 6. v. 292.

Et, ni docta comes tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare cava ſub imagine formæ
Sanguis.] Vita. Æneid. 9. v. 349.

Purpuream vomis ille animam,

Qui

Quam virga ſemel horrida
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientia,
Quicquid corrigere eſt nefas

quod tremendo ſemel caduceo ad turbam atram aggregarit Mercurius nequaquam facilis exorari, ut *fata* reſcindat. *Grave* quidem eſt illud: *at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.*

ANNOTATIONES.

16. *Quam virga ſemel, &c.*] De caduceo, Mercurii, ejuſque animas deducendi poteſtate vide ſupra Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo.

Manesque adiit, regemque tremendum;
Neſciaque humanis precibus aſſuescere corda.

Eneid. 6. v. 376.

Deſine fata Deum flecti ſperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris Manibus aggregarit, & ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientia, Quicquid, &c.*] Euripid. Phœniſſ. Δεῖ φέρειν τὰ τῶν Θεῶν. Senec. *Optimum eſt pati quod emendare non poſſis.* Plaut. Captiv. *Decet id pati æquo animo: ſi id facietis, levior labos erit.* Virgil. Æneid. 5.

Superando omnis fortuna ferendo eſt.

Ovid. Metamorph. 8.

Paupertatemque ferendo,
Effecere levem.

Contra vero, qui ſquis mala neceſſaria impatienter & inique fert, quid aliud, quam novum ſibi dolorem creat, & malum malo addit? Ejuſmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda reſpuit, egregie ſuggillat Juvenalis, & *gallina filium alba*, per ludibrium vocat. Sat. 19. v. 141.

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti inſultat.

O Arcius junctas quatiunt feneſtras [97]
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi ſomnos adimunt: amatque
Janua limen,
Quæ prius multum faciles movebat
Cardines. Audis minus & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?

Feneſtras tuas *clauſas ravis* modo *verberibus impetunt adoleſcentes procaces: neque tibi ſoporem anferunt: jamque limini adhærent fores, quæ antea valde volubiles agebant cardines. Infrequentius deinceps & infrequentius audis:* dum *ego tuus pereo, Lydia, quieſcis longis noctibus.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, &c.*] Solebant venes meretricum fores ac feneſtras lapidibus batere noctu quidem, ut aperire cogerent, ſe admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. 26. l. 3.

3. *Amatque Janua limen.*] Janua vix diſcedit limine, illudque videtur amare: jocus amarutus, quo ſignificatur raro januam aperiri, ucis adeuntibus, Lydiamque annis defloreſcenm cunctis faſtidientibus.

5. *Quæ prius multum faciles movebat Cardines.*] ſu nempe aſſiduo volubilis erat cardo, vel be unctus haud ſtrepebat, atque ut ait Plautus, *epidus non mutiebat*, dum *aperirentur ades ſeviſſimæ*; & paulo antea, *Beliſſimum hercle & aturniſſimum eſtium*, quod *nunquam ullum verbum mutit, cumque aperitur, tacet; cumque noctu clanculum exit* meretricula, *tacet.* Curcul. Scen. 1. Item, *Placide egredere, ſonitum prohibe forum, & crepitum cardinum . . . . . ſuffundam aquulam.* Ibid. Scen. 3. init.

6. *Audis minus & minus jam, &c.*] Minus minuſque indies ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occerrent fores tuas, id eſt, ante illas cantiones amatoris canant, qualis eſt Ode 10. lib. 3. qualis & hæc: *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id eſt, Me præ amore tuo contabeſcente, ſomnumque haud capiente, altum dormis: tu quieta valde ſtertis longas noctes, dum inquietum me ſolicitumque tui deſiderium excitat & vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirum & deſideranti longum ſemper videtur tempus.

Jam vetula plorabis viciſſim adulteros ſuperbos, contempta in angiportu deſerto; dum Thrax ventus ſævit gravius circa Lunæ inter menſtrua; *quando libidinoſus ardor, qui ſæviit equas reddere furioſas, inflammabitur ad hepar* tuum *ulceribus plenum; haud abſque luctu, eo quod juventus hilaris hedera virenti myrtoque ſubnigrâ lætetur amplius:*

Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis, in ſolo levis angiportu, [98]
Thracio bacchante magis ſub inter-
lunia vento:
Cum tibi flagrans amor & libido
Quæ ſolet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulceroſum,
Non ſine queſtu:
Læta quod pubes hedera virenti [99]
Gaudeat, pulla magis atque myrto,

ANNOTATIONES.

9. *Invicem mœchos arrogantes Flebis, &c.*] Tandem vices tuæ adventarunt: olim flore juventutis ac formæ ſuperba depereuntes te ridebas adoleſcentes viroſque quoſlibet: jam anus facta fruſtra lucrum & mœchos quæres; hi vero te ſenio deformatam ſpernent arrogantes. Ovid. 3. Amor.

Tempus erit quo tu, quæ nunc extludis amantes,
Frigida deſerta nocte jacebis anus.

10. *In ſolo levis angiportu.*] Vaga, obſervans ſi quis triobolaris agaſo commeet ad te: vel, amans leviter, juvenili more, & flens te deſpici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta *in angiportu* ſolitario & a pauciſſimis frequentato.

11. *Thracio Bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum: & ſicut olim tui amatores eo algentes vidiſti, & contempſiſti: ita nunc alii te ridebunt ſub dio pernoctantem. *Thracio vento:* hic reſpectu Græciæ Septentrionalis eſt: adde quod regio perquam frigida eſt Thracia: unde & officina ventorum appellata: atque in ea regnaſſe Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poetas, Thracius ventus, pro Aquilone paſſim uſurpatur. Latini vero eam quoque dictionem imitati ſunt, quanquam improprie & κάλαχρησιτῶς; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam a Thracia venit. Epod. 13.

Nunc mare, nunc ſilvæ
Threïcio Aquilone ſonant, &c.

Bacchante magis ſub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem & novam; id eſt, cum Luna non apparet, tum crebræ ſunt tempeſtates, & frigidiores vehementioreſque venti. Theophraſt. libello de ventis, χειμερινώτεραι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι *interlunia:* Plinius lib. 6. cap. 39. *Interlunium alii Luna coitum* (quia nempe tunc Sol cum Luna conjungitur & congreditur: Græci σύνοδον vel συνόδιον) *alii ſilentis Lunæ appellant,* & lib. 18. cap. 32. *In coitu, quod interlunium vocant, cum apparere deſierit.* Hoc porro Virgil. Lunæ ſilentium; Apul. Illunium, Varro intermenſtruum nuncupat. Lege, ſi vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ ſolet matres furiare equorum.*] Rem explicat. Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit, &c.

Prudent. lib. 1. contra Symmachum:

Advena quos profugus gignens, & equina libido
Intulit Italiæ; Tuſcis namque ille puellis
Primus adhinnivit, ſimulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax & elegans ea dictio, quam in Piſonem adhibet Tullius: *Itaque admiſtarius iſte, ſimul atque audivit a Philoſopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus voluptarios omnes incitavit, ſic illius hanc orationem adhinnivit, ut non magiſtrum virtutis, ſed auctorem libidinis a ſe illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulceroſum.*] Cum libidinis agit furor talis, qualis eſſe ſolet equina, inflammabitque jecur tuum; tum certe miſerum in modum diſcruciabere. *Jecur,* in quo amoris ſedes eſt atque libidinis; ex Platone & aliis. *Ulceroſum,* intus libidine multa ſaucium, tectiſque ulceribus corrupeum. Non. Marcell. *Ulcus,* inquit, *tecta eſt & clauſa malignitas.* Servius ex Varrone, *Vitium obſcœna libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non ſine queſtu; Læta quod pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpas in querimoniam, quod juvenes vetulam te fabidiant, marceſcentem poſthabeant; adoleſcentulas autem ætate virentes ſectentur.

Hedera virenti Gaudeat, atque myrto.] Apposite comparat juvenculas cum *hedera,* quæ facile adhæreſcit, & *ſequax* vocatur a Perſio in Prologo: Item cum *myrto,* quæ Veneri ſacra eſt: cujus etiam color nigricans & conſtans eſt, & quod veteribus in formoſis laudabatur, exhibet teſte noſtro Poeta in Epiſt. ad Piſones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Aridas

Aridas frondes hyemis ſodali
Dedicet Hebro.

ſicca vero folia conſeret Hebro hyemis ſocio.

ANNOTATIONES.

19. *Aridas frondes, &c.*] Vetulas cute contracta & rugoſa arefcentes non pluris faciat, quam aridas frondes arborum flumini adſitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat, non ſecus ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hiemis ſodali*, ob regionis illius frigus aſperrimum, ut ante dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægeum mare delabitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longe abeſſe a ſenili fœditate ac deformitate, quæ cum hyeme ſimilitudinem habet. Quidam legunt *Euro*: ut indicetur vilitas ac levitas ſcorti vetuli; per folia Euro vento ſeu quovis alio velut ad ludibrium volvi rapique ſolita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hac Ode carpit: at profecto κακοζηλία, toties litaſſe videatur. Judex ſit lector quiſque. En ejus reprehenſionis capita. Sic igitur ille: *Viceſima quinta in humili genere dicendi eſt. Illa duo membra ſine copula non cohærent:*

Audi minus, & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia dormis.

Neque ſatis mollis illa locutio: flebis mœchos arrogantes, *niſi addas* effectos.

Levem pro nuda videtur poſuiſſe, ſatis dure.

Illa quoque omnia, bacchante magis ſub interlunia vento, *videntur eſſe unum epithetum Boreæ: alioqui ipſo Boreæ frigidiora ſint.*

Ulceroſum, *non ſervit potius jecori indicando quam metro ſuſtinendo.*

Tu, lector erudite, hinc jam infers, ſine affectu eſſe oportere omnem Ariſtarchum: intelligiſque quam Cenſoria dignus interdum virga ſit magnus quiſque Cenſor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregie laudat.

Muſis amicus, triſtitiam & metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis ſub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ:

[100] Ego *Muſis charus agriſtudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam ſolicitus, quis ad* polum *Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 9.

1. *Muſis amicus, &c.*] Pulchram init Horatius audendi viam, quæque a trita imperitorum consuetudine longe recedat. Illi ſi laudum quidem amorem congeſſerint, belle ſe feciſſe exiſtimant. At ingenioſus Poeta Lamiam arte nova celebrat. Primo cura liberum ſe ab omni jubet eſſe: tum convertit ad Muſam, quaſi minus idoneum tanto operi intelligat: illamque obteſtatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc eſt, eum conſecret immortalitati. Hæc bene, ut omnis, notavit Parthenius Horatii adverſus maledicos acerrimus vindex.

Muſis amicus.] Nimirum quiſquis Muſas colit, earum præſidio tutus ac lætus ſemper eſſe poſſet: nemo vero iis ſedulam poteſt operam dare, quin omnem animi ſolicitudinem ante depoſuerit.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

2. *More Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur, mare quod proximum eſt Cretæ inſulæ Maris Mediterranei ampliſſimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3. *Quis ſub Arcto.*] Quis dominetur & regat ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Urſa: quod cœleſte ſidus Septentrionale duplex eſt. Urſa Major, & Minor, quas Græci ἄρκλους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis quæ axi & Aquiloni propinqua eſt. Ovid. Faſt. 3.

Eſſe duas Arctos, quarum Cynoſura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet.

4. *Gelida ora.*] Ad utrumque polum ſævire frigus nemo neſcit. Ad Arcticum, mare congelatum ſeu glaciale, quod anni parte maxima gelu concretum ſit, omnibus auditu ſaltem cognitum. Vide Annot. ſupra Od. 22. v. 17. & ſeq. Terræ Arcticæ verſus Boream ſunt Spitzberga, Gronelandia, nova Dania, Eſtotilandia, &c. Has vero omnino Boreales non videtur habuiſſe in animo Horatius; ſed potius magis cognitas ipſius ævo, & paulo minus Septentrionales, nempe Britanniam, Scotiam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Reſpicit fortaſſe ad duas clades in Germania acceptas; de quibus Sueton. Octav. cap. 23.

quidve Tiridati formidinem incutiat. O Pimplea ſuavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores colliga, corollam texe meo Lamiæ. Abſque te nihil juvant mea laudes. Novis illum cantilenis, illum citharæ Lesbiâ æquum eſt conſecrari tùm à te, tùm à tuis ſororibus.

Quid Tiridatem terreat unice
Securus. O quæ fontibus integris [101]
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis. Nil ſine te mei
Proſunt honores. Hunc fidibus novis, 10
Hunc Lesbio ſacrare plectro,
Teque tuaſque decet ſorores.

ANNOTATIONES.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conſpiratione in locum ejus fuerat ſubrogatus: at cum audiſſet maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus eſt, ut ad Auguſtum relicta Parthia fugerit. Hæc fuſe Juſtin. lib. 42. ſub finem. Dio. lib. 51, & 54. Plutarch. in Antonio, &c.

Unice Securus.] Quidam vocem, *unice*, referunt ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hac voce, *ſecurus*: id eſt, Singulariter ego & maxime abjecti magnas curas de Republica, & Imperiis exterarum gentium, ut Muſis vacem.

6. *O quæ fontibus integris Gaudes, &c.*] O Muſa tuum eſt laudare meum Lamiam; meos conatus parum valere intelligo: virum immortali dignum honore a te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens ſumpſeram, tu tibi aſſumas æquum eſt.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico naſcentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno poſt Horatii mortem octavo Conſul fuiſſe cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. lib. 6. Annal. circa medium ita ſcribit: *Extremo anni mense Ælii Lamiæ funere Cenſorio celebrato; qui administranda Syria imagine tandem exſolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum, vivida ſenectus, & non permiſſa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*] A Pimpla Macedoniæ monte pariter & fonte Muſis ſacro, Muſæ dictæ ſunt Pimpleæ & Pimpleides.

Nil ſine te.] Huc pertinet adagium, Μηδὲν ἄνευ μουσῶν, quo ſignificatur ope muſarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter ſolitum magnifico genere carminis vir tantus immortalitate conſecrandus eſt.

11. *Lesbio plectro.*] Carmine Sapphico & Alcaico: vel eximiis verſibus, quales fuere Alcæi & Sapphus, qui in Lesbo Ægæi maris inſula nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitylene*, celebrata eſt vini generoſitate, ubertate ſoli, cultorum peritia, & ædificandi ratione ſpeciali, ex quo natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Ariſtot. Moral. 5. cum nempe lex ad mores accommodatur; non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis ſiquidem ad Lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigibatur; non contra. Vide Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 21. Annot. ad Od. 17. v. 21. ſupra.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

Thracum eſt decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Reſcindite immanem conſuetudinem;

NAtis in uſum lætitiæ ſcyphis [1
Pugnare, Thracum eſt: tollite barbarum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

2. *Thracum eſt.*] Hi enim non ſolum bibacitatis infamia, ſed & inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυπότας, & ἀκρατοποτὰς dicti, Athen. l. 10. Ibidem & ὀρμιόπτις ἰατικῶς. c. 12. Idem l. 1. c. 24. nam fuiſſe ſcribit ob vini præſtantiam Thaſi celebritatem. Vide ſupra Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum Morem.] Solebant Thraces non ſolum hianti ore affatim vinum biben-

Morem; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino & lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat. Impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus

& cruentas contentiones à Baccho modesto removete. Persicus gladius mirum quantum distat à mero & candelis. O socii, cohibete vociferationes execrandas: cubitoque innixi consistite. An *jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri? Declaret Opuntia Megilla frater, quo*

ANNOTATIONES.

Callimacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. et etiam terro accincti epulabantur, & quemet cogebant æquales bibere cyathos. Quod rte barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecunia & moderatione tractandum: alias enim ulcitur vino abutentes & immodice haurientes ore aliisque malis percutiendo. Supra Od. 18. 4. *Sanguineis prohibete rixis.*] De centaurea m Lapithis rixa super mero, supra Ode 18. Virgil. Georgic. 2. v. 456.

Ille furentes
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis craterе minantem.

Vino & lucernis Medus acinaces, &c.] Quid dio, quid armis cum hilaritate & epulis? de Macrob. lib. 7. cap. 1. & Plutarch. Sym. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia vespere incipiebant, & multam sæpe noctem protrahebantur: ad e igitur lucernis opus erat. Quod autem vesus largius cœnarent, quam pranderent, idque te & ad sanitatem, exponit Cœl. Rhodig. 14. cap. 9. sub finem.

Medus.] Quoniam Medi Persæque vicini, atuni Cyro paruere: hinc promiscue ponunt maxime a Poetis.

Acinaces.] Est Persarum hasta pariter & ensis Hesychio & Suida. Περσικὸν ξίφος ἀκινάκλιον *vel*, Herodot. lib. 7. *Persicum ensem acim vocant, τὸ δὲ τλὸ ἀκλὸ*, ob mucronem cet & cuspidem. Erat igitur acinaces ut & ris, Persis ac Medis proprius, sicut pila nanis, gesa Gallis, gladius Lacedæmoniis, sa Macedonibus, lancea Hispanis, falarcia ntinis, romphæa Thracibus, framea Gerais, sparus rusticis, Theutonicis cateiæ, &c. . ab Alex. lib. 6. cap. 22.

Immane quantum.] Cic. de Finib. *Nimium tum*, & de Oratore n. 87. *Mirum quantum.* el. Tacit. lib. 19. *Flavianus exercitus imquantum animo cuitium Valentis ut finem cepit.* Græci, θαυμαστὸν ὅσον, Plato l. 7. &c.

Impium.] Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, & convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quod sic violatur silentium mensæ & Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angeronæ silentii Deæ sacra mensa habetur.*

8. *Cubito remanete presso.*] Ita compositi veteres mensæ accumbebant, reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta & jacente: capite leviter erecto dorso pulvillis modice suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos:

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos. Et
In cubitum sese conviva reponit.

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, inquiunt, saporis; vel meri, ut placet Theod. Marcilio; alii, veteris. Seneca Epist. 63. *In vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Ut rixandi animum a convivis arceat Horatius, statim læta proponit, imprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius, Inter leges convivii, hæc una est ibidem.

Dominam si quis habescit, indicium facito.

Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant*, inquit, *merum sumere in symposiis, & nominare aliquos amores aut amicos, tum terræ invergere, & pronuntiare amicissimorum nomina.* Nempe & cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progestu merum poscebant; atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibullus,

Sed, bene Messalam, sua quisque ad pocula dicat,
Nomen & absentis singula verba sonent.

Quinetiam tot cyathos hauriebant, quot literas, amici vel amicæ nomen continebat. Martial.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntiæ frater Megillæ.] Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

felix ictu, quo telo intereat. Scilicet *venuis?* At ego *non alia conditione potabo.* Certè *quisquis te amor tenet, haud pudenda incendit flamma: atque liberali semper amore delinquis. Age, quodcunque tibi est, fidelibus crede auriculis. Ah infelix, quam prava cum voragine luctaris! O adolescens clementiores amores meritus fuisti. Ecquæ venefica, quis incantator herbis è Thessaliâ venenosis, quod Numen te queat expedire?* Ipse *Pegasus implicitum te vix li-*

Vulnere, qua pereat sagitta.
Cessat voluntas? Non alia bibam
Mercede. Quæ te cunque domat Venus, [104]
Non erubescendis adurit
Ignibus: ingenuoque semper
Amore peccas. Quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,
Quanta laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flamma!
Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus? [105]
Vix illigatum te triformi

ANNOTATIONES.

11. *Quo beatus Vulnere.*] Cujus amore teneatur: qua Cupidinis sagitta percussus langueat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, siquidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas?*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum, id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suosque amores clam tamen, & in aurem declarat.

Non alia bibam Mercede.] Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua recusas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lipsium cit. & hæc convivii lex habetur: *a summo ad imum more majorum bibunto.* Item hæc altera: *decem cyathi summa potio sunto.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam; cujus sane amor utpote ingenuæ & honestus sit, & glorioſus; quantum ipse quidem existimabat.

17. *Quicquid habes, Depone tutis auribus.*] Quisquis sit amor tuus; tuto mihi declare fideli arcanorum custodi: clam saltem aperi, si non vis palam: ne dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miser.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem, & amicam suam indicat Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

19. *Quanta laboras in Charybdi.*] Tam periculoſe amat, quam si cum Charybdi luctarere. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser periisti: meliori profecto sorte & amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti bene comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. *Quæ Charybdis tam vorax?* Est proprie vorago, seu gurges vorticosus in freto Siculo, ad Messanam, hodie, *Capo di Faro*, vel, *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cum Herculis abduxisset boves, a Jove fulminatum, in mare præcipitatum est, atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Seneca ad Lucilium: *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero. Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices; an omnis tempestas illud mare contorqueat: & an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est per multa millia trahi.*

21. *Quæ saga, &c.*] Cum videaris facinus & incantamentis tam pernicioso amori implicitus; vix apparet salutis via. Quis enim homo magicis artibus pollens? Quis & Deus expedire queat fatali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis Magus Venenis.] Venenatis & ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessalia copiose crescentibus. Aiunt nimirum Poëtæ, Medeam illac fugientem, aerem sublatam, scirpum veneficiis & herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulasse. Apulejus apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit; Metamorph. seu de asino aureo: ibidemque, scribit veneficarum Thessalarum apparatum, quæ ut ait ipse, *feralem officinam.* Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi & refert *Menandrum* Thalam cognominasse *fabulam, complexam ambages feminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite aut forma triplici horrendam, te liberabit ab ista prava muliere huic monstro non absimili. Vide infra.

Pegasus

Pegaſus expediet Chimæra. | *berabit ex iſtâ Chimerâ triformi.*

ANNOTATIONES.

24. *Pegaſus.*] Apud Strab. & Palæphat. Pegaſus non eſt equus, ſed navis longa & citiſſima, hoc ideo nomine inſignita, qua Bellerophon inſecutus comprehendit & cecidit Lyciorum Ducem, nomine Chimæram, piratica inſignem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teſte etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimæra triformi.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem ſerpentes habebat. Hunc vero Bellerophon expurgavit & inhabitatum virus exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* eſt monſtrum *triforme*, caput & prædes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δ δράκων, μέση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius lib. 5.

Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra.

Ovid. Met. 9. . . . . *Mediis in partibus hircum,*
Pectus & ora lea, caudam ſerpentis habebat.

Hoc vero Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectuis, ſagittis confecit. Lucianus Dial. de Aſtrol. ait minime ſibi perſuaſum, alatum Bellerophonti equum fuiſſe: verum putare illum talis ſapientiæ ſtudio deditum, ſublimia & quæ ad ſidera pertinent meditantem in cœlum aſcendiſſe non equo ſed mente. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Porro bene Horatius meretricem cum Chimæra confert. Hujus enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem: impuræque libidinis flammas paſſim eructat. Adde quod amoris principia impetum leonis, medium capræ ſalacitatem; finis autem doloris morſus velut ſerpentis, ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. 3. Chimæræ, tanquam rei quæ nunquam fuit aut eſſe potuit meminit Tullius de Natura Deorum l. 1. n. 109. & ad Attic. l. 2. Epiſt. 16. ubi & citat verſiculum Græcum, qui ſupra habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem ne ſe inſepultum relinquat.

TE maris & terræ numeroq; carentis arenæ [106]
Menſorem cohibent, Archyta,

O Archyta, te qui metæ terramque & ſabulum innumerabile dimenſus es,

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam inſignem, ſi il & irriſionem Pythagoricæ diſciplinæ exhi- Horatius, ipſe quidem Epicureus: in primis em carpit Mathematicas artes divinandi. Init nautam obvio cadaveri Archytæ non levi exprobrantem, quod miſere jaceat; nec Bonicorum numerorum ope tam dirum fatum arit. Ecce vero Jul. Scaliger humilem ſtyinterruptaque orationis membra culpat: irum hoc vitio dat quod erat laudi vertenn. Agitur de humando cadavere: Archytas em ſuam lamentatur: an non iſta decet oraenuis? An magniloquentia hic congrueret: nſurgit ille porro: *quid quod ſibi Poeta conicit?* &c. Vide intra v. 23.

maris & terræ, &c.] Alloquitur Poeta hytam: ſiccine deeſt ſat pulveris ad operiam totum cadaver: idque fata negant tibi, Geometra egregius Aſtrologuſque & in Pyorica diſciplina perfectus fuiſti? Aiunt ægyptios inventam primum Geometriam. enim ſinguli annis exundaret Nilus, & limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla diſcrimina apparerent, atque lites hinc frequentes oriterentur: tum demum per lineas & menſuras agri notati ſunt: curaque illa ſacerdotibus demandata. Hanc porro ſcientiam ad Græcos tranſtuliſſe Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ Menſorem.] Eccleſiaſtici cap. 1. *Arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine ψάμμου ἀριθμὸν ἐκφεύγει, *arenæ fugit numerum. Menſorem.* Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris ipſe numerare potuiſſet. An reſpicit Horatius ad oraculum Apollinis, quo numerum arenæ ſibi notum eſſe gloriatur; οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum, ab Archimede compoſitum, cui titulus Ψαμμίτης, in quo initur ratio arenam numerandi, ſi mundus ea foret opplenus? Vide Turneb. lib. 26. c. 1. Hyginus lib. de Limitibus: *Archimedem præclari virtutis ingenii ferunt ſcripſiſſe quantum arenarum capere mundus queat, ſi ea replaretur.*

2. *Archyta.*] Cruquius perperam intelligit

modici pulveris donum tenue coercet juxta oram Matinam. Nil ergo *proficit tibi mortali, quod cœlestes regiones lustrasti, ambitumq; orbis mente circuisti. Sic & Pelopis obiit pater, Numinum conviva: Tithonus etiam in cælum sublatus;*

Pulveris exigui prope littus parva Matinum [107]
Munera: nec quidquam tibi prodest
Aerias tentasse domos, animoque rotundum
Percurrisse polum, morituro.
Occidit & Pelopis genitor, conviva Deorum,
Tithonusque remotus in auras; [108]

ANNOTATIONES.

quemdam Archytam Firmanum Horatio coævum, Geometricis & Astronomicis observationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. 2. *O vim magnam erroris! &c.* Juvat cum cæteris omnibus accipere hic Archytam Tarentinum, Platonis familiarem & a Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberius prolata neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laert. l. 3. & 8. Is præfuit septies suæ civitati, cum tamen imperandi tempus anno esset uno aliis definitum; idem ibidem: honorificam Archytæ mentionem habet Tullius in Catone majore, *Virumque magnum in primis & præclarum* nominat, dicere quidem egregie solitum: *Capitaliorem hominibus pestem nullam esse a natura datam, quam corporis voluptatem, cujus avida libidines temere & effrenate ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, &c.* Is Pythagorica in Philosophicis, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathematicis & Mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis suspensam & auræ spiritus inclusa atque occulta concitam fecerat volatum.* Gell. lib. 10. cap. 12. Cubum primus invenit. Platone teste in Republ. Diogen. Laert. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] te dignum insigni mausoleo, nempe tot meritis præstantem, heu! cohibet ac tegit pulviculus marinis quidem undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ; ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini; sunt & saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9.

Calidi lucent buxeta Matini.

4. *Nec prodest Aereas tentasse domos.*] Qui factum, ut mortis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris, nec effugeris eruditus apprime astronomia & mathesi? Quin præcisti & eluctatus es fatum, O Archyta? Sic Astrologos futura prævidere & præjudicare tentantes data semper occasione suggillat Horatius. *Aerias tentasse domos.*] Planetarum domicilia, siderum affectiones, virtutes, situs, aspectus contemplatum fuisse: *Animoq; rotundum percurrisse polum,* sphæratis, sphæræque inclinationes, orbis varia climata, diversasque regiones cognovisse.

6. *Morituro.*] Est qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus e grege Horatius) mortales animi asserantur. Ita Plutarch. de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαθειρομένην.

7. *Occidit & Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam & sequentia usque ad ista, *Me quoque devexi, &c.* nautæ esse continua, pronunciant: alii attribuunt Archytæ ad nautam respondenti sic: quid miraris quod interierim, cum nemo summorum virorum huc usque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit, si quem mortalium honorarunt Dii, maxime Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis & Menelai avus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum apposuit: quæ illi dapes exhorruere, detrusoque ad inferos Tantalo faciens vindicavere. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis & gloria insignem, apud Asiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam earum ob generis claritatem: postea vero felicitate insolentiorem evulgasse hominibus immortalium secreta, quæ mensæ communione & consuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas solvit ad inferos trusus; ut usque ad mentum insurgant aquæ, & ad labia usque poma dependeant: & tamen in magna siti & fame nec bibere liceat, nec edere. Pindar. mox cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuisse, sed saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras.*] Quin & Tithonus Auroræ maritus, quanquam ab uxore cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, fatis tandem concessit. *Remotus in auras,* ab Aurora adamatus & hinc in cœlum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda peræsum in cicadem optavisse converti, sicque adeo transformatum in aere suspensum in cantistro fuisse. Eustath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. & lib. 12. cap. 12.

Et

Et Jovis arcanis Minos admiſſus: habentque
Tartara Panthoiden iterum orco
Demiſſum; quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora teſtatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti conceſſerat atræ,
Judice te, non ſordidus auctor
Naturæ, veriq;. Sed omnes una manet nox: [109]
Et calcanda ſemel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti:
Exitio eſt avidis mare nautis:
Miſta ſenum ac juvenum denſantur funera: nullum
Sæva caput Proſerpina fugit.

nec non Minos ſecretarum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rurſum ad Inferos truſus ibidem tenetur: quanquam detracto ſcuto res Trojanas teſtificatus, præter nervos & pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis teſtis naturæ & veritatis. Verum nox eadem cunctos expectat; ſemelque mortis iter peragendum eſt. Quoſdam Curia præbent ludum atroci Marti: pernicioſum mare eſt nautis cupidis. Confuſa vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proſerpinæ.

ANNOTATIONES.

9. *Et Jovis arcanis Minos admiſſus.*] Pariter & Minos Jovis familiaritate inſignis, tamen mortuus eſt. Is apud Homer. Odyſſ. 19. Διὸς μεγάλου ἐπίσσυτος. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, ſcribitque Minoem a Jove eruditum, & nono quoque anno cum eo verſari ſolitum & colloqui. Aiunt nempe Minoem regem Cretenſibus dare leges volentem in antro ſeſe condidiſſe, ubi ſe cum Jove ſermocinatum prædicavit, atque ex ejus conſilio cuncta ſtatuiſſe: porro juſtitiæ fama clarum apud Inferos judicem a Plutone conſtitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hic ſignificari Plutonem qui quidem *Jupiter Stygius* a Virgilio dicitur Æneid. 4. v. 638.

10. *Habentque Tartara Panthoiden.*] Ex hac etiam vita denuo ceſſit, jamque in Inferis degit celebratiſſimus ille tranſmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui ſe fuiſſe jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque a Menelao interfectum, ſubinde revixiſſe, ac factum Pythagoram; idque intellexiſſe agnito clypeo quem geſtarat olim in Trojano bello, dum Euphorbus eſſet. Clypeus autem ille Apertus in templo ſive Apollinis apud Cariæ oppidum, ſive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laert. lib. 8. Hoc vero poſterius Ovid. Metamorph. 15. cap. 3. Ex quibus habes explicata quæ ſequuntur, *Iterum Orco demiſſum. Item, Quamvis clypeo Trojana refixo Tempora teſtatus.* Ovid. cit. hic loquentem introducit Pythagoram:

Morte carent animæ, ſemperque, priore relicta
Sede, novis domibus vivunt habitantque recepta.
Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Haſit in adverſo gravis haſta minoris Atrida.
Cognovi clypeum lævâ geſtamina noſtra
Nuper Abantei templo Junonis in Argis.

12. *Nihil ultra Nervos, &c.*] Animo ſemper vivens, corpore duntaxat mortuus, non ſemel. Sic palingeneſiam & metempſychoſin Pythagoræ explodit noſter Poeta. Vide Perſ. Sat. 6. v. 11. ubi & annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Univerſi perinde mortales ſerius ocyus hinc migrare debent & vitam exuere. Catull.

Nobis cum ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

16. *Calcanda ſemel via lethi.*] Apoſtolus ad Heb. cap. 9. v. 27. *Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori.* 1. Reg. 3. cap. 2. David morti proximus ita loquitur: *Ego ingredior viam univerſæ terræ:* pariter & Joſue, c. 23. art. 14. Propertius.

Sed tamen huc omnes, hinc primus & ultimus ordo,
Et mala ſed cunctis iſta terenda via eſt.

17. *Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti.*] Quoſdam Furiæ mactant, & quaſi ludum Marti dant: id eſt, alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. *Nullam Sæva caput Proſerpina fugit.*] Nullum caput fugit ſævam Proſerpinam; id eſt, Mortem eluctatur nemo. Proſerpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos reſecare; ac velut primitias inferis ſacras præmittere: nec aliàs potuiſſe animam corpore exſolvi. Ad hanc ſuperſtitionem reſpicit Horatius hic; pariter & Virgil. Æneid. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Alluſit & Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis, Scit te Proſerpina canum
Perſonam capiti detrahat illa tuo.

Vide Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abſcindendi ritu.

Me

Sic etiam me Illyricis fluctibus ſubmerſit. Auſter declivis Orionis aſſecla præcep. Tu vero nauta, ne improbus mihi ſis, neve te pigeat errantis ſabuli portionem injicere oſſibus & capiti inſepulto. Ita quicquid Eurus minitabitur Italico mari,

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis. [110]
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Oſſibus & capiti inhumato
Particulam dare. Sic quodcunque minabitur
Eurus [111]

ANNOTATIONES.

21. *Me quoque devexi, &c.*] Ne mirare igitur, nauta, quod interii, inquit Archytas: ſicut illi ſuo quiſque modo obiere mortem; ita ego ſubmerſus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quod Auſtralis eſt Orion, adeoque in parte cœli devexa, ſicut oppoſita Borealis eſt ſubvexa & ſuperior: ſeu quod Orionis figura ſtatuitur prona in phænomenis: unde & *Pronus Orion*, lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occaſus hujus ſideris; quod ad rem certe magis videtur. Nam tempeſtates tunc maxime excitat Orion, cum oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valde nebuloſus. *vorις humor*: unde nomen. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis.] De Orione viro multa fabulantur quæ ad rem præſentem non attinent. De Sidere agitur ſtellas continente plurimas; quæ dum refulgent ſerenitatem, ſin minus, tempeſtates minantur: jugula vocatur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*] Obrutus aquis perii in ſinu Illyrico, (Dalmatico, Hadriano, hodie *Veneto*) tempeſtatem cientibus Auſtro pariter & Orione. Sic & jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion
In vada cæca tulit, penituſque procacibus Auſtris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquoſus Orion.* Noſter Epod. 10.

Nec ſidus atra nocte amicum appareat,
Qua triſtis Orion cadit.

Epod. 15.
Nautis infeſtus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim ſinus dicebatur univerſum illud mare, quod eſt Italiam inter & Illyricum. Poſtea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad ſinus fauces Ionium vocatum eſt; Adriaticum vero Dalmatici nomen accepit. Tandem ſinus univerſus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu, nauta, vaga ne parce, &c.*] Hic gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loqueuti. Quid enim, inquit, rogat nautam *ut puſillam ſibi terram injiciat inhumato, quem in ipſo ſtatim Odes initio, pulvere contectum ait? Satis erat quippe vel minima terra partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, & corpus utcunque texerat. At nunquid hæc erat legitima ſepultura? Talem vero poſcit Archytas.

Qui ſolus honos Acheronte ſub imo eſt.

ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Eo porro qui crebant, annos centum errare veterum ſuperſtitio exiſtimabat. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hæc omnis quam cernis inops inhumataque turba eſt:
Portitor ille Charon: hi quos vehit unda, ſepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Tranſportare prius, quam ſedibus oſſa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc litora circum:
Tum demum admiſſi ſtagna exoptata reviſunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi ſic ſcribit: *Ludi ad Tarentum ſeculares dicti, qui ſingulis centum annis ex præcepto Sybillinorum carminum ſiebant ad placandos Manes; quorum auctor Valer. Publicola . . . . . Proditur decretum inter Pontifices, ut ſi defuncto cadaveri juſta quiſpiam exhibere vult, & an humatum eſſet, in dubium veniret, ſatis haberent ſi quibuſdam ſacris precationibuſque exhibitis glebam abſenti cadaveri aut terram injicerent, terque injecto pulvere a labe erroris cadaver maneſque expiatos ducerent: atque ſi operto humo cadaveri, os exceptum fuiſſet, donec purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui hic *inhumato capiti arenæ dari particulam* orat Achytas. Ergo caput opertum non erat; qua corporis præcipua parte non contecta; inſepultum cenſeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex ſententia Juriſconſultorum, apud quos ſacrum habetur ſepulchrum in quo conditum ſit caput hominis, etiamſi reliqua abſint membra: item offenſo capite, violatum habetur ſepulchrum, quoniam arx ſenſuum & rationis caput eſt, eoque amoto cætera prorſum ignota omnique decore jacent exuta; & quicquid honoris contribuitur capiti univerſo plane corpori attributum exiſtimatur: quæ Ambroſii ſententia eſt. Hæc apoſite Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, &c.*] Sic ut pietas numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, & que

Fluctibus

Fluctibus Heſperiis, Venuſinæ
Plectantur ſylvæ, te ſoſpite: multaque merces,
Unde poteſt, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque ſacri cuſtode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Poſtmodo te natis fraudem committere forſan:
Debita jura viceſque ſuperbæ [112]
Te maneant ipſum. Precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla reſolvent.
Quanquam feſtinas, non eſt mora longa: licebit
Injecto ter pulvere curras.

luunt ſilvæ Venuſinæ, te incolumi: quantum quoque multiplex undecunque fas erit, tibi conferatur a Jove juſto, & a Neptuno ſacrati Tarenti defenſore. Quod ſi *forte ſpernis admittere delictum poſteris innocentibus exitio futurum: ipſi tibi jus acquiſitum ac vices arrogantes reddantur. Haud* ego *deſtituar votis inanibus: te vero nulla purgabunt expiationes.* Itaque *licet properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, tranſgredi fas erit.*

ANNOTATIONES.

juſta pro concelleris. Ergo ſi me ſepelieris, avertant Dii a te pericula tempeſtatum, ventorumque furorem mari, quod navigas, minantium in ſilvas propinquas depellant, inſuper autem & quæſtum lucrumque tuum promoveant: adeoque ſit exigui laboris pro me tui *merces multa ab Jove Neptunoque* conceſſa.

Eurus.] Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab ἠὼς *ſion* ab *oriente fluens*; alio nomine ἀπηλιώτης; Romanis autem mautis Subſolanus. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Heſperiis.*] Italiam Græci Heſperiam dixere, quod ſit ipſis ad occaſum: hos imitati Poetæ Latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt.

Vel ſic appellata eſt Italia ab Heſpero, qui regionem iſtam a fratre Atlante pulſus adiit: vel etiam ab Heſpero ſtella quæ Veſper dicitur, & ad occaſum apparet. Poſtremam hanc originem aſſerit Macrob. Saturn. l. 1. c. 3. ita ſcribens: *Italia dicta eſt Heſperia, quod occaſui ſubjecta ſit.*

Venuſina ſilva.] Metonym. Venuſia & Venuſium eſt urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Baſilicata Neopolitani regni provincia: ad radices Apennini montis ſita; parva quidem, ſed principatus titulo nobilitatur, verſiculo *Venuſa*.

29. *Neptunoque ſacri cuſtode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Datum eſt Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri maritimum omne regnum: quodque productum, ut Portus a portu, ſic Neptunus a nando, paulum primis literis immutatis.* Porro ſacrum illi Tarentum dicitur, quod in eius ſit tutela, eumque præcipue colat; ſive quod aiunt Phalantum Herculi & Neptuno templum ibi erexiſſe: vel quod ea urbs a Tarante Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis; hodie vero terra Hydruntina, arcem habet portumque & principatus inſignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*] Id eſt, Si mihi ſuprema & juſta perſolvere parum curas, ſique per ſocordiam admittis piaculum tibi poſteriſque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum eſt, inſepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexiſſet, piacularis exiſtimabatur. Athenis autem Buzyges ejuſmodi rerum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*] Nam debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forſan.] Legunt alii *forſit*, vel *forſet*: alii *fors &*, junguntque cum ſequentibus. Sed quid inde?

32. *Debita jura viceſque, &c.*] Par tibi ſors contingat jure merita, tuæque ſuperbiæ & ſocordiæ debita: ſic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superba.* Paſſeratius legit, *ſuperbe.* Alii per *ſuperbas vices* intelligunt graves atroceſque pœnas, ex Priſciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certe meas preces exaudient juſti juſtas: nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut.

Eſt profecto Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque & videt.

34. *Teque piacula nulla reſolvent.*] Nullis ſacris tantum ſcelus eluere unquam licebit. Nimirum execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alioqui præcidaneæ porcæ expiari conſueverat, qui inſepultum reliquerat forte obvium cadaver, nec gleba operuerat. Feſtus.

36. *Injecto ter pulvere curras.*] Hæc eſt illa tandem, quam a nauta petit Archytas, humano legitima; glebæ injectio ſcilicet; ſive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2. n. 66. *Antiquiſſimum ſepulturæ genus id fuiſſe videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac ſitum quaſi operimento matris obducitur.* Et paulo poſt: *Sitî dicuntur ii qui conditi ſunt: nec tamen eorum ante ſepulchrum eſt quam juſta facta, & corpus*

ODE

incenſum eſt. Et quod tunc communiter in omnibus ſepultis penitus humati dicantur, id erat proprium tum iis quos humus injecta contegeret: eamque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priuſquam in eos injecta gleba eſt, locus ille ubi crematum eſt corpus, nihil habet religionis: injecta gleba tumulis, & humatus eſt, & gleba vocatur: ac tum denique multa religioſa jura complectitur. Igitur hoc eſt quod iſtic Archytas depoſcere putandus, tum ne religioſo iſto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elyſio diutius arceatur, quemadmodum ante annotavi. Sic & Pallinurus idem inſepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æn. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte, malis; aut tu mihi terram Injice: namque potes.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

ODE XXIX. Ad ICCIUM.

Miratur illum relicto Philoſophiæ ſtudio militiam ſectari.

O Icci, jam ergo *felices Arabum theſauros æmularis; atque grave bellum moliris tyrannis Sabæ nondum ſubactis, & Medo formidabili vincula fabricas. Quæ verò puellarum barbararum occiſo ſuo ſponſo obſequetur tibi? Quis puer ex aulâ crinibus unguento perfuſis ad pocula præficietur;*

ICCI, beatis nunc Arabum invides [113]
Gazis, & acrem militiam paras
Non ante devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum, 5
Sponſo necato, barbara ſerviet? [114]
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum ſtatuetur unctis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Iti*, quod familia ſit Itia, nuſquam autem Iccia. Is fuiſſe dicitur Agrippa in Sicilia Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides Gazis.] Grandes igitur accumulare theſauros ſtatuiſti? Tantane eſt avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te ſapientæ deſertorem? *Beatis.*] Ex opinione vulgi, nemo felix niſi dives.

Arabum.] *Felix appellatur Arabia, ingrati licet & falſi cognominis, quæ hoc acceptum ſuperis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria . . . Verum Arabia etiamnum felicius mare eſt: ex illo namque margaritas mittit: minimaque computatione millies centena millia ſeſtertium annis omnibus India, & Seres, peninſulaque illa imperio noſtro adimunt. Tanto nobis delicia & femina conſtant.* Plin. lib. 12. cap. 18.

2. *Gazis,*] Perſica vox. Virgil. Æneid. 1. & 2. *Troja gaza.* Tull. pro Pomp. *Qui ab auro gazaque regia manus abſtinniſſet.*

Acrem militiam paras Non ante devictis Sabæa Regibus.] Acer habendi ardor, ac diteſcendi, acrem militandi animum creat ſcilicet. *Non ante devictis:* victis olim ab Alexandro, ſed nondum a Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præſes in Arabiam cum exercitu venit, multaſque urbes cepit. Plin. l. 6. c. 28. ſub finem: *Romana,* inquit, *arma ſolus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equeſtri ordine. Nam C. Cæſar Auguſti filius præſpexit tantum Arabiam. Gallus oppida dirui . . . . . retulit Sabæos ditiſſimos ſilvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum rigui, mellis ceræque proventu.* Porro *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla & regia Sabæorum: ubi thus, myrrha, caſia, cinnamomum, abunde proveniunt. Vide infra Od. 35. Annot. ad. v. 31.

4. *Horribilique Medo.*] Medi terribiles Romanis ob cæſum ab eis Craſſum, fugatumque Antonium. At poſt bella civilia miſſis ad Auguſtum legatis mitiores ſe oſtenderunt. Vide ſupra Od. 2. v. ult. Græcis etiam infeſtus dicebatur Medorum exercitus. Thoogn. Σαρατὸν ὑβριζὼν Μήδων.

7. *Puer quis ex aula, &c.*] Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad miniſterium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ miniſtros ſibi conquirebant, item generis claritate conſpicuos. Patet ex Daniel. cap. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *Capillis unctis,* ad majorem laſciviam & luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annot. *Ad cyathum ſtatuetur,* pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæſ. c. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi ſe proſtituiſſe objecit, cum reliquis exoletis pleno convivio, &c.*

Doctu

Doctus ſagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis negit arduis
Pronos relabi poſſe rivos
Montibus, & Tiberim reverti:
Cum tu coemptos undique nobiles
Libros Panætii, Socraticam & domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis modò *inficiabitur fluvios deſinentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi poſſe, quando tu comparatos undequaque Panætii codices eximios, & familiam Socratis* univerſam *permutare ſtudas thoracibus Hiſpanicis? certè laudabiliora promiſeras.*

[115]

ANNOTATIONES.

9. *Doctus ſagittas tendere Sericas Arcu paterno.*] More patrio eruditus ſagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide ſupra Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seras.*

10. *Arduis Pronos relabi poſſe rivos Montibus.*] Surſim fluere ad montes, e quibus defluunt. Proverb. Ἄνω ποταμῶν. quo ſignificatur naturæ ordinem inverti. Initium autem eſt verſus Euripidis in Medea: qui ſic habet: Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί, *Surſum fluminum ſacrorum feruntur fontes.* Ovid.

Xanthe retro propera, verſaque recurrite lympha.

13. *Cum tu coemptos, &c.*] Cum tu repente mutatus deſeras Philoſophiæ ſtudium, quod fueras amplexus, atque longe contrariam, militiæ nempe viam ineas.

14. *Panætii.*] Is natione Rhodius, inſtituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripſit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque eſt imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 26. *Legebatur*, inquit, *Panætii Philoſophi liber de Officiis ſecundus ex tribus inclitis libris, quos M. Tullius magno cum ſtudio maximoque opere æmulatus eſt.* Tum ex multis ab eo ſapienter ſcriptis & *ad bonam frugem ducentibus*, eam affert ejus ſententiam, quæ præcipit, exemplo pancratiaſtarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni ſe ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adverſus injurias ſemper eſſe paratam, *erectam, arduam, ſeptam, ſolidam, expeditam.*

Socraticam domum.] Socraticæ diſciplinæ anteſignanos & coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæ ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Torrent. & Plinius auctor eſt lib. 34. cap. 14. ubi ita ſcribit: *Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur . . . . . differentia ferri numeroſa . . . . fornacum maxima . . . . ſumma autem in aqua eſt, cui ſubinde candens immergitur. Hoc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, ſicuti Bilbilin in Hiſpania, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam a Midia Meſſenio. Porro nomen a loris, e quibus primum confecta, poſtmodum longe alia tamen retinuit.

Iberis.] Hiſpania ex Strabone & Plinio dicta eſt Iberia ſive ab rege, ſive a flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque ſcinditur regio Tarraconenſis. Scaturit in Caſtella veteri, perfuſiſque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliorem ſane de te ſpem concitaveris. Certe militia quam aſſumpſiſti, relictum a te ſapientiæ ſtudium, multo melius eſt.

Tendis.] Quidam legunt *temnis*,

ODE

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in ſacellum a Glycera ipſi dedicatum.

O Venus, Cnidi & Paphi domina, contemne caram Cyprum, & migra in exornatum Glyceræ ſacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans tuus filius, & Charites cingulis

O Venus, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, & vocantis [116]
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, & ſolutis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 2.

1. *O Venus.*] Glyceræ ſe amore torreri ſcribebat ſupra Od. 19. ejuſque animum reddere mitiorem mactata hoſtia ſatagebat. Jam voti reus Veneri μίλος θηλύμητον canit in dedicatione ædiculæ quam in ſuo larario Glycera ei conſecrarat. Simile carmen & Epigramma ſcribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æſchili circumfertur hic verſiculus de Venere:

Κύπρι Πάφι τ' ἴχνια ϕ πάλλε κλῆρον.

Scilicet in iſtis urbibus ſanctius illa colebatur, ex Pauſan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu duplici inſignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiſcipuli; Agatharſidis tempore Strabonis hiſtorici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæſari familiaris, atque Artemidori ejus filii: Cteſiæ rerum Syriacarum & Perſicarum ſcriptoris: ex Strabone l. 14. at maxime Veneris ſtatua; quod Praxitelis opus tam admirabile videndi cauſa multi Cnidum navigarunt. Auctor eſt Plin. lib. 36. cap. 5. ubi & addit: *Voluit eam a Cnidiis mercari rex Nicomedes, totum as civitatis alienum diſſolvere promittens. Illi vero omnia perpeti maluere, nec immerito. Illo enim ſigno Praxiteles nobilitarat Cnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Dea, favente ipſa, ut creditur, facto. Nec minor ex quacunque parte admiratio eſt.*

Paphus.] Urbs Cypri portum habens, & templa egregie ſtructa. Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita ſcribit: *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aram* (al. *aream*) *non impluit.* Cornel. Tacit. Hiſtor. lib. 2. init. idem refert. *Veſpaſianum cupido inceſſit adeundi viſendique templum Veneris Paphiæ, inclytum per indigenas advenaſque . . . . . Certiſſima fides hœdorum fibris. Sanguinem ara offundere vetitum: precibus & igne puro altaria adolentur; nec ullis imbribus, quanquam in aperto, madeſcunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.*] Cypro tibi licet tot nominibus dilectæ, præfer tamen, obſecro, Glyceræ ſacellum. Quamvis enim tot ſacræ ædes illic habeas, univerſaque inſula tibi devota ſit; at apud Glyceram quoque dominaris, novamque poſſidebis ædem, quam magna cum ſummo ſtudio exornavit, & tibi paravit. Illuc inſuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus conſecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam ibi novem regnorum ſedem* fuiſſe ſcribit. Vide & ſupra Od. 3. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim & thure, potius quam victimis, placari Venus & coli amabat. Æneid. 1.

Ipſa Paphum ſublimis adit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. ult.

4. *Transfer.*] Propria vox, & ſolennis, e Jure Pontificio accerſita, cum ædes ſacratur. At contra, cum locus e ſacro privatus redditur, *evocari ſacra dicuntur.* Plin. lib. 10. Epiſt. 58. Trajano Pontif. max. ſic ait: *Cum quærerem num eſſet aliqua lex templo dicta, cognovi aliam eſſe hic, aliam apud nos morem dedicationis . . . Deſpice ergo, De[illegible] an putes eadem ſalva religione poſſe tran[illegible]i, &c.* Vide & Epiſt. 73. & 74. ejuſdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in dedicatum a Glycera ſacellum invitatur; inprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus*; quia πυρόεις, & facem geſtat, qua indicatur ea, qua pollet, vis accendendi animos & amore inflammandi. *Puer* vero dicitur, ut ſignificent ſtulta & puerilis libidinoſorum cupiditas, et ſtudio turpia conſectantium, quo pueri ſolent crepundia.

Solutis Gratia zonis.] Plin. lib. 35. cap. 10. *A Nicearcho picta Venus inter Gratias & Cupidinem* (al. *Cupidines*) *celebratur.* Apul. lib. 1. *Venus omni Gratiarum choro ſtipata.* Heſiod.

Grati

Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,
Et parum comis ſine te Juventas,
Mercuriuſque. [117]

laxatis, & Nymphæ, & Juventas abſque te minimum ſuavis, & Mercurius.

ANNOTATIONES.

Theogn. tres Charites nominat Aglaiam, Euphroſynen, Thaliam: pariter & Pindarus Olymp. Ode ultima ubi & ait: *Per eas omnia mortalibus fieri dulcia, ſi quis vir ſapiens, ſi pulcher, ſi ſplendidus, ſed nec Deos ſine Charitibus in cœlo quidquam moliri.* Πάντων ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ. *Omnium diſpenſatrices in cœlo operum.* Seneca lib. 1. de be Benefic. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare ſorores, quare implexis manibus quare ridentes, juvenes & virgines, ſolutaque ac pellucida veſte.* Et paulo poſt: *Heſiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphroſynen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit, Paſitheam appellavit* (nempe Iliad. ξ.) *Mercurius una ſtat.* Gratiæ porro *ſolutis zonis* pinguntur ac pellucidis veſtibus, quia amicorum animi ſibi invicem debent eſſe aperti, ſine fuco, ſine ambagibus.

6. *Nymphæ.*] Et hæ comitatum Veneri præbent, quia matres amorum, illa vero unius matter Cupidinis fertur: ex Philoſtrato. Claudian. de nuptiis Honorii:

Gens mollis amorum.
Hos Nymphæ pariunt, illum Venus aurea ſolum
Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium & fluminum Naiades, ſilvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur & cadunt, Orcades montium, Napeæ florum.

7. *Parum comis ſine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe; etiam Veneri comes additur, ut apud Homer. in Odyſſ. ἦβη τε δῖος Δυγάτηρ τ' ἐρατὴ Ἀφροδίτη. Quoniam vero ii qui a Venere abhorrent, etſi juvenes, ſolent eſſe moroſi, ſeveri, triſtes, difficiles, quod ſenum eſt proprium, hinc *parum comis ſine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parum comis*, decora, gratioſa, *ſine Venere*, id eſt, ſine venuſtate. Epiſt. ad Piſones, ſeu de Art. Poet. v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, & Venus.

Juventas.] Tit. Liv. ſub finem lib. 5. *Cum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminuſque, maximo gaudio patrum noſtrorum, moveri ſe non paſſi ſunt.*

8. *Mercuriuſque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, ſermonis nempe Deus. Seu quod amor diſertos faciat, ſeu quia per diſertam & facundam orationem ſolet amor conciliari. Unde Ovid. 1. de Arte:

Non formoſus erat, ſed erat facundus Ulyſſes;
Et tamen æquoreas terſit amore Deas.

Hinc etiam Veneri παιφάσσος & σύνδρος celebratur ille, & ejuſdem cum ea ædis, ſedis ac religionis conſors. Plutarch. in præceptis connubialibus ſcribit, juxta Venerem in eodem ſacello vetereſ collocaſſe Mercurium συγκαθίδρυσαν, inquit, rationemque ibid. ſubjungit, eo quod ſermone blando, non jurgiis aut contentione a ſe mutuo, quod cupiunt conjuges, debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

QUid dedicatum poſcit Apollinem
Vates? Quid orat, de patera novum [118]

Quid Poeta petit à Phœbo conſecrato? Quid precatur re-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 9.

Longe ſe alienum ab omni avaritia declarat ratius hac Ode, cum ſumma votorum ejus ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud poſcat præter mentem ſanam in corpore ſano, id ait Juvenalis unice poſtulandum a Diis, 10. v. 356. Vide Perſ. Sat. 2. Lucian. in Tomenippo.

Dedicatum.] Vel ab ipſo Poeta conſecrato Phœbo ſacellum ſuis in ædibus intelligit; vel ab Auguſto poſt Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De patera novum Fundens liquorem.*] Tunc cum vini primitias libat & ſacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi poteſt ab Horatio factum inter epulas: nam ſupra notavimus id obſervatum ab Antiquis, ut in menſa aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, & in menſa laticum libavit honorem

Fundens

tens vinum effundens è crateră? haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulchros greges ferventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indicum; haud agros, quos undis lente fluentibus *lambit Liris silens fluvius. Ii quibus sors donavit Calenas vineas, eas cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro,*

Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis:
Non æstuosæ grata Calabriæ,
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum: [119]
Non rura, quæ Liris quieta
Mordet aqua taciturnus amnis.
Premant Calena falce, quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exsiccet cululis
Vina Syra reparata merce,

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 8. v. 297.

In mensam læti libant, Divosque precantur. Vide J. Lipsi. antiq. lect. lib. 3. ubi morem hunc in omni convivio religiose servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis mox Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: additque; *Ergo ut amatoris Veneri, bellatores Martî, quidni Musis & Apollini studiorum præsidi vite libemus nos eorum alumni?* vel Poeta de Vinalibus prioribus dixit, in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Calend. Maii: nec enim antea censebant prisci vinum deferbuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Festum in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, qua vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum, &c.*

4. *Sardiniæ.*] Hæc insula inter mare Tyrrhenum & Balearicum sita, tritici feracissima, a Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes.*] Ex Varrone de Re Rust. lib. 1. cap. 29. Seges est quod aratum & satum est: arvum, quod aratum necdum satum.

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio est inter mare Tyrrhenum & Ionium, ubi olim Brutii populi & magna Græcia: hodie pars est regni Neapolitani versus austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosæ.] Solis ardoribus valde expositæ & æstuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in ea regione abundantes; sicut & in Apulia quæ proxima est Calabriæ. Vide Varronem de Re Rust. lib. 2. cap. 7. Ibidem & pascua erant optima, quorum mentio est Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta ea Orientis ampla regio, auri & argenti metallis, gemmis quoque dives est. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura quæ Liris, &c.*] Non agros peto in Campania fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatus *Liternus*, supra Soram scaturit, ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epigr. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacite, non rapido cursu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calena falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generosa vina. De Caleno supra Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis instar.

Premant.] Scindant racemos e vite, vel ipsam vitem putando, luxuriantem coerceant. Vel, uvas e Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virgil. Georg. 1. v. 157.

Ruris opaci
Falce premes umbras.

10. *Dives & aureis Mercator, &c.*] Per me licet, fruantur alii sua felicitate, suis opibus, suis deliciis: ego vero tenui mea sorte victuque contentus sum.

11. *Cululis.*] Fictilibus calicibus, qui cuculi dicti sunt. Vestæ ac Diis libabant Vestales, inquit Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. significatur hic quodlibet poculi genus. A culeo inquiunt, quod ingens est vas, seu maximi quorum mensura, sit culeolus, & inde cululus quod poculum fuit sat capax, quo usi Pontifices olim in sacris, & reges in conviviis. De rursum ad Art. Poet. v. 434.

12. *Vina Syra reparata merce.*] Vina exquisita empta per commutationem pro mercibus e Syria advectis, nardo, balsamo, unguentis, odoribus &c. Syria Asiæ provincia, hodie, *la Soria*, continet Palæstinam, Phœniciam, & Syriam proprie dictam: Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertilisque Syria.* Paul. Pandect. tit. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur; sed quisque secundum necessitatem mutua inutilia permutabant; quandoque plerumque evenit ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper nec facile concurrebat, ut cum tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret. Ea materia forma publica percussa, &c.*

Diis charus ipſis: quippe ter & quater
Anno reviſens æquor Atlanticum
Impune. Me paſcunt olivæ,
Me cichorea, leveſque malvæ
Frui paratis & valido mihi,
Latoe, dones: &, precor, integra

ipſis Numinibus gratioſus, ſiquidem ter & quater annis ſingulis ſine infortunio inſtruo mare Occiduum. Me nutriunt olivæ, me cichorea, & malvæ tenues. O Latonæ fili, da mihi valere, & potiri acquiſitis:

ANNOTATIONES.

13. *Diis charus ipſis.*] Caſtori & Polluci, Neptuno, quorum favor eſt navigantibus optatis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occaſum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virg. Æneid. 4. v. 480.

Oceani finem juxta Solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus eſt: ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

15. *Impune.*] Ironice dictum volunt quidam mercatorem fraudibus & avaritiæ obnoxium, tamen mare quodlibet anno toto quæſtui ſuo ſatis percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, & ope nequaquam vindicantibus. Interim vero ſuas merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat genuina, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis*, non ſecus ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. Sed cum iſte mihi locus objicitur, *Cynthius auris vellit, & admonet* parum ſolerter ac naviter illum a me haud ita pridem explanatum, ut vim & lucem diminutam eximiæ alioqui ſententiæ. Fatebor quod res eſt, ego ſemper ingenii: mens tum læva dormivit. Enimvero illic Juvenalis non modo Marium vult impune ferre ſua furta, ſed & ſuis fruí, ut ibidem annotaram, ſed & de ſuo lætari, in quo a curis Reip. expeditus liberius indulget, *ab octava hora* ſuaviter otioſe epulatur, atque adeo ex infenſis capit emolumentum, ex ira Numinum ſibi delicias facit. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 445. Annot.

paſcunt olivæ, &c.] Ego vero me felicioſiſſimis hominibus exiſtimem, modico & pacato cibo victitantem. ſi modo largiantur Dii valetudinem; fortunæ tenuis uſum tranſmittam, ac poeſeos oblectamenta.

olivæ.] Plin. lib. 15. cap. 3. *Oliva in Ægypto craſſiſſima, olei tamen habent exiguum: in Syria & Italia nec cappari majores, carne commendantur in cibis, cum oleo vincantur: & in Italia ceteris Picena & Sidicina. Sale (muria) ſapave: nec non aliqua oleo ſuo . . . . . herbarumque viridium ſapore condiuntur*, præcipue fœniculi in Narbonenſi Gallia, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] Κιχώρια, κιχόρια, & κιχόρεια, pluralis nempe numeri, quæ agreſtes herbæ ſicut & *malvæ*, inter cibos & edulia veterum, pariter & *olivæ*, recenſentur a Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Caſaubon. in cap. 32. lib. 3. Athen. ubi Alexidis verſum ita corrigit, Τῶν γὰρ κιχορίων ἐν ἑψαρῷ σ' ἐδὼ ἔγω. Porro qua ratione coqui veteres olera iſta pararent & condirent, edidſerit Galenus ex Eraſiſtrato lib. de Sectione venæ ad Eraſiſtrateos Id. Caſaub. Ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, & intybum. Non. Marcel. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virgil. Georgic. 4. v. 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placenta, *Ruſtici edunt libenter atros intybos.*

Leveſque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam eſſe boni ſuci; arteriam lenire, acres in corporis ſuperficie ſiccos educere, renum & veſicæ irritationibus, prodeſſe, excerni facile, mediocriter alere, hortenſique ſilveſtrem eſſe meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utiliſſimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioſcorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Heſiodi verſum 41.

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνηαρ, *neque norunt quam magnum ſit bonum in malva & aſphodelo.*

17. *Frui paratis.*] Eccleſiaſtæ cap. 5. *Cui dedit Deus divitias atque ſubſtantiam, poteſtatemque tribuit, ut comedat ex eis, & fruatur parte ſua, & lætetur de labore ſuo, hoc donum Dei eſt.*

18. *Latoe.*] Apollo filius Latonæ, inde Latous & Latonius dictus, ſicut & Diana ejus ſoror, & eodem cum eo partu edita.

Es, precor.] Non abſurde Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuiſſe a manu Horatii, *Adprecor integra cum mente*: ſicut lib. 4. Ode ultima, *Rite Deos prius apprecati.* Sacerdos nimirum precatur, adprecatur populus, id eſt, verba precantis Sacerdotis iterat; quod, *Favete linguis*, dicebatur. Ita ille,

necnon cum ſana mente ſenectutem ducere haud fudam, quaſo, & lyrâ non deſitutam.

Cum mente, nec turpem ſenectam
Degere, nec cithara carentem.

ANNOTATIONES.

19. *Nec turpem ſenectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi gravem & moleſtam; non languidam, inermem, imbecillam, non delirantem, non querulam, morosam, anxiam, ſed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Senect. ex Cæcilio; *Hoc in ſenecta miſerrimum, ſentire ea ætate eſſe ſe odioſum alteri.* Plin. lib. 7. cap. 50. *In ſenectute*, inquit, *hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta.* Vide & cap. 48. ejuſdem libri, ubi mentio de Gorgia Leontino, qui centum & ſeptem complevit annos: interrogatus autem qua ratione tamdiu fuiſſet robuſto corpore, ſenſibus integris, memoria firma, ingenio vegeto, proſpera denique valetudine; respondit. ὅδην πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα ποιῆσαι. *Nihil unquam voluptatis cauſa faciens.* Is Empedoclis fuerat diſcipulus; præceptor autem Periclis, Iſocratis, aliorumque. Cic. de Senect. & alibi. Philoſtrat. Plato, &c.

20. *Nic cithara carentem.*] Poeſios facultate, quæ ſolet in ſenibus ſeneſcere: vel ſuavitate muſicæ & cantus, qua Solon narratur ſenectutem mala temperaſſe ac levaſſe: & Socrates annum provectus citharæ operam dediſſe. Sic & Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram ſuam, quam commendat.

Depoſcimus, ſi quidpiam privatim otioſi tecum cecinimus, quod vigeat & hunc in annum, & in alios multos: bona recita poema Latinum, à teſtudo, quæ Lesbio primum civi modulos dediſti:

[12]

POſcimus, ſi quid vacui ſub umbra
Luſimus tecum, quod & hunc in annum
Vivat, & plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen,
Lesbio primum modulate civi:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 2.

1. *Poſcimus, ſi quid, &c.*] Suam ipſe lyram compellat: quod Poetis familiare eſt. Sic Virg. Eclog. 8.

Incipe Manalios mecum, mea tibia, verſus.

Sic & Pindar. Olymp. Od. 2. ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, & Pyth. Od. 1. χρύσεα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος. Sic etiam rex Pſalter Pſ. 107. *Exurge Pſalterium & cithara.*

Poſcimus.] Placet ſane quorumdam lectio, *poſcimur.* Hoc ſenſu: a Mæcenate poſcimur, ſi quid dignum memoria *ſub umbra*, in ſeceſſu & inter privatos parietes ſcripſimus, id in lucem edamus & in publicum; utque palam omnibus fiant noſtri verſus, ſolis prius amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis ſoluti.

2. *Luſimus.*] Animi relaxandi cauſa lyram pulſantes, & Lyricos verſus conſcribentes. Vel potius ex more Poetarum, carmina ſua ſtudio quamvis & arte elaborata luſus vocat.

Tecum.] Modo voce tantum, modo fidibus & voce ſimul canebant veteres: modo alternatim ac viciſſim fidibus ac voce. Ammian. Marcell. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illuſtrium facta heroicis compoſita verſibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.* Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Hanc primum veniens plectro modulatus eburno
Felices cantus ore ſonante dedit.
Sed poſtquam digiti fuerant cum voce ſoluti,
Edidit hæc triſti dulcia verba modo.

Quod & hunc in annum Vivat, & plures.] Non *metuentia ſcombros carmina, nec tineis digna cedro*, id eſt, Immortali hominum memoria. Perſ. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, Barbite, carmen.*] Latino carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, ſicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτος muſicum inſtrumentum pluribus intentum chordis; unde Theocr. πολύχορδον. Supra Od. 1. *Lesbium barbitum.*

5. *Lesbio primum modulate civi.*] Celebrat imprimis ab Alcæo, duce poetaque eximio, Methylenis oriundo, in Lesbo inſula; de qua ſupra.

Modulate.] In modulis obſecute, id eſt, modulatus es, modulos reddidiſti, ad Alcæi arbitrium. Alii paſſivam hic ſignificationem notare, ſicut in Arte Poet. v. 263. *Immodulata poemata.* Quod autem ait Horatius, *primum*, videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipſo poſteriori tribuitur apud Athen. l. 4. c. 23. Verum ibid. §. 25. Euphorion ait, Sappho biti meminiſſe tum Sapphonem tum Anacreontem novumq; non eſſe inſtrumentum. Dicendum tamen rur antiquius videri ipſo Alcæo, ſed ab eo

Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Littore navim,
Liberum, & Muſas, Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, & dapibus ſupremi
Grata teſtudo Jovis, O laborum

[123] *qui militiâ licet efferatus, tamen* ſeu *in bello, ſeu navem agitatam* in *humidâ ripâ* alligaverat, *cantabat Bacchum, atque Muſas, & Venerem, puerumque ſemper eam comitantem, necnon Lycum oculis*
[124] *& capillis nigris conſpicuum. O lyra Apollinis ornamentum, ſummique Jovis epulo jucunda, ave, & arrumarum*

ANNOTATIONES.

ulis novis auctum ac perfectum duntaxat: vel, uod primus Odas Alcaicas barbiti fidibus ceciit, hinc ejus inventionem ipſi aſcribi. Ex Lilio Gyraldo, Attilio Donatian. & aliis, in Muſicis & in arte modulandorum carminum eritiſſimus Alcæus, & Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poeta, ſi quis alius, muſices erat ſcientiſſimus.* Floruit ante Chriſtum annis ſecentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] ui ſeu in caſtris, ſeu a bello & navigatione quiſceret, citharæ ſtudium & oblectationem non mittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortiſimus ac belliger poeta. Et lib. 14. cit. pugnaem ſtrenuitatem antepoſuiſſe poeticæ, plus æquo ellicoſum: ibidemque refertur ejus carmen, quo as ædes omni genere armorum ſplendidas & oratas oſtentat & gloriatur; illaque fuſe deſcribit. ic. Tuſcul. 4. n. 71. *Fortis vir*, inquit, *Alcæus ſua Republica cognitus.* Pittacum nempe tyranum Mitylenis expulit: alioſque armis perſecutus t, Athenienſes quoque & Tyrrhenos bello fatiavit. Strabo. Laert. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. ficſcribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro rrito donatur, quia tyrannos inſectatur: multum iam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, magnificus, & diligens, Homero ſimilis; ſed in luſus & in amores deſcendit, majoribus taen aptior.* Dionyſ. Halicarnaſſ. *Alcæi*, inquit, *gentem conſidera ſpiritum, & brevitatem & ervitatem cum vehementia: præterea ſuratam tionem cum perſpicuitate .... ante omnia ra politicorum negotiorum affectus.* lib. de Struca Orationis. Vide & lib. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 19. Alus Mityleneus ita canit: Τέγξε πνεύμονας , &c. *Riga pulmones vino.* & alibi: *μηδὲν φυτεύσῃς πρότερον ἄμπελον. nullam am plantaveris arborem prius vite.* Quod itatus Horatius Od. 18. ſupra. Ejuſdem ſentiæ carmina perleges apud eundem Athen. valocis, quibus Alcæus ad bibendum largius itat, quod *vinum inducat dolorum oblivionem, d ſit remedium mœroris præſtantiſſimum, a is ac Semela filio hominibus datum, &c.* eneremque, &c.] Amatoria namque ſcripſit m carmina. *Sed & in luſus & in amores deſcendit Alcæus.* Quintil. paulo ante citatus. Apud Ariſt. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: Θέλω τίνα εἰπεῖν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς. *Volo tibi aliquid dicere, ſed me prohibet pudor.* Cui reſpondit Sappho: Si res honeſtas ac bonas animo ac deſiderio concepiſſes, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupaſſet, Vide Athen. lib. 13. c. 8. ubi de *Alcæo Sapphus amorem citharæ canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*] Veneri filium Cupidinem appingi ſemper, & comitem addi ſolitum, notavimus ante, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*] Dilectum Alcæo pueram. Cic. Tuſcul. 4. cit. *Quanon juvenum amore ſcripſit Alcæus?* & de Nat. Deor. lib. 1. n. 80. *Nobis, qui concedentibus Philoſophis antiquis, adoleſcentulis delectamur, etiam vitia ſæpe jucunda ſunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At eſt corporis macula nævus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque Crine decorum.] Sic ad Piſones. v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Ita nimirum formoſi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Muſis capillitium cum laude aſſignat; *ἰοπλοκάμων.* Apud eumdem alibi, pariter & Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ ἐλικώπις; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.*] Citharam enim ipſe dicitur inveniſſe, lyram vero ſibi conceſſam a Mercurio velut propriam uſurpaſſe. Quod fuſius ſupra monui, Od. 10.

Dapibus ſupremi Grata teſtudo Jovis.] Jovis epulum ſumma lætitia, adeoque non ſine Muſicæ ac citharæ jucunditate celebrabatur. Athen. lib. 14. c. 6. ex Homero ait: *citharam epulorum ſociam a Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Muſica, tum quod temulentorum petulantiam mitiget & cohibeat; tum quod triſtitiam diſcutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in prima Iliade, poſt ambitioſam illam de Achille contentionem, fingit Muſica Deos recreari, Apolline citharam pulſante, Muſis autem dulci voce accinentibus. Et paulo poſt ſubjungit; Priſcos ſtatuiſſe Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentia numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

levamen ſuave, mihi quandocunque bene advocanti.

Dulce lenimen, mihi cunque ſalve
Rite vocanti. 15

ANNOTATIONES.

15. *Dulce lenimen.*] Athen. mox. cit. ibid. *Fortiſſimi quidem Lacedæmonii cum tibia ſub ſignis ſunt: Cretenſes cum lyra, cum ſiſtulis & tibiis Lydi, ut ſcribit Herodotus. Ex barbaris autem multi legatos ad hoſtes cum tibiis & citharâ mittunt, ut eorum infeſtas mentes emolliant.* Theopompus lib. 46. hiſtor. *Tradit Getarum legatos citharas pulſantes advenire.* Hæc ille. Conſtat. certe muſicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac diſcuti mœſtitiam: patet ex ſacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saul malo vexatus ſpiritu, citharam pulſante Davide, recreatur ac levius habet. Horatius Ode præcedenti ſenectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.] Expletiva ſolum & inanis videtur quibuſdam iſta vox: ſed non vacat ornatu, eamque non raro adhibere amavit noſter Poeta nuſquam vanus. Sic Terent. *adeſdum*, pro *adeo*. Sic πῶς, neque Græcis, nec aliis hactenus περίλογον exiſtimatum eſt.

Salve.] Videtur hic ſignificare, ſaluti ſis, ſato lenimen & auxilium præſta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum conſolatur, quod a Glycera non redametur.

Tibulle, ne plus quam decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram: neve lugubres elegias recites, quod fractâ fide, præ te fulgeat adoleſcentior. Ecce amor Cyri aduriti Lycoridem fronte exili decoram: Cyrus autem fertur erga Pholoën immitem. At capra

Albi, ne doleas plus nimio, memor [125]
Immitis Glyceræ; neu miſerabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læſa præniteat fide.
Inſignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in aſperam
Declinat Pholoën. Sed prius Appulis

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 6.

1. *Albi.*] Hic ille eſt, cujus Elegiæ manibus omnium tanta cum voluptate teruntur, *Terſus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. 10. Epiſt. 8. *Te nimio plus dilige*, inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glycera.*] Ejus enim ipſe noverat ingenium intractabile, & in ejus proterviam impegerat haud ſecus ac Albius Tibullus. Vide infra lib. 3. Od. 19. v. ult. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hic poni velint, pro Delia vel Nemeſi, quas Tibullus adamavit; nominare vero noluerat Horatius, ſeu ob verecundiam, ſeu metu legis Juliæ; de qua dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. & Sat. 2. v. 37.

Miſerabiles elegos.] Rebus mœſtis aptum carminis genus: ab ἐλεεῖν *miſeratione*, vel ἐ, ἐ, dolentis particula factum nomen. Ad Piſones v. 75.

Verſibus impariter junctis querimonia primum, &c.

4. *Læſa præniteat fide.*] Pulchrior videatur in amore, præferatur junior amaſius, non habita ratione fidei, quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. paſſim. Ita vero ſcribit, lib. 3. Eleg. 9.

Nulla fides inerit: perjuria videt amantum
Jupiter,
Quamvis perfida, cara tamen, &c.

5. *Inſignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Alia exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum conſoletur. Lycoris amorem ſuum dedit Cyro: hic vero illam ſpernit, & aliam amat, proſequitur, a qua redamari nulla ſpes eſt.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretentur tenuem & pellucidam cutem in fronte. Alii angustam & parvam frontem in pulchritudine commendari aſſerunt; uno tamen refragante Scaliger, qui hunc Horatii locum vellicat ſuo more. Ita ſter lib. 1. Epiſt. 7.

Reddit
Forte latus, nigros anguſta fronte capillos.

7. *Sed prius Appulis, &c.*] Ἀδύνατον. Virgil. Eclog. 1.

Ante leves ergo paſcentur in æthere cervi,

Junge

ungentur capreæ lupis,
Quam turpi Pholoe peccet adultero. [126]
ic viſum Veneri; cui placet impares
ormas atque animos ſub juga ahenea
ævo mittere cum joco.
Ipſum me melior cum peteret Venus,
rata detinuit compede Myrtale
ibertina, fretis acrior Adriæ
urvantis Calabros ſinus.

lupis Apuliæ antea ſociabuntur, quam Pholoe amatori fido morem gerens delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gaudet diſſimiles formas ac mores ſubjicere jugo ineluctabili, non ſine gravi ludibrio. Memet, cum requireret amoris præſtabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, aſperior Adriatico mari Calabriæ ſinus inſidente.

ANNOTATIONES.

t Eclog. 8.

Jngentur jam gryphes equis, &c.

Appulis.] Synec. pro quibuſlibet aliis. De pulia Italiæ regione, jam ante non ſemel.

9. *Quam turpi Pholoe peccet adultero.*] Id eſt, inquam Pholoe reda mabit Cyrum, a quo pere amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.] An quod ſine ratione Lycoridis amari gnæ oblatos amores contemnat Cyrus? An od Pholoe nequaquam Cyrus placeat, nec nabilis ſed turpis videatur; quamvis Lycoris rmoſum exiſtimet? An quod fidem alteri derit Pholoe, quam violare nefas putet.

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Venus ique ludum parat, faciendo ut quis depereat nnino diſparem ætate, natura, moribus, condione: neque adeo frui poſſit unquam cupitis. ripides, *Stulta*, inquit, *mortalibus proponit nus.* Τὰ μὴρα πάρεστιν Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea Sævo mittere, &c.*] Du- & inſuperabili amoris nexu devincire, at- addicere alterum alteri nequaquam reda- nti.

Ahenea.] Sic alibi noſter, nempe Epiſt. 1.

Hic murus aheneus eſto.

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur t quidam Cupidinem Veneris perpetuum cotem, quæ mater ſæva Cupidinum, &c. at n aliis malim intelligere ſicut Fortunæ, quan- res humanas diſturbat ac vertit, ſic Veneri ludum eſſe quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, ſuumque nunquam finem aſſecuturo. Infra lib. 3. Od. 27. *Perfidum ridens Venus, &c.*

13. *Ipſum me, &c.*] Sui dat ipſius exemplum, ut magis perſuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipſa expetebat amatorem. Virgil. Eclog. 3.

Parta meæ Veneri ſunt munera.

14. *Grata detinuit compede, &c.*] Ita ſuam amant ſervitutem Veneris & Cupidinis mancipia licet duram ac moleſtam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui ſervierant, & in libertatem aſſerti fuerant.

Fretis aerior Adriæ.] Maris fluctibus inſtabilior, vehementior ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille eſt ampliſſimis Mediterranei maris, inter Italiam hinc, & Illyricum atque Græciam inde protenſus. Hodie **The Gulph of Venice.**

16. *Curvantis Calabros ſinus.*] Fluctuum impetu atque æſtu ripas diruentis, in terras ſe inſinuantis, ſinuſque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninſula inter mare Adriaticum & ſinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes vero præcipuæ Tarentum, Brunduſium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus fama ſuper æthera notus, Ionii maris undas amplo ac ſinuoſo influxu recipit effuſas.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum quod Epicureos secutus cultum Deorum neglexerit.

Numium rarus & remissus venerator fui quidem; cum vesanâ Philosophiâ eruditus aberro; jam verò contra velificari adigor & dimissam viam religere. Enimvero Jupiter fulguribus nubes findens per sudum intonan-

PArcus Deorum cultor & infrequens, [127]
Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro, nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque Diespiter 5
Igni coruscо nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes [128]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione & cultu numinum agit, περὶ θεῶν, ὡς περὶ θεῶν locuturus, undique congerit & cumulat quicquid gravitatis esse potest in verbis, in figuris, in sententiis. Eas passim attende, lector, & consectare.

2. *Insanientis sapientiæ.*] Ὀξύμωρον. Sic in Ajace Sophocles ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. S. Gregor. Nazianzen. ἄσοφος σοφία. Tull. Philip. 1. *Insepultam sepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei lib. 17. cap. 13. *Insipienter sapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri disciplina, omnes spernens religiones in gravissimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 122. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religionem, cum Diis immortalibus & opem & gratiam sustulit. . . . . Tollit id quod maxime proprium est optima præstantissimaque natura. Quid enim melius, aut quid præstantius bonitate & beneficentia? Qua cum carere Deum vultis . . . . . neminem ab eo amari, neminem diligi vultis . . . . Quanto Stoici melius, qui a vobis reprehenduntur!* Et n. 124. *At etiam Epicuri liber est de sanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto, quam ad scribendi licentiam libero. Qua enim sanctitas, si Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorsum Vela dare.] Metaph. a nautis, qui a recto se aberrasse cursu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus Cogor relictos, &c.*] Fateri cogor hunc a Diis orbem regi, resque humanas ab iis curari: adeoque Stoicam disciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroresque abjicio. Namque video non solum coactis & collisis nubibus fulgura & tonitrua fieri, sed puro etiam cœlo; quod cum præter naturam sit, divinum esse oportet, hinc ergo sapientior effectus Jovis potentiam, numen, iramque revereri disco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. & 44. Lucret. lib. 6. paulo post initium, &c.

5. *Diespiter.*] Jupiter, dici pater dictus. Varro 4. de Ling. Lat. A. Gell. lib. 5. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde & Lucetium Salii in carminibus canunt: & Cretenses Δία τὸν ἀμίσιον vocant, ipsique Romani Diespitrem appellant, ut diei patrem.*

6. *Igni coruscо nubila dividens.*] Cic. de Divin. cit. lib. 2. *Nonne perspicuum est, ex prima hominum admiratione, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse efficere rerum omnium prapotentem Jovem . . . . . Placet Stoicis eos anhelitus terra qui frigidi sunt, cum fluere cæperint, ventos esse: cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cæperint dividere atque disrumpere; idque crebrius facere & vehementius, tum fulgura & tonitrua existere: si autem nubium constitu[illegible] expressus se emisserit, id esse fulmen, &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ sereno aëre fierent, esse portentosa, & tristia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa & a Jove aliquid monstrante immissa. Quare hic ab Homerio efferuntur ut certum divinitatis argumentum. Hom. Odyss. υ. ex eo quod stellis micante cœlo, tonitru factum erat, monstri quidpiam alicui a Jove ostendi, conjicitur & infertur:

Ζεῦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' ἰφθίμων ἀγορευῶ
Οὐ μάλα πού τινος ὄβριμον ἔπος τόδε φάσθαι

Jupiter graviter e cœlo tonuisti stellato,
Neque usquam nubes est: ostentum hoc certe alicui prabet.

Virgil. Georgic. 1.

Non alias cœlo cecidere plura serenо
Fulgura.

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cum terribili perculsus fulmine civis
Luce serenanti vitalia lumina liquit.

Egit Equos volucremque currum:
Quo bruta tellus & vaga flumina,
Quo Styx, & inviſi horrida Tænari
Sedes, Atlanteuſque finis
Concutitur. Valet ima ſummis
Mutare, & inſignem attenuat Deus,
Obſcura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit: hic poſuiſſe gaudet.

tes equos ac velocem currum frequenter impulit: quo terra gravis, errantesque fluvii, quo Styx atque odioſi Tenari aſpera domicilia terminusque Atlantis quaſſantur. Poteſt numen infima ſupremis commutare: excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida ſors culmen aufert, cum ſtrepitu reſonante: hic vero depoſuiſſe delectatur.

ANNOTATIONES.

lin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio ſeno die fulmine ictus eſt.* Sueton. Tit. cap. 10. *abinos petit aliquanto triſtior, quod ſacrificanti ſtia aufugerat: quodque tempeſtate ſerena toerat.* Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. Turneb. lib. 9. c. 9. & 13.

Tonantes Egit equos, &c.] Secundum vulgi inionem, fulmenerat ac tonitru, Jove currum im impetu per aerem agente. Supra Od. 12. fine. Hinc Græcis dictus καταβάτης deenſor; & Latinis Elicius: quod putaretur curſuo invectus in nubes deſcendere, unde gravi nitu fulgura & tonitrua eliceret; ac fulmen culararetur.

9. *Quo bruta tellus, &c.*] Fulminante Jove mma & infima commoventur. Servius in v. 92. Æneid. *Et tremefacta ſolo tellus, &c.* ſcribit: Loquente Jove ſtupor elementorum tenditur. Nam quod in motu eſt, quieſcit: contra terra movetur quæ eſt immobilis; idemque locum hunc Horatii affert. Cœl. hodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine mox pendos prius hebetari. Poteſt igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, ſine ſenſu, ſtupens, iners.

10. *Styx, & inviſi horrida Tænari Sedes.*] Ipſi oque Inferi, tonante Jove, obſtupeſcunt. *Styx.*] palus aut flumen Inferorum. *Tænarus.*] coniæ promontorium, ubi per ſpecum & hium ingentem deſcenſus eſt ad Inferos, ſi Poefides.

11. *Atlanteus finis.*] Limites Occidentis ad re Atlanticum, Atlantemque montem. Vide pra Od. 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima ſummis Mutare.*] Stoicum plane it. Apud Laert. lib. 1. Chilon interrogatus, id ageret Jupiter; reſpondit: *Deprimit excelattollit abjecta.* Senec. Thyeſt. Act. 3. Chor. *ima permutat brevis hora ſummis.*

13. *Inſignem attenuat Deus.*] Ex Heſiod. Op. init. per Jovem mortales ſunt obſcuri, clarique, nobiles & ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obſcurus augetur, ſuperbus dificcatur, &c.

Βριάει, βριάοντα χαλίπτει,
Ἀρίζηλον μινύθει, ἀδηλήσι δίζυι, &c.

14. *Obſcura promens.*] Eos qui latebant ignoti & abjecti, erigens, provehens, jamque nitescere ac fulgere imperans. Pſalm. 75. *Hunc humiliat, & hunc exaltat.* Senec. cit. Thyeſt.

Omne ſub regno graviore regnum;
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
. . . . . .
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

Hunc apicem rapax Fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, ſummum imperium ab iſto aufert, & alteri tradit.

Apicem.] Proprie eſt inſigne ſacerdotum apex, ex Feſto. Valer. Maxim. *Suſpitio inter ſacrificandum apex e capite prolapſus eidem ſacerdotium abſtulit.* Ovid.

Ludit in humanis divina potentia rebus:
Et ſubito caſu, quæ valuere ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. & ſeq. Item 10. v. 56. & ſeq.

15. *Cum ſtridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejuſque rapidæ converſionis ſtridorem notat. Et quidem non ſine gravi mortalium concuſſione, perturbatione, quærimonia, fiunt illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

ODE XXXV. Ad FORTUNAM.

Ut ſervet Cæſarem in Britannos profecturum.

O Dea, quæ charo dominaris Antio, parata hominem mortî obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades: tibi votis anxiis ſupplicat inops agricola: Te maris potentem orat quiſquis mare Carpathium fatigat navi Bithynâ.

O Diva, gratum quæ regis Antium, [130]
Præſens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit ſollicita prece [131]
Ruris colonus: te dominam æquoris,
Quicumque Bithyna laceſſit
Carpathium pelagus carina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *O Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametſi nullum numen habet; ut ait Juvenalis in fine Sat. 10. & Sat. 14. v. 315. huic tamen omnia ſtulti aſſignant; atque ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, locis omnibus, punctisque horis, omnium vocibus, Fortuna ſola invocatur; una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conviciis colitur: volubilis, & cæca etiam exiſtimata, inconſtans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, ſola utramque paginam facit. Adeoque obnoxia ſumus Sortis, ut Sors ipſa pro Deo ſit qua Deus probatur incertus.*

Gratum qua regis Antium.] Equeſtri Fortunæ templum erat Antii, valde quidem famoſum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipue ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *Monuerant & Sortes Antiatæ, ut a Caſſio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 25. *Vidimus apud Antium promoveri ſimulachra Fortunarum ad danda reſponſa, &c.* Alii *gratum* dici volunt, ob amœnum adeo ſeceſſum, ut eo cogitarit Nero ſedem transferre Imperii. Vide Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epiſt. 8. ſcribit, *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volſcorum caput, Neronis patria, claſſe potens: nam cum interdictum mari eſſet Antiati populo ſæpius rebelli, *Naves Antiatium partim in navalia Romæ ſubductæ, partim incenſæ, roſtriſque earum ſuggeſtum in foro extructum adornare placuit: Roſtrataque in templum appellatum.* Tit. Liv. l. 8. cap. 14. In tutela Fortunæ erat quæ ibi religioſe colebatur. Quo pertinere non abs re videatur quod narrat Tit. Liv. lib. 6. cap. 9. *Animis Camilli rei majori, Antio imminebat . . . . . ſed quia niſi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collega, Romam profectus, ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter ſermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere, Diis cordi fuiſſe) legati ab Nepeta ac Sutrio auxilium adverſus Etruſcos petentes veniunt: brevem occaſionem eſſe ferendi auxilii memorantes. Eo vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præſens vel imo tollere de gradu, &c.*] Potens & parata derepente ac ſubito *ima ſummis mutare, inſignem attenuare, obſcura promere*, ejicem inde rapere non ſine ſtrepitu ac ſtridore acuto, *atque illic ad arbitrium ponere:* ut eſt in Ode ſuperiore, quem locum cum iſto confer ſtudioſe lector. Vide & Macrob. lib. 5. cap. 16. ubi ſic habet: *Fortunam Homerus neſcire maluit, & ſub decreto quam μοῖραν vocant, omnia regenda committit; adeo ut hoc vocabulum τύχη in nulla parte Homerici voluminis nominetur. Contra Virgilius non ſolum novit & meminit; ſed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam & Philoſophi, qui eam nominant, nihil ſua vi poſſe, ſed decreti ſive providentiæ miniſtram eſſe volunerunt.*

5. *Te pauper ambit, &c.*] Quiſque tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi, Σώτειρα Τύχα, τὺν γὰρ ὀπίσσω κυβερνᾶτας θοᾶι ναῦι, ἐν χέρσῳ τε λαιψηροὶ πόλεμοι, κ' ἀχορὰι βυθιάδρομοι. *O ſervatrix fortuna, a te in mari gubernantur celeres naves, in terra vero rapida bella, & tumultuoſi conſilium ferentes.*

7. *Bithyna.*] Metonym. pro qualibet alia navi. Seu quod Bithyni rei nauticæ peritiſſimi, ναυτικώτατοι, apud Euſtath. in Dionyſ. ſeu quod frequens erat negotiatio ad eam Aſiæ Minoris regionem Euxino mari circumfuſam, Propontidi vicinam, Thraciæ adverſam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Inſula Carpatho, Cretam inter & Rhodum, hodie *Scarpanto.*

Te

Te Dacus aſper, te profugi Scythæ,
Urbeſque, genteſque; & Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni.
Injurioſo ne pede proruas [132]
Stantem columnam: neu populus frequens
Ad arma ceſſantes, ad arma
Concitet, Imperiumque frangat.
Te ſemper anteit ſæva Neceſſitas,
Clavos trabales & cuneos manu
Geſtans ahena: nec ſeverus

Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam & nationes; nec non Latium bellicoſum, & matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur. Ne pede noxio ſubvertas columnam ſubſiſtentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac Imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura neceſſitas aneâ manu ferens clavos prægrandes, & cuneos

ANNOTATIONES.

9. *Te Dacus aſper, &c.*] Te nationes omnes, O Fortuna colunt. *Daci*, gens belliceſa, ad Iſtrum ſeu Danubium fluvium. Tranſylvania, Moldavia, Valachia hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plauſtris vagantes, nullam habentes ſedem fixam & ſtabilem. Juſtin. lib. 48. de illis: *Ne ſpes quidem premii fovet eos hoſte vago, non pecuniæ tantum, ſed etiam ſedis inope.* Infra lib. 3. Ode 24.

Campeſtres melius Scythæ,
Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos,
Vivunt. &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclytum, ac vel una Roma Gentium & Orbis domina ſuperbum. Virgil. Æneid. 5. v. 730.

Gens dura atque aſpera cultu
Debellanda tibi Latio eſt.

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode 1. dixit, *Bella matribus deteſtata.* Metuunt nempe filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitus accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et bene quidem, memores hunc eſſe Fortunæ ludum alta deturbare, humilia ſublevare. Et quod ait Juvenalis Sat. 10. v. 112.

Ad generum Cereris ſine cæde ac vulnere pauci
Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne ſubruas Imperium Romanum jam ſtabilitum, vel Imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut ſeditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita peſſum eant quæ videntur modo firma & ære perenniora.

17. *Te ſemper anteit ſæva Neceſſitas.*] Quidam legunt *Servo neceſſitas*, quaſi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim & lib. 3. Od. 29. *Fortuna ſævo læta negotio.* Et Od. 24. ejuſdem libri, *Dira neceſſitas.* Sophocles in Ajace, ἀναγκαίαν πτύχλω vocat. Et Liberius apud Macrob. lib. 2. cap. 7. neceſſitatem Fortunæ pariter adjungit, his verſiculis,

Neceſſitas cujus curſus averſi impetum
Volverunt multi, pauci potuerunt
Quo me detruſit, &c.
. . . . . .
Fortuna, immoderata in bono æque atq; in malo,
. . . . . .
Nunc me quo dejicis? &c.

Huc & facit quod Ariſtot. rerum cauſas enumerat haſce quatuor, Naturam, neceſſitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales & cuneos manu Geſtans ahena, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuiſſe picturam, qua exhiberentur variæ illa inſtrumentorum genera clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. ſeu cruciandis reis, ſeu rebus firmandis ac ſtabiliter defigendis ideones. *Clavos trabales*, hi ferrei ſunt, ingentes & validi quibus trabes figuntur: unde proverb. *Trabali clavo figere*, pro, *firmiter ſtabilire*, Cic. 7. in Verrem, n. 32. Eraſm. Chiliad. *Herculaneus nodus.* & noſter cit. lib. 3. Od. 24. *Clavos adamantinos*, eodem ſenſu, *figi* a neceſſitate, ait. Item pali ſunt lignei præacuti, quibus olim & modo apud immanem Turcam homines tranſfodacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *Trabalibus telis capita diſciſſa quorundam*, nimirum ut ait paulo ante, *cum flevis cuſibus, feriendi non ſuppeterent inſtrumenta, ipſis barbaris tela eorum vitalibus immergebat.* Itaque trabalia illa tela ſtipites erant acuti per ſuffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu Geſtans ahena.] Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena*, item *cuneus* ferreus, quo ſolebant ſtringi compedes, manicæ & pedicæ. Duobus etiam cuneis ſimul adactis aliquid magis adſtringitur. Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *Vel inter cuneos ferreos*, ſcilicet in arcto parafitus ait accumbere ſe poſſe. Cuneis præterea res finduntur ac ſpinduntur: his etiam rei velut clavis affiguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuſcul. 2. Prometheus a Vulcano ſe affixum Caucaſo queritur,

Uncus

Uncus abeſt, liquidumque plumbum. [133]
Te ſpes, & albo rara fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat:
Utcunque mutata potentes
Veſte domos inimica linquis.
At vulgus infidum, & meretrix retro
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce ſiccatis amici
Ferre jugum pariter doloſi.
Serves iturum Cæſarem in ultimos [134]
Orbis Britannos, & juvenum recens

adeſt etiam uncus, & liquefactum plumbum. Te reverentur ſpes, & fides infrequens, candido panno coopertæ: neque recuſat tibi adhærere, quandocunque mutato pallio aedes magnatum adverſa deſeris: plebs autem inſtabilis, & meretrix perfida contra fugit: amici quoque jugum ſimul portare fraudantes abſcedant, poſt exhauſta ad fæcem uſque dolia. O fortuna, incolumem præſta Cæſarem proficiſci meditantem adverſus ultimos terræ Britannos: ſerves etiam novum agmen adoleſcentium,

ANNOTATIONES.

Mulcibri eſcivit manus:
Hos ille cuneos fabrica crudeli inſerens,
Perrupit artus, &c.

Clavi nimirum ad crucem ligneam, cunei ad lapideam; inquit Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad ſcalas Gemonias; ſeu quo annecti ac teneri firmiter aliquid ſolet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum eſt & affuſo cruciatos aliquando reos; & ferreas manus, uncos, cuneos arctius alligari, tenaciuſque adhærere. Arnob. 6. contra Gentes: *Quid miſerius aut infelicius his eſſe poterit, quam ſi eos in buſtibus ita unci retinent, & plumbea unctiones?*

21. *Te ſpes, &c.*] Hæc ſolent afflictos ſuſtentare, & ſolari adverſis preſſos. Hi enim ſperantes meliora. Fortunamque rotæ converſione benigniorem fore præſentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et alba rara fides colit Velata panno.] Licet enim rari ſint in adverſis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles uſquequaque. Sic *fides colit* Fortunam, *nec* adverſanti refragandique ſe *comitem negat.* Et ob hoc forte dicitur *alba velata panno*; id eſt, ſimplex, ſincera, non fallax: vel quod albo velabant panno caput, qui fidei ſacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de candidatis, adepta dignitate parum curantibus ea perſolvere, quæ tum maxime promiſerant, cum magiſtratum ambirent. Quod mihi quidem longe petitum videtur. Tunm etto judicium, lector ſagax & erudite. Virg. Æn. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco ſignificare videtur antiquam fidem.

22. *Nec comitem abnegat, Utcunque mutata, &c.*] Id eſt, Non deſerit fides amicos, etiam cum ab eis recedit Fortuna, *mutata* cum veſtibus mente; quando miſeros reddit eos, qui beati erant; & facta jam *inimica linquit domos potentium*, & alio migrat.

25. *At vulgus infidum, & meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adverſis perinde ac in ſecundis manent fidi, & juvare perſeverant. At hæc paucorum virtus eſt. Alii enim e multis & e vulgo, amicum fovent quamdiu felix eſt: reflante vero Fortuna protinus avolant. In primis autem meretrix datæ fidei immemor abſcedit, & quanquam utriuſque ſtatus calamitoſi nimirum & fortunati *jugum ferre pariter* ſpoſpoderant, *doloſi* tandem apparent. Nam *diffugiunt ſiccatis cum fæce cadis*, ubi queſtus nulla ſpes amplius; atque ut eſt in proverb. *Fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat.* Eccleſiaſtici cap. 6. *Eſt amicus ſecundum, menſa; & non permanebit in die neceſſitatis.*

29. *Serves iturum Cæſarem, &c.*] Antii fortaſſe tum diverſantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illic meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de qua Dio lib. 53. *Ultimos orbis.* Virgil. Eclog.

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

Vide infra, lib. 3. Od. 4. v. 33.

30. *Et juvenum recens Examen, &c.*] Appoſite Marcilius obſervat duplicem hic ac diverſum Auguſti conſulatu belli aparatum notari: alterum in Britanniam (majorem nempe, ſive Anglian) ductu & auſpiciis ipſius Auguſti: alterum in Arabiam felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit. lib. 53. Plin. l. 6. cap. 28. &c. Strab. lib. 2. & 16. &c. Senſus eſt: Conſcriptum in illa priori expeditione *juvenum examen*, ſeu *novum exercitum*, ob Romani famam nominis jam m... *Eois timendum partibus*, ac paulo poſt terrore illaturum eſſe Parthis, Medis, Perſis; *Oceano Rubro*, Arabibus nimirum illi proximis. N... *ipſa peninſula Arabia inter duo maria Rubrum P... ſicumque procurrit:* ex Plin. mox. cit. Ergo p... peram alii interpretantur Oceanum Britan... majori vicinum occidentis Solis rubeſcentem ... diis: accipe vero ſinum Arabicum, ſeu ipſ... mare Rubrum, quod Græci Erythræum voc...

Exam...

Examen, Eois timendum
Partibus Oceanoque Rubro.
Eheu, cicatricum & ſceleris pudet,
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefaſti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O utinam nova [135]
Incude diffingas retuſum in
Meſſigetas Arabaſque ferrum.

formidabile quidem orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet malorum crimenisque, & fratrum a fratribus interfectorum. Ecquid exhorremus nos homines ſævi? quid impii dimiſimus non violatum? a quo manum cohibuerunt adoleſcentes ob reverentiam Numinum? Qua non alituria pollegimus? O Fortuna hebetatos male noſtros enſes, utinam novâ incude fabrites contra Maſſagetas & Arabas, bene.

ANNOTATIONES.

quoniam ἐρυθρὸς vel ἐρυθραῖος rubrum ſignificat, ſcilicet ob terram rubram, ſive miniatam aquæ ſubſtratam, vel ab imminentibus ejuſdem coloris montibus; unde Sole affulgente ſpecies rubra præbetur mari: Aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Euſtath. in Periegeſ. Dionyſ.

33. *Eheu, cicatricum & ſceleris pudet.*] Inhoneſta quippe ſunt vulnera in bellis civilibus accepta: & quicquid adverſus cives perpetratur, flagitioſum eſt ac pudendum. *Pudet* igitur & *fratrum*, in contrariis ut fit, militantium partibus, atque ita ſæpius a conſanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas? &c.*] Nos hæc ætate ferrea odiiſque pluſquam civilibus infeſta viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid mali ac ſceleſti patrare detractavimus! quid infandi non attentavimus?

35. *Nefaſti.*] Execrandi, conſcelerati, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Qua augur injuſta, nefaſta, vitioſa, dirave dixerit, irrita infectaque ſunto.*

36. *Unde manus juventus Metu Deorum continuit? &c.*] Legunt alii *manum*. Quos religio cohibuit ab audendo ſcelere, a violandis ſacris, templis atque aris violandis, impieque iruendis?

38. *O utinam nova Incude diffingas retuſum, &c.*] Quidam legunt *diſtringas*, & *recuſans*. Senſus eſt: O Fortuna, finge de novo & fabrica nobis gladios, glorioſe quidem in hoſtes Imperii Romani ſtringendos: nam illi prius a nobis male *retuſi* ſunt adverſus fratres, cives, propinquos: civiles diſcordias extingue ſemper funeſtas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur, ſignaque Romana cum decore & gloria inferamus in *Meſſagetas* Scythiæ populos, ubi nunc pars Auſtralis Tartariæ; aliis autem, Paludem Mæoticam incolentes; quaſi *graves Getas* appellatos: *maſſa* enim Scythica lingua, grave ſignificat, ex Iſidoro Origin. 9. Claudian.

Maſſagetaque truces, duro gens aſpera bello.

Item in Arabes gazis ac divitiis famoſos. Arabia inter præcipuas Aſiæ partes cenſetur. Terminos habet a Septentrione Syriam, & fluvium Euphratem, ab oriente ſinum Perſicum, ab Occidente ſinum Arabicum, ab Meridie mare Arabicum, ſive partem Indici Oceani. Porro ad rem præſentem facit quod habet Strabo l. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebiſtas Getarum tenebat Imperium, adverſus quem Cæſar inſtruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcell. *Arabique* vocat *Getarum deſertum.*

ODE XXXVI.

Fauſtum ex Hiſpania reditum Numidæ gratulatur.

ET thure, & fidibus juvat
Placare, & vituli ſanguine debito,

Et thure, & lyricis carminibus, & debito cruore vituli expedis litare Numinibus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 3.

Ad Plocium, vel, ut aliis placet, Pomponium inſcribitur Ode hæc. *Numida* vero cognominari videtur ab illa regione Africæ Libyæ Interioris & Mauritaniæ finitimæ, in qua militaverat.

1. *Et thure, & fidibus juvat, &c.*] Æquum

Cuſtodes

ſervatoribus Numidæ; qui jam incolumis ab extrema rediens Hiſpaniâ, dilectis ſociis oſcula plurima, at nemini plura quàm ſuavi Lamiæ partitur, retordatus adoleſcentia non alia ducere tranſacta, & mutatæ pariter togæ. Nulata dici ſignum deſit Cretenſe; neve prolato cado parcatur: neque ſit pedum ceſſatio ad ritum Saliorum:

Cuſtodes Numidæ Deos:
Qui nunc Heſperia ſoſpes ab ultima [136]
Caris multa ſodalibus,
Nulli plura tamen dividit oſcula,
Quam dulci Lamiæ; memor
Actæ non alio rege puer'tiæ,
Mutatæque ſimul togæ.
Creſſa ne careat pulchra dies nota: 10
Neu promptæ modus amphoræ, [137]
Neu morem in Salium ſit requies pedum:

ANNOTATIONES.

eſt ſacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, & muſica, vitulumque mactare Diis ex voto pro felici reditu facto ab amico noſtro Numida.

3. *Cuſtodes.*] Caſtorem & Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præſides. Unde hic ſub nomine *Deorum* colebatur, teſte Heſychio.

4. *Qui nunc Heſperia ſoſpes ab ultima.*] Qui ſalvus rediit a bello Cantabrico. In ea Hiſpaniæ regione, Oceano Septentrionali proxima, ab Auguſti ducibus geſtum eſt non ſemel, nec valde feliciter, bellum. Quo magis mirum, inde ſoſpitem Numidam rediiſſe *Heſperia ab ultima.* Quod addit, *ultima*, Hiſpaniam clare deſignat: aliàs enim Italia quoque Heſperia dicitur; ut ſupra notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib. 1. Hiſpani ad Occidentem vergunt maxime, μάλιστα ἑσπέριοι, inquit.

6. *Dividit oſcula.*] Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipue vel proficiſcentibus, vel e peregrinatione redeuntibus. Cic. lib. 16. Epiſt. ult. ita ſcribit Tironi ſuo: *Oculos tuos, etiamſi te veniens in medio foro videro, diſſuaviabor.* Sueton. Tiber. cap. 10. *Paucos in digreſſu oſculatus.* Et cap. 34. *Quotidiana oſcula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certe neque advenienti, neque proficiſcenti, quemquam oſculo impertivit, ac ne reſalutatione quidem.* Sic & ſacræ literæ: *Salutate invicem in oſculo ſancto.* D. Paul. Rom. cap. & art. ult. 1. ad Cor. cap. ult. D. Petr. 1. Epiſt. cap. & art. pariter ult.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamia ſupra, Od. 26.

Memor Actæ non alio rege puer'tiæ, &c.] Magnam animorum conjunctionem gignere hæc ſolent. Lamia & Numida eodem prædagogo ſeu rectore uſi, pueritiam ſimul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem una ſumpſerant, tum ex more, *tandem cuſtode remoto*; ut ait noſter ad Piſones Epiſt. Sunt qui *puer'tiæ regem* interpretantur patronum potentem: ſed quid hoc ad pueros? Alii creatum ſorte regem inter pueros colludentes in *ſaturnalibus*, de qua Plato in Theæteto, Jul. Pollux. lib. 9. cap. de convivalibus ludis, & nos poſtea Epiſt. 1. ad v. 59. ubi,

At pueri ludentes, rex eris, aiunt, &c.

Melius certe alii intelligunt magiſtrum, ſive inſpectorem & curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus inſtituendis præficiebantur: παιδονόμος, quaſi παίδων νόμος.

8. *Puer'tiæ.*] Syncope. Sic. *lamna* pro *lamina.* Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 274. *ſurpite* pro *ſurripite*: infra, lib. 2. Sat. 3. & lib. 4. Od. 13. *Porgam* pro *porrigam*, teſte Feſto; & Scil. lib. 9.

10. *Creſſa ne careat, &c.*] Dies iſta qua redditus mihi es, notetur læto ſigno, vel creta, albo nempe lapillo, ſeu Cretenſi; ex more apud Thracas inſtituto, lætas dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. Hinc legendum quidam putarunt *Threſſa*; ſed male, ut novi ad Perſ. Sat. 2. v. 1. Nec enim de conſuetudine Thracum hic agitur, ſed de Cretenſi nota felicitatis indice, candida nimirum. Sic poſtea Sat. 3. lib. 2. v. 246.

Creta an carbone notandum?

Et Perſ. Sat. 5. v. 108.

Illa prius creta, mox hæc carbone notaſti.

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad plenam ſignificationem lætitiæ, large bibendum ait; ſimul & veterum tangit morem, quo amicos vel proficiſcentes, vel e peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ cœnabantur viaticæ, & adventitiæ.

12. *Neu morem in Salium ſit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia & ſaltationes iis ſimiles, quas exercent Salii Martis ſacerdotes. Numa Pompilio inſtituti, numero duodecim, e Patricio genere: a Tullo deinde Hoſtilio duplicati. Hi æneâ galeâ, baltheo, ac thorace armati per urbem incedebant, gradu compoſito, ad tibiæ modulos ſubſilientes: unde nomen. Sacra illa cœnis quoque ſumptuoſis cantibus & ſymphonia opipare celebrabant. Vide plura ap[ud]

Ne[c]

Neu multi Damalis meri
Baſſum Threicia vincat amyſtide:
Neu deſint epulis roſæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalim putres [138]
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Laſcivis hederis ambitioſior.

Neve Damalis plurimi vini bibax certet cum Baſſo pocula Thracibus: neve convivium roſis careat, nec apio conſtanti, nec fugaci lilio. In Damalin cunctis deſigent aſpectus laſcivos: at Damalis ab novo non abſtrahetur amatore, hederis harentibus tenacior.

ANNOTATIONES.

Liv. lib. 1. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maxime vero Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionyſ. Halicarn. lib. 2. ſic habet: *Hi autem Salii omnes ſaltatores ſunt, & laudatores armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Ling. Lat. ſic habet: *Salii a ſaltando, quod facere in comitio quotannis in ſacris ſolent & debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Baſſum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo ſic amatore conſuefcat, ut relicta veteris amici familiaritate, Baſſi videlicet, non amplius cum eo certet bibacitate vinoſa quidem mulier.

Multi meri.] Tull. lib. 9. Epiſt. ult. *Non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi joci.* Alii ſic interpretantur: Baſſus & Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Baſſum.*] Is forte eſt Iambicus ille Poeta ad quem eſt Propertii Eleg. 4. lib. 1. & Eleg. 10. lib. 4. Triſt. Ovidii. Ubi male, *Battus* legitur; Baſſus etiam vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii ſcriptores. Teſtis Scaliger.

Threicia amyſtide.] Vel poculo valde capaci, vel bibendi genere apud Thracas & Scythas uſitato ἀπνυστί, ſine reſpiratione, ἄμυστι, hiante & patenti ore & rictu: unde ἀμυστίζειν dicitur is qui ſic vinum ingurgitat, largo hauſtu, ductim, confertim & conteſtim; non autem ſorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympoſ. Cœl. lib. 4. cap. 26. & lib. 15. cap. 9. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu deſint epulis roſæ.*] Ad corollas nempe texendas ex epulantium more veterum, tum ad delicias, tum ebrietatis coercendæ cauſa, ut notavi jam alibi, & mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque ἑλινον propterea dicitur, ac inter coronarios flores cenſetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

17. *Omnes in Damalin putres Deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti ſepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni ſe addicet Numidæ.

Putres.] Laſcivos, libidine fractos. Perſ. Sat. 5. v. 58.

Ille in Venerem eſt putris.

Deponent.] Timentium & languentium oculi dejecti ac depoſiti: contra ſecuronum elati & recti. Propert. lib. 1. Eleg. 1.

Tum mihi conſtantis dejecit lumina faſtus,
Et caput impoſitis preſſit Amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo Divelletur, &c.*] Damalis in amore conſtans & fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenacius adhærens, quam hedera muro vel arbori.

ODE

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extincta Cleopatra.

Jam compotandum eſt, O ſocii; jam planctâ levi terra percutienda eſt: jam tempus adeſt epulis Salliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Cæcubum vinum proferre è cellis veteſtis, dum Capitolio everſionem, & exitium Imperio Romano moliebatur Regina inſaniens cum turmâ fœdâ homi-

NUnc eſt bibendum, nunc pede libero
Pulſanda tellus: nunc Saliaribus [139]
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, ſodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus & Imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 9.

1. *Nunc eſt bibendum, &c.*] Poſt inſignem illam ad Actium Auguſti victoriam, ſuperatumque Antonium cum ſua Cleopatra, quæ Romanis dominari ſtulte appetebat; libere jam impudiandum, hilariter epulandum eſt. De his Flor. lib. 4. cap. 1. Liv. lib. 130. & 133. Plutarch. in vita Antonii, Sueton. Oroſ. &c. ſcilicet Imperio Romano Triumviris partito, Auguſti ſorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remiſſo, Cleopatræ ſe amoribus immerſit Antonius. Hinc iratus Cæſar bellum ei molitus, in Epirum copias tranſportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commiſſo, Antonium & Cleopatram tam glorioſe vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipſius vitæ deſperationem adegerit. Ob res tam præclare geſtas, ſupplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum inſtitutas indictaque lectiſternia, gratulatur Auguſto Romaniſque Horatius hac Ode, ut & Epod. 9. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat:* vel enallage; pro, *tempus eſt:* vel, deſtinatum fatis, hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, noſtramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis Numinibus ſternendo, tum opiparas celebrando cœnas & epulas, quales Saliis conſuetæ & ſolennes, ut locum dederint proverbio, *Saliares cœnæ*, id eſt, ſumptuoſæ. Vide ſupra Annot. Od. 36. ad vocem *Salium*, Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. paſſim de lectiſterniis, quorum ſuperſtitionem inſectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis: *Lectiſternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut ſtratis poſſint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impreſſio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus diſcordiis antea Republica, & femina jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec e cellis promere vina generoſa, quale Cæcubum e Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos & Amyclas urbes. Martial. lib. 13. Epigr. 115.

Cæcuba Fundanis generoſa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti Regina, furioſa ambitione acta, ſolitis cubicularis ſtipata, eunuchis nimirum, omnia ſibi ſpondens, atque ob aſpirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas Funus & Imperio parabat, &c.*] Recte obſervant docti interpretes, mentionem hic Antonii fieri nullam, ſed Cleopatræ duntaxat; tum quod e civili bello nulla triumphi manet gloria; tum quia vulgo dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita ſcribit: *Furor Antonii, quatenus ambitu non intactus, luxu & libidine extinctus eſt. Quippe poſt Parthos, cum exoſus arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ quaſi bene geſtis rebus in regio ſe ſinu veſciebat. Hac mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum Imperium petit; & promiſit Antonius: quaſi facilior eſſet Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, ut facile: ſed patria, nominis, togæ, faſcium oblitus, totus in monſtrum iſtud, ut mente ita animo quoque & cultu deſciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare* eſt, rem rei ſic miſcere, ut corrumpatur utrumque, neutra permaneat: quod quidem ſpadonibus competit. Nam ex Greg. Nazian. in Epitaph. Baſilii magni, inter mulieres viri eſſe videntur, inter viros autem ſunt mulieres, ob emaſculationem, ſeu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2.

Hiſpo ſubit juvenes: & morbo pallet utroque

Morb

Morbo virorum; quidlibet impotens [140]
Sperare, fortunaque dulci 11
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una ſoſpes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores 15
Cæſar, ab Italia volantem
Remis adurgens; accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Ægoniæ; daret ut catenis 20
Fatale monſtrum: quæ generoſius [141]
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit enſem, nec latentes
Claſſe cita reparavit oras.

num hæc inquinamentorum, nihil non ſibi temere promittens, fortunâ favente dementata. Verum faſtum ejus imminuit unica navicula vix ab incendio ſalva: & animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Auguſtus, quando fugientem ab Italiâ perſecutus eſt remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox inſectator per agros Ægoniæ nivoſa) ut in vincula conjiceret funeſtum portentum. Illa verò ſtrenuè mori volens, haud gladium exhorruit more feminæo, nec recondita celeri navigio terras requiſivit.

ANNOTATIONES.

10. *Quidlibet impotens Sperare.*] Sunt qui interpretentur, Valde potens; ſed alii melius; impar & impotens ambitionem frænare, quidlibet temere ſperabat. Sic enim qui ſe continere ab illicitis nequit, ſui dicitur non compos, & animi impotens; quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coercere, imo ab iis victus, huc illuc ut ſervus trahitur.

12. *Sed minuit furorem Vix una, &c.*] Bene ſcripſit quidam: *Fortuna vitrea eſt: cum ſplendet frangitur.* Itaque ſpes inſanas, ſuperbos faſtus, & arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando e claſſe tam numeroſa, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, qua fugeret. Subtiliter hic a nonnullis intelligitur Auguſtus, qui fuerit unus ſoſpes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus, quibus deflagrarant Julius quidem Cæſar primum, ac ſubinde Antonius. Flor. cit. *Prima dux fugæ Regina, cum aurea puppe, veloque purpureo ſe in altum dedit: nox ſecutus Antonius; ſed inſtare veſtigiis Cæſar, &c. . . . . prope manus tenebatur. Prior terram occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæſaris provoluta tentavit oculos ducis fruſtra. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico Redegit, &c.*] Vel exquiſito vino ex illa Ægypti regione, Mareotidi paludi vicina, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. & meminit Virgilius Georgic. 2.

Sunt Thaſiæ vites, ſunt & Mareotides albæ.

Lo nempe, cum ſuo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel, regni *Mareotici*, id eſt, Ægypti opibus nimium confiſa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam inſaniam, cum jam ſibi arrogat aliena, de proriis laboravit, ſibique timuit, ne hoſtium præda fieret; quod revera contigit.

16. *Ab Italia volantem Remis adurgens, &c.*] Addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: ſed inſtitit Auguſtus (teſte Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velociſſimæ ſunt, ut poſtea dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italia.*] Porro illa abhorrebat, ea timens abduci ad hoſtilis triumphi pompam ſuo dedecore exornandam.

20. *Ægoniæ.*] Vel Thraciæ: ſic dictæ ab Hæmo, ſeu Ægone nivoſo monte, vel potius, Theſſalicæ regionis Macedonibus proximæ ab Ægone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis Fatale monſtrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem & exitioſam; vel ſuæ gloriæ ac triumpho fatis reſervatam. Addunt alii, theſauris ejus potiundi ſpem inſequendi cauſam fuiſſe.

21. *Quæ generoſius Perire quærens, &c.*] Haud muliebrem animum, ſed virilem potius gerens in corpore muliebri, nequaquam more feminarum enſis aciem expavit. Nimirum cum Auguſtus Alexandriam, obſeſſoſque ibi Antonium & Cleopatram redegiſſet in ſuam poteſtatem; ſe quidem interemit Antonius: arripuit & Cleopatra gladium, quo ſibi mortem inferret: ſed prohibita eſt a Proculeio, intra ſepulchrorum clauſtra, miſſo a Cæſare, qui vivam ſervare ad ſui triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vita Antonii. Tit. Liv. lib. 133. cit.

23. *Nec latentes Claſſe cita reparavit oras.*] Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit, aut uſquam latere voluit, ſed Alexandriam recto curſu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. 2. n. 43. *Quid Alexandria, cunctaque Ægyptus? ut occulte latet, ut recondita eſt?* Suum tamen poſtea damnavit errorem: intellexitque ſatius futurum fuiſſe cedere tempori, & in tutum aliquem locum ſe recipere,

Auſa

Sed *fronte lætâ desperatum etiam regnum adire non veritæ est: & constans sævas aspides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret; morte constantiâ audacior. Nempe femina haud ignobilis ad magnificum Augusti triumphum Liburnis ferocibus* velut *privata devehi abhorrebat.*

Ausa & jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, & asperas
Tractare serpentes, ut atrum [142]
Corpore combiberet venenum;
Deliberata morte ferocior:
Sævis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

ANNOTATIONES.

dum bellum repararet; conspirante præsertim in ejus auxilium tota Ægypto. Vide Virgil. Æn. 8. v. 707. & seq. & Servium in eum locum. Vide & Plutarch. Dionemque, tentatam ab ea fugam per sinum Arabicum, contra narrantes.

25. *Ausa & jacentem visere regiam, &c.*] Desperatum licet regnum ingressa nihil de superbia remisit: *vultu sereno* regiam adit, ibique in omni luxu versatur: teste Plutarcho.

26. *Fortis, & asperas Tractare serpentes.*] Cum in victoris potestate esset, morique constituisset, secretum mortis genus tentavit. Flor. cit. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vita, quæ offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperavit a Principe, servarique se triumpho vidit, incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum sic vocant) recepit: ubi maximos, ut solebat, indata cultus, in differto odoribus lecto, juxta latum se collocavit Antonium, admotisque ad venas serpentibus, morte quasi somno fefellit.* Similiter Plutarchus refert; omnium generis venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuisse, quod quæ cito extingueret, crearent dolorem: quæ vero sine dolore essent, celeritate carerent: tandem vero deprehendisse aspidis morsum & cito & sine dolore enecare, gravato ex somno capite, & leni sudore per vultum diffuso. Cæterum nemini compertum est, quo mortis genere Cleopatra obierit: puncturas tantum in brachio constat exiguas apparuisse. Hinc Augustus ejus simulachrum in triumpho duxit, admorso aspidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. Eleg. 10.

Brachia spectavi sacris admorsa colubris,
Et trahere occultum membra soporis iter.

29. *Deliberata morte ferocior.*] Eo ferocior, quod mori quoquo modo statuerat. Advertit pluribus extolli Cleopatræ generositatem supra muliebrem sexum, ut hinc victori accedat & crescat gloria. Alias enim habere locum potuisset, quod scribit Virgil. Æneid. 4.

Egregiam vero laudem . . . . .
Si femina victa est.

30. *Sævis Liburnis.*] Non parum juverat Augustum in reportanda navali victoria Liburni Illyrii populi, Liburnæque naves celeritate insignes. Ex quo patet non cymbas quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse, ut putarunt quidam: Suidas certe rostratas & constratas extitisse tradit, alia tamen quam triremes forma. Vide Veget. lib. 4. de re Milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportassent victam ad hostis triumphum.

Scilicet invidens Privata deduci superbo Non humilis mulier triumpho.] Dio cit. lib. 51. inscribit: *Tantas inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomina & ornamentis ejus potentis mori, quam privata vita frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quam triumphari, invidens Augusto illum quem tamopere anhelabat, honorem, victam & vinctam scilicet Reginam per Urbem Italiamque circumducendi in suo triumpho. Hinc aiunt, cum capta ab Augusto clementius de industria tractaretur, qua vero mente & consilio satis intelligens dicere solitam; *Non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in conviviis apparatu.

Persicos odi, puer, apparatus. [143]
Displicent nexæ philyra coronæ:
Mitte sectari, rosa quo locorum [144]

O Famule, aversor Persarum sumptus. Non placent corolla philyra colligata: Omitte perscrutari quibus in regionibus dentur rosa

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*] Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Ctesia, Athenæo. Illi nempe vasa pretiosa in conviviis, lectos etiam discubitorios aureos & gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 1. Unguenta & odores amabant. Testis Plin. lib. 13. cap. 1. opsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarch. luxæ alicujus voluptatis inventoribus præmia erant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Persa & Medi omnium hominum maxime voluptatem ac delicias amare*: & paulo post: *Omnium primi luxu celebres fuisse Persæ*, referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. & lib. 4. cap. 10. ex Theophrasto; *Persarum reges luxu effeminati ingentem pecuniæ summam per præconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitarint.* Item ex Heraclide Lembo, *qui canenti regi Persarum ministrant, omnes, pulchris indati vestibus assistunt, ac parte dimidia circa cœnam apparatum occupant.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem; *Apud Persas sunt qui totum orbem circumeunt, quæritantes quid regi sit potu gratissimum; solerter inquirunt quid libenter edat; ubi & quando suaviter dormiat. Neque est facile dictu quam anxie talia procurent.*

Displicent nexæ philyra coronæ.] Coronatos fuisse veteres assuetos constat: sed & luxum in nectendis arte & labore corollis istis fuisse non minus certum est. Ait vero Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel texerentur e floribus ac foliis inventu difficilibus; vel necterentur magno labore & apparatu.

Philyra.] Tenui membrana, quæ corticem inter lignum tiliæ arboris succrescit. Hac utuntur tum ad nectendos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *Inter corticem & lignum tenues tunicæ, multiplici membrana, e quibus vincula tilia vocantur: tenuissimarum philyra, coronarum lemnisci, celebres, honorum honore.* & lib. 21. cap. 3. *Crassus primus argento aureoque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserunt & lemnisci, quos ad ici ipsarum coronarum honos erat . . . Claudius Pulcher bracteas etiam philyra dedit.* Angel. Politian. Miscel. cap. 72. ita scribit: *Philyra usus percelebris olim in texendis coronis: e philyris etiam fiebant lemnisci, id est fasciolæ e coronis pendulæ.*

Corona.] Hæ fiebant e frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, liliis, narcissi, myrti, &c. hisque discuti ebrietatem, & capitis dolores credebant, seu constringendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. 3. quæst. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac serius utendum sit, multis disputat: ait vero *Hederæ crapulam restingui . . . . . amethysto herba sicut & gemma vinolentiam retundi . . . vinum si quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, & munire adversus crapulam; eo quod flores calidi leniter spiramenta laxantes spiraculum vino præstant: frigidi vero modice stringendo repellunt inhibentque evaporationes: ceu viola, & corona ex rosis, &c.* Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archestrato, *Perpetuo coronis inter cœnam caput omnifariis redimiri.* lib. vero 15. cap. 5. ex Aristotele & Aristone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem & dolorem a vini potu vinculum temporibus adhibuisse, quod eam ligaturam prodesse crederent: posteros autem, ornatus & oblectamenti gratia, coronas in compotationibus excogitasse.* Et paulo post, ait: *Capitis dolori florum fasciculos ac serta mederi suo compressu & vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam citatus sic habet: *Apud Græcos de coronis scripsere Mnesitheus & Callimachus Medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc est aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipue, odorum vi surrepente fallaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illitas veneno coronas Antonio insidiatam. Ex illis vero quæ ante dicta sunt, Ovidius ita canit, Fast. 5.

Ebrius incinctis philyra convivia capillis
Saltat, & imprudens utitur arte meri.

3. *Mitte sectari, rosa quo, &c.*] Ne labores ad investigandas rosas extra tempus: texendasve e raris floribus coronas. Athen. cit. in con-

ſerotina. In primis ſtudio, ne quidquam laborioſe abhibeas ad myrtum ſolam. Neque vero tibi famulo myrtus indecora, nec mihi ſubter denſam vitem perpotanti.

Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores
Sedulus curo: neque te miniſtrum
Dedecet myrtus, neque me ſub arcta
Vite bibentem. [145]

ANNOTATIONES.

viviis roſeas coronas commendat. At eas, cum natura negat, luxurioſe lectantes ira corripit Seneca Epiſt. 122. An vivunt contra naturam, qui hyeme concupiſcunt roſam? Et qui aquarum fomento calentium, & calorem apta mutatione (vel potius *imitatione*, id eſt, imitando calorem æſtivum, qui a natura eſt, ex Lipſo ibid.) bruma lilium florem vernum exprimunt?

5. Simplici Myrto nihil allabores, &c.] Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultra quærere ad convivii hilaritatem fatagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim conviviæ alter alteri porrigebant, ſuam quiſque edendo cantilenam: ex Plutarcho, in Sympoſ. & Victorio lib. 16. cap. 2. ubi ſic ſcribit: *Qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumque manu tenebant: laurum, qui verſus Homericos recitarent; myrtum, qui Æſchili, Simonidis, Steſichori.* Vel implexam ſimpliciter e myrti ſurculo coronam. Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, præter eam vim qua ebrietatis incommodis medetur corona e floribus, oculorum quoque & narium delectationem expetiverunt, ac tum maxime coronam myrteam, quæ aſtringit, & vini arcet exhalationes: tum etiam e roſis, qua gravitatem capitis ſedat, & aſſuantes potione refrigerat, uſurparunt.* Et cap. 6. *Heroſtratus myrtos extemplo virentes conſecravit in ade Veneris, ejuſque dicata imagine, ſpectatiſſimos civium ad epulum vocavit in delubrum, eorumque ſingulos corona donavit myrtea, quam Nauſitaten appellarunt.* Additque, nihil aliud eſſe coronam illam ab Anacreonte geſtatam, præter myrteam adjectis roſis: verumque ſe arbitrari, quod prodidit Philænides; e myrto coronam meri vapores prohibere; e roſis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

6. Neque te miniſtrum Dedecet myrtus.] Tu quoque ſatis decorus & ornatus mihi videre ſimplici myrto, cum mihi potanti miniſtrabis. Perſæ contra more ſuo luxuriosi, pueros ſeu miniſtros in conviviis optabant ſuccinctos & lemniſcatis coronis exornatos. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter; *Feſtis diebus coronatos cum lemniſcis veteres epulari conſuevisse; ferculaque quoque lautiora a coronatis item miniſtris afferri ſolita cum cantu & tibicine.* Athenæus autem lib. 15. cap. 10. ex Philoxeno ſic refert: *Aqua lavandis manibus allata eſt: mollioſculus puellus argenteo gutto, quem tenebat, affudit: deinde coronas advexit tenues e puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. Neque me ſub arcta Vite bibentem.] Mihi pariter ſufficiet myrtus ſimplex conſidenti quidem & hilariter bibenti, non ut Perſæ ſub lacunari ſplendido, ſed ſub vitis umbraculo, ſub humili & arcta vite, id eſt, ſub palmitibus & pampinis pergula intextis & ſuffultis: *Sous la treille.* Ang. **under an Arbour made of a Vine.**

Q. HORATII FLACCI
Carminum, ſeu Odarum,
LIBER SECUNDUS.

ODE I.

C. Aſinium Pollionem monet, ut bella civilia deſcribere intermittat: tum laudat ejus ſcripta.

MOTUM ex Metello conſule civicum [146]
Bellique cauſas, & vitia, & modos,

Bella civilia a Metelli conſulatu, & diſcordiarum origines, criminaque, & rationes,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Metello conſule.*] Plures hujus nominis cum erint Conſules, ambigitur ſane, de quo potiſſimum loquatur Horatius. Verum ex adjunctis omen intelligendis maxime videtur Q. Metellus Celer, qui conſulatum geſſit cum L. Afranio, anno ab Urbe condita 690. vel, ut aliis placet, 693. Sub his enim bellum exarſit Cæſarem inter & Pompeium, ut fuſe narrat Florus l. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus diſſidiis geſtas, hoc eſt, ab eo, quod notavi, tempore, ad ſuum uſque conſulatum Pollio perſequebatur, cum Poëta noſter ab inſtituto curſu illum revocare nitebatur hac Ode; ne excitata bellorum iſtorum recordatio ſuperiorem ſibi faceret Auguſtum, contra quem militarat: ut explicatur Ode 7. ſequenti. Pollionis hiſtoriam altius repetitam volunt alii, nempe a conſulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Conſul cum M. Junio Silano, an. U. C. 641, vel 644. ſecundum alios: efferuntque teſtimonium vetuſtiſſimi codicis, in quo ſic annotatum legitur: *Ex Metello*, id eſt, ex eo tempore quo Metellus fuit Conſul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certe negotium mihi faceſſit majus eorum ſententia, qui Torrentio duce, intelligunt Metellum Scipionem a Pompeio tertium Conſulem in Collegam adſcitum, anno U. C. 701. quoniam lata eſt tunc ea lex, qua a petitione Magiſtratuum abſentes arcebantur, ne excepto quidem Cæſare: Sueton. Jul. Cæſar. cap. 28. nam & cap. ſeq. *Commotum his Cæſarem*, & paulo poſt, *Prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuiſſe*, idem teſtatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Scylla Conſulem, an. 673. quem afferunt quidam nullo certe, aut levi admodum fundamento.

2. *Bellique cauſas.*] Aliæ fuerunt ſimulatæ, aliæ veræ: hæ profecto erant odium & invidia partium, Ducum autem ſuperbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucian. lib. 1.

Nec quenquam jam ferre poteſt Cæſarve priorem,
Pompeiuſve parem.

Alias vero Principes ipſi obtendebant, Pompeius defenſionem libertatis publicæ: Cæſar factam ſibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæſar. cap. 28, 29, 30. Flor. lib. 3. cap. ult. & l. 4. c. 2. & ſeq. Plutarch. Appian. Oroſ. Dion. Cæſaris etiam de Bell. Civil. lib. 1. ubi ſic habet: *Neminem dignitate ſecum exaquari volebat Pompeius: ſimul infamia legionum permotus, quas ab itinere Aſiæ Syriaque ad ſuam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci ſtudebat, &c.* De

& fortuna jocum, & ducum conſenſiones Reipublicæ damnoſas, & arma nondum luſtrata ſanguine conſperſa deſcribis; argumentum ſane periculoſum & lubricum:

Ludumque fortunæ, graveſque [147]
Principum amicitias, & arma [148]
Nondum expiatis uncta cruoribus; 5
Periculoſæ plenum opus aleæ

ANNOTATIONES.

De ſeipſo vero ſcribens, ita queritur: *Novum in Republica introductum exemplum, ut Tribunitia interceſſio armis notaretur atque opprimeretur, quæ ſuperioribus annis eſſet reſtituta .... ſibi ſemper Reipublicæ primam dignitatem, vitaque petiorem: doluiſſe ſe quod populi Romani beneficium ſibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, eteptoque ſemeſtri imperio in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, & modos.] Vitioſos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum ſceleri*, quod ait Lucanus. Florus cit. cap. 2. lib. 4. *Marianam Cinnanamque rabiem, Sylanamque tempeſtatem; Cæſaris furorem atque Pompeii vocat.* Et paulo poſt. *Non recte civile tantum, nec ſociale, aut externum* dici bellum oportere, ait, *ſed commune quoddam ex omnibus, & pluſquam bellum. Quippe ſi duces ejus inſpicias, totus ſenatus in partibus: ſi exercitus, hinc undecim legiones, inde decem & octo, flos omnis & vobur Italici ſanguinis, ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes, &c. .... ſi moram belli, quatuor anni, & pro clade veram breve tempus: ſi locum, intra Italiam inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit: revertſumque ab occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit: hinc in Ægyptum, inde in Aſiam, rurſumque in Africam, poſtremo in Hiſpaniam remigravit. Nec vero prius quievit, quam in urbe ipſa medio Senatu, eorum qui victi erant, odia victoris ſeſe cæde ſatiarent, &c.* & hi quidem *modi*, hæc belli *vitia*. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. cit. *Pompeio ſuſpectæ Cæſaris opes, Cæſari vero Pompeiana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! Sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta Imperii fortuna non caperet, &c.* & paulo poſt? *Pompeius ab Italia, Senatus ab urbe fugatur: quam pene vacuam metu Cæſar ingreſſus, Conſulem ſe ipſe facit. Ærarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, juſſit effringi, cenſumque & patrimonium Populi Romani ante rapuit, quam Imperium.* Hiſce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris ſpeciem prætexebat. Cæſ. de Bell. Civil. lib. 1. ſcribens: *Se non maleficii cauſa ex provincia egreſſum, ſed uti ſe a contumeliis inimicorum defenderet; ut Tribunos plebis ea re ex civitate pulſos in ſuam dignitatem reſtitueret; ut ſe & Populum Romanum paucorum factione oppreſſum in libertatem vindicaret.* Et apud Suet. Jul. cap. 30. Aſinius ipſe Pollio teſtatur Cæſarem Pharſalica cæſos acie cernentem adverſarios, in hæc erupiſſe verba: *Hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiiſſem.*

3. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miſcere; hos attenuare, illos imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide ſupra lib. 1. Ode 34. & 35. & Flor. ante cit. *Turpe dictu: modo princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum a ſe mare, lacera & inermi nave fugiebat.*

Graveſque Principum amicitias.] Triumviratum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac Reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitiis Cæſaris & Pompeii, ſed ex ipſorum & Craſſi ſocietate & amicitia proveniſſe omnia Reipublicæ mala. Hoſigitur *Principes* intellige: vel Auguſtum, Lepidum, & Antonium; qui certe omnes rem ſuam non publicam quærentes imperii Populique Romani libertatem peſſundedere. Lucan.

Tempus ad Auguſti manſit concordia diſcors:
Pax que fuit non ſponte Ducum.

4. *Arma Nondum expiatis uncta cruoribus.*] Bella vix dum bene ſopita, recrudeſcentes quotidie diſſentiones, *nec finita cum bello partium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus Marcillius explicat, cives armiluſtrio nondum expiatos, nondum acto cenſu, nec luſtro condito: tunc nimirum cives omnes in Campum Martium armati conveniebant, ibique ſacrificiis, ſive Solitaurilibus luſtrabantur. Dionyſ. Halicarn. lib. 4. Antiq. Rom. ſcribit: *Servium Tullium cives omnes in maximum ante urbem campum in armis convenire juſſos, & in ſuis quoſque ordinibus conſtitutos expiaſſe, tauro, ariete, & hirco, ter exercitum circumductis, moxque immolatis: atque cenſu peracto eam purgandi rationem apud Romanos hactenus obſervatam ab iis, qui ſacratiſſimum obtinent magiſtratum, Luſtrumque appellatam.* Hæc vero jam potitus rerum Auguſtus religioſe præſtitit anno ſui regni 16. cum anno præcedenti, celebri triumpho Romam ingreſſus, Cleopatræ liberos ante currum duxiſſet: atque Nicopoli juxta Actium condita, ibidem agonem Actiacum inſtituiſſet. Euſeb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Ling. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. & 44. Feſtum in Armiluſtrio; Aſconium, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Horat. lib. 1. Od. 2.

Cui dabit partes ſcelus expiandi
Jupiter?

6. *Periculoſæ plenum opus aleæ Tractas.*] Mo-

Tractas

Tractas: & incedis per ignes
Suppoſitos cineri doloſo,
Paulum ſeveræ Muſa Tragœdiæ
Deſit theatris: mox, ubi publicas [149]
Res ordinaris, grande munus 11
Cecropio repetes cothurno,
Inſigne mœſtis præſidium reis,
Et conſulenti, Pollio, curiæ:
Cui laurus æternos honores 15
Dalmatico peperit triumpho. [150]

& ambulas per ignes ſub fallaci latentes favilla. A ſcena tantiſper abſit auſtera Muſa Tragœdia: deinde cum publica negotia compoſueris, ingens opus reſumes ſtylo Tragico, ô præclarum ſolatium triſtibus reis & Senatui conſilium expoſcenti, Pollio; cui laurea immortale paravit decus in triumpho Dalmatico.

ANNOTATIONES.

Monet Pollionem Horatius, ne propere ſuum de bellis civilibus opus, ſeu poema ſeu hiſtoriam, vulgare; ſed potius exſpectet donec compoſitæ res ſint, cum metuenda non erit amplius cujuſquam offenſio.

7. *Incedis per ignes Suppoſitos cineri doloſo.*] Recenti nempe injuriarum memoria, flagrantiſque adhuc diſcordiis, quis poſſet res ex fide hiſtoriæ narrare & perſequi, citra plurimorum offenſionem? Certe ut e ſcintillis ſub cinere latentibus incendium; ita e potentium vituperatione laboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulum ſeveræ Muſa Tragœdiæ Deſit theatris.*] Seu Tragœdia, cui præeſt Melpomene, ſeu hiſtoria bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præſidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Conſulis auctoritate & diligentia res turbatas pacaveris. Jam vero edes quæ a te gravi ſtylo ſcripta ſunt. Certe Pollionem Tragœdias ſcripſiſſe, & belle quidem, ſatis indicat Virg. Ecl. 8. v. 10. ubi ait:

En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem.
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Auguſti Ajace imperfecto intelligunt ea verba docti, ſed de Pollionis Tragœdiis: erunt & Dalmaticum ejuſdem triumphum notantes. Certe quæ ſequuntur & quæ præcedunt.

Sive oram Illyrici legis aquoris
. . . . . .
hanc ſine tempora circum
Inter victrices ederam tibi ſerpere lauros.

Horat. lib. 2. Sat. 10.

Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo:

Id eſt, Senariis verſibus Iambicis, quorum uſus fuit in Tragœdiis. Servius autem in Eclog. 3. v. 86. *Pollio & ipſe facit nova carmina*, citat hanc Horatii Oden, ut Tragœdiarum ſcriptorem probet fuiſſe Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdorum altus & ſublimis calceus poni ſolet pro excelſa & magnifica oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops, claruerunt autem primi Tragœdiarum ſcriptores Theſpis, Æſchylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœſtis præſidium reis.*] Seu quod dicendi facultate clariſſimus multos in foro defenderat; ſeu quod Senatores alioſque proceres, qui contra Auguſtum ſteterant, ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæſaris gratiam redire veniamque impetrare ſatagebant; quibus ille opitulari, ut & Horatio, Virgilioque, præſidiumque ſalutis eſſe non detrectabat, perinde ac Mæcenas Od. 1. lib. 1.

14. *Conſulenti curiæ.*] Tum quia dare conſilia laboranti curiæ Pollio Conſul debebat; tum vero maxime quod ob ſummam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros principes gratiam, de conſtituendæ Reipublicæ rationibus, rebuſque componendis a Patribus enixe conſulebatur.

Pollio.] Is orator, poeta, & hiſtoricus non vulgaris, exercituum etiam ductor non inglorius, conſulatum laudabiliter geſſit cum Cn. Domitio Calvino, an. U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus in locis; Sueton. tum in Cæſare cap. 30. & 55. tum de illuſtr. Gram. cap. 10. Dio lib. 37. 49. 55. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de Tranquil. Animi, ſub finem & Epiſt. 100. Vell. Paterc. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. & alibi: Plut. in vita Cæſ. &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inſcripſiſſe non dubitant eruditi, ut Mæcenati Georgica, Æneida Auguſto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem & gloriam nactus es nunquam intermorituram tum cum lauro, ex more, coronatus triumphaſti de Salona Dalmatiæ urbe a te expugnata. Inde Salonium vocavit ille natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Eclog. 4. Fuerunt Pollio Conſul antequam triumpharet, an triumphum duxerit ante conſulatum, diſputant aliqui, ſed quid hæc ad nos, & ad hunc Horatii locum?

Jam jam aures verberat minaci tubarum ſonitu: jam clangunt litui: jam ſplendor armorum percellit equos fugientes, & equitum faciem. Jam videor audire ſummos Principes glorioſo pulvere ſquallidos, omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo invicto.

Jam nunc minaci murmure cornuum
Perſtringis aures: jam litui ſtrepunt:
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.
Audire magnos jam videor duces, [151]
Non indecoro pulvere ſordidos;
Et cuncta terrarum ſubacta,
Præter atrocem animum Catonis.

ANNOTATIONES.

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.*] Belli tumultum, prælii ſtrepitum, clangentium & increpantium tubarum quaſi minas ac terrorem ſic depingis, O Pollio, ut his adeſſe videatur ſibi quiſquis tua ſcripta perlegit. Quod ſit per hypotypoſin, quam & hic Horatius præbet egregiam, tam graphice exprimens ea ipſa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.] Varro lib. 4. de Ling. Lat. *Cornua dicuntur, quod ea quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmure cornuum Perſtringis aures.] Cæſar. Bell. Civil. lib. 3. cap. 92. *Neque fruſtra antiquitus inſtitutum eſt, ut ſigna undique concinerent, clamoremque univerſi tollerent: quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimaverunt.* Contra tamen alii ſenſere, teſte Gell. noct. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero: *Aſt ibant taciti ſpirantes robur Achivi.* Additque: *Quid ille vult ardentiſſimus clamor Romanorum militum, quem in congreſſibus præliorum fieri ſolitum ſcriptores annalium memoravere? Contrane inſtitutum fiebant antiquæ diſciplinæ tam probabile? An tum etiam gradu clementi, & ſilentio eſt opus, cum ad hoſtem iter in conſpectu longinquo procul diſtantem? Cum vero prope admanus ventum eſt, tum jam e propinquo hoſtis, & impetu propulſandus, & clamore terrendus eſt? &c.*

19. *Fugaces Terret equos, equitumque vultus.*] Cæſar. de Bell. Civil. lib. 3. cap. 94. *Cum recentes atque integri defeſſis ſucceſſiſſent, alii autem a tergo adurirentur, ſuſtinere Pompeiani non potuerunt, atque univerſi terga verterunt . . . . . Primum equitatus eſt pulſus . . . . . Pompeius ut equitatum ſuum pulſum vidit, cui maxime confidebat . . . . . protinus ſe in caſtra equo contulit, &c.* Quare vero tacet hic Cæſar ſuum illud ſtratagema, quo maxime hoſtium fuga, & ſtrages, ubique victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliiſque, cohortibus ſuis mandaverat Cæſar, ut adverſariorum ora, oculos, vultuſque gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 2. *Obequitantis Cæſaris exceptæ voces, altera irrenta, ſed docta & ad victoriam efficax:* MILES, FACIEM FERI: *altera ad ſeditionem poſita;* PARCE CIVIBUS. Dolus an virtus quis in hoſte requirat? Sua certe Cæſarem non fefellit callida mens. Enimvero ſciebat Pompeianos omnes fere nobiles, ætatis flore oriſque venuſtate nimium quantum affectos, nunquam laturos impetum & ignominiam iſtam, atque ea vultus deformatione, qua abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *Stragem fugientis equitatus levis armatura comitata eſt. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una facta eſt.*

21. *Audire magnos jam videor duces.*] Utiuſque partis imperatores ante prælium orationes incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam & obteſtationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæſ. cap. 33. *Pro concione fidem militum ſient, ac veſte a pectore diſciſſa invocavit. Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, &c.* Vel *audire videor duces* victæ partis ſubactam deflentes cauſam meliorem, atque peſſumdatam libertatem & Rempublicam.

Magnos duces.] Pompeium in acie Pharſalica profligatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africa: Pompeii filium in Hiſpania ad Mundam urbem: ejuſque fratrem Sextum Pompeium, qui Corduba in Siciliam, & hinc in Aſiam fugiens tandem ab Antonianis ibi cæſus eſt.

22. *Non indecoro pulvere ſordidos.*] In ipſo conflictu, mediaque acie per ſingulos ordines diſcurrunt interdum duces, hos illoſque ad ſtrenue pugnandum adhortantur non verbis ſolum, ſed & exemplo, glorioſo proinde ipſi pulvere conſperſi. Apud Livium paſſim. Flor. cit. de Philippenſi certamine, *Multus in eo prælio Cæſar fuit, mediuſque inter Imperatorem & militem. Vocanoque obequitantis exceptæ, &c.* Apud Mundam vero idem Cæſar, *ablegato equo, ſimilis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prenſare fugientes, confirmare; per totum denique agmen, variis, manibus, clamore volitare.* Vel, ſi referas ad poſteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patria & libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & Od. 15. v. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.*] Cato apud Uticam interire maluit, quam hoſtium

Jun

Juno & Deorum quiſquis amicior
Afris, inulta ceſſerat impotens
Tellure: victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ. [152]

Juno aliique Dii Africanis favente: dimigrarant imparet, terrâ iſtâ non vindicatâ; at modò victorum poſteros Jugurtha repreſentant inferias.

ANNOTATIONES.

patriæ, qui jam vicerant atque omnia pæne tenebant, faciem videre. Plutarch. de eo Cæſar dixiſſe narratur: *Tuam ego tibi mortem invideo, Cato, quia tu mihi ſalutem tuam invidiſti.* Luc.

Victrix cauſa Diis placuit; ſed victa Catoni.

Flor. cit. *In Africa cum civibus multo atrocius quam in Pharſalia . . . . ſatis ample ſonabant in Pompeiani nominis locum Cato & Scipio. Acceſſit copiis Mauritaniæ rex Juba, videlicet ut latius vinceret Cæſar. Nihil ergo inter Pharſaliam & Thapſon, niſi quod amplior, eoque acrior, Cæſarianorum impetus fuit, indignantium poſt Pompeium, creviſſe bellum . . . . . Cato non interfuit bello: poſitiſque apud Bragadam caſtris Uticam velut altera Africæ claſtra ſervabat. Sed accepta partium clade, nihil cunctatus, ut ſapiente dignum erat, mortem etiam latus accivit . . . . . perlecto nocte ad lucernam Platonis libro qui immortalitatem animæ docet, paulum quievit: tum circa primam vigiliam ſtricto gladio revelatum manu pectus ſemel iterumque percuſſit, &c.* Bene ergo Poeta ait *cuncta terrarum ſubacta*, ſed non ſubactum Catonis animum *atrocem*, id eſt, invictum, intrepidum, flecti neſcium, denique Portia gente ac ſeveritate ſuperbum.

25. *Juno & Deorum quiſquis amicior Afris, &c.*] Dii qui Numidis in bello Jugurthino favebant cum tunc eos defendere non poſſent, urgentibus nimirum fatis cumque amicam ulciſci terram ac gentem modo non liceret, ſuum in Romanos odium diſtulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipſos, aut eorum nepotes velut hoſtias mactarunt atque inferias Jugurthæ & Afrorum manibus in Africa ipſa dederunt ac retulerunt; tum nempe cum ad Thapſum urbem Africæ maritimam quinque hoſtium myriadas interfecit Cæſar, adnitente quidem Aſinio Pollione una die tribus exercitibus ſuperatis, Conſularibus ac prætoriis viris compluribus aut captis aut cæcis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vitâ C. Cæſaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. 1. v. 6. Carthaginem Junoni dilectam oſtenditur his verbis:

Carthago . . . . . .
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabita coluiſſe Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus eſſe,
Si qua fata ſinant, jam tum tenditque fovetque.

26. *Ceſſerat.*] Demigrarat inde, velut reſiſtere fatis impotens. Ex veteri porro conſuetudine Romanorum evocabantur ex obſeſſis urbibus Dii earum Tutelares. Solenne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, ſi Dea eſt, cui populus civitaſque Carthagenienſis eſt in tutela; teque, maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recepiſti, precor veneroque, veniamque a vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthagenienſem deſeratis; loca, templa ſacra, urbemque relinquatis, abſque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis: proditique Romam ad me meoſque veniatis: noſtraque vobis loca, templa ſacra, urbs acceptior probatiorque ſit: mihi quoque, populoque Romano militibuſque meis præpoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludoſque, facturum.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primo quidem in Cæſarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demum profligatus occubuit, ut ante dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.*] In mortuorum ſacris olim Juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum ſanguine illorum manes; poſtea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cum vero dux in acie cæſus eſſet, capti ex hoſtibus ad ejus ſupulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. Æneid. 10. v. 517.

Sublmone creatos
Quatuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit inferias: quos immolat umbris;
Captivoque rogi profundat ſanguine flammas.

Jugurtha.] Is rex Numidarum acri vir ingenio atque manu promptus, & gloriæ militaris appetens, magnum & atrox variaque victoria cum populo Romano bellum geſſit, donec miſſus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipſumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus, ab ipſo proditus, ac Syllæ traditus eſt, a quo productus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique truſus in carcerem, illic mœrore contabuit. Salluſt.

Quis ager pinguior Latinorum cruore, non exhibet tumulis infanda certamina, & cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quinque fluvii non noverunt pugnas funestas? Eccujus maris Apuliæ colorem non mutarunt strages? Quæ regio non imbuta nostro sanguine? Verùm ô Musa audacior, ne dimissis ludis, Cæos luctus reponas: mecum potiùs sub Dionæo specu tenta modulos pectine leviori.

Quis non Latino sanguine pinguior [153]
Campus sepulchris impia prælia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis Musa procax jocis,
Ceæ retractes munera næniæ; [154]
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro.

ANNOTATIONES.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior Campus.*] Istum Poetæ nostri a Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades & ærumnas transitum non probat Scaliger, cum tamen Pindarus aliique insignes Poetæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quam ejusmodi digressiones; iisque summam artem exhibere soleant.

31. *Auditumque Medis Hesperiæ sonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem, & tam famosam, ut remotissimis usque ad Orientem populis audita sit. De *Medis* & *Hesperia* dixi lib. 1.

34. *Dauniæ.*] Id est, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc vero memorat Horatius, eo quod per Adriaticum mare Cæsar Brundusio profectus Pompeium insecutus sit. Vide Comment. Cæsar. de Bell. Civil. lib. 1. cap. 27. & seq. & lib. 3. cap. 2. & seq. ubi sic habetur: *Dictatura se abdicat Cæsar, ab urbe proficiscitur, Brundusiumque pervenit. Eo legiones duodecim, equitatum omnem venire jusserat. Sed tantum navium reperit, &c. . . . . gravis autumnus in Apulia circumq; Brundusium . . . . &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus:

Tum primum rubuit civili sanguine Nereus.

36. *Quæ caret ora cruore nostro?* Vide supra Annot. ad v. 2. ubi e Floro verba hæc retuli: *Bellum intra Italiam, inde se in Galliam, Hispaniamque detulit; reversumque ab occasu, in Epiro Thessaliaque consedit: hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rursumque in Africam, postremo in Hispaniam remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Musa procax jocis, &c.*] Ad seipsum convertitur Horatius: quo vero progrederis, mea Musa? inquit. Quidve reiricas obducta vulnera? Et cur ab instituto recedimus? Ne relictis jocis mihi familiaribus, & cantilenis facetis & amatoriis, ad graviora pariter ac tristiora deflectamus. Ergo tenuiores potius modulos atque jocularia carmina more nostro consectemur. Certe leviora ista minori periculo tractabimus.

38. *Ceæ munera næniæ.*] Luctuosos versus velut inditos a Nænia Dea; de qua Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poeta Simonides, e Cea insula oriundus; quæ quidem e Cycladibus est. Ovid.

Cingitur Ægeo nomina Cea mari.

Doricam ille secutus est Dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic habet: *Simonides tenuis, alioqui sermone proprio, & jucunditate quadam commendari potest: præcipua tamen ejus in commovenda miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejusdem operis auctoribus præferant.* Hoc idem testatur Dionys. Halicarnass. Refert Suidas Stesichoro posteriorem, Melicertem cognominatum ob suavitatem; Threnos, Encomia, Tragœdias & alia scripsisse, &c. Meminit & alterius Simonidis Cœii, qui prioris fuerit e filia nepos, & scripserit quædam ante bellum Peloponnesiacum.

Næniæ.] Ex Non. Marcello carmen est inconditum, quod mulier dicta præfica exhibet his, quibus mortui propinqui non essent. Ex Varrone 4. de vita Populi Romani, ad tibias & fides cantari solebat. Cic. de Leg. 2. n. 61. *Honoratorum*, inquit, *virorum laudes in concione memorantur; easque ad cantus & tibicinem prosequuntur, cui nomen Næniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo sub antro.*] Dionæa modulemur carmina, id est, Amatoria & Venerea, ut dixi, vel forte, in honorem Augusti, qui ducit genus a Venere, cujus matrem Dionem celebrat. Homer. Iliad. E.

40. *Leviore plectro.*] Stylo mediocri. Pollio quidem sublimi & heroico versu Tragica describit: nos autem leniori decet canere Lyrica.

ODE

ODE II. Ad C. SALLUSTIUM CRISPUM.

Divitiarum non poſſeſſio, ſed contemptus ac laudabilis uſus beatum facit.

NUllus argento color eſt, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ, [155]
Criſpe Salluſti, niſi temperato
Splendeat uſu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget penna metuente ſolvi
Fama ſuperſtes.
Latius regnes, avidum domando [156]

O Salluſti Criſpe, qui averſaris laminas terris avaris conditas, certè pecunia non habet ullum ſplendorem, niſi uſu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ, conſpicuus ob animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet alâ diſſolvi refugiente. Amplius dominaberis cupidam vincendo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 2. lib. 1.

1. *Nullus argento color eſt, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutuatur a recto uſo. Quapropter, O Salluſti, jure inimicis es iis, qui opes ſuas terræ infodiunt & abſcondunt, auro & argento non utentes, quæ tamen ſunt duntaxat ad uſum facta. Ariſtot. Ethic. 4. Ὁ πλούσιος δεῖ τῶν χρημάτων. Cyrus apud Xenophont. *Pecuniis utimini. Nam in terram ſatis ſit corpora defodi, cum quiſque diem obierit.* Caſſiod. lib. 4. Epiſt. 34. *Divitis auri vena ſimiles eſt reliquæ terræ, ſi jaceat: uſu creſcit ad pretium.*

2. *Abdita.*] Alii legunt *abdito.* Sed quorſum tanta ea de lectione contenti, cum par utrinque ſenſus exoriatur? *Abdita* vero ſeu in fodinis a natura, ſeu in cavernis & terræ latebris, ab hominibus avaris theſauros ut plurimum defoſſos cuſtodientibus.

Lamnæ.] Lamina & per Syncopen lamna, item lamella, bractea eſt ſeu cruſta exilis ex auro, argento, aliove metallo: ponitur hic pro pecunia. Sunt qui putent alludi ad *Æs Salluſtianum in Centronum Alpino tractu* a Salluſtio primum effoſſum. Plin. lib. 34. cap. 2. Argentum in laminis ſervari primum ſolitum inſuit Seneca, de Vita Beata, cap. 21. ſcribens: *Seculum illud, in quo Cenſorium crimen erat, panca argenti lamella.*

3. *Criſpe Salluſti.*] C. Salluſtium Criſpum rerum Romanarum ſcriptorem intellexere hactenus omnes fere poſt Acronem interpretes: verum bene Torrentius temporum rationem haud convenire ſubodoratus eſt. Enimvero de reſtituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot poſt Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur ſcripta eſt hæc Ode ad illum Salluſtium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teſte Euſebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. 5. Cornel. Tacit. *Criſpum equeſtri ortum loco Salluſtius rerum Romanorum florentiſſimus auctor ſororis nepotem in nomen aſcivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiæ ſordes averſetur; ſolerter autem, occulte, ac velut aliud agens docet (quod infra declaro) ne impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut lureo, popino, & decoctor notatus. Vide Sueton. de illuſt. Gram. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate & pietate conſpicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques; Auguſto ſic gratioſus, ut ei filiam nuptui dare meditatus ſit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem & Murænam, qui Pompeianas ſecuti partes, victoris Cæſaris offenſionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis ſeſe velut patrem exhibens, diviſa, quæ ſua erat, hæreditatis parte, qua victitarent ac ſuſtentarentur, reconciliationem inſuper & veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vita Antonii. Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traducet fama nomen Proculeii gloriamque ad poſteros: *Penna metuente ſolvi*, nunquam diſſolvenda celebritate. Sic alibi, *Culpari metuit fides*, id eſt, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quintil. declam. 6. *In ipſa aſtra ſublimem pennata virtus feret.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epiſt. 11. *Eum jure cenſeres poſt Horatianos & Pindaricos cycnos, gloria pennis evolaturum.*

9. *Latius regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. 3. Annal. de C. Salluſtio Criſpo: *Ille quanquam prompto ad capeſſendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate Senatoria multos triumphalium conſulariumque potentia anteit: diverſus a veterum inſtituto, per cultum & munditias*

Spiritum,

mentem, quàm ſi Lybiam addas longinquis Gadibus, atque uni ſubjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropiſis ſibi largiens ingraveſcit, neque ſitim compeſcit, donec è venis origo mali, & aquea ægritudo pallente corpore depellatur. Virtus populo diſſentiens è numero felicium expungit Phraatem

Spiritum, quam ſi Libyam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus
Serviat uni.
Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri ſolio Phraatem [157]

ANNOTATIONES.

cupiaque & affluentia luxu proprior, &c. Hunc itaque monet Poeta, ambitionem fœnare, avidum ſeu pecuniæ ſeu honoris ſpiritum domare, glorioſius eſſe quam diffitas regiones ſub jugum mittere. Ut ergo Salluſtius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, ſic nec poſterior ab ipſo adoptatus, quamvis Libyam Africæ, & Gades Hiſpaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: & etſi ei *uni ſerviat* ac ſubjiciatur *utrique Pœnus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, & Hiſpanica quam Aſdrubal condidit.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir ſeu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadix* inſula & urbs Hiſpaniæ Bœticæ a Tyriis condita. Ferrar. Γάδειρα, quaſi γῆς δεῖρα, *Terræ cervix*. Euſtath. in Dionyſ. Veriorem tamen etymologiam expiſcatus videtur, qui ſic canit:

Gadir prima freta ſolida ſupereminet arce,
Attollitque caput geminis inſerta columnis.
Hæc Cotinuſa prius fuerat ſub nomine priſco:
Tartеſſumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quin etiam Gades hanc lingua frequentat;
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique ſeptum.

Idem teſtatur Plin. lib. 4. cap. 22. & Heſych. Γαδίρα, inquit, Phœnices vocant τὰ περιφράγματα, *ſepta*.

13. *Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops, &c.*] Trita ſimilitudo, quam elegantur adhibet Poeta, at ſine apodoſi, ut alias ſæpe. Hanc vero ſic licet ſuppliere. Hydropiſis non curatur, imo irritatur aquarum potu: ſic avaritia & cupiditas augeſcit, nedum ſatietur, opum acceſſione. Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Ovid. Faſt. 1.

Creverunt & opes, & opum furioſa cupido:
Et cum poſſideant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit ſuffuſa venter ab unda,
Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur, aquæ.

Hydrops.] Metonymia pro hydropicus. Nomen a Græco ὕδωρ, *aqua*; ὕδρωψ, morbus, Latinis aqua intercus: ejus non una ſpecies: leucophlegmatian indicant hæ voces: *Aqueſus albo corpore languor*: quando nempe corrupto jecore, vel ſplene non convertitur chylus in ſanguinem, ſed humore aqueo replentur venæ allaque minora ſpatia corporis, quod eo morbo albeſcit, Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 3. *Hydropiſeos tertiam ſpeciem Celſus leucophlegmatian vocat: nos album pituitam dicere poſſumus*, inquit, &c. ubi & cæteras ejus morbi ſpecies, variaſque affectiones fuſe juxta & docte perſequitur. Pariter & Sammonicus rite canit:

Corrupti jecoris vitio vel ſplenis, acerbus
Creſcit hydrops: aut cum ſiccata febre medulla
Atque avida fauces gelidum traxere liquorem,
Tum lympha intercus vitio gliſcente tumeſcit,
Secernens miſeram proprio de viſcere pellem.

17. *Redditum Cyri ſolio Phraatem, &c.*] Ut porro oſtendat non eos omnes regnare, aut beatos eſſe, qui populis præſunt & imperant, affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum ſit reſtitutus, tamen quia ſceleribus inquinarat ſeſe, minime cenſendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta inſtillat Criſpo, ne propter ſummam apud Cæſaris gratiam, pluſculum fortunæ credat, minus autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Salluſtius Criſpus particeps ſecretorum, &c.* Lib. 2. *Tiberius ancipiti cura diſtractus poſtremo dat negotium Salluſtio Criſpo*, ſcilicet coercendi Clementem ſervum Agrippæ nomine habituque aſſumpto res novas molientem. lib. 3. cit. Salluſtius *incolumi Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui ſecreta Imperatorum inniterentur; & interficiendi Poſthumi Agrippæ conſcius; ætate provecta ſpeciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit. Ita; & Mæcenati acciderat fato, & potentia raro ſempiterna.*

Cyri ſolio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus ſubacto toto Oriente. Phraatis hiſtoriam narrat integram Juſtinus lib. 42. ſub finem. *Fatum Parthia fecit, in qua jam quaſi ſolenne eſt reges parricidas haberi, ut ſceleratiſſimus omnium, & ipſe Phraates nomine, rex ſtatueretur. Itaque ſtatim quaſi nollet mori, patrem interfecit; fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis ceſſant parricidia. Nam cum infeſtos ſibi optimates propter aſſidua ſcelera videret, ne eſſet qui nominari rex poſſet, adultum filium interfici jubet . . . cum multa crudeliter conſuleret, in exilium a populo ſuo pellitur. Itaque cum magno*

Diſſidens

Diffidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falsis [158]
Dedocet uti
Vocibus; regnum & diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

throno Cyri restitutum; atque emendat plebem fallaci utentem sermone: secutum principatum, & imperium, atque specialem gloriam attribuens ei soli, quicunque grandes cumulos rectis oculis intuetur.

ANNOTATIONES.

tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur, &c. Phraatem ab Augusto restitutum alii referunt. Vide Dion. lib. 51. & seq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*] Versus hypermeter, cujus ultima syllaba ad sequentem versum pertinet *Eximit virtus.* Beatum plebs imperita vocet & dicat Phraatem, quod regno potitur; at *virtus* aliud omnino decernit, *eximit* enim & expungit e *numero beatorum* sceleratos quosque licet opulentos.

19. *Populumque falsis Dedocet uti Vocibus.*] Laborat & satagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quisque ab ea existimatur ac prædicatur beatus: Stoicum vero dogma asserat, *Solum sapientem beatum esse, regem, &c.* Ipsa enim virtus *propriam* sibi *laurum* & gloriam, proindeque *tutum diadema regnumque*, veram denique felicitatem ei *defert uni*, qui opes contemnit, oblatisque auri argentique acervis adeo non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum & Pyrrhi sprevit dona. De quo lib. 1. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non obliquis, strabis, invidis, adeoq; non sæpe ad id quod concupiscitur, retortis. Græci, Ὀρθοῖς ὄμμασι προβλέπειν. Ov. Met. 2. describens invidiam, ait.

Nusquam recta acies.

Facit ad rem quod Nonnius Marcellus in voce *Strabones*, refert ex Varrone, περὶ ἀπαρχῶν: *Multi enim qui limina intrarunt integris oculis, strabones sunt facti: habet quidam enim* ἀλυσιτὸν *provincialis formosula uxor.* Lucil. l. 27. *Nulli me invidere, non strabonem fieri sæpius deliciis me istorum.* Vel, *oculo irretorto*, id est, aspectu simplici, nec iterato; quod contemptum indicat, sensumque nostri Poeta plane assequitur, absque tot ambagibus, quibus non raro interpretes auctoris sententiam involvunt impediuntque, dum expedire & explanare satagunt. Vox tamen sequens *spectat*, aliquid amplius innuere videatur; eum nempe qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis; constantibus oculis, ut auri fulgore acies oculorum non præstringatur, aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum asserit *cui non magis auri fulgor, quam gladii præstringat oculos.*

ODE III. Ad DELIUM.

Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderate lætari.

ÆQuam memento rebus in arduis [159]
Servare mentem: non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitia, moriture Deli;

Inter adversa pariter & prospera sinde animum æqualem custodire a lasciviente gaudio moderatum, O *Deli moriture;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. lib. 1.

1. *Æquam.*] Nec superbia elatam in secundis rebus, nec mœrore fractam in adversis. Aristot. Εὐτυχῶν μήτριος, ἀτυχῶν μεγαλόψυχος. ad Theod. 1. Euripid. autem monet: Ἐπὶ πάντων πρῶτον αἰδοῦς τυχεῖν, φέρειν τε συμπίπτοντα μὴ παλιγκότους, *Primum omnium scire decet casus adversos non ægre excipere.*

3. *Ab insolenti temperatam Lætitia.*] Est enim temperantia *commotionum omnium moderatrix: quæ tum a libidine avocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat.* Cic. Tuscul. 5. v. 42. *In alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* 2. de Invent. n. 164.

5. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis est fati vis mortisque necessitas, certe non decet eum superbire, qui se novit morti obnoxium; sed nec debet animo cadere, cum ei quidpiam humanitus accidit: nihilque humani a se alienum homo existimet, æquum profecto est.

Deli.] Frustra quidam *Luc. Gellium* hic comminiscuntur. Intelligendus certe est Q. Dellius

Sed

ſive triſtem ſemper egeris vitam, ſive genio indulſeris in feriis, bibens Falernum recondito ris tituli, recumbens in herba ſemota, ubi alta pinus & candida populus gaudent umbram ramis conjungere hoſpitibus amanam, & aqua ſaliens obliquo nititur alveo perfluere. Illuc vina & unguenta & valdè fluxos roſarum flores gratos tamen *apportari cura; dum ſinunt res ac tempus, & nigra ſtamina trium Sororum.*

Seu mœſtus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Feſtos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni: [160]
Qua pinus ingens, albaque populus
Umbram hoſpitalem conſociare amant
Ramis; & obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, & unguenta, & nimium breves
Flores amœnæ ferre jube roſæ;
Dum res, & ætas, & ſororum
Fila trium patiuntur atra [161]

ANNOTATIONES.

vel Delius, qui primum ſub Caſſii militavit ſignis, ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tantaque apud eum gratia valuit, ut Clopatram, quod Caſſium in bello juviſſe accuſaretur, judicium ſubituram per ipſum accerſiverit: Plutarcho teſte in vita Antonii. Is demum rebus ſuis maxime ſtudens, paulo ante bellum Actiacum relicto Antonio ſe contulit ad Auguſtum, a quo benigne exceptus, Cæſaris familiaritate opibuſque floruit. Vide Dion. Plut. cit. Sen. &c. ita ſentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mœſtus omni, &c.*] Quandoquidem mori neceſſe eſt, ſive mœſtus vixeris, ſive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio; neque prætermittenda ætas & occaſio voluptatibus opportuna. Ergo *vina & unguenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboſo ab hominum frequentia ac tumultu ſeparato.

Per dies Feſtos.] Quibus feriari impenſiuſque lætari apud veteres inſtitutum erat.

8. *Interiore nota falerni.*] Epulando cum amicis, & animum exhilarando exquiſitiſſimi vini potu, quod quidem in cella interiore condi ſolebat; quod erat autem minoris pretii & quotidiano uſui deſtinatum, magis ad manum ponebatur. Porro vini cadis inſcribi ſolitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum eſſet, maxime per nomen Conſulis notabatur, nec ſciolis latet. Indicat. Tull. in Bruto 286. *Si quis Falerno vino delectetur, ſed eo nec ita novo, ut proximis Conſulibus natum velit; nec rurſus ita vetere ut Opimium aut Anicium Conſulem quærat. Atqui ea nota ſunt optima. Credo: ſed nimia vetuſtas nec habet eam quam quærimus ſuavitatem, nec eſt jam ſane tolerabilis.* Vide Plin. 2. lib. 23. c. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5. v. 33.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque ſenectus
Delevit, multa veteris fuligine teſta.

Hic itaque *nota interior* excellentiam vini deſignat, ſeu ob vetuſtatem, ſu ob patriam; vel utramque.

9. *Qua pinus, &c.*] Deſcriptio amœni loci, ſeu villæ Delii peramœna.

Albaque populus.] Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, & qua Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima . . . . . Alba folio bicolor, ſuperne candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hoſpitalem conſociare amant.*] Ramis amanter junctis, inſertis, conſociatis, umbram præbent ac velut hoſpitium parant eo venientibus, ſedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus ſonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas & lapides colliſionem & conflictum, quod obliquus & flexuoſus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quaſi ſtrepitare, a ſtrepitu pedum ſubito currentium: unde ſignificat *metuere, & feſtinare.* Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina & unguenta, &c.*] Iſta ad lætitiam adhiberi conſueta, fuſe docuimus lib. 1. Od. 36, 38. & alibi.

Nimium breves flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quam longa una dies, ætas tam longa roſarum,
Quas pubeſcentes juncta ſenectа premit.
Quam modo naſcentem vultus conſpexit Eous,
Hanc rediens ſero veſpere vidit anum.

15. *Dum res, & ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum ſtatum, per juventutem, per vitæ uſuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

16. *Fila trium patiuntur atra.*] Clotho, Lacheſis, Atropos, ſorores tres mortalium vitam & fata regere ſuperſtitioſis veteribus creditæ: prima colum geſtare penſumque velut materiam vitæ hominum: altera nere, ac ſtamen ducere

Cedes coemptis ſaltibus; & domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes: & exſtructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Diveſne priſco natus ab Inacho,
Nil intereſt, an pauper, & infima
De gente ſub Dio moreris,
Victima nil miſerantis Orci.
Omnes eodem cogimur: omnium [162]
Verſatur urna: ſerius, ocyus
Sors exitura, & nos in æternum
Exilium impoſitura cymbæ.

Relinques enimvero tandem *nemora pretio comparata, & ades, & villam quam rigat flavus Tiberis, hinc demigrabis; hæres autem fruetur opibus in acervum a te congeſtis. Nullum diſcrimen eſt; ſive opulentus* fueris *antiquo ab Inacho orundus, ſive inops atque ignobili de ſtirpe, ſub Jove* frigido *maneas;* perinde fies *victima Plutonis nulli parcentis. Cuncti* locum *in eundem compellimur. Communis agitatur urna. Tardè vel citò prodibit ſors, noſque navigio tranſvehet in perpetuum exilium.*

ANNOTATIONES.

ſeu atrum ſeu album, prout bona vel mala diſpenſantur: tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel a partienda vita, vel a non parcendo per antiphraſin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandeſcit, quod *atra* dicat fila, vitæ luciſque ſeriem trahentia, quæ candida potius, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin, de Clotho.

Nevit & infeſta ſtamina pulla manu.

Ego vero *atra fila ſororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præſunt, ipſæque dicuntur atræ, Erebo & Nocte videlicet natæ, ex Tullio 3. de Natura Deorum n. 44.

17. *Cedes coemptis ſaltibus.*] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac ſplendidæ ſunt deſerenda ac hæredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Priſciano: pro, *lavat*, dixere paſſim veteres *lavere & lavare.* Non. Marcell. Ennius. *Lavere lacrymis veſtem ſordidam.* Virgil. Georgic. 3.

Lavit ater vulnera ſanguis.

21. *Inacho.*] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ & Iſaac ejus filii, circa annum mundi bis milleſimum centeſimum. Virg. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno ſi prima domus repetatur origo.
Inachus Acriſiuſque patres.

23. *Sub Dio moreris.*] Sive tam pauper fueris ut ſine lare, ſine foco, ſine tecto, ſub dio & aperto cœlo maneas & cubes, nihilominus te, prædam Orcus ſuam faciet: a morte victus, O Delli, victima Plutoni mactaberis: *Victis hoſtibus victima proprie caditur.* Feſtus. Ovid.

Victima quod dextra cecidit victrice vocatur:
Hoſtibus a victis hoſtia nomen habet.

24. *Nil miſerantis Orci.*] Tullius 3. de Nat. Deor. n. 43. *Age porro, Jovem & Neptunum Deum nnmeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus. Et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Phlegethon: tum Charon, & Cerberus Dii putandi.* Quem vero nil miſerantem hic appellat, illacrymabilem dicet Od. 14. ſeq. Virgil. Georgic. 4. v. 489.

Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere manes.

Eſt & Proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnes eodem cogimur.*] Ovid ad Liviam.

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam.
Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas.

Omnium verſatur urna.] Illa nempe fatalis urna; in quam omnium mortalium nomina & ſortes conjiciuntur, verſantur; atque ut cujuſque nomen & ſors educitur, ita & mortis præda exiſtit, fatique legem volens nolens ſubit. lib. 3. Od. 1. *Omne capax movet urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. v. 432.

Nec vero hæ ſine ſorte datæ, ſine judice ſedes,
Quæſitor Minos urnam movet.

27. *Nos in æternum exilium impoſitura cymba.*] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos tranſmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in ſua navicula, de qua Propertius:

Scandenda eſt torvi publica cymba ſenis.

Vide lib. 1. Od. 4. & hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.*] Sunt qui legant *initium.* Exules, inquit Nonnius Marcellus, dicuntur extra ſolum. Virgil. Georg. 3.

Longeque ignotis exulat oris.

Et poſt;

Regnis exceſſit avitis.

ODE

ODE IV. Ad XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo ſine nota poſſe adamari,

Ne pudeat te ſervam diligere, Xanthia Phoceu: ante te Achillem ſuperbum Briſeis ancilla perculit candore ſuo: perculit etiam Ajacem Telamonis filium pulchritudo captæ Tecmeſſæ, licet ejus dominum: Agamemnon pariter inter ipſam victoriam adamavit puellam aris abſtractam:

NE ſit ancillæ tibi amor pudori
Xanthia Phoceu: prius inſolentem [163]
Serva Briſeis niveo colore
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum 5
Forma captivæ dominum Tecmeſſæ:
Arſit Atrides medio in triumpho [164]
Virgine rapta;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ne ſit ancillæ, &c.*] Xanthium Phoceum Phyllidis genere ſervili natæ amoribus irretitum conſolatur Horatius; atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, qua ſervilem conditionem ſic aſpernatur, ut Plautus Amphitr. ſcripſerit: *Quem Jupiter odit, ſervum hunc primum facit:* & Romani per ludibrium *ancillarioſos* appellabant eos, qui ancillas ſectarentur, ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram 58. ad quendam nomine Alaudam;

Ancillariolum tua te vocat uxor: at ipſa
Lectlicariola eſt: eſtis, Alauda, pares.

2. *Prius inſolentem.*] Interpretari quibuſdam placuit: non antea ſuetum amare: quaſi non meminiſſent Deidamiæ Lycomedis filiæ, ſuſceptique ex ea Pyrrhi, qui Trojæ fatum adoleſcentulus implevit. Videtur itaque melius, *inſolentem*, vocari Achillem, id eſt, *ferocem*; ſi quidem ad Piſones ſcribens Horatius ita vult ut pingatur.

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briſeis, &c.*] Hippodamia a patre Briſe ſic dicta, quæ, Lyrneſſo urbe capta, in prædæ partem ceſſit Achilli victori, cui poſtea ab Agamemnone erepta grave peperit diſſidium, quod Trojæ fatum remoratum eſt, ut fuſe explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeoque in ſervitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formoſis ſpectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin [illegible]dat.

4. *Movit.*] Commoditem, ut ob eam ſibi præreptam a bello ſe abſtinerit, vixque, ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. 2. Ovid. Epiſt. 3. quæ eſt Briſeidis ad Achillem. Vide & Dictyn Cretenſem lib. 2. ubi ſcribit: *Lyrneſſum ab Achille paucis diebus pugnando captam: & propere inde expugnatam Pedaſum Lelegum urbem; ubi rem Briſes abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita deſcribit. *Achillem pectoroſum, ore venuſto, membris valentibus & magnis, bene criſpatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapſilem, capillo myrteo.* Briſeidam porro *formoſam, alta ſtatura, candidam, capillo flavo, & molli, ſuperciliis junctis, oculis venuſtis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo ſimplici, piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*] Dictys citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingreſſuſque eorum regionem, Tenthrantem dominum locorum ſolitario certamine interficit, ac poſt paucos dies expugnata atque incenſa civitate, magnam vim præda trahit, abducens Tegmeſſam filiam regis.* Et poſtea *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Tenthrantis filiam Tegmeſſam concedunt*, Græci nempe reliquam prædam inter ſe partientes. Dares item cit. ita deſcribit: *Ajacem Telamonium valentem, voce clara, capillis nigris, in hoſtem atrocem.* Ovid. lib. 3. de Arte Amandi:

Odimus & maſtas: Tecmeſſam diligat Ajax.
. . . . . .
Scilicet Ajaci mulier mæſtiſſima dixit;
Lux mea; quæque ſolent verba juvare viros.

7. *Arſit Atrides, &c.*] Agamemnon Atrei ex Ærope, vel ex Pliſthene, ut ſcribunt alii, filius, Mycenarum & Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojana ſummus Imperator, in ipſo urbis excidio, media in victoria, Caſſandræ Priami filiæ amore incenſus captuſque, in prædæ partem eam depoposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oileo & vitiata fuerat in ipſo Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur paſſis Priameia virgo
Crinibus a templo Caſſandra, adytiſque Minervæ,

Dictys Cretenſis lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Caſſandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa . . . . Caterum Caſ-*

Barbaræ

Barbaræ poſtquam cecidere turmæ
Theſſalo victore, & ademptus Hector
Tradidit feſſis leviora tolli
Pergama Graiis.
Neſcias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes,
Regium certe genus: & Penates
Mœret iniquos.

poſteaquam Phrygia cohortes profligatæ Theſſalico victore fuerant, Hectorque interemptus pertæſis Græcis dimiſſe Trojam evertiſſe facilem. Quid ſi genero tibi aureæ Phyllidis parentis opulenti decus afferant? Origo profecto regia eſt: & quidem infeſtos Penates lamentatur.

ANNOTATIONES.

ſandram Ajax Oilei e ſacro Minervæ captivam abſtrahit . . . . . Agamemnoni Caſſandra datur, poſtquam ejus forma captus, quin palam deſiderium fateretur, diſſimulare nequiverat. Dares jam cit. refert *Caſſandram mediocri ſtatura, ore rotundo, ruſam, oculis micantibus, futurorum præſciam:* & paulo poſt, *Agamemnonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem, nobilem.*

9. *Barbaræ poſtquam cecidere turmæ, &c.*] Poſt victos ac profligatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maxime vero ab Achille e Lariſſa urbe Theſſaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomine vocabantur a Græcis omnes aliæ gentes, præſertim autem Phryges & Trojani. Patet ex Dicty Cretenſi paſſim. Plutarch. de audiendis Poetis, diſparitatem Græcorum & Trojanorum commemorans ait: *Probatum eſſe Græcorum providentiam, ferociam vero Barbarorum vitioſam:* & paulo poſt: in poteſtatem hoſtium Trojanos vivos complures veniſſe, Achæorum vero neminem; atque illorum nonnullos fuiſſe hoſtibus ſupplices, ut Adraſtum, Antimachi filios, Lycaonem, ipſumque Hectorem, qui Achillem de ſepultura exoravit: horum vero neminem: *Quod Barbarorum ſit ſupplicem eſſe in conflictibus, & ſummittere ſe ad pedes, Græcorum autem vincere dimicantem, aut occumbere, &c.* Itaque vox *Barbarus*, aliquando nihil aliud ſonat quam extraneus & peregrinus. Vide Turneb. lib. 9. cap. 18. ubi e Tuſcul. 1. n. 85. verba iſta, *Aſtante ope barbarica*, de Priamo, regno Phrygum florente, bene interpretatur, &c.

10 *Theſſalo victore.*] Quamquam a Paride jam interfectus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen recte victor dicitur, ſine quo capi non potuiſſet, ita volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector Tradidit feſſis, &c.] Poſtquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Trojanis ademptus veluti ſuus clypeus, qui ſolus robore ac virtute ſingulari Græcos terrebat, ex Homero. *Quo ſtetit ſtante Ilium.* Senec. Troad. initio. Et poſtea chorus ejus ſic luget interitum: *Columen patriæ, mora fatorum, tu præſidium Phrygibus, tu murus eras, humeriſque tuis ſtetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit: ſummuſque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit feſſis leviora tolli Pergama Graiis.*] Sublato ſcilicet Hectore jam capi evertique Troja facile potuit a Græcis decennali quamvis obſidione feſſis. Virgil. Æneid. 2. v. 108.

Sæpe fugam Danai Troia cupiere relicta
Moliri, & longo feſſi diſcedere bello.

Et Æneid. 9. v. 155.

Decimum quos diſtulit Hector in annum.

Leviora tolli.] Tranſlatum ex ultimo Iliados, ubi Priamus ſic alloquitur Trojanos de amiſſo Hectore: Jupiter mihi dolores dedit, filium ut optimum perderem: quod & vos ſentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores exitii tolli, eo mortuo.* Ῥηϊτέροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἴσασιν πάντα πεδήσειν ἐπαρήμεν.

Pergama.] Arces erant Trojanæ ex Servio: ſynechdochicos Trojam ipſam ſignificant.

13. *Neſcias an te generum, &c.*] Per Prolepſin ingenioſe occupat Horatius id quod objici poterat, puellas ante memoratas licet captivas, e regia tamen ſtirpe; non ita vero Phyllida: reſpondet igitur: An vero quis eam humili ſorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem?

15. *Regium certe genus.*] Hinc igitur honos tibi & decus accedat, ſi talem tibi deſpondeas; ejuſque parentes familiam tuam illuſtrabunt potius, quam dedecorent.

Penates Mœret iniquos.] Sententiam hanc vulgo jungunt cum præcedenti, eo ſenſu: Phyllis certe cum ſuam dolet vicem, regio ſe ortam genere lamentatur ad ſervitutem redactam, indeque Penates accuſat, qui tutelæ ſuæ fidentem tam miſerum in ſtatum labi permiſerint. Placuit tamen interpungere, atque ſententias ſeparare, non ſine aliqua venuſtate, ut viſum eſt. Suus tamen ſit bonos antiquitati, Lectori vero judicanti jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. fuſe docet. Hyginus Deos patrios, alii domeſticos, quibus in penetralibus domus litari ſolebat, interpretantur: alii etiam aliter.

Crede

Sic habe non eam infelici de plebeculâ tibi electam: nec ita fidam, ita quæstus aspernatricem turpi matre gigni potuisse. Cæterùm *intactus laudo brachia, & faciem, & tibias rotundas* illius. *Noli suspectum habere* me, *cujus ætas properavit octavum lustrum finire.*

Crede non illam tibi de scelesta [165]
Plebe delectam: neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci [166]
Matre pudenda. 20
Brachia, & vultum, teretesque suras
Integer laudo Fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

ANNOTATIONES.

17. *Crede non illam tibi, &c.*] Nequaquam credenda est fœce plebis illa, quæ nihil habet sordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro sese vendunt ultro ac sponte; meretrices in primis infidæ ac perjuræ, lucri vero perquam avidæ. lib. 1. Od. 35. *Vulgus infidum & meretrix perjura.* At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tum quæstui & *lucro aversa.* Honestam igitur educationem generosus animus; nobilis autem institutio originem haud vulgarem indicat certe & arguit.

De scelesta plebe.] Vel, impura & sceleri pravisque affectionibus ut plurimum obnoxia: vel, infortunata, & paupertatis incommodis ac ludibriis damnata velut & conspurcata. Hinc non abludit quod Plaut. Mostell. Scen. 7. scribit:

Scelestiorem ego annum argento fœnori (locando)
Nunquam ullum vidi, quam hic mihi annus obtigit.

18. *Delectam.*] Alii legunt *dilectam.*

19. *Aversam.*] Alii *adversam*, perinde est, & par utrobique sensus.

Fidelem.] Castitatis amantem, honesti propositi tenacem, quam a fide non facile dimoveas, nec oblato quæstu corrumpas.

20. *Matre pudenda.*] Improbis ac flagitiosis moribus turpibicata; vel inope, & abjecta, cujus nomen ac memoria pudorem & verecundiam facere queat. E moribus natales posse ac debere æstimari ostendit Juvenalis, Sat. 6. v. 238.

Scilicet expectas ut tradat mater honestos
Aut alios mores, quam quos habet? utile porro
Filiolam turpi vetula producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterum, O Phoceu, si laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari specie illius captum. *Integer* ego castusque laudo *brachia* torosa & candida, *vultum* speciosum, *suras teretes*, totamque formosam. Itaque ne zelotypus inde fias, neque suspiceris rivalem me tuum quoquo modo esse.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas Claudere lustrum.*] Nimirum deferbuit ardor ille primus adolescentiæ, nec ita me jam, ut olim, cruciat amor. Annum ætatis quadragesimum prætergressus æstus illos priores evasi.

23. *Lustrum.*] Ex Varrone, Festo, & aliis dictum a luendo, id est, solvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Est igitur annorum quinque spatium; adeoque *lustrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cic. Epist. 2. lib. 6. ad Attic. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt.* Ovid. in Ibin sic orditur:

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinq; peractis.

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo signat quinquennia lustro.

ODE V.

Coercendus amor imtempestivus virginis haud maturæ.

Nequit adhuc portare jugum submisso collo; nec assequi officia conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis.

NOndum subacta ferre jugum valet [167]
Cervice; nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tollerare pondus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Nondum subacta.*] An amicorum aliquem, an seipsum admoneat Horatius, plane incertum est. Rem vero cæteroqui turpiculam allegoria multiplici contexit ac prope honestavit. Cupidinem virginis intempestivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ vero junioris indolem belle notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis Æquare.*] Onere conjugii sustinere, æqualem operam præstare marito, puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

Circa

Circa virentes eſt animus tuæ
Campos juvenciæ, nunc fluviis gravem
Solantis æſtum, nunc in udo
Ludere cum vitulis ſalicto
Prægeſtientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Diſtinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te ſequetur. Currit enim ferox
Ætas: & illi, quos tibi dempſerit,
Apponet annos: jam proterva
Fronte petet Lalage maritum.
Dilecta, quantum non Pholoe fugax,
Non Chloris: albo ſic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet

[168]

Circa virides agros verſatur mens bucula tua, modò fluminibus temperantis moleſtos Solis ardores; modò gaudentis colludere cum vitulis inter humidas ſalices. Cohibe deſiderium uva acerba. Mox Autumnus varietate gratus colore purpureo pinget tibi racemos liventes. Mox curret poſt te. Nam properat ætas vehemens: atque illi addet annos, quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret. Amata pluſquam Pholoe viros abhorrens, vel Chloris ſplendens humero candido, non ſecus

ANNOTATIONES.

5. *Circa virentes eſt, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo ea ætate teneriori, quam ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animuſque illius totus eſt in campis, in luſibus, &c. Sic Terent.

Animus eſt in patinis.

Horat. lib. 3. Od. 11.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc proterво
Cruda marito.

9. *Prægeſtientis.*] Summopere cupientis. Ex Priſciano, & Feſto, *geſtire*, eſt rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis geſtus deſiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem Immitis uvæ.] Deſine amare, ut ſaltem concupiſcere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam; utens eadem, qua Poeta noſter, metaphora ab uva immiti ducta. Exſpecta donec ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *Uva primo eſt peracerba guſtu, deinde matura dulceſcit.*

10. *Jam tibi lividos Diſtinguet, &c.*] Autumnus varietate fructuum abundans, & eorum multiplici diverſitate utilis pariter & jucundus, liventes ante immiteſque uvas purpureo ſtatim colore pulchras, ſimul & maturitate guſtui dulces facit. Sic tibi paulo poſt maturam ac tempeſtivam licebit ſectari Lalagen. Imo ipſa ætate jam perfecta virum petet: ſicut uva plane matura carpi deſiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virg. *liventes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius item Epod. 2. *Certantem purpura* uvam dixit, Theophraſt. de Cauſ. Plant. lib. 3. cap. 22. Ὅταν ἄρχωνται πυρράζειν οἱ βότρυες. *Cum incipiunt uva nigreſcere*, ſeu *nigris diſtingui maculis*. Propert.

Prima mihi variat liventibus uva racemis.

13. *Jam te ſequetur.*] Lalage, quæ te ſequentem modo fugit, deinde vel fugientem te proſequetur, ubi ferventis æſtu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet. *Currit enim ferox ætas.* Labitur celeriter, imo *volat*, ut ait Tull. Tuſc. 1. n. 76.

Ferox Ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, ſuperba, ac niſi libidinis ſtimulos tum maxime prurientis virtute frégerit, etiam ferox, indomita, & impotens. Apage vero Cruquium dubitantem numquid tranſpoſita ſint epitheta iſta; ut legendum ſit: *Ætas fugax*, & *Pholoe ferox*.

14. *Illi, quos tibi dempſerit, Apponet annos.*] Dum tu annis decreſces, & imminueris viribus, illa creſcet atque augeſcet. Tu enim ab ætate perfecta vergis ad ſenium: illa ad annorum ætatiſque firmitatem, quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipſam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Oden iſtam ab Horatio poſt hanc eſſe ſcriptam.

17. *Dilecta, quantum, &c.*] Cum vero Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certe multos amatores habebit, quos nunquam *Chloris* pulcherrima, vel ſpecioſa *Pholoë* Chloridis filia, quæ tamen eo diligitur amplius, quo magis amantes fugit aſpera & repellit. De hac Cyro adamata, ipſumque ſpernente; lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quam Luna nullis in uſquam ma-

ac Luna clara micat in mari, aut Gyges Cnidius: quem si miſceas cœtui virginum, advenas maxime perſpicaces deciperet incerta differentia, paſſis capillis, dubiaque facie.

Luna mari, Cnidiuſve Gyges; 20
Quem ſi puellarum inſereres choro, [169]
Mire ſagaces falleret hoſpites
Diſcrimen obſcurum, ſolutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

ANNOTATIONES.

bulis, ſudo cœlo, noctu ſplendet ac mari navigantibus formoſa apparet.

20. *Cnidiuſve Gyges.*] Velut enim formoſus ille puer Gyges, virginea ſpecie inclytus, oriundus a Cnido urbe Cariæ maritima, hodie *Cabo di Chio:* ubi Veneris effigies valde celebris. Vide lib. 1. Od. 30. formoſos olim pueros in deliciis fuiſſe, vel e Virgil. Bucol. notum. Eclog. 2.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

21. *Quem ſi puellarum inſereres, &c.*] Gygis nempe vultus lævis, tener, candidus, venuſtus, adeo virginis ſpecioſæ pulchritudinem refert, ut vix internoſci queat, *Si puellarum choro inſeratur:* puellam etenim non puerum Gygen affirmaveris.

22. *Falleret hoſpites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoſcimus, forte non falleret Gyges: hoſpites autem & peregrini nequaquam a puellis puellum hunc diſcernerent. Tam enim *obſcurum* eſt *diſcrimen.*

23. *Solutis Crinibus.*] Prolixis & paſſis more ſcilicet virginum; & contra nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut lexum non diſtinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 137. de pupillo a tutore defraudato:

Cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. 8. Fab. 4.

Talis erat cultu facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine poſſes.

Idem lib. 9. Fab. 12.

Cultus erat pueri: facies, quam ſive puella,
Sive dares puero, ſeret formoſus utrique.

Auſon. Epigram. 105.

Dum dubitat natura marem, faceretne puellam;
Factus es, O pulcher, pene puella, puer.

ODE VI. Ad TIT. SEPTIMIUM.

Apud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis ſeceſſum tandem cum eo quietam degere ſenectutem exoptat.

O Septimi pervellere mecum ad Gades & Cantabros nobis ſervire neſcios, atque ad Syrtes

SEptimi Gades aditure mecum, & [170]
Cantabrum indoctum juga ferre noſtra, &

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poeta etiam Lyricus & Tragicus, cum Horatio diuturna familiaritate conjunctus, imo & commilito. Hujus meminit lib. 1. Epiſt. 3, 5, 9. ferturque & Auguſtus ad Horatium ita de eo ſcripſiſſe: *Tui qualem habeam memoriam poteris ex Septimio noſtro cognoſcere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc interpretes huc uſque fere omnes intellexerunt de magna Horatii Septimiique conſenſione: quaſi paratus eſſet alter alteri comes ire ad ultimas uſque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium & Aurelium ſibi ſpondet comites, *Sive in extremos penetrabis Indos, &c.* Et Propert. lib. 1. Eleg. 6. Tullo ſeſe offert, ut cum eo *Riphæas etiam nives* ſuperare non vereatur, & *Ægæo dare vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio ſcripta, *Cum Auguſtus eſſet in expeditione Cantabrica, quinto vix anno peracta, quo Septimius Eques invitabat Horatium,* inquit ille; non male quidem ariolatus: melius forte tamen, quando Cæſar expeditionem illam moliebatur, & cum ad eam Horatius pariter ac Septimius ſeſe accingerent. De *Gadibus* ſupra, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hiſpaniæ Tarraconenſis populi ad Oceanum Borealem, qui & Inde Cantabricus vocatur: hodie *Biſcaia.*

Indoctum juga ferre noſtra.] *Sera* nempe *domitum catena,* ut ait Od. 8. lib. 3. ab Auguſto tandem, ſive ab Agrippa Auguſti auſpiciis Cantabri devicti ſunt; teſte Suet. Octav. cap. 20. & 21. Dio lib. 51. & ſeq. Strab. lib. 3. &c. Flor. lib. 4. cap. 12. *Duæ validiſſimæ gentes Cantabri &*

Barbaras Syrtes, ubi Maura ſemper [171]
Æſtuat unda:
Tibur Argæo poſitum colono
Sit meæ ſedes utinam ſenectæ:
Sit modus laſſo maris, & viarum,
Militiæque.
Unde ſi Parcæ prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galeſi
Flumen, & regnata petam Laconi [172]

feras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur ab *Argivo* colono *conditum, meæ ſit domicilium ſenectutis: ſit requies pertæſo maris, itinerumque, & belli. Hinc vero ſi Parcæ me arcent improbæ; adibo fluvium Galeſum ovibus pelle coopertis jucundum, agroſque ubi rex fuit Phalan-*

ANNOTATIONES.

Aſtures immunes Imperii agitabant. Cantabrorum altior & magis pertinax in rebellando animus qui non contenti libertatem ſuam defendere; proximis etiam imperitare tentabant, &c. Cæſi vero fugiunt *in eminentiſſimum Vinnium montem, quo maria prius Oceani, quam arma Rom. aſcenſura eſſe crediderant.* Et paulo poſt: *Ipſe præſens hos deduxit montibus; hos obſidibus aſtrinxit; hos ſub corona jure belli venundedit, &c.* Scil. Ital. *Cantaber ante omnes hyemiſque aſtuſque famiſque invictus.* Obſervandum porro, ita ſub jugum mitti ſolitos olim victos hoſtes: haſtæ duæ interjecto ſpatio in terram defigebantur, tertia ſuperimpoſita, atque hinc & inde alligata. Sub hanc igitur inermes & diſcincti tranſire coacti, jugum ſubire, victique eſſe cenſebantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coſſ. & legiones turpiter ad furculas Caudinas ſub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.*] Inhoſpitas, inacceſſas, ſævas ob æſtus ac motus maris dubios.

Ubi Maura ſemper Æſtuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ ſeu Africæ crebris æſtuariis fervet, vadoſum paſſim & ſcopuloſum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. & Epod. 9. ſub finem, ibique Annot.

5. *Tibur Argæo, &c.*] Detur utinam mihi lætam agere ſenectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum a Tiburno Argivo: ibique quietem nanciſci, poſt labores ac tædia navigationis, itineris ac militiæ. Tiburtina ſua villa imprimis ſe delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. & 18. Vide ibi Annot.

7. *Laſſo maris & viarum Militiæque.*] Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem ſuſcepit Auguſtus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut pæbit ex Ode ſequenti: ad hoc etiam, ut dixi, ſeſe accingebat: Deos itaque rogat, ut ſibi fortunatam dent quietem & ſenectam, poſtquam eas iterum ærumnas exantlarit.

9. *Unde ſi Parcæ prohibent.*] Quod ſi, fatis ita volentibus, non liceret apud Tibur conquieſcere; apud Tarentum ſaltem detur mihi ſecedere, ubi Galæſus leniter fluit, rigatque iſtam regionem Calabriæ, in qua paſcuntur oves exquiſito vellere aç lana, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximium vellus habentibus, per antonomaſiam: vel potius quæ ob lanam præ cæteris exquiſitam adverſus æris injurias integuntur pellibus, ad conſervationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro & noſter *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas & Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Gracum pecus, quod & Tarentinum plerique nominant, niſi cum domini præſentia eſt, vix expedit haberi, &c. ex omnibus eſt molliſſimum, &c.* Polibius μαλακὰ προβατα ſimiliter appellat. Varro Rei Ruſt. lib. 2. cap. 2. ad finem: *Pleraque ſimiliter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut ſunt Tarentina & Attica) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel inſici recte poſſit, vel lavari ac parari. Harum præſepia ac ſtabula, ut ſint pura, majorem adhibeant diligentiam, quam hirtis*; id eſt, cæteris ovibus, quæ & hirtæ, & motanæ, & ſoloces, dicebantur, &c. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium ſumma genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in paſcuo delicatius; quippe cum tectum tubis veſtatur:* (colonicum vero ſolo gramine) *operimenta eis ex Arabicis præcipua.*

Galeſi flumen.] Quidam legunt *Galeſum*: Sic & lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen, *Metaurum flumen.* Galæſus vel Galeſus, hodie *Galaſo*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in Sinum defluit lento curſu; umbris arborum, & paſcuorum copia circum amœnus. Hinc Propert. lib. 2. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbroſi ſubter pineta Galeſi.

Et Virgil. Georg. 4. v. 126.

Quo niger (al. niger.) *humectat flaventia culta Galeſus.*

11. *Regnata petam Laconi rura Phalantho.*] Virgil. Æneid. 3. v. 4.

Terra regnata Lycurgo.

Et Æneid. 6. v. 793.

Regnata per arva Saturno:

Sic Tull. pro Murana: *Pugnâ cum rege com-*

tus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ ceteris placet; in qua mel cum Hymettio, & oliva cum Venefranis bonitate *contendunt. Illic ver diuturnum; & hyemes temperatas dat Jupiter: atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam deſiderat ratemos Falernos. Terrâ hac & fortunatæ arcesme teque exoptant. Illic tu cineres*

Rura Phalanto.

Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet: ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro.
Ver ubi longum, tepidaſque præbet
Jupiter brumas: & amicus Aulon [173]
Fertili Baccho minimum Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Poſtulant arces: ibi tu calentem

ANNOTATIONES.

miſſa eſt, & ſumma contentione pugnata. Porro ſenſus Horatii eſt hic: Si negetur mihi receſſus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat, Phalantus autem Lacedæmonius cum Parthenîis Sparta profectis & ſedes quærentibus inſtauravit, ibique regnavit. Juſtin. lib. 3. ubi *Parthenia vocati, cum ad annos triginta perveniſſent, metu inopiæ . . . ducem Phalantum aſſumunt, filium Araci . . . . ad ſedes inquirendas proficiſcuntur, ... tandem in Italiam delati occupata arce Tarentinorum, & expugnatis veteribus incolis, ſedes ibi conſtituunt, &c.* Vide & Pauſan. lib. 10. in Phocaicis.

14. *Angulus.*] Scilicet urbs ea Calabriæ in extrema peninſula ſita eſt ad maris littus.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Tarentina regione mel optimum eſt, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentia ſua celebrem toto orbe fecit: ſicut & Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De via decedit, qui honorem alicui defert, & primas fatetur deberi.

Viridique certat Bacca Venafro.] Ibi quoque creſcunt olivæ Venafranis adeo non deteriores ut cum eis de excellentia contendant & certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

Solus tibi certat Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio ſita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *Principatum in hoc quoque bono* (oleo) *obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano, &c.* Martial. lib. 12. Epigram. 64. *Uncto Corduba lætior Venafro.* Et lib. 13. Epigram. 101.

Hoc tibi Campani ſudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. 2. v. 149. *Hic ver aſſiduum*; citatque hunc locum Horatii.

Tepidaſque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam menſibus nulla ibi eſt aeris inclemantia. *Bruma*, ſolſtitium hybernum, quod ſic Ovid. explicat Faſt. 1.

Bruma novi prima eſt, veteriſque noviſſima Solis.

18. *Et amicus Aulon Fertili Baccho, &c.*] Eſt & proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minime inferius; proindeque non ei invidet, a quo ſuperari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum creſcere generoſum, teſtis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenſet exquiſita: *Verum & longinquiora Italiæ ab Auſonio mari non carent gloria, Tarentina, & Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis & lanis, & felix vitibus Aulon,
Det pretioſa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quaſi Vallonia a vicina convalle nominata, inquit: hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potius promontorio, puto dici, in Tarentino tractu ſitam. Porro textus Horatiani ordo hic eſt: *Amicus*, id eſt, vicinus Tarento *Aulon, fertili Baccho gaudens, minimum Falernis invidet uvis.* Vel, Aulon fertili Baccho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud Tibull. dicitur,

Bacchi cura Falernus ager.

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus & amœnus videlicet receſſus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii editi colles optimis uvis beati: quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitiſſima, ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beata* vero *arces*, & felix Tarentum ſatis exprimitur apud L. Florum. lib. 1. c. 18. his verbis: *Tarentas, Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiuſque Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris portuque nobilis, tum mirabili ſitu: quippe in ipſis Adriatici maris faucibus poſita in omnes terras, Iſtriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam vela demittit. Imminet portui ad proſpectum maris poſitum, majus theatrum, &c.*

22. *Poſtulant arces: ibi tu calentem Debita, &c.*] Ibi tu mihi

Debita

Debita ſparges lachryma favillam
Vatis amici.

tepidos familiaris poëta juſto luctu proſequaris.

ANNOTATIONES.

juſta & extrema perſolves officia, cum fatis & vita functus fuero: cremato nempe cadavere, calentibus adhuc cineribus lachrymas impendes, infundes, ac velut immiſcebis: mortuum recens amicum luctu proſequeris, vatem vates, & decorabis. Ennius vero contra, & arrogantius paulo:

Nemo me lachrymis decoret: neque funera fletu
Faxit, Cur? Volito vivu' per ora virum.

Miſerrimum etenim ac velut infauſtum veteribus putabatur, ſi abſque lachrymis humatio fieret, & funebri iſto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos anima viles, inhumata, inſletaque turba.

Hinc & præficas accerſebant olim, quæ luctum facerunt. Imo & exiguam ampullam lacrymis plenam urnæ ferali inferebant, ſepulchroque inferebant; ut bene Torrentius obſervavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militia reditum gratulatur.

O Sæpe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cœlo,
Pompei, meorum prime ſodalium?

[174]

O Vare meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem reducte, Bruto belli principe, atque Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico cœlo?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

Athenis verſabatur Horatius Philoſophiæ dans operam ſub Academico præceptore, cum ad militiam eſt pertractus a Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipſe de ſe teſtatur Epiſt. 2. lib. 2. v. 43. & ſeq. Subinde & Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, qua Brutus ab Auguſto cæſus randem ac fuſus eſt. In ea vero militia ſodalem habuit Pompeium Varum, qui poſt cladem Philippicam, non ut Horatius, armis valedixit, ſed Brutianis reliquiis, novoque bello ſe implicuit. Quibus extinctis, ſavus tamen rediit Varus, quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum Deducte.*] Qui todies vitæ periculum adiiſti mecum in eo fatali bello, in quo Caſſius & Brutus Julii Cæſaris interfectores adverſus Auguſtum atque Antonium pro libertate publica dimicarunt; ſicuti antea Cn. Pompeius contra Jul. Cæſarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ reſtituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Auguſtum potens & gratioſus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui ſingulis præſunt urbibus, ſuntque illarum propugnatores; atque a civibus honore præcipuo colluntur eximie: ut Mars Romæ: Athenis Apollo & Minerva; Apollo Delphis & Rhodo; Bœotiis Hercules & Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Agris; Diana Cretenſibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. forte Horatius hic penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo, quod redux iterum videat ſuam domum ac Penates. *Eutas Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Tarentius etiam urbanos nuncupat:*

Juno, Veſta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars.
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 30.

Italoque cœlo.] Cœlum pro aëre & climate poni conſtat, vel ex hoc Horatii:

Cœlum non animum mutant, qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime ſodalium.*] Vel amiciſſime, patet ex fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi pri-

Cum quo non semel bibendo vino interrupi *tardantem diem, redimitos* habens *crines unguento Syrio nitidos. Tecum expertus sum Philippos, & fugam præcipitem, abjecto indecore clypeo; quando virtus debilitata* est, *& terra mentum fœdè ap-*

Cum quo morantem sæpe diem mero [175]
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos, & celerem fugam
Sensi, relicta non bene parmula: 10
Cum fracta virtus, & minaces [176]

ANNOTATIONES.

mum: sic & condiscipulus in Philosophiæ studio videatur fuisse Varus Horatii, & cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epist. 2. l. 2. cit. v. 47.

Civilisque rudem belli tulit æstus in arma
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.

6. *Morantem diem.*] Vel æstivum, reipsa longiorem; vel morari visum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem, ad studia literarum Musarumq; otium magis quam ad strepitus militares nato, graves erant ac molestæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, transegi; atque ita solicitudines ac dolorem tefelli utcunque, pertuli, superavi.

Coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.] Floreis quidem coronis inter epulandum solitos uti veteres ostendimus Od. 38. lib. 1. unguentis etiam perfudisse caput, notum fere, & ex dicendis patebit. Ab Ionibus primum ad feminas Rom. delicatiores translatus iste mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maxime vero malobathri, quod & foliatum dicebatur: testis Galenus. Observa porro corollas istas unguentis interdum fuisse delibutas. Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. cap. 3. *Lautissimum*, inquit, *dari coronas e nardi folio, aut versicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*] Malobathrum, sive malabathrum, unguentum erat exquisitum e folio quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar, & vernacule *bathrum* vel *bethrum* vocant Indi. Nomen hinc factum satis apparet. In Syriam apportabatur ex India: illinc autem Romani mercatores deferebant: unde Syriam Romæ vocabatur. Galen. cit. Dioscorid. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. vero 12. cap. 26. ita scribit: *Dat malobathron Syria, arborem folio convoluto, arido colore, ex quo paratur oleum ad unguenta: fortiores ejusdem Ægypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo,* (lenticulæ paluſtris modo aquis innatare. Delecamp.) *odoratius croco, nigricans, scabrumque, quodam salis gustu . . . . . ejus sapor nardo similis esse debet sub lingua: oder autem in vino suffervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater instauravit, ac de suo nomine appellavit. Ibi nimirum commisso duplici prælio Augustus atque Antonius Cassii & Bruti exercitus fuderunt, vicerunt-que eos qui triumphum ante victoriam & pugnam cecinerant. Vide infra.

10. *Relicta non bene parmula.*] In ea clade fugam suam non dissimulat hic Horatius, insuper & clypei projectionem. Quod ad primum attinet, non caret semper excusatione. Nam fortis est non modo resistere, sed & sapienter fugere ac cedere. Sic Homerus Æneam laudat velut metuendi fugiendique peritum: & hanc ei laudem juste dari agnoscit Plato in Lachete. Vide & initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum vero culpa nunquam vacare creditum est. Unde apud Germanos sacris interdictum erat ei, qui in acie scutum amisisset. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 13. Vide Aristot. lib. 2. Rhetoric. Modestin. Juris. lib. 3. de Re Militari. Hinc teste Ammiano Marcell. lib. 25. paulo post initium: *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineam sancius reversus ex acie, scutum solicite conquirebat: quod cum vidisset propius, lætior vi vulneris interiit; & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Justinus lib. 6. *Relatus in castra semianimis Epaminondas, ut vocem spiritumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatumque velut laborum gloriæque socium osculatus est.* Apud. Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, quid dedecoris & probri sit clypeum abjicientibus; non ita vero galeam aut gladium; respondit, quia hæc sui ipsorum causa sum ut, clypeum autem communis aciei gratia.

11. *Cum fracta virtus.*] Cum Bruti pars & virtus victa est, satis adversantibus, & Augusto Imperium orbis destinantibus. Tum enim in summa rerum desperatione ille apud suos conquestus ferur; *Frustra coluisse se virtutem, quæ inane esset nomen, & fortuna serviret.* Plutarch. in Bruto. Dio lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. *C. Cæsar & Antonius apud*

Turpe

Turpe ſolum tetigere mento.
Sed me per hoſtes Mercurius celer [177]
Denſo paventem ſuſtulit aere:
Te rurſus in bellum reſorbens
Unda fretis tulit æſtuoſis.

plicuerunt qui minas jactabant. At velox Mercurius tremebundum me per hoſtes aëre ſpiſſo rapuit: te mare fremens & æſtuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit.

ANNOTATIONES.

Philippos vario eventu contra Brutum & Caſſium pugnaverunt; ita ut utriuſque partis eorum a dextra vincerent . . . . . Sed inæqualem fortunam partium mors Caſſii fecit, qui cum in eo cornu fuiſſet, quod pulſum erat, totum exercitum fuſum ratus, mortem ſibi conſcivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus & ipſe vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fuga comite, ut ſibi gladium adigeret. Xiphilinus in Auguſto ſic rem diſcribit: *Si Brutus cum Antonio decertaſſet, & Caſſius cum Auguſto Cæſare; ipſi pares inter ſe fuiſſent: ſed dum Brutus Cæſarem imbecillum vicit: Antonius autem Caſſio, qui par ei bellicis in rebus non erat, ſuperior fuit; victores quodammodo victi diſceſſerunt, &c.*

Minaces.] Milites Bruti ſcilicet ac eorum duces arrogantius jactabant minas in Cæſarianos, quos priori certamine ſuperaverant, tam aperta quidem victoria, ut *caſtra Cæſaris & Antonii, quæque in caſtris erant, omnia capta ſint: ac Cæſar ipſe mirabiliter ſalvus evaſerit.* Ex Xiphil. loco mox cit. item ex Appiano lib. 4. Civil. Bell. Rom. Brutus ipſe hoſtes retroceſſiſſe accipiens, ſic illudit: *Hi ut defeſſos nos provocantes minime experiri auſi ſunt.* Cum autem Cæſarianos intelligeret inedia & fame prope enectos, ac morando citra ſuorum periculum conficere vellet, *Conquerebantur milites, mulierum more, intra vallum ſe continere: excandeſcebant etiam eorum duces . . . . . hoſtemque ab exercitu promto & parato facillime vinci poſſe exiſtimabant . . . . . tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concurſus, apertius conquerebatur: quid tandem Imperator noſter meditatur? In quo nuper victoriam adepti delinquimus? . . . . . Inſtantibus denique pertinaciter ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati, proprioq; diſcrimini aſſenſus.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe ſolum tetigere mento.*] Id eſt, victi procubuere, non ſine gravi turpitudinis nota, ob priorem arrogantiam & minas: etenim meminiſſe oportebat, quod ſcribit Cic. ad Attic. lib. 7. Ep. 3. *Armorum exitus incertos eſſe ſemper:* atque *Ancipitem fortunam belli*, pro M. Marcello. Alii explicant *turpe ſolum*, terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus ſolent apprehendere; aut ſaltem labra mordicus premere; ſeu dolore & ira adacti, ſeu ne quam emittant vocem querelarum, ſua virtute & exiſtimatione indignam.

Tetigere mento.] Prona in terram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418. *Procubuit moriens, & humum ſimul ore momordit.* Et v. 669. ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque ſuo ſe in vulnere verſat.

13. *Sed me per hoſtes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum vero ruſo exercitu noſtro, furtim me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur & furti Deus. Od. 10. l. 1. in cujus etiam tutela ſunt docti, qui idcirco *Mercuriales* vocantur. Od. 17. libri hujus. Ingenioſe porro ſua fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius ſubtractum ſe diſcrimini, protectumque a Mercurio dicens: id nempe fingens ſibi accidiſſe, quod Priamo ſcribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Od. 10. v. 14. quodque Paridi; Od. 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo parſ modo ſervat, ὑπὲρ πολλῶν. Iliad. v. Sic & Virgil. Æneam a Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit. Æneid. 5. v. 809.

Pelida tunc ego forti
Congreſſum Æneam, nec Diis, nec viribus æquis,
Nube cava eripui.

14. *Denſo aere.*] Nube, qua denſatus eſt aer, Homer. Iliad. γ. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exempto: Τὸν δ' ἐξάπαξ Ἀφροδίτη, ἰκαλυψε δὲ μιν πολλῇ.

Te rurſus in bellum reſorbens, &c.] Me quidem Horatium paventem Mercurius ſublimem rapuit, ac nebula protexit: te vero, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, ac recrudeſcenti bello implicuit, ſemper intrepidum ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Reſorbens Unda fretis tulit æſtuoſis.] Sicut in fretis æſtuoſis unde recedens iterumque accedens ea reſorbet, quæ evomuerat, ac in littore reliquerat: ſic bellum cæſis Caſſio Brutoque quaſi profligatum ejecerat te, Vare, non ſecus ac me, liberumque veluti tecerat: verum exardeſcens porro tumultus civilis in arma te rurſus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sexti Pompeii in Siculo freto commiſſum: adeoque ad illum cum aliis Varum confugiſſe, poſt cladem Brutianam: unde tandem ſalvus ille, Romam redierit, & Auguſto reconciliatus ſit. Æſtus illos marinos egregie deſcribit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

Debitum igitur epulum Jovi persolve: & corpus diuturno fatigatum bello reclina sub mea lauro; neque doliis abstine tibi servatis. Polita vasa reple Massico oblivionem malorum *afferente: & unguenta de amplis vasis effunde. Quis* verò

Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longaque fessum militia latus [178]
Depone sub lauru mea: nec
Parce cadis tibi destinatis. 20
Oblivioso lævia Massico
Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo [179]

ANNOTATIONES.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate ista tua post tot labores & pericula, O Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de Re Rust. cap. 132. *Obligatam dapem*, sacrificium inter discrimina promissum ac votum a Pompeio Varo, interpretari licet, ex Prisciano lib. 7.

18. *Longaque fessum militia.*] Multo longiori quam mea, inquit Horatius: nempe sub Cassio & Bruto, deinde sub Sexto Pompeio in Sicilia, ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me; *sub lauru mea* tutus; patrocinio meo confisus, adeoque omni deposita solicitudine. Spondet nempe Varo Horatius forte nondum perfecte ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore meruendo jam reconciliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutis, mulctatus esset, inops rerum coactus est faciendo versus victum quæritare. Quod in narrat Ep. 2. lib. 2. v. 49.

Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.

Itaque Mæcenatis primum animum demeruit, perque hunc Augusti placare iram aggressus est: & quod scribit ad Pisones v. 414, quanquam alio ibi proposito:

Gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusque repertus,
Et longorum operum finis.

Quod autem Mæcenas potens esset & idonea laurus ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit; *Mæcenati tantam a Cæsare, delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere posset, & ex eis quæ vellet immutare.* Et postea: *Cæsari Mæcenatem profuisse tum cæteris in rebus, tum vero quoties vehementius irascebatur, quod ejus iram lenirebat: & quod in multos alioqui mortis dicturus sententiam, a Mæcenate correptus nemine capitis condemnato statim surrexerit, &c.*

21. *Oblivioso lævia Massico Ciboria exple.*] Large pota vinum e Campania melioris notæ, quod obliviscí faciat ærumnas priores omnemq; mentis ægritudinem detergeat & discutiat. De *Massico* Od. 1. lib. 1. *exple*, vel imple, vel exhauri & sicca scyphos & calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Donat. Nonnium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. l. 3. & l. 11. c. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Græcis peregrinum poculum opinor & nomen, & si potest videri derivatum, unde & κιβωτὸς. Sed constat in Ægypto primum capta fieri ciboria ex Ægyptia faba ciboriis, deinde ex alia materia, figura eadem.* Hesychius dicit, Κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομα ὅτι ποτηρίῳ, *Ecclesia usu fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβώρια & κιβώτια, id est, arcula in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur: inquit. Fabæ istius descriptionem hic attexere non pigebit. *In Ægypti lacubus & stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissima, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinacio, molli, nongeniculato, qui totus vimis intrinsecus pertusus atque distinctus est, ut in lilio. Huic insidet caput rotundo vesparum favo simile. Fabæ in singulis veluti nucamentorum loculis aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quam papaveris, rosæ colore. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici; quorum tanta idem qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe & unguenta copiose quidem. Vide supra Annot. ad v. 7. hujus Od. Item quæ postea mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quolibet vase & alabastro: vel simpliciter intellige reposita pridem in *conchis unguenta:* quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum l. 15. c. 13. nempe quod *vini vim imbecilliorem fore crederent, si eo pacto veluti diluere-*

Depro-

Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego ſanius
Bacchabor Edonis: recepto

texet diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Cui quem potandi magiſtrum creabit Venus? Ego certè non moderatius agam quam Edoni:

ANNOTATIONES.

tur, &c. De unguentorum luxu & mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. & Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi ſcribit: *Unguentariis aditum Sparta præcluſum a Lycurgo, unguentaque velut corruptelam & perniciem omnino proſcripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. Ex Xenophonte & Socrate, refert; cum bellariis corolliſque in ſecundas menſas veniſſe unguenta profligatis congrua moribus atque impudicis.

23. *Quis udo Deproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis protinus texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potius quod humidis in locis creſcit affatim & colligitur. De *myrto* lib. 1. Od. 38.

24. *Apio.*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgo ineſt. Namque rami largis portionibus per jura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipſi in Achaia coronare victores ſacri certaminis Nemea.* Hæc poſteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenſet ex Pherecrate: *Age tu qui malvam intueris, hyacinthum ſpiras, melilotum loqueris, roſas di ſtratis labiis vides, amaracum oſcularis, dimoto corpore apium oles, coſmoſandalum inſedis, vinum affunde, & acclama tertium Paana, ut eſt lege ſanctum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, quocirca veteres eo ſe coronarent in conviviis. At repugnant botanici doctores: id vero hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?*] Quis erit & fiet convivii Rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Od. 4. lib. 1. *Nec regna vini ſortiere talis.* Vide & quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum ſenſum Horatii duobus iſtis locis obſerva 1. in compotationibus veterum creari ſolitum Regem, a quo poculorum leges aliaque in convivio obſervanda præſcriberentur; eum porro Græcis appellatum συμποσιαρχὸν, βασιλέα, στρατηγὸν; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgo convivii Magiſtrum, Regem, Ducem, Simpoſiarchum, Strategum, etiam dixit Plautus, & Dictatricem. 2. Conſuetum id ſorte fieri, & quidem talorum vel teſſerarum ſummo jactu, qui *Venus* dicebatur: eratque cum tali quatuor diverſa facie cadebant: in teſſeris autem quando ter ſenarius contingebat. De his ludis plura ad Perſii Sat. 5. annotavimus. Vetus interpres hic ita ſcribit: *ἀφροδίτη ſignificat, id eſt, teſſerarum jactu datur in bibendo primatum. Veneris autem jactus latiſſimus dicitur, qui numerum habet ter ſenarium.* Ubi cave ita legas, ne vero male, *tricenarium*, cum inſanientibus librariis quibuſdam Acronis, Porphyrionis & aliorum. Quod optime ſenſit pridem & correxit Hadrianus Junius. Animadverſ. Heſychius τρὶς ἓξ νικητήριος βόλος. Quo pertinet etiam Prov. ἢ τρὶς ἓξ, ἢ τρὶς κύβοι, cujus & meminit Jul. Pollux, lib. 9. cap. 7. id eſt, felix vel infelix jactus, ſenio, vel canis; ſeu, tres ſenarii, vel tres unitates. Nam κύβος idem ſonat interdum quod μονὰς, ſive κύων, & χὶος: quod fefellit nonnullos male feriatos interpretes. De talis autem Lucian. in amor. Μάλιστα ἐσπαίρειν πιστόν ἐστι χόμαις καλῶσι Ἀφροδίτην.

Venus.] Is jactus dicebatur & Baſilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Euſtath ad Iliad. ϛ. & Odyſſ. α. Cic. de Divinat. 1. & 2. Martial. lib. 14. Epigram. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Iſidor. Origin. lib. 18. cap. 65. & 66 &c.

26. *Dicet.*] Deſignabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solenne verbum Juris.

Arbitrum bibendi.] Is convivii moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expreſſas legere eſt apud Liptium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde & multa ad rem præſentem ſpectantia hauſimus: ergo & hæc accipe. Quindecim illic ſtatuta præſcribuntur; quorum præcipua ſunt iſta:

Vinum purum potum puer infundito,
A ſummo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi ſumma potio ſunto.
Muſis nonum, decumam Apollini libanto.
Dominam ſi quis habeſſit indicium facito.
Rixæ, clamor, contentio ad Thracas
Ableganſor: eorum vicem carmen,
Aliudve quid Muſeum proferunto, &c.

Non ego ſanius Bacchabor Edonis, &c.] Adeo me afficit, ac velut extra me rapit, ingens lætitia ob receptum præter ſpem Pompeium Varum mihi dilectiſſimum, ut mihi temperare nequaquam poſſim; nullumque gaudio modum adhibere queam. Itaque deſideratiſſima illius præſentia fruens totum me hilaritati tradam. Hinc & bibam largius, & ſaltabo, & diſcurram inſtar Bacchantium; & quamvis *furere*, & inſanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum eſt.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. 14. cap. 11. Mons Thraciæ a quo Thraces

Dulce

Nam & mihi ſuave eſt inſanire, amico recuperato. | Dulce mihi furere eſt amico.

ANNOTATIONES.

Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides & Edonæ cognominantur. Propert.

Nec minus aſſiduis Edonis feſſa choreis
Concidit.

Porro tum Edoni, cum Thraces univerſi bibacitate ac petulantia famoſi noſcuntur. De quibus & ſupra ad Od. 27. lib. 1.

Natis in uſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare Thracum eſt.

ODE VIII. Ad BARINEN.

Juranti licet ei non eſſe cur credatur, ſiquidem amantium perjuria a Diis non plectuntur.

O Barine, ſi qua tibi punitio aliquando contigiſſet, ob fidem violatam: ſi deformior eſſes effecta atro dente, vel ungue uno, crederem. Verum ſtatim ac promiſſis fallacibus caput obſtrinxiſti, longe formoſior ſplendes, ſiſque adoleſcentium communis ſollicitudo. Ergo *juvat fraudare ſepultos cineres genetricis,*

ULLA ſi juris tibi pejerati [181]
Pœna, Barine, nocuiſſet unquam:
Dente ſi nigro fieres, vel uno
Turpior ungui,
Crederem. Sed tu ſimul obligaſti [182]
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo, juvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ulla ſi juris.*] Si non impune toties fregiſſes fidem, ſi vel ſemel pœnam inde aliquantulam pertuliſſes, atque ultores perjuriorum Dii rantulo deformiorem effeciſſent, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius mihi nihil accidere tibi poſſe exiſtimo) tibi juranti, Barine, crederem, ratus nimirum formidaturam te deinceps ulterius mulctari, ſi iterum pejeraris. Alii interpretantur, *crederem* vindices adeſſe Deos fidem violantibus. Ea nempe apud antiquos inoleverat opinio mentientes quadam parte corporis illico pœnam ferre, ſeu puſtulam naſo, aut lingua, ſeu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem, &c. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

Μικάτ' ὀπὶ γλώσσας ἄκρας ὀλοφυγδόνα φύσης.

Nec amplius in lingua extrema puſtulam produxeris.

Et Idyll. 12.

Ἐγὼ δέ σε τὴν καλὴν αἰνῶν,
Ψεύδεα μηδὲ ἔπος εἰπόμαν ἀρχᾶς ἐκ ἀπαφυσῶ.

Ego vero te pulchrum prædicans, mendacia ſuper jammum naſum non produxero; id eſt, nihil falſi edam. Hinc Ovid. Amor. 3. Eleg. 3. de amica quæ pejeraverat velut admirans ait:

Eſſe Deos credamne? Fidem jurata fefellit:
Et facies illi, quæ fuit ante, manet.
Quam longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longas, poſtquam Numina laſſit, habet.
Candida candorem roſeo ſuffuſa rubore
Ante fuit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis eſt aptiſſima forma,
Longa deceſnque fuit, longa deceſnque manu.
Argutos habuit, radiant ut ſidus, ocellos,
Per quos mentita eſt perfida ſæpe mihi.

2. *Barine.*] Julia Barine, forma ſpectabilis adoleſcentula: Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen iſtud Romani, Latini, Græcive nihil habet. Non abſurde igitur *Eurine*, legendum ſuſpicantur viri certe eruditi, ab εὐρὺ, quod ver ſonat.

3. *Dente ſi nigro, &c.*] Dentes albos ad pulchritudinem pertinere nemo neſcit.

Vel uno turpior ungui.] Vel parte minima corporis mutila vel deformata.

5. *Sed tu ſimul obligaſti, &c.*] At ubi malum omne ipſa tibi, ſi fallas, imprecata es, fallis tamen mali nihil metuens, mali nihil portans: imo vero pulchrior evadis, pluresque nanciſceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*] Virg. Æn. 9. v. 30. *Per caput hoc juro, per quod pater ante ſolebat.*

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergo ſi e perjuriis enaſcuntur emolumenta, nodum incon-

Fallere

fallere, & toto taciturna noctis
ignа cum cœlo, gelidaque Divos
Morte carentes.
ridet hoc, inquam, Venus ipſa; rident
ſimplices Nymphæ, ferus & Cupido, [183]
ſemper ardentes acuens ſagittas
Cote cruenta.
adde quod pubes tibi creſcit omnis,
ſervitus creſcit nova: nec priores
impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
te ſuis matres metuunt juvencis,

aſtraque noctis ſilentia, olympumque univerſum, atque nomina frigidæ mortis expertia. Id, inquam, ipſa videt Venus: rident faciles Nymphæ, imò *& ſævus Cupido ignitas aſſiduè ſagittas exacuens cote ſanguinolentâ. Præterea juventus tibi cuncta adoleſcit,* torque *captivi parantur novi: veteres autem irreligioſa domina domum, frequenter minati* licet, *haud deſervunt. Te matres ſuis adoleſcentibus,*

ANNOTATIONES.

da vel pœnæ ſubeantur, certe expedit reli-
nem omnem floccì facere; adeoque promiſ-
matri jam ſepultæ non valde refert implere,
o juvat non perſolvere, & *fallere.* Flagitium
nen ac nefas maximum, parentum cineres
lare, veteres crediderunt. Virgil. Æneid.
v. 427.

Nec patris Anchiſæ cineres manesve revelli.

10. *Et toto taciturna noctis Signa cum cœlo,*
.] Expedit, inquam, fallere, mentiri, per-
e teſtari ac jurare ſidera, Deos immortales,
umque cœlum. Virg. Æneid. 6. v. 458.

Per ſidera juro,
Per ſuperos, &c.

citurna noctis Signa.] Hypallage: ſidera nocte
enti lucentia. Cæſar lib. 7. de Bello Gall. *Id*
tio noctis conati. Et poſtea: *Silentio noctis Ca-*
e caſtris egreſſus. Virgil. Æneid. 4. v. 524.

Cum medio volvuntur ſidera lapſu:
Cum tacet omnis ager, ...
. . . . . .
. . . . . *ſub nocte ſilenti*
Lenibant curas, &c.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non of-
itur, imo delectatur Venus perjuriis ejuſ-
li inter amantes frequentibus. Quare vero?
niam pejerantes in rebus amatoriis, ſimiles
is, minimum mentis habent. Ὡς καθάπερ
ον, ἢ ὀνεῖρον τὴν ὀλίγιστον κεκλημέ-
Voluptates, id eſt, qui eas cæco impetu
ntur, *velut pueri minimum rationis poſſident,*
que vix intelligunt quid agant; quo levius
od peccant. Plato in Philebo. Ov. cit.

ilicet æterni falſum jurare puellis
Dii quoque concedunt.

libi:

upiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.
ull.

et jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras & freta ſumma ferunt.

Hinc & Proverb. *Aphrodiſium juramentum,* pro vano & futili.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoſcendum *faciles,* ex Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo, ſed faciles Nymphæ riſere, ſacello.

Nymphæ.] Aſſeclæ comiteſque Veneris, jocus, riſus, gratiæ, &c.

Ferus & Cupido.] Necnon ipſe, qui videtur *ferus,* Cupido ridet perjuria iſtiuſmodi, quamvis ad vindictam parata ſemper gerat arma, arcum, *ſagittaſque,* eaſque *ardentes* & *acutas cote cruenta.* Nimirum quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi creſcit omnis, &c.*] impuberes creſcere & adoleſcere videntur ad tib ſervien-dum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores* tamen *amatores relinquunt* te, licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæſituros, non ſemel ante *minati* fuerint. Verum *fixus hic eſt apud te animus* eorum *clavo Cupidinis,* ut eſt apud Plaut. Aſin. Scen. 3. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipſe redit.

Propert. lib. 2. Eleg. 3.

Sic primo juvenes trepidant in amore feroces.
Dehinc domiti, poſthac æqua & iniqua ferunt.

Vide Perſ. Sat. 5. v. 161. & ſeq.

21. *Te ſuis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adoleſcentes, meretriciiſque amoribus innexi peſſundato pudore *ſiccis dedecus obſtent cognatis.* Perſ. mox. cit. *Te ſenes parci,* timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam rumore ſiniſtro limen ad obſcœnum frangant,* ibid. id eſt, patrimonium dilapident in impura conſuetudine. Meretricem eſſe quaſi voraginem nihil non abſorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis ſuis parentes metuunt te velut ſcopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

Te

te ſenes avari timent; puellæ quoque recens matrimonio junctæ metuunt, *ne viros ſuos remoretur fulgor tuor.*

Te ſenes parci, miſeræque nupar
Virgines nuptæ, tua ne retardet,
Aura maritos.

ANNOTATIONES.

22. *Miſeraque nuper Virgines nuptæ, &c.*] Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos ſuos a ſe abalienet abducatque ac detineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venuſtas arte conquiſita; ſicque *miſeræ* ipſæ fiant, parum dilectæ, ſpretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

ODE IX. Ad VALGIUM.

Ut deſinat tandem lugere Myſten puerum.

Amice Valgi, haud perpetuo ſtillant è nebulis pluviæ in campos aſperos: nec variæ tempeſtates agitant ſemper mare Caſpium; nec per menſes ſingulos pigrum gelu manet in Armeniis regionibus: nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus ventis; *& frondibus ſpoliantur fraxeni.*

NON ſemper imbres nubibus hiſpidos [184]
Manant in agros; aut mare Caſpium
Vexant inæquales procellæ
Uſque: nec Armeniis in oris, [185]
Amice Valgi, ſtat glacies iners 5
Menſes per omnes: aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

Inſcripta eſt Ode hæc ad Valgium, Poëtam certe haud ignobilem, ipſius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenſet. Sat. 10. lib. 1. ſub finem.

Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudes uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat lib. 4. Eleg. 1.

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero.

Conſularem virum produnt aliqui, quod non ita certum eſt: Romæ vero fuiſſe hujus nominis illuſtres conſtat vel ex Comment. lib. 6. de Bello Civili, ſeu lib. 6. de Bello Hiſpanienſi, ubi ſic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in caſtris Pompeii fuiſſet, &c.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante caſum tepidi mulgaria lactis
Et ſinum vini ceſſamus fundere Baccho.

Iſidorus, ex Annotatione Lilii, hæc enim citat:

Hic mea me longo ſuccedens prora remulco.
Lætantem gratis ſiſtet in hoſpitiis.

1. *Non ſemper imbres.*] Vide Ovid. de Ponto lib. 4. Eleg. 4. *Hiſpidos agros* vel ſpicis ac frugibus maturis hiſpidos & hirſutos; vel potius hyemis aſperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2. init.

Et glacialis hyems canos hirſuta capillos.

2. *Mare Caſpium.*] Hoc & Hyrcanum dicitur ab Hyrcania regione proxima, quam alluit, & Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *Mer de Sala*, vel, *Mer de Baccu*, &c. Hoc *ſævum & procellis undique expoſitum* Mela refert: & proinde nominari poteſt piſſimum hic dixeris. At potius adverte conglobatam figuram ſpeciei pro genere, *Mare Caſpium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni, pro quolibet mari*, Boreali terra, vento, ſylva, arbore, monte: quo non mediocris carmini venuſtas & elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddens æquor, ſeu mare antea pacatum turbantes, fluctuſque varios modo tollentes, modo deprimentes.

4. *Armeniis in oris.*] Hæc Aſiæ Regio duplex eſt, utraque Turcis modo paret; major quæ hodie *Turciſtan* & *Turcomania*; & minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter Montes Taurum & Caucaſum ſita eſt.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirum congelata curſum non habet, vel quod pigros & inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano, Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie ſervat, & dicitur etiam mons Sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. 5.

Appulus Hadriacos exit Garganus in undas.

T

Tu ſemper urges flebilibus modis
Myſten ademptum: nec tibi Veſpero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem [186]
Ploravit omnes Antilochum ſenex
Annos: nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiæ ſorores
Flevere ſemper. Deſine mollium
Tandem querelarum: & potius nova
Cantemus Auguſti trophæa

Tu vero modulis triſtibus ereptum tibi *Myſten continuò proſequeris: neque tui deſinunt amores exorto Veſpere, neque cedente* illo *Soli rapidè* exurgenti. *Atqui* Neſtor *vetulus triplici ætate exactâ, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum: neque Troilum impuberem indeſinenter luxerunt parentes vel ſorores Trojanæ. Aliquando ceſſa in teneris querimoniis: magis autem celebremus recentes Auguſti Cæſaris victorias.*

ANNOTATIONES.

9. *Tu ſemper urges, &c.*] Haud hyems perpetuo ſævit, non imbres ſemper decidunt, non continuæ ſunt in mari procellæ, &c. Tu vero non deſinis lachrymari, ac lugere tuum *Myſten* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis verſibus luctui accommodatis. Vide Epiſt. ad Piſones v. 75. Tull. Tuſc. 1. n. 106. *Hæc cum preſſis & flebilibus modis, qui totis theatris mœſtitiam inferant, concinuntur, &c.*

10. *Myſten.*] Alicujus numinis initiatum ſacris, e nomine conjiciunt & augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis aſſerat? Filium ſane fuiſſe indicare videntur exempla mox allata, quæ ſingula ſunt parentum filios lugentium.

Nec tibi Veſpero Surgente, &c.] Nec ceſſas deplorare & lamenta iterare, ſive cum ſtella Veneris exoritur, ſero nempe; & Veſper appellatur; ſive cum occidit, & ſurgentem Solem fugit, mane ſcilicet, & tunc Lucifer dicitur. Cic. 2. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima eſt quinque errantium, terræque proxima ſtella Veneris, quæ φωσφόρος Græce, Latine Lucifer dicitur, cum antegreditur Solem; cum ſubſequitur autem ἕωσφορος, Heſperus.* Plin. lib. 2. cap. 8. *Infra Solem exhibit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus amulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter cum maturans: contra ab occaſu refulgens, nunciatur Veſper, ut prorogans lucem, &c.* Ovid. Metamorph. 2. cap. 1.

. . . *Ecce vigil nitido patefecit ab ortu*
Purpureas aurora fores, & plena roſarum
Atria: diffugiunt ſtellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, & cœli ſtatione noviſſimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virg. Georg. 4. v. 466.

Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verum, O Valgi, conſidera Neſtorem ſenio & annis gravem amiſſo perquam amabili Antilocho filio ſuo, modum tamen aliquem poſuiſſe fletibus & lachrymis: pariter & Priamum, &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat,* Inquit Tull. de Neſtore, in Catone majore, n. 31. Porro trecentis licet annis illum vixiſſe Poëtæ narrent, treſque ætates totidem ſæculis definiant: melius tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, & Neſtor annos vixiſſe nonaginta dicatur: ut optime probat Lambinus e Plutarcho in Catone ſeniore: ubi is Servilium Galbam accuſaſſe nonaginta annos natus refertur, ſuæque patriæ, non ſecus ac Neſtor, dum tertium ætatem viveret, utilem operam navaſſe. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. & ſeq. Plin. lib. 7. cap. 48. Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Neſtor ter ſenex, ὁ τρισγήρων dicitur.

Amabilem.] Seu valde dilectum patri natu minimum; ſeu quod ſaucio parenti & in acie periclitanti adverſus Memnonem impigram opem tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut eſt apud Pindar. Pyth. Od. 6. *Ploravit Antilochum* ab Hectore occiſum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troilum* ab Achille interemptum ſine modo *flevere parentes*, Priamus & Hecuba; *aut Phrygiæ ſorores.* Polyxena, Caſſandra, Lycaſte, Creuſa, Iliona, &c. Virgil. Æneid. 1. v. 448.

Parte alia fugiens amiſſis Troilus armis,
Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli.

17. *Deſine mollium tandem querelarum.*] Phraſis Græca, Homer.

Ἀλλ' ἄγε λῆγ' ἴριδος.

18. *Et potius nova cantemus Auguſti trophæa.*] Quaſi aliud agens, nobili quadam arte Cæſaris Auguſti laudationem molitur Horatius. Hoc certe jucundius, quam ſi ſtatim celebrandas ejus victorias aſſumeret & exequeretur.

19. *Trophea.*] Victoriæ monumenta a τρέπειν, *vertere in fugam.* Eo nempe in loco pridem quo fugere hoſtes cœperant ac vinci, detracta

Cæſaris

dicamus *algentem Niphatem, fluviumque Medum ſubactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas anguſtiis* jam *agris, nec ultra definitos* limites *excurrere.*

Cæſaris & rigidum Niphaten,
Medumque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vortices:
Intraque præſcriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

ANNOTATIONES.

illis arma & ſpolia ramis arborum victores ſuſpendebant. Poſtea vero in montibus & locis eminentioribus trophæa conſtituta ſunt, ad poſteritatis documentum. Salluſt. victis Hiſpanis trophæa in jugis Pyrenæi montis a Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphatem.*] Vel fluvium, vel montem potius nivibus rigentem. Pars Tauri montis, inter Armeniam majorem & Meſopotamiam, Niphates appellatur; unde & manat fluvius ejuſdem nominis, Armenos rigans, Medos, & Meſopotamios; dein in Tigrin allabitur. Lucan. lib. 3.

Armeniuſque tenens volventem ſaxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius, a quo Media nomen accepiſſe creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin, Araxem, Euphratem. Virg. Georg. 4. in fine.

Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura.

Gentibus additum Victis.] Armenis, Parthis. Ovid. Triſt. 2.

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus equos, timida captaque ſigna manu.

Vide Virgil. Æneid. 8. in fine. Et quæ annotavi lib. 1. Od. 12. ſub finem; Od. 19. v. 12. & Od. 35. in fine. . . . . Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Auguſto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captivos ad eum remiſit; & ſigna militaria, quæ a Craſſo acceperat. Quæ ex re Cæſar gloria efferebatur, quod abſque labore recuperaſſet ea, quæ alii magnis prœliis amiſiſſent. Ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo urbem ingreſſus eſt. . . . Cum eſſet in Aſia, regnaque & principatus partim aliis confirmaſſet, partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatis quibuſdam regibus, nonnullis etiam laudatis & in amicitiam receptis, quamplurima legationes ad eum venerunt. Nam & Indi, qui antea quoque legatos miſerant, tunc amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, &c.* Et poſtea, *Phraates Parthorum rex de Armenia juſſus decedere, Auguſto ſine regis nomine reſcribenti paruit.* Ibid. Vide & Lac. Florum, lib. 4. cap. ult. ſub finem: ubi Armenios ſubactos, Parthos rapta clade Claſſiana ſigna referentes ultro, tandemque clauſum tertio Jani templum ab Auguſto Cæſare obſervabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter attribuit Poëta fluviis, quod gentium eſt. Niphates & Medus minores jam æſtus agunt, non ita fluctus tollunt, id eſt, minus ſuperbire dicerunt: quo tracta populorum audacia & arrogantia deſignatur. Sic. Virgil. cit. Æneid. l. v. 726.

Euphrates ibat jam mollior undis.

23. *Intraque præſcriptum, &c.*] Referamus etiam & canamus debellatos *Gelonos*, Scythicæ Europæ populos; id eſt, Scythas Armeniæ vicinos, ab Auguſto Cæſare intra certos fines compulſos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando* ultra *præſcriptum* ſibi terminum, neque ut antea, quolibet vagari, & prædas agere. Virg. mox. cit.

Hic Lelegas, Carasque, ſagittiferoſque Gelonos

ODE X. Ad LICINIUM.

Servandam esse animi æquabilitatem in utraque fortuna.

REctius vives, Licini, neque altum [188]
Semper urgendo; neque dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem [189]
Diligit, tutus caret obsoleti 6
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus: & celsæ graviore casu 10

O Licini, melius ages, neque semper altum petendo, neque ripam plus quàm decet stringendo haud tutam, dum tempestates solicitus fugis. Quicunque amat pretiosam mediocritatem, securus, & immunis est à squalore domûs vestitu, pariter temperans abstinet aulâ invidiæ obnoxiâ. Frequentiùs excelsa pinus ventis concutitur, & tur-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Rectius vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed nova quadam ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur: nimirum præstat ipse quod in Arte Poetica præcipit elegantes, ac difficile esse fatetur; v. 128. *Proprie dicit communia.* Hic allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum prætorem intelligunt: qui cum ad Consulatum anhelaret, tum quidem spei frustrationem impatienter & ægre ferens, rite quidem ab Horatio sit monitus. Is vero postea consulare munus adeptus est, gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. In Acron. Porphyrio, Lubin. Stesichorum, &c. Verum hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murænam:* optimum esse medium vitæ statum. Quæ cum ita sint, cum Torrentio & aliis, intelligo Licinium Varronem Murænam, cui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mæcenatis. Is ambitione raptus, & cupiditati rerum laxans adversus Augustum cum Fannio Capione conspiravit, tristemque meritò suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide supra Od. 2. v. 5. Annot. Bene itaque licet frustra Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic & cæco inanibus impetui obsequendum; mediocritatem vere esse tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo; altas dignitates quærendo, almque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*] Assidue, vehementer & avide prosequendo.

Neque dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neque decet, ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te, & adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo littus semper, quod tamen ob scopulos & vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat: Οὐ χρὴ μὴ πλεῖν; *circa terram non navigandum*, quo docebat terrestribus haud sic adhærendum ut non ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. fratrem l. 1. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, sic magnitudine negotii sinas: contraque erigas, ac resistas, sive etiam ultro occurras negotiis.* Vide supra Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem Diligit, &c.*] Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quod nec paupertatis malum habeat, v. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum; nec summæ conditionis comitem invidiam; ac proinde curas & labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρια, *mediocria*: quod καιρὸς δὲ πάντων ἄριστος, *Mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc Proverb. Μηδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis.* Et Solomon ipse rex sapientissimus ita Deum optimum maximum precabatur: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti Sordibus tecti.*] Epist. ad Jul. Florum sub finem:

Pauperies, immunda domus procul absit.

7. *Invidenda aula.*] Martial. *Invidiosa regia atria*, dixit.

9. *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus, &c.*] En summarum dignitatum mala & incommoda, O Licini, tibi cave. Ovid.

Summa petit livor; perflant altissima venti:
Summa petunt dextro fulmina missa Jovis.

Decidunt

res editæ majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus vitè præmunitus ſpem non abjicit in *adverſis*, in *proſperis* autem *contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Si modò* res ſe habent *male, non etiam poſt ita ſe habebunt. Muſas dudum ſilentes* aliquando *lyrâ Phœbus excitat, nec arcum ſemper intendit. Mœſtis rebus generoſum te & conſtantem exhibe: auràverò propitiâ, ipſe prudenter conſtringes vela pluſquam inflata.*

Decidunt turres, feriuntque ſummos
Fulmina montes.
Sperat infeſtis, metuit ſecundis
Alteram ſortem bene præparatum [190]
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet: non, ſi male nunc, & olim
Sic erit. Quondam cithara tacentem
Suſcitat Muſam; neque ſemper arcum
Tendit Apollo.
Rebus Anguſtis animoſus atque
Fortis appare: ſapienter idem
Contrahes vento nimium ſecundo
Turgida vela.

ANNOTATIONES.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

Numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata, unde altior eſſet
Caſus, & impulſa præceps immane ruina.

Claudian. *Tolluntur in altum,*
Ut lapſu graviore ruant.

13. *Sperat infeſtis.*] Jam monet quid in utraque fortuna cavere oporteat virum prudentem: nempe ne frangatur ac deficiat animo in adverſis, neve proſperis infletur, ac benignæ nimium credulus auræ, ſupra ſe rapiatur. Quæ quidem Licinius cum nequaquam ſervaſſet, immodicæ cupiditatis ac ſuperbiæ pœnas luit. Sapientis eſt præceptum: *In die malorum, ne immemor ſis bonorum*: & vice verſa, *In die bonorum, ne immemor ſis malorum.* Menander apud Stobæum:

Ἐν ἐλπίσι χρὴ τὰς σοφὰς ἔχειν βίον.
Ἄνθρωπε ἀτυχῶν σώζεσθαι ἄτερ γ' ἐλπίδος.

In ſpe decet ſapientes agere vitam.
Vir infelix ſervabitur ac ſtabit ſpe.

Hinc & apud Pindar. ſpes χρυσοτόκος dicitur.

Metuit ſecundis.] Lib. 1. Epiſt. 10. ad Fuſcum Ariſtium:

Quem res plus nimio delectavere ſecundæ,
Mutatæ quatient.

Sapienter itaque Philippus Macedo, cum tres uno die lætos accepiſſet nuncios, exclamaſſe fertur: *Magne Jupiter, pro his tantis bonis modicum reponas mali.*

14. *Bene præparatum Pectus.*] Virtutis ac ſapientiæ documentis inſtructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*] Non ergo deſperandum, deſperatis etiam rebus: ſiquidem quotidianæ vices abjectum ſæpe erigunt; ſummovetque tandem *Jupiter hyemes*, & ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epiſt. 17. *Rempublicam deſperatam quoque ſanari poſſe*, inquiebat.

17. *Non, ſi male nunc, & olim Sic erit.*] Sophocl. in Electra: *Craſtina dies melior erit ſtatim.* Ταχ' ἄμεινον ἔσεται ἄμεινον. Tibull. lib. 2. Eleg. 6.

Credula vitam
Spes fovet, & fore cras ſemper ait melius.

18. *Quondam cithara tacentem Suſcitat Muſam, &c.*] Armatus ipſe arcu & ſagittis Apollo, hæc ponit interdum, & ad hilaritatem provocat Muſas, citharam prior accipiens & pulſans. Pæan a παίειν *ferire*, dictus; ex Feſto. *Neque ſemper arcum tendit*: non ſemper nocet. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *cognominibus modo ſoſpitatem, modo peſtem ſignificantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextra Gratias, læva ſagittas & arcum tenens: quod modo radiis & calore naturam recreet ac beet univerſam: modo æſtus immodicos, morbos, luem gignat.

23. *Contrahes vento nimium ſecundo Turgida vela.*] Si proſpero fortunæ utaris flatu, quod ait Tullius, ſi res fluant ad arbitrium, ne ſuperiora ſemper & ulteriora proſequere: imo ambitionem coerce & arrogantiam, unde tibi ſit ruinæ cauſa. Quemadmodum nautæ, cum remittit ventus, expanſis velis captant auram: at ſi vehementior evadat, vela contrahunt; ne validiore abrepti impetu, navim haud poſſint regere, atque in ſcopulos impellantur, illidanturque. Ovid. Triſt. 3. Eleg. 4.

Tu quoque formida nimium ſublimia ſemper,
Propoſitique precor contrahe vela tui.

Iſocrates ad Demonicum; Οὐτ' ἐυτυχῶν ἀφειμένος χαιρέτω, ὅτι δυσυχῶν ἀφείλυτος ἦν. Neque beatus ſupra modum exultes; neque infortunatus, ſine modo mœreas & contriſteris.

ODE

ODE XI. Ad Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, omiſſis curis.

QUid bellicoſus Cantaber, & Scythes, [191]
Hirpine Quinti, cogitet, Adria
Diviſus objecto, remittas
Quærere: nec trepides in uſum
Poſcentis ævi pauca: fugit retro
Levis juventas & decor, arida
Pellente laſcivos amores [192]
Canitie, facilemque ſomnum.
Non ſemper idem floribus eſt honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Conſiliis animum fatigas?

O Quinti Hirpine, deſine percontari quid meditetur bello ſirennus Cantaber, ac Scytha, ſeparatus interpoſito mari Adriatico: neque ſolicitus ſis utilium vitæ modica requirenti. Abit retrorſum polita juventus ac pulchritudo, ſicca ſenectute amovente amores luxurioſos, ac ſoporem facilem. Haud eadem ſemper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias ſempiternis propoſitis inferiorem?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Quid bellicoſus Cantaber, &c.*] Ne tam anxie quæras, O Hirpine, quod moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumq; Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agroſque devaſtent eæ nationes, quas mare a nobis disjungit. De *Cantabris* vide annot. Od. 6. v. 2. De *Scythis* lib. 1. Od. 35. v. 9. Hic vero per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut & omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos vero tunc bello fatigabat Tiberius Nero, Druſi Neronis frater, qui conſulatum geſſit cum T. Quinctio Criſpino, ut obſervat Cruq. unde & Criſpinum pro Harpino hic legendum ac ſubſtituendum opinatur. Favet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Harpinus* recenſeatur; quod acute ſuo more Torrentius indicat. Verum enimvero nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulo poſt. Vide & Epiſt. 16. lib. 1. huic eidem inſcriptam.

2. *Adria.*] Sinus eſt ingens Illyrium inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in uſum, &c.*] Hinc videtur habuiſſe prædia Quinctius noſter, quibus calamitatem aut vaſtitatem meueret ab hoſtibus ſupra memoratis, ſi in Appuliam venirent: ubi forte & ſita erant illa; & ipſe fortaſſis natus, aut diu commoratus cognomen ſortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde ſuppetit.

5. *Poſcentis ævi pauca.*] Conſolatur itaque Horatius Hirpinum, quod, etſi detrimentum capiat res ſua familiaris, ſatis ipſi ſuperfuturum ſit unde ſuſtinere vitam, quæ quidem brevis, & parvo contenta eſt. Unde poſtea recte infert Poeta, præſentibus utendum hilariter, ac jucunde vivendum, quamdiu ſinunt fata.

Fugit retro Levis juventas, &c.] En vides abiiſſe dudum juventutem noſtram: inſtare jam canitiem ac ſenii incommoda: ergo carpamus diem & oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Vel cita & velox; vel potius lævis, imberbis, polita, λεία.

Arida Pellente laſcivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos ſenes hic interpretantur parcos & miſere victitantes. Parum enim ad rem.

9. *Non ſemper idem floribus eſt honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amiſſo decore: cum nec ver ſit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor; nec Luna ſuum ſervet integrum ſemper ſplendorem ac ſpeciem. Ovid.

Non ſemper violæ, non ſemper lilia florent.
Et riget amiſſa ſpina relicta roſa.

Tibull. lib. 1.

Et mediis cælo Luna ruberet equis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quam nitida, & rubore quodam interfuſo pulchra.

11. *Quid æternis minorem Conſiliis, &c.*] Cum fluxa ætas brevi prætereat, morſque advolans hominum conſiliis finem cito imponat, cur æterna ſtruis & infinita conſilia meditaris? Quare animum diſcrucias iſtis longioribus propoſitis & curis; cum mens humana ſit imbecillior, quam ut valeat conſulere, providere, ſtatuere aliquid

Quin sub hac proceră vel pinu vel platano, ut casus tulerit, prostrati bibimus, quandiu per vitam *licet, albescentibus capillis odoriferâ roscâ, & nardo Syrâ delibutis. Bacchus solicitudines discutit mordaces. Quis servus calidi Falerni vasa quamprimum refrigerabit aquâ desluente? Quis adibus evocabit Lyden meretricem à viâ remotam? Heus jube cum eburneâ citharâ* huc *festinet capillos habens incomptos, sicut Laconica* mulier, *nodo collectos.*

Cur non sub alta vel platano, vel hac
Pinu jacentes sic temere, & rosa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriaque nardo,
Potamus uncti? Dissipat Evius [193]
Curas edaces. Quis puer ocyus
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lympha?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburna dic age cum lyra
Maturet, incomtum Lacænæ
More comam religata nodum.

ANNOTATIONES.

æternum: alii, quam ut æterna Dei consilia possit comprehendere. Quod minus placet. Aristot. Θνατὰ χρὴ τὸν θνητὸν, ὡς ἀθάνατα θνητὸν φρονεῖν, *Mortalia mortalem, non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non sub alta vel platano, &c.*] Cur genio non indulgemus, posthabitis omnibus curis, in umbra procumbentes?

14. *Temere.*] Sine ullis ceremoniis. Gall. *sans façon; à la negligence.* Angl. **at random, without order.**

Rosâ Canos odorati capillos, &c.] Perfusis succo rosæ capilli, aliisque pretiosis unguentis. Hoc enim perunebat ad hilaritatem & læta veterum convivia, ut annotavi fuse lib. 1. Od. ult. & alibi.

15. *Canos.*] Hinc liquet Horatium Hirpinumq; tum senes fuisse, cum hæc ab illo scriberentur.

16. *Assyriaque nardo.*] Nardino unguento De quo Plin. lib. 13. cap. 1. *Nardinum sive foliatum conficit amphacio, balanino, junco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo.*

Assyria.] Pro Syra: non quod in Syria nardus crescat; sed quod ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferebatur ex India, ubi copiose provenit. Sic & malobathrum Syrium vocatur supra Od. 7. v. 8. Plin. cit. mox loco *nardum Indicam*, appellat. Et lib. 12. cap. 12. *In nostro orbe laudatur Syriacum*, inquit. Et paulo post: *De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Fruticx est gravi & crassa radice, sed brevi & nigrâ, fragilique quamvis pingui . . . . folio parvo densoque, Cacumina in aristas se spargunt, ideoque gemina dote nardi spicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur spicatum & foliatum appellentur nardinum unguentum. Marci cap. 14. v. 3. *Venit mulier habens alabastrum nardi spicati pretiosi.* Nardini velut exquisiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. & 13. Cœl. Rhodig. lib. 30. cap. 24.

17. *Dissipat Evius Curas.*] Cur *Evius* dicatur Bacchus, Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quod animo pellat curas & solicitudines, lib. 1. Od. 7. 18, 27.

18. *Edaces.*] Curas, quasi cor urentes dici aiunt.

Quis puer ocyus.] Quasi sit jam in convivio, sic ista profert: quis vini ardorem aqua temperabit? vel potius, quis lagenas, pocula, vala, refrigerabit aquis immersa?

20. *Prætereunte lympha.*] In fonte qui frigidus, ac in rivos prærit ac defluit.

21. *Quis devium scortum eliciet.*] Lyden fidicinam, citharæ canendo quæstum facere solitam? quæ non se vulgare quibusvis consuevit, nec per vias oberrare. Hinc *devium* vocat. Locum hunc amplius explanare nec licet, nec libet. Addam tamen, forte commissatum vocari, atque hinc duntaxat *scortum* dici.

23. *Incomtum, Lacena More comam religata nodum.*] Habens comam nodo religatam tantum, parum vero comptam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui studebant, sed ad palæstram, venationem, & alia ejusmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat nisi dum crines nodarentur in aurum, ac studiose comerentur, exspectantes fatiget mora. Legunt quidam *incomtam*, &, *nodo*: alii; *in comtum*, &, *nodum*; alii *incomptum*. Varieque se torquent ut perturbata satis verba ordinent. Verum cum eodem recidat sensus utrobique non obscurus; non est ita de cætero laborandum.

ODE

ODE XII. Ad MÆCENATEM.

Lyræ ſuæ haud convenire res graves: Mæcenas Auguſti bella ſcribat, dum a ſe cantabuntur Liciniæ laudes.

NOLIS longa feræ bella Numantiæ, [194]
Nec dirum Annibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum ſanguine, mollibus
Aptari citharæ modis:
Nec ſævos Lapithas, & nimium mero [195]
Hylæum, domitoſque Herculea manu 6
Telluris juvenes; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedeſtribus
Dices hiſtoriis prælia Cæſaris, 10

Ne carmine Lyrico leniori decantari jubeas a me diuturna prælia ferocis Numantiæ, vel ſævum Annibalem, vel mare Sicilia Carthaginenſium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, & Hylæum vino immoderatum, & ſubactos Herculis dextrâ filios terræ, à quibus clàdem timuit domus ſplendens antiqui Saturni. Tu verò, Mæcenas, ſolutis narrationibus re-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne a me exigas, inquit Horatius, quod tu longe melius exequere, O Mæcenas: perge Auguſti bella deſcribere, & quod tam feliciter auſpicatus es, confice. Ego vero Liciniæ tuæ laudes perſequar.

Longa fera bella Numantia.] Longa quidem fuere per annos tot exarſere; Strabo 20. Polyb. 35. Florus & Oroſius 14. numerant. Confecta eadem ſunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem iſtam octo jam annis obſeſſam cepit delevit; imo fame ad extrema compulit: Inque Numantini cognomen alterum conſecutus est. L. Flor. lib. 2. c. 18. *Numantia quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus; ſummamque, ſi vires æſtimes, Hiſpania decus: ſine muro, ſine turribus, modico edito in tumulo apud flumen Durium ſita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuor deſola ſuſtinuit, nec ſuſtinuit modo, ſed ſævius multo perculit, prudendiſque ſuderibus affecit, &c.* Et poſtea, *exitu denique deplorato, in ultimam rabiem furoremque converſi . . . ductes ſuos, patriamque ferro & veneno, ſubjectoque undique igne peremerunt, &c.* Idem memorat Oroſ. lib. 5. cap. 6. Vide & Strabon. Polyb. lib. 1. Val. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. D. Auguſt. de Civit. Dei, lib. 3. cap. 21.

Dirum Annibalem.] Romanorum hoſtem annos ſeptemdecim infenſiſſimum. Alii legerunt, id eſt, *indefeſſum.* Vid. Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi ſic ſcribit: *Annibali pluriendacia ad pericula capeſſenda, plurimum inter ipſa pericula erat: nullo labore aut fatigari, aut animus vinci poterat, &c. . . . virtutes æquabant vitia; inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica; nil veri, nil ſancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum ſanguine.] C. Duillius Conſul in mari Siculo primus omnium Carthaginenſes navali prælio ſuperavit, captis navibus triginta, merſis tredecim, tribus hominum cæſis millibus, captis ſeptem. Unde perpetuus illi honos habitus eſt, ut reverenti a cœna tibicines præcinerent, & funale præferretur. Aurel. Victor. de Viris Illuſt. Oroſ. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Od. 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12. &c.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, ſuperbum, libidinoſum. Virgil.

Et magno Hylæum Lapithis craterе minantem.

6. *Domitoſque Herculea manu Telluris juvenes.*] Gigantes terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς, Homer.

7. *Unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cœlum *contremuit*, cum illi bellum moverent; at Herculis auxilio domiti ac debellati ſunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. & poſtea Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc & Virgil. Æn. 7.

Saturnoſque ſenex.

Tuque pedeſtribus.] Et certe ipſe tu, Mæcenas, melius & ornatius referes egregia Cæſaris facinora & triumphos.

Pedeſtribus hiſtoriis.] Proſa oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contra Poeſim ἐποχον, orationem equo velut inſidentem; ſolitamque recitari ἐξ ἀμάξης, ἐξ ἁρματος, e curru, e

feres convenientiùs bella Cæsaris ac reges superbos domitâ *cervice per vias* Romæ, *tractos. At Musa me celebrare jussit amicæ* tuæ *Liciniæ suaves modulos, oculos admodum ridentes, animumque amori* tuo *æque et fideliter respondentem, quam decuit & choris interesse, & facetiis contendere, & saltantem* cum *puellis ornatis brachia jungere, in religioso celebrata Dianæ festo.* Enimverò

Mæcenas, melius, ductaque per vias
Regum colla minacium.
Me dulces dominæ Musa Liciniæ [196]
Cantus, me voluit dicere lucidam
Fulgentes oculos, & bene mutuis 15
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus sacro
Dianæ celebris die. 20
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

ANNOTATIONES.

plaustro, & quadrigis velut invectam. Unde Cic. ad Quinctium fratrem, lib. 2. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule sæpius excitante, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum vero* (*quoniam scribis poema ab eo nostrum probari*) *quadrigis poëticis, &c.* Pindar. Ἀναζιδαι ἐν μισσῶν ὄχεσφι, *Tolli in curru Musarum.* Porro Mæcenatem constat fuisse literarum peritum, & plura composuisse carmina. *Nam & Augusti Cæsaris gesta descripsit*, inquit Servius ad 2. Georg. v. 42.

Nos ego cuncta meis amplecti versibus opto.

Ubi & affert locum hunc Horatii. Ne vero quis inde arbitretur scriptam versibus a Mæcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minacium.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, & Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo vero id fieret apparatu, qua pompa, suse narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti Sueton. in Octav. cap. 22. *Bis ovans ingressus est urbem post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *Tamque tantus erat Cæsar, ut posset triumphos contemnere*, inquit, L. Flor. lib. 4. cap. ultimo. Adde quod ait Eutrop. lib. 7. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italiæ bella, & Augusti bellicas laudes magnifica oratione celebrabis; ego dilectæ tibi Liciniæ suosque amores carmine Lyrico molli & dulci decantabo. Dicam ut illa supyter canit, ut *fulgentes* habet *oculos*, quam fideliter te redamet, quam molliter ac decore saltet, quam scite & ingeniose cavilletur, ac sales jactat, &c.

Licinia.] Quidam, *Lycymnia.* Ea vero Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenati vero, cum scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus festo, inserta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quod *bene mutuis fidum pectus amoribus* hic laudatur: at longe aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de provid. cap. 3. refert *Mæcenati amoribus anxio & morosæ uxoris quotidiana repudia desienti somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium, quæsitum fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mæcenatem dicit, quod uxorem amabat, nec fortasse solus. Additque: Cæsarem Augustum et suspicione aspergit Dio lib. 54. *Quod creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut liberius & procul a vulgo sermonibusque, fruretur Terentia Mæcenatis.* Itaque & ob hanc causam occulte infensus Cæsari Mæcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc fateor, alio referre, & ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus & anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. 114. iterum de Mæcenate: *Hunc esse qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit:* Terentiam nempe suam, cum qua assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*] Scite gesticulari, ut quidam interpretantur: vel potius, ut alii, facete, lepide, acute jactare dicteria, sive breves & salsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset olim etiam coronari institutum fuit.

20. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosis tripudiis peragi solita, Idibus Augusti. Vide lib. 1. Od. 21. ubi

Dianam tenera dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, a quo Persæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenides. Herodot. l. 1. & alibi.

Aut

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ;
Plenas aut Arabum domos?
Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitia negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupet.

[197] *tunc Licinia capillum mutare consentias opibus quas possedit Achemenes, vel divitiis Mygdoniis opima Phrygia, vel refertis Arabum ædibus? quando collum flectit ad basia suavolentia, vel molli asperitate denegat, quæ plus lætetur à petente surripi, nonnunquam ipsa præripiat.*

ANNOTATIONES.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Fertilem & opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ & auri tam avidus quam dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porro Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5. &c. Mygdones autem populi e Macedoniæ parte Thraciæ proxima in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse nomen suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus & aromatibus exquisitis. Vide supra lib. 1. Od. 29. v. 1.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitia negat.*] Ficta nimirum sævitia, quæ facile vincatur; & postquam tantulum irritavit amorem, amanti sponte cedat; interdum etiam ultro occurrat & occupet. Terent.

Nolunt ubi velis: ubi nolis cupiunt ultro.

Ovid. de Arte lib. 3.

Quod datur ex facili longum male nutrit amorem;
Miscenda est latis rara repulsa jocis.

Cæterum Oden hanc allegorice interpretari sane licet. Itaque per Gigantes & Lapithas Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes, ab Hercule vero domitos, intellige Brutum & Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hyleus mero nimius, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus & immodicis cum ea convivits perditum, Bacchi insuper nomen & insignia affectantem optime designat. Denique sicut Gigantes & Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt: ita Brutus & Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italiam, ac Romam quidem, ea sitam regione, quæ Saturnia dicta est; a Saturno, postquam a Jove pulsus est, eo confugiente. Hæc recens auctor & Gallicus interpres ingenioſe, ut & cætera, sagaciter & erudite.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pæne est oppressus.

ILLE & nefasto te posuit die,
Quicunque primum & sacrilega manu

[198] *O arbos, quisquis olim te plantavit, is & infausto die, & impiâ dextrâ protulit ad*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ille & nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poetam nostrum cadens inopinato fere oppressit arbos: atque, ut ait Od. 17. seq. *Truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextra levasset.* Hinc illius beneficii memor, & quod *prope funeratus arboris ictu*, ac tantum non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo* Calendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. 3. Hic autem ominosam illam arborem tanquam inauspicato satam duntaxat exeratur: ac velut cultro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem vero totam mira expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus belle disserit. Denique velut ἐκ παρέργου & παρέδου, occasionem arripit Alcæi & Sapphonis versus extollendi: omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger, qui & in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.] Quid proprie sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor jus non dicebat, Gall. *Jour non plaidoyable*; Ang. *No Court-day*, docet Ovid. Fast. 1,

Ille nefastus erit per quem tria verba silentur,

ruinam posterorum, ac vici dedecus. Enm etiam patris sui guttur præfocasse crediderim, atque domûs interiora sanguine hospitis noctu pollusisse. Is toxica Colchidis, & quodcunque uspiam flagitium animo volvitur, præparavit, qui in agro meo collocavit te, lignum infelix, ruinosum in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere potest, quid per horas singulas quilibet eluctetur. Nauta Carthaginensis Bosphorum formidat, nec amplius occulta fata aliunde metuit.

Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum & parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, & penetralia [199]
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis. Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas,
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosphorum
Pœnus perhorrescit; neque ultra
Cœca timet aliunde fata.

ANNOTATIONES.

Scilicet, do, dico, addico. Contra dies fastus, Gall. *Jour d'Audience.* Angl. a Court-day. Ovid. Ib.

Fastus erit per quem lege licebit agi.

At præterea *nefastus dies*, ut & hoc Horatii loco, significat infortunatum, & male ominatum: Græci ἀποφράδας ἡμέρας, *dies infandos & conscleratos*, dixere. Romani pariter, quosdam atros & nefastos habuere, eo quod in iis clades acceperant: in primis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; item alios aliquot: de quibus fuse Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 29. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *Dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros velut infaustæ appellatione damnarunt.* Gellius. lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17. *Religiosos seu tristi omine infames* nuncupat: additque; *Quos vulgus prave, perperam, & imperite nefastos dicit.* Non. Marcell. *Atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant.* Afranius Fratriis: *Septembris heri Calenda hodie ater dies.* Claudat scenam Cicero ita scribens, 2. de Leg. n. 21. *Quæ augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

5. *Illum & parentis, &c.*] Epod. 3.

Parentis olim siquis impia manu
Senile guttur fregerit, &c.

6. *Penetralia sparsisse nocturno cruore hospitis.*] Jus hospitale violasse, hospite noctu interfecto, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod sceleri scelus addere est. Virgil. Æneid. 1. v. 735.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquantur.

A. Gell. lib. 5. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli; secundum clientes; tertium hospites; postea cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*] Colchis Asiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famosas reddidit vel una Medea regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta; vel quod *nascuntur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti regem, qui venenis impune vescebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versus syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*] Infelices arbores quæ dicantur enarrat Plin. lib. 13. c. 21. & lib. 16. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum & ruinam: hic vero significat quod jam cecidit: quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

13. *Quid quisque vitet, &c.*] Egregie divertit ad locum communem de periculis & casibus improvisis, quibus ut plurimum ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solum cavet discrimina: uterque vero quod non timet subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosphorum.*] Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosporus celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum & Propontidem, seu Thraciam inter & Asiam Minorem, quatuor stadiis patens: & Cimmerius, inter Mæotidem Paludem & Pontum Euxinum: hodie *Fretum Caffa.*

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nauta ponitur per synecdochen: vel antonomastichôs *Pœnum* dicit; tum quod emporium orbe toto celeberrimum Carthago; tum quia ejus urbis cives navigatione longinqua nominati. Quam inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginensium, docet Mela lib. 3.

16. *Timet aliunde.*] Observa vel cæsuram brevem licenter productam: vel tribrachyn pro dactylo.

Miles

Miles ſagittas & celerem fugam
Parthi, catenas Parthus, & Italum
Robur : ſed improviſa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quam pæne furvæ regna Proſerpinæ,
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedeſque diſcretas piorum, &
Æoliis fidibus querentem

[200]

Miles Partborum ſpicula & fugam repentinam : Parthi vincula & potentiam Romanorum reformidant. *At mortis inopinata violentia populos abſtulit, & auferet. Quam prope aſpexi imperium nigræ Proſerpinæ ; & judicem Æacum ; & bonorum domicilia ſeparata ; & Sappho chordis Æoliis expoſtu-*

ANNOTATIONES.

18. *Parthi.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Od. 19. ad v. 12.

21. *Quam pæne furvæ regna Proſerpinæ, &c.*] Quantulum a morte abfui.

Furvæ.] Ex Varrone fur dicitur ex eo quod *furvum* atrum appellarint, & fures atra nocte facilius furentur. Nonius Marcellus. Contra tamen de ea etymologia ſentit A. Gellius lib. 1. cap. 18. vultque deduci ab antiqua voce φῶρ : quanquam aptius forte, furem a furvo, id eſt, nigro, dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro ſcilicet, inquit ille ibid.

Proſerpinæ.] De ea lib. 1. Od. 28. v. 20.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgia, Rhadamantum Aſianorum, Europæorum vero Judicem Æacum ſcribit ; inde convenientius hunc quam illum ab Horatio quidem Europæo nominari, erudite nonnulli obſervant. Ego tamen crediderim reſpexiſſe potius noſtrum Poetam ad id quod lib. de luctu, Lucianus refert : *In Orci aditu portaque adamantina fuiſſe cuſtodem Æacum Regis fratruelem ; atque juxta eum canem tricipitem.* Bene igitur Horatius, qui morti proximus fuerit ait ſe prope ſalutaſſe Æacum, Orci Janitorem, perinde ac judicem cum Minoe ac Rhadamanto, ob inſignem juſtitiæ famam, a Plutone conſtitutum.

23. *Sedeſque diſcretas piorum.*] Elyſios campos, quos deſcribit & laudat Virg. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *diſcriptas*, alii *deſcriptas*, id eſt, aſſignatas ac notatas : *diſcretas* habent tamen optimi codices : & vox illa pulchrum ſane ac nobilem ſenſum efficit, ut boni deſignentur a reliquis, & a vulgo ſegregati. Sic Virgil. Æn. 5. v. 734.

Non me impia namque
Tartara habent, triſteſque umbræ ; ſed amœna piorum
Concilia, Elyſiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*] De popularibus puellis, quas amabat Sappho conquerens quod in amore ſibi non reſponderent. Tres vero potiſſimum Suidas recenſet ab ea dilectas, Atthin, Teleſillam, Megaram : plures Ovidius aliique numerant. Vel zelotypia Sappho percita de virginibus æmulis ſuis quærebatur, quod Phaoni, quem ipſa deperibat, adhærerent, ejuſque amorem retardarent. Ovid. Epiſt. Sapphûs ad Phaonem :

Nec me Phyrhiades, Methymniadeſve puellæ,
Nec me Lesbiadum cætera turba juvant.
Vilis Amythaone, vilis mihi candida Cydno,
Non oculis grata eſt Atthis, ut ante, meis.
Atq; alia centum, quas, non ſine crimine, amavi,
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Narrat Plinius lib. 22. cap. 8. in Phaonis amorem Sappho incidiſſe per herbam centum capita nuncupatam, cujus radix rara quidem inventu, quibus contigerit, amabiles facit. Porro ex Suida. Item ex Æliano duplex Sappho fuit, utraque e Lesbo inſula : prior Ereſia, Alcæi, Steſichori, & Pittachi coætanea, quæ res habuiſſe fertur ſodales ſeu amicas ante memoratas, plectrum inveniſſe, ſcripſiſſe vero Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodias. Poſterior Mitylenæa, quæ pſaltria fuerit, Lyrica ſcripſerit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, a quo ſpernebatur, de Leucate promontorio in mare ſe præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epiſt. 19. v. 28. ad has voces *maſcula Sappho.* Utut ſit, quemadmodum unum Herculem, etſi plures extiterunt, nominant ; & quod multorum eſt, eidem tribuunt ; ut alibi notavimus : ita unam Sappho vulgo celebrant, Sapphici carminis autorem, tam venuſtam & elegantem, ut decimæ quidem Muſæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam, blandiloquam luſciniam*, vocat Sophoclis Scholiaſtes. Floruit cum Alcæo & Steſichoro, annis ante Chriſtum circiter ſexcentis. Ejus (quæ temporum injuria eſt) apud varios auctores ſparſas quaſdam poematum reliquias duntaxat veneramur : & mire laudant Strabo, Ariſtot. Socrates, Dionyſ. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen ſuum 52. quod eſt ad Lesbiam, tranſtulit e Sapphûs Græco quod Longinus lib. de Sublimi genere dicendi, ſic habet :

Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν' ἀνὴρ ὄστις ἐναντίος τοι
Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἀδὺ φωνεύσας ὑπακούει,
Καὶ γελαίσας ἱμερόεν, &c.

Æoliis fidibus.] Æolica nempe dialecto uſa eſt

lantem de virginibus patriæ ſuæ; nec non te, ô Alcæe, aureâ citherâ canentem altius moleſtia navigationis, mœſta exilii, gravia militiæ incommoda. Manes autem admirantur ambos loquentes religioſo dignas res ſilentio: verum turbæ ſapulis confertæ libentiùs excipiunt auribus prælia & expulſos tyrannos. Quid ſimpendum? Quandoquidem attonita cantilenis iſtis beſtia centum

Sappho puellis de popularibus : [201]
Et te ſonantem plenius aureo, 26
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli.
Utrumque ſacro digna ſilentio
Mirantur umbræ dicere : ſed magis [202]
Pugnas & exactos tyrannos 31
Denſum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens
Demittit atras bellua centiceps

ANNOTATIONES.

Sappho. Æolii quidem Græciæ populi cum eam Aſiæ Minoris regionem, quæ ante Myſia dicebatur, invaſiſſent, quaſdam inſuper Lesbi inſulæ tenuere civitates, ac in primis aliarum caput Mitylenen Sapphûs patriam. Hinc noſter lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ.* Et Ovid. Epiſtola Sapphonis ante citata.

Lesbides Æoliâ nomine dicta lyra.

26. *Et te ſonantem plenius aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epiſt. mox. cit.

Nec plus Alcæus conſors patriæque lyræque
Laudis habet, quamvis grandius ille ſonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur a Plutarcho, in ſuo de Herodoti maliguitate libello. Vide quæ de illo amplius annotavi lib. 1. Od. 32. v. 5. & ſeq. Item lib. 4. Od. 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces Camœnæ* appellantur.

27. *Dura navis, Dura fuga mala, dura belli.*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cum navigando fugere, patriaque exulare coactus eſt, eo quod civibus, ut aiunt, ſuis amorem libertatis ſuaderet, inviſus Tyrannis; quos tandem collecta exulum manu Mitylene exegit, patriamq; vindicavit.

29. *Utrumque ſacro digna ſilentio Mirantur umbræ dicere.*] Alcæum & Sappho *umbræ miranter* canentes *digna* ſilentium concilio, de quo Virgil. Æneid. 6. v. 432. Vel Ditis digna ſacrariis, quæ aſſerit idem Virgil. Æneid. 12. v. 199. vel auſcultari digna cum eo *ſilentio*, quod adhibetur in ſacris. Vel denique, *Sacro digna ſilentio*, id eſt, non profanis revelanda, nec evulganda quibuſlibet, veluti quædam myſteria. Huc facit μυσηριώδως ἀ σιγᾶν, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis Pugnas & exactos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, & ab ore utriuſque penderent umbræ; hoc tamen erat diſcrimen, quod amatoria quidem Sapphûs carmina eximia prorſus atque divina vulgus admirans auſcultaret: at longe tamen attentius, cupidius, jucundius audiebat *pugnas* ab Alcæo deſcriptas, & qua ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrſilum, Megalagyrum inſectari non deſtiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Denſum humeris, &c.*] Confertum, turmatim aggregatum, contente & certatim appropinquans aureſque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulſis tyrannis, quos odit *vulgus* maxime, & de reſtituta civibus libertate, quam omnibus antefert, ipſiuſque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt: hæret pede pes denſuſque viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Juvenalis Sat. 4. v. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens, &c.*] Neque vero mirandum, quod ita curiole umbræ affluant, audiantque verſus Alcæi & Sapphonis; ſiquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem ſuam exhibet *demiſſis auriculis*, quibus depoſitam iram ac furorem indicat. Contrarium oſtendunt *ſublata aures*, Epod. 6. Lactant. de Ira Dei, cap. 7. *Riſus homini proprius eſt*, inquit, *& tamen videmus in aliis quoque animalibus ſigna quædam lætitiæ, cum ad luſum geſtiunt, aures demulcent, victum contrahunt, frontem ſerenant, oculos in laſciviam reſolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*] *Canis apud inferos fabuloſus*, ut ait Suidas; *immanis triſonci latratu tria pandens guttura, horrentia colubris colla* exerens; Virgil. Æneid. 6. v. 417. & ſeq. *Plautus canem æreæ vocis*, πεντηκοντακέφαλον quinquaginta capitum, *crudivorum impudentemque fortemque* appellat Heſiodus in Theogonia, τρίκρανον ἄδην σκύλακα, *tricipitem orci canem.* Sophocles in Trachiniis. Cerberus quaſi κρεοφόρος, *carnivorus*, Mythol. terram deſignat cadavera conſumentem. Quoniam vero mortales univerſi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento & fortuito, quæ tria rurſus infinita ſunt; hinc Cerbero quidem tria capita, alii quinquaginta

Aures:

Aures: & intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?
Quin & Prometheus, & Pelopis parens
Dulci laborum decipitur ſono:
Nec curat Orion leones, 35 [203]

capitum, nigras deprimit auriculas, atque demulcentur ſerpentes Furiarum crinibus implexi? Imo etiam Prometheus, & Pelopis pater ſuavi cantu raptus aerumnas obliviſcitur; nec Orion ſat agit venari leones

ANNOTATIONES.

nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues*] Eumenides per antiphraſin dictæ, quia nequaquam benignæ: tres cenſentur, Alecto, Megæra, Tiſiphone. Senſus eſt: Infernales illæ Furiæ ejuſmodi carminibus placari, imo & ſerpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virgil. Georgic. 4. v. 482.

Cæruleoſque implexæ crinibus angues
Eumenides.

Hæ quidem ſcelerum ultrices multiplici colubrorum morſu belle exprimunt conſcientiæ ſtimulos, quibus ſcelerati vellicantur intus, ſemperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Proprie dictum. Nam cantu delectari naturaliter ſerpentes aiunt: & Plinius auctor eſt lib. 8. cap. 16.

37. *Quin & Prometheus, &c.*] Prometheus quoq; item Tantalus ſuum urerq; laborem ac ſupplicium non ſentit, velut raptus extra ſe, & deceptus amœnitate carminum Alcæi & Sapphonis. Illum ignis cœleſtis raptorem, in furti pœnam, aquilæ roſtro jecur depaſcentis excruciari Caucaſo affixum vulgo fabulantur: in inferis tamen collocat Ariſtot. Poetices cap. 17. quid idem facit hic Horat. De Prometheo jam lib. 1. Od. 3. & 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum convivа*, ut eſt lib. 1. Od. 28. v. 7. quid ſciant ac poſſint numina auſu temerario experturus, filium ſuum Pelopem coctum iis appoſuit. Tanti vero ſceleris pœnas luit apud inferos detruſus, ubi perpetua fame ac ſiti cruciatur, ita ut aquis Erideni mento tenus immerſus, & poma cernens ex arbore capiſi impendentia, nec tamen hæc neque illas captare queat. Cic. Tuſc. 1. n. 10. *Mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus.* Ovid. Met. 4. c. 13.

Tibi, Tantale, nulla
Deprenduntur aqua: quoque imminet, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio, ὑπολαμβάνεται πόνων. Sic & ſupra Od. 9. *Deſine querelarum.* Od. ſeq. 14. *Damnatus longi laboris Siſyphus.* Lib. 3. Od. 27. *Abſtineto irarum calidæque rixæ.* Od ult. ejuſdem libri: *Regnavit populorum.* Nec Horatius vero tantum ejuſmodi locutionibus atque Helleniſmis uſus. Plaut. Mercat. *Animi pendeo.* Virgil. Æneid. 1. v. 119. *Implentur veteris Bacchi pinguiſque ferina.* Et Æneid. 11. v. 126.

Juſtitiane prius mirer, belline laborum.

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus viſum? Et quæ mens læva doctos alioqui viros perculit, ut aut lectionem comprobatam, aut ſenſum perverterent? Porphyrione duce, quidam legunt *laborem*, & *decipitur* accipiunt pro *decipit*. Quorſum vero tam audax figura atque mutatio? Turnebus Alcæi labores intelligit; ut ſit ſenſus, Prometheum ac Tantalum proprias obliviſci pœnas, delinitos ſcilicet ac veluti deceptos ſuavi cantu & narratione laborum Alcæi; de quibus ſupra. Verum de Promethei Tantaliq; laboribus hic ſermo eſt apertus quidem & manifeſtus: ſenſuſque eſt: *Prometheus & Pelopis parens dulci ſono* & modulatione Alcæi carminum & Sapphonis uterque adeo *capitur* & fallitur, ut quaſi ſenſum atque memoriam amittat *laborum* & cruciatuum ſuorum.

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectaque venandi cura, qua ſolet occupari, ad dulces cantus accurrit. Aiunt nimirum eadem apud Inferos umbris ireſſe ac vigere ſtudia, quibus viventes tenebantur. Virgil. Æneid. 6. v. 653.

Quæ gratia currum
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Paſcere equos; eadem ſequitur tellure repoſtos.

Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Errant exſangues ſine corpore & oſſibus umbræ,
Parſque forum celebrant; pars ima tecta tyranni.
Pars aliquas artes antiqua imitamina vitæ
Exercent.

Vid. & Od. 11. & Macrob. in Somn. Scip. l. 1. c. 9. &c. En vero quo ſolet in Horatium animo bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud inferos hæc inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Orionа venantem.* Ergone vir perſpicax, quicquid rerum ibi geritur perſpexiſti? an illic diverſatus aliquando ſingula otioſe tamque luculenter indagaſti, ut aſſeveranter dicas, ſcribaſque, hæc a te ibi minime viſa aut reperta; quæ tamen ex Ariſtotelis citati item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ultro credam; teque exploſo credent alii.

Orion.] De eo varie fabulantur: illud conſtat, acrem & ſtrenuum venatorem extitiſſe. Homer. Odyſſ. λ. paulo ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam viſum Ulyſſi per floridum pratum feras perſequentem, in deſertis autem montibus clava ferrea occidentem, &c.*

Aut

vel lyncas meticulosas. | Aut timidos agitare lyncas. [204]

ANNOTATIONES.

40. *Lyncas.*] Lynx animal pardo non prorsus absimile, ex Gesnero de Quadrup. perinde maculosum. Virgil. Æn. 1. v. 127. *acutissimi visus*, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

ODE XIV. Ad POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

Heu, Postume, Postume, anni cito præterennt. Neque religio rugas, & urgens senium, fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos immoles Plutoni inexorabili, qui ter magnum Geryonem

EHEU, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni: nec pietas moram [205]
Rugis & instanti senectæ
Afferet indomitæque morti.
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9, Lib. 1.

1. *Eheu, fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem. Virgil. Georg. 3. v. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.
Ovid. *Tempora sic fugiunt.* Pers. Sat. 5. v. 153. *Fugit hora.*

Postume.] Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Posthume*, id est, qui post humatum patrem in lucem editus. Hic cognomen est, ut volunt quidam parvo certe nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. & secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cum certi nihil aliunde suppetit. Virgil. Æneid. 6. v. 763. Agell. lib. 2. cap. 16. &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Etsi Deos colas religiosissime, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non falso. At sacris nos codicibus instructi, multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. cap. 20. & Deuteron. cap. 5. *Honora patrem & matrem, ut longo vivas tempore, ac bene tibi sit in terra, &c.* lib. 4. Reg. cap. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem orationi piisque lacrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem: *Vidi lacrymas tuas: ecce sanavi te: & addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis & instanti senectæ.*] Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, & cutis in rugas contrahitur.

5. *Non si trecenis,*] Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare: non lætabis tamen & mortem frustra deprecabere. Æschyl. Μόνος θεῶν γὰρ θάνατον ἐ δώρων ἐχθ, ἀλλ' ὅταν τὸν θνητὸν ἐφεύρηται κακὸς, *Sola Deorum mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui, *tricenis*, cujus prima syllaba, cum sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii, qui ad misericordiam facile moventur per lacrymas & preces: e contrario Pluton vocatur illacrymabilis, qui nunquam flectitur. Sic Erasm. ἀδάκρυτος, *implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*] Inferorum & mortuorum Deum, Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptuni, Hi tres ita paternum regnum divisere. Jupiter quidem Orientalis plagæ sortitus est Imperium; & cum inde lux oriatur, Cœlum dictus est occupasse. Neptunus insulas habuit, unde & maris dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus occidentalem obtinuit regionem, secus inferum mare. Hinc fabula, dominari inferis ait: & quoniam terræ visceribus conduntur metalla auri & argenti, Divitiarum Deus existimatus est, & Ditis & Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. Institut. Neque vero prætermittendum quod refert Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine credimus, mox vita functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quosque & magnos domat, v. g. Geryonem & Tityum, scil. ut scribit Juvenal. Sat. 10. v. 172.

Mors sola fatetur
Quantula sint hominum corpuscula.

Ter amplum Geryonem vocat Horatius, *tergeminum* Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virg. Æn. 6. v. 289.

Geryonem

Geryonem Tityonque triſti [206]
Compeſcit unda, ſcilicet omnibus
Quicumque terræ munere veſcimur
Enaviganda; ſive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Fruſtra cruento Marte carebimus,
Fractiſque rauci fluctibus Adriæ: [237]
Fruſtra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum.

ryonem & Tityum coercet ſtuvio lethali nempe tranando cunctis, quotquot nutrimur fœgibus telluris, ſeu principes, ſen egeni agricolæ fuerimus. Abſtinebimus incaſſum ſanguinolento Marte, & illiſa undâ maris *Adriatici frementis. Incaſſum cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali* tempeſtate.

ANNOTATIONES.

Forma tricorporis umbra.

Fingendi porro anſam præbuit triplex regnum, ſive triplicis circa Hiſpaniam inſulæ dominium; vel potius trium fratrum corporis robore præſtantium concordia, quæ tanta quidem, *ut uno regi animo viderentur*, inquit Juſtin. ad calcem libri ultimi. Quod idem fere narrat Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porro valde arridet ſententia Palæphati aſſerentis, e Tricarenia ad Pontum Euxinum inſula Geryonem fuiſſe, adeoque Tricarenum; & ex ambigua vocis ſignificatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quam Gigantea fertur, quod Latonæ vim inferre tentaſſet, ab Apolline ſagittis truſus ad inferos, ubi vultur jecur perpetuo renaſcens exedente & laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6. v. 595.

Necnon & Tityon, terræ omniparentis alumnum,
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; roſtroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

9. *Compeſcit unda triſti.*] Detinet in Inferis, & coercet *unda* Stygia, ſeu palude illa horrida & irremeabili, de qua Virgil. Æn. 6. v. 438.

Quam vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!
Fata obſtant, triſtique palus inamabilis unda
Alligat, & novies Styx interfuſa coercet.

10. *Terra munere veſcimur.*] Plin. lib. 2. c. 63. *Terra, quæ hominum, ut cælum Dei, nos naſcentes excipit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper . . . . ſola quæ nunquam iraſcatur homini. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aër denſatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, uſuſque mortalium ſemper ancilla, quæ coacta generat! Quæ fronte fundit! Quos odores ſaporeſque! Quos ſuccos! Quam bona fide creditum fœnus reddit! Quæ noſtri cauſa alit! &c.* quæ lege.

11. *Enaviganda.*] Mors omnibus ſubeunda; mortali cuilibet *calcanda eſt ſemel via lethi*, ut eſt in Ode 28. l. 1. Styx trananda & *enavganda* vectore & portitore Charonte, qui *ferrugineo ſubvectat corpora cymba.* Virgil. Æneid. 6. Vide locum a v. 295. ad 317.

Sive reges, ſive inopes.] Videlib. 1. 4. & 28.

13. *Fruſtra cruento Marte carebimus, &c.*] Nihilo ſecius moriemur, etſi abſtinuerimus bello, mari, &c. fruſtra cavebimus pericula militiæ, & navigationis, aut peſtiferi Auſtri flatus, in Autumno præſertim. Quamvis enim mortis unum aliquod ſpiculum eluctemur, at altero percuſſi occumbemus. *Improviſa lethi vis rapuit, rapietque gentes:* ut eſt in Ode ſuperiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virg. Æneid. 1. v. 165.

Omnis ab alto
Frangitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.

Adriæ.] Supra Od. 11. v. 2.

Rauci.] Horrendum frementis, quando tumentes fluctus ad ſcopulos illiduntur, ingenti ſonitu & fragore.

15. *Per Autumnos nocentem Corporibus Auſtrum.*] *Autumno* quidem morbi ſemper acutiſſimi & exitiales, ex Hippocrat. lib. 3. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 4. v. 56. *letiferum* appellat: & Sat. 10. v. 221.

Quot Themiſon ægros autumno occiderit uno.

In cauſa ſunt inæqualitas caloris & frigoris eodem ſæpius die ingruentium. Deinde æſtati ſucceſſio; in qua bilioſi humores accumulati dein facile computreſcunt. Adde curis conſtipationem a frigore per quam tetri halitus retinentur intus, & morbos creant. Denique debilitate per æſtatem vires corporis, fluctuumque copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum vere *Δυσιθλεν ſerinum* ab Hippocrate dici fecerunt. Cauſas afferunt iſtas quinque Galen. aliique, necnon Plutarch. Sympoſ. lib. 8. cap. ult.

16. *Auſtrum.*] Hujus natura cum calida ſit & humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravidinem inducendam, ſenſus corpore inficiendos, vireſque diſſolvendas & enervandas. Hippocrat. lib. 3. Aphoriſmo 5. *Auſter auditum hebetat, caliginem effundit, caput gravat, pigros & languidos facit.*

Viſendus

Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaique ſtirps conſcelerata & Siſyphus Æoli filius æterna pœna addictus. Deſerenda terra, & domicilium, & grata conjux. Et harum, quas educas, arborum nulla te comitabitur haud diuturnum poſſeſſorem, præter feroles cupreſſos.

Viſendus ater flumine languido
Cocytus errans, & Danai genus
Infame, damnatuſque longi [208]
Siſyphus Æolides laboris. 20
Linquenda tellus, & domus, & placens
Uxor: neque harum, quas colis, arborum,
Te, præter inviſas cupreſſos,
Ulla brevem dominum ſequetur.

ANNOTATIONES.

17. *Viſendus ater flumine languido.*] Id eſt; adire tandem ad Inferos oportebit; illicque viſere Cocytum, &c. Vide lib. 1. Od. 28.

Flumine languido.] Virgil. ante cit. *tardam* Stygem vocat.

18. *Cocytus.*] Ex ea derivatur nomen, a κωκύω, *lamentor.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymaſque compellit, *Cocytum:* quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati ſunt, inquit. Sic & ipſas pœnas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conſcientiæ indefeſſa ſceleris admiſſi admonitione laniantis, &c. Vide cætera ibidem.

Danai genus Infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euſeb. Chron. hujus filiæ quinquaginta ſuos, una excepta, viros jugulavere, patris mandato neſarie obſequentes: quam ob noxam pertuſum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Od. 11. Virgil. Æn. 10. v. 496.

Una ſub nocte jugali
Caſa manus juvenum fœde thalamique cruenti.

Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Et Danai proles Veneris quod numina læſit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatuſque longi, &c.*] Ellipſis ſup. pœna.

20. *Siſyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis a Theſeo eſt occiſus: alii dicunt virum fuiſſe rerum multarum notitia pollentem; & cum immortalitatem ſibi parare attentaſſet, longo iſto labore damnatum, ut ad apicem montis portet ſaxum inde relapſurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Aut petis aut urges rituruum Siſyphe ſaxum.

Virgil. Georgic. 3. v. 39.

Non exſuperabile ſaxum.

Lucret. lib. 3.

Nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen a ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, &c.

Vide & Odyſſ. 11. ubi Siſyphi labor graphice deſcribitur ac pingitur, ut obverſari oculis videatur Siſyphus trudens ſaxum, connitens, totoque ſudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Supra Od. 3.

Cedes coemptis ſaltibus, & domo,
Villaque, &c.

Et placens uxor.] Vel decora & pulchra, *vel, bene conveniens*, ut eſt apud Sueton. Tiber. cap. 7. & hinc viro dilecta & omnino placens.

22. *Quas colis, arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigaſſe Q. Hortenſium, teſtis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, & Luc. Craſſo altercantibus: *Uter luxurioſior?* inquit Craſſus; *Egone qui decem columnas centum millibus nummum emi: an tu qui decem arbuſculaarum umbram tricies ſeſtertium ſumma compenſas.* Idem fere narrat Plin. lib. 14. cap. 1. Vide ſeq. Od. Annot. initio.

23. *Cupreſſos.*] Funebres quidem arbores, ideoque *inviſas* appellat Horatius: Proſerpinæ Ditique ſacras, ex Servio, Feſto, Plinio. Hic lib. 16. cap. 33. ita ſcriptum reliquit: *Natura roſæ, fructu ſupervacuæ, baccis torvæ, folio amaræ, odore violentæ, ac ne umbra quidem gratioſæ.*

24. *Brevem dominum ſequetur.*] *Sequetur*, foribus tuis ex more appoſita, cum vita exceſſeris.

Brevem.] Paucis annis uſum, & poſſeſſorem ὀλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ anguſtias redactum interpretantur. Quæ ſi cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal. Sat. 10. v. 168. & quinque ſequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem Plin. mox. cit. *Cupreſſus*, inquit, *Diti ſacra, & idem funebri ſigno ad domos poſita*; adde *nobilium*, ex Lucano.

Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupreſſo ſcribunt. Præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, ſicut ex mortuis nihil ſperatur, Servius. Rogis adhibetur, & cremandis utilis et cadaveribus, ob gravem uſtrinæ nidorem; quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris ſui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicæ & ſacrorum ritus, ob æternum firmitatem, in tabulis cupreſſinis deſcribi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

Abſumet

Abſumet hæres Cæcuba dignior [209]
Servata centum clavibus; & mero
Tinget pavimentum ſuperbum, 26
Pontificum potiore cœnis.

Hæres dignior conſumet vina *Cæcuba centenis clavibus cuſtodita: ſuperbumque pavimentum aſperget vino meliore Pontificum epulis.*

ANNOTATIONES.

25. *Abſumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Hæres dignior te, quia liberalior, & ſciens uti iis, quæ ad uſum ſunt facta: quibus improbe avari velut ſacris parcunt. Quæ vero tu parce nimis ſervaſti vina exquiſita, hæc ille abſumet, & ſine modo fundet. *Cæcuba.*] Lib. 1. Od. 20. Vinum optimum profundet, diſperdetque.

26. *Mero Tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *Natabant pavimenta vino.* Porro in deliciis fuiſſe olim reſpergi pavimentum vino fragrantiſſimo, auctor eſt Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabiſmum; quo veteres inter potandum uſi, non ſiccantes omnino calicem, ſed arte quadam vini reliquias in terram elidentes, ut ſonus inde redderetur. Ita J. Lipſ. antiq. lect. lib. 3. de eo more & joco a Siculis invento, Heſychio teſte. Suidas paulo aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maxime vero, lib. 15. Jul. Pollux. lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26, &c.

27. *Pavimentum ſuperbum.*] *Marmoreum ſolum* vocat Tibul. lib. 3. Eleg. 3. & Cic. Parad. 6. de pavimentis arte & pictura elaboratis, deque lithoſtrotis ac vermiculatis. Plin. lib. 36. c. 25. Quidam legunt *ſuperbo*, referuntque ad vocem, *mero*; ut per Hypallagen, ſignificetur hæres ſuperbus vinum pretioſum effundere. Alii *merum ſuperbum* aiunt, quod non amplius clavibus incluſum jam marmoreo libere decurrat pavimento. Sed vix id veniſſe in mentem Horatio, ſi dicam: plus credat mihi quiſque cordatus injurato, quam juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretioſiore, quam illud quod adhibetur in ſumptuoſis illis Pontificum cœnis: quando novi quidam inaugurabantur, & in eorum collegium admittebantur. Varro lib. 3. cap. 6. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. lib. 1. Od. 37. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum ſui ſeculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAM pauca aratro jugera regiæ [210]
Moles relinquent: undique latius
Extenta viſentur Lucrino

Regales deinceps ſubſtructiones modicam terram relinquent arandam. Undeunque venient ſpectatum ſtagna magis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode ſuperiori juncta legitur in quibuſdam exemplaribus: ſed perperam: ut ſatis oſtendit argumentorum diverſitas.

Pauca aratro jugera regia Moles relinquent. Occupantibus fere omnia ædificiis ſumptuoſis, operoſis, re ge dignis. Cic. pro Milone, *Inſanas ſubſtructiones.* Et poſtea, *Subſtructionum inſanas moles* vocat.

2. *Undique latius Extenta viſentur, &c.*] In illis ædibus magnifice ſtructis viſentur piſcinæ, vivaria, ſtagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens & ſpatioſus. Valer. lib. 9. cap. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio ſubjectam haberet, peculiaria ſibi maria excogitavit; oſtrariis intercipiendo fluctus, piſciumque diverſos greges, ſeparatos molibus includendo: ut nullis tam ſævæ tempeſtates ingruerent, quæ non menſæ varietate ferculorum abundaret. Ædificiis etiam ſpatioſis & amœniſſimis deſerta ad id tempus ora Lucrini lacus preſſit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hic & Baianus appellabatur, inter Puteolos, & Baias ſitus, ac inter Avernum lacum & mare Tyrrhenum: maxime piſcoſus, & proinde afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1538. terræ motus novum excitavit exſtitique montem Cinereum dictum: nihilque reliquit e lacu Lucrino præter cœnoſam paludem cum arundineto, quod quidem in ſuo Lexico affirmat Michael Anton. Baudrandus rerum Geographicarum ſtudioſiſſimus, teſtiſque oculatus Strabo lib. 5. ſtadiis octo longum fuiſſe refert. Suet. Aug. cap. 16. *Portum Julium apud Baias immiſſo in Lucrinum & Avernum lacum mari, effecit.* Virgil. Georgic. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrino addita claſtra; Atq; indignatum magnis ſtridoribus æquor? &c.

Stagna

ſpatioſa, quàm ſit *lacus Lucrinus. Platanus quoque ſterilis ulmos excludet. Dein violaria, myrteta & uberes odoratus opes afflabunt ſuavitatem per loca oleis antè conſita, quæ priori poſſeſſori fructum dabant. Mox denſa laurus ardentes* Solis *radios ramis arcebit. Non ſic erat licitum per leges Romuli & Catonis*

Stagna lacu: platanuſque cœlebs
Evincet ulmos: tum violaria, & [211]
Myrtus, & omnis copia narium 6
Spargent oliveris odorem
Fertilibus domino priori.
Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli 10
Præſcriptum, & intonſi Catonis [212]

ANNOTATIONES.

4. *Platanuſque cœlebs Evincet ulmos.*] Arbores ad umbram, delicias, & mollitiem duntaxat utiles, frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbræ gratia tantum ex alio petitam orbe? Platanus hæc eſt, per mare Ionium in Diomedis inſulam ejuſdem tumuli gratia primum invecta; inde in Siciliam tranſgreſſa, atque inter primas donata Italiæ . . . . tantumque poſtea honoris increvit, ut mero infuſo enutriantur. Compertum id maximè prodeſſe radicibus: docuimuſque etiam arbores vina potare.* Platani folia latiſſima, umbram peramœnam, alibi notat. Vide apud Herodot. lib. 7. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa ullam ſtantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortali committentem. Decem erant nempe millia virorum ſelectorum e Perſica militia, qui dicebantur immortales: quoniam uno moriente, ſtatim alter ſubſtituebatur, ut completus eſſet ſemper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius lib. 3. Porro platanam auream ſibi fundi juſſit Xerxes, quæ ſupra memoratam effingens ejuſdem leniret deſiderium, & æſtuationem mentis ob ejus abſentiam. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide ſupra Od. 14. ſub finem, Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cœlebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige ſterilem, vel non vitibus, ut ſolet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. lib. 5. Epiſt. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quaſi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter & flores odoriferi exterminabunt fructuoſas arbores, hiſque neglectis & ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtuſque & omnis, &c.* ut metri conſtet ratio. Alii volunt hic *myrtus* 4. declin. eſſe, & nom. plural. adeoque ultimam ſyllabam produci. Plin. lib. 21. cap. 11. *In Italia violis ſuccedit roſa; huic intervenit filium: roſam cyanus excipit, cyanum amaranthus.* De myrto plura lib. 1. annotavi, ad Od. ult.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum & odorum, qui ſunt odoratus opes velut ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Eſt qui *dormitaſſe* hic Horatium cavilletur, nec ſatis *intendiſſe animum.* Quaſi vero temere quidquam ſcribere ſoleat tantus Poëta. Imo feliciter *intendebat animum*, forſan *vivos & roſeus ungues, & in verſu faciendo ſæpe caput* jam *ſcaberat*, atque, ut ait etiam Perſius, *pluteum ceciderat*; cum ſcripſit: *Omnis copia narium*: dictio ſane tam grandis quam inſolens, tam pulchra & dives, quam audax & nova.

7. *Spargent oliveris odorem Fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ prius olivis conſita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos Excludet ictus.*] Seu quod adverſus fulmen ejuſque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plinio lib. 15. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. 69. &c. Sive quod arte quadam laurus apud Romanos veluti ſilveſcebat, ramoſque tam alte lateque extendebat, ut ſpiſſam & opacam umbram prætexeret, Soliſque ardorem arceret, *ictuſque fervidos*; qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spiſſam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempe aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, & cancellatim pingi poſſunt, inquit Cruq. hic.

10. *Non ita Romuli Præſcriptum, &c.*] Non ita majores noſtri: nec iſta graſſabatur luxuria temporibus *Romuli*; qui ſingulis civibus duo tum agri jugera diſtribuit, aut *Catonis* Cenſorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hoſtis infenſiſſimi: qui Dux, Orator ac Senator præclarus, frugalitate & continentia longe clarior, quater & quadragies accuſatus, toties eſt abſolutus. Plutarch. in ejus vita. Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonſi.*] Nimirum Romani uſi tonſoribus anno ab urbe condita 454. *antea* vero *intonſi fuere*: quod ex Varrone aſſerit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quod ſi Catonem intelligere Uticenſem placet: hic etiam intonſus, quia ex quo civilia bella exarſere, tonderi nunquam voluit: Lucan.

Auſpiciis

Auſpiciis, veterumque norma.
Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton.
Nec fortuitum ſpernere cespitem
Leges ſinebant: oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum

criniti, vel priſcorum inſtituta. Res familiaris aderat eis exigua, publica autem dives. Nemini privato porticus menſa decem pedum pertica colligebat aurum Septentrionalem plurimum. Neque fas erat contemnere glebam obvenientem: urbes autem communibus impenſis, ea

ANNOTATIONES.

Ille nec horriferam ſanctæ dimovit ab ore
Cæſariem, duroque admiſit gaudia vultu:
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonſus rigidæ in fronte deſcendere canos
Paſſus erat, miſeramque genis increſcere barbam.

13. *Privatus illis cenſus erat brevis.*] Exiguæ nunc erant privatorum opes: nec dives eſſe quiſquam fatagebat: at univerſi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere & amplificare ſtudebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *Cui mortuo lectus funebris & reguus defuit; exequia vero pecunia publica ducta ſunt.* Agrippæ Menenii, *qui publica ſalutis arbiter ita pecunia inops deceſſit, ut ſepulturæ honore caruiſſet, niſi a populo collatis in capita ſextantibus funeratus eſſet.* Et paulo poſt, idem ſic ſcribit: *Imo vero quos tricula Reipublicæ Imperatores afferebant, angustia rei familiaris (quid ceſſo proprium nomen veritati dedere?) bubulcos fieri cogebant.* Et poſtea: *Quid Ælia familia, quam locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc ſunt Mariana mapalia: & unus in agro Veiente fundus minus multos cultores deſiderans, quam dominos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] Τὸ κοινὸν apud Cic. ſenſus eſt; magni putabatur publica res, ſanctas, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco: *In privatis rebus minime contenti erant majores noſtri: Imperio & publica dignitate, omnia ad gloriam ſplendorem vocabant.*

Nulla decempedis Metata privatis, &c.] Privatum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valde longa, ex arte, & ingenio proinde ſumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus Septentrioni obverſa, apta eſſet ad capiendum æſtate frigus plurimum, & ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis dicta, Latinis fidus Boreale, polo Arctico nomen dedit: regionem ſeptentrionalem deſignat, unde frigidæ & ſalubriores ſpirant auræ. *Porticus* dicitur poteſt ambulacrum columnis ſeptum, Gall. *nnes Galleries.* Ang. the Cloyſters. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur a longitudine & numero paſſuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5. cap. 9. & 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. & 23. ubi & multiplex porticus recenſetur: præ cæteris autem Porticus Claudia, in qua ſubdiales ambulationes, miro ingenio elaborata: item Porticus Auguſti, in Palatio cum bibliotheca Græca Latinaque, Numidico marmore per ſymmetriam extructa, &c. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 39. Juv. Sat. 7. v. 182.

Parte alia longi Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cunctio Solem.

17. *Nec fortuitum ſpernere cespitem Leges ſinebant, &c.*] Legum pœnis erat obnoxium, quiſquis operoſas ædes ſibi molitus eſſet e lapide quadrato; quæ quidem ſtructura templorum erat. At privatis vel crudo cespiticio ſolo, aut ductis lateribus ædificare tantum licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo ſpernebat caſam hæreditate ſibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas.

Pauperis & tuguri congeſtum cespite culmen.

Virgil. Eclog. 1. vel paſſim, & ſine diſcrimine cibum aut quietem captabant majores noſtri ubicumque ſors tulerat. Ovid. Faſt. 1.

Nec pudor in ſtipula placidam cepiſſe quietem,
Nec fuſum capiti ſuppoſuiſſe ſuæ.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Feſtas extruet aris
Cespitibus mensas, cespitibuſque thorum.

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum vero eam vitæ ordinem tenuit, ut ſedens in cespite unde cibum caperet; ſæpe etiam ſine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] Hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13. v. 225. hic vero producitur vides, a *fortuna* & *ire.* Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico ſumptu jubentes & Deorum Templa, &c.*] Hinc Ædiles, ſeu publicarum ædium, totiuſque urbis curatores. Hoc & ad Auguſti laudem ſcripſiſſe Horatius creditur. Sueton. Octav. cap. 30. *Spatium urbis in regiones vi-*

Templa

numinum fana lapidibus novis exornare præscriptum erat.

Templa novo decorare saxo. 20

ANNOTATIONES.

cosque divisa, instituitque, ut illas annui magistratus sorcito tuerentur .... Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit, easque & cæteras opulentissimis donis exornavit, &c.

20. *Novo saxo.*] Vel secto, quadrato, & polito; vel e longinquis terris Romam advecto; quale est marmor ex Armenia, Paro, Chio; ex Ægypto, Numidia, &c. Juvenal. Sat. 14. v. 86. & seq.

Ædificator erat Centronius . . . . . Alta parabat Culmina villarum Græcis longeque petitis Marmoribus, &c.

ODE XVI. Ad GROSPHUM.

Animi tranquillitatem nonnisi cupiditates coercendo parari.

O Grosphe, quietem à numinibus petis quilibet in aperto mari Ægæo deprehensus, statim utique nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello efferata; Parthi infignes pharetrâ quietem po-

OTIUM Divos rogat in patenti [214]
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace, 5
Otium Medi pharetra decori, [215]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

Ad Grosphum.] Hunc Pompeium Grosphum nobilem & Magistratibus perfunctum innuit, quod in fine hujus Odes purpura vestiri scribit. Sicilienſem aiunt nonnulli, eo quod ibidem Horatius Siculis gregibus & armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 12. lib. 1.

Utere Pompeio Grospho: & si quid petet, ultro Defer: nil Grosphus, ni verum orabit, & æquum.

1. *Otium Divos rogat, &c.*] Otium poscunt omnes, & tamen omnes avaritiam & ambitionem colunt, per quas assiduis laboribus & periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos, quæstus causa currens mercator, cum se jactatum tempestatibus, & mortis discrimini proximum sentit, tum mare & navigationem detestatur, otiumque rogat a Castore & Polluce; at ultra pergit tamen, urgente avaritia, cum primum periculum præterit. lib. 1. Od. 1.

Laudantem variis sæculis Africum Mercator metuens otium & oppidi Laudat rura sui.

2. *Ægæo.*] Quod mare altum & scopulosum, & multis adeo naufragiis infestum. Unde Proverb. Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ab Ægæ insula, vel ab Ægis Rubeæ insulæ oppido, ut Straboni placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fabulantur. Situm est Græciam inter & Asiam, plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent Sidera.*] Cum atris nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea fidem certa semper regione apparentia, quibus dirigi navigantes solent, & tutus esse cursus ac non dubius. Æneid. 1. v. 92.

Eripiunt subito nubes solemque diemque Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.

Lucan.

Miseros fallentia nautas Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*] In mediis belli periculis & ærumnis, fatigatæ gentes etiam maxime bellicosæ otium desiderant: vix tamen postea bello abstinent, præda alliciente.

Furiosa Thrace.] An quod atris insuscati sagulis (qui furiarum color est) ad bellum procedunt Thraces? An quod terribili specie? Sic apud Plutarch. in vita Pauli Æmilii, *Pugnantium Thracum aspectu Nasica maxime exhorruit. Erant nempe in acie primi, homines proceris corporibus: albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves ensis & rectos a dextris humeris quatientes.*

6. *Medi pharetra decori.*] Parthos indicat Medorum victores: de quibus lib. 1. Od. 12. & 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis Herodot. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono.

Grosphe

Groſphe, non gemmis, neque purpura venale, nec auro.
Non enim gazæ, neque Conſularis
Summovet lictor miſeros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in menſa tenui ſalinum:
Nec leves ſomnos timor aut Cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul

ſcunt *nec lapillis, nec purpura, nec auro venalem: enimvero divitiæ vel Conſulis apparitor haud pellunt graves animi turbas ac ſolicitudines circa palatia laqueatis ornata volitantes.* Ei *felix* eſt à *modico vita, cui majorum ſalinum nitet in frugali menſâ: neque tranquillum ſoporem metus adimit, vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverſo calefactas Sole? Ecquis*

ANNOTATIONES.

7. *Non gemmis, neque purpura, &c.*] Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax & tranquillitas, imo generoſa virtus, quam movere aut concutere nihil poteſt. Eam vero ſibi parat, quiſquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerere & obtemperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ, nec dignitates conferunt immunitatem a curis & ſolicitudinibus.

Conſularis lictor.] Miniſter publicus ante Conſulem alioſque magiſtratus tum honoris cauſa, tum ſummovendæ turbæ gratia præcedens, Imperiique inſignia faſces & ſecures præferens. Tit. Liv. lib. 3. cap. 48. *I, lictor, ſummove turbam.*

10. *Miſeros tumultus Mentis.*] Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miſer homo efficitur, quando ſe illis huc illuc diſtrahi patitur, & diſcruciari. Tumultus, quaſi timor multus.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] Palatia divitum curis obſidentur: & quo majores adſunt opes, eo plures & graviores comitantur atque urgent curæ, quaſi cor urentes dictæ. Cornel. Tacit. *Invidia ſumma quæque appeti.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis cura majore, metuque
Servantur. Miſera eſt magni cuſtodia cenſus.

Tull. 2. de Legib. *Magnificas villas, pavimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*] Φορτίδες πλῆρεϛ ἰχνεων, *Alas habentes curæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo bene, cui, &c.*] Contra vero lætam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam ſuppellectilem & menſam ſatis habet, gaudetque ſua conditione mediocri. Unde placatum capit ſomnum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum Splendet in menſa tenui ſalinum.] Egregie locum hunc illuſtrat Turneb. lib. 10. cap. 22. Inſulſus, inquit, videatur ſenſus, niſi intelligas ſalis olim quamdam in menſa religionem fuiſſe, unde ἱερὸς ἅλας Græci dicunt: & appoſitus ſal menſam conſecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *Sacras facitis menſas ſalinorum appoſitu, & ſimulacris Deorum.* Sed tamen potiſſimum tenuem & parcum pauperemque victum Horatius ſignificat hominum pro obſonio ſalem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Perſ. Sat. 5.

Vare reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages?

Huc uſque Turnebus; Salinum vero præcipue memorat Horatius; tum quia primo loco ſolet apponi: tum præſertim quod veteres poculo & ſalino a majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, ſalinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *ſplendet*, &, *paternum.*

15. *Leves ſomnos.*] Dulces, molles, placidos, & tranquillos; vel ſolvi faciles.

Cupido ſordidus.] Amor pecuniæ ſordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti cenſus.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?*] Cum ſciamus paucis nos annis eſſe victuros, cur tam multa & magna perſequimur & captamus? Lib. 1. Od. 4.

Vita ſumma brevis ſpem nos vetat
Inchoare longam.

Et Od. 11.

Spatio brevi ſpem longam reſeces.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?*] Cur, patria relicta, pergimus in alia plane climata, remotaſque valde regiones, alio veluti Sole caleſcentes? Virgil. Georg. 2. v. 511.

Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt ſub Sole jacentem.

Contra Juvenalis, Sat. 12. v. 103.

Noſtro ſub ſidere.

19. *Patriæ quis exul Se quoque fugit.*] Tranſlata ſententia e Græco: Τίς πάτριδος φυγὰς ὢν, ἁ-

exterris à patriâ, procul eſt etiam à ſeipſo? Naves are munitas ingreditur prava ſolicitudo, nec deſerit equitum cohortes, velocior cervis, & Euro nubes diſcutiente rapidior. Mens præſentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius: moleſta verò quadam lætitiâ moderetur. Non eſt aliquid omni ratione perfectum. Achillem glorioſum ſuſtulit mors repentina: Tithonum debilitavit ſenecta prolixior. Mihique forſitan indulgebit tempus id quod tibi non conceſſerit. Greges numeroſi &

Se quoque fugit? 20
Scandit æratas vitioſa naves [217]
Cura: nec equitum turmas relinquit,
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præſens animus, quod ultra eſt, 25
Oderit curare; & amara lento
Temperet riſu. Nihil eſt ab omni
Parte beatum.
Abſtulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit ſenectus: 30
Et mihi forſan, tibi quod negarit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum [218]

ANNOTATIONES.

ἑαυτὸν ἔφυγε; id eſt, Quis paternum deſerens ſolum, pravam ſimul indolem pravoſque affectus relinquit? Imo ſe quiſque ſecum fert, id eſt, animum ſuum ſeu probum ſeu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *Hoc ſe quiſque modo ſemper fugit. Sed quid prodeſt, ſi non effugit? Sequitur ſeipſum, & urget graviſſimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epiſt 11. v. 27.

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

Epiſt. 14. v. 13.

In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. ſub finem

Hoc ſe quiſque modo fugit, at quod, ſcilicet ut fit,
Effugere haud potis eſt, invitus adhæret & edit.

Varro & Petronius *longe fugit, qui ſuos* (id eſt, *ſe*) *fugit.*

21. *Scandit æratas, &c.*] Seu navim ſeu equum conſcendas, ut effugias curam, hæc te facile conſequetur, utpote cervis pernicior & ventis. Horat. lib. 3. Od. 1.

Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit æratâ triremi, &
Poſt equitem ſedet atra cura.

23. *Ocyor cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Euro.*] Ab ortu flat iſte ventus. Ovid. Metamorph. 1. cap. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna receſſit,
Perſidaque, & radiis juga ſubdita matutinis.

25. *Lætus in præſens animus, &c.*] In diem vive: *Dona præſentis cape lætus horæ*, lib. 3. Od. 8. utere præſenti fortuna: quod ultra præſens tempus eſt, ne cura, ne futuro te diſtorque.

26. *Amara lento Temperet riſu.*] Si quid ingruit adverſi & amari, id animo læto perfer. Nam *levius ſit patientia quicquid corrigere eſt nefas.* Lib. 1. Od. 24.

Lento riſu.] Moderata lætitia. Alii legunt *leto.*

27. *Nihil eſt ab omni Parte beatum.*] Cic. 1. de Invent. *Nihil omni ex parte perfectum atque beatum.* Οὐδεὶς πάντ' ὄζι παντόλιος, *Nemo per omnia omnino ſelix & beatus.*

29. *Abſtulit clarum cita mors Achillem.*] Quod mox protulit, exemplis comprobat Poeta. Fuit illuſtris *Achilles*, at paucis annis inclaruit, & cita mors finem gloriæ ſubitum impoſuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, ſed incommoda ſenii perſenſit adeo, ut vitæ pertæſus fuerit, optaritque in cicadam mutari, quod & a Diis obtinuit. Vide lib. 1. Od. 28. De Achille vero eodem lib. 1. Od. 6. v. 6. Od. 8. ſub finem; Od 15. ad finem lib. 2. Od. 4. v. 3. lib. 4. Od. 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forſan, tibi quod negarit, Porriget hora.*] Parvo mihi fortaſſe vitam dabit longiorem, tibi vero diviti negabit.

32. *Hora.*] Vel, tempus: ſic Perſ. Sat. 5. v. 14. *Fugit hora*, Vel horoſcopus. Idem Perſ. ibid. v. 48.

Seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum exiſtimas gregibus & armentis abundans, & optima purpura veſtitus. At ego mihi videor æque ac tu fortunatus, tenuibus prædiis victitans & contentus, poetica gaudens facultate, & vulgi ſpernens rumores. Divites Homerus πολυρρήνας, καὶ πολυβούτας, *agnis & bobus affluentes*; Heſiod. πολύμηλος, *ovibus abundantes* nuncupantur.

Siculæque vaccæ.] Opimis e Siciliæ paſcuis valde pingues.

Mugiunt

Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ
Veſtiunt lanæ: mihi parva rura, &
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit & malignum [219]
Spernere vulgus.

boves è Siciliâ circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equæ trahendis curribus idonei. Te operiunt panni è lanâ ſemel atque iterum Africano murice imbutâ. Mihi Parca vetans largita eſt agellum, & aliquantulam Græcæ Muſæ facultatem, nec non contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adſunt, hinnitu generoſitatem exhibentium. Æneid. 3. v. 672. *Clamorem immenſum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epiſt. 1. lib. 2. *Clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*] Curulibus & circenſibus ineundis certaminibus hoc aptior, quo velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ: ſive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba: *Sunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro Murice tinctæ Veſtiunt lanæ.] Pretioſæ nobileſque te operiunt & decorant veſtes ex optima purpura, ſeu e panno ſanguine muricis piſcis ſemel atque iterum imbuto: ſic enim purpureus color efficitur exquiſitus, præſertim cum murex eſt e mari Africano, vel Tyrio. Teſtis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *murices & purpuræ*, inquit, *florem illum tingendis expetitum veſtibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum eſt in candida vena, unde pretioſus ille bibitur nigricantis roſæ color ſublucens . . Præcipuus hic in Meninge Africæ, & Getulo littore Oceani . . . . Huic faſces & ſecures Romanæ viam faciunt, idemque pro Majeſtate pueritiæ eſt. Diſtinguit ab Equite Curiam, in triumphali miſcetur auro, &c.*

Bis tinctæ.] Dibapham purpuram vocant. Plin. lib. 9. cap. 39. *Huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi . . . dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta eſſet, vetuti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tinguntur.* Cic. lib. 2. Epiſt. 16. *Curius noſter dibaphum cogitat; ſed eum infector moratur.*

38. *Spiritum Graia tenuem Camœna.*] Lyricæ poëſeos ab Alcæo aliiſque Poetis Græcis deſumptæ facultatem, qua *ſublimi feriam ſidera vertice*, tribuit mihi.

Camœnæ.] Quaſi Canenæ a canendo dictæ, teſte Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3. Vide lib. 4. Od. 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis nomenque dedit Poetæ.

39. *Parca non mendax.*] Perſ. Sat. 3. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet e vetere ritu. Ultima ſcilicet hebdomadis die, qua quis in lucem editus erat, fata vocabantur quæ ſcriberentur: quod eo die viderentur Parcæ in totam ſtatuere vitam, qua fortuna futurus quis eſſet. Tertullianus: *Dum per totam hebdomadam Junoni menſa proponitur: dum ultima die fata ſcribenda advocantur.* Hæc Turneb. lib. 10. cap. 22. Credebant veteres naſcenti cuilibet adnaſci genium: deinde vero ſeptimo, a quo natus erat die, Parcas ſtatuere, qua ille per totam vitam fortuna uſurus eſſet.

Et malignum Spernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam & applauſum. Quæ qui non ſpernit, is nunquam beate vixerit.

ODE XVII. Ad MÆCENATEM, ægrotum.

Superſtitem ei ſe non futurum.

CUR me querelis exanimas tuis?
Nec Diis amicum eſt, nec mihi, te prius

Quare mihi vitam aufers per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix e pertinaci morbo convaleſcentem inviſerat Mæcenatem Horatius, atque ſeu affectæ valetudinis tædio, ſeu integræ ſalutis deſperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnoſæ etiam iſti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipſe dolore perculſus Oden hanc ei ſcribit.

Exanimas.] Mœrore conficis ac perimis. Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant & interimunt hæ voces Miloni.* Æneid. 4. v. 360.

Deſine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Diis amicum.*] Dictio Græca Θεοῖς φίλον. Epod. 1. ad eundem Mæcenatem.

as prior moriaris, ô Mæcenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum. Ah! si promtior mors auferet te, dimidium vitæ meæ, quorsum ego reſtabo, dimidium alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iſte feret ambobus exitium. Haud falſum juravi: pergemus unà, quoquo modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti ſocii. Neque me ſeparabit unquam à te Chimæra flammas ſpirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti & Fatis. Sive Libra, ſive Scorpius ti-

Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ ſi partem animæ rapit [220]
Maturior vis, quid moror altera,
Nec charus æque, nec ſuperſtes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi ſacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, ſupremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ ſpiritus igneæ,
Nec ſi reſurgat centimanus Gyas
Divellet unquam: ſic potenti [221]
Juſtitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, ſeu me Scorpius aſpicit

ANNOTATIONES.

Quid nos, quibus te vita ſit ſuperſtite
Jucunda: ſi contra, gravis.

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. 1. lib. 1. *Partem animæ.* lib. 1. Od. 3. *Animæ dimidium meæ.* Pithagoras amicum eſſe animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quam ferat naturæ lex.

7. *Nec charus æque.*] Vel populo Romano non perinde charus, tu Mæcenas; vel ipſe ſibi moleſtus, ablato amico.

Nec ſuperſtes Integer.] S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Senſi ego,* inquit, *animam meam & animam illius* (amici) *unam fuiſſe . . . . . Ideoque eo morte ſublato, mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidius vivere, &c.* S. Gregorius Naz. ſuam cum D. Baſilio animi conjunctionem & amicitiam συμψυχίαν vocat, *eamdem animam.*

8. *Ille dies utramque Ducet ruinam.*] Qui te dies e vivis auferet, is & me videbit morientem. Hoc fere ita contigit: nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius vero anno præcedenti, qui Imperii Auguſti 34. erat. Dio, Euſeb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi ſacramentum.*] Non temere, aut fallaciter, ſed ex animo & ſincere ſpondeo fore me tibi vitæ mortiſque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius oſtendit eſſe ſe ex eorum numero; qui Principibus devoti appellabantur. Cæſar. de Bell. Gall. lib. 3. ſub finem: *Alia ex parte oppidi Aquitanorum, qui ſummam Imperii tenebat, eruptionem facere conatus eſt cum ſexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant, quorum hæc eſt conditio, ut omnibus in vita commodis una cum his fruantur, quorum ſe amicitiæ dediderunt: ſi quid eis per vim accidat, aut eumdem caſum una ferant, aut ſibi mortem conſciſcant. Neque adhuc hominum memoria repertus eſt quiſquam, qui, eo interfecto, cujus ſe amicitiæ devoviſſet, mori recuſaret.* Dio lib. 53. morem iſtum fluxiſſe ab Hiſpanis ait, faveteque Salluſtius: *Hiſpani ſe regibus devovent, & poſt eos vitam refutant.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas eſſe ducebant prælio ſupereſſe, cum is occidiſſet, pro cujus ſalute ſpiritum devoverant.*

11. *Supremum Carpere iter.*] Diſceſſum e vita hac ad inferas regiones mortiſque imperium.

13. *Me nec Chimæra, &c.*] Non divellar ego a te ulla re quantumvis terribili. De Chimæra lib. 1. Od. 27. Πῦρ πνέουσα, *Ignem ſpirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec ſi reſurgat, &c.*] Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
Inhoſpitalem & Caucaſum,
Vel occidentis uſque ad ultimum ſinum
Forti ſequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus e natis cœlo terraque, de quibus Apollodorus. Leguntque alii, *Gyges*; alii *Gigas.* In ſcirpo eſt nodum quærere. De nomine controverſia eſt. Deſignatur certe Gigas aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. 10. v. 566.

Centum cui brachia dicunt,
Centenaſque manus; quinquaginta oribus ignem
Pectoribuſque arſiſſe.

15. *Sic potenti Juſtitiæ placitumque Parcis.*] Has cum illa jungit, quaſi juſtæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices & adminiſtras.

17. *Seu Libra, ſeu me, &c.*] Quodcunque naſcenti mihi ſidus affulſit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit; eumdem affirmaverim tuis natalibus horoſcopum fuiſſe. Adeo id comparabant eventa nobis paria. Enimvero tu emergis vix periculoſa ægritudine; ego prope caſu ſum arboris oppreſſus. Scilicet ex ea parte Zodiaci, qua noſtræ genituræ tempore in hemiſphærium no-

Formi-

Formidoloſus, pars violentior
Natalis horæ, ſeu tyrannus
Hiſperiæ Capricornus undæ: [222]
Utrumque noſtrum incredibili modo
Conſentit aſtrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucriſque fati
Tardavit alas, cum populus frequens

mendus mihi dominatur, parte poris natalitii periculoſior; ſive Capricornus occidentalis Oceani potens: vix credibili ratione convenit ſidus noſtri amborum. Te a crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius; atque fati præcipitis volatum remoratus eſt, quando plebs

ANNOTATIONES.

ſtrum aſſurgit, natalitias ſuas prædictiones colligunt Aſtrologi; quorum tamen vanitatem ſuggillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. & ſeq.

Libra.] Septimum hoc eſt e duodecim Zodiaci ſignis, quod Sol ingreſſus circa diem 20. Septembris, æquinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quoſque dabunt chela (Libra) *& quos dat Aquarius ortus,*
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus ſub pondere Libræ.

Perſ. Sat. 5.

Noſtra vel æquali ſuſpendi tempora Libra,
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum eſt hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cum Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam eſſe feram jactaret, quam conficere non poſſet. Ejus vero ſuperbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus ſuis fidere. Hygin. lib. 2. de Sign. Cœleſt.

18. *Formidoloſus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempe ſidus hoc ad Martem pertinet, qui & inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc poteſt Horatii in Philippenſi clade periculoſa fuga, de qua ſupra Od. 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 113. Virgil. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armata violenta cuſpide cauda,
In bellum ardentes animos, & Martia caſtra
Efficit, &c.

Hinc & Arat.

Scorpius inſeſtus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent, *lethalis horæ.* Sed apage. Aiunt porro ſub hoc natis aſtro & horoſcopo vitam eſſe breviorem.

19. *Seu tyrannus Heſperia Capricornus unda.*] ſive prodii in lucem ſub Capricorni ſidere, quod tum Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempeſtates in mari præſertim occiduo; teſte Servio in Georgic. 1. cit. Et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quicquid ſub Sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus & Heſperia quid Capricornus aqua.

Decimum hoc ſignum Zodiaci, ſolſtitium Decembri menſe facit hybernum: Unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tumgelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore ſemifero, magno Capricornus in orbe.
Quem cum perpetuo veſtivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempora curſum.

21. *Utrumque noſtrum incredibili modo Conſentit aſtrum.*] Senſus eſt: etſi non eſt idem mihi, qui tibi horoſcopus; at certe magna & incredibilis inter meum natalitium ſidus ac tuum conſenſio eſt, convenientia, ſimilitudo: quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum; iſta quidem efficiente cœleſtium vi, ſic licet ſpondere, alterum ab altero nec in morte ſejungendos aut divellendos. Perſius Horatii perpetuus imitator, hoc loco videatur ſuperaſſe Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites, amborum fœdera certo
Conſentire dies, & ab uno ſidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.*] Benignus Jovis aſpectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in hora natali. Perſ. cit. mox. v. 50.

Saturnumque gravem noſtra Jove frangimus ira.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirum Saturnum proprios devoraſſe filios: hinc & aiunt ſub ejus ſidere genitos ſævos & impios effici. Propertius & Perſ. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *triſtem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumen præſtitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi ſuam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucriſque fati Tardavit alas.] Advolantem propere, ut ſolet, mortem retardavit.

25. *Cum populus frequens, &c.*] Iſtam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque ſibi redditum Populus Romanus gratulatus eſt, Jovique gratias retulit, ſublata in hæritiæ ſignum triplici acclamatione & plauſu, quando te poſt morbi periculum, melius habentem in theatrum adventare conſpexit. Vide lib. 1. Od. 20.

numeroſa alacrem ter ſuſtulit acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppreſſiſſet, niſi manu caſum avertiſſet Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, & promiſſum templum: ego parvulam agnam immolabo.

Lætum theatris ter crepuit ſonum:
Me truncus illapſus cerebro
Suſtulerat, niſi Faunus ictum [223]
Dextra levaſſet, Mercurialium
Cuſtos virorum. Reddere victimas,
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

ANNOTATIONES.

27. *Me truncus illapſus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, ſic me Faunus imminenti exitio ſubtraxit, cum *triſte lignum* declinavi *caducum in domini caput immerentis*; ut eſt Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Niſi Faunus ictum dextra levaſſet.*] Perieram, niſi ſubveniſſet Faunus Mercurii amicus, & ſecundum aliquos, idem Deus: certe literatorum uterque patronus. De Mercurio dictum jam non ſemel, maxime vero ſupra Od. 7. Porro quod ruri beneficium, ſervatam nempe ſalutem accepit, bene refert ad ruris ſylvarumque Deum. Porro dicitur Faunus doctorum virorum *cuſtos* ac tutor, vel ob hoc quod ſtudioſi ſeceſſum & quietem ac liberale otium ruri conquirunt & captant, quæ quidem in urbibus ac inter populares ſtrepitus obtinere vix poſſunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eo quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enim vero diſciplinarum & artium repertor aſſeritur a Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæſtræ, numerorum, lyræ, Medicinæ, Aſtronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. ex Gellio. Mercurio ſacras eſſe linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1. cap. 14. & lib. 13. cap. 1. Statuis Mercurii tanquam orationis & facundiæ præſidis ornata fuiſſe Gymnaſia. Quod & teſtatur Tullius ad Attic. ut obſervat Caſaubonus in citatum mox Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque ſeu templum, quod æger voviſti, ſi convaleſceres, jam voti reus, Saluti ædifica & perſolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi taurus, aliæque id genus majores hoſtiæ cædebantur; minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro ſua præ Mæcenatis opulentia tenuitate, ut garriunt aliqui; ſed more majorum, & ex ſolenni inſtituto ſcribit, & ſpondet Fauno *humilem* ferire *agnam*. Sic lib. 1. Od. 4.

Nunc & in umbroſis Fauno decet immolare lucis,
Seu poſcat agnam, ſive malit hœdum.

ODE XVIII.

Mediocri ſe fortuna beatum eſſe: deſipere eos qui luxui & avaritiæ ſtudent, mortis immemores.

Nec ebur nec aurum ſplendet in laqueari ædium mearum:

NON ebur, neque aureum [224]
Mea renidet in domo lacunar

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab Auctore; vel Euripideum, quod eo frequenter uſus ſit Euripides.

Primus verſus eſt Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deeſt una ſyllaba ad perfectionem: & ſcanditur hoc modo:

Nŏn ĕ | bŭr nĕ | que āurĕ | ūm.

Alii volunt eſſe Iambicum Archilochium dimetrum acatalectum; qui conſtat amphimacro, & duobus Iambis; hac ratione:

Nŏn ĕbŭr | nĕque aū | rĕūm.

Alter verſus eſt Iambicus Archilochius trimeter catalectus, conſtans quinque Iambis & una ſyllaba; admiſſo locis imparibus ſpondæo; & ſic ſcanditur.

Mĕā | rĕnī | dĕt īn | dŏmŏ | lācŭ | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Opes & deviti nec poſſideo, nec cupio, quæ omnibus appeti ſolent: at ea quæ paucorum ſunt, habeo; indeque me beatum exiſtimo. Fide integer, ingenio valens cuilibet me oſtento & præfero.

Neque aureum Mea renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore & auro exornatas, marmore peregrino ædificatas & fulgentes. Arnob. lib. 6. *Laquearibus renidant aurei.* Lucret. lib. 2. ſub init.

Non

Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultima recisas [225]
Africa. Neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides & ingeni [226]

Haud Hymettia trabes innituntur columnis extremâ in Africa excisis. Neque Attali hæres incognitus regalem potentiam invasi. Nec clienta haud viles nent mihi purpuram Laconicam. Verum fidelitas adest & copiosus inge-

ANNOTATIONES.

Nec domus argento fulgens auroque renidens: Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiæ Premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, insigni vero marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porro centum millibus nummum emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit: *L. Crassus orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collega suo, altercatione orta, objecit, quod columnas Hymettias in porticu domus haberet.* Magna porro his, fueritne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ Verum enim e ligno potius Hymettio quam e marmore crediderim: quanquam & ex lapide trabes extitisse, clare docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenen vero Thebaidis Syenites, quem ante Pyropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratos.* Vide Strabon. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas & densas commemorat.

4. *Ultima recisas Africa.*] Columnas intelligit a marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius lib. 36. cap. 6. his verbis *M. Lepidus Catuli in consulatu collega, primus omnium limina e Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, & maxime occidentalis.

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hæreditatem captavi, ullave fraude & arte mala invasi, opulentus quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem fane respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges. Prior Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos vero quinque instare sibi mortem sentiens, Populum Romanum opum suarum regnique hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem oblentans, conscripto exercitu, Pergamenum invasit, &c. principatum ac dominationem Asiæ obtinuit; Crassi a Romanis missi Prætoris fractis viribus & auctoritate. Post annos vero fere quatuor debellatus a Perpenna, moxque ab Aquilio Consulibus plane extinctus est. Justinus lib. 36. sub finem: *In Asia Rex Attalus florentissimum, & ab Eumene patruo acceptum regnum cadibus fœdabat . . . . . morbum ex Solis fervore contraxit, & septima die decessit. Hujus testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesia citharista cujusdam filia genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, &c.* Vide & Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus*, inquit, *regii sanguinis, ferox juvenis, urbes regibus parere consuetas partim sollicitat: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum . . . . mox a Perpenna domitus & captus . . . Aquilius Asiatici belli reliquias confecit; mixtis (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarumdam urbium, &c.*

7. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adeo clientium uxores mihi lanas, e quibus pannus confectus, ac imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium capti suppeditet mihi vestes purpureas easque valde exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Verr. 4. n. 59. *Ipse dabat purpuram tantum, amici operas.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentia nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *Unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco qui in vosis micat. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque & Laconicas, &c.* Et lib. 35. cap. 6. *E liquidis coloribus, quos a dominis dari diximus propter magnitudinem oretii, ante omnes est purpurissum . . . . . laudatur Laconicum, unde pretiosissima purpura.* Vide supra Od. 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides & ingeni Benigna vena est.*] Quod si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, necnon ingenii lumen & facultatem.

Benigna vena.] Metaphora a terræ venis e qui-

nii fons. Et exiguum me opulentus requirit. Nihil prætereà à Numinibus efflagito: neque ab amico divite majora posco, contentus admodum agro tantum Sabino. Urgetur dies die: & novæ Lunæ properant deficere, Tu morti vicinus incidenda marmora paciscēris: & tumuli oblitus ædificas; atque satagis extendere littus maris ad Baias

Benigna vena est: pauperemque dives
Me petit. Nihil supra
Deos lacesso, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu secanda marmora [227]
Locas sub ipsum funus: & sepulchri
Immemor struis domos;
Marisque Baiis obstrepentis urges

ANNOTATIONES.

bus fontes promanent uberes: designat optime discendi scribendique facilitatem, qua qui destitutus fuerit, is invita Minerva, invitis Apolline ac Musis, literarum studium capessit, hoc est, oleum & operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 385.

Tu nihil invita dices faciesve Minerva.

Et v. 408.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Egonec studium sine divite vena;
Nec rude quid prosit video ingenium.

10. *Pauperemque dives me petit.*] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas, tum ob fidem, tum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones v. 405. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties vero Doctores & Sapientes a Principibus viris sunt honorati ac accersiti!

11. *Nihil supra Deos lacesso.*] Ut largiantur quidquam præter ista, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenatem *amicum*, plura, si rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego lacesso, nec ampliora flagito, quam quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus & contentus. Sic cupiditatem aversatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo similem alebat Plato in Phædo. Diogenes autem Cynicus *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat ista vox docet Cic. lib. 9. Epist. 8. ad Varronem: ubi sic scribit; *Metuo ne te forte flagitent: ego autem mandavi ut rogarent.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus sum a Mæcenate, satis me locupletem existimo, nec ab eo quidpiam ultra peto, vel cupio. Vide lib. 3. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Idem Epist. 16. Initium, ubi suam ipse villam describit Poeta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, & dies noctem.

Senec. Epist. 24. *Nullius rei finis est. Sed in orbem nexa sunt universa. Fugiunt ac sequuntur. Diem nox premit; dies noctem. Æstas in Autumnum desinit. Autumno Hyems instat; qua Vere compescitur. Omnia transeunt, ut revertantur.* Sic fere ad rem nostram Ecclesiastes cap. 1. *Oritur Sol & occidit, & ad locum suum revertitur: ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Vide Pers. Sat. v. 66. & seq.

16. *Novæque pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur menses annique: novæ Lunæ complentur; tum decrescunt, ac intereunt: rursumque renascuntur, & crescunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas & vita nostra. Tu tamen, O superbe & ambitiose, quasi vitæ sit tibi securitas, & immunitas a morte, insanas moliris substructiones.

17. *Tu secanda marmora Locas.*] Mercede conducis sectores marmoris & sculptores: vel redemptori negotium das secandorum marmorum, ad extruendas domos superbas.

20. *Marisque Baiis obstrepentis urges Summovere littora.*] Molibus in mare jactis extendis littus, ut ibi ædifices, amœno loco, ad Baias, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt & obstrepunt vehementer: quasi non sufficiat continens terra, ad construendas ædes. Sallust. *Divitiis profundunt in extruendo mari & montibus æquandis.* Senec. Controvers. 5. *Maria summoventur projectis molibus.* Vide supra Od. 15. init. ibique, Annot. Item postea, lib. 3. Od. 1. v. 33. & Od. 24. v. 3.

Baiis.] Baiæ civitas Campaniæ, a Baio Ulyssis socio ibi sepulto nominata; sita Puteolos inter & Cumas, in eo sinu qui nunc dicitur *Golfo di Puzzuolo*, & *di Napoli*: calentibus aquis ad sanitatem valde utilibus, cœli temperie, amœno secessu, Romanorum Procerum nitidas illic ædes habentium frequentia, perquam felix: ut etiam vitanda velut occasio luxuriæ, dicatur a Seneca ad Lucil. Epist. 52. *Illic*, inquit, *tanquam loco debeatur licentia, magis luxuria solvitur. Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.*

Summo-

Summovere littora,
Parum locuples continente ripa.
Quid quod usque proximos
Revellis agri terminos, & ultra
Limites clientium
Salis avarus? Pellitur paternos [228]
In sinu ferens Deos
Et uxor & vir, sordidosque natos.
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinata
Aula divitem manet
Herum. Quid ultra tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris: nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali

frementis, non sat divos stabili terrâ. Quid dicam, *quod vicinos etiam agri limites removes, & clientium terminos transilis, per avaritiam? Elicitur & maritus, & conjux portans in gremio Penates, & pueros squalidos. At tamen potentem dominum haud expectet ulla basilica melior paratâ sede inferorum* omnia *absorbentium. Quid amplius quæris? Terra pariter inopi* sinum *aperit, atque principum filiis: neque Inferorum custos auro corruptus æstuosum Prometheum reportavit. Ille Tantalum Tan-*

ANNOTATIONES.

23. *Quid quod usque proximos, &c.*] Quinetiam sacrilega ratione rem augere non vereris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra justitiæ & religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illa tam clienti injuriam eo constat graviorem esse, quod post parentes & pupillos fidei tutelæque nostræ creditos proximum obtineant locum clientes qui sese pariter in fidem patrociniumque nostrum dederunt; ut asserit A. Gellius lib. 5. cap. 13. & lex 12. Tab. hæc est: *Si clienti patronus fraudem fecerit; sacer esto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum est peccati genus sacrilegum quidem, ex ista Numæ Pompilii lege, quæ jubebat, ut qui terminum exarasset, ipse & boves Deo sacri fierent. Eodem pertinent, quod terminum Deum consecrarant colebantq; veteres. Translator etiam Terminorum damnatus lege Divina noscitur; Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expolitio ad augendam invidiam. Sic possessione legitima deturbatur cliens a re, & ad inopiam redactus abit cum uxore gemebunda, sed religiosa, quæ portat *in sinu Deos* familiares, pueroſq; ob egestatem *sordidos.*

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quod si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiorem apud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sane condonarem, quod quo jure qua injuria divitias accumules. Verum non ita se res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis*, quam quæ *Orco destinata* est. Non sors ibi aut conditio melior opulento cuilibet, quam inopi. *Quid* ergo *ultra tendis*, quam sancitum decretumque tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. lib. 2. Epist. 2.

Quid vici prosunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

34. *Æqua tellus Pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres.

32. *Nec satelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam: omnes mortales rapit. Æschyl. Μόνος θεῶν θάνατος οὐ δώρου ἑρᾷ, *Inter Deos sola non capitur muneribus.* Theognis: Οὔτις ἀποσπᾶται δώρων θάνατον φύγοι, *Nemo pretium offerens sese a morte redimit.* Vide supra Od. 3. & 14.

Satelles Orci, &c.] Charon, de quo supra Od. 3. ad v. ult. & alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo lib. 1. Od. 3. v. 27. & Od. 16. v. 13. Sensus est: nec Charon oblato captus auro transvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos rediturum. Et Prometheus quantumvis sagax, qui hominem sapienter e luto finxerat, qui cœlestem ignem ferula ad Solis currum extensa callide surfuratus in terras detulerat, is tamen nec æstu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. 2. Epist. 2. mox cit.

Metis Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, &c.*] Hic ipse Charon neque superbos veretur, imo domat, & in Inferis coercet. De Tantalo supra Od. 12. ad finem.

37. *Tantali Genus.*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem.

Genus

talique posteros tenet. Ille ipse egenum arumnas perpessum sive rogatus, sive non rogatus, audit atque levat.

Genus coercet: hic levare functum [229]
Pauperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus, audit. 40

ANNOTATIONES.

39. *Hic levare functum Pauperem, &c.*] Idem ille pauperi præsto est; atque laboriosa & ærumnosa defunctum vita ultra sublevat, cymba excipit & transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. 4. n. 7. scribit; *Mortem a diis immortalibus non esse supplicii causa constitutam, sed aut necessitatum naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus, atque non vocatus.*] Alludit ad oraculum Lacædemoniis redditum; Καλεῖσθ' ἢ μὴ ἄκλητος θεὸς παρέσται, *Vocatus & non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eo canit aptius, quod ejus numine est plenus.

Bacchum versus dictantem in secretis aspexi cautibus, & Nymphas auscultantes, arrectasq; aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoë, timore nuper incusso agitatur animus, & ob repletum Baccho pectus, non

BAcchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri) [230]
Nymphasque discentes: & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ, recenti mens trepidat metu, 5
Plenoque Bacchi pectore turbidum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poetis Bacchi diem, epulumque tum Poeticum fuisse, sacrumque celebre, & hymnum solemnem decantari solitum constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3. & Propert lib. 4. Eleg. 6. sive quod Liber & Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyli Euripidisque testimonia ibidem allata. Æschyl. Ἄπολλον, ὦ Βάκχε, ὦ Μάντις. Euripid. Φιλοδάφνη, Βάκχε, Παιάν, Ἄπολλον, Εὐλυρέ. Sive quod Bacchus, id est, vinum, scribendis versibus ingenium exacuat. Unde,

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus, &c.

Ut noster egregie docet, lib. 1. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, & quæ sane probet *benignam ingenii venam*, qua gloriabatur Poeta Ode superiori. Talis etiam Od. 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus.] Longe a strepitu tumultuque populari, urbano, forensi. Nam

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

2. *Vidi docentem.*] Sic & apud Virgil. Eclog. 6. Silenus in antro a pueris Nymphisque deprehensus petita dudum carmina tandem pangit.

Satis est potuisse videri.
Carmina quæ vultis cognoscite, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige Sic Eclog. 7. v. 21.

Nympha noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite.

Aures Capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen factas & formatas: tales enim habere dicuntur Satyri: vel ad audiendum erectas, paratas, avidas, Lucian. Οἱ ὄ σάτυροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί. Et alibi: ὦτα μέγαλα ὀρθία, dicet habuisse unum e Bacchici exercitus ducibus, *magnas aures rectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3.

Fer, bone Liber, opem, &
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit; & attonito non taceare sono.

Vide lib. 1. Od. 1. De Satyris plura, ad v. 31.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoë: ut doctiores aliqui volunt: qua voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut aiunt, Juv. Sat. 7. v. 62.

Satur est, cum dicet Horatius, euhoe.

Vide lib. 1. Od. 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi affingit Poeta, quem semper comitatur sacer quidem ac religiosus horror, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam vehementemque vim, qua turbatur nonnihil simulque lætatur mens divinitus afflata, extra se posita & alienata, superiorisque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.*] Numine innuente correptus de divino gaudet

Lætatur.

Lætatur. Evœ, parce, Liber,
Parce gravi metuende thyrſo.
Fas pervicaces eſt mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis & uberes [231]
Cantare rivos, atque truncis II
Lapſa cavis iterare mella.
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non levi ruina, 15
Thracis & exitium Lycurgi

ſine gaudio conturbatur. Euhoë: indulge, Bacche, indulge verendo thyrſo formidandæ! Licet mihi canere Bacchantes protervas, & vinum defluens, & lac copioſe manans, & mel ex cavatis arboribus ſtillans celebrare; necnon felicis uxoris ornamentum aſtris inſertum: Penthelque domum gravi deturbatam caſu & Lycurgi Thracii mortem.

ANNOTATIONES.

conſortio, non tamen ſine perturbatione.

7. *Parce, Liber, Parce.*] Indignum tali ſe indignatione profeſſus veniam rogat, ne in ultionem viſi numinis id ſibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo aliiſque acciderat. Deprecatur & vehementiorem Dei agitationem, qua de ſua ſede mens omnino dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrſo.*] Quo tot adverſarios perculiſti ac perdidiſti.

Thyrſo.] Haſta erat hederis & pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuſpis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque ſpiritu correptus Poëta, vimque Numinis ſentiens, recte ait, fas ſibi eſſe Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes & protervas. Pervicacia interdum eſt bonarum rerum perſeverantia, pertinacia ſemper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *Tu pertinaciam, Antiloche, eſſe hanc prædicas: ego pervicaciam aio . . . . . Tu addis quod vitio eſt: demis quod laudi datur.*

Thyadas.] A θύω *ſacrifico, feror impetu quodam furibundo.* Thyades appellatæ ſunt Bacchi ſacrificulæ ſeu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis & uberes, &c.*] Licet mihi referre & cantare patrata Baccho prodigia & miracula. Perperam, ut videtur, aſſerunt hic aliqui morem veterem Baccho ſeu Dionyſio in ſpelæis ſacrificandi vino, lacte & melle. Sane reſpexit ea ſcribens Horatius Euripidis locum, in Bacchis, Act. 3. in quo *Baccharum una thyrſo dicitur petram verberaſſe, & mox inde proſiliſſe aquæ fons; alia ferulam projiciente in terram, vivum deus emiſiſſe: quæ vero candidi potus cupida fuerunt, ſummis digitis terram ſcalpentes, lactis flumina ſtatim elicuiſſe: e thyrſis autem hederaceis ſæva mella guttis dulcibus ſtillaſſe.*

13. *Fas & beata conjugis additum Stellis honorem.*] Dicam & Ariadnes coronam nuptialem inter ſidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Triſt. 5. Eleg. 3.

Sic micet æternum, vicinaque ſidera vincat
Conjugis in cælo clara corona tua.

Quomodo vero deſertam a Theſeo Ariadnen ſibi in uxorem adoptarit Liber, coronamque in cœlum tranſtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Deſertæ & multa querenti
Amplexus & opem Liber tulit; atque perenni
Sidere clara foret, ſumptam de fronte coronam
Immiſit cælo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in ignes;
Conſiſtuntque loco; ſpecie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu eſt, anguemque tenentis.

14. *Tectaque Penthei Disjecta.*] Et hic alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi ſubverrendum minatur Bacchus: Διατινάξαντος Βακχίου δώμα Πενθέως. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu diſcurrentes, quod nefas, ſpectans, iram in ſe numinis concitavit, unde & ab ipſa matre ſua Agave ſociiſque Bacchantibus diſcerptus miſere periit. Ita Pauſan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem a Libero patre inſania & furore perculſum violentas ipſum ſibi manus intuliſſe refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. & ſeq. Perſ. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruina.*] Legunt alii, *non leni ruina*, id eſt, ſæva. Alii, *non levi*, ſeu *lavi*, id eſt, aſpera.

16. *Thracis & exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindicatum Bacchi numen, proſtratis quotquot huic adverſari refragarive auſi ſunt: quales Pentheus, de quo mox; & Lycurgus, qui ſpreto illo pœnas luit, ſeu a Jovis privatus oculis vitaque ipſa, ut ſcribit Homerus: ſeu ab ipſo interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum Rex multa per temulentiam prave committi videns, abſcidi vineta juſſit omnia, vinumque aboleri: hinc porro fabulati ſunt, ultore Baccho, verſum in furorem crura ſibi amputaſſe, falce vinitoria. Hygin. & Plutarchus, aliter paulo, quod nimirum in carcerem Bacchos & Satyros

Tu

Tu domas fluvios, & mare longinquum. Tu secretis in montibus Thraciarum mulierum *capillos nodo serpentino citra periculum constringis* vino *madens. Cum* verò *scelerata Gigantum turma per sublime appeteret Imperium* Jovis *patris* tui, *tu Rhœcum dejecisti leoninis unguibus ac terribili maxillâ : quamvis saltationibus, cavillationibus lusibusque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis : verumtamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aspexit*

Tu flectis amnes, tu mare barbarum : [232]
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coerces viperino
Bistonidum sine fraude crines. 20
Tu, cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique mala :
Quamquam choreis aptior & jocis [233]
Ludoque dictus, non sat idoneus 26
Pugnæ ferebaris : sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

ANNOTATIONES.

conjecisse. Lycurgo exitium accidisse narrant Apollodorus lib. 3. & Euripides antea citatus. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi;
Impia nec pœna Pentheos umbra vacet.

Propert. cit. lib. 3. Eleg. 16.

Vesanumq; nova nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*] Gangen & Indum fluvios intelligunt quidam : alii Hydaspen & Orontem, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum suo rege Lycurgo primum reluctari, postea vero domiti a Baccho, ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi : sed ad usq; nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten,
Persidaque, & latè spatiantem flumine Gangen,
Et quæscunque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare, populosque Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Triumphator Bacchus est appellatus, quoniam ille primus de Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis, &c.*] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus implicitos habeant crines, sine ullo damno suo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres istas Orgia Baccho celebrantes impune serpentes tractasse, volunt alii alludi ad fabulam, qua Bacchus infans anguibus a Parcis cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, sed ora pueri lamberent.

20. *Bistonidum.*] A Bistone stagno vel lacu dicti Bistonii & Bistones Thraciæ populi ; & Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facientes. Est & Bistonia urbs prope mari, hodie *Bouron* dicta.

21. *Tu cum parentis, &c.*] Quin & præclare a te in bello gesta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navasti, quando impie tentarunt Gigantes cœlum scandere, montes montibus imponendo. Tum siquidem assumpta leonis specie, unguibus & dentibus decertando, Rhœcum aliosque vicisti, dejecisti, profligasti. Leonis pelle indutum pugnasse Bacchum aiunt alii, leoninaque audacia : quod quidem minus fabulosum. Diodor. vero pardorum pellibus usum refert.

25. *Quamquam choreis aptior.*] Duo exitere Dionysii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior senex promissa barba, ex veteri more. Alter juvenis, speciosior, & delicios us. Is Satyrorum saltatione, risu, & joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu musicis exercerentur, immunes fecit. Hæc Diod. ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum & delicatorum hominum tripudiis & cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionysus.* Diodor. cit. &c.

Aptior & jocis, Ludoque dictus.] Huc pertinet quod vulgo circumfertur adagium : *Sine Cerere & Baccho friget Venus.*

27. *Idem pacis eras mediusque belli.*] Ad utrumque pariter, seu ad pacem sanciendam, seu ad bellum movendum paratus & accommodatus. Diodor. cit. loco ; *Quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas & iracundos efficiat & hilares.* Medium belli pacisque, communem interpretatus sum, ex eo loco Ovid. Metam. 13. cap. 1. in fine.

Littera communis mediis puerosque virosque
Inscripta est foliis.

29. *Te vidit insons Cerberus.*] Cum ad inferos denique descendisti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reductura, nedum tibi nocuerit Cerberus, imo tuum numen reveritus est, cauda leniter mota blandiens, tibias etiam & pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, sub finem.

Aureo Cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quod immoderate bibentes quemlibet ovi-

Cornu

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

[234]. 31

aureo cornu insignem, moveus caudam leviter & regredientis pedes utraque triplici lingua & ore delinxit.

ANNOTATIONES.

um ferire ſoleant. Unde & tauro ſimilem faciunt, quod, perinde ut ille, bibaces ſunt, iracundi, & petulci: teſte Athenæo lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro poculis fuiſſe olim: nec quod, ex Diodoro, lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multo minus quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterum ſacros Moſis libros haud Ethnicis Auctoribus incognitos fuiſſe, alibi quidem annotavimus: inde vero pleraque veri Dei miracula expiſcatos imitatoſque fabulatores falſis numinibus & heroibus ſuis affinxiſſe, ſciolus quiſque vix ignorat. At cum id abunde probet & oſtendat vel una hæc Ode, non eſt leviter prætermittenda, quin rem penitus excutiamus, atque paulo otioſius inſpiciamus & perſcrutemur. Enimvero quanta & quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi ſunt, vel ipſius Moſis? Singula perſtringamus; quorum plurima tamen alii non abſurde jam protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini viteſque plantare docuiſſe jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. At qui hoc longe verius Noacho vindicatur. Geneſ. cap. 9. v. 20. ubi & inebriatus ille & nudatus in tabernaculo ſuo, necnon majori filio ludibrio habitus refertur: quæ ad Bacchum tranſtulere fere omnia.

Bacchus in ſylvis & rupibus Satyris & Muſis documenta varia tradidit. Noachus poſt diluvium, devaſtata ac in ſolitudinem redacta terra, de cultu Dei præcepta hominibus ſedulo inculcavit.

Bacchus amnes & mare flexit: Noachus aquarum eluvionem arca evaſit, ſuperavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit. Noë Chamo filio impie ſe colendum Numinis inſtar exhibenti, poſteriſque ejus idolatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius & arbiter extitit: Noë ſequeſter & conciliator Deum inter & homines, audire meruit: *Non erunt ultra aqua diluvii, ad delendum universam carnem:* item; *Ponam arcum meum in nubibus, eritque signum foederis inter me & inter terram.* Geneſ. cap. 9. cit.

Quod ſi Moſen, Joſuen, & quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho aſſignat Horatius, eadem prope eſſe agnoſcemus. Moſes in monte Sina acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros & Nymphas docet.*

Bacchi *thyrſus*, quid aliud, quam virga Moſis? Per hanc patrata certe prodigia, per illum ſimiliter facta mentiti ſunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel ſtillans, quis non intelligat ficta, vel ex promiſſa Hebræis terra lacte & melle mananti; vel ex erutis e ſilice per Moſen aquis? Virga Moſis in ſerpentem verſa, & ſine damno apprehenſa, ſerpens item æneus in deſerto juſſu Moſis erectus: Exod. 4. &c. nonne locum dederunt *viperis* & anguibus Baccharum *crines* implicandi *ſine fraude* quidem & *coercendi*? Jam domita Baccho *flumina* ipſumque *mare*, vel lippientibus oſtendunt Jordanis mariſque Rubri ſicco veſtigio tranſitum, ducibus Moſe & Joſuë. *Diſjecta* vero *Penthei tecta*, *Lycurgique* fatale *exitium*, adumbrant ſatis clare urbes deletas, reges victos, genteſque fractas ab Iſraelitis, Deo ſuffragante & opitulante. Denique Gigantes & potentes a ſeculo viri famoſi, Geneſ. cap. 6. & monſtra & filiorum Enochi de genere gigantheo. Num. cap. 13. v. 34. necnon turris Babel, Geneſ. c. 11. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabuloſam peperere.

Cornutum vero Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. 34. v. 29. & ſeq. legitur de cornuta Moſis facie, ſeu duplici luminis radio conſpicua, ex conſortio ſermonis Domini, quem Iſraelitæ quidem non ſine metu ac ſtupore animadverterunt.

Adde, ſi lubet, Bacchi deſcenſum ad Inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinam Moſis in monte nebuloſo dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cum rurſus viderunt Iſraelitæ, velut ab Inferis reducem ac redivivum exceperunt.

ODE

ODE XX. Ad MÆCENATEM.

Famam ſui nominis ſemper & ubique celebrem futuram.

Nec ſolito nec levi per aëra ſinuentem alâ vehar ego Poëta duplici forma pollens. Nequaquam in terris manebo diutius: invidiâque ſuperior deſeram civitates. Ego proles majorum inopum, ego quem appellas, chariſſime, O Mæcenas haud moriar: nec Stygiâ palude coercebor. En modò tibiis increſcunt pelles ſcabræ, atque in avem candidam transformor ſecundum *ſuperiores* partes; *& pluma tennes exoriuntur in brachiis & ſcapulis.*

NON uſitata nec tenui ferar [235]
Penna, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longius: invidiaque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum 5
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte, Mæcenas, obibo;
Nec Stygia cohibebor unda. [236]
Jamjam reſidunt cruribus aſperæ
Pelles, & album mutor in alitem 10
Superne, naſcunturque leves
Per digitos humeroſque plumæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Non uſitata, &c.*] Scaliger lib. 6. Poet. Oden hanc ait *magni ſpiritus, & tanto dignam ingenio.* Se ſuoſque verſus immortales futuros præſagit Horatius, atque ſuo nomine & fama implendum orbem totum gloriatur. Quo ſi quis offendatur, ſummis quibuſque Poetis magna de ſe, nec omnino ſine cauſa, jactare ſolitis ſuccenſeat neceſſe eſt. Paulo certe audacius canebat & vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetuſtas.

Nec tenui ferar penna.] Non tenui aut fragili volatu, qui diſſolvatur, & brevi cadat, famamque meam perire ſinat. Ovid. mox. cit.

Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar: nomenque erit indelebile noſtrum.

2. *Penna.*] Alæ naturam commune quidpiam cum Deo habere, aſſerit Plato in Phædo.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii ſapere pluſculum, ſic interpretantes; paulo ante homo, jam vero cycnus: bina forma præditus, humana & cycnea.

4. *Invidiaque major, &c.*] Plutarch. de invidia & odio; Ut Sol, inquit, ſupra verticem extans aut umbram adimit, aut certe parvam facit; ita ſumma felicitas comprimit invidiam, quaſi ſupra caput ejus conſiſtens.

5. *Pauperum Sanguis parentum.*] Obſcuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpunge ſedulo: id eſt, quem tibi dilectum vocas, pro tua in me animi propenſione, O Mæcenas, qui me ignobilem & humilem proſequeris, exornas, beas. Mæcenatis in Horatium morte ſublatum næniola erat:

Lugent te, mea vita, nec ſmaragdos,
Beryllos neque, Flacce, penitentes,
Nec mi candida margarita quæro, &c.

8. *Nec Stygia cohibebor unda.*] Id eſt, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coercebor. Ovid. cit.

Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia ſecula fama,
Si quid habent veri vatum præſagia, vivam.

Vide ſupra Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. 1. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam reſidunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis humana carne & cute ſpoliatis ſuccreſcunt pelles aſperæ, quales ſunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ ſententia loquitur Horatius. Aiebat ille Poetarum animas tranſire in canoras aves: ac viciſſim luſciniarum & cycnorum animas Poetis immitti. Porro cycnos ut & Poetas in tutela eſſe Apollinis creditum eſt. Unde cyni appellantur boni Poetæ, mali autem anſeribus comparantur. Cic. Tuſ. 1. n. 73. *Cycni non ſine cauſa Apollini dicati ſunt; ſed quod ab eo divinationem habere videantur, qua prævidentes quid in morte boni ſit cum cantu & voluptate moriuntur.* Virgil. Eclog. 9.

Vare, tuum nomen
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.

Infra noſter de Pindaro, Od. 2. lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

Jam

Jam Dædaleo ocyor Icaro
Visam gementis littora Bospori,
Syrtesque Getulas canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, & qui dissimulat metum [237]
Marsæ cohortis Dacus, & ultimi
Noscent Geloni, me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, & querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

Nunc ad littus Bospori frementis, & Libycas Syrtes, regionesque Boreales pergam, luctus avis canens suaviter, velocior autem Icaro Dædali filio. Me Colchus, Dacusque Italem exercitum simulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoscet doctus Hispanus, & qui bibis aquas Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, & querelas. Comprime ejulatus, & prætermitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id est, non ego temere voaltum tentabo, velut Icarus, neque pennas assumo fictitias & adscititias. De *Icaro* ejusque patre *Dædalo*, lib. 1. Od. 3. sub finem.

14. *Visam gementis littora Bospori, &c.*] Barbaris etiam populis, & regionibus innotescam: neaque poesis ad remotissimas orbis partes cebris erit. De *Bosporo*, supra Od. 13. v. 14.

Gementis.] Illic enim horrendum stridet ac remit mare angusto coarctatum spatio, & ad omprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrtesque Getulas.*] Ad Africæ littora. ide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Getulia* regio Libyæ ica Syrtes: de qua lib. 1. Od. 23. v. 10.

Canorus Ales.] Cycni more, canens dulciter. me vero fabulosus iste cantus, disserui ad Jualem.

16. *Hyperboreosque campos.*] Ad polum Arctim ultimumque Septentrionem, quasi ultra reæ flatus & originem. Vide lib. 1. Od. 22. penultimam strophen Annot.

17. *Me Colchus.*] Asiæ populus ad oram Euxi maris Orientalem. Ea regio vocatur hodie ingrelia.

Qui dissimulat metum.] Ista periphrasi videHoratius indicare Parthos, de quibus vide not. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen erunt ad sequentem vocem *Dacus*.

18. *Marsæ cohortis.*] Vel per senecdochen Marpro Italis ponit: vel potius illos præ cæteris ortes, quod in bello erant *genus acre virum*, ocat Virgil. Georg. 2. v. 167. Marsi Italiæ uli fuere ubi nunc est pars Aprutii ulterioris, lacum Fucinum: nomenq; regiuncula conadhuc Marsi ducatus titulo insignita.

Dacus.] Gens vicinum Danubio regionem em, Transylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Bonem, a Gelono Herculis filio cognominati. ibus jam supra Od. 9. v. penult. Intelligi possunt etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hispaniæ populus ab Ibero seu Rege, seu fluvio dictus.

Peritus.] Literarum studiosus, variaque instructus doctrina. Alii referunt ad navigandi periciam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenses Gallos innuit & designat, apud quos facundiæ certamen erat; cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios scaturiens, per lacum Lemanum tam rapide fluens, ut suas non coinquinet aut permisceat aquas: Genevam alluit: Galliam a Sabaudia, Delphinatum a Bressia discernit: ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram autem ad Valentiam & Vivarium: Occitaniam inter & Provinciam ad Avenionem perlabitur: inde vero non procul, Druentia fluvio auctus Arelatem adit. Demum ostiis quinque mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat apud Agell. lib. 10. cap. 7.

Absint inani funere næniæ, &c.] Funus velut inane, nænias, luctus & querimonias ut turpes viris, denique sepulchri honores tanquam supervacuos respuit, quippe vivens immortalisque futurus; quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati:

Nemo me lacrymis decoret: nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virum.

Næniæ.] De his supra Od. 1. ad finem.

23. *Sepulchri Mitte supervacuos honores.*] Plane loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sententia.

Nec tumulum curo. Sepelit natura relictos.

Q. HORATII FLACCI Carminum, seu Odarum, LIBER TERTIUS.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortuna, vitaque tranquilla constat felicitas.

Imperitum vulgus averſor atque amovео. Obſecundate ora: Muſarum ego antiſtitis

ODI profanum vulgus, & arceo : [238]
Favete linguis : carmina non prius [239]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*] Quod Perſius ſub finem Satiræ primæ, hoc Odes hujus initio præſtat Horatius. Nimirum quibus ſcribat, & quos lectores velit, uterque imperioſe ſtatuit. Eſt igitur prima ſtrophe velut proœmium graviſſimi carminis graviſſime quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentis. Certe in hujus & ſequentis libri carminibus potiſſimum enitеſcit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curioſa felicitas.* Audiatur hic Scaliger hypercriticus. tertii libri Ode prima *magnifice dicendi genere ſtructa eſt.* Et poſtea; *Sequuntur carmina plena ſapientiæ, numeroſa, ardua.* Secunda Ode pariter altiloqua : tertia graviſſima : quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altiſſime ſonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orpheus : Θύρσους τε καὶ ὄργια δεικνὺς, Ὑμνεῖ δ' ἐξ ἱερῆς βιβλίου ἀοιδάς. *Longe, quibus fas eſt, at fures occludite profani.* Arcet vulgus indoctum & rude, utpote Muſarum ſacris haud initiatum. Solennis erat ſacrorum formula, quam habet Virgil. Æneid. 6. v. 258.

Procul ô procul eſte profani.

Callimach. Ἔκτος ἴτω τὸν ἔρανον ὁ βέβηλος.

In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit : *Effugiendum eſt ab omni verborum, ut ita dicam, villano : & ſumenda voces a plebe ſummota, ut ſint, Odi profanum vulgus & arceo:* quibus verbis explicari, quod voluerit Horatius per *vulgus profanum*, bene monet Cruq. A. Gell. ad finem lib. ult. ſic ait : *Commentariis his legendis dabo lege, ne eam attingat, neve adeat profeſtum & profanum vulgus a ludo muſico diverſum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philoſophia ex fabulis quædam abs ſe abdicat, *velut profana ab ipſo veſtibulo ſacra diſputationis excludit.*

2. *Favete linguis.*] Vox in ſacris olim uſitata, qua ſilentium imperebatur. Et certe nihil eſt, quo reverentiam numinis aptius aut amplius liceat proteſtari, quam profunda illa taciturnitate atque attentione animi ad divina quaſi ſtupentis. Hinc facit Pſal. 64. v. 1. Interpretatio ſancti Hieronymi ex Hebræo : *Tibi ſilentium laus Deus in Sion.* Ariſtophanes. *Linguis faveat omnis populus clauſo : ades enim ingreſſus eſt Muſarum chorus.* Senec. de Vita Beata, c. 27. *Hoc verbum, Favete linguis ; non ut plerique exiſtimant, a fauſtis abhibitur ; ſed imperatur ſilentium, ut rite peragi ſacrum poſſit, nulla voce mala obſtrepente.* Quæ poſtrema verba favent iis, qui interpretantur : bene precamini ; cavete ne quidquam loquamini infauſtum & mali ominis. Cicero 1. de Divin. c. 102. *Non ſolum Deorum voces Pythagorei animadverterunt, ſed etiam hominum quæ vocant omina. Qua majores noſtri, quia valere cenſebant, ita in omnibus rebus agendis, quod bonum, fauſtum, fortunatum que ſit, præfabantur : rebuſque divinis, quæ publice fierent ; ut faverent linguis imperabatur.* Feſtus : *Faventia bonam ominationem habentia, quam præcones clamantes populum ſacrificiis ſolitis jubebant. Favere eſt bona fari.*

Carmina non prius audita.] Novi, Lyrici,

Audita, Musarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges, 5
Reges in ipsos imperium est Jovis, [240]
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis: hic generosior 10
Descendat in campum petitor:
Moribus hic meliorque fama
Contendat: illi turba clientium

audita. Inter versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi sunt in populos, ipsos autem in reges potestatem habet Jupiter victis gigantibus impiis, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio spatiosius disponit arbores serebius. Ille candidatus in campum Martium nobilior veniat: iste virtutibus & existimatione potior concertet. Hinc adsit amplior clientium numerus;

ANNOTATIONES.

ctt, a nemine Latinorum hactenus, saltem exacte, facta. In hujus libri ultima Ode pariter gloriatur, *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxisse modos.*

Musarum Sacerdos.] Bonus omnis Poeta Musarum & Apollinis antistes & Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo.

Necnon Threïcius longa cum veste Sacerdos.
Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 8.

Ille ego Musarum purus Phœbique Sacerdos.
Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe, fave, novus ingreditur tua templa Sacerdos.

Huc age cum cithara carminibusque veni.

4. *Virginibus puerisque canto.*] Velut castis & docilibus, proindeque idoneis tum ad sacra, tum ad præcepta morum capessenda. Sic & in carmine seculari ait a Sybillis moneri, *Virgines lectas puerosque castos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Od. 21.

Dianam tenera dicite virgines:
Intonsum pueri dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non sit felicitas statuenda: & quam aberrent, qui suprema potestate gaudentem censeant beatum, quod ab aliis timeatur, nullum vero timeat. Enimvero mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cum supra se Deos habeat æqui & iniqui vindices, & regum perinde, ut populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Casin. *Quasi tu nescias reputare ut emoriantur homines Jovi*, id est, Reges & Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quasi pastores populorum. Psal. 76. *Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysis & Aaron.* Et Psalm. 77. *Abstulit sicut oves populum suum, & deduxit eos tanquam gregem.*

6. *Reges in ipsos imperium est Jovis.*] Sueton. Jul. Cæsar. cap. 6. *Est in genere & sanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent; & certa imago Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.*

7. *Clari Gigantæo triumpho.*] Apparuit latis quantum Dii hominibus prævaleant, cum Gigantes immani robore superbientes Jupiter debellavit. Vide l. 2. Od. 12. & 19. & Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta supercilio moventis.*] Orbem universum nutu unico quatientes. Virg. Æn. 9. v. 106.

Annuit: & totum nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majestatis declaratio; ex Homeri Iliad. 1. Ἦ ῥα, καὶ ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *Supercilii annuit Saturnides*, id est, Jupiter; hinc & concussis comis cœlum concutisse Jovem dicitur. Quibus e versibus Phidias sciebat Jovis se Olympii simulacrum mira arte affinxisse. Plin. lib. 2. cap. 37. ita scribit: *Supercilii nutamus, annuimus. Hac maxima fastum indicunt*, ibid. *Frons severitatis index ut & clementiæ.* Ammianus Marcell. *Supercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Cœl. Rhodig. l. 3. c. 27.

9. *Est ut viro vir, &c.*] Nec eos esse felices putaris, qui ingentibus prædiis, Magistratibus, Palatiis fruuntur. Nam sint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, fama celebriores, at nomini propterea mors parcit; omnes æquat, & pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium varia ubique dictione expolita. Lib. 1. Od. 1. &c.

Latius ordines Arbusta sulcis.] Vineta vel arbusta plantet agro ampliora, spatiosiora.

10. *Hic generosior Descendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat *in Campum* Martium, quo ad ferenda suffragia Populus Romanus conveniebat.

Descendat.] Erat campus ille inferior urbe collibus inædificata. Adde quod in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus antequam in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. l. 4. c. 3. ubi fuse de comitiis, & de ratione creandorum apud Romanos magistratuum.

12. *Moribus hic meliorque fama Contendat.*] Alius accedat minus forte domi nobilis, sed virtutum gloria conspicuus; & de eodem honore & magistratu capessendo adversus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium Sit major.*] Alius potentiam ostentet numerosa clientium turba Ripæus, ut ad munera publica evehatur.

ut pari jure magnos & parvos obtinet mors: quamvis nomen urna complectatur & versat. Cui supra sceleratum caput strictus gladius impendet, gustum suavem haud comparabunt epulæ Siculæ; nec soporem revocabit: volucrum, aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, & littus umbrâ amœnum, nec Tempe Zephyris affiata. Qui cupit duntaxat quod sufficit, hunc nec anget mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel

Sit major. Æqua lege necessitas
Sortitur insignes & imos; [241]
Omne capax movet urna nomen. 16
Districtus ensis cui semper impia
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus 20
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque [242]
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis 25

ANNOTATIONES.

14. *Æqua lege necessitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æque ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Bene apud Suidam, *Lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim & vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti serius ocyus ultimæ necessitati mancipantur & traduntur. Vide lib. 2. Od. 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.*] Quod si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multo minus tyrannica & per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *Cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum:* is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quod sane Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cum enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto collocatus est. Aderant unguenta & coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximia forma delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium e lacunari seta equina appensum dimitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quod jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tusc. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*] Harum & lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, & Tusc. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 19. Coquos item Siculos velut ciborum optime condiendorum artifices eximios laudat l. 14. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*] Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnis agrestium Lenis virorum, &c.] Rusticis contra viris somnus adest ultro suavis & placidus seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus frigus, umbram & amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georg. 2. v. 467.

At secura quies . . . . .
Spelunca, vivique lacus, at frigida Tempe
. . . mollesque sub arbore somni
Non absunt.

24. *Tempe.*] Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ in Thessalia, Peneo irrigatæ fluvio, montibus Ossa, Pelio, Olympo circundatæ. Pro locis quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. 1. Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo vento, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur a Plinio l. 16. c. 25. *Flat ab Æquinoctiali occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber. Favonius* Latinis a favendo vel fovendo; *Zephyrus Græcis nominatus, quasi ζωηφόρος, vitam ferens.* Id. Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus umbras*, ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*] Qui parvo contentus agit, & necessaria tantum desiderat, is pecunias augendi parum cupidus, longinquam negotiationem minime suscipit, adeoque maris pericula declinat: nec ille angitur valde si quando calamitatem grando aut agrorum sterilitas annonæ penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*] In fine Odes 29 hujus libri *Ægæos tumultus*, vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis Impetus.*] Arcturus sive Arctophylax, quod Ursam sequatur a

Impetus

Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Funduſque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta piſces æquora ſentiunt, [243]
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta remittit redemptor
Cum famulis, dominuſque terræ
Faſtidioſus. Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit ærata triremi, &
Poſt equitem ſedet atra cura,

Caprorum ſurgentium; neque vineæ per grandinem attritæ, vel ager faliax, arboribus modo pluvias accuſantibus, modo conſtellationes arva exurentes, modo frigoris ſævitiam. Aquas molibus in mare projectis coarctatas ſentiunt piſces. Illuc cæmenta ſæpius immittit operum conductor cum ſervis: necnon poſſeſſor terram contemnens. At metus & formido eodem quo dominus aſcendunt: neque triremem aut munitam deſerit moleſta ſollicitudo, imo equitanti aſſidet

ANNOTATIONES.

veluti cuſtodiat dicta conſtellatio, magnas tempeſtates movet, præſertim cum occidit, videlicet Octobri incunte. Vide Plaut. Rudent. Prolog. ibi ſic loquens inducitur illud ſidus,

Increpui hybernum, & fluctus movi maritimos.
Namque Arcturus ſignum omnium ſum acerrimum;
Vehemens ſum exoriens: cum occido vehementior.

28. *Orientis Hœdi.*] Pro *hœdorum*. Sunt enim duæ ſtellæ in ſiniſtra manu Erichthonii, ſeu Aurigæ, quibus orientibus ſævit mare; tum ſcilicet cum Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georg. 1. v. 204.

Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis
Hædorumque dies ſervandi, &c.

30. *Funduſque mendax.*] Ager infructuoſus, ſpemque & laborem agricolæ deſtituens, *Spem mentita ſegete*, ut ait Epiſt. ad Mæcen. Petronius ait ſimiliter, *Fundos mendaces*. Et Pſal. 32. *Fallax equus ad ſalutem.*

Arbore nunc aquas Culpante, &c.] Arboreſterilitatem ſuam velut excuſante, tres ejus afferente cauſas, vitiumque refundente vel in *aquas* & imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel in *torrentia agros ſidera*, æſtus nimirum & calores immoderatos, qui ſuccum & humorem abſumunt omnem: atqui ex humido & calido attemperatis fructum ac fœtum quemlibet ſuum natura producit & procreat; vel in aſperitatem denique *hyemis* & immodicum gelu, quod nimis aſtringit, fruges adurit, arboreſque enecat, dum vegetandi vim prorſus extinguit. Lucret.

Et tamen interdum magno quæſito labore
Cum jam per terras frondent atque omnia florent,
Aut nimiis torret fervoribus Ætherius Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ.

33. *Contracta piſces æquora ſentiunt, &c.*] Invehitur modo in inſanas ſubſtructiones, inque ſtultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Od. 15. & 18. Item poſtea Od. 24. hujus libri. Petronius in Satyrico:

. . . . . *Aſpice late*
Luxuriam ſpoliorum, & cenſum in damna furentem.
Ædificant auro, ſedeſque ad ſidera mittunt.
Expelluntur aquæ ſaxis; mare naſcitur arvis;
Et permutata rerum ſtatione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfoſſa dehiſcit
Molibus inſanis tellus. Jam montibus hauſtis
Antra gemunt, &c.

Salluſt. Bell. Catalin. *Nam quid ea memorem, quæ niſi his qui videre, nemini credibilia ſunt? A privatis compluribus ſubverſos montes, maria conſtrata;* alii legunt, *conſtructa, &c.* Sueton. Caligul. c. 37. *In exſtructionibus Prætoriorum atque villarum, omni ratione poſthabita, nihil tam efficere concupiſcebat, quam quod poſſe effici negaretur. Et facta itaque mole infeſto ac profundo mari: exciſa rupes duriſſimi ſilicis: & campi montibus æquare æquati: & complanata foſſuris montium juga incredibili quidem celeritate; cum mora culpa caperetur.*

34. *Hæc frequens Cæmenta demittit, &c.*] Variam e rudi ſaxo lapidumque caſorum fruſtris & fragmentis materiam in mare deſicit, ut ſubſtratis molibus poſitoque fundamento ædificium ſuperſtruat ille fabricæ ſuſceptor, *ἐργολάβος*, manceps apud Cicer. Item *redemptor*, qui nempe quodlibet opus ſuo periculo, certa mercede faciendum aſſumit.

36. *Dominuſque terræ Faſtidioſus.*] Superbus & ambitioſus dominus faſtidiens ædes habere in terra, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

38. *Sed timor & minæ Scandunt eodem, &c.*] Verum ſive ille dives & luxurioſus habitet in ædibus ejuſmodi maritimis; ſive naves & triremes; ſive equum inſcendat, non effugiat uſquam ſolicitudines & metus. Vide lib. 2. Od. 16.

Quid si male habentem haud sublevat Phrygium saxum, nec vestis purpurea astris splendidior, neque vinum Falernum, & unguentum Persicum; quare celsas ædes construam postibus invidiam cientibus, & rationi singulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus plusculam laboriosis?

Quod si dolentem nec Phrygius lapis, [241]
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis Achæmeniumque costum;
Cur invidendis postibus, & novo 45
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

ANNOTATIONES.

41. *Quod si dolentem nec, &c.*] Quod si magnifica palatia, si vestes molles & nitidæ, si lautæ dapes, si odores & unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem sed tranquillam & felicem non anteferam opibus summis, quas magni perinde labores & curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ & exornatæ basilicæ columnis e marmore Phrygio rubris insperso maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

44. *Achæmeniumque costum.*] Unguentum pretiosum & exquisitum e costo frutice, cujus *radix gustu fervens, odore eximio*; proveniente in Persia, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioscorid. &c.

45. *Invidendis postibus.*] Invidia expositis ob luxum & pompam. Sic lib. 2. Od. 10. dixit *aulam invidendam*. Et Martial. Spectac. Epigram. 2. *invidiosa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabina, &c.*] Cur præ majoribus possessionibus curarum feracibus, præ basilicis atque divitiis Regum, non amem & colam prædiolum meum, in Sabinis, amæna situm valle, unde mihi quod satis est suppeditatur: & quo valde contentus & quietus victito, Regibus proinde beatior?

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari & vitæ laboriosæ.

O amici, puer gravi bello fortis discat tolerare asperam

ANgustam, amici, pauperiem pati [245]
Robustus acri militia puer

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Angustam, amici, &c.*] Horatii mentem & scopum in hac Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solum interpretandi rationem, sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Respublica quasi membra complexus est* Poeta; *artes belli, artes pacis, religionem:* in tribus nempe hujus Odes partibus. In prima laudat *disciplinam militarem*; in secunda *virtutem* quam *ad forum & campum refert*; in tertia denique *silentium quod ad religionem.* Tribus istis sane tota Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amice*, in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè*; quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit, aut videatur toleranti.

Pauperiem pati.] Id est, ut milei Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatq; in primis ferre *pauperiem*, qua primi inclaruere tum Romani tum Græci. Apuleius in Apolog. *Paupertas*, inquit, *populo Romano imperium a primordio fundavit.* Et paulo ante, *Hæc in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminunda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta.* Vide Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. & 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Plutarch. in vita Phocionis; ubi Dux ille eximius Athenienſium refertur nudis semper fuisse pedibus tum ruri cum militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum & crudele frigus arguebant, ex eo quod calcearus esset Phocion. Cicero Tusc. 2. n. 34. *Cretum leges . . . . itemque Lycurgi, laboribus eruditam juventutem venando, currendo, æstuando, sitiendo, algendo, æstuando.* Theocrit. Idyll. 22. init. Πολλὰ μὲν τὰς τέχνας ἐγεῖρεν ἀνὴρ πενίχρος δόλοισιν, *Paupertas sola artes excitat: ipsa laboris magistra est.* Menander: Πολλὰ δὲ δεῖν ἡ πενία διδάσκαλός ἐστι πόνων διδάσκαλος, *Paupertas merum est magistra.* Paupertatis e contrario incommoda, si vacat & libet, vide apud Juvenal. Sat. 3. v. 143. & seq.

Condiscat

Condiſcat, & Parthos feroces
Vexet eques metuendus haſta:
Vitamque ſub dio, & trepidis agat [246]
In rebus: illum ex mœnibus hoſticis 6
Matrona bellantis tyranni
Proſpiciens, & adulta virgo
Suſpiret, Eheu, ne rudis agminum
Sponſus laceſſat regius aſperum 10
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce & decorum eſt pro patria mori.
Mors & fugacem perſequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ 15
Poplitibus timidoque tergo.
Virtus repulſæ neſcia ſordidæ
Intaminatis fulget honoribus: [247]

inopiam; atque bellicoſos Parthos urgeat equitans, telo formidabilis. Sub aperto cœlo degat etiam inter pericula. Illum è muris hoſtium, videns uxor Regis praliantis, & grandior puella, ingemat: heu, ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in iſtum leonem conflictu ſævum, quem furor ſanguinolentus agit in medias ſtrages. Jucundum atque glorioſum eſt occumbere pro patriâ: fugientem etiam hominem mors conſectatur. Nec indulget ignavis adoleſcentibus genu trementibus & dorſum vertentibus. *Virtus turpem repulſam ignorat: puris honoribus decoratur a*

ANNOTATIONES.

3. *Parthos feroces Vexet eques metuendus haſta.*] Equitando jaculandoq; ſe valde exerceat, ut par evadat propulſandis Romani nominis hoſtibus, præcipue vero Parthis equitandi & ſagittandi ſolerti pollentibus. Vide lib. 1. Od. 8. De Parthis autem jam ante ſæpius.

5. *Sub dio.*] Sub ardoribus Solis, ſub imbri, ſub frigore, ut quamlibet æ̈ris inclementiam æquo animo ferat, robuſto corpore perferat. Lib. 1. Od. 1. *Sub jove frigido.*

Trepidis agat in rebus.] Inter belli tumultus, perpetuamq; trepidationem verſetur, ut fiat intrepidus impaviduſque: nam, ex Philoſophis, aſſuetis parum aut nihil movemur & afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hoſticis, &c.*] Egregie tractatus per proſopopœiam locus; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hoſti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, utcum in acie decertantem e muris aſpiciens Tyranni contra pugnantis uxor aut filia, cum gemitu ſuum exclamet; Heu de viro meo, vel ſponſo conclamatum eſt, ſi in talem incidat adverſarium. Hic enim in præliis exercitatus; ille *rudis agminum*, ſcilicet inſtruendorum ac ducendorum. Romanus iſte quaſi leo ferox & ſævus quicquid objicitur dejicit & vaſtat: ſponſus autem meus nihil par habet iſti bellico ardori.

13. *Dulce & decorum eſt pro patria mori.*] Mortis pavorem & metum adimere etiam Poëta ſolers conatur, gloriam certam generoſis, meticuloſis autem nihilo ſecius inſtare exitium aſſeverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *Pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus?* ad Attic. lib. 8. Epiſt. 2. *Pro patria mori præclarum eſt.* Quam ſententiam Tyrtæus carm. de virtute bellica non uno loco ventilat: occumbere pro patria *pulchrum eſt*, inquit, καλὸν δέ, *honorabile & ſplendidum*, τιμὴν τε καὶ ἀγλαὸν, &c.

14. *Mors & fugacem perſequitur virum.*] Per prolepſin diluit quod objici poſſet: ſatius eſſe fuga ſaluti conſulere, quam ſe prædam inſtanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere, ſtultum eſt & vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: Θάνατος ἐφικτὸς καὶ φυγομάχον. Et Tyrtæus mox cit. ait: *Eum qui e prælio teliſque elapſus eſt, domi ſæpe a morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ Poplitibus timidoque tergo.*] Huc revocari poſſunt & debent plures & variæ fugacium & delinquentium in bello punitiones, quas fuſe refert Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 13.

17. *Virtus repulſæ neſcia ſordidæ, &c.*] Hæc ſecunda pars eſt Odæ, in qua Stoice prorſus omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus; proprios in ſemetipſa fulgores habet, quos ei vel auferre vel obſcurare nihil poteſt. Contra honores a populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ ſordibus contaminantur: abjectarum prenſationum adulationumque maculis fœdantur, turpis etiam repulſæ ignominia dehoneſtantur. Quot & quam indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulſæ neſcia ſordidæ.] Caro cum peteret magiſtratum repudiatus populi judicium contempſit, aiebatque familiaribus perperam & incaſſum pudibundis, non ſibi qui recte petiiſſet, ſed populo, qui male judicaſſet, ignominioſum illud eſſe.

neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitate, semitas init arduas: vulgi turbam despicit, at terram humidam linquit, alâ fugaci assurgens. Fida taciturnitati secrum quoque fiat pramium. Qui revelarit secreta mysteria Ce-

Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negata tentat iter via:
Cœtusque vulgares & udam [248]
Spernit humum fugiente penna.
Est & fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum

ANNOTATIONES.

Vide Plutarch. Cicer, Tusc. 5. n. 54. *Si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beate . . . . . Cum sapiens & bonus vir suffragiis præteritur; populus a bono Consule potius, quam ille a vano populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit aut ponit secures Arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratus fasces & secures extitisse, & pro eo sæpius usurpari, nemo qui vel primoribus labris litteras attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens consulatum, populo blandiri & supplicare detrectavit, coram socero suo Scævola viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni nedum plebem palpitanti, imo ejus voluntatibus sæpe acriter & mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusante, honores delati sunt. Plutarch. cit. &c. Adeo verum est quod canit Claudianus:

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque late
Fortuna secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externa capiens, nil indiga laudis:
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.
Hanc tamen invitam blande vestigat, & ultro
Ambit honor. Docuit toties a jure profectus
Lictor, & in mediis Consul quæsitus aratris.

20. *Popularis aura.*] Favor populi vento levipes bene sic appellatur: Virg. Æn. 6. v. 815.

Jactantior Ancus
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

21. *Virtus, recludens immeritis mori Cœlum.*] Iis qui semper vivere digni forent, cum urgente fati necessitate cedunt hac vita, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœlestes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Tragic. Hercules de se ita jactat:

Virtus mihi
In astra, & ipsos fecit ad Superos iter.

22. *Negata tentat iter via, &c.*] Contendit ad cœlum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum aëra* subvolat, *in terris non morando*, ut est in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* est hominibus *via*, quippe non volucribus, aut ala a natura donatis. Sic lib. 1. Od. 3. dicitur,

Expertus vacuum Dædalus aëra,
Pennis non homini datis.

At virtus supra vulgares sensus plebeiosque affectus assurgens, *penna*, id est, alto spiritu & generoso, *udam spernit* & fugit *humum*, quasi cœnosam & lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hærere solet.

25. *Est & fideli tuta silentio Merces.*] Pars hæc est Ode tertia, in qua silentii laudationem agnoscit vulgus Interpretum. Verum non tam silentii religio, quam religionis silentium & sanctitas hic commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imo ut Deorum cultum universe persuadeat, sacra Eleusinæ Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumque violationem pro quolibet sacrilegio affert. Quæ quidem sagaciter observarunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. Initio lib. 1. emolumenta observatæ religionis, neglectæ vero pœnas & mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *Vel ex forma omnibus mysteriis silentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleusinia Valentiniana fecerunt lenocinia sancta silentio magno sola taciturnitas cœlestia.* Vide S. Augustin. de Civit. Dei, lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fideli tuta silentio Merces.] Grande semper credidere piaculum, taceuda effutire, seu Reipublicæ arcana, seu privatæ fidei commissa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos semper jactavere. Servius in Georgic. 1. sub finem scribit Tribunum in Crucem actum, quod urbis numen, quod nefas erat nominari, enunciasset. Euripidis ait, κόσμου στεφος σίγαν ἀνδρὸς ἐ κακοῦ, pulchram silentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse nocet, nocet esse locutum.* Vide Plutarch. de garrulitat.

26. *Vetabo, qui Cereris sacrum, &c.*] Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelarit, adeoque sancti silentii religionem violaverit, ejusmodi hominem tanti reum sacrilegii procul arcebo, ne, si contubernalis fuerim cum eo, plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque sub eodem tecto manere, aut simul navigare, fugiam. Proverb. est: Cum viro sceleste ne viæ comes fueris.

Κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ὁδὸν ὁδεύσῃς.

Vulgari

Vulgarit arcanæ, ſub iiſdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaſelum. Sæpe Dieſpiter
Neglectus inceſto addidit integrum :
Raro antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.

veris, prohibebo ne ſub eodem tecto maneat, neve cymbam levem impellat mecum. Etenim haud raro Jupiter ſpretus innocentem ſcelerato junxit : & vix unquam flagitioſum fugientem dimiſit punitio lento greſſu inſequens.

ANNOTATIONES.

Æſchyl. in ſeptem ad Thebas :

Ἦ γὰ ξυπισθὲς πλοῖον ἰυσιῆς ἀνὴρ,
Ναυτῆσι θερμοῖς ἐν καχηγλᾳ τινι,
Ὀλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπλήκτῳ γένει.

Ingrediens navim pius quiſpiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis inviſa petit.

29. *Phaſelum.*] Navis erat oblonga & velox, quæ tam velis, quam remis agi poterat, myoparoni non abſimilis. Erat fluviale navigium. Virgil. Georgic. 4. v. 288.

Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis.

Sæpe Dieſpiter, &c.] Diei pater, ſcilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem ſimul plectit, & quaſi particeps ejuſdem improbitatis utrumque mulctat. Heſiod. Ἀλλὰ καὶ ἢ ξύμπασα πόλις κακῦ ἀνδρὸς ἀπαρχῆ, *Sæpe civitas univerſa viri improbi pœnas luit.* In ſacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarciſſe divina ultio legitur, lib. 4. Reg. cap. 21. *Quid fecit, Manaſſes Rex Juda abominationes iſtas . . . ecce ego inducam mala ſuper Jeruſalem & Judam, &c.*

31. *Raro antecedentem, &c.*] Pœna licet *claudo*, id eſt, tardo *pede* gradiens, *ſceleſtum* aſſequitur tandem nec inultum *deſerit*, quamvis ille fuga evadere malum ſperet. Huc pertinet quod ex adagio feruntur, *Diilaneos habere pedes.* Vide Plutarch. de ſera Dei vindicta. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam ſui divina procedit ira : tarditatem vero ſupplicii gravitate compenſat.* Quam ſententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. v. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. 13.

Ut ſit magna, tamen certe lenta ira Deorum eſt.

ODE III.

Virum juſtum nihil extimiſcere. Item de non reparanda Troja.

JUſtum & tenacem propoſiti virum
Non civium ardor prava jubentium,

Virum integrum & in ſententia conſtantem de firmo propoſito non dimovet vehementia

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Juſtum & tenacem, &c.*] *Non uſitata* profecto *nec tenui penna* hæc Ode ſcripta eſt, in qua cæco velut impetu fertur vates, ac certe divino : divino, inquam, ubi graves prorſus ac ſublimes ſunt tum res, cum dictio ; cæco tamen, ut videtur ; quandoquidem temere quolibet abripitur, atque a viri juſti laudatione ſubito digreſſus, longiſque evagatus ad canenda Trojæ fata prorumpit ; ipſe *propoſiti* parum tenax, ac immemor ſui ad Piſones moniti, quo ita præcipit :

Tantum ſeries juncturaque pollet !

Quid ergo navus Poeta ? Quid interpretes ? Horum plerique obvia cerlatim explicant, finem vero & ſcopum Odes ſatis quidem abſtruſum, minime ſcrutati, quod præcipuum eſt, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inſcriptione, nec literis a præcedenti ſejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheoſim Romuli, alii Auguſti laudationem eſſe volunt. Verum quo tam accurata illa Junonis oratio Trojam reſtitui vetantis ? Hoc in ſumma ſua felicitate Romani tunc forſaſſe moliebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio ſagacior Faber in pauciseruditus vir acriſque judicii, mentem Horatii ſubodoratus, aut feliciter indagavit, aut certe conjecturam omnino vero ſimilem, pulchram ſane protulit. Is ita rem ſtatuit. Ex Sueton. Jul. c. 79. Cæſar Ilium migrare, eoque Imperii opes transferre cogitaverat. Atqui ne Auguſtus Julii hæres idem moliretur, non abs re trepidatum eſt : quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque ſolerter quidem, oblique, & arte ſingulari, ut tale conſilium diſcutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum a primordiis ſuis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites ?* verba Tribuni ſolemnia, *volumus, jubemuſque*, populi erant legem ſancientis.

civium improba præscribentium, nec facies tyranni urgentis neque Notus turbator Adriatici maris procelloſi, nec potens dextera Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi ſolida compages intrepidum opprimet caſus. Iſtâ pollens virtute Pollux, & errabundus Hercules, ædes ad ignitas aſcendit: inter quos Auguſtus ſedens ore roſeo nectar potat. Iſtâ clarum te, Liber pater, traxere tua tigres indomitâ cervice jugum ferentes. Per iſtam Romulus Martis equis effugit inferos; Junone apud Deos conſilium habentes di-

Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolida; neque Auſter,
Dux inquieti turbidus Adriæ;
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis;
Impavidum ferient ruinæ.
Hac arte Pollux & vagus Hercules
Innixus, arces attigit igneas: [251]
Quos inter Auguſtus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum elocuta conſiliantibus

ANNOTATIONES.

3. *Non vultus inſtantis tyranni.*] Ita *Q. Scævola* truculentius ſibi minitanti *Sylla*; *Licet, inquit, mihi ogmino militum, quibus Curiam circumſediſti, oſtentes, licet mortem miniteris, nunquam tamen efficies, ut propter exiguum ſenilemque ſanguinem meum, Marium, a quo urbs atque Italia conſervata eſt, hoſtem judicem.* Alia vides exempla apud eundem Valer. Maxim. lib. 3. cap. 8.

4. *Auſter Dux inquieti turbidus Adriæ.*] Lib. 1. Od. 3.

. . *Nec timuit præcipitem Africum*
. . . . . *nec rabiem Noti,*
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere ſeu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorumdam opinionem, cœlum conſtare lapidibus, & aliquando ruiturum. Vide Ariſtot. Metaphyſ. 5. Diog. Laert. lib. 2. in Anaxagora. Celtæ querenti Alexandro, quid potiſſimum formidarent, hoc reſponderunt, Ne cadente cœlo opprimerentur, Quint. Curt. Eſt & proverb. apud Eraſm. *Quid ſi cœlum ruat.*

9. *Hac arte Pollux, &c.*] Ea virtute, æquitate & conſtantia heroes immortalitatem adepti, divinoſque honores ſunt conſecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Od. 12.

Vagus Hercules.] Qui varias orbis regiones peragravit, & multa paſſim, monſtris etiam domitis, virtutis ſuæ monimenta reliquit.

10. *Arces attigit igneas, &c.*] Adiit cœlum ſideribus micans & ardens.

11. *Quos inter Auguſtus, &c.*] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cum in terris degeret, factus Divus; nimirum poſt debellatum omnino Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de Bell. Civil. antea tamen quoque, ſed per adulationem, ita Virgilio appellatus. Ecloga 1.

Deus nobis hæc otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum ſtatuis os ſeu vultus minio pingebatur. Quo reſpexiſſe Horatium, non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris ſuccos.*

13. *Hac te merentem, Bacche, &c.*] Iſta pariter virtute clarus, O Bacche, meruiſti divinos honores, feraſque intractabiles ad currum tuum junxiſti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuiſti natura ſua indociles. Tigres ebrioſorum feritatem optime deſignant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; ſeu quod nullum ſit tam ferox ingenium, quod non vino manſueſcat & cicuretur.

15. *Hac Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*] Romulus etiam virtute bellica inſignis, veluti Martis patris ſui equis invectus ad Superos evaſit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. 1. de Legibus n. 3. Ovid. Faſt. 2.

Fit fuga: Rex patriis aſtra petebat equis.
. . . . . *Quirites*
Thura ferant: placetque nova turba Quirinus.
. . . . . .
Templa Deo ſiunt: collis quoque dictus ab illo eſt.

17. *Gratum elocuta conſiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum conſilio elocuta rem Marti aliiſque gratam: ſcilicet non prohibere ſe quominus immortalibus accenſeatur Romulus, quod graves iras adverſus Trojanos eorumque poſteros Paridis cauſa dudum conceptas ipſa ex animo jam depoſuerat.

Conſiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, deque fato Imperii Romani. Cic. ad Attic. lib. 15. Epiſt. 10. *Difficili ad conſiliandum legatione.* Cornel. Tacit. Hiſtor. 2. *Rediere omnes Bononiam conſiliaturi.*

Junone

Junone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis inceſtuſque judex,
Et mulier peregrina vertit [252]
In pulverem, ex quo deſtituit Deos 21
Mercede pacta Laomedon, mihi
Caſtæque damnatum Minervæ,
Cum populo & duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ ſplendet adulteræ 25
Famoſus hoſpes: nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Noſtriſque ductum ſeditionibus
Bellum reſedit. Protinus & graves
Iras, & inviſum nepotem, [253]
Troia quem peperit ſacerdos, 31
Marti redonabo. Illum ego lucidas

cente rem jucundam: fumeſtus (dixit) *& ſlagitioſus arbiter, & barbara ſuperbia in favillas redegit Trojam, miſeram & pudicam Palladi cum plebe & rege ſallaci addictam, ex quo* tempore *Laomedon numina defraudavit promiſſo ſtipendio. Non amplius mœchus Lacedæmonia fulget hoſpes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcis feroces expugnat viribus Hectoris: quo vitque bellum noſtris diſcordiis protractum. Ergò etiam deinceps grandes inimicitias, & nepotem odioſum, quem gennit ſacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego ſinam ingredi domicilium*

ANNOTATIONES.

18. *Ilion, Ilion.*] Morum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porro ſicut a Troë rege Troja & Troas; ſic ab Ilo ejus filio Ilium & Ilienſes nomen ſortiti ſunt: cum hic eam ampliaſſet urbem, quam priores condiderant reges, aut exornarant.

19. *Fatalis inceſtuſque judex, &c.*] Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulchritudine contendentes malo ſuo patriæque *fato, judex* electus, cum, Junone & Minerva poſthabitis, Veneri primas detulit.

Inceſtus.] Qui Helenam Menelai conjugem, violata hoſpitii ſanctitate, *rapuit.* Vide lib. 1. Od. 15.

20. *Et mulier peregrina vertit In pulverem.*] Helena Spartana a Paride e Græcia in Phrygiam abducta in cauſa fuit, cur Græci injuriam ulturi conjurarint in Trojanos, Trojamque decennali bello captam ferro flammaque devaſtarint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*] Hic declaratur prima excidii Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni & Apollinis opera uſus eos *mercede pacta* defraudavit. Quo Jupiter offenſus regni iſſius perniciem & ruinam ſanxit. Tam notæ fabulæ dedit locum, quod rex ille cum extruendis urbi muris vel reparandis pecunia deeſſet, Deorum iſtorum theſauros & ornamenta templi, vel in hoc depoſitam pecuniam accepit, repoſiturum ſacramento ſe obligans. Quod tamen poſtea minime præſtitit. Homer. Iliad. 21. paulo ante finem.

22. *Mihi Caſtæque damnatum Minervæ, &c.*] Addictum, damnatum, traditum ad quamcunque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant ſolvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere conſuetorum.

24. *Cum populo & duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. mox cit. Neptunus Apollini exprobrat, quod pro Trojanis fœdifragis militat, immemor ſuperbiæ & injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum perſolveret, etiam minas ſibi Diis intentaret. Virgil. Æneid. 5. v. 810.

Cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjura mœnia Trojæ.

25. *Jam nec Lacænæ ſplendet, &c.*] Non vivit amplius Paris, nec jam ſpecioſum ac ſplendidum Helenæ ſe oſtentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famoſus hoſpes.*] Impurus. Vide lib. 3. Od. 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant Hectoris fere unius virtute nixi. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique Annot.

29. *Noſtriſque ductum ſeditionibus Bellum reſedit.*] Tandemque finitum eſt illud bellum, quod noſtris eſt diſcordiis ad annos decem productum & dilatum. Pro Trojanis videlicet ſtabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus; pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Reſedit.*] Quievit, pacatum eſt bellum. Cic. ad Famil. lib 8. Epiſt. 2. *Martelli impetus reſederunt, non lentia, ſed* (ut mihi videbatur) *conſilio.* Tuſcul. 3. *Timor animi reſedit.* Tit. Liv. *Poſtquam ira reſediſſent.*

Protinus & graves Iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, & Marti concedam, ut in ocium ſalutentur Romulus ejus filius, meus

Inire

ſplendens, bibere nectareos liquores, atque numinum felici numero accenſeri. Dummodo Trojam inter & Romam ingens mare fremat, quacumque in regione imperant fortunati extorrei. Modo ſuper ſepulcrum Priami & Paridis greges laſcivient, & bellua illaſa fatus ſuos abſcondant, ſtabile floreat Capitolium, & Roma bellicoſa leges imponat victis Medis. Illa formidabilis procul ad extremas orbis *partes famam propaget*; ſive *ubi mare interfuſum ſeparat Europam ab Africa*; ſive *ubi Nilus intumeſcens agros perfundit*:

Inire ſedes, ducere nectaris
Succos, & adſcribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter ſæviat Ilion
Romamque pontus; qualibet exules
In parte regnanto beati.
Dum Priami Paridiſque buſto [254]
Inſultet armentum, & catulos feræ
Celent inultæ; ſtet Capitolium
Fulgens, triumphatiſque poſſit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus:

ANNOTATIONES.

ver *nepos* eo mihi *inviſus* quod e ſtirpe Trojana ſit, matre ſcilicet Ilia, ſeu Rhea Numitoris filia, Veſtæ Sacerdote: Virg. Æneid. 1. v. 278.

. . . . . *Donec Regina Sacerdos*
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Hen ſtirpem inviſam, & fatis contraria noſtris
Fata Phrygum.

At cit. mox Æneid. 1. v. 283. Veneri prædicit Jupiter meliora, & ſic ſpondet:

Quin aſpera Juno
Quæ mare nunc terraſque metu cœlumque fatigat,
Conſilia in melius refert, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam, &c.

34. *Ducere nectaris Succos.*] Cœleſti cibo potuque, adeoque immortalitate frui: Deorum conſortem eſſe. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar & ambroſiam, in quibus Dii immortalitatem poſuerunt. Vide Lucian. in fabuloſis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum Conſilium*: ubi facete & lepide nectar & ambroſia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, ſic ut una jam conſtet ſextarius; unde & ſtatuitur animadvertendum in falſo aſcriptos, & neſcio quomodo exiſtimatos Deos.

35. *Quietis ordinibus Deorum.*] Apud Boetium Deus ſtabilis *Immotuſque manens dat cuncta moveri.* Virgil.

Scilicet is ſuperis labor eſt: ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe ſolius divinitatis eſt quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter & Romam magnum interfluat mare, quo Romani a reſtituenda Troja, repetendaque vetere patria deterreantur, arceanturque; *qualibet in* orbis *parte* ſint *beati*; quin & *regnent* ac dominentur: at *exulent* procul a regione & ſolo patrio.

40. *Dum Priami Paridiſque buſto, &c.*] Modo tam deſerta ſit Trojana terra, ut gramen producat armentis paſcendis idoneum; ſit & luſtrum ferarum, ubi impune illæ catulos eniti & educare queant abſque ullo metu. Ea conditione *ſtet Capitolium, Roma* floreat, atque *nomen*, famam, Imperiumque *ad ultimas extendet oras.* Ad Orientem *det jura Medis*; ad Occidentem Hiſpanis, *qua medius liquor, &c.* ad Meridiem Aus *qua tumidus rigat, &c.*

44. *Dare Jura Medis.*] Ubi regnum aliquo in provinciam redegerant victores Romani, e ſtatim mittebant viros, qui jus & leges pr ſcriberent.

Medis.] Id eſt, Parthis, ut jam haud ſem annotavi.

46. *Qua medius liquor ſecernit Europen Afro.*] Ad fretum uſque Gaditanum. Solin. Oc *annis ab oriente irrumpens lævo latere Euro radit, Africam dextro; ſciſſis Calpe & Ab montibus, quos dicunt columnas Herculis; in Mauros funditur & Hiſpaniam.*

48. *Qua tumidus rigat arva Nilus.*] Per Af cam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. de Nat. De tum n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, & ca teta æſtate obrutam opplet atque tenuerit, tum cedit, molliſque & oblimatos agros ad ſeren relinquit.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis fontibus it per deſerta & ardentia, immenſo l tudinis ſpatio ambulans, . . obſervatum eſt, in Mauritania nives imbreſve ſatiaverint, ita lum increſcere . . . . . Africam ab Æthi diſpeſcens, feris & belluis frequens . . . . . dios Æthiopas ſetat . . . . . Inſulas innume*

Aur

Aurum irrepertum, & ſic melius ſitum [255]
Cum terra celat, ſpernere fortior,
Quam cogere humanos in uſus,
Omne ſacrum rapiente dextra.
Quicumque mundi terminus obſtitit,
Hunc tangat armis; viſere geſtiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulæ pluviique rores.
Sed bellicoſis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebuſque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ. [256]
Trojæ renaſcens alite lugubri

Generoſior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientius poſitum; dum terra contegit; quam adhibendo illud uſui hominum manu quodlibet ſanctum deprædante. Quiſquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cupiens inveſtigare, quo loco æſtus, quo nubila & imbres ſaviant. Verum fata ſancio Romanis militia inclytis eâ conditione, ut non plus quàm fas eſt pii, neve opibus inanes fatagant antiquæ Trojæ domos inſtaurare. Namque *ſors Trojæ reſurgens*

ANNOTATIONES.

ſpargit . . . . certis diebus auctu magno per totam ſpatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terra. Cauſas incrementi varias prodidere . . . incipit creſcere Luna nova, quacunque poſt ſolſtitium eſt, ſenſim modiceque Cancrum Sole tranſeunte, abundantiſſime autem Leonem. Reſidit in Virgine iiſdem quibus accrevit, modis. In totum autem revocatur intra vipas, in Libra, ut tradit Herodotus, centeſimo die. Juſtum incrementum eſt cubitorum ſexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo . . . in duodecim cubitis famem ſentit Ægyptus; in tredecim ëſuriz: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio principe, &c. Nili aquas laudant Ariſt. Galen. &c. originem nuper inquiſivit Iſaacus Voſſius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. Agell. lib. 10. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo eſt: Roma fortior ſpernendo aurum, quod e fodinis nondum eruum eſt, quam illud inde eruendo & ad uſum fabricando nummoſque cudendo. De contemptu divitiarum apud priſcos Romanos uſitato Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliiſque diximus lib. 1. ad Od. 12. & alibi.

Sic melius ſitum, cum terra celat.] Seu quod raptoribus non eſt expoſitum, dum latet in viſceribus terræ; ſeu potius, quod tunc avaritiam & cupiditatem non accendat, nec ad ſcelus impellat, aut ad expiendas libidines ſomitem præbeat & facultatem. Ovid.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis ſiquidem interri metallis noetur, cum e terræ viſceribus extrahuntur.

52. *Omne ſacrum rapiente dextra.*] Duplici hoc enſu poteſt accipi: vel quod a Romanis ſpernatur aurum cujus rapiendi cauſa nec ſacris parcunt homines: vel quod ipſi Romani, priſci nempe, fortiores & nobiliores aurum contemnendo, ſe præbuerint; quam poſteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, ſacra etiam e templis ac pretioſa quælibet ornamenta vel armorum & jure belli diripiendo. Dionyſ. Tyrannus Syracuſanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quod æſtate gravior, hyeme frigidior eſſet. Val. Maxim. &c.

53. *Quicumque mundi terminus obſtitit, &c.*] Si quis ante orbis angulus Romanis haud paruit, deinceps pateat, eoque victricia inferant arma; ſeu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, ſævitque æſtus: ſeu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vid. lib. 1. Od. 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus & aquis pluviis.

57. *Sed bellicoſis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, & tertium repeto, me Romanis indulgere, ut ſint orbis domini, ſed ea tantum lege, ne præpoſtera mori pietate in patriam avorum ſuorum Trojam ejus muros & *tecta velint reparare*, neve ſuis opibus ac *rebus* proſperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod ſi fecerint, malis auſpiciis & *alite lugubri* faxint: enimvero *triſti clade* iterum ſubverteretur Troja quamvis *muris ahenis, auctore* etiam *Apolline*, ſtabiliatur.

59. *Avita.*] Æneas cum Trojanorum colonia. *Ilium in Italiam portat victoſque Penates.* Æn. 1.

60. *Tecta velint reparare Trojæ.*] Patriæ certe charitatis in illum antiquæ ſuæ originis locum Romani ſenſum habere ſe teſtati ſunt haud ſemel: Nam deletum a C. Fimbria Cinnæ legato Ilium reſtauraruut. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Ilienſibus quaſi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remiſit: recitata vetere epiſtola Græca Senatus Populique Romani Seleuco Regi amicitiam & ſocietatem ita demum polliventis, ſi conſanguineos ſuos Ilienſes ab omni onere immunes præſtitiſſet.*

61. *Alite lugubri.*] *Mala ave.* lib. 1. Od. 15.

Fortuna

infaustis auspiciis, repetetur, eaſu iterum luctuoſo, triumphantis exercitus ductrice me Jovis uxore & ſorore. Si ter ex are mania reparentur, favente Apolline, ter quoque dirutæ proſternantur à Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At ludenti citharæ iſtæ minime congruunt. Quo furgis, ô Muſa? ceſſa audax Deorum verba tractare, atq; humili carmine dimittere grandia.

Fortuna triſti clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis & ſorore.
Ter ſi reſurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis
Exciſus Argivis; ter uxor [257]
Capta virum puerosque ploret.
Non hæc jocoſæ conveniunt lyræ.
Quo, Muſa, tendis? Deſine pervicax
Referre ſermones Deorum, &
Magna modis tenuare parvis.

ANNOTATIONES.

Ex avium aſpectu, volatu, cantu auſpicia captari ſolita, notum eſt.

64. *Conjuge me Jovis & ſorore.*] Virgil. Æneid. 1.

Aſt ego quæ Divum incedo Regina, Jovisque
Et ſoror & conjux.

Servius ibid. *Phyſici*, inquit, *æthereum Jovem, id eſt, ignem volunt intelligi, Junonem vero aërem: & quia temitate hæc elementa paria ſunt, dixerunt eſſe germana: & quoniam Juno, id eſt aër, igni ſubjectus eſt, jure ſuperpoſito elemento mariti nomen indium.* Cic. 2. de Nat. Deor. n. 66. *Aër, ut Stoici diſputant, interjectus inter mare & cælum Junonis nomine conſecratur; quæ eſt ſoror & conjux Jovis; quod & ſimilitudo eſt æthereis, & cum eo ſumma conjunctio. Effeminarunt autem eum, Junoniquæ tribuerunt, quod nihil eſt eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter eſt mundi anima, hinc illud.*

Ab Jove principium Muſæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poetæ ſunt mutuati de Arato, qui de ſideribus locuturus, a Cœlo, in quo ſunt ſidera, exordium ſumendum eſſe decrevens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno & ſoror ejus & conjux vocatur. Eſt autem Juno aër, dicitursque ſoror, quia feminibus iiſdem, quibus cælum, etiam aër eſt procreatus: conjux, quia cælo ſubjectus eſt aër.

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impenſe Trojanis favisſe compertum eſt. Legunt quidam, *auctore.*

Ter pereat.] Alluſum videtur ad triplex Ilii excidium, primo ab Hercule, deinde a Græcis, poſtea a C. Fimbria, Syllanis temporibus, ut ante annotavi. Vide Appianum.

Meis Exciſus Argivis.] Argivos Juno fovebat maxime, quod ipſa præcipue Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponneſi regionis princeps & caput erat. In ea ſedebat Rex Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis Dux & Imperator. Virgil. Æneid. 1. v. 27.

Memor Saturnia belli
Prima quod ad Trojam pro charis geſſerat Argis.

67. *Ter uxor Capta, &c.*] Vel Trojanæ mulieres quælibet cæſos aut captos lugeant & ipſæ captivæ, aliæ viros ſuos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem, *puerosque ploret*, hæc Aſtyanactem, illa vero Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocoſa conveniunt lyræ, &c.*] Egregie ſe Poëta comprimit in ipſo Poëtici ardoris impetu, quaſi tam grave argumentum haud Lyricis verſibus bene conveniat: ipſe tamen ad Piſones ita docet:

Muſa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quaſque graves lyra graviter cecinerunt. Verum belle Horatius tum deſinit, cum ultra vix ſine offenſione Auguſti progredi ſe poſſe intelligeret.

ODE IV.

Muſarum ſe præſidio tutum ſemper & ubique fuiſſe, gratus profitetur.

DEſcende cœlo, & dic age tibia
Regina longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus citharave Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Inſania? Audire, & videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos & aquæ ſubeunt & auræ.
Me fabuloſæ Vulture in Appulo

O Princeps Calliope, veni ad Olympo; & cantionem longiorem cane ſiſtulâ, ſive placet magis, voce clarâ, vel chordis aut lyrâ Apollinis. An auditis? An me decipit jucunda furor? Videor audire & cernere illam ambulantem in ſacris nemoribus, per quæ vix penetrant ac venti. Me pue-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias cenſet eruditus quiſque: reſpondere ſuperiori, imo & continuari, placuit nonnullis; ſed præperam. Muſis accepta retert Horatius pleraq; id vero potiſſimum, quod redierit in gratiam cum Auguſto, contra quem militaverat. Hinc ejus Principis moderationem & clementiam extollit egregie: eoque duntaxat ſpectaſſe, non immerito videatur.

1. *Deſcende cælo.*] Gravis & ſolemnis invocatio res graves notat, gravemque enthuſiaſmum præſagit.

Cælo.] Illic etiam Muſis ſua ſedes eſt. Heſiod. init. Theogon. nec ſemel, Muſas nuncupat *Olympiadas Jovis filias*: pariter & Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. vero 2. in cœlo domos habere ſcribit.

Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι
Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius ſimiliter.

Muſa quæ pedibus magnum pulſatis Olympum.

Vide & Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Muſarum princeps vel unus aliis præſtans: Regum etiam comes. Heſiod. Theogon. Ἀπάσων πρεσβυτάτη, *Omnium excellentiſſima.* Βασιλεῦσιν ὁπηδεῖ, *Reges comitatur.* Diod. Sicul. lib. 5. cap. 1. *Muſis omnia, cuique a proprio munere tribuerunt. Clio propter gloriam, &c. . . . . Calliopen quod cæteras ſuavitate cæteris antecedens magni ab auctoribus æſtimetur.*

Longum melos.] Certe eſt Od. hæc e longioribus. Vide A. Gell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, Seu fidibus, &c.*] Iſtis nempe ſtat exerceturque Muſica, voce, lyra, tibia. Citharam ab Apolline inventa, lib. 1. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O ſodales mecum auditis Calliopen canentem, meiſque votis reſpondentem?

Amabilis Inſania.] Voluptatem ſane maximam præſtat ardor poëticus iis, qui divina illa facultate ſunt donati.

6. *Audire, & videor pios Errare per lucos.*] Veluti præſentiam numinis ſentiat, atque enthuſiaſmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In ſolitariis maxime locis delubra ſtatuebant veteres: ibiq; Deos credebant libentius habitare, ubi quies & ſilentium, ubi nullæ turbæ aut ſtrepitus mentium integritatem labefactarent: ubi *Sapientiæ Gymnaſium, ubi mores bene inſtituuntur, & animi virorum diriguntur.* Hæc enim ſolitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos & aquæ ſubeunt & auræ.*] Perfluentes aquæ, & aſpirantes ſeu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabuloſa, &c.*] Hæc ſtrophe magnam interpretibus crucem fixit hactenus. Atenim quo referenda vox *fabuloſa*? Deinde, quid ait Poëta de *Vulture Appulo, extra Apuliam?* Quod primum ſpectat; ſunt qui Apuliam dici fabuloſam velint, ac de inſulis etiam Diomedis Apuliæ proximis meras ipſi fabulas texant. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabuloſa narrare ſolita ſit, comminiſcuntur: papæ! cudere ſe anile figmentum nec advertunt. Verum enim, an palumbes (quod reſtat) fabuloſas dicat poëta, quando rem ut vere geſtam commemorat? Ita ſane melioris notæ interpretes. Imo *palumbes fabuloſæ*, inquam ego; ſicut *Hydaſpes fabuloſus*, lib. 1. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. c. 1. Atlas *mons Africæ vel fabuloſiſſimus*: nimirum quod de illis valde multa ſcribunt, dicunt, fabulantur; præſertim vero poëtæ. Sic palumbes currui Veneris trahendo jungunt; eique numini ſacras, atque, ut hoc loci, miniſtras faciunt.

Vulture in Appulo Altricis extra limen Apuliæ.] Eſt Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum & Venuſia Horatii patria & *altrix*. Itaque nullo negotio omnis ſolvetur, ſi quis eſt, nodus. Erat *in Appulo Vulture* poëta, ibique ob-

Altricis

rum defeſſum ludendo, ſomnoque oppreſſum celebrata palumbes recantibus fœtiis cooperuere in Vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis meæ. Quæ res admirationem cunctis faceret, quotquot ſublimis Acherontiæ domus incolunt, & Bantia campos, agroſq; opimos Ferenti depreſſi: quo pacto ſomnum caperem ſecuro corpore à nigris viperis atque urſis: quâ etiam ratione contectus eſſem ſacratâ lauro & myrto congeſtâ, puerulus ego *non abſque numinum* tutelâ *impavidus. Veſter*, ô *Muſa*, *veſter* ſum; *ſeu vehor ad Sabinos aſperos: ſive algidum Præneſte, ſeu declive Tibur, ſeu Baias amœnas* adire *libuerit. Veſtros fontes & choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neq; arbor execranda, neq; Palinurus* in *mari Sicilia. Quandocunq; mihi vos aderitis, ultrò*

Altricis extra limen Apuliæ, [259]
Ludo fatigatumque ſomno,
Fronde nova puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celſæ nidum Acherontiæ,
Saltuſque Bantinos, & arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem & urſis: ut premerer ſacra
Lauroque, collataque myrto,
Non ſine Diis animoſus infans.
Veſter, Camœnæ, veſter in arduos
Tollor Sabinos: ſeu mihi frigidum [260]
Præneſte, ſeu Tibur ſupinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Veſtris amicum fontibus & choris,
Non me Philippis verſa acies retro,
Devota non extinxit arbor,
Nec Sicula Palinurus unda.
Utcumque mecum vos eritis, libens

ANNOTATIONES.

dormivit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit ſiquidem verſatur in iſtius latere montis ad Lucanos reſpiciente & pertinente. Sic de ſeipſo ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps.

Nam Venuſinus arat finem ſub utrumque colonus.

12. *Fronde nova puerum palumbes Texere.*] Jam tum ſuam mihi tutelam obtulere Dii, quam poſtea abunde expertus ſum.

Palumbes.] Columbæ ſilveſtres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia eſt urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris faſtigio, poſita. Cicero 1. de Orat. n. 169. *Tanta vis patriæ eſt, ut Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affixam ſapientiſſimus vir immortalitati anteponeret.*

15. *Saltuſque Bantinos.*] Bantia oppidum eſt Apuliæ in Apuliæ confinio, paſcuis abundans, Venuſiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ Lucaniæ fines attingit inter Venuſiam & Acherontiam ſita.

17 *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumſtantibus nempe iſtarum urbium incolis mirum viſum eſt, qui fieret, ut puer ego dormirem tutus illic tum a viperarum venenis, cum & ab urſorum voracitate. Quo etiam præſagio obtectus eſſem laurea Apollini, myrtoque Veneri conſecrata. Illic autem offenſum eſt Poetam me fore, hinc vero ad canendas res amatorias deſtinari.

20. *Non ſine Diis.*] Pindar. Pyth. Od. 5. ἐ θεῶν ἄτερ. Virgil. *Non ſine numine Divum.* Salluſt. *Tanta repente mutatio non ſine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, a caſtitate mentis Feſtus nomen hoc factum aiunt.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando montoſam Sabinorum regionem ſcando, pergens ad prædium meum ibi ſitum. Supra, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneſte.*] Latii oppidum frigidas habens & ſalubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur ſupinum.*] In montis aſcenſu ædificatum. Deeo lib. 1. Od. 7. & 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aere puro, ſeceſſu grato celebrata, Lib. 2. Od. 18.

25. *Veſtris amicum fontibus, &c.*] Ope veſtra & patrocinio quoties ſalvus fui? Primo non perii in cæde ac fuga exercitus Bruti & Caſſii, Philippos urbem Theſſaliæ. Lib. 2. Od. 7. Deinde me non oppreſſit arbor *cerebro* prope *ipſo*, de quo lib. 2. Od. 13. & 17.

27. *Devota.*] Diris nempe, ſacra, deteſtabili. Poſtea cum a Philippenſi bello redirem in Italiam periclitatus ſum graviter quidem, at naufragium tamen non feci ad promontorium Lucaniæ nominatum a Palinuro Æneæ nauclero illic mortuo, quod mari Siculo profunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Veſtra ergo tutelam ſæpe expertus nihil eſt quod uſquam formidem, nullum certe non periculum intrepidus adibo, veſtra fretus ope & præſidio.

Inſan

Insanientem navita Bosporum
Tentabo, & arentes arenas
Littoris Assyrii viator:
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militia simul
Fessas cohortes abdidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.
Vos lene consilium & datis, & dato

Bosphorum æstuosum navigabo, & peragrabo sicca fabula similem Syriæ: pergam ad Britannos adventis crudeles, atque ad Concanos cruoris equini potu gaudentes: Gelonos pharetratos gestantes, atque fluvium Scythia adibo illæsus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis in loco Pierio, quando fessas bello turmas in urbibus collocavit. Vos munificum animum & donatis, & donato

ANNOTATIONES.

30. *Insanientem Bosporum.*] Æstuosas ac frementes maris angustias, Lib. 2. Od. 13. v. 14. Virgil. Eclog. 9. v. 43.

Huc ades, insani feriant, sine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas Littoris Assyrii.*] Quidam legunt *urentes*. Intellige Syriæ seu Assyriæ vel fines extremos: nam veteribus quælibet regionum & agrorum extremitates, littora vocabantur: vel solitudines arenosas & terventes, in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab ea Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. 8. Aug. Quod si placet Assyriam poni pro Syria, hæc certe ad mare extenditur, ejusque tenet littus. Plin. 5. cap. 12. *Juxta Syria littus accipat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus ... Assyria ante dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim polypites immolari solitos aiunt: sicut apud Taurica regionis populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus & Scythis, quantum ad crudelitatem belluinumque ritum, ut Strabone lib. 5. Istis omnibus, sicut & Sarmatis mos erat, e pedis vel cruris equini venis fluxum sanguinem lacti permixtum potare. Ovid. lib. 18. cap. 10. *Pulte aluntur, & cruda illum farina, equino lacte, vel sanguine e cruris venis admisto.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

Inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisulte quo more solent, acerque Gelonus;
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Martial.

Venit & epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. 3.

Nec qui Massagetem monstrans feritate parentem,
Corripedis fusa satiaris, Concane, vena.

35 *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus Lib. 2. Od. 9. & 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim fluvium (vernac. *Don*) inter Europam & Asiam limitem celeberrimum. Lucan. lib. 3.

Vertice lapsus
Riphæo Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiaque & terminus idem
Europæ, media dirimens confinia terra.

37. *Vos Cæsarem, &c.*] Vos etiam, O Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis poeticis; *in antro Pierio*, secessu & otio liberali.

Militia Fessas cohortes simul abdidit oppidis.] Cum in urbibus copias, hyemandi causa, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire sequentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Augustus quietem optasse & vacationem a Republica petiisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potius notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenii deliciis, carminum scriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studiaque liberalia ab ætate prima & cupide & laboriosissime exercuit, &c.* cap. 85. *Multa variigeneris prosa oratione composuit . . . . Poeticam summatim attigit. Unus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus & argumentum & titulus est,* Sicilia. *Extat alter æque modicus Epigrammatum, quæ fere tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierius mons est Thessaliæ Musis sacer. Inde Pierides illæ dictæ sunt, & quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum est ac tritum. Cicero de Natura Deorum, a Pierio patre nomen desumit: at Sext. Pompeius a dicto monte, cujus amœnitas & solitudo opportuna est & grata studiosis.

41. *Vos lene consilium & datis.*] Humaniores literæ, quæ ad humanitatem & lenitatem instituant.

Gaudetis

benigna latamini. Novimus quomodo ſceleratos Gigantes, ac ferocem phalangem miſſo fulmine proſtigarit is, qui terram immobilem, qui mare ventis agitatum moderatur atque opida, maſſamque regionem, Deoſque & homines ſolus gubernat poteſtate legitima. Jovi metum ingentem incuſſerant immanes illi juvenes lacertis conſi. & fratres Pelion ſuperadderat conati Olympo umbroſo.

Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titanas immanemque turmam
Fulmine ſuſtulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & urbes, regnaque triſtia,
Divoſque, mortaleſque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi [263]
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratreſque tendentes opaco
Pelion impoſuiſſe Olympo.

ANNOTATIONES.

dictæ. Suet. Octav. cap. 51. *Clementia civilitatiſque ejus multa & magna documenta ſunt, &c.* Vide cap. ſeq. ibid. Erga literatos & ingenioſos benignitate ac liberalitate ſumma uſum, nemo neſcit. Sueton. cap. 89. *Ingenia ſui ſeculi modis omnibus fovit. Recitantes & benigne & patienter audivit, &c.*

Conſilium.] Adverte duas breves pro una longa, ſic & poſtea Od. 6.

Hinc omne principium.

Dato Gaudetis.] Non vos pœnitet datæ Cæſari humanitatis, qua veſtros clientes fovet Sueton. mox cit.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clare patet per Jovem deſignari Auguſtum, per Titanas & Gigantes omnes Auguſti adverſarios, quibus ſublatis ac virtute domitis, rerum potitus eſt. Mire vero Auguſto blanditur, dicens pro eo ſtetiſſe Palladem, id eſt, ſapientiam cum virtute conjunctam; Bruto vero & Caſſio fuiſſe vim conſilii expertem, quæ propria mole corruerit. Porro iſta Cæſaris elogia allegoricis ambagibus ingenioſe exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios, Gigantes, qui Deos laceſſere auſi Jovemque cœlo pellere moliti ſint: quaſi patris ulciſcendi cauſa, ad quem hæreditario jure cœli regnum pertineret, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. & 19. Virgil. Æneid. 6. v. 580.

Genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. ſcribit Cœlum e Tirea uxore decem & ſeptem filios procreaſſe, proprioque nomine ſingulos, communi autem omnes a matre Titanas appellaſſe.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuiſſe credendum eſt, quam hominum impiam quandam gentem, Deos negantem: & ideo exiſtimatam Deos pellere de cæleſti ſede voluiſſe? Horum pedes in draconum volumina, deſinebant, quod ſignificabat nihil eos rectum, nihil ſupernum cogitaſſe, totius vitæ eorum greſſu atque proteſſu in inferna mergente.*

45 *Terram inertem.*] Lib. 1. Od. 34. *Bruta tellus.*

46. *Regnaque triſtia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quaſi vero jungenda eſſent hæc, *urbes regnaque triſtia.* Imo Jovis imperium extendit Poeta ad Superos Inferoſque, & orbem hunc ſeu mare, terramque, in qua urbes. Quæ omnia, complectitur his vocibus, *Divoſque mortaleſque turmas regit unus*, ſcilicet Jupiter. Virgil.

Divum pater atque hominum rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæteroſque Deos terruit, ac *periculum* inde *fulgens contremuit domus Saturni vetteris*: ut eſt lib. 2. Od. 12. Vide Heſiod. Theogon. Ovid. Metamorphoſ. 5. cap. 5.

Emiſſumque ima de ſede Typhœa terra
Cœlitibus feciſſe metum: cunctoſque dediſſe
Terga fuga; donec feſſos Ægyptia tellus
Cepevit, &c.

50. *Fidens juventus horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

Immania vidi
Corpora: qui manibus magnum reſcindere cœlum
Aggreſſi, ſuperiſque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratreſque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum & Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox cit. ſed Gigantes omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoque fratres, melius eſt accipi. De his Virgil. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum.
Ter pater exſtructos disjecit fulmine monte

52. *Pelion impoſuiſſe Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Theſſaliæ, Olympo & Oſſæ ut

Sed quid Typhoeus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion ſtatu,
Quid Rhœcus, evulſiſque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra ſonantem Palladis ægida [264]
Poſſent ruentes? Hinc avidus ſtetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, &
Nunquam humeris poſiturus arcum,
Qui rore puro Caſtaliæ lavit
Crines ſolutos; qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque ſilvam,
Delius & Patareus Apollo.
Vis conſilî expers mole ruit ſuâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: iidem odêre vires
Omne nefas animo moventes.

Verùm quid Typhon & fortis Mimas, vel quid Porphyrion ſtatur à terribili, quid Rhœcus & Enceladus eradicatas arbores torqueri niſus, valeant adverſus crepantem Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hac parte certabat ardens Vulcanus, & domina Juno, necnon Phœbus arcum ſemper humeris geſtans, qui Caſtalii fontis aquâ liquidâ paſſos capillos perfundit, qui Lycia nemora & ſilvam natalem obtinet, Patareus atque Delius hinc dictus. Robur ſine prudentiâ proprio cadit pondere. Moderatum robur ipſa numina promovent ad amplius: vires autem quodlibet ſcelus machinantes everſantur.

ANNOTATIONES.

...nt. *Olympus* Theſſaliam à Macedoniâ dirimit, ...ubes attingit vertice. Unde pro Cœlo ponitur ...epiùs apud Poëtas. Sunt & alii montes ejuſdem ...ominis tres, primus in Myſiâ, alter in Lyciâ, ...enius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoeus.*] Quid gigantum vis, ...ſolentia, temeritas, adverſus Deos? Ne legas ...um vulgo *Typhœus*, Τυφωεὺς qui & Τυφὼς vel ...φὼν, à τύφειν *arrogantia*: duplici fuiſſe natura, humanâ & ferinâ, dicitur ab Apollodoro, ...b. 1. & à Jove percuſſus, eminùs quidem fulmine, cominus autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon inſulam ...ulari in Deos niſus dicitur apud Claudianum: ...ipſe Prochytæ Tyrrhæni maris inſulæ ſubjectus. ...l. Ital. lib. 12.

Apparet Prochytis ſævum ſortita Mimantem.

54. *Minaci Porphyrion ſtatu.*] Ingenti ſtaturâ ...olens & minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is & *Rhœtus.* Lib. 2. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robuſtus, ...evulſas arbores intorqueret: omnium Gigantum ...eximus fuiſſe perhibetur. De eo poſteà ad vocem, *Ipſe peredit Impoſitam vulcri ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iſte Palladis clypeus, quo ...citur Jupiter Gigantum repreſſiſſe audaces conatus, ſignificat ſapiens conſilium virtutis comes & ...ſidium, ſine quo ipſa parum valet. Utrumque verò Auguſto adfuiſſe, ut antè jam annotavi, ...ratius indicat. De *Ægide.* lib. 1. Od. 15.

58. *Hinc avidus ſtetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove ...icavit *Vulcanus, avidus*, ſeu quòd ignis omnia ...ripiat & depaſcatur, ſeu quòd ille pugnæ ...ſtus, præſertimque ardens ſapeſſerat.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Faſtor. 6.

Si thorus in pretio eſt: dicor matrona Tonantis.

60. *Et nunquam humeris poſiturus arcum, &c.*] Apollo pharetrâ ſemper & arcu inſtructus, quæ ſunt ejus arma & inſignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Caſtaliæ, &c.*] Cui ſacer fons Caſtalius ad radices Parnaſſi. Lib. 4. Od. 6.

Phœbe, qui Xantho lavis amni crines.

62. *Qui Lyciæ tenet Dumeta.*] Sacrum erat Phœbo delubrum in ſilvâ Lyciæ, Aſiæ Minoris provinciæ, cujus civitas inſignis Patara, in quâ & ille præcipuè colebatur, & oracula edebat: hinc dictus *Patareus.* Strab. lib. 14. à Pataro Apollinis filio Paratam nomen habuiſſe ſcribit Stephanus.

63. *Natalemque ſilvam Delius.*] Apud Delum inſulam & Cynthi montis nemora natus Apollo fertur: ſexque ibi menſibus æſtivalibus reſponſa dabat; ſex autem hyemalibus, apud Pataram, teſte Servio. Ovid. 2. de Arte Amandi:

Clarior Delos amato Deo.

65. *Vis conſilii expers mole ruit ſuâ.*] Robur quantum quantum fuerit, niſi conſilio & prudentiâ temperetur & regatur, parum juvat aut proficit; quin potiùs ut plurimùm nocet, ex Euripide,

Ῥώμη δ' ἀμηχὰν πολλὰκις πέπτει βλάβαν.

Sic Bruti virtus & Caſſii Romanæ juventuris ac nobilitatis delectu & robore quamvis ſtipata in irritum occidit, quia conſilio caruêre: ſuaque illi clade & ruinâ totam propè Rempublicam implicuêre. Contrà Auguſti virtutem ſapientiâ temperatam Dii provexêre ad Romani clavum Imperii, & ad orbis univerſi dominationem. Ioſi

Dicta mea manifestè comprobat Gyas centum manus habens, pariter *& Orion oppugnator castæ Dianæ*, hujus *Virginis telis confossus. Terra suis portentis impositæ ægrè fert; atque filios ad fœtida Tartara fulmine detrusos dolet. At vorax flamma non absumit Ætnam injectam: neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriæ vindex appositus: amantem* verò *Pirithoum trecenta coërcent vincla.*

Testis mearum centimanus Gyas [265]
Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris terra dolet suis;
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus [265]
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

ANNOTATIONES.

verò Dii omnibus iis adversantur, qui suâ fortitudine abuntur ad scelus.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Od. 17.

70. *Integra Tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen admodùm aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. v. 21. & lib. 2 Od. 23. v. penultimo.

73. *Injecta monstris terra dolet suis.*] Monstrosis filiis, nempe gigantibus fulminatis, terra dolet quòd etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde & in ultionem suique doloris qualecunque solatium, famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *irâ irritata Deorum*, ut canit Virgil. Æn. 4. v. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti: Otus Cretâ, Prochytâ Mimas ex Sileo antè cit. vel Typhœus, ut aliis placet: insulâ Co Polybœtes: Siciliâ Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhœus. Virgil. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hac: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam exspirare caminis,
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. c. 6.

Vasta Gigantæis ingesta est insula membris
Trinacris: & magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhoa sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe,
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Pelori:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub quâ resupinus arenas
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhœus, &c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum pallore & nigrore mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus è Gigantis suppositi ore prorumpens absumit eum montem, adeóque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit ales, nequitiæ additus Custos: amatorem trecentæ.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quod Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Od. 14.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non rarò notat hæc vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis & nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *Frugalitatis est motus animi appetentis regere & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur. frugalitas à fruge . . . . nequitia ab eo quod nequiquam est in tali homine: ex quo idem nihilum dicitur.* Gell. lib. 7. cap. 11. *Nequam homines Graci dicunt ἀκόλαςον libidinosum, vel luxuriosum, vel scelestum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. fine.

79. *Amatorem trecenta Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinam raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ intemperantiæ.

ODE V.

Augusti laudes. Crassi vituperium. Reguli virtus, fides, constantia.

COELO tonantem credidimus Jovem
Regnare: præsens divus habebitur [267]
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi conjuge barbarâ

Non dubitavimus Jovem Cœlo dominari, quando intonuit: & Augustus vivens consebitur numen, additis Imperio Romano *Britannis & Persis terribilibus.* Ergo *ne Crassi miles uxoris peregrina*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 9. Lib. 1.

1. *Cœlo tonantem, &c.*] Quando potentiam suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in Cœlo regnare: sic Augustum degentem in vivis ac nobis præsentem nemo dubitabit inter numina recensere & colere, qui faciuora plusquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Crassum ejusque milites obscuratam & infractam. Porrò quas gentes & quot Augustus subegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. 6. &c.

Tonantem credidimus Jovem Regnare.] Cic. de Nat. Deor. 2. *Nonne perspicuum est ex primâ admiratione hominum, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem?* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi ædem consecravit liberatus periculo, cum expeditione Cantabricâ per nocturnum iter, fulmen ejus fulgor perstrinxisset, servumque prælucentem exanimâsset.* Lucan.

Per fulmina tantùm
Sciret adhuc solum Cœlo regnare tonantem.

2. *Præsens divus habebitur.*] Non à Romanis tantùm, sed & ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *Pleraque provinciarum templa & aras constituerunt, quod aliis non nisi post mortem concedebat.* Id factum Pergami in Asiâ, Nicomediæ Bithyniâ refert Dio, lib. 51.

Virgil. Eclog. 1.

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram
Sæpè tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipse Claudius *Britannos*, Epod. 7. & *post Divum Julium* [illi] *tentatus*, nec nisi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quasi futuræ victoriæ præsagium scripta est hæc Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis & Pannonicis, ex Dione, lib. 40. vel eos quasi victos Poëta canit, qui ad Augustum aliquot post annos arma rursum eò parantem inferre, jamque *iterum Cæsarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miserunt: quâ impetratâ, Capitolio dona intulerunt, suamque Romanis insulam propè addixerunt. Testis Strabo, lib. 4. Οἰκίσαι χιλίαν παρασκευάσαι τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον, &c. Alii; quod per Drusum Augusti privignum sint superati, ejus nempè felicibus auspiciis. Vide lib. 4. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibusque Persis.*] Graves Persas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ: meliùs alii, ob Crassi gravissimam certè cladem; de quâ mox. Hi porrò, qui pro Parthis ponuntur absque dubio, dicuntur Subacti, quod *Armeniam vindicanti Augusto facilè cesserunt: obsides obtulerunt.* Jus creandi Regis permiserunt: adempta denique M. Crasso & M. Antonio signa militaria remiserunt. Sueton. Octav. cap. 2. Eutrop. Flor. Aurel. Victor &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Od. 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Augusti Monarchiâ: *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit, & signa militaria, quæ à Crasso acceperat: quâ ex re Cæsar gloriâ efferebatur, quòd absque labore recuperâsset ea, quæ alii magnis præliis amisissent: ob eam causam sacra fecit, atque sedens in aquo urbem ingressus est. Tum laudabatur, quod sibi nihil præterea acquirendum esse putaret . . . cum esset autem in Asiâ, regnaque & principatus partim aliis confirmâsset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quique plurimæ legationes ad eum venerunt, &c.*

5. *Milesne Crassi conjuge barbarâ, &c.*] Auget Poëta invidiam ac turpitudinem Crassiani exercitûs, ut hinc majorem pareat Augusto gloriam, qui dedecus illud abstulerit, eos vincendo qui antèà victores, & *clade Crassianâ altiùs animos extulerant*, ex. Flor. lib. 4. cap. 9. exinde Romanis formidabiles: ut dixi lib. 1. ad Od. 19. *Crassi.*] Jul. Flor. lib. 3. cap. 11. *Cupidinis Crassi fuit Parthos subigere, quibus [quos] postea Crassi, duces Parthici subiere.*

vir infamis exitiis? Etiam ne Marsus & Appulus in castris hostium socerorum consenuit sub principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, & perennis Vestæ immemor, stante Jove & civitate Romanâ? O Senatus, & corrupti mores! Reguli prudens animus id præsenserat, cùm refragatus est ignominiosis legibus & exemplo in posterum damnoso, nisi juvenes bello capti interire sinerentur, absque miseratione.

Turpis maritus vixit? Et hostium [268]
(Proh Curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in armis
Sub rege Medo, Marsus & Appulus,
Anciliorum, nominis, & togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove & urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus [269]
Fœdis, & exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiserabilis

ANNOTATIONES.

legionum & ipsius capite mulctata est .... Filium ducis penè in conspectu patris telis operuêre hostes. Reliquiæ infelicis exercitûs, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractæ, vix nuntium cladis vetulerunt. Caput ejus recisum cum dextera manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nèc indignè. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est: ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur.

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit?] In eâ nimirùm clade Romani exercitûs ad viginti millia desiderati sunt, ad decem verò millia capti turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò & consueverunt cum hostibus soceris, & in eorum castris militârunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico; Plutarch, &c.

7. *Turpis maritus*] Justum enim matrimonium est inter cives tantùm, ex Jurisc. In eo præterea turpitudo, quod uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos, ac Persas obscurissimi; quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod & sonat vocabulum; denique, quòd conscripti in eorum exercitu, qui totus penè è servis constaret. Nam & cum M. Antonio occurrissent millia Parthorum equitum quinquaginta, quadringenti ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia, inversique mores!*] O Senatûs infracta majestas Consulis turpi cæde! O mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus! Orodi Parthorum Regi fidem & sacramentum præstare non erubescant *Marsus & Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis, & togæ Oblitus, &c.*] Dignitatem nominis Romani, sacra, & religionem pessumdantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, *dicta ab Ancisu, quod ea arma ab utráque parte, ut pelta Thracum, incisa*, ex Varrone vi de Ling. Lat. Horum unum cœlo emissum ibi fore Imperium spondebat: quod ne dignosceretur ac surriperetur, undecim ei similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis condi & servari. Dionys. Halic.

11. *Æternaque Vestæ.*] Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat à Virginibus Vestalibus custodiri, ut Imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus; *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Virgil. Æneid 4.

——— *Vigilemque sacraverat ignem*
Excubias Divûm æternas.

12. *Incolumi Jove & urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuisset ampliùs, culpandi sanè non essent, qui apud exteros sedem & familiam figerent. At stante Urbe & Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen & manus dare, hoc certè probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *primi punici belli gloria oladesque maxima*, ut ait Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. quando redd pro se captivos Carthaginensum vetuit: timeba nempè ne spem vitæ milites ignavi ponerent captivitate, ideòque remissiùs in acie dimicarent ac mortis meru ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinqui, quo disciplina militaris, ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis Captivus pulve* Ut ergo totam duntaxat in virtute & armis vi spem collocarent milites, volebat eos, qui se dedentes vitam ab hoste precari essent, ei nec dos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem sanxerat & Plato 5. de Rep. Cic. 3. Of n. 114. *Octo hominum millia tenebat Hanni non ques in acie cepisset, aut qui periculo mo diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent Paulo & Varrone Consulibus: eos Senatus non sinit redimendos, cùm id parvâ pecuniâ fieri p isset: ut esset insitum militibus nostris, aut vi re, aut exueri. Quâ quidem re audità fractus mus Hannibalis, quòd Senatus P. Q. R. tam filiis jam excelso animo fuisset.*

Capti

Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus ſine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portaſque non clauſas, & arva
Marte coli populata noſtro.
Auro repenſus ſcilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis
Damnum. Neque amiſſos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cum ſemel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata denſis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis ſe credidit hoſtibus:
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora reſtrictis lacertis
Senſit iners, timuitque mortem.

Ego, inquit ille, templis Carthaginienſibus appenſa conſpexi vexilla Romana, *atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium* Romanorum *conſpexi manus poſt dorſum ingenuum inverſas; & portas apertas: & agros arari noſtris armis* paulò antè *devaſtatos. Nimirùm redemptus auro miles animoſior fiet?* Imò *crimini fugitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tinctus: nec ſincera virtus, ſi quando fuerit labefactata, ſatagit veſtitui depravatis. Si* quidem *cerva ſtrictis retibus expedita dimicat, erit* etiam *ſtrenuus is qui perjuris hoſtibus ſe commiſit: atque in alio certamine Carthaginienſis conculcabit, qui ligatis retro brachiis vinacula tulit ignavus, ac mori formidavit.*

ANNOTATIONES.

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba ſunt, nullum cum hoſtibus pactum diſſuadentis in Senatu; oſtenſáque militum inertium indignitate & honoris Romani labe, omnem erga illos miſerecordiæ ſenſum ex animo Senatorum amovere ſatagentis. Ego vidi, inquit, ſigna Romana hoſtium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, quæ tamen præ vitâ ſervare & tueri debuiſſent: vidi cives Romanos vinctis poſt tergum manibus fœdam ſervitutem glorioſæ morti, quod nefas ingennis, anteposuiſſe.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes: ut ſic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portaſque non clauſas, &c.*] Vidi & Carthaginis portas præ ſecuritate non clauſas, velut in mediâ pace, adeò procul aberat omnis metus hoſtilis, poſt cladem noſtri exercitûs, agroſque liberè arari & coli, quos tamen paulò antè armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum ..... ventis remiſque properatum eſt, tantuſque terror hoſtici adventûs Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago capereturnec cum hominibus, ſed cum monſtris quoque dimicatum eſt ..... Sed omnium victor Regulus cùm terrorem nominis ſui latè circumtuliſſet, ... Carthaginem belli caput urgebat obſidio, ipſiſque portis inhærebat, &c.*

25. *Auro repenſus ſcilicet, &c.*] Ironicé. Redemptus ſcilicet miles in altero certamine fortior & acrior erit. Quiſquis hoc ſperat, quanto verſatur in errore? & pretium diſperdere eſt, & ignaviam augere atque infamiam. Enimvero ſicut *lana fuco medicata* genuinum & nativum colorem ſeu candorem amiſſum nunquam recuperat, ità virtus ſemel deformata & detrita ad priſtinum ſplendorem nunquam redit, nec reparatur in iis, qui per inertiam & ſocordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contra ſcribit Æn. 2.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Repenſus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, ſed pendebatur.

28. *Fuco.*] Fucus herba eſt marina veſtibus tingendis idonea. Plin. l. 26. c. 10. *Tria ſunt genera: latum, longius, quadantenus rubens: tertium criſpis foliis, quo in Cretâ veſtes tinguntur, omnia ejuſdem uſûs*, cap. 12. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera ſimilitudo. Si vidiſtis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem inſurgere, & animosè aggredi, videbitis quoque militem è captivitate redemptum ad hoſtes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticuloſior fit: ſic & miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rurſum irretitur.* Plurarch. & Horat. lib. 2. Sat. 7.

Quæ bellua ruptis
Cum ſemel effugit, reddit ſe prava, catenis?

33. *Perfidis hoſtibus.*] Adag. *Punica fides*, pro perfidiâ Pœnos etiam Tit. Liv. hac aſpergit labe.

Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Proh dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italiæ cladibus excelsior! Regulus *velut capite diminutus, à se dicitur repulisse suavium castæ uxoris, atque filiolos, & faciem generosam ferox in terrâ defixisse, usque dum vacillantes Senatores suasor confirmaret monitione haud unquam datâ;*

Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis [271]
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, & virilem
Torvus humi posuisse vultum;
Donec labantes consilio patres [272]
Firmaret auctor nunquam aliàs dato,

ANNOTATIONES.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, &c.*] Iners & ignavus iste miles velut ignorans armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam; *pacem duello miscuit*, unius ab altero discrimen malè statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda; & in ardentissimo conflictu segnis fuit; seque tum hosti dedidit, cùm maximè repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretur: In Hispaniâ verò ab Herculis columnis, ad usque Pyrenæos Montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa & *finita est*: ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quæsta verò urbs deleta sit*, inquit ille ibid. *ignium vicâ probari potest: quippe per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis!*] Post fusum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum, *spirantibus altiùs Pœnis*, ut ait Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. cit. ubi & sic habetur: *Tum fœda clades, Romanisque usu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus Imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] Attilius ille Regulus *nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset.* Dio. Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6.

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,
Infelix nimiâ magni virtute mariti,
Squalentem crinem & tristis lacerabat amictus,
Atq; ea postquam habitu juxta & velamine Pœno
Deformem aspexit, fusis ululatibus agra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
. . . . . .
. . . . . *me voce quietâ*
Affatus, jubet & vestros, & conjugis unà
Ardore amplexus. Patet impenetrabilis ille
Lucibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id est, mutatâ sorte & conditione, Jam non civis Romanus, nedum Senator; scilicet factus è libero servus, ex Imperatore & Duce captivus Carthaginiensium. Capitis diminutio vocatur prioris status mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit*, id est, quæ per conjugium in viri manum nunquam venit. Paul. Jurisc. *Tria sunt*, inquit, *quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. Cum tria hæc amittimus, maxima est capitis diminutio. Cùm amittimus civitatem, & libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cum libertatem & civitatem retinemus, familia verò sola mutatur*, (putà per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent, videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret, &c.*] Incertos etenim quid statuerent Senatores ipse *firmavit auctor*, & compulit traduxitque in utilissimam Reipublicæ, quamvis sibi gravem, sententiam. Cic. 3. Offic. n. 99. *Cùm Regulus iterum Consul in Africâ ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent Pœnis captivi, nobilis quidem rediret ipse Carthaginem . . . . . Is cùm Romam venisset, ... in Senatum venit, mandata exposuit: sententiam ne diceret recusavit: quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse Senatorem: reddi captivos negavit esse utile, illos enim adolescentes esse & bonos duces; ipse jam confectum senectute. Cujus cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt: ipse Carthaginem rediit . . . .* n. 110. *Senatui nisi ipse auctor fuisset, captivi profectò Pœnis redditi essent, incolumis in patriâ Regulus retinuisset.*

Consilio nunquam aliàs dato] In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habitâ ratione: piâ etiam fraude usus, ut pacem & captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit, *Venenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum, sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret, eo consilio, ut viveret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: pòst autem grassante sensim veneno, cor tabesceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

Interque

Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui ſciebat quæ ſibi barbarus
Tortor pararet; non aliter tamen [273]
Dimovit obſtantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quàm ſi clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret;
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

& per mèdios familiares dolentes illuſtris exul abiret. Noverat tamen qua ſibi ſtatueret immanis carnifex. At nihilominus cognatos dehortantes, plebemque diſceſſui obſiſtentem amolitus eſt, non ſecùs ac ſi poſt litem deciſam negotia prolixa dimitteret, in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius ſanè & ſingularis exul, qui patriâ carere conſenſerit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultrò ſua omnia deſereret, ſalutis publicæ causâ. Ad cujus exemplum illuſtre poſteà, decem nobiliſſimi captivi ab Hannibale ad Senatum miſſi, poſt Cannenſem pugnam, jurati ſe redituros, niſi de redimendis captivis impetraviſſent; re non impetratâ reverſi ſunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis ſcribit, novem ex iis revertiſſe: unum vero per fraudem & ſtultam calliditatem quaſi jurejurando liberatum Romæ remanſiſſe: quem deinde Senatus vinctum ad Hannibalem duci juſſit. Hæc & alia Cic. 3. Offic. n. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tanta calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus eſt: nec legatione ſuſceptâ. Quippe diverſa quàm mandaverant hoſtes, cenſuit; ne pax fieret, nè commutatione captivorum reciperetur. Sed nec voluntario illo ad hoſtes reditu, nec ultimo ſive careeris ſive crucis ſupplicio deformata majeſtas; imo his omnibus admirabilior, quid aliud quam victus de victoribus, atque etiam, quia Carthago non ceſſerat, de fortunâ triumphavit?*

49. *Atqui ſciebat quæ, &c.*] Cicer. Epiſt. ad Famil. lib. 6. Epiſt. 6. de ſeipſo ſcribit: *Ut in fabulis Amphiaraüs, ſic ego prudens & ſciens de peſte ante oculos poſitâ ſum profectus.* De Regulo verò cit. Offic. 3. *Neque verò tum ignorabat, ſe ad crudeliſſimum hoſtem, & ad exquiſita ſupplicia proficiſci.* Valer. Max. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore ſpecioſiſſimo ad miſerabilem captivi fortunam deductus . . . . Carthaginem repetiit, non ignarus ad quam crudeles, quàmque etiam merito ſibi infeſtos Deos reverteretur.*

Quæ ſibi barbarus Tortor pararet.] Tullius in Piſonem n. 43. *M. Regulum illigatum in machinâ reſectis palpebris Carthaginienſes vigilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris reſectis, machinâ, in quâ undique pruni cuti ſtimuli eminebant, incluſum vigilantiâ pariter & continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyres, cap. 4. *Maluit hoſtibus reddi, & in arca genus ſtipatus, undique extrinſecus clavis confixus tot cruces ſenſit.* Aurel. Vict. de Viris Illuſtr. *In arcam ligneam conjectus, clavis introrſum adactis, vigiliis ac dolore punitus eſt.* Ex Appiano, poſitus in caveâ ſtimulos undique habente. Sen. de Tranquill. Animi lib. 1. cap. 15. *An fleam Regulum, quòd tot clavis configitur?* Suidas. *Regulus Carthaginem reverſus omni ſuppliciorum genere conficitur. Nam prater cæteros cruciatus, domunculâ anguſtâ incluſus, qua magnitudini corporis ejus reſponderet, intus crebris clavis ferreis tranſfixâ, periit: cùm nec immotus ſtare poſſet, & quieturus ſtatu corporis utcunque inclinato, in ferreas cuſpides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *In atras & profundas tenebras Regulum includebant: ac diu poſt, ubi erat viſus ſol ardentiſſimus, repente educebant; & adverſus ictus ſolis oppoſitum continebant. Atque intendere in cælum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connivere poſſet ſurſum ac deorſum diductas inſuebant.* Ex Tuberone hæc. *Tuditanus autem, ſomno diu prohibitum, atque ita vitâ privatum, refert: idque ubi Roma cognitum eſt, nobiliſſimos Pœnorum captivos liberis Reguli à Senatu deditos, & ab iis, in armario muricibus præfixo deſtitutos, eâdemque inſomniâ cruciatos interiiſſe.* Gell. ibid.

Barbarus Tortor.] Apud Feſt. & Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni ſoliti ſuos ſacrificare puellos.

51. *Dimovit obſtantes propinquos.*] Cic. jam cit. *Neque eum patria caritas retinuit, nec ſuorum.* Suidas. *Lacrymis & lamentationibus ſuorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros, &c.*] Quaſi forenſes ſtrepitus, poſt litium & negotiorum ambages ac tædia, relaxandi causâ animi otiique captandi, pergens Venafrum in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib. 2. Od. 6. v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*] Civitatem à Phalanto Lacedæmonio conditam: de quâ lib. 1. Od. 28. ſub finem, & lib. 2. Od. 6. v. 52.

ODE VI. Ad ROMANOS.

Ereligionis contemptu, & depravatione morum, fluxisse Italiæ calamitates.

O Romane, solves pœnas quas non ei meritus, ob peccata patrum, donec resarcieris fana & delubra Numinum decidentia, atque imagines atro squalore deformatas, Regnas, quia te præstas inferiorem Numinibus. Inde omne primordium: illuc finem reduc.

DElicta majorum immeritus lues, [274]
Romane, donec templa refeceris
Ædesque labentes Deorum, &
Fœda nigro simulacra fumo.
Diis te minorem quòd geris, imperas. [275]
Hinc omne principium, huc refer exitum. 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradûs posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat è notitia sacrorum codicum. Exod. cap. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Idem reperitur cap. 34. seq. & Deuteronom. cap. 5. &c. posteriorem istam sententiæ partem viderur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. c. 3. ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur, qui viam rectam delinquit, & à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Id habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezechiel. cap. 28. *Filius non portabit iniquitatem patris . . . . Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et paulò antè: *Quid est quòd inter eos parabolam vertitis in proverbium istud, in terrâ Israel dicentes; Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? &c.* ubi Chald. *Patres peccaverunt, & filii vapulant.* Sic & Jerom. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultra, Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fœdata, absumpta, quin & victorum avaritiâ direpta. Quò spectat id quod est in Ode 35. lib. 1.

Quid intactum nefasti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris?

Porrò quod hîc, itemque sub finem Od. 15. l. 1. dixit Horatius, totum vergit in laudem & commendationem Augusti, qui non modo sacras ædes ipse multas extruxit, sed & cæteros principes virós hortatus est, ut pro facultate quisque reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus sit urbem se marmoream reliquere, quam lateritiam accepisset.* Sueton. cap. 28. & 29.

5. *Diis te minorem quod geris, imperas.*] Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas & colis; idcirco imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sanè pertinent, de quo jam lib. 1. Od. 12.

Te minor latum reget æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cicer. de Haruspic. Responsi. n. 18. *Ego verò primùm habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros . . . . . Quis tam vecors, qui, aut cùm suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat: . . . . . aut cùm Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, & auctum, & retentum? Quam volumus licet ipsi nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico nativoque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate ac religione, atque hac unâ sapientiâ, quod Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Principium.] Ut suprà, Od. 4. *Vos lene consilium:* utrobique in cæsurâ accipe vel duas breves pro unâ longâ, vel crasin, vel conversionem vocalis in consonantem, quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis & amplificationis incrementa, & felicem quarumcunque rerum exitum. Nam sicut à religione Imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoque per eandem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera eventura colentibus Deos, adversa spernentibus.* Vide Dionys. Halicarn. l. 3. ubi à Martio Rege instaurata diligenter sacra, quæ antè neglecta aut prave cultra.

Dii

Dii multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſæ.
Jam bis Monæſes, & Pacori manus
Non auſpicatos contudit impetus
Noſtros, & adjeciſſe prædam
Torquibus exiguis renidet.
Pænè occupatam ſeditionibus
Delevit urbem Dacus & Æthiops;
Hic claſſe formidatus, ille
Miſſilibus melior ſagittis.

Spreta Numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam ſemel atque iterùm Monæſes & Pacori exercitus populis noſtros ſenatus inauſpicatos: gaudetque noſtra ſpolia addidiſſe torquibus ſuis minoribus. Civitatem diſſentionibus detentam propenſodum extinxit Dacus & Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.

ANNOTATIONES.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum neglecta cauſa fuit calamitatum, quas tulit Italia, quæ *Heſperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Od. 1. plurima tum obſervatæ tum neglectæ religionis exempla pete è Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter & bona ingentia promittit ſua præcepta ſervantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuter. cap. 28.

9. *Jam bis Monæſes, &c.*] Jam bis victi ſumus a Parthis contra auſpicia ſcilicet dimicantes. Impetus noſtros contudit Monæſes apud Parthos inſignis vir potentiâ & opibus, qui fortè idem cum Surenâ, à quo deletus cum exercitu Craſſus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterùm profligati ſumus à Pacoro Orodis Parthorum Regis majore natu filio; quem tamen paulò pòſt Ventidius Antonii legatus, univerſamque ſimul Parthorum gentem delevit; ut ait Juſtin. lib. 42. Vide & Dion. lib. 48, & 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4. cap. 9. & 10. &c.

10. *Non auſpicatos.*] Cic. de Divin. 1. n. 28. *Nihil ferè quondam majoris rei, niſi auſpicatò; nec privatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuperrimè auſpices declarant . . . . .* Ubi multis exemplis auſpiciorum contemptum aut vitium, ingnarum populo Romano calamitatum fuiſſe cauſam oſtendit. *Quid vetera?* inquit, *M. Craſſo quid acciderit, videmus, dirarum obnunciationes neglectâ, &c.* De Haruſp. reſp. cit. *Majores ſui rerum bene gerendarum auctoritates, augurum . . . . . contineri putârunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4. & ſeq. cap. 6. *Neſſu inter graviſſimas noſtri Imperii jacturas numerandus, plurimis & evidentiſſimis ante ruinam monſtrorum pulſatus ictibus . . . . . Dii ſpreti exacandeſcunt. Sic humana conſilia deſipiuntur, ubi ſe cæleſtibus præferunt.* De Craſſo vide & Appian. Dion. lib. 40. Oroſ. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. & quæ annotavi ſuperiori Od. v. 5.

11. *Et adjeciſſe prædam Torquibus exiguis renidet.*] I. ſpolis noſtris, detractoque nobis auro auxêre Parthi ſuos torques, majoreſque fecêre eos, qui antè erant exigui. *Torques* nimirùm colli erant ornamenta, ſeu aurea, ſeu argentea, iis etiam in præmium dari ſolita, qui ſtrenuam in bello operam navârant. His inſignibus ornabant ſe pridem Parthi, Galli, aliique; etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, ſplendet: meliùs alii; geſtit, lætitiam præ ſe fert.

13. *Pænè occupatam ſeditionibus, &c.*] Belli civilibus diſtractam ac laceram urbem & Rempublicam Romanam propè delevit exercitus è Dacis atque Æthiopibus conflatus. Illis nempè conſtabant terreſtres Antonii copiæ; Ægyptiis verò Cleopatræ navales & maritimæ. *Daci*, ſeu Scythæ ſagittas mittere periti, cùm ad Cæſarem miſſis legatis non impetrâſſent quæ petebant, ad Antonium ſe converterunt. Dio lib. 51. *Daci* propriè ſunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Tranſylvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla. Duplex eſt. Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; ſuperiori autem ſeculo detecta Luſitanis & perluſtrata. De hac itaque non agitur modò; ſed de alterâ, quæ ſuperior, & ſub Ægypto appellatur, proque illâ nonnunquam ſumitur: Abyſſiniam continet, ad ſinum Arabicum porrecta.

15. *Hic claſſe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus claſſem octingentas habuiſſe naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magnæ pars maritimarum copiarum, Cæſarem auditâ celeritate Antonii & magnitudine exercitûs, vehementer trepidaſſe nimirùm Auguſto naves duntaxat adfuiſſe ducentas & quinquaginta, Antonio verò bellicas quingentas, eaſque tam firmas & lignis turribus inſtructas, ut tanquam è terrâ pugnaturi eſſent, atque una earum tres & quatuor hoſtium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hoſtium naves turribus atque tabulatis allevata, caſtellarum &*

Fœcunda

Ævum delictis fertile primæ fœdavit conjugia, & stirpem, & familias. Ex istâ origine manans calamitas in patriam & populum grassata est. Nubilis puellæ studet edisscere saltationes Ionum, & modò formatur membris: atque flagitiosos amores cogitat ab ætate molliori. Deinde machos adolescentiores sectatur

Fœcunda culpæ sæcula, nuptias [277]
Primùm inquinavêre, & genus, & domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artubus
Jam nunc, & incestos amores [278]
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros

ANNOTATIONES.

urbium specie, non sine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit. . . . Nec ullâ re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quàm post victoriam. Quippe immensa classis, naufragio belli facto, toto mari ferebatur: Arabum, & Sabæorum, & mille aliarum gentium Asia spolia, purpuram, aurumque in vipam assiduè mota ventis maria removebant. Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ sæcula, &c.*] In depravatis istis sæculis crebra perpetrata sunt adulteria, quibus inquinatæ sunt familiæ: quin & inde *clades in patriam fluxit.* Nam procreati sunt degeneres, imbellesq; homines à priscâ Romanorum indole ac virtute prorsùs alieni. Hinc vitia grassata in populum: hinc ignaviâ militum exercitus profligati: hinc prima Reipublicæ gloria multùm defloruit. Hinc deniq; violatâ sanctitate nuptiarum, & Pronubâ Junone illarum præside, aliisq; numinibus graviter læsis, *in populum derivata clades*, calamitates, pestilentiæ, ab iratis atque ultoribus Diis immissæ.

Nuptias Primùm inquinavêre.] Tanta verò fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Juliâ coërceri oporruerit. Vide lib. 4. Od. 5. v. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo.*] Unde porrò tot adulteria, totque flagitiorum infamia & pravitas? nimirum quod nubiles puellæ ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent saltationibus, quibus mens pariter & corpus corrumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primò incestos amores adolescentula meditatur, antequàm nubat; nupta mœchos sectatur: demùm lenocinante marito palam servit meretricio quæstui. Animadverte gradus ad summam impudicitiæ labem.

Motus Ionicos.] Lascivas saltationes ab Ionibus inventas. Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 25. *Ionicam mollitiem, & choreis mancipatos animos* vocat. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. *Saltationis genera, & motus Ionicos edisscere Romanam juventutem aliquando mos fuit,* inquit: *siquidem Iones psallendi normam, & molles saltus primi invenisse traduntur.* Plaut. Stich. sub finem. *Quis Ionicus aut cinadicus, qui hoc tale facere possiet?* Apud Aristophan. ἰωνιῶς ponitur pro ἁπαλῶς, *molliter, delicatè, festivè.* Athen. lib. 2. cap. 5. *Iones molles, delicati, amicti vestibus, voluptate diffluentes,* appellantur. Ibid. ex Theophrasto. Ionum luxus immodicus in proverbium abiisse dicitur, ad ejus usq; seculum lib. 14. cap. 5. *Ionum mores delictis perditissimi cantus à vetusto longè diversus, harmonia remissa* nuncupatur cap. 7. ἴυγξ δὲ καὶ ἡ Ἰωνικὴ ὄργανον καὶ ἐπιτήδευμα, *Ionica saltus inter vina.*

Ionicos] Iones in Asiâ Minori, ab Ionibus Græciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidem & Cariæ mediam cœli clementiâ & bonitate, sed etiam amœnitate & ubertate præstantem.

22. *Fingitur artubus.*] Alii, *artibus:* eodem certè recidit sententia: id est, secundùm artem moveri & saltare docetur. Quidam, *fingitur artubus,* Mollia studet membra ad motus quosque bet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi cura non inhonesta, dummodo non curiosa & usque ad artis perfectionem. Quid enim Sallustius, Pulcherè, saltare elegantiùs quàm necesse est probo? nimirum matronæ, aut virgini. Addit ille, Nobilium verò filios, & (quod dictu nefas est) filiis quoque virgines inter studia numerâsse saltandi ditationem, testis est Scipio Æmilianus, qui in tione contra legem judiciariam Tib. Gracchi ait: docentur prastigias inhonestas: cum cinadis . . . . discunt cantare: cum sambucâ & psalterio eunt, &c. quæ majores nostri ingenuis probro volverunt. Eunt, inquam, in ludum saltatorium inter cinados, virgines puerique ingenui . . . . eo ludo vidi plus pueris & virginibus quingentis in his verò unum (quo me maximè Reipublica sertum est) puerum bullatum petitoris filium, minorem annis duodecim, cum crotalis saltare quam saltationem impudicus servulus honestè saltare non posset, &c.*

23. *Incestos.*] Non castos, impuros.

24. *De tenero meditatur ungui.*] A teneris, Græci dicunt, unguiculis, ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores, &c.*] Cùm verò nupta marito suo juniores mœchos quærit, vel ipsas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cùm *invitavit sese in cænâ proculum, atque apposus probè est,* quod ait Plautus Amphitr.

Int

Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermiſſa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed juſſa coràm non ſine conſcio
Surgit marito, ſeu vocat inſtitor,
Seu navis Hiſpanæ magiſter,
Dedecorum pretioſus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor ſanguine Punico;
Pyrrhumque, & ingentem cecîdit
Antiochum, Hannibalemque dirum:

inter viri ſui cunvivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præſente & conſentiente viro pergit vocata, ſive petit negotiator, ſive dominus navis Hiſpanica flagitia remunerans ingenti *mercede. Non ejuſmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginienſium: & profligavêre Pyrrhum, magnumque Antiochum, & ſævum Annibalem:*

ANNOTATIONES.

26 *Neque elegit Cui donet, &c.*] Eò demùm impudentiæ progreditur, ut non clàm, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotiſq; lucernis, adulteria perpetret, mœchiſque indulgeat; ſed palam, & quod turpius, *conſcio marito*, quemlibet vocantem ſequitur, ac ſine ullo diſcrimine obvio cuivis pretium offerenti, non ſecùs ac publicum & vile ſcortum, venalem ſe proſtituit.

29. *Non ſine conſcio Surgit marito.*] Vidente & ſciente marito, fugit è triclinio, & ad mœchum accerſentem pergit: ſive ille conniveat & mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, indè lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . *Doctus ſpectare lacunar,*
Doctus & ad calicem vigilanti ſtertere naſo.

ive illæ imperioſæ non auſit petulantiam uxoris ercere. Juv. Sat. 6. v. 135. & ſeq. Item. v. 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orba tigride pejor.
. . . . . .
. . . . *olim convenerat, inquit,*
Ut faceres tu quod velles; necnon ego poſſem
Indulgere mihi. Clames licet, & mare cœlo
Confundas, homo ſum. Nihil eſt audacius illis
Deprenſis. Iram atque animos a crimine ſumunt.

30. *Inſtitor.*] Gall. *Facteur de Marchand.* tus quod inſter gerendo negotio. Angl. factor.

31. *Navis Hiſpanæ magiſter.*] Seu nauclerus, navis dominus, ſeu mercator & negotiator. ſpani frequentes in Italiam negotiaturi commeant & navigabant, vina ſcilicet advehebant, is autem reportabant merces. Vid. lib. 1. Od. 31.

32. *Dedecorum pretioſus emptor.*] Quovis pretio emens & remunerans flagitia & adulteria Italarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*] Non talibus eminaris & corruptis orti parentibus fuerant ii ites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt: qui navali certamine Vicerunt Carthaginienſes, & *Siculum mare Pœno purpureum ſanguine* reddiderunt: ut eſt in Od. 12. lib. 2. Vide ibi annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem ſuperaverunt ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum*] Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem referebat. Imperium orbis animo verſans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum conſuluit, deluſuſque eſt ancipiti reſponſo: *Aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adverſus Romanos, ingenti quidem apparatu à Curio Fabricioq; Conſulibus profligatus eſt. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita ſcribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hoſtibus ſuis immortui, omnium in manibus enſes; & relicta in vultibus mina, & in ipsâ morte ira vivebat. Quod adeò miratus eſt Pyrrhus, ut diceret: O quàm facile erat orbis Imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriæ nomen hoc erat teſte Appiano. Hic apertè deſignatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus & profugus hoſtem populo Romano toto orbe quærebat.* Acilio GlabrioneConſule debellatus eſt, cæſis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sextio: *Antiochum illum Magnum majores noſtri magnâ belli contentione, terrâ marique ſuperatum, intra montem Taurum regnare juſſerunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus magnus ille rex . . . . cùm omnem hanc Aſiam, quæ nunc eſt noſtra provincia, amiſiſſet; dicere eſt ſolitus, benignè ſibi à populo Romano eſſe factum, quòd nimis magnâ procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Plutarch. in vitâ Scipionis. Oroſ. lib. 1. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Juſtin. lib. 31. T. Liv. lib. 46. Appian. &c.

36. *Hannibalemque dirum.*] Vide Annot. lib. 3. Od. 12.

Sed

Sed ſtrenui filii militum agreſtium, aſſueti terram colere bipalio Sabino, & ad auſtera matris voluntatem amputata referre ligna, cùm montium vertit umbras & juga feſſis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam, recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum noſtrorum avis deteriùs, produxit nos pejores, deinde proles adituros etiam improbiores.

Sed ruſticorum maſcula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Verſare glebas, & ſeveræ
Matris ad arbitrium reciſos
Portare fuſtes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, & juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens, abeunte curru.
Damnoſa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem

ANNOTATIONES.

37. *Sed ruſticorum maſcula militum Proles*] Sed filii virorum ruſtico labore & militiâ robuſtorum, & ipſi pariter agreſti vitâ indurati, diuturnoque operi aſſueti; proindeque virili animo duxtâ & forti corpore, non molles & voluptatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus Verſare glebas.*] Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores exiſtimatos pridem Appulos & Samnites, qui & Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. & Plin. lib. 3. cap. 12.

39, 40. *Et ſeveræ Matris ad arbitrium, &c.*] Qui & matris imperio & ſeverâ diſciplinâ facti ad virtutem laborioſam: nam jubebat illa poſt diurnum opus, ligna etiam cædere, atque ad uſum domeſticum reportare.

41. *Sol ubi montium Mutaret umbras.*] Veſperi, cùm vergens Sol ad occaſum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ manè ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1.

Majoreſque cadunt altis de montibus umbræ.

Eclog. 2.

Et Sol creſcentes decedens duplicat umbras.

Sol.] Cicer. de Nat. Deorum n. 68. *Sol dictus, vel quia ſolus ex omnibus ſideribus eſt tantus: vel quia cum eſt exortus, obſcuratis omnibus ſolus appareat.*

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.*] Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis ſolutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. mox cit.

Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenc
Et Sol creſcentes decedens, &c.

43. *Amicum Tempus agens, abeunte curru*
Adducens tempus optimæ & jucundæ poſt lab
rem quieti deſtinatum, *Cum ſe convolvens Sol a*
bitur atque abit, ut ait Cicer. 1. de Divinat.
46. Virgil. Æneid. 2.

. . . . . *Et jam nox humida Cœlo*
Præcipitat; ſuadentque cadentia ſidera ſomnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cùm invectus equis (Sol) *altum pe*
æthera, nec cùm
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore curru

45. *Damnoſa quid non imminuit dies?* Q
non abſumit tempus, rebus omnibus ferens da
num interitumque? Cic. pro Mar. *Nihil eſt o*
aut manu factum, quod non aliquando conficiat
conſumet vetuſtas.

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis p
jores fuêre patres noſtri: nos patribus dereric
ſumus: nobis etiam vitioſiores poſteros relinq
mus: Homer. Odyſſ. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλείονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀμείνους.

Pauci enim filii ſimiles patri;
Plerique pejores, pauci verò patre meliores ſ

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis Absentiâ, & ad Fidem hortatur.

O Asterie, quare ploras Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni Zephyri potiùs veris temporis tibi redditos Bithynis mercibus opulentum? hic ad Oricum ab Austris pulsus, post violentam Capræ astrum, noctes alternas ducit non dormiens, & humide plorans.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thynâ merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum, [282]
Post insana Capræ sidera, frigidas 6
Noctes, non sine multis
Insomnis lacrymis agit.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 5. lib. 1.

1. *Quid fles, Asterie, &c.*] Accommodata valdè apostrophe ista cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, & ad demulcendum mulierem animum idonea. Propert. lib. 2. Eleg. 23,

Quid fles abductâ graviùs Briseide? Quid fles
Anxia captivâ tristiùs Andromachâ? &c.

Asterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἄστρον stella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò pòst frueris tuo Gyge; cùm primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem & ipse cupiens.

2. *Primo vere.*] Cùm flare ab occasu incipiunt Zephyri, seu *Favonii: candidi*, sereni, mites, proditii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii Hyemem molliunt cælum.* Vide lib. 1. Od. 4. initio. *Favonii*] Plaut. in Mercatore. *Hic Favonius spiritus est, iste Auster imbricus: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.* Vide lib. 3. Od. 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel annulis Thynicâ limâ expolitis, quorum mentio est in næniola de morte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel pallellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. seu Περσίδι ἀσπαλάκῃ fortè Thynis piscibus, qui benè multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adeptis nomen; ut placet quibusdam. Pers. Sat. 5. v. 183.

... Rubrumque amplexa catynum.
Cauda natat thyani.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europâ transiêre, à quibus appellantur Bithyni.* Et paulò pòst: *Tenent oram ejusdem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est* &c. ibid. cap. 27. *Est etiam Thynos oppidum Ciliciæ.* Et lib. 4. cap. 11. *Thyni sunt Thraciæ populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces erant, quæ nunc Bithynia fertur.

Vide lib. 1. Od. 35. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.*] Hac lectione vulgatâ memoriam vetustatis aboleri quidam indignantur, leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro, *fidei* nimirùm: quod ita pridem usurpatum docent Prisciannus, A Gellius lib. 5. c. 14. Virgil. Georgic. 1.

Libra die (id est diei) *somnique pares ubi fecerit horas.*

5. *Ille Notis ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita; ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbis illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, Oreum Strabo-ni, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. *Post insana capræ sidera.*] Postquàm ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatum fabulantur. Oritur sub finem Septembris: pariter & Hœdi: de quibus ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Araro, Capra & Hœdi jactatas in mari naves, & pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas Noctes, non sine lacrymis, &c.] Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desiderio contabescit, somno caret, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, à Poëtâ coacervatas. Quid verò jucundius seu amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem, imò & ad excitandam fidem?

Atqui

Verùm internuncius hoſpita anxia, declarans afflictam Chloën ingemiſcere, tuiſque flammis ardere, variis illum *rationibus aſtutè ſolicitat. Exponit quemadmodum infidelis fœmina levem Prætum injuſtis columniis excitârit mortem accelerare Bellerophonti nimiùm pudico. Refert Peleum tantùm non interfectum, cùm temperans eluctatur Hippolytam è Magneſiâ. Quin etiam deceptor narrat hiſtorias crimen admittere ſuadens.* Sed *incaſſum. Etenim rupibus Icarii* maris *durior* iſta *verba excipit hucuſque incorruptus. Tibi verò cave nè, pluſquam par eſt, arrideat Enipeus vicinus.*

Atqui ſollicitæ nuntius hoſpitæ,
Suſpirare Chloën, & miſeram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prætum mulier perfida credulum
Falſis impulerit criminibus nimis
Caſto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat pæne datum Pelea Tartaro,
Magneſſam Hippolyten dum fugit abſtinens:
Et peccare docentes
Fallax hiſtorias monet.
Fruſtrà. Nam ſcopulis ſurdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus juſto placeat, cave.

ANNOTATIONES.

9. *Atqui ſollicita nuntius hoſpita, &c.*] Intereà verò Chloë, apud quam diverſatur & manet Gyges, ejus animum ſolicitat interpoſito nuntio, qui *mille vafer modis* ſuadere conatur, ut obſequatur amori hoſpitæ ſuæ.

10. *Chloën.*] χλόη, *viriditas*; adoloſcentiæ florem vox deſignans.

Tuis dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incenſam, adeoque tuo flagrantem igne, quo tu nempe ureris & flagras ipſa. Virgil. Eclog. 3.

At mihi ſeſe offert ultrò meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prætum mulier, &c.*] Pluribus exemplis Gygen movere incuſſo metu nititur Chloæ nuntius. Narrat Bellerophontem ſimili cauſâ & occaſione propè interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prætum Regem Argivorum hoſpes erat. Anteà ex Homero, ex aliis Sthœnobea ejus uxor, Bellerophontis amore capta ſtuprum obtulit. Hic reſpuit. Tum ille perfidiæ ſuæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prætum, qui credulus iræ exarſit. Cùm tamen hoſpitii jura violare, hoſpitemque ipſe perimere nollet, ad alios occidendum tranſmiſit. Vide Homer. Iliad. 6. Appollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit Maturare necem.*] Ne temporis morâ & cunctatione, Bellerophontis innocentia, à ſe verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non ſine gravi dedecore à viro ipſa mulctaretur. De Bellerephonte jam lib. 1. Od. 27. in fine.

17. *Narrat pænè datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum erepta ferè eſt vita Peleo Achillis patri, dum caſtus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim excandeſcens velut inſidiatum ſuo pudori juvenem detulit viro ſuo. Jovis quidem Hoſpitalis iram veritus ille, Centauris inermem, dubioque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, miſſo Vulcano, à quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evaſit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. & 5. Ovid. Metam. 11. Appollodor. lib. 3. &c.

18. *Magneſſam Hippolyten.*] Uxorem Acaſti Regis Magneſiæ, quæ Theſſaliæ regio. Hinc cognomen, quo diſtinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes Fallax hiſtorias monet.*] Quoniam periculi mortiſque metus parum valuit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloës internuntius. Affert hiſtorias & exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucundè nec infeliciter admiſerunt. Ipſum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, & aliarum amores conſectatum, &c. Fortè addit Paridem & Helenam, &c. *Peccare docentes.* Certè nihil magis, quàm exemplum, vitium ſuadet. Vidam enim oſtendit quaſi tritam & facilem, atque à notâ criminis prope immunem. Apud Cic. *Hiſtoria Magiſtra Vitæ.* Sunt qui legant, *Hiſtorias movet*, nec abſurdè.

21. *Scopulis ſurdior Icarî Voces audit, &c.*] Gyges *adhuc integer, voces* internuntii Chloës illicitantis *audit* immotus, veluti ſcopulus. *Icarium mare*, hodie *Nicarium*, pars eſt Ægei, vel Icariam inſulam: frequentes habet ſcopulos. Nomen ab Icaro in illud lapſo, cùm volare tentaſſet. De eo lib. 1. Od. 1. v. 15. lib. 2. Od. 20. v. 15. lib. 4. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi Ne vicinus, &c.*] Tu verò, Abſtinefac ut æquè fidelis tuo Gygi permaneas. Cautus itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamſi habeat unde amari poſſit.

Quamvis

Quamvis non alius flectere equum ſciens [284]
Æquè conſpicitur gramine Martio:
Nec quiſquam citus æquè
Thuſco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ deſpice tibiæ:
Et te ſæpè vocanti
Duram, difficilis mane.

Tametſi nemò tam peritus equum regendi in Campo Martio ſpectatur; nulluſque tam expedite flumen Hetruſcum tranat. Ædes occlude nocte inunte: nec in vias deorſum aſpice ad ſonitum canoræ fiſtulæ: & crudelem frequenter appellanti, crudelis perſiſte.

ANNOTATIONES.

25. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò ſolertiam natandi & agilitatem præ cæteris oſtentet. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Thuſco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbria, Sabinis, & Latio diſterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude,*] Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ & ſilentio abuſus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro *noctis initio*.

Neque in vias Sub cantu querula deſpice tibia.] Ne per feneſtram in vias deſpecta, neve ſic videaris Enipei reſpondere amoribus, cùm ille, ex more amantium, ante foras tuas nocta canet tibiâ. Vide lib. 1. Od. 25. & hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querula*] Suaviter ludentis ac reſonantis; vel molliori ſono exprimentis amorem Enipei & ejus querimoniam, quòd erga ipſum dura ſis.

31. *Vocanti Duram, difficilis mane.*] Licet ille te incuſet velut ferream, quæ laborantis ægritudine parum movearis; inexorabilis tamen & inexpugnabilis perſevera libidinoſam Enipei contentionem eluctari.

ODE VIII.

Ad MOECENATEM.

Reddit rationem cur Martiis Calendis ſacrificet.

MArtiis cœlebs quid agam Calendis, [285]
Quid velint flores, & acerra thuris
Plena, miraris, poſituſque carbo in
Cæſpite vivo,
Docte ſermones utriuſque linguæ.

O Mœcenas, callens utramque linguam, demiraris quid ego ſine uxore faciam Calendis Martiis, quid donorent flores, & vaſculum thure refertum, atque prunis conſtitutum in gramine viridi.

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Martiis cœlebs quid agam Calendis, &c.*] Miraris quòd ego cœlebs diem hunc feſtum habere videar ſolis conjugibus celebrari ſolitum. Singulorum menſium Calendæ, præcipuè verò Martiæ Junoni dicatæ erant: dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ ſacrificabant. Adde quod eâ die colli cœpta eſt ædes Junonis, quæ conjugio præſidet. Macrob. lib. 1. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Belli etiam per Sabinas illicres compoſiti memoria hinc colebatur. Ovid. Faſtor. 3. Hinc *feminea* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. Et mariti quoque Junoni ſupplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porrò quòd primus menſis apud Romanos erat Martius, & unde Calendæ appellatæ, diſce ex Macrob. lib. 1. cap. 12. & 15.

Cœlebs.] Romani cœlibem dicebant quaſi cœlitem, qui vitam ageret in terris cœleſti ſimilem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnis nempe Horatius ad ſacrificium perſolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile ſeu patera, in qua ponebatur thus adolendum.

3. *Poſituſque carbo, &c.*] Ignis in ara è vivo cæſpite, ſeu virenti gramine ſtructâ. Vide lib. 1. Od. 19.

5. *Docte ſermones utriuſque linguæ.*] Græcæ Latinæque, quarum ſtudio perinde incumbebant Romani. Cic. Offic. Initio, *Ut ipſi ad meam uti-*

Voveram

Scilicet *arboris* ego *lapsu* ferè *exanimatus lautas dapes & hœdum candidum Baccho promiseram.* En *dies iste latus anno vertente* recurrens *corticem pice affixum auferet dolio fumum contrahere capto* sub *Consulatu Tulli.* O *Mœcenas, accipe centenos scyphos*, ob *amicum incolumem, & lychnos*

Voveram dulces epulas, & album
Libero caprum, propè funeratus [286]
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus
Corticem astrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.
Sume, Mœcenas, cyathos amici
Sospitis centum; & vigiles lucernas [287]

ANNOTATIONES.

litatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in Philosophiâ tantùm, sed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi censeo faciendum, ut par sis in utriusque orationis facultate.

6. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque cæteris habeo causam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evasi periculum; unde & sacrificium vovi & sacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur: Arnob. l. 7. &c. Baccho præsertim caper, qui vitibus infestus, eas arrodendo. Virgil. Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

Ovid. fastor. 1.

Rode caper vitem: tamen hinc cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxâ tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Propè funeratus Arboris ictu*] Cadente arbore propemodum oppressus & extinctus. Vide l. 2. Od. 13. & 17.

9. *Hic dies, anno redeunte, festus, &c.*] Anniversarius adest iste dies in festivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *Volventem annum*, ait. Cic. *Vertentem annum.* Somn. Scip. 17. *Cùm ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eamdemque totius cœli descriptionem longis intervallis retulerint, tum ille verè vertens annus appellari potest.*

10. *Corticem astrictum pice dimovebit, &c.*] Resignabit, relinet operculum amphoræ, è subere vel cortice, pice quidem astrictum. Cato. *In amphoram mustum indito, & corticem oppicato.* Tibul. l. 2. Eleg. 1.

Chio solvite vincla cadi.

11. *Fumum bibere institutæ*] Fumo dudum expositæ, unde contentum in eâ vinum jam maturum & lene prorsùs.

Ovid. Fast. 5.

Fumea vina

Martial. l. 3. Epigram. 81.

Cocta fumis musta Massilianis.

Idem. lib. 10. Epigram 36.

Improba fumaria dicit; &,
Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. mox. cit.

Nunc mihi fumosum veteris proferte Falerni
Consulis.

Columel. l. 1. cap. 6. apothecæ superponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur: quoniam vina fumo celeriùs vetustescunt: ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. l. 23. cap. 1. *Minùs infestat nervos, quod vetustate dulcescit. . . . Nos fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus.* Meminit & Coel. Rhodig. l. 26. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*] Consulum nomine solebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide l. 1. Od. 20. & l. 2. Od. 3. Hic certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus dum commendari crediderim. Quòd si vinum conditum fuerat sub L. Volcatio Tullo, qui Consul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno urbis conditæ 687, prolatum verò est ab Horatio postò subjugatos ab Agrippâ Cantabros, de bus sub hujus finem Odes, anno scilicet 7 ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuisset 47. Interea meminisse oportet, quod scribit mox cit. *Falernum nec in novitate, nec in vetustate corpori salubre est. Media ejus ætas anno incipit. . . . . Si sit fumo inveteratum insalubre est. Mangones ista in apothecis exco vêre. Jam & patresfamilias ætatem adeuntes quæ per se cariem traxêre. Quo certè vocabulo consilii dedêre prisci:* nempè vina ad extr senectutem, quæ carioſa est, non esse recon da. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiam amici sospitis incolumitate, seu de Horatii salute, bibe centum cyathos, id est, plures, plures, & totâ nocte mecum perpota. Nu rus finitus pro infinito.

14 *Vigiles lucernas Perfer in lucem.*] Prand ignorabant veteres: at cœnam maximè Pe

Perfer in lucem : procul omnis eſto
Clamor & ira.
Mitte civiles ſuper urbe curas.
Occidit Daci Cotiſonis agmen :
Medus infeſtus ſibi luctuoſis
Diſſidet armis.
Servit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ
Cantaber, ſera domitus catena.
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne qua populus laboret,

lychnos accenſos produce uſque ad diem. Longe abſit vociferatio qualibet & rixa. Dimitte ſolicitudines de civitate. Deletus eſt exercitus Cotiſonis Daci. Medus ſibimet adverſarius bello fatali diſtrahitur. Cantaber Hiſpaniæ fines incolens, *antiquus noſter inimicus, ſubactus eſt*, quamvis *tardâ profligatus victoriâ. Modo Scytha arcu remiſſo incepiant agris diſcedere.*

ANNOTATIONES.

non quidem ut nos ad candelas, ſed ad lychnos & lucernas, producebant uſque ad lucem poſteram, pergrædando, id eſt, ritu Græcorum tota nocte compotando. Plaut. Menæchm. Scen. 3. *Inde uſque ad diurnam ſtellam matutinam potabimus.* Horat. Od. 21. ſeq. *Vivæque producent lucernæ, dum rediens fugat aſtra Phœbus.* Propert. lib. 4. Eleg. 6. in fine:

Sic noctem patera, ſic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam olim perpotandi certamen, propoſitoque victoribus bibonibus præmium placentæ, ut amplius exponam. Epiſt. 19. ad hæc verba, *Nocturno certare mero.* Quod autem nocturnæ cœnæ utiliores ſint corpori, ob Lunæ ſidus vim habens putrefaciendi, adeoque cibos concoquendi; crede, ſi lubet, aſſerenti Athenæo l. 7. c. 1. Quin potius auſculta Caſaubono eo loci, concoctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumq; Philologiæ quam Philoſophiæ ſacris auſpicatius initiatum, bene doctæq; redarguenti.

15. *Procul omnis eſto Clamor & ira.*] Ebrietatis incommoda & vitia Horatius arcet a ſuis epulis: quo forte etiam notat bonitatem & lenitatem vini ſui, cujus cyathos quæat Mæcenas plenum bibere, citra noxam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Od. 27.

17. *Mitte civiles ſuper urbe curas.*] His verbis præfecturam urbis præfecturam tunc geſſiſſe Mæcenatem: qui ſi *privatus* mox appellabitur, ne acciderit aliter quam par eſt, & illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotiſonis agmen, &c.*] O Mæcenas, omitte paululum curas & ſolicitudines, quas civitati provides ſedulus: en hoſtes populi Romani jam domiti ſunt: nec ab ullo quidquam metuendum *Cotiſon* Dacorum Rex ab Augusto victus. L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhærent. Cotiſones Regis imperio, quoties impetus geli Danubius junxerat ripas, decurrere ſolent & vicina populari. Viſum eſt Auguſto gentem aditu difficillimam ſubmovere. Miſſo igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citra, præſidia conſtituit. Sic tunc Dacia non victa, ſed ſummota atque dilata eſt.* Illud vero poſtea factum eſt. Sueton. cap. 21. Octav. *Coercuit & Dacorum incurſiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæſis, &c.* cap. 36. *M. Antonius ſcribit, primum eum Antonio filio ſuo deſponſaſſe Juliam, dein Cotiſoni Getarum regi: quo tempore ſibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petiiſſe.* De *Dacis* jam lib. 2. Od. 10. Hos porro eoſdem eſſe ac Getas, certum eſt. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita ſcribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis. . . . . Porro eam gentem Dacos appello. Nam ita ſe ipſi nominant; eodemque nomine a Romanis appellantur: etſi non ignoro eos a quibuſdam Græcis Getas eſſe dictos. Quod an recte factum ſit, neſcio: illud quidem ſcio Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infeſtus ſibi, &c.*] Medi ſeu Parthi bellis civilibus occupati ſunt. Vide Strabonem lib. 10. & quæ antea nec ſemel de iis annotavi, lib. 1. Od. 26. v. 5. & alibi.

21. *Servit Hiſpana, &c.*] Cantabri ab Agrippa, ſero licet, fracti & ſubacti ſunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap. 20. Auguſtus *externa bella duo omnino per ſe geſſit: Dalmaticum adoleſcens adhuc: & Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auſpiciis ſuis Cantabriam, &c.*

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*] Scythæ armis depoſitis cedunt. Vide lib. 2. Od. 9. in fine, ibique annot. Sueton. Octav. cap. 21. *Ea virtutis moderationiſque fama, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam ſuam Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens ne qua populus, &c.*] Dum mei ſacrificii particeps ſacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca, ut ſi privatus eſſes. Ergo paululum abjice omnem curam urbis, & ſolicitudines de Republica.

Tu quaſi *privatus omitte curare, & plusculum conſulere ne quid detrimenti capiat populus: atque temporis præſentis uſurâ fruare, genio indulgens, & moleſta abjice.*

Parce privatus nimium cavere, &
Dona præſentis rape lætus horæ, ac
Linque ſevera.

ANNOTATIONES.

26. *Privatis.*] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur abſolute: quandoquidem non geris magiſtratum: volunt nimirum urbis præfecturam eſſe officium duntaxat, nec inter magiſtratus cenſeri: Ex Sueton. Octav. cap. 37. *Quo plures adminiſtranda Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum . . . . . præfecturam urbis, &c.* Quod minime placet. Sic igitur intelligo: tu *linque ſevera* tantiſper, i. e. ſerias & graves occupationes intermitte: *præſentis horæ dona*, ſeu gaudia rape, cape, animo plane tranquillo, teque privatum hoc nocturno ſaltem convivio finge & cogita.

ODE IX.

Dialogus Horatii & Lydiæ.

Hor. *Quandiu charus tibi extiti, neque alius præſtantior adoleſcens brachia referebat collo* tuo *candido, felicior* ego *vixi Rege Perſarum.* Lyd. *Quandiu non alteram plus dilexiſti, nec Lydia poſthabita eſt Chloë,* Ego *Lydia magna fama illuſtrior florui* quam *Ilia Romana.* Hor. *Mihi jam dominatur Chloë è Creta,*

Hor. DONEC gratus eram tibi, [289]
Nec quiſquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat,
Perſarum vigui Rege beatior.
Lyd. Donec non alia magis
Arſiſti, neque erat Lydia poſt Chloën;
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.
Hor. Me nunc Creſſa Chloë regit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Donec gratus, &c.*] Ambœbæum carmen eſt cujus hæc lex eſt, ut qui poſterior dicit, priorem vincat, majus aliquid ſubjiciendo. Ode porro hæc tanti æſtimatur a Scaligero, ut ejus deſcribere ſententiam non pigeat. Sic habet lib. 6. Poet. *Omnes Horatii Odæ tantæ ſunt venuſtatis, ut & mihi, & aliis prudentioribus omnem ademerit ſpem talium ſtudiorum. Inter cæteras vero, duas animadverti, quibus ne ambroſiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera eſt tertia quarti libri:* Quem tu Melpomene ſemel, &c. *Altera eſt nona tertii:* Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum ſimiles a me compoſitas malim, quam Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum ſimiles malim compoſuiſſe, quam eſſe totius Tirracomenſis Rex.* Vide in Virgil. Eclog. 3. & 7. Hic zelotypiam uterque ſuam belle exprimit, reſtituendique amoribus prioribus viam ſternit.

2. *Nec quiſquam potior, &c.*] Dum non amplexus tuos alteri conceſſiſti, nec alium mihi prætuliſti in amore.

4. *Perſarum vigui rege beatior.*] Antiqui Perſarum Reges, Cyrus, Darius, ad ſummas opes elati proverbio locum dedere illorum quiſque Regem Regum ſe jactabat. Quin & Perſarum montes pro montibus aureis dicti. Plaut. Stich. Scen. 1.

Neque ille mereat Perſarum ſibi
Montes, qui eſſe perhibentur aurei.

5. *Non alia magis Arſiſti.*] Alii legunt, *aliam*, Æque eleganter utrumque.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin.

6. *Neque erat Lydia poſt Chloën.*] Dum non amaſti Chloën præ Lydia. De hac jam lib. 1. Od. 8. 13. 25.

8. *Romana vigui clarior Ilia.*] Ego me fortunatiorem exiſtimabam, quam fuit unquam Ilia, ſeu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illa lib. 1. Od. 2.

9. *Me nunc Creſſa Chloë regit.*] Nunc ego ſervio amoribus Chloës, quam præter formam commendat Vocis & Muſicæ ſuavis modulatio. Quidam legunt *Threſſa*, i. e. Thrax, ſeu e Thracia: verum lectioni noſtræ favet quod Cretes Muſicæ valde ſtudioſos refert Ælianus.

Dulces

Dulces docta modos & citharæ sciens: [290]
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.
Lyd. Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornithi:
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.
Hor. Quid si prisca redit Venus,
Diductosque jugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloe,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
Lyd. Quanquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, & improbo
Iracundior Adria;
Tecum vivere amem, tecum obeam lubens.

perita suavium modulorum, ac pulsanda lyra; pro qua non verebor vitam profundere, si fata indulgeant animæ residuæ. Lyd. *Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi & Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, si juveni vitæ fata indulgeant.* Hor. *Quid si vetus amor reviviscat, & divulsos copulet aureo vinculo? Si formosa Chloë rejicitur, & ostium* meum *aperitur pulsa Lydia?* Lyd. *Tametsi est ille astro splendidior; tu* vero *es levior subere, atque Adriatico* mari *procelloso ferocior; tecum vivere cupiam, tecum sponte moriar.*

ANNOTATIONES.

12. *Si parcent animæ fata superstiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam; ut illa superstes vivat, quæ est altera pars mei. De superstitione veterum pro alterius salute sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutua, &c.*] Mutuo me amore detinet Calais adolescens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaidis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. 37. cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, sive Thurium, civitas erat in Sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calai bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid si prisca redit Venus?*] Quid faceres, O Lydia, si Horatii vetus in te amor denuo accendatur; nosque dissociatos reconciliet, arctiusque jungat quam olim, imo constringat *jugo aheneo*, seu ære firmiori & nunquam dissolvendo. Vide lib. 37. Ode 33.

22. *Levior cortice.*] Ode superiori, *corticem astrictum pice:* pro subere nempe ponitur cortex, teste Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium est in inconstantes, *Cortice levior*, suber enim naturali sua levitate super aquas fertur & natat.

23. *Iracundior.*] Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. lib. 1.

Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.

Adria.] De eo lib. 1. Ode 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ita facile reconciliantur discordiæ amantium. Et vere dixit Terentius Andr.

Amantium ira amoris redintegratio est.

Plaut. Amphitr. Act. 3.

Ira interveniunt; redeunt rursum in gratiam;
Verum ira, si qua forte eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quam prius.

ODE X.

Lycen admonet ut paulum manſueſcat erga ſe.

O Lyce, ſi potares ultimum Tanaim, marito juncta barbaro, nihilominus fleres me ante januam tuam duram extenſum expenere ventis Septentrionalibus illic habitantibus. Nonne audis quo murmure tuæ fores, quo nemus in adibus magnificis conſitum reſonet ventis perflantibus? utque Jupiter puro numine conſtringat nives demiſſas? Abjice faſtum Veneri odioſum,

EXtremum Tanaim ſi biberes, Lyce, [291]
Sævo nupta viro; me tamen aſperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo ſtrepitu janua, quo nemus 5
Inter pulcra ſitum tecta remugiat [292]
Ventis? Et poſitas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone ſuperbiam,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Od. 6. lib. 1.

1. *Extremum, &c.*] Ejuſmodi cantiones & querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum aliarumque mulierum quas deperibant, ut ſic eas demererentur, atque ab iis tandem ſua patientia victis admitterentur in domum antea ſibi clauſam. Vide quæ annot. l. 1. Od. 25. Plura vero dixi ad Perſ. Sat. 5. v. 165. ubi ſic habetur,

Limen ad obſcenum . . . dum Chryſidis udas
Ebrius ante fores extincta cum face canto.

Extremum Tanaim ſi biberes.] Si nata in Scythia in remotiſſimis illis & frigidiſſimis partibus, ubi ſcaturit Tanais: ſi barbaro proinde, & *ſævo* quoq; *viro nupta* eſſes, quem vereri deberes; te tamen oporteret moveri meis amoribus, cum ante fores tuas excubantem cerneres in iſta aeris intemperie.

Tanaim.] Fluvius iſte notiſſimus, e Riphæis montibus, vel e Caucaſo monte fluere dictus, Aſiam ab Europa dividit: hodie *Don* vocatur. Eſt maxime Septentrionalis, quique Nomades Tanaim accolebant, erant egreſtiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam antea Ode 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen aſperas, &c.*] Non tam dura eſſes ut me jacentem ſuper limen januæ tuæ, frigidiſſima & moleſtiſſima tempeſtate, videres ſine ullo humanitatis ſenſu. Ovid.

Frigidus inque uda ſæpe jacebis humo.

3. *Objicere incolis Plorares Aquilonibus.*] Doleres, ægre ſineres me objici noctu ventis iſtis a Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ov. M. 1.

Scythiam ſeptemque triones
Horrifer invaſit Boreas.

4. *Plorare objicere.*] Sic & locutus Plaut. Aul. Sc. 7. *Aquam hercle plorat, cum lavat, Profundere.*

5. *Audis quo ſtrepitu, &c.*] Quam vehemens ſæviat ventus, judica e concuſſione tuæ januæ, & e murmure arborum viridarii tui graviter ſtridentium.

Nemus inter Pulcra ſitum tecta.] Inſeptis domorum nemora etiam habebant veteres; quorum ſtruendorum rationem docet Vitruv. l. 5. c. 11. *Sint*, inquit, *inter duas Porticus ſita, & in his perficiantur inter arbores deambulationes, &c.* Sueton. Oct. c. 72. *Prætoria ſua quamvis modica non ædem ſtatuarum tabularumque pictarum ornatu, quam xyſtis & nemoribus excoluit, &c.* Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Et nemora in domibus ſacros imitantia lucos.

Cic. ad Quintum fratrem l. 3. Ep. 1. *Nunc domus ſuppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epiſt. 122. Item ſupra l. 2. Od. 3. & Ep. 10. l. 1.

Nempe inter varias nutritur ſylva columnas.

7. *Et poſitas ut glaciet nives Puro numine Jupiter?*] Æſtimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quod purum ſit cœlum, æther ſudus ac ſerenus, quo nives gelu concreſcunt & conſtringuntur: quia tunc tacile diffunditur, quando ſcilicet in aere nihil eſt quo reprimatur frigus: contra nebuloſo æthere coercetur ne ad nos uſque perveniat, ut docet Ariſtot. in Problem.

Poſitas.] E cœlo delapſas, & humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poeticam uſurpatur hoc verbum active, quod tamen abſolute poni ſolet, pro *coaliſcit, concreſcit.* Cic. de Nat. Deor. n. 26. *Tum aqua declarat effuſio, qua neque conglaciaret frigoribus, neque nive pruinave, concreſceret, niſi eadem ſe admiſto calore liquefacta & dilapſa diffunderet. Itaque & Aquilonibus reliquiſque frigoribus adjectis dureſcit humor, &c.*

8. *Puro numine Jupiter.*] Bene ſic legito: alii, *Puro lumine*, vel *limine*; ſed perperam. Jovem pro æthere non raro uſurpari, notum: huic ergo reſpondet vox *numine*. Puro lumine Sol quidem dicatur; at non Jupiter, præſertim concubia nocte, qua Lyces januam occentabat, de more, Poeta noſter.

9. *Ingratam Veneri pone ſuperbiam.*] Venus enim jocis, gratiis, amoribus ſtipata ubique memoratur quibus adverſatur omnino ſuperbia, l. 1. Od. 2.

Erycina ridens,
Quam jocos circumvolat & Cupido.

Ne

Ne currente retro funis eat rota.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens. [293]
O, quamvis neque te munera nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice ſaucius
Curvat; ſupplicibus tuis
Parcas, nec rigida mollior eſculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.

ne funiculus retrorſum abeat rotâ verſatâ. Tyrrhenus pater haud procreavit te Penelopen amantibus intractabilem. O licet te nec dona flectant, nec vota, nec violacens pallor amore tabeſcentium, neque maritus tuus amore pellicis Pieriæ vulneratus, indulge ſupplicantibus tibi, quæ fuiſti hactenus dura à quercu non flexibilior neque mansuetior ſerpentibus Mauritaniæ.

ANNOTATIONES.

10. *Ne currente retro funis eat rota.*] Ne offenſa Venus iram in te ſuam ſtringat; tuque favore ejus deſtituta contemnaris, ut modo me contemnis. Time ergo ſapienter fortunæ vices. Tib. l. 1. Eleg. 5.

Heu canimus fruſtra: nec verbis victa patefcit
Janna: ſed plena eſt percutienda manu.
At tu qui potior nunc es, mea fata caveto.
Verſatur celeri fors levis orbe rota.

Iſto tamen loco metaphora videtur eſſe ducta non a rota fortunæ volubili & inſtabili; ſed potius a rotis & trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia ſublevat & trahit pondera, ſi bene teneatur: at ſi dimiſſus fuerit, & rota & funis & pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Senſus itaque Horatii erit: O Lyce, ne Veneris tu vincula nexuſque ſperne. quæ ſi dimiſeris, cave ne res tuæ retro & peſſum eant ac diſſolvantur. Virg. Ecl. 8.

Veneris dic vincula nectu.

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.*] Non es ut Penelope, Spartana, nec educata inſtructaq; duris moribus auſteraque vivendi ratione: imo venuſtam, lepidam, tractabilem genuit te pater Italicus, vel Hetruſcus, ut placet quibuſdam, nec abſurde. Hetruſcos ludorum ac voluptatum amatores nemo neſcit: refert Cœl. Rhodig. l. 15. c. 11. atque a Lydis traxiſſe originem ſuſpicatur. *Penelopen difficilem procis.*] Hæc Ulyſſi uxor viro ſuo fidem ſervans viginti annos abſenti, procos bene multos acriter ſolicitantes, patrem etiam novas nuptias ſuadentem eluctata eſt. Homer Odyſſ. 2, 6, 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio cum Thuſcia. Ovid. Metam. 14.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.

Porro ſynedochice illi pro Italis univerſis vel Romanis accipi poſſunt.

14. *Tinctus viola pallor.*] Color vultus mei pallidus inſtar violarum, quas etiam pallentes vocavit Virg. Ecl. 2. Sunt enim aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. cap. 6. Quanquam duo tantum genera violarum agnoſcit Nicander, pallidum & luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *Pallor amantium.* Ovid.

Palleat omnis amans; color eſt hic aptus amanti.

Nimirum recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, & quoniam intenſior in amantibus eſt, ſpiritus vitales magis diſſipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieria pellice ſaucius.*] Quanquam nec offenſa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuria ad me amandum inclinaris. Hoc certe eſt irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quondam alia minus gravate fert uxor: at ſi a marito fallatur, quicquid eſt in vita jucundi perdit, Ovid.

Sed neque ſalvus aper media tam ſævus in ira eſt,
. . . . . .
Nec lea,
Famina quam ſocii deprenſa pellice lecti
Ardet, &c.

Pieria.] Vel nomen factum a ſolo natali, ad augendam invidiam, quaſi diceret, peregrina, & ex ea Macedoniæ regione: vel notat ſcilicet, pſaltriam, ob Pierium montem Muſis ſacrum: cujuſmodi mulieres ut plurimum exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis parcas.*] Indulge aliquid ſupplicanti etiam apud te. Quis enim ſupplices unquam acerbe repulit, niſi qui humanitatem exuit? Ex ſententia veterum, qui talem hominem velut execrabilem averſabantur: cum & natura ſupplicibus parcere doceat.

17. *Eſculo.*] Arbor eſt glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De ea Plin. lib. 16. & nos jam lib. 1. Od. 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occaſum extenſa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenoſa iſta loca, aquarum penuria & Solis æſtu arentia & fervida, omne genus ſerpentum alunt etiam ſæviſſimorum.

Latus iſtud haud ſemper erit tolerans liminis & pluvia.

Non hoc ſemper erit liminis aut aquæ [294]
Cœleſtis patiens latus. 20

ANNOTATIONES.

19. *Non hoc ſemper erit liminis, &c.*] Amores meos tibi ſponte oblatos ne modo ſperne: nec enim ero ſemper ea robuſta & ferventi ætate, qui tui gratia poſſim & velim pernoctare ante januam, & cubare ſuper durum limen ædium tuarum. Epod. 11.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi poſtes, & heu
Limina dura quibus
Lumbos & infregi latus.

19, 20. *Aqua Cœleſtis patiens.*] Imbres aliaque hyemalis tempeſtatis incommoda perpeti non ſemper libebit. Certe contra in Lycen jam vetulam acriter ſcripſit Ode 13. lib. 4. Ovid.

Sæpe feres imbrem cœleſti nube ſolutum
Frigidus, inque uda ſæpe jacebis humo.

ODE XI.

Ad MERCURIUM.

Ut ſibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

O Mercuri, (ſiquidem te præceptore Amphion ſaxa cantu movit) & tu, lyra chordis ſeptenis reſonare perita; neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum opulentorum menſis, tum fanis Deorum, *numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde.*

MERCURI (nam te docilis magiſtro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque teſtudo reſonare ſeptem
Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata, nunc & [299]
Divitum menſis & amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obſtinatas
Applicet aures.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa Lib. 1. Od. 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopa filius ſuavi lyræ ſono dicitur moviſſe lapides, ut, ipſis inter ſe compoſitis & ſuperſtructis, Thebarum muri civitaſque ædificata fuerint. Vide Epiſt. ad Piſones, ver. 394. Plutarch de Muſica. Propert. Lib. 3. Eleg. 2.

Saxa Citharonis Thebas agita per artem
Sponte ſua in muri membra coiſſe ferunt.

3. *Teſtudo reſonare ſeptem Callida nervis.*] E teſtudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi, lib. 1, Od. 10. Tribus primo chordis, deinde quatuor, tum ſeptem, poſtea novem inſtructa; demum etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1, Pindar. φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id eſt, ἑπτάφθογγον, vocat. Virg. Eclog. 2.

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula.

Et Æneid. 6. v. 646.

Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum.

Porro ſeptenas diapaſon ſpecies ſeu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis iſtis perinde ſingulis, non abs re contendit Glareanus.

6. *Nec loquax olim, neque grata.*] Prius muta & ſine ullo pretio; at, poſtquam in lyram eſt concinnata, gratum edidit ſonum, dulceſque modos ac numeros expreſſit; ut requiſita & adhibita ſit in divitum conviviis & Deorum ſacris.

6. *Divitum menſis.*] Quod vini vim ſervidiorem elidere valeat Muſica, hanc ideo priſci adhibebant in ſuis conviviis. Teſtis Plutarch. lib. de Muſica: & Homer. Odyſſ. ubi cithara convivii ſodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in ſacrificiis Deorum ſolerter revocatis, hiſtoriam narrat ſat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obſtinatas Applicet aures.*] Cantus dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, viam ſterne, ſenſimq; meos amores inſinua. Ex Plutarcho, Muſica concinno ſuo temperamento corpora menteſque revocat & emollit. Et lib. de Superſtit. ait ex Platone, Muſicam non deliciarum cauſa, & pruritus aurium datam, ſed ut animi perlodos improbe laſcivientes decenter reducat.

Quæ

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, & rivos celeres morari.
Cessit immanis tibi blandienti [296]
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin & Ixion, Tityusque vultu
Risit invito: stetit urna paulum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum pœnas, & inane lymphæ

quæ sicut equa trium annorum exultat & ludit per apertos agros; fugitque attrectari, & nuptiis immunis, necdum potulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, & rapidos tardare fluvios. Tibi demulcenti morum gessit Cerberus crudelis aulæ janitor; licet caput illius furiis æquale stipent serpentes multi, & ex ore tres linguas habente halitus pestilens & labum finat. Quinetiam Ixion & Tityus facie prætulerunt hilaritatem non sponte: stetit dolium tantisper aridum, dum suavi cantu Danai filias detineres. Discat Lyde crimen & supplicia famosa puellarum, & vacuum aquâ

ANNOTATIONES.

9. *Quæ, velut latis equa trima campis Ludit.*] Velut equa non domita juveniliter lascivit & ludit per campos discurrendo & exiliendo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, a virili autem consortio hactenus abhorret. Lib. 2. Od. 5.

Circa virentes est animus tua
Campos juvenca, &c.

10. *Ludit exultim.*] Anacreon.

Πῶλε Θρηϊκίη, τί δὴ μὲ
. . . . . .
Νηλεὸς φεύγεις·
. . . . . .
Νῦν ἢ λειμῶνας τε βόσκεαι
Κῦρά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.
Equulea Threicia quid me
Crudeliter fugis?
At nunc prata depasceris,
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres, &c.*] Nota est Orphei fabula feras & arbores trahentis ad lyræ dulces modos: Vide Lib. 1. Od. 12. & Epist. ad Pisones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*] Virgil. Eclog. 8.

Quorum stupefacta carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus.

15. *Cessit immanis tibi blandienti, &c.*] Et hoc ad Orpheum pertiner, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum dimulsisse lyra fertur. De eo jam lib. 2. Od. 13. & Virgil. Georgic. 4. v. 481.

Quin ipsa stupuere domus atque intima leti
Tartara, cæruleisque implexa crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora.
Atque Ixionii vento rota constitit orbis.

21. *Quin & Ixion, Tityusque vultu Risit.*] Pulsante cytharam Orpheo recreari visi sunt illi, suasque pœnas oblivisci; ut vultu quædam signa lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem supplicii, tristitiam exigentis. De Tityo Od. 4. hujus libri sub finem. Ixion Junoni stuprum inferre conatus ad inferos pulsus est, & rotæ inter serpentes alligatus assidue circumvolvitur. Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Illic Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rota.

Vide Pindar. Pyth. Od. 2. ubi refert. Ἰξίονα ἐν πτερόεντι τροχῷ πεῖνται κυλινδόμενον, Ixionem in alata rota circumquaque versatum.

22. *Stetit urna paulum Sicca, &c.*] Danai Argivorum Regis filiæ laboriosos cruciatus intermisere paululum, dum caneret Orpheus. Vide l. 2. Od. 14. Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc, ut opinor, id est avo florente puellas
Quod memorant laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nulla ratione potestur.

Hinc Proverb. apud Plaut. Pseud. *in pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde scelus, &c.*] Discat Lyde quas pœnas Dii attribuunt mulieribus in suos amatores crudelibus: hincque desinat mihi dura esse.

26. *Virginum.*] Danaidum.

Inane lympha Dolium, &c.] Vide supra.

vas evaneſcente ex imo fundo, perennemque ſortem, delictis etiam apud Inferos reſervatam. Scelerata (quid enim pejus valuerint?) Scelerata, inquam, illæ ſævo gladio perimere ſponſos valuerunt. At è pluribus una tædis nuptialibus idonea egregiè fraudulento erga patrem fallatem, & in omnia ſecula illuſtris virgo extitit. Quæ ait adoleſcenti ſponſo, Exurge, ne diuturnus tibi ſopor unde non metuis comparetur: ſocerum & impias ſorores effuge; quæ tanquam deæ vitulos adepta totidem, (heu!) diſcerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra ſepta. Ide parens duris vinculis ornat,

Dolium fundo pereuntis imo; [297]
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam ſub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ ſponſus potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendide mendax, & in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi ſomnus, unde
Non times, detur: ſocerum & ſceleſtas [298]
Falle ſorores;
Quæ velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior, nec te feriam, nec intra
Clauſtra tenebo.
Me pater ſævis oneret catenis,

ANNOTATIONES.

28. *Seraque fata.*] Vel, longa & diuturna; vel tarde venientia, eoque graviora.

33. *Una de multis, &c.*] Hypermneſtra Lynceo ſponſo pepercit, ſalvumque abire & fugere juſſit; dum ſorores juſſu patris ſuos ſponſos neſarie jugularent; at ipſa noluit exequi impie præſcripta; unde & nomen ſibi fecit immortale. Quidam ſcribunt duas fuiſſe quæ ſponſis vitam adimere non ſuſtinuerunt, Hypermneſtram & Bebrycen. Euſtath. in Dionyſ. Alex.

Face nuptiali Digna.] Honore matrimonii digna. Quod noctu ſeu veſperi nupta deducebantur domum ſponſi, hinc fax præferebatur. Feſtus, *In nuptiis*, inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, & aqua ſpargebatur nova nupta, ut ut caſta paraque ad viram perveniret, ſive uti ignem & aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentem Splendide mendax.*] Recte fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejuſque filios generos ſuos impia & cruenta fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis ſuis Danai fratris totidem filias in matrimonium popoſcit. Hic recuſavit, quod ex Oraculo accepiſſet a genero ſibi mortem inferendam. At cum inſtaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipſa nocte nuptiarum, ſponſos vino luxuriaque ſopitos cultro ſingulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captam hora vitos enecarunt, excepta Hypermneſtra, quæ Lynceum ſervavit. Hic vero poſtea Danao interempto Argivum regnum invaſit, atque Oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo Nobilis ævum.*] Hypermneſtram virginem manſiſſe, hocque pactum cum Lynceo ſponſo, nonnulli tradunt. Vide Pauſan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Od. 10. &c.

38. *Ne longus tibi ſomnus, &c.*] Ne tibi mors afferatur a Danao patre ſororibuſque meis: Ægypti enim patris tui ſtirpem extinguere conjurarunt. Ovid.

Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus;
Nox tibi, qua properes, una perennis erit.

Apud Heſiod. *Somnus mortis frater*; apud Virg. *Conſanguineus lethi ſopor*, dicitur Catull.

Nox eſt perpetua una dormienda.

39. *Sceleſtas Falle ſorores.*] Celeriter fugiendo, prava ſororum mearum conſilia elude.

45. *Me ſavis oneret catenis, &c.*] Obſerva quam artificioſe Poeta ampliſicet ac laudet fidem & lenitatem Hypermneſtræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad ſibi amanti favendum. Vide Ovid. Epiſt. Heroid. ubi Hypermneſtra Lynceo ita ſcribit:

Clauſa domo teneor, gravibuſque coercita vinclis,
Eſt mihi ſupplicii cauſa, fuiſſe piam.
Me pater igne licet, quem non violavimus ullo,
. . . . . .
Aut illo jugulet quem non bene tradidit enſi,
Ut qua non cecidit vir nece, nupta cadat.

Quod

Quod viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quo te rapiunt & aurae,
Dum favet Nox & Venus: I secundo
Omine, & nostri memorem sepulcro
Sculpe querelam.

quoniam sponsum infelicem benigna servavi: me navi mandes ad ultimos etiam Numidarum tenus. Abi quo te ferent pedes & ventus, dum nox & Venus obsecundant: abi faustis auspiciis, & ad tumulum meae querimoniam, quâ nostri recordatio permaneat.

ANNOTATIONES.

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare, Numidia proprie litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnum Algerii. Hic vero non ita stricte sumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter Marmor & feras nihil habet insigne; Masinissæ nomine tantum clara. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quo te rapiunt & aurae.*] Seu terra seu mari fuge quamprimum: *dum favet nox & Venus*, i. e. amor in te meus.

51. *Nostri memorem sepulcro Sculpe querelam.*] Cum me a patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meam in te pietatem Danai crudelitate male pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hypermnestram in judicium vocatam a patre, quod Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, &c. Ovid. mox cit.

Et sepeli lacrymis perfusa fidelibus esse,
Scriptaque sint tumulo nostra sepulcra brevi:
Exul Hypermnestra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

ODE XII. Ad NEOBULEN.

Hebri Amore contabescentem.

MIserarum est neque amori dare ludum, [299] *Aerumnosarum est, nec amori*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tristrophos: Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quod sæpe a Sotade usurpatum. Alii Rhythmicum, quod fere nullus pedum numerus inist.

Primi quique duo versus tribus constant Ionicis a minore, tertius vero quatuor: hoc modo:

Mĭsĕrārŭm est | nĕquĕ āmōri dăre lūdŭm.

Alii longe aliter, volunt carmen esse tricolon tetrastrophon; ut duos priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus; quartus Adonicus: sicque tribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere aut exanimare metuentes patruæ
Verbera linguæ, &c.

1. *Miserarum est, &c.*] Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine & scopo hujus Odes. De carmine diximus: de versuum serie, vide annot. ad v. 9. denique quid velit poeta, & qua mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Odem, qua Neobulen in Hebri amore confirmet adversus patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurde; ut Horatius irrideat mulierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præanimi impotentia desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.] Sane puella & mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem & gaudium, vel ex amore vel e vino, quæque ita metuit reprehensiones & castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profecto exempli monitum, nisi sarcasmi sale condiatur, & corrigatur ut ante dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid.

Ego dare me ludum meo nato institui, ut animo obsequium
Sumere possit. Æquum esse puto: sed nimis nolo desidia,
Et dare ludum.

Theophrast. apud Athen. l. 13. *Quis negabit eas fabas vivere qui amant? &c.* Theophil. ibid. *Qui amantes amantes esse putat, ipse desipit, &c.*

Neque

indulgere, nec moreres dilucre vino ſuavi, vel diſcruciari, timentes ictus linguæ patruæ. At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Veneris, tibi telas & laborioſa Minerva opus excutit pulchritudo Hebri Liparenſis; quin etiam eques ſolertior ipſo Bellerophonte, nec pugillatu nec tardo curſu ſuperatus,

Neque dulci mala vino lavere, aut exanimari metuentes patruæ verbera linguæ.
Tibi qualum Cythereæ puer ales, [300]
Tibi telas operoſæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:
Eques ipſo melior Bellerophonte, [301]
Neque pugno neque ſegni pede victus,

ANNOTATIONES.

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pelli curas jam dictum alibi ſæpius, eoque exhilarari animum, teſtis etiam ſacer textus.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis: & fonere*, pro *ſonare*, &c.

3. *Exanimari metuentes.*] Metu reprehenſionis prope mori.

Metuentes patruæ verbera linguæ.] Pater filio ſemper indulgens, at patruus ſeverior: & hinc proverbio locus, *Patrua lingua, ſapere patruum.* Perſ. Sat. 1. v. 11. *Cum ſapimus patruos.* Noſter poſtea l. 2. Sat. 3. *Ne ſis patruus mihi.* Cic. pro Cœlio: *Qui in reliqua vita mitis eſſet . . fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter: objurgavit M. Cœlium, ſicut neminem unquam parens.* Et de Quincto tratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, Lib. 10. Epiſt. 6. *Vellem ſuſcepiſſes juvenem regendum; pater enim nimis indulgens: quicquid ego aſtrinxi relaxat. Si ſine illo poſſem, regerem, quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cythereæ, &c.*] At tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipſius imperio domita ſponte obtemperas: ipſi tota vacas, lanificio & quotidiano opere prorſus abjecto.

Qualum.] Quaſillum, calathum, in quo reponant mulieres penſum, filum, ſtamen, fuſos, forſiculas.

Cytherea.] Ita dicta Venus, vel a Cythero Cypri inſulæ oppido; vel potius a Cytheris inſula, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo, ipſius numini ſacra; in quam & dicitur primum advecta marina concha. Ovid. Faſt. 4.

Veneri ſacra Cythera petit.

Puer ales.] Cupido Veneris filius, cui alas aſſingunt & appingunt. Vide apud Athen. l. 13. cap. 2. de alato Cupidine verſus plane lepidos. Eubulus quidem hoc fere ſenſu ibi ſcribit: *Quiſquis mortalium primus alatum amorem pinxit, aut cera finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim minime eſt, aut facilis; imo gravis ſupra modum. Quorſum ergo illi penna? &c.* Alexis ibid. *Aiunt vulgo non volare Deum Amorem, ſed illos qui amant; alia vero de cauſa alas aſſigni,* Ariſt. ibid. *Amor, apud Superos pertubans omnia, e Deorum eſt cœtu cœlitus, & hinc ad nos exilio depulſus. Audaci autem & petulanti praciſa ala, ne revolare in cœlum poſſet; ablatas vero pennas dederunt Victoriæ geſtandas, præclara hoſtis ſpolia, &c.*

5. *Operoſa Minerva Studium.*] Lanificio textriniſque artibus præeſt Minerva. Heſcoper. dier.

Ἀθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν.

Minervam opera docere, ingenioſam telam texere. Virgil. Æneid. 5.

Operam haud ignara Minerva.

Æneid. 7.

Bellatrix, non illa colo calathiſve Minervæ
Fœmineas aſſueta manus.

6. *Studium aufert, &c.*] Sic amore die noctuque rem amatam animo duntaxat objecit, aliarum omnium rerum cogitationem & curam aufert. Sappho.

Γλυκεῖα μᾶτερ ἔ τοι
Δύναμαι κρῖναι τὸν ἰρὸν,
Πόθον δαμεῖσα παῖδος,
Βραδινὰν δι' Ἀφρόιταν.

Dulcis mater haud poſſum ordiri telam,
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido, amore capta Æneæ, cætera negligit omnia. Æneid. v. 86. Vide lib. 1. Od. 8. ibique annot.

Neobule.] Νέος βυλὴ, *juvenile conſilium*: vel νέος βῶλος, *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Species & decor adoleſcentis Hebri e Lipara oriundi: quæ præcipua eſt inter Æolias inſulas, in mari Tyrrheno, v. *Lipari*; pendet e Sicilia; modo bene culta, & arce munita eſt.

Nitor Hebri, Eques, &c.] Dictio plane inſolens carens exemplo, & quæ bilem movit eruditis admiratoribus Horatii, ejus iſto loco cacoethes am notantibus.

7. *Eques ipſo melior Bellerophonte, &c.*] In Campo Martio paſſim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum eſſe, equum vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Od. 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque ſegni pede victus, &c.*] Exercebat ſe Romana juventus pugilatu, cursu pedeſtri, equitando, natando, &c. lib. 1. Od. 8.

Simul

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, &
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

ſtatim humeros oleo perfuſus abluit in fluminis Tiberi; peritus etiam configere cervos ex agitato agmine fugientes patenti campo, atque velox aprimere aprum denſo virgulto abditum.

ANNOTATIONES.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.*] Hunc verſum interſerunt aliqui ſeptimo loco, planiori quidem ſenſu: verum præterquam quod repugnat carminis lex, & inſtituta verſuum ſeries; ſiquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id inſuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis uſitatarum. Nam poſt decurſionem in Campo Martio duplicem, equo nempe & pedibus, poſtq; luctam, ſeu pugilatum, ſequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum ſudorem ac pulverem; quod Horatius belle hic expreſſit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem, &c.*] Hebrus non tantum campeſtri victoria inſignis, ſed & venandi ſolertia.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per ſilvas & campos vagari ſolent. Vir. Geor. 3.

Confertoque agmine cervi.

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt *arte* ſive *arcto*, id eſt, denſo. Videtur tamen Horatius Homerum ſecutus, Iliad. λ. circa medium, *de apr.*

Ὁ δ' τ' ἐξ ἠϊόι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.

Ille vero prodit e profundo fruticeto, ſeu loco arboribus condenſo.

Excipere.] Incautum & ex inſidiis capere.

ODE XIII.

Ad FONTEM BLANDUSIÆ.

O Fons Blanduſiæ ſplendidior vitro,
Dulci digne mero, non ſine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem prælia deſtinat
Fruſtra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro ſanguine rivos
Laſcivi ſoboles gregis.

[283]

O Fons Blanduſine, vitro lucidior, digne vino ſuavi, cum floribus; cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; quique laſciviam & certamina incaſſum præparat; nam proles gregis luxurioſi tibi tinget frigidas aquas rubro cruore.

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſupra Od. 5. Lib. 1.

1. *O fons, &c.*] Hic fontis Blanduſiæ apotheoſim quandam agnoſcunt nonnulli. At ſaltem notare licet, ex mente veterum fontes ſacros fuiſſe, & aliquid numinis habuiſſe: quare illis ſacrificabant, ut & Horatius præſtat iſtic Lib. 1. Od. 1. *Aqua caput ſacra.* Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, ſitus erat in prædio noſtri Poetæ, de quo l. 2. Od. 18. v. 14. & Ep. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne ſacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non ſine floribus.] Libantes vina coronabant. Virgil. Georgic. 2. v. 528.

Socii craterа coronant.

Te libant, Lenæe, vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Craterasque magnos ſtatuunt, & vina coronant.

Tibull. lib. 2. eleg. 5.

Coronatus ſtabit & ipſe calix.

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores iſtos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, quod floribus ſpargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo fruſtra meditatur prælia in allos hœdos. Ovid. Faſtor. 3.

Fonti Rex Numa mactat ovem;
Plenaque odorati diſponit pocula Bacchi.

5. *Venerem & prælia deſtinat.*] Laſcivum & petulans animal hœdus. Sic. & Od. 22. ſeq.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

Te

Te minimè attingit æsperum tempus ardentis Caniculæ. Tu amœnum frigus suppeditas tauris arare fatigatis atque erranti gregi. Tu celeberis etiam inter illustres fontes cum prædicavero ilicem extensam super rupibus excavatis, è quibus desiliunt aquæ tuæ leniter strepentes.

Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile [303]
Fessis vomere tauris 11
Præbes, & pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis; unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

ANNOTATIONES.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebus etiam Canicularibus æstum nequaquam sentis; tuque vel tum umbram & frigus præbes, cum Sol primam partem Leonis ingreditur, mense Julio; quando per dies multos sævit *insana Canicula & siccas messes coquit*; ut ait Pers. Sat. 3. v. 5. Vide lib. 1. Od. 17. v. 17. annot. Plin. 2. cap. 40. *Canicula exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur. Fervent eo exoriente maria: fluctuant in cellis vina, moventur stagna . . . .* Eodem lib. cap. 47. *ardentissimo æstatis tempore exortum Canicula sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 15. ante Augusti Cal. est . . . Solis vapor geminatus ardore sideris.* Idem. lib. 9. cap. 16. *totum mare sentit exortum hujus sideris . . . .* lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium 23. die. Sentiunt id maria & terra . . . . accendisque Solem; & magnam æstus obtinet causam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus e fontibus nominatissimis, me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enascuntur commoda: *cavis impositam ilicem saxis*, innatam saxis quercum; & ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

Quercus & ilex
Multa fruge pecus, multa dominum juvet umbra.
. . . . . .
Fons etiam vivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracum, nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Epist. 16. jam ante cit.

ODE XIV. Ad POPULUM ROMANUM.

De Augusti Reditu ex Hispania, Cantabris devictis.

O Populo Romane, Augustus quem paulò ante dicebamus quæsiviſſe lauream morte emendam, instar Herculis, jam ex Hispaniâ regione domum redit triumphans. Ergo fœmina, uno

HErculis ritu modo dictus, ô plebs, [304]
Morte venalem petiisse laurum
Cæsar, Hispana repetit Penates,
Victor ab ora.
Unico gaudens mulier marito 5

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 5. lib. 1.

1. *Herculis ritu, &c.*] Horatius hac Ode Augustum gratulatur incolumem tum e morbo tot diuturno, cum e periculis belli difficillimi. Nimirum ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio devicto Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, &c.* Porro ad expeditionem Cantabricam profectus Cæsar Tarracone detentus est morbo pertinace, e quo tamen convaluit, rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi subinde rebellarunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus Morte venalem petiisse laurum, &c.] De Augusto ægrotante dicebamus nuper, illum periculo vitæ comparandum sibi quæsiviſſe laurum & gloriam; nobis vero pacem: sicut Hercules orbem suscepit monstris liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor & salvus rediit ad nos ex Hispania, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito Prodeat, &c.*] Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Impe-

Prodeat

Prodeat, juſtis operata Divis;
Et ſoror clari ducis; & decoræ
Supplice vitta
Virginum matres juvenumque nuper [305]
Soſpitum. Vos ô pueri, & puellæ
Jam virum expertæ, male nominatis
Parcite verbis.
Hic dies vere mihi feſtus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæſare terras.
I, pete unguentum, puer, & coronas,
Et cadum Marſi memorem duelli;
Spartacum ſi qua potuit vagantem [306]
Fallere teſta.

lata viro procedat, ſacro facta aquis mumimibus: nobilis etiam Imperatoris ſoror; atque matres puellarum & adoleſcentium haud ita pridem ſalvarum, ornata tanta ſupplicanti. Vos ô juvenes & adoleſcentula marito juncta, abſtinete vocibus inauſpicatis. Iſta lux mihi ſanè feſtiva depellet moleſtias ſolicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim hoſtilem, *Auguſto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum & coronas, atque amphoram teſtem belli Marſorum, ſi* fortè *aliquod fictile dolium potuit latere Spartacum graſſanti.*

ANNOTATIONES.

ratoris optimi, præ cæteris autem Livia Druſilla Auguſti conjux amantiſſima, eique pariter ſolicitiſſima, forma & pudicitia perinde inſignis. De ea quædam ſatis ſingularia narrat Dio lib. 58. ut quod obvios forte nudos habuerit, quos majeſtatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo: apud caſtas illos nihil a ſtatuis differre, &c. Vix ad rem eſt quod aliqui hic obſervant monogamiam pudicitiæ eſſe notam; atque eas corona ſolitas honorari caſtimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2.

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.] Facto prius ex more domi ſacrificio, placatiſque Diis domeſtici s, *Juſtis*, ui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem & incolumitatem præſtitere. Quidam ro *Divis*, legunt *ſacris*.

7. *Et ſoror clari ducis.*] Pariter etiam Octavia uguſti ſoror, Antonio nupta: procedant & atronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo ello ſalvi redierunt. *Decora ſupplice vitta*; i veſtitus & ornatus matronarum erat propri; in primis autem ſupplicantium & ſacrificanum. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos o pueri, & puellæ.*] Hos in ſacris aderi patet ex Ode prima hujus libri.

11. *Male nominatis Parcite verbis.*] Et hæc elliguntur facile ex dictis in Ode mox cit. *le nominatis*, quæ netas eſt nominari, quæe malum omen afferrent. Non abſurde legunt *qui, male ominatis.*

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne ſacra late; ſilentio potius & mente attenta juvate.

14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potur Auguſtus, nec ullas civiles turbas metuo, hoſtiles impetus & incurſiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *Poteſt eſſe bellum ſine tumultu: tumultus eſſe ſine bello non poteſt. Quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum eſt tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæſare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum ſemel atque iterum a condita urbe memoriam ante ſuam, clauſum in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta ter clauſit*, Lib. 4. Od. 5.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæſare? Quis ferat
Bellum curet Iberia?

Et Od. 15.

Cuſtode rerum Cæſare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I pete unguentum, puer, &c.*] Lætitiæ ſigna plurima; epulæ, & in his vinum vetuſtate exquiſitum, unguenta, flores, coronæ, muſica. Vide lib. 1. Od. 9. 38. &c.

18. *Cadum Marſi memorem duelli.*] Vinum diffuſum & in cella conditum tempore belli, quod Marſicum, Italicum, Sociale, nuncupatum eſt; nimirum ante annos plus ſexaginta. Tum *ab omni parte Italiæ, duce & auctore belli diſcurſante Popedio*, qui Marſos ſub ſignis habebat *diverſa per populos, & urbes ſigna cecinere.* Tandem *Marſos Gabinius diſcuſſit.* Vide L. Flor. lib. 1. cap. 18.

19. *Spartacum ſi qua potuit vagantem fallere teſta.*] O Puer, quære nobis vinum Marſici belli notam habens; ſi quidem ex eo ſupe-

Dic

Jube quoque Neæra canora ut festinet in nodum colligere capillos myrrheos. Quod si impediaris ab importuno janua custode, abscedito. Canescentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id vero minimè tolerâssem juventute fervidus, sub Munatii Consulatu.

Dic & argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus,
Litium & rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventa,
Consule Planco.

ANNOTATIONES.

fuit, & effugit Spartaci vastationem & depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatæ sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. 3. cap. 20. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio*, inquit, *quippe cum servis militaverint, gladiatores imperaverint, &c. . . . . Spartacus, Crixus, Oenomaus effracto Lentuli ludo cum triginta aut amplius ejusdem fortunæ viris eruperunt Capua: servisque ad vexillum & ad auxilium vocatis, cum statim decem amplius millia coissent hominum, non modo affugisse contenti, jam vindicare volebant . . . . . totam pervagantur Campaniam . . . . . terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam esset justus exercitus, e viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos, e ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt, &c. . . . . Ille* Spartacus *de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator . . . . . Consulares quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam C. Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis de invadenda urbe Roma deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur: pudoremque Rom. Licinius Crassus asservit . . . . . Spartacus, in primo agmine fortissime dimicans, quasi imperator, occisus est.* Vide Plutarch. in Vita Crass. Appian. Lib. 1. Bell. Civil. Oros. Lib. 5. Cap. 26, &c.

21. *Dic & argutæ properet Neæræ, &c.*] Adduc, o puer, & Neæram voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinus vel incompta, & collectis tantum in nodum capillis. Nam *dum comuntur amnes est:* repentinum vero gaudium nostrum haud fert moram. Vide Lib. 2. Od. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel myrrhino unguento delibutum; vel, subflavum & myrrheo coloris. Quibusdam placet legere *myrtium*, id est, medium inter flavum & nigrum.

23. *Si per invisum mora janitorem Fiet, abito.*] Redi vero quamprimum, si non statim admittaris, sique moram faciat custos januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 6.

Janitor indigne dura religate catena,
Difficilem moto cardine pande forem.
. . . . . .
Aspice ut invideas, inimicaque claustra relaxa.
. . . . . .
Non te formosa decuit serva puella
Limina: sollicito carcere dignus eras.

Et Lib. 2. Eleg. 2.

Quem penes est dominam servandi cura, Bagoë,
. . . . . .
Si sapis, o custos, odium (mihi crede) mereberis. Desine, &c.

25. *Lenit albescens animos capillus.*] Ja nempe deferbuit prima ætas & ardor juvenilis, injuriæ ac repulsæ impatiens. At, si oli simile quid contigisset, continuo exarsissem i & mox vecte, armis, vi effractum for properassem: quando Munatius Plancus co sulatum gerebat anno U. C. 711. ego ve Horatius annum ætatis agebam vigesim quartum. Vide postea Od. 26. v. 7. Annot.

ODE XV.

In Chlorin jam Vetulam.

UXOR pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ
Famoſiſque laboribus.
Maturo propior deſine funeri
Inter ludere virgines,
Et ſtellis nebulam ſpargere candidis.
Non ſi quid Pholoen ſatis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectius
Expugnat juvenum domos, [308]
Pulſo Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Laſcivæ ſimilem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonſæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpereus roſæ
Nec poti vetulam fæce tenus cadi.

Tu conjux Ibyci egeni impone finem aliquando tuæ libidini & infami operæ. Jam propinqua morti tempeſtiva ceſſa colludere cum adoleſcentulis, atque pulchris fidelibus caliginem inſpergere. Si quidpiam Pholoe convenit, haud etiam tibi, O Chlori. Nata tua aptius aggreditur ædes adoleſcentium, velut Baccha pulſato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit laſcivire capræ inſtar petulantis. Tibi exoletâ convenit lana ad celebrem Luceriam detonſa, minime verò lyra, aut ſertum è roſis rubicundis, vel amphora ad fundum exhauſta.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Uxor.*] Cum meretricem appellet, abutitur hoc nemine, ſiquidem dignitatis eſt, non autem voluptatis, ut aiebat Commodus imperator. Porro ſolebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: Ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ & laſciviæ. Vide annot. ſupra Od. 3. in fine.

3. *Famoſiſque laboribus.*] Queſtui meretricio: nec plura comminiſci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuria. Cic. de Rep. l. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famoſa, ei cogenti oſculum non ferebant.* De Orat. 2. *Ad famoſas vetuit me mater accedere.* Plaut. Aſinar. *Diſſerum me famoſum facit ſuis flagitiis.*

4. *Maturo propior deſine funeri ludere.*] Publ. Syrus ad rem prorſus ita ſcribit, *Annus cum lubricus, morti delicias facit.* Cic. Offi. 1. n. 123. *Luxuria cum omni ætate turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Sin autem libidinum intemperantia acceſſerit, duplex malum eſt, quod & ipſa ſenectus concipit dedecus, facit adoleſcentium imprudentiorem intemperantiam.* Ovid. *Turpe ſenilis amor.*

10. *Thyas.*] Bacchi ſacerdos, a θύειν. Unde & Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 19. v. 9. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Od. 18. ſub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*] Te lanificium decet jam ad ſenium vergentem; non autem laſcivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibuſdem Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, ſita eſt in planitie paſcuis abundante, in qua educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 8. *De ovibus generis eximii, Calabras Apulaſque milites noſtri exiſtimabant.* Plin. lib. 8. c. 48. *Lana Apula laudatiſſima . . . . . villo breves, penulis celebres, &c.* Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat avis.

In ea quoque urbe templum erat ſacrum Minervæ, ex Strab. l. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuiſſe lanificium, fuſe dixi ad Od. 12. præced.

Non cytharæ, decent.] Alibi notavi cithariſtrias ut plurimum fuiſſe meretrices: patet e Terentio aliiſque paſſim.

15. *Nec flos, purpureus roſæ.*] Coronæ & ſerta e roſis in conviviis uſitata tibi minime conveniunt; ſiquidem ætati florenti flores duntaxat idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *ſed* pro *nec*; ut bibacis Vetulæ vitium notetur. Sed Poeta voluit magis indicare vetulam Chlorim minus jam bibacitati aptam; meretricium porro id proprium fuiſſe conſtat. Vide lib. 1. Od. 36. v. 13. & ſeq. Contra honeſtis mulieribus, & quidem *matronis Romanis, uſus vini*

ODE

quidem ignotus; ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus a Libero patre intemperantia gradus ad incestum Veneream esse consuevit: inquit Valerius Maximus lib. 2. c. 1. Idem testatur Polybius l. 6. Plut. Athen. l. 10.

Vetulam face tenus, &c.] Quidam legunt *vetula, face tenus*, voluntque designari vetus vinum: sed O nugæ: tu lector adverte potius expressam Theocriti sententiam Idyl. 7.

Πίομαι . . . . . .
. . . κολίσσαι τ' ἐς τρίγα χεῖλος ἰρίδαν.

Bibam, calicibus ad facem labrum insigne.

ODE XVI. Ad MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: se tenui Re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, & valida janua, nectum vigilantium canum massa custodia clausam Danaën abunde tuebantur noctu à mœchis, nisi Jupiter & Venus irrisissent Acrisium inclusa puella meticulosum observatorem: quippe viam fore securam apertamque numini in aurum mutato. Aurum gaudet pervadere medios custodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici

INclusam Danaën turris ahenea, [309]
Robustæque fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ 5
Custodem pavidum Jupiter & Venus
Risissent: fore enim tutum iter & patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites, [310]
Et perrumpere amat saxa, potentius 10
Ictu fulmineo. Concidit Auguris
Argivi domus ob lucrum,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 6. lib. 1.

1. *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, & gravia adversus avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quidquam habet aut pronunciat Schola Christianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius, subinde Rex Argivorum, cum ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui e filia sua nasceretur, eam tenebat arcta custodia inclusam. At Prætui Acrisii frater auro primum custodes, dein ipsam Danaën corrupit, exeaque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4.

Jupiter admissus nil esse potentius auro,
Corrupta pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illingentes custodiendis ædibus adducebantur, præsertim e Laconica & Arcadica regione. Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40 ubi de canum hde pluribus disserit, vocatque *fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu & ululatu tristitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimum noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui male agit, odit lucem, ut non arguentur opera ejus.*

5. *Si non Acrisium, &c.*] Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ timebat, ob Oraculi responsum, de quo ante.

9. *Aurum per medios ire satellites, &c.*]

Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα κ' ἀΐδα πύλας,

Aurum aperit omnia etiam inferorum portas.

Apul. lib. 9. auro solent adamantinæ etiam pertringi fores. Huc facit epithethum *impudens, viribus late patens*, quod Plutoni tribuitur, Homer. Odyss. 1. Pindar. Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi domus, &c.*] Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit: ad bellum autem trahere volvit Amphiarum vatem. Hic auguriis suis doctus male cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illam frustra conatus est; ipse vero fugit, & latuit, una conscia Eriphyle uxore sua. Cum ergo quæreretur, latebras illius detexit, pacta monile aureum sibi dandum a Argia uxore Polynicis, Adrasti filia; quod olim summa arte Vulcanus fabricarat gemmisque exornarat.

Demen-

Demersa excido. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit æmulos
Reges muneribus. Munera navium [311]
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam
Majorumque fames. Jure perhorrui,
Late conspicuum tollere verticem,
Mæcenas equitum decus.
Quanto quisque sibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto; & transfuga divitum
Partes linquere gestio,

familia interiit propter quæstum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Angescentes opes comitatur solicitudo, & cupiditas ampliorum. O Mæcenas equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valde splendidum. Quo majora sibi quisque ademerit; eò ampliora consequetur à Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium, atq; opulentorum castra fugitivus deserere exulto,

ANNOTATIONES.

narat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eò sibi suisque impendere non ignarus. Porro cum dedicisset se ab Eryphyle prodium, filio Alcmæoni ut matrem interficeret mandavit. Quod cum præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu debiscente terra cum suo curru & auriga absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa excidio*; vel, ut legunt alii, *exitio*. Vide Stat. Thebald. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam tum profectus.* Et Act. in Verrem 6. n. 39. *Eriphylam accepimus in fabulis, ea cupiditate, ut cum vidisset monile (ut opinor) ex auro & gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri prodere.* Et 1. de Invent. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quod in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. 6. v. 445.

Mœstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater urbium custodes pecunia solebat corrumpere: & cum expugnari vix posse nunciaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit, annon asellus auro onustus in eam penetrare posset? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vita, & Val. Max. l. 7. c. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ ante tuisse quam victorem*; a Juvenale Satyr. l. 2. appellatur *Callidus emptor Olynthi*. Porro id faciebat rite, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita consulenti responderat:

Ἀργυρίοις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα κρατήσεις.

Argenteis hastis pugna, & omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Crete, cum infirmiores juvaret semper donec mutuis contentionibus omnes concidèrent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. & 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, & *majorum fames* seu desiderium & cupiditas quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde & ait, avaris pecuniam esse τὸ & *finem*, non πέρας *terminum*, Juv. Sat. 12. v. 139.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.
Et minus hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui Late conspicuum tollere verticem.*] Merito abhorrui a magnis opibus nimiaque potentia: quia noveram in his curas & solicitudines certas esse & molestas; contra, in mediocri fortuna inesse felicitatem.

21. *Quanto quisque sibi plura negaverit.*] Quanto paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, neganique ambitione quod petit: tanto plura obtinebit e Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit; non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans. Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere: seu omnibus nudari & nihil cupere quam dives esse & solicitus. Democritus aiebat: *Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitorem, quanto felicior hic, qui
Nil caperet, quam qui totum sibi posceret orbem.
Passarus gestis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio, ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo parvo contenti.

honorum ſpretorum poſſeſſor magis illuſtris, quam ſi meis granariis conderem id omne quod colit Apulus laborioſus; ego interim egens ſummis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, & ſilva paucorum jugerum, meſſiſque mea ſpes ſecura eſt, ignota illi qui fœcunda Libyæ dominatur; ejuſque *fortunâ melior* eſt. *Licèt mihi neque apes Calabriæ mel producant, neque vinum* apud me *ſeneſcat in cado Formiano, neque lanæ precioſæ creſcant in Galliæ paſcuis: at gravis egeſtas non adeſt: ſiquæ majora cupiam, tu donare minimè recuſares. Exigua tributa ſolvam facilius refranata cupiditate,*

Contemptæ dominus ſplendidior rei,
Quam ſi, quidquid arat non piger Appulus, [312]
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, ſilvaque jugerum
Paucorum, & ſegetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit, ſorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læſtrigonia Bacchus in amphora
Langueſcit mihi, nec pinguia Gallicis
Creſcunt vellera paſcuis;
Importuna tamen pauperies abeſt: [313]
Nec, ſi plura velim, tu dare deneges.
Contracta melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,

ANNOTATIONES.

25. *Contempta dominus ſplendidior rei.*] Quia imperioſe dominor exiguis meis bonis, & majora deſpicio, mihique ipſe ea denego; hinc ſplendide me oſtento. Contra dives avarus velut mancipium ſervit opibus, ſordideque vivit: eſtque *inter opes inops*. Senec. Epiſt. 73. *ecturrunt (quod genus egeſtatis graviſſimum eſt) in diviſiis, inopes.* Nam *deeſt avaro tam quod habet, quam quod non habet.* Claudian.

Semper inops quicunque cupit.

29. *Pura rivus aqua, &c.*] Eſt mihi apud Sabinos in valle amœniſſima prædiolum, ubi e fonte Blanduſiæ Digentia rivus limpidiſſimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo ſupra Od. 13. Eſt *ſilva paucorum jugerum*, ſed ad neceſſitatem uſumque foci ſufficiens: eſt *ſeges certa* & fundus non mendax ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *ſorte beatior* ſum eo, qui *fulget* imperio fertilis Africæ, & *cendit horreo quidquid de Libycis verritur areis.* Lib. 1. Od. 1. Mea tamen falſicitas illum *fallit*: id eſt, neſcit me beatum, ſeque infelicem & miſerum eſſe, quod & parta ſervandi, & majora acquirendi nunquam non cura diſcrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Et ſi nihil exquiſitum poſſideo, nec mel Calabriæ, qua in regione ſunt flores apibus gratiſſimi; unde & optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maxime laudatas: at res habeo neceſſarias ad victum; neque mala paupertatis ſane importune experior.

34. *Nec Læſtrigonia Bacchus in amphora Langueſcit mihi.*] Nec domi habeo vinum Formianum quod reſervem donec vetuſtate pretioſum [fiat.] Læſtrigones, qui & Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Langueſcit.*] Sic Od. 21. ſeq. *languidiora vina* ponit pro exquiſitis, ob maturitatem quam vetuſtas attulit.

Nec pinguia Gallicis creſcunt vellera paſcuis.] Nec mihi ſunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ paſcuis, lanam afferentes laudatiſſimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis ita ſcribit: *generis eximii Calabras Apulaſque mitiſtes noſtri exiſtimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallica pretioſiores habentur, earumque præcipua Altinates*, Altinum urbs olim præclara Veneziæ, quæ regio Galliæ Tranſpadanæ erat. Iſtius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis,
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem teſtatur; additque *alba Circumpadanis nulla profertur.*

38. *Nec ſi plura velim, tu dare deneges.*] Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tribuit egregie Poeta, accepti beneficii memor & toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. & Epod. 1. ſic eidem ſcribit:

Satis ſuperque me benignitas tua Ditavit.

39. *Contracta melius parva cupidine, &c.*] Vitam facilius ſuſtentabo, & exigua pendam veſtigalia, pauca poſſidens, quam ſi ingentes habenti divitias magna perinde tributa eſſent exſolvenda.

Quam

Quam ſi Mygdoniis regnum Halyattici
Campis continuem. Multa petentibus
Deſunt multa. Bene eſt cui Deus obtulit
Parca quod ſatis eſt, manu.

quam ſi Lydia ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix eſt is cui manu contracta Dii dederunt quantum ſufficit.

ANNOTATIONES.

41. *Quam ſi Mygdoniis regnum, &c.*] Quam ſi totas Phrygiæ Lydiæque opes poſſiderem. Vide lib. 2. Od. 12. ſub finem.

Regnum Halyattici.] Halyattes Cræſi pater fuit: uterque regnavit Lydiæ, & divitiis celebratus eſt, quas e Lydiæ metallis hauſerant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo lib. 9. 14. 15. Scribendum videtur fuiſſe *Halyattii*.

42. *Multa petentibus Deſunt multa.*] Vide lib. 9. cap. 8. *Verum perfecto eſt*, inquit, *quod obſervato verum uſu ſapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat . . . . . & minus habendum eſſe, ut minus deſit, &c.*

43. *Bene eſt cui Deus obtulit Parca, &c.*] Sapientiſſimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat; *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: ſed tantum victus meo tribue neceſſaria.*

ODE XVII.

Ad ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut Diem craſtinum hilariter agat.

ÆLI vetuſto nobilis ab Lamo, [314]
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne faſtos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Litoribus tenuiſſe Lirim,

O Ælii illuſtris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac univerſum poſterorum familiam in annalibus mentionem eorum ſadentibus) genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluiſſe Formiarum civitatem; & circa Lirin Marica ripas alluentem longe reg-

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia gens etſi plebeia Romæ inclaruit honoribus & præclare geſtis. Variis cognominibus totidem illuſtres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus eſt ortus ex ea ſtirpe Antonius Imperator. Lamiarum porro tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. ſcripſerit; *quadam Lamiarum*, pro una matronarum vetuſto nobilitate ſuperbarum. Hinc intelligendus videtur idem, qui Lib. 1. Od. 26, & 36. ſcilicet Q. Ælius Lamia, bello Auguſti Cantabrico præfectura & bellicis rebus inſignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens & appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege & conditore Formiarum. Has tamen a Laconibus ædificatas alii contendunt. Euſtath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formia, Hormia dictum, ut exiſtimavere, antiqua Laſtrigonum ſedes.* His vero Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides a Priamo rectius efferatur.

4. *Faſtos.*] Annalium libros in quibus totius anni ſic deſcriptio; atque nomina Conſulum, & res egregiæ confectæ annuatim & breviter notantur. Feſt.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in litorali ora Campaniæ inter Cajetam & Minturnas, ubi nunc Moia pagus elegans; a Saracenis exciſa eſt anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ Litoribus tenuiſſe Lirim.*] Liris fluvius, qui & Liternus Appiano, Latium ſeparat a Samnio & Campania, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibuſdam, Venus marina, cui ſacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam, lib. 1. Od. 31. v. 7.

Maricæ.] Illa ante dicta Circe; ut Quirinus ante Romulus: ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Inſtitut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita ſcribit: *ob ater-*

nasse: craſtinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ conſperget; ſi me non decipit cornix longæva, pluviam præſagiens: ficca ligna congere, dum licet; cras genium placabis vino & porcello duorum menſium, cum ſervis à labore vacantibus.

Late Tyrannus. Cras foliis nemus [315]
Multis, & alga littus inutili
Demiſſa tempeſtas ab Euro
Sternet; aquæ niſi fallit augur
Annoſa cornix: dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero [316]
Curabis, & porco bimeſtri,
Cum famulis operum ſolutis.

ANNOTATIONES.

nam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, & novis cooptatis: ſi quidem Romulus Quirinus, Juno Mutata . . . Circe Marica, &c. Virg. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno & Nympha genitum Laurente Marica.* Fuit & Marica ſilva in Latio novo, & Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, a Nympha Marica denominata. Martial. Lib. 13. Epig. 83.

Liris quem ſilva Marica
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, diſcrimen nullum: vox tamen odioſa cœpit eſſe ob aliquorum ſævitiam. Senec. de clementia l. 1. c. 2. *Tyrannus fabula a Rege diſtat non nomine . . . . . ſpecies ipſa fortuna, ac licentia par eſt: niſi quod tyranni ex voluptate ſaviunt; Reges ex cauſa & neceſſitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere ſolent? Sed quoties utilitas ſuadet: Tyrannis ſævitia cordi eſt.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempeſtas erit, quæ arborum folia decutiet, & agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris verſari & operi ruſtico incumbere; ergo interim hilaritati & genio indulge, & ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Alga.*] Herba eſt Marina ad nihil utilis.

Euro.] Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente hyemali Vulturnus*, quem *Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

Ut neque largis
Aquoſus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aqua niſi fallit augur annoſa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempeſtatem, auguror e cornice crocitante. Hæc ſi ter aut quater & liquida voce crocitet, ſerenitatem indicat. Servius in Virg. Georg. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At ſi plena voce & rauca, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. l. 18. c. 35. hyemem præſagiunt terreſtres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes ſeſe: ſed maxime cornix.

13. *Annoſa cornix.*] De hujus vivacitate Heſiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Heſiodi verſus ita Latine vertit quidam:

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi
Tempora corvus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos ſi mavis ex Auſonio, vide Idyll. 18.

Dum potes aridum Compone lignum, &c.] Igne frigus, mœſtitiam ex aëris intemperie nalci ſolitam hilari convivio propulſa. Certe cœlo male affecto, affici pariter corpus noſtrum & ingraveſcere, non raro experimur. Contra id incommodi valet locus luculentus, & *lætitia Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis, & porco bimeſtri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti ſunt hic. Imo verba iſta contrarium oſtendunt. Nam quo die hauſerant vitales auras, eo vitam adimere victimæ, religioni ducebant veteres; nec proinde ſanguinem fundebant, aut mactabant hoſtias, ut annotavi ad Perſ. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas & hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium & placere ſe exiſtimabant. Unde manarunt iſtæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene obſervat Caſaubonus.

15. *Porco bimeſtri.*] Porcellus tener etiam priſcis exquiſitum ferculum. Varro de Re Ruſt. lib. 2. cap. 4. *Suillam pecus donatum ab natura dicunt ad epulandum: iis itaque animam eſſe datam proinde ac ſalem, qua ſervaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 141. vocat.

Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii cauſa celebratis. Hunc vero ita curabant non in natali ſolum, ſed quolibet anni die.

ODE

ODE XVIII.

Ad FAUNUM.

Ut ſibi ſuiſque propitius ſit.

FAune Nypharum fugientum amator,
Per meos fines & aprica rura
Lenis incedas; abeaſque parvis [317]
Æquus alumnis;
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboſo pecus omne campo,
Cum tibi Nonæ redeunt Decembris:
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus.

Faune amans Nymphas fugientes, tranſi benignus per meos limites agroſque Soli expoſitos, ac diſcede propitius tenellis fœtibus; ſiquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copioſum in paterâ Veneri amicâ, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembris tibi ſacræ vecurrunt, pecudes cuncta laſciviunt in pratis: vicus feſtum celebrans herboſo campo requieſcit cum bobus non laborantibus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus, ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quod *fokat fari in ſilveſtribus locis*: unde & ſilvarum & agrorum Deus habitus eſt. Huic Romæ ſacra fiebant bis in anno; ineunte vere, ut novam ſementem ſervaret ac foveret; & Nonis Decembribus, cum jam conditæ ſunt omnes fruges: utque pecori ſanitatem & fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, & in ſacris decantatam patet. De eo jam. l. 1. Od. 4. & 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Priſci capripedes & ſalacitatem. Hinc inviſi erant Nymphis, caſtiſque Dryadibus, Hamadryadibus, quas ſilvis & arboribus præeſſe ethnici credebant. De laſciviagreſtium illorum numinum S. Auguſtin. de Civit. Dei lib. 15. cap. 33. Virg. Georg. init.

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadeſque puellæ:
Munera veſtra cano.

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem & placidum habere; etenim iracundus putabatur & peſtilens, utpote infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. 1. πικρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu inſomnia & terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani ſcilicet & inanes.

Abeaſque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat ſuperſtitio veterum, ut a quibuſdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, peſtilentem Deum ne agnis & capreolis nocear, qui aluntur in agris & villis. Fruſtra nonnulli interpretati ſunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis*.

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi rite quotannis ſacrificio, vel, quemadmodum pius in te ſum, ita mihi propitius ſis.

6. *Larga nec deſunt, &c.*] In ſacris anniverſariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copioſe libo.

Veneris ſodali crateræ.] Scilicet abſque Baccho friget Venus. Ex Ariſtophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, *Vinum lac Veneris*. Ovid. remed. amor.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quod ab Horatio dudum erecta: vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit ruſticis iſtis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenſo thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludis herboſo, &c.*] Cum Faunalia celebrantur Nonis, ſeu die quinta menſis Decembris, tum ex more pecus otioſum aratro omnique opere ſolutum quieſcit & ludit in campos; ut et pagani ipſi feſta hæc agentes lætitiæ vacent. Quem certe ritum deprompſerant e ſacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui eſt. Non facies omne opus in eo, tu & filius, & filia, & ſervus, & ancilla, & jumentum tuum*, &c. cap. 23. *Septimo die ceſſabis, & requieſcat bos & aſinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præſidenti ædes Romæ ædificatæ pridem e multaticiis pecuariorum pecuniis.

Lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus fternit folia in tuum honorem: agricola humum moleſtam ter plantâ ferire latatur.

Inter audaces lupus errat agnos: [318]
Spargit agreſtes tibi ſilva frondes:
Gaudet inviſam pepuliſſe foſſor
Ter pede terram.

ANNOTATIONES.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam cuſtodiam & tutelam quaſi ſentientes in lupum audacter incurrunt, ſeu nil mali ab eo metuunt.

14. *Spargit agreſtes tibi ſilva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores ſuis ſe foliis exuunt, atque humi ſpargunt; nimirum ſub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad ruſticum ſolenne. Virgil. Eclog. 5.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet inviſam pepuliſſe foſſor, &c.*] Choreas & ſaltationes in feſtis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Inviſam terram.] Cujus opere & cultura quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, foſſor, intermiſſo diurno labore, tunc otio, quieti, hilaritati indulget. Lucret. lib. ruſticam feſtivitatem & ſaltationem ita deſcribit.

Non magis opibus jucunde corpora habebant.

. . . . . .

Tum joca, tum ſermo; tum dulces eſſe catbini
Conſuerant, agreſtis enim tum Muſa vigebat.
Tum caput atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus & ſolis laſcivia lata monebat.
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Faſt. 6.

Hi ludunt: hos ſomnus habet: pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulſat humum.

ODE XIX.

Ad TELEPHUM.

Quod veteres Hiſtorias curioſius ſectetur; Voluptatem vero negligat.

Quàm longè remotus ab Inacho ſit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refert, atque ſtirpem Æaci,

QUantum diſtet ab Inacho [319]
Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, & genus Æaci.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quantum diſtet, &c.*] Telephus Poëtæ Horatii familiaris, ejus certe rivalis in amore Lydiæ, ex Ode 13. Lib. 1. Is Græcorum antiquas hiſtorias evolvere & eloqui amabat. Ejuſmodi itaque res intempeſtive & prolixe narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad ſermones traducit loco & tempori magis congruos: invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum Augurem Licin Murenam utriuſque amicum.

Quantum diſtet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerunt ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Athenienſium Regem ultimum: verum modo quærendum eſt potius unde & quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ Ex Euſeb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. Lib. 2. Inter Inachum & Codrum interceſſerunt anni ſeptingenti & ſeptuaginta quinque, aut non multo ſecus.

2. *Pro patria non timidus mori.*] Codrus Rex Athenienſium, cum ex Oraculo didiciſſet eos fore victores in eo bello quod cum Dorienſibus ſui gerebant, quorum Dux cecidiſſet, hoſtium caſtra vili habitu adiit, militem jurgio laceſſivit, atque vulneratum ad ſui cædem provocavit. Quod ubi Dorienſes accepere, ſponte ſe victos confeſſi abſceſſerunt. Vide Juſtin. Lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. c. 6. &c. Ex Euſeb. Chron. ann. M. 4130. *Codrus juxta reſponſum ſeipſum morti tradens interimitur bello Peloponneſiaco, in quo Heraclidarum regnum deſtructum eſt, quod 382 annis preſeveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent ad

Et

Et pugnata ſacro bella ſub Ilio.
Quo Chium pretio cadum [320]
Mercemur; quis aquam temperet ignibus,
Quo præbente domum, & quota
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ propere novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, Auguris
Murenæ: tribus aut novem
Miſcentur cyathis pocula commodis. [321]
Qui Muſas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet

& certamina commiſſa ad Trojam ſacratam: ſiles autem quo pretio emamus amphoram vini Chii; quis calefaciat aquam; quis domum ſuppeditet, & quâ horâ frigus Pelignum repellam. Da cito, famule, poculum nova Luna, da noctis media da Murena Auguris. Tribus aut novem ſcyphis aptè pocula miſcentur. Qui colit muſas impari numero, poëta ſimpeſcens novem poſcet ſcyphos.

ANNOTATIONES.

Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipſum Æacum, ejuſque poſteros Peleum, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollod. lib. 3.

4. *Pugnata ſacro bella ſub Ilio.*] Bis capta fuit Troja: primum ab Hercule; deinde a Græcis, quinquaginta poſt annis.

Sacro.] Vel quod urbis ejus muri a Diis ſunt ædificati. Supra Ode 3. v. 21. Vel quod multa illic erant templa. Vel potius ex Homeri ſententia, apud quem non ſemel *ἱρὸν Ἴλιον*, leg. Alii *ſacrum* pro execrabili hic ſumunt, ut exiſtimo, abſurde.

5. *Chium.*] In Græcis vinis Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 5. cap. 20. Chii vites ſeverunt primi. Ex Plin. lib. 14. 7. *In ſumma gloria ſuis Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum; quod veteres ſemper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio ſeu de potione calida, quam quidem in deliciis apud veteres fuiſſe, multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum, &c.*] Quis nobis domum præbebit, ſeu apud quem epulabimur, dum in Pelignis verſabimur. Nam vel eo erant perrecturi, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius ſcribebat; vel certe Pelignum frigus metonymice dicit; ſpeciem pro genere. *Quota* hora menſæ accumbam, & cum quibus; & in cujus domo luculentus accendatur mihi focus ad propulſandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valva* dicitur, eſtque in Aprutio; olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ propere novæ.*] Invitat, imo traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copioſe, ipſeque prior arripit ſcyphum & propinat. *Luna nova* poculum petit, vel quod oriente Luna, & veſperi convivia adibant veteres; vel quia feſtæ erant Calendæ & epulis veſpertinis celebrabantur.

10. *Noctis media.*] Ad id tempus producebantur Cœnæ.

Da, puer, Auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis acceſſionem optimo & amico viro factam, impenſe lætemur; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ cenſebatur, ſoluſque erat perpetuus. Augures auſpiciis, ut Pontifices ſacris præfuere: velut interpretes internunciique Deorum tantæ dignationis habiti ſunt, ut qui aruſpicinam fecerat, in Senatum aſcribi & inter Patres legi fas eſſet. Et a prima urbis origine iidem Reges & Augures, ipſeque Romulus hoc Munere eſt functus. Fab. Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſumma cum laude Auguratum geſſiſſe ad ultimam ſenectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia obſervare; a Diis monita contemplari: de ſomniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, reſponſa dare: prodigia procurare & expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. c. 19. nec non lib. 2 cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuiſſe L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater, de quo lib. 2. Ode 10. Non moror quod ſomniarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane poſterum cœnam eſſe protrahendam: nimirum quia mane Auguria captari conſueverant, & ſub ortum Solis. O ſagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas eſt tres aut novem cyathos poſcere: nimirum qui demereri volet Charites ſeu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria ſibi pocula miſceri jubebit: qui vero colit Muſas novenas Poeta, is novies bibet in honorem illarum. Auſon.

Ter bibe, vel toties ternos: ſic myſtica lex eſt.

12. *Commodis.*] Juſtæ magnitudinis, inquiunt aliqui; alii, plenis & perfectis; alii contra: minoribus & ebrietatem non inducentibus: optime, convenientibus; ut ſit ſenſus: commode & convenienter quiſque impari numero vel ter vel novies potet.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiamſi inde fieri debeam attonitus & vino, novies ta-

Gratia nudis ſororibus comitata contentiones timens vetat ſumere pluſquam tria pocula. Placet furere. Quare tacet ſonus fiſtula Phrygia? Quare tibia cum citharâ pendens non reſonat? Manus ego ceſſantes averſor. Sterne roſas, puer. Strepitum inſanum audiat Lycus invidus, nacnon vicina Lyco vetulo minime idonea. O Telephe, nubilis Chloë quærit te denſis capillis ſplendidum, te nitida parem Veſpero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.

Vates. Tres prohibet ſupra
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta ſororibus.
Inſanire juvat. Cur Berecynthiæ
Ceſſant flamina tibiæ?
Cur pendet tacita fiſtula cum lyra?
Parcentes ego dexteras
Odi. Sparge roſas. Audiat invidus [322]
Dementum ſtrepitum Lycus,
Et vicina ſeni non habilis Lyco.
Spiſſa te nitidum coma,
Puro te ſimilem, Telephe, Veſpero.
Tempeſtiva petit Chloë.
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

ANNOTATIONES.

men ego Poeta bibam, tum ob Muſarum numerum, tum quod hilaritatis modum neſciam in iſti Murenæ honoris amplitudine. Auſon. *Propter mediam noctem, & novam Lunam, & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet ſupra, &c.*] Charites rixarum metuentes quæ ex ebrietate & nimio vino ſæpius excitantur, amantes autem pacem & animi tranquillitatem, tria tantum pocula indulgent, plura vero prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus.] Tres numerantur enim, Aglaïa, Thalia, Euphroſyne. Vide lib. 4. Ode 7. v. 5. ibique annot.

18. *Inſanire juvat.*] Lib. 1. Od. 27. de inſania ex immodica compotatione. *Verecundum Bacchum ſanguineis prohibete rixis, &, impium clamorem lenite, ſodales.* De liberiori paulo animi geſtientis laſcivia, lib. 2. Od. 7. in fine.

Non ego ſanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere eſt amico.

18, 19. *Cur Berecynthia Ceſſant flamina tibia?*] Cur non jam inflantur & inſonant tibiæ & citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in Sacris Cybeles, quæ a Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta eſt. Alii dicunt tibias inventas primum in Phrygia & Lydia: ac propterea Berecynthias hic vocari. Lydas autem lib. 4. Ode ult. in fine. Porro harum modus & numerus concitatior, proindeque bacchantibus Martis Deum ſacrificulis magis etiam permovendis (de quibus lib. 1. Ode 18.) quibuſvis epulantibus etiam & compotantibus pluſculum excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus gravis ac ſedatus, eumque docendos pueros, præcipit Ariſt. Polit. 8. Æolius, ſaltatione aptus. Ionius vetus aſperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*] Vel parce vinum miniſtrantes, vel a cantu pulſandiſque inſtrumentis Muſicis ceſſantes, torpentes, otioſas:

22. *Sparge roſas.*] Ut nihil lætitiæ deſit, O puer, etiam floribus ſterne menſam ac triclinium.

22, 23. *Audiat invidus Dementum ſtrepitum Lycus.*] Clamor ac ſtrepitus noſter ebrioſis conſuetus & hilaritatis index, Lyci vicini noſtri, capularis, morioſi, auribus obſtrepat, bilemque & invidiam moveat.

24. *Vicina ſeni non habilis.*] Quippe junior adoleſcentula. Ergo & ipſa quæ triſtiori ſeni nubere voluerit, noſtram audiat lætitiam, quo perperam ſe feciſſe non ſine dolore agnoſcat.

25. *Spiſſa te nitidum coma.*] Denſi capilli juvenem indicant: nam in ſenibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Veſpero.*] Sideri Veſpertino.

27. *Chloë.*] Alias *Rhode.*

28. *Me lentus Glycera, &c.*] Contabeſcere facit, languore afficit, & conſumit; *lentus penitus macerat ignibus*, ut eſt in Ode 13. l. 1.

ODE

ODE XX.

Ad PYRRHUM.

Ne a Puella Nearchum dilectum conetur abstrahere.

NON vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ? [233]
Dura post paulo fugies inaudax
Prælia raptor;
Cum per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos:
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, & leni recreare vento [234]
Sparsum odoratis humerum capillis:

O Pyrrhe, an *non agnoscis, quàm periculosè Getulæ leænæ fœtus auferas? Paulò post,* tu *prædo timidus fœva certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes perget* illa *excellentem Nearchum requirens. Magna contentio* utrum *præda tibi potior an illi eveniat. Interea, dum tu veloces tela educis illa* verò *dentes formidandos exacuit; dicitur controversia judex collocasse victoriam sub nudâ plantâ, ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfusos, in scapulam pendentes.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*] Missis figmentis somniatorum quorundam, qui hic commenti sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversus Romanos bellante, & per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. principes interpretati sunt; explosis etiam aliis qui M. Antonii res gestas metaphorice hic notari, perperam dixere: tu Lector emunctæ naris, intellige simpliciter Pyrrhum Horatii quendam sodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem: quem a tali consilio dimovere conatur Poeta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tam periculose amasium suum puellæ abstrahis quam leænæ catulos raperes. Vide Plin. l. 8. c. 16.

2. *Getulæ.*] Gemlia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix: de qua jam l. 1. Ode 23. v. 10. & l. 2. Ode 20. v. 15.

3. *Dura post paulo fugies, &c.*] Nil enim asperius irritata muliere, præsertim sibi quod amat asserere laboranti. Senec. Herc. Oet. Act. 2.

Cruentus fœminas stimulat dolor . . .
Scylla & Charybdis Sicula conterquens freta
Minus est timenda. Nulla non melior fera est.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno usurpata. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones disserit v. 46. & seq. ubi, inter alia, hæc scribit:

. . . . . *Ego cur acquirere pauca*
Si possum, invideor; cum lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit semperque licebit
Signatum præsente notâ producere nomen, &c.
. . . . . *si volet usus*
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

5. *Cum per obstantes juvenum catervas.*] Observa, lector, quam eleganter in allegoria sua persistat. Sensus est: cum illa, spretis amatoribus bene multis, unum quærit Nearchum.

Insignem.] Præclarum semper videtur quodcunque amatur.

7. *Grande certamen tibi præda, &c.*] An tibi potius quam illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas Promis.*] Dum tu artes omnes insumis ad puerum tibi asserendum: illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

11. *Nudo sub pede.*] Nearchus, citra periculum imo cui cedat parum solicitus, vos de se contendentes otiose & frigide spectat, suosque duntaxat curat capillos comere & odoribus aspergere.

14. *Sparsum odoratis, &c.*] Vide Lib. 2. Ode 11. v. 15.

Qualis

similis vel Nireo, vel Ganymedi ex Idâ aquis abundante subtracto.

Qualis aut Nireus fuit, aut aquosa
Raptus ab Ida.

ANNOTATIONES.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Ida.*] Ganymedis Trois Regis filius, ob pulchritudinem a Jove aquilæ speciem induto raptus, cum in Ida monte puer venaretur: atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum; & Metam. lib. 10. cap. 4. Hac porro fabula indicatur sapientem virum luminibus & claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi & sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Ida.] Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hic; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ minoris regionem; Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. 6. cap. 15. & lib. 17. cap. 1.

Aquosa.] Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim: ac eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plin. Apud Athen. lib. 15. cap. 8. vocatur ὄρος πολυπιδάκης Ἴδης, *Mons Ida plures habentis fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturientibus nominantur Xanthus seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. λ.

ODE XXI.

Ad AMPHORAM.

Monet eam facete, ut Vinum fundat optimum in Corvini Gratiam.

O bona amphora, sub Manlii Consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia & dementes amores, sive placidum soporem prodncis, quocumque titulo condis exquisitum Massicum, merevis proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino. Hic

O Nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos, [315]
Seu rixam, & insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum:
Quocumque lectum nomine Massicum 5
Servas moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *O Nata mecum.*] Vina impleta & condita in horreo tum cum ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; Consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones belle exprimit. Nam qui a natura biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somnolenti, &c.

5. *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod continet. Vide l. 2. Ode 3. v. 8. annot. De Massici bonitate & patria, lib. 1. Ode 1.

6. *Bono die.*] Festivum mihi fortunato & honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, & poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex ista voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis, sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent; quod jam alibi notavi, iterumque Poeta noster innuit, sequenti Ode 28. v. 7. Vide supra Ode 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui & de Gallia quatuor post annos triumphavit. Is est quem suis carminibus adeo celebrat Tibullus, l. 1. El. 3. & lib. 4. sic incipit:

Te Messala canam; quamquam tua cognita virtus
Terret, ne infirma valeant subsistere vires.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *descende*; alii cum *jubente.* Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad quod referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide supra Ode 16. v. 35. ibique annot.

Na

Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus. 10
Narratur & priſci Catonis [326]
Sæpe mero caluiſſe virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves [327]

licèt imbutus ſit Socraticis diſciplinis, haud auſterus te aſpernabitur. Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuiſſe. Tu dulcem vim adhibes

ANNOTATIONES.

9. *Non ille, quanquam Socraticis, &c.*] Et ſi refertus, id eſt, apprime inſtructus eſt Corvinus Socratica & Academica Philoſophia, non te deſpiciet, O pia teſta: &, quanquam madet totus placitis ejuſmodi ſeverioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandoſque animi labores ſuos pro Republica: nam & hoc novit ſapientiſſimo cuique uſurpatum. Plato ſcribit vinum hominibus a Deo contributum velut remedium adverſus ſenectutem, ut redire ad juventutem videantur, & mœſtitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico ſupercilio mire gravis aiebat nonnunquam uſque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, ſed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. Lib. 28. cap. 32. & alibi.

Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum ſapientiſſimus Apollinis Oraculo declaratus eſt. Ejus dogmata amplexi ſunt præ cæteris bene multis illuſtriores iſti, Plato, Xenophon, Antiſthenes, Diogen. Laert. Lib. 2. &c. Cic. Tuſcul. 3. ait ab eo *omnem, quæ de vita & moribus eſt, Philoſophiam manaſſe*: Tuſc. 5. *Primum illum devocaſſe Philoſophiam e cœlo . . . . . & cæciſſe de vita, moribus, rebuſque bonis & malis quærere.* Noſter ad Piſon. v. 310.

Rem tibi Socratica poterunt oſtendere charta.

11. *Narratur & priſci Catonis, &c.*] Ipſe Cato virtute inſignis narratur vino liberalius hauſto ſæpe incaluiſſe. Hic vero quæri poteſt, an vino corpus incaleſcat, ut calido medicamento. Reſpondet Galenus Conſtit. 3. non incaleſcere niſi ut alimonia corpori accommoda. Nam, ſicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus ſimile alimentum quæ natura caler ſatis, & robur adjicit, & calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicatur proſit ſenibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an Major, an Uticenſis & junior? De Uticenſi proditur ſane, integras duriſſe per potando noctes. Teſtes Plutarchus, aliique. Et, cum Memmius quidam in conventu diceret, Catonem totas noctes in vino permanere & ebrium eſſe, ſuſcepto ſermone Cicero reſpondit: quin addis etiam totos dies alea ludere? Seneca *de Tranquil.* cap. 15. *Cato*, inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipſius de Uticenſi deſerte explicat, hunccque affert Horatii locum; quem modo tractamus. Idem Cato menſam maxime amicorum parentem & procreatricem exiſtimavit: idem ſolitus erat dicere Cæſarem ſobrium acceſſiſſe ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. & 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minime hic ab Horatio indicari. Alterum eſt vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur a Poeta, ſi innueret Catonem illum Uticenſem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; ſiquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando ſe Cato Uticæ interemit. Alterum eſt epithetum *priſci*, quæ omnino Porcio Catoni, non ita vero Uticenſi congruit. Nec enim ſatisfaciunt qui priſcam virtutem pro ſolida, vera, ſeveraque ponit obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valde ſobrium fuiſſe conſtet: at ei nihilominus ebrietas ſeu vinoſitas ab æmulis & adverſariis objecta eſt; ad quod alluſit Poeta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, ille ipſe Cato Major profitetur ita de ſe: *Ego propter ſermonis delectationem tempeſtivis quoque convivüis delector, nec cum æqualibus ſolum, qui pauci admodum reſtant, ſed cum veſtra ætate etiam atque vobiſcum: habeoque ſenectuti magnam gratiam, quæ mihi ſermonis aviditatem auxit, potionis & cibi ſuſtulit. Quod ſi quem iſta delectant, ne omnino bellum indixiſſe videor voluptati, cujus eſt etiam fortaſſe quidam naturalis modus, non intelligo, ne in iſtis quidem voluptatibus ipſis carere ſenſu ſenectutem. Me vero delectant & ſermo in poculis, & pocula . . . . . conviviumque, vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quam maxime poſſumus vario ſermone producimus.* Huc etiam facit quod ſcribit Plin. lib. 14. cap. 4. *Catonum ille primus*, inquit, *triumpho, & cenſura inſignis, magis tamen claritate literarum, præceptiſque . . . . agrum colendi . . . . . de vitibus uviſque ita prodidit; qui locus vino optimus, &c.*

13. *Tu lene tormentum, &c.*] Per te leniter ingenia torquentur, & qualia ſint explorantur: ſeveriora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum eſſe tormentum minime ſumptuoſum aut periculoſum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat: aurum & argentum igne probari & dignoſci, at vino mentem hominis quamlibet ſapientis. Vide Ep. ad Piſon. v. 434. Non abludit adagium, *In vino veritas*, & Perſæ cujuſdam apopthegma,

Plerumque

animo interdum asperiori: tu sapientum intimas & arcanas cogitationes revelas per vinum festivum. Tu reddis fiduciam & robur solicito ingenio; daſque animo inopi post te nec timenti Regum diademata nec bellatorum tela. Te exprement Bacchus, & Venus si favens adfuerit, nectent Charites vinculum luxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

Plerumque duro: tu sapientium
Curas & arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque; & addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, &, si læta aderit Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiæ, [328]
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

ANNOTATIONES.

Neqnaquam opus tormentis esse ad exquirendum verum, vino enim rectius elici. Vide Eraſm. Sunt qui putent hic illudi ad arietes aliaſque machinas ejuſmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non eſt poſthabenda, multo minus, ut ſanciunt, explodenda.

14. *Tu ſapientium Curas, &c.*] Graviores cogitationes reconditaque conſilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum eſt a Bacchi cognominibus παρὰ τὸ λύειν, quod ſolvat & diſcutiat ægritudines & curas.

17. *Tu ſpem reducis.*] Apud Athen. Lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus cordatis & prudentibus viris amicus, ipſeque ſapiens aque ac ſuavis abjectos & humiles facit aſſumere magnos ſpiritus, ſupercilioſos ac tetricis perſuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes ſint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus riſus, ſapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam e nimio vino truces fiunt ebrioſi inſtar belluarum, inquit Feſtus. Vide ſupra lib. 2. Ode 19. in fine. Ovid.

Tunc veniunt riſus; tunc pauper cornua ſumit,
Tunc dolor & curæ rugaque frontis abit.

Per cornua deſignatur audacia, confidentia, robur, ſuperbia, temeritas etiam & petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. Ἢ ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος, *Bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ἡ ψυχαῖς καὶ τοῖς σώμασι, *Robur & vires dat animis & corporibus.* Eodem lib. cap. 2. Ἔδωδὴ ἀλεξίκακον πάσης νόσου. *Potens remedium adverſus omnem triſtitiam.*

19. *Poſt te neque iratos trementi, &c.*] Vino ſumpto roboratus inops & timidus quiſque, jam nec iratos Regum vultus aut minas expaveſcit, nec militum arma.

21. *Te liber, &c.*] O Teſta, amphora, O bonum vinum, te in convivio *producent* Bacchus. *Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accenſæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur? An quod bibenti ſit cauſa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotia depugnavit? Plutarch Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propria, placida, non miſcens contentiones & rixas aut etiam prælia, ut ſæpius ſit.

22. *Segneſque nodum ſolvere Gratiæ.*] Detrectantes, nolentes ſeparari, diſtrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces, amanteſque, inſolubiles. Unde illæ implexis & conſertis inter ſe manibus pingi ſolent. Vide l. 2. Ode 4. & 30.

ODE

ODE XXII.

In DIANAM.

Et consecrat pinum Villæ suæ.

MOntium custos nemorumque virgo
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis;
Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

O Virgo præses montium & silvarum, Dea forma triplici, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, & eas morti eripis: sit tibi sacra pinus fundo meo impendens; quam ego singulis annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.

[329] 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 1.

1. *Montium custos, &c.*] Venatrix incola silvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem; quæ & matri fratrem Apollinem parturienti opem & munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros & meatus corporis tempestive relaxans dat facilitatem partui & salubritatem. Cic. de Nat. Deor. *Adhibetur ad partus quod ii maturescunt aut septem nonnumquam, aut ut plerumque novem Luna cursibus, qui quia mensa spatia conficiunt menses vocantur.* Idem fere Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium dux . . . . parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympos. 3. Probl. 1. &c.

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione consecratus. Lib. 1. Ode 28. v. ult.

Audis, adimisque leto.] Terent. And.

Juno
Lucina fer opem, serva me obsecro.

Catull. Carm. 34.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.

Ovid.

Parce, precor, gravidis facilis Lucina puellis;
Maturumque utero molliter aufer onus.

Dionys. Halicarnass. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ratemque referri solita, testatur. Cic ante cit. ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant. Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregie docet Macrob. Saturnal. Lib. 1. cap. 17. & seq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quasi numen habens: Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina apud Inferos. Virg. Æneid. 4.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Hinc illud.

Terret, instrat, agit, Proserpina, Luna, Diana,
Ima, superna feras, sceptro, fulgore, sagitta.

Alii, quod modo gibbosa, modo dimidiata, modo plena.

5. *Imminens villæ tua pinus esto.*] Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; & ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo & finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licet junior jam ex sua natura meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire & transversum ictum meditari: alii in ipsam illam pinum dentes intentasse: nonnulli ab apri sævitie Poetam nostrum Dianæ patrocinio servatum, comminiscuntur: sed gratis & perperam.

ODE

ODE XXIII.

Ad PHIDYLEN.

Puris tantum Manibus Deos placari.

O Agreſtis Phidyle, ſi manus ſupplices ad cælum tollas, Lunâ incipiente; ſi Lares placaveris thure & bornotinis frugibus atque ſue edaci; neque ſterilis vinea experietur Africum perniciosum, neque ſpica rubiginem ſterilitatis cauſam, nec teneri fœtus noxiam tempeſtatem anni parte fructiferâ. Etenim hoſtia Diis deſtinata, quæ in Algido nivoſo educatur inter quercus & ilices, vel creſcit in Albano gramine.

COELO ſupinas ſi tuleris manus [330]
Naſcente Luna, ruſtica Phidyle;
Si thure placaris & horna
Fruge Lares, avidaque porca;
Nec peſtilentem ſentiet Africum
Fœcunda vitis, nec ſterilem ſeges
Rubiginem, aut dulces alumni [331]
Pomifero grave tempus anno.
Nam quæ nivali paſcitur Algido
Devota, quercus inter & ilices,
Aut creſcit Albanis in herbis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode 9. Lib. 1.

1. *Cælo ſupinas, &c.*] Si Deos rite colueris & pie ſupplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.] Verſis ad cœlum palmis; quæ contra invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Naſcente Luna.*] In novilunio & Calendis ſolebant ruſticæ mulieres ſacra Lunæ facere plantarum matri, altrici, cuſtodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuiſſe villica, ſeu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, ſive proprium fuerit, ſeu factum ſit a Poeta Φιδύλη *Parca.* Gall. *Menagere,* Angl. **Thrifty.**

3. *Horna Fruge.*] Vino vel ſpicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitiæ, & quod novum optimumque, offerri æquum eſt.

4. *Porca.*] Hac utpote fœcunda placabantur Dii Lares & domeſtici ad fœcunditatem familiæ ac rei domeſticæ impetrandam.

5. *Peſtilentem Africum.*] Ventum humidum & calidum adeoque peſtilentem & noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. l. 2. cap. 47. De eo jam lib. 1. Od. 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. *la Nielle.* Angl. **Blasting** aliàs **Smut**, qua nigreſcunt ſpicæ & ſterileſcunt. Oritur ex pluvia vel rore, ſi quando non decuſſa fuerint e ſpicis, ſed Sole ſuperveniente calefacta computreſcant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. c. 17. *Cæleſte frugum vinearumque malum nullo minus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hac in roſcido tractu, convallibuſque ac perflatum non habentibus. E diverſo carent ea ventoſa, & excelſa.* Etc. 28. in fine. *Alia ſunt mala, quæ ſilente cœlo ſereniſque noctibus fiunt, nullo ſentiente niſi cum facta ſunt. . . . . Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero ſterilitatem.* Hinc Romæ ad eam peſtem avertendam colebatur Rubigus Deus: & agebantur Rubigalia feſta ſub finem Aprilis. Plin. cit. l. 18. c. 29. *Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui* 11. *quæ nunc aguntur ad* 7. *Calend. Maii, quoniam tunc fere occupat ſegetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Ex Plutarchi quæſt. natural. poſt init. Rubigo humeſcentia occupat ſemina. Theophraſt. de cauſ. plantar. l. 4. c. 15. & alibi, &c.

Dulces alumni.] Dulces & charos filios interpretantur aliqui, magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut ſupra Od. 18. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave peſtilenſq; cœlum adeoq; morbos haud ſentient greges ea anni tempeſtate, qua fructus colliguntur, ſcilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juven. Sat. 4. v. 56. Vide & ſupra l. 2. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*] Pontificum eſt in ſacris publicis immolare victimas ſumptuoſas: at te, Phidyle, ruſticam & privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuſcula quæque dona & ſacrificia.

Quæ nivali paſcitur Algido.] Paſcebantur olim greges ad ſacrificia publica deſtinati ac devoti.

Algido.] De eo monte l. 1. Od. 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In paſcuis Albani montis, qui ab urbe Roma diſtat 12. mill. paſſ. ortum verſus. Martial. Lib. 4. Epig. 64.

Albanos quoque Tuſculoſque colles.

Arnob. lib. 2. *Albano antiquitus monte nulla*

Victima, Pontificum ſecures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multa cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.
Immunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumptuoſa blandior hoſtia
Mollibit averſos Penates
Farre pio & ſaliente mica.

cultros Pontificum collo imbuet. Te verò Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat ſollicitare plurimo cruore pecudum. Etſi manus abſque munere tetigerit aram, offenſos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam, quam per religioſum ador & ſal crepitans.

ANNOTATIONES.

alios licebat quam nivei tauros immolare candoris: nonne iſtum morem religionemque mutaſſis? &c.

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non eſt mactare pecudes: Deos perfecte coles & placabis, nectendo tantum & adornando ſerta & corollas ex herbis & floribus, quæ illis dones.

14. *Bidentium.*] Nonius Marcellus ita dictas oves, quod duos dentes habeant, mordicus negat: aſſerit vero dici quaſi biennes; auctoritate Pomponii in Atellana. Vide Macrobium lib. 7. cap. 9. & Gellium. lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem aſtruunt, contenduntque. *Non oves ſolas, ſed omnes bimas hoſtias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*] Lares, Penates, quorum imagines *parvæ* ſcilicet in privatis ædibus: in fanis autem ac templis majores Deorum ſtatuæ, majora ſimulacra habentur & coluntur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto.] In ſacrificiis multiplices adhibebantur, ejuſmodi corollæ. Ipſe ſacrificans coronabatur, hoſtia quoque, imago Deorum & ara, &c.

Marino Rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Eſt & roſmarinum . . . . foliis odor thuris, &c.* De *Myrto.* lib. 1. Od. 38.

17. *Immunis.*] Innocens, a ſcelere vacua & eximia, ex quibuſdam: alii aliter & melius, ut exiſtimo; hoc ſenſu: etiamſi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod poſtulas, exiguo quovis ſacrificio, quam magno & ſumptuoſo, ſi modo vitæ innocentiam & pietatem & religionem erga eos exhibeas. Luc. cap. 21. Chriſtus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium miſſis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus, Cur vilia & parva conſtituiſſet ſacrificia? reſpondit: Ut nunquam deſinamus Deos venerari. Vide Perſium, Satyr. 2. in fine: ubi

Dicite Pontifices, in ſacra quid facit aurum?
. . . . . *farre litabo.*

Aram ſi tetigit manus.] Ara quaſi anſa dicta pridem, quoniam eam tenebant ſeu tangebant quicumque vel ſacris operabantur, vel jurabant, vel preces & vota faciebant. Varro, Macrobius, Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vide & Plin. lib. 2. cap. 7.

Mollibit.] Ita veteres pro *mollit.*

20. *Farre pio & ſaliente micâ.*] Mola ſalſa quæ conſtabat ex aqua, farre, & ſale. Seneca Epiſt. 114. *Crepacem molam.*

ODE XV.

Ad AVAROS.

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis Arabum ac India opulenta; si fatum ſevum clavos adamantinos excelſis culminibus infigit, neque mentem formidine, neque caput mortis retibus liberabis. Felicius in campis degunt Scytha; quorum

INTACTIS opulentior
Theſauris Arabum, & divitis Indiæ,
Cæmentis licet occupes [333]
Tyrrhenum omne tuis & mare Apulicum;
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira neceſſitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campeſtres melius Scythæ, [334]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia ſeculi hac Ode proſcribit, ut & alibi jam non ſemel ac remedia præſcribit. Animadverte, quæſo, Lector ſtudioſe, quam varie quamque feliciter idem ſæpius ita retractet argumentum, ut novum quid ſemper eſſe videatur. Et hoc eſt quod ipſe præcipit ac docet ad Piſones Epiſt. v. 128. & 240. quæ duo loca ſpectant eodem, & egregie declarant rerum communium & cuivis notarum novam diſpoſitionem ex arte atque ingenio, ſæpiusque & callidam tractationem longe præſtare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatoribus ac de trivio hominibus & ſciolis latet, norunt vero ſentiuntque quotquot ſano & ſagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior Theſauris Arabum.] Ipſis opulentior Arabibus, quorum adeo jactatur opulentia. Vide lib. 1. Ode 29. & Lib. 2. Ode 12. Stroph. penult.

Intactis.] Vel Theſauris nondum effoſſis. Vel Arabibus bello nondum petitis ac ſubactis populo Romano. *Ælius* enim *Gallus ex Equeſtri Ordine, ſolus Romana arma in eam terram intulit, ... oppida dirnit, &c.* Plin. lib. 6. c. 28. Strabo lib. 6. *Recens Rom. expeditio noſtro tempore duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Miſſus ille cum exercitu ab Auguſto decimum Conſule, Arabes tentaturus. Prop. Lib. 2. Eleg. 10.

India quin, Auguſte, tuo dat colla triumpho;
Et domus intacta te tremit Arabia.

2. *Divitis India.*] Hæc enim Aſiæ regio dives eſt auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo Lib. 15. &c.

3. *Cæmentis licet occupes, &c.*] Licet præclaras ædes habeas in maris littoribus extructas, quid hoc ad vitam beatam? An ſic effugies curas & mortem? Vide Ode 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem eſt quod Thuſcum & Inferum: pars eſt Mediterranei, Thuſciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, a fluvio Maca ad Fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes fere codices habent *Ponticum*, id eſt, Euxinum: Quidam *Panicum*, id eſt, Africanum; & hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum ſeu Africum contineatur cum Tyrrheno, quod modo nominatur. Verum enimvero quid hoc ad Italiam & Romanos? An ut notetur veſania ædificare cupientum non modo in littoribus maris proximi ſed & longinqui? Longe ſane petita reprehenſio; Lectori tamen judicandi ſit plena libertas; ut fuit hactenus. Alii etiam *Publicum*, abſurde quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primum, ſed gravibus viris pridem ante nos; ut denoteretur utrumque Italiæ littus maris; per *Apulicum* ſuperi ſive Adriatici, inferi vero per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mors etiam obſidet ingrediturque & habitatores earum non mitius tractat quam infimos quoſque & egentes, ſi in illis ædium *ſummis verticibus clavos figit adamantinos*, id eſt, imperii ac dominatus ſui jura exercet: metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium ſacrarum figebatur ſingulis annis ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. paſſim. Alii ſic explicant; ſic ſummos etiam apices ſeu capita virorum principum ſpiculis ſuis duriſſimis transfigit, mors, & enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores, Lib. 1. Ode 35. *trabales clavos.* Sic belle exprimit Poeta fatum ineluctabile, mortis neceſſitatem, & nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

Τις κύβερνᾳ κραταιοῖς ἀδάμαντος
Ἄνευ ἄλοις.

9. *Campeſtres melius Scythæ, &c.*] Avaris divitibus ſapientiores ac beatiores ſunt ii populi

Quorum

Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Vivunt, & rigidi Getæ,
Immetata quibus jugera, liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctúmque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens;
Nec dotata regit virum
Conjux; nec nitido fidit adultero.

incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ, quibus arva minimè circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno anno; atque alter vicet assumens pari fortunâ quietem tribuit alteri laboribus exsoluto. Ibi femina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, nequeuxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat machæ.

ANNOTATIONES.

qui inopes quidem, at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos exstruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes, suamq; secũ familiã plaustris vehunt, hinc ἁμαξόβιοι & ἁμαξοφόροι dicti; *quibus plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide l. 1. Od. 19. v. 10. & Od. 35. v. 9. & l. 2. Od. 9. in fine: ibiq; annot. Justin. l. 2. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum excercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosq; secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hyemisq; causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta, non legibus . . . . aurum & argentum non appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus . . . . pellibus vestiuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoq; justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus . . . . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . . . prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ sapientium doctrinâ præceptisque Philosophorum consequi nequeunt; cultósque mores inculpâ barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad v. δικαιότατοι, *justissimi*, vocantur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. l. 4. Virgil. Georgic. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ, &c.*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem versus circa ostium Danubii sedes habent. Plin. l. 4. c. 12. *Ab eo in plenum quidẽ omnes Scytharum sunt gentes; varia tamen litori apposita tenuêre: aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirùm atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullíque sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim colunturab aliis quibus, duntaxat quantum satis est ad annonam & victum unius anni.

15. *Defunctúmque laboribus, &c.*] Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, & quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico initio lib. 4. *Gens maxima & bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent, ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ suis è finibus educunt. Reliqui domi manent, pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt; illi domi remanent . . . . privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causâ licet, &c.*

17. *Illic matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolénsque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juven. Sat. 6. v. 132.

Hippomanes, carménque loquar, coctúmque venenum,
Privignóque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotatâ est, eà in potestate est viri: dotatæ mactant & malo & damno viros.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino l. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines sine dote nubere jussit, ut uxores eligerentur, non pecuniæ: severiúsq; matrimonia sua viri coërcerent, cum nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*] Non finit se in adulterium pertrahi ab adultero bene compto, vel, amatori & mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi, tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

Illic *maxima dos æstimatur virtus parentum, & pudicitia insolubili pactio alterum virum abhorrens.* Illic *non licet delinquere, vel mereces est mors. O quicunque voluerit sceleratas strages furoremq; civilem abolere, si cupiet imaginis subscribi parens civitatum, is infrænatam coërcere cupiditatem suscipiat à posteris celebrandus; quandoquidem (prob scelus!) viventem virtutem aversamur invidentes, ereptam verò aspectui desideramus. Quorsum mœstæ querelæ, si pœnâ crimen non amputatur? Quid leges prosunt absque moribus inutiles, si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, nivèsq; humo constrictæ:*

Dos est magna parentium
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas:
Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
Cædes, aut rabiem tollere civicam,
Si quæret pater urbium [336]
Subscribi statuis; indomitam audeat
Refrænare licentiam,
Clarus post genitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt: si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque solo nives

ANNOTATIONES.

21. *Dos est magna parentium Virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ibi non spectantur opes, sed virtus majorum & parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum Cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, &c.

Repete mox allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum.

Juvenal. Sat. 6.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. *Certo fœdere castitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa est, certúmque *peccati stipendium*, quod ait Paulus Apostolus.

25. *O quisquis volet impias, &c.*] Profectò cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliásque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei posteà gratulatur, lib. 4. Od. 15. Strophe 3.

ordinem
Rectum & vaganti frena licentiæ
Injecit, amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, &c.

27. *Si quæret pater urbium Subscribi statuis.*] Si volet dignus esse, cui statua erigatur cum hâc epigraphe, *pater patriæ.* Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto, aliis item posteà bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. c. 58. *Senatus te consentiens cum Populo Romano consalutat* Patriæ Patrem. *Cui Augustus . . . compos factus votorûm meorũ, P.C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juv. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus post genitis.*] Quidam legunt *charus.* Lib. 1. Od. 28. *Post modo te natis.*

Quatenus (heu nefas!) Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt: mortuis autem gloriam sponte deferimus & laudationem. Egregiè Vell. Paterc. *Præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur. Et his nos obrui, illis instrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit: sic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix antè cognoscunt, aut ut par est æstimant, quàm ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt, inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic in Orat. post reditum, ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur.*] Si culpæ non puniuntur; vel, si non cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?*] Quid prosunt leges, si non observentur, siq; ad earum amussim mores non fingantur?

36. *Si neque fervidis Pars inclusa caloribus, &c.*] Si homines lucri causâ nihil non tentant,

Mercatores

Mercatorem abigunt: horrida callidi [337]
Vincunt æquora navitæ? 41
Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis & facere & pati,
Virtutiſque viam deſerit arduæ.
Vel nos in Capitolium, 45
Quo clamor vocat & turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum ſi benè pœnitet, 50
Eradenda cupidinis
Pravi ſunt elementa: & teneræ nimis [338
Mentes aſperioribus
Formandæ ſtudiis. Neſcit equo rudis

& ſolertes nautæ maria formidabilia exſuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet & moliri & perferre; atque iter aſperæ virtutis relinquit. Ergo nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applauſus & concurſus populi acclamantis, aut in mare vicinum projiciamus gemmas & lapillos, atq; auru ſuperfluum, omnis mali cauſam. Si verò crimina deteſtamur, exſtirpanda ſunt improbæ cupiditatis principia; animique molliores quam oportet durioribus inſtituendi ſunt exercitationibus. Nobilis adoleſcens ignorat

ANNOTATIONES.

& ad præcluſas veluti à naturâ partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam & glacialem, ubi *nives* aſperitate ac diuturnitate frigoris *duratæ* ſunt inſtar ſoli, vel, *ſolo* aſtringuntur. Vide lib. 1. Od. 22. ſub finem. Et lib. hujus Od. 3. Stroph. 14.

40. *Mercatorem.*] Qui quærit opes, ac paupertatem fugit per mare, per ſaxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ.] Sic Mare Glaciale, ſic Bonæ Spei quod vocant promontorium; ubi horrorem faciunt omnia, quotidiè tamen tentatur atque ſuperatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi ſcilicet. Nam longè aliter ſentiunt vel Ethnicorum ſapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, *Paupertas*, inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Arduæ.*] Heſiodus ait viam ad virtutem longam eſſe & arduam, ſaxiſque aſperam, Deoſque velle eam ſudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex antè dictis rectè concludit: ſi opes non juvant, imo impedimento ſunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque, ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, & ad ornatum templi. Ac ſi minus movet nos religio Deorum, at moveat ſaltem honos & gloria nominis noſtri. Nam illuc *vocat* & proſequetur nos *clamor & turba faventium.* Iſtæ nempè donationes magno populi applauſu fiebant, quaſi triumphum parantis ei qui cupiditates ſubegiſſet. Petron. *Ipſe Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere ſolet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 30. *In cellam Capitolini Jovis ſedecim millia pondo auri, gemmaſq; ac margaritas quingenties H. S. una donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philoſophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: Abite peſſum malæ cupiditates, vos ego mergam, ipſe ne mergar à vobis.

48. *Gemmas, & lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minimè: margaritæ nec inter gemmas, nec inter lapillos cenſentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argentumque velut omnium ſcelerum materiam ſuſtulit.* Juſtin. lib. 3. Ovid.

Opes irritamenta malorum.

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tull. Tuſcul. 4. *Cum eſt cupidita pecunia, nec adhibita continuò ratio quaſi quædam Socratica medicina, quæ ſanet eam cupiditatem, permanat in venas, & inhæret in viſceribus illud malum, exiſtitque morbus & ægrotatio, quæ avelli inveterata non poſſunt; eique morbo nomen eſt avaritiæ.*

Cupidinis pravi.] Pravè quidam legunt *pravæ.* Cupidinem pro cupiditate in genere maſculino uſurpat Horatius, lib. 2. Od. 16. v. 13. *Cupido ſordidus*, & Satir. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit.

52. *Elementa.*] Primordia. Juv. Sat. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

52, 53, 54. *Teneræ nimis Mentes aſperioribus Formandæ ſtudiis.*] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem reſque duras & aſperas *formandæ* ſunt mentes nimis effœminatæ & delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Neſcit equo rudis Hærere, &c.*] Generoſus ac nobilis puer (proh dedecus!) neſcit equitare, timétque venari; ſcit verò & amat

equo insistere haud assuetus; ac venari fugit, peritior ludere sive Græco volueris trocho, sive magis placuerit aleâ legibus prohibitâ: dum parens fide perjurio fractâ *defraudat consortem socium & hospitem; atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirùm iniquæ augescunt opes: veruntamen nescio quid semper deest angustis bonis.*

Hærere ingenuus puer:
  Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
  Seu malis vetitâ legibus aleâ:
Cùm perjura patris fides
  Consortem socium fallat & hospitem: 60
Indignóque pecuniam [339]
  Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen
  Curtæ nescio quid semper abest rei.

ANNOTATIONES.

ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis, vide lib. 1. Od. 8. De venatione lib. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit:

Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, & membris.

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *buxum volubile* scuticâ agitari à pueris solitum; de quo Virgil. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel æneî impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster istic, ut & ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat; puniebatúrque legibus Corneliâ, Publiciâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cicer. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. & quæ annotabo ad lib. 1. Epist 18. v. 21. ad has voces:

Quem præceps aleâ nudat.

59. *Cùm perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus & futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas & nefas, quas malè partas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant, explicantque *consortem* cohæredem; *socium*, qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt & ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempè consors vocatur, qui tantumdem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors & caput nuncupatur: quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accrescítque, corpus societatis vocitant. Itaq; ille fallit consortem socium, cum subtrahit quidpiam è lucro, & in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio. *Rectè majores nostri eum, qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendùm nullo modo putaverunt.* Vide eundem pro P. Quinctio. Animadverte potrò quot & quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis & laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stultè credit. 3. Omne fas violat quæstûs causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

Curtæ nescio quid semper abest rei.] Nam *multa petentibus desunt multa.* Suprà Od. 16. in fine. Benè Seneca in Hercule Oetæo:

Cupit his gazis implere famem:
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri; nec tota sitim
Lydia vincit; nec quæ Zephyro
Subdita tellus, stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruráque dives cingat Hydaspes;
Intráque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis, avidis Natura parum est.

ODE

ODE XXV.

Ad BACCHUM.

Se afflatu ejus de Auguſto eximia dicturum.

QUO me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ in nemora aut quos agor in ſpecus, [340]
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæſaris audiar,
Æternum meditans decus
Stellis inſerere & concilio Jovis?
Dicam inſigne, recens, adhuc
Indictum ore alio: non ſecus in jugis
Exſomnis ſtupet Evias,
Hebrum proſpiciens, & nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Luſtratam Rhodopen. Ut mihi devio [341]

Ecquo me agis, Bacche, te repletum? Quas in ſilvas atque antra præceps rapior ſpiritu inſolenti? Quibus ſpeluncis meditabor immortales honores Auguſti, ut audiar inſerens illum ſideribus ac Jovis concilio? Canam ſplendores novos, necdũ ab aliis celebratos. Haud aliter attonita eſt Baccha, in montibus expergiſcens, cum cernit Hebrũ, & Thraciã nivibus albeſcentem, atque Rhodopen pedibus barbarorũ peragratam. Quam placet mihi longè *aberranti*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quo me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, méq; ſuprà me tollis? Inſtruis me ſcilicet ad canendas Divi Auguſti laudes: quod ſine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide l. 2. Od. 19. ibíq; annot. Auguſti elogia perſequitur Horatius l. 1. Ode 12. l. 3. Ode 5. 14. l. 4. Ode 5. 14, 15. l. 2. Epiſt. 1.

2. *Quæ in nemora.*] Lib. 2. Epiſt. 2.

Scriptorũ chorus omnis amat nemus, & fugit urbes
Rite cliens Bacchi.

Item,

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

3. *Mente novâ.*] Divino inſtinctu, dicendi facultate pluſquam humanâ. Adverte, ſtudioſe Lector, inciſam paſſim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus antris, &c.] Quibus in locis à turbâ ſemotis, ſacriſq; animo ſoluto meditabor dignos Auguſto verſus; quibus illum cœlo conſecrem? Vide ſuprà Ode 5. Stroph. 1. ibíque annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorũ cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare & conſulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica ſcripſerit, ſeu quia Auguſti geſta & virtutes ſunt quid novum ac inauditũ, adeoq; mortalium nemini cognita aut relata ſunt adhuc ejus inſignia.

Non ſecus in jugis, &c.] Tantus me ſtupor divina Cæſaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino & ſomno exſolutas. Vel tanto ardore aggredior Auguſti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi ſacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Ode 18. v. 9.

Exſomnis, vel, excitata ab eo ſomno, qui poſt divinum furorem occupare ſolet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil: nocte enim celebrabantur Orgia, in Thraciæ præſertim montibus. Unde & mox Hebri Rhodopeſque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare, è regione inſulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. l. 15. De eo jam l. 1. Ode 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidiſſima nunquam non habet nives, *nec cælo læta, nec ſolo*, ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incolitúrque gente, cui velut inſita à natura barbaries. Vide lib. 1. Ode 27.

11. *Pede barbaro Luſtratam Rhodopen.*] Hic ſubtiliores aliqui afferunt Orpheũ *pede barbaro*, id eſt, carminibus, illuſtrantem Thraciã ſuam patriam, & in eã montem Rhodopen: eo ſenſu, ut tam ſit omnibus admirabilis Horatius Auguſti laudes celebrans, quam Bacchis Thrax Orpheus canens, & ob cantũ toto orbe nominatus. Sed O commentũ, quod noſtro etiam Poëtæ latuiſſe credendum eſt.

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, deſertas regiones, ſpecus, rupes, nemora.

admirari sautet & silvam desertam! O Rex Naiadum & Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari, O Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

Rupes & vacuum nemus
Mirari libet! O Naiadum potens,
Baccharúmque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

ANNOTATIONES.

13. *Rupes.*] Sic appositè Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cùm tamen plerique codices habeant *ripas*; nec ita absurdè, ut quidam volunt. Nam & flumina & fluminum ripæ ad solitarium & cogitabundum pertinent.

14. *O Naiadum parens, &c.*] Quòd aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naiadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium Regem finxêre Bacchum.

15. *Baccharum.*] Bacchi sacerdotum. Quod additur, *valentium proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis Actu 4. cùm evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eo statim accurrisse illas omnes, ac duce Agave saxa primum molitas in eum contorsisse, postea verò ipsam arborem radicitùs concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt *humile modo.*

18. *Dulce periculum est.*] Scio me periculosum tentare opus & arduù; at duce Deo non indignum immortali Cæsare carmen edam.

19. *Lenæe.*] Unum est è Bacchi cognominibus, ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. Lib. 4. cap. 5. & Lib. 5. cap. 1. Donatus perperam Latinam commentus est originem, à *leniendo.* Cui & refragatur Servius in Virgil. Georg. 2. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Hoc & suos clientes. & seipsum coronare amat Bacchus. Infrà Lib. 4. Ode 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

ODE XXVI.

Ad VENEREM.

Ut Chloes arrogantiam coerceat.

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma & perfunctam militiâ istâ lyram tenebit murus ille qui stipat latus

VIXI puellis nuper idoneus, [34]
Et militavi non sine gloriâ:
Nunc arma, defunctúmque bello
Barbiton hic paries habebit:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Ode 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab istâ militiâ cessare debeo in posterum. Vide Lib. 1. Ode 19. & Lib. 4. Ode 1.

2. *Militavi.*] Ovid.

Militat omnis amans: & habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos & amatorios. De hoc instrumento musico Lib. 1. Ode 1.

4, 5, 6. *Paries habebit: Lævum marina qui Veneris latus Custodit.*] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc volo suspendi arma mea congruo loco & meæ felicitatis indice. Videlicet statuæ Deorum meridiem aspiciebant, proindeq; oceasum habebant ad dextram, ortum ad siniſtram: porrò ex Etruscâ disciplinâ pars orientalis boni ominis erat, ideoq; fausta quælibet ad ortum auguria & auspicia habebantur. Unde Virg. *intonuit lævum.* Seu quòd ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversi: & pars quoq; templi dextra; quæ quidem semper felix censetur. Hinc igitur ad lævum simulacri

Lævum

Lævum marinæ qui Veneris latus
Cuſtodit. Hîc, hîc ponite lucida
Funalia, & vectes, & arcus
Oppoſitis foribus minaces.
O, quæ beatam Diva tenes Cyprum, & [343]
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, ſublimi flagello
Tange Chloën ſemel arrogantem.

ſiniſtrum Veneris maritimæ. Iſtic, iſtis deponite facer accenſas & vectes, & arcus præcluſis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, ſemel feri ſuperbam Chloën elato flagello.

ANNOTATIONES.

Veneris latus, hoc eſt, ad dextrum fani parietem, arma collocat, quibus non ſine gloriâ militârat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris ſpumâ genitæ: ut fabulantur Heſiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *ſpuma* dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amicarum fores, accenſis facibus pergebant, atque illas, his demùm extinctis, occentabant, Perſ. Sat. v. 166.

Chryſidis . . . . . ante fores extincta cum face canto.

Vide ſuprà Ode 10. hujus libri.

Vectes & arcus, &c.] His ſcilicet armis atque inſtrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occluſas. Vide ſuprà Ode 14. ſub finem. Et lib. 1. Ode 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraſo Thaidis ædes expugnaturus, *Procede*, inquit, *huc cum vecte.* Bellè Cato vecticulariam appellat vitam ſurum, qui vecte parietes domorum ſoleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*] Inſulam, de quâ lib. 1. Ode 3.

Beatam.] Vel opibus, vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teſte Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Traciæ mons. Virgil. Eclog. 10.

Sithoniaſq; nives hyemis ſubeamus aquoſæ.

11. *Regina.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute: faſtidium Chloës & ſuperbiam tibi ingratam ulciſcere: ferociam elide. Animadverte porrò amantiù levitatem ac ſtultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò, ſeu amans, ſeu iratus, ſupplicat Veneri, ut frangat Chloës arroganti. am, eamque tangat, à quâ ipſe ſpernebatur.]

ODE XXVII.

Ad GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præſertim exemplo Europæ.

IMPIOS parræ recinentis omen
Ducat, & prægnans canis, aut ab agro [344]

Sceleratos deducat auguriû parræ cantum iterantis, & canis gravida, vel lupa ruſa

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta multum negotii ſemper Interpretibus faceſſivit: multum quoque habet gravitatis & elegantiæ. Quæ & qualis ſit Galatea illa, & cur ita ſtudioſè ad eam ſcribat Horatius, haud notum eſt.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii iter facturi triſte quodlibet auſpicium habeant, pro ſuo malo merito: tibi verò, Galatea, fauſta quæcumque adſint.

Parræ.] Ingratæ & infauſtæ fuit vocis parra avis: quæ verò fuerit illa minimè liquet. Quibuſdam *meſange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur, Angl. a Jay. Plin. l. 11. 37. init. *volucribus apices diverſi quidem generis: Phœnici plumarum ſerie . . . Phaſianæ corniculis: præterea parræ* (alii tamen legunt, *parvæ*) *quæ ab illo galerita appellata quondam, poſtea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alaudæ. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò 18. c. 29. manifeſtè ac diſertè ſcribit, *avem parram, oriente Sirio, ipſo die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oſcines, quaſi oricines: aliæ volatu & alis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altum volantes. Virg. Æn. 3.

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres ſuperſtitioſi multa quidem ominoſa exiſtimabant

veniens ab agro Lanuvino, & vulpes catulos enixa. Anguis quoque viam incœptam remoretur, cùm velut ſagitta è tranverſo equis pavorem injecit. Ego cui metuam augur prævidens futura?

Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtáque vulpes:
Rumpat & ſerpens iter inſtitutum,
Si per obliquum ſimilis ſagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auſpex?

ANNOTATIONES.

nulla aut levi ratione; ut ſi quid malè ceſſerat, cùm v. g. prægnans canis occurriſſet, inde talem occurſum deinceps habuêrunt infelicem & mali ominis. Ejuſmodi plurima profert hîc Poëta noſter. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet poſitum quibuſdam videtur; non ita verò aliis, eo quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brunduſium pergentis ad conſcendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat & ſerpens, &c.*] Græcis ἀκοντίας, Latinis *jaculus*, ſerpentis genus eſt, ex arboribus in prætereuntes ſeſe vibrantis ad modũ ſagittæ. Ælian. l. 6. hiſt. animal. c. 18. Plin. l. 8. c. 23. *Vulgatum eſt*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantùm cavendas ſerpẽtes, ſed & miſſili volare tormento.*

6. *Similis ſagittæ.*] Nolunt hîc intelligi miſſilem ex arcu ſagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam ſurculi partem in vitibus poſtremam & ſuperiorem, quæ incurva & contorta ſerpentem refert, vocaturque ſagitta. Columell. l. 3. c. 17. Plin. l. 17. c. 21. *Sagittæ vocantur ſurculi, cùm intorti panguntur ..... ſagittas ſerere minus utile, quoniã in transferendo facilè rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos inſiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facilis & obſequens. Torrentio eſt gradarius equus, tollutim & ſine equitis moleſtiâ decurrens.

Ego cui timebo Providus auſpex?] Ita ferè omnes codices. Senſus eſt; non eſt quod timeam tibi, Galatea; cùm nullo ſis crimine obſtricta, felici exitu ut & auſpicio fluent tibi omnia: nec non fauſtũ tibi auguriũ & ego precabor navigare cupienti; ſis ubique felix. Quod ſi liceat aperire quod ſentio, malim certè, cum eruditis nonnullis, interrogationis notâ expungere, & continuato ſenſu & oratione, jungere cũ ſequentibus hoc ſenſu: Ego Horatius, ſi cui timebo auſpex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic *precc ſuſcitabo oſcinem ab ortu Solis corvum*, quo deterreatur à conſcendendo mari, iſto ſcilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

Auſpex.] Is auguriũ captans ſedebat capite velato: lituum ſine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones & certa ſpatia notabat, quibus videnda ad ſe pertinere deſignabat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quam verò mundi partem ſpectabat augur? hinc enim pendet multarũ ſolutio quæſtionũ: nimirum ubi dextra pars, ubi læva conſtituenda; adeóque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. Augures orientem ſpectârunt ab Albanis & Latinis edocti. Patet ex Virg. Æn. 8. v. 68. Æn. 12. v. 172. Subinde verò, ex Hetruſcâ diſciplinâ, ad meridiem converſi omen capiebant & auſpiciũ. Vide Varron. lib. 6. Plin. l. 2. c. 54. Quæ cùm ita ſint, ortus Solis erat eis ad lævam, occaſus ad dextram: ergò quod mox ait Horatius, *Corvum ab ortu Solis oſcinem*, ſiniſtrũ infelíxq; augurium denotat. Adde quod vulgò putabantur auſpicia corvi dextri fauſta, lævi infelicia: cornicis contra. Plaut. Aſinar. infra citand. Item Aulul. Scen. 2o. *Non temerè eſt quod corvus cantat mihi nunc ab lævâ manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quid augur, cur à dextrâ corvus, à ſiniſtrâ cornix faciat ratum?* Et antea, *Panætius requirit, Jupiterne cornicem à lævâ, corvum à dextrâ canere juſſiſſet?* Et de Divin. 2. v. 81. *Cur aliis à dextrâ, aliis à lævâ datum eſt avibus, ut ratum auſpicium facere poſſint?* Verum enimverò *magna hujus obſervationis vanitas*, ut ait ipſe Plin. mox cit. Et Cic. de Divin. 2. v. 82. *Quæ autem eſt inter Augures conveniens & conjuncta conſtantia? Ad noſtri augurii conſuetudinem*, dixit Ennius.

Cum tonuit lævũ bene tempeſtate ſerenâ.

At Homericus Ajax, apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, neſcio quid hoc modo nunciat:

Proſpera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis ſiniſtra, Graiis & Barbaris dextra meliora eſſe videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona ſint ſiniſtra nos dicere, etiamſi dextra ſint. Sed certè noſtri ſiniſtrum nominavêrunt (quod à ſinendo dictum putant) *externiq; dextram, quia plerumq; melius id videbatur.* Vide Juſt. Lipſ. Elect. 2. c. 2. Ex his, Lector, vides non abſurdâ quoq; ſententiam priorem illorum, qui corvum oſcinem ab ortu felix augurium fuiſſe ſcripſerunt, tametſi ad lævam eſſet: ubi & diſtinguendum aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, & mundi partem dextrã ac ſiniſtrã: cum Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæſt. Centur. Rom. ita ſcri-

Antequam

Antequàm ſtantes repetat paludes [345]
Imbrium divina avis imminentum,
Oſcinem corvum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor noſtri, Galatea, vivas:
Téque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid ſit ater
Adriæ novi ſinus, & quid albus
Peccet Iapyx.
Hoſtium uxores puerique cæcos [347]
Sentiant motus orientis Auſtri, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes
Verbere ripas.

Priuſquàm avicula pluviæ proximæ prænuncia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Eſto fortunata ubicunque volueris, ô Galatea, & vive noſtri memoriam ſervans: & te nec pergere impediat ſiniſter picus, nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis? Ego ſcio quàm periculoſum ſit Adriaticum mare, utque fallat Iapyx ſerenus. Conjuges & filii hoſtium experiantur occultos motus Auſtri ſurgentis, & tumultus atri maris, ac litora ictibus fluctuum concuſſa.

ANNOTATIONES.

bentem: *Cur avis ſiniſtra eſt ſecunda? - - - - Nam ſiniſtrum lævum ſignificat. Poteſt etiam deduci à verbo ſinere. Eam igitur quæ rem ſinit avem - - - vocat vulgus ſiniſtram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezentium ſtanti fulgur à ſiniſtrâ victoriæ index micaſſet, in augurium id vertêrunt; ac deinceps ita obſervant? Etenim Thebani cum ſiniſtro ſuo cornu ad Leuctra hoſtem profligâſſent, deinde obſervârunt ut in omnibus conflictibus ſiniſtro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor eſt Juba, reſpicientibus orientem Aquilo ad ſiniſtram eſt, quem mundi partem dextram & ſupremam habent. - - - - An quia terreſtria & caduca cœleſtibus & divinis cum ſint oppoſita, putabant nobis ea quæ ſiniſtra ſunt, Deos à dextrâ oſtendere?* Vide & Arnob. l. 4. paulò poſt init. ubi *læva naturâ eſſe ulla* negat egregiè. Nec omitte quod Non. Marcell. docet, aliquando etiam *lævum* in bonam partem, & à levando dici.

9 *Antequam ſtantes repetat paludes, &c.*] Antequam tempeſtatem denunciet cornix ad paludes ſuo more volitans ac ſedens: ibíque præſentiens imbrem divinánſque & voce indicans. Suprà Ode 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oſcinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem. Vide Gell. l. 6. c. 6. Plin. l. 10. c. 12. *Peſſima corvorum ſignificatio, cum glutiunt vocem velut ſtrangulati.* Et. l. 18. c. ult. *corvi ſingultu quodam latrantes, ſéque concutientes, ſi continuabunt, ventos; ſi vero carptim vocem reſorbebunt, ventoſum imbrem præſagiunt.* Contrà ſi ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auſpicium fuiſſe narrant quidam. Vide ſuprà annot.

15 *Nec lævus vetet ire picus, Nec vaga cornix.*] Plaut. Aſinar. Scen. 4. *Picus & cornix à lævâ eſt: corvus porro* (aliàs parra) *à dextrâ; conſuadent.* Plin. lib. 10. c. 12. *cornix inauſpicatæ eſt garrulitatis, à quibuſdam tamen laudata.* Id. eod. l. c. 18. *Pici* (Gallicè *pivert*) *Martio cognomine, inſignes & magni in auſpiciis - - - - Ipſi, principales Latio ſunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis ſedit ita placidè, ut manu prehenderetur. Reſpondêre Vates, exitium Imperio portendi, ſi dimitteretur; at, ſi exanimaretur, Prætori. Et ille autem protinus concerpſit; nec multò poſt implevit prodigium.* C. Cælio ſive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, ô Galatea, ne temerè te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempeſtatem.

18 *Pronos Orion.*] Devexus, ad occaſum vergens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 13. in fine.

Ego quid ſit ater Adriæ novi ſinus, &c.] Cave etiam & time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula ſum expertus, inquit Horatius, cùm Athenas profecturus conſcendi mare Bruduſii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quam ſæpe fallat & decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, at repentè è cœlo ſereno procellas ciens, & naufragia parans. De eo lib. 1. Od. 3. v. 4.

21. *Hoſtium uxores, &c.*] In hoſtes vertantur & irruant mala quævis: à Galateâ avertantur.

Cæcos ſentiant motus orientis Auſtri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè eſſe procelloſum.

Cæcos motus.] quidam interpretantur, nocturnos, eo quod *noctu Auſter, interdiu Aquilo vehementior - - - - & Auſtro majores fluctus*

Sic

Et etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare bestiis refertum & apertos dolos expavit antè *imperterrita. Paulo ante flores in pratis colligens, texénsq; corollas Nymphis meritas, nocte parum lucidâ nihil aspexit nisi sidera & aquas. Cum verò pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, ità percita ait: O parens, nomen à filiâ neglectum, & pietas* etiam relicta! *Unde & quo deveni? Unica mors* pœna *est minor flagitio virginum. An experrecta deleo crimen fœdum? An scelere immunem* me *decipit species inanis, quæ dilap-*

Sic & Europe niveum doloſo
Credidit tauro latus, & ſcatentem
Belluis pontum mediáſque fraudes
Palluit audax
Nuper in pratis ſtudioſa florum, &
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte ſubluſtri, nihil aſtra præter
Vidit & undas.
Quæ ſimul centum tetigit potentem [348]
Oppidis Creten: pater ô relictum
Filiæ nomen, pietáſque! dixit
Victa furore,
Unde? Quò veni? Levis una mors eſt
Virginum culpæ. Vigilánſne ploro
Turpe commiſſum? An vitiis carentem
Ludit imago

ANNOTATIONES.

eduntur, Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis Hœdi*. De Hœdorum exortu tempeſtuoſo, vide annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Nunquid verò ſagax Poëta junxiſſet Hœdorum ortum cum occaſu Orionis, quem modò attulit? Hic ſiquidem longè eſt poſt illum. Verumtamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hoſtibus verò Hœdorum malignitatem?

25 *Sic & Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc manſuetam & amabilem taurum conſpicata, non eſt verita ejus tergo inſidere, atque etiam maris inire fluctus & inambulare. At pœnituit ſerius, cum ſe avectam longiùs ſenſit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultro conſcendis: at mox pœnitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converſo decepta, avecta vitiata eſt: tu ab Iapyge Auſtróque, ventis, & ab Orione Hœdóque ſideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. & Faſt. 5. Apollodor. lib. 3.

Niveum latus] Candore inſignis Europa celebrata eſt.

27 *Mediaſque fraudes Palluit audax*] Quæ audacter ac ſine ullo metu tauri dorſum inſcenderat, tum expalluit cum in alto mari nil præter undas & marina monſtra aſpexit. Hæc & quæ ſequuntur è Moſcho tranſtulit Horatius, pariterque, Ovidius, aliique. Scripſit Theod. Marcilius è Theocrito, quoniam inter hujus opera, Eidyll. 19. reperitur inſcriptum *Europa*; quod tamen Moſchi eſſe non eſt ambigendum.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cum rapta eſt à Dite, Proſerpinam exhibent Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

33 *Centum potentem Oppidis Creten.*] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Vir. Æn. 3. de Cretenſibus:

Centum urbes habitant magnæ.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Eſt Gortynæ in inſulâ Creta juxta fontem platanus una, inſignis utriuſq; linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: ſtatimque ei Græciæ fabuloſitas adfuit: Jovem ſub eâ cum Europâ conſedisſe.*

34 *Pater ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptam ſe intelligens Europa, ſic ingemuit: Miſeram me, quæ inſano tauri amori obſecuta patris domum reverentiámque deſerui!

37 *Levis una mors eſt Virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis eſt jactura virginitatis. Catull. Carm. 63. ſeu Epithal.

. . . . *Virgo dum intacta manet, tum cara ſuis: ſed*
Cum caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40 *Imago Vana, quæ portâ fugiens eburnâ.* Poſt Homer. Odyſſ. 19. v. 562. alii Poëtæ fabulati ſunt, duas eſſe ſomniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram: per hanc falſa, per illam vera emitti ſomnia. Vide Virg. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter inveſtigant. Quidam in etymologiam rem verſari opinantur: ἐλεφαίρω, inquiunt, *decipio*; hinc vanum eſt inſomnium è porta quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virgilius. illud autem eſt verum quod è corneâ portâ. Nam à κέρας *cornu*, κεραίνω, indeque κραίνω *effectum reddo*. Alii, quod ebur denſum nihilque dat oculis pervium; at cornu pellucidum cornu eſt; hinc illud nihil obſtare dit, hoc verò aliquid exhibet & indicat. Ali

Va

Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliúsne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum [349]
Dedat iratæ; lacerare ferro, & 46
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates:
Impudens Orcum moror. O Deorum 50
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque ſuccus
Defluat prædæ: ſpecioſa quæro 55
Paſcere tigres.
Vilis Europe, pater urget abſens;
Quid mori ceſſas? Potes hâc ab orno
Pendulum zonâ benè te ſecutâ
Lædere collum. 60
Sive te rupes & acuta letho [350]
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: niſi herile mavis
Carpere penſum,

ſa per januam eburneam inſomnium emittit? An ſatius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modò tradat iratæ mihi taurum flagitioſum, conabor ferro diſcerpere ac rumpere cornua juvencæ priùs dilecti nimium. Abſque verecundiâ deſerui paternam domum: ſine pudore cunctor Inferos. O ſi quis Deorum audis iſta, faxis nuda ambulem inter leones, priuſquàm fœdæ tabes invadat pulchras genas, ac delicatæ prædæ corpulentia dilabatur. Cupio formoſa tigres ſatiare. Infamis Europa, abſens pater inſtat: quorſum morî differs? Frangere cervicem potes ab iſtâ orno ſuſpenſam obſequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes & ſcopuli ad mortem expediti: age, committe te celeri tempeſtati, niſi penſum dominæ trahere vis tu *Regis filia,*

ANNOTATIONES.

per ebur, quod dens eſt elephanti, ſignificari putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus ſpeciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ſta: nam quæ oculis videntur, manifeſta ſunt; at incerta quæ alieno ore famâque percipiuntur. Vide Euſtath. Macrob in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42 *Meliuſne fluctus Ire per, &c.*] Id eſt, poſne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorſo mariſque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiose ludendo flores colligere? Fix ſanè opinionem ſomnii excutere poſſum, quit ſtupens Europa.

47 *Multum amati tauri*] Huic divinum iorem ſpiranti, aut, ut ait Moſchus, miti, forioſo, blandienti libens colluſit Europa; conſectat, manibus ſpumam ab ore abſtergit, oſculatur, dein & dorſo inſidet. Taurus Europæ mbit collum, ac demulcet puellam. Apud vid autem Metamorph. 2. Fab. 13. ori flores rrigit, cornua ſertis exornat, pectus manu udit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. Nat. Deor. 1. n. 79. *Non audeo dicere pulrorem eſſe me quàm ille fuit Taurus, qui uit Europam.*

50 *Orcum moror.*] Mori differo, morórque debitam Orco prædam me tradere.

51. *Utinam inter errem Nuda leones.*] Jam Europa non ſomniaſſe, ſed reipsâ flagitium perpetrâſſe ſe agnoſcens, iram in taurum primò, deinde verò in ſeipſam vertit.

55 *Specioſa quæro Paſcere tigres.*] A feris cito devorari exoptans, nuda & formoſa illis cupit objici; fortè & pœnas luere vult eam, quæ culpæ & turpi commiſſo anſam præbuerat, formam & pulchritudinem. Porro tigres ac leones memorat, quales omnino belluas Creta non habet aut nutrit: verum attonitæ idque citra notam ignoranti virgini non eſt indecorum.

57 *Pater urget abſens.*] Conſcia mens exprobrantem ſcelus patrem flagitioſæ mihi exhibet durum perinde ac juſtum vindicem; eáque me imago urget & torquet.

58 *Potes hâc ab orno &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo & ſuſpendio, vel præcipitio, ſeu in mare, ſeu in ſcopulos acutos.

63 *Niſi herile mavis Carpere penſum.*] Niſi mavis ſervire, & lanam in fila ducere ab herâ certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio ſanguine prognata: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia; quæ mater fuit Minois ac Rhadamanthi.

Regius

atque dari pellex heræ barbaræ. Lugenti aſtabat Venus improbè ridens, natúſque laxato arcu: poſtquam verò ſatis ludificata eſt, ait: Modum pone furori & ardenti jurgio, quando tibi juvencus odioſus cornua dabit frangenda. Ignoras te eſſe conjugem ſupremi Jovis? Omitte querimonias. Diſce altam ſortem ſuſtinere, ut decet: diviſus mundus tuam feret appellationem.

Regius ſanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidùm ridens Venus, & remiſſo
Filius arcu.
Mox ubi luſit ſatis, Abſtineto
(Dixit) irarum, çalidæque rixæ;
Cùm tibi inviſus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis eſſe neſcis?
Mitte ſingultus: benè ferre magnam
Diſce fortunam: tua ſectus orbis
Nomina ducet.

ANNOTATIONES.

66 *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidùm ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, propè ſtans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam ſuis ac filii Cupidinis, qui cum ſat vulnerum intuliſſet, arcum remiſerat.

69 *Abſtineto (Dixit) irarum, &c.*] Tota hæc ſtrophe ironiam complectitur ſalſiſſimam.

73 *Uxor invicti Jovis eſſe neſcis?*] Apud Moſchum antè cit. Jupiter ipſe ſe Europæ, qualis ſit, aperit, & conſolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74 *Bene ferre magnam Diſce fortunam.*] Vel, tolerare gravem animi dolorem; vel regiam fortunam ſuſtinere ac tueri. Nam ſcribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave, cui taurus appellatio & inſigne fuit, Europam rapuiſſe, atque ex Phœnicià in Cretam abductam uxoris loco habuiſſe. Alii paulò aliter, à Cretenſi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis victore Europam Regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam eſſe tranſportatam. Vid. Euſeb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud quam ταυρόμορφον τύπωμα, id eſt, tauri formâ præſigne navigium.

75 *Tua ſectus orbis Nomina ducet.*] Orbis in duas vel tres diviſi portiones (nam olim alii aliter ſenſérunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam alioquin Herodot. lib. 4. ſcribit, *Nemini mortalium conſtare unde Europa nomen adepta ſit, niſi dicatur ab Europâ Tyriâ (aliàs Syriâ) nomen accepiſſe regionem anteà nomine carentem: illam porrò ex Aſiâ certe fuiſſe, in hanc verò minimè commeâſſe terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, ſed à Phœnice tantùm in Cretam, & è Cretâ in Africam.* Apud Moſchum anteà cit. Idyll. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ verſaretur Europa, in ſomnis ſibi videre viſa terras duas Aſiam, & alteram ei oppoſitam, de ſe contendentes; muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu & habitu; alter ſimilis erat indigenæ, atque ut filiam mag vindicabat, quod eam genuiſſet ac nutri viſſet: verum altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea ſib fato deſtinata eſſet, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitiſſe; at irrumpent ſubinde ad Hercules columnas Oceano ſectum ac diviſum: & hinc mare Mediterraneum eſſe. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus totum abſtulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare eſt, ſi Platoni credimus, in menſo ſpatio.* Et l. 3. Procem. *Africæ Abyla Calpe Europæ clauſtra, laborum Herculis meta. Quam ob cauſam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfoſſas excluſa ante admiſiſſe maria, & rerum naturæ mutâſſe ſaciem.* Et cap. 1. rurſum. *Oceanus*, inquit, *quod dictum eſt ſpatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quæcunque venientem expavêre, demergens: reſiſtentes quòque flexuoſo litorum anfractu lambit, Europam vel maximè receſſibus crebris excavans.*

ODE XXVIII.

Ad LYDEN.

Diem Neptuno ſacrum hilariter eſſe tranſigendum.

FESTO quid potiùs die [351]
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde ſtrenua, Cæcubum,
Munitæque adhibe vim ſapientiæ.
Inclinare meridiem [352]
Sentis; ac veluti ſtet volucris dies, 6
Parcis deripere horreo
Ceſſantem Bibuli Conſulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum, & virides Nereidum comas: 10
Tu curvâ recines lyrâ
Latonam, & celeris ſpicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentéſque tenet Cycladas, & Paphon

Quid melius agam die Neptuno ſacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum, atque ſeveritati obfirmatæ vim infer. Vides mediam diem recedere: & tamen cunctaris detrahere ex apothecâ inutilem cadum Bibulo Conſule conditum, quaſi conſiſtat tempus fugax. Age, alternis canemus Neptunum, & cæruleos Nereidum capillos. Tu citharâ incurvâ ſæpius cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu dicetur Venus, *quæ Cnidum obtinet & Cycladas emicantes, atque junctis*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1 *Feſto quid potius die, &c.*] Quid aptius & convenientius diei feſtivo, quam genio indulgere?

2 *Neptuni.*] Hujus feſtum agebatur Romæ die Julii vigeſimâ tertiâ. Meminit Plin. l. 18. c. 13. Athenis autem dies octava cujuſlibet menſis erat Neptuno ſacra. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 18.

Reconditum.] Ideoq; pretioſum & optimum.

3 *Lyde.*] Eadem fortè quæ ſuprà Od. 11. Stroph. 7. ibi quidem *obſtinata*, hîc verò facilis & amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Od. 20. v. 9.

4 *Munitæque adhibe vim ſapientiæ.*] Animo à naturâ ſerio & à nugis voluptatibúſq; alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ indole ſeveriori: mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5 *Inclinare meridiem Sentis.*] Vides Solem jam deſcendere, & peracto medio curſu vergere ad occaſum. Dies jam media abiit: cœnæ hora carpenda eſt.

7 *Horreo.*] Græcè ὡρεῖον. Ita vocatur locus rebus condendis & ſervandis idoneus. In ſuperioribus apothecis condi ſolere vaſa vinaria jam dixi Od. 8. & 21. hujus libri.

8 *Ceſſantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Conſulis.] Sub conſulatu Bibuli ann. U. C. 694. in horreo conditam: quò quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat eſſe maturum. Jam notavi nec ſemel veteres conſueviſſe ætatem vini deſignare nomine Conſulis tunc Rempublicam adminiſtrantis. Sunt qui Horatium velint hîc jocari, ac per vocem *ceſſantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæſare Conſulem, nihil verò Conſulis agentem; quemadmodum narrat Suetonius Jul. c. 20 vide locum, & in eam rem Epigramma ibi relatum.

10 *Neptunum,*] Quandoquidem ejus feſto epulabimur, hinc ſanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marináſque Nymphas pariter, *Nereides*, Nerei filias. Harum nomina recenſet ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereidum Comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præſidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. 1. Od. 10.

12 *Latonam.*] Dianæ & Apollinis matrem.

Celeris ſpicula Cynthiæ.] Celebrabis Dianam venatricem, ſpiculis feras configentem, & celeri curſu aſſequentem: quæ à Cyntho Deli inſulæ monte *Cynthia* dicta eſt. Lib. 1. Od. 21.

13 *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ l. 1. Od. 30.

14 *Cycladas.*] Ægæi maris inſulas, in orbem diſpoſitas; unde nomen. Vide l. 1. Od. 14. v. ult.

Paphon.] De eâ urbe Cypri clariſſimâ l. 1 Od. 30

Junctis

cygnis adit Paphum. Non etiam canetur apto carmine.

Junctis visit oloribus:
Dicetur meritâ nox quoque næniâ

ANNOTATIONES.

15 *Junctis oloribus.*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni: sic lib. 4. Od. 1. *Purpureis ales oloribus*: aliàs columbæ. Propert. l. 3. Eleg. 3. v. 31. & Apul. Metam. l. 6. paulo post initium: interdum passeres: Ita Sappho, Καλοὶ δέ σ' ἄγον στρθοί.

16 *Dicetur meritâ nox quoque næniâ.*] Nox etiam cantabitur *meritâ næniâ*: vel quod in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *næniâ* Lib. 2. Od. 1.

ODE XXIX.

In MÆCENATEM.

Invitat eum ad frugalem cœnam: & opum contemptum laudat.

O Mæcenas proles Hetrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in amphorâ non hactenus inversâ, cum floribus rosarum, & balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuò spectes humidum Tiburem, & pronos agros Esulæ, collésque Telegoni parricidæ. Relinque abundantiam fastidium afferentem,

TYRRHENA Regum progenies, tibi [353]
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, &
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ,
Ne semper udum Tibur, & Esulæ
Declive contempleris arvum, &
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, & [354]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1 *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac poesin, seu res & materiam perpendas. Dictio grandis; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, Lector, ingenium, tua sagacitas cætera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hetruscis Regibus oriunde. Vide l. 1. Od. 1. & 20. ibiq; annot.

2 *Non antè verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3 *Cum flore rosarum.*] Serta & corollas è floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fusè dixi lib. 1. Od. ult. & alibi.

4 *Pressa tuis balanus capillis.*] Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompámque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum balaninum è glande unguentariâ, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glans Latinis, βάλανος Græcis. Vid. Plin. l. 12. c. 21. l. 13. c. 1. & 4 & alibi. Pers. Stat. 4. v. 37. *Balanatum Gausape* nuncupat balano delibutum capillitium.

5 *Apud me est.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quo minus apud me cœnatum venias.

6 *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantulum ædes tuas excelsas, è quibus prospicis Tibur, Esulam, &c.

Udum Tybur.] Aquis abundans. Vide l. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6. init.

Esulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere montis ædificatum.

8 *Telegoni juga parricidæ.*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Româ distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo ampliſſima eminerent ædificia: vulgo, *Frascati*. Ibidem etiamnum extant magnificæ procerum villæ Romanorum, & palatia bene multa.

9 *Fastidiosam desere copiam.*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

Molem

Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum & opes ſtrepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo ſub lare pauperum
Cœnæ, ſine aulæis & oſtro,
Sollicitam explicuêre frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater
Oſtendit ignem; jam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis,
Sole dies referente ſiccos.
Jam paſtor umbras cum grege languido [355]
Rivúmque feſſus quærit, & horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat ſtatus,
Curas; & urbi ſollicitus times,
Quid Seres & regnata Cyro

& ædes excelſis nubilis proximas. Intermitte admirari fumum, & potentiam, tumultúſque Romæ felicis. Non rarò jucunda opulentis varietas & nitidæ cœnæ in exiguâ domo pauperum, abſque taperibus & purpurâ, vultum anxium porrexêrunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem abſconditum. Jam-ſævit Anticanis, ac ſidus Leonis furioſi, Sole redacente dies aridos. Nunc paſtor æſtu fatigatus cum grege languente petit umbras, & amnes, atque denſa nemora Silvani hirſuti; & littus ſilens nec leves habet auras. Tu laboras quis urbi ſtatus conveniat, ac metuis anxius quid adverſus *Rempublicam moliantur Seres, & Bactriani Cyro ſubjecti,*

ANNOTATIONES.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel ſublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Eſquilino monte, è quâ Nero ſpectâſſe dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 38. *incendium è turri Mæcenatianâ proſpectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulcritudine.*

12 *Fumum.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13 *Plerumque gratæ divitibus vices.*] Natura diverſo gaudet.

14 *Mundæque cœnæ.*] Paratum *non ampliter ſed munditer* convivium; ut habet Comicus.

16 *Sollicitam explicuêre frontem.*] Frontem ſcilicet mœſtitia in rugas contrahit, hilaritas vero ſolvit & explicat.

17 *Jam clarus occultum, &c.*] Æſtivos ardores adducit ac notat ſidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex inter ſidera relatus cum Caſſiope uxore, Andromede filiâ, & Perſeo ejus liberatore ac ſponſo.

Occultum ignem.] Tum quod Cephei ſidus pone minorem Urſam collocatum eſt: tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur: Hygin. l. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potius, quod ante non apparebat, jamque ortum oſtendit ſe.

18 *Procyon.*] Latine Anticanis, ſidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

Geminis eſt ille ſub ipſis
Anticanis Graio Procyon qui nomine fertur.

19 *Stella veſani Leonis.*] Quintum eſt hoc Zodiaci ſignum, quod aggrediente Sole, incipit ſævire. Canicula *inſana* dicta Perſio Sat. 3. v. 5. forte & alludit Horatius ad ſtellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Auguſti. Columell. &c.

20 *Sole dies referente ſiccos.*] Scaliger offenſus epitheto, *ſiccos*, in fine verſûs, mallet *Sole graves referente luces.* Age, vir gravis; æſtivos dies & calores Poeta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æſtatis. O hypercritici conatus ingenii!

21 *Jam paſtor umbras, &c.*] Priori ſtrophe anni tempeſtatem æſtivam; hâc autem diei horam ſerventiſſimam deſignat, nempe meridiem, quo ſolebant paſtores & greges *umbras & frigora captare*, Virgil. Eclog. 2.

23 *Dumeta.*] Silvas ſuâ denſitate umbram & frigus ſuppeditantes.

Silvani.] Dei ſilvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto & villoſo. Vide ſuprà Od. 18. v. 1. ibique annot.

Carétque ripa vagis taciturna ventis.] Nulla eſt aura, ne levis quidem ſpirat ventus ad ripas fluminum.

25 *Tu civitatem quis deceat ſtatus, &c.*] Dum quieſcunt omnia, tu etiam laboras de ſtatu Reipublicæ conſtabiliendo. At quiotium carpe tantillum, ô Mæcenas, urbis Præfecte. De hâc Mæcenatis Præfecturâ Dio l. 49. & 55. Vid. & Vell. Paterc. l. 2. Senec. Epiſt. 94. Cornel. Tacit. Anna'. 6. Suprà noſter Od. 8. v. 17.

Mitte civiles ſuper urbe curas.

27 *Seres.*] Aſiæ populi ultra Sinas. à Seri Bactra

atque Tanais ſeditioſus. Dii ſapientes obſcuris tenebris involvunt venturi ævi ſortem: deridéntque ſi homo plùs quàm decet angatur. Satage bene moderari præſentia. Reliqua dilabuntur inſtar fluvii Tiberis *modò intra ripas quietè defluentis intra mare Thuſcum, modò ſaxa corroſa evulſáſq; ſtirpes, & greges, atque ædificia ſimul abripientis, haud abſque ſonitu montium & ſilvæ proximæ; quando immanis eluvio ſolicitat fluvios tranquillos. Is compos ſui eſt, vivétq; hilaris, qui diebus ſingulis dicere poteſt, Vixi:*

Bactra parent, Tanaíſque diſcors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginoſa nocte premit Deus:
Ridétque, ſi mortalis ultrà [336]
Fas trepidat. Quod adeſt, memento
Componere æquus. Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruſcum
In mare, nunc lapides adeſos,
Stirpéſque raptas, & pecus, & domos
Volventis unà, non ſine montium
Clamore, vicinæque ſilvæ,
Cum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens ſui
Lætúſque deget, cui licet in diem

ANNOTATIONES.

urbe dicti. Regio illorum Serica hodie *Cattay*, ſerico opere inclyta. Vide lib. 1. Od. 12. ſub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ, regionis Aſiæ, inter Parthiam ad Occaſum & Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat imperii Perſarum.

Cyro.] Hic filius Cambyſis Perſarum ac Medorum ſubindéque totius Orientis Rex, profanis imò & ſacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum ſuo exercitu contrucidatus. Vide Juſtin. l. 1. &c. Paralipomen. Eſdr. Daniel. maximè verò Iſaiæ, c. 45. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa Regum vertam.... Ego ante te ibo.... Dabo tibi theſauros abſconditos & arcana ſecretorum, ut ſcias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Iſrael... accinxi te, & non cognoviſti me, &c.*

28 *Tanaíſque diſcors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives inter ſe frequentiùs dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Aſiam ab Europâ diſterminante jam dixi. Vide Od. 4. hujus lib. ſtroph. 9.

29 *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita eſſe futura noluérunt, ſive ne malis ante tempus torqueantur; ſive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipſos récurrere ac vereri moneantur.

31 *Ridetque, ſi mortalis ultra Fas trepidat.*] Lib. 2. Od. 16.

Lætus in præſens animus quod ultra eſt
Oderit curare.

32 *Quod adeſt memento componere æquus.*] Præſentibus utere prudenter, rectè, juſtè.

33 *Cætera fluminis Ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, & ſenſim elabitur, rebus modo pacatis, modò turbidis.

36 *Nunc lapides adeſos, Stirpéſque, &c.*] Exundans rapit omnia, curſu rapidiori lapides arrodit & excavat, arbores exſtirpat, &c. Vide Homer. Iliad. λ. Lucret. l. 1.

Fragmina dejiciens ſilvarum, arbuſtáq; tota,
Dat ſonitu magno ſtragem, volvitq; ſub undis
Grandia ſaxa: &c.

Virgil. Æneid. 2.

Rapidus montano flumine torrens.
Sternit agros, ſternit ſata læta, boúmq; labores:
Præcipitéſq; trahit ſilvas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

40 *Cum fera diluvies quietos Irritat amnes.*] Amnes ſcilicet in Tiberim influentes, ipſúmque augentes ſupra modum exundatione ſuâ; illi ſunt Tinia, hodie *Topino*, Nar. v. *Teverone* flu. Sabinorum. Pelia flu. Hetruriæ, v. *Paglia*. Lege Plin. l. 8. epiſt. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita ſcribit: *Tiberis alveum exceſſit & demiſſioribus ripis altè ſuperfunditur..... premit valles, innatat campis... Inde quæ ſolet flumina accipere & permiſta devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatiſſimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatur retentúſque, magnâ ex parte nemora quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quærit, impulit tecta, ac ſe ſuper ruinas evexit atque extulit, &c.*

Dixiſſe,

Dixiſſe, vixi: cras vel atrâ [357]
Nube polum pater occupato,
Vel Sole puro: non tamen irritum
Quodcunque retrò eſt, efficiet: neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.
Fortuna ſævo læta negotio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, reſigno quæ dedit, & meâ
Virtute me involvo, probámque
Pauperiem ſine dote quæro.
Non eſt meum, ſi mugiat Africis
Malus procellis, ad miſeras preces [358]
Decurrere, & votis paciſci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.

craſtinâ die Jupiter cuncta producat vel obſcuro nubila, vel ſerenam diem; at neminem reſcindet quicquid actum eſt, neque mutabit ac deſtruet quod ſemel attulit fugacem tempus. Fors gaudens rebus adverſis, & obſtinata ludere ludum petulantem, ſubvertit dignitates caducas, jam mihi, non alteri propitia. Laudo ſtantem. Quod ſi ventus alas movet, reddo qua donavit; ac meâ me virtute protego; atque honeſtam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempeſtatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuoſa, & precibus obtinere, ne Cypria vel Tyria merces mari avido opes adjungant.

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit, diſertè ſuo more, Marcilius: ſic Æneid. 4.

Vixi: &, quem dederat curſum natura, peregi.

Poſſet etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo ſenſu; is beatus ſemperq; *lætus dicet*, qui in diem vixerit, id eſt, qui præſenti tempore, hodiernâq; die utetur, futuri & craſtini minimè anxius. *Sufficit diei malitia ſua*, inquit Chriſtus in Evangelio.

49. *Fortuna ſævo læta negotio, &c.*] Vide lib. 1. Ode 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad faſtigia rerum
Extulit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, &c.
Secretumque ſibi mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quamdiu ſtat & manet mecum fortuna, laudo: quod ſi recedat & aufugiat; minimè indignor. Illâ inſtabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Teſtibus oculis, extant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut ſcripſit non nemo) numiſmata ænea & argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ ſedentis, dextrâ fugitivi frænum equi, lævâ copiæ cornu tenentis, cum hac epigraphe:

FORTUNÆ MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici Magni.

55. *Probámque Pauperiem ſine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos effatum: Satis dotata, ſi bene morata: ſic Horatius pauperiem ait ſe expetere velut felicis vitæ ducem; ſibique videri ſatis dotatam, utpote *probam*. Vide ſupra Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non eſt meum, ſi mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt, ac paupertatem velut ſummùm fugiunt malum, ii medio mari & naufragii diſcrimine cum Diis paciſcantur, ne ſuæ pereant merces; at ego, tametſi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere ſatagam: atque divitiarum neglectu, paupertatiſque honeſtæ amplexu, tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Ode 3. init.

Si mugiat Africis malus procellis.] Si navis malus vel quaſſatus vel excuſſus fuerit ſeu Africo vento, ſeu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis paciſci, Ne Cypria Tyriaque merces, &c.*] Diis vota nuncupare, & dona polliceri, ſi ſalvas præſtent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *Tunc præcipuus rerum locus eſt, cum ſpei nullus eſt.* Perſ. Sat. 2. v. 3.

Nam tu preces paſcis emaci, &c.]

60. *Cypria Tyriaque merces.*] Emporia ſcilicet erant orbe toto celeberrima. *Cyprus* inſula maris Mediter. de quâ l. 1. Ode 3. & *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita & dives, claritate & magnitudine urbium Phœniciæ præſtantiſſima: nunc in ruinis ferè jacet, & paucos habet incolas. Inſula pridem erat freto quatuor ſtadiorum diviſa;

Non etiam me ſecurum ventus deinde ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope navicula duri remos habentis.

Tunc me biremis præſidio ſcaphæ,
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminúſque Pollux.

ANNOTATIONES.

ab Alexandro Magno continenti juncta eſt. Quint. Curt. lib 4. Hujus populi navigârunt primi, ex Tibullo lib. 1. Eleg. 8.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem ſcribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi, perditiſque omnibus, biremi tantummodò ſcaphâ vectus, nihilominùs pacatâ mente conſtabo, perinde ac ſi Caſtor & Pollux duces affulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*] Lib. 2. Ode 16. v. 2.

64. *Geminúſque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo verò ſimul propitia ſunt & *lucida ſidera*. Vide l. 1. Ode 2. v. 2. & Ode 12. v. 25. Sunt qui allegorias hîc ſomnient, puténtque Horatium alludere ad id quod ſibi contigerat: adcóque per *Ægæos tumultus* ſignificare bella civilia, è quibus evaſerat *biremi ſcaphâ*, id eſt, virtute & innocentiâ ſubnixus, aſpirante *aura* & favore *gemini* ſideris, Mæcenatis nimirùm & Auguſti.

ODE XXX.

Carminum ſuorum gloriam æternam fore.

Abſolvi opus ære ſtabilius, atque pyramidum conſtructione ſublimius, quod neque pluvia corrumpens, nec Boreas vi-

EXEGI monumentum ære perennius, [359]
Regalíque ſitu pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii ſui monumentũ perenne jactat, quo poſteritati æternæq; memoriæ commendetur. Vide l. 2. Oden ult. hanc cum illâ confer; & eumdem utriuſque ſcopum, eamdemq; ſententiam variâ dictione tantùm diſtinctam animadverte. Sanctus Hieron. Epitaphium Paulæ ſic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla deſtruere poſſit vetuſtas, &c.*

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plus quam æreæ ſtatuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem & Livii ſcripta, quantumvis nixus ſit, Caius Princeps abſumere ac delere non valuit.

2. *Regalique ſitu pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum opus & ſepulcra fuêre pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implevêre famâ: Regum Ægyptiorum pecunia otioſa ſtultáque oſtentatio*, inquit Plin. l. 36. c. 12. prope Memphim erant ſitæ; unde Martial. Epigram. 1.

Barbara pyramidum ſilent miracula Memphis.

Herodot. lib. 2. eas deſcribit accurate: Unam, ait, quinq; ſtadiis longam, decem annis elaboratam; in aliâ verò annos viginti abſumptos, &c. Ammian. Marcell. l. 22. *Pyramides ad miracula ſeptem prædicta, quarum diuturnas ſurgendi difficultates ſcripſere, Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, qua humanis conſici poteſt; erectæ ſunt turres ab imo latiſſimæ, in ſummitates acutiſſimas deſinentes: qua figura apud Geometras ideo ſic appellatur, quod ad ignis ſpeciem, τῆ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo, quoniam in celſitudinem nimiam ſeandendo gracileſcit paulatim; umbras quoque mechanicâ ratione conſumit.* Vide Strabonem l. 17. & Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam à Chemmi Rege extructam artificio & opere mirabili, quæ *quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera ſeptem continebat. Altitudo amplius quam jugera ſex tulerat . . . fermè annis mille, ut referunt quidam; at alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos uſque ea moles integra permanſit: ex Arabia longo admodum itinere advectis lapidibus conſtructa.* Iſtam ſe vidiſſe adhuc ſtantem anno 1638, in ſuæ peregrinationis narratione, teſtatur Joannes Greaves Aſtronomiæ Profeſſor Anglus; eamq; tam interiorem quam exteriorem egregiè deſcribit, qualem inſpexit ac dimenſus eſt, vix paululùm deformatã; altamq; dicit poſſe fere ſeptingentos; & convenientem Diodori menſuram ſeu metiendi rationem aſſerit, &c.

3. *Quod non imber edax, &c.*] Imitatio eſt Pindaricæ dictionis, Pyth. Ode 6. ubi Xenocratî parãtus dicitur laudum theſaurus, quem dirugre ſeu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut horriſonæ tempeſtatis exercitus implacabilis.

Poſſit

Poſſit diruere, aut innumerabilis [360]
Annorum ſeries, & fuga temporum.
Non omnis moriar, multáque pars mei
Vitabit Libitinam. Uſque ego poſterâ
Creſcam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quà violens obſtrepit Aufidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agreſtium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps, Æolium carmen ad Italos [361]
Deduxiſſe modos. Sume ſuperbiam
Quæſitam meritis, & mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

elentus deſtruere queat, vel temporum lapſus & longinquitas. Haud totus interibo: & portio mei plurima mortem effugiet. Ego ſemper novus poſterorum laudatione augebor, quamdiu ſummus Sacerdos aſcendit Capitolium cum ſilenti virgine, Ubicunque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens ruſticis gentibus dominatus eſt; ego clarus è tenui memorabor Alcaicos verſus primus tranſtuliſſe ad Latinum carmen. Age, Melpomene, partam virtutibus magnitudinem aſſume, capilloſq; meos circumda ultro laureâ Delphicâ.

ANNOTATIONES.

6. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ, quàm ſui nominis immortalitati & memoriæ velificatur Poeta noſter.

7. *Vitabit Libitinam.*] Superſtes erit, æternùm durabit. Libitina feretrum ſignificat. Eſt etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur & locabantur quæcumq; ad ſepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone, eadem quæ Proſerpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis exiſtimata, ut eadem natalibus & morti Dea præſideret, atq; principium finemq; vitæ in poteſtate haberet: quo fragilitatis humanæ mortalium quiſque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numâ & in Problem. Vide & Cœl. Rhodig. l. 29. c. 18.

Uſque ego poſterâ Creſcam laude recens.] Novis indies laudibus cumulabor à poſteris: ſicque velut innovata mei memoria ſemper inclareſcet, concidet nunquam, aut ſeneſcet.

8. *Dum Capitolium Scandet, &c.*] Dum ſacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu ſtabit urbs illa æterna. Virg. Æneid. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacitâ virgine.*] Quam diu & Veſtales ritè ſilentium obſervantes operabuntur ſacris, æternumq; ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quàm ſibi ſuoque ſpondet nomini. Commiſcuntur hîc nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam, Tacitamque appellandam ſanxerat, teſte Plutarcho; alii Idulia ſacra afferunt, ad quæ ſingulis menſibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quælibet ſacra intelligi par eſt, in Capitolio peragi conſueta; nec præ cæteris Angeronalia, quæ obtrûdit Marcilius Angeronæ ſilentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrob. l. 3. c. 9.

10. *Quà violens obſtrepit Aufidus, &c.*] In Apuliâ, ſuâ nempè patriâ, maximè cupit celebrari Horatius. Eſt enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Apennino deſluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*] Hic Turni avus regnavit in Apuliâ, quæ & ab eo Daunia vocata eſt. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirùm fervet æſtus & calor, hîncque eſt arida valdè regio, ac penuriâ aquæ laborat: unde *ſiticuloſam Apuliam* vocat noſter Epod. 3. vide l. 1. Ode 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phraſis Græca, ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii ex Manuſcriptis pleriſque codicibus, *regnator populorum.* Quod referendum erit ad vocem *Daunus.*

Ex humili potens.] Libertini ſcilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in ſummam famæ claritatem & nominis amplitudinem evaſit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de quâ lib. 2. Ode 18.

13. *Princeps, Æolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos.*] Vel inde nominabor paſſim, quod primus Alcaicos verſus Latinè ſcripſerim, ad imitationem Alcæi è Lesbo inſulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 2. Ode 13.

14. *Sume ſuperbiam, &c.*] Suam alloquitur Muſam Poeta: ut ſemetipſum oſtendat. Grandes aſſume ſpiritus, inquit; oſtende tuam nobilitatem: mihíque texe & impone coronam è lauro ſacrâ Apollini, qui colitur editq; oracula apud Delphos, urbem Achaiæ, ad Parnaſſum montem.

Q. Horatii Flacci
Carminum ſeu Odarum
LIBER QUARTUS.

ODE I.
Ad VENEREM.

Ætate ſuâ ſe jam rebus Venereis haud eſſe idoneum.

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicit. Abſtine, oro obteſtérque. Non ſum qui eram ſub dominio benigno Cynaræ. Crudelis parens amorum ſuavium, parce me intractabilem ſubjicere dulcibus imperiis, circa decem luſtra. Ito quò invitant te vota adoleſcentium amore plena. Opportunius luſcivius in ædibus Pauli Maximi; illuc i velox cycnis purpureis,

INTERMISSA Venus diu,
Rurſus bella moves. Parce, precor, precor.
Non ſum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Deſine, dulcium
Mater ſæva Cupidinum,
Circa luſtra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi
Quo blandæ juvenum te revocant preces.
Tempeſtiviùs in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intermiſſa.*] Suetonius in vita Horatii ita ſcribit: *Scripta quidem ejus uſque adeo probavit, mansurumque perpetuo credidit* Auguſtus, *ut non modo ſeculare carmen componendum injunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique privignorum: eámque cogerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ ſunt Odæ, quas conſtat eſſe factas ante quaſdam prioribus libris contentas; v. g. 12. hujus libri ante tertiam l. 1. intelligendus ferè eſt Suetonius de edito in lucem potius, quàm de conſcripto poſt alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce, precor.*] Per ætatem ſe excuſat: abiiſſe juveniles nimirùm ludos & artes, quibus pollebat, dum amabat Cynaram meretricem ſpecioſam in primis, & ab ea diligebatur maximè; illam vocat *piaculum* lib. 1. Epiſt. 7. *rapacem* Epiſt. 14. Hîc appellat *Venus*, vel ſignificans formâ egregiam & perfectam; vel quia immunis ei placuerat, ut ſcribit ipſe citato loco, id eſt, ſine ulla præmiorum ſpe, cæteriſq; amatoribus antepoſitus fuerat.

5. *Mater ſæva Cupidinum.*] Hunc verſiculum jam poſuit l. 1. Ode 19. Vide ibi annot.

6. *Circa luſtra decem.*] De luſtro annot. l. 2. Ode 4. in fine. Eſt ſpatium quinque annorum: hinc annum ætatis ſuæ quinquageſimum notat Poeta. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 27. Juſt. Lipſ. Elect. l. 1. c. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Conſul Romæ fuit anno urbis cond. 743. cum Julo Antonio, ad quem eſt inſcripta ſequens Ode. Vetus codex titulo quarto huic libro præfert: *Ad Fabium Maximum*, Torrentio teſte.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans & celeriter decurrens. Vide lib. 3. Ode 28.

Purpureis.] Magna contentio de iſta voce, Comeſſabere

Comeſſabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque & nobilis, & decens,
Et pro ſollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè ſigna feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior [364]
Largis muneribus riſerit æmuli;
Albanos, prope te, lacus
Ponet marmoream ſub trabe citreâ.
Illic plurima naribus
Duces thura: lyræque & Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Miſtis carminibus, non ſine fiſtulâ.

ſi cupis aptum hepar inflammare. Is enim juvenis & nobilis, & pulcher, & pro variis amicis haud mutus, ac multiplici induſtriâ præditus, longè portabit vexilla tua militia. Et, cum rivalis donis amplis ſuperbi victor gaudebit, prope lacus Albanus te è marmore effictam locabis ſub trabe è citro: Ibi thus multum naſo hauries, & recreaberis carminibus junctis cithara, & tibia Berecynthia & fiſtula.

ANNOTATIONES.

cum cycni planè ſint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè nitens, qualis eſt cycnorum candor; unde & nix purpurea dicitur ab Albinovano: vel, quòd purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis fermè ducentis repoſitam ſuum adhuc colorem ſervâſſe; cujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta eſſet. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuiſſe ait tunicam è purpura ſemi-albam vel albo diſtinctam: χιτῶνα πορφυρᾶν μεσόλευκον. Forſitan & color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipſius Veneris eſt: per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρᾶ.

11. *Comeſſabere.*] Comeſſari propriè eſt poſt cœnam & epulas jocari, ludere, laſcivire: quanquam & ſignificat poſt cœnam luxuriosè iterum epulari. Sueton. Vitell. c. 13. *Epulas* quadrifariam diſpertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comeſſationes.

12. *Jecur.*] In jecore ſedes amoris ac libidinis. Vide l. 1. Ode 13. & 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem omnes faſti loquuntur: vel hoc fidem non modò facit, ſed propè ſuperat, quod plus trecenti ex eâdem hâc familiâ unâ die pro Republica ceciderint; cùm ſibi unis Veientium expugnationem demandari periiſſent. Ovid. Faſt. 1.

Una dies Fabios ad bellum miſerat omnes;
Ad bellum miſſos perdidit una dies.

14. *Pro ſollicitis non tacitus reis.*] In foro ſeſe, ex laudabili nobilium adoleſcentiũ more, exercens agendis cauſis, defendendis reis de bonis, de vitâ periclitantibus adeoq; ſolicitis: diſertè perorans, bonis artibus abundè inſtructus.

16. *Latè ſigna feret militiæ tuæ.*] Ovid.

Militiæ ſpecies amor eſt, ... :
. . . . . ſævique labores
Mollibus his caſtris & dolor omnis ineſt.

17. *Et, quandoq; potentior, &c.*] Ille verò Paulus, ſi quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quàm ſuus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi ſtatuam è marmore in æde conſtructa è lignis pretioſis, *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanus.*] Non procul erant urbe Româ civitas, mons, & lacus Albani. Cic. de Divin. 1. n. 100. *Veienti bello cum lacus Albanus præter modum crevisſet*, reſponſum eſt, Dum is lacus redundaret, *ſi in mare fluxiſſet, Romam perituram; ſi repreſſus eſſet, Veios.* Inde admirabilis illa *Albana aqua falta deductio eſt.* Et de Divin. 2. n. 69. *ad utilitatem agri ſuburbani Albana aqua deducta eſt.*

20. *Sub trabe citrea.*] Duplex citrus arbor: altera humilis & fructifera: altera ſilveſtris & infructuoſa, ſed grandis; è quâ fiebant opera magni pretii, lecti, menſæ, trabes, &c. Vide Plin. l. 13. c. 16. Perſ. Sat. 1. v. 53. &c. Quidam legunt, *ſub trabe Cypriâ*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præſertim fabricandis, idoneæ, in inſulâ Cypro Veneri ſacrâ, ut dictum eſt l. 1. Ode 1. & 2.

21. *Illic plurima naribus Duces thura.*] In eo templo, quod tibi conſecrabitur, thus plurimũ incendetur tibi, hymnuſq; cantabitur muſicis inſtrumentis. Lib. 2. Ode 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fiſtula à Pane, tibia à Marſya fertur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte matris Deûm ſacra celebrabantur variis inſtrumentis, tibiâ præſertim, quæ inde cognomen habuit. Vide l. 1. Od. 16. & 18. ſub finem, & l. 3. Ode 19. v. 18. & ſeq.

Ibi pueri cum puellis nunc tuum bis in die collaudantes albis pedibus terram pulsabant ter, ritu Saliorum. Modo me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput cornare. At quare, Ligurine, heu! quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in medio hæsitat silentio non decenti? Ego te mitto in somnis modò prehensum amplecti, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, & crudelis, fugientem prosequi.

Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer [355]
Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero;
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur, heu! Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

ANNOTATIONES.

25. *Bis die.*] Manè & vesperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus.* Vide Lib. 1. Od. 21. init.

28. *In morem Salium ter quatient humum.*] Choreas etiam in sacris adhibitas annotavi tum alibi, tum lib. 1. Od. 36. ubi & de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium minùs aptus sum amoribus, imò nec jocis & certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur heu! Ligurine, &c.*] Me verò ea ætate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conspicue? Cur, ô Venus, *rursus bella moves*, post acceptam rudem & vacationem à tuâ militiâ? siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas.*] Amor elicit lacrymas, paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur; quod sane indecorum mihi est. Virgil. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediâque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat se juventus cursu, luctâ, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudorémque detergendum, ut annotavi susè, lib. 1. Od. 8.

ODE II.

Ad ANTONIUM JULUM.

Laudat Pindarum.

PIndarum quiſquis ſtudet æmulari, [366]
Jule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluêre ripas,
Fervet, immenſúſque ruit profundo
Pindarus ore;
Laureâ donandus Apollinari, [367]
Seu per audaces nova dithyrambos

O Jule, quicumque vult imitari Pindarum, ſubleuatur alis cerâ compoſitis auxilio Dædali, & mari pelluvido cæruleum probabit. Pindarus abundans alto ſermone volvitur, & rapidi fertur inſtar fluminis è monte labentis, quod pluvia ſupra conſueta ripas extulêrunt. Lauream Apollinis meretur, ſive proferat voces inſolitas in dithyrambis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Julus Antonius, æmulúmq; Pindari dixerat. Reſcribit hanc Oden Horatius, qua mirè Pindarum extollit ſupra ſe, paritérq; facundiam & modeſtiam expromit ſuam.

Pindarum.] Is Lyricorum anteſignanus Thebis in Bœotia natus, *auris Bœotica*, id eſt, craſſi, ſtupidi, inſulſíque Bœotiorum ingenii famam & proverbium abſterſit. Floruit circa Olympiadem 75, ſeu annis ante Chriſtum 476. Quo tempore Æſchylus, & Anacreon. Doricè ſcripſit. Threnos ejus, Dithyrambos, & alia quædam ſubtraxit nobis injuria temporum: reſtant encomia, ſeu Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea. Ælianus l. 12. refert idem Pindaro contigiſſe, quod Platoni, nimirùm infantem expoſitum melle ab apibus nutritum: & alibi, quinquies in Poetarum commiſſionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inſcitiâ. Memoria porrò ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii, Bœotiam vaſtantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint: Alexander verò Magnus, cùm eam urbem expugnâſſet, domum Pindari intactam ſervari juſſerit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. 7. cap. 29 Plutarch. in Alexandro. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 44. &c.

Quiſquis ſtudet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione aſſequi, is eandem habebit ſortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de ſuo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Od. 3. lib. 2. Od. 20.

2. *Jule.*] Diſſyllabam alii facinnt iſtam vocem: alii cum Paſſeratio ſynalœphàm ponunt ex primâ vocali vel ſyllabâ hujus nominis cum primâ præcedentis verſûs: quemadmodum lib. 1. Od. 2. in voce *ſuperius*. Vide infrà ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*] Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*] Copioſa Pindari oratio ſimilis eſt fluvio exundanti.

7. *Immenſúſque ruit profundo Pindarus &c.*] Quintil. l. 10. cap. 1. *Novem Lyricorum Pindarus longe princeps, ſpiritu magnificentiâ, ſententiis, figuris, beatiſſimâ rerum verborumque copiâ, & veluti quodam eloquentiæ flumine. Propter quæ Horatius cum merito credidit neminì imitabilem.*

9. *Laureâ donandus Apollinari.*] Vid. l. 3. Od. ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*] Hymnus ſeu carmen erat in honorem Bacchi, qui & ipſe dictus eſt Dithyrambus, quaſi δὶς θύρας ἐμεῖβων, vel ἀμβαίνων, *bis vitæ portas tranſiens*, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deindè à Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græcâ voce expiſcantur. Ingeniosè verò Moſes, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quaſi matres habuerit, ab altera genitus, a quis & morti ereptus ab altera, atque educatus, ſcilicet à filiâ Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poet. lib. 1. c. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis ſtylum tumidum eſſe, plenúmq; Bacchо, numeris, & vocibus compoſitis, quas vocant ampullas & ſequipedales voces; atq; idcirco *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æſchylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidémq; ille affert Hegeſandri Epigramma adverſus Philoſophos, ejuſmodi vocabulis inflatum: ſic incipit:

Ὀφρυανασπάσιδας, βυσσυπλοκαμοτεγανείους, &c.

audacibus, scribítque metris liberis: sive canit Divos, ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cæde prostrati sunt, atque extinctus est ignis Chimæra horrenda: sive laudat eos, qui domum redeunt Eleâ victoriâ gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, & domum eis tribuit excellentius statuis centenis: sive deflet adolescentem morte ablatum nupta nuper, illiúsque virtutem animumque ac bonos mores extollit usque *ad cælum, atrisque inferis eximit.*

Verba devolvit, numeríſque fertur
Lege ſolutis:
Seu Deos, Regéſque canit Deorum
Sanguinem; per quos cecidêre juſtâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:
Sive quos Elea domum reducit [368]
Palma cœleſtes, pugilémve equúmve
Dicit, & centum potiore ſignis
Munere donat:
Flebili ſponſæ juvenémve raptum
Plorat, & vires animúmque moréſque
Aureos deducit in aſtra, nigróque
Invidet Orco.

ANNOTATIONES.

Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non ſemper veteres, cùm lſbarent, uſi ſunt dithyrambis, verſibus tumultuoſis, vehementibus, concitatis; ſed duntaxat vino madidi, & Liberum patrem ſi invocarent: ſin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. Οὐκ ἔστι διθύραμβος, ἂν ὕδωρ πίῃς, *Nullus eſt dithyrambus, aquam ſi bibas.* Cic. 3. de Orat. n. 181. *Inde ille licentior & divitior fluxit dithyrambus, cujus membra & pedes ſunt in omni locupletatione orationis diffuſa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthiis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numeríſque fertur Lege ſolutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla eſſet lex aut menſura pedum, ſed quia magna erat metrum variandi licentia; & quod in his Poëtæ vehementiam impetúmque animi potiſſimùm ſequerentur, magiſque attenderent modulationem carminis, quam pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. ſub finem.

13. *Seu Deos, Regeſque canit Deorum Sanguinem.*] Pindarus enim Pæanas cecinit, ſeu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut & ad Piſones Epiſt. v. 83.

Muſa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Regéſque.] Hieronem Syracuſanum. Olymp. Ode 1. &c. *Deorum ſanguinem.* Reges Deorum alii appellantur. Vel deſignat Poëta noſter Herculem Jovis, & Theſeum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem: *Per quos Centauri cecidêre.* Vide l. 1. Ode 18. lib. 3. Ode 4. De *Chimæra* per Bellerophontem à Neptuno adjutum deletâ, lib. 1. Ode 27. Pindarus autem Olymp. Ode 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponneſi regionem, ſeu pugilatu, Pindar. Olymp. Od. 7. 10, 11. ſeu equorum curſu, ibid. Od. 1. & alibi multis locis. Virgil. Georg. 1. v. 59.

Eliadum palmas mittit *Epirus equarum.*

Georgic. 3. v. 202.

Ad Elei metas & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas.

Elis, & Piſa quæ & Olympia, urbes ſunt Elidis regionis; ibidem ſanum Jovis Olympii, & ludorum Olympicorum celebritas. Vide l. 1. Od. 1. v. 3. & ſeq. annot.

18. *Cœleſtes.*] Od. 1. *Palmáque nobilis evehit ad Deos.* Gloriâ ſublimes quaſi cœlum Deoſque attingunt.

Equúmve.] Equus ipſe, qui velociore curſu ac pernicitate ſuâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter, ut eques celebrari conſueverat. Pindar. Olymp. Od. 1. Pyth. Od. 3.

19. *Potiore ſignis.*] Vide poſteà, Od. 8. hujus libri.

21. *Flebili ſponſæ juvenémve raptum Plorat.*] Seu cum ſtruit & componit Epitaphium ſponſi morte præmaturâ extincti, ſponſæq; luctum deſcribit.

22. *Mores aureos.*] Caſtos, ſanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ conſecrat.

Multa

Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego, apis Matinæ [369]
More modóque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poeta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, merita decorus
Fronde, Sicambros:

O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum quoties-cunque assurgit in superas cæli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte *maximâ sedulitate colligit, sic ingenti labore undè versus, propè silvas & fontes Tiburis humidi. Tu vates eximius celebrabis Augustum carmine sublimiori, quatus debitâ insignis coronâ ducet Sicambros-inmanes per collem sacrum:*

ANNOTATIONES.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem & suavè canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat & sustinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Od. 20.

Dircæum.] Dircæ fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Ismenium devolvitur, Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Julus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctúmque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ Consulatum gessit anno urbis cond. 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio. lib. 51.

27. *Ego, apis Matina More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed, velut apis, infericra circumvolo, & flores humiles carpo: *Matinus* Calabriæ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quod non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1. Od. 7. & 18. lib. 2. Od. 6. l. 3. Od. 29. Od. verò seq. *Tibur aqua perfluunt.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum absque magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imò & recudere, stilúmque sæpius vertere oportet, sæpè caput etiam scabere, vivósque ungues rodere; ut planè docet noster lib. 1. Sat. 10. At poetastri carmen contra, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec plus cump cadit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quàm se deprimat istic Horatius, aliàs certè non mediocriter extollens sese. Vide Od. ult. lib. 2. & 3. Etenim præ Pindaro se parvum dicit, & operosa carmina vix fingere, fortè quòd inops Latinus sermo multoque inferior ubertate & copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poeta plectro Cæsarem.*] Tu Jule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stilo, carmine heroico. Julus Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subactos hostes in triumpho ducens ascendet Capitolium per viam sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c

36. *Sicambros.*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nósque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo cùm ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant. Rheni accolæ, hodie *Gheldrens.* 1. Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantúmque terrorem incussum, ut adversùs eos Augustus profectus sit, qui dare obsides, re compositâ, adegerit: unde seq. Od. 15.

Tu cad: gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Addunt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum verò mulieres, cùm deessent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit:* Sueton. Octav. c. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum susceperant, adeò certâ victoria spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cheruſci equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor unusque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsósque in prædam divisit ac vendidit.*

Quo

quoCæſare grandius aut pretioſius nihil fata & numina propitia terris donavêrunt, aut donabunt, etiamſi revocetur ſeculum vetus aureum. Cantabis feſtos dies & communem lætitiam civitatis, forúmque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Auguſti à Diis conceſſum. Tunc, ſi canam aliquid auditu dignum, cantûs mei maximæ pars adjicietur: & beatus dicam, ô læta, O celebris dies, quâ Cæſar nobis eſt redditus. Dum verò progrederis, O triumphe, ſæpius repetemus, Io, Io triumphe, omniſq; urbs pariter; *& adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri & vacca totidem* promiſſis *liberabunt: me juvencus matri ſubtractus, qui creſcit* in *abundanti gramine, propter meum votum* exolvendum. Is *fronte æmulatur Lunam incurvam tertiâ* ab *ortu* die *ardeſcentem: eâ* parte inſuper *cum vexit notam*, quâ *ſpectatur nive* candidior, in *reliquis rufus.*

Quo nihil majus meliúſve terris [370]
Fata donavere bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priſcum.
Concines lætóſque dies, & urbis
Publicum ludum, ſuper impetrato
Fortis Auguſti reditu, forúmque
Litibus orbum.
Tum meæ, ſi quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars: &, O Sol
Pulcher, O laudande, canam, recepto
Cæſare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non ſemel dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis: dabimúſque Divis [371]
Thura benignis.
Te decem tauri totidémque vaccæ,
Me tener ſolvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juveneſcit herbis
In mea vota:
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cætera fulvus.

ANNOTATIONES.

43. *Auguſti reditu.*] Ex Hiſpaniâ, & ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. 1. Od. 12. ſub finem. lib. 3. Od. 5. & 14. hujus etiam libri Od. 5. &c. reditum Auguſti ex Galliâ cùm Sicambros profligâſſet, hîc intelligunt alii. Suet. c. 20. Octav. *Reliqua bella per legatos adminiſtravit, ut tamen quibuſdam Pannonici & Germanicis aut interveniret, aut non longè abeſſet.*

Forum litibus orbum.] Ferias, juſtitium, ſeu vacationem à litibus dirimendis & à forenſi ſtrepitu, mos erat indici in ludis, feſtis, triumphis, ſupplicationibus, adeoque in omni publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. *Tum meæ, ſi quid, &c.*] Tum verò ſublimibus tuis carminibus, O Antoni, meos etiam qualeſcunque verſus adjungam in tam ſolemni occaſione, reverſo incolumi è belli periculis Auguſto, exoptato jam diu. Suet. Octav. c. 47. *Revertentem ex provinciâ non ſolum fauſtis ominibus, ſed & modulatis carminibus, proſequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Io triumphe, &c.*] Hoc referunt alii ad Julum Antonium vel Prætorem vel Conſulem deſignatum; legúntque, *Dúxque dum procedis*, ſed abſurdè: alii ad Auguſtum triumphantem. Verùm ipſo duce contextu, ſanè referes, ingenioſe lector, ad ipſum triumphum, quem ſic interpellat Horatius procedentem: O triumphe, dum procedes, Io ſæpiùs, Io, repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*] Tu Antoni ſumme vir, pro Cæſaris felici reditu à Diis impetrande, voviſti grandes victimas, quas voti reus mactabis; ego verò tenuis, immolato juvenco quem promiſi, voto ſolvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Deſcribit juvencum, quem parat ſacrificio quod vovit. Lunæ paulò poſt noviluniúm ſimilem dicit ob parvula cornua: & in fronte notam habere candidam ſtellæ ad inſtar conſpicuam: Sic Hom. Iliad. ϒ. Diomedis equum toto rufum corpore, candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ rotundâ, inſignem exhibet. Et Moſchus, in Idyll. quod Theocrito malè aſcribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum ſimiliter flavum reliquo fuiſſe corpore, at in fronte mediâ orbem argenteum refulſiſſe commemorat.

ODE III.

Ad MELPOMENEN.

Se Poeticâ Facultate ab eâ donatum immortalem fore.

QUEM tu, Melpomene, ſemel [372]
Naſcentem placido lumine videris,
Illum non labor Iſthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaïco [373]

O Melpomene, quem tu naſcentem aſpexeris ſemel oculis benignis, eum non athletam nobilitabit Iſthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaico;

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quem tu, Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore infigne eſt Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Od. 9. l. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro qualibet Muſarum hanc ponit. De eâ l. 1. Od. 24. v. 3.

2. *Naſcentem placido lumine videris, &c.*] Deſumpta ab Heſiodo aliiſque Græcis ſententia. *Placido lumine*, εὐμενεσσιν ὄμμασιν. Sic & Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine.

Si modo me placido videat Nemeſis mea vultu.

Huc facit quod ſcribit Juvenal. Sat. 7. v. 195

. . . . . *dixit enim, qua*
Sidera te cuncti mod̀ primes incipientem
Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Iſthmius, &c.*] Quem facili & benevolo Muſa vultu naſcentem viderit, is quidem non illuſtris erit pugilatu, quadrigali curſu, aut alio Iſthmiorum ludorũ certamine: non etiam bello clarus evadet: ſed nobilis erit poëta, ubiq; celebrior quam ſint illi Iſthmicâ vel militari victoriâ. Eam verò ſibi gloriam à Muſis conceſſam prædicat Horatius.

Labor Iſthmius.] Certamen & victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concurſu, fiebant in Iſthmo prope Corinthum, de quo l. 1. Od. 7. v. 2. Ibidem erat ſacrum Neptuno fanum. Ludos illos inſtituit Siſyphus Rex Corinthiorum, ut ſcribunt aliqui, in honorem Melicertæ ſeu Palæmonis, aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theſeus in honorem Neptuni æmulatione quidem Herculis, qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 8. Plutar. in Theſei vita. Strab. Geo. l. 8. T. Liv. l. 33. c. 32. *Iſthmiorum*, inquit, *ſtatum ludicrum aderat . . . . . quo certamina omnis generis artium virium q; ac pernicitatis viſuntur . . . . . propter opportunitatem loci per duo diverſa maria omnium Græcorum undique conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. l. 15. c. 10. Conf. Cœl. Rhod. l. 7. c 10, Coronam Iſthmiacam contexi ex apio conſueſſe ſcribit. Et lib. 13. c. 17. in Olympicis cotino (ſeu oleaſtro), in Pythiis lauro, in Nemeis ſelino virenti, id eſt, apio, in Iſthmiis ſelino item ſed areſcente ſolitos coronari. Archias Poeta Epigram. l. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit,

Ἄθλα δὲ νικηθέντες, μᾶλα, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur & pronunciabantur. Illud quoq; verbum uſurpârunt apud Tull. de Divin. 1. n. 21. Poeta

Juppiter excelsâ clarabat ſceptra coronâ.

Lucret. lib. 4. Sic Virgil. Æneid. 11. ait,

Crimen acerbat.

Pugilem.] Vide annot. Ode ſuperiori, ſtrophe 5.

4, 5. *Non equus impiger Curru ducet Achaico.*] De curuli certamine l. 1. Od 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hîc, in Achaiâ ſacros agonas celebrari conſueviſſe, in quibus qui vicerant, hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quaſi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diod. Sic. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur, comites ſunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. l. 9. proœm. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græcorum majores ita magnos honores conſtituerunt, uti non modò in conventu ſtantes cùm palmâ & coronâ ferant laudes, ſed & cùm revertantur in ſuas civitates, cùm victoriâ triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, èque Republicâ perpetuâ vitâ conſtitutis vectigalibus fruantur*, Sueton. Neron. cap. 22. *Mox & ipſe aurigare, atque etiam ſpectari voluit . . . . . tum etiam in circo maximo . . . . nec contentus harum artium experimenta Roma dediſſe, Achaiam petiit.* Cap. 23. *Certamina deinceps obiit omnia.* Cap. 24. *Aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decemjugem . . . . . ſed excuſſus curru . . . . nec eo ſecius coronatus eſt . . . . . Judices donavit civitate Rom. & pecuniâ grandi, ac provinciam univerſam libertate. Qua beneficia è medio ſtadio,*

Victorem;

Achaico, nec militare facinus Imperatorem oſtentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eò quòd ſuperbas Regum minas fregerit. Verùm aqua ſecundum Tibur irrigantes & ſilvarum denſa folia Æoliis clarum verſibus efficient. Proles Romæ civitatum Regina inter chares Poetarum cœtus me collocare dignatur; jamque minus anulorum morſibus vellicor. O Muſa qua ſuavitatem eximia lyra meæ ſonum moderaris! O qua mutis etiam piſcibus cygni cantum dare potes, ſi velis! illud omne ex dono tuo eſt,

Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Oſtendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et ſpiſſæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem. [374]
Romæ principis urbium
Dignatur ſoboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, teſtudinis aureæ
Dulcem quæ ſtrepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piſcibus
Donatura cycni, ſi libeat, ſonum!
Totum muneris hoc tui eſt,

ANNOTATIONES.

Iſthmiorum die, ſua ipſe voce pronunciavit. C. 25. *reverſus è Graciâ Neapolim ..... albis equis introiit, diſjectâ parte muri, ut mos hieromeanum eſt: ſimili modò Antium, inde Albanum, inde Romam ..... veſte purpureâ ..... coronam capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam, &c.*

6. *Neque res bellica Deliis Ornatum, &c.*] Nec fortiter in bello geſtis triumphans coronabitur laureâ ſacrâ Apollini apud Delum inſulam nato & eximiè culto. Vide l. 1. Od. 21.

9. *Oſtendet Capitolio.*] Triumphans quiſque inaurato curru per viam ſacram vehebatur ad Capitolium, ſeu arcem Romanam, in monte Tarpeio extructam, ob inventum ibi caput humanum ſic appellatum. Illic Jovi Diſſque gratias referebat, ſpoliáque de hoſtibus relata conſecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed inſignem eum facient carmina in amœno Tiburis ſeceſſu condita, vel ejus loci deſcriptionem & amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo l. 1. Od. 7. l. 3. Od. 29. Quòd eo ſecedere amaret Poëta l. 1. Od. 18. l. 2. Od. 6.

12. *Æolio carmine.*] Lib. 2. Od. 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaicos verſus deſignat Latinè primùm à ſe factos, ad imitationem Alcæi, de quo l. 1. Od. 32. & l. 3. Od. 30.

13. *Roma principis urbium Dignatur ſoboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum poſteros, vel Auguſti privignos; ſed eruditus non nemo ſenſit dictionem eſſe à Græcis Hebræiſſque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; ſic noſter Romæ ſobolem dicit, pro Roma, urbium & orbis domina, atque, ut Martialis ait, *Terrarum gentiúmque Dea,*

Amabiles vatum choro.] Vel poëtas excellentes & amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico ſcribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclarè geſtis, de vitâ ſeu hilariter exigenda, ſeu laudabiliter inſtituenda, &c.

16. *Et jam dente minus mordeor invido.*] Ex quo me Roma univerſa judicio ſuo probavit vatémque ſanxit, jam mihi obtrectare æmuli deſinunt: atque adeò virtute invidiam ſuperaſſe mihi videor. Vide l. 2. Od. ult.

17. *O, teſtudinis aureæ, &c.*] O Muſa hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Muſæ dicuntur vel à Pierio Theſſaliæ monte illis ſacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cùm auſæ eſſent ad cantum Muſas provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exſolvêrunt.

19. *Mutis quoque piſcibus.*] Utpote carentes vocalibus inſtrumentis, pulmone, arteriâ, gutture, muti ſunt piſces. Ariſt. de animal. Hinc proverb. *Piſce magis mutus: ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων.* Lucian. in Gallo, &c.

20. *Cycni ſonum.*] Plato in Phædone teſtatur Cycnos mortis tempore eſſe maximè canoros: idem Ariſtoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia defectâ modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipſe ſui,

Plin. contrà lib. 10. cap. 23. *Olorum,* inquit, *morte narratur flebilis cantus, falsò, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. ſcribit hæc: *Canentem cygnum pauci audivêre, etiamſi vulgatior fama tenet ingruente*

Quod

Quod monſtror digito prætereuntium [375]
Romanæ fidicen lyræ:
Quod ſpiro, & placeo, ſi placeo, tuum eſt.

quod manu prætereuntium oſtendar Latina lyra auctor; quod vivo, & probor, ſi tamen probor, à te eſt mihi datum.

ANNOTATIONES.

fatali momento ἐυφωνότατον καὶ ᾠδικότατον, voci cantúque in primis valere: auctor tamen, variæ narrationis primo, Ælianus eſt, audiſſe quandóque ſe canentem cycnum. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ᾄδοντος κύκνου ἤκουσα. De cycnis jam l. 2. Ode ult.

22. *Quod monſtror digito prætereuntium.*] Cicero Tuſc. 5. n. 103. *Leviculus ſane Demoſthenes, qui illo ſuſurro delectari ſe dicebat aquam ferentis muliercula, ut mos in Graciâ eſt, inſuſurrantiſque alteri, Hic eſt ille Demoſthenes. Quid hoc levius?* Perſ. Sat. 1. v. 28.

At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier, Hic eſt.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus c. 14. ſcribit, *Periclitari virginitatem, cum digitis demonſtrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyræ.*] Lyricі apud Romanos carminis auctor atq; princep. l. 3. Od. ul. jam cit.

24. *Quod ſpiro, &c.*] Non tantum poſſeos facultatem, ſed & vitæ uſuram Muſis debere ſe profitetur. Vide l. 3. Ode 4. ſtrophe 7.

Quod placeo.] Quod Auguſto & Mæcenati præcipuè, tum etiam aliis probantur mea carmina, quòd *invidiâ* ſim *major*, l. 2. Ode 20. quod *uſque eo poſterâ crescam laude recens, &c.* l. 3. Ode 30.

Si placeo.] Ita modeſtiæ velificatur Poëta, quaſi ſubdubitans adeò poſſe ſe *Principibus placuiſſe viris*, quæ *laus eſt non ultima.*

ODE IV.

DRUSI LAUDES.

Earum partem maximam Auguſti inſtitutioni attribuit.

QUALEM miniſtrum fulminis alitem,
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, expertus fidelem
Juppiter in Ganymede flavo)
Olim juventas & patrius vigor [376]
Nido laborum propulit inſcium; 6
Vernique, jam nimbis remotis,

Qualem volucrem fulminis adminiſtrum (cui ſummus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probata ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juvenius & paterna virtus ignarum laboris expulit nido, verniq; venti jam tranſactis imbribus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà, Ode 9. Lib. 1.

1. *Qualem miniſtrum, &c.*] Druſi Neronis Auguſti Cæſaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam fere totam derivat in Auguſtum, cujus educatione & inſtitutione laus omnis ea Druſo acceſſerit accreveritque. Ode perelegans, & regali mandato compoſita: tilus & dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: initium eo ſublimius, quo videtur liquanto perturbatius. Ordo eſt: *Druſum ſub Alpibus bella gerentem Rhati & Vindelici* talem *ierè, qualem miniſtrum fulminis . . . . . Juentas & patrius vigor nido propulit . . . . . mox evilia demiſit hoſtium vividus impetus, &c. quamvis caprea leonem vidit, dente novo peritura, &c.* enſus autem eſt: Rhæti ac Vindelici cum Druſo bellantes talem eum conſpexêre juvenili ardore ac paternò robore invictum ac formidabilem, qualis eſſe ſolet aquila rex avium, cùm jam nido exire audet, primoſque niſus ac impetus exerit, agnos mox & dracones rapiens & expugnans. Idem Princeps adoleſcens tantâ vi Rhætos & Vindelicos aggreſſus eſt, atque oppreſſit, quantâ leo capram aggreditur paſcentem & dilaniat.

Miniſtrum fulminis alitem.] Plin. l. 2. c. 55. *Solam è volucribus aquilam fulmen haud percutit: qua ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine: *Negant unquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis conſuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, ſeu per ipſum Jovem aquilæ ſpecie, ut quidam volunt, vide annot. l. 3. Ode 20. in fine.

Inſolitos

timidum docuêre conatus insuetos; mox autem vis acerrima infestum in ovilia perpulit, deinde præda ac certaminis aviditas incitavit adversus dracones repugnantes: & qualem leonem fami à lacte & uberibus fulvæ parentis remotum capra armenta occupata pascuis aspexit recenti dente laniandâ: talem ad Alpes bella facientem Drusum vidêrunt Rhæti atque Vindelici;

Insolitos docuêre nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:
Qualemve lætis caprea pascuis [377]
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Vidêre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, & Vindelici; quibus

ANNOTATIONES.

8. *Insolitos docuêre nisus.*] Volatum docent venti *insolitum* hactenùs & nondum tentatum: hinc ad primos illos *usus*, aëri se committere expaveſcit pullus aquilæ alitúmq; cæterorũ.

9. *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus.*] Cùm primùm vires suas expertus est, in ovilia devolat, agnumq; rapit. Plin mox cit. lib. 10. *Adultos pullos aquila persequitur & longè fugat, amulos scilicet rapinæ; & aliàquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur: . . . . . rapta non protinus ferunt; sed primò deponunt; experiuntque pondus tunc demum abeunt.* Idem scribit Aristot. Hist. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 4. *Acrior ibi cum dracone pugna, multòque magis anceps, etiamsi in aere. Ova hic consectatur aquila aviditate maleficâ: at illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici, nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Plutarch. de Invid. & Od. ait, tam grave esse aquilis & draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur; ac si confuderis, dissocient sese, ac seorsim fluat. Ejusmodi certamen bellè describit Hom. Iliad. Φ. v. 201. Et Virg. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans alìò raptum cum fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, & sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minus urget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.

17. *Vidêre Rhæti.*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum vidêrunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhæti.] Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis & Boiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui & ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. & Dionem lib. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utriq; perinde belliçosi. Hodie Suevi, & Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundant: sed errorem manifestè ostendit Vell. Pater. l. 2. c. 97, & 98. ita referens: *Tib. Claudius Nero . . . . . imbutus cœlestium præceptorum disciplinis, juvenis, genere, formâ, celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio instructissimus, qui primus, quantus est sperari potuerat, visusque præsulem Principem; Quæstor undevicesimum annum agens, capessere cœpit Rempublicam, &c.* Et paulò post, *Reversum ex Armeniâ, in posteritatem Populi Romani redditâ, Neronem Cæsar haud mediocris bili molem experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque divisis partibus Rhætum Vindelicosque aggressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes lecti tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitûs, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt.* Suet. Oct. c. 21. *Rhætiam & Vindelicos, ... gentes Inalpinas, exercuit.*

Drusum bella gerentem.] Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23. natus Rhætos ac Vindelicos expugnabat an. U.C. 738. citatus Florus, lib. 4. c. 12. *Noricis animos dabant Alpes atque nivês, quo bellum non posse ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brenos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.* De eo sic scribit Vell. Paterc. lib. 2. cit. *Cura deinde expeditionis Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum,*

Mos

Mos unde deductus per omne [378]
Tempus Amazoniâ ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli:
Nec ſcire fas eſt omnia. Sed diu
Latéque victrices catervæ
Conſiliis juvenis revictæ
Sensêre, quid mens ritè, quid indoles
Nutrita fauſtis ſub penetralibus
Poſſet, quid Auguſti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus & bonis:
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum [379]
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina ſed vim promovet inſitam,
Rectíque cultus pectora roborant:
Utcumque defecêre mores,

quibus mos unus ævo tamen armandi ſecuri Amazonam unde fluxerit, inveſtigare omiſi; neque omnia conſequi poſſunt. Verùm diu latéque victrices turmæ adoleſcentis ſuperata induſtriâ experta ſunt, quid ingenium, quid animus in felici domo inſtitutus, quídque Cæſaris erga Nerones juvenes paternus mens valeat. Stirpis gignuntur ſtirpibus atque generoſis. In juvencis & in equis patrum virtus reſidet. Nec aquila producunt columbam minimè bellicoſam. At eruditio virtutem ingenitam provehit, & bona diſciplina reddit animum fortem: quandocunque diſciplinæ deeſt, vitia

ANNOTATIONES.

quæ & quanta natura mortalis recipit, vel induſtria percipit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus ſuffecerit artibus, in incerto eſt. Morum certè dulcedo & ſuavitas, atque adverſus amicos æqua & par ſui æſtimatio inimitabilis fuiſſe dicitur. Pulchritudo oris proxima fraterna fuit. Sed illum magnâ ex parte domuit Germania . . . . . fatorum iniquitas Conſulem, annum agentem triceſimum rapuit.

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam ſanè continent in quoſdam eo tempore de nugis ejuſmodi acriùs & perperam diſputantes. Nam alioqui non eſt obſcurum aut valdè incertum, Rhætos & Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atq; ab his Scythicis mulieribus accepiſſe morem illum pro armis ſecurim habendi.

20. *Amazoniâ.*] Strabo, l. 2. de Amazonibus fide majora referri ait. Vide Juſtin. l. 2. Oroſ. l. 1. c. 15. necnon eruditam diſſertationem ſeu diſquiſitionem de Amazonibus ſcriptam à Petro Petito, viro non Medicinæ ſolùm, ſed rerum omnium ſcientiſſimo, nuper editam.

Securi.] Hæc σάγαρις dicta propriè; Xenoph. πέλεκυς μονόστομος erat, ſeu unicum habens στόμα, unâ tantum parte ſecans; contrà bipennis utrinque. Heſych.

22. *Diu Latéque victrices caterva.*] Rhæti ſæpiùs anteà victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. & Vell. Paterc. antè citati.

24. *Juvenis.*] Claudii Druſi, de quo antè.

25. *Sensêre quid, &c.*] Intellexêre quid & quantum valeret inſtitutio & educatio Auguſti Cæſaris, qui *paternum* exhibuit *animum* & affectum erga pueros *Neronem*, Tiberium ac Druſum, quos adoptârat, & bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Liviâ Druſillâ uxore ſua tum etiam prægnante, Auguſto petenti conceſſa, paulò pòſt è vivis exceſſit: eumdem verò Auguſtum ſcripſerat tutorem filiorum ſuorum, nempe Tiberii quatuor ferè annos nati, ac Druſi quem enixa eſt Livia, menſibus tribus poſt ſuum cum Auguſto conjugium. Hinc ergo *paternus Auguſti animus in pueros Nerones*, tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor eſſet ab Auguſto nuncupatus. Sueton. Octav. c. 62, & 63. Vell. Patercul. jam cit. Cornel. Tacit Annal. 1. &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοὶ, Ariſtot. contrarium tamen evenit non raro: nam & *filii heroum noxa* interdum. Sic degeneres extitêre filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionyſii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porrò vice verſâ è malis & ignavis aliquando exorti ſunt boni & fortes, teſtibus hiſtoriarum monumentis. Vide Valer. Max. lib. 3. cap. 4, & 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum ſequentibus, nec abſurdè.

33. *Doctrina ſed vim promovet inſitam.*] Bona educatio & ſtudioſa inſtitutio promovet αὐγένειαν, ſeu naturæ bonitatem, ſuſtinet, excolit, auget.

35. *Utcumque defecêre mores, &c.*] Si quando non aderit bona diſciplina & morum inſtitutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, & in pravitatem deſinit. Cic. Tuſcul. 3. c. 2. *Natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibuſque depravatis ſic reſtinguimus, ut nuſquam natura lu-*

Dedecorant

†

deturpant natura bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus teſtantur Metaurus fluvius, atque Aſdrubal profligatus, & dies ille Italiæ caligine depulsâ lætus, qui primus victoriâ glorioſa reſplenduit, quando crudelis Africanus per Italiæ civitates diſcurrebat, velut ignis per tedas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus ſemper felicibus expeditionibus inclaruit: & templa ſcelerato Carthaginenſium bello diruta ſtantes habuerunt Deos.

Dedecorant benè nata culpæ.
Quid debeas, ò Roma, Neronibus,
Teſtis Metaurum flumen, & Aſdrubal
Devictus, & pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus almâ riſit adoreâ; [380]
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Poſt hoc ſecundis uſque laboribus
Romana pubes crevit, & impio
Vaſtata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.

ANNOTATIONES.

men appareat. Sunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem ſimul ac in lucem editi ſumus, in omni continuò pravitate, & in ſummâ opinionum perverſitate verſamur . . . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, ut opinioni confirmatæ natura ipſa cedat, &c.

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hiſpaniâ cum ingentibus copiis Aſdrubalem, priuſquam Annibali fratri conjungeretur, oppreſſit.* Sueton. Tiber. c. 2. opportunè quidem: nam actum erat de Imperio Romano, ſi cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Aſdrubal junxiſſet.

Nero] Sabina vox ſignificans ſtrenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo l. 6. Plin. l. 3. illic verò Claud. Nero Conſul junctis celeriter copiis cum ſuo collega M. Livio Salinatore ivit obviam Aſdrubali, cum millibus hominum quinquaginta ſex adventanti, ut dictum eſt, ac devicit, an. U. C. 546. ejuſq; caput præciſum ad Annibalis caſtra perlatum, & ad pedes cùm eſſet projectum, hunc tanto pavore at ſtupore concuſſit, ut infelicitatem Carthaginis agnoſcens incuſaríſq; de fuga deinceps tantummodo cogitaverit, Valer. Maxim. lib. 4. c. 1. Oroſ. lib. 4. cap. 18. Tit. Liv. lib. 27. c. 28. Luc. Flor. lib. 2. cap. 6. &c. Adverte Druſum ac Tiberium oriundos ab illis Conſulibus; & paternum genus duxiſſe à Claudio Nerone, maternum autem à Livio Salinatore.

Aſdrubal Devictus.] Is nimiùm qui Scipiones in Hiſpaniâ profligârat.

39. *Pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris.*] Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *Omni multitudine obviam effuſâ . . . . . non ſalutabant modò univerſi circumfuſi* (circa Claudium & Salinatorem Coſs) *ſed & contingere pro ſe quiſque victrices dextras Conſulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum operâ incolumis Reſpublica eſſet. In Senatu quoque, &c.*

41. *Adoreâ.*] Victoriâ, laude, gloriâ, Feſt. adoream laudem ſeu gloriam dicebant; quia glorioſum putabant eum, qui farris copiâ abundaret: meliùs alii, quia ſtrenuis & iis qui fortiter dimicâſſent militibus farris menſura diſtribui ſolita erat. Unde & *adorea* pro laude bellicâ. Nam far ſeu frumentum appellatum eſt *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitri. Act. 1. *Quæ multâ prædâ atque adoreâ offecit populares ſuos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Gloriam denique ipſam à farris honore adoream appellabant.* Apuleius lib. 3. *Poſſum iſtam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. 2. Ode 12.

43. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferróque vaſtans.

Tedas.] Arbores ignem facilè concipientes, ob reſinam quam continent: è genere ſunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. & ſeq.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: & *unda Sicula*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Poſt hoc ſecundis uſque laboribus, &c.*] Cæſo Aſdrubale, Annibale verò & Pœnis ex Italiâ exterminatis, indies magis ac magis proſpera geſſêre bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* & virtus *Rom.* imo belli incendia in Africam & Carthaginem ipſam tranſmiſſa ſunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos*, æquos, & vindices in impium Annibalem: alii ſtantes, ac in ſuâ baſi reſtitutas Deorum imagines, quas impiè deturbârant

Dixitque

Dixitque tandem perfidus Annibal:
Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultrò quos opimus [381]
Fallere & effugere eſt triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio,
Jactata Tuſcis æquoribus; ſacra,
Natoſque, maturoſque patres
Pertulit Auſonias ad urbes:
Duris ut ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes ab ipſo
Ducit opes animumque ferro,
Non Hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monſtrumve ſummiſere Colchi [382]
Majus, Echioniæve Thebæ.

Tandemq; perfidus Annibal dixit: Nos tanquam *cervi, præda luporum rapacium, ſponte ſequimur* Romanos, *quos declinare & evitare inſignis eſt triumphus.* Illa *natio, quæ ab incenſâ Trojâ ad Italiæ civitates, Etruſco exagitata mari, fortiter tranſportavit ſacra, liberos, & ſenes grandævos; ſicut ilex durâ ſecuri attonſa in Algido umbroſarum frondium fertili, jacturas inter & cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipſo ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem ſuperari haud æquo animo ferentem: neque gravius portentum invexêre Colchi, vel Thebæ Echionis opus.*

ANNOTATIONES.

Pœni, abſq; ullâ Numinum reverentiâ. T. Liv. lib. 26. cap. 11. *Ad lucum Feroniæ .... templum eâ tempeſtate inclytum divitiis, ... his omnibus ſpoliatum eſt.*

49. *Perfidus Annibal.*] T. Liv. l. 21. c. 4. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ .... plurimum conſilii .... nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat ... Inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica: nihil ſancti, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit: Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hoſtium ore profecta. Ariſtoteles eum aſſerit verè bonum, quem perinde inimici & improbi adeóque univerſi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginienſes, tanquam *cervi* imbelles, *ultro ſectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri fumus *præda*; *quoſque* proinde *fallere*, ſeu evitare contrà debemus: nam hos *effugere opimus* nobis *eſt triumphus*. Scilicet fortiorem declinare hoſtem, ſpecies eſt quædam victoriæ.

52. *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Juſtin. l. 43. item Carmen Seculare poſt Epodos.

54. *Sacra, Natoſque, &c.*] Æneid. 1. v. 10. *Inferretque Deos Latio.* Et Æneid. 2. v. 747. *Aſcanium, Anchiſénque patrem, Teucróſque Penates.*

55. *Maturos.*] Ætate & virtute.

56. *Auſonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Auſonia regio eſt Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex & alia quælibet arbor reſecatis ramis uberiùs pullulat & creſcit: ita Romani adverſis caſibus attriti invaleſcunt magis ac magis. Certe quando Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen ſummittebant in Hiſpaniam, Siciliam, Sardiniam: adeóque locis quatuor uno eodémque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tuſculani pro quolibet alio ponitur. De eo l. 1. Ode 21.

61. *Hydra.*] Portentoſa ſerpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abſciſſo, aliud renaſcebatur, imò ſeptem alia ſuccreſcebant. Ita fabulatores. At conſtat Hydram fuiſſe locum aquas evomentem copioſiores, in intimo ſinûs Argolici receſſu, & quòd, uno meatu obſtructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circum vaſtantes: tamen adhibito incendio Hercules exſiccavit eam paludem, Lernam nomine; unde Lernæum monſtrum ab illo domitum inter alia celebratur. Palæph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virg. Æneid. 8. v. 300. *Lernæus turbâ capitum circumſtetit anguis.*

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens, & excrevit invaluítque in nos Pœnos: ſicut hydra adverſus Herculem ubiq; vincere aſſuetum, proindeq; nec ſemel vinci patientem.

63. *Monſtrumve ſummiſere Colchi.*] Loquitur de dracone inſomni ac terribili velleris aurei cuſtode, cujus è dentibus ſeminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periêre: vel de ipſis illis prodigioſis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Aſiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia, pars Georgiæ regionis.

Echioniæve Thebæ.] Cadmus Rex Thebarum ſeminatis pariter, ut de Jaſone ſuprà dictũ, draconis dentibus, repentè naſci vidit exercitũ ad

Si mari demergas, clarior vedit: si oppugnes, cum summâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina maximis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè spes omnis, & fortuna nostra gentis interiit, Asdrubale interfecto. Claudiæ stirpis potentia quidlibet molietur. Hanc & tuetur Jupiter Numine propitio, & liberat soler consilium inter militia difficultates.

Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis, & fortuna nostri
Nominis, Asdrubale interempto.
Nil Claudiæ non efficient manus:
Quas & benigno Numine Jupiter
Defendit, & curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

ANNOTATIONES.

arma mutuamque cædem paratum. Inde verò superfuit Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merses.*] Ab inusitato *merso, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges & quaslibet mulieres sermone celebranda prælia; seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoresve fuissent.

69. *Carthagini non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide T. Liv. l. 23. c. 11, & 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*] Vires, consilia, soler induſtria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*] Belli subita, pericula, doli, insidiæ, stratagemata.

ODE V.

Ad AUGUSTUM.

Ut suum in Urbem reditum acceleret.

O Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu absens fuisti, reverteris, qui promisisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, & dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet à dulci domo, plus æquo intervallo morantem

DIVIS orte bonis, optime Romulæ [383]
Custos gentis, abes jam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
Et soles melius nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longius annuo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, &c.*] Senatûs populique Romani amorem erga Cæsarem Augustum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimium diu.*] Tribus annis Româ Cæsar abfuit, in Gallias profectus, an. U.C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, à Senatu populoq; Romano ad Augustum missis. Cunctanti verò hanc Oden scripsit Poeta.

9. *Ut mater.*] Nil suavius istâ comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari l. 1. Ode 35. v. 8.

Dulci

Dulci distinet à domo,
Votis omnibus hunc & precibus vocat,
Curvo nec faciem littore dimovet:
Sic desideriis icta fidelibus [384]
Quærit patria Cæsarem, 16
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides, 20
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos & lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen? 25
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ [385]
Bellum curet Iberiæ?

ultra mare Carpathium: neque vultum avertit ab incurvâ ripâ: ita patria desideriis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per cam pos vagatur: agros fovet Ceres & abundans felicitas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplina & leges vicêrunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes, pœna sequitur & plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Germania? Quis expaveſcat bella Hispaniæ ferocis?

ANNOTATIONES.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique *votis omnibúsque*, hoc sensu: mater anxia non tantùm vota precésque Diis nuncupat pro filii reditu & incolumitate, sed & omina quævis arripit, quasi totidem præsagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Observans adventantes undequaq; naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem expectat & exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiliens circumspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri, posset, venientem . . . Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii* jam dudum absentis, *vidit à longè, & illum agnovit venientem, currénsque nuntiavit viro suo, &c.* cap. 10. & 11. Tob.

16. *Quærit patria Cæsarem.*] Vota publicè suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. c. 57. Huc & referri potest nummisma ex unâ parte continens Epitaphen, *S. P. Q. R. Cæsari Augusto*: ex alterâ verò, *Vota publicè suscepta pro salute & reditu.*

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert quas Romani tantopere Augustum diligunt: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubiq; firmata mari, terrâ; securitas, leges constitutæ, vitia quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden 14. & 15. hujus libri.

22. *Mos & lex.*] Lib. 3. Od. 24 *Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?* Vide Sueton. Octav. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coercendis adulteriis & pudicitiâ, &c. . . . . cumque vim legis eludi sentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.*

23. *Laudantur simili prole puerperæ.*] Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Est tibi, quæ patrii signatur imagine vultus,
Testis maternæ nata pudicitiæ.

Catull. in Nuptiis Juliæ & Manlii Torquati, Car. 62.

Torquatus volo parvulus
. . . . . .
Sit suo similis patri
Manlio, & facilè insciti
Noscitur ab omnibus:
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*] Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *pœna comes* coerceat peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρία ἀδικίας ἀδόλωβος.

25. *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 12. sub finem. Od. 19. v. 12. lib. 3. Od. 5.

Quis gelidum Scythen.] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Od. 9. in fine. lib. 3. Od. 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c.*] Vid. Flor. l. 4. c. 12. *Domuit Usipetes, Tenctheros, Cattos . . . inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevos, Sicambros, &c. . . . Ea denique in Germaniâ pax erat, ut mutati homines, alia terra videretur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, sive ob prægrandes viros, & ingentia corpora Germanorum. Cæsar. Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. *Iberiæ.*] Ab Ibero flu. Iberia dicta: est

Unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam, téque numen invocat mensis secundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuso colit, & numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Castoris & magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones festos diuturnos. Hoc precamur sobrii primo diluculo: Hoc & repetimus benè poti, quando Sol occidit sub Oceano.

Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, & alteris
Te mensis adhibet Deum.
Te multâ prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; & Laribus tuum
Miscet numen, uti Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, Dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ, dicimus integro
Sicci mane die: dicimus uvidi, [386]
Cùm Sol Oceano subest.

ANNOTATIONES.

Hispaniæ pars, & per Synec. tota sic vocatur. Vide l. 2. Od. ult. v. 20. Flor. mox cit. *Pacata fere omnis Hispania, &c.* Et posteà: *Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ, &c.*

29. *Condit quisque diem, &c.*] Arat colítque agros suos quisque, & operi vacat rustico, à mane ad vesperam, sine ullo metu hostili. Virgil. Eclog. 9.

Cantando puerum memini me condere soles.

31. *Alteris Te mensis adhibet Deum.*] Ex Senatusconsulto cautum fuit, ut in conviviis, tum publicis, tum privatis, Augusto ab omnibus libaretur. Dio. lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remotâ prima mensâ, quæ ciborum seu carnium erat, secunda adhiberetur fructibus & bellariis onusta, cum exquisitissimo vino, è quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vid. Virg. Æneid. 1. v. 727. & 735. & Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic 2. v. 101.

34. *Laribus*]. Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum miscet numen.] Téque adeo venerantur, ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non absurdè legunt quidam, *nomen.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monstris & aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem & Pollux mari piratas exegerunt, navigationemq; ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; imò velut maris Dii coluntur, &c.

Ferias.] Dies festos lætósque; diuturnum otium, securitatem perpetuam.

38. *Hesperiæ.*] Italia sic appellata. Vide lib. 1. Od. 28. ubi, *fluctibus Hesperiis.* Et l. 2. Od. 1. sub finem, ubi, *Hesperiæ sonitum ruinæ.* Nec non l. 1. Od. 36. v. 4.

Integro.] Vixdum incœpto.

39. *Sicci.*] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi.] Vino perfusi, cœnati.

40. *Cum Sol Oceano subest.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

Ad APOLLINEM & DIANAM.

DIVE, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityóſque raptor
Senſit, & Trojæ prope victor altæ
Phthius Achilles;
Cæteris major, tibi miles impar, [387]
Filius quamvis Thetidos marinæ 6
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuſpide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulſa cupreſſus Euro, 10
Procidit latè, poſuitque collum in
Pulvere Teucro.

O Deus, quem ſuperbi ſermonis ultorem experti ſunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famoſæ Trojæ propemodum expugnator; aliis quidem *fortior, ſed verò inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret haſtâ tremendâ certans. Is, ſicuti pinus edace ſecuri percuſſa, vel cupreſſus Euro dejecta, latè procubuit, cervicémque demiſit in pulvere Trojano.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut & 21. lib. 1. Seculare inſcribi ſolet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen propriè titulum hunc meretur, ſed illud tantùm quod habetur poſt Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicâſti adverſùs arrogantiam Niobes, quæ ſe auſa eſt jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac ſobole, præ ipsâ Latonâ duos tantum enixâ, cùm ipſa numeroſam pulchramq; genuiſſet prolem. Gell. l. 20. c. 6. *Mira*, inquit, *& propè adeò ridicula diverſitas fabulæ apud Græcos poetas deprehenditur ſuper numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellaſque ejus ſenos fuiſſe dicit, Euripides bis ſeptenos, Bacchilides & Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuiſſe ſolos ſcripſerunt.* Porrò filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana ſagittis confixos peremêrunt: Niobe verò in ſaxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metam. 6. cap. 3. Diod. Sicul. l. 5. c. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. & ſeq. Auſon. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis ſeptem natis genitrix læta, atq; ſuperba,
Tot duxi mater funera, quot genui.
Nec ſatis hoc Divis; duro circumdata ſaxo
Amiſi humani corporis effigiem, &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityóſque raptor.*] Vide lib. 2. Od. 14. lib. 3. Od. 4.

3. *Trojæ propè victor.*] Qui, interfecto Hectore Trojæ defenſore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certè accelerâſſet, niſi à Paride fuiſſet interemptus, ut mox dicetur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Theſſaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortiſſimus, Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui ſub figurâ Paridis latens eum occidiſti. Hygin. &c. aut, quod ſcribit Virgil. Æn. 6. v. 57.

Dardana qui Paridis dirêxti tela manúſque
Corpus in Æacidæ.

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. l. 1. Od. 8.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius ex Electrâ Atlantis filiâ ab Africâ venit in Aſiam, conſeditq; in regione Helleſponto vicina. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ poſteà Troja à rege Troë dicta. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor.

Tremendâ cuſpide.] Ex Homer. Iliad. 19. ſub finem; haſtam Achilles paternam gerebat gravem & ingentem, quam criſpare aut vibrare ſolus noverat; à Chirone inciſam, ad cædem heroüm.

9. *Ille, mordaci velut, &c.*] Caſus Achillis gravis & magnus, quemadmodum corpus & animus magna fuêrunt. Sic de Entello Virgil. Æneid. 5. v. 447.

Ipſe gravis gravitérque ad terram pondere vaſto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho,
Aut Idâ in magna, radicibus eruta pinus.

10. *Impulſa cupreſſus Euro.*] Velut ingens arbos vi ventorum proſtrata.

11. *Poſuitq; collum in Pulvere Teucro.*] Lib. 2. Od. 7. v. 12. ſimilem dictionem vide, ibiq; annot. Hic noſter indicat Achillem cecidiſſe in Trojano campo & certamine: quod

Ille non clauſus equo ſacra Palladis ſimulante decepiſſet Trojanos perperam otiantes, & aulam Priami ſaltationibus gaudentem: ſed aperte in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremâſſet ignibus Græcis, nec non ventre materno incluſos: niſi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus conceſſiſſet Æneæ laboribus mœnia felicioribus auſpiciis extructa. O Apollo citharifta, Thaliæ bene canentis

Ille non incluſus equo Minervæ
Sacra mentito, malè feriatos [388]
Troas & lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
Neſcios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo: [389]
Ni, tuis victus Veneríſque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuiſſet
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ,

ANNOTATIONES.

idem ſcribit Ovid. Metamorph. 12. cap. ult. ubi Apollo Paridi.

... Oſtendens ſternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certâque lethiferâ direxit ſpicula dextrâ.

Itaque *non indecoro pulvere ſordibus* occubuiſſet. Alii verò, cùm ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis ſagittâ in calce percuſſum à Paride poſt illius Dei ſimulacrum latente.

12. *Teucro.*] Pro *Teucrio.* Teucri dicti ſunt Trojani, & Troas ac Troja Teucria, à Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum ſucceſſit.

13. *Ille non incluſus, &c.*] Adverte quam extollat Achillis fortitudinem, ut eo majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quod ſi, inquit Poëta noſter, vixiſſet Achilles, nequaquam opus Græcis fuiſſet machina illa, ſeu equo ligneo, quem placandæ Minervæ cauſa fabricatum illi mentiti ſunt; ſed aperto Marte, abſq; dolis aut inſidiis, Trojam ac Trojanos debellaſſet. Vid. Virg. Æneid. 2. *Votum pro reditu ſimulant.*

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempeſtivè abjectis armis feſta celebrantes, dum ſuis adhuc cervicibus incubaret hoſtis. Virgil. Æn. 2. v. 15.

Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu.
Panduntur portæ, &c.

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totámque urbem choreis & lætitiæ vacantem, cùm tamen extrema inſtarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.
.... Scandit fatalis machina muros
Fœta armis; circùm pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.
v. 248.
Nos delubra Deûm miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſtâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut & Epiſt. ad Piſones, v. 122.

Si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes Matris in alvo.*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao, ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipſis infantibus materno utero incluſis.

21. *Ni, tuis victus, &c.*] Apollo & Venus Trojanis faventes apud Jovem ſupplicârunt, ut, quoniam in fatis erat Trojam exſcindi, ſaltem, perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac ſociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbémque feliciori augurio condere in Italiâ. Vide Æneid. 1. v. 233. & ſeq. v. 260. & ſeq.

23. *Potiore alite.*] Ex alitum aſpectu captari auſpicia, alibi notavi. Hoc verò ſpectat quod æternam fore Romam credebant Romani, & apud Virgil. cit. ita ſpondet Jupiter:

Imperium ſine fine dedi.

25. *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibuſdam *ductor*, ut reddatur illud Græcorum μουσηγέτης. Veruntamen nihil mutabit lector ſagax. *Thalia.*] Pro quâlibet Muſarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τῆς θάλλειν *florere*; quod Poëtas faciat gloriâ & famâ florentes.

Phœbe

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poëtæ.
Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas & cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum:

eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musæ Appulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo faultatem poeseos & vatis appellationem tribuit. O puellæ primariæ, & pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidos lyncas & cervos arcu prosternit, custodite mensuram Sapphicam, & pollicis mei sonum:

ANNOTATIONES.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Sic l. 3. Ode 4.

Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei, seu nitoris augendi causâ. Sensus itaq; est; qui dominaris iis regionibus, quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex: alter in Troade, ex Ida monte in Hellespontum defluens, qui & Scamander appellatur à nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lyciâ, è monte Cadmo scaturiens, Xanthùmque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sirbi*; quem sane designat hic Horatius, qui loco suprà citato de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς, *flavus*, eo quod Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camœnæ.*] Mihi patrocinare: cui *spiritum & carminis artem dedisti*, *nomen* & *decus* tribue, defende, amplifica; paritérque gloriam Latinæ poëseos.

Dauniæ] Vel, per synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata.* De eâ jam l. 1. Od. 1. 22. & l. 2. Od. 1. vel respexit noster poëta suam patriam, adeóque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Ennianâ poësi; *Ceam Camœnam* pro Simonideâ; *Teiam Musam* pro Anacreontica, antè dixit. Ergo & hic *Dauniam Camœnam* pro Venusinâ; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Lævis.*] Sive *levis*; λεῖος, *politus imberbis*, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιὰ, *vicus, via.* Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quòd in viis coleretur, & columnæ Apollini sacræ præ foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam desinentes, Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suidâ. Macrob. l. 1. Saturn. c. 9. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illis enim vias quæ intra pomœrium sunt, ἀγυιὰς appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus poëta laudat invocátque Apollinem: jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè & religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem. Ep. ad Pison. *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum. ibid. vocat.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcellæ Marcelli & Octaviæ sororis Augusti filiæ: vel Julia & Agrippina neptes ex Agrippâ & Julia.

Puerique, &c.] C. L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quasq; nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen seculare concinendum erat: ut ampliùs deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientelâ seu tutelâ, ejúsq; laudes celebrare consueverant. Vide l. 1. Ode 21.

Deliæ.] A Delo insulâ, ubi nata & præcipuè observata Diana. Vid. l. 3. Od. 4. v. 64. Catull.

Dianæ sumus in fide
Puellæ & pueri integri.

34. *Lyncas & cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, ferâsq; sagittis & arcu vulnerantis occidentisq;. *Lynx*, acutissimi visûs animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè the Dunce vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt; jure an injuriâ? Vide Gesn. de quadruped. Plin. l. 28. &c. De iis jam l. 2. Ode 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, & ad meæ lyræ sonum voces & cantus vestros aptate diligenter. Sappho, è Lesbo insulâ, nomen dedit & originem Sapphico carmini. Vide l. 2. Od. 13. cit. ibique an.

35, 36. *Meique pollicis ictum.*] Quasi mul-

ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augeſcentem, frugibus propitiam, fluxis menſibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poetæ Horatii verſibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, quando ſeculum reduxit dies ſolemnes.

Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè creſcentem face noctilucam;
Proſperam frugum, celerémque pronos
Volvere menſes. 40
Nupta jam dices: Ego Diis amicum, [391]
Seculo feſtas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

ANNOTATIONES.

ſet ipſe citharam, hæc ait, ac veluti chorodidaſcalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo & ſolemni.

38. *Creſcentem face noctilucam.*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionyſ. Hal. Incrementa lucis ac decrementa ſingulis menſibus habere cognoſcitur: orbem ſuum conficit diebus circiter 28. unde *menſes pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana eadque Lucifera invocatur à parientibus, ſic apud noſtros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, ſed quod in ſeptem numeratur quaſi vagantibus. Diana dicta, quia noctu quaſi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quòd ii matureſcunt aut ſeptem nonnunquam, aut plerumque novem Lunæ curſibus: qui quia menſa ſpatia conficiunt, menſes nominantur.*

39. *Proſperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore ſuo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non ſine gaudio dices: Ego pridem adoleſcentula & virgo, carmen ſeculare ab Horatio compoſitum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideò ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus ſeculare carmen, in honorem ſcilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuiſſet in ludis ſecularibus.

42. *Seculo feſtas referente luces.*] Quanto apparatu, quantâ lætitiâ celebrarentur ludi ſeculares, dicam in carmine ſeculari. Tunc feriari omnes, & hilaritati ſacriſque operam dare jubebantur.

ODE VII.

Ad TORQUATUM.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

Abiérunt nives, jam agris herbæ renaſcuntur, & frondes arboribus. Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas.

Diffugêre nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribúſque comæ.
Mutat terra vices, & decreſcentia ripas
Flumina prætereunt.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt hexameter heroicus, alter eſt dactylicus archilochius dimeter, conſtans duobus dactylis & unâ ſyllabâ.

1. *Diffugêre nives.*] Hæc Ode ſimile prorſus argumentũ habet atque quarta l. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratâ varietatẽ indutas. Scripta eſt ad Manlium Torquatum, qui fuit Conſul A. U. 689. atque ſub eo natum volunt poetam noſtrum.

3. *Mutat terra vices.*] Terra prius hyemali conſtricta gelu mœſtique, jam *ſolvitur gratâ vice veris & Favonii*, jucundamq; experitur amœnitatem.

3, 4. *Decreſcentia ripas Flumina prætereunt.*] Salmaſius legit *recreſcentia*: alii *decreſcentia* explicant, valdè creſcentia, ſcilicet liquatis nivibus; ſicque ripas ſuas tranſiliunt ac ſuperant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liqueſcunt & fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quòd ſimplicius, nec lector refragabitur, ut ſpes eſt. Senſus eſt; flumina, antè nivium aquis aucta & ripas ſupergreſſa, jam ad eas rediérunt, euntque & fluunt præter, id eſt, ſecundum ripas, nec ultra ſuum alveum feruntur, aut exundant.

Gratia

Gratia cum Nymphis geminiſq; ſororibꝰ audet [392]
Ducere nuda choros.
Immortalia ne ſperes, monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora miteſcunt Zephyris: ver proterit æſtas
Interitura, ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœleſtia Lunæ:
Nos ubi decidimus
Quo pius Æneas, quo Tullus dives, & Ancus; 15
Pulvis & umbra ſumus.
Quis ſcit an adjiciant hodiernæ craſtina ſummæ [393]
Tempora Dii ſuperi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo. 20
Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum 25
Liberat Hippolytum:

Gratia cum Nymphis ac binis ſororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus & hora, quæ gratum diem aufert, immortalitatem ſperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempeſtatem abſumit æſtiva ſimiliter peritura, poſteaquam autumnus fruges produxerit: ſtatimq; pigra redeunt frigora. Lunæ tamen citò reſarciunt detrimenta cœli: at nos ſimul ac devenimus eò, quo bonus Æneas, Tullus opulentus, atque Ancus decidêrunt, ſumus duntaxat *cinis & umbra. Quis novit utrum cœleſtia Numina diem craſtinam hodiernæ ſint additura? Quæ genio benigne indulſeris, hæc avaras manus hæredis effugient: poſtquam interieris, & Minos de te judicium ultimum protulerit; nec ſtirps* nobilis, *nec eloquentia, nec pietas reparabit te, ô Torquate. Enimverò neque Diana caſtum Hippolytum eximit Inferorum caligine:*

ANNOTATIONES.

5. *Gratia cum geminis ſororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphroſyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide l. 1. Ode 4. & 20. Item l. 3. Ode 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam noſtram pariter effluere & abſumi docet; l. 2. Ode 18. *Truditur dies die.*

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide l. 3. Ode 1. v. 24. & infrà Ode 12. hujus l. 4.

13. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem ſuum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena, quæ interierat: cit. lib. 2. Ode 18. *Novæque pergunt interire Lunæ.* At nos mortales, cum ſemel interiimus, haud amplius reparamur aut reviſcimus. Moſchus Eidyll. 3. Bionis deſiens interitum, Hei, hei, *malvæ in hortis, apium, anethum, cum interière, tamen renaſcuntur poſteà,* inquit: *nos verò, qui magni, fortes, ſapientes, ubi primum mortui ſumus, obſcuri in terrâ ſomnum dormimus longum, infinitum, μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον,* &c.

15. *Quo pius Æneas.*] Ad inferos nempè. Senſus eſt, non pietas Æneam, non opes Tullum Hoſtilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicârunt: quis ergo ſibi ſpondeat immortalitatem? *Æneas* ſa-

ma ſuper æthera per Virgilium notus. *Tullus & Ancus,* ille tertius, hic quartus Rex Roman. T. Liv. lib. 1. Dionyſ. Halic. lib. 3. &c.

16. *Pulvis & umbra ſumus.*] Eurip. Ἄνθρωπός ἐςι πνεῦμα καὶ σκία μόνον, *Homo eſt flatus & umbra tantum.* Sophocles in Ajace, Εἴδωλα καὶ κάφηνα σκίαν, *Simulacra & levem umbram,* homines appellat: Anac. Ὀλίγην κόνιν, *Exiguum pulverem.* Jac. Apoſt. Epiſt. c. 4. v. 15. Ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη, Vita eſt *vapor modico apparens, & mox evaneſcens.*

17. *Summæ.*] Numero dierum quos viximus. Quidam cod. leg. *vitæ.*

22. *Splendida arbitria.*] Non malè Heinſ. interpretatur; gravia, majeſtatis plena: vet. interpretes æquè benè, vera & manifeſta.

Minos.] Apud inferos judex. Vide l. 1. Ode 28. l. 2. Ode 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii ſibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, caſtitatis famâ inclytum. Vide Ov. Metamorph. 15. Senec. Tragœd. Hippolyt. &c. Hic Theſei & Hippolytæ Amazonis filius, cœli bem vitam ac venationis ſtudium colens, & hinc Dianæ charus, interpellantem de ſtupro Phædram noverçam ſtrenuè repulit. Hanc illum apud The-

Nec

nec Theſeus dilecti Pirithoi catenas infernales poteſt ſolvere.

Nec Lethæa valet Theſeus abrumpere charo
Vincula Pirithoo.

ANNOTATIONES.

ſeum detulit, quaſi ipſe ad flagitium pellexiſſet. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conſcendit: at equi phocis exterriti currum & ipſum aurigam per devia trahentes diſcerpsêrunt, nomêq; fecêrunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus*, & λύω, *diſſolvo*. Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati priſtinæ reſtituit Æſculapius: unde Virbium ſe voluit appellari, quaſi bis virum. At demùm fato omnibus communi functus deceſſit. Qua propter ab inferis minimè liberatum dicit Horatius. Vid. Gell. l. 10. c. 16.

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius inferorum pro ipſis inferis ponitur frequenter.

Theſeus.] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus inſignis, ut pro Hercule habitus ſit: Pirithoum præcipuâ coluit amicitiâ, comitémque aſſumpſit ad Inferos profectus rapiendæ Proſerpinæ cauſâ. Porrò ab Hercule ex Inferis ereptus ſecum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò ſuperveniente terræ motu ab eo diſtractus ac diremptus, ibidem vinculis conſtrictus manſit. Plutarch. in vitâ Theſei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. &c.

28. *Pirithoo.*] Ixionis ille filius, ope Theſei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Ode 4. in fine, ibique annot.

ODE VIII.

Ad MARTIUM CENSORINUM.

Nihil ſe præter carmina dare poſſe: at illa rebus omnibus eſſe præferenda.

O Cenſorine, crateras & jucunda ex ære vaſa ultrò darem ſociis meis; darem tripodas, Græcorum ſtrenuorum munera. Tu verò non minima acciperes, ſi opulentus ſorem artibus, quas provexit vel Parrhaſius vel Scopas;

DOnarem pateras gratâque commodus, [394]
Cenſorine, meis æra ſodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu peſſima munerum
Ferres; divite me ſcilicet artium,
Quas aut Parrhaſius protulit, aut Scopas;

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius exiſtimat Oden hanc munus eſſe Saturnalitium: ſive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem miſitabant, miſſam Cenſorino. C. Martius ille Cenſorinus Conſul fuit cum Aſinio Gallo anno U. C. 746.

Pateras.] Varro 4. de Ling. Lat. *In poculis ſunt pateræ*, inquit, *à patendo dictæ.* Anglicè, **A Cup.** Ejuſmodi pocula argentea in ſacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Poſt ob virtutem hero Amphitruoni patera
donata aurea eſt,
Qua Pterela potitare rex ſolitus eſt.

2. *Æra.*] Vaſa ex ære capacia, lebetas, Ang. **Caldrons**, quæ multiplici erant uſui.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, ſed perperam.

3. *Tripodas.*] Menſas vel ſellas aliqui dicunt fuiſſe; alii, anſatas ollas: tripodas certè appellarunt, quòd ternis pedibus infima pars ſuſtineatur, inquit, Athen. mox citandus. Cæterùm apud priſcos tripodum genera duo fuêre, quæ ambo lebetas aliquando nominârunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideóque dicebatur ἐυτυμβήτης, & λοετροχόος, quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus:

Ἐπ' ἀτύρῳς τρίποδας.

In his miſcebatur vinum, ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: & quia non igni adhibebantur, ἄτυροι dicti: atque horum auriti quidam extitêre. Athen. l. 2. c. 2. ubi & ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuiſſe. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter geſtæ ac virtutis, conſtat ex Homero variis locis: fortè quia, velut ſymbolum, firmitudinem animi ac robur corporis ſtabilitate ſuâ tripus exhibebat. Virg. Æneid. 9.

Bina dabo argento perfecta atque aſpera
ſignis Pocula . . . . . .
Et tripodas geminos.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhaſius.*] Florebat hic anno ante Chriſtum 400. Pictor inſignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarúmque inveniſſe rationem, ſecundus examinâſſe ſubti-*

Hic

Hic ſaxo, liquidis ille coloribus [395]
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, non tibi talium
Res eſt, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina poſſumus.
Donare, & pretium dicere muneris.
Non inciſa notis marmora publicis,
Per quæ ſpiritus & vita redit bonis
Poſt mortem ducibus: non celeres fugæ, [396]
Rejectæque retrorſum Annibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,

alter lapide, coloribus alter peritus effingere modò virum, modò Deum. At mihi facultas iſtà non adeſt, *nec res tua* familiaris, *vel animus* tuus *indigent iſtis deliciis. Verſibus delectaris: verſus dare poſſumus, & doni æſtimationem eloqui. Non* ſtatuæ *marmoreæ publicis inſcriptionibus inſculptæ; per quas bonis Imperatoribus fato functis redditur ſpiritus & vita; non Annibalis fuga præceps, minæque retrò pulſæ, non ſceleratæ Carthaginis incendia magis declarant virtutes*

ANNOTATIONES.

lius lineas traditur, inquit Fab. Quintil. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhaſius defendiſſe in certamen cum Zeuxide traditur. Et, cùm ille detuliſſet uvas pictas tanto ſucceſſu, ut in ſcenam aves advolarent; ipſe detuliſſe linteum pictum ita veritate repræſentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo oſtendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipſe volucres fefelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem.... Parrhaſius Epheſi natus primus ſymmetriam picturæ dedit: primus argutias vultûs, elegantiam capilli, venuſtatem oris, confeſſione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, &c.* Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. & lib. 15. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille ſtatuarius vixit anno ante Chriſtum 430. aut circiter. Pauſanias in Corinth. ait Parium fuiſſe Scopam, & ſaxeiHerculis meminit abeo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus & Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiosè ſervatæ. Plin. lib. 36. cap. 5. multa alia ab eo ſigna egregiè facta memorat.

9. *Non tibi talium res eſt, aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurium cupidus eſt tuus animus. Tabulas pictas & ſigna apud Romanos in deliciis fuiſſe nemo neſcit. Cicero in Verrem teſtis locupletiſſimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quiſque legit *muneri*; atque interpretantur, pretium facere, ponere, conſtituere. Quod hic facit poeta, cùm carmen rebus omnibus anteferat: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, ſigna, ſtatuas, & publica monimenta.

13. *Inciſa notis marmora publicis.*] Imagines ære vel marmore inciſæ, cum epigraphe honorificâ in baſi, quæ breviter & compendioſè elogia contineat.

Publicis.] Qui a loco publico & publicâ auctoritate erectæ & poſitæ.

Notis.] Διὰ σημείων: prioribus duntaxat & majuſculis literis aſcriptis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populuſque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Obſerva intelligendas hic ſtatuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, & ex Africâ reverſus Populo Romano erigere volenti obſtitit ipſe per modeſtiam.

14. *Per quæ ſpiritus & vita redit bonis, &c.*] Cic. de Haruſp. reſp. *Statuæ & imagines non animorum ſimulacra ſunt, ſed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet & repræſentat. Hinc Ovid.

Scindenturveſtes, gemmæfrangentur & aurum;
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noſter infrà lib. 2. Epiſt. ad Auguſtum:

Nec magis expreſſi vultus per ahenea ſigna,
Quàm per vatis opus mores animiq; virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, Rejectæque retrorſum Annibalis, &c.*] Quando Annibal *incubans Italiæ*, ejúſque *viſceribus inhærens*, *ſummoturtandem* & coactus eſt citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui ſic ad hoſtes traduxit *rejecitque minas* & belli mala atque incommoda, quibus ſui cives antea vexabantur. Vid. T. L. l. 28, 29, 30. Flor. l. 2. c. 6.

17. *Incendia Carthaginis impiæ.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior eſt adeptus; quod Annibale devicto Carthaginem tributariam feciſſet. Fuit poſteà Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis aſſumptus, hoc ſcilicet fato, ut quam urbem concuſſerat avus, nepos ejus everteret... per continuos decem & ſeptem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis*

Ejus

illius qui reversus est adeptus titulum ab Africâ devictâ, quàm Musæ Calabræ. Ac, si taceant scripta, nihil præmii haberes, ex eo *quod laudabiliter gesseris. Ecquid esset filius Iliæ & Martis, si invidiosum silentium obrueret laudes Romuli? Vis & gratia & facundia Poetarum valuit* Æacum *liberare Inferorum fluminibus, & consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert immortali-*

Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: neque
Si chartæ sileant quod benè feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & favor, & lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:

ANNOTATIONES.

tis sponte hostes immiserant, &c. Flor. lib. 2. cap. 15. Porrò, ut vides, lector, utrumque hic per licentiam poeticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ.] Quæ scilicet contra jus & fas bellum renovârat. *Pudebat nobilem populum (ablato mari, captis insulis) dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc ..... Annibal causas novorum motuum quærens, Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monimentum evertit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est, &c.* Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africâ Lucratus rediit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Versus Ennii è Calabriâ oriundi, Rudiis nimirùm nati. *Ennio cive nobiles Rudiæ*, ait Mela. Is natus Q. Valerio & C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimũ & sexagesimum annũ agens scripsit duodecimũ annalem. Ex Eusebio Tarenti natus, à Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodũ sumptu, atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, viâ Appiâ, intra primũ ab urbe milliarium. De eo Quintil. lib. 10. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam speciem habent, quam religionem.* Cic. Pro Archiâ Poëtâ, sic habet: *Carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulchro Scipionum putatur is esse constitutus è marmore .... Rudium hominem majores nostri in civitatem recepérunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non fine Populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut asserit ibid. Tullius.

Calabræ.] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versùs Austrum ac Siciliam. De eâ jam l. 1. Od. 31. Martialis lib. 5. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ disserui supra, Od. 3.

22 *Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.*] Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus, vix hodie notus esset, *si chartæ sileant*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita *jacerent in tenebris, nisi literarum lumen accessisset*, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis; *Quis priami filios nôsset, nisi bella superiora cecinissent Poetæ?* Vide Eidyll. 16. & Pindar. Od. 7. Nem. ait, *Maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis & præconibus destituantur, &c. laborum vero & præclarè gestorum summam remunerationem esse inclytos carminum cantus.*

Iliæ Mavortisque puer.] De *Iliâ* matre Romuli, l. 1. Od. 2. strophe 5. de Romulo eod. l. Od. 12. strophe 9. *Mavors* quasi *magna vertens* dicitur, Mars, ex Cic. de Natur. Deorũ 3. Græcis Μάμερτος, Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus, oblivioni adeóque inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De Æaco lib. 2. Od. 13. De *Styge*, lib. 1. Od. 34. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*] Μακάρων νήσους, *beatorum insulas* Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; & in iis quidam statuunt Campos Elysios: quos describit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Lætas sedes* Horatius appellat lib. 1. Od. 10. infrà, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites & insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*] Theocrit. Eidyll. cit. 16. *à Musis illustrem venire famam*, asserit.

Cæl

Cœlo Muſa beat. Sic Jovis intereſt
Optatis epulis impiger Hercules: [398]
Clarum Tyndaridæ ſidus ab infimis 31
Quaſſas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

tatem, Muſa cœlis inſerit. Ita Jovi convivio accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari lucida ſidera è mari profundo vindicant naves laſefactas. Ita Bacchus pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

ANNOTATIONES.

Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.
Carmine fit vivax virtus, expérſque ſepulchri
Notitiam ſeræ poſteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona noſti, &c.
Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus, cum ad Achillis ſepulchrum deveniſſet, beatum eum pronunciavit, cui rerum geſtarum contigiſſet eximius præco, ſcilicet Homerus.

29. *Sic Jovis intereſt Optatis epulis impiger Hercules.*] A Poëtis & carminibus habet Hercules, quod inter cœlites credatur Jovis menſæ, & epulis adeſſe & accumbere, nectaréq; & ambroſiâ veſci. Vide l. 3. Od. 3. ſtroph. 3. Homer. Odyſſ. λ. Pindar. Nem. Eldyll. 1. Ovid. loco mox cit.
Dii quoque carminibus (ſi fas eſt dicere) fiunt,
Tantáque majeſtas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridæ ſidus, &c.*] Sic etiam Caſtor & Pollux habentur Dii, putantúrque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. ſtroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*] Hâc denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, creditúrque hominum vota ſuſcipere, & optata largiri. Vide lib. 3. Od. 25. ibíque annot.

Quantâ demum varietate longam narrationem Poëta diſtinguat & exornet, obſerva, lector ſtudioſe.

ODE IX.

Ad LOLLIUM.

Res ab eo geſtas ſuis carminibus ab oblivione ſe vindicaturum.

NE fortè credas interitura, quæ
Longe ſonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor ſocianda chordis.
Non, ſi priores Mæonius tenet [399]
Sedes Homerus, Pindaricæ latent, 6

Ne fortaſſe exiſtimes perituros ſermones, quos ego natus ad Aufidum latè reſonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etſi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud obſcura eſt Muſa Pindari,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ne forte, &c.*] Artificium ſingulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par eum ſuperiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè ſtrepit, & murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non antè vulgatas per artes.*] Lyricis verſibus, à me primò Latinè compoſitis lib. 3. Od. ult. & lib. 4. Od. 3. in fine.

4. *Sociandæ chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter & fidibus canenda.

5. *Non ſi priores, &c.*] Etſi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii, qui poſt illum ſcripsêre. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis, uter ætate prior, Heſiodúſne an Homerus, & l. 17. c. 21. aſſerit eos ætatem ſimul egiſſe, vel Homerum aliquantò eſſe antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæoniâ ſeu Lydiâ, ſcilicet è Smyrnâ urbe: quanquam

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum & omnis doctrinæ fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus ſcribit nomen à cœcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis & Ionibus ὅμηροι vocantur qui oculis capti ſunt, eo quod egeant ductoribus, ὁμηρεύοντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. l. 2. ait Homerum annis ante ſe quadringentis extitiſſe. Cornel. Nepos Chron. & Gell. lib. 17. cap. 21. alique, annis ante

Cereque

Simonidis, Alcæi minacis, ac Steſichori gravis. Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac ſpirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene Spartana adamavit pexos mœchi capillos, admirata veſtes auro diſtinctas, ornatum

Ceæque, & Alcæi minaces,
Steſichoríque graves Camœnæ.
Nec, ſi quid olim luſit Anacreon, [400]
Delevit ætas: ſpirat adhuc amor,
Vivuntque commiſſi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non ſola comptos arſit adulteri
Crines, & aurum veſtibus illitum
Mirata, regaléſque cultus,

ANNOTATIONES.

Romam conditam centum & ſexaginta: pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. 7. v. 39. Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui ſcribunt, floruiſſe circiter annis centum quadraginta poſt bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *Etſi Homeri incerta ſunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum*, & de Orat. n. 135. *Piſiſtratus*, inquit, *Homeri libros antea confuſos ſic diſpoſuiſſe dicitur, ut nunc habemus.* Quintil l. 10. c. 1. ut fluviis & fontibus initium dat Oceanus, ſic omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit *magnis in rebus ſublimitate, in parvis proprietate illum ſuperavit. Idem lætus ac preſſus, jucundus & gravis, tum copiâ, tum brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. 7. cap. 29. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnem Tireſiæ filiam, apud Delphos condendis verſibus præcellentem, unde multa ad ſui poematis cultum Homerus tranſtuliſſe creditus. Cæterùm velut numini cuidam etiam fana & ſacella Homero fuiſſe erecta multis in locis conſtat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, & alibi.

Pindaricæ.] De Pindaro fusè ſuprà, Od. 2. hujus libri.

7. *Ceæque.*] Simonides Ceius Pauſaniæ Lacedæmonum Principi valdè honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; ſed non mirum: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poetam nuncupare divinus ipſe Plato, & aliquot ejus verſus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dion. Halic. ubi Danae ab Acriſio fluctibus maris ad certum naufragium expoſita ſuum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi l. 2. Od. 1. In fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7. & 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infeſtus, quoſdam etiam ſuis verſibus exterminari fecit. De eo non ſemel antea. lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

8. *Steſichorique graves Camœnæ.*] Quintil. cit. *Steſichorum, quàm ſit ingenio validus, materiæ quoque oſtendunt, maxima bella & clariſſimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ ſuſtinentem. Reddit enim perſonis in agendo ſimul & loquendo debitam dignitatem: ac, ſi tenuiſſet modum, videtur æmulari proximus Homerum potuiſſe: ſed redundat atque effunditur: quod ut eſt reprehendendum, ita copiæ vitium eſt.* Is erat ex Himerâ urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Chriſtum annis decem & ſexcentis. Ejus pauculi admodum verſus ad nos uſque pervenêrunt. Non prætermittam quod aiunt, proſciſsâ carmine Helenâ, immiſſam ab iratis ejus fratribus Caſtore & Polluce Steſichoro cæcitatem, ablatam verò palinodiam canenti. Dictus quòd Ἔστησεν χορὸν πρῶτος ἐν κιθαρῳδίᾳ, *ſtatuerit chorum primus in citharæ cantu*: nam antea Tiſias vocabatur. Suidas. Ei ſtatuam elegantem fuiſſe poſitam, quæ ſummo fuerit propter ingenium honore & nomine, teſtis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. cap. 29. ubi ait. *ſuavitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cùm in ore Steſichori infantis luſcinia cecinit*

9. *Anacreon.*] *Luſit*, inquit propriè Horatius: is enim amatoria præcipuè ſcripſit: Ionicam ſecutus dialectum, quippe in mediâ natus Ioniâ, Teo civitate. Floruit ante Chriſtum annis prope quingentis. Ex Suidâ, ſcripſit vitioſa carmina, Iambos, item quoſdam verſus metri peculiaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati ſunt. Hos venuſtos, dulces, ac lepidiſſimos appellat Gellius l. 19. c. 9. De eo jam l. 1. Od. 17. ſtroph. 5. ad has voces, *fide Teiâ*. Vide Epod. 14.

12. *Æoliæ puellæ.*] De Sappho Æoliâ ſive Lesbiâ lib. 2. Od. 13.

13. *Non ſola comptos arſit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, ſi deſit poeta, res quaſq; laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit, fuêrunt & aliæ mulieres bellorum cauſæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus ſcriptor ea literis commendavit Vide Athen. l. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarſiſſe ad-

Et

Et comites, Helene Lacæna :
Primúſve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu : non ſemel Ilios [401]
Vexata : non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelúſve ſolus
Dicenda Muſis prælia : non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerîſque primus.
Vixêre fortes ante Agamemnona
Multi : ſed omnes illacrymabiles [402]
Urgentur, ignotique longâ

regium, ingentémque comitatum. Nec Teucer primus ſagittas contorſit arcu Cretenſi. Haud unâ vice Troja fuit expugnata. Non ſolus audax Idomeneus aut Sthenelus pugnax confecit à Muſis cani dignas. Non primus Hector acer, aut ſtrenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro caſtis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generoſi fuêre complures. Verùm cuncti indefleti & obſcuri premuntur oblivione ſempiternâ,

ANNOTATIONES.

ductis exemplis oſtendit.

16. *Helene Lacæna.*] De hâc, ejúſq; adultero Paride, l. 1. Od. 15. & l. 3. Od. 3. *Mirata aurum, &c.* Inſolitus nempe Spartanis cultus & luxus. At contrà Phrygii acu veſtes pingere auróque exornare primi inſtituêrunt. Hinc Helena corporis neglectui & parſimoniæ innutrita Paridis ejúſque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam :

Quotiès dices : quàm pauper Achaia noſtra eſt:
. . . . . .
Parca ſed eſt Sparte : tu cultu divite digna.
Ad talem formam non facit iſte locus.
Cùm videas cultus noſtra de gente virorum;
Quales Dardanias credis habere nurus ?

17. *Primúſve Teucer, &c.*] Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem & peritiam jaculandi, non tamen fuit primus eâ ſolertiâ inſignis: eximii extitêre ante illum jaculatores. At hi minimè ſunt clari, quia præcone & vate caruêrunt. Homer. Iliad. 8. primos quoſque Trojanorum arcu Teucer perdit, ibiq; octo nominantur ejus ſagittis proſtrati. Vide & lib. 1. Ode 7. ſub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ inſulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant : aptæ quoq; ibidem ad ſagittas cannæ. Meminit Virgil. Eclog. 10. v. 59.

18. *Non ſemel Ilios vexata.*] Arx illa Trojæ ſæpiùs pro ipsâ urbe uſurpatur. Expugnata fuit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, deniq; à Græcis. Priora tamen ea bella & excidia vix nota ſunt: poſterius verò quàm celebre per Homeri carmen? Vide lib. 3. Ode 3. ſtroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretenſium, Minois nepos: armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero, Il. v.

Sthenelus.] Is *impavidus & pugnæ ſciens* dicitur l. 1. Ode 15. Vide ibid annot.

22. *Hector.*] Hunc Trojanorum fortiſſimum Homerus Marti & *igni* cuncta devaſtanti ſimilem dicit. De eo jam l. 3. Ode 3. ſtroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus*, poſt illum virtute præcipuus. De his deq; totâ excidii Tojani ſerie multipliciq; hiſtoriâ, conſule Dictyn Cretenſem, & Daretem Phrygium. Hic refert, *Priamum regem Trojanorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumq; plurium, ex Cic. Tuſc. 1.) *vultu pulchro, magnum, voce ſuavi, aquilino corpore. Hectorem blæſum, candidum, criſpum, ſtrabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicoſum, animo magnum, civibus clementem, dignum & amori aptum. Deiphobum ſimilem patri, diſſimilem naturâ, fortem. Alexandrum, ſive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli & flavo, ore venuſto, voce ſuavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves Excipit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus eſt. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus.] Helena poſt mortem Paridis in uxorem aſſumpta, ejus dolo Græcis proditus eſt, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulſis, Virg. Æn. 6. v. 495.

25. *Vixêre fortes ante Agamemnona Multi.*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, alióſque aliquot; ſic etiam apud Græcos præter & ante Agamemnonem & quoſdam alios, multi fortiſſimè dimicârunt, laudeque bellica inclaruêrunt: omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.] Exercitûs Græcorum princeps & coryphæus, à Daretе ſuprà cit. deſcribitur, *albo corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

quoniam ſanctum poetam non habuêre. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ deſpectâ. O Lolli, ego te non relinquam ſine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas ſinam injuſtè ſepeliri invidâ oblivione. Mens tibi eſt rerum ſciens, æqua in proſperis & adverſis, avaritiæ dolis inimica, & ſpernens pecuniam ad ſe omnia trahentem: non unius anni Conſul, ſed quotieſcunque judex innocens & fidelis honeſtum utili antepoſuit, atque fronte excelſâ repudiavit munera improborum, ſuáque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. *Non rectè appellaveris felicem* eum, *qui multa habet: rectiùs autem felicis titulum meretur, qui bene uti donis Deorum,*

Nocte, carent quia vate ſacro.
Paulùm ſepultæ diſtat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum ſilebo,
Tótve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Eſt animus tibi
Rerúmque prudens, & ſecundis
Temporibus dubiiſque rectus;
Vindex avaræ fraudis, & abſtinens [403]
Ducentis ad ſe cuncta pecuniæ:
Conſúlque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honeſtum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu; & per obſtantes catervas
Explicuit ſua victor arma.
Non poſſidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus ſapienter uti,

ANNOTATIONES.

28. *Vate ſacro.*] Seu quod inſtinctu divino afflatur Poëta, *Sacer* vocatur: ſeu quia *Muſarum* myſta, & *Sacerdos*, lib. 3. Od. 1. init. ſeu quod *poëtæ veluti Deorum aliquo dono & munere commendati nobis eſſe videantur*: quod ait Cicer. de aruſp. Reſp. 18. ex Ennio. Ovid. 2. de Arte.

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cæli,
Sedibus æthereis ſpiritus ille venit.

Et alibi:

At ſacri vates & Divûm cura vocantur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulùm ſepultæ diſtat inertiæ Celata virtus.*] Virtus, quæ non eſt conſpicua, nihilo felicior eſt, quam inertia & deſidia, quam omnes aſpernantur.

32. *Tótve tuos patiar labores.*] Lollius gravia geſſit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Conſul fuit cum Q. Æmilio Lepido, A. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipſe indicat lib. 1. Ep. ult. in fine, ubi ſcribit:

Forte meum ſi quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ ſunt Horatii Ep. 2. & 18. l. 1. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Eſt animus tibi rerum prudens.*] Philoſophiæ notitiâ, vel uſu & prudentiâ inſtructus, ſagax, judicii & conſilii vim habens. Non ergo mirum, ſi Auguſtus Caio Cæſari filio in Armeniam proficiſcenti moderatorem cuſtodemque Lollium dedit.

35, 36. *Secundis Temporibus dubiiſque rectus.*] Æquam ſervas mentem arduis in rebus, non ſecus ac in bonis temperatam. lib. 2. Ode 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, & abſtinens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quam rectè faciendi in omnia cupidiorem teſtatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum ſcriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ poſteà innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. 8. Epiſt. 10. *Ut vera laus ornat, ita falſa caſtigat.* Conſtat ſubinde Cæſarem Lollio offenſum, ſeu quod Orientis provincias expilâſſet, ſeu aliâ de causâ. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35, &c.

39. *Conſulque non unius anni.*] Reipublicæ conſuluiſti quidem anno uno, ut alii Conſules: at ipſe tibi ſemper dominaris, cupiditateſque frænas & coërces, imò paſſim de illis triumphas, exerens arma tua ubique victricia, ſcilicet abſtinentiam, juſtitiam, &c. optima certe allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Duramque

Duramque callet pauperiem pati,
Pejuſque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

moleſtamque egeſtatem ferre? & plus horres ſcelus quam mortem. Is pro familiaribus & patria occumbere non veretur.

ANNOTATIONES.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. 3. Ode 2.

50. *Pejuſque letho flagitium timet.*] Juvenal. *Summum crede nefas animam præferre pudori, Et propter vitam vivendi perdere cauſas.*

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. 3. Od. 2. & 19.

ODE X. Ad LIGURINUM.

O Crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens, [404]
Inſperata tuæ cùm veniet pluma ſuperbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc & qui color eſt puniceæ flore prior roſæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hiſpidam; 5
Dices: heu (quoties te in ſpeculo videris alterum)
Quæ mens eſt hodie, cur eadem non puero fuit? [405]
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

O dure hactenus, & Veneris donis ſuperbe, quando inexpectata penna acceſſerit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli, qui modò per humeros diffundantur, & qui modò roſæ purpureâ micantior eſt color, deperditus Ligurinum mutaverit in vultum hirſutum; tunc quandocunque te diverſum aſpexeris in ſpeculo, dices: Ehen, qui nunc ad eſt animus, quare idem non adfuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integra mala?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc &c.*] Specioſi iſtius pueri amore captum ſe declarat Horatius in hujus libri Od. 1. v. 33. Hic patet vel conſtantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitiſſe; vel Poetæ noſtro non reſpondiſſe.

Veneris Muneribus potens.] Pulcritudine, gratiâ, ætatis flore ſpectabilis.

2. *Inſperata tua cùm veniet, &c.*] Cùm juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod modò non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de creſcente barba, ſed de creſcente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Triſt. 4. Eleg. 18. *Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.* Novus interpres ſanè audacior veteres omnes proſcindens, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus eſt, qui alas veniſſe rei alicui dicunt ad ſignificandum illam periiſſe ac velut avolaſſe: ſenſuſque eſt, cùm ſuperbia Ligurini abſceſſerit, vel perierit forma qua ſuperbus erat, tum demùm fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta ſanè interpretatio, cui non dubitarim refragari, & ab omnium antiquorum partibus ſtare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba ſtabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id eſt, cùm jam pauci per tempora capilli cani fuerint, cumq; πρεσβυπόλιος, vel σπαρτόλιος erit Ligurinus, qui nunc ſpiſſa gloriatur cæſarie. V. l. 2. Od. 5. in fine: & l. 3. Od. 20. ſub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos eſſet puberibus ſaltem honeſtis & caſtis, qui ſic ab effeminatis & delicatis diſtinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam ſtudioſè nutriebant: unde comati & capillati nuncupabantur. De more præciſam eâ ætate cæſariem Diis, præſertimque Apollini, qui comatus fingebatur, conſecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Liguriné*, voluntque verbum *vertere* abſolutè poni, ut apud Virgil. Æneid 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam cenſeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod feminæ eſt tribuit ſpeculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in caſtris ſpeculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. & 103. *Conſilium formæ* ſpeculum bellè vocat Martialis.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi & polito hiſpidum, piloſum, horridum.

7. *Qua mens eſt hodie, &c.*] Dum annis & pulcritudine florebam, cur non ego quæſtum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempore didici, ætatem labi, & formam perire?

Incolumes.] Colore & juventute nitentes, nullis tùm rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

Ad PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad convivium.

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani vini nonum annum transgressi: habeo in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, qua vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis vasis: ara verbenis puris coronata optat respergi cruore agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famula servis juncta huc illuc, discurrunt. Ignis tremis atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen, ut scias ad quam latitiam invitaris, celebranda tibi sunt

EST mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, qua crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato [406]
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc & illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 2. Lib. 2.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poeta noster, Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia; ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3.

Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iola.
Nonum superantis annum Plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi & boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum & gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2 & 6. & alibi. Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli*] De ea jam lib. 2. Od. 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumq; corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. l. 20. c. 11. & l. 19. c. 8. sub finem. Vide & l. 1. Od. 36. & l. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hedera*] Hæc Baccho sacra, atq; ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyll. 3. pastor coronam ex hedera & apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: Ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento reverâ domus colluceret; ut erudite & sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis vincta, &c.] E vivo cespite structa ara, puris ex more herbis coronata, mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur mola salsa, id est, farre tosto & sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famuliq; simul diligenter parant quæcunq; sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flamma, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, & rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen noris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas ἐπὸ τοῦ εἶδος, quod eâ die plenam speciem Lunæ demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove idulî dictas; quam hostiam nomine vocant Tusci, & omnibus Idibus mensis immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocemus Etruscos, qui mensem dividit. Iduare enim Hetruscis lingua dividere est: unde & vidua, quasi vidua, id est, valde divisa, vel a viro divisa.*

Qu

Qui dies menſem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure ſolennis mihi, ſanctiorque
Penè natali proprio, quod ex hac
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuæ ſortis juvenem puella
Dives & laſciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambuſtus Phaëton avaras
Spes; & exemplum grave præbet ales
Pegaſus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem.
Semper ut te digna ſequare; & ultra

Idus, qui dies Aprilem dividit Veneri maritimæ ſacrum: *merito mihi feſtivus, atque ſacratior ferè meo natali, quoniam ab eâ die Mæcenas ambitus accreſcentes annos computat. Telephum* porrò *neſcio quam tua conditionis adoleſcentem, quem concupiſcis, capit virgo opulenta & proterva, retinetque jucundis vinculis aſtrictum.* Cæterum *Phaëton concrematus deſideria cupida comprimit: volucris autem Pegaſus graviter ferens Bellerophontem equitem terreſtrem, inſigne documentum præſtat, ut nunquam non ſectare tibi convenientia;*

ANNOTATIONES.

Hinc patet cur Aprilem findere, id eſt, quaſi medium ſecare ab Horatio dicantur. Idus enim ſunt decima tertia die menſium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem menſibus ſunt die quinta decima.

15. *Menſem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis ſecundus anni Romanorum menſis ab aperiendo dictus, quaſi aperilis, quod eo tempore arbores & plantæ aperire ſe in germen incipiant. Alii dictum putant quaſi Hapnhilem, cum aſpiratione, ab ἀφρὸς maris ſpuma, è qua Venus orta creditur, quæ & Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum menſem à patre ſuo Marte, ita ſecundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: & in eo Veneri ſacrum fieri à matronis, poſteà conſtitutum. Hæc Macrob. l. 1. Saturnal. c. 12. & ejuſdem l. c. 21. *Cum Sol vernalis Æquinoctii tranſgreditur fines, augendo diem, tunc & Venus lata, & pulchra virens arva ſegetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores noſtri Aprilem menſem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam ſcitu non indigna. Vide & ſuprà lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quod ex hac luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, *præſidium ac dulce decus meum*, ô dies natali proprio mihi ſanctior! Nam & ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut à Conſulibus publicè, ſic privatim a natali ſuo quiſq; annos computabat, inquit Torrent.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Od 13. & lib. 3. Od. 19. hic *ſpiſſa nitidus coma puroque ſimilis veſpero* commendatur: illic *roſea cervix & cerea brachia* laudantur.

22. *Non tua ſortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficiſci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omninò excutere animo tuo debes, tum quod tibi eſt impar valdè, tum quia occupatus eſt puella ſuæ ſortis, divite ſcilicet, ut ipſe, & ingenua, non meretriciæ conditionis, ut tu.

23. *Puella dives & laſciva.*] An illa Chloe, de qua lib. 3. Od. 19.

Tenetq; grata Compede vinctum.] Suis amoribus ſuæq; velut ſervituti proruſus addictum habet.

25. *Terret ambuſtus Phaëton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non eſſe id appetendum quod eſt ſupra nos, quodque vix ſperare aut aſſequi fas videatur. Nota eſt cuilibet hiſtoria & caſus Phaetontis, qui cùm Solis currum equoſq; regere cupiiſſet, *currûs auriga paterni* temerarius, *magnis excidit auſis*, in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo. Ovid. Metam. 2. Lucret. l. 5. &c.

26. *Ales Pegaſus terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaſo alato equo, inter ſidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempè *Bellerophontem*, qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum ſortitus eſt, Hipponomus anteà dictus. Quod verò pertinet ad rem præſentem, dicitur is poſt occiſam auxilio Pegaſi Chimæram ſecundis rebus elatus, tentaſſe in cœlum etiam ejuſdem Pegaſi ope aſcendere, ut quid ageret illic Jupiter perſpiceret. At œſtro à Jove immiſſo Pegaſus fatigatus ſeſſorem excuſſit, qui membris confractus decidens curioſæ ambitionis pœnas exſolvit. Videl. 1. Od. 27. cit. & l. 3. Od. 7. & 12.

29. *Ut te digna ſequare, &c.*] Ut virum conditione tibi ſimilem ſequare: qualis Horatius: diſparem verò, qualis Telephus, non tantum non ſperes aut ſequaris, ſed vites. Alias malè

fugiasque dissimilem, nefas existimando petere plus quam decet. Hens amorum terminus, meorum deinceps (nam in posterum alteram mulierem non amabo) disce numeros quos suavi modularis voce. Cantu mulcebuntur agritudines importunæ.

Quam licet sperare, nefas putando,
Disparem vites. Age jam meorum
Finis amorum;
(Non enim posthac aliâ calebo
Fœminâ) condisce modos, amanda
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

ANNOTATIONES.

tibi cedet; quemadmodum cessit pessimè Phaëthonti ac Bellerophonti altiora se quærentibus.

31, 32. *Meorum Finis amorum.*] Age, Phylli, quam constanter amare constitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. l. 1. Eleg. 12.

Me neq; amare aliam, neq; ab hac desistere fas est,
Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condisce modos, &c.*] Vel disce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem & hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ Carmine curæ.*] Meos etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasq; illas, quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII. Ad VIRGILIUM.

Vernam Tempestatem describit: tum invitat eum ad epulas & ad hilaritatem.

Nunc aura Thracia vernum tempus comitantes & mare tranquillum reddentes vela pulsant. Jam neq; prata sunt gelu constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struis avis

JAM veris comites, quæ mare temperant, [409]
Impellunt animæ lintea Thraciæ:
Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hiberno nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more suo, in hac eleganti Ode, notat verba lectissima, & dictiones haud vulgares: aitque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulo huic Odæ præfixum, è veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quemdam myropolam seu unguentarium. Certè enim intelligendus hic est Virgilius Poeta, qui rectè *cliens nobilium juvenum*, non alter quisquam censeatur. Vide infrà annot.

Veris comites, &c.] Zephyri proculdubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat, & maria temperare dici possunt. At cur *Thracia anima* vocantur; nam propriè Boreas è Thracia in Italiam spirat? Ita l. 1. Od. 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes & officina est, teste Eustathio ad Iliad. 9. vel potius, noster Homerum, ut alibi sæpè, insecutus, minus accurate locutus est. Bene citato loco Homerus Boream & Zephyrum e Thracia flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille vero è partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi planè venti è Thraciâ Italiam Asiamq; perflant, inter hanc & illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria solventibus ac ver parientibus, l. 3. Od. 7. initio.

Animæ.] Allusio ad Græcam vocem, ἄνεμος, *ventus.* Virgil. Æneid. 8.

Quantum ignes animæque valent.

Lucret.

Auraruмque leves animas.

2. *Impellunt lintea.*] Ad navigandum utilia sunt.

3. *Nec fluvii strepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulò antè, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs strepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylum.*

Infelix

Infelix avis, & Cecropiæ domus
Æternum opprobrium, quod malè barbaras [410]
Regum eſt ulta libidines;
Dicunt in tenero gramine pinguium
Cuſtodes ovium carmina fiſtulâ,
Delectantque Deum, cui pecus & nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere ſitim tempora, Virgili:
Sed preſſum Calibus ducere Liberum
Si geſtis, juvenum nobilium cliens, [411]
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

infortunata Ityn lugens miſerabiliter, ac ſempiterna ignominia Athenienſis familia, quia ſceleratè vindicavit inumanem regis laſciviam. Paſtores ovium in herbâ mollì cantilenas reſonant fiſtulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet & umbroſis collibus Arcadia. O Virgili, tempus advexit ſitim: at ſi cupis bibere vinum Calibus expreſſum, tu cliens illuſtrium adoleſcentum, accipies vinum dato unguento. Exiguum vas unguenti amporam

ANNOTATIONES.

6. *Infelix avis.*] Progne & Philomela Pandionis Athenienſium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum appoſuit, ultra ſororem ſuam ab eo conſtupratam. Tereus utramque ſtricto pugione ad necem perſequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in luſciniam, Itys in phaſianum, vel, ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam tranſmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. Metamor. Fab. 7. &c.

Cecropia domus Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Athenienſium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hîc Pandionis familia, etſi minime Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium*, qui *malè* & injuſtè mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulciſci voluit ipſa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Paſtores ludunt fiſtulâ in gramine ſedentes, canuntque laudes Panos gregibus præſidentis & collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Od. 18. Virgil. Eclog. 2.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Inſtituit; Pan curat oves, oviumq; magiſtros.

Et Eclog. 4. & 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri Colles.*] Vel, umbriferi ob ſylvas; vel, ſertiles, nam Virgil. Georgic. 2. v. 203.

Nigra ferè & preſſo pinguis ſub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponneſi regio eſt mediterranea, ab Arcade Jovis & Calliſtûs filio nuncupata, montanis paſcuis amœna, & hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: poetis paſſim decantatiſſima.

13. *Adduxere ſitim tempora.*] Adultum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud Borealiores) adduxit æſtum ac ſitim, proinde ſuadetque pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ deſtinatam, puta nonam vel octavam: quo ſenſu Virg. Georg. 3. v. 327.

Inde ubi quarta ſitim cœli collegerit hora.

14. *Preſſum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, & quod pro vino ponatur, vel ſciolis compertum. De *Calibus*, urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi l. 1. Od. 20. v. 9. ubi, *prelo domitam Calenum tuum*: item Ode 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquill. c. 15. *Non ob lingua licentiam dictus Liber, ſed quia liberat ſervitio curarum animum, vegetiorèmque & audaciorem in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Druſumque Nerones, Liviæ filios, Marcellum Auguſti generum atq; adoptione filium, alioſque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio & natura, l. 2. Od. 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Ode 13. ita præſcribit ad Fabullum:

Canabis benè, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam. . . . . .
Sed contra accipies meros amores,
Seu quid ſuavius elegantiuſve.
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compenſabitur integro vini optimi cado, quod ego petam & mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguem ſignificans pariter & alabaſtriten, i. e. lapidem colore ſimilem humano ungui. De eo Plin l. 36. c. 7. *Onychen etiamnum in Arabiæ montibus, nec alibi uſquam naſci put avere noſtri veteres.* Et c. ſeq. *Hunc alii quidam lapidem alabaſtriten vocant, quem cavant ad vaſa unguentaria, quoniam optime ſervat incorrupta.*

trahet, qua modo conditur apothecis Sulpitiis, ſpem novam dare liberalis, & moleſtiam agritudinum diſcutere idonea. Quod ſi ad iſtam hilaritatem feſtinas, accede protinus cum tua merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conſeverantem nolo, quaſi opulentus in adibus refertis. Sed abjice retardationem & quaſtûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem inſaniam admiſce ſapientiæ. Tempeſtive inſanire ſuave eſt.

Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ ſi properas gaudia, cum tua
Velox merce veni. Non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis, [412]
Plenâ dives ut in domo.
Verum pone moras, & ſtudium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.
Dulce eſt deſipere in loco.

ANNOTATIONES.

ſitur. Addit & alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioſcorid. lib. 5. cap. 152. Meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vaſa ὀνυχες dicebantur, Iſidor. lib. 16. cap 15. *Alabaſtrites*, inquit, *lapis candidus, interſtinctus variis coloribus, è quo fuit vaſculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vaſa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat, quod onyx modo parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea ſeu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia ſeu vina ſeu fruges condebantur, donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, & de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini eſt virtus & proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis ſolicitudines eximat, &c. Vide lib. 3. Od. 21. ſtrophe 5. Hinc & lib. 2. Ode 7. *Maſſicum* vocat *oblivioſum*, id eſt, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ ſi properas gaudia, cum tua, &c.*] Ergo ſi cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quaſi mercator accede, & affer quòd commutes, redones, remuneres. Ne aſymbolus aut immunis venias: para nimirùm quæſtiones eruditas, lepidaſque argutiolas florentem vino animum laceſſentes, quæ ſint veluti ſecundarum menſarum tragemata ſeu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13. & hac quidem *merce* inſtructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*] Apud Eraſmum proverbium eſt, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quo ſuam quiſq; ſymbolam afferebat. Vide lib. 3. Ode 23. v. 17.

24. *Plena dives ut in domo.*] Ut facere poſſet dives rebus omnibus abundans, nihilq; opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abſtrahit à muſæo, & à condendis aſſiduè carminibus ipſi profectò quæſtuoſis: nam pro iis ſat liberaliter donatus ab Auguſto aliiſque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, triſtiſq; ac funebris rogi, in quo cremantur cadavera: quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere feſtina.

27. *Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera: intermitte ſeria, jocis paululùm vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo laſciviunt, quaſi inſanire videntur. Hinc Poeta *brevem ſtultitiam* appellat: Anacreon verò σώφρονα λύσσαν, *ſapientem furorem.*

28. *Dulce eſt deſipere in loco.*] Congruo tempore & loco animi ſeveritatem abjicere expedit, Senec. de Tranquill. lib. 1. c. ult. ſi *Græc Poeta credimus*, inquit, *interdum & inſanire jucundum eſt.* Menander in Comœdia cui titulus πωλούμενοι, *venales:* ὃ παν ἀχθὲ τὸ φρόνιμον ἁμιότ ἔσι παρὸν, καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ. *Non ſemper ſapientiam decet adeſſe, & inſanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò συμφῆναι legi perperam, ſententiæ & proſodiæ ratio luculenter evincit.

ODE

ODE XII.
IN LYCEN VETULAM.

AUdivere, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivere, Lyce. Fis anus, & tamen
Vis formoſa videri:
Ludiſque, & bibis impudens;
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum ſollicitas. Ille virentis &
Doctæ pſallere Chiæ,
Pulcris excubat in genis.
Importunus enim tranſvolat aridas
Quercus; & refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant & capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ ſemel

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam *vetula es, ac nihilominus capis apparere ſpecioſa: & jocaris & potas abſque pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria.* At *ille vigilax in malis formoſis Chiæ ætate floruit & ſcientis pſallere: Nam quercus arefcentes deſerit inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te ruga & canities capillorum fadant. Neque* verò *purpureæ veſtes Coæ, nec lapilli ſplendentes unquam reddunt tibi*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Lyce.* Hujus olim juventute & forma ſplendidæ amores arrogantiamq; perſecutus fuerat Horatius, l. 3. Od. 10. Eidem nunc ſenio deturpatæ inſultat. Sic & Lydiæ quondam pulcræ, jam verò deformatæ illuditl. 1. Od. 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinoſas ſemper fuiſſe mulieres impudicas, notum eſt: contra, pudicæ vino abſtinebant. Vide lib 3. Ode 15. in fine: ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingraveſcentis ætatis, ſed melius alii ad animum libidinoſum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Perſius Sat. 1. v. 21.

cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo ſcalpuntur ubi intima verſu.

7. *Docta pſallere Chiæ.*] Meretrices ut plurimum pſaltriæ erant, id eſt, cantare ſimul & citharam pulſare noverant. Hæc nomen habebat ab inſula maris Ægæi, Chio dicta, hodie *Scio*, ann. 1565 à Turcis per nefas & contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. 3. Ode 19. v. 5.

Excubat.] Viget, agit in juvenili facie, in ſenili verò quaſi ſopitus elangueſcit, ſegnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconſtans: alii perperam; non benè conveniens.

Aridas quercus.] Sic lib. 1. Ode 25. De Lydia, *aridas frondes*, id eſt, meretrices vetuſtate deformes, in quibus nec ſuccus, nec color, nec ſpecies, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriuſculam hanc tranſlationem ac metaphoram, atque à longinqua ductam ſimilitudine notat Quintilianus, l. 8. c. 6. Verùm talia Poetis quidem, non ità verò proſæ convenire ibid. ſubjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam priſtinam non reducunt ſeu veſtes pretioſæ ſeu gemmæ & lapilli, nec quivis corporis cultus & ornatus. Auſon.

Dicebam tibi, Galla, ſeneſcimus: effugit ætas!
Nec revocare potes qui periere dies.

Coa purpura.] Cos Aſiæ inſula verſus oram Cariæ litoralem, hodie *Lango*; valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc negat Ægyptus*, in eos quibus vix maxima ſatisfaciunt. Euſtath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In ea texebantur panni ſubtiliſſimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquiſita. Ergo vel de purpureis reipſa veſtibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. V. annot. adv. 10. Od. 1. hujus lib. Lege & Plin. l. 11. c. 22. ubi, *Telas aranearum modo texunt ad veſtem luxumq; feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas reperiri rur ſuſque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* & cap. 23. *Bombycas & in Co inſula naſci tradunt .... fieri autem prime papiliones parvos nudoſque, mox frigorum impatientia villis inhorreſcere, & adverſum hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi ſubigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, texiarique, ceu pollino, &c.* Falli porrò Plinium conſtat: nec enim è foliis, quibus inſidet papilio, ſed ex alvo ſua promit tenuem iſtam lanuginem, filaq; ac totū opus,

annos, quos fluxum tempus condidit incluſos annalibus publicis. Heu, quò venuſtas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi reſtat ejus, ejus inquam, *qua amores exhalabat, qua mihi me abſtulerat, poſt Cynaram felix, & famoſa, cultu artificioſè & bellè* compoſito? *At Cynara non longam vitam ſors indulſit; diu conſervatura Lycen longæva cornici ætate æqualem, ut adoleſcentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud abſque ludibrio.*

Notis condita faſtis
Incluſit volucris dies.
Quò fugit Venus, heu? Quove color decens?
Quò motus? Quid habes illius, illius,
Quæ ſpirabat amores,
Quæ me ſurpuerat mihi,
Felix poſt Cynaram, notaque & artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem [415]
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Poſſent ut juvenes viſere fervidi
Multo non ſine riſu,
Dilapſam in cineres facem.

ANNOTATIONES.

15. *Notis condita faſtis.*] In faſtis perſcribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: ſeu, faſti libri erant, in quibus cujuſque diei annique geſta notabantur, ad memoriam poſterorum. Cicero. Epiſtol. *Decrevi ut in faſtis ad eum diem Bruti nomen aſcriberetur . . . . . Quid cum ego dabam Bruto, notam eſſe in faſtis gratiſſima victoria memoriam volebam.* Senſus Horatii eſt; ſicut non redeunt anni Conſulum aliorumve in faſtis & annalibus ſcripti; ſic prior ætas Lyces famoſè tranſacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?* Ubi decorus ille pridem inceſſus, geſtus, & in ſaltando agilitas, quæ te ſpectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes reſiduum è priſtina tua pulcritudine, qua fueram captus & mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 4.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error.

19. *Spirabat amores.*] Anacreon ſcripſerat παῖδα Κύπριν πνέουσαν, *Puellam quæ Venerem ſpirat.* Acta Apoſtolorum, cap. 9. Ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus ſpirans minarum & cædis.*

21. *Felix poſt Cynaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantia ſcilicet & venuſtate: poſt Cynaram ſecunda. Vel, poſt mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide ſuprà hujus lib. Ode 1. v. 4.

Notaque & artium Gratarum facies?] Artificioſè compoſita, fucis exornata: vel iis à natura dotibus inſtructa, quæ amorem excitant & pelliciunt, quales frons hilaris & aperta, oculorum fulgor, ſuperciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore diſtinctus. Quidam legunt *facie*; nec male.

24. *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annoſa lib. 3. Ode 17. Vide ibi annot.

26. *Poſſent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protràxiſti vitam uſque ad ſenectutem, ut eſſes ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam & depravatam ſenio, ac velut extinctam & in vilès *cineres dilapſam*; inſtar facis, poſtquam ingens lumen ſplendoremq; emiſit, tempore conſumptæ & in favillas tenues & ſiccas redactæ.

ODE XIV.

Ad AUGUSTUM.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O quà Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime Principum; [416]
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, & arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium,
Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis.
Spectandus in certamine Martio,

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propagare per inscriptiones & fastos memoriam custodientes? O maxime Principum, quacunque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt, quantum re militari valeas? Tuis enim exercitibus Drusus non semel sub tua profligavit Genaunos immanem gentem, & Brennos celeres, castellaque Alpibus hirrificis exstructa. Deinde Neronum major natu *acriter depugnavit, & felicibus auspiciis* tuis *repressit Rhætos* feroces; *spectari dignus in prælio*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum & luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum & sublimitate materiæ, sic & arte & ingenio par omninò est quartæ hujus libri. Hic Tiberii, sicut illic Drusi virtutes celebrat Poeta, utrobiq; verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industriâ & artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina & facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos & tempora digestis & consignatis.

5. *Æternet.*] Non. Marcell. ex Varrone, Rer. human. l. 2. *Litorisque ac laudibus æternare.*

O quà Sol habitabiles, &c.] Auguste, maxime Principum, qui habitabili terrâ quacunque sunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Ode 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis, tua felicitate hostes devicit Drusus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii frustrà, *Geranos, Tenaunos*; item *Breunos, Breucos, &c.* ex Strabone, disertè Genauni & Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis & Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. 4. & Vell. Patercul. anteà cit. Ode 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cùm illi urbem expugnarant, non viros occidebant solùm, sed infantes etiam masculos, imò mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives & præruptas cautes aditu difficillimas, neque, ut ait Florus, *quo bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plus vice simplici.*] Nonnulli sic interpretantur: Non simpliciter vices reddens hostibus, sed multò acceptis majora iis mala & damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero, de quo supra, Ode 4. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Paterc.

Rhætos.] Suprà Ode 4.

16. *Auspiciis pepulit secundis.*] Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit.] Rectè & ex fide historiæ. Nam quos perdomitos adulatoriè Velleius scribit, veriùs coercitos duntaxat ait Suetonius, Octav. c. 21. V. & Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

Devota

Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare hostium catervas, & agere frendentem equum per medias flammas, ferè quemodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens & Dauni Appuli regionem irrigans ita fluit rapidè, quando grassatur & magnam eluvionem parat agris cultis, sicut Tiberius Neronis Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primus & ultimus sternens terram operuit cadaveribus, victor absque damno; te milites, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimverò quo die

Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster, Pleiadum choro [417]
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni præfluit Appuli,
Cùm sævit horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris:
Ut Barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque & extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, & tuos
Præbente Divos. Nam tibi, quo die [418]

ANNOTATIONES.

18. *Devota morti pectora libera.*] Mori paratos potius libertate fruentes, quàm vivere serviendo.

20. *Indomitas prope qualis, &c.*] Similitudine conglobatâ rem illustrat, & mirum quantum augent. Nec leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*] Ventus meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Pleiadum.] Septem stellæ sunt inter arietis caudam & tauri collum, quarum ortus occasusq; nimbos ac tempestates ciet. *Choro.* Ex Hygino. Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleiades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures*; vel potius à πλέω, *navigo*: quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc & Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. 2.

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel, per accensos reverà ab hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine lib. 3. Ode ult. & hujus lib. Ode 9. *Tauriformis*, qui rapido cursu, & allisis ad ripas aquis ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen & fabula. Alias alii, sed longiùs & perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. 1. Ode 22. strophe 4. l. 2. Od. 1. sub finem. Item Od. 6. hujus lib.

27. *Cum sævit.*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, & *sternit sata læta boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans, pro quâ ineptè alii, *minitatur.*

29 *Barbarorum.*] Rhætorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.

32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Ode 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitus: quod præcipue huic duci semper curæ fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus & gloria victoriæ cessit Augusto; cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant, Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. c. 21. *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam. . . . . Item Rhætiam, & Vindelicos, &c.*
Ovid. Trist. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas?
Auspicium cui das grande, Deosque tuos.

34. *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrasti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellasti, secundosque exitus & optatum decus habuisti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio & Cleopatra victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. l. 1. post medium hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Paterc. Flor. &c.

Portus

Portus Alexandria ſupplex.
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus,
Laudemque & optatum peractis
Imperiis decus arrogavit,
Te Cantaber non ante domabilis,
Meduſque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præſens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines, [419]
Niluſque, & Iſter, te rapidus Tigris,
Te belluoſus qui remotis

Alexandria ſupplicans tibi portus & aulam defertam aperuit, poſt terbium luſtrum fortuna obſecundans proſperum militiæ finem præbuit, & honores expetitamq; gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber anteà invictus, & Medus atque Indus, te Scytha vagus reveretur, ô Cæſar, certum columen Italiæ ac Romæ Principis! Te Nilus aquarum ſcaturiginem abſcondens, te Danubius, te vehemens Tigris, Te Oceanus belluas educans qui ſeparatis

ANNOTATIONES.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas.*

Alexandria.] Alexandri opus, ab eo magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portũ habet commodiſſimũ emporiũq; celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugiſſent Antonius & Cleopatra, invadentibus Romanis demum, ille ſibi manus attulit violentas, deportariq; ſemianimis voluit in Mauſoleum à Cleopatra conditum, quò & hæc ſe recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Auguſtus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico & Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Ode ſeq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res bene geſtas & confectas, ovans urbem ingreſſus eſt: melius alii ad Auguſtum; cui decreti tum demum ſunt honores divini, dominatuſque perpetuus.

41 *Te Cantaber, &c.*] Adverte, ſtudioſe lector, amplificandi ubertatem & felicitatem, verborum dictionumq; copiam & lumen. De Cantabris l. 2. Ode 6. init. l. 3. Ode 8. ubi,

Servit Hiſpana vetus hoſtis ora,
Cantaber ſerâ domitus catenâ.

42. *Meduſque & Indus.*] l. 1. Od. 12. l. 3. Od. 8.

Scythes.] Lib. 1. Ode 19 & 35. lib. 2. Ode 9. in fine, Lib. 9. Ode 8. & 24

43. *Tutela præſens Italiæ.*] Lib. 3. Ode 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

. . . . . *neque ſ. m. e. licebat*
Nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto provictâ, quam rigat & fœcundam reddit exundatione ſuâ fluvius ille vel ſolo notus nomine. De plura l. 3. Od. 3. ſtroph. 12. *fontium qui celat origines.* Plin. l. 5. c. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus eſt oriri duobus è fontibus in Æthiopiâ ſuperiori regnoq; Abaſſinorum, in terra Sacahala, inter excelſos montes; augetur verò primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliiſque ſubinde compluribus. De Nili origine nuper diſſeruit eruditè Iſaacus Voſſius; nec non Michael Ant. Baudrandus in ſuo Lexico ſeu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Iſter.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per oſtia ſex aut ſeptem in Euxinum mare labitur Ammian. Marcell. Ptolem. &c Synecd. pro Germaniâ, quam *ſic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam paùe ſtipendiaria redigeret provincia:* quare *tum alter triumphus cum altero conſulatu ei oblatus eſt.* Vell. Paterc. lib. 2. jam ſæpè citato. Vel potius intelligendi ſunt provicti populi ad Iſtrum uſque, ſcilicet Vendelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur è montibus Ararath, Euphratem recipit, in ſinum Perſicum effunditur. Supra omnes Aſiæ fluvios rapidus, nomen adeptus eſt; eo quod tam velox eſſe videatur quàm ſagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. l. 6. c. 27. Porrò indicantur hic Parthi, qui Armeniâ quam tenebant, Auguſto jubente, ceſſerunt, imò ſigna victis Romanis erepta ultrò remiſerunt, ut dictum eſt Ode 5. lib. 3.

47. *Te belluoſus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipſa Britanniâ majore, quæ modò Anglia nuncupatur; nam ab hujus inſulæ primoribus ad Auguſtum miſſæ ſunt legationes ad amicitiam ejus depoſcendam: ut annotavi ad Ode 5. lib. 2.

Belluoſus.] Novum epithetum, ſed aptiſſimum: quod ut intelligas, lector, conſule Plin. l. 9. c. 5. ubi ſic habet: *D. Auguſto legatus Galliæ ſcripſit, complures in litore apparere examines*

Obſtrepit

Britannis obmurmurat, te regio Gallia mortem haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ, [420]
Duraque tellus audit Iberiæ,
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

ANNOTATIONES.

Nereidas . . . . . Tiberio Principe contra littus insularum Lugdunensis provinciæ belluas amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, mira varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore, interque reliquas, elephantos & aristes . . . . . expulsam belluam in littore Gaditano, cujus inter duas pinnas ultima cauda cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem centum & viginti, maximi dodrantium mensurâ, minimi semipedum. Bellua cui dicebatur expesita fuisse Andromedæ, ossa Romæ apportata ex oppido Judææ Joppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate suâ M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spina crassitudine sesquipedali.

48. *Britannis.*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis dixi lib. 3. Ode 5. v. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli, Germanica natio, circa Annum Christi 441. In Cismarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ primus Aremorica dicebatur, exinde Britannia minor vocata, & nunc pars est regni Francorum.

49. *Non paventis funera Gallia.*] Galli præ ferocitate mortem spernebant adeo, ut imminens evidensque vitæ periculum declinare cum possent, minimè tamen vellent: fortè quod metempsychosin à Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc & coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Histor. lib. 12. cap. 18. Cæsar bell. Gall. lib. 6. cap 13. *In primis Druides hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Dura tellus Iberiæ.*] Hispani labore & militiâ indurati. Vide supra annot. hujus libri Ode 5. v 28.

51. *Sicambri.*] Suprà hujus libri Ode 2. v. 36. annot.

ODE XV.
AUGUSTI LAUDES.

Meditantem me canere certamina & urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrheno mari.

PHOEBUS volentem prælia me loqui,
Victas & urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent & continuam. Imò Poeta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cùm cæteris omnibus ipsiq; Augusto satis faceret, ipse verò sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic à Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Ode 3. similiter.

Quo, musa, tendis? Desine pervicax
Magna modis tenuare parvis,

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem *lyrâ* cum verbo *loqui*: sed profectò duriusculus foret contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto, lector emunctæ naris.

3. *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor; id est, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti verò magnitudini diserte velificatur. De mari Tyrrheno lib. 1. Ode 11. v. 6. & alibi. Hic verò pro quolibet vasto mari ponitur, per metonymiam.

Vela

Vela darem. Tua, Cæſar, ætas [421]
Fruges & agris rettulit uberes,
Et ſigna noſtro reſtituit Jovi,
Direpta Parthorum ſuperbis
Poſtibus; & vacuum duellis
Janum Quirini clauſit: & ordinem
Rectum, & vaganti frœna licentiæ [422]
Injecit; amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes;

Tuum, Auguſte, ævum revocavit agris meſſem fecundam, noſtroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: obſeravit Janum Quirini bellis vacuum: juſtas etiam leges & modum impoſuit licentiæ effrænatæ: abſtulitque flagitia: nec non antiquas reparavit diſciplinas;

ANNOTATIONES.

4, 5. *Tua, Cæſar, ætas Fruges & agris rettulit uberes.*] Hac ætate tua cultos videmus agros, ubereſque meſſes habemus per providentiam tuam; cùm antèà bellis civilibus aut hoſtilibus ſterilitas & vaſtitas rura deformarent atq; depopularentur. Suprà Od. 5. hujus libri.

6. *Signa noſtro reſtituit Jovi.*] Repoſita ſunt in Jovis Capitolini templo ſigna Romana, ibidem ſervari ſolita; quæ quidem profligatis Craſſo Antonioq; Parthi ademerant, templorumque ſuorum parietibus & columnis ſuſpenderant velut ἀναθήματα, non ſine ingenti ſua ſuperbia, pariq; ignominia Romani nominis. Verùm illi Auguſto obſequentes reſtituerunt vexilla noſtra. Lib. 3. Od 5. V. Juſtin. l. 42. in fine. Sueton. Octav. c. 21. &c. necnon Perſ. Sat. 6 v. 45. Memineris autem hæc à Poeta non temerè Auguſto ſæpiùs occini, quòd noſſet perquam grata eſſe: nam & cuſi ſunt nummi cum hac epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, & Marti Vindici fanum Cæſar ædificavit. Teſtis Dio.

9. *Janum Quirini clauſit.*] Templum ſcilicet Jano conditum & conſecratum à Quirino ſeu Romulo, Auguſtus finitis bellis clauſit. De Jano fusè diſſerit Macrob. 1. Saturn. cap. 9. *in ſacris*, inquit, *invocamus Janum geminum . . . Janum, patrem quaſi Deorum Deum . . . . Janum Quirinum, quaſi bellorum potentem ab haſta quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, & Clauſium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.* Cauſam porrò & originem iſtius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hoſtibus, *ex ade Jani magna torrentium vis erupit*, hoſteſque *undis ſcatentibus, ferventi aqua, rapidaq; vertigine*, aut excuſſit, aut devoravit. *Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo fores reſerarentur.* Sed & facile eſt augurari, ideò Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota preceſq; deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macr. mox cit.

Clauſit.] Suet. Oct. c. 22. *Janum Quirinum cum ſemel atq; iterum à condita urbe, memoriam ætas ſuam clauſum, in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta ter clauſit.* Oroſius l. 6. c. 20. & ſeq. diſtinguit tempora; *Primò poſt Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hac ſecunda Jani templi clauſura loquitur iſtic Horatius, qui tertiam minimè vidit, jam tum fato functus) *tertio gentibus omnibus terra mariq; pace compoſitis.* Dio pariter l. 53. & 54. ubi clauſum ab Auguſto Janum notat, primo in quinto ſuo conſulatu, poſt Actiacam victoriam: iterum conſulatu decimo: tertiò conſulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hiſpania:

IMP. CÆS. DIVI
F. AUGUSTUS PONT. X. MAX.
COS XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLUSO.

Vide Juſt. Lipſ. Elect. 1. c. 20. ubi luculenter evincit eos, qui ex Livio & Plutarcho, *quaſi rem confeſſam ſumunt* incaſſum quidem, *Janum non ter ab Auguſto, ſed tantum ſemel clauſum, idq; poſt Actiacum bellum.* Unde & Glareanus perperam emendat Suetonium cit. è *Tertio clauſit*, pro, *Ter clauſit*. Quibus egregie occinit Lipſ. ibid. *Parcite boni manes, non ego vos ſolicito: tamen hic largiter erraſtis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntq; ſic priores voces cum ſequentibus: *Ordinem rectum evaganti frœna licentiæ injecit.* De coercitis graſſatoribus ab Auguſto, Suet. 32.

11. *Amovitque culpas.*] Suetonius Octavius, cap. 34. *Leges retractavit, & quaſdam ex integro ſanxit: ut ſumptuariam; de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus. . . . . divortiis modum impoſuit, &c.* Vide & cap. 42. &c.

12. *Veteres revocavit artes;* Per quas, &c.] Priſcas Virtutes, Religionem, Fidem, Juſtitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hoſtibus formidabiles perinde atq; admirabiles amabileſq; extiterunt. Vell. Paterc. *Finita viceſimo anno, bella civilia ſepulta externa, revocata pax, ſopitus ubique armorum furor re-*

Pax

quibus nomen Romanum opesque Italia amplificata sunt, atque Imperii gloria potentiaque ob Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat, & civitates efficit adversas ac miseras: Julias leges haud frangent, qui altum Danubium potant, non Geta, non Seres, aut Persa fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quàm profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis & conjugibus nostris, numinibus antea ritè invocatis more majorum,

Per quas Latinum nomen & Italæ
Crevere vires, famaque & imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium:
Non ira quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes. [423]
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque & profestis lucibus, & sacris
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronisque nostris,
Ritè Deos priùs apprecati,

ANNOTATIONES.

stituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, & prisca illa & antiqua Reipublica forma revocata: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio: leges emendata utiliter, lata salubriter, &c.

14. *Imperii Porrecta majestas ad ortum, &c.*] *Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus una pace compositis, Jani portas tertiò ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper observatas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, & quasi requiescit *cubili*; quòd *Hesperium* dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet; unde & Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero, Atlantis fratre, qui eò se ex Africa contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*] Quintus Cicero de petitione consulatus, n. 37. *Sin autem neges, statim sese alienant, & inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur*: sed tantùm: *Sin autem id neges, certe abalienes & statim & plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danubii fluminis, nempè Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus ante. De Danubio sive Istro, præced. Od. 14. Vide & Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *amovitque culpas.* Ex Suetgn. Octav. 34. Dione l. 53. & 54. Vide & Carmen seculare post Epod.

Geta.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, & inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Od. 12. v. sub finem.

Infidive Persæ.] Parthi regionem Persidè comprehensam incolentes, de quibus l. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulata pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*] Scythæ, de quibus lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 2. Od. 4. v. 36. Od. 10. v. 1. Od. 29. v. 28. Vide ibi annot.

25. *Nosque & profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quam *sacris*: atq; adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes, etiam & vota precationesque. Vide annot. suprà Od. 5. stroph. 8. & seq.

Profestis lucibus, & sacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *Festi Dies dicti sunt, profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et postea, *profesti & qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, praliares.* Hos deinde singulos explicat ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.*] Vina sunt Bacchi munera: is verò *lætitiæ dator*, Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos priùs apprecati.*] Inter libationis Dii invocabantur.

Virtute

Virtute functos more patrum duces,
Lydis remisto carmine tibiis,
Trojamque & Anchisen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

[424] 31

adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignites, atque Trojam & Anchisen, sobolemque jucundæ Veneris.

ANNOTATIONES.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfecta perfecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.] Cic. mox cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus & ad tibicinem prosequuntur.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii; Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis & suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusq; affines ac medii, malè semper audierunt, velut effeminati, & cupediarum, voluptatum, deliciarumque sectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, Lib. 12.

31. *Trojam & Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus & Veneris filium, totamq; gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam faniliam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret.

Æneadum genitrix, hominum Divumque voluptas,
Alma Venus.

Q. Horatii Flacci EPODON LIBER; SIVE ODARUM LIBER QUINTUS.

ODE I.

Ad MÆCENATEM.

Cui ad Bellum Actiacum ire paranti offeri se comitem.

Navigabis, O amice, Liburnicis navibus *inter excelsa navium munimenta,*

IBIS Liburnis inter alta navium, [425]
Amice, propugnacula;

ANNOTATIONES.

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere Grammatici, multis pòst annis, imò pòst aliquot secula, Horatii Odas aliaq; opera colligentes, compingentes, & eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, & quasi pòst Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint pòst alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod 9. manifestè antecedit Oden 37. l. 1. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris; & in hoc ipso libro ultima & penultima est monocolos & ejusdem metri. Quid quod doctus & sagax Muretus ingenuè fatetur, non satis intelligere se cur Epodos liber hic vocetur: Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum & Sapphonem; in isto verò Archilochum atq; Lucilium. Certè Marius Victorinus l. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis & formandis novis metris, primusq; Epodos excogitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod exipso detractum esse videbatur ..... Horatius ejus exemplum secutus est in ea Ode,*

Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni,
Trahuntque siccas machina carinas.

Ergo Ἐποδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi & Lucilii exemplo maledictis confertapleraq; carmina contineat, seu quod Iambicis trimetris subtexantur accinanturq; dimetri, longioribus quibuscunque

Paratus

Paratus omne Cæſaris periculum [426]
Subire, Mæcenas, tuo.
Quid nos, quibus te vita ſit ſuperſtite [427]
Jucunda: ſi contrà, gravis? 6
Utrumne juſſi perſequemur otium
Non dulce, ni tecum ſimul?
An hunc laborem mente laturi, decet

Auguſti diſcrimen quodlibet promptus obire tuo periculo. *Quid* agemus *nos, quibus vita vivente te grata fuerit; ſi ſecus, moleſta? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, niſi unà tecum? An* verò *iſtum laborem* toleraturi *ſumus eo animo, quo*

ANNOTATIONES.

verſibus breviores. Et hæc mea quidem ſententia. Enimverò parum ſatisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos eſt velut Odes clauſula, additurq; poſt ſtrophen & antiſtrophen, hinc ἐπῳδὸς vocari eos verſus minores, qui ſubjecti longioribus ſenſum finiunt & concludunt. Contrarium ſiquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoſcitur. Vide Marium Victorinum l. 1. Galenum de uſu partium, Epilogo l. 17. Diomedem l. 3. c. 4. Iſidorum l. 1. c. 38. Terentianum Maurum l. de metris. Scaligerum Poet. l. 1. c. 44, &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul abſque me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Auguſto adverſus Antonium & Cleopatram, nullum non paratus ſubire periculum pro Cæſare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Auguſtus Antonianas mole graviores facilè profligavit, fugientémq; perſecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatis, populis Illyrii; qui, piraticæ causâ faciendæ, genus illud naviuin invenerant ſibi percommodum. Vide Veget. de Re milit. lib. 4. cap. 28. & ſeq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii deſignat ingentes quidem, extructis in prora & puppi tabulatis turrium inſtar, Cæſarianis terribiles. L. Flor. l. 4. c. 11. *Nobis quadrageſima amplius naves, ducenta non minus hoſtium: ſed numerum penſabat magnitudo. Quippe à ſenis in novenos remorum ordines: ad hoc turribus atque tabulatis allevata, caſtellorum & murium ſpecie, non ſine genitu maris & labore vectorum ferebantur. Quæ quidem ipſa moles ingens fuit. . . . . Immenſa claſſis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c.* Plutarchus in Anton. ſimiliter refert, Cæſaris naves Brunduſii & Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris oſtentationem: Antonianas contrà ligneis turribus excelſas, è quibus in hoſtem catapultas emittebant. Plin. l. 32. c. 1. *Armata claſſes impanunt ſibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut muris. Heu vanitas humana. . . . . Ferunt Actiaco Marte tenuiſſe præturium navium Antonii piſciculus . . . . . Idoque Cæſarianæ claſſis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. c. 44. nec non Dionem Nicæum, ſive Joann. Xiphilinum in Auguſto, ubi ſcribit: *Pugnatum eſt apud Actium, ubi nunc Nicopolis. . . . . Naves Antonii erant navibus hoſtium longe majores, deciremes complures . . . . . In his altiſſimas turres adificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus juſſerat . . . . . De ſuperiore loco hoſtes obruebant atque ſubmergebant lapidibus aliiſque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæſaris periculum ſubire.*] Teſte Appiano, ſecutus eſt Auguſtum Mæcenas cum M. Agrippa, in Siciliam adverſus Sext. Pompeium: item contra M. Antonium & Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. 8. præſertim à verſu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ deſcriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio, at mirum quod ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non ſeparat, ita ſcribens: *Cæſar ea pralio navali ſuperior. . . . . Agrippa in eo bello Cæſari magno uſui fuit. Nam & Antonii quaſdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, & ejus adverſarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam poteſtatem detulit Cæſar in rebus omnibus, ut literas quaſcunque ad Senatum vel alios mitteret, ipſi prius legere poſſent, & ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causâ annulum ab eo acceperant, quo literas obſignarent.* Et poſteà, *de Imperio deponendo Cæſar deliberationem habuit cum Agrippa & Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana conſilia. Ex his Agrippa conſulebat juſtius . . . Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem. . . . . Cæſar Mæcenati aſſenſus eſt, ſumpſitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita ſit ſuperſtite jucunda: ſi contrà, gravis.*] Vide lib. 2 Od. 17.

7. *Utrumne juſſi perſequemur otium, &c.*] An dum laborabis & periclitaberis tu, otium ego perſequi potero? Certè quantumvis jubeas, parere hac in re & morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepſis, quâ ipſe ſibi Horatius objicit: ac militiæ ærumnas ferre

tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus certè, *atque te sustinebimus generosa mente per altas Alpes, & Caucasum inhabitabilem, & ad extrema Occidentis maria. Quare, quid tuum laborem meo sublevem ego non aptus militia, minimeque strenuus? Scilicet te comitante minorem habebo* pro te *timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plus iis relictis metuit incursiones anguium; majorem opem non præstitura, etiamsi præsentibus adfuerit. Hanc & aliam quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratia: Nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra porrigantur; aut greges è pascuis Lucanis transeant in Calabra, ante ardens æstrum:*

Quâ ferre non molles viros? 10
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem & Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo, [428]
Imbellis ac firmus parum? 16
Comes minore sum futurus in metu,
Qui major absentes habet:
Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet 20
Magis relictis: non, ut adsit, auxilî
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc & omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus 25
Aratra nitantur meis:
Pecusve Calabris ante fidus fervidum
Lucana mutet pascua:

ANNOTATIONES.

minus sum idoneus: respondet verò, sibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode lib. 2.

Me nec Chimæra spiritus ignea,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem superâsse tanti stetit Ipsi Annibali aliisque. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 36. & seq. istos montes quibus Italia quasi vallatur, *transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere.* Plin. Procem. lib. 36.

12. *Inhospitalem & Caucasum.*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies & nives perpetuum horrorem faciunt. Vide lib. 1. Ode 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versus Occidentem. Vide lib. 2. Ode 2. v. 11. annot.

18. *Qui major absentes habet.*] Ita est; rei amatæ, quando abest, plus timetur, & mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19. *Ut assidens implumibus, &c.*] Non quidem præsens ego te juvare plurimùm sperem, sicut avis, etsi pullis affideat, parum eos defendit à serpentibus: attamen iis relictis absens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præsente fruar, ô Mæcenas; tibique meum amorem testificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cujusm agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Neque talia à te peto.

27. *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus: ut secundum varias cœli affectiones, commodè semper illi pascantur, modò in his, modò in istis. Varro de Re Rust. lib. 3. cap. ult. in fine; Appuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante fidus fervidum, Lucana mutet pascua.] Pro *Calabra pascua*, ubi æstus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis est temperatum: *mutet*, inquam, & ab illis in hæc deducatur, *ante fidus fervidum*, id est, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori est noxius & infestus. De *Calabris* lib. 1. Ode 31. De Canicula, lib. 1. Ode 17. v. 17. & lib. 3. Ode 13. v 9.

28. *Lucana.*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in ea quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis: *Verum & longinquiora Italiæ ab Asinio mari non carent gloria, Tarentina . . . . Lucanaque.*

Ne

Nec ut ſuperni villa candens Tuſculi [429]
Circæa tangat mœnia.
Satis ſuperque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero,
Quod aut, avarus ut Chremes, terra premam;
Diſcinctus aut perdam, ut nepos.

neque ut villa candida vicina *alti Tuſculi pertingat muros Circæi.* Imò *tua munificentia locupletavit me ſufficienter & abundè. Abſit ut accumulem quæ vel terra infodiam, velut Chremes avarus, vel dilapidem ſicut bellus diſſolutus.*

ANNOTATIONES.

29. *Nec ut ſuperni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tuſculano ſita, prædiumq; quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad uſque Tuſculum, urbem in edito colle exſtructam.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quaſi verò villula Horatii, quâ licet modicâ contentum ſe pluribus locis apertè jactitat, fuiſſet marmorea. Ergò, vel ſplendidulam, vel è candenti lapide exſtructam intellige. Plin. l. 36. c. 22. *In Liguria, Umbria, & Venetia albus lapis dentata ſerra ſecatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tuſculana; quippe Tuſculum condiderat Telegonus Circes, & Ulyſſis filius, l. 3. Od. 29. v. 8. *Telegoni juga parricidæ.* Vide ibid. annot.

31. *Satis ſuperque me benignitas, &c.*] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi; iis verò ſe planè contentum eſſe, nec plura flagitare prædicat, l. 2. Od. 18. v. 12. quanquam plura donare paratum ſciret Mæcenatem, ut declarat, l. 3. Ode 16. ſtrophe penultima. Si vacat, lector, lege etiam annot. l. 3. Od. 13. v. 1. & init. Epiſt. 16. ubi ſuam ipſe villam deſcribit Horatius.

32. *Haud paravero, Quod, &c.*] Nolim inſanire divitias accumulando ſtultè, & infodiendo occultandoque in terra, ſicut Chremes ille ſenex avarus apud Terent. Comœd.

34. *Diſcinctus aut perdam, ut nepos.*] Abſit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Diſcinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxurioſus; contrà *cinctus* vocatur gnavus ac fortis. Apud Romanos diſcinctum ſeu non cinctum prodire in publicum, diſſoluti ac perditi luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *Diſcincta veſtis, diſcinctus animus.* Perſ. Sat. 3.

Non pudet in morem diſcincti vivere Natæ.

Nepos.] Ita vocatur luxurioſus, quod ei non major cura ſit rei ſuæ familiaris, quàm ſolet eſſe juveni, cujus pater & avus adhuc vivunt, quos ſibi novit opes congerere, & opimam hæreditatem comparare. Feſtus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

BEATUS ille qui procul negotiis, [430]
Ut priſca gens mortalium,

Felix ille, qui longè à negotiis, & liber ab uſuris omnibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel confitente hypercritico, *ſanè longè pulcherrima.* Inducitur fenerator Alphius vitam ruſticorum ita laudans, ut videatur jamjam, abjecto fœnerandi odio, illam amplexurus: qui tamen ad ſolitum quæſtûs curam mox abripitur, & ad ſuos ures redit: adeò valet conſuetudo inveterata. *Beatus ille, qui procul negotiis, &c.*] Pleraque ejus Odes lumina mutuatus eſt Horatius à Virgilio Georgic. 2. ſub finem. Quæ verò hic ille extulit, ille ſedulò perſtrinxit: & contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius diffuſè & explicare curavit. Virgil. cit. v. 458. Ruſticæ vitæ laudes auſpicatur:

O fortunatos nimium, ſua ſi bona nôrint, Agricolas! Quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.

2. *Ut priſca gens mortalium.*] Primis nempè ſeculis felices & aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem & beatam agebant vitam. Vide Plin. l. 18. init. Val. Max. l. 7. c. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus & frater; ſic fortis Etruria crevit;
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma.
. . . . . .
Aurea hanc vitam in terris Saturnus agebat.

agros paternos colit propriis bobus: ſicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi ſono tubæ, nec timet procelloſum mare: fugit lites & domos ſuperbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium creſcentes alligat excelſis populis:

Paterna rura bobus exercet ſuis,
Solutus omni fœnore:
Nec excitatur claſſico miles truci, [431]
Nec horret iratum mare: 6
Forumque vitat, & ſuperba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos: 10

ANNOTATIONES.

3. *Paterna rura bobus exercet ſuis.*] Non ingentia prædia uſuris comparata, ſed modica à parentibus ſibi relicta. Ode 1. l. 1. *Gaudentem patrios findere ſarculo agros.* Vide Tit. Liv. l. 3. c. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus ſpes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, à legatis* ad Dictaturam vocatur, inventus *ſeu foſſam fodiens, bipalio innixus, ſeu cum araret*; *operi certè, id quod conſtat, agreſti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ & cupiditatis labe nullâ aſperſus. Fœnus ſive uſuram prohibent leges divinæ & humanæ. Deuteron. c. 23. *Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato, *Majores noſtri ſic habuerunt, & in legibus poſuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: quanto pejorem exiſtimaverunt fœneratorem quàm furem.* Cic. Offic. 1. n. 150. *Primum improbantur hi quæſtus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum & fœneratorum.* Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 7. &c.

5. *Nec excitatur claſſico miles.*] Dormit ſomnum pacatum & placidum; nec, ut miles, tubæ ſonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumq; attinet, truculentum eſt & horribile. Porrò, *claſſica ſunt vermina, quæ convocandi cauſa fuerunt facta: & à calando claſſicum quaſi caloſſicum dicitur.* Iſidor. l. 18. c. 4. Vide infrà verſus Virgilii mox aſſerendos, huc & ad ſequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis ſert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juv. Sat. 12. Item quæ annotavi l. 1. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepitus forenſis caret moleſtia. Litigandi quantus ſit furor, quantus & labor, noverat Plutarchus, qui l. de fœnore aſſerit, forum eſſe *impiorum regnum.* Anacharſis ſcribit, *Locum eſſe ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus deſtinatum.* Columella ait, exerceri *in foro caninum quemque allucrandi, & contra innocentes, & pro nocentibus ſtudium:* atque videri *conceſſum intra mœnia latrocinium:* additque; ibi, *niſi derophagos expleas [ordidaque ei nummorum]*, prorſus *ludi operam.*

7, 8. *Superba civium Potentiorum limina.*] Profectò gravis erat ſervitus clientium ſuperbo capiti quotidiana officia præſtantium: primâ luce ſalutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adeſſe per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juv. Sat. 3. v. 124. & ſeq. Virgil. jam cit.

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit adibus undam.

Et poſtea:

. . . . . .

Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitat alii remis freta cæca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas & limina regum, &c.

9. *Ergo aut adulta, &c.*] Poſtquam oſtendit agricolas eſſe immunes à malis, quæ comitari ſolent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, cauſſidicorum, clientium; jam exponit ruſticæ vitæ emolumenta, & voluptates ſingulis anni tempeſtatibus proprias. Ver habet amœnitatem; æſtas hortorum, frugum, & pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium & venationem.

Propagine.] Plin. l. 17. c. 10. *Arbores aut ſemine proveniunt, aut plantata radice, aut propagine, aut avulſione, aut ſurculo, aut inſito & conſecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*] Plin. l. 17. c. 23. ſcribit longo uſu compertum, *Nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiſſima ſummis, ſicut uberiora imis: adeo excelſitate pretia ſtatuuntur. Hæc ratione & arbores eligunntur. Primum omnium ulmus . . . . deinde populus . . . minime denſa folia, &c.* Varro de Re Ruſt. l. 1. c. 8. ita ſcribit: *Vinea alia humilis, ut in Hiſpania; alia ſublimis, ut plerasque in Italia, &c.* & in fine: *ubi natura terra humida, ibi vitis altius tollitur, quod in porta & alimento ubertas non ut in cali quærit aquam, ſed ſolem: itaque, ubi ut arbor primùm è vinea in arbores aſcendit vitis.* Vide 1. 4. Od. 5. v. 30.

Inutileſq

Inutileſque falce ramos amputans, [432]
Feliciores inſerit:
Aut in reducta valle mugientium
Proſpectat errantes greges:
Aut preſſa puris mella condit amphoris
Aut tondet infirmas oves.
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet inſitiva decerpens pyra,
Certantem & uvam purpuræ,
Qua muneretur te, Priape, & te, pater
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modo ſub antiqua ilice: [433]
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ;
Queruntur in ſylvis aves;
Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hybernus Jovis

atque ſteriles ſurculos falce reſecans, fertiliores inſerit: vel in remota valle paſcentes mugientium greges contemplatur; vel extracta favis mella recondit in vaſis mundis: vel tondet oves imbecilla. Cum vero autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quam lætatur colligens pyra inſitiva, & uvas purpura amulas, quas tibi offerat, O Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum cuſtos! Nunc placet recumbere ſub annoſa quercu, nunc ſuper herbam virescentem. Interea dum amnis d fluit ripis ſublimibus, canunt aves in nemoribus; rivulique murmur edunt aquis labentibus; quod placidum conciliet ſoporem. Quando autem tempeſtas hyemalis Jove

ANNOTATIONES.

11. *Inutileſque falce ramos amputans.*] Plin. mox cit. *Arbuſta arari quam altiſſimè deſiderant, eſt tantum frumenti ratio non exigit. . . . Deputantur cum vite paritèr interlucata denſitate ramorum, qui ſunt ſupervacui & abſumunt alimenta.*

12. *Feliciores inſerit.*] Vide Plin. l. 17. c. 14. ubi geminam inſitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fiſſo: altera eſt inoculatio; fitque exciſo cortice, & aperiendo in arbore oculum, ſemenque illic includendo. Hanc docuere aves & natura. *Tradunt monedulam*, inquit ille, *condentem ſemina in theſauros cavernarum, ejuſdem rei præbere cauſas.* Et paulò ante: *Inſerere quoque natura docuit, ſemine ventis ſæpe translato in aliquas corticum rimas: unde vidimus erasum in ſalice, platanum in lauro, &c.*

14. *Proſpectat errantes greges.*] Greges paſtoreſque inviſit, & an rectè ſe habeant cuncta, conſiderat.

15. *Preſſa puris mella condit amphoris.*] Virg. Georgic. 4. v. 140.

Spumantia cogere preſſis
Mella favis.

Vide Columell. l. 9. c. 15. Plin. l. 11. c. 12. & ſeq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] ita nempe ſolet pingi autumnus.

19. *Inſitiva pyra.*] Proprio labore inſita & educata, & hinc longè jucundiora.

20. *Certantem & uvam purpuræ.*] Maturam ſcilicet, & purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus & Tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præſes & cuſtos. Virg. Georg. 2. cit.

Fortunatus & ille Deos qui novit Agreſtes,
Panaque Sylvanumque ſenem, &c.

Et poſteà:

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.
. . . . . .
Et varios ponit fœtus autumnus: & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.

23. *Libet jacere modo.*] Hoc fruſtra putant aliqui novæ Odes initium; Virg. cit.

Speluncæ, vivique lacus; ac frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni
Non abſunt: illic ſaltus & luſtra ferarum.

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel ex alto quodam loco defluunt; vel, profundo currunt alveo. Virg. Georg. cit.

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obſtrepunt.*] Avibus quaſi accinunt, ſuo murmure ac ſtrepitu avium cantus provocant.

29. *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis tempeſtas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre; *tonantis*, tempeſtuoſi, pluvii; pruinoſi. Virgil. cit. Georgic. 2.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

ſaviente pluvias & nives proerrat, vel plurimis canibus apros ferocs undequaque propulit in retia oppoſita; vel pertica levigata plagas haud ſtrictas expandit turdis voracibus inſidioſas: ac timidum leporem, gruemq; tranſmarinam pedica implicat, gratam prædam. Inter iſta quis recordatur moleſtiarum quas amor gignit? Quod ſi caſta uxor ex parte ſua curans familiam dilectoſq; natos (velut Sabina vel conjux Appuli velocis, aduſta ſolis ardore) è lignis aridis compenſ ſacratum focum, pau-

Imbres niveſque comparat: 30
Aut trudit acres hinc & hinc multâ cane
Apros in obſtantes plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos:
Pavidumq; leporem, & advenam laqueo gruem, 35
Jucunda captat præmia. [434]
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviſcitur?
Quod ſi pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos; 40
(Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
Pernicis uxor Appuli)
Sacrum vetuſtis exſtruat lignis focum

ANNOTATIONES.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tunc gruibus pedicas, & retia ponere cervis,
Auritoſque ſequi lepores . . . . .
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.

31. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere poni ſolent, cum de venatione agitur, ut volunt; quoniam, inquiunt nonnulli, velociores & ſagaciores ut plurimũ ſunt canes fœminæ.

33. *Amite.*] Ames eſt furcula ſeu pertica, qua rete ſuſpenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui ſunt ſaporis. Gall. *Grives.* Ang. **Thruſhes.** De his Varro de Re Ruſt. l. 3. c. 5. Athen. l. 2. c. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro mox cit. *Volucres partim advena ſunt, ut hirundines & grues: partim vernacula, ut gallina & columba. De illo genere ſunt turdi adventitii, ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum.* Tull. de Nat. Deor. 2. n. 125. *Grues, cum calidiora loca petentes maria tranſmittunt, trianguli formam efficere animadverſum; ejus autem ſummo angulo aer ab eis adverſus pellitur: deinde ſenſim ab utroque latere tanquam remis ita pennis curſus avium levatur. Baſis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla & capita reponunt.* Vide & Plin. l. 10. c. 23.

36. *Quis non malarum, &c.*] Phraſis Græca, pro, quis non obliviſcitur malarum curarum, quas amor habet?

39. *Quod ſi pudica, &c.*] Virg. cit. Georg. 2.

Interea pendent dulces circum ubera nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus.

Eccleſiaſticus, cap. 26. *Mulieris bona beatus vir: numerus annorum illius duplex: annus vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. 6. v. 162.

Intactior omni Sabinâ,

42 *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut & Sabinæ mulieres, caſtitatis & frugalitatis laude florebant. Juvenal. mox cit.

Malo Venuſinam, quàm te, Cornelia, mater Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim & Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars umbriæ orientalis, & Aprutii ulterioris portio non modica.

Apulia duplex; Daunia, & Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, eſt admodum fertilis, ſita eſt inter Aufidum & Tiphernum fluvios. Peucetia hodie *Terra di Barri*, continet Barianam provinciam, & partem Baſilicatæ: lætiſſimis abundat paſcuis.

Peruſta ſolibus.] Tum quod ea regio calidior, tum quod eæ mulieres rei domeſticæ curam etiam apud villas & agros gerentes, æſtum non rarò tolerabant, ſoliſq; ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetuſtis, &c.*] E lignis dudum congeſtis adeoq; ſiccis focum exſtruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defeſſo.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Veſtam. Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 4. &c.

Laſſi

Laſſi ſub adventum viri :
Claudenſque textis cratibus lætum pecus,
Diſtenta ſiccet ubera :
Et horna dulci vina promens dolio [435]
Dapes inemptas apparet :
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magiſve rhombus, aut ſcari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare :
Non Afra avis deſcendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguiſſimis
Oliva ramis arborum ; [436]
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ ſalubres corpori,

lò ante reditum maritis fatigati ; & caulis includens gregem ſaturum, mulgeat plena ubera ; atque vinum hujus anni educens ex amphora non inſuavi, paret cænam non aliunde quæſitam ; hæc, inquam, ſi adſint, non prætu erim oſtrea Lucrina, vel rhombos, vel ſcaros, ſi aliquos ex Orientali mari in hoc Italicum protrudat ſæva tempeſtas : nec volucris Africana veniet in meum ventrem, vel attagena Aſiana, gratior, quàm oliva decerpta è ramis arborum pinguiſſimis ; vel folia rumicis prata amantis, & malva ſalutaris agro corpori,

ANNOTATIONES.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioſo dulce videtur, nec requirit vina vetuſtate delicatiora, Lib. 3. Od. 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio comparatas ; ſed domi quæſitas, ſeu ex horto, ſeu è caulis, &c.

49 *Lucrina conchylia.*]. Oſtrea exquiſita è Baiano ſeu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Val. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo piſce vide Juven. mox cit. Sat. 4. v. 39. & ſeq. Plin. &c. Galli, ut & Ang. *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari.] Scaros piſces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempeſtas. Huic piſci tributum eſſe principatum, ſcribit Plin. l. 9. c. 17. *Nunc ſcaro datur principatus, qui ſolus piſcium dicitur ruminare, herbiſque veſci, non aliis piſcibus : mari Carpathio frequens,* &c. Et lib. 11. cap. 37. *Dentes piſcibus omnibus ſerrati, præter ſcarum : huic uni aquatilium pleni.* Et lib. 32. cap. 2. ait, *Scarum naſſis incluſum non fronte erumpere, nec infeſtis viminibus caput inſerere ; ſed averſum cauda illibus crebris laxare fores, atque ita retroſum erumpere. Quem luctatum ejus ſi ſenſit alius ſcarus videns extrinſecus, apprehenſa mordicus cauda, adjuvat niſus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à σκαίρω, ſalio. Athen. l. 7. c. 20. ſimilia refert ex Ariſtotele. Multa verò Caſaubonus eruditè ibidem emendat de eo piſce jactari ſolita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piſcamur ſcaro, quorum nec ſtercus fas eſt Diis rejicere.* Quod ideo dictum aſſerit Caſaubonus, quia ſolius hujus piſcis inteſtina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. l. 3. Saturnal. cap. 16. ubi ſcribit, ſcaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piſcis nomen habeamus ; magno numero illuc advectos ac in mari Oſtiam inter & Campaniæ littora ſparſos, ac velut in terra fruges aliquas fuiſſe ſeminatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantica. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigr. 73. Varro de Re Ruſt. cap. 9. ait, *Meleagrides Græcis vocari, noviſſimas in triclinium gaſtarium introiſſe ac magno vendi, propter hominum faſtidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Aſiana, quibuſdam ; eſt enim Ionia minoris Aſiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmuteſcens,* &c. Athen. lib. 9. cap. 8. & 9. ex Ariſtophane, *Attagen cervis ſuaviſſima* : Ex Alexandro Myndio, *Pan è major perdice, variis notis dorſo diſtinguitur, colore fictilium, magis tamen ſubruboſcente,* &c. S. Hieron. ad Salvinam : *Procul ſint à convivio, tuis phaſides aves, craſſi turtures, attagen Ionicus,* Martial. lib. 13. Epigram. 61.

Inter ſapores fertur alitum primus
Ionicarum guſtus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcis, Rumex Latinis. Gall. *oſeille vinette patience.* Angl. **Sorrel**, ex Dioſcoride ſtomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum reſtituit. Ex Plin. lib. 20. c. 21. lapathum excellentes habet effectus : aliud ſativum, aliud ſylveſtre : *in paluſtribus naſcitur : foliis acutis, colore beta candido, radice minimâ : noſtri verò rumicem vocant,* &c.

58. *Malva.*] Plin. mox cit. *In magnis eſt laudibus malva utraque, ſativa, & ſylveſtris. Omne folium, in quo ſeruntur, pinguius faciunt,* &c. Nos de ea jam lib. 1. Od. 31. ſub finem.

aut agna immolata in *ſacro die Terminalium, aut hœdus lupo deraptus. Inter iſtam cœnam, quàm jucundum eſt cernere oves ſaturas domum revertentes, intueri boves fatigatas languenti cervice inverſum aratrum ducentes, & ſervulos opulenta familia* adjunctos velut *examen, circa Lares ſplendentes* ordine *diſpoſitos! Poſteaquam Alphius fœnerator iſta dixit*, quaſi *mox rura habitaturus, univerſam pecuniam Idibus collegit, Calendis* verò *quærit collocare* ad fœnus.

Vel agna feſtis cæſa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat paſtas oves
Videre properantes domum!
Videre feſſos vomerem inverſum boves
Collo trahentes languido:
Poſitoſque vernas, ditis examen domûs,
Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius, [437]
Jamjam futurus ruſticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

ANNOTATIONES.

59. *Terminalibus.*] In feſto Dei Termini, quem priſci velut agrorum limites cuſtodientem ac tuentem colebant: ita Feſtus. Ejus ſacra peragebantur die 21 Februarii, ex Numæ inſtituto. Dion. Hal. lib. 2. Ovid. faſt. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hœdus ereptus lupo.*] Sicut venatori ſua præda in primis grata eſt; ita ruſtico quicquid à lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympoſ. ſcilicet *earum pecudum, quas lupus momorderit, earnem eſſi teneriorem, lanam verò corrumpi, &c.*

65. *Poſitoſque vernas.*] Servorum filios heris accedere & apponi, ſeu accreſcere, non ſecus ac apud examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*] Columel. lib. 12. de villico, *conſuefcat ruſticos circa Larem domini focumque familiarem ſemper epulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. ſtroph. 11. & lib. 2. Od. 18. ad hæc verba: *Paternos in ſinu ferens Deos.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satyricè hæc & ſarcaſticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliiſq; uſitatior. In Verr. *Bona vendit, pecuniam redigit.*

Idibus.] Menſe dimidio. Vide lib. 4. Od. 11. ſtrophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus è credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *Prætermitte ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus ſenties.*

70. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunias à debitoribus collegit, has Calendis ſequentibus ad fœnus rurſum collocare ſatagit, uſuras uſuris accumulans. Non abs re novus Interpres & Criticus exiſtimat Alphium ſolitum exigere fœnus bis in menſe, adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, & à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Od. 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15, &c.

ODE III.

Ad MÆCENATEM.

Deteſtatur allium, quod apud ipſum cœnans comederat.

Si deinceps aliquis manus ſceleratas ruperit cervicum patris vetuli,

PArentis olim ſi quis impia manu
Senile guttur fregerit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hac intellige, ſtudioſe lector, nullum eſſe adeo exile & ſterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare & locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium*: Horatius verò *caſum arboris*, lib. 2. Od. 13. hic autem *allium* eleganti carmine proſecuti ſunt.

Si quis impia manus, &c.] Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicuta, ſed allio plectatur.

Edat

Edat cicutis allium nocentius
O dura meſſorum ilia!
Quid hoc veneni ſævit in præcordiis? 5
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? An malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata eſt ducem,
Ignota tauris illigaturum juga,
Perunxit hoc Jaſonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,

comedat allium cicuta perniciſius. O viſcera ruſticorum præ dura! Quale toxicum iſtud in meis inteſtinis æſtuat? An viperarum ſanguis iſtis immixtus herbis decepit me? Numquid Canidia nexios hoſce *cibos contrectavit?* Certè, *quando Medea adamavit Jaſonem Argonautarum Principem præ cæteris pulcrum, iſte illum tinxit, inſuetos jugo tauros* indomitos *ſubjecturum? iſte* etiã *infecit munera*, quibus cùm *ſe de pellice vindicaſſet*,

ANNOTATIONES.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit*. Sic *duit*, pro *dat: faxit, &c.* Lib. 2. Sat. 8. ad finem:

Quam ſi cum lumbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim frigore quidem ſuo nativum calorem ſine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ ſuccum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienſes. Plin. lib. 25. c. 13. *Cicuta*, inquit, *venenum eſt, publica Athenienſium pœna inviſa.* Ita Socrates extinctus. Vide Perſ. Sat. 4. v. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum *l* ſcribant *alium*, & dictum volunt quod oleat: alii ab *halando halium* ſcribunt. Alii ab ἄλλεσθαι, quod exiliendo creſcat, allium deducunt. Melius alii à voce ἄγλιθες, alliorum capita ſignificante.

4. *O dura meſſorum ilia!*] Quod videlicet impune devorent & concoquant allium, quod meis in præcordiis ita ſævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *ruſticorum theriacam.* Virgil. Eclog. 2.

Allia, ſerpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus eſt illud veneni, quo ſic diſcrucior? Allium ſanè utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, ſtomacho delicaciori ac temperamento ſervidiori & μικροχόλῳ, ſeu anariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave eſſe debebat: at contrà homini frigidiori vel robuſtiori ſalubre eſt. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immeritò*, inquit: *alia quippe calida ſunt: illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium iſtud incoctum fuerat in viperino ſanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 1. Od. 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cœl. Rhodig. l. 23. cap. 10.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi infecit veneno Canidia venefica illa inſignis? De ea poſteà fusè in ſeq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim ſanè non alio medicamento inſtructum à Medea Jaſonem fuiſſe, adverſos tauros formidabiles; nec alio pariter uſam veneficio ipſam Medeam, ad perdendam inviſam ſibi pellicem. Inſurgit hîc ſuo more Scaliger in noſtrum Poetam hypercriticè: *Non eſt illud*, inquit, *ſupinæ aut oſcitanti judicio admittendum. Quippe ait Jaſonem à Medea perunctum allio, ſcilicet ut eo medicamento eſſet à tauris tutus. At enimverò eadem quo modo unxit veſtem, quâ Creuſa flagraret?* Æquus arbiter eſto, lector, nec ſupinus, nec oſcitans. Medea veſtem pellici mittendam allio quaſi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jaſonem tutum præſtitit adverſus tauros, nempe tauri allii odore gravi & tetro perdomiti ſunt. Glauce vi mortifera allii enecta eſt & conflagravit. Quid hic abhorret à vero & ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque ſententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variiſq; pharmacis admixtum ac temperatum diverſa effici, nihil vetat.

Argonautas.] Jaſon Æſonis Theſſaliæ regis filius; cum ſociis plus quinquaginta fortibus ſanè viris profectus eſt Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod fama celebrabatur. Ibi à Medea Colchorum regis filia adamatus, ab ea veneficiis pollente edoctus eſt, qua ratione poſſet domare tauros æripedes & ignivomos, jugoque ſubmittere; draconem etiam pervigilem ſopire & profligare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porrò dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti ſunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Caſtor, Pollux, Telamon, Zetus, Calais, Theſeus, Typhis, &c. Ipſa verò navis appellata eſt Argo vel ab artifice & fabro: vel ab Argivis ſeu Græcis heroibus; vel à celeritate; ἀργὸς, *velox.* Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ miſit ad Glaucen, vel, ut ſcribunt alii, Creuſam filiam Creontis regis Corinthiorũ. Hanc enim cum Jaſon ſuperinduxiſſet pellicem, irâ diſſimulavit Medea Jaſonis uxor. Itaq;

Serpento

aufugit curru *alatis draconibus* tracto. *Numquam tantus aſterum calor incendit Apuliam ſiccam. Neque demum* fatale *vehementius inflammavit humeros Herculis laboriſi. Verum enimvero, ſi quidpiam ejuſmodi ultrà appetas, ô Mæcenas jocis gaudens, velim ut adoleſcentula objiciat manum oſculo tuo, atque in vemetam* lecti *partem recedat.*

Serpente fugit alite
Nec tantus unquam ſiderum inſedit vapor
Siticuloſæ Appuliæ;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarſit æſtuoſius.
At ſi quid unquam tale concupiveris, [440]
Jocoſe Mæcenas, precor,
Manum puella ſuavio opponat tuo,
Extremâ & in ſpondâ cubet.

ANNOTATIONES.

tempus nacta venenatam ei veſtem dedit; quam cum Glauce induiſſet, fatali incendio conſumpta eſt. Vide Epod. 5. poſt medium.

Donis.] Non veſtem, ſed alia quæpiam dona in ſcrinio miſſa, venenis quidem tincta, ſcribunt alii: aperto autem ſcrinio pellicem cum tota regia conflagraſſe.

14. *Serpente fugit alite.*] Irati ſcilicet & vindictam anhelantis Jaſonis, Creontiſque iram Medea fugit, per aerem aſportata curru pennatis vecto ſerpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. & 9. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viſcera nunc uruntur calore & vi funeſta allii, quod comedi. *Siderum*, dum ſævit Canicula & fervet. De eâ lib. 1. Od. 17. & lib. 3. Od. 13. De *Apulia* ejuſque cœlo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. & Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris, &c.*] Neſſus Centaurus ab Hercule vulneratus ſui ulciſcendi hanc iniit rationem: Deianiræ ſuaſit, poſſe ſibi amorem Herculis aſſerere, induendo illum tunica aſperſa ſanguine ſuis è vulneribus profluente. Itaque illa videns ſubinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Neſſus improbè & fallaciter præceperat, effecit: ſicque illum interemit. Nam tanto eſt ardore correptus, ut ſuos ipſe artus dilaniaret, ac demum incenſa pyra ſe confecerit. Vide Senecæ Herculem Oetæum. Et poſteà Epod. 17. v. 31. Cic. Tuſc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita ſcribit: *Cum Deianira ſanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induiſſet, inhæſiſſetque ea viſceribus*, ait ille: . . . . . .

Hæc me irretivit veſte furiali inſcium,
Quæ lateri adhærens morſu lacerat viſcera,
Urgenſque graviter pulmonum haurit ſpiritus
. . . . . .
Ipſe alligatus peſte interimor textili, &c.

Idem Philip. 13. *Non tamen Deianira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam ſanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At ſi quid unquam, &c.*] Quod ſi, ô Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio, ut te abhorreat amica, ſeu Terentia tua: ſimiliter &, ſi quis vir fœtidum ac peſtilentem ejuſmodi cibum appetierit, precor ut ipſius uxor ejus oſcula repellat, & ſeorſim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocoſe Mæcenas.*] Jocari familiariter cum Mæcenate ſolebat Horatius: Hinc Perſius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admiſſus circum præcordia ludit
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

22. *Spondâ.*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Iſidor. lib. 20. cap. 11.

ODE

ODE IV.

Ad MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

Ejus ex mutatâ conditione ſuperbiam inſectatur.

LUPIS & agnis quanta ſortitò obtigit,
Tecum mihi diſcordia eſt,
Ibericis peruſte funibus latus, [441]
Et crura dura compede.
Licet ſuperbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videſne, ſacram metiente te viam, [442]

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita eſt, tanta mihi ineſt contra te, O Mena, *qui habes latus conciſum flagellis ſparteis, & crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus* propter *opes, fortuna non mutat originem. Quando* autem *pergis per viam ſacram*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis & agnis, &c.*] Habes, lector, in hac Ode exquiſitam ſervi deſcriptionem, & acrem aſperamque ejus arrogantiæ inſectationem.

Quanta ſortitò obtigit.] Quantum inter ſe odium naturâ partiente veluti & dante, ſortiuntur & obtinent. Plin. l. 10. c. 74. agit de naturali quorundam animalium diffidio.

2. *Tecum mihi diſcordia eſt.*] Ego enim fidem obſervantiſſimè & religioſiſſimè colo: tu perfidiam. Nempè Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin & claſſi præfectus eſt contra Cæſarem Auguſtum. Ad hunc verò ſubinde transfugit, & ab ipſo mox equeſtri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium, relicto Auguſto. Poſteà Sextum rurſus prodens ac deſerens ad Auguſtum reverſus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus eſt. At iſto inſignis honore quî fit ut tamen liberè ab Horatio proſcindatur? Tum nempe rerum atq; temporum cogente difficultate ac neceſſitate, prudens Cæſar proditoris ſceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidioſum animum deteſtari non latebat. Vell. Patercul. l. 2. Appian. Bell. Civ. l. 5. Dio l. 48. Sueton. Octa. c. 74. ubi ſcribit: *Neminem unquam libertorum adhibitum cenæ ab Auguſto, excepto Mena, ſed aſſerto in ingenuitatem, poſt proditam Sexti Pompeii claſſem.* Idem Menas anteà Auguſtum perdere ſimul & Antonium cogitaverat. Teſtis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *Tenebat Sextus eâ tempeſtate Siciliam: & prædatoria claſſe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras & omne circum pelagus infeſtabat . . . . fœdera cum Pompeio facta . . . . Poſt hæc mutuò ſe ad cœnam invitant,* nimirum Auguſtus Antonio junctus, & Sextus Pompeius. *Huic ſortè evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoria navi, ... ſu-*

vente convivio, ferventibus & jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei inſuſurravit: Viſne, Sexte, ancoras ſuccidam, & te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus pauliſper ſecum agitaſſet: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc per te ipſum, me inſcio, fuciſſe: nunc vero quod eſt, eo contenti ſimus. Etenim pejerare nequaquam meum. Porrò, ne cum nonnullis, arbitrere, lector, hunc Menam eundem eſſe cum Vulteio Mena, cujus mentio eſt in Epiſtola 7. l. 1. alter enim ab altero longè diverſus.

3. *Ibericis peruſte funibus latus.*] Corpus habens notatum plagis & flagellis ſervilibus.

Ibericis.] Hiſpanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant è funibus; funes autem è ſparto, cujus in Hiſpaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruſte.] Propriè & ſignanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, ſanguine, inflammari cognoſcitur. Inde flagriones dicti ſunt ſervi, quoniam flagris erant ſubditi. Feſtus, Voſſius, &c.

4. *Crura dura compede.*] Compede ſtricta membri pars indureſcit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox eques, denique tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, ſordidus, vafer, nequam, ſervilis animus ſemper manet.

Naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret, inquit noſter l. 1. Epiſt. 10. v. 24. Vide Perſ. Sat. 5. v. 70. & deinceps.

7. *Videſne, ſacram, &c.*] Scilicet ignoras quanta indignatione homines obvii te aſpiciant ſuperbè & arroganter incedentem, qui genus ſervile norunt. An ergo, inquiunt, more nobiliũ jactabit ſe Menas hodie libertus, paulò antè ſervus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ibatur in Palatiũ & Capitolium, valdè fre-

Cum

indutus togâ ſex ulnarum, an non animadvertis quomodo ira maximè aperta veſtitat vulſum ambulantium ultro citroque? Iſte, inquiunt, *caſus flagris Triumvirorum* uſque *ad Prænonis tadium, colit mille jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat; nec non inſignis eques primis in ſubſellis ſedet, Othone ſpreto. Quid juvat* ærata *noſtra tot navium*

Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc & huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
Præconis ad faſtidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
Et Appiam mannis terit;
Sedilibuſque magnus in primis eques [443]
Othone contempto, ſedet.
Quid attinet tot ora navium gravi

ANNOTATIONES.

quentabatur: per eam triumphalis quæque pompa procedebat: *Sacra* dicta; ſeu quod per eam ſacra in arcem quot menſibus ferebantur, indeq; auguria captarent augures; ſeu quod in ea fœdus olim ſanxerant Romulus ac Tatius. Var. Alex. ab Alex. l. 2. c. 18. &c. Hinc ergo Menas *viam ſacram* metiebatur ſæpiùs, tum ad palatium crebrò pergens, tum ſe oſtentans inſigni togâ ſplendidum, & compoſito gradu conſpicuum. Hinc & Sacravienſes dicti nobiles, qui per viam ſacram frequenter ambularent.

8. *Cum bis ter ulnarum togâ.*] Amplam gerebant nobiles togam & laxiſſimam: contrà anguſtam & arctam pauperes. Quidam hîc volunt ſignificari latum clavum, quæ veſtis ſex ulnarum eſſet, ac propria Tribunorum, ut & aliorum Magiſtratuum. Luxum in laxis veſtibus ita reprehendit Cic. Catilin. 2. *Quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes, aut benè barbatos; manicatis & talaribus tunicis, velis amictos, non togis.*

9. *Vertat.*] Vox iſta duo ſignificare poteſt; vel *convertat*, ad hominem ſubſannandum: vel, *avertat*, præ indignatione. Eſt autem indignatio, juſtus dolor ex ſecundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*] Tanta eſt animorum ob arrogantiam tuam offenſio, ut non clam ſolùm, ſed & apertè ac liberè indignentur, & ſarcaſmos, dicteria, ſcommata palâ jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam: ſcilicet iſte paulò antè ſervilibus pœnis obnoxius, jam ſe magnum oſtentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, fures, ſervi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur; ſed apud Treſviros. *Fures ac ſervi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri ſolent*, inquit Aſconius.

12. *Præconis ad faſtidium.*] Non Triumviri tantùm, ſed & iis abſentibus Præco ſervos jubebat plecti, & flagris cædi à lictore. *Faſtidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli ſive elogii, v. g. *Hic reus ac nocens flagris caditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi & pretioſiſſimi, l. 1. Od. 20.

Mille jugera.] Atqui cives olim honoratiſſimi non plus quàm ſeptem agri jugera poſſidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] *Appia* via publica ducebat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus ſtrata, indeq; nomen ſortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ veſtoris moleſtiâ incedentibus, Gall. *Haquenées*, Ang. **Palfreys, Nags.** Dicti ſunt quod manus manſuetudinem ſequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Menas autem fortè & currui junctos adhibebat, ſingulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibuſque magnus in primis eques.*] In Amphitheatro Rom. ſedentibus ad ſpectandum diſtincti erant gradus, pro diversâ cujuſq; dignitate. Orcheſtram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant deſtinati: quorum primi Tribunis excepti. In his itaque ſedendi jus habebat Menas, reclamante quidem lege, de qua mox dicam. Dio. l. 36.

16. *Othone contempto.*] L. Roſcius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ Nobiles in Theatro à Plebeiis ſeparati aderant. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos diſtinxit Othoni.

Porrò lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim ſedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuiſſet equeſtris cenſus, id eſt, quadringenta ſeſtertium millia. At nihilo tamen minùs ita jubente Principe tempori quidem ſerviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contempta Othonis lege, Eques factus, imò & Tribunus, prima ſedilia in ſpectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra ſervorum & prædonum exercitum inſtruere copias navales oportet Menam, qui & ipſe prædo & ſervus à natura factus, non ita pridem eorum

Roſtrata

Roſtrata duci pondere
Contra latrones atque ſervilem manum,
Hoc hoc Tribuno militum ?

ingenti magnitudine dirigi adverſus prædones & ſervorum turmas, iſto iſto, inquam, militum Præfecto ?

ANNOTATIONES.

dux fuit ? Sunt qui exiſtiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, & quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii meliùs intelligunt reliquias exercitûs Sexti Pompeii, quas Menæ ductu & operâ jam victor Auguſtus perſequebatur.

Navium gravi pondere.] Vide Epod. 1. v. 1. ibique annot.

20. *Hoc hoc Tribuno militum.*] Plutarchus antè citat. ubiq; piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in caſtris continere, & ad exercitationem producere; claves portarum ſuſcipere; vigilias interdû circumire; frumentationibus commilitonum intereſſe; frumentû probare; fraudem menſorû coërcere; militum querelas audire, delicta caſtigare, &c.

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

AT, ô Deorum, quicquid in cœlo regit [444]
Terras & humanum genus,
Quid iſte fert tumultus ? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces ?
Per liberos te, ſi vocata partubus
Lucina veris affuit ;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid & noverca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua ?
Ut hæc trementi queſtus ore conſtitit [445]

Sed, ô Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid ſibi vult ille ſtrepitus ? Vel quorſum facies omnium iſtarum apparent *terribiles adverſus me ſolum ? Te oro per filios, ſi Diana adfuit veris partubus invocata : per vanum iſtud inſigne purpura : per Jovem talia condemnaturum : quare me aſpicis quaſi noverca, vel ut fera telo confixa ? Poſtquam puer ore trepi-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At, ô Deorum.*] Julius Scaliger, vir alioqui ſummus (quis credat ?) hanc Oden peſſimè intellexit, peſſimè carpſit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognoſce, & judica, ad loca ſingula relatas, ac, ni fallor, probè dilutas. At rem totam diligenter antè accipe : nec enim caret difficultatibus, & quædam ſanè ſupplenda ex magorum inſtitutis. Hæc ſumma eſt. Conveniunt ad veneficium quatuor, ſagæ, quarum Canidia Princeps, quæ de Varo ſuos amores ſpernente ulciſci, illumque ad ſe trahere per incantamenta ſatagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis, tum aliis rebus unguentum ſeu pharmacum conficit : illudq; adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic ſtatui ſupponendum ; rata nimirum perinde in Varum agere, ac ſi adeſſet, & unguento illo ipſe perfunderetur. At cùm animadvertit Canidia prius hoc minùs valuiſſe incantamentum, quod Varus contrariis ſe pharmacis præmuniiſſet ; tum verò alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, ſcilicet philtrum, ſeu potionem amatoriam è medullis & jecore pueri terræ infoſſi, quem ex inediâ contabeſcere & expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè deſcribit ac variè exornat Poëta. Jam ſingula inſpiciamus.

3. *Quid iſte fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus inteſtinis philtrum, ſeu amoris poculum. Truculentas verò facies expaveſcens iſta profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*] Hæc ait, quoniam ſuppoſititios fœtus alebant interdum veneficæ, ad ſua ſcelerata conſilia utiles. Vide Epod. 17. annot. ad eas voces, *venter partumcius.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adeſſet tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina.* Vide l. 3. Ode 22.

7. *Inane purpura decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferenda mihi nece.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A juvando Jupiter dictus, ſcelerum vindex eſt omnium.

Inſignibus

damni hos fudit querelas ornamentis exutus est. Corpus erat *sine pube, quod posset flectere corda Thracum ferocia.* Tum *Canidia exiguis viperis implexos* habens *capillos, & incompositum caput, mandat caprificos erutas sepulchris, mandat feralas cupressos, & fauda rubeta cruore aspersa ova, plumasque strigis nocturnæ, & herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, & ossa evepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes insparsit Avernales aquas,*

Infignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines & incomptum caput,
Jubet sepulchris caprificos erutas,
Jubet cupressos funebres,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strigis
Herbasque, quas & Iolchos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunæ canis [446]
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,

ANNOTATIONES.

12. *Infignibus raptis.*] Detractis prætexta & bulla, quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia. *Custos purpura* nuncupatur à Pers. Sat. 5. v. 30. *quod prætexta infirmitatem pueritiæ sacram fieri & venerabilem*, non secùs ac sacerdotem vestibus suis existimarent veteres, teste Quintil. ex Macr. l. 1. Saturn. c. 6. Tarq. Priscus instituit prætextam simul & bullam cordis effigie collo appendi solitam, qua pueri *corde præstare* monerentur: utq; *communiret pectus puerile*, inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, & ad Juv. Sat. 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoq; sine pube, sine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari & inhumani valdè. Vide l. 1. Od. 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum instar.

17. *Caprificos.*] Silvestres ficus & cupressi arbores sunt funestæ & ferales. Vide l. 2. Od. 14. *Erutas.*] Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Rana sanguine.*] Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur, Gall. *Crapaud*, Angl. a Toad. Et hæ ad veneficia adhibebantur, Plin. l. 32. c. 5. Juv. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubeta.

20. *Plumamq; nocturna strigis.*] Rubetæ viscera pariter & strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propert. etiam testis l. 3. El. 5.

Illum turgentis rana portenta rubeta,
Et lecta excellis unguibus ossa trahunt,
Et strigis inventa per busta jacentis plumæ, &c.

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantùm, à stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certè similis. Plin. l. 11. c. 39. ita scribit: *Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed qua sit avium, constare non arbitror.*

21. *Iolchos.*] Est urbs Thessaliæ ad sinum Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam: nam propè sequitur vox *Colchicis*. Et sic ruit prima Scaligeri querela: in 5. Epod. *Loca sunt minus ingenua*, inquit, *anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus,*

Herbasque, quas & Colchos atque Iberia.

Est sonus insuavis, que. quas. Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus tuentur Cruquius, & alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia vern. *Gurgistan:* Moschicis montibus separatur à Colchide.

23. *Ossa ab ore rapta jejuna canis.*] Per hæc amoris quasi famem gigni, credebant superstitiosè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia; ad ritum Medeæ Colchicæ, de qua postea. Colchis hodie Mengrelia, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Oeta Medeæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, & magico ritu spargit aquas ex *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virgil. Æneid. 4. v. 511. & Æneid. 6. v. 126. De Sagana iterum l. 1. Sat. 8.

Horret

Horret capillis, ut marinus, aſperis
Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conſcientiâ,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
Quo poſſet infoſſus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
Inemoti ſpectaculo:
Cum promineret ore, quantum extant aquâ [447]
Suſpenſa mento corpora:
Exucta uti medulla & aridum jecur
Amoris eſſet poculum,
Interminato cùm ſemel fixæ cibo
Intabuiſſent pupulæ.
Non defuiſſe maſculæ libidinis
Ariminenſem Foliam,
Et otioſa credidit Neapolis,

habens crinti rigidos velut echinus marinus, aut aper currens. Inde *Veia nullis conſcientiæ* ſtimulis *abſterrita labore ingemiſcens, duro bipalio effodiebat terram, in qua puer immiſſus diuturno tempore muri poſſet, aſpectu ciborum bis aut ter immutatorum; ſi quidam capite extabat quantum corpora mento ſuſpenſa eminent ſuper aquam: ut areſcens medulla & hepar exſiccatum fieret amoris pharmacum, poſtquam contabuiſſent pupillæ ſemel infixæ cibo interdicto.* Porrò *& otioſa Neapolis & urbes vicinæ omnes credidérunt* iſtis veneficiis *adfuiſſe Foliam*

ANNOTATIONES.

28. *Echinus.*] Gall. *heriſſon.* Angl. a Hedge-Hog, alter eſt terreſtris, qui & herinaceus: alter aquatilis ſeu marinus. Uterque ſpinis inhorreſcit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorſo rigeſcunt ſetæ, cùm currit, ſeu venatorem fugit, ſeu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conſcientiâ.*] Veia tertia eſt venefica, quæ ſcrobem facit, humumq; egerit infodiendo puero. Quid vero Scaliger? *Imò multa conſcientia*, inquit, *multorum ſibi facinorum conſcia. Sed intelligendum eſt non fuiſſe abactam ſeu diſtractam à malis facinoribus: omnino durum eſt: & ſævus quanquam diſpar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio eſt, quin potius elegans & nobilis: indicatque mulierem ſceleribus adeo aſſuetam, ut abſque ullo metu ea perpetret. Perditam ejuſmodi conſcientiam exprimit Perſ. Sat. 3. v. 32.

. . . . . *Fibris increvit opimum*
Pingue: caret culpâ, &c.

33. *Bis terve mutatæ dapis Inemoti ſpectaculo.*] Nimirum puer infoſſus duos treſve dies vivere poterat, capite extans, mutatos ſubinde cibos prope os habens, augeſcente eorum appetitu & fame diverſarum dapum, quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aſpectum, & ſic tandem emoriens. Exiſtimabant nempe hominis in eâ aviditate mortui jecur & medullas vim habere exſtimulandi amoris.

35. *Cum promineret ore, &c.*] *Non intelligo*, inquit Hypercritus, *quid ſit*, quantum extant aquâ ſuſpenſa mento corpora. *Quænam in patibulo ſuſpenſa extant ab aquâ?* Quæſo, lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quid Scaliger velit per ſuum *patibulum*, de quo hic nulla mentio; cùm ſit collatio natantis, atque adeo aquâ merſi & ſuſpenſi, extante ab aqua ſolo capite, cum puero terrâ cooperto & ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris ſedes.

Aridum.] Deficiente ſucco, & ſubtracto cibo, cujus appoſiti & præſentis deſiderium majus fuerit.

39. *Interminato cum ſemel, &c.*] Et hæc ſibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus eſt infinitus*, inquit, *at ille finitum oſtendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam ſcripſerit, cui *mens non lava fuiſſet*, inquam ego. *Interminatus* idem eſt ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille: *tam ineptè, quam prius: & qui naturâ doctus ſcripſit fixas eſſe pupulas ab inedia?* Ohe, magne Juli, infixas cibo appoſito pupulas, inediâ verò intabeſcentes ſcribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminenſem Foliam.*] Quarta eſt hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiola provincia, in ora maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otioſa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ clariſſima, ad delicias, ſeceſſum, & otium amœno ſitu comparata; olim dicta Parthenope. Virg. Georg. in fine,

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti.

Et

Ariminensem nefandâ libidine famosam, *quæ verbis Thessalicis incantans astra & Lunam cœlo detrahit. Tum* verò *ferox Canidia dente livido rodens* ungem *pollicis non amputatum, quid locuta est? vel quid non dixit? O rebus meis,* inquit, *testes faventes, nox & Diana silentium faciens, quando secreta peraguntur mysteria, modò adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram & potestatem divinam. Interim dum bellua absconduntur silvis formidinem ercantibus pacato somno vacantes, canes Suburæ allatrent mœchum senem (quod cunctis ludibrio sit) perfusum unguento, quo præstantius nullum*

Et omne vicinum oppidum:
Quæ sidera excantata voce Thessalâ [448]
Lunamque cœlo deripit.
Hic irresectum sæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ,
Nox, & Diana, quæ silentium regis,
Arcana cùm fiunt sacra;
Nunc nunc adeste, nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidolosis dum latent silvis feræ,
Dulci sopore languidæ,
Senem (quod omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanæ canes
Nardo perunctum, quale non perfectius [449]

ANNOTATIONES.

Ovidius *in etia natam Parthenopen dixit.* Cerutus *otiosa,* interpretatur, *Neapolitani minus curiosi.*

44. *Omne vicinum oppidum.*] Fredericus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atellam, &c.

45. *Voce Thessalâ.*] More & ritu vocibusque Thessalorum, qui arte magicâ præstabant. Vide lib. 1. Od. 27. strophe ult.

46. *Lunamque cœlo deripit.*] Virgil. Eclog. 8.

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam.

Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, & hinc rubescere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas despumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo superstitio invaluerat, ut laboranti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Trag. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit,
At nos solliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgo opinioni prima locum dedit Aglaonice Egetoris filia, quæ Astrologiæ perita, cùm Luna esset in defectu seu eclipsi, se eam incantare & deducere simulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu post init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1, & 2.

47. *Irresectum.*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Alta cogitatione defixũ & percitum furore animum perinde exhibet.

51. *Nox, & Diana.*] Noctem & tenebras amant tenebriones. Christus in Evangelio, *Qui male agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi & venefici sua flagitia noctu semper exequi aggrediuntur: Porrò sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Lunâ, & quasi silentium imperante, ut existimabant, & favente.

53. *In hostiles domos.*] In Varum atq; pellices, quibus ille detinetur, & à me avertitur.

57. *Senem, quod omnes rideant, adulterum.*] Juvenis instar lascivientem. Ovid.

Turpe senex miles: turpe senilis amor.

58. *Suburana canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia, illuc venditabat noctu Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabescentis, proindeq; vindicationem ac vindicias petentis quacunque via, seu, per fas & nefas.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum è nardo pretiosum absurdè explicant fere omnes; & hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur; absurdiusq; delibutum eo Varũ senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus *unguento veneficio ad amorem conciliandum effici Varum senem perunctum* interpretat. Sed nihil minus ad sensum Horatii quàm ista, certè ἀπροσδιόνυσα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, summa cura perfectum, & quo perfectius nullũ unquã elaboravit, ut ipsa ait. Eo verò perungit imaginẽ Vari ceream magico ritu, ut per istius unguẽti vim reddatur, ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utq; Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus à Subura deterreatur, & ad se tandem redire co-

Mea

Meæ laborârunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minùs
Venena Medeæ valent,
Quibus ſuperba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cùm palla, tabo munus imbutum, novam [450]
Incendio nuptam abſtulit?
Atqui nec herba, nec latens in aſperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, ſolutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non uſitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marſis redibit vocibus.

elaborârunt meæ manus. Verùm *quid evenit? Quare acria* hæc *pharmaca minùs pollent* venenis *barbara Medeæ, quibus ſuperbiens aufugit, ſumptâ ultione de pellice, magni Creontis filiâ; quando eblamys, donum toxico infectum, nequam ſponſam incendio extinxit? At nec herba nec radix creſcens in arduis locis me effugit.* Nimirùm *Varus cubat in lectis cunctarum pellicum innunctis oblivione. Ah, ah, liber* ille *incedit per pharmaca veneficæ* cujuſpiam me *doctioris.* Atqui per *inſolita medicamenta* faciam ut *ad me redeat, ô Vare, homo plurima perpeſſure: neque animus tuus Marſis incantamentis reſtituetur aut curabitur.*

ANNOTATIONES.

gatur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos ſenſus hujus Odes tantulùm abſtruſos, & quos expiſcati ſunt huc uſque pauci.

61. *Cur dira barbara, &c.*] Hæc loquitur ſtupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimverò ſimilia ſunt iis, quibus uſa eſt Medea ad perdendam Creüſam pellicem. Nam exquiſitas herbas quaſque novi & adhibui. Cur ergo Varus liber ac ſolutus ut antè pergit ad pellicum cubilia. Non moror quæ in hunc locum deblaterat Sealiger. Hunc, lector, ſi vacat, audi: *Hæc diligentiùs inſpicienda*, inquit. *Namque accipit hic ſua venena, quæ ait efficacia fuiſſe Medea, ſibi minus valere. At qua venena? quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adverſus Varum: ſed philtris tantum egit. Itaque ait hic;* amoris eſſe poculum: &, Non uſitatis, Vare, potionibus ad me recurres: *Ego potiùs dicerem:* Cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *ſcilicet quàm noſtra.* Canidia adverſus Varum non exercuit Medeæ veneficia; nec enim eum cremare & occidere cupiebat: ſed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad ſe revocandum; quæ quidem nihil effeciſſe obſtupeſcit primò: deinde verò agnoſcit cauſam cur parum valuerint. Quod verò Hypercriticus ſubjungit, Canidiam philtris tantùm egiſſe, omninò refellitur ex lectione textûs Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, ſeu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem, ac poſteà philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminiſſe porrò debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces iſtas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, ſæpè uſurpari promiſcuè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces *ille malum virus*, v. 129. teſtatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, ſive occidendo, ſive ſanando; Græci pharmacum, Latini venenum aut virus appellitant.

63. *Ulta pellicem, Magni Creontis filiam,*] De Med.â, deque ejus ulciſcendi ratione, vide Epod. 5. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquille fruitur amoribus pellicum, mei planè oblitus. Vel, quieſcit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah, ſcientioris* me *veneficæ* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non uſitatis potionibus* & pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marſis vocibus.*] Marſi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, à Marſo Circes veneficæ inſignis filio dicti, & veneficia incantationeſque edocti, teſte Solino. Apud Non. Lucil. Satir. lib. 20.

Jam diſrumpetur medius; jam ut Marſus,
colubras
Diſrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marſis quæſita in montibus herba.

Vide Plin. l. 21. c. 13. & l. 28. c. 2, & 3. Item Gell. l. 16. c. 11. ubi ſic ſcribit: *Gens in Italia Marſorum orta fertur à Marſo Circes filio: propterea à Marſis ... vi quâdam genitali datum, ut ſerpentium virulentorum domitores ſint, & incantationibus herbarumque ſuccis faciant medelarum mira-*

Scilicet *parabo pharmacum potentius, quod tibi me aſpernanti adhibebo. Et certè infra mare cadet cœlum, terrâ ſuperjectâ, potius quam non exardeſcas amore meo, ſicuti bitumen nigris ignibus. Poſt hæc puer nequaquam, ut prius, blandimentis mollire ſceleratas* mulieres tentat, *ſed, anceps quid primum diceret, emiſit execrationes Thyeſtis. Venefícia*, inquit, *magnum fas ac nefas* confundant licet, at *nequeunt immutare ſortem mortalium. Perſequar vos execrationibus. Dira deteſtatio nullo ſacrificio purgatur. Imò, poſtquam à vobis coactus interiero, adero furor nocturnus, atque umbra facies veſtras curvis unguibus invadam (nam hæc poteſtas eſt Deorum Manium:)*

Majus parabo, majus infundam tibi
Faſtidienti poculum.
Priúſque cœlum ſidet inferius mari,
Tellure porrectâ ſuper,
Quàm non amore ſic meo flagres, uti [451]
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed, dubius unde rumperet ſilentium,
Miſit Thyeſteas preces.
Venena magnum fas neſáſque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira deteſtatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire juſſus expiravero,
Nocturnus occurram furor,
Petámque vultus umbra curvis unguibus, [452]
Quæ vis Deorum eſt Manium:

ANNOTATIONES.

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere ſtatuit, & inediâ interficere; ad parandum Varo philtrum è pueri exſuctis medullis & arefacto jecore; eoque pervincendam Vari quantamlibet obſtinationem ſibi ſpondet.

81, 82. *Uti Bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignes, atráque inde flamma accenditur. Quippe & hoc intelligendum & ſupponendum hîc. Quod quidem, ut & alia bene multa, Dacerius acutè & eruditè more ſuo obſervavit.

86. *Miſit Thyeſteas preces.*] Diras execrationes & imprecationes emiſit in Canidiam ejúſque ſocias, quemadmodum olim Thyeſtes in Atreum fratrem, cùm jugulatos filios, in fruſta diſſectos, coctos, edendóſque ſibi ab eo fuiſſe appoſitos, accepit. De his l. 1. Ode 6. v. 8. & Ode 16. v. 17. Vide Senec. Tragœd. Thyeſten. Cicer. Tuſcul. 1. n. 107. *Execratur luculentis ſane verſibus apud Ennium Thyeſtes, primùm ut naufragio pereat Atreus, &c. ..... neque ſepulchrum quo recipiatur habeat, portum corporis; ubi remiſſâ humanâ vitâ corpus requieſcat à malis.* Et in Piſonem. n. 43. *Thyeſtea iſta execratio eſt Poëtæ vulgi animos, non Sapientum moventis:* ut tu naufragio expulſus uſpiam ſaxis fixus aſperis, eviſceratus latere penderes, *(ut ait ille)* ſaxa ſpargens tabo, ſanie, ſanguine atro.

87. *Venena magnum fas, &c.*] Veneficia fas nefaſque confundant, pervertant, violent, licet; at rerum humanarum viciſſitudines non ſiſtent aut mutabunt. Itaque vos ſceleratæ ac deteſtabiles veneficæ, quæ me ſic improbè occiditis, vicem veſtram expectate. Nam certè peribitis tandem miſerabili modo, ac inſepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Deteſtatio nullâ expiatur victimâ.*] Sic habebant veteres non poſſe averti aut expiari mala, quæ quis ardens juſtâ irâ, cùm gravi fuerat injuriâ læſus, ei qui læſerat imprecatus eſſet. Huc pertinet quod ſcribit Plin. lib. 28. *Defigi diris deteſtationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*] Sic Virgil. Æneid. 4. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, pœnas.

Ovid. in Ibyn.

Inſequar & vultus oſſea forma tuos.
Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris
Excutiam ſomnos, viſus adeſſe, tuos.

94. *Quæ vis Deorum eſt Manium.*] Ut ſe ulciſcantur de morte injuſtè illatâ, vim & poteſtatem habent animæ à corpore ſolutæ. Hæ ſcilicet, *Manes*, &, *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virg. Ecl. 5. Daphnidi mortuo aræ duæ, v. 66. Æneid. 1. v. 63. Polydori animæ pariter: *ſtant manibus aræ*, inquit, & v. 305. animæ Hectoris Andromache *ſacraverat aras.* Et v. 303. *Manéſque vocabat.* Quid propriè ſint Manes, & varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac diſertè Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *emeritis vitæ ſtipendiis corpore ſuo*

Et

Et inquietis assidens præcordiis,
  Pavore somnos auferam.
Vos, turba vicatim hinc & hinc saxis petens,
  Contundet obscœnas anus.
Post insepulta membra different lupi,
  Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites,
  Effugerit spectaculum.

atque præcordiis inhærens minimè quiescentibus, formidine eripiam somnum. Deinde *plebs per singulos vicos undiq; lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra* vestra *insepulta* discerpent *lupi & volucres Esquilinæ. Illud* verò *spectaculum videbunt parentes* mei *(heu!) post me viventes.*

ANNOTATIONES.

abjurantem, vetere Latinâ Linguâ Lemurem dictitatum reperio. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato & quieto numine domum possidet, Lar familiaris dicitur. Qui verò ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incertâ vagatione, seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis verò noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cum verò incertum est, qua cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit an Larva, Manem Deum nuncupant. Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maxime facientes.

95. *Assidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit & vellicat, lib. 2. Ode 13. in fine.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quòd errare anima, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*] Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulcreta; imò & reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur & quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hócque illis qualecunque solatium,

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeret. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus oblivione pellicum. *Neque structura placet: & hæc biant, disjuncta à superioribus, & verbum,* indormit, *insuave est.*

Ad me recurres; nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa sunt durissima,* venena magnum fas nefasque, &c.

Profectò si jam lapidibus infectata est plebs, si interemptæ anus, si insepultæ a lupis & avibus lacerata, quid addit? neque hoc parentes effugerit spectaculum, *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeò amavit, ut maluerit hìc, quàm, quod potuit,* vultures: *& fugisset licentiam neglecta collisionis.* Hactenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum *indormit*, insuavia videntur nisi hypercritico. Quod à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ & scelere furentis optimè depingit, quæ res non pacatè cogitat, aut loquitur contextè & continenter, sed profert saltuatim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, cùm ista culpabat. Imò si Varus fiet amens, non nisi post & per *poculum* quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena, magnum fas, &c.*] Durissima omninò sint, vix tamen satis ad rerum duritiam quas indicant, & parum ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam quocunque leniendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant hominicarpendi & vellicandi avido: at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites*: quin collisio, & ipsa vox, *alites*, pulcra sanè, vel *decies repetita* oblectabit.

ODE VI.
In CASSIUM SEVERUM.

Quare externos nihil mali meritos exagitas, ô canis iners contrà lupos? Cur non isthuc vanas minas convertis, si vales, ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis rufus, quæ est defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcumq; feram fugientem. Tu verò, postquam formidabili latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam ego adversus improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secus ac gener contemptus à Lycambe perfido,

QUID immerentes hospites vexas, canis [453]
Ignavus adversùm lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas, [454]
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu, cum timendâ voce complêsti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*] Hâc Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quanquàm exitu semper infelici, & conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Asprenatem, Augusto licet *arctius junctum*, veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primùm, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severum affirmant primum flexisse ab illâ vetere dicendi viâ directâ, non infirmitate ingenii, nec insciti literarum; sed judicio & intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam, &c.* Et posteà: *Equidem non negaverim Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magnâ parte librorum suorum plus vis habeat, quàm sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omissâ modestiâ & pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, & studio feriendi plerúmque dejectus, non pugnat, sed rixatur. Cæterùm varietate eruditionis & lepore urbanitatis, & ipsarum virium robore multùm cæteros superat.* Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Cassius*, inquit, *Severus, si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quòd si cæteris virtutibus colorem & gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam & ingenii plurimum est in eo, & acerbitas mira, & urbanitas, & vis summa: sed plus stomacho quàm consilio dedit: præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.* Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis ignavus adversùm lupos.] Acer in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordiæ est.

3. *Quin huc inanes, &c.*] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potiùs allatrantem?

5. *Molossus.*] Canis ingens & validus, Gallicè *dogue*, Angl. a Mastiff. Ex Epiro, ubi populi fuêre quondam Molossi. Strabo lib. 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatus simul & robore, Gall. *levrier:* Angl. Greyhound, è Laconiâ Peloponnesi regione, seu ex urbe Spartâ. Virg. Georg. 3. v. 405. *Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum.*

6. *Amica vis pastoribus.*] Ad arcendos à grege lupos aliásque feras. Theocrit. κύων φιλοποίμνιος, *canis Pastorum amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscunque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphorâ.

9. *Tu, cum timendâ, &c.*] Tu verò, cùm ingenti latratu maxime terribilis visus fuisti; repente mitis & imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners, anteà horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus subitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos & bilem accendo, gravitérque ulciscor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen

Aut

Aut acer hoſtis Bupalo.
An ſi quis atro dente me petiverit, [455]
Inultus ut flebo puer?

vel inimicus Bupalo infenſiſſimus. Quod ſi me quiſquam dente nigro lacerâ it, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

filiam añteà deſponſatam fractâ fide illi negavit uxorem, generúmque habere ſprevit. At Archilochus lambicos verſus à ſe inventos tam acerbos & amarulentos ſcripſit in Lycamben: ut eum ad deſperationem, tandémque ad ſuſpendium adegiſſe referatur. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 79.

14. *Acer hoſtis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem ſexageſimam florebat, quinque circiter ante Chriſtum ſeculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offenſi duo fratres Bupalus & Anthermus, ſive pictores, ſive ſculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxérunt, populique ludibrio expoſuérunt: verùm non impunè. *Hipponacti notabilis fuditas vultûs erat. Quamobrem imaginem ejus laſciviâ jocorum ridentium circulis in promptu fecêre (als. ii propoſuére) quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compuliſſe. Quod falſum eſt. Complura enim in finitimis inſulis ſimulachra poſtea fecêre.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii ſcribunt Epheſo urbe duntaxat cedere coactos præ pudore & irâ, propter acerbitatem verſuum Hipponactis. Ex Dionyſ. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut graviùs feriret. Cic. 3. de nat. Deorum, n. 90. *quem Hipponactis Iambus leſerat, aut qui erat Archilochi verſu vulneratus, &c.*

15. *An ſi quis atro dente, &c.*] Si verò me quiſquam impetat convitiis, an ad lacrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma & ultionem convolabo; perſequar adverſarium uſque quâque, donec graviores acceptas plagas infligam.

ODE VII.

Ad POPULUM ROMANUM.

Deteſtatio bellorum civilium.

QUO quò ſceleſti ruitis? Aut cur dexteris
Aptantur enſes conditi?
Parúmne campis atque Neptuno ſuper [456]
Fuſum eſt Latini ſanguinis?
Non ut ſuperbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut deſcenderet

Quò quò ſcelerati properatis? vel cur incluſi vaginâ gladii dextris inferuntur? An non ſatis Latini ſanguinis effuſum eſt terrâ marique? Non quidem *ut Romani incenderent excelſæ caſtella æmula Carthaginis, vel ut Britanni hactenus indomiti*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod 1.

1. *Quò quò, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hîc Poëta execratur: an illud quod geſtum eſt hinc Bruto & Caſſio, illinc Auguſto M. Antonio & M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem & exitum Auguſto felicem celebrabit Epod. 9. an potiùs illud quod poſt cladem Philippenſem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. & 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Sceleſti.] In cives & patriam injurioſi & ſævientes.

2. *Enſes conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquantò poſt dimicationem Philippenſem, Pompeianos inter & Auguſtum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno ſuper.*] In campis Philippenſibus & in mari Siculo. De hoc Epod. 4. de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris Deus pro ipſo mari.

5. *Non ut ſuperbas, &c.* Enimverò tantum ſanguinis Romani nuper fuſum non eſt pro defenſione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta & incenſa Carthago eſt. Tunc certè gloriosè pugnatum eſt; at certârunt nuper cives in ſeipſos impiè, ut & nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ æmula quandiu ſtetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Paterc. lib. 1. & 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neq; tunc fuſus

per viam ſacram vincti traherentur: Sed ut juxta Parthorum optata deſtrueretur hæc civitas per vires proprias. Atqui nec lupis hæc conſuetudo, nec leonibus unquam fuit ſævire, niſi contra diſſimile animal. An cæca rabies agit vos, an vis ſuperior, an crimen aliquod? Reſpondete, Silent: atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obſtupeſcunt. Ita eſt. Romanos exagitat ſors inimica, & crimen cædis fraternæ; ex quo effuſus eſt humi ſanguis Remi innocentis poſteris luendus.

Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut, ſecundum vota Parthorum, ſuâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, niſi in diſpar feris.
Furorne cæcus, an rapit vis acrior? [457]
An culpa? Reſponſum date.
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Mentéſque perculſæ ſtupent.
Sic eſt. Acerba fata Romanos agunt,
Scelúſque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

ANNOTATIONES.

eſt Latinus ſanguis, ut Britanni nondum ſub acti Romano Imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav. c 25. Dion. lib. 40. init. Cæſaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 14.

Deſcenderet.] Declivis nempe ad forum uſque Romanum erat *Via Sacra*; de quâ Epod. 9. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium poſteà aſcendebatur.

9. *Sed ut, ſecundum vota Parthorum, &c.*] Hoc ſcilicet habebant in votis hoſtes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. init.

Suis & ipſa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuérunt perdere Marſi, &c.

de Parthis Romæ ſemper infeſtis, lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non ſæviunt in ſui ſimiles; quare ergo homo eſt homini lupus? ut habet adagium. Plin. Procem. lib. 7. *catera animantia in ſuo genere probè degunt. Congregari videmus & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum morſus non petit ſerpentes. Nec maris quidem bellua niſi in diverſa genera ſæviunt. At herculè homini plurima ex homine ſunt mala.* Senec. Epiſt. 104. *ab homine homini quotidianum periculum. Adverſus hoc te expedi, &c.* Et de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantùm nec à neceſſariis quidem rabies temperat ſibi.* Sanctus Auguſtinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter ſe leones, aut inter ſe dracones qualia inter ſe homines bella geſſerunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159.

Sed jam ſerpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter ſe convenit urſis.
Aſt homini ferrum lethale inunde nefandâ
Produxiſſe parum eſt.

12. *In diſpar feris.*] Al. *in diſpar genus.*

13. *Furorne cæcus, &c.*] Quod vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam neceſſitas; an culpa, propter quam Dii infenſi veſtris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello: *omnes qui ad arma illa fato ſumus neſcio quo Reipublicæ miſero funeſtoque compulſi, etſi aliquâ culpâ teneamur erroris humani, à ſcelere certè liberati ſumus.*

15. *Tacent, & ora pallor, &c.*] *Silentium* & *pallor* arguunt ſceleris conſcientiam; *ſtupor* verò notat immiſſam à Diis offenſis pœnam.

17. *Sic eſt, &c.*] Irâ ſanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant ſæviántque. Nimirùm luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Od. 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi ſacer cruor.*] Jus naturale violârat Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium & immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis & conditoris ſcelus in nepotes aſperſum idemtidem immiſſis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè ſcribunt, Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis ſufficere vallum videbatur, cujus dum irridet anguſtias Remus, idque increpat ſaltu; dubium an juſſu fratris, occiſus eſt. Prima certè victima fuit: munitionemque urbis novæ ſuo ſanguine conſecravit,* Tit. Liv. lib. 1. cap. 7. Romulus ac Remus, certatim nomen & auſpicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à ſatis mili principio;*

principio; quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret; Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures; jamque nunciato augurio, cum duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat, tempore illi præcepto. At ibi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum: ita solus potitus imperio Romulus, &c. Vide & Aurel. Victorem, Plut. in Romulo, Oros. lib. 2. S. August. lib. 3. de Civitat. Dei, cap. 6. Ovid. Fastor. 4.

ODE VIII.

In VETULAM.

ROGARE longo putidam te sæculo, [458]
Vires quid enervet meas?
Cùm sit tibi dens ater, & rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hérque turpis inter aridas nateis
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, & mammæ putres,
Equina quales ubera:
Ventérque mollis, & femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos [459]
Jacere pulvillos amant?
Illiterati num minùs nervi rigent?
Minúsve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

Te diuturno ævo fœtentem decetne *quærere quid exhauriat vires meas? Siquidem nigri sunt tibi dentes, & frons sulcata rugis senii.* * * *

Inter pulvillos.] Super pulvinos scilicet lectuli triclinaris, accubitorii, incubatorii; in quo veteres lectioni & scriptioni vacabant. Pers. Sat. 1. v. 53.

Quicquid denique lectis Scribitur in citreis.

Cætera hujus Odes abſit ut explanare aggrediar, neque alia multis locis ſimilia. Quintiliano morem geram libens lib. 1. cap. 8. ſic ſcribenti: *Horatium in quibuſdam nolim interpretari.* Pudor nempe vetat, Quin & Scaliger Hypercrit. ita cenſet: Epod. 8. & 12. *Nebulonis & nequam eſſe oportuit, non Horatii.*

ODE IX.

Ad MOECENATEM.

Præſentit Voluptatem mox futuram ex Auguſti ad Actium Victoriâ.

Ecquando vinum Cæcubum ad ſolemnes epulas reſervatum, latus ego ob victoriam Auguſti, potabo tecum, O felix Mœcenas, in ædibus magnificis, canente cum fiſtulis citharâ, hâc Dorium modum, illis Phrygium? Sanè ita placet Jovi. Haud ita pridem ſic fecimus, quando Neptunius Imperator

QUANDO repôſtum Cæcubum ad feſtas dapes, [460]
Victore lætus Cæſare,
Tecum ſub altâ (ſic Jovi gratum) domo,
Beate Mœcenas, bibam,
Sonante miſtum tibiis carmen lyrâ,
Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cum freto Neptunius [461]

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile Epod. 1.

1. *Quando repôſtum, &c.*] Vel ex iſtâ Ode liquet, nec libros nec Odas Horatii eo diſpoſitas ordine quo factæ ſunt: ſiquidem hîc lætitia expromitur de futurâ mox Victoriâ Actiacâ quæ jam conſummata celebratur in Od. 37. lib. 1. Hîc, inquam, poëta ſcribens ad Mœcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc verſantem, gaudium ſuum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii & Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura lib. 1. Ode 20. v. 9.

Ad feſtas dapes.] In ſacris & feſtis, in honorem Deorum, inſtruebantur epulæ opiparæ, & ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæſare.*] Xiphilin. in Auguſto, *Cæſar ſuperior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavit, quòd eo penes unum Cæſarem ſumma rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Cæſar urbem ædificavit eo loco, in quo ſibi victoriam peperarat, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque ludos Quinquennales inſtituit, & Apollini templum dedicavit, ut tam inſignis in Epiro victoriæ dignum Auguſto monimentum permaneret. Vid. Epod. 1. init. & totam Oden 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub alta domo.*] Altis columnis ex marmore adornata, Lib. 3. Od. 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diiſq; fore gratum ait gaudium ob victorem Auguſtum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium deſtinatum erat: quod quidem aſſeruit, lib. 1. Od. 2. & alibi.

6. *Hâc Dorium, illis barbarum.*] Lyrâ ſonante Dorium carmen ſeu modum; tibiis verò canentibus barbarum ſive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius ſive Lydius in *Ut*; Dorius in *Re*; Phrygius in *Mi*, de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis ſerviebat; ſecundus gravis & ſedatus, rebus ſeriis; tertius medius, rebus ſacris. Vide Athen. lib. 14. c. 5. Item Cœl. Rhod. lib. 9. c. 3. ubi ex Caſſiodoro ſic ſcribit: *Dorius prudentiæ largitor eſt, & caſtitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnúmque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtuſis acuit; & terreno deſiderio gravatis cœleſtium appetentiam induxit, bonorum operator eximius.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edoceri deceat moneat Ariſtoteles. Polit. 8.

Barbarum.] Aſiatici omnes à Græcis vocabantur barbari: hinc barbarum dicitur quicquid eſt à Phrygiâ Aſiæ regione, l. 2. Od. 4. v. 9.

Barbarâ poſtquam cecidere turma.

Barbaricum aurum, Æneid. 2. v. 504. & *barbara crurum tegmina*, Æneid. 12. v. 777. quæ Phrygia erant acu picta & elaborata. Athen. cit. lib. 14. c. 5. *Tres ſunt harmoniarum differentiæ, quot & Græciæ nationes*; Æolica nempe, Dorica, Ioniça. *Phrygiam autem, ut Lydiam Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponneſum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter quidem bibimus nuper, ſeu ante annos quinque, cum Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Auguſto eſt, ad fretum Siculum, indeque pulſus fugit.

Dux

Dux fugit uſtis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus (eheu poſteri negabitis) [462]
Emancipatus fœminæ
Fert vallum & arma miles, & ſpadonibus
Servire rugoſis poteſt.
Interque ſigna (turpe!) militaria
Sol aſpicit conopeum.
Ad hunc frementes verterunt bis mille equos

freto Sicilo pulſus fugam arripuit, poſt incenſas naves; minatus civibus, injicere catenas, quas liberaliter detraxerat ſervis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubeſcit ſervire eunuchis rugoſis. Interque vexilla bellica (proh fœdam rem!) Sol videt conopeum. Adverſus iſtum Galli indig-

ANNOTATIONES.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergaſtulis mare obſedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; &, cum mari feliciter uteretur, Neptuni ſe filium confeſſus eſt:* Aurel. Vict. de Viris illuſtribus, c. 7. Alii ſcribunt, quòd, cùm ejus pater magnus Pompeius exactis piratis & hoſtibus mari dominatus eſſet, hinc ſe Neptuni filium dixiſſe, & cœruleâ veſte indutum juveniliter ſuperbiendo depugnâſſe. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio. l. 48.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Auguſto per Agrippam navali prælio victus in Aſiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occiſus eſt.* Florus, l. 4. c. 8. Sextus Pompeius *perditis rebus profugit; Aſiamque velis petit, venturus ibi in hoſtium manus & catenas. .... Non alia poſt Xerxem miſerabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum ſex ſeptempe fugiebat, extincto prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac reſpectans, & tamen non timens ne periret.*

Uſtis navibus.] M. Agrippæ operâ, ſcilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves, ſcribit Suet. Oct. c. 16. T. Liv. Epit. l. 129. *Adverſus Sext. Pompeium,* inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum eſt; ita ut ex duabus Cæſaris claſſibus, altera cui Agrippa præerat vinceret; altera quam Cæſar duxerat, delcta. . victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; poſtrema illa de quâ paulò ante dixi ex Floro) *M. Agrippa navali coron. à Cæſare donatus eſt: qui bonos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat,* &c.] Servos ad arma Pompeius ille Sextus magno quidem numero vocârat. Teſtes Dio, & L. Flor. cit. *Cum ergaſtula armâſſet, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam & claſſe medium mare inſederat. O quàm diverſus à patre! Ille Cilicas extinxerat: hic ſecum piratas navales agitabat.* Vide & annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempe & erga dominos perfidis libertatem & arma dabat, benignè excipiens & amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejuſque aſſecla Romanorum permulti.

12. *Fœmina.*] Cleopatræ, de quâ l. 1. Od. 37.

13. *Fert vallum,* &c.] Virg. Georg. 2. v. 25. *Quadrifidaſque ſudes & acuto robore vallos.* Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam & valli & ſudes idem ſunt: Gall. *des Pieux.* Angl. **Paliſadoes.** Vegetius l. 3. c. 8. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc eſt, ſudes vel tribuli lignei diguntur,* nimirùm ad munienda caſtra. Porrò Romanus quiſque miles debebat ferre ſecum duodecim ſudes, arma, viaticum, ollam, veru, ſecurim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus ſervire.] Cleopatram illi comitabantur, adeóq; imperabant Romanis militantibus ſub ejus vel Antonii ſignis: quod eis turpe & indignum. Vid. l. 1. Od. 37. v. 9. *Spado* à σπᾶν, *evellere,* dictus. *Rugoſis,* quia plurimæ illis rugæ ob virilitatis adcóq; caloris amiſſionem.

16. *Conopeum.*] Licenter corripitur penultima hujus vocis ex ſe longa; κωνωπεῖον, tentorii genus quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices; qui κώνωπες nuncupantur à Græcis. Hi ſunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio ſeu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hunc frementes,* &c.] Adverſus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, ſcilicet indignati quòd ſervire jubcrentur fœminæ, & effœminatis, *ſpadonibus rugoſis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, ſuo more, *illa,* inquit, *ferre nequeo: nam & inſuavia ſunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imo Gallorum fremitum & morum aſperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus neſciebat, præter navales copias, ad littus adfuiſſe terreſtres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terreſtri Antonii ad Cæſarianum tranſiiſſe illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæſaris promoverunt: ut teſtatur Servius ad Æn. 6. & Plutarchus in Antonio: *Terr ſtribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæſare*

Galli,

nantes, Auguſtum inclamando, converterunt duo millia equorum: & naves hoſtium ad ſiniſtram diſpoſita in portu deliteſcunt. Io triumphe, tu retardas auratos currus & juvencas integras. Io triumphe, non revexiſti imperatorem ſimilem ſeu in bello Jugurthino, ſeu in Africano eum cui ſua virtus tumulum erexit ſuper Carthaginem. Hoſtis ſuperatus in terrâ & mari ſagulum purpureum mutavit lugubri:

Galli, canentes Cæſarem:
Hoſtil.úmque navium portu latent
Puppes ſiniſtrorsùm ſitæ.
Io triumphe, tu moraris aureos
Currus, & intactas boves.
Io triumphe, nec Jugurthino parem
Bello reportâſti ducem;
Neque Africano, cui ſuper Carthaginem
Virtus ſepulcrum condidit.
Terrâ marîque victus hoſtis, Punico
Lugubre mutavit ſagum:

ANNOTATIONES

Taurus: qui utrinque inſtructâ acie in littore quieſcebant, eventum navalis pugnæ expectantes.

18. *Canentes Cæſarem.*] Nos vernaculè diceremus, **Crying, God ſave the King.**

19. *Hoſtilumque navium portu latent puppes.*] Continuò excandeſcens Julius Scaliger, *Si latent Puppes, prora non latent*, inquit, Egregie admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obverſæ. Ergo male redarguitur iſte locus. Horatius notat ſexaginta naves Cleopatræ poſt claſſem Antonii collocatas, ſublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capeſſendam, & vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox cit.

20. *Siniſtrorsum ſitæ.*] Valeant qui legunt *citæ*. Hoſtiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad ſiniſtram habebant Peloponneſum, quo fugerunt, & inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio: *Naves ſexaginta Cleopatræ, quæ poſt magnas naves erant ſitæ, velis ſublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, ſuoſque perturbant. Cæſariani non ſine admiratione ſpectant fugientes naves in Peloponneſum converſas: nec* quâ de causâ *id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis conſiliis uſum, ſed amantis; tractum ſcilicet à muliere, & poſthabitis omnibus Cleopatram inſecutum.

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur & compellat veluti Deum. Sic l. 4. Od. 2.

Tuque dum procedis, Io triumphe.

22. *Aureos Currus.*] Triumphales Auguſto debitos. Horum formam deſcribit Zonaras his verbis. Τὸ δὲ ἅρμα ἅτε ἀγωνιστηρίῳ, ἅτε πολεμιστηρίῳ οὐκ ἐμφερὲς, ἀλλ' εἰς πύργου σχῆμα τετορνευμένον ἐξειργάστο. *Currus autem*, triumphalis ſcilicet, *neque Circenſi neque bellico ſimilis, ſed in turris rotundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Triumphantium quiſque immolabat juvencas *intactas*, id eſt, vel tauro vel jugo nondum ſubditas, Virg. Georg. 4. v. 540.

Delige & intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem ſed longè Auguſto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. ſtroph. 7. ibique annot. ad vocem *Jugurtha*.

25. *Neque Africano.*] Nec Cæſari parem Scipionem, quanquam dirutâ hîc Carthagine Imperii æmulam: ita ut ejus urbis ruinæ ſint illuſtre veluti mauſolæum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes planè ſingulares quæ in Africano bello & triumpho eluxerunt.

26. *Sepulcrum.*] Vetus interpres hîc ſic annotat: *Tangit hiſtoriam, in qua ſcriptum eſt, ex Oraculo, ad compeſcendos Afros debere ſepulcrum Scipioni Africano ita conſtitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu poſitum eſt inter Oſtiam & portum.* At contra Plutarchus ſcribit ſepulcrum Scipionis Liternî extare. Mancinello teſte, apud Caietam in marmoreo ſepulcro ænæâque urnâ hæc leguntur:

Devicto Annibale, & captâ Carthagine, & auctо Imperio, hos cineres marmore tectus habes: Cui non Europe, non obſtitit Africa quondam, Reſpice res hominum, quàm brevis una premit.

27. *Terrâ marique victus hoſtis.*] Antonius; poſt cujus fugam in Ægyptum, terreſtris ejus exercitus duce Canidio ad Auguſti partes tranſiit.

Punico Lugubre mutavit ſagum.] In ſignum mœroris, exuit ſagum puniceî, coccinei, purpurei, rubei coloris; induítque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœniceus* ſeu puniceus color *exuberantiam ſplendorémque ſignificat rubori:* inquit Gellius l. 2. c. 26. *Sagum* veſtis erat in bello uſitata, brevior, ſubnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt ſagum habuiſſe manicas inſtar tunicæ. Erat porrò coloris rubei, tum quod is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob ſimilem colorem minùs appareret, minuſque

Aut

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non ſuis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, ſcyphos,
Et Chia vina aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauſeam coerceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metúmque Cæſaris rerum juvat
Dulci Lyæo ſolvere.

Nunc *ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adverſis ventis; vel ad Syrtas Auſtro vexatas: vel errat anceps per maria. Famula, huc affer cyathos majores, & vina Chia, vel Lesbia: quin potiùs infunde nobis Cæcubum quod reprimat nauſeam fluitantem.* Certè *decet abſtergere ſolicitudinem ac formidinem* pro *rebus Anguſti*, bibendo *ſuave vinum.*

ANNOTATIONES.

29. *Aut ille, &c.*] Quo tenderet Antonii claſſis, ignorabatur: Sciebatur tamen versùs Peloponneſum navigâſſe; ut antè dixi ex Plutarcho. Poſteà verò cognitum eſt Cretæ oram legiſſe; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ inſulâ lib. 3. Ode 27. ſtroph. 9.

30. *Ventis non ſuis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento Meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari ſunt eæ, vulgò *Seiches de Barbarie*, à σύρω *trabo*, quod in eas maris partes arenæ cumulos, limum, & ſaxa aggerant & trahant fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quo fugiat incertus, rebus deſperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In feſtis, & in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis & largiter bibebatur.

34. *Chia vina aut Lesbia.*] Tranſmarina, ideoque pretioſa; è Chio & Lesbo inſulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. cap. 7. & 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Od. 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Od. 17. ſtroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generoſum è Cæcubo Latii monte: de illo lib. 1. Od. 20. habet virtutem coërcendi nauſeam, inquiunt; quòd auſterum ſit & pungens, adeóque fluxum ſiſtat aut reſtringat phlegmatis. Porrò ejuſmodi vinum petit Horatius, ut poſſit affatim bibere abſque nauſeâ & vomitu.

37. *Curam metúmque Cæſaris.*] Magno ſe fuiſſe in metu pro Cæſare indicat; & quidem Romæ tunc fuiſſe trepidationem non parvam refert Dio: at, hoſte in fugam verſo, jam lætus, vino ſe diſcuſſurum ait quicquid pavoris & curæ animo diu inſedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν *ſolvere*, ut jam notavi, lib. 1. Od. 7.

ODE X.

In MÆVIUM POETAM.

Ei Naufragium imprecatur.

MAlâ ſoluta navis exit alite,
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,

[465] *Navis abit ſoluta* portu *infelici auſpicio, vehens fœtentem Mævium. Auſter ſæ*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ ſoluta, &c.*] Amico Virgilio & bono Poëtæ fauſtam navigationem eſt apprecatus Od. 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hîc.

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* fœminino genere poni velint pro malo ſemper augurio. Lactant. in Papin. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obſoletarum vocum ſectator, bonorúmque Poëtarum inſectator, ducibus iſtis vitiis quantaxat famoſus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus: tam inviſus bonis quàm invidus. Virgil. Eclog. 3.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi,
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.

Auctor lib. de cauſ. corrupt. eloq. ita præcipit: *Quædam arceantur ut jam obliterata & olentia*, id eſt, nimiam vetuſtatem ac veluti ſitum redolentia.

Auſter

ut tetris fluctibus vexes utrumque latus navis. *Eurus ater mari perturbato dispergat funes & remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quàm cum frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium* ullum *affulgeat astrum nocte obscurâ quâ* parte *Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget quàm exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab ineensâ Trojâ iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, & vota ad Jovem surdum; cùm murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quòd si tu in curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium, à me procellis sacrificabitur lascivus hircus, & nigra ovicula.*

Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ tristis Orion cadit.
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia victorum manus,
Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio,
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces & aversum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

[466]

ANNOTATIONES.

4. *Auster, memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem & in Ionio mari valde sævientem primùm invocat adversùs Mævium navigantem: deinde *Eurum* ab Oriente: tum Boream seu *Aquilonem* à Septentrione; ut colluctantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. 1.

Unà Eurúsque Notúsque ruunt, creberque procellis
Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu tempestuoso & navigantibus tristi, lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine, lib. 3. Od. 4. sub finem, &c.

12. *Græia victorum manus.*] Ad Capharæum Euboeæ promontorium disjecta tota classis Græcorum tempestatibus tantùm non periit, cum reverterentur post expugnatam Troiam.

13. *Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses & Diomedes e suo templo Palladium rapuissent; tum ut canit Virgilius:

Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei,

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus & sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violârat. Unde navis ejus disfracta; ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter attritus.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces & vota minimè audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, & magnam Græciam Siciliámque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si præda.*] Quia si tuum cadaver in littore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23. *Caper,*] Quia Mævius petulans & olens ut caper.

24. *Agna.*] Virgil. Æneid. 3. *nigram hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus,] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione. Ov. Fast. 6.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *quæ populi Romani ritibus consecratæ sunt..... nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.*

ODE

ODE XI.
Ad PETTIUM.

Amore ſe Lyciſci occupatum non poſſe verſibus condendis vacare.

PEtti, nihil me, ſicut anteà, juvat [467]
Scribere verſiculos,
Amore perculſum gravi:
Amore, qui me, præter omnes, expetit
Mollibus in pueris,
Aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo deſtiti
Inachiâ furere,
Silvis honorem decutit.
Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui!
Conviviorum & pœnitet, [468]
In queis amantem & languor & ſilentium
Arguit, & latere
Petitus imo ſpiritus.
Contráque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium
Querebar, applorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus,
Fervidiore mero
Arcana promôrat loco.

O Petti, nequaquam placet, ut prius, verſus facere, quia amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December ſpoliat arbores foliis, ex quo deſii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet me tanti mali:) pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat ſe languore, taciturnitate, & ſuſpiriis è profundo pectore deductis. Tum verò *ſimulac ardente vino invalueram, & numen pudore carens ſecreta mea dimoverat loco ſuo: ego flens apud te conquerebar, quod ſincera mea pauperis non prævaleret qualitas.*

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon diſtrophon, cujus primus quiſque verſus ſit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, conſtans penthemimeri heroicâ, & dimetro Iambico; id eſt, duobus dactylis, & ſyllabâ: deinde quatuor Iambis; recepto tamen imparibus locis ſpondæo.

Aliis placet, eſſe tricolon triſtrophon: ut primus quiſque verſus ſit Iambicus trimeter, ut antè dictum eſt. Alter quiſque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Od. 7. *Arboribuſque comæ.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*] Apud Pettium ſive Pectium contubernalem ſuum queritur, quòd per amorem nunquam ſibi liceat interquieſcere, modò puellam modò puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat Scribere verſiculos Amore perculſum gravi.] Contrà Propertius amore ſe ait incitari ad condendos verſus lib. 2. Eleg. 1.

Quaritis unde mihi toties ſcribantur amores,
Unde meus veniat mollis in ora liber?
Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo:
Ingenium nobis ipſa puella facit.
Seu vidi ad frontem, ... capillos, &c.
Invenio cauſas mille, poëta, novas, &c.

7. *Tertius December.*] Tertius itaque annus eſt.

11. *Fabula quanta fui.*] Quot rumores, quot ſermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imò furorem.

16. *Contraque lucrum, &c.*] Adverſus rivalium ditiorum munera opima nihil me poſſe ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt, *Contráne lucrum nil valere candidum Pauperis ingenium.*

Candidum pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim & acumen, ſapientiam, eruditionem, aliáſque animi dotes eximias.

19. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id eſt, vinum, me ebrium fecerat, atque adeò loquacem & inverecundum: toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta & cruciatus.

Quod

Addebam porrò: *Quòd ſi libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras diſſipet moleſta hæc pabula nequaquam ſublevantia dolorem improbum*; protinus *abjectâ verecundia ceſſabit pugnare adverſus inæquales. At poſtquam iſta coram te graviter ſtatueram, accepto mandato diſcedendi in ædes meas, dubio greſſu ibam ad fores eheu mihi non propitias, & dura eheu veſtibula, in quibus expi lumbos & latus. Jam me occupat amor Lyciſci gloriantis omnem fœminam ſuperare mollitiâ: Quo me exſolvere non poſſint ſincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ;*

Quod ſi meis inæſtuet præcordiis
  Libera bilis, ut hæc
    Ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
  Deſinet imparibus
    Certare ſummotus pudor.
Ubi hæc ſeverus te palam laudaveram, [469]
  Juſſus abire domum,
    Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi poſtes, & heu
  Limina dura, quibus
    Lumbos & infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
  Vincere mollitiâ
    Amor Lyciſci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
  Libera conſilia,
    Nec contumeliæ graves;

ANNOTATIONES.

22. *Quod ſi meis, &c.*] Ex contemptu ſui amoris oriebatur indignatio & ira adverſus Inachiam; & hinc comminatio ſe eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

23. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, & penitus ex animo excutiat ac deleat iſta amoris *fomenta* alimentáque, nempe ſuſpiria, ſilentium, lacrymas, querimonias, anxias animi ſecum luctationes; quæ omnia accendunt potiùs amorem & augent cruciatum, quàm levant aut ſedant.

26. *Deſinet imparibus certare ſummotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique ſit arbitrium expiſcandi ſenſus novos; ego ſic interpretor cum Pulmanno: non ampliùs Inachiæ procaci me ſummittam pudens nimiùm: ſed eam aſpernabor, deſinámque ſectari imparem, id eſt, amori meo non reſpondentem. Vel ſic: cum *imparibus*, id eſt, rivalibus me potentioribus certare deſinam, iiſque ſine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quàm ſinceri & candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Od. 33. Veneri placere interdum jungere *impares formas atque animos, &c.* lib. 4. Od. 11.

Diſparem vites. Age, jam meorum
  Finis amorum.

Denique Epod. 15.

Et quæret ira tu cur.

28. *Ubi hæc ſeverus, &c.*] Poſtquam ego conſtanter & magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejuſmodi vanas & importunas; atque à te, Petti amice, *juſſus* eram abire domum, & propoſitâ quiete frui; contrà ſubitò redeunte & trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nusquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipſe redit.

32. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potiùs quòd in iis jacens pernoctánſque lumbos & latus infregerat: ex more amantium, de quo fusè lib. 3. Od. 10. Ovid. Remed. amor. lib. 2.

Nec latus in duro limine pone tuum.

34. *Mulierculam Vincere mollitiâ.*] Lodos eſt in voce *mulier*, quaſi *mollier* à mollitie dicta. Iſidor. lib. 11. cap. 11. Præſulé Petrus Bleſenſis ſerm. 1. in Adven. Angelicam ſalutationem explicans: *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id eſt, ſola robuſta inter molles.*

38. *Libera conſilia.*] Amicè data, abſque ullâ adulatione, vel offenſionis metu.

39. *Cintumeliæ graves.*] Jactata ſcommata ab amicis objicientibus mihi amorem probroſum. Alii explicant: injuriæ ab Lyciſco vel meretrice quâlibet irrogatæ; minùs ad rem, ut mihi quidem videtur.

Sed

Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri,
Longam renodantis comam.

sed tantùm alius amor, sive adoleſcentulæ ſpecioſæ, ſive rotunduli pueri prolixos capillos modo colligentis.

ANNOTATIONES.

40. *Sed alius ardor, &c.*] Cicer. Tuſcul. 4. n. 74. *Etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid.

Succeſſore novo tollitur omnis amor.

41. *Teretis.*] Habentis membra ſucci plena ſolida, polita, obeſula.

42. *Longam renodantis comam.*] Catamiti illi ſeu pueri meritorii capillos inſtar mulierum alebant, & in nodum colligebant. Vide lib. 2. Od. 5. in fine. Et lib. 4. Od. 10.

ODE XII.

In ANUM FOETIDAM.

QUid tibi vis, mulier nigris dignissima barris? [470]
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?
Namque sagaciùs unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer, ubi lateat sus.
Quis sudor vietis & quàm malus undique membris
Crescit odor! cum pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
Jam manet humida creta colórque

*Quid petis, fœmina, atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, non valido adoleſcenti, nec hebetis naſi? Ego quippe ſubtilius olfacio utrum ſit tibi polypus, an olens caper reſideat in axillis piloſis, quàm ſagax canis ubi aper deliteſcat. At, at quantus ſudor, & quàm teter odor undique emanat è membris flaccidis! * * *

*fucatus fimo crocodili, * * **
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *

Cui verò parabatur lanâ bis tinctâ purpurâ Tyriâ? Nimirùm tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plus amaret sua mulier, quàm ego te. O ego minimè fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos, & capra leones validos expavescit!

Stercore fucatus crocodili: jamque subando [471]
Tenta, cubilia, tectaque rumpit.
Vel mea cum sævis agitat fastidia verbis;
Inachiâ langues minùs ac me.
Inachiam ter nocte potes: mihi semper ad unum
Mollis opus: pereat malè, quæ te,
Lesbia, quærenti taurum monstravit inertem,
Cum mihi Cous adesset Amyntas,
Cujus in indomito constantior inguine nervus,
Quàm nova collibus arbor inhæret.
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibi nempe:
Ne foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreæque leones!

ANNOTATIONES.

in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit, ac varos, omnésque maculas. Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. cap. 2. Ex Antiphane Comico, ità refert: *Ter non semel digna sunt parire quæ crocodilorum excrementis utuntur, & fimum sepiarum unguntur, & supercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magna curâ, diligentiâ, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens & optimus in eâ maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpurâ dibaphâ, iteratâ, seu iterùm tinctâ, lib. 2. Od. 16. & 18. De Tyro urbe, lib. 3. Od. 29. in fine. Vide sis Plin. lib. 9. cap. 36. ubi sic habet: *Muricum purpura florem tingendis expetitum vestibus, in mediis habent faucibus liquorem pretiosum nigricantis rosa sublucentem colore, &c.*

ODE

ODE XIII.

Ad AMICOS.

Ut genio indulgeant, omni ſolicitudine poſthabitâ.

HOrrida tempeſtas cœlum contraxit, & imbres [472]
Niveſque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc ſilvæ
Threicio Aquilone ſonant: rapiamus, amici,
Occaſionem de die:
Dumque virent genua,
Et decet, obductâ ſolvatur fronte ſenectus. [473]
Tu vina Torquato move
Conſule preſſa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benignâ
Reducet in ſedem vice.

Ater nimbus obduxit cœlum, & pluviæ niveſque demittunt Jovem. Jam mare & ſilvæ ſtridenti horâ Thracio. O ſodales, ne omittamus opportunitatem temporis: & quandiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons ſenio contracta. Tu profer vina calcata ſub Conſule meo Torquato: omitte verba facere de aliis quibuſlibet. Ea forſan Deus reſtituet in priſtinum ſtatum, mutatione propitiâ.

ANNOTATIONES.

Ex quibuſdam hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt hexameter heroicus: alter quiſque eſt Archilochius conſtans dimetro Iambico, ac duobus dactylis cum unâ ſyllabâ.

Aliis vulgò, & meliùs quidem, eſt tricolos triſtrophos. Primus verſus eſt heroicus hexameter catalecticus, ut iſte Od. 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus eſt Iambicus Archilochius dimeter acatalecticus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius eſt Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalecticus, ut Od. 7. lib. 4.

Arboribuſque comæ.

1. *Horrida tempeſtas.*] Vel hyems, vel nimboſum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis & condenſatis nubibus cœlum obtexit & obſcuravit. Non deſunt qui allegorice locutum velint Poëtam de neſcio quo civili tumultu, vel hoſtili incurſu, vel clade & calamitate quâpiam. Nonnihil ejuſmodi videtur innuere ubi ait, v. 10.

Cætera mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benignâ Reducet in ſedem vice.

2. *Imbres Niveſque deducunt Jovem.*] Quoniam ut alibi dixi, Jupiter eſt aër, hinc & interram deſcendere ac deduci putabatur, cùm ſolvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7.

Jupiter & lato deſcendit plurimus imbri.

3. *Silvæ.*] Diæreſis, per quam vox iſta fit trium ſyllabarum.

4. *Threicio Aquilone.*] Flante à Thracis partibus Aquilone vento, qui eſt inter Septentrionem & ortum ſolſtitialem, North-East. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. 11.

5. *Occaſionem.*] Cic. de Inv. 1. *Occaſio, inquit, eſt pars temporis in ſe habens opportunitatem idoneam rei faciendæ.*

De die.] De tali die pluvio, nimboſo, triſti ſumamus occaſionem compotandi. Alii meliùs ſic: dum per diem ac tempus licet, dumque ſinunt ætas & vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocr. Idyll. 14. v. ult.

Λωΐζαιον ἃ χρόνος· πάτερ τι δὲ τοῖς γόνυ χλωρόν,

Canos facit, atas: gerere aliquid oportet eos quibus eſt genu viride.

Genu viret, i. e. juventus viget, ex Eraſmo, *Genibus ineſt vitalitas. Namque in ipſâ genu utriuſque commiſſurâ dextrâ lævâque, a priore parte gemina quædam hujuſce rei inanitas ineſt, quâ per foſſâ, ceu jugulo ſpiritus fugit.* Plin. l. 11. c. 45.

7. *Obductâ ſolvatur fronte ſenectus.*] Vel, pellatur recordatio ſenectutis, quæ rugoſâ & triſti fronte depingitur: vel potiùs, ſolvatur & porrigatur læta frons, quæ ſenili moroſitate contrahi ſolet atque obduci. Procul hinc à nobis ea ſeveritas ac triſtitia, quam affert ſenium.

8. *Vina Torquato, &c.*] Diffuſa in cados vina ſub Conſulatu L. Manlii Torquati, adeóque mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindéque *meum conſulem* eum appello. Vide l. 3. Od. 21. ubi.

O nata mecum Conſule Manlio Amphora.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare poſſent, ex animo & memoriâ deleantur; ut hilaritati vacemus. *Deus hæc mala fortaſſe in me-*

Jam expeditungi nardo Perſicâ, & curas moleſtas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illuſtris Centaurus admonebat alumnum generoſum: Vir inſuperabilis, Fili Deæ Thetidis, expectat te regio Aſſaraci, quam rigant fluvii, Scamander exiguus, & Simois rapidus; unde regreſſum tibi Parcæ intercluſerunt ſtabili filo: neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo quaſvis ærumnas mitiga pervinum & carmina, quæ duo ſunt grata remedia horrida ægritudinis,

Nunc & Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, & fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Dea
Nate puer Thetide, [474]
Te manet Aſſaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus & Simoïs:
Unde tibi reditum certo ſubtemine Parcæ
Rupêre: nec mater domum
Cœrula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

ANNOTATIONES.

melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, ſuſpicari licet, tunc, cum hanc Oden ſcriberet Poëta, interveniſſe quandam triſtitiæ cauſam, quæ certè nobis comperta non eſt.

12. *Achæmeniâ nardo.*] Unguento è Perſide, ubi regnavit Achæmenes. Vide l. 3. Od. 1, ſub finem, annot. ad has voces *Achæmenium coſtum.* Optimum fiebat unguentum è frutice ſeu herbâ, cui nomen nardus, de quâ Dioſcorid. l. 1. c. 6, &c. Plin. l. 12. c. 12. ita ſcribit: *De folio nardi plura dici par eſt, ut principali in unguentis. Frutex eſt gravi & craſſa radice, pingui, ſitum redolente. . . . . Apud Gangem naſcens, &c.* Vide l. 2. Od. 11. ibique annot.

13. *Fide Cylleneâ.*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ ſuâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatuſque eſt, dictus Cyllenius. Vide l. 1, Od. 10.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque chitharam pulſare: meminit Juv. Sat. 7. v. 210. Centauri Theſſaliæ populi, de quibus l. 1. Od. 18. Inter eos verò quidam virtute celebres fuêre. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, & alii; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob inſignem ſapientiæ famam traditi ſunt in diſciplinam Æſculapius, Hercules, Jaſon, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles ſolâ quidem eâ pedis parte vulnerabilis, quâ tenebat eum ſua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille l. 4 Od. 6, 8, 15. l. 2. Od. 4. 16. l. 4. Od. 6, Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius et Thetidis Nymphæ ſeu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula.*

19. *Te manet Aſſaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe ſine te Troja nunquam expugnari poteſt, ex oraculo.

Aſſaraci tellus.] Phrygia, Troas, ubi regnavit Aſſaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Idâ monte, parvo fronte ſcaturit. Hinc epithetum *parvi:* quod ſumptiatores explicant, quoniam is fuerit è fluviis, qui ab exercitu Xerxis poti defeciſſe narrantur.

21. *Simois.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero Virgilioque aliiſque nominatiſſimus.

22. *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod notat, ſeu ex Aſtrologiâ cujus erat peritiſſimus; ſeu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ſuum prænuntiat. Ibidem verò deſcribitur ipſe ſe conſolari *vino* & *cantu* heroicarum virtutum, Quod inde Poëta noſter eſt imitatus hac Ode.

Subtemine.] Subtemen filum eſt, quod ſtamini ſubtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis,

Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.

De Parcis fata nentibus, volventibus, diſpenſantibuſque annos vitæ mortalium, vide lib. 2. Od. 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Cicero. l. 12. ad Attic. Epiſt. 37. *Ferrum graviter, ſi nova ægrimonia locum eſſet.*

27. *Dulcibus alloquiis.*] Vide, lector, ut hâs voces velut appoſitas in præcedentia *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus ſolatia & levamina dicebantur

ODE

Græc. μεγαλυδία. Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium, *Allocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquem locum consolandi causâ.* Valer. Max. lib. 2. cap. 7. art. 6. *Incerta gratulandi priùs, an alloquendi officio fungeretur,* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientiæ mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis ac tædii mei.*

ODE XIV.

Ad MOECENATEM.

Phrynes Amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

MOllis inertia cur tantam diffuderit imis [475]
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim;
Candide Mœcenas, occidis sæpè rogando.
Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo [476]
Anacreonta Teium;
Qui persæpè cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quòd si non pulcrior ignis

Optime Mœcenas, interficis me, quærendo sapiùs, quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethæas soporem conciliantes. Enimverò Deus, Deus inquam *me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem tibi promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii amore incensum fuisse Anacreontem Teium; qui sæpè lyrâ amores cecinit ad metrum neglectum. Ipse verò tu amore crutiaris. Quod si non formosior ignis*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri ait.

2. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est: videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargiâ, adeò ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*] Amor magnus Deus & maximè imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 2. adversus Jovinianum, *Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit; insaniæ est proximus.* Plaut. Cistell.

Nullam mentem animi habeo.
Ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

6 *Deus me vetat.*] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi,

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum adnovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathios bullas interpretatur. Martial. lib. 1. Epigr. 67. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. 3. Epigram. 2. *pictis luxuriantem umbilicis.* Lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem.* Lib. 4. Epigram. ult.

Obe jam satis est, obe libelle;
Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Od. suâ 29.

10. *Anacreonta Teium.*] Hic Poëta erat è Teo Ioniæ civitate littorali, vel è Teio Paphlagoniæ urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos & alia quædam. Nonnulla verò intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpè illum flevisse amorem:* de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusos: melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgens & affectibus, quàm syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mæcenas, propria

eremavit Trojam expugnatam, lætare de tuâ conditione. Nam urit me Phryne libertina uno amatore minimè contenta.

Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tuâ: me libertina neque uno
Contenta Phryne macerat.

ANNOTATIONES.

quidem experientiâ nôsti satis, quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quod si non pulcrior ignis.] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii & incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulcrior eâ muliere, quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ & Licinia) unde tibi gratulor, Virgil.

Meus ignis Amyntas

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuêre meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum rea tamen absoluta est à Judicibus ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV.

Ad NEÆRAM.

Non servatam ab eâ fidem queritur.

Nox erat, & Luna micabat inter astra minora, sudo quidem aëre; quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa me strictiùs quàm hedera alta ilici adhæret, dum lupus insidiaretur ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale; & ventus moveret capillos Phœbi prolixos; hunc amorem fore parem. O Neæra dolebis aliquando plurimâ tuâ virtute! Est enim si aliquid est roboris in Horatio,

NOX erat, & cœlo fulgebat Luna sereno [477]
Inter minora sidera,
Cùm tu, magnorum numen læsura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctiùs atque hederâ procera astringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, & nautis infestus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multùm virtute, Neæra! [478]
Nam si quid in Flacco viri est,

ANNOTATIONES.

Metrum simile est Epod. anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Sidera, testes adhibet perjurii Neæræ. Juven. Sat. 8. v. 150.

. . . *Sed Luna videt; sed sidera testes*
Intendunt oculos.

2. *Inter minora sidera.*] Sic lib. 1. Od. 12.

. . . . . *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris & Cupidinis, aiunt quidam: melius alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virg. Æneid. 3. v. 12.

. . . . . *Fervor exul in altum*
Cum sociis, natoque, Penatibus, & magnis
Diis.

Vide Macrob. lib. 3. cap. 4. Saturnal.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu sequebaris me verba præeuntem, & suggesta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempestates ciens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine, lib. 3. Od. 4. sub finem.

9. *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret; id est, quamdiu radii à sole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. c. 17. Vide lib. 1. Od. 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Scen. 6.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc ominò appositè subjungitur prædictis. Sensus est: O Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii, & offensæ: necdum satis virtutem meam & firmitudinem nôsti: sed brevi senties & dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

Non

Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem.
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore & multâ dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat:
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea:
Eheu translatos aliò mœrebis amores! [479]
Ast ego vicissim risero.

nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri quem præfers; *atque irritatus quæret fidelem* amicam: *siquè verus dolor corripiat, mea firmitudo non vincetur* tuâ *pulchritudine semel invisa. Tu verò quisquis es modò potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus & agris sis locuples, tibique fluat Pactolus, nequè tibi lateant mysteria Pythagoræ redivivi, ac Nireum superes oris specie; Eheu* brevi *dolebis amores alteri datos! ego verò tum ridebo alternatim.*

ANNOTATIONES.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das, quàm mihi, amoris testimonia.

14. *Parem.*] Qui respondeat amori meo.

15. *Semel offensa.*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero & iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non absurde quidam ad Neæram; hoc sensu; Tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar; etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, & potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quòd illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientiâ inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic Virgil. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
. . . . . .
Canto quæ solitus . . Amphion,
. . . . . .
Nec sum adeo informis, &c.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex olim dicitur auro abundâsse. Is propterea, Chrysorrhoas etiam appellatus; hodiè *Sarbat.* Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis & arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Asiâ minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Etsi fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gel. lib. 1. cap. 9. Suidas; *quod non minùs verum diceret, quàm Apollo Pythius*, nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, & ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, & quatenus eos aversentur, ex eoque de naturâ disseruisse. Porrò tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus, templi instar, ipsum verò tanquam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille sapientiæ velut antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud & aliud corpus transmigratione: ac seipsum aiebat primum Oethalidem fuisse, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Od. 28. v. 10. annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt, formosissimus, uno excepto Achille. Homer, Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Od. 20. in fine.

23. *Translatos aliò mœrebis amores.*] Tu quoque Neæræ levitatem & inconstantiam experiere: tum verò tibi ego insultabo vicissim; & affatim gaudebo, sicut tu modò gaudes malo meo, quod ab illâ contemnar. Ex Aristot. Rhet. 2. *Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum, quod exoptamus.*

ODE XVI.
Ad ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus, & Romana propria disperdit potentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ; nec invicta Capua vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges, perfidi, rebus novis studentes.

ALtera jam teritur bellis civilibus ætas:
Suis & ipsa Roma viribus ruit.
Quam neq; finitimi valuerunt perdere Marsi, [480]
Minacis aut Etruscæ Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer, 5
Novisque rebus infidelis Allobrox,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Iambicus trimeter è puris Iambis: quod non alibi feciſſe Horatium reperies. Bene Scaliger: *Sexta decima*, inquit, *elaborata est alternis Iambis puris: idcirco & factu difficilis, & emendatu.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè & quàm irritis & caſſis ictibus hanc Oden petit Scaliger hic ſaltem pluſquam hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector: an *duriſſima multis locis*, an *tota inepta*? Imò durum & ineptum cenſebis eſſe cavillatorem, quiſquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad ſingula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas. Unum propè ſæculum conſumptum fuerat bellis civilibus Syllæ & Sulpitii; Octavii & Cynnæ; Marii & Syllæ; Pompeii & Cæſaris; denique poſt interfectum Julium hunc Cæſarem, bello Mutinenſi adverſus Marcum Antonium; Peruſino contra L. Antonium Marci fratrem; Sicilienſi in Sextum Pompeium, præſertim verò Philippenſi, adverſus Brutum & Caſſium Auguſto dimicante. Huc uſque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam ſtatuit Horatius. Cùm verò exardeſceret novum bellum Auguſtum inter atque Antonium & Cleopatram, de quo anteà Epod. 1. & 9. & lib. 1. Od. 37. tam diuturni mali pertæſus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipſa viribus Roma deſtruetur? Et quam hoſtes nulli diruere valuerunt, ipſi perdent ac peſſum dabunt Romani cives? Vide anteà Epod. 7.

2. *Suis & ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat ſuâ, ut ait T. Livius. Et Propertius:

Frangitur ipſa ſuis Roma ſuperba bonis.

3. *Marsi.*] Italiæ populi fuêre iſti ſub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*: olim pugnaciſſimi, *de quibus nunquam triumphus viſus. Nec enim ſine Marsis, nec de Marsis hactenus triumphatum*, quod teſtatur Appian. bell. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omneſque Italiæ nationes ad arma concitârunt. Suprà l. 3. Od. 14. ſtrophe 5. Oroſ. l. 5. c. 18. Flor. l. 3. c. 18. cùm *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis & Campania, poſtremò Italia contra matrem ac parentem ſuam urbem conſurgerent . . . . . auctore belli diſcurſante Popedio, diverſa per populos & urbes ſigna cecinêre. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vaſtatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porſena Rex Etruſcorum ingentibus copiis adierat, & Tarquinios manu reducebat*, inquit L. Flor. l. 1. c. 10. *Non unquam aliàs antè tantus terror Senatum invaſit: adeò valida res tum Cluſina erat, magnumque Porſenæ nomen*, &c. quæ habet T. Livius l. 2. c. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum eſt l. 3. Od. 5. ſed & Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, pennque potentem, deliciis, opibus, famaque*, ſcribit Auſonius: *alteram Romam* vocat ipſe Tullius Philip. 12. & alibi, *ſuperbia domicilium.* Tum verò præſertim Capuenſes Italiæ imperium ſibi pollicebantur, cum Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam & eam ob rem ſecundo bello Punico à Romanis defecêre, & ſocietatem inière cum Annibale & Pœnis, *ut videretur jam deletum Romanum nomen*, inquit Livius l. 23. Vide & Flor. l. 2. c. 6, &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas ſervilibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Get. Vide l. 3. Od. 14. v. 19.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui ſunt hodie Sabaudi atq; Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis ſtudere ſemper, nemini fidem, nec ſuis quidem ducibus ſervare aſſueti: conjurationem Catilinæ

Nec

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube, [481]
Parentibuſque abominatus Annibal;
Impia perdemus devoti ſanguinis ætas:
Feriſque rurſus occupabitur ſolum.
Barbarus, heu, cineres inſiſtet victor, & urbem
Eques ſonante verberabit ungulâ.
Quæque carent ventis & ſolibus oſſa Quirini,
(Nefas videre) diſſipabit inſolens.
Fortè quid expediat, communiter aut melior pars [482]
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla ſit hac potior ſententia: (Phocæorum

nec vicit trux Germania juvenibus cæruleis; & Annibal parentibus execrabilis: ſcil. hanc peſſum dabimus ipſi nos homines conſcelerati, quorum addictus eſt cruor: atq; terra hæc à beſtiis iterùm tenebitur. Ebur victor barbarus ſtabit ſuper ſuvillas urbis, & equorum pedibus ſtrepentibus conculcabit. Et, quod horrendum viſu, oſſa Romuli ſolis ac venti expertia diſperget ſuperbus. Fortaſſe univerſi vel pars major interrogabitis, quid utile ſit ad evitandas tales ærumnas. Nulla videatur ſententia melior quàm

ANNOTATIONES.

Ciceroni tum Conſuli patefecêre, quamvis cum Lentulo priùs conſenſiſſent. Vide Cic. Catil 3. Salluſt. bell. Catil. L. Flor. l. 3. c. 2. præſertim verò l. 4 c. 1. Quidam volunt ab Horatio hîc Gallos omnes ſignificari; nec abſurde.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces & cæruli oculi, rutila coma, magna corpora.* Corn. Tacit. Non eſt dubium quin hîc notentur Cimbri, Theutoneſque, Italiam invadentes armis tam ſævis, ut pronuntiârit de eo bello Florus, *actum erat niſi Marius illi ſæculo contigiſſet. Ille tamen non auſus congredi ſtatim .... barbari verò non ſegnius quam minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id eſt, cauſtra Italiæ ferebantur.* Nimirùm cùm terras eorum inundâſſet Oceanus, novas ſedes toto orbe quærebant, &c. quæ deſcribit Florus l. 3. c. 3.

8. *Parentibuſq; abominatus Annibal.*] Ut l. 1. Od. 1. *Bella matribus deteſtata.* Sic & hoc loco *parentibus*, quorum filii perière tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginenſis exercitus, vel unâ clade Cannenſi Romanis formidoloſus ad. ò, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas*, ad ſignificandum extremum quodvis periculum. Vide T. Liv. Valer. Max. l. 9. c. 4. Plutarch. Flor. &c. & quæ nos l. 2. Od. 12. annotavimus.

9. *Devoti ſanguinis ætas.*] Noſter enim ſanguis, ſacer, addictus, & deſtinatus videtur eſſe placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luimus:* quippe ut ait ſuprà Epod. 7.

> ..... *acerba fata Romanos agunt,*
> *Sceluſque fraternæ necis,*
> *Ut immerentis fluxit in terram Remi*
> *Sacer nepotibus cruor.*

Vide ibi annot.

10. *Feriſque rurſus occupabitur ſolum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit ſolitudo, virgulta & ſilvæ naſcentur, in quibus ut olim, ſtabulentur & paſcantur feræ. Virg. Æn. 8. *Capitolia*, inquit,

> *Aurea nunc, olim ſilveſtribus horrida dumis.*

Et anteà ibidem:

> *Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.*

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuſlibet Romæ erit in direptionem, prædam & ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Auguſti atque Antonii militarent barbari complures in ſubſidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Oſſa Romuli ſepulcro condita, adeóque nec vento commota nec ſole aduſta extrahet *victor inſolens & diſſipabit* impie. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum eſſe: alii verò cum Varrone aſſerebant ſepultum Romæ poſt Roſtra, vel in ſuo templo.

17. *Nulla ſit hac potior ſententia.*] Excandeſcit Scaliger ad hunc modum, exclamatque: *Quis paululum modò pudens auſit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deſerendam?* Ohe vir ſalſiſſime, *Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.* Porrò quid abſurdum cives Romanos in eas inſulas ab Horatio vocari, ad quas concepivit divertere Julius ipſe Cæſar, earum amœnitate illectus: in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum deſiderium. Teſtis Plutarchus in Sertorii vita, ubi & egregiè deſcribit earum inſularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas.] Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis Præfecto obſidione preſſi non aliam invenere viam & rationem vitandæ hoſtium ſævitiæ ac ſervitutis quàm ut cederent fortioribus, deſertâque urbe ſuâ, alias ſedes quærerent. Hæc narrat Herodot. l. 1. ſect. 42. Inde veniſſe in Galliam & Maſſiliam urbem condidiſſe aiunt Vide Strab. l. 4. Juſtin. l. 43.

hæc: oportet *abire quocunq; ferent pedes, quocunq; per mare impellet Auſter vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs poſt execrationes abſceſſit, ſuas domos agroſq; & templa dimittens occupanda apris & lupis voracibus. Ita cenſeo. Habetne quiſpiam melius* aliquid *proferre? Quid tardamus navim conſcendere fauſtis avibus? At* priùs *jurejurando nos obſtringamus, in hæc verba: ne reverti liceat, niſi cum emergent lapides aquis profundis elati: neve diſpliceat vela facere verſus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini* montis, *aut altus Apenninus in mare proruet; atq; amor prodigioſus inſolitâ libidine copulabit feras,* adeò *ut tigrides cupiant jungi cervis, & columba milvio; atque greges abſque metu credant ſe leonibus fulvis; glaberque fiat æquor, & gaudeat mari falſo.*

Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit & rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet ſuadere? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc; ſimul imis ſaxa renârint
Vadis levata, ne redire ſit nefas:
Neu converſa domum pigeat dare lintea, quando [483]
Padus Matina laverit cacumina:
In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus,
Novaque monſtra junxerit libidine
Mirus amor: juvet ut tigres ſubſidere cervis
Adulteretur & columba milvio:
Credula nec flavos timeant armenta leones;
Ametque ſalſa lævis hircus æquora.

ANNOTATIONES.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante diſceſſum jaculati Phocæi in regionem quam deſerebant. Vel potiùs, ut refert Herodot. mox cit. communi conſilio mutuis execrationibus diriſque devotionibus ſeſe aſtringunt, jurantes nunquam alios ab aliis diſceſſuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus, Africus.*] De his ventis meridionalibus l. 1. Od. 1. & 3. *quocunque vocabit*, ſive in Cyrnum inſulam, ſive Rhegium, ſive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus & Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet ſolemni ſacramento obligare, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis ſaxa renarint Vadis levata.] Ex Herodoto cit. poſt execrationes, Phocenſes in mare demergunt ac dejiciunt ſaxum ingens; ſeu candens ferrum, ut alii contendunt; & juramento confirmant non priùs de repetendâ Phocæâ cogitaturos, quam maſſa illa ſive ferrea, ſive ſaxea emergeret, & ſuper aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi mœnia ſua incenderint, quod *ſacramentum* eſſet, *ne redirent*. Teſte L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Aduna & multiplex aggregat & accumulat hîc Horatius ſtylo juveniliter laſcivi ente: quod ſi reprehendiſſet Jul. Scaliger, ex judicii legibus feciſſet. Hoc certè notare debuerat potiùs, quàm tricari circa *cæruleam Germaniam*, velut durum epithetum; circa vocem *carent*, quaſi antiquè nimis uſurpatam: *perprimat* velut fœtentem: quaſi verò criminationes deinde graviores excutiemus. Senſus hujus loci eſt: tum ne pigeat Romam redire, quando Padus fluvius Matinum montem ſupergredietur, per ejus cacumen aſcendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui & Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus ſcaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanenſem, Placentinam, Mantuanam, Ferrarienſem, aliaſque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Ciſalpinam diviſit olim in Ciſpadanam & Tranſpadanam.

Matina.] Saltus & mons Matinus erat in Apulia Lucaniæq; confinio. De eo jam l. 1. O. 28. v. 3.

29. *In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus.*] Sive cùm mari ſubnergetur Apenninus moſis altiſſimus, Italiam ſecans longo & continuo tractu & jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios & Salentinos.

30. *Novaq; monſtra, &c.*] Monſtrum ſanè foret, ſi cervi ſuâ natura timidi jungantur tigribus feritate horribilibus. Plin. l. 8. ſi columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate & magnitudine præcipuo. Plin. l. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cùm greges & armenta ſponte ſe offerent leonibus devorandâ, amiſsâ naturali ab his fugâ & metu.

34. *Ametq; ſalſa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo natura & indoli ſua

Hæc, & quæ poterunt reditus abſcindere dulces, [484]
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis & exſpes
Inominata perprimat cubilia.
Vos quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetruſca præter & volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites & inſulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret uſque vinea:

Poſteaquam iſta & quæcunque valebant tollere ſpem gratam remigrandi à Ijuraverimus, proficiſcamur omnes, aut pars melior plebe indocili. Pars autem iners & ſpe carens occupet ſemper hæc domicilia inauſpicata. Vos præditi virtute, jœmineo abſtinete ejulatu, & properate ultra Thuſcum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem & inſulas beatas, ubi ſolum incultum fert meſſem annis ſingulis, & vitis non reciſa nihilominus floreſcit:

ANNOTATIONES.

contraria, primùm ut ſetis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequentet & innatare amet: quandòquidem amat potiùs montes & arduos ſaltus, eſtque hirſutus valdè ac piloſus. Audite verò Scaligerum: *Ubi*, inquit, *reperit hircum, quem hic poneret abhorrentem a mari? nam nullum eſt animalium, quod magis amet ſal. Quare non aut ſimiam aut felem dixit potius, quibus beſtiis nulla pejus odit aquæ?* Mirari certè libet gravis alioqui viri tantam hîc levitatem. Verùm & mox profert aliquid multò magis abſurdum, ſuoque prorſus ingenio indignum. Legitenim paulò poſt: *Aut pars indocili melior grege mollis.* Et neſcio quid de apibus comminiſcitur, quod nec cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitaſſe bonum Homerum dicemus, an hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitiosâ & pravâ caligine aſperſerit, vel atro quodam humore depravârit?

37. *Pars indocili melior grege.*] Civium pars ſapientior ſaniorque, adeóque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo & perverſo impetu: illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis & exſpes Inominata, &c.] Permaneat hîc, ſi volet, vulgus ignavum, eâque generosâ ſpe carens, quam viri magnanimi concipiunt, cùm ad grandia quædam ſuſcipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii ſoli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrâſſe: at alios jurijurando ſatisfacientes Cyrnum ſeu Corſicam rectâ navigâſſe, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitâſſe, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amiſſam patriam ſedeſque aſſuetas: imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi eſſe patriam ubicunque benè*: vel, totum orbem terrarum virò fortì patriam exiſtimari.

40. *Hetruſca præter & volate littora.*] Quamprimùm ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno prætermavigato, feſtinate ad felices inſulas in Oceano poſitas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumfuſus orbi univerſo, vel inſulis fortunatis. Vide l. 4. Od. 8. ſub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas inſulas deſcribit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. & ſeq. Italiæ laudes perſequentem.

Sed gravidæ fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Implevêre: tenent oleæque, armentaque læta.
. . . . . .
Hic ver aſſiduum, atque alienis menſibus æſtas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis inſulis, quas vocant Beatas, ita ſcribit: *Duæ ſunt, parvo mari diviſæ inter ſe, decem millibus ſtadiorum diſtant à Libyâ. Imbres illic rari mediocreſque, venti ſuaves plurimum ac roriferi: ſolum pinguis, nec arari modò plantarive facile, ſed etiam ex ſe abſque ullâ humanâ induſtriâ & labore, fructum producit . . aër ſyncerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elyſios ibi eſſe campos, & beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cum audiſſet Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas inſulas adeundi incolendique, & ibi quietè vivendi ſine magiſtratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis & quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum fruſtrati ſunt, & in Libyam ſtatim navigarunt.*

44. *Imputata floret uſque vinea.*] Vitis etſi non putata, floret tamen & fructum affert. Non. Marc. *Putare* dicitur purgare, rarefacere, inquit, affertq; illud è 2. Georg *fingitque putando*. Aul. Gell. l. 6. c. 5. ſic ſcribit: *Putare veteres dixere, vacantia ex quaquare ac non neceſſaria, aut etiam obſtantia & aliena auferre & excidere: quod autem utile & ſine vitio ei leretur, relinquere. Sic arbores & vites, ſic & rationes dicta putari.* Originem deducit Feſtus à voce *putum*, quæ idem quod *purum* ſignificet.

Germinat

atque ramus oleæ nunquam non germen & fructum producit, & ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit è cavâ quercu: aqua lenitèr obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capræ ſponte veniunt ad mulctram, & grex charus reportat plena ubera: non urſus veſpere fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris aſſurgit aut ſit tumida. Plura verò beati cum admiratione videbimus, ut quòd Eurus imbroſus agros non infeſtet nimiis pluviis, neque ſemina opima urantur, vel areſcant glebæ; quippe cœlitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non acceſſit navis remigibus Argois; nec obſcœna Colchis greſſum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel ærumnoſi comites Ulyſſis. Ibi nulla gregem lues injeſtat, nec adurit æſtus vehementior ullius ſideris.

Germinat & nunquam fallentis termes olivæ, [485]
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella cavâ manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha deſilit pede.
Illic injuſſæ veniunt ad mulctrâ capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec Veſpertinus circumgemit urſus ovile,
Nec intumeſcit alta viperis humus.
Pluraque felices mirabimur, ut neque largis [486]
Aquoſus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec ſiccis urantur ſemina glebis;
Utrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torſerunt cornua nautæ,
Laborioſa nec cohors Ulyſſei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius aſtri
Gregem æſtuoſa torret impotentia.

ANNOTATIONES.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: erátque ramus ex arbore direptus, habens folia in ſummitate; reliquis ferme excuſſis; quem in diviſione agrorum figebant, priuſquam metæ ponerentur. Feſtus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic Lib. 3. Od. 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens ſpem agricolæ fruſtretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur e furculo naturali & non inſito.

48. *Levis crepante lymphâ deſilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nymphæam Deam fontis præſidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *Epithetum*, levis, inquit, *non convenit; deſilit enim quia gravi.* Sic & paulò ante: *Quid vinea quæ ſemper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.* O meras nugas! ſanè dices, lector æquiſſime.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, & mulctra, -æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumeſcit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ ſerpentes. Ibi terra non tumet foraminibus & cavernis viperarum Proprie: nam terrâ condunt ſe viperæ; aliæ autem ſerpentes ſaxorum aut arborum cavis. Virgil. cit. Italiam ſic laudat:

At rabidæ tigres abſunt . . . . .
Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.

De *viperis* quædam annotavi lib. 1. Od. 2. De *Euro* lib. 1. Od. 28.

Radat.] Devaſtet abradendo & auferendo ſegetes.

56. *Utrumque rege temperante cœlitum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æſtatem, frigus, & calorem.

57. *Non huc Argoo, &c.*] Terram hanc non adiérunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jaſonis amoribus, patriſque & patriæ prodition, totque veneficiis famoſa. Ite *Colchide* lib. 2. Od. 13. De argonautis deque Medea regis Colchorum filia, Epod. 3. Virgilius citatus ita canit:

Has loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Invertêre, ſatis immanis dentibus hydri,
Nec galeis denſiſque virum ſeges horruit haſtis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulêre Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemque incolentes, navigatione & mercatura celeberrimi: ac proinde non intulerunt illuc fraudes & avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torſerunt cornua.] Virgil. Æneid. 3. v. 549.
Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulyſſei.*] Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinoſi, ſuiſque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyſſis comites, de quibus lib. 1. Epiſt. 2. v. 24.

Laborioſa.] Ob longos per maria errores & labores. Epod. ſeq.

Laborioſi remiges Ulyſſi.

Jupiter

Jupiter illa piæ ſecrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit ſæcula: quorum
Piis ſecunda vate me datur fuga.

Scilicet *Jupiter eas inſulas reſervavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fudavit, ac deinde ferro ſæcula induravit. Iſtorum malorum fuga proſpera bonis concedi-tur, me vaticinium edente.*

ANNOTATIONES.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum ſæculum mutavit in deterius, ſcilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphoſ. 1. cap. 3, &c.

66. *Vate me.*] Non temerè, ſed numinum inſtinctu, ſic vobis ſuadeo ego Phœbi & Muſarum ſacerdos ac myſtes.

ODE XVII.

Ad CANIDIAM.

Veniam ab eâ petit ironicè; & hoc graviùs illam accuſat.

JAmjam efficaci do manus ſcientiæ: [487]
Supplex & oro regna per Proſerpinæ,
Per & Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare ſidera.
Canidia, parce vocibus tandem ſacris: [488]
Citumque retrò ſolve, ſolve turbinem.

Jam cedo potenti ſcientiæ; veniam peto, & oro per regnum Proſerpinæ, & per numen Dianæ minimè laceſſendum, & per codices incantationum vim habentium deducendi in terram aſtra cœlo abſtracta. O Canidia, tandem abſtine verbis execrandis: & quam primum converte retrorſum, con-

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis verſibus ſenariis.

1. *Jamjam efficaci, &c.*] Læſerat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui certè ad nos uſque non pervenerunt. Hoc verò carmine dum fingit illam exorare, acerbiùs vellicat & infectatur. *Non eſt palinodia, ut ſcripſêre; ſed ſimulata recantatio, in qua apparent opprobria manifeſta.* Scaliger Hypercritic. Porrò ſi vis, lector, hoc carmen ſeu Epod. ult. intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non ſine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus ſcientiæ.] Efficaciam agnoſco ſcientiæ magicæ, cujus vanitatem ante deriſeram. Vide Plin. l. 30. c. 1. & alibi: *Fraudulentiſſima hæc artium in toto terrarum orbe plurimùm valuit .... ſola tres artes alias imperioſiſſimæ humanæ mentis complexa..... Nata primùm è medicinâ ſpecie ſalutari ..... blandiſſimis promiſſis vires religionis addidit, atque admiſcuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de ſe ſciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus tribici vinculo, in tantum adolevit, ut hodiéque etiam in magna parte gentium prævaleat, & in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cæl. Rhodig. l. 9. c. 23.

2. *Regna per Proſerpinæ.*] Per Deas tibi maxime venerandas; per Proſerpinam Inferorum Deam: Dianam ſeu Lunam veneficiis præſidentem.

3. *Diana non movenda numina.*] Illa quippe *iracunda*, ut eſt in Epiſt. ad Piſones, ſeque ulciſci expedita: patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejuſque filiorum, lib. 1. Od. 12, & 21. lib. 3. Od. 22. Item ſuprà Epod. 5. huc pertinet quod lunatici vocantur, quos illa percuſſerit, dementeſque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*] Libros continentes diſciplinam magicam. Plin. loco mox cit. *orta ſine dubio in Perſide, à Zoroaſtre, ut inter auctores convenit..... Hermippus de eâ arte ſcripſit diligentiſſimè, &c..... Democritus illuſtravit..... Eſt & alia magices factio à Moſe, & Jamne, &c.* Hic unus e magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare ſidera.*] Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus ſacris.*] Deſine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò ſolve, ſolve turbinem.*] Legunt alii, *volve*. Senſus eſt: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te ad amorem tui impulſa, jam ſolvatur ac libera fiat. Is turbo ſeu trochus æneus, ferreus, ligneuſve erat.

Movit

verte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quam Myſorum exercitum ſuperbus inſtruxerat, & ſagittas acutas vibrarat. Trojanæ matronæ ſepeliérunt Hectorem bellicoſum feris volucribus & canibus damnatum. Poſtquam rex urbe diſcedens advolvit ſe pedibus Achillis, ebeu inexorabilis. Remiges Ulyſſis laboribus exerciti ſetoſos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: ac tum reſtituta ſunt ratio, ſermo, & priſtinus faciei decor. Abundè & plusculum à te ſum punitus, & dilecta valde nautis & negotiatoribus. En juvenilis abiit vigor, & color purpureus deſeruit oſſa cooperta cute tabidâ.

Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem ſuperbus ordinârat agmina
Myſorum, & in quem tela acuta torſerat.
Unxêre matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem.
Poſtquàm relictis mœnibus rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.
Setoſa duris exuêre pellibus [489]
Laborioſi remiges Ulyſſei,
Volente Circe membra: tunc mens & ſonus
Relatus, atque notus in vultus honor.
Dedi ſatis ſuperque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm & inſtitoribus,
Fugit juventas, & verecundus color.
Reliquit oſſa pelle amicta luridâ.

ANNOTATIONES.

illum ad arbitrium agitabant magi, rati à ſe pariter hominis cujuſlibet animum flecti quo cumque vellent. Sic apud Theocrit. Eidyl. 2. Pharmaceutria, *ut æneus iſte rhombus*, inquit, *vivitur ex Venere, ita ille vir ad noſtras fores vertatur.* Martial. lib. 9. Epigr. 30.

Quæ nunc Theſſalico Lunam deducere rhombo,
Quæ ſiet, &c.

Meminit & Lucretius.

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius.

Stamina rhombi ducitur ille rotâ.

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis oſtendit pervicaciſſimos exorari à ſupplicantibus.

Nepotem Nereium.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.] Rex ille Myſorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac tranſitu regni ſui. Itaque ad arma & manus ventum eſt. Ab Achille verò graviter vulneratus medelam non inveniebat; donec oraculum conſuluit; reſponſumque tulit, inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem ſe contulit, & ab eo curatus eſt ſeu haſtæ ejuſdem limatura, ſeu herbâ quadam ab Achille inventâ. Plin. l. 25. c. 5. *Invenit Achilles diſcipulus Chironis, quâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hâc ſanaſſe Telephum dicitur. Alii primùm æruginem invenîſſe, utiliſſimum empláſtris; ideoque pingitur ex cuſpide decutiens eam gladio in vulnera Telephi. Alii utroque uſum medicamento volunt.*

11. *Unxêre matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *luxêre*; eodem propè ſenſu: id eſt, quamvis interfectum Hectorem canibus & accipitribus dare inſepultum Achilles ſtatuiſſet: Priamo tamen ſupplicanti indulſit, conceſſitque illius cadaver, quod quidem matrona Trojanæ ex more unxerunt, ſepeliérunt, luxerunt, ac ſupremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*] Quia multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόνος, vel ἀνδροφόνης. Iliad.

13. *Poſtquam relictis mœnibus rex procidit, &c.*] Cùm digreſſus Trojâ Priamus ad Achillem ſupplex cum magnis muneribus acceſſit, impetravitque ab eo, ut filii ſui Hectoris condonaret ſibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setoſa duris, &c.*] Ulyſſis comites in porcos transformârat Circe per veneficia: at Ulyſſis precibus exorata in priſtinam formam illos reſtituit. Itaque exuerunt pelles ſetoſas, ac reſumpſerunt humanum ſtatum, vultum, ſermonem, rationis uſum, Homer. Odyſſ. 10. Virg. Eclog. 8. & Æn. 3. Ovid. Metam. 14. S. Chryſoſt. ait *maleficam Circen ita brutis voluptatibus ineſcâſſe Ulyſſis comites, ut ſi friſent porci.* Vide lib. 1. Epiſt. 2. v. 23. ibiq; annot.

17. *Circe.*] Hæc filia ſolis ac Perſes Nymphæ, veneficiis inclyta, herbarum peritiſſima. *Dîs etiam aſcripta*, ex Plin. l. 25. c. 2.

20. *Amata nautis, &c.*] Adeóque vile ſcortum, ſordidis hominibus expoſitum, & obviis quibuſcunque.

21. *Fugit juventas, &c.*] Eu per tuas vexationes amiſi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere ſibi juvenes, qui moniti erubeſcerent, non qui palleſcerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita ſcribens: *roborem juvenilem in veneficâ minus prudenter appellat verecundum.* Imò de ſeipſo loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ, ut probat contextus.

Tuis

Tuis capillus albus eſt odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, & dies noctem: neque eſt
Levare tenta ſpiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miſer,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsâ diſſilire næniâ.
Quid ampliùs vis? O mare, & terra, ardeo [490]
Quantum neque atro delibutus Hercules
Neſſi cruore, nec Sicanâ fervida
Urens in Ætnâ flamma: tu, donec cinis
Injurioſis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet ſtipendium?
Effare: juſſas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, ſeu popoſceris
Centum juvencos, ſive mendaci lyrâ
Voles ſonari. Tu pudica, tu proba
Perambulabis aſtra ſidus aureum.
Infamis Helenæ Caſtor offenſus vice,
Fraterque magni Caſtoris, victi prece,
Adempta vati reddidêre lumina.
Et tu (potes nam) ſolve me dementiâ. [491]
O nec paternis obſoleta ſordibus;
Nec in ſepulcris pauperum prudens anus

Crines mei per tua *pharmaca ſunt* facti: *nullæ* me *quies relaxat a pœnis. Nox premit diem, & dies noctem: neque licet recreare præcordia reſpiratione impedita. Itaque miſer cogor credere quod negâram*, nempe, *Sabellis incantationibus mentem* meam *moveri, & Marſorum carminibus caput diſrumpi. Quid ultrò petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Neſſi ſanguine, & plusquam Siculus ignis in ardente Ætna ſæviens. Egóne tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec ego ficca favilla abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quæ multa expectat me* denique? *Loquere: fideliter exolvam pœnas quaſcunque imperaveris; expetitus ad ſatisfaciendum, ſive petieris centum juvencos; ſeu volueris mendaci lyrâ à me decantari. Tu caſta, tu bona, inter ſidera fulgebis aſtrum inſigne. Caſtor & magni Caſtoris frater ob Helenæ infamiâ notata contumeliam irati ademerunt Fœtæ viſum*, quem ei reſtituerunt *exorati precibus. Tu quoque (nam potes) inſaniam depelle à me. O nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula ſciens diſpergere cineres novendiales in ſepulcris.*

ANNOTATIONES.

23. *Tuis capillus, &c.*] Ante tempus ſenex factus ſum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.*] Sabelli ſive Samnites artis magicæ & incantationum periti. Plin. l. 3. c. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixêre.*

29. *Marsâ næniâ.*] De *Marſis* veneficiorum magiſtris dixi in Epod. 5. De *nænia*, l. 2. Od. 1, in fine. Hîc verò næniam uſurpat Horat. pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Neſſi cruore.*] Vide Epod. 3. ſub finem, ibique annot.

32. *Sicana fervida Urens in Ætna flamma.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *furens*; nos cum aliis *urens* maluimus. De *Ætna* Siciliæ monte, *mont Gibel*, ejuſque incendiis ſanè prodigioſis, Juſt. l. 4, Gell. l. 17. c. 10. Virgil. Geor. 1. v. 472. Æn. 3. v. 555, 570. & alibi. Lucret. l. 6, fuſe. Plin. l. 2. c. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena & centena millia paſſuum arenas eructet flammarum globos.*

33. *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non deſines me incendere, & Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam inſignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13. & ſuprà Epod. 3. & 5.

36. *Quod me manet ſtipendium?*] Quid tandem perſolvendum eſt à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò ſolvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben. non ſecus ac Proſerpinæ vel Plutoni, lib. 2. Od. 14.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quaſi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helenæ, &c.*] Steſichorus Poëta (de quo lib. 4 Od. 9) maledicis verſibus ignominiam inuſſerat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Caſtor & Pollux Helenæ fratres (de quibus l. 1. Od. 3.) eam ulti, injurioſo vati oculos ademerant. Viſum tamen ei reddiderunt, veniam poſtulanti, & palinodiam ſeu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46. *Paternis obſoleta ſordibus.*] Sive ex adulterio nata, ſive è vili & ignobili ſtirpe propagata.

47. *In ſepulchris pauperum, &c.*] Divitum ſe-

Novendiales

pauperum! Tibi cor benignum; & manus innoxiæ; uteruſque tuus partui aptus; atque obſtetrix lavit pannos tuo ſanguine rubeos, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

Novendiales diſſipare pulvĕres!
Tibi hoſpitale pectus; & puræ manus;
Tuuſque venter partumeius, & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit;
Utcunque fortis exilis puerpera.

ANNOTATIONES.

pulchris cuſtodes adhibebantur adverſus magos & veneficos. Virgil. Æneid. 11.

Seminſtaque ſervant Buſta.

Illi verò pauperum cineres eruebant ac diſſipabant ſua veneficia peracturi.

48. *Novendiales.*] Sepulturæ iam datos, Servius ad Virg. Æn. 5. v. 64. *Apud majores*, inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuiſſet, ad domum ſuam referebatur; ibique ſeptem erat ſictibus: octavo die incendebatur; nono ſepeliebatur. Unde Horatius,*

Novendiales diſſipare pulveres.

Vide lib. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*] Fœcundus; vel propriè, pariens quaſi mejat abſque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde & *puerperam* mox vocat *fortem*, id eſt, minimè debilitatam. Quamobrem verò fœtus à ſe editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirùm alienos infantes ſurreptos alebant, quibus ad ſua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, & comminiſcuntur Canidiæ filium hunc fuiſſe ita nominatum, vel quaſi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor.

Tuo cruore rubros.] Quaſi verè parientis. Ironiam ſalſiſſimam ſingulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO.

Quorſum vota facis ad aures clauſas? Mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat ſcopulos ſurdiores ergo nautas ſpoliatos. Scilicet impune tu deriſeris Cotyttia myſteria revelata, amori libero conſecrata? Et tanquam pontifex Eſquilini

[492]

QUid obſeratis auribus fundis preces?
Non ſaxa nudis ſurdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus ſalo.
Inultus ut tu riſeris Cotyttia
Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?
Et Eſquilini pontifex venefici

ANNOTATIONES.

Metrum ſuperiori ſimile.

1. *Quid obſeratis.*] Canidiam reſpondentem ſibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non ſaxa nudis, &c.*] Saxa non ſurdiora ſunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempeſtatibus ſubvertitur mare, & ſcopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem fruſtrà tunc à rupibus implorant, ſic tu à me modò.

Nudis.] Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; ſed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, & vitam duntaxat incolumem petentes rectè Poëta exhibet.

3. *Salo.*] Σαλεύειν, *agitare*, item, *fluitare*, σάλος, *agitatio*, *mare*, &c.

4. *Tu riſeris Cotyttia Vulgata.*] Pleræque membranæ habent *Cocytia*, id eſt, infernalis à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce veneficia belle ſignificantur. Quod verò additur, *ſacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeóque reſtituendum; primuſque legendum cenſuerit. *Cotyttia*, id eſt, flagitioſa ſacra, promiſcui libidine turpia, Bacchi Orgiis ſimilia, quæ à veneficis celebrantur. Cotyttia Dea ſpurcitiæ & impudentiæ ab Athenienſibus, Corinthiis, Thracibus, aliiſque colebatur nocturnis ſacris omni libidinum genere infamibus, meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impie deſeris: nempe Epod. 5. & Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Eſquilini pontifex venefici, &c.*] Quaſi ſummus arbiter, ſacerdos, ac cenſor, jus habens cognoſcendi & judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeóque de ſacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Eſquilinam, vel in Eſquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Eſquilini.] Quia ſepulchretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirùm oſſibus

Impuñ

Impunè ut urbem nomine impleris meo? [493]
Quid proderit ditâſſe Pelignas anus,
Velociuſve miſcuiſſe toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrato miſera vita ducenda eſt, in hoc,
Novis ut uſque ſuppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus ſemper dapis:
Optat Prometheus obligatus aliti.
Optat ſupremo collocare Siſyphus
In monte ſaxum: ſed vetant leges Jovis.
Voles modò altis deſilire turribus; [494]
Modò enſe pectus Norico recludere:
Fruſtraque vincla gutturi innectes tuo,
Faſtidioſâ triſtis ægrimoniâ.

incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletâſſe vetulam Pelignam, aut proeptum venenum paraſſe, ſi tibi mors accidit lentior, quàm cupio? Atqui vita miſera infortunato protrahenda eſt tibi ad hoc tantùm, ut diutiùs novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater ſemper carens expetito cibo, requiem deſiderat: ſcit etiam Prometheus vulturi addictus. Siſyphus pariter cupit reponere lapidem in montis vertice. At non ſinit edictum Jovis. Sic & tu cupies jam te dare precipitem è celſis turribus; jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tadiosâ mœſtus collum tuum inſeres laqueo, ſed fruſtrà.

ANNOTATIONES.

vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vide ſuper. carm. ad finem.

Pontifex.] Ex Dionyſ. Halicarn. lib. 2. *Pontifices ſunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant ſacras omnes cauſas; privatiſque & magiſtratibus & miniſtris Deorum ſtatuunt, quæcunque ſunt ſacrorum non ſcripta atque incognita... Sacerdotes etiam omnes recenſent, eorumque famulos ac miniſtros, quibus utuntur ad ſacra, obſervant: ne quis peccet in ſacris legibus..... Et ſi quos animadvertunt peccantes, mulctant, at unumquodque negotium reſpicientes.* Hinc Plaut. Rudent. Scen. ult. *Libet, jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?*

7. *Impune ut urbem nomine impleris meo.*] Poſtquam ego te participem feci veneficiorum, & ſacrorum in Eſquiliis à me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam & ludibrium facias? Abſit: impune haud feres: dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditâſſe Pelignas anus?*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit ſenſus, ut Canidia dicat Horatio: Nihil tibi proderunt aliarum veneficiarum incantamenta, quibus te adverſus mea ſcripta voluiſti, conductis pretio Pelignis mulieribus: Poſteriori ſenſu, ipſa Canidia de ſe dicit: Ergone fruſtrà in opem vocarim Pelignas anus, quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuiſſe artem meam, quà ditantur paſſim; ſi ego ipſa non præſto, quod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marſis & Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociuſve miſcuiſſe toxicum.*] Hoc pariter ſi & aliâ ratione poteſt accipi, Vel Canidia dicit Horatio: Fruſtrà eſt, quod venenum tibi miſcuiſti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala & tormenta inferos nam vives, & vives ad ærumnas quaſlibet exantlandas, ita me volente. Vel ipſa ait, Quid prodeſt mihi præſentiſſimum venenum parare poſſe, cùm libet, ſi tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longiùs ac diutiùs te diſcruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi.* Pelops enim adverſus Oenomaum, tum contrà Myrtilum infidelis extitit. Vide l. 1 Od. 28. l. 2. Od. 13, & 18. & poſteà Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo l. 1 Od. 3. & 16. l. 2. Od. 13, &c.

16. *Siſyphus.*] Hunc mortalium aſſutiſſimum vocat Homerus. Theognis, *Si quis piura nôrit quam Siſyphus.* Cic. Tuſc. 1. n. 9. *Tentarem Siſyphi prudentiam.* Eſt & Proverb. *Siſyphi artes.* De eo jam l. 2. Od. 14. v. 20.

Optat collocare In monte ſaxum.] Ciceron. Tuſcul. mox citatus n. 18. *Mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus..... Siſyphus verſat ſaxum ſudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minime nanciſcentur illi quamvis callidiſſimi, Tantalus, Prometheus, Siſyphus: ita me obſtante, nec tu, qui auſus es mea ſacra deridere, tuamque ſuperbiam venditare.

18. *Voles modò.*] Sæpiùs mortem quæres, nec invenies, quandiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquiſito, de Noricis fodinis, Lib. 1. Od. 16. v. 9.

Vectabor

Ego verò tum infensis humeris inequitabo: orbisque vinctus audaciâ meâ. Numquid enimverò ego *quæ vaco commovere cereas effigies, quemadmodum ipse cupidus observâsti; quaque meis incantationibus devoco Lunam è cœlo; & combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatoriam potionem* conficere; nimirùm *desiteam* vanum *exitum artis adversum te inefficacis?*

Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nôsti curiosus, & polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderîque temperare poculum,
Plorem artis in te nil habentis exitum?

ANNOTATIONES.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum & calcatum premam.

23. *Meaque terra cedet insolentiæ.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nôsti curiosus.*] Quippe adfuisti, neque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

26. *Polo Deripere Lunam.*] Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil. Eclog. 8.

—— Sæpè animas imis excire sepulcris.

Tibull.

Hæc cantu findítque solum, manesque sepulcris
Elicit, & tepido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg. cap. 28. puella Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desiderique temperare poculum.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtrum vel misetra.*

29. *Plorem artis in te nil habentis exitum?*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius, *nihil habentis.* ἔχειν. Atticè valere & posse significat, inquit. Joan. cap. 25. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν, *in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis*: alii, *valentis*: alii verò *plorem artis* (supple, *causâ*, inquiunt) *nullum habentis exitum*: vel *nil habentis exitus*: afferuntque illud Virgilii. Æn. 11. v. 126.

Justitiane prius mirer, belline laborum?

Et ibidem, v. 280.

Letorve malorum.

Ubi certè subauditur ἕνεκα, *causa.*

Q. Horatii Flacci CARMEN SECULARE.

Pro Imperii Romani Incolumitate.

PHœbe, silvarumque potens Diana,
Lucidum cœli decus, ô colendi [495]

O Apollo, & Diana silvarum domina, illustre cœli ornamentum; O semper bo-

ANNOTATIONES.

Carmen seculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. 6. Horatii *Carmen seculare doctum, plenum, versum, laboratum, felix.* Anno ab urbe conditâ 736. quintos Augustus seculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulò impendit. imò tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut & sibi applaudere, & choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sacrum munus anteà exhortari non veritus sit. Duplici Ode hæc præstat, nimirùm vigesimâ primâ libri primi, & sextâ libri quarti; quam vulgus utramque seculare Carmen nihilominùs huc usque nuncupavit, sed perperàm. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut ritè canant Apollinis ac Dianæ laudes; in posteriori verò de se ipse & magnificè quidem loquitur Poëta. Quæ plane esse contra rationem hymni, in quo laudari tantùm Deos atq; invocari decet, nemo negaverit.

Porrò quæ ad ludos seculares attinent, pauca saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primò quidem Princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris istarum cæremoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludi. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremò in, ede Palatinâ ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros divisi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocarunt seculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio, & prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus spoponderat. Quapropter curandorum istorum causâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, posteà Decemviri, demùm Sylla Dictatore Quindecimviri creati sunt. Ludos seculares institutos à Numâ Pompilio alii scribunt, alii à Valerio Poplicolâ, alii veriùs longè post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos: alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. 11. *Iisdem Consulibus ludi seculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto & sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt . . . (sedente Claudio Circensibus ludis, &c.) Domitianus quoque edidit ludos seculares: iisque attentiùs affui sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantiâ refero: sed quia collegio Quindecimvirum antiquitùs ea cura, & magistratus potissimum exequebantur officia cæremoniarum.* Sueton. Claud. c. 21. *Fecit & seculares ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multò post, diligentissimè annorum ratione subductâ, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est, (observa lector ritum solemnem) invitantis more solemni ad ludos quos nec spectâsset quisquam, nec spectaturus esset: cum supereſſent adhuc qui spectaverant, & quidam bistrionum producti olim, tunc quoq; producerentur.* Idem Domitian. c. 4. *Fecit & ludos seculares, computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat.* Vide Dion. l. 54. Censorin. c. 5. de die natali

norandi & honorati, concedite quæ rogamus diebus solemnibus istis: in quibus carmina Sibyllæ jubent puellas eximias & pueros castos hymnum decantare numinibus, à quibus proteguntur septem colles. Sol omnia conservans, qui splendido curru lucem producis & aufers, diversusque & idem oriris, utinam nihil queas aspicere excellentius civitate Romanâ. O Ilithyia, benignè procurans temperstivos partus

Semper, & culti, date quæ precamur
Tempore sacro:
Quo Sibyllini monuêre versus [496]
Virgines lectas puerosque castos 6
Diis, quibus septem placuere colles, [497]
Dicere carmen.
Alme sol, curru nitido diem qui
Promis & celas, aliusque & idem 10
Nasceris; possis nihil urbe Roma
Visere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres,

ANNOTATIONES.

Valer. Maxim. l. 2. c. 4. Alex. ab Alex. l. 6. c. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyll. carm. ab Opsopœo edita. Zosim l. 2. histor ubi sic etiam scribit: *Eodem sacrificio ad tempus neglecto, cum rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus ludos renovavit, facto antea, L. Censorino & M. Manlio Puelio Cos.*

1. *Phœbe, silvarumque potens Diana.*] Dii quidem omnes in ludis secularibus coli debebant: præcipuè verò invocabantur isti tanquam ἀλεξίκακοι & averruncі malorum: tum quod annum Sol, menses Luna regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2. *Lucidum cœli decus.*] Apollinem pariter & Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

3. *Colendi Semper & culti.*] Hi quippe ab omni ævo Romanis religiosè culti, velut Romani conditores Imperii. Unde posteà, *Roma si vestrum est opus, &c.*

4. *Tempore sacro.*] Hisce diebus festis secularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

5. *Sibyllini monuêre versus, &c.*] Ritus, ut dixi jam, secularium sacrorum Sibyllæ carminibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit. ità canit ille:

Μεμνῆσθε Ῥωμαῖε, καὶ ἃ μάλα λίσσεται αὐτὸς,
Μεμνῆσθε τὸ πάντα· θεοῖς μὲ ἀθανατοῖσι
Ῥέζειν ἐν πολέμῳ καὶ θύειν ἁπλετον ὕδωρ, &c.

De Sibyllis ac Sibyllinis versibus fusè differui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiêre nuper eruditissimæ de his lucubrationes Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici Parisiensis, Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus egregiè asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam; quæ cùm diutissimè vixerit, & per varias orbis regiones sit peregrinata, atque in singulis commorata & vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecit.

6. *Virgines lectas puerosque.*] Benè vocat *lectas* & eximias. Nam præterquàm quòd illi debebant esse in primis nobiles, etiam jubebantur esse patrimi omnes & matrimi, id est, parentem utrumq; habere superstitem ac viventem. Quorsum verò? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus ritè canendis placandisq; numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut irati vitam ademissent. Nimirùm ea veteribus insederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Tit. Liv. l. 37, &c. Vide & l. 1. Od. 21. l. 4. Od. 6.

7. *Diis quibus septem placuere colles.*] Dii tutelares, præsides, custodes urbis ac gentis Romanæ ipsorum auspiciis conditorum. Romam septem collibus inædificatam esse nôrunt omnes; sive ejus pomœrio colles septem contineri, nempe Aventinum, Esquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol, Macrob. Saturnal. l. 1. c. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.] Quadrigis vehi sol terram circùm poëtis dicitur.

10. *Aliusque & idem Nasceris.*] Idem est sol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius est ab hesterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præsides recensetur, imò eadem est cum Lucina, Dea qua parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt. Hom. Paus. Dionys. Halic. Plato. Col. Rhodig. l. 21. c. 24. ita scribit: *Ilithyia, sive εἰλείθυια ex Hyperboreis appulsa Delum Latona effuit parienti, teste Pausania. Hinc rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, à quibus didicerint cæteri. Dictamnum herbam juvare insigniter fœcunditatem aiunt.*

Sive

Sive tu Lucina probas vocari
Seu genitalis.
Diva, producas ſobolem, patrumque
Proſperes decreta ſuper jugandis [498]
Feminis, proliſque novæ feraci
Lege maritâ:
Certus undenos decies per annos
Orbis & cantus referatque ludos
Ter die claro, totieſque gratâ
Nocte frequentes.
Voſque veraces cecinisſe Parcæ,
Quod ſemel dictum eſt, ſtabiliſque rerum
Terminus ſervat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecoriſque tellus
Spiceâ donet Cererem coronâ: [499]

ſeu Lucina ſeu genitalis amas nominari, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica, & promove Senatuſconſulta de jungendis connubio mulieribus, & lege maritali novæ ſobolis fertili. Circulus etiam centum & decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parcæ, quæ ſemel ſtatuta verè prænunciaſtis, & fixus ordo rerum cuſtodit, proſpera fata additæ jam tranſactis. Terra frugibus fœcunda & gregibus det Cereri coronam e ſpicis.

ANNOTATIONES.

ὠδῖνιον· *atque ob id corollas Ilithyiæ ex dictamno contexi ſuetas, obſervatum. Ilithyiæ muktis Luna credita eſt, eamque vitem ac hyſizonon adeſſe parturientes precabantur.* Hæc ille. Ejus meminerunt & Heſiod. Theog. Pindar. Nem. Od. 7. init.

15. *Lucina.*] Sic dicta quod prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quòd adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum ſolis calore fœtus animatur, ſic nutritur humore lunæ & gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëtâ noſtro dicatur *maturos aperire partus lenis.* Vide l. 3. Od. 22. & l. 4. Od. 6. ſtroph. penult. annot.

17. *Producas ſobolem.*] Romanam gentem adeóque potentiam auge, amplifica.

18. *Decreta ſuper jugandis Feminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, ſupplendoſq; exercitus. Cenſorum jus & officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege maritâ.*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, & poſt ludos iſtos ſeculares annis 25. lata eſt; ſed Juliam maritalem, ſeu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam, quæ conjugatis præmia, pœnas autem adverſus cœlibes decernebat: præterea ingenuis quibuſlibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. l. 1. c. 6. Cicer. de legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal. Suet. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam, ut poſt evolutum rurſus certum illud ſpatium annorum centum ac decem, quod ſeculum appellatur, referantur & repræſententur iterum ac deinceps ludis iſtis ſimiles, ſemperq; adeò floreat urbs & Imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis ſeculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini verſus,

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἰὴν χρόνος ἀνθρώποισι,
Ζωῆς, εἰς ἑτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων, &c.

23. *Ter die claro, totieſque Nocte.*] Tenis diebus ac totidem noctibus perſeverabant ludi ſeculares, ut ante jam annotavi.

25. *Voſq; veraces cecinisſe Parcæ.*] Lucinæ ſive Ilithyiæ ſubjungit Parcas. His nimirùm aſſidere illam ſcribit Pindar. Od. 7. Nemeantè cit. Εἰλείθυια πάρεδρος Μοιρᾶν βαθυφρόνων παῖ Ἥρας χρύσεια τέκνων, &c. *Ilithyia aſſidens Parcis profundè cogitantibus, fil a Junonis, genitrix liberorum, &c.*

26. *Stabiliſq; rerum Terminus ſervat.*] Quidam legunt, *ſervet:* ſed vix contextus eam ferret lectionem. Alii, *hæret*, Nihil clarius noſtrâ illâ lectione. Senſus eſt: O Parcæ quæ veraciter præuliſtis ac profertis id *quod ſemel* à Jove *dictum*, ſtatum & ſancitum eſt, præſertim de Imperii Romani æternitate, Virg. *Imperium ſine fine dedi:* quod quidem hactenus *ordo rerum ſtabilis ac terminus ſervat*, conſtitutæ jam Romanorum potentiæ & gloriæ novam ſemper adjungite. Vel ſi mavis generaliter accipere: Parcæ quæ verè ceciniſtis id *quod ſemel dictum*, quodq; immutabili neceſſitate fixum oportet ſervari, conceſſam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*] Hoc debitum & aptum munus pro acceptâ frugum abundantiâ, Tibull. lib. 1. Eleg. 1.

Flava Ceres, tibi ſit noſtro de ſpicea ſerto
Spicea.

Et l. 2. Eleg. 1.

Spitis tempora cinge Ceres.

Salubres aquæ & aër Jovis alant fœtus. Phœbe ſagittis reconditis clemens & benigne, exaudi pueros ſupplicantes: ô Luna bicornis, aſtrorum princeps, exaudi virgines: Si quidem *Roma eſt veſtrum opus, & ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt caterva Trojanæ, homines juſſi mutare domicilia & civitatem; quibus pius Æneas viam tutam*

Nutriant fœtus & aquæ ſalubres,
Et Jovis auræ.
Condito mitis placiduſque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas:
Roma ſi veſtrum eſt opus, Iliæque
Littus Etruſcum tenuere turmæ,
Juſſa pars mutare lares & urbem [500]
Soſpite curſu;
Cui per ardentem ſine fraude Trojam

ANNOTATIONES.

31. *Nutriant fœtus & aquæ ſalubres, Et Jovis auræ.*] Aërem & aquas peſtilentes deprecatur: oratque ne *tabida membris, corrupto cœli tractu, miſerandaque veniat arboribuſque ſatiſque lues, & lethifer annus*: ut ait Virg. Æneid. 3. v. 138. Hor. lib. 1. Od. 21.

Hic bellum lacrymoſum, hic miſeram famem
Peſtemque à populo & principe Cæſare in
Perſas atque Britannos
Veſtrâ motus aget prece.

32. *Jovis auræ.*] Hinc Virgil. Eclog. 3. *Jovis omnia plena*, Macrob. in Somn. Scip. c. 17. Jupiter pro cœlo ponitur; & Juno pro aëre, Joviſq; conjux; quia aër ſcilicet inferior, cœlo eſt ſubjectus velut aëri ſuperiori. Idem Saturnal. l. 3. c. 4. *Eſſe autem medium æthera Jovem, Junonem verò imum aëra*, aiunt, &c.

33. *Condito mitis placiduſque telo.*] Contrà exerto vel intorto metuendus ac terribilis, l. 2. Od. 10. ſtroph. penult. Adde quod antè annotavi, ita veteribus ſuperſtitioſe exiſtimatum, mortalium neminem interire, aut morte mactari, niſi Apollinis aut Dianæ telis percuſſum. Vide Macrob. l. 1. Saturnal. c. 17. ubi Apollinis arcu & ſagittis Solis radios ſignificari, morboſque hinc vel ſanitatem ab eo immitti creditum olim, probe aſſeritur.

34. *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in ſeparatos hinc & illinc choros diſtributi, & ſic juſſerat Sibylla:

... Χωρὶς ἢ χόροι χόρον αὐτοὺ ἔχοιεν,
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην φάλαγξ·
ἀλλὰ γονήων
Πάντων ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς
ἔτι φῦλον.

Seorſim verò puellæ chorum ipſæ habeant,
Et ſeorſim puerorum maſculus ordo, ſed parentum
Omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus extat.

35. *Bicornis Luna.*] Non temere hoc epitheton, imo proprium maximè. Nam tempore novilunii agebantur ludi ſeculares, & carmen illud ſeculare concinendum erat *ad bicornem lunam*.

37. *Roma ſi veſtrum eſt opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quod Æneas Apollinis oraculo obſecutus venit cum ſuis in Italiam, ibique conſedit.

38. *Littus Etruſcum.*] Italicum, Tiberinum littus.

39. *Juſſa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non ſine grati ac religioſi animi teſtificatione apud ipſum numen referuntur. Virg. Æneid. 3. v. 88. ſic Æneas Phœbo:

.... *Quove ire jubes? ubi ponere ſedes?*

Phœbus autem ſic Æneæ reſpondet:

Dardanida duri, quæ vos à ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Et v. 160. ſic monent Penates Dii Apollinis reſponſa interpretantes:

Mutandæ ſedes . . . . ſurge, age . . . . . .
. . . . Coritum, terraſque require Auſonias.

Et poſtea:

Ibitis Italiam, portuſque intrare licebit.

39. *Pars.*] Proprie. Nam & Trojanorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æneid. 1.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Troianorum parti à te, Apollo, juſſæ novas quærere ducē Æneâ ſedes, is dux te adjutore, tutum *mavit iter*, longum fugæ laborem, ut ipſe juſſus erat, minimè deſerens. Virg. Æn. 3. v. 160.

Per ardentem, &c.] Virgil. Æneid. 2.

..... flammam inter & boſtes
Expedior: dant tela locum; flammæque recedunt.

Sine fraude.] Impunè, ſine noxâ & damno ſui aut ſuorum. Vide l. 2. Od. 19. v. 20.

Caſtus

Caſtus Æneas patriæ ſuperſtes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ,
Dii ſenectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne.
Quique vos bobus veneratur albis [501]
Clarus Anchiſæ Veneriſque ſanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hoſtem.
Jam mari terrâque manus potentes
Medus, Albanaſque timet ſecures:
Jam Scythæ reſponſa petunt, ſuperbi
Nuper, & Indi.
Jam fides, & pax, & honor, pudorque
Priſcus, & neglecta redire virtus

paravit inter incenſam Trojam illeſis, ipſeque poſt patriam ſtans, ampliora donaturus quàm relicta fuerant. O Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem ſenectuti, populo denique Romano divitias, ſobolem, gloriam integram. Illuſtris verò progenies Anchiſæ & Veneris, quæ modò juvencis candidis vos colit, regnet ſuperior boſte bellum inferente, mitis autem erga ſubjectum. Jam terrâ marique Partibus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulò ante ferociores. Jam fides, & pax, & honor, atque antiquus pudor, & virtus contempta remigrare non

ANNOTATIONES.

43. *Daturus Plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiſerat per Deos Penates, ibid. Æneid. 3. antè cit.

..... Venturos tollemus in aſtra nepotes
Imperiumq; urbi dabimus; tu mœnia magnis
Magna para . . . . . .
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis atque ubere gleba.

Itaque Æneas eo reſponſo fretus, Trojanis militibus ſpondet majora in Italiâ, quàm quæ in Troade reliquerant & amiſerant.

45. *Dii probos mores.*] Vide quàm recta & juſta petat. Quòd autem Romanæ genti precetur *rem* ſeu opes, meminit eas eſſe quaſi nervum Reipublicæ; quòd *prolem*, Imperii populique perennitatem exoptat: quòd *decus*, id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos *ſemper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis* extitiſſe.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiaria ſunt ac ſigillatim pro Cæſare Auguſto vota. Is nimirùm *Anchiſæ Veneriſque ſanguis*: nam Auguſtus à Julio Cæſare, Julius ab Iulo, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchiſe ac Venere prognatus. Quanquam & hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Æneâ propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter & Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus candidæ victimæ: Junoni Juvenca nitida; Terræ ſcrofa nigra; Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim iubebant Sibyllina carmina, apud Zoſim. Hiſtor. l. 2. jam cit.

Λέγει τοῦτο ὁ Διὸς ἐκ βωμῶν ἀγίδων.
Ἤμαρ μὲν ὅτε νυκτὶ, &c.

51. *Bellante prior, jacentem Lenis in hoſtem.* Virgil. Æneid. 6. v. 851.

Tu regere Imperio populos, Romane, memento.
. . . . . .
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.

54. *Medus.*] Vide lib. 4. Od. 5. & 14. Dio lib. 54. Paul. Oroſ. lib. 4. cap. 21. Sueton. Octav. cap. 21.

Albanas timet ſecures.] Romanorum majores Albæ priuſquam Romæ regnârunt. Hinc *Albanas* pro *Romanas*. Virgil. Æneid. 1.

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo.
. . . . . .
Regnumque ab ſede Lavini,
Transferet, & longam multâ vi muniet Albam,
Et anteà : *genus unde Latinum,*
Albanique patres,

Porrò *ſecures*, inſignia Magiſtratuum, pro poteſtate ac majeſtate poni, notum etiam ſciolis.

55. *Scythæ reſponſa petunt.*] Auguſti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Suprà cit. l. 4. Od. 5. & 14. mox cit. Flor. l. 4, c. ult. &c. De Scythis, l. 1. Od. 19. l. 2. Od. 9. l. 3. Od. 24.

56. *Indi.*] De his anteà l. 1. Od. 12, &c. Oroſ. in fine l. 6.

58. *Neglecta redire virtus Audet, &c.*] Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quòd Poëtæ ſcribunt, invaleſcentibus vitiis Aſtræam terræ

dubitat: & abundantia refert cornu felix procedit. Apollo vaticinio & arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus, qui arte medicâ sublevat ægrotantia corporis membra, si placidè intuetur arces palatinas, in lustrum sequens ac meliorem semper ætatem propaget Imperium Romanum, Italiamque prosperet. Diana verò quæ Aventino monti præsidet, & Agido, suscipiat vota Quindecim-virum, atque propitias aures præbeat juvenum precibus. Ego chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Diana, domum vosero bonam certamque fiduciam, in talia consentire Jovem & Deos universos.

Audet; apparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur, & fulgente decorus arcu [502]
Phœbus, acceptusque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, & votis puerorum amicas
Applicet aures.
Hæc Jovem sentire Deosque cunctos, [503]
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus & Phœbi chorus, & Dianæ
Dicere laudes.

ANNOTATIONES.

reliquisse, & in cœlum evolasse. At cum ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Met. 1. c. 4.

Fugêre pudor, verumque, fidesque, &c.

Quod è Theognide expressum videtur, ὤχετο δὲ πίστις, abiit fides, &c.]

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.] Ἀργυρότοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. 12. v. 394.

Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo,
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.

62. *Acceptusque novem Camœnis.*] Utpote musicæ, lyræ, carminumque inventor ac Deus.

63. *Qui salutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. 1. Metam. c. 9. ita de se jactat Phœbus:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis.

Vide & Macrob. lib. 1. cap. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In suo palatio ædem Apollini fecerat Augustus, cum bibliothecâ & porticu. Vide l. 1. Od. 31. Porrò in hac æde Palatinâ canebatur Seculare Carmen tertio die ludorum, ut observat Zosim. antè cit.

67. *Alterum in lustrum.*] Vel accipe *lustrum* simpliciter pro spatio quinque annorum, atque adeò synecdochicῶς, pro tempore sequenti: vel figuranter & præcipuè, pro altero seculo; nam ludis secularibus fiebat insignis lustratio. Zosim. cit.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus unus erat è septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Dianæ preces virorum Curet.*] Quindecim viri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, & officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, ceu calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes & expiationes edicere, sacris faciendis præesse, cæremonias exequi, libros & carmina Sibyllarum tueri; &, quod facit ad rem præsentem, ludorum secularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 16.

73. *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, rata habere vota nostra.

75. *Chorus.*] Licet è multis personis chorus constet, unius tamen partes agit ac sustinet. Epist. ad Pison. v. 193.

Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat.

APPEN-

APPENDIX

Ad noſtras ANNOTATIONES *in Libros* Odarum, *ſeu* Carminum HORATII.

QUONIAM pleriſque locis attulimus Julii Cæſaris Scaligeri cenſuras; & grave eſt à tanto viro notari: ne quis ob id fortaſſe vel quidquam detrahendum arbitretur de ſummâ laude, quam à tot ſeculis meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum, velut quadam Zoili veſaniâ percitum, adverſus Lyricorum Principem debacchatum eſſe; operæ pretium duximus hîc deſcribere integram illuſtris Hypercritici ſententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipſe æſtimârit. Sic habet Poët. lib. 6. *Eſt Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratiſſimus. Nam in Lyricis quem ſonum, quos numeros, quam majeſtatem quæſivit, obtinuit: quæ omnia cùm in aliis neglexit operibus, omiſit ſine gloriæ diſpendio: quam puritatem, elegantiam, venuſtatem in utriſque appetiit, conſecutus eſt.* Et poſteà: *Nunc ad politiſſima ejus carmina contemplanda tranſeamus: in quibus conſiderandis major laudis & admirationis, quàm caſtigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores ſunt omni non ſolùm vituperatione, ſed etiam laude: neque ſolo dicendi genere humili, quemadmodum ſcripſit Quintilianus, contenti: verum etiam ſublimi maximè commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Poſt ignem æthereâ domo
Subductum, macies & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique priùs tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

Item iſtis? Scriberis vario fortis, & hoſtium
Victor, Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè ſcripſerit. &c.

Item? Sub lacrymoſa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem & Lycias proriperet catervas,

Item? Permitte Divis cætera, qui ſimul
Stravêre ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni,

Hæc & alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ, vel acri
Tibiâ ſumes celebrare, Clio?
Quem Deum, &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta & viceſima. Triceſima verò prima adeò aſſurgit, ut facilè probet judicium noſtrum. Nec inferior triceſima quintâ.

Porrô 2. Lib. prima Ode eſt altiloqua, ſicut & quinta decima. Par ſpiritus in undeviceſimâ & in ſequenti.

Sed & 3. Lib. prima dicendi genere magnifico ſtructa eſt, pariter & ſecunda. Tertia verò graviſſima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin ſexta quoque altiſſimè ſonat. Haud paulò minor ſexta decima. At viceſima nona incipit leniſſimè: tum verò ſemper aſſurgit eò uſque, quò nemo aliorum pervenire poſſit. Ultima ejuſdem libri miſcuit etiam faſtum cum majeſtate.

Quarta Lib. 4. profectò aliarum nulli cedit magniloquentiâ. Quam quæ ſequitur, tametſi eò non aſpirat, in eadem tamen luce verſatur; ſicut & ſexta, quæ ſimul nitore quodam venuſtatis perfuſa eſt. Nona altior & ſeverior: qualis & quarta decima: nec minor eam ſequens.

Quæ recenſere coactus ſum, ut virum maximum atque etiam cum ipſo Pindaro in hiſce conferendum à calumniâ vindicarem. Nam & Pindaro accuratior eſt, & ſententiis crebrior, neque ſibi, ut ille, indulgens; ſed non ſine auditoris reverentiâ, audax ad eam præſtandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo ſit. In eo nihil laxum eſt, nihil hiat: omnia cohærent, ita ut unum tota illa eſſe videantur.

Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi ſtylo, ut

Vitas hinnuleo me ſimilis Chlcë, &c.
Et Nec ſit ancillæ tibi amor pudori: &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mœcenas atavis edite regibus: &c.
Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tantæ ſunt venuſtatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerint ſpem talium ſtudiorum.

Inter alias verò, duas animadverti, quibus ne ambroſiam quidem, aut nectar dulciora putem. Altera eſt 3. *Lib.* 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona* Lib. 3. Donec gratus eram tibi. *Quarum ſimiles malim à me compoſitas, quam Pythionicarum multas Pindari & Nemeoniçarum: quarum ſimiles malim compoſuiſſe, quàm eſſe totius Tarraconenſis rex.*

At tametſi tam magnificè de Horatii Carminibus ſentio: tamen dabunt ingenuo nobilique pudori noſtro veniam ſtudioſi, ſicubi etiam optavimus potiora.

V. CL.

V. Cl. Andr. Dacerii PRÆFATIO IN HORATII SATIRAS.

De Origine & Progreſſu Satiræ Romanæ, *& quas Mutationes ſubierit.*

HORATII *Satiras* duobus Libris comprehenſas, nunc *Sermones*, nunc *Satiras*, nullo diſcrimine appellavit ipſe, verùm quum *Ideas* modis quibuſdam diſtinctas animo repræſentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, ſi, quid antiqui Romani per *Satiram* intellexerint, exponam. Primus doctiſſimus Caſaubonus, atque adeò ſolus in eo feliciter operam poſuit, ut demonſtraret quæ & qualis eſſet Poëſis Satyrica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Eſt ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimùm adjutum fuiſſe.

Hic enim eſt fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideò nobis præiverunt, ut in ſpiſſis antiquitatis tenebris facem ſuccedentibus præferrent. Non tamen in ſuperiores ita oculi defigendi, ut propriis greſſibus non etiam attendamus: per illas enim incedunt aliquando ſemitas, in quibus non tutum ſit eos ſequi: id quod & ego hîc cavi, ſæpe vias parum tritas ſecutus, ut in progreſſu patebit.

Eſt autem Satira quædam Poeſeos ſpecies aliis quam Romanis prorſus incognita, nec ullâ cum Satyricâ Græcorum poëſi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cum ſcribit Lib. I. Cap. X. *Satira quidem tota noſtra eſt.* Inde eſt quod Horatius Sat. X. Lib. I. v. 66. *Græcis intactum carmen* dixerit.

Ecce

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini *Saturum* uſurpabant pro *pleno*, cui ad perfectionem nihil deeſſet: hinc *Satur color* cum lana colorem plenè combibiſſet, nec quicquam ad tincturam adjici potuiſſet. Ex *Satur* factum *Satura*, quod etiam *Satira* per *i* efferebant, quemadmodum *Maximus* & *Maxumus*, *optumus* & *optimus*. Eſt igitur *Nomen Adjectivum*, quod relationem habet ad *Subſtantivum* ſubintellectum: dicebant enim priſci *Saturam* ſubintelligentes *lancem*. Erat autem *Satura lanx* vas (Gallicè *un baſſin*) omne genus fructibus repletum, quos Cereri quotannis & Baccho ut totius anni proventuum primitias offerre ſolebant; cujuſmodi oblationes ex variis generibus inter ſe confuſis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant πανκαρπὸν θυσίαν, πανσπερμίαν, & in leguminibus φυλλίαν. Diomedes Grammaticus accuratè & hunc Romanorum morem, & vocis *Saturæ* naturam explicavit his verbis, *Lanx referta variis multiſque primitiis Sacris Cereris inferebatur, & à copia & ſaturitate rei* Satura *vocabatur. Cujus generis* lancium, *& Virgilius in Georgicis meminit, cum hoc modo dicit,*

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Et ——— *lanceſque & liba feremus.*

Deinceps ad alia miſcellanea tranſlata eſt, Feſt. *Satira cibi genus ex variis rebus conditum.* Migravit inde ad ea, quæ mentis & ingenii ſunt, nam *leges Saturas* nuncupabant, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut *Legem Juliam*, *Papiam*, *Poppæam*, quæ dicebatur *miſcella*, quod idem eſt cum *Satura*, unde profecta eſt & illa locutio *per Saturam legem ferre*, cum non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis ſententiis, omnes ſimul & promiſcuè ſententiam ferebant, quod propriè dicebatur per *Saturam ſententias exquirere*, quomodo poſt Lælium locutus eſt Salluſtius. Neque hîc conſtiterunt, etiam *libros* quoſdam hac appellatione inſigniverunt, ut Peſcennius Feſtus, qui *Hiſtorias Saturas* vel *per Saturam* nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio ſibi perſuadebit Horatii opera hinc traxiſſe nomen, *Satiraſque* appellatas, quod *multis & variis rebus hoc carmen refertum eſſet*, quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum eſt, cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui tranſitum præberent, ſtatim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant in alias res, quæ propinquiùs *Horatii Sermones* contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum ſecuturi ordinem, qui ipſi Caſaubono in mentem non videtur veniſſe, quippe rem eâ luce perfundet, ut nulla ampliùs cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorarent, caſu dum dies feſtos per licentiam & laſciviam agitarent, in Verſus Saturnios & Feſcenninos inciderunt, qui poſtea in Scenis per centum & viginti ferè annos locum ſuum tutati ſunt.

Fuerunt iſti Verſus impoliti & parum numeroſi utpotè ſubitanei, & à populo fuſi adhuc rudi & aggreſti, quique non alium magiſtrum noſſet, quam Cererem & Bacchum. Hoc genus carminis implebant cavillationes

nes & opprobria ruſtica, adhibitis Geſticulationibus & Saltationibus ridiculis. Rem intelliges, ſi ob oculos tibi proponas bonos de pago viros ruſticorum more ſaltantes, ſeſe mutuò extemporaneis conviciis inſectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conſcii ſunt. Hoc eſt quod Horatius dicit Epod. I. Lib. II.

Feſcennina per hunc inventa licentia morem
Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit.

Infrænam hanc & impotentem licentiam excipit non ità pòſt alius generis carmen, caſtigatius quidem illud, ſed refertum etiam dicteriis ad movendum riſum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiſerit: comparuit hoc carmen ſub Satiræ nomine ob varietatem ſuam, quæ quidem Satira certos habuit *modos*, i. e. muſicam & congruentem motum, relegatis geſtibus minùs honeſtis. Titus Livius, Lib. VII. *Vernaculis artificibus, quia* Hiſter *Tuſco verbo* Ludio *vocabatur, nomen* hiſtrionibus *inditum, qui non, ſicut antè, Feſcennino verſu ſimilem compoſitum temerè at rudem alternis jaciebant, ſed impletas modis Satiras, deſcripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant.* Non abludebat hæc Satira à noſtris *Farces* pudentioribus, ubi promiſcuè & Spectatoribus & Actoribus, Scenico ſale defricabantur auriculæ.

Atque ita ſe habebat res Scenica; cum *Livius Andronicus* ad *Comœdias* & *Tragœdias* ad Græcorum imitationem conſcribendas primus animum appulit: quæ cùm eſſet oblectatio & liberalior & abſolutior, mox huc undique catervatim concurſum eſt, neglectâ ad tempus *Satirâ*, quam tamen paulò pòſt reprehenſam, erant qui Comœdiis jam peractis non abſurdè ſubnecterent (quod Galli in ſuis *Farces* hodieque faciunt) Attellanis certè, mutato tum primùm *Satirarum* nomine in *Exodia*, quod in poſterum manſit.

Atque hæc fuit prima & antiquiſſima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quæ quanquam à primâ multum diſcrepabant, ei tamen quaſi enatæ ſuffragines ortum ſuum referebant, quod quàm breviſſimè potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno poſtquam Livius primas dediſſet fabulas, natus eſt in Italiâ Ennius: qui cùm adoleviſſet, & diligentiùs conſiderâſſet, quantoperè hujuſmodi Satiris delectaretur populus, rectè & id vidit, Poëmata, quæ licet Theatro non deſtinarentur, ſuffuſos felle ſales & dicteria Satirarum mordacia conſervarent tamen, non poſſe non placere populo. Periculum fecit; edidit *Sermones* quos Satiras ſervato antiquo nomine appellavit. Erant hi Sermones Horatiani, quod ad argumentum & varietatem rerum per omnia ſimiles: Excepto, quòd Ennius ad quorundam Græcorum, ipſius etiam Homeri exemplum, id ſibi juris ſumpſerit, ut plura carminum genera, confuſis *Hexametris*, *Iambicis*, *Trimetris*, & *Tetrametris Trochaicis*, commiſceret, ut ex fragmentis, quæ ſuperſunt, ſatis liquet.

Videſis Tetrametrorum exemplum ab Aulo Gellio conſervatum, dignum ſanè, quod ob eximiam pulchritudinem hîc reponatur.

Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum,
Nequid expectes amicos, quod tute agere poſſis.

Annu-

Annumeraverim porrò *Ennii Satiris* alteram illam ſpeciem Verſuum, qui eâ ſunt venuſtate, eâ elegantiâ, ut ſeculum longè ſuperare videantur. Rem non ingratam fecero, ſi Lectoris oculis ſubjecero.

Non habeo denique nauci Marſum Augurem,
Non vicanos Aruſpices, non de Circo Aſtrologos,
Non Iſiacos Conjectores, non Interpretes ſomniûm:
Non enim ſunt ii, aut ſcientiâ, aut arte Divini,
Sed ſuperſtitioſi vates, impudenteſque harioli,
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
Qui ſui quæſtûs cauſsâ fictas ſuſcitant ſententias,
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.

Plurima ex his Satiris deſumpſit Horatius, ut manifeſtum erit notas noſtras conſulenti.

Poſt Ennium ortus Pacuvius, Satiras ipſe quoque ſive Avunculum, ſive Avum per matrem imitatus, ſcripſit.

Natus eſt Lucilius eo tempore, quo maximè florebat Pacuvius. Compoſuit & ille Satiras, ſed quibus novam novatâ ſcribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem propiùs exprimere voluerit: cujus admodùm imperfecta ex priſcâ Latinâ Satirâ haberi poterat notitia, quale ſcilicet faceret carmen, quod ſola Natura dictitaverat, antequam injecta eſſet Romanis Græcos imitandi, eorumque ſpoliis ſe locupletandi, cogitatio. Ex quibus facile intelligi poteſt illud Horatii, Sat. I. Lib. II.

——— *Quid, cum eſt Lucilius auſus*
Primus in hunc operis componere carmina morem?

Noli putare Horatium voluiſſe dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas: cùm Lucilium præceſſerint Ennius & Pacuvius, quorum ille exemplum ſecutus eſt. Id ſolùm voluit, Lucilium novam faciem huic carmini induiſſe, quod perpolivit, & propterea pro primo quaſi auctore habendum. In eadem fuit ſententiâ Quintilianus, Lib. X. Cap. I. *Satira quidem tota noſtra eſt, in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius.* Cave hic pedibus in Caſauboni ſententiam eas qui Diomedis fide fretus, Ennii & Lucilii Satiras toto genere diſſentire credidit. Vide ipſa Grammatici verba, quæ ſubacti judicii Criticum in errorem induxerunt. *Satira eſt carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos maledicum, & ad carpenda hominum vitia, Archææ Comœdiæ charactere compoſitum, quale ſcripſerunt Lucilius, & Horatius, & Perſius. Sed olim carmen, quod ex variis poëmatibus conſtabat, Satira dicebatur, quale ſcripſerunt Pacuvius & Ennius.* Apparet Diomedem diſtinguere Satiram Lucilii, ab eâ quam ſcripſit Ennius & Pacuvius. Ridicula autem & omninò falſa eſt hujus diſtinctionis ea, quam reddit, ratio. Non ſatis inveſtigaverat homo ſimplex naturam & originem utriuſque Satiræ, quæ omninò conveniebant tam materiâ

materiâ quam formâ. Nam nihil eò attulerat Lucilius præter nitoris & ſalis pluſculum, in ſummâ rei nullâ inſigni variatione factâ. Et quanquam non conjunxerat plura verſuum genera in eodem carmine, ſicut Ennius, fecerat tamen diverſa carmina, quorum alia integra Verſibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis conſtabant, ut liquet ex ipſius fragmentis. Ut verbo dicam, ſi Lucilianæ Satiræ diverſi generis ab Ennianis ideo cenſendæ ſint, quòd ille hunc ſcribendi arte longe ſuperaverit, uti voluit Caſaubonus, conſequens erit Horatii quoque Satiras à Lucilianis diverſi prorſus fuiſſe generis, quandoquidem Horatius non minùs evexit Satiras ſuas ſupra Lucilium, quàm ille ſuas ſupra Ennium & Pacuvium evexerat. Douzam quoque F. fefellit iſte Diomedis locus. Hoc non eò dixi, quod errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, ſed ſolùm ut demonſtrem, quantâ cum curâ & cautelâ eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obſcurâ adeò & antiquâ.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ uſum compoſitæ Naturam declaravi, planum feci inde exemplum ſibi ſumpſiſſe Ennium, ſatis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejuſdem eſſe generis cum Satiris Lucilii & Horatii, quod tamen carmen non niſi ab Horatio ad ſupremum faſtigium perductum eſt. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recepi exponendum, quod & ipſum quoque ab antiquâ originem duxit, tempus eſt accedere: ea eſt quæ appellatur *Satira Varroniana* vel *Menippea*, quod primus ejus auctor eſſet Varro Romanorum doctiſſimus, quodque in eo opere Menippi Gadarenſis, Philoſophi Cynici, mores imitatus eſſet.

Nec ſolâ carminum varietate miſta eſt iſta Satira, Varro ei interpoſuerat proſam orationem, promiſcuo etiam uſu Græci & Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satirâ loquutus addit, *Alterum illud eſt & prius Satiræ genus, quod non ſolum carminum varietate miſtum condidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditiſſimus*, cujus loci unica difficultas in eo poſita eſt, quòd affirmet Quintilianus hanc Satiram Varronianam fuiſſe priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cum ætate multò poſterior Lucilio fuerit Varro? At Satiram Varronis tempore priorem fuiſſe, ea verò non eſt Quintiliani mens, quippe qui probè ſciret eam multis annis fuiſſe recentiorem. Id voluit, Satiram hanc ita miſtam magis compoſitam eſſe ad Ennii & Pacuvii, qui in Satiris ſuis multa ſibi licere voluerunt, quam ad Lucilii exemplum, qui muſas coluit ſeveriores.

Nihil nobis reſtat hodie ex Varronis Satiris, præter fragmenta quædam, eaque maximam partem corruptiſſima; tituloſque, quorum plurimi ſunt duplices, qui indicio ſunt, quanta eſſet varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ Apocolocynthoſis, Boëtii de Conſolatione Philoſophiæ libellus, & Petronii Arbitri Satyricon ſunt Satiræ Varronianis omnino ſimiles.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento diſſerere ſupervacuum eſſet. In notis noſtris commodior erit locus Horatianarum Satirarum naturam enarrandi. Intereà illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum Satiræ tam deſignare Sermones, qui Virtutem

tutem commendent, quàm qui vitia inſectentur. Omninò aliter ſe res habet in linguâ noſtrâ, ubi vel nomen ipſum Satiræ terrorem incutit illis, qui ſe ſimulant id eſſe quod non ſunt; apud nos enim audito Satiræ nomine *convicium* intelligitur. Eadem tamen utrobique vox eſt. Sed Latini plerumque in librorum titulis, reſpexerunt vocis ipſius naturam, & integram eam ſignificationem, quam habet ex etymologia, cum Galli reſpiciant primum & frequentiorem vocis uſum tributæ jam inde ab initio dicteriis & obtrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latine per *u* vel per *i*, Gallicè per *i* ſimplex. Qui per *y* ſcripſerunt, ii cum *Scaligero*, *Heinſio*, multiſque aliis crediderunt, ex Numinibus Ruſticis, quos Græci Σατύρους, Romani *Faunos* nuncupabant, nomine dicta fuiſſe ejuſmodi poëmata, eque voce *Satyrus*, ductam vocem *Satyra*; iſtas præterea *Satyras* carminibus Græcorum *Satyricis* valde fuiſſe affines: quod eſſe falſiſſimum luculenter demonſtravit Caſaubonus, ubi docet à *Satyrus* ex analogiâ formari non *Satyra*, ſed *Satyrica*, plurimumque intereſſe inter Græcorum Satyrica, & Romanorum Satiras.

Spanhemius in pulcrâ ſuâ ad *Juliani Imperatoris Cæſares* Præfatione, plura de novo obſervata contulit ad ea, quæ ante eâ de re protulerat celeberrimus *Criticus*, deſcriptis magno cum judicio duorum poëmatum quinque aut ſex diſcriminibus inſignioribus, quæ ſi videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter *Sillos* ſuos, mordax Poëmatis genus, quod ex fragmentis *Sillorum Timonis* facile colligi poteſt; at hoc intererat, quod *Silli* Græcorum meræ eſſent *Parodiæ*, quod de Romanâ *Satirâ* dici nequit, ubi ſi forte aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam caviſſe ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem eſſe in Sillis ſedem, non item in Satiris.

Expoſitâ tandem naturâ, origine, & progreſſu Satiræ, pauca de ipſo Horatio mihi ſunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere ſit, non poteſt commodiùs demonſtrari, quam ſi eum Silenorum ſtatuis, compares, quibus Alcibiades in Sympoſio Socratem comparat, quæ nihil extrà habebant pulchri, nihil ornati, at ſi illas aperuiſſes, omnium Deorum Dearumque imagines detexiſſes. Ad eum modum ſe nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ ſe fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur eſſe, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: ſed ſepoſito velo, & Horatio penitiùs inſpecto, omnium illico Divorum oculis ſe ingerunt imagines, hoc eſt omnes virtutes, ad quas aſſiduè exercendi ſunt, qui vitiis ſuis corrigendis ſeriò ſtudent. Exteriùs illum adſpicere contenti antehac fuere mortales, neque poſſum non mirari Satiras per tot ſecula lectas, atque relectas, parum admodùm fuiſſe intellectas, & perperam explicatas. Subſtiterunt in ipſo cortice, verbiſque interpretandis intenti nihil ultrà petiêre: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philoſophis: planè quaſi ſcripſiſſet Horatius ſolùm ut verborum conſtruendorum rationem videremus, dederitque nobis librum horis in Scholâ fallendis, non animis ad virtutem

formandis. Prorſus aliud ſibi in hoc opere propoſuerat Poëta. Namque finis verborum eſt actio, cujus etiam gratiâ verba ipſa fuerunt reperta, quæ niſi illum aſſequantur finem, nihil niſi futiles ſoni, aures quidem feriunt, ad animum verò non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia noſtra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem ſequi, verum à falſo, & à rebus ipſis rerum ſpecies diſcernere, præjudicatas temerè opiniones abjicere, principia & cauſas actionum noſtrarum perſpectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus à magiſtellis ſuis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obſtinatè inhærent, nullâ habitâ ratione quibus innitantur fundamentis; uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos & fideles, omnibus quibuſcum vivimus, commodos, utiles & benignos præſtaret.

Interpretari Auctoris verba, in *Figuras* digitum intendere, Lectoris per orationis involutæ labyrinthos, aut parentheſeos obſcuræ tenebras ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec, ut loquitur Epictetus, quidquam pulchri aut ſapiente dignum. Eſt illud præcipuè annitendum, illud palmarium, uſum & rationes horum præceptorum oſtendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palam omnibus fiat, eos qui mores ſuos ad hoc ſpeculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros ubi remedia morbis ſuis præſcribuntur, legere contenti, Medici conſilium tantum abeſt ut capiant, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quòd ego in commentariis meis quicquam ſciens volens prætermiſerim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id ſenſuros eſſe Lectores, neque jam ullam ſuperfuturum in verbis Horatii difficultatem: ac in hanc curam præcipuè incubui, ut argumenta, quæ tractat, illuſtrarem; rationum, quas adhibet, ſoliditatem indigitarem; ut expedirem circuitus & ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita ſua confirmanda, & ad contraria refutanda, vel eludenda: ut veritatem aſſertionum ipſius ſtabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quaſi ex inſidiis agit, quæ Lectorem imperitum facile fugiat, oculis exponerem; ut denique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus invenerit. Hæc ſunt quæ fecit ante me nemo. Contrà, ut eſt Horatiùs *Verus* Proteus, ita mille formas variat, interpretes ſuos ſæpè effugit, qui cum ipſum reprehendere nequirent, ſtupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei ſæpenumerò ſenſum ſuo non ſolùm diverſum, ſed etiam adverſum, quemque ipſe eo loco refellere voluit. Non quòd ego illis quicquam detractum velim, qui ante me Horatio illuſtrando laborem ſuum contulerunt: laudo conatus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Siquâ in re ego illos ſuperavi, omne illud acceptum refero magnis iſtis ex antiquitate viris, quos majore cum curâ, majore certè otio legi: Homerum dico, Platonem, Ariſtotelem, alioſque tam Græcos, quàm Latinos, quos aſſiduè tero, ut ad eorum guſtum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii & Judicii mei hortulos irrigem.

Non

Non deſunt, ſcio, his temporibus, qui magna illa Nomina riſu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia ſecula celebrati ornatique ſunt, quique illos ſpoliare velint iis coronis, quas tanto ſuo merito de Tribunalibus adeò auguſtis reportârunt. At hi dum nimio efferuntur ſtudio eam devitandi admirationem, quæ *mater* eſt *ignorantiæ*, imprudentes diſcedunt ab alterâ illâ, quam Plato nuncupat *matrem ſapientiæ*, quæque prima oculos hominibus aperuit. Minimè miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longè præſtantiſſimos elucet, iſtos homines non capere, neque trahere; infirmiores ſunt, quàm ut oculos tantis ſplendoribus intentos diu tenere queant: ne dicam facilem eſſe rem Antiquos contemnere, laborioſam verò intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror venerorque. Eos mihi ſemper ob oculos pono, velut Judices verendos & incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi eſſe ſcriptorum meorum rationem.

Magnâ interim ducor Poſteritatis reverentiâ: timidior quam fidentior cogito, quale de operibus meis, ſi bono ſuo fato eò pertingere poſſint, judicium latura ſit. Non ideò tamen minoris æſtimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi ſunt, fateor, qui ſeculum noſtrum exornant, qui priora potuiſſent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret & colat antiquos, cui non idem quod illis ſapiat, aut qui eorum præcepta non obſervet, unde quantum aberraveris, tantum ab ipsâ naturâ & veritate diſceſſeris. Neque verear confirmare, non eſſe difficilius ſine luce aut oculis objecta perſpicere, quàm ſolidam laudem adipiſci, & ingenium excolere aliis rationibus, quàm quas Græci & Romani nobis præſcripſerunt: Sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, ſive ab arte & ſtudiis inſtructi, earum veſtigiis ſuccedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causâ non cognitâ, non abs re erit, eos ſemel & ſimul tanto errore liberare, ut ipſis palam fiat, ſe, dum nimio in hanc ætatem ſtudio tranſverſi rapiuntur, ejus famæ apud poſteros graviſſimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari poteſt clarius argumentum ad ſeculi cujuſvis ignorantiam, aut potiùs barbariem demonſtrandum, quàm quòd ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad faſtidium prolixus, Ariſtoteles parum doctus, Demoſthenes & Cicero è trivio Oratorculi, Virgilius Poëta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, & ſine nervis. Barbaræ illæ gentes quæ Græciam & Italiam populantes, tanto furore graſſabantur, quid unquam in delendis pulcerrimis vetuſtatis monumentis tetriùs auſi ſunt? Quid magis horrendum? Verum ſpes eſt non toti ſeculo imputatum iri quorundam perverſum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Fruſtrà Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: incaſsùm cecidêre tanti conatus: bellum abſolutiſſimis operibus indictum quid aliud egit, niſi ad numerum ineptiarum acceſſit, quo laborat ipſius hiſtoria, cumulatiorémque ipſi invidiam apud poſteros conflavit?

Q. HORATII

Q. Horatii Flacci SATIRARUM LIBER I.

SATIRA I.

Adversus hominum inconstantiam, & exinde in avaritiam invehitur.

QUI fit, Mœcenas, ut nemo, quam sibi sortem [505]
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ [506]
Contentus vivat: laudet diversa sequentes?

INTERPRETATIO.

Quomodo fit, ô Mœcenas, ut nullus vivat contentus eâ conditione, quam sibi vel consilium dederit, vel fortuna obtulerit: & quisque præferat sectantes diversa instituta?

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Sunice carpit vitia, callidè tamen, atque ut ait Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Egregiè & appositè Seneca, lib. Quòd in Sapientem non cadat injuria, *Cæteri sapientes, inquit, molliter & blandè, ut familiares medici ægris corporibus, non quâ optimum est, medentur; sed quâ licet. Stoici virilem ingressi viam, quæ amœna intuentibus videatur, cura habent; sed ut quamprimum nos eripiant, & in illum editum verticem educant, qui adeò extra communem telorum jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat Quintil. l. 10. c. 1. his verbis: *Multo est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine & origine Satiræ differui ad Juvenalem, tum in Præfatione, cùm v. 20. Sat. 1. ubi admonui non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, sed à saturâ lege, vel lance: quod sicut hæc varios fructus contineret diis agrestibus offerendos, illa verò multa & diversa perferret edicta; ita Satira multiplex argumentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam asserunt eruditissimi quique viri. Ad quos, lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero, Poët. lib. 1. cap. 12. Porrò ne mireris, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves & docti, vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quàm Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æquè sermo, id est, *oratio remissa & finitimæ quotidianæ locutioni:* ut definit Cicero ad Heren. 3. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Qui fit, Mœcenas.*] Non abs re tanti literatorum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii operum. Od. Epod. Satir. Epist.

2. *Seu ratio dederit, seu fors objecerit.*] *Ratio*, consilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diversa.*] Diversa studia, ac vitæ instituta

Miles ſenior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: ô felices mercatores! è contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: melius eſt bellum. Enimvero conſligitur: horæ ſpatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Jurisconſultus fortunatos agricolas æſtimat, quando conſultor januam ejus verberat ad gallicinium.

Is verò qui datis ſponſoribus rure deductus eſt in civitatem, ſolos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejuſmodi tam multa ſunt, ut fatigare queant verboſum Fabium. Nè te retardem, audi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego præſtabo modò quod deſideratis: tu qui miles eras antè, fies mercator: tu Juriſperitus, jam eris agricola, Vos illinc,

O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore!
Contrà mercator, navim jactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. Quid enim? concurritur? horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat. [507]
Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem eſt,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætéra de genere hoc (adeo ſunt multa) loquacem
Delaſſare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quo rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat,
Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu, conſultus modò, ruſticus. Hinc vos,

ANNOTATIONES.

6. *Auſtris.*] Lib. 1. Od. 3. *Rabiem Noti.* Vide & Lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ Auſter.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet ſuæ conditionis, dum ejus ſentit incommoda: alienam verò laudat, quoniam tum ejus ſolùm commoda intuetur. Sic Juriſperitus agricolâ ſe infeliciorem putat, quandocunque importuni adſunt conſultores, & ſummo mane oſtia pulſant, ſomnum & quietem interturbantes, ſeu cùm narrationibus vel interrogationibus ſæpe futilibus & inſulſis caput obtundunt.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. 10. cap. 21. ubi ſic habet: *Hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno natura genuit, vocant ſidera, & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu. Cum ſole eunt cubitum, quarùmque caſtrenſi vigiliâ ad curas laboremque revocant: nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu.* Cicero de Divin. lib. 2. n. 57. *Democritus quidem optimis verbis cauſam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulſo enim de pectore & in omne corpus diviſo & modificato cibo, cantus edere quietè ſatiatos: qui quidem ſilentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus: rurſus cantu plauſuque premunt alas.* Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 13. multa de his.

Conſultor.] Cicero pro Muræná, ſic artem militarem cum Jure Civili, ſeu, belli ducem cum Juriſperito confert: *Vigilas tu de nocte, ut tuis conſultoribus reſpondeas; ille ut eo quo intendit, maturè cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat.*

11. *Ille, datis vadibus, &c.*] Agricola verò in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experti ea quæ ſentit incommoda, ſtatim eos judicat beatiores ſe, ſuamque deteſtatur conditionem. *Vades* ſunt ſponſores, qui pro altero ſe obligant ejuſque ſuſcipiunt cauſam, ac reos ſe pro eo præſtant, ſive caput agatur aut crimen, ſive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quòd qui eos dederint, vadendi ſeu diſcedendi habent poteſtatem, donec adſit præſtitutus ad ſiſtendum ſe judicio dies, Cic. de Finib. 2, *Vadem te ad Tyrannum dabis pro amico, ut Pythagoreus ille.* Quod fusè explicat Offic. 3. n. 45. *Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe, ut cum eorum alteri Dionyſius ille Tyrannus Siculus diem necis deſtinâſſet, & is qui morti addictus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cauſâ poſtulaviſſet, vas factus ſit alter ejus ſiſtendi, ut ſi ille non revertiſſet ad diem, moriendum eſſet ſibi ipſi. Qui cum ad diem ſe recepiſſet, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit ut ſe in amicitiam tertium adſcíberent.*

14. *Fabium.*] Quis ille fuerit, haud planè liquet. Vetus Interpres, *Fabius Narbonenſis*, inquit, *Equeſtri loco natus, Pompeianas partes ſecutus de ſectâ Stoicâ nonnunquam cum Horatio acriter contendit: ſcripſit etiam aliquot libros de Philoſophiâ Stoicâ.* Sunt qui clamoſum, verboſum & loquacem cauſſidicum fuiſſe dicant eum quem hîc vellicat Poëta.

15. *Si quis Deus, &c.*] Præclarum huic loco dat lucem Seneca Epiſt 95. ubi ſic ſcribit: *Multa videri volumus velle, ſed nolumus . . . ſæpè aliud volumus, aliud optamus, id eſt à Diis petimus; & verum ne Diis quidem dicimus. Sed Dii aut non exaudiunt, aut miſerentur. Qui ſi exaudirent & annuerent, damna nobis ſæpè maxima, aut mala, quæ minimè vellemus, darent.*

18. *Mutatis partibus.*] Mutatis vitæ inſtitutis, conditione, officiis.

Vos

Vos hinc mutatis diſcedite partibus. Eja!
Quid ſtatis? Nolint. Atqui licet eſſe beatis.
Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Jupiter ambas
Iratus buccas inflet: neque ſe fore poſthac [508]
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Prætereà, nè ſic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? Ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint ut diſcere prima.
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo,
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo; miles, nautæque, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Seſe ferre, ſenes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cùm ſibi ſint congeſta cibaria: ſicut
Parvula (nam exemplo eſt) magni formica laboris,
Ore trahit quodcunq; poteſt, atq; addit acervo [509]
Quem ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inverſum contriſtat Aquarius annum,

vos iſtinc abite, mutatis vivendi *inſtitutis. Eja! cur cunctamini?* At illi *abnuent. Verumtamen conceditur* vobis *eſſe fortunatos.* Ergo *quare Jupiter utramque maxillam non inflat* contra *illos juſtè* quidem: *dicatque, ſe deinceps tam facilem haud futurum, ut poſtulatis aurem det? Porrò nè joculariter hæc perſcribam, ſicut qui ridicula* proferunt: *tametſi quid prohibet jocoſè veritatem loqui? Quemadmodum præceptores aſſentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. Attamen ſecluſo joco ſeria proſequamur. Is qui humum deſudans colit duro vomere, fraudulentus iſte caupo, miles & nauta cuncta maria intrepidè navigantes, affirmant* univerſi, *eo ſe conſilio labores exantlare, ut in ſenectute quietem ſecuram capeſſant, poſtquam ſibi alimenta comparaverint: non ſecus ac exigua formica (nam, præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid poteſt, & adjungit tumulo quem aggerit, præſcia & provida futura* hyemis. *Verumtamen illa, ſtatim atq; annum abeuntem vexat Aquarius,*

ANNOTATIONES.

20. *Ambas Iratus buccas inflet.*] Hoc indignationis & gravis iræ indicium eſt & effectus. Tunc enim crebri concitatique ſpiritus ad os prorumpunt, buccaſque diſtendunt; atque animi motum, ſanguiniſque fervorem exprimunt, tum verba concitatiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, & quaſi fulgetra. Noſter ad Piſones, *tumido delitigat ore*, ait eodem ſenſu. Sic & Græci loquuntur. Demoſthenes de Æſchine, *Ambulat clamitans ſe affectum contumeliâ, ... buccas inflans,* τὰς γνάθους φυσῶν.

24. *Ridentem dicere verum.*] Poſtea Sat. 10
. . . . . *Ridiculum acri*
Fortiùs & melius magnas plerumque ſecat res.

25. *Cruſtula.*] Fiebant è farina, lacte, caſeo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam ſponte diſciplinam, ac libentiùs animum ad diſcenda prima literarum elementa applicandum. Plato 7. de Republ. vetat pueros vi adigi ad diſciplinam, vult autem quaſi ludendo invitari; tum quia ſic apparet, ad quod diſciplinæ genus quiſque ſit aptus: tum quod nulla diſciplina cum vi conjuncta ſtabilis in animo permaneat.

28. *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus*, ſeu quòd vinum aquâ mixtum venderent tanquam merum purum putum; ſeu quod iniquis menſuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia ſua officia, in hos animadvertere debebant. Perſ. Sat. 1. ad finem.

Fregerit heminas Arreti Ædilis iniquas.

33. *Nam exemplo eſt.*] Sapiens Prov. 6. v. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam.*

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine admonitorio; *Formica*, inquit, *gens exigua, ſed valdè laborioſa eſt:* φύλον δ' ὀλίγον, πλήθει πολυμόχθον. Ib. deſcribuntur formicæ labores; ut & Virg. Georg. 1. v. 186. & 380. Æneid. 4. v. 402. Plin. l. 11. c. 30. &c.

34. *Ore trahit quodcunque poteſt.*] Plin. mox cit. *Si quis comparet onera corporibus earum* (formicarum) *fateatur nullis portione vires eſſe majores. Gerunt ea morſu: majora averſa poſtremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Et iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arroſa condunt, nè rurſus in fruges exeant è terrâ. Majora ad introitum* (cavernæ) *dividunt: Madefacta imbre proferunt atque ſiccant. Operantur & noctu plenâ lunâ, eadem interlunio ceſſant. Jam in opere qui labor, qua ſedulitas? &c.*

36. *Quæ, ſimul inverſum, &c.*] Poëta ipſo formicarum exemplo utitur adverſus avarum, cujus inſatiabilis pecuniæ fames eſt. Atqui formica, inquit, quieſcit aliquando, ceſſatque laborare & congerere, utiturque ſapiens ac victitat congeſtis. At tibi laborandi & quæſtum faciendi nullus eſt finis.

Contriſtat Aquarius annum.] Cùm hyems

non amplius foras egreditur, tuisque prudens victitat, quæ priùs accumulavit: te verò nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, ferrum, à quæstu deterret. Nihil te remorabar: modò ut alius nemo te locupletior existat. Quid verò prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egestâ occultare, non sine metu? Respondes. At si detrahatur quidpiam, redigetur acervus ad parvum assem.

Repono ego. *Atqui nisi illud agitur, quid præclari habet cumulus congestus?* Etsi *area tua contriverit centies mille tritici modios, non propterea venter tuus plus devorabit quàm meus: sicut si servorum unus tu sacculum panis onerato humero fortasse defevas, nihil tamen amplius accipies, quàm qui nihil gestaverit. Aut loquere, quid prosit victitanti intra naturæ limites, utrùm jugera centena colat, an millena. Verùm,* inquies, *jucundum est sumere ex ingenti cumulo.* Imò, *si tantundem relinquas nobis accipiendum è modico, quare tua horrea præferas vasculis nostris?*

Non usquam prorepit, & illis utitur antè
Quæsitis sapiens; cùm te neque fervidus æstus
Demoveat lucro, neq; hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi; dum ne sit te ditior alter. 40
Quid juvat immensum te argenti pondus & auri
Furtim defossâ timidum deponere terrâ?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus? [510]
Millia frumenti tua triverit area centum, 45
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: ut si
Reticulum panis, venales inter, onusto
Fortè vehas humero, nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portârit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum, an 50
Mille aret. At suave est ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?

ANNOTATIONES.

advenerit, & cùm mense Januario ferè medio Aquarius tristem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in suâ cavernulâ, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur 17. Cal. Febr. Virgil. Georg. 3. v. 383.

. . . . . *cum frigidus olim*
Jam cadit, extremoq; irrorat aquarius anno.

38. *Neque fervidus æstus Demoveat lucro.*] Juvenal. Sat. 14. v. 135.

Sed quo divitias hæc per tormenta coactas?
Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato?
Interea pleno cùm turget sacculus ære,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Et minùs hanc optat qui non habet.

Theognis, *Divitiarum,* inquit, *nullus finis est hominibus. Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt amentia.*

Πλούτε δ' ὁδὸν τέρμα . . .
Χρήματά τοι θνητοῖς γίγνεται ἀφροσύνη.

43. *Quod si comminuas, &c.*] Jam per multiplicem prolepsin diluit ac discutit varios prætextus, quibus solent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detraham aliquid interdum ac sæpè, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigatur: ego verò mox egestate confligabor.

44. *At ni id fit, &c.*] Respondet Poëta. At nisi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulcri facies? Quid erit absconditum auram & argentum? lib. 2. Od. 2.

Nullus argento color est, avaris
Abdita terris inimice lamna
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

45. *Millia frumenti, &c.*] Etsi agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non ideò plus devorabis quàm ego qui pauca possideo.

47. *Reticulum panis.*] Sacculum è reticulo, quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei, lib. 18. cap. 18. *Annona retica dicitur,* inquit, *quoniam ad retia deportatur.*

Venales inter.] Inter venalitios servos, venum expositos.

49. *Intra naturæ fines viventi.*] Senec. Epist. 16. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives:*

50. *Jugera.*] Jugerum agri pedes 240 in longum, 120 in latum continet: sive, quantum uno boum jugo arari uno die potest. Isidor.

Centum an mille aret.] Aurel. Victor de Manio Curio Dentato sic refert: *Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit: sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret.*

51. *At suave est ex magno.*] Hæc dicit avarus contrà.

52. *Dum ex parvo nobis.*] Avarum Poëta refutat.

53. *Cumeris.*] Vasis fictilibus, vimineis,

Ut

Ut, tibi ſi ſit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, & dicas; Magno de flumine mallem
Quàm ex hoc fonticulo tantundem ſumere. Eo fit,
Plenior ut ſi quos delectet copia juſto,
Cum ripâ ſimul avulſos ferat Auſidus acer. [511]
At qui tantulo eget, quanto eſt opus, is neq; limo
Turbatam haurit aquâ, neq; vitâ amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit; quia tanti quantum habeas, ſis.
Quid facias illi? jubeas miſerum eſſe libenter,
Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic ſolitus: Populus me ſibilat, at mihi plaudo
Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. Congeſtis undique ſaccis
Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris [512]
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Neſcis quo valeat nummus, quem præbeat uſum?

perinde ac ſi egeas aquæ urnâ vel cyatho duntaxat, dicaſque, Mallem tantundem haurire magno de fluvio, quàm de iſto fonte parvulo. Hinc verò fit, ut ſi qui requirant nimiam abundantiam, hos cum ripa abreptos auferat Auſidus vehemens. Qui autem tantum deſiderat, quantum neceſſe eſt, ille nec captat aquam cœno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate illuſa ait: Nihil ſufficit, quoniam tanti eſtimabere, quantum poſſidebis. Quid huic agas? ſine illum eſſe infelicem, quandoquidem id ſponte agit. Id quidem narratur Athenis extitiſſe avarus & opulentus, verba quidem *plebis aſpernari ſuetus hoc modo: Plebs me ſibilat: ego verò mihimet domi applaudo, quoties nummos in arcâ conſpicio. Tantalus ſitibundus appetit fluvios à labiis recedentes. Cur rides? De te, nomine* ſolùm *mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus ſuper ſacculos undequaque accumulatos: & cogeris abſtinere velut à rebus ſacris, vel delectari quaſi tabulis* pictis. An *ignoras ad quid pecunia utilis ſit ac neceſſaria?*

ANNOTATIONES.

ſparteis, palmeis, in quibus tenuiores frumentum ſuum modicum condebant: at divites in granariis ſeu horreis. Feſtus.

58. *Cum ripâ ſimul avulſos ferat Auſidus.*] Qui plus divitiarum appetunt, quàm par eſt, ſæpe rerum copia illos perdit: ſicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non rarò demergitur ac perit.

Auſidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo lib. 3. Od. 30. ubi, *violens Auſidus.*

59. *Neque limo Turbatam haurit aquam.*] Plus limi trahunt majores fluvii: contrà fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per ſimilitudinem eos, qui opes magnas avidè quærunt, multis turbari curis, nonnunquam obrui & abſumi.

61. *Cupidine falſo.*] Cupiditas imagine recti & juſti fallit. Nimirùm honeſtè vivendum, famæ conſulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad ſumptus neceſſarios faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.*] Quis ille, ignoratur. Timonem quendam miſanthropum perperam hîc intelligunt interpretes plerique. Divitem ac ſordidum hominem exhibet Horatius. Timon ille contrà avaritiæ fuit hoſtis, aiebatque ſapientem *inſatiabilem cupiditatem atque ambitionem eſſe omnium malorum elementa*, apud Stobæum. De eo Diogenes Laërtius, & Lucianus.

66. *Populus me ſibilat, &c.*] Solebat populus plauſu & acclamationibus excipere viros inſignes de Rep. bene meritos, ſibique gratioſos, cùm theatrum ad ſpectacula ingrederentur: at homines ſibi infenſos & invidioſos, ſibilis proſequebatur. Cic. in Piſonem: *De te populo, committe ludis, ſibilum metuis.* Ad Attic. lib. 2. Epiſt. 18. *Fuſium clamoribus, convitiis, & ſibilis conſectantur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam apoſiopeſin obſerva, lector; quâ Poëta longiuſculam, ut videtur, narrationem, exorditus ſtatimque abrumpit, aitque avaro, *quid rides?* De Tantalo, vide Annot. lib. 1. Od. 28. & lib. 2. Od. 23. Bellè Petronius.

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem ſua fata premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & ſicco concoquit ore famem.

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantùm, nunquam utendo.

Ematur panis, olera, vini sextarius: adjunge illa quibus non concessis ægrè se habeat natura humana. Verùm an expedit vigilare pavidum, & diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, nè te deprædentur ac fugam arripiant? Ego certè ejusmodi bonis carere semper exoptaverim. Dices verò: *At si corpus gelu vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affligat te cubili, præsto est qui adsit, medicamenta subministret, medicum precetur ut te sanum præstet ac restituat liberis & dilectis cognatis.* Erras, inquam ego. *Non conjux, non filius, te incolumem cupit: te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri & puellæ.*

Scilicet *quando pecuniæ tu postbabes universa, an mireris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quin imò si cupias addictos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat absque ullo labore, miser sanè operam perdas; non secus ac si quispiam doceat asinum habenis regi, & per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi: & quandoquidem plusculum possides, paulò minus* deinceps *time egestatem: atque* incipe aliquando *finire laborem, comparatis* facultatibus, *quæ petebas. Ne verò* idem *agas quod Vinidius quidam (haud prolixa est narratio)* tam *opulentus, ut pecuniam metiretur; tam parcus, ut nunquam se vestiret melius servo.* Is *ad ultimum* vitæ *finem reformidabat nè periret inopiâ ciborum. At illum securi discidit medium libertæ Tyndaridarum fortissima.*

Panis ematur, olus, vini sextarius; adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis. 75
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus, 80
Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis carisque propinquis.
Non uxor salvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ. 85
Miraris, cum tu argento post omnia ponas, [513]
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos,
Infelix operam perdas: ut si quis asellum 90
In campo doceat parentem currere frænis.
Denique sit finis quærendi: cúmque habeas plus,
Pauperiem metuas minùs: & finire laborem
Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
Vinidius quidam (non longa est fabula) dives 95
Ut metiretur nummos; ità sordidus, ut se
Non unquam servo melius vestiret: ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victûs
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum. 100

ANNOTATIONES.

74. *Vini sextarius.*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, ostenditque gravia divitiarum incommoda. Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, curâ majore metuque
Servantur, misera est magni custodia census.

80. *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. mox cit. v. 156.

Scilicet & morbis & debilitate carebis,
Et luctum & curam effugies, &c.

84. *Non uxor salvum te vult, &c.*] Redarguit Poëta: imò verò cum speras opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipsis intolerabilis es, quibus maximè carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aspernaris; quâ ratione velis à quoquam diligi? huc facit versiculus ille:

Θάνοιμ' ἄν, εἰ με πάντες ἠύχονται θανεῖν.

Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.

90. *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95. *Vinidius.*] Legunt alii, *Numidius*; alii *Unidius*, &c. perinde est.

96. *Metiretur nummos.*] Scilicet numerare foret longius prope innumerabiles. Petron. *Fortunata* (uxor Trimalcionis) *quæ nummos modio metitur.* Suidas. μεδίμνῳ τ' ἀργύριον ἀπομετρεῖν.

100. *Fortissima Tyndaridarum.*] Velut altera Clytemnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægistho mœcho adjuta. Juvenal. Sat. 6. v. 656.

Quid

Quid mî igitur ſuades? Ut vivam Mænius? aut ſic,
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia ſecum
Frontibus adverſis componere. Non ego ava-
rum [114]
Cùm veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Eſt inter Tanaïm quiddam, ſocerumq; Viſelli. 105
Eſt modus in rebus; ſunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet; ac potiùs laudet diverſa ſequentes?
Quodque aliena capella gerat diſtentius uber,
Tabeſcat? neque ſe majori pauperiorum. 111
Turbæ comparet; hunc atque hunc ſuperare la-
Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat: (boret?
Ut cùm carceribus miſſos rapit ungula currus,

Quid ergo mihi ſuades? inquis: *Vivam ne ſicut Mænius, aut Nomentanus?* Reſpondeo. *Continuò res oppoſitas conjungis adverſis frontibus. Quando te avarum eſſe prohibeo, non te volo eſſe nequam & perditum. Eſt aliquod diſcrimen inter Tanaïm & ſocerum Viſelli. Eſt mediocritas in rebus: adeóque ſunt certi limites, ultra vel citra quos rectum ſtare non poteſt. Revertor* illuc *unde digreſſus fui.* Ergone *nullus, perinde ac avarus, ſe approbabit: & quiſque laudabit ſectantes diverſa inſtituta? Et* invidiâ *contabeſcat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec ſe conferat majori numero pauperiorum? illum atq; iſtum ſupergredi conetur?* profectò *ſic properanti ſemper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando ungula abripit currus repagulis emiſſos,*

ANNOTATIONES.

. . . . . *Tyndaris illa bipennem*
Inſulſam & fatuam dextrâ lævâque tenebat.

Fortè etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta & alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101. *Ut vivam Mænius? aut ſic Ut Nomentanus.*] Uterque ille bonorum decoctor. Malè quidam legunt, *Nævius*, hic enim avarus fuit, de quo lib. 2. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum poſteà Epiſt. 15. lib. 1. *Nomentanus* à Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Caſſius, famoſus luxuriâ extitit.

102. *Pergis pugnantia, &c.*] In extrema ruis, cùm eligendum ſit amplectendumque medium, in quo virtus quæque conſiſtit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104. *Vappam.*] Nequam, & ſimilem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. l. 14. c. 20. *Vitiumque muſto quibuſdam in locis, iterùm ſponte fervere: quâ calamitate deperit ſapor; vappaque accipit nomen, probroſum etiam homini, cùm degeneraverit animus.* S. Chryſoſt οἶνε μὲν ἀρετῆς βλάβη τὸ παροῖνειν, ψυχῆς ὀξίνην μετανοεῖν. Latini, vinum vappeſcens. Gall. *du vin qui ſe tourne.*

Nebulo.] Levis inſtar nebulæ, qui nullo conſilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æſtimandus quàm nebula. Quidam deducunt à *ne* & *obolo*, quaſi nec obolo dignus. Non. Marcell. *Nebulones & tenebriones dicuntur, qui mendaciis & aſſutiis ſuis nebulam quandam & tenebras objiciunt.*

105. *Tanaïm.*] Libertum Mœcenatis, ſpadonem.

Socerum Viſelli.] Herniioſum. Inter utrumque eſt ille cui integra ſunt corporis membra, nihil verò ſuperfluum.

108. *Nemon' ut avarus Se probet?*] Nemone contentus erit ſuâ conditione, & alienam laudabit quiſque, ſicut avarus ſatis opum ſe habere nunquam putat, alioſque ſe beatiores ac ditiores ſemper exiſtimat?

111. *Neque ſe majori pauperiorum Turbæ comparet.*] Hinc mali origo. Plures ſe pauperiores non conſiderat avarus: at unum aut alterum opulentiores forte ob oculos ſemper habet, eoſque ſuperare ſatagit.

113. *Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat.*] Qui ſic affectus eſt, ut velit opibus omnes vincere, huic ſemper videbitur aliquis eſſe locupletior ac felicior: is invidiâ & cupiditate contabeſcet: nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius,

Fertilior ſeges eſt alieno ſemper in agro;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. *Ut cùm carceribus, &c.*] Similitudine illuſtrat quod dixit. Qui quadrigarum curſu in ſtadio certat, non reſpicit unquam poſteriores, ſed deſpicit; at priores aſpicit, ac nititur aſſequi & antevertere.

Carceribus.] Hi quaſi *arceres* dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, nè currant, antequam magiſtratus ſignum dederit. Servius ex Varrone. Hic l. 4. de Ling. Lat. ſic ſcribit: *Circus dictus, quod circum ſpectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt; & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt. . . . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide Lib. 1. Od. 1. ubi de

auriga conatur assequi equos, qui prævertunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut rarò possimus invenire hominem, qui se dicat beatum vixisse, quique emenso vitæ spacio decedat contentus, ut conviva satiatus. At jam sufficit: nec ullum ultrà verbum adjiciam, nè suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.

Instat equis auriga suos vincentibus, illum [515]
Præteritum temnens extremos inter euntem. 116
Inde fit, ut rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satìs est. Nè me Crispini scrinia Lippi 120
Compilâsse putes, verbum non ampliùs addam.

ANNOTATIONES.

curriculo, pulvere Olympico, metáque fervidis evitatâ rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habent, synecdoche.

Currus.] Bigas, quadrigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.*] Senec. ad Lucil. Epist. 15. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi, *itáque quàm multa fis consecutus, recordare. Cum aspexeris quot te antecedant, cogito quot sequantur. Si vis gratus esse adversus Deos, & adversus vitam tuam, cogita quàm multos anteceſseris.*

119. *Cedat, uti conviva satur.*] Desumpta sententia è Lucretio, Lib. 3.

Quid tibi tantopere est, mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mortem congemis, & fles?
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?

Et paulò post:

Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis,
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita:
Et nec opinati mors ad caput astitit, ante
Quàm satur ac plenus possis discedere rerum.

120. *Crispini.*] Is Stoicus Philosophus valdè loquax fuisse dicitur, & versibus multis & inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepidè noster per hujus aretalogi mentionem Stoica dogmata venditare definit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capsis, scriniis inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Absurdè vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit *non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit insulsus poëta.* Tales argutiolas non venatur sublimis spiritûs vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ,

Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ, [516]

ANNOTATIONES.

1. *Ambubaiarum.*] Jul. Scalig. Poët. lib. 6. cap. 7. de hâc Satirâ; *In secundâ*, inquit, *de mœchis exempla usque ad fastidium.* Sanè: & hic scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi, loquens de Martiale Poëtâ sic habet: *alia ejus fœda nè legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.* Ego simile quid hîc si dixero vel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspenso gradu incedenti nihil noxium, fortassis & utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ: Syriacam agnosco ipse cum veteri interprete, qui sic scribit: *Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ linguâ Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.* Gravis doctrinæ & ingenii adstipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac. Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *simpulum.* *Syriacum est*, inquit, *nam ut Abbub, ambub αὐλὸς, ambubaiarum collegia; à copher, camphora; à sadin, sindon; à sabbeca, quod est apud Danielem, sambuca; sic à sephel, sempel, & inde simpulum fecerunt.* Ergò *per ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quotquot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. c. 27. *Cœnitabat; omnunquam in publico, inter scortorum totius urbis ambubaiarumque ministeria.*

Mendici,

Mendici, mimæ, balatrones: hoc genus omne
Mœſtũ ac ſollicitũ eſt cantoris morte Tigelli: [517]
Quippe benignus erat. Contrà hic, ne prodigus eſſe
Dicatur metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere poſſit.
Hunc ſi perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ aſtringat malus ingluvie rem,

mimæ, balatrones; omnes iſti homines ſunt triſtes & anxii ob mortem Tigellii cantoris: nam munificus erat ergà illos. E contrario ille timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus & ſævam famem. Iſtum ſi interroges, quamnam avi patriſque magnas opes perperam abſumat voracitate injucundâ,

ANNOTATIONES.

Porrò non ſolùm tibias, aliaque inſtrumenta muſica, ſed & tibicines, ac tibicinas corporis quæſtu & tibiarum cantu vitam ſuſtentantes, è Syriâ Romam confluxiſſe docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62. & ſeq.

Jampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordæ
Obliquæ, necnon gentilia tympana ſecum
Vexit, & ad Circum juſſas præſtare puellas.

Ubi obſerva, propriè *tympani* vocari *gentilia*, quippe vox eſt à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopolæ.] Pharmacum & medicamentum, teſtibus Nonio & Euſtathio, ſunt mediæ voces, in bonam & malam partem uſurpari ſolitæ: unde & pro veneno accipi nonnunquam docuimus alibi. Sic & pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, & quotquot aromata & odores, item qui medicatas potiones quaſcunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei & agyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora & compita urbium curſitantes. De his Cato apud Gell. lib. 1. cap. 15. *Itaque auditis, non auſcultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur: verùm ei ſe nemo committat, ſi ager eſt.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, phyſiognomi, metopoſcopi, chiromantici: imprimis autem Iſiaci ac Cybelæ ſacerdotes, & quicunq; vaticinandi artem profeſſi ſtipem corrogabant.

Mimæ.] Geſticulatrices, ſaltatrices, ludiones, hiſtriones, ſcenici. Ἀπὸ τῦ μιμεῖσθαι *ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quiſquis dicta vel facta cujuſque imitatur, cum laſciviâ, ſeu voce, ſeu præcipuè geſtu, *nutu manibuſque loquax*, ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine & ſignificatione, adhuc ſub judice lis eſt. Vetus Interpres *luxurioſos ac perditos à Servilio Balatrone* dictos vult, additque: *ab hoc ſimilis vitæ homines ſunt appellati balatrones: à balatu fortaſſe dicti, quæ vox intorta eſt & ridicula. Legitur & barathrones, qui bona ſua devorando, quaſi in barathrum mittunt. Iidem & blateroues propriè dicti ſunt, à blatiendo, id eſt, vaniloqui.* Triplex hîc etymon vides: quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui à βαλάζω deducunt balatronem quaſi *aquariolum*: vel à βάλλειν & βαλίζειν quaſi *ſaltatorem*. Inde verò non dubitem eſſe vernacula hæc noſtra, *bal, balet, balier*. Cœlius Rhodig. lib. 15. cap. 25. ita ſcribit: balatronem invenio ſcurram fuiſſe virulentum, unde Horatius;

——— *balatro ſuſpendens omnia naſo.*

Et S. Hieron. *Ne me putes in modum ruſtici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Conſtat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam. Italis *balatroni*, Gellis *bellitre*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigelli.*] M. Tigellius e Sardiniâ oriundus, moribus haud probis, perinde ac ſui populares, male audiebat. Is tamen ob ſales & jocos valde feſtivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, gratioſus admodum fuit Julio Cæſari, Auguſto, Cleopatræ. Ab his remuneratus in ſuæ farinæ homines copioſiùs etiam effundebat ac prodigebat ultrò, quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hîc, item Satirâ 3. & 10. ſeq. quia, ut aiunt, ejus verſus velut parum numeroſos ac modulatos dixerat. Ejus ità meminit Cic. l. 7. Ep. 24. quæ eſt ad M. Fab. Gallum: *Amoris quidem tui, quoquo me verti, veſtigia: vel proximè de Tigellio... Id ego in lucris pono, non ferre hominem peſtilentiorem patr. & ſuâ.... Ille autem qui ſciret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonum unctorem, diſceſſit à me, ut mihi videbatur, iratior: Habes Sardos venales, alium alio nequiorem,* (Tigellium & ejus nepotem) *cognoſti meam cauſam, & iſtius Salaconis iniquitatem.* Salaconem vocant mollem, & propter opes inſolentem.

4. *Contrà hic.*] Avarus quiſpiam longe à Tigellio diſſentiens, in contrarium vitium impingit.

3. *Ingratâ ſtringat malus ingluvie rem.*] Bona ſua velut in unam pilulam ſtricta & compreſſa deglutiat, apud Athen. l. 4. c. 18. ex Alexide; *Diodorus lurco patrimonium fecit pilam, adeò celeriter omnia abſorpſit.* Σφαιρὰν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, ὅτω συνεσφίγξας ἔπιε μιᾷ χύτρᾳ. Ada-

Præ-

emens dapes quaſlibet exquiſitas pecuniâ fœnore comparatâ; reſpondet: quia timet æſtimari homo parcus & avarus exigui. Laudatur à quibuſdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, & pecuniâ fœnori datâ, reformidat exiſtimationem perditi & decoctoris. Is de ſorte deducit uſuras quinas, & quo luxurioſior quiſque eſt, eo ardentius conſectatur: quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper induerunt ſub patribus valdè parcis. Quis autem audiens talia, non ſtatim

Omnia conductis coëmens obſonia nummis;[518]
Sordidus atq; animi quod parvi nolit haberi, 10
Reſpondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exſecat; atque 14
Quanto perditior quiſque eſt, tanto acriùs urget:
Nomina ſectatur, modò ſumptâ veſte virili
Sub patribus duris tironũ. Maxime, quis non,[519]

ANNOTATIONES.

gium eſt Græcum; quaſi diceres metaphoricè, uno bolo, globulo, catapotio, omnia ſua devoravit.

Ingratâ ingluvie.] Nam quæ ſic gulosè atque inſtar pilæ ſorbentur, ſine ullo grati ſaporis guſto per fauces tranſmittuntur.

12. *Fufidius.*] Inſignis fœnerator, immodicas uſuras exigens.

Vappæ & nebulonis.] Has voces excuſſimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exſecat.*] *Caput* eſt ſors ipſa, ſeu pecunia fœnori data, Gall. *le principal*; hujus verò fructus, reditus, fœnora, uſuras, *mercedes* vocat Horatius: Gall. *l'intereſt, la rente.* Uſura centeſima dicitur cùm de centum nummis menſibus ſingulis unus ſolvitur: adeò ut centeſimo menſe uſura ſortem adæquet. At Fufidius iniquior multò, ſingulis menſibus non ſimplices, de quibus mox, ſed *quinas* uſuras accipiebat: quas ut haberet, perditiſſimo cuique pecuniam ſuam credere amabat, ut mox dicetur. S. Ambroſ. in c. 12. Tob. *veniunt Calendæ, parit ſors centeſimam, veniunt menſes ſinguli, generantur uſuræ. Crevit centeſima: petitur, nec ſolvitur: applicatur ad ſortem. Itaque non jam centeſima incipit eſſe, ſed ſumma, hoc eſt non fœnoris centeſima, ſed fœnus centeſimæ.*

Exſecat.] Proprie. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, ſtatim uſuram primi menſis demebant è ſorte, ſeu ex ipsâ quam credebant ſummâ. De uſurâ legibus humanis ac divinis prohibitâ dixi in Epod. 2. v. 4.

15. *Quantò perditior, &c.*] Quo magìs novit luxuriæ deditum juvenem, adeóque pecuniæ avidiorem, eò diligentiùs hunc adit, & quærit ei pecuniam credere gravioribus ſcilicet uſuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16. *Nomina ſectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adoleſcentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valde exiguam accipientes, quacunque viâ, quovis fœnore quæritabant ac ſumebant, quâ ſuæ libidini ſatis facerent eà ætate ferventi. Atque id quidem ſcelus diu graſſatum eſt. At poſteà ex Senatuſconſ. adempta eſt actio & petitio iis, qui filiis familias pecuniam credidiſſent in mortem patrum: ne vel occaſio hinc eſſet patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac perſolvendam quæritandi. Senatus illud conſultum Macedonianum dictum eſt à Macedone iſto fœneratore. Sueton. Veſpaſ. c. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorum familias fœneratoribus exigendi credita jus eſſet unquam, hoc eſt, nè poſt patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quam debita, eò quòd creditores in commentarios ſeu in tabulas referrent & inſcriberent nomina debitorum, ſeu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quàm creditores.

17. *Tironum.*] Id eſt adoleſcentum. Tirones alii militiæ, alii forenſis exercitationis & eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17. poſt pubertatem ſcilicet, prætextam deponebant, induebant verò togam aliquando puram nivei candoris, quæ virilis dicta eſt, ut ait Alex. ab Alex. l. 5. c. 18. *candidum umbonem* vocat. Perſ. Sat. 5. v. 33. Plin. l. 8. c. 48. *Togâ purâ tirones induuntur.* Cœl. Rhodig. l. 14. c. 16. *Quoniam verò, inquit, ut in Magiâ Apuleius ſcribit, eruditiſſimi juvenes laudis gratiâ, primum hoc forenſis operæ rudimentum ſubibant, ut aliquo inſigni judicio civibus ſuis noſcerentur, qui mos incipientibus adoleſcentulis ad illuſtrandum ingenii florem apud antiquos fuerat conceſſus: togam item candidam, qui hoc facerent tirones induebantur ipſo tirocinii die: ſic enim appellabant, cùm eloquentiam auſpicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dediſſe Arpini.*

Maxime, quis non, &c.] Quis verò non deteſtetur ejuſmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum & nequitiam non abominetur? τόκους uſuras Græci appellant, quòd multos

Juppiter,

Juppiter, exclamat, ſimul atq; audivit? At in ſe
Pro quæſtu ſumptum facit. Hic? Vix credere poſſis
Quàm ſibi non ſit amicus: ità ut pater ille, Terentî
Fabula quem miſerum nato vixiſſe fugato
Inducit, non ſe pejùs cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat: Quo res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demiſſis ambulat. Eſt qui
Inguen ad obſcœnum ſubductis uſq; facetus: [520]
Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium eſt. Sunt qui nolint tetigiſſe, niſi illas

exclamat: Prob ſumme Jupiter! Verùm, inquies, *ille præclaros forte ſumptus facit, ſecundum* ingens *lucrum. Ille* ſcilicet? Quin imò *vix tibi perſuadere queas, quantum ſibi ſit inimicus. Adeò ut non iſto crudelùs ſeſe diſcruciaverit pater ille, quem Terentii Comœdia exhibet infelicem vixiſſe*, ex quo *filium* à ſe *fugaverat.*

Quòd *ſi petat aliquis quorſum hæc ſpectant? eò nempe: cùm inſani fugiunt vitia, incidunt in oppoſita, Malthinus prolixis tunicis incedit.* Alius *eſt qui ſuccinctis uſque ad umbilicum*, ſe *ridiculum* præbeat. *Rufillus paſtillos redolet; Gorgonius* verò *caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt quî renuant attrectare* mulieres, *præter eas,*

ANNOTATIONES.

& graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. 2. n. 89. *Quid fœnerari? Tum Cato: Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quàm ſibi non ſit amicus.*] Quàm ſit ſordidè parcus, ſuum defraudans genium, etiam neceſſaria ſibi denegans, ac de ſe pœnas velut exigens, inſtar Menedemi apud Terentium.

Terenti Fabula quem miſerum, &c.] Heautontimorumenos, ἑαυτὸν τιμωρούμενος, id eſt, *ſeipſum diſcrucians*, titulus eſt Terentianæ Comœdiæ, in quâ filium Cliniam procul in militiam abire, præ parcitate ſordidâque avaritiâ, compulit durus pater Menedemus: at poſteà facti pœnitens ſeſe angebat, quòd tam iniquè à ſe amandâſſet ac fugâſſet proprium filium ſenectutis ſuæ baculum & columen.

22. *Atque hic.*] Quàm fœnerator iſte peſſimus.

25. *Malthinus tunicis demiſſis ambulat.*] Vetus quidem lex jubebat: *Demiſſam ad talos togam quiſque in urbe habeto.* Sub Auguſto, neque reſtrictis neque fuſis incedere, laudabatur. Quintil. lib. 11. cap. ult. *Cui laticlavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infrà genua paulùm; poſterioribus ad medios poplites uſque perveniant. Nam infrà, mulierum eſt; ſuprà, Centurionum.* Hinc patet, quod alibi notavimus, diſcinctum, ſive *demiſſis tunicis ambulare*, mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuiſſe, nec non ſuperbæ & vanæ oſtentationis: ſuccinctas autem veſtes aut præcinctas viris frugi & virtute claris proprias extitiſſe. Vide Epod. 1. v. ult. & Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certè haud nobis liquet. Mollis ac effeminatus notatur. Non. Marcell. *Maltas appellari molles, antiqui voluerunt, à Græco, quaſi* μαλθακὸς. Lucil. l. 27. *Inſanum vocant quem maltam ac feminam dici vident.* Quidam deſignari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipſum Mœcenatem, *Hunc eſſe qui ſolutis tunicis in urbem ſemper inceſſerit:* inquit Seneca Epiſt. 114. Julius Scaliger Poët. l. 3. c. 98. ita ſcribit: *Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui nè à Mœcenate quidem abſtinere potuit: ſi quidem quod aiunt verum eſt, Malthinum ab eo appellatum, cujus demiſſas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu ſuo poſſet malefici oculi viſum intercipere, quo minùs tunicarum demiſſione offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ ſemper in Horatium hoſtili. Verùm eſto, ipſum Mœcenatem vellicet Poëta, numquid *barbaro & ſervili animo* id faciebat? Imò *ridenti amico*, quod ait Perſius, *vafer tangit vitium, & admiſſus circum præcordia ludit* feſtivus & gratus; accepti verò beneficii paſſim memor.

Eſt qui, &c.] Alius aliud omninò vitium habet, Agrippa, inquiunt, veſtibus ad nates uſque deciſis, & ſubductis uti ſolitus.

27. *Paſtillos.*] Trochiſcos, ſeu globulos odoratos. A *panis* fit diminut. paniculus, panicillus, paſtillus. Alii deducunt à παστὸς, *conſperſus*, nempè odorifero pulvere, & ſimilibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum & munditiem. Iſto verſiculo invidiam ſibi creatam notat Horatius Sat. 4. v. 93. ſeq. Unde colligimus adverſum nonnullos, Rufillum & Gorgonium nequaquam viles & ignobiles extitiſſe.

28. *Nil medium.*] Vix reperire eſt *aureum* illam *mediocritatem*, lib. 2. Od. 10.

Sunt qui nolint tetigiſſe, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento: quòd rem familiarem exhauriant & perdant; quòd corpus faciant obnoxium multis doloribus; quòd honori & famæ damnum invehant.

Illæ Quarum ſubſuta, &c.] Matronas, quæ talares habent ſtolas, quarum imam partem aſſuta ambit faſciola, quæ inſtita dicitur. Synecdoch. Catull. Epithal. Pelei.

. . . . . veſtis
Candida purpureâ talos intinxerat orâ.

Quarum

quarum talos operit fascia purpurea stolæ subsuta. Alius è contrario nullam nisi prostantem in fœdo lupanari, sicque se tuetur: Cùm nobilis quispiam vir è fornice egrederetur, Cato divinus ità est affatus: Bono animo esto; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentes oportet; non autem corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius verò sectator mulierum vestes candidas gestantium, ait: Ego quidem *nolim ita commendari. At vos qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant usquequaque, & quod voluptas eis eveniat plurimis anxietatibus perturbata, & quidem infrequens, ac sæpè non sine gravibus periculis. Ergo ausculate. Iste mœchus e tecto se præcipitavit. Hic flagris mulctatus est ad necem usque. Ille noctu fugiens in*

Quarum subsutâ talos tegat instita veste. 29
Contrà alius nullam nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cum exiret fornicè, Macte
[521]
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis,
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit, 35
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent,
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpè pericla. 40
Hic se præcipitem tecto dedit. Ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem [522]

ANNOTATIONES.

30. *Olenti in fornice.*] Malè olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis Sat. 6. sarcastice in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famosam, ita scribens v. 116. & seq.

Ausa palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos. v. 130.
Obscurisque genis turpis fumoque lucerna,
Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus esto.

Sententia dia Catonis.] Hujus viri gravis & censorii auctoritate, vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum è lupanari exeuntem quoquo modo laudavit: at cùm ventitantem illuc sæpiùs animadvertisset, ita dicitur allocutus: Adolescens, laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd istic habitares.

34. *Descendere.*] Apta vox. Nam sub fornicibus & subterraneis locis erant ganea.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libo Cumanus, Augusti familiaritate clarus, cultûs verò corporis nitorisque studiosissimus: sectator erat mulierum veste candidâ indutarum, scilicet matronarum, ut posteà dicemus.

37. *Audire est operæ pretium, &c.*] Ennii sunt hi versus ab Horatio paulum immutati. Sic ille

Audire est operæ pretium procedere rectè
Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.

39. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis & malis circumsepta. Præclarè Cicero in Anton. *Libidinosi, avari, farinarosi veræ laudis gustum non habent.* At debuisset damnare saltem ut iniqua, & lumini naturali adversa: *Quod tibi non fieri, alteri ne feceris.*

41. *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut mox è Cicerone dixi, luxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 1. n. 13. *Sed ut eos,* inquit, *strictim percurram, qui in vindicanda pudicitia dolore suo pro publica lege usi sunt. Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius, L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit. Carbo Attienus à Vibieno, item M. Pontius a Pub. Cornio deprehensi castrati sunt, &c.*

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæsus.] Gellius l. 17. c. 18. ex Varrone, *C. Sallustius scriptor seriæ illius & severæ orationis, in cujus historiâ notiones Censorias fieri atque exerci videmus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone loris bene cæsus est: & cùm dedisset pecuniam dimissus.* Idem refert Asconius. Juvenal. Sat. 10. v. 311.

. . . . . *fiet adulter*
Publicus, & pœnas metuet quascunque maritus
Exigit iratus: nec erit felicior astro
Mortis, ut in laqueos nunquam incidat . . .
. . . . . *necat hic ferro, secat ille cruentis*
Verberibus: quosdam mœchos & mugilis intrat.

Prædonum

Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore mummos:
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, ut cuidam teſteis caudamque ſalacem
Demeteret ferrum: Jure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx eſt in claſſe ſecundâ:
Libertinarum dico: Salluſtius in quas
Non minùs inſanit, quàm qui mœchatur. At hic ſi
Quà res, quà ratio ſuaderet, quá que modeſtè
Munificum eſſe licet, vellet bonus atque benignus
Eſſe; daret quantum ſatis eſſet, nec ſibi damno,
Dedecoriq; foret. Verùm hoc ſe amplectitur uno:
Hoc amat, hoc laudat. Matronâ nullam ego tango,
Ut quondam Marſæus amator Originis: ille
Qui patrium mimæ donat fundumque laremque,
Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus unquâ alienis.
Verùm eſt cum mimis, eſt cum meretricibus: unde

[523]

currit in ſævas graſſatorum manus. Alius pecuniæ redemit corpus *

Meritò factum cuncti dicunt, Galba verò negabat. Sed quàm ſecurior eſt merx in media conditione! Libertinarum dico: ſcilicet ergo quas Salluſtius non mittit inſanum ſe præſtat, quàm qui matronas ſectatur. Verùm enimverò ſi vellet ille eſſe munificus ac liberalis, quantum facultates & ratio permitterent, & quatenus decet eſſe moderatè liberalem; donaret quantum ſufficeret, neque ſibi detrimentum offerret, & probrum. At contrà illud ſolum in ſe æſtimat, prædicat, venditat: Ego nullam tango matronam; ſicut olim Marſæus iſte Originis amaſius, qui mimæ tribuit paterna prædia, & domum; dicitque: Mihi quidem *nulla* conſuetudo *futrit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui eſt cum mimis, eſt cum meretricibus;*

ANNOTATIONES.

44. *Calones.*] Servi militum, quòd palos & ligneas clavas gerebant ita dicti, item *clavatores* ob eam cauſam. Et quilibet ſervi *calones* vocati ſunt à ferendis lignis, quæ Græcè ξύλα.

46. *Jure omnes.*] Omnes aiunt, jure illos puniri; & dignas flagitio pœnas dediſſe.

Galba negabat.] Salſa ironia in Servium Galbam Juriſconſultum, qui cùm eſſet famoſus adulteriis, ſui ſimilium libens patrocinium ſuſcipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti jubebat eos ſolùm, qui peccâſſent in ingenuas, quæ nec quæſtum corpore feciſſent, nec artem ludicram aut lenocinium exercuiſſent, nec in ſcenam operam locâſſent.

In claſſe ſecundâ.] Tres Poëta claſſes mulierum ſtatuit: 1. Matronarum. 2. Libertinarum. 3. Meretricum.

48. *Salluſtius.*] Is eſt de quo lib. 2. Od. 2. Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum C. Salluſtium Criſpum hiſtoriæ ſcriptorem. At quamvis mores conveniant, non ità ratio temporum, ut obſervat eruditè Torrentius. Hic à Cenſoribus in Senatu reprehenſus, quòd in libertinas inſaniret, reſpondit ſe matronas non aſſectari, quaſi ſe criminis expertem excuſans, ejectus verò eſt à Senatu. Vide Bell. Catilin.

49. *Mœchatur.*] Vox iſta propriè hîc ponitur pro eo, qui alienam uxorem ingenuam quidem in adulterium pellicit.

52. *Damno, Dedecoriq;e.*] Damno bonorum, & famæ.

53. *Hoc ſe amplectitur uno,*] Uno libertinarum amore ſibi placet, ob hoc unum ſe laudat & venditat, quòd libertinas duntaxat, non autem matronas conſectetur.

55. *Marſæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ & meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt inſignes meretrices, Origo, Arbuſcula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Poëtæ priùs delectam, quæ poſteà Antonium in caſtra ſecuta eſt.

57. *Nil fuerit mî, inquit, &c.*] Sic Marſæus extenuare nititur ſuam libidinem flagitioſamque nequitiam.

58. *Verùm eſt cum mimis, &c.*] Reſpondet Horatius. Eſto, nihil tibi ſit cum uxoribus alienis; at inſanis ergà mimas & meretrices, à quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius: quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. *Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet uſquam: miſerum infert in pauperiem; privat bonis, luce, honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. 5. *Ne attendas fallacia mulieris, favus enim diſtillans labia meretricis; & nitidius oleo guttur ejus. Noviſſima autem illius amara quaſi abſinthium, & acuta quaſi gladius biceps. Pedes ejus deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant . . . . . longè fac ab ea viam tuam; & ne appropinques foribus domus ejus, ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo alienâ, &c.*

Fama

a quibus gravicrem perniciem depromit existimatio, quàm res familiaris. Sufficitne tibi fugere personam, non autem quodcunque ubicunque nosset? Perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrum pecces in matronâ, an in libertinâ, an in meretrice? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illusus, ob Faustam pœnas luit secundum & ultra meritum, pugnis contusus, & ferro appetitus; ejectus domo, cum Longarenus esset intus. Quod si libidinis tot & tanta incommoda cernentis nomine mens tali homini loqueretur ista: Quid petis? quando mens ardor fuerit accensus, an ego à te flagito mulierem illustri consule genitam, & stolâ vestitam? Quod responsum daret? nempe illustri patre orta est puella. Verùm quanto meliora & his contraria suadet natura suis opibus locuples! Si modò tu benè uti velis, & non confundere evitanda cum exoptandis; an credis nihil interesse utrum egeas, per tuam vitiosam cupiditatem, an per rerum penuriam? *Quapropter ut non doleas* aliquando, *abstine deperire matronas; unde*

Fama malũ gravius quàm res trahit. An tibi abundè
Persõnam satìs est, non illud quidquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicunque.
Quid inter-
Est in matronâ, ancillâ, pecceſve togatâ?
Villius in Faustâ Sullæ gener, hoc miser uno [524]
Nomine deceptus, pœnas dedit usque superque
Quàm satis est, pugnis cæsus, ferroque petitus,
Exclusus fore, cùm Longarenus foret intùs.
Huic si mutonis verbis mala tanta videntis (à te
Diceret hæc animus, Quid vis tibi? numquid ego
Magno prognatum deposco consule cunnum,
Velatumque stolâ, mea cùm conferbuit ira?
Quid responderet? Magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiaque istis
Dives opis natura suæ. Tu si modò rectè
Dispensare velis, ac non fugienda petendis
Immiscere; tuo vitio, rerumne labores,
Nil referre putas? Quare, nè pœniteat te, [525]
Desine matronas sectarier: unde laboris

ANNOTATIONES.

62. *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quævis peccata dicentium.

63. *In matronâ, ancillâ, pecceſve togatâ.*] Tres gradus peccati statuit Poëta; in matronâ, in libertinâ, in meretrice. Has triplex vestis coloriſque genus distinguebat. Matronæ stolâ candidâ induebantur: ancillæ sive libertinæ togâ pullâ: meretrices Coâ seu pellucidâ. Errat vetus interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempè meretriciam togam pullam fuisse, quod refellitur vel ex sequenti textu, id quod mox dixi, stabiliente. Porrò est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur, stolâ candidâ solitas exui, & togâ vestiri, ignominiæ causâ. *Stola plebeiis quamvis honestis non dabatur; siquidem Patriciæ & grandes natu matres eam deferebant honoris causâ. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam instita contexta ambibat.* Contrà, *meretrices togam subductiorem*, & virili similem gestabant. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. Festus: *Matronæ appellabant, quibus stolam habendi jus erat.* Non. Marcell. ex Varrone, *Toga commune vestimentum, diurnum & nocturnum; muliebre & virile.*

64. *Villius in Faustâ Sullæ gener.*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iste non reverà gener, sed ob frequentissimam cum Faustâ Sullæ filiâ consuetudinem, ita vocatur: seu quòd eam uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur; *hoc miser uno nomine deceptus.* Grandi scilicet nomine, ex antiquâ Scipionum gente: à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen, Quæsturam, Consulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, pessumdatâ Rep. occupavit. Cic. in Verr.

67. *Longarenus.*] Ignobilis quispiam, Villio tamen felicior mœchus, & gratiosior Faustæ.

68. *Huic si mutonis verbis, &c.*] Prosopopœia paulum obscœna, sed lepida & elegans.

76. *Tuo vitio rerumne labores.*] Nostro vitio laboramus, cùm dolemus non adesse perdicem aut phasianum: at rerum vitium seu penuria est, si desit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78. *Matronas sectarier.*] Ulpian. *Aliud est appellare, aliud sectari. Appellare est blandâ oratione alterius pudicitiam attentare; assectatur qui tacitus frequenter sequitur: assiduus enim assectatio præbet nonnullam infamiam.*

Plus

Plus haurire mali eſt, quàm ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niveos virideſque lapillos,
Sic licet hoc Cerinthe tuũ, tenerũ eſt femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius perſæpè togatæ.
Adde huc quod mercem ſine fucis geſtat: apertè
Quod venale habet oſtendit: nec ſi quid honeſti eſt,
Jactat, habetq; palam, quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos eſt: ubi equos mercantur, opertos
Inſpiciunt: ne ſi facies (ut ſæpè) decora
Molli fulta pede eſt, emptorem inducat hiantem,
Quod pulchræ clunes, breve quod caput, ardua
cervix.
Hoc illi rectè: ne corporis optima lynceis [526]
Contemplere oculis; Hypſæâ cœcior, illa
Quæ mala ſunt ſpectes. O crus! ô brachia! verùm
Depygis, naſuta, brevi latere, ac pede longo eſt.
Matronæ præter faciem nil cernere poſſis,
Cætera, ni Catia eſt, demiſsâ veſte tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te

*[lus mœroris percipitur, quàm utilitatis ex re colligitur. Enimverò non eſt huic mollius femur, aut crus decentius, inter lapillos candidos ac virides; (Id verò tuum ſit licet, ô Cerinthe) imò ſæpiùs pulcrius eſt plebeia. Adde quod hæc mercem portat haud ſecùs atque: ac ſi quid eſt venuſtum, haud venditat & oſtentat: neque ſatagit occultare quod pravum eſt. Iſta eſt conſuetudo divitibus, quando emunt equos, obtectos conſiderant, ne facies (quod non raro fit) elegans ſi tenerâ ungulâ ſubnixa fuerit, in errorem impellat emptorem avidum; eò quòd ſint decora clunes, breve caput, erecta cervix. Illi rectè quidem hoc faciunt. Tu ergo pariter ne oculis acutiſſimis intueare partes corporis formoſas; Hypſæâ verò cœcior, ea quæ deformia ſunt aſpicias. O crus venuſtum! ô brachia concinna! at * * * grandiori eſt naſo, brevi latere, & pede longiori. Præterea nihil matrona præter vultum videre queas, cæteras partes abſcondentis prolixâ ſtolâ; niſi forte Catia eſt. Quòd ſi cupias cernere denegata, quaſi munimentis cincta;*

ANNOTATIONES.

80. *Niveos virideſque lapillos.*] Uniones, & ſmaragdos.

81. *Sit licet hoc Cerinthe tuum.*] Is erat amator pariter & deliciæ matronarum mundo muliebri ſplendentium: ſingulari formæ gratiâ præſtabat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83. *Mercem.*] Corpus mercenarium, turpi quæſtu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur ſæpè reges ob potentiam & auctoritatem, quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos inſpiciunt.] Pugnant exemplaria. Plura certe *opertos* habent. Senſus eſt; opertos mercantur equos, ne venuſtas corporis ſtatim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum eſt. Xenophon in libello de re equeſtri docet, in equo primam eſſe pedum conſiderationem: quoniam ut parum prodeſt ædium elegantia, ſi fundamentis ſuperſtructa ſint vitioſis: ità equus eſt inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit. Cavendum igitur maximè ne ſit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certè ſenſum.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium quarumdam valdè concinnarum; præque emendi cupiditate.

89. *Pulchra clunes, &c.*] Virgil. Georgic. 3.

. . . . . *illi ardua cervix*
Argutumq; caput, brevis alvus, obeſaq; terga.

Non Marcell. hunc Horatii locum affert, ut oſtendat *clunes* feminino genere poni, quas Plautus maſculinas facit: *clunes deſertos gero.*

90. *Lynceis oculis.*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati ſunt ad terræ centrum pervidiſſe, eò quòd primus e fodinis metalla eruiſſet.

91. *Hypſæâ cœcior.*] Hæc ex illuſtri Plautiorum ſtirpe vitioſos, ut aiunt, oculos habebat. Forte notatur ab Horatio, quod invenuſtum quempiam deperiret.

92. *O crus! ô brachia!*] Quaſi diceret Poëta: dum admiraris crus & brachia tua amaſiæ, non advertis alia omninò deformia.

93. *Depygis.*] Quaſi ſine pyga, πυγὴ, *nates.* Epod. 8. *aridas nates*, additque: *femur tumentibus exile ſuris additum*: quod hîc ſignificat per *breve latus.*

Naſuto.] Catull.

Salve nec minimo puella naſo,
Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovidius.

Pes erat exiguus: pedis hæc aptiſſima forma eſt.

95. *Catia.*] Hæc domi nobilis quidem, ſed parum caſta & pudica, breviori inſtar meretricum amictu utebatur, ut ſui venuſtatem corporis palam exhiberet.

96. *Interdicta.*] Partes maximè tectas & multiplici tunicâ vallatas.

Hoc

(quippe hoc te insanire faci:) plurima res tunc impedimento tibi sunt; custodes, lectica, cinerarii, parasitæ, stola ad talos demissa, & palla circumjecta, multa impedientia nè res à te manifestè videantur. Altera nihil impedit. Per Coas enim vestes licet tibi cernere fere quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede: latus oculis dimetiri queas. An verò mavis decipi, & mercedem tibi prius exorqueri, quàm merx exhibeatur? Atenim cantabis mihi istud: ut venator leporem in celsâ nive prosequitur: appositum verò sine labore nec attingere dignatur. Capit autem, & jucunde tum apponit. Huic similis est meus amor, inquis; contemnit enim in propatulo constituta, ardua verò desiderat.

Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res;
Custodes, lectica, cinisiones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circumdata palla,
Plurima quæ invideant purè apparere tibi rem. 100
Altera nil obstat. Cois tibi pœnè videre est [527]
Ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque avellier antè
Quàm mercem ostendi? Leporem venator ut altâ 105
In nive sectatur, positum sic tangere nolit:
Captat, & apponit: meus est amor huic similis? nam
Transvolat in medio posita, & fugientia captat.

ANNOTATIONES.

98. *Lectica.*] Clausa sanè & operta; Torrentius hîc acri ut solet judicio, contra cæteros Interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquod in ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa lucubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. 1. cap. 19.

Cinisiones.] A flando in cineres dicuntur *cinisiones*, qui calamistra, acus, veruta calefàciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii; necnon ornatrices, Gall. *Coeffeuses*. Ang. **the Women.**

Parasitæ.] Garrulæ quædam & assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99. *Palla.*] Amplus & sinuosus amictus tunicæ & stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Gall. *Manteau de ceremonie*; simile prope vestimentum hodie vocant, *un surtout*. Angl. **a Morning-Gown.**

101. *Cois.*] Vestibus bombycinis, tenuibus, pellucentibus, ex insulâ Co, sive Coo, sitâ in mari Ægeo ad oram Cariæ littoralem, vernac *Lango*; quæ tam ferax & dives, ut proverbium esset: *quem Cos non nutrit, bunc nec Ægyptus*, Eustath. Coas vestes Juvenalis appellat *multitiæ*: Galli *de la gaze*. Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insulâ Coo. Aristot. Histor. animal. lib. 6. Tibul. lib. 2. Eleg. 3.

Illa gerat vestes tenues, quas femina Coa
Texuit, auratas disposuitque vias.
Propert. lib. 2. Eleg. 1. init.

Sive togis illam fulgentem incedere Cois.
Varro *togas vitreas* appellat. S. Hieron. ad Lætam ita scribit: *Talia paret vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Chlorin* pro *Cois*. Porrò jam suprà insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105. *Leporem venator ut alta, &c.*] Hi sunt è Callimacho versiculi, veluti cantiuncula quædam, quam Horatius ponit in ore sectantis mattonas. Sensus est: ut venator leporem per nives sectari & capere gaudet, quem appositum sibi absque ullo labore nec tangere dignetur: captum autem venando & cum difficultate libens apponit sibi & amicis: sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas sperno: at matronas depereo, quibus frui arduum est.

Captat & apponit.] Ingens hîc pugna, ingens dissensio. Sagaciter Lambinus ità correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *cantat*. Interpretes in augustiis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt, & Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem, parvum, magnum; & sic vocem *cantat* explicant, seque ut licet expediunt. Verùm si retinenda vetus lectio, *cantat*, referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit: & vox *apponit*, explicanda est, *addit*, seu *prosequitur*: ut ingeniosè solerterque Dacerius noster subodoratus est & sensit.

Hisce

Hiſcene verſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque æſtus, curaſque graves è pectore pelli?
Nonne cupidinibus ſtatuit natura modum; quem [528]
Quid latura ſibi, quid ſit dolitura negatum,
Quærere plus prodeſt, & inane abſcindere ſoldo?
Num, tibi cùm fauces urit ſitis, aurea quæris
Pocula? Num eſuriens faſtidis omnia præter
Pavonem rhombumque? Tument tibi cum inguina, num, ſi
Ancilla, aut verna eſt præſto puer, impetus in quem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi? (lemque:
Non egò: namque parabilem amo Venerem faci-
Illam, Pòſt paulò; Sed pluris; ſi exierit vir;
Gallis hanc, Philodemus ait: ſibi, quæ neq; magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum eſt juſſa, venire;
Candida rectaque ſit, munda hactenus; ut neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri. [529]
Hæc ubi ſuppoſuit dextro corpus mihi lævum;
Ilia, & Ægeria eſt: do nomen quodlibet illi.

An igitur ejuſmodi cantilenâ ſperas corde tuo abigi poſſe anxietates, ſolicitudines, maroreſque moleſtiſſimos? Numquid natura non posuit cupiditatibus modum, quem inveſtigare ſatius eſt, videlicet quid ſibi denegatum patiuntur fovat, & quid doleat; atque inutile abrumpere à ſolido? An quando ſitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? An fame urgente ſpernis omnia præter pavonem & rhombum?

* * * * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * * *

Non ego certè. Quippe amo Venerem promptam & expeditam. Quæ verò dicit: Paulò poſt; at majori pretio; ſi vir diſceſſerit: illam Philodemus, ait Gallis relinquendam: *ſibi autem peti eam, quæ nec cariori pretio conſtet, nec moretur ventre tum advocatur: candida ſit, & recta, adeò concinna, ut non cupiat apparere grandior, aut candidior, quàm natura conceſſit, * * * * * * * * * * * * bas mihi Ilia & Ægeria eſt: illi tribuo quodcunque elogium.*

ANNOTATIONES.

109. *Hiſcene verſiculis.*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi verſiculos, reſpondet; ſiccine per leviculam cantionem ſperas eluctari graves curas, & mœrores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non ſatius tibi foret modum ſequi à naturâ præſcriptum? &c.

113. *Inane abſcindere ſoldo.*] *Inane*, quo ſibi denegata natura facilè careat: *ſoldo*, ſive ſolido & neceſſario, quod ſine dolore nequeat non habere, ſibique negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quæris Pocula?*] Senec. Epiſt. 120. *Natura hoc unum jubet, ſitim extingui. Utrum ſit aureum poculum, an cryſtallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad ſitim pertinere, quo poculo aqua, aut quàm elegantì manu miniſtretur.*

116. *Pavonem.*] *Hunc cibi gratiâ Romæ primus occidit orator Hortenſius, additiali cenâ ſacerdotii: ſaginare primus inſtituit circa noviſſimum piraticum bellum M. Auſidius Luceo, ex eoque quæſtu reditus ſeſtertium ſexaginta M. habuit*, Plin. lib. 10. cap. 20. Varro, Ælian. Vide Macrob. lib. Saturnal. 3. cap. 13. ubi ſcribit: *M. Varro de pavonibus in villâ nutriendis loquens, ſic ait: primus hos Q. Hortenſius augurali cenâ dicitur poſuiſſe.* Hinc factum *ut ova eorum denariis vaneant quinis, ipſi facilè quinquagenis, &c.*

Rhombumque.] Exquiſiti ſaporis piſcem. Gall. *turbot.* De eo Epod. 2. v. 50.

121. *Gallis.*] Cybeles ſacerdotibus, eviratis, caſtratis, adeoque morum ſponte ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Aſſerunt vulgò Poëtam Epicureum, patriâ Gadarenum, qui Græcè ſcripſit quædam Epigrammata. Meminêre Strabo, Aſconius, &c.

123. *Neque longa, &c.*] *Adjuta cothurnis*, ut ait Juvenal. Sat. 6. v. 505.

124. *Magis alba.*] Pictis & dealbatis cutis vel ceruſâ genis, *ceruſſatis buccis*, ut loquitur Cicero in Piſon. Propert. lib. 3. Eleg. 23.

Cum tibi quæſitus candor in ore foret.
Martial. lib. 7. Epig. 24.
Ceruſſatâ candidiora cute.

126. *Ilia & Ægeria eſt.*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem & Ægeriam Nympham, cum qua Numa conſuevit.

*Nec metuo * * * * nè vir rediat rure; fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore concussa undique percrepent: fœmina pallens descendat e cubili; ancilla conscia exclamet se infortunatam: hæc timeat cruribus; deprehensa doti; ego denique mihi. Fugiendum est veste non cinctâ, & pedibus nudis: nè luant nummi, nates, vel demum existimatio.*

Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mî:
Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo;
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel judice vincam.

Miserum est deprehendi: vincam etiam Fabio judice.

ANNOTATIONES.

129. *Vel pallida.*] Alii legunt, *vapallida*, ut apud Pers. *vagrandis*, augente significationem particulâ: valde pallens & pavens.

130. *Conscia.*] Adulterii conciliatrix, vel simpliciter *conscia*, herilis flagitii particeps ancilla: proindeque metuens nè iratus herus furorem in ipsam vertat, ejusque crura fuste verberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprensa.*] Uxor à viro deprehensa in adulterio metuat suæ doti; id est, nè dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, & marito adjudicabat: interficere verò deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito; cui tamen id licuit ante Juliam legem. Ulpian. regul. Tit. 6. Cato apud Gellium lib. 10. cap. 23. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. ubi insigne C. Marii judicium in C. Titinnium Mintumensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiâsset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream sestertio num mo, Titinnium autem summâ totius dotis damnavit: præfatus se hanc judicandi rationem secutum, quòd sibi liqueret Titinnium impudicam eo animo duxisse, ut ejus doti insidias strueret.

Egomet mi.] Ne verbera, plagas, necem subire cogar, aut saltem pecuniâ me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna succidatur; aut raphanismum patiar. De eo Juvenalis antè citatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

134. *Fabio vel judice vincam.*] Hunc celebrem eo tempore Jurisconsultum falsè notat Horatius: *vincam*, inquiens, *judice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, *miserum* esse *deprehendi*.

SATIRA III.

Aliena quisque peccata videt, ad propria cæcutit. Vitia leviora in amicis debent excusari. Malè Stoïci asserunt paria esse omnia peccata.

Cunctis hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare, semper vinuant; minimè rogati

OMnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos [530]
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hac, ut & in præcedenti, callidus ubique Horatius & summè vafer, ab jocoso exordio quibus animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. Hîc scopus est, Virgilium *animæ dimidium suæ* tueri adversus obtrectatores quosdam, qui *ingentèr* alioqui virum *ingenii*, ob leviora quæpiam vitia, iniquiùs vellicabant.

Injussi

Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quidquam proficeret; si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, Io Bacche, modò summâ
Voce, modò hac, resonat quæ chordis quatuor, imâ. [531]
Nil æquale homini fuit illi: sæpè velut qui
Currebat fugiens hostem, persæpè velut qui
Junonis sacra ferret. Habebat sæpè ducentos,
Sæpè decem servos. Modò Reges, atq; Tetrarchas,
Omnia magna loquens: modò, Sit mihi mensa tripes, &

nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Augustus, qui cogere potuisset, si rogaret per benevolentiam patris, & suam, nihil obtinebat. Quòd si placeret, ab ovo usque ad poma recitabat, Io Bacche; nunc supremâ voce, jam infimâ quæ resonat in fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, aliàs lentus incedebat, tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sæpius decem. Nunc jactitans reges & præfectos, & cuncta summa: mox verò

aiebat: Adsit mihi tantùm mensa tripes, &

ANNOTATIONES.

1. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardiniâ patriâ. Neque certè idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius*: at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet: ille verò jam vitâ cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satira præcedentis initio.

4. *Cogere posset.*] Pro summâ & Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem, Julii nempè Cæsaris, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, & gratiâ singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo usque ad mala.*] A principio cœnæ ad finem. Poma & bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epistola ad Pœtum quæ est 20. lib. 9. Cic. satis ostendit: *integram famem ad ovum affero*, inquit. Hinc & Apuleius ova *gustulum* cœnæ vocat. Vide Just. Lipsi. antiq. Lect. lib. 2.

7. *Citaret, Io Bacche.*] Recitaret carmen ab ipsomet fortè compositum, sic incipiens: *Io Bacche:* vel cujus hoc esset epodium rhythmi, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrein, la reprise.* Apage qui legunt, *Io Bacchæ*, id est, Bacchantes. Te verò, lector, nè moveat brevis syllaba in voce, *Bacche*; id enim & concinnum & elegans, cùm ipsa ornula citatur.

Summâ Voce.] Acutissimâ. Gall. *le dessus.*

Imâ.] Gravissimâ. Gall. *la basse.*

Resonat quæ chordis quatuor.] Tigellius voce pariter & fidibus canebat, tetrachordo scilicet, seu instrumento musico quatuor chordarum, modò supremas modò infimas tangens partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans: vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens atque attemperans.

9. *Nihil æquale homini fuit illi.*] Ille homo sibimet passim dissimilis erat, varius, inconstans.

Sæpè Currebat, &c.] Sallust. in Catilin. *citus modò, modò tardus incessus erat.* Cic. Offic. 1. n. 131. *Cavendum est autem, nè aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum fercula similes esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates: quæ cum fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna significatio fit, non adesse constantiam.* Vide Senec. Epist. 22.

10. *Velut qui Junonis sacra ferret:* Proverbium est ἡρῶον βαδίζειν, *Junonium, seu Junonis ad instar procedere*: inde natum, quod Junonii incessus gravitas & majestas celebretur. Virg. Æneid. 1. v. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitas idem refert Georg. 3. v. 532. nimirùm ob tarditatem. Hinc & virgines dictæ χανηφόροι, quæ gravi & lento gradu procedebant in Junonis sacra, impositis capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariæ. Cic. in Verrem: *Erant præterea antea duo signa, eximiâ venustate, virginali habitu atque vestitu: quæ manibus sublatis sacra more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ vocabantur.* Ovid. 2. Metamorph.

Illo forte die casta de more puellæ
Virtice supposito festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.

Ex his patet canephoras extitisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quatuor provinciis.

13. *Sit mihi mensa tripes.*] Paulò ante grandia & summa quæque in ore habebat: jam verò ait pauca & parva sufficiunt: modicam & vilem volo supellectilem: satis mihi est *mensa tripes*, &c. ut vulgò. Nam magnatibus non

concha puri ſalis, ac toga quantumvis craſſa, qua arcere frigus valeat. Huic autem parco paucis contento ſi donâſſes decies centena, poſt quinque dies nihil ſupererat in crumenâ. Vigil traducebat noctes uſque ad lucem matutinam: die verò integrâ dormiebat. Nihil unquam fuit aquè ſibi diſſimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu autem quid? nullane habes vitia? Quinimo diverſa habeo, nec forſitan leviora. Cum aliquando *Mænius reprehenderet Novium abſentem, quidam dixit: Heus tu, non teipſum noſti? an velut incognitum nobis imponere contendis?* Tum *Mænius reſpondit, Ipſe mihi indulgeo.* Atqui, retulit alter, *iſte amor inſanus eſt & iniquus ac reprehenſione merotur.* Enimverò *quandoquidem perſpicis tua vitia, lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeò perſpicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verum tibi viciſſim accidit,*

Concha ſalis puri, & toga, quæ defendere frigus, [532]
Quamvis craſſa, queat. Decies centena dediſſes
Huic parco paucis contento, quinque diebus 16
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipſum
Manè, diem totam ſtertebat: nil fuit unquam
Sic impar ſibi. Nunc aliquis dicat mihi: Quid tu,
Nullane habes vitia? Imò alia, haud fortaſsè minora. 20
Mænius abſentem Novium cùm carperet: Heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignoſco, Mænius inquit.
Stultus & improbus hic amor eſt, dignuſq; notari.
Cùm tua pervideas oculis mala lippus inunctis: [533]
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum, 26
Quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius? at tibi contrà

ANNOTATIONES.

unica ſed plurimæ, eæque uno pede nixæ, ſaltem quædam. Luxuriam iſtam proſcribit Juvenalis Sat. 1.

. . . . . *Latos ſuſtinet orbes*
Grande ebur, & magno ſublimis pardus hiatu.

Dio in Nerone refert, Senecæ adfuiſſe menſas tripedes è cedro quingentas. Juſt. Lipſius ante cit. rem luculenter exponit: in cœnaculo, inquit, menſa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, & è ſimplici ligno, divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat argentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis, ſuſtinebat.

14. *Concha ſalis puri.*] Tenue ſalinum è conchâ: vel merus ſal, pro omni obſonio. Vide Lib. 2, Sat. 2. v. 17.

. . . . . *Cum ſale panis*
Latrantem ſtomachum bene leniet.

Porrò cur aſſidua veteribus & quaſi ſacra mentio ſalini & ſalis, intelliges, lector, ex Plutarcho. Sympoſ. Lib. 5. cap. 10. ubi & citatur Homerus *ſalem divinum* nuncupans.

Toga craſſa.] Juvenal. Sat. 9. v. 28. *pingues lacernas* vocat, Martialis lib. 4. Epigram. 19. *pinguem Sequanica textricis alummam* dicit.

15. *Decies centena.*] Hic ut alibi ſemper ſubaudi, *millia ſeſtertium*: interdum & *decies* ſolummodo auctores ſcribunt, ſupple, *millia ſeſtertium*, ad ſignificandam ingentem ſummam. Juvenal. Sat. 10.

Decies centena dabuntur.

Quæ ſumma ex Budæi ſuppurationc facit monetæ noſtræ Gallicæ 2500 fcus.

16. *Quinque diebus Nil erat in loculis.*] Hunc Tigellium omninò profuſum ac prodigum oſtendit Satira præcedens.

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepſis eximia.

20. *Mænius abſentem Novium.*] Mænius ille eſt de quo jam Sat. præced. v. 101. qui ſcurrilitate magnus evaſit: ac dilapidatis bonis, tandemque divenditâ, quam habebat reſiduam, ad forum domo, unam ſibi columnam excepit, è quâ gladiatores ſpectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hîc vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis perdito dicetur pòſt in Sat. 6.

Abſentem cum carperet.] Mænius ſic deſcribitur dicax, & vorax, Lib. 1. Epiſt. 15.

Qualibet in quemvis opprobria fingere ſævus;
Pernicies, & tempeſtas, barathrumque macelli,
Quicquid quæſierat ventri donabat avaro,
. . . . . .
. . . . . *Mænius idem*
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem, &c.

25. *Pervideas oculis mala lippus inunctis.*] Quamvis optimè videas tua mala, connives tamen ad illa, fingiſque non videre, quaſi *lippus*, habenſque oculos mordaci pituitâ ſuffuſos, quâ viſûs acies obtunditur & obſcuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prosùs viſu pollet. Plin. l. 10. c. 2. Vide quæ annotavi l. 4. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet ſerpente, ſeu potiùs, draconc, qui à Ἔχειν, vel Ὁρᾶν, videre, nomen accepit; quaſi

Evenit,

Evenit, inquirant vitia ut tua rurſus & illi.
Iracundior eſt paulò, minùs aptus acutis
Naribus horum hominum, rideri poſſit, eò quòd
Ruſticiùs tonſo toga defluit, & malè laxus
In pede calceus hæret. At eſt bonus, ut melior vir
Non alius quiſquam; at tibi amicus; at ingenium ingens
Inculto latet hoc ſub corpore. Denique teipſum
Concute, num qua tibi vitiorum inſeverit olim [534]
Natura, aut etiam conſuetudo mala. Namque
Neglectis urenda filix innaſcitur agris.
Illuc prævertamur: amatorem quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipſa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Agnæ:

ut etiam vitia tua alii pariter inquirant. Sic quidam aiunt: *Ad iram* ille *paulùm eſt pronior: parum idoneus naribus iſtorum hominum: illudi poteſt quod toga delabitur ei inconcinne tonſo; atque laxior calceus pedi non benè inhæret. Sed probus eſt vir*, inquam ego, *adeò ut nemo ſit probior: ſed tibi amicus: ſed mens magna tegitur eò corpore non ita bellè compoſito. Uno verbo tamen examina: utrum vitia quæpiam tibi natura ingenuerit, vel prava conſuetudo. Etenim filix comburenda creſcit in agris incultis. Huc potiùs deveniamus, quòd amatori conniventi vitia amicæ vel maxima non videntur, quin & jucunda ſunt: quemadmodum Balbino polypus Agnæ:*

ANNOTATIONES.

ὀξὺ βλέπων, *acutè perſpiciens.* Hinc theſauris incubantes dracones, causâ cuſtodiæ, antiqui finxerunt. Feſt. De *Epidaurio ſerpente*, Tit. Liv. l. 11. Epitom. Valer. Maxim. l. 1. c. 8. & alii. Nempè cùm peſte urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti ſunt Epidaurum Peloponneſi civitatem, ubi Æſculapius colebatur. Cúmque numen invitarent ut Romam ſe conferret, ſerpens ſeu Æſculapius anguis ſpecie conſpectus eſt ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in inſulâ Tiberi, cùm triduo viſus eſſet, poſteà non comparuit. Illic autem poſuerunt illius ſimulacrum.

29. *Iracundior eſt paulò.*] His verſibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minùs aptus acutis Naribus horum hominum.] Parum aptus ad congreſſus aulicorum hominum, qui ſolent eſſe dicaces ac deriſores: quales ſunt qui *acutis* ſunt *naribus*. Perſ. Sat. 1. v. 40.

Rides, ait, ac nimis uncis
Naribus indulges.

31. *Ruſticiùs tonſo toga defluit, &c.*] Tria ſcilicet aulici viris exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd moroſior eſſet, quòd corporis nitorem habituſque concinnitatem haud curaret. In hac porrò cultus negligentiâ tria hîc notantur: quòd, ruſticorum more, barba malè tonſa, & capilli inæqualiter decurtati; quòd toga non ſatis compoſita; quòd calcei pedibus haud benè apti & accommodati. Ovidius,

Ne vagus in laxâ pes tibi pelle natet.

33. *At eſt bonus, &c.*] Tres virtutes affert conſpicuas, quarum ſplendor leviores nævos debeat obtegere & compenſare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos obſervantiſſimus; erat ingenio grandi præditus.

37. *Neglectis urenda filix innaſcitur agris.*] Sicut inutiles & noxiæ herbæ creſcunt in agro inculto, ſic vitia in animo Philoſophiæ documentis ac virtutibus non imbuto.

38. *Amatorem quod amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia.*] Theocrit. Eidyll. 6.

Ἔρωτι πολλάκις τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται.

Amori ſæpè non pulchra pulchra videntur: Idem Eidyll. 10. *Bombyce venuſta, omnes te Syram vocant, macram, ſole aduſtam: ego vero ſolum dico te flavam eſſe, ſicut mel.*

39. *Aut etiam ipſa hæc Delectant.*] Cic. 1. de Nat. Deor. n. 80. *Nobis qui adoleſcentulis delectamur, etiam vitia ſæpè jucunda ſunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At eſt corporis macula nævus; illi tamen hoc lumen videbatur: Q. Catulus dilexit municipem tutum Roſcium . . . . huic pulchrior Deo. At erat, ſicut hodie eſt, perverſiſſimis oculis. Quid refert, ſi hoc ipſum falſum, illi venuſtum videbatur?* Huc etiam pertinet, quod ſcribit Lucret. in fine lib. 4.

Nam divinitùs interdum Venerisque ſagittis
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur.
. . . . . .
Quod ſupereſt, conſuetudo commimit amorem.

Et paulò ante:

Nam faciunt homines plerumque cupidine cæci;
. . . . . .
Prævum turpemque videmus
Eſſe in deliciis.

40. *Balbinus polypus Agnæ.*] Agnæ amicæ polypus licet ſcetens deleſtat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo vide Epod. 12.

Optarem ut ſic deciperemur erga amicos: & virtus decorum nomen impoſuiſſet iſti errori. Verum enim debemus non oſpernari vitium amici, ſi aliquod ineſt; velut pater filii nævos haud faſtidit. Strabonem pater vocat pœtum: & pullum dicit, qui filium habet puſionem, qualis abortivus extitit pridem Siſyphus: hunc qui diſtortus eſt cruribus, appellat varum: illum verò malè nixum pravis talis, balbutiendo ſcaurum nuncupat. Sic igitur ſi quis amicorum parcius viſitat, appellatur frugalis. Qui tantulùm importunus atque jactabundus fuerit, dicamus; capit lepidus videri familiaribus: ſed eſt aſperior & paulò liberior; is æſtimetur ſincerus & animoſus: ferventior eſt; inter fortes cenſeatur. Hoc, ut arbitror, & amicos ſociat & conſociatos retinet. At nos ipſas virtutes malè interpretamur, & vas purum inficere volumus. Si *bonus aliquis nobiſcum vivit: homo* eſt *abjectus valdè*, inquimus. *Iſti lento damus cognomen craſſo. Ille dolos omnes eluctatur, & nemini imporobo expoſitum latus,*

Vellem in amicitiâ ſic erraremus; & iſti
Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.
At, pater ut gnati, ſic nos debemus amici,
Si quod ſit vitium, non faſtidire. Strabonem
Appellat pœtum pater; & pullum, malè parvus [535]
Si cui filius eſt; ut abortivus fuit olim 46
Siſyphus; hunc varum, diſtortis cruribus; illum
Balbutit ſcaurum, pravis fultum malè talis.
Parciùs hic vivit; frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò eſt; concinnus amicis 50
Poſtulat ut videatur: at eſt truculentior, atque
Plus æquo liber; ſimplex, fortiſque habeatur.
Caldior eſt; acres inter numeretur: opinor,
Hæc res & jungit, junctos & ſervat amicos.
At nos virtutes ipſas invertimus, atque 55
Syncerum cupimus vas incruſtare. Probus quis
Nobiſcum vivit; multum eſt demiſſus homo:
Illi [536]
Tardo cognomen pinguis damus. Hic fugit omnes
Inſidias, nullique malo latus obdit apertum,

ANNOTATIONES.

41. *In amicitiâ ſic erraremus.*] Amicorum vitia diſſimulantes, excuſantes, obvelantes.

Iſti Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.] Quintil. lib. 3. cap. 7. *Quia ſic quadam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proximâ derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus: quæ eadem etiam contra valent.*

44. *Strabonem Appellat pœtum.*] *Strabo* cujus oculi ſunt diſtorti. Gall. *louche.*

Pœtus.] Cujus oculi ſunt ſemiclauſi, leviter declinati; item qui tremuli huc & illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuiſſe non ſine aliquâ gratiâ & decore, aiunt.

45. *Pullum.*] Sueton. Calig. cap. 13. *Exoptatiſſimus erat princeps, ... quod infantem plerique cognoverant, ... ſuper fauſta nomina, ſidus, & pullum, & puppum, & alumnum appellabant.*

Malè parvus.] Nanus, puſio, pumilio: quaſi *abortivus*, cui juſtam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare ſolet.

47. *Siſyphus.*] Filius M. Antonii Triumviri, ſtaturâ quidem fuit duntaxat bipedali, ſed ingenio acutiſſimo; unde nomen, quod perinde callidus eſſet ac Siſyphus ille fabuloſus, de quo Lib. 2. Od. 14. & Epod. ult.

Varum.] Qui pedes habet introrſum retortos.

48. *Scaurum.*] Talos habentem extantes, vel inverſos ac tortuoſos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaulum vocat, l pro r pronuntians: quod familiare eſt balbis. Porrò nobiles Romæ fuiſſe: Strabones, Varos, Scauros. Pœtos nemo neſcit.

49. *Ineptus.*] Cic. 2. de Orat. *Qui aut tempus quid poſtulet non videt; aut qui plura loquitur, aut ſe oſtentat; aut eorum quibuſcum eſt, vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus eſt, is ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, ſe attemperans moribus & ingenio eorum quibuſcum verſatur ac vivit. Gal. *de bonne humeur, complaiſant, de bonne compagnie.*

52. *Liber.*] Liberè veritatem eloquens.

55. *Invertimus.*] Ipſa bona detorquemus in malum.

56. *Syncerum vas cupimus incruſtare.*] Similes ſumus ei, qui vaſi puro tectorium induceret impurum; adeóque inquinaret alioqui bonum & ſincerum perſeſe, malè incruſtando. Lucil.

. . . . . *regionibus illis*
Incruſtatus calix rutâ caulive bibetur.

57. *Illi Tardo cognomen pinguis damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc ſtupidum vocamus, cùm prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Quæſt. Acad. 4. *Vide quàm ſit cautus is quem iſti tardum vocant.*

Cùm

Cùm genus hoc inter vitæ verſetur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina: pro benè ſano
Ac non incauto, fictum aſtutúmque vocamus.
Simplicior ſi quis, (qualem me ſæpè libenter
Obtulerim tibi, Mœcenas,) ut fortè legentem
Aut tacitum impellat quovis ſermone moleſtus:
Communi ſenſu planè caret, inquimus. Eheu
Quàm temerè in noſmet legem ſancimus iniquam!
Nam vitiis nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum eſt,
Cum mea compenſet vitiis bona; pluribus hiſce,
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet; amari
Si volet: hac lege, in trutinâ ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat; ignoſcat verrucis illius. Æquum eſt, [537]
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus:
Denique quatenus excidi penitus vitium iræ,
Cætera item nequeunt ſtultis hærentia: cur non
Ponderibus moduliſque ſuis ratio utitur; ac res
Ut quæque eſt, ita ſuppliciis delicta coercet?
Si quis eum ſervum, patinam qui tollere juſſus,
Semeſos piſces, tepidumque ligurrierit jus,

prabet, quamvis converſetur cum iis hominibus, apud quos regnant vehemens invidia & criminationes: hunc *non prudentem & cautum*, ſed *verſipellem & malitioſum dicimus. Si quis apertior, (qualem non raro tibi me ſponte exhibui, ô Mœcenas,) ut lectioni vacantem vel cogitabundum fortaſſis interpellet quacunque allocutione importunus; dicimus, ſenſu communi omnino eſt* ille *deſtitutus. Eheu quam injuſtam conditionem nobis ſtatuimus imprudenter! nullus enim ſine vitiis naſcitur:* atque *is qui levioribus premitur, perfectiſſimus habetur. Benignus amicus, ut par eſt, meas virtutes, cum vitiis comparans; in illas majores (ſi quidem majores habeo virtutes,* quàm vitia) *propendeat, ſi diligi cupiat:* ac *pari conditione in eadem libra ponderabitur. Quiſquis petit amicum non ladere ſuis tuberibus, parcat ejus verrucis. Juſtum eſt, ut qui poſtulat indulgentiam ſuis delictis, is parem referat. Denique quoniam omninò reſecari vitium iracundiæ, aliáque ſtultis inhærentia minimè poſſunt; quare non ratio adhibet examen & judicium ſuum, atque pœnis cohibet peccata, ſecundum rei cujuſque meritum? ſi aliquis cruce plectat eum famulum, qui juſſus auferre catinum, delibârit ſemeſos piſces, & juſculum* adhuc *tepens:*

ANNOTATIONES.

63. *Simplicior.*] Non diſſimulator, aut aſſentator, qui *tempora fandi mollia* & commoda non obſervans amicum interpellet ſeria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me ſæpè, &c.] Dum ita ſemetipſum accuſat Horatius, callidè removet à ſe aſtutiæ & calliditatis opinionem & famam, quâ eum nonnulli aſpergebant: atque ipſum Mœcenatem adhibet teſtem ſuæ ſimplicitatis.

68. *Vitiis nemo ſine naſcitur.*] Demoſthen. de coronâ. Μηδὲν ἁμάρτειν ἔξω θεῶν, *nihil peccare Deorum eſt.* Propert.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Huc pertinet quod ait Juvenalis, Sat. 14.

Mitem animum & mores modicis erroribus æquos
Præcipit,

73. *Tuberibus.*] Vitiis paulò majoribus Tuber. Gall. *une boſſe.* Poteſt etiam referri huc quod Plinius lib. 19. cap. 2. callum terræ vocat *tubera.* Gall. *des truffes.*

74. *Verrucis.*] Minoribus vitiis. *Verruca*, carunculæ calloſæ. Gall. *un poireau.* Agel. lib. 3, cap. 7. *Ire jubeas milites ad verrucam illam: ſic enim M. Cato locum editum appellat;* nempè ob ſimilitudinem.

78. *Ponderibus moduliſque ſuis,*] Ita exprimitur egregiè animi pars ſeu facultas æſtimatrix rerum, quâ de ſingulis judicat, & expenſis hinc & inde momentis, quæ potiora ſint, arbitratur, cenſet, decernit, ſtatuit. Græcis κριτήριον, *hoc veritas dignoſcitur,* inquit Laërt. In Zen.

80. *Si quis eum ſervum, &c.*] Quamvis in ſervos jus vitæ ac necis habeant domini; nè tamen in eos ſæviant quaſi tyranni, monet eleganter Macr. Satum. l. 1. c. 11. *Non quantum decet, ſed quantum libet exercere volumus in ſervos . . . . virga murmur omne compeſcitur . . , tuſſis, ſternutamentum, ſingultus magno malo luitur, &c.*

81. *Ligurrierit.*] A Gr. λείχειν, *lingere*, Gall. *lécher*, vel ἀπὸ τῆς λιγυρᾶς, quod ſuave ſignificat. A Liguribus populis, non niſi ineptus quiſpiam & indoctus crediderit poſſe deduci. *Ligurrierit jus*, Gall. *qui aura trempé ſes doigts dans la ſauce.*

ille *dementior Labeone putabitur à ſapientibus. At quanto gravius illo & tetrius eſt delictum* iſtud? *amicus peccavit aliquantulum; quod ſi non ignoſcas, cenſeberis amarior & ferocior: averſaris & fugis non ſecus ac Druſonem pecuniæ debitor: qui, quoties triſtes Calendæ infelici advenerunt, niſi fœnus aut pecuniam* creditam *undecunque expedit; veluti captivus cogitur auſcultare importunas ſcriptiones, protenſo collo. Lectum* diſcubitorium *urinâ inquinaverit ebrius, vel menſâ detruſerit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quòd eſuriens præripuerit pullum in meâ parte patinæ conſtitutum,* an *amicus idcirco minùs dulcis mihi fuerit?* Ergò *quid agam ſi furatus ſit* quidpiam, *vel ſi credita fidei ſuæ revelârit, aut promiſſis non ſteterit? Qui contendunt paria eſſe delicta, hærent quando venitur ad* inquiſitionem *veritatis. Senſus* communis *& mores reclamant.*

In cruce ſuffigat: Labeone inſanior inter
Sanos dicatur: quanto hoc furioſius, atque
Majus peccatum eſt? paulum deliquit amicus:
Quod niſi concedas, habeare inſuavis, acerbus: 85
Odiſti, & fugis, ut Druſonem debitor æris: [538]
Qui niſi, cùm triſtes miſero venere Calendæ,
Mercedẽ aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo hiſtorias captivus ut audit.
Comminxit lectum potus, menſave catillum 90
Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
Aut poſitum antè meâ quia pullum in parte catini
Suſtulit eſuriens, minùs hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, ſi furtum fecerit, aut ſi
Prodiderit commiſſa fide, ſponſumve negarit? 95
Queis paria eſſe ferè placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum eſt; ſenſus moreſque repugnant,

ANNOTATIONES.

82. *In cruce ſuffigat,*] Crux differebat à furcâ ſive patibulo. Hoc erat ſtipes rectus habens duo cornua, inter quæ inſerebatur cervix facinoroſi, manus autem ramis illis ſeu cornibus alligabantur. Itaque nequam geſtans furcam ſeu patibulum, virgis cædebatur à conſervis, aut etiam à carnifice: poſteà verò in crucem interdum agebatur, clavis in eâ confixus. Iſidor. Orig. l. 5. c. 27. *Patibuli minor pœna quam cruris. Nam patibulum ſtatim appenſos examinat ſtrangulando: crux autem ſuffixos diu torquet & cruciat.* De his multa eruditè Salmaſ. Ep. ad Th. Barthol. item Lipſ. de cruce.

Labeone inſanior.] M. Antiſtius Labeo, Juriſconſultus, tam petulanti linguâ & pervicaciâ, ut in Auguſtum multa effutiret, ejuſque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio lib. 54. Gellius lib. 13. cap. 12. *Agitabat hominem libertas quædam nimia & vecors, uſque eo ut D. Auguſto jam principe & Reſp. obtinente, ratum tamen penſumque nihil haberet, niſi quod juſtum ſanctumque eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet.*

Inter Sanos dicatur.] Vult enim ſana mens, ut nec fruſtrà loquare, quod inutile fore cognoſcitur; nec temerè Principem offendas; denique memineris quod docet Cato:

Temporibus mores ſapiens ſine crimine mutat.

86. *Druſonem.*] Fœnerator ille improbiſſimus, perinde ac ineptiſſimus hiſtoriarum ſcriptor, ſolebat à debitoribus exigere, ſi non ſolverent, ut ſe legentem audirent; quod quidem erat pœnæ loco duriſſimæ.

87. *Triſtes Calendæ.*] Quod eò tempore fœneratores uſuras colligerent, debitoreſque vexarent. Vide annot. Epod. 2. v. ult.

88. *Mercedem aut nummos.*] Fœnus, vel ſummam creditam.

89. *Porrecto jugulo.*] Vel quaſi attentior obſervantiorque; vel quaſi captivus & jugulari paratus. Epiſt. ad Piſ.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo.

91. *Evandri manibus tritum.*] Antiquitate pretioſum, fabricatum ſcilicet tempore Evandri, qui ab Arcadiâ profectus, avitoque pulſus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca, in quibus Roma nunc eſt, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. 8. Evander Athenienſis plaſtes à M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96. *Queis paria eſſe, &c.*] Jam tranſit ad refellenda quædam Stoïcorum placita. Cic. de Fin. 4. Zeno Stoïcæ diſciplinæ antiſtes ſic ſtatuit: *æquè miſeros eſſe omnes qui non ſunt ſapientes:* contrà, *ſapientes omnes ſummè beatos eſſe: rectè factа omnia æqualia: omnia peccata paria.*

97. *Senſus moreſque repugnant,*] Cic. mox cit. *Hæc magnificè primò dici videntur; conſiderata minùs probantur. Senſus enim cujuſque, & natura rerum, atque ipſa veritas clamat, quodammodo non poſſe adduci, ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil intereſſet,*

Atque

Atque ipſa utilitas, juſti propè mater & æqui. [539]
Cùm prorepſerunt primis animalia terris, (ter,
Mutum & turpe pecus, glandem atq; cubilia prop-
Unguibus & pugnis, dein fuſtibus, atq; ità porrò 101
Pugnabant armis, quæ pòſt fabricaverat uſus;
Donec verba, quibus voces ſenſuſque notarent,
Nominaque invenêre: dehinc abſiſtere bello 104
Oppida cœperunt munire, & ponere leges; [540]
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,

ipſaque utilitas, quæ fere eſt parens juſti & æqui. Quando è primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus, pro glande & cubili certabant unguibus & pugnis, tum fuſtibus, ac ſubinde armis, quæ dehinc indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula & appellationes, quibus ſignificarent ſermonem & cogitationes ſuas.

Poſtea inceperunt bello abſtinere, urbes moliri, leges condere, nè ullus eſſet fur, latro, mœchus. Etenim ante Helenam mulieres fuerunt cauſa bellorum funeſtæ: at illi intereiderunt obſcurâ morte

ANNOTATIONES.

98. *Utilitas juſti mater.*] Ex opinione quorundam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem à naturâ eſſe juſtum. Vide Cic. de leg. 1. *Lex eſt ratio ſumma, inſita in naturâ, quæ jubet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria ..... à lege ducendum eſt Juris exordium. Ea eſt enim naturæ vis, ea mens ratioque prudentis, ea juris atque injuriæ regula.*

99. *Cùm prorepſerunt, &c.*] Primos homines è terrâ formatos eductoſque vi ſolis, exiſtimabant Phœnices & Ægyptii.

100. *Mutum & turpe pecus.*] Rudes ac ſtupidos inſtar pecudum. Cic. de Invent. 1. *Fuit quondam tempus, cùm in agris paſſim homines beſtiarum more vagabantur, & ſibi victu ferino vitam propagabant.* Tuſc. 5. init. *O vitæ Philoſophia dux, ... tu urbes peperiſti: tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocaſti: tu eos inter ſe primò domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum & vocum communione junxiſti: tu inventrix legum, &c.*

Glandem.] Is primus fuit hominum cibus. Plin. lib. 16. cap. 5. Lucret. lib. 5.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 10. & Sat. 13. v. 57.

101. *Unguibus & pugnis.*] Lucret. lib. 5.

Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, & item ſilvarum fragmina rami.

102. *Armis, quæ poſt fabricaverat uſus.*] Artis ferrariæ antiquitatem probat ſacer contextus. Geneſ. 4. v. 22. *Tubal-cain fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.* Lucret. cit.

Poſterius ferri vis eſt æriſque reperta:
Et prior æris erat, quàm ferri cognitus uſus,
Quo facilis magis eſt natura, & copia major.

103. *Donec verba quibus, &c.*] Lucret. cit. l. 5.

Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & inde homines didiciſſe vocabula prima.
Deſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguâ,
Tempore eodem alii facere id non quiſſe putentur?

Et paulò pòſt:

Poſtremò quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cùm pecudes mutæ, cùm denique ſecla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces variaſque ciere,
Cum metus aut dolor eſt, & cùm jam gaudia gliſcunt.

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juven. Sat. 15. v. 151, &c.

Oppida.] Ab ope dicuntur, quod opis causâ, tutioriſque habitationis muniantur: ex Varrone lib. 4. de Ling. Lat. Feſtus autem ex Cicerone, dici ait, quòd opem præbeant, quódque ſuas opes illuc conferant homines.

106. *Latro.*] Nomen hoc alii deducunt, ſeu quòd latenter inſidias ſtruat, ſeu quod à latere adoriatur prætereuntes; Iſidor. Feſt. Priſc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac ſatellites Regis aut Principis latus ſtipantes, qui inde *latrones* olim dicti, quaſi *laterones*: Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107. *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helenâ Trojani excidii causâ, lib. 1. Od. 15. Sæpiùs autem feminas bellis occaſionem dediſſe, liquet ex Herodot. l. 1. Athen. lib. 13. cap. 1. item ex ſacris paginis. Geneſ. cap. 34. Judic. cap. 19. & 20.

108. *Ignotis perierunt mortibus.*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui ſcriberet hiſtorias priorum temporum.

Quos

quos ruentes in libidinem obviam belluarum inſtar, proſternebat viribus ſuperior, tanquam taurus in armento. Leges inſtitutas contra injuſtum confiteari oportet, ſi mundi tempora & annales perſcruteris. Neque valet natura diſtinguere æquum ab injuſto, ſicut diſcernit bonum à malo, & res evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit iſtud, quòd tam graviter delinquat is, qui novellas braſſicas diſruperit in alterius hortulo, quàm ille *qui nocturna puerit Deorum ſacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens: neque gravibus flagris cædas* eum, *qui lorum duntaxat meritus eſt. Etenim haud metuo nè ferula tantùm plectas graviori dignum caſtigatione, ſiquidem aſſeveras æqualia eſſe latrociniis furta; & prædicas eâdem te falce amputaturum magna & parva crimina, ſi regnum tibi deferant homines. At enim ſi ſapiens quiſque eſt opulentus, & peritus ſutor, & ſolus pulcher, imò etiam rex; quare petis* id *quod poſſides?* Ohe, *reſpondet* ille; *Nequaquam intelligis quid loquatur magiſter Chryſippus. Sapiens nunquam ſibi fecit*

Quos Venerem incertam rapientes, more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injuſti fateare neceſſe eſt,
Tempora ſi faſtoſque velis evolvere mundi.
Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum,
Dividit ut bona diverſis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemq;
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divûm ſacra legerit. Adſit [541]
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne ſcuticâ dignum, horribili ſectêre flagello.
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora ſubire
Verba, non vereor; cùm dicas eſſe pares res
Furta latrociniis, & magnis parva mineris
Falce reciſurum ſimili te, ſi tibi regnum
Permittant homines. Si dives qui ſapiens eſt,
Et ſutor bonus, & ſolus formoſus, & eſt rex;
Cur optas quod habes? Non nôſti quid pater, inquit,
Chryſippus dicat: Sapiens crepidas ſibi nunquam

ANNOTATIONES.

111. *Jura inventa metu injuſti.*] Conditas leges ad coërcendas injurias, & injuſtas actiones, pro publicâ utilitate & ſocietate conſtabiliendâ.

112. *Faſtos evolvere.*] Evolvere ſcilicet involutas & complicatas membranas, in quibus ſcripta ratio temporum hiſtoriaque continetur.

113. *Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoſcimus quid nobis ſit bonum, utile, jucundum: quid contrà malum, & adverſum: at non ita quid juſtum, quid injuſtum. Teſtis Apoſtolus ad Rom. Epiſt. cap. 5. *Peccatum non imputabatur, cùm lex non eſſet,* & cap. 7. *Peccatum non cognovi niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces.*

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegium perpetrârit.

118. *Pœnas irroget æquas.*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contrà Stoïci, apud Cic. pro Muræna, n. 91. *Omne delictum ſcelus eſſe nefarium: nec minùs delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum qui patrem ſuffocaverit.* Iſtam verò diſciplinam auſteriorem hauſerunt è legibus Draconis cuilibet peccato vel leviori pœnam ſtatuentis mortem: unde non atramento ſed ſanguine ſcriptas aiebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Sentica.*] Σκύτος, *corium*; è quo flagellum levius.

Horribili flagello.] Nimirùm è virgis faſcibuſque magiſtratuum, *flagellis triumviralibus*, Od. 4. lib. 4. Quod quidem & ignominiam & pœnam atrociorem inurebat.

122. *Furta latrociniis.*] Fures agunt clam, & furripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quanto verò hi quàm illi nocentiores ſint, nemo non ſentit: quod tamen Stoïci negabant.

123. *Falce ſimili.*] Æquali ſeveritate pœnam eamdem ſtatuendo, gravem ſcilicet tam parvis quam majoribus peccatis: quod rationi repugnat, ut antè dictum eſt.

124. *Si dives qui ſapiens, &c.*] Ex occaſione deridet aliud Stoïcorum placitum, *ſolum ſapientem eſſe regem & omnia.*

126. *Non nôſti quid, &c.*] Stoïcus reſpondet mentem & diſciplinam noſtram parum capis.

Pater.] Sectæ noſtræ princeps.

127. *Chryſippus.*] Zenonis diſcipulus. De quo Laërt. l. 7. *Niſi Chryſippus fuiſſet, porticus non eſſet.* Cic. Academ. Quæſt. 4. n. 78. *Fulcire putatur porticum Stoicorum.* Ibid. paulò antè, *De eo queri ſolent Stoici: dum ſtudioſa omnia conquiſierit contra ſenſus & perſpicuitatem, contraque omnem conſuetudinem, contraque rationem, ipſum ſibi reſpondentem, inferiorem*

Nec

Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. Quo? [542]
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atq;
Optimus eſt modulator: ut Alfenus vafer, omni
Abjecto inſtrumento artis, clausâque tabernâ,
Sutor erat: ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex, ſic rex ſolus. Vellunt tibi barbam
Laſcivi pueri: quos tu niſi fuſte coërces, [543]
Urgeris turbâ circum te ſtante, miſerque
Rumperis, & latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum

crepidas aut ſoleas; ſapiens tamen ſutor eſt. Quâ ratione? Quemadmodum licet taceat Hermogenes, nihilominus eſt bonus cantor ac muſicus: ſicut etiam *Alfenus* ille *ſolers, relicto quolibet artis ſuæ inſtrumento, & clausâ tabernâ, erat ſutor: ita ſapiens artifex eſt cujuſvis operis perfectiſſimus, ita rex ſolus.* Attamen *barbam tibi vellunt petulantes pueri; quos baculo ſi non abigas, premeris turbâ circumſiſtente, & infelix vociferando frangeris, ô magnorum regum maxime. Ne prolixior ſim; quandiu te lavatum*

ANNOTATIONES.

fuiſſe; itáque ab eo armatum eſſe Carneadem. De Nat. Deor. 1. *Stoïcorum ſomniorum vaferrimus interpres.* Et poſtea: *Zeno Chryſippum nunquam niſi Cheſippum vocat.* Quintil. lib. 1. cap. 1, & alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas ſibi, &c.] Explicat mentem Stoïcorum.

Crepidas, ſoleas.] Κρηπὶς, *fundamentum, baſis.* Gell. l. 13. c. 20. ait, *ſoleas*, à Romanis, à Græcis autem κρηπῖδας crepidas, ſeu crepidulas vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cætera propè nuda, & teretibus habenis juncta ſunt. Porrò primam corripi ſyllabam, certè contra etymon, ut patet. Idem teſtatur illud calceamenti genus proprium philoſophis extitiſſe. Declarat & Perſius Sat. 1. v. 127.

Non hic qui in crepidas Grajorum ludere geſtit.

129. *Hermogenes.*] Cantor & muſicus iſte etiam dum tacet, peritus eſt tamen canendi & modulandi; ſive canorum habet vocem, atque muſicorum ſolertiam modulorum.

130. *Alfenus.*] Hunc falsè mordet & vellicat, quaſi aliud agens. Alfenus cognomento Varus egregiè à Virgilio canitur Eclog. 9. olim Cremonæ ſutrinam exercuerat; ſed quòd valebat ingenio, vilem artem pertæſus Romam venit, ubi factus *Servii Sulpitii diſcipulus, rerumque antiquarum non incurioſus*, ut habet Gellius l. 6. c. 5. juris ſcientiâ clarus evaſit, ſummo etiam Conſulatûs honore perfunctus.

133. *Sic rex ſolus.*] Non tantùm ſapiens eligi rex poteſt, ſed eſt ſolus eo nomine dignus. Cic. 3. de Finib. in fine; *Rectius enim ſapiens appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec ſe nec ſuos regere potuit: rectiùs magiſter populi (is enim eſt Dictator) quàm Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magiſter fuit: rectiùs dives quàm Craſſus, qui niſi aquiſſet, nunquam Euphratem nullâ belli causâ tranſire voluiſſet. Rectè ejus omnia dicentur, qui ſcit uti ſolus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta ſunt pulchriora quàm corporis: rectè liber, non obediens cupiditati: rectè invictus, cujus etiamſi corpus conſtringatur, animo tamen vinculis injici nulla poſſint, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: quanquam te jactas regem, ô Stoïce, tibi tamen impunè illudunt pueri; ſicut ſolent fatuos ſectari, & inſultare.

Vellunt barbam.] Barbatos fuiſſe Philoſophos dixi, ad Perſ. Sat. 4. init.

Barbatum hæc crede magiſtrum
Dicere.

Barbam autem vellere, dici, pro, illudere, pariter oſtendi, ad Perſ. Sat. 1. in fine, ubi

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellet.

Et Sat. 2. v. 28.

Idcirco ſtolidam præbet tibi vellere barbam
Jupiter?

136. *Fuſte.*] Hoc velut ſceptrum, Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antiſthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. 4. Auſon. Epigram. 52. de Diogene.

Pera, polenta, tribon, baculus, ſcyphus, arcta
ſupellex
Iſta fuit Cynici, &c.

135. *Urgeris turbâ, &c.*] Vix fuſte & clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi inſultantium moleſtiſſimè.

137. *Quadrante.*] Quartâ aſſis parte, quam plebeii mercedem exiguam ſolvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notavi ad Perſ. Sat. 5. v. 126.

Lavatum.] Is erat priſcis mos lavandi frequenter, præſertim ante cœnam. Plin. lib. 3. Epiſt. 1. *ubi hora balnei nunciata eſt, quæ eſt byemis nona, æſtate octava . . . . . Lotus accubat, & paulisper cibum differt. Interim audit legentem remiſſius aliquid & dulcius . . . . apponitur cœna, &c.*

Rex

ibis, ô rex, dato quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi quoque amici faciles indulgebunt, si quoddam stultus ego admisero delictum; & vicissim illorum peccata facile tolerabo, atque vivam privatus te rege felicior.

Rex ibis; neque te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum sectabitur; & mihi dulces
Ignoscent, si quid peccavero stultus, amici: 140
Inque vicem illorum patiar delicta libenter;
Privatusque magis vivam te rege beatus.

ANNOTATIONES.

138. *Neque te quisquam stipator, &c.*] Sensus est: quandiu inops, abjectus, & despicatissimus cuilibet eris, licet regem te existimes; ego verò te tuasque superbas opiniones placitaque insulsa contemnam, & cum omnibus sentiam dicamque esse peccata quædam leviora, quibus oporteat ignosci: teque beatior vivam.

139. *Crispinum.*] Is est Stoïcus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces Ignoscent si quid, &c.] Vide Plin. lib. 8. Epist. 22. ubi sic scribit: *Eos etiam qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quàm lenitas decet. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet: ita peccatis abstinet, tanquam nemo ei ignoscat. . . . Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus Thraseæ crebrò dicere solebat:* Qui vitia odit, homines odit.

SATIRA IV.

Refutat nonnullos, qui maledicos vocant eos Poëtas, à quibus justè notantur. Ait verò ideò se in vitiosos stylum distringere, ut & ipsis & sibimet horrorem incutiat vitiorum.

Eupolis, Cratinus, & Aristophanes, alique

EUpolis, atque Cratinus, Aristophanesque poëtæ, [544]

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.*] In hac Satirâ ingeniosè defendit se Horatius contra malevolos, qui ipsum & nimis mordacem, & Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes.] Tres isti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis antè Christum circiter quadringentis. Cratinus senior: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes; quem Plato medium, inter illos dicit, nempè Cratino æquè vehementem, minùs tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem assecutum. Horum meminit Vell. Paterc. lib. 1. *Quis abundè*, inquit, *mirari potest, quòd eminentissima cujusque professionis ingenia in idem arctati temporis spatium congregantur . . . . una nec multorum annorum intervallo divisa ætas per divini spiritûs viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem illustravit tragœdias: una priscam illam sub Cratino, Aristophane, & Eupolide comœdiam; ac novam Menandrus, æqualesque ejus, &c.* Jul. Pollux, Macrob. Plutarch. Athen.

Cratinus,] Is Athenis otiundus, ibidem primus satyricam fabulam produxit in Dionysiis: bibaciſſimus fuit; ad annum centesimum vitam protraxit.

Eupolis.] Fabulas seu comœdias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur Capræ, Desertor, &c. Periit in navali prælio, quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeò luxerunt sui populares, ut etiam edixerint ne deinceps ullus poëta militaret. Suidas. Macrob. lib. 7. Saturnal. c. 5. *Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas.*

Aristophanes.] In hujus corde templum sibi struxisse Gratias, ait Plato. Is quippe Atticos lepores summè excoluit extulitque. Dubitatur nihilominùs an fuerit Athenensis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor & quinquaginta, è quibus supersunt nobis undecim: à Suida recensentur. Nec præteribo quod aiunt sancto Johanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in manibus assidùe fuisse. Quidni? cùm & Plau-

Atque

Atque alii, quorum comœdia priſca virorum eſt:
Si quis erat dignus deſcribi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus, multâ cum libertate notabant. 5 [545]
Hinc omnis pendet Lucilius, hoſce ſecutus,
Mutatis tantùm pedibus numeriſque, facetus;
Emunctæ naris, durus componere verſus.
Nam fuit hoc vitioſus. In horâ ſæpè ducentos, 9
Ut magnum, verſus dictabat, ſtans pede in uno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atq; piger ſcribendi ferre laborem, [546]
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
Criſpinus minimò me provocat. Accipè, ſi vis

veteris comœdiæ auctores, ſi quiſpiam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualitercunque infamis; hunc carpebant multâ cum libertate. Hos totus Lucilius imitatur & ſequitur, mutatis ſolummodo pedibus ac numeris, perurbanus, acri judicio, durus in condendis verſibus. Etenim fuit in hoc *vitioſus. Unâ horâ ſæpè verſus ducentos ſtans in uno pede (quaſi* aliquid *magnum) dictabat: cum flueret cœnoſus, habebat* tamen *quod velles ſumere: verboſus, & ſegnis exantlare laborem ſcribendi, rectè* inquam *ſcribendi: etenim multa* ſcribere *nihili æſtimo. Ecce* verò *Criſpinus me lacеſſit minimo* digito. Heus tu, *inquit, ſume ſi lubet,*

ANNOTATIONES.

tum versârit ſæpè S. Hieronymus, in mediis Chriſtianarum exercitationum intervallis, ac ſubciſivis temporibus: quod ipſe quidem ſcribit ad Euſtochium.

2. *Comœdia priſca.*] De hac plura dicam in Epiſt. ad Piſones. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Antiqua illa comœdia tum ſinceram illam ſermonis Attici gratiam propè ſola retinet, tum facundiſſima libertatis: etſi eſt in inſectandis vitiis præcipua, plurimum tamen habet virium in cæteris etiam partibus. Nam & grandis & elegans & vemſta: & neſcio an nulla (poſt Homerum tamen, quem ut Achillem ſemper excipi par eſt) aut ſimilior ſit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Ariſtophanes tamen, & Eupolis, Cratinuſque præcipui.*

5. *Multâ cum libertate notabant.*] Perſ. Sat. 1. v. 123. *audacem* carpendis vitiis *Cratinum* dicit: ibid. *iratum Eupolidem.* Porrò Socratem ipſum vexare non veritus Ariſtophanes in Nubibus: in populum autem Athenienſem probra jactavit haud levia; à quo nihilominus plauſus & acclamationes conſecutus & laureas. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 282. ad iſta verba,

. . . *In vitium libertas excidit, & vim*
Dignam lege regi.

Cic. de Rep. 4. *Quem illa* (vetus comœdia) *non attigit? vel potiùs quem non vexavit? cui pepercit? Eſto populares homines, improbos, in Remp. ſeditioſos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læſit: patiamur. Etſi hujuſmodi cives à Cenſore melius eſt, quàm à poëtâ notari. Sed Periclem, cùm ita ſuæ civitati maximâ auctoritate plurimos annos domi & belli præfuiſſet, violari verſibus, & eos agi in Scenâ non plùs decuit, quàm ſi Plautus noſter voluiſſet, aut Nævius P. & Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicta.*

6. *Hinc omnis pendet Lucilius.*] Totus eſt in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in hexametra commutavit: ex Comœdiâ Satiram fecit: perinde mordax & maledicus in cives: at ego, inquit Horatius, tantùm facetus homines à vitiis ſolerter deterreo.

Lucilius.] Is *Aurunca alumnus*, ex Juvenal. Sat. 1. v. 20. id eſt, ex Auruncâ Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ ferè auctor, nobiles quoſque arripuit, inſignem in eo ſcribendi genere laudem eſt adeptus: valde tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. l. 10. c. 1. Cic. ad Attic. l. 12. Epiſt. 5. de Finib. 1. de Orat. 2. Juvenal. Sat. 1. v. 165.

Enſe velut ſtricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens eſt
Criminibus, tacitâ ſudant præcordia culpâ,
Inde iræ & lacrymæ.

Perſ. Sat. 1. v. 114.

. . . . *Secuit Lucilius urbem;*
Te, Lupe; Te, Muti, &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, ſine magno conatu & labore.

11. *Cum flueret lutulentus, &c.*] Quanquam verſus profundebat impolitos & inelaboratos, erat in illis tamen aliquid imitatione tuâ non indignum. Vide Sat. 10. ſeq.

Quod tollere velles.] Metaphora ducta ex eò quòd olim ſolebant infantem recens editum humi deponere: quem ſi pater dimitteret, exponendum ſignificabat; ſin autem, & tolleret, ſive erigeret; curandum educandumq; indicabat.

14. *Criſpinus minimo me provocat.*] Id eſt, non totas vires objicit ſed minimas, ut judicet ſuum adverſarii contemptum.

Accipe, ſi vis, &c.] Verba ſunt Criſpini Horatium provocantis ad extemporalis ſcriptionis certamen. Sic & Martialem Statius laceſſivit.

Accipè

ſume tabellas modò: aſſignetur nobis locus, hora, obſervatores: videamus uter plura ſcribere valeat. Recte ego vocant Dii, quòd me finxerunt ingenii mediocris & parvi, varè & panca valdè loquentis. Tu verò quantumlibet æmulare ventos hœdinis pellibus incluſos, ſemper laborantes, donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis ſponte ſcriniis, & ſuâ effigie; dum nullus mea ſcripta legit: & ego metuo illa recitare populo, quoniam ſunt quibus non placent ejuſmodi ſcriptiones: nempe complures extant reprehenſione digni. Enimverò quemlibet è medio populo aſſume; inquinatus eſt avarit & vel ambitione infelici. Ille nuptas, iſte pueros ſectatur. Alium perſtringit fulgor argenteorum vaſorum: Albius amat ænea. Ille negotiatur ab Oriente ſole, ad eum quo cerra Occidentalis incaleſcit: imò rapidè currit per arumnas, tanquam pulvis vento ſublatus; timens ne de acervo ſuo aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Iſti omnes reformidant carmina, poëtas averſantur.

Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora, 15
Cuſtodes: videamus, uter plus ſcribere poſſit.
Dî benè fecerunt, inopis me quódque puſilli
Finxerunt animi, rarò & perpauca loquentis.
At tu concluſas hircinis follibus auras
Uſque laborantes, dum ferrum molliat ignis, 20
Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultrò
Delatis capſis & imagine: cùm mea nemo [547]
Scripta legat, vulgò recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd ſunt, quos genus hoc minimè juvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis mediâ erue turbâ: 25
Aut ob avaritiam, aut miſerâ ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus, hic puerorum:
Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære.
Hic mutat merces ſurgente à ſole, ad eum quo
Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps 30
Fertur uti pulvis collectus turbine; ne quid
Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt verſus, odêre poëtas.

ANNOTATIONES.

15 *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii, *accipiam tabulas*. Prior tamen lectio vehementiam hominis temerè ac ſtolidè laceſſentis meliùs notat.

16. *Cuſtodes.*] Qui caveant nè aliena juvet opera alterutrum.

17. *Dî benè fecerunt.*] Modeſta Horatii reſponſio.

19. *At tu concluſas, &c.*] Tumidos ac futiles funde verſus. Similitudo à follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandum ignem fornacis, molliendumque ferrum. Perſ. Sat. 5. v. 10.

Tu neque anhelanti, coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos.

Hircinis follibus. E pellibus hircorum. Virgil. *taurinis follibus.* Georgic. 4. v. 171. ubi egregiè Cyclopum opus deſcribit: eoſdemque verſus repetit leviter mutatos. Æn. 8. v. 449.

. . . . . Alii ventoſis follibus auras
Accipiunt redduntque, &c.

21. *Beatus Fannius, ultrò Delatis, &c.*] Fannium Quadratum inſulſum poëtam belle ſuggillat. Bonis quidem poëtis hic honor, ut eorum effigies & carmina deferrentur in Palatinam Auguſti bibliothecam, auctoritate publicâ; at ille ſua ipſe ſcripta invehit, & imaginem ſibi ſtatuit, non merito gloriam conſecutus, ſed ambitione venatus. Plin. lib. 34. cap. 5. *Notatum ab auctoribus L. Attium Poëtam in Camœnarum æde ſtatuam ſibi poſuiſſe.* Vide Plin. lib. 7. cap. 30. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 15.

22. *Cum mea nemo Scripta legat.*] Paucis nimirùm ſe ſuaque Horatius oſtentabat: abhorrens ab eâ publicè recitantium ambitione. De hac Perſius, Sat. 1. v. 15. & ſeq. Juvenal. pluribus locis. Plin. lib. 1. Epiſt. 13. & nos ad cit. Perſ. annotavimus compluſa.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non placet Satira vitioſis, reprehenſiones, ludibria, & ignominiam reformidantibus.

26. *Aut ob avaritiam.*] Benè Marcilius corrigit, *ab avaritiâ.*

28. *Stupet Albius ære.*] Gaudet luxuriâ & copiâ vaſorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à ſole, ad eum quo, &c.*] Ab oriente ad occidentem. Perſ. Sat. 5. v. 54.

Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper, &c.

30. *Per mala.*] Navigantium & peregrinantium quanta enimverò pericula, diſcrimina, ærumnæ!

31. *Ne quid ſummâ deperdat.*] Nè opes jam congeſtæ uno vel quadrante diminuantur.

Fœnum

Fœnum habet in cornu, longè fuge, dummodo riſũ
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico:
Et quodcumque ſemel chartis illeverit, omnes
Geſtiet à furno redeuntes ſcire lacuque,
Et pueros & anus. Agedum pauca accipe contrà. [548]
Primũ ego me illorũ, dederim quibus eſſe poëtas,
Excerpam numero. Neq; enim concludere verſũ
Dixeris eſſe ſatis: neque, ſi quis ſcribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poëtam.
Ingenium cui ſit, cui mens divinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, comœdia necne poëma
Eſſet, quæſivêre: quod acer ſpiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus ineſt; niſi quòd pede certo
Differt ſermoni ſermo merus. At pater ardens
Sævit: quòd meretrice nepos inſanit amicâ
Filius, uxorem grandi cum dote recuſet; [495]

Habet fœnum ad cornu, inquiunt, *procul fuge: ut ſibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet nemini: & quicquid ſemel ſcripſerit, cupiet ſciri à cunctis revertentibus à clibano vel fonte, à juvenibus ac vetulis. Heus tu quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum, quos poëtas eſſe conceſſerim. Namque haud dixeris ſatis eſſe verſum finire: & ſi quiſpiam, velut ego, ſcribat ſimilia* quotidiano *ſermoni, hunc poëtam eſſe nequaquam cenſebis.* Verùm *cui fuerit ingenium, cui mens divinior, & facundia res grandes elocutura*, huic *tribue inſignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitârunt* utrùm *comœdia eſſet poëma, an non; quia vehemens ſpiritus virtuſque nec dictioni nec rebus ineſt: tantúmque deſinitis numeris oratio pura diſtinguitur ab oratione ſolutâ.* Dices: *Atqui fervens pater excandeſcit, quoniam filius luxurioſus meretricem deperit amicam, uxorem* verò *ingenti cum dote reſpuit,*

ANNOTATIONES.

34. *Fœnum habet in cornu.*] Proverb. ex eo petitum quòd alligari conſueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo ſibi cavere moneretur quiſque obvius: aliàs damnum luebat dominus, ex lege 12. Tab. Plutarch. in Craſſo. Deus quoque ſuo populo eâ de re gravis edixerat: Exod. cap. 21. *Si bos cornupeta fuerit, nec recluſerit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occidet*, &c.

37. *A furno redeuntes lacuque.*] A coquendo pane, vel hauriendâ aquâ; à furnis publicis, vel fontibus; ubi rumores ſolent ſpargi & ventilari inter ſervos & infimæ plebis homines: inde porrò redeuntes ſolent per vias cantillare, ſi quid eſt novi carminis ſeu cantilenæ in vulgus editæ.

40. *Neque enim concludere verſum*, &c.] Cic. de Orat. 3. ſcribit, *facilem eſſe rationem vel ſine ratione ipſam exercitationem verborum eligendorum, & collocandorum, & concludendorum; rerum autem copiam non facilem.* Huc referri poteſt, quod idem Tull. ait, vix uno ſeculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.*] Epiſt. ad Auguſtum: *Sermones per humum repentes.*

41. *Ingenium cui ſit*, &c.] Egregia deſcriptio excellentis poëtæ longéque diſparis loquacium & futilium, quos lepidè Ariſtophanes vocat ἐπυλλίδας, & ϛωμύλματα. Eleganter Petronius: *Multos carmen decepit: nam ut quiſque verſum pedibus inſtruxit, Jenſumque teneriorum verborum ambitu intexuit, putat ſe continuò in Heliconem vemiſſe* * * * *cæterum neque generoſior ſpiritus vanitatem amat; neque concipere aut edere partum mens poteſt, niſi ingenti flumine literarum inundata. Effugiendum eſt ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: ſumendæque voces à plebe ſummotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus & arceo. Præterea curandum eſt, nè ſententiæ emineant extra corpus rationis expreſſæ, ſed intecto veſtibus colore niteant. Homerus teſtis, & Lyrici, Romanuſque Virgilius, & Horatii curioſa felicitas*, &c. Juvenal. Sat. 7. v. 53.

Vatem egregium, cui non ſit publica vena, &c.

45. *Comœdia necne poëma.*] Cic. in Orat. Perf. *At comicorum ſenarii propter ſimilitudinem ſermonis ſic ſæpè ſunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus & verſus intelligi poſſit.* Id. ibid. *Itaque viſum eſt nonnullis Platonis ac Demoſthenis locutionem, & ſi abeſt à verſu, tamen quòd incitatius feratur, & clariſſimis verborum luminibus utatur, potius poëma putandum, quàm comicorum poëtarum, apud quos nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermoni, niſi quod verſiculi ſint.*

48. *At pater ardens*, &c.] Prolepſis. At inquies, perſona comica interdum aſſurgit, v. g. iratus pater in filium luxurioſum ardenter ſævit; Theuropides in Moſtell. Plauti. apud Terent. Chremes, in Andr. & Phorm. Demea in Adelph. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 92.

Interdum tamen & vocem comœdia tollit,
Iratuſque Chremes tumido delitigat ore.

Ebrius

atque temulentus cum faculis ante noctem discurrit; quod grande probrum est. Respondeo. *An quæso Pomponius his minora audiret, si pater ejus viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus, quem si resolvas, eodem modo quilibet irascatur ac pater personatus. His verbis quos ego jam* scribo, *& quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros, atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non* erit idem *ac si dissolvas* hæc: *Postquam tetra discordia refregit postes ferratos & portas belli. In his enim reperias adhuc partes discerpti poëtæ. Sed*

Ebrius, & (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis:
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. His ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si (bum est,
Tempora certa, modosq; & quod priùs ordine ver-
Posterius facias, præponens ultima primis.
Non ut si solvas: *Postquam discordia tetra*
Belli ferratos postes portasque refregit. [550]
Invenias etiam disjecti membra poëtæ:
Hactenus hæc. Aliàs justum sit, necne, poëma:
Nunc illud tantùm quæram, meritóne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci malè, cumque libellis:

ista huc usque. Alio tempore expendam utrum comœdia *sit verum carmen, an non. Jam verò id unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit,* paritèr *& Caprius maligrè rauci, & cum libellis:*

ANNOTATIONES.

51. *Ambulet antè Noctem cum facibus.*] Dixi ad Od. 10. lib. 3. de eo more juvenum & amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque antè illarum januam cantabant. Addo hîc, solitos interdum quoque vagari comessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam & interdiu: quod & hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal; aller en mosque.* Porrò efferveſcit pater hoc magis adversus lascivientem filium, quòd ante noctem, & in die, ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo suæque familiæ probro; & *siccis dedecus* obstet *Cognatis, ...* atque *rem patriam rumore sinistro.*

Limen ad obscœnum frangat, ut canit Persius, Sat. 5.

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatius objectioni; sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quisque suevit loqui: & filium suum tali modo objurgaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quam solerter & salsè velli cet Poëta libidinosum adolescentem, velut aliud agens & ἐν παρόδῳ.

56. *Personatus pater.*] Comœdus personam sustinens patris in filium stomachantis, sue censentis, increpantis.

58. *Tempora certa, modosque.*] Syllabarum quantitatem, certos pedes, certamque eorum dispositionem & collocationem,

60. *Non ut si solvas:* Postquam discordia, *&c.*] Nam contrà in his licet corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dissipes: inverte ordinem verborum, orationem solve numerosam; remanebit semper Poëtica locutio vulgari dissimilis: versum frange ac disjice; in disjecto etiam versu apparebit sermo sublimior & à quotidiano remotus, v. g. Postquam tetra discordia refregit ferratos postes & portas belli.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. poëtico sanè pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. Æneid. 1. v. 297.

. . . . *Dirè ferro & compagibus æctis*
Claudentur belli portæ.

Et Æneid. 7. v. 221.

Impulit ipsa manu portas, & cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.

61. *Belli postes portasque refregit.*] Id est, fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore claudi solet. Vide lib. 4. Od. 15. v. 9. ibique annot. Item Plutarch. in Numâ, ubi scribit, ædem Jani Romæ portas habuisse duas sive bifores; & Januam belli fuisse appellatam.

65. *Genus hoc scribendi.*] Carmen satiricum, carpens vitia, & notans vitiosos.

Sulcius & Caprius.] Ambo delatores & accusatores acerrimi, assiduâ actione rauci. *Cum libellis,* accusationis causas & rationes continentibus, ac reorum nomina.

Magnus

Magnus uterque timor latronibus. At benè ſi quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut ſis tu ſimilis Cœli, Birrhique latronum,
Non ego ſim Caprî, neque Sulcî. Cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
Queis manus inſudet vulgi, Hermogeniſq; Tigellî.
Non recito cuiquam, niſi amicis, idque coactus:
Non ubivis, coramve quibuſlibet. In medio qui
Scripta forò recitent ſunt multi, quique lavantes;
Suave locus voci reſonat concluſus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num ſine ſenſu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, & hoc ſtudio pravus facis. Unde petitum
Hoc in me jacis? Eſt actor quis denique eorum
Vixi cum quibus? Abſentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; ſolutos
Qui captat riſus hominum, famamque dicacis,
Fingere qui non viſa poteſt, commiſſa tacere
Qui nequit, hic niger eſt: hunc tu Romane caveto.
Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos:

atque latronibus valdè formidabiles. Sed quiſquis proïdè & innocenter vivit, ſpernit utrumque. Sis tu licet prædonum Cœli atque Birrhi ſimilis, non ego proinde ſim Caprii aut Sulcii. Quare ergo times me? Adde quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis & Hermogenis Tigellii. Præterea nemini recito præterquàm familiaribus, & invitus quidem; nec ubicunque, nec antè quoſcunque. Sat multi ſunt qui ſcripta recitent in medio foro, & qui dum in balneis ſunt; ubi clauſus locus facit vocem jucundè reſonantem. Illud placet variis, non obſervantibus an ſtultè, an tempore minimè opportuno id agant. Verùm enim amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde verò illud quæſiviſti quod mihi objiceres? An demùm adſtipulatorem habes aliquem eorum quibuſcum vixi? Imò qui abſentem amicum carpit, qui eum non tuetur ab alio reprehendente; qui gaudet excitare effuſos cachinnos hominum, & haberi dicax; qui ſponte fingit quæ non vidit; qui non poteſt ſilere arcana; ille eſt perniciosus; iſtum cave, ô Romane. Porrò frequenter aſpicias tribus in lectis quaternos epulari:

ANNOTATIONES.

69. *Cœli Birrhique latronum.*] Hi duo perditiſſimi luxuriâ juvenes, omni tunc facinorum audacia nec non latrociniis infames erant.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum & artificum meæ ſatiræ à nugacibus ventilantur; nec proſtant venales emptori cuilibet expoſitæ apud bibliopolas, quorum ſunt tabernæ circa pilas. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 373. ibique annot.

72. *Hermogeniſque Tigelli.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem eſt ab eo cujus mentio fit initio Sat. 2, & 3. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptûs causâ plebi accenſet, unumque è multis facit, qui eximius haberi volebat.

76. *Suave locus voci reſonat concluſus.*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, & recitationi ſuavitatem confert, tum legenti tum auſcultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perſtringit Martial. lib. 3. Epig. 44.

Et ſtanti legis, & legis ſedenti,
In thermas fugio, ſonat ad aurem.

78. *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus inceſſebatur velut dicax & ſycophanta: *ſtudio pravus*, pravè affectans aliis obtrectare, & quemlibet ſcommatibus ac dicteriis proſcindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepiſti ab aliquo meorum contubernalium?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit ſuprà, Sat. 3.

85. *Niger eſt.*] Homo peſtilens, malus, perniciosus: contrà eſt candidus, albus; ut alibi fuſiùs dictum.

86. *Sæpe tribus lectis, &c.*] Senſus & ſcopus Horatii iſte eſt; quotidie videmus, inquit, lepidè jocos & ſales jactari à quolibet in quemlibet: idque non improbamus. Quare ergo mihi creatur invidia, quòd nonnullos facetè reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos. Primus olim fuit mos ſedendi ad menſam. Homer. Odyſſ. 10. ἥμεθα δειπνεύοντες, ſedimus epulantes. Virgil. Æneid. 7. v. 176.

. . . . ſolitis patres conſidere menſis.

quorum unus omnes cupit pro ſcinderè quacumque ratione, *excepto eo qui aquam ſuppeditat:* atque *hunc etiam* paulò *pòſt ebrius, quando Bacchus veridicus revelat ſecreta mentis.* Attamen *iſte comis & lepidus & ſincerus exiſtimatur tibi inimico pravis. Ego* verò, *ſi riſi quòd inſulſus Ruſillus redolet paſtillos, Gorgonius* autem *caprum; à te prædicabor malignus & dicax.* Quin imò audi. *Si mentio quædam fiat de furtis Petillii Capitolini, te præſente;* protinus, *ut ſoles, tueris;* aiſque, *Me Capitolinus à puritiâ convivam habuit & familiarem, rogatuſque benè multa egit in mei gratiam: gaudeo certè quod Romæ ſoſpes degit: attamen demiror quâ ratione effugerit iſtam damnationem.*

E quibus unus avet quavis aſpergere cunctos, [552]
Præter eum, qui præbet aquam: pòſt, hunc quoque
Condita cùm verax aperit præcordia Liber. (potus,
Hic tibi comis, & urbanus, liberque videtur
Infeſto nigris. Ego ſi riſi, quòd ineptus
Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus & mordax videor tibi. Mentio ſi qua
De Capitolini furtis injecta Petillî
Te coram fuerit: defendas, ut tuus eſt mos.
Me Capitolinus convictore uſus amicoque
A puero eſt, cauſâque meâ permulta rogatus
Fecit: & incolumis lætor quod vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. Hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt
Ærugo mera: quod vitiû procul abfore chartis, [553]
Atque animo priùs; ut, ſi quid promittere de me
Poſſum aliud, verè promitto. Liberius ſi

Eu ille humor eſt atræ ſepiæ: illud merum virus: quod malum à ſcriptis meis *atque anteà* ab *animo* meo *longè futurum ſincere ſpondeo, quantum de me aliquid ſpondere licet.* At verò, *ſi quidpiam locutus fuero nimis liberè,*

ANNOTATIONES.

Poſteà, gliſcente mollitie, diſcubuerunt in lectis, qui tres erant circa menſam diſpoſiti: unde triclinium appellatum. In ſingulis autem convivæ terni, aut quaterni: nonnunquam & quini: quod ſordidulum. Cicero teſtis, in Piſ. *nihil apud hunc lautum, nihil elegans* —— *Græci quini ſtipati in lectulis, ſæpè plures.* Porrò ſitus hic erat diſcumbentium: infera pars corporis jacebat porrecta, aut leviter inflexa: ſuperior reclinata & cubito innixa: dorſum pulvillis ſuffultum, capite modicè erecto. At quî fiebat ut omnes æquâ parte ad menſam pertingerent. Primus decumbebat ad caput lecti, pedibus quidem ponè dorſum ſecundi porrectis: ſecundus obvertebat ſinciput ad umbilicum primi, interjecto pulvino: hujus autem pedes ad tergum jacebant tertii: ſicque tertius pariter & quartus. Quæ omnia ſuo more Juſt. Lipſius luculenter explicat lib. 3. antiquar. Lect.

87. *E quibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteriis lacerat, nec parcit epulas præbenti: & tamen is urbanus exiſtimatur, neqnaquam verò ſycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magiſter ſolet deſignari, quod præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miſcendo temperandoque vino. Vide lib. 3. Od. 19.

92. *Paſtillos Ruſillus olet, &c.*] Verſum hunc explanatum vide ſuprà in Sat. 2.

94. *De Capitolini furtis Petilli.*] Nomen iſtud pariter & cognomen Romæ nobilia fuiſſe novimus: at non ita perſpicuum quis ille, quæve furta ejus: an peculator, an ſacrilegus. Aiunt, ex veteri Interprete, Petillum hunc, dum Capitolio præfectus eſſet, Jovis Capitolini auream coronam ſuffuratum; furti quidem reum cauſam dixiſſe; à Judicibus autem abſolutum utpote Auguſti familiarem.

100. *Hic nigræ ſuccus loliginis.*] Senſus eſt: talis oratio, etſi blanda videatur, eſt pravo animo & ſtudio referta: hocque maledicentior & acerbior, quod amicitiæ ſpeciem præfert.

Nigræ ſuccus loliginis.] Metaph. loligo piſcis, è ſepiarum genere, humorem atrum pro ſanguine habet; unde intus nigra, externè alba exprimit optimè livorem, & mentis improbitatem verbis ſuavibus palliatam veluti & obvelatam, Pſalm. 54. *molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.*

101. *Ærugo mera.*] Merum virus.

Ærugo. Gall. *la rouille de l'airain, le vert de gris.*

Quod vitium procul abſore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis ſcripturum malignè, fictâ in quemquam benevolentiâ. *Eo ingenio natus ſum: amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.* Ennius,

Dixero

Dixero quid, ſi fortè jocoſius, hoc mihi juris
Cùm veniâ dabis. Inſuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eò, quod mî ipſe parâſſet:
Nonne vides, Albî ut malè vivat filius, utque
Barrus inops? magnum documentum, nè patriâ rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani diſſimilis ſis.
Ne ſequerer mœchas, conceſſâ cũ Venere uti [554]
Poſſem: deprenſi non bella eſt fama Treboni,
Aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit meliùs, cauſas reddet tibi: mî ſatis eſt, ſi
Traditum ab antiquis morem ſervare, tuamque,
Dum cuſtodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem poſſim: ſimul ac duraverit ætas (me
Membra animumq; tuum, nabis ſine cortice. Sic
Formabat puerum dictis: &, ſive jubebat,
Ut facerem quid; Habes auctorem, quò facias hoc,
Unum ex Judicibus ſelectis objiciebat:
Sive vetabat, An hoc honeſtum & inutile factu

aut fortaſſe nimis ſyſtivè, hanc mihi licentiam cum indulgentiâ condonabis. Etenim *optimus pater* meus ad *id me conſuefecit, indigitando exempla quorumque vitiorum, ut ea evitarem.* Sic, *quoties me admonebat ut victitarem parcè, frugaliter, & contentus iis bonis quæ ille mihi comparâſſet*, aiebat: *Advertiſne quàm difficulter victitet filius Albii, & quàm miſer ſit Barrus?* Hoc *graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat. Cùm me revocaret à fœdis amoribus meretricum*, diebat, *nè imitare Sectanum.* Quando præcipiebat *nè ſectarer adulteros, cùm liceret frui permiſſâ voluptate*; certè *pulchra non eſt exiſtimatio Trebonii, inquiebat:* porrò *philoſophus afferet tibi rationes*, propter quas *hoc fugere, illud quærere expediat: mihi ſufficit pro viribus cuſtodire inſtitutam à veteribus diſciplinam, atque integram continere vitam & exiſtimationem tuam, quamdiu pædagogo indiges: at, poſteaquà ætas confirmârit tuum corpus ac mentem, natabis abſque ſubere.* Ita *me puerum* ille *præceptis imbuebat: &, ſeu moneret ut aliquid agerem*, addebat, *ducem habes quo facias iſtud*; ſimulque *afferebat aliquem è Judicibus ſelectis: ſeu dehortaretur*, ſubjungebat: *an ambigeres utrum illud indecorum atque perniciоſum factu*

ANNOTATIONES.

105. *Inſuevit pater optimus hoc me.*] Ad hoc vel in hoc me aſſuefecit. Legunt alii: *inſuevit pater optimus hoc mî.* Id eſt, hos mihi mores indidit. Perinde eſt. Marcilius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium ſcripſiſſe, *hoic* pro *huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non abſurdus omninò. Ita veteres ſcripſiſſe, ſaltem liquet.

106. *Ut fugerem exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiis, objiciebat exempla vitioſorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclareſcentes. Scilicet *homines ampliùs oculis quàm auribus credunt; deinde, longum iter eſt per præcepta, breve & efficax per exempla.* Seneca ad Lucil. hinc ſimiliter apud Terent. Adelph. Demea narrans quomodo filium erudiat, *conſuefacio*, inquit, *inſpicere tanquam in ſpeculum in vitas omnium jubeo, atque ex aliis ſumere exemplum ſibi; hoc facito; & hoc fugito; hoc laudi eſt; hoc vitio datur.*

109. *Albi.*] Albium Tibullum intelligunt abſurdè quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cùm ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem ſuperior natu plus annis viginti.

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuriâ inops. De eo rurſus Sat. 6, & 7.

112. *Sectani,*] Turpis mœchi.

113. *Mœchas.*] Matronas. Supra, Sat. 2.

114. *Treboni.*] Is adulter expertus erat quod anteà dictum, *deprehendi miſerum eſt.*

115. *Sapiens vitatu, &c.*] Concinna planè dictio patris literis & philoſophiâ minimè imbuti, tantumque bonos mores è bonâ educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honeſtatis documenta, tibi tradere geſtio: at, cùm frequentabis ſcholas Sapientum, hi cauſas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum ſit.

120. *Nabis ſine cortice.*] Proverb. & metaph. à pueris, qui ope ſuberis natare diſcunt. Olim quippe ſuber corpori ſupponebant, ut hodie noſtri cucurbitas, Gall. *calebaces.* Senſus eſt hîc; per te ipſe intelliges quid fugiendum, quid expetendum; nec egebis alieno conſilio.

121. *Unum ex judicibus ſelectis,*] Aliquem integritate, æquitate, probitate inſignem, hoc que nomine ſelectum & ſuccenturiatum Judicibus, Magiſtratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium. Ad-

sit an non, quandoquidem turpi famâ laborat hic & ille? Certè non seous ac funus visini terret ægrotos edaciores, atque abstinere cogit mortis metu; ità juvenum mentem non verò à peccatis avertit ignominia alterius. Per ejusmodi institutionem carui majoribus iis vitiis quæ exitium creant; tantùmque exiguis conflictor, & quibus facilè indulgeas. Ex his etiam multum abstergeat ætas provectior, amicus sincerus, ratio propria. Enimverò quando versor in cubili, vel in porticu, nequaquam mihi desum. Tunc autem sic reputo: *Istud melius est, id agens rectius vivam: ità me præstabo gratum familiaribus: hoc non benè quidam fecit: egone imprudens aliquando faciam idem quod iste? Similia tacitus ego mecum revolvo: cùm verò per tempus licet, in membranis ludens scribo.* Atque *hoc unum est è vitiis illis minoribus; cui si veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedat opem mihi latura: (complures enim sumus) teque ad multitudinem illam*

Necne sit, addubites; flagret rumore malo cùm
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit; 127
Sic teneros animos aliena opprobria sæpè
Absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt; mediocribus, & queis [555]
Ignoscas, vitiis tentor. Fortassis & istinc 131
Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus, (me
Consilium proprium. Neq; enim, cùm lectulus, aut
Porticus excepit, desum mihi: Rectius hoc est:
Hoc faciens, vivam melius: sic dulcis amicis 135
Occurram: hoc quidã non bellè: numquid ego illi
Imprudens olim faciam simile? Hæc ego mecum
Compressis agito labris: ubi quid datur otî,
Illudo chartis. Hoc est mediocribus illis
Ex vitiis unum; cur si concedere nolis, 140
Multa poëtarum veniet manus, auxilio quæ
Sit mihi: nam multò plures sumus: ac veluti te [556]

ANNOTATIONES.

verte, lector, vim & notionem hujus vocabuli, Cic. de Inv. 1. *Inutilis seu perniciosus patriæ civis alitur.* Similis est sententia Christi in Evangelio dicentis, *qui non est mecum, contra me est.*

130. *Mediocribus vitiis tentor,*] Al. *teneor*, id est, obnoxius sum adhuc vitiis illis mediocribus.

132. *Liber amicus.*] Antisthenes dicebat: opus esse vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo, à peccatis avertunt. Plutarch.

133. *Cùm lectulus, aut me Porticus excepit, &c.*] Sive decumbo in lectulo, sive in porticu deambulo, non est otiosa mens mea: tum enim quid honestum, quid rectum, quid minùs decorum factu sit medito, meque ipse fingo & confirmo in amore & actione virtutis. Pythagoras discipulos jubebat recensere vesperi quæ interdiu fecissent, & secum agitare, quo ivi? quid egi? quid omisi faciendum? &c. Seneca lib. 3. de irâ: *animus quotidiè ad reddendam rationem vocandus . . . . quod hodie malum sanasti? cui vitio obstitisti? quâ parte melior es?*

Porticus.] Ejusmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi & captando frigori accommodatæ: erant & privatæ. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23.

139. *Chartis.*] Chartæ primùm è papyro, Ægyptia plantâ; divisis acu vel scalpello ejus tunicis in tenues sed latas philyras. *Has Alexandri Magni victoriâ repertas auctor est M. Varro, conditâ in Ægypto Alexandriâ: antè verò non fuisse chartarum usum.* Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior; antèa tamen inventa & cognita. *In foliis palmarum* (alii legendum contendunt *malvarum*) *primò scriptitatum: deinde quarumdam arborum libris*; id est, corticibus, vel potiùs, tunicis corticem inter & lignum subtilioribus. *Postèa monumenta publica plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cœpta, aut ceris.* Linteos libros commemorat T. Livius, lib. 4. *Supprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas, Postèa promiscuè patuit usus rei quâ constat immortalitas hominum.* Plin. lib. 13. cap. 11, & 12.

142. *Multo plurès sumus.*] Indicat plurimos tunc fuisse, qui versus factitarent. Hos autem callidè vellicat, quod se *putarent esse poëtas, sermoni propiora scribentes, vel in uno stantes pede* multa, *concludere versum purisque verbis contexere satis esse, existimantes.*

Veluti Judæi.] Hi sub Augusto Romæ magno numero degebant, & quoscunque poterant ad suos ritus, suamque religionem pertrahere satagebant. Hoc pertinet quod ait Christus

Judæi

Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

adjungere, tanquam Judæi, compellemus.

ANNOTATIONES.

Matth. cap. 23. v. 15. " Væ vobis Scribæ & " Phariſæi, Hypocritæ; quia circuitis mare " & aridam, ut faciatis unum proſelytum: & " cùm fuerit factus, facitis eum filium gehen- " næ duplo quàm vos.

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perſcribenda animum appellere, etiamſi reluctetur Minerva; aut tolerare ſaltem ac probare ſcribentes.

SATIRA V.

Facetè deſcribit iter ſuum ab urbe Româ Brunduſium uſque.

EGreſſum magnâ me accepit Aricia Româ,
Hoſpitio modico. Rhetor comes Heliodorus
Græcorum longè doctiſſimus. Inde forum Appî
Differtum nautis, cauponibus atque malignis. [557]
Hoc iter ignavi diviſimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum. Minùs eſt gravis Appia tardis.
Hic ego propter aquam, quod erat deterrima, ventri
Indico bellum; cœnantes haud animo æquo
Expectans comites. Jam nox inducere terris

Magnâ Româ egreſſum me excepit Aricia parvo hoſpitio. Comitabatur me Heliodorus rhetor inter Græcos eruditiſſimus. Hinc perreximus ad mercatum Appii oppidi, plenum nautis & cauponibus iniquis. Hoc iter partiti ſumus pigri, quod unicum fuiſſet viatoribus altiùs quàm nos ſuccinctis. Appia via minùs eſt moleſta lentè progredientibus. Ego iſtic Bellum facio ventri ob aquam, quia ibi peſſima eſt; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox prope erat terris umbras

ANNOTATIONES.

1. *Egreſſum magnâ, &c.*] Lucilius Satirâ ſua 3. deſcripſerat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hîc noſter ejus exemplo, ſuum Româ Brunduſium iter facetè admodùm deſcribit, plus μωμοσκόπον agens quàm τοπογράφον, ut ait Cruquius. Anno ſcil. U. C. 713. Antonianis & Octavianis diſſidentibus, utrinque delecti viri ſunt qui res Antonium inter & Auguſtum componerent. Itaque Brunduſium, quod Antonii exercitus obſidione premebat, convenêre legati, Mœcenas ab Auguſto, Fonteius ab Antonio, cùm Cocceio perinde utriuſque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœduſque Brunduſinum inde dictum ſanxerunt. Porrò Mœcenatem illuc officii causâ ſecuti Horatius, Virgilius, & alii.

Aricia.] Oppidulum in Appiâ viâ, diſtans Româ mill. paſſ. 16. hod. *la Riccia.* Ducatus inſignia oſtentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Huc pertinet quod aiunt: *facundus comes in via pro vehiculo eſt:* maximè quod Horatius Græci erat ſermonis ſtudioſiſſimus.

3. *Græcorum longè doctiſſimus.*] Quidam legunt *Græca lingua doctiſſimus:* ſed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus eſſet iſta Rhetori Græco, Græcam linguam apprimè callere?

Forum Appi.] Oppidum Latii in Volſcorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam, juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ plurimi iſtic habitant; caupones item, quia frequens ea via & celebris. Vide Epiſt. ad Piſon. v. 65. ad hæc verba, *ſteriliſque palus, &c.* Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquâ uti menſurâ conſuetis. Suprà Sat. 1. v. 29. *Peſſidus hic caupo.*

5. *Hoc iter ignavi diviſimus, &c.*] Quod expediti magis quàm nos una die confeciſſent, in eò biduum poſuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis ἐυζώνοις· contrà diſcinctus ignavum ſignificat, ut alibi dictum.

Minùs eſt gravis Appia tardis.] Quia crebra ſunt diverſoria, in quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri Indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec paluſtrem ac fœtentem aquam bibere poteram; nec merum, propter ophthalmiam, de quâ poſteà. Hinc *cœnantes* inconatus *haud æquo expectans animo.*

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terreſtris via difficilior etiam vehiculis, idcircò ab Appii foro navigabatur Feroniam uſque, noctu quidem; teſte Strabone pòſt citando. Hinc facilè intelliges, lector, quæ deinde ſequuntur, ut quòd puerorum nautarumque vociferatio audita ſubitò: quòd *nil procedere lintrem* viatores haud ſenſere: quòd vix *horâ quartâ* perventum ſit eò, quo ab ortum ſolis appellere oportuerat.

Umbras, & cœlo diffundere ſigna parabat. 10
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere: Huc appelle: trecentos inſeris: ohe,
Jã ſatis eſt. Dum æs exigitur, dum mula ligatur, [558]
Tota abit hora. Mali culices, ranæque paluſtres
Avertunt ſomnos. Abſentem cantat amicam 15
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim: tandem feſſus dormire viator
Incipit; ac miſſæ paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat, ſtertitque ſupinus.
Jamq; dies aderat, cùm nil procedere lintrem 20
Sentimus: donec cerebroſus proſilit unus,
Ac mulæ nautæque caput, lumboſque ſaligno
Fuſte dolat; quartâ vix demum exponimur horâ:
Ora, manuſq; tuâ lavimus, Feronia, lymphâ. [559]

inducere ac ſtellas cœlo ſpargere. Mox ſervi nautis, nautæ ſervis dicteria inferre cœperunt: huc navem applica; trecentos introducis: ohe, jam ſat multi ſunt. Hora integra abſumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Moleſti culices & rana paluſtris impediunt ſoporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam abſentem. Denique viator fatigatus dormire incipit: tumque ignavus nauta ad ſaxum ligat funem mulæ ad pabulum dimiſſæ, atque dormit ſupinus. Jam verò lux fulgebat, quando advertimus cymbam minimè progredi, donec iracundus quidam exilit, & mulæ nautæque caput ac lumbos verberat ſaligno fuſte. Tandem vix horâ quartâ deſcendimus è navi: ſtatimque faciem & manus abluimus aquâ tuâ, ô Feronia.

ANNOTATIONES.

10. *Cœlo diffundere ſigna parabat.*] Non huc *ſermoni propior* (quod ait Sat. præced.) imò ſublimior dictio, ut & alibi interdum. Poëtæ excelſo vel excidit; ſeu quod lectoris mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmiſſi ad comparandum navigium, cùm nautis rixantur & conviciantur; quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia.] Quaſi *convocia* vociferationem plurimorum confuſam ſignificant. Feſtus. Alii aliter. *Vocis contentionem* notat eâ voce Tullius variis locis. Epiſt. 5. lib. 1. *Pompeius, cùm pro Milone diceret, clamores convicioque jactatus.* Orat. n. 160. *Convicio aurium mihi extorta veritas eſt.*

12. *Huc appelle, &c.*] Verba ſunt ſervorum contra nautas, qui plures quæſtûs causâ excipiebant in navim: *trecentos*, id eſt, nimis multos, non ſine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. 5. *propè Tarracinam iter facienti Romam foſſa ad Appiam apponitur, & quidem multis in locis, quam & paluſtres & fluviatiles implent aquæ: Per eam nocturna maximè fit navigatio, ut qui primis conſcendant tenebris, oriente ſole egreſſi, via Appia reliquum evadant, & interdiu trahentibus mulis remulco, perambulent.*

14. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus, vel quaſi cutilex, quod cutem laceſſat.

Ranæque paluſtres.] Ad diſcrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, & in ſentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus ſeu navigantibus ſomnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοὰξ. Ariſtophan. Ran.

15. *Cantat.*] Ad ſublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac ſilentii.

16. *Prolutus.*] Virgil. Æneid. 1.

. . . . *Plano ſe proluit auro.*

18. *Ac miſſæ paſtum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderatur, ſenſit dormire viatores, & ipſe dormiturus mulam ſolvit, paſtumque dimittit, funem verò navigii religat ad ſaxum, moxque ſopori ſe tradit humi ſtratus, parum ſolicitus quâ horâ perveniret ad deſtinatum locum.

21. *Donec cerebroſus, &c.*] Donec unus viatorum ſeu navigantium ad terram proſilit, atque è ſalicibus littori adfitis virgam ſecat, quâ iratus nautam dormientem excitat, ejus caput & lumbos percutiendo, nec ipſi parcit mulæ *cerebroſus*, in obvium quidlibet exonerans indignationem ſuam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabra coæquant expoliuntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, horâ poſt exortum ſolem quartâ, id eſt, decimâ noſtrâ matutinâ, in æquinoctio nempè; quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Perſii Sat. 3. initium.

24. *Ora manuſque tuâ lavimus, &c.*] Ex religioſo veterum erga Deam illam cultu; quæ in Soracte monte habebat ſacrum fontem, lucum, templum; nomenque dedit urbi Fero-

Millia tum pranſi tria repimus: atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mœcenas optimus atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus uterque
Legati; averſos ſoliti componere amicos.
Heic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere: intereà Mœcenas advenit, atque
Cocceius, Capitoque ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antonî, non ut magìs alter, amicus.
Fundos Aufidio Luſco prætore libenter [560]
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,

deinde verò pranſi lenti proceſſimus ad tria paſſuum millia: ac pervenimus Anxur extructum ſuper rupes eminùs apparentes *ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mœcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia miſſa gravissima; cæterùm aſſuetè reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim acceſſit Mœcenas & Cocceius, unáque Fonteius Capito vir ad amuſſim factus, ità gratioſus Antonio, ut nemo magìs. Sponte deſeruimus Fundos,* ubi *Prator* erat *Aufidius Luſcus, deridentes munera ſcribæ inſanientis,*

ANNOTATIONES.

niæ, inter Circæos & Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quòd Deæ illius afflati nomine ardentes prunas nudis pedibus abſque læſione calcare aiunt. Alterum eſt quòd Feroniæ lucus aliquando cùm arſiſſet; indeque auferre ſimulacrum accolæ meditarentur, ſubitò nemus reviruit. Hinc Virgil. Æn. 7. v. 800.

. . . . *Viridi gaudens Feronia luco.*

Vide Strab. lib. 5. Dionyſ. Halic. Plin. Porrò quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum. Dionyſius aſſerit Feroniam conſecratam à Lacedæmoniis illis, qui tempore Lycurgi in Italiam appulſi locum iſtum dicârint, numenque coluerint ſub hoc nomine, eò quòd illuc ferri non infeliciter contigiſſet. Alii volunt ipſam Junonem eſſe quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, ſicut apud Anxur urbem non longè remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil. cit. utriuſque pariter ibidem meminit. Conſtat Feroniam nemorum Deam extitiſſe, à ferendis arboribus appellatam. Imò veteres numen fecêre ex illâ vi arcanâ arboribus inſitâ, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pranſi, &c.*] Poſtquàm ſumus pranſi Feroniæ, tria paſſuum millia confecimus, lento quidem gradu, tum propter ſtomachi repletionem, cùm ob locorum acclivitatem: contendimuſque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, pòſt dicta Tarracina, colli & ſaxo impoſita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Trachine appellata, ab aſperitate loci.

28. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illuſtris Juriſconſultus, cæterùm Auguſto pariter atque Antonio gratioſus.

Miſſi magnis de rebus uterque Legati.] Inde etiam pax Imperii & Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adverſos exercitus propè Brunduſium, ſancito fœdere, in una coëgêre caſtra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Auguſti ſoror. Tit. Liv. lib. 127. Appian. lib. 5. Sueton. Octav. c. 17.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, propriè ἀποδιαχὰ & πήγεα, ob cinerum colorem; unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Celſ. l. 6. c. 6. πρὸς τὸ κωλύειν τὸ ῥεῦμα, ab inhibendâ fluxione, dictum volunt collyrium: ſed multos etiam alios ad uſus adhibetur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Conſulem cum Germanico fuiſſe ſcribit. Livius & Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Auguſti Mœcenatem duntaxat miſſos referunt, cum Cocceio quidem; nullam verò Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem factus homo.] Eximiis dotibus vir ornatiſſimus, metaph. à marmorariis, qui lævitatem & juncturas explorant ſuperducto ungue. Hinc Perſ. Sat. 1. v. 65.

. . . . *Ut per lævè ſeveros*
Effundat junctura ungues.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commorati ſumus, ſed prandimus tantum: poſteà Formias progreſſi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum hoc in viâ Appia, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter & Formias medium, ad decem ferè paſſ. mill. vino generoſo celebratur.

Aufidio Luſco Prætore.] Prætor dicitur quòd præeat vel præſit juri dicundo. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

35. *Inſani ridentes præmia ſcribæ.*] Romæ ſcribarum officium etiam libertinis patebat, adeóque vile cenſebatur: attamen magiſtratus in municipiis ſæpè merces ac præmium erat ſcribarum. Sic Aufidius Luſcus Fundis Prætura adeptus ſibi jam aliquis videbatur: at, quòd ſua dignitate pluſculum ſuperbiret, ludibrio fuit Mœcenati aliiſque qui eum comitabantur. Hunc enim alioſque legatos à Fundano illo Prætore, honoris causâ, ſalutatos intelli-

prætextam, latum clavum, & batillum ignis. Poſtè fatigati commoramur in civitate Mamurrarum, Muranâ hoſpitium, Capitone cœnam dante. Poſtera dies illuxit longè amœniſſima. Etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis fuerunt Sinueſſæ; homines tales, ut nec meliores terra protulerit, nec quiſquam ſit me conjunctior cùm illis. *O quales amplexus, & quàm magna lætitia extitit! Ego,* dum mente *ſanâ* ero, *nihil æquabo cùm fideli amico.*

Prætextam, & latum clavum, prunæque batillum.
In Mamurrarum laſſi deinde urbe manemus,
Muranâ præbente domum, Capitone culinam.
Poſtera lux oritur multò gratiſſima: namque
Plotius, & Varius Sinueſſæ, Virgiliuſque
Occurrunt: animæ, quales neque candidiores
Terra tulit; neque queis me ſit devinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo ſanus amico.

[561]

ANNOTATIONES.

gendum eſt. Apud Sueton. Caligul. cap. 23. *ex publicis monumentis certum, Anſidium Lingonem Romæ honoribus functum.*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone l. 5. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit ſolùm, ſed & magiſtratuum. Unde & prætextatus à togato differt, ut magiſtratus à privato. Hanc *ſupra tunicas honorati quique induebant*, inquit Non. Marcell. De eâ veſte jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Veſtis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis ſive purpureis, latioribus in Senatore, anguſtioribus in equite. Unde Ovid. Triſt. 4. Eleg. ult.

. . . . . *clavi menſura coacta eſt.*

Nec matronæ carebant ſimili quodam ornatu. Nam & earum veſtis habebat patagium, quod erat *aureus clavus qui pretioſis veſtibus addebatur*, ex Nonio. Porrò nomen deducunt à ſimilitudine cùm clavorum capitibus, quibus ſimiles eſſent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, aſſeruntque clavos iſtos fuiſſe purpureas faſcias ſeu limbos utrinque tunicæ aſſutos: tunicæ inquam; nam latus clavus erat interior veſtis ſupra quam aſſuebatur prætexta: & hoc plerique non animadvertunt, contrariumque ſcripſerunt, certè immemores Prætore capitis ſententiam ferente deponi prætextam conſueviſſe, at minimè laticlavum.

Prunæque batillum.] Tanta erat Auſidii inſania, ut antè ſe ferri prunas in batillo, id eſt, foculo anſato & geſtatili, juberet, ad inſtar virorum Principum & Imperatorum, quibus præferebatur ejuſmodi ignis, ſummæ auctoritatis ac poteſtatis index & inſigne. Fruſtrà quidam intelligunt vas parvum, in quo nempè ſuffitus fieret Jovi Hoſpitali, ſive hoſpitibus & convivis.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem afferant inter Fundos & Formias, vern. *Itro* vel *Itri*, Cujus etiamnum extant ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verùm ipſæ hîc Formiæ accipiendæ ſunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia Romæ quidem Senatoria. Adde quòd illius oppidi maximam patrem obtinebat Mamurra, Eques Romanus, Cæſaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat ſanè hîc noſter; ut & Catullus: *Primum Roma parietes cruſtâ marmoris operuiſſe totius domus ſuæ in Cœlio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurræ, Formiis natum, Equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæſaris in Galliâ. . . . . nullamque niſi è marmore columnam habuiſſe, omnes ſolidas è Caryſtio aut Lunenſi . . . . . hic eſt Mamurra Catulli Veronenſis carminibus proſciſſus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuiſſet Comata Gallia.* Hæc Plin. l. 36. c. 6. Vide l. 3. Od. 17. ubi Lamiarum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Laſſi manemus.] Nam à Tarracinâ ſeu Anxure Formiæ diſtant ducentis propè ſtadiis, Quadringenta numerat Strabo, certè hallucinatus.

38. *Muranâ præbente domum, &c.*] Muræna & Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hoſpites, alter hoſpitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ poſteà nupſit Mœcenati. Vide l. 3. Od. 19.

40. *Plotius, & Varius.*] Hi ſunt eximii poetæ. Virgilio perinde ac Horatio amiciſſimi, quibus ab Auguſto commiſſa eſt cura emendandæ Æneidos poſt mortem Virgilii, hâc lege ut nihil adderent. Cùm Plotio & Vario tertius erat Tucca, & ipſe eruditione clarus, ad recenſendum opus divinum. Servius.

Sinueſſæ.] Hæc urbs Campaniæ, ad oſtia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*, ibi definit Maſſicus mons.

Martial. l. 13. Epigram. 111.

De Sinueſſanis venerunt Maſſica prælis.

Sinueſſanas porrò aquas ſterilitatem fœminis, maribus autem inſaniam auferre tradunt, Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo ſanus amico.*] Exceptâ ſapientiâ, nihil homini præſtantius

Proxima

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum [562]
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna ſalemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Luſum it Mœcenas, dormitum ego Virgiliuſq; [563]
Namque pilâ lippis inimicum, & ludere crudis.

Villula quæ vicina eſt pontî Campano hoſpitium dedit: parochi verò quæ debent ligna & ſalem præbuerunt. Indè muli Capuæ deponunt clitellas tempeſtivè. Mœcenas it luſum; ego verò ac Virgilius dormitum ivimus;

ANNOTATIONES.

amicitiâ, meliúſve à Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. cap. 18. v. ult. *Vir amabilis ad ſocietatem magis amicus erit, quàm frater.* Eccleſiaſtici cap. 6. *Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit theſaurum. Amico fideli nulla eſt comparatio. . . . . medicamentum eſt vitæ & immortalitatis.*

45. *Proxima campano, &c.*] Sinueſſæ pranſi jucundiùs quidem ob occurſum amicorum, venerunt omnes ſimul ad hanc villam, in quâ pernoctârunt.

Campano ponti.] Qui impoſitus eſt Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliaſque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. *Parochi.*] Quaſi præbitores à παρέχειν *præbere*, curatores erant publici per urbes & loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa ſtipendia, unde peregrinis & legatis neceſſaria ſuppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. l. 12. Epiſt. 2. *Ariaratbes Ariobarzanis filius Romam venit . . . . omninò eum Seſtius noſter parochiis publicis occupavit;* (id eſt, præbitionibus ac muneribus publicis. Alii legunt, *parochus publicus*) *quod quidem facilè patior. Verumtamen quod mihi magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, invito eum per literas ut ad me diverſetur.* Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ miſſis hæc habe, ſtudioſe lector. Idem Tull. item ad Attic. l. 5. Epiſt. 16. ità ſcribit: *In perditam & planè everſam in perpetuum provinciam nos veniſſe ſcito, magnâ quidem expectatione, prid. Cal. Sextil. morati triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade, audivimus nihil aliud niſi civitatum gemitus, ploratus, &c. . . . . Levantur tamen miſeræ civitates, quòd nullus ſit ſumptus in nos, neque in legatos, neque in quæſtorem, neque in quemquam. Scito non modò nos fœnum, aut quod lege Juliâ dari ſolet, non accipere, ſed nè ligna quidem; nec prater quatuor lectos & tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis nè tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. Mehercule etiam adventu noſtro reviviſcunt, juſtitiæ, abſtinentiæ, clementiæ tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium ſuperavit.* Præclaram etiam huic loco lucem dabit T. Livius initio l. 42. *Antè L. Poſthumium Conſulem, inquit, nemo ſociis unquam in ullâ re oneri aut ſumptui fuit. Ideò magiſtratus mulis, tabernaculiſque, & omni alio inſtrumento militari ornabantur, nè quid tale imperarent ſociis: privata hoſpitia habebant; ea benignè comiterque colebant: domuſque illorum Romæ hoſpitibus patebant, apud quos ipſis diverti mos eſſet. Legati qui repente aliquo mitterentur, ſingula jumenta per oppida, iter quà faciendum erat, imperabant: aliam impenſam ſocii in magiſtratus Romanos non faciebant.* At ipſe, ut eſt paulò antè, cùm ſenatui placuiſſet *Conſulem, ad agrum publicum à privato terminandum, in Campaniam ire, ... priuſquam ab Româ proficiſceretur, literas Præneſte miſit, ut ſibi magiſtratus obviam exiret, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret inde, præſto eſſent.*

47. *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab eâ villulâ mulis vecti Capuam venimus tempeſtivè quidem; nam eâ die confecimus millia paſſuum non plus ſexdecim.

Capuæ.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum & arrogantiæ pridem fuit. *Alteram Romam* vocat Cicero Philipp. 12. alibi verò *ſuperbiæ domicilium.* Annibalis virtutem corrupit ac fregit illa *pelago, cultuque, pennque, potens civitas, delicîis, opibus, famaque*; ut canit Auſonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem exinde milliaribus verſus Boream excitata eſt Capua nova veteri haud quaquam par. De ea jam in Epod. 16.

48. *Luſum it Mœcenas, &c.*] Pilâ palmariâ: cujus exercitatio ad ſanitatem utilis robuſto quidem & benè affecto: at crudis noxia & καχεξτμένοις, qualis Virgilius: contrà ſalubris ſomnus & quies; pariter & lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis, vehemens ciet irritatque humores; quos lentè duntaxat coquit calor naturalis. Adde quòd oculorum acies non parum laborat in obſervandâ pilâ. Cornel. Celſ. l. 1. c. 2. Galenus l. 4. de Symptom. cauſ. c. 5.

49. *Pilâ.*] Quaſi pilis plena ſic vocatur, ex Iſidoro. Alii à πιλεῖν *penſare*, deducunt originem, ſive quod pila potiſſimùm conficiatur è πίλῳ, id eſt, lanâ coactâ & compactâ. Quadruplex erat. 1. Harpaſtum, è corio confecta minor pila, quàm ſolo repercuſſam remittebant.

Hinc

nam pila ludus eſt *noxius lippis atq; crudis. Iſtinc ad Cocceii villam pergimus copioſiſſimam, quæ ſita eſt ſupra tabernas Claudii. Jam precor, ô Muſa, ut mihi referas paucis verbis Sarmenti ſcurræ certamen, atque Meſſii Cicerri: & quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illuſtris Meſſii origo ab Oſcis: Sarmenti domina etiamnum vivit. Ab iſtis prognati majoribus in certamen devenêre Sarmentus prior locutus: Aio, te eſſe ſimilem equi indomiti. Cachinnos ſuſtulimus. Tum Meſſius, Accipio, inquit; ſimulque caput agitat.* Continuò Meſſius *dixit*; O *quid agas, ſi cornu tuâ fronte non eſſet amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformârat birſutæ frontis* partem *ſiniſtram.* Hinc *plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans,*

Hinc nos Cocceii recipit pleniſſima villa,
Quæ ſuper eſt Claudî cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam Meſsîque Cicerri,
Muſa velim memores: & quo patre natus uterque
Contulerit lites. Meſsî clarum genus Oſci:
Sarmenti domina exſtat: ab his majoribus orti
Ad pugnam venêre: prior Sarmentus: Equî te [564]
Eſſe feri ſimilem dico. Ridemus. Et ipſe
Meſſius, Accipio; caput & movet: O, tua cornu
Ni foret exſecto frons, inquit, quid faceres, cùm
Sic mutilus minitaris? At illi fœda cicatrix
Setoſam lævi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,

ANNOTATIONES.

2. Follis, ex alutâ; major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. Trigonalis, ſive trigon: nomen à triangulari ſitu ludentium ternorum, qui ſibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes nè excideret manu ſive dextrâ, ſive ſiniſtrâ. 4. Paganica, à pago & paganis dicta: ab his enim ad urbem venit: Plumis inſerta erat; durior folle, mollior trigone. Quæ omnia bellè notat & exprimit Martialis lib. 4. Epigram. 19. lib. 12. Epigram. 84. lib. 14. Epigram. 45, 46, 47. Vide infrà lib. 2. Sat. 2. v. 11. annot.

50. *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde proceſſimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc ſita eſt *ſupra canponas Claudii* cujuſdam. Vel accipè oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potiùs cùm aliis, *Caudî:* nam inter Capuam & Beneventum ſunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item valles & Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani ſub jugum turpiter miſſi ſunt; quam tamen ignominiam paulò pòſt gravi ultione eluerunt. Tit. Liv. lib. 9.

51. *Nunc mihi paucis, &c.*] Facetè admodum Poëta Muſas in re ludicrâ invocat, veluti ſolet fieri in gravibus argumentis. Deſcripturus nempè duorum ſcurrarum ridiculam contentionem, ſerio videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

54. *Meſſi clarum genus Oſci.*] Ironicè prorsùs Nam hi Campaniæ populi in Latii & Samnii confinio degentes, non ſolùm ignobiles ſed & infames erant. Vide Strabon. Huc etiam facit quod *obſcœnum* quidam ab Oſcis deducunt. Feſtus Oſcos priùs Opſcos teſte Ennio dictos ait, & ſtupra inconceſſæ libidinis ab ejus gentis pravâ conſuetudine, obſcœna dici, ex Verrio.

55. *Sarmenti Domina extat.*] Ergo ſervus erat ille, aut e ſervili genere. Hic ſcurra Auguſto fuiſſe in deliciis, atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho: *Antonio infenſa erat Cleopatra; quòd in cœna dixiſſet, ipſis quidem acidum vinum infundi: Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat verò Sarmentus Cæſaris ſervulus ex iis qui feſtivitatis causâ haberi ſolent, quos Romani delicias appellant.* Juvenalis initio Sat. 5. meminit hujus ſcurræ.

58. *O, tua cornu, &c.*] Pergit conviciari Meſſio Sarmentus: quid faceres, ſi frons tua eſſet adhuc armata illo cornu, quod exſectum tibi eſt nimis terribili & feroci? ſarcaſmus.

60. *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempe Meſſii in fronte apparebat cicatrix exſectæ verrucæ, quæ amputati cornu ſpeciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas: vel turpem quamdam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantiâ creatam. Non abſurdè Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. lib. 26. cap. 1. *Senſit & facies hominum novos omnique ævo priore incognitos non Italiæ modò, verum etiam univerſæ Europæ, morbos . . . . ſine dolore quidem illos ac ſine pernicie vitæ; ſed tanta fœditate, ut quæcumque mors præferenda eſſet. Graviſſimum ex his lichenas appellavêre Græco nomine; Lati à mentagram, quoniam à mento fere oriebatur, joculari primùm laſciviâ dictam: ut eſt procax naturæ multorum in alienis miſeriis; occupat in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus;*

Paſtorem

Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, rogabat;
Nil illi larvâ, aut tragicis opus eſſe cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: Donâſſet jamne catenam [565]
Ex voto Laribus, quærebat: ſcriba quòd eſſet,
Deterius nihilo dominæ jus eſſe: rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet, cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, tamque puſillo.
Prorsùs jucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi ſedulus hoſpes
Pænè arſit, macros dum turdos verſat in igne.

orabat ut ſaltaret ad modum *Cyclopis paſtoris; neque verò larvâ aut cothurnis tragicis ipſum indigere. Ad iſta denique Cicerrus plurima retorſit: interrogabat, numquid jam ex voto ſua vincula conſecrâſſet Laribus: quamvis eſſet ſcriba, nihilo minus hera jus in eum ſupereſſe: quærebat tandem quare fugiſſet aliquando ipſe, cui ſufficerit una farris libra*, ſcilicet *adeo tenui & parvo. Hilariter ſanè peregimus eam cœnam. Inde rectà nos contulimus Beneventum, ubi hoſpes officioſior propemodum deflagravit, cum turdos macilentos ad focum torreret.* Enim verò exarſit ignis:

ANNOTATIONES.

deſcenditque in colla, pectuſque, & manus, fœdo cutis furfure. Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa.*] Exprobrat ſimilitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore & immani ſtaturâ hirſutáque fronte, in quâ etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec *larvâ* facies turpis, nec crura ſat procera indigerent *cothurnis*, id eſt, altis calceis, quibus ad Majeſtatem utuntur Tragœdi. Petrus Crinitus de honeſtâ diſciplinâ, lib. 17. cap. 3. appoſitè omninò, *inter voluptates ſcenicas*, inquit, *celebrari video Cyclopea. Sic vocârunt cum Cyclopem in ſcenâ ſaltantem proferrent, habitu & ornamentis, quibus Polyphemus apud Poëtas decoratur. Quod ego duxi obſervandum, ut Horatii locum interpretemur paulò indiligentius ab aliis expoſitum. Itaque ſic alluſit, cùm de Sarmento ſcurrâ & Meſſio Oſco, eorumque litibus diſſerit: ac Meſſium ore fœdo & facie turpi ſimilemque larvæ reddit. Quo loco ſaltare Cyclopa nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quàm & fronte & habitu talem fuiſſe Meſſium, ut Polyphemum in ſcenâ ſaltantem poſſet exprimere; ac riſum de ſe ſpectantibus facilè commovere.* Polyphemum ab Ulyſſe occæcatum lege apud Homerum, Odyſſ. 9. Virgil. Æneid. 3. De eo Servius ita ſcribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuiſſe oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabuloſum eſt. Vir ille prudentiſſimus fuit, & ob hoc oculum in capite habuiſſe fertur: id eſt, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verùm Ulyſſes eum tamen prudentiâ ſuperavit: & ob hoc eum cœcâſſe fingitur. Vide & Euripid. Cyclop.

65. *Donâſſet jamne catenam, &c.*] Servi enim manumiſſi ſeu Laribus, ſeu Deorum alicui conſecrabant vincula quibus olim ſtricti fuerant. Ita Cicerrus ſervilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20.

67. *Deterius nihilo dominæ jus eſſe.*] In ſervos etiam manumiſſos domini retinebant jus operarium, v. g. ſartiendi veſtes, ſuendi calceos, &c.

Scriba.] Alii ſcribæ dicebantur à ſuâ functione; alii erant magiſtratuum, putà Quæſtorii, Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium; nec magni teſtimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

68. *Cur fugiſſet.*] Nullum ſervo probrum gravius, quàm fugiſſe. Hinc enim contumelioſè furcifer appellabatur, eò quòd hæc erat fugitivi ſervi pœna, furcam collo appenſam circumferre.

Cui ſatis una Farris libra foret.] Hæc ſæpiùs erat ſervis fugiendi cauſa, quòd nimis parce à dominis alerentur. At Cicerrus utpotè gracilis ac puſillus, tenui alimento poterat ac debebat eſſe contentus, unâ videlicet farris librâ ſervis quotidie dari ſolitâ ad victum. Quod quidem dimenſum proceris corporibus exiguum ac vix ſufficiens videbatur. Ex Gell. lib. 20. cap. 1. Debitori in carcere retento lex. 12. Tab. jubebat dari indies libras farris ab eo qui vinctum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28 mill. paſſ. à Capuâ, olim dictâ Maleventum: at deductâ eò coloniâ Romani ad melius omen mutari nomen, & Beneventum dici in poſterum voluerunt. Feſt. Plin. &c.

72. *Turdos.*] Gall. *des grieves.* Horum aviaria veteres habebant tanta quidem ut ex his agri ſtercorarentur, optimo certe fimo. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occaſione captans jocum Satiricus noſter

Nam

& flammæ per vetuſtam culinam graſſata prope attingebat tectum. Mox aſperxiſſes convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, & cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit oſtendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus; quoſque nunquam præteriiſſemus, niſi nos excepiſſet villa Trivici proxima, haud abſque fumo lacrymas ejiciente, dum in foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem expecto fruſtrà ad mediam uſque noctem. Tum verò ſuperme invaſit * * *

Hîc aqua: ſed panis longè pulcherrimus; ultrò
Callidus ut ſoleat humeris portare viator; 90
Nam Canuſî lapidoſus: aquæ non ditior urna:
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.
Flentibus hinc Varius diſcedit mœſtus amicis.
Inde Rubos feſſi pervenimus, utpote longum [568]
Carpentes iter, & factum corruptius imbri. 95
Poſtera tempeſtas melior, via pejor, aduſque
Barî mœnia piſcoſi. Dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit riſuſque, jocoſque:
Dum flammâ ſine, thura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit: credat Judæus Apella, 100

at panis eſt optimus certè; adeo ut prudens viator conſueverit ſponte humeris ferre; quia Canuſii eſt lapidoſus; urna autem aquæ haud feliciter: quod oppidum ædificatum eſt quondam à ſtrenuo Diomede. Illinc Varius triſtis abſceſſit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos pervenimus fatigati, quia longius iter feceramus, atque ob pluviam moleſtius. Poſtridie tempus fuit magis opportunum, at via deterior uſque ad muros Barii piſcoſi. Deinde Gnatiæ infenſis aquis condita prabuit riſum ac ludum, quòd perſuadere volunt thura abſque igne incendi in templi aditu. Fidem habeat Judæus recutitus,

ANNOTATIONES.

89. *Ultrò Callidus.*] Quidam legunt *ultra*, id eſt, in ulteriorem regionem. Quod ſatis placet.

91. *Canuſî.*] Canuſium Apuliæ oppidum, hodie *Canoſa*, in colle ædificatum apud Auſidum amnem: à Cannis exciſis diſtans tribus milliaribus.

Lapidoſus.] Lapidis inſtar durus & inſipidus: vel lapidibus plenus, è farinâ minimè purâ: ſive malè concinnatâ molâ, ſive non ſat durâ, quæ grana conterendo ipſa deteratur, mptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aquæ non ditior urna.] An quod Auſidus eſt duntaxat lacus, quemadmodum Strabo aſſerit; cujus proinde aqua potu injucunda eſſet; an, ut ſcribunt nonnulli, quod Auſidi fluvii alveus interdum areſcit?

92. *Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.*] Diomedes Ætoliæ rex; poſt Achillem & Ajacem fortiſſimus inter Græcos; ſingulari pugnâ cum Hectore & Ænea congreſſus eſt; Palladium abſtulit; Martem quoque & Venerem vulneràſſe in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeò perdidit, ut ille tum ab ipsâ tum à patriâ abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit: memorantur Canuſium, Arpos ſive Argos, Hippium, quæ & Argyrippa.

93. *Varius diſcedit.*] Vocantibus aliò negotiis. Alii volunt ad caſtra Cæſaris contendiſſe alia via.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibuſdam Rubo dicta, Canuſium inter & Barium.

Feſſi.] Confectis à Canuſio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96. *Poſtera tempeſtas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob heſternum imbrem, locorumque difficultatem.

97. *Barî mœnia piſcoſi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram ſinus Veneti: quale *piſcoſum* vocat Horatius. Conditum eſt & nominatum ab incolis Baræ parvæ inſulæ apud Brundufium, teſte Feſto.

Gnatia.] Hæc & Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel *Nazzi*; urbs Salentinorum etiam maritima, media fere inter Barium & Brundufium, ab utroque diſtans triginta circiter milliaribus.

Lymphis Iratis exſtructa.] Seu quòd aquæ dulcis penuriâ laborat: ſeu potiùs quod ſic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos, id eſt, inſanos, quippe qui non modò credant, ſed & aliis perſuadere velint rem incredibilem aut ſuperſtitioſam, de qua mox. Vide Feſtum in voce *lympha*, ubi egregie oſtendit lympham dici pro nymphâ, mutatâ literulâ: & lymphatos dici furioſos, eo quod creditum veteribus, à nymphis, ſi conſpicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambiguâ voce.

99. *Dum flamma ſine, thura liqueſcere, &c.*] Hujus miraculi ſuperſtitioſi meminit Plinius c. 107. l. 2. ita ſcribens: *In Salentino oppido Egnatiâ, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere.* Porrò notavimus alibi cognitos Ethnicis ſacros codices, e quibus non pauca mutuati fabulis aſperſerunt. Certè patet adumbratum hîc quod habetur l. 3. Reg. c. 18. de vocato cœlitùs igne Eliæ precibus, quo repente conſumpta ſunt holocauſtum, & ligna, & altare lapideum, & ſuperfuſa copioſe aqua. Vid. l. 2. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Inſimulat Horatius Judæos ſuperſtitionis, eò quòd mox relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc & rem Gnatianam ejuſmodi credulis hominibus narrandam ſuadendamque remittit: quæ ſibi ſuiſque comitibus duntaxat *riſus dedit & jocos.* Romanos tamen non parum ſuperſtitionibus addictos lege apud Plin. l. 28. c. 2, &c.

Apella.] Quaſi ſine pelle in præputio circumciſo: recutitus. Perſ. Sat. 5. v. 184. *recutita ſabbata* deridet: ubi nos plura de hac lege Judæis à Deo data; idem ad Juvenal. Sat. 14.

Non

ego certè minimè credam Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac, si quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam à minimis solicitis immitti è summis ædibus Olympi. Brundusium terminus fuit *prolixi itineris*, erit *etiam* hujus *descriptionis.*

Non ego. Namq; Deos didici securum agere ævum:
Nec, siquid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque.

ANNOTATIONES.

v. 99. Salmasius etymologiam istam doctè refellit; tum quòd nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *apella*, tum quòd potiùs dicendum foret *impella* vel *appella*, sicut dicitur imberbis, & abisimilis, &c. Solerter autem & appositè ait fuisse tum Romæ Judæum quemdam nomine Apellam, ad quem sanè Horatius respexerit.

101. *Deos didici securum agere ævum.*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia & inferiora quælibet minimè Diis curæ esse. Vide lib. 1. Od. 34. lege & Plin. lib. 2. cap. 7.

104. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici. *Brindisi.* Ennius.

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu.

Longæ finis viæ.] *Via* causa & finis patet ex dictis initio.

Longæ.] Nam Româ distat Brundusium miliaribus trecentis & sexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute & honestate morum. Reprehenduntur qui majora se appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentæ præstat.

O Mœcenas, quod nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tuscia terram habitant, aut quod habuisti avos paternos ac maternos,

NON quia, Mœcænas, Lydorum, quidquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te: [570]
Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cum veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus & emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non quia, Mœcenas, Lydorum, &c.] Non tu Mœcenas, licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimverò me libertino patre natum adeo non despexisti, ut contrà *esse in amicorum numero* jusseris, quòd me *purum & insontem* comperisti.

Lydorum quidquid, &c.] Ferunt nempè Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse: unde Hetrusci dicantur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11. *Lydorumque manum.*

Et Æneid. 2. v. 781.

Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arvo
Inter opima virum leni fluit agmine Tibris.

De Mœcenatis ex Hetruriæ principibus origine, fusè lib. 1. Od. 1. &c.

Etruscos fines.] Etruria sive Hetruria, quæ & Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernaculè *la Toscane*: ab ortu rigatur fluvio Tiberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Generosior.*] A genere *generosus* antonomasticòs dicitur, cui opponitur *degener*. Senec. Trag. Troad.

Gentrosa in ortus fœmina exurgunt suos.

3. *Nec quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mœcenatem.

Olim

Olim qui magnis legionibus imperitârint,
Ut plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Cùm referre negas, quali ſit quiſque parente
Natus, dum ingenuus, perſuades hoc tibi verè,
Ante poteſtatem Tullî, atque ignobile regnum,
Multos ſæpè viros nullis majoribus ortos
Et vixiſſe probos, amplis & honoribus auctos:
Contrà Lævinũ Valerî genus, undè Superbus [571]
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non unquam pretio pluris licuiſſe, notante
Judice, quem nôſti, populo: qui ſtultus honores
Sæpè dat indignis, & famæ ſervit ineptus;
Qui ſtupet in titulis, & imaginibus: quid oportet

qui pridem magnis exercitibus præfuere, non propterea, more maiorum, ſubſannas obſcuros, ſicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodò probus ſit. Bene profectò exiſtimas, an è Servii auctoritatem atque imperium haud illuſtre, pleroſque ſapius viros ignotis ortos majoribus & bonos extitiſſe, & magnis dignitatibus amplificatos: è contrario Lævinum è Valerii ſtirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio eſt, uno aſſe pluris nunquam æſtimatum eſſe judicio populi: quem ſcis inſanum frequenter attribuere dignitates immeritis, & ſtolidè famam ſequi; nec non admirari titulos atque imagines. Ergò quid

ANNOTATIONES.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: continebat ſex hominum millia: ſingulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem ſex millium concripſit, quæ anteà quatuor millium fuerat. Vide Iſidor. lib. 9. cap. 3. Veget. lib. 2. Feſt. &c.

5. *Naſo ſuſpendis adunco.*] Vafrè & falsè deridet. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem durioribus, contemptus, faſtidium ſignificari ſolet.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum naſus, quem novi mores ſubdola irriſioni dicavêre.*

6. *Libertino.*] Servus manumiſſus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab iis deinceps naſcuntur ingenui ſunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox iſta hoc loco: ſignificat autem hic non libertum, ſed moribus præditum bonis, ingenuo & nobili viro dignis.

9. *Ante poteſtatem Tulli.*] Antequam Romæ rextus regnaret Servius Tullius, Tarquinii ſucceſſor & gener, Ocriſiâ matre captivâ natus. Unde noſter ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Coriolulum ſuam patriam nomi valdè nobilis fuiſſe cognoſcitur. Vide Dionyſ. Halic. l. 4. Tit. Liv. l. 1. c. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii ſic hortatur Servium unc: *Erige te, Deoſque duces ſequere: qui ſis, non undè natus ſis, reputa: & nos peregrini regavimus. Tuum eſt, Servi, ſi vir es, regnum, &c.*

Nullis majoribus ortos.] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, & nullius erant nominis ac celebritatis.

12. *Contrà Lævinum, &c.*] Contrà verò nomi nobiles interdum tam degenerâſſe, ut etiam contemptui fuerint, nulloſque adepti magiſtratus.

Lævinum Valeri genus.] Pub. Valerius Lævinus, quòd virtute careret, vel populo deſpectus: quanquam erat è familiâ perilluſtri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola ſuffectus olim Conſul Collatino abdicare coacto, unà cum Junio Bruto collegâ regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui ſtultus honores, &c.*] Ubi nempè viget Democratia, ſeu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. paſſim. Lucilius olim dixerat:

——— *bonorum*
Judicium eſt craſſis.

16. *Famæ ſervit ineptus.*] Plus ducitur vanâ opinione & ventosâ exiſtimatione, quàm verâ virtute & glorià. Unde omnia deferre ſolet ei quicumque natalium ſplendore, domeſticâ famâ & opibus præfulget, tametſi per ſe haud ullum virtutis ſpecimen ediderit. Iſocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, & famam reſpicit.* Τὴν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι πολλοί.

17. *Stupet in titulis & imaginibus.*] Nobilitatis inſignia demiratur, non ipſam virtutem, quæ ſola eſt nobilitas: ſtupet videns honorum titulos & ſtatuas majoribus conſtitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta & conceſſa fuiſſe. Cic. in Piſon. *Obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione famoſarum imaginum, quarum nihil habes ſimile præter colorem.* Juven. Sat. 8.

Stemmata quid faciunt? Quid prodeſt, Pontice, longo
Sanguine cenſeri, pictoſque oſtendere vultus
Majorum? &c.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos ſentire & judicare decet, ſi quidem à vulgi errore liberi, & ſapientum inſtitutis informati ſumus?

Nos

vos decet agere à vulgo planè differentes? Nam certè populus dignitatem Lævino deferre mallet, quàm Decio ignoto: & Appius Censor arceret me, si liberto parente non essem genitus; & quidem jure, quia non manifestem in propriâ conditione. Verùm enim gloriâ splendente suo curru nexos allicit tum obscuros quàm illustres. Quid prodest *tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, & creari Tribunum? Scilicet ducta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cùm primùm aliquis demens medium tibiam inseruit cothurno,*

Nos facere, à vulgo longè latéque remotos?
Namque esto, populus Lævino mallet honorem,
Quàm Decio mandare novo: Censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus: [572]
Vel meritò, quoniam in propriâ non pelle quiêssem,
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minùs ignotos generosis. Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribunum?
Invidia accrevit: privato quæ minor esset.
Nam ut quisq; insanus nigris medium impediit crus

ANNOTATIONES.

19. *Lævino mallet honorem, Quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloriâ colluſtrato, per ſe verò ignobili: potiùs quàm viro propriâ laude conſpicuo, cujus majores non anteà clari. Pub. Decius Mus e Deciis primus ſummâ in Rempublicam fide conſulatum meritò eſt adeptus, fortiterque & gloriosè adminiſtravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. 1. Tit. Liv. l. 8, &c.

20. *Censorque moveret Appius.*] Repelleret ac ſummoveret me à petendo magiſtratu Appius ille Claudius Cœcus ſeverâ notus cenſurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. c. 16, & 24. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 13. ubi Cenſorum origo & poteſtas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere & cooptare, ſummotis indignis, & honeſtiſſimis allectis. Cenſoria lex ità jubebat: *Cenſores populi familias cenſento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus diſtribuunto: mores populi regunto: probrum in ſenatu nè relinquunto*, &c.

22. *Quoniam in propriâ non pelle quiêssem.*] Quia vellem aſſurgere ſuprà meam conditionem ac proprium ſtatum. Alluſio eſt ad fabulam aſini leoninâ pelle contecti Æſop.

23. *Sed fulgente trahit*, &c.] Neque verò mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aſpirent; ſiquidem hi, perinde ac generoſi nobileſque, trahuntur ſplendore gloriæ; quæ omnes ad ſuum veluti currum conſtrictos rapit. Cic. Offic. 1. *Vix invenitur qui laboribus ſuſceptis periculiſque aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam. At fortis animus & magnus duabus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum deſpicientiâ ponitur*, &c. Et poſteà n. 68. *Cavenda eſt gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimis viris omnis debet eſſe contentio.*

24. *Quò tibi, Tulli*, &c.] Quid tibi emolumenti eſt recepiſſe veſtem & dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæſar ademerat? Porrò non benè eſt notus ille. Sic habet Vet. Comment. *Tullius bis Senatu motus eſt à Cæſare quaſi Pompeianus: occiſo verò Cæſare recepit latum clavum, & Tribunus militum factus eſt.*

25. *Tribunum.*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, ſed fruſtrà, Tribunus militum nemo fiebat, quin priùs alam duxiſſet: alam non ducebat niſi qui coborti præfuiſſet. Is milites in caſtris habebat dicto audientes, ad exercitationes ducebat, in ſtationes mittebat, claves portarum ſuſcipiebat; vigilias & munitiones diu noctuque circuire, militum nomina memoria tenere, ſauciorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta deeſſent, cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. l. 6. c. 28, &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeret abſque magiſtratu, nemo tibi invideret: nunc verò tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus*, &c.] Cic. cit. Offic. 1. *Nec imperia expetenda: at potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam . . . . . Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis ſe removerunt, ad otiumque perfugerunt. In his & nobiliſſimi Philoſophi longéque principes, & quidam homines ſeveri & graves*, &c. Ex quibus patet inſanire quiſquis publicam rem ultrò capeſſit, exiguis munitus adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, &c.] Magiſtratum iniit, in Senatum eſt allectus: ac proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac mediam quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum differebant à plebis. Hujus craſſiores; illorum tenuiores ex aluta, ſeu molli & ſubtili corio quales geſtavêre pridem reges Albanorum, Feſtus. Martial. l. 2. Epigram. 29.

Coccina non læſum pingit aluta pedem.

Iſidor. l. 19. c. 33. ait iſtos nobilium calceos alto fuiſſe ſolo, cothurnis ſimiles, ad me-

Pellibus

Pellibus, & latum demiſit pectore clavum, [573]
Audit continuò, Quis homo hic eſt? quò patre natus?
Ut ſi quis ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formoſus: eat quacumque, puellis
Injiciat curam quærendi ſingula: quali
Sit facie, ſurâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem ſibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra Deorum;
Quo patre ſit natus, num ignotâ matre inhoneſtus,
Omnes mortales curare, & quærere cogit.
Tunc Syri, Damæ, aut Dionyſî filius audes
Dejicere è ſaxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu poſt me ſedet uno: [574]
Namque eſt ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus,
Et Meſſala videris? at hic, ſi plauſtra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna ſonabit
Cornua quod vincatq; tubas. Saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
Quem rodunt omnes libertino patre natum,

& laticlavio pectus opertus, ſtatim audit, *Quis eſt vir iſte? cujus filius? Quemadmodum ſi quiſpiam eodem quo Barrus morbo laboret, velitque cenſeri pulcher: qua libet pergat, deſiderium puellis creabit ſciſcitandi ſingula; quali ſit vultu, quali ſurâ, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum ſe populum, civitatem, imperium, Italiam, & templa numinum; is cunctos homines cogit ſollicitè percontari quo ſit editus parente, an obſcuræ matre ignobili. Num tu filius Syri, Demetrii, vel Dionyſii, audes è rupe Tarpeia præcipitare cives, aut Cadmo tradere? At*, inquies, *Novius collega uno poſt me gradu conſidet: eſt enim ipſe quòd erat parens meus. Ob id* nempè *tibi videris eſſe Paulus & Meſſala? Verùm hic, ſi ducenti carri treſque pompa funebres in foro ſimul procedant, tollet vocem ingentem cornua & buccinas ſuperantem. Id ſaltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium, cui exprobrant univerſi originem e patre libertino,*

ANNOTATIONES.

dium eos perveniſſe, quatuor corrigiis religatos, & fibulis aureis vel argenteis: aſſutam denique deſuper habuiſſe lunæ creſcentis effigiem, ſeu potiùs literam C quæ centenarium primùm numerum fuiſſe Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæſt. Centur. Rom. Item Cœl. Rhodig. l. 20. c. 28.
Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appoſitam nigra lunam ſubtexit alutæ.

28. *Latum demiſit pectore clavum.*] De eâ interiori veſte & tunicâ nobilibus propriâ dixi ſuſè Sat. præced. v. 36.

29. *Audit continuò, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quò morbo Barrus.*] Mulierum amore effræni, proindeque formoſitatis affectatione. Sat. 4. præced. *Barrus inops.*

34. *Qui promittit cives, urbem, &c.*] Cruquius obſervat hîc formulam quamdam juramenti ejus qui magiſtratum accipit. Certè Senatoribus ac magiſtratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Dama, Dionyſî.*] Nomina ſervorum ſunt iſta.

Audes Dejicere è ſaxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civeſque Rom. morti addicere, ac lictori tradere e rupe Tarpeia dejiciendos?

39. *Dejicere è ſaxo cives.*] Uſitatum erat hoc Romæ ſupplicium. Vide Plin. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo.] Lictori ſeu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Reſpondet Tullius ille, collegam ſuum uno gradu inferiorem ſe eſſe & ignobiliorem. Nempè Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio ille poſtrèmò ſub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus Et Meſſala videris?*] Tullio reponit Horatius: ſcilicet quòd à ſervili conditione diſtas uno gradu plùs quàm Novius, an ideo tibi videris eſſe perinde nobilis ac Paulus Æmilius, & Meſſala Corvinus apud Romanos illuſtriſſimi? De illo l. 1. Od. 12. De Valerio Meſſala Corvino Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salſa ironia in ejuſmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium dignioremſe fuiſſe præconis munere, quàm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à naturâ, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. *Cornua quod vincatque tubas.*] In funeribus adhiberi ſolebant cornua tubæque. Perſ. Sat. 3. v. 103. *Hinc tuba, candela, &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12. ſive ult. v. 9.

Sit meſtis cecinêre tubæ, &c.

Nunc, quia ſim tibi, Mœcenas, convictor; at olim
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt: quia non, ut forſit honorem
Jure mihi invideat quivis, ità te quoque amicum;
Præſertim cautum dignos aſſumere, pravâ
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me poſſum caſu, quòd te ſortitus amicum:
Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius, dixêre quid eſſem. [575]
Ut veni coram, ſingultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari.)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. Reſpondes, ut tuus eſt mos,
Pauca. Abeo: & revocas nono poſt menſe, jubeſq;
Eſſe in amicorum numero: magnum hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum;
Non patre præclaro, ſed vitâ & pectore puro.
Atqui, ſi vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendoſa eſt natura, alioqui recta; (velut ſi
Egregiò inſperſos reprêndas corpore nævos)
Si neque avaritiam, neque ſordes, ac mala luſtra
Objiciet verè quiſquam mihi; purus, & inſons,
(Ut me collaudem) ſi vivo, & carus amicis:
Cauſa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere; magni
Quo pueri magnis è centurionibus orti,

eo quòd modò ſim tuus convivа, ô Mœcenas; quondam verò præfectus eſſem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt: Quamvis enim dignitatem iſtam mihi fortaſſe meritò quiſpiam invidere queat, at non pariter tuam amicitiam; maximè cùm dignos eligere caveas, perverſâ ambitione longè pulsâ. Ob hoc me fortunatum appellare nequeo, quòd fortunitò nactus ſim te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te: ſed eximius primò Virgilius, ac deinde Varius narraverunt quis eſſem. Cùm verò ſteti coram te, modica dixi interruptis verbis. (Nam verecundia elinguis haud ſinebat plura loqui.) Non me illuſtris parentis filium, non equo me generoſo vehi circa meos agros, ſed, quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut ſoles, reſpondiſti. Diſcedo: meque poſt novem menſes accerſis: præcipiſque eſſe inter amicos tuos. Illud ego magni facio quòd placui tibi qui pravum à recto diſtinguis, non per nobilem patrem, ſed per mores & animum innocentem. Verùm, ſi mea indoles parvis ac paucis nævis maculata eſt, de cætero proba; (quemadmodum ſi maculas formoſo corpore effuſas damnes) ſi nec ſordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi juſtè exprobret; ſi etiam (ut me approbem) ob integritatem & innocentiam gratioſus amicis vivo; his cauſam præbuit mens parens, qui, modico agro non dives, noluit me tamen mittere ad ſcholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illuſtrium centurionum filii,

ANNOTATIONES.

48. *Quòd mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Bruti caſtris militarem. Vide l. 2. Od. 7.

49. *Diſſimile hoc illi eſt.*] Honoribus quiſque invidere poteſt, quos non rarò indignis etiam dat fortuna: non verò amicitiæ & gratiæ apud virum ſapientem, qui non niſi dignos eligere cognoſcitur.

55. *Varius.*] De eò Sat. præced. als. *Varus.* De Quintilio Varo, l. 1. Od. 18.

59. *Satureiano.*] E Satureianis paſcuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Saturcum, quibuſdam Satyreum, v. *Saturo*, hodie vicus hortis amœnus; olim oppidum in Calabriâ, ex Servio. Secundum alios, regio Tarento vicina.

72. *Flavî ludum.*] Is erat arithmeticæ, ſive computandi, numerandi, rationes & calculos conferendi magiſter & doctor famoſus: ad quem inſtituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori ſtudebant & avaritiæ. Vide Epiſt. ad Piſon. v. 325, ubi

Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere, &c.

73. *Magnis è centurionibus orti.*] Centurio qui centum milites regit: quod additur *magnis*, videtur ſignificare primipilos & primorum ordinum ductores, qui fere Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem & avaritiam primorum quorumque filios ad quæſtum & ſordes magis formare curantium, quàm ad

Lævo

Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto; [576]
Ibant octonis referentes Idibus æra. 75
Sed puerum eſt auſus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques atque ſenator
Semet prognatos: veſtem ſervoſque ſequentes
In magno ut populo ſi quis vidiſſet, avitâ
Ex re præberi ſumptus mihi crederet illos. 80
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) ſervavit ab omni
Non ſolùm facto, verùm opprobrio quoq; turpi:
Nec timuit ſibi ne vitio quis verteret, olim 85
Si præco parvas, aut (ut fuit ipſe) coactor
Mercedes ſequerer. Neque ego eſſem quæſtus.
Ob hoc nunc [577]
Laus illi debetur, & à me gratia major.
Nil me pœniteat ſanum patris hujus; eoque
Non, ut magna dolo factum negat eſſe ſuo pars, 91
Quòd non ingenuos habeat claroſque parentes,
Sic me defendam. Longè mea diſcrepat iſtis
Et vox & ratio. Nam, ſi naturâ juberet
A certis annis ævum remeare peractum, 94
Atque alios legere ad faſtum quoſcunque parentes

ſiniſtro brachio ſuſpenſum ferentes ſaccolum & tabulam, atque reportantes lucrum Iduum octonarum. Quinimo non dubitavit me puerum Romam ducere informandum diſciplinis, quibus filios ſuos inſtituat quilibet eques aut ſenator: adeò ut, ſi quis in urbe populisâ conſideréſſet veſtimenta mea, & famulos comitantes, facilè ſibi perſuaderet impenſas iſtas mihi ſuppeditari ex avorum facultatibus. Ipſe mihi pedagogus integerrimus non deſcedebat à me apud præceptores quoſcunque. Uno verbo, caſtum me præſtitit, ac omni non tam à re actione, ſed & ſuſpicione infami immunem: (qui primus decor eſt virtutis,) neque formidavit ne quiſpiam ipſum redargueret, ſi exiguas mercedes præco vel coactor, (qualis ipſe fuit) aliquando ſectarer. Neque ego conqueſtus fuerim. Imò hanc ob rem laudabilis eſt, pluſque illi ego debeo. Certè patris ejuſmodi ſapientem me nunquam pœnitebit: adeoque me non tuebor, ſicut multi dicentes nequaquam ſuâ culpâ accidiſſe quod non ſortiti fuerint parentes liberos & illuſtres. Sermo meus atque judicium abeſt procul ab iſtis. Enimverò ſi natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, & alios parentes aſſumere ad

ANNOTATIONES.

probitatem & virtutem. At longè diverſam laudabilioremque iniit viam Horatii pater ad erudiendum filium, quamvis *macro pauper agello*, non ut illi pinguibus & opimis prædiis locupletes.

74. *Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto.*] Centurionum filii, euntes ad ludum ſeu ſcholam, ipſi ſua geſtabant, nec unus famulus aderat; ptæ avaritiâ patrum: at contrà Horatium ſequebantur ſervi portantes ipſi neceſſaria; ut ſcribet mox. *Loculos*, in quibus calculi, *tabulam*, chartas, ſcrinia, Gall. *pour apprendre a calculer, compter à la plume & aux jettons.*

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt qui interpretentur: mercedem afferentes magiſtro ſingulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verùm, licet apud nos hodie Ipdi magiſtris merces pendatur menſtrua: at apud Romanos annuam fuiſſe docet Juvenalis Sat. 7. in fine. Et Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *Annus à Martio incipiebat . . . . bos menſe magiſtris exolvebant mercedes, quas completo anno deberi fecit.* Meliùs itaque intelligunt alii locum hunc de calculo & rationibus confectis: ut pueri quaſi penſum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, ſcripto oſtendentes in tabulâ quantum lucri rediret ſingulis menſibus ex certâ ſummâ pecuniæ ad fœnus creditâ. Porrò, quod *Idibus* ſolerent uſuræ colligi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. Iduum verò etymon. l. 4. Od. 11. ſtroph. 4.

76. *Romam portare.*] E patriâ Venuſio minori oppido transferre Romam urbium reginam & artium omnium emporium nobile.

78. *Veſtem ſervoſque ſequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, ſanè illum credebat re familiari copioſâ, avitiſque facultatibus probè inſtructum: adeò non ullis parcebat ſumptibus pater, ut honeſtam filio & bonam daret indolem, educationem, diſciplinam, inſtitutionem.

86. *Præco, coactor.*] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendâ ſeu redigendâ pecuniâ nominatus, rerum venditarum pretium proſequebatur & colligebat: unde & collectarius ali-

oſtentationem quoſlibet quiſque vellet; ego meis contentus nollem accipere mihi claros faſcibus & ſellis curulibus: inſanus à plebe quidem, *a te verò ſapiens judicandus, ni falior; quòd ferre grave onus recuſarem*, ad id *minimè aſſuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; nec non plures invisere: ac circumducere duos aſſolas: nec liceret ſolum proficiſci rus, aut peregrinari: nutriendi forent plures equi & famuli: pertrahenda vehicula. Jam verò etiam Tarentum uſque, ſi placet, decurtato poſſum vehi mulo; cum lumbos ſarcina, armos verò ſeſſor vulneret. Nullus mihi ſordidam* avaritiam *exprobrabit; ſicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ viâ Prætorem* te *comitantur ſervi quinque laſanum ferentes & vas vinarium. Ob hoc vivo beatior te, ô illuſtris Senator,*

Optaret ſibi quiſque: meis contentus, onuſtos
Faſcibus & ſellis nolim mihi ſumere: demens
Judicio vulgi, ſanus fortaſſe tuo: quòd
Nollem onus, haud unquâ ſolitus, portare moleſtũ.
Nam mihi continuò major quærenda foret res; 100
Atque ſalutandi plures: ducendus & unus
Et comes alter: uti nè ſolus ruſve peregrève
Exirem: plures calones atque caballi
Paſcendi: ducenda petorrita. Nunc mihi curto [578]
Ire licet mulo, vel, ſi libet, uſque Tarentum; 105
Mantica cui lumbos onere ulceret, atq; equés armos.
Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tullî,
Cùm Tiburte viâ Prætorem quinque ſequuntur
Te pueri laſanum portantes œnophorumque.
Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare Senator,

ANNOTATIONES.

quando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum & vectigalia exigebat. Gal. *un Sergent.*

96. *Onuſtos Faſcibus & ſellis.*] Quidam legunt *honeſtos*. Faſces, & ſellæ curules, inſignia Magiſtratuum: ſynecdoc. pro magiſtratibus & dignitatibus. De *faſcibus* diſſerui alibi fusè. De *ſellâ* curuli dicam poſteà in lib. 1. Epiſt. Interim ex Gell. l. 3. c. 18. hæc accipe: *Senatores, qui curulem magiſtratum geſſiſſent, curru vehebantur in curiam, honoris gratiâ: in eo verò curru ſella erat, ſuper quam conſiderent: quæ ob eam cauſam Curulis appellata. Senatores autem, majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus itabant in curiam: unde & pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de ſellæ curulis origine ſentiunt.

99. *Onus.*] Onera & incommoda nobilis conditionis & dignitates honoreſque capeſſentis gerentiſque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo ſuffragia, benevolentiam captando, Magiſtratum petendo: ut moris eſt.

Ducendus & unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majeſtas, dignitas.

104. *Petorrita.*] Petorritum eſt genus carri quatuor rotarum ab Æolico πέτορες pro τέσσαρες vel ab Oſcâ voce, *petora*, ſimiliter quatuor ſignificante. Dicitur etiam Gallicum eſſe vehiculum, non abſurde: ut Galli acceperint à Maſſilienſibus Græcâ lingua utentibus. Sunt qui etymon ducant à Britannis & Celtis apud quos *pedar* eſt quatuor: ſed perperam. Vide Feſtum: item Agell. l. 15. c. 30.

Curto mulo] Vili, turpi, cui decurtata eſt cauda. Propert. l. 4. Eleg. 1. *curto equo.*

105. *Uſque Tarentum.*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 6. l. 3. Od. 5.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio: *Mantica Cantherii coſtas gravitate premebat.* Ad rem Seneca, Epiſt. 28. *O quantum erat ſeculi decus, Imperatorem, triumphalem, Cenſorium, &c, quod ſuper omnia hæc eſt, Catonem uno caballo eſſe contentum, ac ne toto quidem: partem enim ſarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant.*

107. *Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure poteſt quod ſordide vivas & parum decorè: non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis & plebeiis, quæ in Magiſtratibus ac Patriciis minime.

108. *Tiburte viâ.*] Ante omnium oculos viâ frequenti & celebri, quæ ducit ad Tiburs: de qua urbe l. 1. Od. 7. & 18. l. 2. Od. 6.

109. *Laſanum portantes.*] Inſtrumenta & vaſa quælibet viliſſima, coquendis etiam cibariis utilia: ne aut hæc, aut illa, aut aliud quidquam pretio comparare ſit opus in meritoriis tabernis ac diverſoriis: quod quidem præparci eſt hominis ac ſordidiſſimi. Laſanum, Græcis λέσυνον, duo ſignificat, matulam, & ſeberem: poſteriori ſane accipiendum eſt hic ſenſu. Heſychio Suidæ, Polluci λέσυνον idem eſt quod χυτόπους olla pedes habens: paſſim & Schol. Ariſtoph. In Pace.

Multis

Multis atque aliis vivo Quacunque libido eſt,
Incedo ſolùs: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem circum, veſpertinumque pererro
Sæpè forum: aſſiſto divinis: inde domum me [579]
Ad porri & cineris refero lachanique catinum.
Cœna miniſtratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cùm cyatho duo ſuſtinet. Adſtat echinus
Vilis, cùm paterâ guttus, Campana ſupellex.

aliiſque benè multis. Ambulo ſolus quacunque placet: quæro frumentum, & herba quanti veneant: perluſtro circum fraudulentum, & forum veſpertinum frequenter: aſſo ad bariolos: hinc redeo domum ad patinam porri, ac ciceris, & lachani. Cœnanti porrò *mihi famulantur ſervi tres: lapis autem candidus portat binos ſcyphos cùm cyatho. Adeſt vilis echinus, & guttus cum paterâ, ſupellex è Campania.*

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *millibus atque aliis.* Rursùm alii aliter interpretantur: quidam ſic, ob hoc & alia multa commodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Priſco ſpectaculis deſignatum, Palatinum inter & Aventinum montem, tria ſtadia & amplius longum, quatuor vero jugera latum. Dionyſ. Halic. l. 3. Alex. ab Alex. l. 4. c. 25. *Fallacem*: ubi ſortilegi, ſomniorum interpretes, aſtrologi, circulatores, & alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut *quæſtus causâ ariolantes*, ut ait Tull. 1. de divin. ſub finem. Vide Juvenal. Sat 6. v. 581. & ſeq.

Veſpertinum forum.] Vel quòd veſperi minor frequentia in foro, quàm mane; tuncque illuc conveniunt nugatores & otioſi homines ad confabulandum, & ſi quid novi ſpargendum ac ventilandum: vel ambulandi causâ, cum adſint porticus ad id commodæ.

114. *Aſſiſto divinis.*] Apage qui explicant, rebus divinis & ſacris interſum: imò nihil ad rem. Intellige verò: animi gratiâ audio divinos & ariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, ſic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus & leguminibus conſtantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii *lagani*, quod quidem placentæ genus, & ad delicias magis pertinet: at Horatii mens & ſenſus innuit potiùs lachanum. Nam λάχανον, *olus*, *vel beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem & parabilem, magiſque cum *porro* & *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Deſcribit apparatum non cœnæ modo ſuæ ac cibariorum, ſed & abaci vaſorumque in eo repoſitorum.

Lapis albus.] Menſa ex albo lapide ſeu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet.*

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bina ſemper ſingulis conviviis ponebantur.

Cum cyatho.] Quo vaſculo hauſtum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur; aut etiam diluebatur ac miſcebatur. Quod qui miniſterium præſtabat κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hic jocus Marcelli gravis & lepidus æquè. Cum Syracuſas obſideret, ejuſque naves Archimedes ſublevaret, rurſumque mari illideret atque immergeret, ut, depreſſâ puppi vel proræ, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedem ſuis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc ſub judice lis eſt. Quidam ſalinum echini marini piſcis formam habens intelligunt: alii ampullam ſcorteam aut vitream: alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec inepte quibuſdam videtur eſſe pollubrum ſeu malluvium, id eſt, vas lavandis manibus, Gall. *un baſſin à laver les mains*: ac proinde *guttus* ab iiſdem explicatur aqualis, ſeu vas ad aquam affundendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes: quas quidem religioſi veteres in epulis nunquam omittebant. Dis nimirùm offerebant in paterâ ſeu vinum ſeu primitias ciborum: atque his veſci religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Finib. n. 22. *Atque reperiemus*, inquit, *apſos primùm ita non religioſos, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat & minutatim. Varro 4. de Ling. Latin. Gell. l. 17. c. 2. &c. Non abſurde quidam volunt guttum illum ad uncturam ſive unctionem epularem adfuiſſe: id eſt, ad oleum, acetum, ſimilemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Perſius, Satirâ 6. Suum verò ſit cuique judicium, ego dicam quod ſentio: movet me quod Poëta jungat *cùm paterâ guttum*: ſicque videatur indicare guttum, libando vino deſtinatum. Quocirca malim *echinum* ſuprà interpretari ſalinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, ſi lubet: at *guttus* nequaquam ſit aqualis, ſeu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana ſupellex.] Iſta porrò vaſa fictilia ſunt ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

Poſteà vadò cubitum minimè anxius quòd die craſtinâ ſurgendum ſit diluculo, viſenduſque Marſyæ, qui aſſerit intolerabilem ſibi eſſe conſpectum junioris Noviorum. Decumbo uſque ad horam decimam. Deinde prodeo foras: vel lecto aut ſcriptito quòd ſilentem me recreet. Ungor oleo, non quo impurus Natta lychnos defraudans. Cum verò ſol ardentior fatigatum me monet inire balnea, evito ſideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediat vacuo eſſe ventre per diem integram: domi reſideo otioſus. Hæc vita eſt carentium infelici & moleſtâ ambitione. Iſtis me ſublevo; vivamque fortunatior quàm ſi Quæſtor fuiſſet meus pater, avus, atque patruus.

Deinde eo dormitum, non ſollicitus, mihi quòd cras [580]
Surgendum ſit manè, obeundus Marſya, qui ſe
Vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris. 121
Ad quartam jaceo. Poſt hanc vagor: aut ego lecto,
Aut ſcripto, quod me tacitum juvet. Ungor olivo,
Non quò fraudatis immundus Natta lucernis.
Aſt, ubi me feſſum ſol acrior ire lavatum [581]
Admonuit, fugio rabioſi tempora ſigni. 126
Pranſus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus otior. Hæc eſt
Vita ſolutorum miſerâ ambitione gravique.
His me conſolor: victurus ſuaviùs, ac ſi 130
Quæſtor avus, pater atq; meus, patruuſque fuiſſent.

ANNOTATIONES.

120. *Obeundus Marſya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo: ſive ad ſumendam à fœneratoribus pecuniam, aut ſolvendas uſuras: nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro roſtris Marſyæ ſtatua, ad litigatorum terrorem poſita; ad quam vadimonia ſiſtebantur: conveniebant etiam cauſidici, aliique negotia tractantes & componentes: nec non ibidem ſedebant fœneratores. Porrò Marſyam nôrunt omnes fuiſſe Phrygium tibicinem, quem ab Apolline, quòd temerè cùm eo contendiſſet, excoriatum fabulantur. Satyrum fuiſſe ſcribit Ovidius, Metam. 6. c. 5. Vide Cœl. Rhodig. l. 28. c. 12.

Qui ſe Vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris.] Quòd illa ſtatua Marſyæ ſublata erat manu, ſatyricè & ſarcaſticè noſter interpretatur Marſyam averſari, velut indignabundum quòd Novius libertus inter judices & ſenatores allectus eſſet; &, quod pejus, turpi fœnerandi ſtudio totus incumberet: unde geſtu oſtendat abhorrere ſe ab iſtis ſordibus, & ab ejus aſpectu.

121. *Noviorum minoris.*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marſyæ ſtatuam quotidie ſedebat, De illo ſuprà, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam uſque decimam matutinam: quòd non ſemel jam explanavi.

Aut ego lecto, Aut ſcripto,] Si foras non prodeo, poſtquàm è lecto exilui, operam do lectioni vel ſcriptioni. Valeat. Theod. Marcilius, qui pertinaciter hîc è Nominibus facta Verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos eſſe abſolutè poſitos; ut ſit ſenſus; aut ego, poſtquam legi aut ſcripſi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. prior certè præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro *lectito*, *ſcripto* pro *ſcriptito* dixerit Horatius.

124. *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario, laternario, ac fœtente, adeóque fraudatis quaſi lucernis detracto: ut facit *Natta* per ſordidam ac turpem avaritiam. Pari ſenſu Juvenalis ſcripſit Sat. 5. v. 87. *Qui Pallidus offertur miſero tibi caulis olebit Laternam.*

Natta.] Quidam legunt *Nacca*. De ſordido iſto homine, & noſter alibi, & Juvenalis Sat. 8. v. 95. & Perſius Sat. 3. v. 31.

Non pudet ad morum diſcincti vivere Natta?

125. *Aſt, ubi me feſſum ſol acrior, &c.*] Æſtivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minùs ſapiunt qui intelligunt ſolem meridianum cujuſque diei. Nam, qui modicè curare ſe cuticulam prædicat, longè abeſt, ut innuat quotidiè ſe balneis uti: quòd certè luxuriem & delicias oleret.

126. *Rabioſi tempora ſigni.*] Tunc ſublevo me, & mitigo ardores Caniculæ: de quâ l. 1. Od. 17. l. 3. Od. 13. Perſ. Sat. 3. initio,

——— infamis Canicula meſſes
Jamdudum coquit: & patula pecus omne ſub ulmo eſt.

127. *Pranſus non avidè.*] Antiqui nimirùm haud bis in die epulabantur: modico verò circa meridiem ſumpto cibo, veſperi cenabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem verò curandis corporibus. Domitianus tamen refertur lautè prandiſſe, parcè autem comitaſſe, ut apud nos modò plerique facere amant, ità ſuadente medicinâ & ſanitatis ratione.

128. *Domeſticus otior.*] Otio liberali vaco, non inerti & ignavo.

SATIRA

SATIRA VII.

Rixam Rupilii cum Græculo Persio describit.

PRoscripti Regis Rupilî pus atque venenum
Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor [582]
Omnibus & lippis notum & tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas;
Durus homo, atq; odio qui possit vincere Regem;
Confidens tumidusque; adeò sermonis amari,
Sisennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumque

Cunctis puto cognitum esse lippis ac tonsoribus, quâ ratione Persius ibrida vindicârit pus & virus Rupilii Regis proscripti. Persius iste ingentia habebat negotia Clazomenis, nec non graves rixas cum Rege; homo pervicax, & qui molestiâ vincere posset Regem; arrogans & superbus; denique tam acerbâ dicacitate, ut Sisennas Barrosque albis equis anteverteret. Redeo ad Re-
gem. Cùm nulla utriquè concordia

ANNOTATIONES.

1. *Proscripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtrectatores & malevolos quosdam libertinum genus ipsi objicientes tum nempè cùm & Augusto reconciliatus & Mœcenati gratiosus esset: at longè anteà idem ei probrum fuerat ingestum. Scilicet cùm Tribunus militum esset, cum ipso pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itâque noster opportuno tempore sè ultus est, datâ occasione litis, quæ isti Rupilio cum Græculo quodam nomine Persio inciderat.

Proscripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe Præturam gerens, ab Augusto Triumviro proscriptus ad Bruti castra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Lucius marcebat febris, senium, vomitus, pus.

2. *Ibrida.*] Perperam alii *hybrida* scribunt, frustrà, & deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστὴς sive ὑβριστὴς, ut significetur conviciator, petulcus & contumeliosus. Benè viderunt eruditi *Ibrida* scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre ortus matre autem Romanâ. Nam antiqui spurios item diverso genere procreatos dicebant umbros, imbros, indeque ibros & ibridas. Sic ibridæ canes lyciscæ. Isidor. l. 12. c. 1. *In animantibus*, inquit, *bigenera dicuntur quæ ex diversis nascuntur, ut mulus ex equâ & asino, burdo ex equo & asinâ, ibrida ex apris & porcis, &c.* Plin. l. 8. c. 45. *E mussimonibus & ovibus natos prisci umbros vocarunt*: & c. 53. *Semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in Consulatu collegam, appellatione translatâ.* Ita apud Valer. Maxim. l. 8. c. 6. *Q. Varius propter obscurum jus civitatis Ibrida cognominatus, &c.* natus nimirùm Hispano patre, matre Veronensi.

3. *Lippis notum & tonsoribus.*] Proverbialis dictio. Lippi quòd raro foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab invisentibus, quid sit novi per urbem: tonstrinæ verò, in quas multi conveniant otiosi & loquaces, sunt proinde rumorum & confabulationum officinæ. Huc referri potest quod Theophrastus ait: τὰ κυρεῖα ἄοινα συμπόσια, *tonstrina compotationes sine vino.*

5. *Clazomenis.*] Urbs ista minoris Asiæ in Ionia, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam & Chium; priùs dicta Gryne, unde Apollo Grynæus: Anaxagoræ patria fuit.

8. *Sisennas, Barros.*] Homines famosos dicacitate, conviciis, linguæ petulantiâ. De *Barris* antè. Sisenna cognomen erat Asproniorum & Corneliorum. Dio l. 54. meminit Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu reprehensus ausus fuit dicere, se illam sciente & suadente Augusto duxisse; atque ità Principis cum eâ consuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, aperte & false notaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quòd equi albi credantur velocissimi Plaut. Asin.

Si huic occasioni se tempus subtraxerit,
Nunquam, edepol, quadrigis albis indipiscet postea.

esset, (*nam molesti omnes eodem sunt animo, quo strenui quibus contraria pugna contigit. Sic inter Hectorem Priami filium & fortem Achillem odium extitit implacabile, quod sola mors tandem dirimeret: haud aliâ de causâ quam quòd ambobus summa virtus inerat. At si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, puta Diomedi cum Glauco Lycio; inertior cedat, datis sponte muneribus) dum Prætor Brutus ageret in opimâ Asiâ, dimicavit par Rupilii atque Persii, adeò ut non convenientiùs sit commissus Bacchius cum Bitho. Ad judicium ardentes properant: ambo spectaculum ingens. Persius rem explicat: cœtus universus cachinnos tollit; laudat ille Brutum, laudat comites. Brutum vocat Asiæ solem, comites verò salutaria sidera nuncupat, demptoque Rege: hunc enim accessisse velut Caniculam, astrum agricolis infestum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem securis infrequenter accedit. Tunc Prænestinus natus illi mordaci & valde copioso*

Convenit; (hoc etenim sunt omnes jure molesti,
10 [583]
Quòd fortes, quibus adversum bellum incidit. Inter
Hectorâ Priamiden animosum atq; inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quòd virtus in utroque
Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes, 15
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; discedat pigrior, ultrò
Muneribus missis) Bruto Prætore tenente
Ditem Asiam, Rupilî & Persî par pugnat, uti non
Compositus melius cum Bitho Bacchius. In jus 20
Acres procurrunt; magnum spectaculum urerque.
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudatque cohortem.
Solem Asiæ Brutum appellat, stellasque salubres
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum, 25
Invisum agricolis sidus, venisse; ruebat [584]
Flumen ut hibernum, fertur quò rara securis,
Tum Prænestinus salso multumque fluenti

ANNOTATIONES.

10. *Hoc etenim sunt omnes jure molesti, &c.*] Ut fortes sic & molesti nunquam cedere volunt, illud est eorum ingenium & velut jus quoddam à naturâ comparatum, lib. 1. Od. 6. *graves*
Pelida stomachum cedere nescii.

13. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles:
Θυμὸς γὰρ ἐχθρὸς ἄλλο δὲ πλὴν θανεῖν,

16. *Diomedi Cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad. 6. ubi Jupiter dicitur Glauco mentem ademisse, indeque Glaucus arma aurea sua cum Diomedis armis permutasse. De *Diomede* suprà Sat. 5. Glaucus Lyciorum dux ad auxilium Trojanorum venit: erat præterea nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener & regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætore tenente Ditem Asiam.*] Ne accipe, Lector, Asiæ Prætorem Brutum: imò tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Asiam verò se contulerat ad contrahenda adversus Augustum auxilia: ibique permulta gessit laude digna.

19. *Ditem Asiam.*] Cic. pro lege Manilia; *Asia tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, fasti & omnibus terris antecellat.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum insigne erant Bithus & Bacchius. Sueton. Octav. Erasm. adag.

23. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites stellas quasi salutares venisse, at Rupilium fatale sidus ac velut Caniculam. De hac Virgil. Æn. 10. *Sirius ardor:*
Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris,
Nascitur, & lævo contristat lumine cœlum.
Vide, si vacat, annot. ad Od. 17. lib. 1. & Od. 13. lib. 3.

26. *Ruebat Flumen ut hibernum.*] Persii oratio fluebat rapidè torrentis instar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumescentis & exundantis. Vide lib. 4. Od. 2.

Fertur quo rara securis.] Ad cujus fluminis ripam rarò venit frondator cum securi quâ ligna cædat; seu quòd ipse metuit nè exundante fluvio abripiatur, seu quòd adstet arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur & auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus Prænestæ. Hæc Latii civitas Româ distat 21. mill. pass. Ortum versus; hodie *Palestina*. Condita fertur & nomen sortita à Prænesto Ulyssis & Circes filio.

Salso multumque fluenti.] Malè quidam hæc

Expressa

Expreſſa arbuſto regerit convicia: durus
Vindemiator & invictus, cui ſæpè viator
Ceſſiſſet, magnâ compellans voce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto, [585]
Perſius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges conſuêris tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.

dictionia retorquet ex arbuſtivâ vite depromptâ, vinitor acer ac vinoſus, cui frequenter viator ceſſiſſet grandi voce appellans cucullum. Tum Græculus Perſius, poſteaquam ſalibus Italicis aſperſus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obſecro, qui reges exterminare ſolitus es, quare non iſtum Regem tollis? Hic, mihi crede, unum eſt è tuis facinoribus.

ANNOTATIONES.

jungunt cum ſequente voce *arbuſto*: quæ certè referenda ſunt ad Perſium, de quo antè Heinſius aſſeverantèr legendum contendit, *muſtoque fluenti*, ut reſpondeat ſequenti vocabulo *vindemiator*. Sed conjectura hæc audacior ſanè eſt: & quicquid dicat, de eâ lectione dubitabimus.

29. *Expreſſa arbuſto regerit convicia.*] Velut durus vindemiator in viatorum dicteriis laceſſentem ſcommata regerit ex arbuſto ſuo: ità Rupilius acerba convicia reddidit Perſio magnâ linguæ volubilitate & petulantiâ contumelias ingerenti.

Arbuſto.] Id eſt, vite arbori innixâ: de quâ Plin. l. 17. c. 23. ubi ſcribit; *nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis, ſicut uberiora imis, adeò excellentia proficiuntur, &c.* Columell. l. 4. *vites*, inquit, *maximè gaudent arboribus . . . . hoc genus vitium arbuſtivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Obſerva, lector, vocem iſtam eſſe hîc quatuor ſyllabarum, atque in unam coire *i* & *a*, ut metri conſtet ratio.

Cui ſæpè viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus ſeu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare conviciis. Auſon. in Moſella:

. . . . . Inde viator
Riparum ſubjecta terens, ſine nævia labens
Probra canunt ſeris cultoribus.

31. *Magna compellans voce cucullum.*] Stolidum, fatuum, deſidem, & pigrum, inſtar cuculi: vel quòd vinitores putationem & culturam vineæ donec cuculi vox audiatur, ſeriò tardantes viator deridebat cuculi exprimens cantum. Plin. l. 18. c. 26. *Putationem æquinoctio peractam habeto.* Et poſteà. *Sic ferè in 6. Id. Maii . . . . . quo temporis intervallo, 25 diebus primis agricola rapienda ſunt ea, quibus peragendis antè æquinoctium non ſufficerit, dum ſciat inde natam exprobrationem ſuadam putantium vites per imitationem cantus alitis tem-*

porarii quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, ſalcem ab illâ volucre in vite deprehendi, ut ob id petulantia ſales etiam citra primo verè ludantur.

Cucullum.] Vel potiùs, *cuculum*, mediâ productâ, κόκκυξ, avis verna, à voce, quam ſæpiùs ingeminat, appellata. Unde & κόκκυζας Græci vocant homines moleſtos, eadem ſæpiùs inſulsè repetendo caput obtundentes. Plin. lib. 10. cap. 9. *Procedit verè coccyx, occultatur Canicula ortu: ſemperque parit in alienis nidis maximè palumbium, majori ex parte ſingula ova, quod nulla alia avis; raro bina. Cauſa ſubjiciendi pullos, quod ſciat ſe inviſam cunctis avibus. Nam minutas quoque infeſtat. Ita non ſuæ tutam generi ſuo ſtirpem opinatur, niſi fefellerit. Quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal, ... pullus avidus ex naturâ præripit cibos reliquis pullis. Itaque pinguescit, & nitidus in ſe nutrimenta convertit. Illa gaudet ejus ſpecie, miraturque ſeipſam quòd talem pepererit: ſuos comparatione ejus damnat ut alienos, abſumiquæ etiam ſe inſpectante patitur, donec corripiat ipſam quoque jam volandi potens: ex genere accipitrum, quanquam nec adunci unguibus, nec capite ſimilis illis, nec alia colore aut victu, ſeu aſpectu, quàm columbi.*

32. *Italo perfuſus aceto.*] Italicâ dicacitate Rupilii: *mordaci lotus aceto*, ut ait Perſ. Sat. 5. v. 86. Plaut.

Ecquid habet is bromi aceti in pectore?

33. *Exclamat.*] Erumpente irâ tandem, quam exſtimulârat *bomo acida lingua*, ut loquitur Seneca, Controv.

34. *Qui reges conſuêris tollere.*] Tarquinios olim quidem majores tui, putà Jun. Brutus, tu verò deinde ipſe Jul. Cæſarem.

35. *Hunc Regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.] Et hoc te dignum eſt opus, ut jugules ac tollas moleſtum & indignum hunc vitâ hominem.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ & Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

*Eram antè stipes ficulnus, lignum iners: quando artifex dubius an scamnum faceiturus, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus exiiii, ingens terror prædonum, atque volucrum. Etenim dextra mea arcet prædones * * * * * * * * * * * * * at arundo in summo capite infixa deterret aves molestas, ac prohibet consistere in hortis sementibus. Antea conservus cadavera cellis arctiùs ejecta locabat ibus efferenda in vili sandapilâ.*

OLim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cùm faber incertus scamnum, faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum, aviumq;
Maxima formido. Nam fures dextra coërcet,
Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus: 5
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc priùs angustis ejecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arcâ.

ANNOTATIONES.

1. *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepida prorsus & facetâ, quâ Horatius evulgat illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult. ubi Canidia:

Et Esquilini Pontifex venefici?, &c.

Porrò mirè hîc Deastrorum vanitas & falsitas fugillatur. Unde S. Hieronym. l. 12. in Isai. c. 44. sub finem ità scribit: *Flaccus in satirâ, deridens simulacra gentium, ait:* Olim truncus eram, &c.

Truncus eram.] Sic Propert. l. 4. Eleg. 2. Vertumnus de se dicit:

Stipes ego hibernis eram properanti falce dolatus,
Ante Numam gratâ pauper in urbe Deus.

Truncus ficulnus.] Truncus fici arboris.

Inutile lignum.] Minimè apta ad opus materia, ob fragilitatem. Quo etiam tetigit potest, quod sub finem hujus latitæ dicitur, *dissiluisse.* Vel *inutile* id est, nondum dolatum, nondum in effigiem aliudve opus effictum & formatum.

2. *Priapum.*] Is Bacchi & Veneris filius hortis præesse velut custos credebatur. Diodor. Sic. l. 5. c. 1. mox citand. Ejus statua rudis & informis ponebatur: unde ex ficu ut plurimum fiebat, quod lignum fragile & ad alia opera artificiosè fingenda ineptum. Aliam alii rationem afferunt quòd ficus admodum fertilis. Priapus verò foecunditatem designet: teste Plutarcho de Isîde & Osir.

3. *Furis dextrâ coërcet.*] Diodor. Sicul. cit. *Priapus non solùm in urbium templis, sed & in agrestibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castigans.* Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quasi fures illâ confossurus, seu prostraturus. Columell. de hortorum cultu, ità de Priapo:

. . . . . *Sed truncum forte dolatum*
Arboris antiquæ, numen venerare Sibyllæ,
——— *medio qui semper in horto,*
——— *prædoni falce minatur.*

Virgil. Georg. 4. v. 110.

Et custos furum atque avium cum falce saligna
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

6. *In vertice arundo Terret fixa.*] Hoc avibus terriculamentum poni solebat. Tibullo ascriptum Epigramma sic habet:

Placet Priape, qui sub arboris cumâ
Solus sacrum revincte pampino caput,
Ruber sedere, sæpè floribus novis
Tuas sine arte deligavimus comas.

7. *Novis in hortis.*] Quos nuper in Esquiliis Mœcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicetur posteà.

8. *Huc priùs, &c.*] Ubi modò stat Priapus, in hortis scilicet sitis novis, ibi antea sepulcretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Angustis ejecta, &c.] Advertè singulas voces ad contemptum facientes.

Angustis ejecta cadavera cellis.] Non atriis aulisve magnis elata cum honore ad sepulturam more divitum. *Cella* enim dicuntur manfunculæ pauperum servorum.

9. *Conservus portanda locabat.*] Viles & abjectos vilis abjectusque vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter inopi-

Hoc

Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanoque nepoti. 11
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: hæredes monumentum nè ſequeretur.
Nunc licet Eſquiliis habitare ſalubribus, atque
Aggere in aprico ſpatiari, quo modò triſtes [588]
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum. 16
Cùm mihi non tantùm furesque feræque ſuëtæ
Hunc vexare locum, curæ ſunt atque labori,
Quantum carminibus quæ verſant atque venenis
Humanos animos. Has nullo perdere poſſum 20
Nec prohibere modo, ſimul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant herbaſque nocentes.

Hos erat commune plebeiæ ſepulcrum, Pantolabo ſcurræ, & Nomentano patrimonii diſſipatori. Iſtic cippus aſſignabat agri pedes mille in latitudinem, trecentos verò in longitudinem, vetabatque ne ſepulcrum ad hæredes pertineret. Jam verò licet habitare in Eſquiliis ſalubribus, & ambulare in colle aprico, ubi nuper mœſti cernebant agrum albis oſſibus deformem. Quanquam non tam me angunt & vexant prædones ac fera agrum iſtum infeſtare ſolita, quàm mulieres, quæ humanas mentes inſtectunt incantamentis & veneficiis. Has nullâ ratione poſſum abigere, aut prohibere quò minus ſtatim atque luna currens pulchrum oſtendit vultum. colligant oſſa & herbas noxias,

ANNOTATIONES.

am nequeunt. At contrà divitum funeri ejurando advocatur libitinarius. Hic verò ſubminiſtros adhibet pollinctores, ſandapilarios, veſpillones.

In arcâ vili.] Non in feretro exornato, ut divites ſolent, ſed in brevi loculo, ſeu communi ſandapilâ, quàm Martialis vocat *Orciniannam ſpondam*, quâ egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à ſandapilariis. Juvenal. Sat. 3. v. 32.

Conducere . . . portandum ad buſta cadaver.

10. *Hoc miſerâ plebi.*] Eſquilina regio ſepulcris ſervorum atque miſerorum dedicata erat: inquit vet. Comment.

11. *Pantolabo ſcurræ.*] Aptum nomen ſcurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuam à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantolabus* ſepulchro pauperum & miſerorum infertur, ſicut & Caſſius *Nomentanus* patrimonii decoctor inſignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad ſepulturam plebeiorum, continens *mille pedes*, &c. Quod quidem agri ſpatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inſcripta notabantur ex more. Erat enim *cippus* in agro erectus lapis ſeu limes, in quo deſignabatur certa pars agri excepta & ex teſtamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant ſepulcra. Ergo ſepulcri frons eſt latitudo, at longitudo in agrum quaquà versùs intelligenda. Ità vetus inſcriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX, &c. Valeant qui Geographicè longitudinem hic accipiunt in majori diſtantiâ. Nec enim id locum habet niſi in Geographicis. Ptolem. l. 1. c. 6

13. *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo ſcribi & notari ſolebant literæ iſtæ, H. M. H. N. S. Hic monumentum hæredes non ſequitur. Frederic. Cerutus Veronenſis ſic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Eſquiliis erabat cippus his notatur literis: ab eâ parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad ſepulturam plebis tribuuntur: ab eâ verò parte, quæ conjunctos agros ſpectat, pedes trecenti. Hæc Inſcriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VENDICET.

14. *Nunc licet Eſquiliis, &c.*] Nunc verò ſepulcreti amotâ fœditate per Mœcenatem, jam licet frui Eſquiliarum ſalubri aëre; licet hîc habitare quin & deambulare in amœnis hortis, ubi priùs arida mortuorum oſſa triſtem aſpectum dabant.

Eſquiliis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5. & ult.

Salubribus.] Illuc propterea, & ad hortos Mœcenatianos in Eſquiliis ſecedebant Tiberius ad quietem, Auguſtus verò æger ad valetudinem procurandam. Sueton.

17. *Cùm mihi non tantùm.*] In hortis quidem ſedeo amœnitate cœlique temperie gratis, inquit Priapus: at id mihi moleſtum, quod veneficas inde exterminare nequeo ſepulcra frequentare aſſuetas. Fures aveſque ſacris abigo, at non ità improbas anus iſtas.

Fureſque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquiſitos fructus ſurripiendos: *fera* autem ad objecta ſupplicio affectorum cadavera olim venire aſſuetæ inde vix abſterrebantur: ſemperque ad locum notum, cupitamque prædam recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Sagnam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem ſuum oſtentat luna dum plena eſt; & hoc præſertim tempus ad perpetranda veneficia aſſumunt. Vide Epod. 5. & ult.

22. *Oſſa legant.*] Paulus juriſconſultus: *qui è ſepulcro corpora extraxerint, vel oſſa exuerint.*

Vidi

Ego ipse conspexi Canidiam atrâ veste succinctam incedere nudis pedibus, crinibus solutis, ejulantem cum Sagana seniore. Pallor ambas fecerat visu terribiles. Humum cœpunt unguibus effodere: mox que dispergere dentibus oviculam nigram. Cruor in sirobem effusus est, ut hinc umbras evocarent, animas responsa redditurus. Porrò aderat imago lanea, & altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem ceream plecteret. Cerea supplex procumbebat, servili ratione, molet mox interitura. Veneficarum altera inclamat Hecaten diram, altera diram Tisiphonem. Tum aspiceres currere angues, & canes Stygias: lunam verò erubescentem se abscondere post majora monumenta, ne testis adesset istis sceleribus.

Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
Cùm Saganâ majore ululantem. Pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu. Scalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt. Cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea. Major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus, utque
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, sævam
Altera Tisiphonem. Serpentes, atque videres
Infernas errare canes: Lunamque rubentem,
Nè foret his testis, post magna latere sepulchra.

ANNOTATIONES.

humiliorîs quidem fortunæ summo supplicio afficiuntur: honestiores autem in insulam deportantur: alii aut relegantur, aut ad metalla damnantur. Vide Epod. ult. sub finem.

Herbasque nocentes.] E sepulchris natas, quasi sacras Diis Manibus, proindeque veneficiis idoneas. Menthâ præ cæteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur pellex fuisse Plutonis, à Proserpinâ demum concerpta & in herbam sui nominis transformata. Porrò notandum Mœcenatii hortis non totas Esquilias occupatas: superfuisse verò illic aliquot sepulcra.

25. *Cum Sagana majore.*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui à Triumviris proscriptus est: habuit verò sororem natu minorem se. Ita vetus Commentator.

28. *Ut inde Manes elicerent.*] Cruore scilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

29. *Animas responsa daturas.*] Necromantia est, quâ magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine, ibique annot. l. 1. Reg. c. 28. Saül rex per Pythonissam suscitat impiè animam Samuelis Prophetæ: ab eoque discit suam suorumque perniciem proximè futuram. *Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuëlis,* &c.

30. *Lanea & effigies erat,* &c.] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam & sic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epist. Hypsipylæ:

Per tumulos errat passis discincta capillis,
Carpaque de tepidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea suppliciter stabat.*] Hinc repræsentans eum quem perditum ibant & cupiebant. At laneum simulacrum referebat earum veneficis illis caput, quod alterius sagæ incantamentis liberare & exsolvere contendebant.

33. *Hecaten vocat altera.*] Canidia invocat Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum magicorum præsidem; dictam *Hecaten* seu quòd victimis centum placaretur, seu quòd annos centum errare faciat insepultos. Ità Servius. Alii quòd centum, id est, varias habeat virtutes & potestates. Nam & idcircò *torgemina Hecate* vocatur à Virgilio Æneid. 4. Est nempè Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina in inferis. Alii etiam aliter, quòd Hecates dicatur Apollo, hinc ejus soror Hecate appellatur, inquiunt, ab ἑκὰς *longè*, quasi radios eminus ad nos vibrans.

34. *Altera Tisiphonem.*] Sagana vocat Tisiphonem unam è Furiis, à plectendis cædibus ità nominatam.

Serpentes, atque videres Infernas errare canes.] Canes infernæ adventantem Proserpinam præcurrendo annunciabant: serpentes autem Tisiphonem. Duas enim illas ejusmodi affectis nunquam non comitantur. Furiarum capillos serpentibus implexos, manusque pariter armatas finxere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore suffusam, & abhorrentem à talibus flagitiis veneficiisque.

36. *Post magna latere sepulcra.*] Hinc patet, quod antè jam annotavi, ad Esquilias & hortos Mœcenatis, propè extitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuissent atque submota.

Menti

Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
[590]
Corvorum; atque in me veniant mictum atque cacatum
Julius, & fragilis Pedacia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cùm Saganâ resonarent triste & acutum:
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris: & imagine cereâ
Largior arserit ignis, & ut non testis inultus
Horruerim voces Furiarum & facta duarum. [591]
Nam, dissolsa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissâ nate ficus. At illæ currere in urbem.
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum

Quòd si aliquantum mentior, conspurcetur meum caput merdis albis corvorum; ac mictum & cacatum super me veniant Julius, mollis Pedacia, & Voranus fur. Quid referam singula? Quemadmodum alternatim colloquerentur animæ cum Saganâ, voce tenui & stridulâ. Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, & dentes colubræ maculosa: utque ignis ingens corripuerit effigiem cereum: denique quo pacto aversatus sim præsens, atque vindicaverim verba & actiones ambarum Furiarum istarum. *Etenim quanto* sonitu *crepat vesica disrupta*; tanto ego *sicubinam* olim truncus *divisis natibus* Tumque *non sine ludibrio &*

crepui. Protinùs *autem illæ* veneficæ *fugere in urbem* cœperunt, *ac subinde aspexisse Canidiæ dentes, ac sublimem Saganæ comam*

ANNOTATIONES.

37. *Merdis caput inquiner albis Corvorum.*] Huc facit quod in Epigram. ante cit. ad Priapum scribit Tibullus:

Abegimusque voce sæpè, cum tibi
Senexve corvus, impigerve graculus
Sacrum feriret ore corneo caput.

Arnobius autem l. 6. diserte. *Non videtis sulsturorum simulacrorum cavis stelliones, sorices, murices, blattasque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? spurcitias huc omnes conducere. . . . . In ore simulacri ab aranеis ordiri retia, atque insidiosos casses quibus volatus innectere stridularum possint imprudentiumque muscarum? Hirundines intrà ipsos adium circumvolantes tholos, jacularier stercoris plenas; & modo ipsos vultus, modo numinum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascunque se detulerit deonerati proluvies podicis?*

39. *Julius, &c.*] Quidam luxurie perditus, cætera minimè notus.

Pedacia.] Muliebri nomine ob mollitiem & impudicitiam vocat per contemptum & ludibrium. Is Pedacius, vel Pediatius, dicitur fuisse Eques Romanus, suum verò patrimonium abliguriisse, flagitiosisque posteà libidinibus serviisse.

Furque Voranus.] Iste fuit Q. Lutatii Catuli libertus, furax & astutus apprimè: qui cùm nummulario cuidam surripuisset aliquot nummos, hos calceis inseruit absconditque. Deprehenso verò ad calceos alludens quispiam subridensque ait: Belle, si te non ἐκχαλκάσει, id est, verberibus tanquam es tundat ac recudat.

40. *Triste & acutum.*] Sic Æneid. 6. v. 492. umbras seu animas Græcorum apud inferos Æneam videntes obstupescunt, *pars vertere tergo . . . . pars tollere vocem exiguam*, id est, exilem, lugubrem, deductam: unde & *inceptus clamor frustratur hiantes.* Ibid.

42. *Lupi barbam.*] Egregiè Marcilius, *vide*, inquit, *offucias magicæ artis*: barba lupi venenicium: at rostrum lupi veneficiis resistit, atque barba lupi in rostro. Plin. l. 28. c. 10. *Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt.*

43. *Imagine cereâ Largior arserit ignis.*] Virgil. Eclog. 8.

Aspice, corripuit, tremulis altaria flammis,
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse, bonum sit.

Ergò hîc indicatur pernicies ejus, in quem venencia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Absurde quidam putant ignem adfuisse, & liquescente cerâ exarsisse. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque ista clare ostendunt, *sponte sua*.

45. *Furiarum duarum.*] Canidiæ & Saganæ Furiis similium.

47. *Dississâ nate.*] Ità lignum recens & adhuc viride, si in opus fingatur, finditur & crepat.

Ficus.] Ego Priapus ex arbore ficu deus factus.

At illæ currere in urbem.] Ridicula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles levi peditu terrentur, ac fugantur.

48. *Canidiæ dentes, &c.*] Tanto pavore percelluntur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ appositi *dentes*: Saganæ verò glabræ seu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum.] Adulterini capillitii suggestum, ut vocat Papinius, Juvenal. Sat. 6.

Exci-

decidere, herbas item & licia brachiis fascinata.

Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres. 50

ANNOTATIONES.

v. 50. *compagibus altum Ædificat caput.* Hinc patet novum non esse, quod nostro seculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Caliendrum.] Κάλυπτρον est *ornamentum* Κάλυπτον sive κάλυμμα *operimentum.* Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositicium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres, peplum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur *Virgula divina.* Arnobius item lib. 6.

50. *Vincula.*] His hominum animos illigabant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog. 8.

Terna tibi hæc primùm triplici diversa colore
Licia circumdo.

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam & obstinatam loquacitatem.

Pergebam fortè per viam sacram, nugas nescio quas, ut soleo, mente versans; iis planè intentus. Accurrit quidam nomine dumtaxat mihi cognitus; atque apprehensâ manu mea, ait. Quomodo te habes omnium suavissime? Respondi: Benè, sicut res præsentes fluunt: tibi pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cùm verò me sequeretur, præveniens dixi: An aliud quidpiam exposcis à me? Mox ille, ut me cognoscas, inquit: sum eruditus. Tum ego: Eò majoris à me æstimaberis. Vehementer autem abire cupiens jam velocius intendebam, identidem subsistebam: famulo nescio quid in aurem insusurrabam: interea sudor ad imos talos defluebat.

IBam fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum; totus in illis: [592]
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum;
Arreptâque manu, Quid agis, dulcissime rerum?
Suaviter, ut nunc est, inquam: & cupio omnia quæ vis. 5
Cùm assectaretur, Num quid vis? occupo. At ille,
Nôris nos, inquit; docti sumus. Hîc ego: Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. Misèrè discedere quærens,
Ire modò ocyùs, interdum consistere: in aurem
Dicere nescio quid puero: cùm sudor ad imos 10

ANNOTATIONES.

1. *Viâ sacrâ.*] De eâ Epod. 4. v. 7. & Epod. 9. v. 8. Vide ibi Annot.

2. *Nugarum.*] Versiculorum.

4. *Arreptâque manu.*] Quasi valdè familiaris & consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergò imprudenter & inepte.

5. *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, imò egregiæ fructum educationis in eo considera, qui hominem passim molestum quin & pertinaciter importunum æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadvertes.

Cupio omnia quæ vis.] Ita loquebantur olim ad amicos.

6. *Num quid vis?*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id durè facere viderentur: ut observat Donatus in Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. ad hæc verba:

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit.
Rectè, inquit. Abeo.

7. *Nôris.*] Cupio ut nôris me: sum enim doctus. O insulsam orationem.

10. *Cùm sudor ad imos Manaret talos.*] Præ animi angore & æstu.

Manaret

Manaret talos. O te, Bollane, cerebri
Felicem! aiebam tacitus! Cùm quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil reſpondebam: Miſerè cupis, inquit, abire. 14
Jamdudum video: ſed nil agis: uſque tenebo:
Perſequar: hinc quò nunc iter eſt tibi? Nil opus eſt te
Circumagi: quemdam volo viſere, non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is, propè Cæſaris
hortos. [593]
Nil habeo quod agam, & non ſum piger: uſque
ſequar te,
Demitto auriculas ut iniquæ mentis aſellus,
Cùm gravius dorſo ſubiit onus. Incipit ille: 21
Si benè me novi, non Viſcum pluris amicum,
Non Varium facies: nam quis me ſcribere plures
Aut citiùs poſſit verſus? quis membra movere
Molliùs? invideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat: Eſt tibi mater, 26
Cognati, queis te ſalvo eſt opus? Haud mihi
quiſquam:
Omnes compoſui. Felices! nunc ego reſto:
Confice: namque inſtat fatum mihi triſte, Sa-
bella [594]

Cogitabam apud me: quàm beatus tu Bollane tali cerebro? Cùm verò iſte quidvis effutiret, laudaret civitatem ac regiones: quòd nihil reſponſi facerem, ait: Solliciti quæris diſcedere; jam pridem intelligo: verùm operam perdis: ſemper adhærebo: efficiam; ecquò jamjam iſtinc contendis? Cui ego, *Nequaquam neceſſe eſt te circumduci: aliquem inviſere cupio tibi minimè cognitum: hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos* Julii *Cæſaris.* Ille verò: *Nihil agendum inſtat mihi, neque ſum deſes: quolibet te comitabor.* Tum ego *deprimo aures velut aſinus impatiens, quando pluſculum oneris tergo imponitur. Ille* autem *exorſus eſt: Si me benè cognoſco, non Viſcum, non Varium cariorem me familiarem habebis. Exquis enim verſus plures ac velociùs quàm ego facere valeat? Quis ſaltare decentiùs? Ego ſic cano ut etiam Hermogenes invideat. Hæc erat occaſio interrumpendi:* Itáque ait

lli: *Habeſne matrem* aut *propinquos, quibus neceſſaria ſit tua ſalus?* Reſpondit: *Nemo* ſupereſt *ibi: cunctos ſepelivi.* Tum ego tacitè; *Illi fortunati: miſer ego jam vivo: interſice. Enimverò urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabellæ*

ANNOTATIONES.

11. *Bollane.*] Is ὀξυχόλῳ, iracundus, omachoſus, atque, ut ait noſter Sat. 5. præced. cerebroſus, nugaces & ineptos quoſque erbis aſperis amoliebatur ſtatim, & abire prol à ſe adigebat, loquacitatis & loquacium mnino impatiens.

14. *Miſerè cupis, inquit, abire,* &c.] Confer npudentem hunc garruli ſermonem cum Horatii modeſtâ reſponſione, *nil opus eſt te circumagi,* &c. Gall. *c'eſt vous donner trop de peine.*

18. *Cubat.*] Sunt qui interpretentur, ægrotat: ſicut Sat. 3. lib. 2.

Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis.

Prope Cæſaris hortos.] Longinquam proponit rbis regionem, ad abigendum garrulum, ſed uſtrâ. Sueton. in Jul. Cæſar. c. 83. *Populo rtos circa Tiberim publicè & viritim trecenos ſeſtertios legavit.* Tiber. c. 72. *Ti iremi uſque ad roximos Naumachiæ hortos ſubvectus eſt: diſpoſitâ ſtatione per ripas Tiberis,* &c. Vide & Plurch. in M. Bruto; ubi ſcribit, cùm teſtamento æſar civi cuilibet ſeptuaginta & quinque rachmas legaviſſet; præterea verò etiam *horoi, qui trans Tiberim erant,* ubi nunc eſt Fornæ templum, ingentem benevolentiam & mirabile deſiderium omnibus fuiſſe.

20. *Demitto auriculas,* &c.] Metaphora à jumentis, quæ aures demittendo oſtendunt ſuam defatigationem, ac velle ſe exonerare impoſitum onus. Plin. l. 11. c. 37. *Aures in equis & omnium jumentorum genere, indicia animi præferunt; feſſis mœſtæ, micantes pavidis, ſubrectæ furentibus, reſolutæ ægris.*

22. *Viſcum, Varium.*] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio & eruditione clari; Horatio certè amiciſſimi. De Viſco poſteà. Sat. ſeq. & alibi. De Vario Sat. 5. præced. item l. 1. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famoſus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26. *Eſt tibi mater,* &c.] Callidè vult Horatius monere garrulum, ut ſum ſaluti conſulat ingratiam propinquorum, neve ſine causâ ità ſe circumagat ac defatiget, quin potiùs ipſe ſe tantum virum totque & tam eximiis dotibus inſignem familiæ ſuæ diu conſervet.

28. *Omnes compoſui.*] De hujus vocis ſignificatione dixi, ad Perſ. Sat. 3. v. 104.

Felices.] Qui nimirùm tuâ garrulitate & ineptiis ſunt liberati. At ego miſer *reſto* diſcruciandus à te ac jugulandus.

29. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis ſive

Quod

vetula præsagiis commotâ urnâ divinans: Unum, aiebat, nec sæva toxica, nec gladius hostilis interimet, nec laterum dolor, vel tussis, nec iners podagra: occidet verò loquax aliquando tandem. Ergò ubi primùm ætate adultâ erit, fugiat garrulos si prudens est. Deveneramus ad templum Vestæ transactâ jam parte dici quartâ: & fortè debebat tunc vadato respondere, vel causâ cadere, nisi vadimonium obiisset. Dicit verò: Quæso paululum istic me adjuva. At ego: Moriar, si valeo stare vel scio leges civiles.

Quòd puero cecinit divinâ mota anus urnâ,
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cumq; loquaces.
Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quartâ jam parte diei
Præteritâ; & casu tunc respondere vadato [595]
Debebat: quòd ni feciſſet, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hîc ades. Inteream, si
Aut valeo stare, aut novi civilia jura:

ANNOTATIONES.

Samnitibus artium ejusmodi vanarum antesignanis, dixi in Epod. 17.

30. *Divina mota anus urnâ.*] Sortilega mulier & fatidica conjectis in urnam sortibus commotis, eductis, fatum eliciens & futura prædicens. Ista divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur. Habebantur literæ dictionesque permultæ, quæ permixtæ in urnâ, & mox eductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu & forte conjunctæ, id esse in fatis ac divinitus præmonstrari credebatur. *Sortes, taleolæ aut furculi è ligno fuêre non grandes: quibus literæ ad divinandum insculptæ, sive notæ. Eæ privatim habitæ, eæ publicè. Sed quæ in publico, in primis religiosæ, & causâ quadam veritate sacra, in templis servabantur in arcâ reconditæ, taniis vittisque lamis seorsum involutæ.* Hæc J. Lipsius Elect. 2. c. 12. ubi *attenuatas* sponte sortes apud. Liv. mox citand. ingeniosè corrigit *extaniatas*, id est, tæniis vittisque solutas. Sortes Prænestæ inventas refert Cicero 2. de Divin. n. 85. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. *Hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulcritudo & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior utitur sortibus? Cæteris verò in locis sortes plane refrixerunt.* Hæc ille ibidem: & paulò antè. *Quid sors? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod tesseras. Quibus temeritas & casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.* Sueton. Tiber. c. 63. Prænestinarum sortium majestate deterritum aliquando Tiberium scribit. T. Livius initio l. 22. inter prodigia quædam & hoc refert: *Sortes suâ sponte attenuatas, unamquamque excidisse ità scriptam:* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT, *& per idem tempus Romæ signum Martis Appiâ viâ sudâsse.*

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pleuritis. Cic. de Orat. 3. n. 6. *Crassus cum febri domum rediit, die quo septimo est lateris dolore consumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate; ubi statim initio pronunciat illam esse morbum curari difficilem.

35. *Vestæ.*] Ædem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter Palatium & Capitolium. Varro Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. l. 2. n. 67. de Vestâ disserit. *Hæc Dea, inquit, est rerum custos intimarum. . . . . Græcis ἑστία dicitur. . . . Ejus vis ad aram & focos pertinet. . . . Non absunt longè ab eâ Dii Penates, &c.*

Quartâ jam parte dici.] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis ad occasum. Ergò dici pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, & respondet nostræ nonæ matutinæ. Porrò quod sequitur, *& casu tunc respondere vadato Debebat*, explicatur per Martial. Epigram. 8. l. 4. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur.

Prima salutantes atque altera continet hora,
Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies lassis, &c.

36. *Respondere vadato Debebat.*] Garrulos in jus à quodam vocatus erat, vadesque dederat: ergo nisi adfuisset, vades ejus ac fidejussores condemnati ipsum postea egissent reum, ex lege.

38. *Paulum hîc ades.*] In judicium veni quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris, ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare.] Infirmis ego cruribus hanc valeo diu stans manere, in foro ante Prætorem, ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare in jure, seu contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Jurisconsulti, patroni, causidici.

39. *Aut novi civilia jura.*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac iuris cautæ tuæ faventia; proindeque tibi adesse nequeo.

Et

Et propero quò ſcis. Dubius ſum quid faciam, inquit;
Téne relinquam, an rem. Me, ſodes. Non faciam, ille:
Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere durum eſt
Cum victore, ſequor. Mœcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. Paucorum hominum, & mentis benè ſanæ.
Nemo dexteriùs fortunâ eſt uſus. Haberes
Magnum adjutorem, poſſet qui ferre ſecundas, [596]
Hunc hominem velles ſi tradere: diſpeream, ni
Summôſſes omnes. Non iſto vivimus illic
Quò tu rere modò, domus hac nec purior ulla eſt,
Nec magis his aliena malis: nil mî officit unquam,
Ditior hic, aut eſt quia doctior: eſt locus uni
Cuique ſuus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus eſſe. Velis tantummodò: quæ tua virtus,
Expugnabis; & eſt qui vinci poſſit: eoque [597]

adde quòd feſtino illuc quo noſti. Tum *ille ait: Incertus ſum quid agam, an te deſeram, an litem.* Cui ego: *Me, obſecro. Nequaquam*, inquit *iſte; & cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum eſt, ſequor. Inde* verò ſermonem ille *reſumit: Mœcenas quomodo tecum* agit? *Paucos amicos* recipit, in quam: *& certè ſapit.* Ille: *Nemo unquam uſus eſt fortunâ callidius quàm tu. Nam magnum auxiliatorem haberes, ſecundas quidem* partes *agendi peritum, ſi velles* ad Mœcenatem *perducere iſtum virum: moriar, niſi cunctos amolirè* poſſes. Ego verò: *Minimè eâ ratione quâ putas illic agimus: nulla domus ejuſmodi malis eſt purgatior aut remotior quàm illa; nihil unquam nocet mihi, quòd alius opulentior adſurrexit vel doctior: ſuum quiſque gradum obtinet.* Tum garrulus: *Rem ſanè magnum dicis*, & quæ propè *ſupra fidem* ſit. *Verumenim ità eſt*, inquam. Mox ille: *Inflammas ut ardentiùs velim ad eum accedere.* Reſpondeo: *Satis eſt cupias: vinces, pro tuâ virtute: atque is eſt qui expugnari queat: ideoque*

ANNOTATIONES.

40. *Propero quò ſcis.*] *Volo viſere* hominem *quemdam*, ut antè dixi, *propè hortos Cæſaris* habitantem. Viam itaque ſat longam obire *propero.*

41. *Me ſodes.*] Me relinque potiùs quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet ſperabat garrulus per Horatium adipiſci Mœcenatis familiaritatem, quòd pluris æſtimabat perdendâ lite.

43. *Mœcenas quomodo tecum?*] Sermocinationem inde repetit ille: Etne ſemper amicus tibi Mœcenas?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis ſe familiarem exhibet: paucos admittit in ſuam amicitiam. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. *Paucorum hominum eſt iſte acipenſer.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexteriùs fortunâ eſt uſus.*] Tu bellè admodum uſus es fortunâ, qui Mœcenatem ità demereris. Quod ſi me ad ipſum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primas antè te captarem unquam, nec uſpiam tibi officerem: imò alios omnes hoc pacto facilè ſummoveres, primumque locum tu conſequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46. *Poſſet qui ferre ſecundas.*] Metaphora à Scenicis ludis & actoribus. Hac pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48. & huic loco dabit lucem. *Qui princeps in agendo eſt ornatiſſimus & paratiſſimus eſſe debet. . . . . Apuleium eſſe video proximum ſubſcriptorem . . . . deinde habet Allienum; hunc tamen à ſubſelliis. . . . . Ac nè is quidem tantum contendet in dicendo quantum poteſt: ſed conſulet laudi & exiſtimationi tuæ; & ex eo quod ipſe poteſt in dicendo, aliquantum remittit, ut tu tamen aliquid eſſe videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus; ſæpè illum qui eſt ſecundarum aut tertiarum partium, cum poſſit aliquanto clariùs dicere quàm ipſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quàm maximè excellat; ſic faciet Allienus; tibi ſerviet, tibi lenocinabitur; minùs aliquanto contendet quàm poteſt.*

47. *Hunc hominem.*] Seipſum indicat ac digito monſtrat garrulus. Plaut. Bacchid. *Hunc hominem decet auro expendi.*

Tradere.] Commendare, Mœcenatis amicitiam conciliare.

48. *Non iſto vivimus, &c.*] Reſpondit Horatius. Alia eſt longè conditio amicorum Mœcenatis. Ab his procul exulant mala & peſtes quibus ſolent ædes magnatum vexari & corrumpi. Inde verò abſunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, inſidiæ, ſupplantationes. Suprà Sat. 6. Mœcenatem dixit *tantum dignos aſſumere, pravâ ambitione procul.*

54. *Velis tantummodo, &c.*] Non ſine ſalebi deriſione fatuum, vanum & arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnandam facilè amicitiam ſpondens Mœcenatis.

difficilem præſtat priorem acceſſum. Diligentiam adhibebo, inquit ille: *famulos donis captabo: ſi hodie repulſam patior, minime abſcedam: occaſionibus inſidiabor: obviam ibo in plateis: comitabor. Nihil abſque magnis arumnis vita hominibus largitur. En* verò, *dum iſta verſat* iſte, *occurrit Fuſcus Ariſtius mihi dilectus, & qui probè cognoſcebat hunc garrulum. Subſiſtimus. Unde venis? & quo vadis? quærit, ac reſpondet. Cœpi vellicare & ſtringere brachia molliſſima, innuens, oculos torquens, ut me liberaret.* Hic verò *malignè verſutus videt ac diſſimulat: bilis autem urit jecur meum.* Porrò addidi: *dicebas profectò velle te mecum neſcio quem arcanum conferre ſermonem. Recordor ſanè,* ait; *ſed tempore loquar aptiori: hodie triceſima ſabbata ſunt. An velles*

Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deero;
Muneribus ſervos corrumpam: non, hodie ſi
Excluſus fuero, deſiſtam: tempora quæram:
Occurram in triviis: deducam. Nil ſine magno
Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,
ecce
Fuſcus Ariſtius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulchrè nôſſet. Conſiſtimus. Unde venis? & 60
Quo tendis? rogat, & reſpondet. Vellere cœpi,
Et prenſare manu lentiſſima brachia, nutans,
Diſtorquens oculos, ut me eriperet. Malè ſalſus
Ridens diſſimulare: meum jecur urere bilis.
Certè neſcio quid ſecretò velle loqui te
Aiebas mecum. Memini benè; ſed meliori [598]
Tempore dicam: hodie triceſima ſabbata, vin' tu

ANNOTATIONES.

55. *Eoque Difficiles aditus primos habet.*] Eò quod nôrit ſe vinci paulò faciliorem: ironice. Alii perperam pro antecedenti dictione *poſſit*, legunt, *poſcit*: & hic intelligunt, Mœcenatem aſſiduis officiis & obſequiis vinci amantem ac poſcentem adeuntibus ſe præſtare difficilem, ut accendat magis ſtudium ambiendi ſuam familiaritatem & conſuetudinem, quam ſcit amœniſſimam. Apage iſta quæ omnino pugnant cum indole Mœcenatis, quam hic & alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide ſuprà Sat. 6. v. 60. & ſeq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei ſpe accenſus ille pollicetur diligentiam ſuam non defore, ſed quàm ſtultam & futilem, animadverte.

57. *Muneribus ſervos corrumpam.*] Ità plerique ad procerum ædes penetrabant, ſervis munera largiendo.

Juvenal. Sat. 3. v. 184.

Quid das ut Coſſum aliquando ſalutes?

59. *Nil ſine magno Vita labore, &c.*] Pulera ſed malè collocata ſententia, ut ait Landinus. Ex Epicharmo.

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεοί.

Laboribus vendunt nobis omnia bona Dii.

61. *Fuſcus Ariſtius.* Nobilis ille Grammaticus, ad quem eſt inſcripta Od. 22. l. 1. & Epiſt. 10. l. 1.

63. *Rogat, & reſpondet.*] Interrogat me Fuſcus *unde venis? & quo tendis?* atque mihi ſimilia roganti *reſpondet.*

Vellere cœpi, Et prenſare manu, &c.] Quos nobis adeſſe gaudemus, & à quibus auxilium ſperamus, eorum prenſamus manus & brachia: præcipue cum angimur, nec apertè licet conqueri. Cruq.

64. *Prenſare.*] Legunt alii, *preſſare.*

Lentiſſima brachia.] Maligne cedentia, illo diſſimulante intelligere quid vellem. Alii non malè interpretantur, ſegnia, tarda, ſtupida, quæ vellicatione & prenſatione non movebantur. Quo ſignificatur frigida mens Ariſtii amico laboranti ſubvenire detrectantis. Cic. ad Attic. *Nihil ego illo novi impudentius, aſſutius, lentius,* Sueton. Tiber. 57. *Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.*

Nutans, Diſtorquens oculos.] Nutibus oculiſque ſignum dans.

67. *Cerè neſcio quid ſecreto, &c.*] Horatius inſtat rurſum ut ſibi Ariſtius ſuccurrat: ſed hic omnes ejus eluctatur conatus ridens, diſſimulans, denique *malè ſalſus.*

69. *Hodie triceſima ſabbata.*] Hodie Judæi ſolemne feſtum celebrant, quo intermitti omne negotium fas eſt. His ego adſtipulor: quare nec morari, nec ſermones conferre tecum licet modò.

Triceſima ſabbata.] Quidam explicant Neomeniam, quòd novilunio ſabbatum magnum Judæis haberetur. Pſalm. 80. *Buccinate in Neomeniâ tubâ in inſigni die ſolemnitatis veſtræ.* Alii interpretantur Calendas menſis Niſan qui primus in æquinoctio verno dies habebat tri-

Curtis

Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Religio eſt. At mî, ſum paulò infirmior; unus
Multorum; ignoſces: aliàs loquar. Hunccine ſolem
Tam nigrum ſurrexe mihi? Fugit improbus, ac me
Sub cultrò linquit; Caſu venit obvius illi
Adverſarius; &, Quò tu turpiſſime? magnâ
Inclamat voce; &, Licet anteſtari? Ego verò
Oppono auriculam; rapit in jus. Clamor utrinque.
Undique concurſus. Sic me ſervavit Apollo.

recentitis Judæis oppedere? Haud religioni duxero, inquam. Ego verò ducam, ait, ſum paulò ſuperſtitioſior, atque pluribus ſimilis: indulge mihi: aliàs alloquar. Tum demum ego: Ergone merui *diem hunc adeò funeſtum mihi eſſe?* Interim *fugit malignus, ac me ſub gladio deſeruit.* Verùm ecce *adverſarius iſti* garrulo *forte occurrit*, ſtatimque *vociferatur*; *Equò* nempè *tu vilſime abis?* ad me verò, *Potes teſtis eſſe? Ego mox aurem offero.* Tum hic illum *ad judicium trahit. Exclamant ambo. Hinc & inde* plebs *affluit: Ità me Apollo liberavit.*

ANNOTATIONES.

ginta. Alii intelligunt maximum ſabbatum & vetus Paſcha, quo agnum comedebant ritu ſanctiſſimo. Quare verò *triceſima*? Quod reverà ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad illam ſolemnitatem: videlicet à Septembri menſe quem *Tiſri* vocabant, ad dimidium fere Aprilis, *Niſan*; quo Paſcha celebrabant. De ſabbato Judæorum diſſerui ad Juvenal. Sat. 6. v. 158. & Perſ. Sat. 5. v. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, annot. ad iſtas voces, *Judæus Apella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum appoſita. Τὸ καταπέρδειν ventris crepitum emittere contrà, id eſt, reſpuere, aſpernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio eſt.] Sanè Judaïcos ritus abſque religione violarim, illoſque flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mî.*] Reſpondet Ariſtius: Ego contrà, mores Judæorum colo, unde religio mihi eſſet hodiernum feſtum cum illis non celebrare.

Unus multorum.] Εἷς τῶν πολλῶν, unus è plebe, ejus ſimilis ego, pariter infirmus & ſuperſtitioſus: ſi libet, ità me appella: at mihi veniam dabis, Horati, ſi in hoc tibi contradicam.

73. *Surrexe.*] Vide ſuprà Sat. 5. ad vocem *crepſemus.*

76. *Et, licet anteſtari?*] Et converſus ad me, dixit, vis anteſtari? Cui libentiſſimè annui, ac de more aurem obtuli tangendam. Lex. 12. Tab. ità jubebat: *Si in jus vocatus ni it, anteſtatus manum injicito: aurem anteſtati capito:* vel, ut habet J. Lipſ. Epiſtolic. Quæſt l. 4. Epiſt. 26. *Si vis vocationi fiat, anteſtamino: ni it, aurem capito anteſtati.* Quod ſic ille ibid. explicat: in anteſtatione, inquit, actor imam auriculam tangebat anteſtati, addens hoc verbum. *Memento.*

77. *Oppono auriculam.*] Plin. l. 11. c. 45. *Eſt in aure imâ memoria locus, quàm tangentes atteſtantur*, vel potiùs *anteſtantur*: ut contrà Rœvardum ex lege & more veteri aſſerit Lipſius mox citatus.

Rapit in jus.] Poſt factam anteſtationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78. *Apollo.* Bonorum is poëtarum tutor ad vindex. Alii reſpici volunt ad Auguſti forum, ubi erat ſtatua Apollinis eburnea eo ipſo in loco, in quo jus dicebatur. Plin. l. 36. c. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 128.

Sportula; deindè forum, jurisque peritus Apollo.

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ ſuperiori ſcripſerat, in hac aſſerit & explicat.

Scripſi nimirùm Lucilii carmina ire pede incondito. Equis tam ſtultè eſt Lucilii defenſor, ut id minimè concedat? Verùm ille *ipſe eâdem in membranâ laudatur, quòd acerbitate plurimâ civitatem perfricuit. Neque verò, id ei largiens, alia perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulchra carmina celebrarem.*

NEmpè incompoſito dixi pede currere verſus
Lucilî. Quis tam Lucilî fautor ineptè eſt,
Ut non hoc fateatur? At idem quòd ſalè multò
Urbem defricuit, chartâ laudatur eâdem. [600]
Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera: nam ſic
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer.

ANNOTATIONES.

Hoc primùm te, lector, monitum volo, ſpurios octo verſus huic Satiræ præfixos legi in quibuſdam manuſcriptis, quos nè deſideres, hîc apponendos cenſui. Sic habent:

Lucili? quàm ſis mendoſus, teſte Catone
Defenſore tuo pervincam, qui malè factos
Emendare parat verſus. Hoc lenius ille
Eſt quo vir melior. Longè ſubtilior ille
Qui multum puer, & loris & funibus udis
Exornatus, ut eſſet opem qui ferre poëtis
Antiquis poſſet contra faſtidia noſtra,
Grammaticorum equitum doctiſſimus. Ut redeam illuc,
Nempè incompoſito, &c.

Horum ſenſus eſt iſte: Si quidem Cato, Lucilii admirator, ejus tamen verſus complures emendare parat, certè non carent mendis. Verùm eſt qui Lucilium Catone meliùs defendat: is nempè qui ſecum defert funes & flagella, quibus percutiat & coërceat eos omnes qui obtrectârint Lucilio & veteribus Poëtis. Et hæc ironicè. Quæ quidem oſtendunt & Lucilium habuiſſe reprehenſores dudum, & pariter fautores etiam *inepte*, quod ait hîc Horatius.

1. *Nempe incompoſito, &c.*] Hoc certè eſſe legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium ſanxerunt eruditi.

Incompoſito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriuſculos eſſe ejus verſus; ſed laudavi pariter quòd vitioſos cives Rom. acriter infectatus ſit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita conceſſi. Sanctus Hieron. Epiſt. 45. ad Pammach. *mordetur*, inquit, *& Lucilius, quòd incompoſito pede currat, & tamen ſales ejus lepoſque laudantur.*

3. *Ut non hoc fateatur?*] Sic eſt. Sunt qui probent omnia in eò quod aliquâ parte admodum placuit; nolintque fateri nævos ineſſe ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen *nihil eſt ex omni parte beatum.*

Sale multo Urbem defricuit.] Sanctus Hieronymus Epiſt. 47. de vitand. ſuſp. contub. *ubi illa quondam conſtantia, quâ multo ſale urbem defricans Lucilianum quidpiam retuliſti?* Perſ. Sat. 1. v. 114.

. . . . . *ſecuit Lucilius urbem:*
Te Lupe; Te Muti: &c.

Lege Cic. l. 1. de Finib. n. 9. ubi Lucilii refert verſus. Vide & quæ annotavi ad Perſ. cit.

5. *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera.*] Ità profectò æquus rerum æſtimator eſt Horatius & rectus judex: quidquid velit Quintil. l. 10. c. 1. ubi, *Lucilius*, inquit, *quoſdam ità deditos ſibi adhuc habet amatores, ut eum non ejuſdem modò operis auctoribus, ſed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego, quantum ab illis, tantum ab Horatio diſſentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & eſſe aliquid quod tollere poſſis, putat. Nam eruditio in eo mira, & libertas atque inde acerbitas, & abundè ſalis. Multo eſt terſior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* Senſus Horatii: Tribuens Lucilio quòd ſalibus & acerbitate polleat, non proinde fateor pulcra eſſe, concinna, & perfecta ejus poëmata. Aliàs etiam laudare & mirari oporteret mimos utpote dicacitate præſtantes.

6. *Laberî mimos.*] Comœdias Laberii ſalibus & facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæſar. c. 39. *Ludis mimum ſuum egit Decimus Laberius eques:* & quòd Cæſari admodum placuiſſet, *donatus quingentis ſeſtertiis, & annulo aureo, ſeſſum in quatuordecim è ſcenâ per orcheſtram tranſiit:* Hunc verò tranſitum minimè ferens Cicero, eos ludos tum ſpectans, Laberio ſedile quærenti ait: *Recepiſſem te, niſi anguſtè ſederem:* ſimul & illum reſpuens, & in novum Senatum jocatus, cujus numerum Cæſar ſuprà fas auxerat. Id

Ergò

Ergò non ſatis eſt riſu diducere rictum
Auditoris: & eſt quædam tamen hîc quoque virtus.
Eſt brevitate opus, ut currat ſententia, neu ſe [601]
Impediat verbis laſſas onerantibus aures.
Et ſermone opus eſt, modò triſti, ſæpè jocoſo,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas conſultò. Ridiculum acri
Fortiùs & meliùs magnas plerumque ſecat res.
Illi, ſcripta quibus comœdia priſca viris eſt, [602]
Hoc ſtabant, hoc ſunt imitandi: quos neque pulcher

Itáque non ſufficit riſu extendere cachinnos auditoris: quanquam eſt in hoc quoque nonnulla virtus. Brevitas requiritur, ut ſententia fluat, nève ſe involvat dictionibus aures offendentibus & fatigantibus. Item requiritur ſermo nunc ſeverus, nunc hilaris, ſuſtinens vices quandoque rhetoris, ac poëtæ, aliàs faceti, qui vires continet, & illas datâ operâ diminuit. Certè res magnas aliquando jocoſum decidit efficaciùs & aptius quàm acerbum. Eo pollebant, in eo ſunt imitatione digni homines illi à quibus vetus comœdia condita eſt: quos nunquam

ANNOTATIONES.

verò non impunè. Reſpondit enim Laberius: *Mirum ſi anguſtè ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere:* exprobrans Ciceroni levitatem & lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. l. 2. c. 3. & l. 7. c. 3. Vide ejuſdem l. 2. c. 7. Gell. l. 10. c. 17. & Cic. l. 7. Epiſt. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi ſolita, nec in plures actus diviſa: abſque exordiis, ſine cantu & geſticulatione. Diomed. Item, eſt factorum cùm laſciviâ imitatio: unde nomen à μιμεῖσθαι imitari. Gell. l. 17. c. 14. *C. Cæſarem*, inquit, *ità Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores ſibi eſſe Publii quàm Laberii mimos prædicaret.*

9. *Ut currat ſententia.*] Nè vel nimia brevitas obſcuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animum legentis onerez & impediat; in quò peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Auguſtus Agrippinam neptim admonebat in quadam Epiſtolâ; ejus nempè laudans ingenium, cùm de ſuâ vitâ caſibuſque ſuorum commentarios ſcriberet, aiebat: *Opus eſt dare te operam ne moleſtè ſcribas.* Sueton. Octav. c. 86. Tacit. Annal. 4.

12. *Modò rhetoris, atque poëtæ, Interdum urbani.*] Horatius, egregiè ſuo more, tres iſtas virtutes requirit ſatirographo? defendat vicem *rhetoris*, argumentis pugnando; *poëtæ*, ſolertem & aptam dictionem adhibendo; *urbani*, ſalibus & jocis quædam etiam gravia traducendo ſolvendoque. Cic. 1. de Orat. n. 17. *Accedat lepos quidam, facetiæque, & eruditio libero digna, celeritaſque & brevitas reſpondendi & laceſſendi, ſubtili venuſtate & urbanitate conjuncta.*

13. *Parcentis viribus.*] Sapienter, conſultò, callidè, ſtylum acrem aliquando coërcentis; neque ſemper acerbè excandeſcentis aut mordicùs lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui paſſim *eſſe velut ſtricto ardens infremit*; Juvenal. Sat. 1. v. 165. atque auditorem ità dente carpit ut etiam *genuinum frangat.* Perſ. Sat. 1. v. 115. Noſter contrà, ut ait ibid. Perſius,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

14. *Ridiculum acri fortius, &c.*] Nonnunquàm ſermo hilaris, facetus, ſalſus, feſtivus plus valet & efficit quàm vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adverſarium irritat, & vires novas colligere impellit; at ille quaſi nervos ſuccidit, ac proſternit. Gorgias Leontinus dicebat, res ſeveras riſu, riſum rebus ſeveris diſcuti: ex Ariſtot. l. 3. de arte dicendi. Gell. l. 12. c. 12. ità ſcribit: *Has quoque diſciplina rhetorica eſt, callidè & cùm aſtu res criminoſas citrà periculum confiteri: ut ſi objectum ſit turpe aliquid, quod negari non queat, reſponſione joculari eludas . . . . Ità Cicero, urbano facetoque dicto diluit id quòd inficiari non poterat, &c.* Scilicet cùm à Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuò, ad emendam in palatio domum, accepiſſet, atque hæc ei exprobrarentur: utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum ſit accepiſſe me pecuniam, ſi domum emero. At re ſubinde proditâ, emptâque domo, cùm hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, riſit ſatis, reſponditque: *parum certè conſulti homines eſtis, qui ignoratis, prudentis & cauti patris familias eſſe, quod emere velit emturum ſe negare propter competitores emptionis.* Id. Ibid. Vide Orat. pro L. Murena: ubi cavillans aſtutè Cicero adverſarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, ſcripta quibus, &c.*] Comediæ veteris auctores, Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes, &c. De quibus Sat. 4. præced.

17. *Hoc ſtabant, &c.*] His virtutibus, quas modò laudavi, excellebant: variâ eruditione, ſententiarum argutâ brevitate, ſatiricum ſalem aptè affricabant, acrimoniam ſtyli modò exerentes, interdum cohibentes, & conſultò viribus parcentes, &c.

evolvit aut bellus Hermogenes, aut ſimius iſte, nihil ſciens cantare niſi Calvum & Catullum. Atenim Lucilius laudabile hoc præſtitit quòd Græcas voces Latinis miſcuit. O ſtupidi in literis! Ergone exiſtimatis arduum & admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius? Sed, inquies, dulcior eſt oratio utroque ſermone conſtans, velut ſi vinum Falernum miſceatur Chio. Verùm enim verò quandoquidem condis tu carmina, quæro à te, ſi tibi defendendæ eſſet difficilis cauſa Petillii accuſati, utrum patriæ videlicet & Latini parentis immemor; ſatageres quæſita foris vocabula patriis admiſcere,

Hermogenes unquam legit, neque ſimius iſte,
Nil præter Calvum & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis
Miſcuit. O ſeri ſtudiorum! quive putetis [603]
Difficile & mirùm Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. At ſermo linguâ concinnus utrâque
Suavior: ut Chio nota ſi commiſta Falerni eſt.
Cùm verſus facias, teipſum percontor, an, & cùm
Dura tibi peragenda rei ſit cauſa Petillî,
Scilicet oblitus patriæque patriſque Latini,
Cùm Pedius cauſas exſudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiſcere petita

ANNOTATIONES.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. 3. præced.

Simius iſte.] Demetrius poëta & fabularum actor, de quo paulò pòſt: *ſimius*, corpore deformis; vel ineptus & inſulſus imitator.

19. *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantùm poëtas amatoria ſcriptitantes legebat, nunquàm verò eximios illos veteris Comœdiæ ac perfectorum hujus generis carminum ſcriptores. Sic Horatius Hermogenem & Demetrium imperitiæ notat pariter atque luxuriæ: indeque probat Satiræ veras ignoraſſe virtutes; & hinc illos eſſe ineptos admiratores Lucilii.

Calvum.] Cor. Licinius Calvus in poëmatis ſcribendis perelegans, ingenio lepido & urbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Cicero in Epiſt. eum laudat, aitque Iambicis præſtitiſſe: quibus civitatis etiam Principes, C. Cæſarem & Pompeium acerrimè inſectari minimè dubitavit. Quintil. & Seneca Calvum ſcribunt contendiſſe cùm M. Tullio de principatu eloquentiæ. Petr. Crinit. Gregor. Gyrald. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronenſis, in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus eſt peculiari epitheto, ex eruditorum conſenſu: Val. Martialis ad Macrum.

Nec multos mihi præferas poëtas,
Uno ſed tibi ſim minor Catullo.

Scripſit Lyrica, Elegias, Epigrammata: commendatur mirum in modum à Gellio. Crinit. de eo vulgatum eſt diſtichon iſtud:

Tantum parva ſuo debet Verona Catullo,
Quantum magna ſuo Mantua Virgilio.

20. *An magnum fecit, &c.*] Ità loquuntur Lucilii fautores: quos refellit Horatius deinceps. Inſulſi nimirùm palati homines id laudabant quod eſt fatuum & vitio vertendum; nempè, *verbis Græca Latinis miſcere*, Lucilius apud Cicer. de Finib. 1. v. 9.

Χαῖρε, inquam, Tite ... χαῖρε, &c. De Finib. 2. n. 24.

. . . *Lælii' clamores ſopbos ille ſolebat*
Edere, &c.

Apud Non. Marcel. in voce *compernes*: Lucil. Sat. l. 3.

Nunc cenſes καλλιπλόκαμον καλλίσφυρον *illam.*

. . . . . .

Compernam aut virum fuiſſe Amphitryonis
Ἀκοίτην,
Alcmenam, ...
Τυρὼ εὐπατέρειαν, &c.

21. *O ſeri ſtudiorum.*] Ὀψιμαθεῖς, qui ſerò animum ad ſtudia appulerunt, proindeque minùs eruditi: contrà παιδομαθεῖς qui ab ipsâ pueritiâ literis incubuerunt.

Quive putetis.] Al. *Quine*: quæ particula reſpondet Græcæ μή *utique, certè*: nec redundare, eſt exiſtimanda. Priſcian. l. 16. c. 1. Alii interrogativè accipiunt.

22. *Pitholeonti.*] Pitholeon, ex inſulâ Rhodo, Epigrammata quædam inſulſa compoſuit; & Græcis vocibus infercire amavit.

24. *Ut Chio nota ſi, &c.*] Falernum vinum paulò auſterius temperabatur lenitate Chii. Quid ſit *nota* illa vide l. 2. Od. 3. v. 8. ubi & de *Falerno*, pariter & l. 1. Od. 20. De *Chio* l. 3. Od. 19. v. 5.

26. *Petillî.*] De Petillio fure aureæ Jovis coronæ, jam mentio fuit in Sat. 4. ſuperiori.

27. *Latini.*] Quidam legunt. *Latine*, & jungunt cùm ſequentibus. Sed non placet iſta mutatio, quanquam à viris ſanè gravibus invecta.

28. *Pedius Poplicola.*] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Cæſare ſcriptus hæres; & Conſulatum Romæ geſſit cum Auguſto, poſt Hirtium & Panſam.

Exſudet.] Magnis ſudoribus elaboret, ad puritatem ſermonis patrii aſſerendam.

29. *Corvinus.*] Meſſala Corvinus domi valdè

Verba

Verba foris malis, Canuſini more bilinguis? 30
Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra, [604]
Verſiculos; vetuit me tali voce Quirinus,
Poſt mediam noctem viſus, cùm ſomnia vera;
In ſilvam non ligna feras inſaniùs, ac ſi
Magnas Græcorum malis implere catervas. 35
Turgidus Alpinus, jugulat dum Memnona, dumque
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,
Quæ nec in æde ſonent certantia, judice Tarpâ; [605]

ad inſtar Canuſini duplicis linguâ utentis; contrà quam Pedius Poplicola & Corvinus orationes puras elaborant? At cùm verſus Græcos meditarer, natus ego eis mare, Quirinus apparuit de mediâ nocte, tunc quandò vera ſunt inſomnia, ac me prohibuit his verbis: Non ſtultiùs in ſilvam portes ligna, quam magnas Græcorum turmas augere ſtudeas. Itaque *dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, & dum canoſum Rheni fontem deformat, ego iſta ſcribo ludens, nec recitanda in Apollinis templo ad certamen, Tarpâ judice;*

ANNOTATIONES.

nobilis, ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latinæ orationi admixtis infenſus; χοιροβάτλω Latinè funambulum reddidiſſe fertur. Quintil. lib. 10. cap 1. *Meſſala*, inquit, *nitidus & canorus, & quodammodo præ ſe ferens in dicendo nobilitatem ſuam.* Crinitus de hon. diſcipl. l. 1. c. 12. inter alia de illo non pauca, ſic habet: De ejus ſingulari prudentiâ & gravitate teſtimonium extat ampliſſimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum; Meſſalæ, inquit excellentiam non poſſum ſilentio præterire. Cave putes quemquam eſſe illi ſimilem conſtantiâ, curâ & ſtudio Reipublicæ atque eloquentiâ, quâ mirabiliter excellit. Tametſi Meſſala idem cùm provectior foret, memoriæ ſe ipſum ſic amiſit, ut ſui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio antè obitum contigit; quod Orbilio itidem Beneventano acciditſſe conſtat. Vide & Cœl. Rhodig. l. 11. c. 13. Alex. ab Alex. l. 6. c. 20. &c.

30. *Canuſini more bilinguis.*] De Canuſio oppido Apuliæ, jam dixi ſuprà ad Sat. 5. ſub finem. Hoc à Diomede conditum; hincque cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus magna Græcia eſt appellatus.

31. *Natus mare citra.*] Apud ſines Apuliæ in Italiâ; non ultrà mare, in Græciâ.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus.*] Lepida fictio, Quirinus Latini populi ſermoniſque auctor & conditor deterruit à ſcribendis Græcè verſiculis.

33. *Cùm ſomnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores eſſe debent ſenſus. Atque ità ſtatuebat veterum ſuperſtitio. Tertull. de anima, c. 22. *Certiora & collatiora ſomniari affirmant ſub extremis noctibus, quaſi jam emergente animarum vigore, producto ſopore, &c.* Philoſtrat. l. 2. *Si tempus antèlucanum ſit & ſomni matutini; conjectant ſomnium illud, quaſi tunc animâ vorum videnti.* Theocrit. Idyll. 19. initio ſcribit, à Venere immiſſum Europæ ſomnium, cùm tertia pars noctis ſtaret, proximâ jam aurorâ, quando ſomnus oculos molli vinculo detinet, ac tum vegetis paſcuntur inſomnia. Tibull. l. 3. Eleg. 4.

Dii meliora ferant, & ſint inſomnia vera,
Quæ tulit extremâ proxima nocte quies.

Ovid. Epiſt. Heroin.

Namque ſub auroræ, jam dormitante lucerna,
Tempore quo cerni ſomnia vera ſolent.

34. *In ſilvam non ligna, &c.*] Verba ſunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingentem numerum Græcorum Poëtarum vel Poëmatum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit noſter, à Quirino edoctus has ludo ſatiras; dum alii carmen heroicum miſerè diſperdunt, temerè ac ineptè attentantes grave ſcribendi genus; v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Heſiodi Theogoniâ) ab Achille interfecto tam inſulſam Tragœdiam profert, inflatis quidem & turgidis verſibus, ut ipſe magis quàm Achilles Memnonem jugulare videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus iſte longè eſt alius ab inſigni poëta Cornelio Gallo, de quò Virgil. Eclog. 10. ut eruditè monet Torrentius contra Croquium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de bello Germanico, ubi Rhenum deſcripſerat adeò perditè, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis puleroque capiti quaſi lutum, grandi certè argumento ſordes aſpergens. Non abs re putes hîc alludi ad morem pingendi effingendique fluvios ſpecie humanâ, ex urnâ aquam fundentes. Sunt qui legant *defingit*; alii *depingit*; ſed minùs benè.

38. *Quæ nec in æde ſonent certantia.*] Hæc inquam, ſcribo ludens, minimè verò propalanda in certaminibus & commiſſionibus poëtarum ab Auguſto inſtitutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo diſſerui dudum in Perſii Prologo. Vide Sueton. Octav. c. 89.

Judice Tarpa.] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor aſſiduus; unuſque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Muſarum proponebantur; nec in ſcenam perferebantur quæ ab eis fuiſſent exploſa. De illo iterum in Epiſt. ad Piſones, v. 307.

nec reponenda bis terque in theatro ad ſpectaculum. Tu quidem, ô Fundani, ſolus viventium nôſti urbanè ſcribere verſus comicos, in quibus meretrix aſtuta & ſervus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum geſta refert pede ter percuſſo. Varius carmen heroicum exequitur tam ſtrenuè quàm ullus alius. Muſa ſilvarum amantes donârunt Virgilio tenerum ac lepidum. Illud reſtabat à Varrone Atacino & aliquot aliis tentatum fruſtrà, quod felicius expedire poſſem ego, auctore tamen *inferior: cui nequaquam velim auferre lauream magnâ cum laude capiti ejus aptatam. Sed dixi illum currere cæno ſum, ſaltè vehentem damnanda approbandis plura certè rejiciendis. Dic verò, precor,*

Nec redeant iterum atq; iterum ſpectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo. Fortè epos acer,
Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum
Virgilio annuerant gaudentes rure Camœnæ. [606]
Hoc erat, experto fruſtrà Varrone Atacino,
Atq; quibuſdam aliis, meliùs quòd ſcribere poſſem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multâ cùm laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, ſæpè ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Age, quæſo,

ANNOTATIONES.

39. *Iterum ſpectanda theatris.*] Neque dramata compoſui in ſcenam producenda, ad autam vulgi & publicum favorem captandum. Hac ſum etenim ambitione procul.

40. *Argutâ meretrice potes, &c.*] O Fundani, ſolus poëtarum qui modò vivunt, peritus es, atque unus ſcitè ac facetè vales ſcribere comœdias: in quibus *arguta meretrix* & ſervus aſtutus *comiter garrientes eludunt ſenem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta.] Alluſio eſt ad Terentii Andriam, ubi Chremes ſenex, Davus ſervus, notæ ſunt perſonæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæ voces comis, comœdia, comeſſatio, habent originem à κῶμος *feſtivitas*, Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis & laſciviæ. Varro 6. de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Mirum ſanè quòd à nemine uſquam laudetur Fundanius ille, quem tam inſigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit.] Tragœdias eleganter ſcribit: *pede ter percuſſo*: verſibus ſenariis tres dimenſiones habentibus: qui *ſenos reddunt ictus*, ut eſt in Epiſt. ad Piſon. v. 253. In tragœdiis nempè, ut nôrunt omnes, *facta regum* ſunt argumenta conſueta, & verſus Iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide l. 2. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43. *Fortè epos.*] Varius epicum carmen ſtrenuè exequitur; *fortè*, quippe quòd nequit expediri ſine forti & conſtanti ſpiritu, & vena abundanti ac divite, eſtque opus longum, animique ſolertis ac diu multumque attenti. Vide l. 1. Od. 6. ubi de Vario excellenti poëtâ. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. l. 3. c. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica & Georgica ſtylo molli & idoneo compoſuit, Tunc nimirum Æneis nondum in lucem prodierat, cùm ſcriberet iſta Horatius.

Facetum.] Quintil. l. 6. c. 3. *Facetum non tantum circa ridicula opinor conſiſtere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus naturâ conceſſum eſſe Virgilio. Decoris hanc magis & exculta cujuſdam elegantiæ appellationem puto. Ideoque in Epiſtolis Cicero hæc Bruti verba refert:* næ illi ſunt pedes faceti, &c. *quòd convenit cum illo Horatiano.* Molle atque facetum.

46. *Hoc erat, experto.*] Carmen ſatiricum erat, quod ego meliùs aliis multis poſſem ſcribere: non tamen par Lucilio inventori.

Experto fruſtrà Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero & Hortenſius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit: ſcripſit Epigrammata, Elegias, & alia mirifico ſtudio, Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, aliique Grammatici, & ex illis ſæpè verſiculos referunt. At in Satiris fruſtrà deſudavit. Adeò verùm eſt quòd canit in Eclog. Virgilius: *non omnia poſſumus omnes.* Vide Petr. Crinitum, l. 2. c. 21. Quintil. l. 10 c. 1. ità ſcribit: *Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus eſt, interpres operis alieni, non ſpernendus quidem, verùm ad augendam facultatem dicendi parum locuples.* Ejus etiam meminit Euſeb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti à morte Lucilii: & Græcas literas ſummo ſtudio didiciſſe anno ætatis 35.

48. *Inventore minor.*] Quòd Lucilius Satiras primas ſcripſit, & quòd *miram eruditionem, libertatem, acerbitatem, & abundè ſalis* habet, hinc eò ſe minorem profitetur noſter, quamquam *terſior multò ac purus magis, & ad notandos mores præcipuus*; ut fatetur Quintil. antè citatus.

Tu

Tu nihil in magno doctus reprêndis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?
Non ridet verſus Ennî gravitate minores, [607]
Cùm de ſe loquitur, non ut majore reprenſis? [608]

numquid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius ipſe ſectatus nihil mutat Attii Tragœdiarum ſcriptoris? An non deridet Ennii verſus quoſdam leviores; quando loquitur de ſeipſo haud tanquam perfectiore iis quos carpit?

ANNOTATIONES.

52. *Homero.*] Qui, bonus licet & magnus, interdum ipſe dormitâſſe reperitur; neque omninò eſt ſine mendis, quamvis agnoſcatur ab univerſis ingenio, arte, eruditione, aliiſque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?*] Si Lucilius ipſe in prioribus poëtis quædam emendat: cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

L. Attius.] *(Accius* ſcribunt quidam*)* Tragœdiarum ſcriptor, Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus verſibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decius Brutus, teſte Cicerone in orat. pro Archiâ poëtâ, n. 27. Pacuvius autem Accii Tragœdiam Atteum laudavit velut grandem & ſonoram: reprehendit verò quaſi ſubacidam & duriuſculam. Quod faſſus eſt Attius; addiditque ſe non pœnitere; quia, ſicut poma acerba primùm & dura paulatim fiunt mitia; ita & ingenia: contrà quæ vieta gignuntur & mollia, ad veram frugem & maturitatem nunquam perveniunt; ſed potiùs ac magis putreſcunt. Vide Crinit. de Poëtis l. 1. c. 7. Gell. l. 13. c. 2. l. 18. c. ult. ubi ſic ſcribit in fine: *poſtea Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Attius, clarioque tunc in Poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragœdias benè multas ſcripſit, quarum fragmenta quædam ſuperſunt; Cœmedias etiam. Quam fortaſſis ob rem *comis Tragicus* hîc appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in Genit. accipitur, ſed in Nominat. referturque ad ſeq. *Lucilius.* Tragœdiæ Accii celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmæon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. in primis autem Argonautæ, unde eſt illud carmen de Argo navi laudatiſſimum:

. . . . . *Tanta moles labitur*
Fremebunda ex alto, ingenti ſonitu & ſtrepitu,
Præ ſe undas volvit: vortices vi ſuſcitat.
Ruit, prolapſa pelagus reſpergit: profluit.
Ità dum interruptum credas nimbum volvier:
Dum quod ſublime ventis expulſum rapier
Saxum; aut procellis, vel globoſos turbines
Exiſtere ictos undis concurſantibus;
Niſi quas terreſtres pontus ſtrages conciet:
Aut forte Triton fuſcinâ verrens ſpecus
Subter radices penitus undanti in freto
Molem ex profundo ſaxeam ad ſæcum eruit.

Vide & apud Cic. cit. Attii verſus, variis locis, de Divin. 1. n. 44. &c.

54. *Ennî?*] Q. Ennius Poëta natus eſt Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudiis in oppido Salentinorum. Tullius pro Archiâ, *Rudium hominem* vocat, & mire commendat Ennium: nec minus alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrinâ omninò ſingulari. Floruit temporibus Plauti Comici & M. Catonis oratoris clariſſimi. Quem deinceps ſecuti ſunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Permulta compoſuit vario carmine Annales, Tragœdias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lucretio l. 1. c. 118.

Ennius . . . primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.

Quintilianus Ennium ſcribit pari veneratione colendum, ac ſacros vetuſtate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent ſpeciem quantam religionem. Ennii verſus affert Cicero pluribus locis. Lege de Divin. 1. n. 40. &c. Vide & Macrob. Saturnal. l. 6.

Ridet verſus gravitate minores.] Quamvis tanti habitus eſt Ennius, in ejus carminibus quædam rectè reprehendit ac deridet Lucilius tanquam haud ſatis graviter & accuratè ſcripta. Annæus Seneca Epiſt. ad Lucil. *admiror*, inquit, *eloquentiſſimos viros & deditos Ennio, pro optimis ridicula laudâſſe:* & hoſce de Cethego verſus Ennii affert:

Is dictis cunctis ollis popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. l. 12. c. 2. Macrob. Saturnal. l. 1. c. 4. & l. 6. c. 3. *Nemo*, inquit, *ex hoc viles putet veteris poëtæ, quòd verſus eorum ſcabri nobis videntur. Ille enim ſtylus Enniani ſeculi auribus ſolus placebat: diuque laboravit ætas ſecuta, ut magis hunc molliori ſtylo temperarent.* Neque verò præterire hic licet aut ridiculos aut ſcabros Ennii verſiculos iſtos:

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.
At tuba terribili ſonitu taratantara dixit.

55. *Cùm de ſe loquitur, &c.*] Cùm Lucilius quoſdam Ennii verſus ridet ac reprehendit, non tamen eò ſe majorem dicit: ſic ego, Lucilii quædam reprehendens, haudquaquam me illi

Quid

Quid prohibuit impedit nos scripta Lucilii evolventes disquirere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit versus limatiores & suavius fluentes? Quòd si aliquis id unum satis habet carmen aliquod includere sex pedibus; is gaudeat fecisse ducentos versus antè cœnam, ac totidem post; qualis fuit vena Cassii Etrusci vehemente fluvio rapidior; quem narrant cremātum fuisse scriniis & scriptis suis. Dico igitur; Esto, fuerit Lucilius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quàm inventor poëmatis nondum exculti, atque Græcis haud tentati,

Quid vetat & nosmet Lucilî scripta legentes, 56
Quærere num illius, num rerum dura negârit
Versiculos natura magis factos, & euntes
Molliùs? At si quis pedibus quid claudere senis
Hoc tantùm contentus; amet scripsisse ducentos
Antè cibum versus, totidem cœnatus: Etrusci 61
Quale fuit Cassî rapido ferventius amni [609]
Ingenium: capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis & urbanus; fuerit limatior idem, 65
Quàm rudis & Græcis intacti carminis auctor,

ANNOTATIONES.

præferendum existimem. Ista verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinsius, explosisque aliorum interpretationibus cantat, *Ennium, inveni*; verùm quàm longè ab Horatii mente abersârit, luculenter & eruditè, ut certe alia, exequitur noster Dacerius, ad quem ut paulùm divertere, lector, nusquam pigeat.

57. *Num illius, num rerum dura negârit natura, &c.*] Utrum Lucilianorum versuum compositio rudis & impolita ex materiæ & rerum naturâ difficili prodierit; an ex ipsius ingenio duriori, vel certe ex indiligentiâ, & quòd scribentem *offenderit lima labor & mora?* Epist. ad Pis. v. 290.

58. *Versiculos magis factos.*] Cic. in Bruto; *Intellectum est quantam vim habeat accurata & facta quodammodo oratio.*

Euntes Molliùs.] Martial.

Carmina nulla probat molli qua tramite currunt,
Sed qua per salebras altaque saxa cadunt.

59. *At si quis.*] Quanta hîc varietas difficultasque? Alii legunt, *ac si quis*, juguntque cum antecedentibus, & sic explicant; *Versiculos euntes molliùs, ac si quis pedibus, &c.* Id est, versus molliores & concinniores, quàm facere soleat poëta negligens, qui satis habet plures scribere parvo labore versus, parum etiam venustos. Alii, *aut si quis*. Alii, *an si quis &c.* Prima legendi ratio satis placet; malim tamen, *an sit qui pedibus, &c.* hoc sensu: quid vetat nos scripta Lucilii recensentes quærere unde fiat, ut plerique versus ejus incompositi non magis facti, & molliùs eant? an ex vitio rerum; an ex ipsius rudiori naturâ; an is ipse fuerit qui *pedibus quid claudere senis hoc tantum contentus, amaverit scripsisse ducentos, &c.* nec studuerit recensere, emendare, ac *malè tornatos incudi reddere versus*; ut est in Epist. ad Pis. v. 441.

61. *Etrusci Quale fuit, &c.*] Cassius Parmensis abundantis ac fœcundæ magis quàm divitis, & pulcræ venæ poëta, ab Augusto jussus interfici, tum quòd ipsi obtrectare pergeret, tum præcipuè quòd Jul. Cæsaris percussoribus hostibusque sui semper adhæserat. Hinc eum sponte vellicat Horatius Augusto velificans. Suetor. Octav. c. 4. *Cassius Parmensis quadam epistola non tantum ut pistoria, sed etiam ut nummularia mentem, sic taxat Augustum*; materna tibi fasena; siquidem ex crudissimo Ariciæ pistrino hanc pinsit manibus collybo decoloratis Nerulonensis mensarius. Vide Vell. Paterc. l. 2. Oros. l. 6. c. 19. Appian. bell. civil. l. 5. item Val. Max. l. 1. c. 7. Art. 7. Crinit. l. 3. c. 47.

63. *Capsis librisque Ambustum propriis.*] Tot libros ac versus futiles ille scripserat, inquit noster jocosè & dicaciter, ut cremando ejus corpori daveri sufficerint. Quod ex Senatusconsulto factum asserit vet. Comment. Verùm id refellitur ex verbis, *famæ est.*

Cassî Parmensis de Orpheo carmen hoc affe runt:

Argutæ primum cum plectra parentis, &
Distinctam sumpsit citharam Rhodopeius
Ridebant segnes pulsus, digitosque micantes
Seriùs, & chordis indoctæ dissona vocis,
Mox pudor exardens & gloria dulcis honesti
Lusibus avertit puerilibus, omnis & illuc
Perditus incumbens Musæ pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc discens dependet utrinque
Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis
Compedibus; somni fuerat parcúsque Lyæi;
Donec ridiculus dudum modulamine silvas,
Evulsosque suis scopulos radicibus egit;
Ausus & ire viam viventibus inconcessam,
Pœnarum oblitos demulsit carmine Manes.
Non levis ascensus, si quis petit ardua. Sub
Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnis olivo
Immoritur, delet quod mox laudaverit in se
Qui cupit æterna donari frondis honore.

66. *Quàm rudis & Græcis intacti carminis auctor.*] Quàm Ennius, qui primus omnium

Quamq

Quámque poëtarum ſeniorum turba: ſed ille,
Si foret hoc noſtrum fato dilatus in ævum,
Detereret ſibi multa; recideret omne quòd ultra
Perfectum traheretur: & in verſu faciendo [610]
Sæpè caput ſcaberet, vivos & roderet ungues. 71
Sæpè ſtylum vertas, iterùm quæ digna legi ſint,
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores;
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis? 75
Non ego. Nam ſatis eſt equitem mihi plaudere: ut audax
Contemptis aliis exploſa Arbuſcula dixit.
Men'moveat cimex Pantilius? aut crucier; quòd
Vellicet abſentem Demetrius: aut quòd ineptus [611]

& quàm omnes poëtæ ſuperiores; atqui ſi ipſe ad noſtram hanc ætatem reſervatus a fatis eſſet, certè plurima ſibi reſecaret; quicquid tranſgreditur perfectum modum, *reſcinderet; atque in condendis carminibus frequenter caput ſcalperet, atque ungues ad vivum admorderet. Sæpè ſtylum converta, editurus quæ mereantur haud ſemel evolvi; nec ſatagas ut te plebs admiretur; imò ſatis habe ut pauci tua legant. An verò ſtulte gaudeas tuos verſus dictari in ſcholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant; quemadmodum Arbuſculæ exploſæ conſtanter aiebat, cæteris ſpretis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam, quòd abſentem* me *Demetrius reprehendat, aut quòd redarguat nugax*

ANNOTATIONES.

iras ſed rudes omninò ſcripſit; ac Lucilius ubinde limatiores & perfectiores. Quare hic atiræ quaſi primus auctor aut certè artifex jure abeatur. Alii vocem *rudis* in caſu nominativo ccipiunt, ſicque interpretantur; fuerit Lucilius limatior quàm rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras cripſit. Unde Quintilianus l. 10. c. 1. *Satira uidem tota noſtra eſt, in quâ primus inſignem audem adeptus eſt Lucilius, &c.* Aliter ſenſit ul. Scaliger, Poët. lib. 1. cap. 12. & lib. 3. ap. 98. Vide Caſaub. de Satirâ.

67. *Poëtarum ſeniorum.*] De his Sat. 4. præc.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Superflua incncinna, *ambitioſa recidet ornamenta*, inquit oſter ad Piſ. v. 447. item, *omne ſupervacuum eno de pectore manat*, v. 337. Vide illùc an otanda.

71. *Caput ſcaberet.*] Hæc enim haud rarò facit iſquis accuratæ & perfectæ compoſitioni opem navat. Marcilius & alii quidam hîc alludi olunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vivos & roderet ungues.] Perſ. Sat. 1. v. 106. *Nec pluteum cadit, nec demorſos ſapit ungues.*] c leviter ſcribendi genus ſignificat ille, ut tat lib. 10. cap. 3.

72. *Sæpè ſtylum vertas, &c.*] Quintil. l. 10. 4. *Emendatio pars ſtudiorum longè utiliſſima. eque enim ſine causâ creditum eſt, ſtylum non i, ita agere cum delet. Hujus autem operis eſt, ſicere, detrahere, mutare. Sed facilius in iis pliciſque judicium, quæ replenda vel dejicida ſunt; premere verò tumentia, humilia exlere, luxuriantia adſtringere, inordinata direre, ſoluta componere, exultantia coërcere, duci opera. Nam & damnanda ſunt quæ placuerant; & invenienda quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirùm in ceratâ ſcribentes tabellâ utebantur ſtylo, cujus pars altera acuta erat, & acumen dicebatur; altera obtuſa, quâ delebant id quod erat exaratum, complanantes & æquantes ceram, ut novam ſcripturam inducerent. Ergò qui aliquid volebat mutare, ſtylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus l. 17. de hon. diſcipl. c. 4. & Prudent. Hym. 9. de coronis;

Inde alii ſtimulos & acumina ferrea vibrant,
Quâ parte aratis cera ſulcis ſcribitur;
Et quâ ſecti apices abolentur, & aquoris hirti
Rurſus nitеſcens innovatur area.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Perſ. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuiſſe
Pro nihilo pendas?

77. *Exploſa Arbuſcula dixit.*] Mima illa cùm à plebe & vulgo explodebatur, parvi ducebat, dummodo paucis nobilioribus placuiſſet. Illius meminit Tullius ad Attic. lib. 4. Epiſt. 14. *Quaris nunc de Arbuſcula? Valdè placuit. Ludi magnifici & grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius?*] Profitetur Horatius parum ſe moveri dicteriis Pantilii ſcurræ ipſi obtrectare aſſueti.

Cimex.] Gall. *Punaiſe*, Angl. A Wall-Bug, metaph. homo putidus & mordax inſtar illius inſecti omnibus inviſi, & moleſti ob aculeum & fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc autèa ſimium vocavit,

Fannius

Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent iſta Plotius, Varius, Mœcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, & Fuſcus, nec non ambo Viſci laudent velim. Citra ambitionem licet accenſere te, ô Pollio; te, ô Meſſala, cum tuo fratre: vos quoque Bibule, & Servi: ac te pariter, ô ſincere Furni: atque alios non paucos eruditos amicoſque, quos taceo ſponte: quibus iſta, qualiacumque ſint, placere cupio: ægre laturus, ſi minùs arrideant, quàm ſpero. Te autem, ô Demetri, teque ô Tigelli, jubeo ſtare inter ſedilia diſcipularum. Vade ô famule, & quamprimùm hæc adjunge ſcriptis meis.

Fannius Hermogenis lædat conviva Tigellî? 80
Plotius, & Varius, Mœcenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudet uterque.
Ambitione relegatâ te dicere poſſum,
Pollio; te Meſſala tuo cùm fratre; ſimulque 85
Vos Bibuli, & Servi; ſimul his te, candide Furni;
Complures alios, doctos ego quos & amicos [612]
Prudens prætereo: quibus hæc, ſint qualiacumque,
Arridere velim: doliturus, ſi placeant ſpe
Deterius noſtrâ. Demetri, teque, Tigelli, 90
Diſcipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer; atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

ANNOTATIONES.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëtâ, item de Hermogene Tigellio, in Sat. 4. ſuperiore.

81. *Plotius, & Varius.*] De *Plotio* Tucca, in Sat. 5. præced. De *Vario*, l. 1. Od. 6.

Mœcenas.] Is literatorum patronus & ipſe literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, & poëticâ facultate. Scripſit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De ſepulcri contemptu fertur eecinisſe:

Nec tumulum curo: ſepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certè principe nulla quàm pauca annotâſſe præſtat.

82. *Valgius.*] T. Valgius conſulari ortus familiâ elegans fuit in condendis carminibus, teſte vel Tibullo ad Meſſalam ità ſcribente,

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero.

De eo jam l. 2. Od. 9. ipſi inſcriptâ.

Octavius optimus.] Optimus nempè is poëta hiſtorias etiam ſcripſit. Cave, lector, ne Auguſtum accipias.

83. *Fuſcus.*] De Ariſtio Fuſco celebri Grammatico jam antè, l. 1. Od. 22. ipſi inſcriptâ, item Sat 9. præced. iterumque poſteà Epiſt. 10. lib. 1.

Viſcorum uterque.] Duo nempè fratres erant, bonus uterque poëta: nati patre Vibio Viſco Equite Romano opibus & gratiâ apud Auguſtum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Aſinius Pollio orator præclarus, Auguſto pergratus, Romæ ſcholam tenuit poſt Timagenem: primùs ſcripta ſua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam feciſſe dicitur. Bella Cæſaris & Pompeii ſcripſit. Diligentia plurimum, conſilii & animi ſatis habebat teſte Quintiliano: at nitore carebat & Jucunditate Ciceronis. Vide l. 2. Od. 1. illi inſcriptam.

Meſſala.] De hoc anteà v. 29. ad vocem *Corvinus.*

86. *Vos Bibule, & Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ inſignes fuiſſe familias nemo neſcit. Jul. Cæſaris in conſulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium ſunt multæ Ciceronis Epiſt. l. 4.

Furni.] Furnius hiſtoriarum ſcriptor elegans & accuratus, etiam Romæ Conſul fuit.

91. *Diſcipularum inter, &c.*] Locum hunc plerique interpretum tranſiliunt intactum, quamquam, ut mihi videtur, ſtylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari loctum & infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis & inſulſis ſcriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere ſtuderent. Ego verò ſic interpretor Horatium, quaſi dicat: Ite molles & effeminati, pergite adoleſcentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili & affectatâ ad mollitiem juxta id quod habet Perſius, Sat. 1. v. 34.

... Vatum plorabile ſi quid,
Eliquat, & tenero ſupplantat verba palato.

92. *Meo citus hæc ſubſcribe libello.*] Iis quæ anteà de Lucilio ſcripſi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc attexi jubet, quæ illam & explicat & aſſerit.

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM LIBER II.

SATIRA I.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ dehortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, & ultra [613]
Legem tendere opus. Sine nervis altera, quicquid
Composui, pars esse putat; similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebatî, 4
Quid faciam præscribe. Quiescas. Ne faciam, inquis, [614]

INTERPRETATIO.

Horat.) *Sunt* homines *quibus videar nimis asper in Satirâ, & carmen intendere suprà modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quòd scripsi; atque* uno *die* condi *posse millenos versus æquales meis. O Trebati, jube quid agam.* TREBAT. *Abstine.* HOR. *Dicis ne*

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est oratii ac Trebatii. Hunc nempè magni minis Jurisconsultum facetè consulit ille quid at, num Satiras scribere debeat. Tandem nes Trebatii dissuadentis rationes, ac legum am præscripta, risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem & acerm me redarguunt alii; alii contrà velut rvatum & satirico sale destitutum. O honum judicia!

Ultra Legem.] Vel, ultra modum Satiræ venientem: quæ quidem lepida, jocosa, a potiùs quàm aspera, injuriosa, contumea. Vel, ultra quàm jubet lex seu 12 Tab. Julia de Majestate, utraque scilicet vetans mquam famoso carmine aut libello violari. de posteà v. 82. Item Epist. ad Pis. v. 283. sic habetur.

... Sed in vitium libertas excidit, & vim Dignam legi regi, &c.

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduci.*] Epist. ad Augustum,

.... *Tenui deducta poemata filo.*

Trebatî.] C. Trebatius Testa probitate, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari charus, & assecla comesque ad bellum Gallicum: Tullio Ciceroni perquàm familiaris, & amicus, passimque laudatus. Epist. ad Famil. l. 7. ad Attic. l. 10. Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. l. 6. c. 23. scribit, *Trebatium sub disciplinâ Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civilî composuisse, ac de religionibus novem: nec non heroico versu plurimum valuisse, atque inter poëtas annumeratum.*

5. *Quiescas ..... Aio.*] Adverte dictiones Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

Omninò

omninò ſcribam verſus? TREB. *Dico.* HOR. *Miſere inteream, niſi optimum fuerit: at dormire non poſſum.* TREB. *Qui egent profundo ſopore, oleo delibuti ter Tiberim tranſnatent, atque veſperi vino corpus irrigent. Vel, ſi tam vehemens ſcribendi cupido te occupat, inſuperabilis Auguſti facinora canenda ſuſcipe, ingentem operæ mercedem acceptурus.* HOR. *O bone parens, cupientem nervi deſtituunt. Nec enim quiſque valet dicere cohortes ſpiculis aſperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis deſidentes præ vulneribus.* TREB *Atqui poteras Cæſarem juſtum ac ſtrenuum celebrare, ſicut prudens Lucilius Scipionem.*

HOR. *Hoc præſtabo lili genter, quoties dabit ſe occaſio. Verumtamen non niſi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Auguſti ſapientis; cui ſi perperam aduleris, reſpuit munitus undequaque.*

Omninò verſus? Aio. Peream malè, ſi non
Optimum erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto,
Irriguumque mero ſub noctem corpus habento.
Aut, ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris invicti res dicere; multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat vulnera Parthi.
Attamen & juſtum poteras, & ſcribere fortem,
Scipiadam ut ſapiens Lucilius. Haud mihi dero,
Cùm res ipſa feret: niſi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem:
Cui malè ſi palpere, recalcitrat undique tutus.
Quantò rectiùs hoc quàm triſti lædere verſu
Pantolabum ſcurram, Nomentanumque nepotem:
Cùm ſibi quiſque timet, quanquam eſt intactus, & odit.
Quid faciam? Saltat Milonius, ut ſemel icto

TREB. *Quantò melius id, quàm moleſto carmine offendere Pantolabum ſcurram, & Nomentanum decoctorem: quandoquidem omnes ſibi metuunt, atque averſantur* poëtam, *etiam minimè lacеſſiti.* HOR. *Equid agam?* Enimverò *ſaltat Milonius cùm primùm capiti per*

ANNOTATIONES.

7. *Ter uncti Tranſnanto, &c.*] Jocoſæ querimoniæ jocoſa & callida reſponſio, certe apta homini natandi ſtudioſiſſimo, qualem fuiſſe Trebatium dicit Tullius, l. 7. Epiſt. 10. *In re militari multo es cautior, quàm in advocationibus, qui neque in Oceano natare volueris ſtudioſiſſimus homo natandi . . . ſed jam ſatis jocati ſumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio ſomnum conciliat.

Uncti.] Olei calore munibant ſe nataturi adverſus aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc à Trebatii moribus & ingenio prorsùs abhorrens; ait enim ad eum Tullius l. 7. Epiſt. 22. *Illuſtrem heri inter ſyphos, quod dixeram, &c.*

12. *Pater optime.*] Cic. l. 7. Epiſt. 16. *Tu, mi vetule, non ſero, &c.*

14. *Fractâ pereuntes cuſpide Gallos.*] Ex hiſtoriâ C. Marii, quem adverſus Cimbros pugnantem Plutarchus refert nova tela excogitâſſe. Scilicet haſta lignea quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis continueri ſolebat: tunc autem Marius alteram ut antè reliquit: alterâ verò exemptâ clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti juſſit, eò conſilio ut jaculum hoſtili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur: corpori autem vulnerato inhæreret ferrum à ligno ſeparatum; aut lignum tranſversâ cuſpide harens deorſum penderet, quo fiebat, ut vix evelli oblique infixum; certe ab hoſtibus retorqueri non poſſet incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo deſcribat vulnera Parthi.*] De his l. 1. Od. 12. & 19. & l. 3. Od. 5.

16. *Attamen & juſtum, &c.*] Atqui ſi Auguſti bella non vales deſcribere, poteras certe juſtitiam, animi magnitudinem, aliáſque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam deſcripſit. Ennius autem bellica facinora.

20. *Undique tutus.*] Rerum cognitione & ſapientiâ affatim inſtructus quaſvis adulationes ſtatim repellit ac reſpuit.

22. *Pantolabum ſcurram, Nomentanumque.* De his nebulonibus jam dictum Sat. 8. l. 1.

23. *Cùm ſibi quiſque timet, &c.*] Natura duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. *Quid faciam? ſaltat Milonius, ut ſemel, &c.*] Non magis à ſcribendâ Satirâ poſſum temperare, quàm è ſaltando Milonius temulen-

Acceſſi

Acceſſit fervor capiti, numeruſque lucernis.
Caſtor gaudet equis: ovo prognatus eodem
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum
Millia: me pedibus delectat claudere verba
Lucilî ritu, noſtrûm melioris utroque. [616]
Ille velut fidis arcana ſodalibus olim
Credebat libris: neque, ſi malè ceſſerat uſquam
Decurrens aliò, neque ſi benè, quo fit ut omnis
Votivâ pateat veluti deſcripta tabellâ
Vita ſenis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps:
Nam Venuſinus arat finem ſub utrumq; colonus,
Miſſus ad hoc, pulſis, (vetus eſt ut fama) Sabellis,
Quò nè per vacuum Romano incurreret hoſtis:

vinum percuſſo accrevit ardor, & numerus lampadibus. Sic & Caſtor equis, eodem autem ovo editus caſtibus deſectatur. Quot capitum, tot ſtudiorum millia exiſtunt. Me juvat numeris voces aſtringere ad inſtar Lucilii nobis ambobus præſtantioris. Is pridem ſua ſecreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec aliò confugiebat unquam, ſive proſpere ſive infeliciter res caderent. Unde venit ut ſenis illius vita omnis appareat quaſi depicta in tabel â ex voto facta. Hunc imitor ego dubius utrum Lucanus ſim, an Appulus; qu ppe Venuſinus agricola

erram exercet ad utrinſque limites; eam ob rem deductus iſtuc, *poſt ejectos Samnites (quemadodum antiqua fert opinio) ut hoſtis per inane non irrueret* in *Romanos;*

ANNOTATIONES.

us, Cic. pro Muræna: *Nemo fere ſaltat ſobrius, niſi forte inſanit) neque in ſolitudine, neque in convivio moderato atque honeſto. Intempeſtivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio.*

25. *Numeruſque lucernis.*] Vini vaporibus ncutitur mens & caput, nec ſibi conſtat: mul oculorum nervis nimiùm & inæqualiter ſtentis, viſuales, ut aiunt, radii diſtrahunr; & hinc lucernam unam videns ebrius plures videre putat. Ariſtot. Problem. Sect. 3. then. l. 10. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 34. Luet. l. 4. &c.

Bina incernarum flagrantia lumina flammis. Et duplices hominum facies & corpora bina.

venal. Sat. 6. v. 302.

. . . . *geminis exurgit menſa lucernis.*

ne etiam referri poteſt quòd ait Virgil. Æd. 4.

Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas.

26. *Caſtor gaudet equis: &c.*] De Caſtore Polluce l. 1. Od. 3. & 12.

Hunc equis, illum ſuperare pugnis Nobilem.

27. *Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum illia.*] Teren.

Quot homines, tot ſententiæ.

. Sat. 5.

Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus. Velle ſuum cuique eſt; nec voto vivitur uno. Hic campo indulget, &c.

29. *Melioris.*] Poeticâ facultate. Alii malè runt ad nobilitatem & opes: de quibus à, v. 75.

31. *Malè ceſſerat.*] Legunt alii, *geſſerat.*

32. *Decurrens aliò.*] Id eſt, non aliud quæt levamentum aut ſolatium in adverſis: nec in rebus ſecundis lætitiam ſuam cum aliis communicabat.

33. *Votivâ tabellâ.*] Infortunia enim ſua perinde ille deſcripſit, ut proſperos vitæ ſucceſſus. De naufragis tabellam in templis Deorum ſuſpendere conſuetis, l. 1. Od. 5.

34. *Vita ſenis.*] *Senem* vocat Lucilium poëtam non tam ætatis quàm honoris & veneration causâ. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. l. 10. c. 28. milites annum quadrageſimum ſextum ſupergreſſos ſeniores fuiſſe appellatos. Nec valde certum eſt mortem Lucilio contigiſſe anno ætatis 46. quod refert Euſebius. Sunt qui ſenem vocari putent quod veteribus poëtis accenſeatur Lucilius, Lib. 1. Sat. 4. & 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præſentem? fortaſſis ità ſe jocoſe & facete oſtendit ancipitem dubitare de Trebatii conſiliis.

35. *Venuſinus.*] Venuſia, hodiè *Venoſa*, urbs in Apuliæ Lucaniæque fita confinio. Horatii patria. Vide l. 3. Od. 4. v. 9.

36. *Miſſus ad hoc, &c.*] Colonia Romana Venuſiam miſſa eſt, expulſis inde Sabellis. id eſt, Samnitibus: qui quàm graves fuerint Romanis hoſtes, paſſim legitur apud Tit. Liv. l. 7, 8. 9. 10. Porrò ne à Samnitibus crederetur oriundus noſter Poëta, poſtquam Venuſinum ſe indicavit, notat inde pulſos olim Samnites, coloniamque illuc Romà fuiſſe tranſmiſſam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venuſia præſidio Rom. deſtituta manſiſſet, vel recurriſſent *hoſtes* inde pulſi, nempè Samnites; vel Apuli ac Lucani res continuò novas moliri potuiſſent.

Sive

vel quia natio ſeu Appulorum ſeu Lucanorum gravia bella molirentur. Verum aculeus iſte meus nemineṁ vivum ſponte ledet, me verò tuebitur ut gladius vaginâ conditus. Etenim *quare hunc eduxerim ſecurus ab infenſis latronibus? O parens & dominator Jupiter, faxis ut enſis tectus rubigine abſumatur: nulluſque me provocet amantiſſimum pacis. Sed quiſquis me laceſſet (ſatius eſſe moneo non provocare* me) *pœnas dabit, & famoſus per omnem civitatem decantabitur.* Ità *Servius offenſus interminatur leges & judicium; Canidia Albutii* filia *toxicum* his *quibus fuerit irata: Turius damnum ingens, ſi quiſpiam diſceptarit* apud *ſe Judicem. Quòd* autem *quiſque terreat invicem* eâ parte *quâ valet* plurimùm, *& quod hoc ſuadeat natura maximè, ità mecum intellige. Lupus dente, taurus cornu impetit. Undè* hoc, *ſi non intus ſuggeratur? Scævæ luxurioſo committe parentem longævam: Illius bona manus haud patrabit ullum crimen, (mirandum* ſcilicet. *Ità nec pedibus lupus, nec dentibus taurus ullum impetit.) Sed improba cicuta mello admixto vetulam interficit. Ne din morer, ſive quieta ſenectus*

Sive quòd Appula gens, ſeu quòd Lucania bellum
Incuteret violenta. Sed hic ſtylus haud petet ultrò [617]
Quemquam animantem, & me veluti cuſtodiet enſis
Vaginâ tectus. Quem cur diſtringere coner
Turùs ab infeſtis latronibus? ô pater & rex
Jupiter, ut pereat poſitum rubigine telum:
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis! at illo
Qui me commôrit (meliùs non tangere, clamo)
Flebit, & inſignis totâ cantabitur urbe.
Servius iratus leges minitatur & urnam:
Canidia Albutî quibus eſt inimica, venenum:
Grande malum Turius, ſi quis ſe judice certet.
Ut quo quiſque valet ſuſpectos terreat, utque
Imperet hoc natura potens, ſic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. Undè, niſi intùs
Monſtratum? Scævæ vivacem crede nepoti [618]
Matrem, nil faciet ſceleris pia dextera, mirum:
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, ſeu me tranquilla ſenectus

ANNOTATIONES.

38. *Appula gens . . . Lucania.*] De Lucaniâ, Epod. 1. ſub finem. De Apuliâ lib. 3. Od. 30. & Epod. 2.

46. *Inſignis totâ cantabitur urbe.*] Populi fabula erit, me illum diffamante. Plato monebat, ſi quis infamari metueret, ne ullum offenderet Poëtarum: hos enim valere plurimùm ad famam: ſeu laudent, ſeu vituperent.

47. *Servius.*] Al. Cervius; is certè delator ac Sycophanta crebris accuſationibus inſignis & formidoloſus. *Leges minitatur*, minatur ſe acturum reos, & accuſaturum quos adit.

Urnam] Judiciariam nimirùm. Nam quia cautum eſt tacitè ferri ſuffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judices, quarum aliæ continebant literam A, Id eſt, abſolvo; aliæ literam C, Id eſt, condemno. Cic. 3. de leg. Aſcon. in divin. Sigon. de Judic. Alex. ab Alex. l. 3. c. 5. Juvenal. Sat. 13.

Gratia fallaci Prætoris vicerit urnâ.

48. *Canidia.*] De eâ veneficâ inſigni, Epod. 3. v. 17. *Canidia Albuti.* Sic Virg. Æn. 6. v. 36. *Deiphobe Glauci.*

49. *Turius.*] Judex maximè ſeverus & corruptus, atque in primis iracundus.

52. *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. D. 2. n. 117. *Jam illa cernimus, ut contra metum & vim ſuis ſe armis quæque defendat. Cornibus tauri, apri dentibus, morſu leones, aliæ fugâ ſe, aliæ occultatione tutantur, &c.* Lucret. lib. 5.

Sentit enim vim quiſque ſuam, quâ poſſit abuti.
Cornua nata prius vitulo quàm frontibus extent;
Illis iratus petit, atque infenſus inurget.
At catuli pantherarum, ſcymnique leonum,
Unguibus ac pedibus jam tum morſuque repugnant,
Vix jam etiam cùm ſunt dentes unguesque creati.

Antè hos autem Phocylid. carm. admonuit. Ὅπλον ἑκάστῳ φῦμα θεὸς, &c. *arma* (inquit ille) *unicuique Deus attribuit, avibus magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum eſt homini, ac telum omni telo potentius.*

53. *Scævæ.*] Hîc veneno matrem impiè necaverat, melle dulcem effectam potionem e propinans. De *cicutæ* ſucco ob nimium frigus lethifero dixi ad Epod. 3. v. 3.

Expectat

Expectat, ſeu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops, Romæ, ſeu fors ità juſſerit, exul;
Quiſquis erit vitæ, ſcribam, color. O puer, ut ſis
Vitalis, metuo, & majorum nè quis amicus 61
Frigore te feriat. Quid? cùm eſt Lucilius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus quâ quiſque per ora
Cederet, introrsùm turpis; num Lælius, aut qui
Duxit ab oppreſsâ meritum Carthagine nomen, 66

[619]

Ingenio offenſi? aut læſo doluêre Metello,
Famoſiſque Lupo cooperto verſibus? Atqui
Primores populi arripuit populumque tributim:
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis. 70
Quin ubi ſe à vulgò & ſcenâ in ſecreta remôrant
Virtus Scipiadæ & mitis ſapientia Lælî,
Nugari cùm illo & diſcincti ludere, donec

mihi erit, ſive mors nigris alis circa me volat: ſeu dives, ſeu pauper: ſeu Romæ, ſeu exterris vixero, ſic volente fortunâ; quicunque futurus eſt vitæ ſtatus, ego verſus condam. TREB. *O juvenis, timeo nè non diu vivas: aſ nè aliquis magnatum tibi modò amicus aſpectu frigido te percutiat.* HOR. *Equid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere verſus ejuſmodi, & anſeris lateram quâ quiſque facie decorus incedebat, ſaltem licet intus, an Lælius, vel id qui juſtum elogium à delatâ Carthagine retulit, animo iratus fuerunt? an ubi ſunt Metellum offenſum, aut Lupum carmine diraci profiſſum? Attamen ille inſectatus erat populi primates & ſingulas tribus, ſoli nimirùm virtuti ejuſque ſtudioſis parcens. Inò verò cùm à publico & ſpectatibus in privatum ſeceſſerant fortis Scipio & ſapiens benignuſque Lælius,*

ANNOTATIONES.

60. *O puer.*] Horatius patrem vocavit Trebatium, initio.

Ut ſis Vitalis, metuo.] Plaut. Bacchid. Scen. 2. o. *Da, ſi eſſe ſalvum vis me aut vitalem tibi.* Homer. Iliad. 18. ad Achillem filium ſic Thetis:

Ὠκύμορός νύ μοι τέκος ἔσσαι, οἷ ἀγορεύεις.

61. *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat.*] Nè quis procerum Satiris tuis offenſus tibi necem inferendo ſe ulciſcatur; vel, nè Mœcenas aliquando tandem adverſetur & excludat te ab ſuâ familiaritate velut contumelioſum & ſycophantam. Ità Perſius Sat. 1. v. 108.

Vide, ſi, nè majorum tibi forte Limina frigeſcant.

62. *Frigore.*] Morte quæ frigida eſt: vel, frigido ac faſtidioſo vultu.

Quid? cùm eſt Lucilius auſus, &c.] Trebatio reſpondet Horatius; ſeque tuetur exemplo Lucilii, qui Satiras ſcribens valdè acres, nec vitæ damnum tulit, nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. *Detrahere & pellem, &c.*] Occulta procerum vitia divulgare, ac turpes oſtendere eos ipſos qui honeſti & probi exiſtimabantur.

65. *Lælius, &c.*] Scipionis Africani impensè ille amicus, magnâ ſapientiæ famâ apud Rom. inclytus. Huic Dialogum de Amicitiâ Cicero inſcripſit.

66. *Qui Duxit ab oppreſsâ, &c.*] Scipio Æmilianus, ſeu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus eſt. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, ſemperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Patere.

67. *Metello.*] Conſulares multi hujus nominis Romæ extitêre, rebus præclarè geſtis inſignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cùm Scipione ſimultates exercuerat: poſteà Metellus Numidicus, Jugurtha ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius peciverit Scipionem, amicum ultus, haud conſtat. Vide Valer. Max. l. 7. c. 1. & ſeq. Plin. l. 7. c. 43, & 44.

68. *Lupo.*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arceſſitus à Lucilio iſtis verſibus:

Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius' Dives
Eſſe putâſſet, tam impius aut perjurus' fuiſſet?

Vide Cicer. lib. 1. de Nat. Deor. n. 63. Rutilius iſte Lupus neglectâ aruſpicum obnunciatione adverſus Marſos pugnans, ipſe cùm exercitu contrucidatus eſt.

69. *Primores populi, &c.*] Conſules, Pretores.

Tributim.] De Pop. Rom. in tribus 35. diviſo T. Live &c. Cic. 2. in Verrem, n. 4. *Credent tribus quinque & triginta Tribus homini gravissimo.*

73. *Diſcincti.*] Solutis veſtibus & animis ab omni curâ.

Ludere.] Cic. de Orat. 2. Ità Catulus loquitur: *Sæpè ex ſocero meo audivi cùm is diceret ſocerum ſuum Lælium ſemper ferè cum Scipione ſolitum ruſticari: eoſque incredibiliter repueraſcere eſſe ſolitos, cùm rus ex urbe tanquam è vinculis evolaviſſent. Non audeo dicere de talibus viris; ſed tamen ità ſolet narrare Scævola, concheta eos & umbilicos ad Cajetam & ad Laurentum le-*

cum Lucilio nugari consuverant & liberè jocari dum herba coquerentur. Qualis qualis ego sum, tametsi Lucilio inferior opibus & ingenio, cum proceribus tamen vixisse me vel invita fatebitur invidia: quæ dentem volet imprimere fragili, impinget ad solidum: si quidem ita judicas erudite Trebati. TREB. *Certè nihil in hoc mutare queo. At tibi lubenter, ut monitus tibi consulas, nè fortassè damnum aliquod tibi faciat ignoratio sanctarum legum; hoc scito: Si quis malos versus fecerit in quempiam, jus & judicium existit.* HOR. *Fateor, si quis malos: at si bonos scripserit, laudatur Augusto arbitro: si quisquam innocens probrosum vellicâret, libelli disrumpentur cachinnis: tu verò absolutus discedes.*

Decoqueretur olus, soliti. Quicquid sum ego, quamvis
Infra Lucilî censum ingeniumque, tamen me [620]
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque 76
Invidia: & fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. Equidem nihil hîc diffindere possum.
Sed tamen ut monitus caveas, nè fortè negotî 80
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum.
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est
Judiciumque. Esto, si quis mala: sed bona si quis
Judice condiderit laudatur Cæsare. Si quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse; [621]
Solventur risu tabulæ: tu missus abibis. 86

ANNOTATIONES.

gere consuêsse, & ad omnem animi remissionem, ludumque descendere. Vetus comment. in hunc locum sic habet; Scipio Africanus & Lælius feruntur tam fuisse familiares & amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos triclinii fugienti Lucilius superveniens, eum obtortâ mappâ quasi feriturus sequeretur.

74. *Donec Decoqueretur olus.*] Dum patabatur cœna frugalis ex oleribus, ex lege nimirùm sumptuariâ, quæ tunc vigebat. Vide A. Gell. lib. 2. cap. 24.

Olus.] Malvæ, betæ, helvellæ, fungi, aliaque, quæ quidem ità condiebant, ut nihil esset suavius; teste Cic. lib. 7. Epist. 26. ubi etiam de seipso ità scribit. *Qui me ostreis & muræna facilè abstinebam, à betâ & malvâ deceptus sum.*

75. *Infrà Lucilî censum.*] Lucilius erat è Patritiâ gente, utpote cujus soror fuerit Avia Magni Pompeii.

Census.] Equestris census erat sestertiorum 400. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. v. 283. ibique Annot.

76. *Cum magnis.*] Augusto, Mœcenate, Pollione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.* Alludit ad Fabulam de Viperâ & Limâ. Phædr. lib. 4. Fab. 7.

78. *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis.*] Hoc modestiæ & reverentiæ causâ dictum quidam referunt ad sequentem sententiam: ego cum aliis ad præsentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hic, &c.* attribuenda putem Horatio, sed potiùs Trebatio; ut mox dicam: quanquam non nemo contrà sentiat.

79. *Equidem nihil hic diffindere possum.*] Fateor, Horati, invidiæ te morsibus superiorem, sed tamen cave te legibus obnoxium.

Diffindere.] Verbum juris vetus, significans mutare, rescindere, differre: Trebatio Jurisconsulto valdè appositum & accommodatum: quòd non ità congrueret Horatio licet satiricè loquenti: quod volunt quidam. Suum tamen sit cuique arbitrium atque judicium. Gell. l. 14. c. 2. *In rerum diffissionibus, comperendinationibus, & aliis quibusdam legitimis, &c.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epist. ad August. v. 152. ubi sic habetur:

Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.

Jus est Judiciumque.] Datur actio adversus eum qui libellos famosos in quemquam scripserit: isque reus agitur ex lege.

83. *Esto, si quis mala.*] Ludit Poëta in voce *mala*, significante *maledica*: quam tamen jocose accipit pro inconcinnis & ineptis carminibus: Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. 10. libri primi tradit, v. 14.

Ridiculum acri
Fortiùs ac melius magnas plerumque secat res.

84. *Judices laudatur Cæsare.*] Augustus enim & versus faciebat interdum, & quotquot bonos facerent amabat.

86. *Solventur risu tabulæ.*] Non sine ludibrio ejus qui dignè fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum conflati accusationem frivolam & futilem continentes.

Tu missus abibis.] Poëta quilibet opprobriis dignum hominem insectatus juste ac meritò, absolutus dimittetur & impune.

SATIRA II.

Sumptuoſi victûs incommoda: frugalitatis emolumenta.

QUÆ virtus & quanta, boni, ſit vivere parvo;
(Nec meus hic ſermo eſt, ſed quem præcepit Ofellus
Ruſticus, abnormis ſapiens, craſſâque Minervâ)
Diſcite non inter lances menſaſque nitentes,
Cùm ſtupet inſanis acies fulgoribus, & cùm
Acclinis falſis animus meliora recuſat; [622]
Verùm hîc impranſi mecum diſquirite. Cur hoc?
Dicam ſi potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus Judex. Leporem ſectatus, equove
Laſſus ab indomito, vel ſi Romana fatigat
Militia aſſuetum græcari, ſeu pila velox,
Molliter auſterum ſtudio fallente laborem,
Seu te diſcus agit; pete cedentem aëra diſco.

Quæ quantaque virtus ſit modico victitare (neque meæ eſt hæc oratio, ſed quam docuit Ofellus agreſtis, ſapiens abſque diſciplinâ, & rudis.) O boni, accipite non inter catinos epulaſque lautas: quando oculi percelluntur vano ſplendore, menſæque decepta falſus reſpuit præſtantiora; ſed hîc mecum examinate jejuni. Quare hoc? explicabo ſi poſſum. Judex quilibet corruptus nunquam benè diſquirit veritatem. Cùm fueris venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut ſi Romanæ exercitationes deterrent te Græcos imitari ſolitum; ſive levis pila, ſive diſcus te delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, diſco verbera aërem cedentem.

ANNOTATIONES.

1. *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli ruſtici quidem, at boni & ſapientis viri perſonâ inſectatur homines luxui & ſumptui deditos: tum frugalis victûs emolumenta percenſet. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longè diſſimilem.

Boni.] Legunt aliqui, *bonis:* nec ità perperàm ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ non in ſcholis inſtitutus bonoſque mores ſortitus. Alii leg. *abnormi*, & jungunt cùm ſequenti voce, *Minervâ.* Huc facit quod Tullius ſcripſit in Lælio, n. 18. *Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium . . . . . ad iſtorum Normam fuiſſe ſapientes.*

Craſſâque Minervâ.] Simplex, rectus, ſincerus, licèt minimè imbutus Philoſophicis regulis & documentis, aut iis artibus ac ſcientiis quibus præeſt Minerva. Tullius mox cit. *agamus igitur pingui Minervâ, ut aiunt.* Scilicet proverbium eſt de hominibus ingenii rudioris & impoliti.

4. *Diſcite non inter lances.*] Perſ. Sat. 1. v. 30

——— *Exne inter pocula quærunt*
Romulidæ ſaturi, quid dia poëmata narrent

Menſaſque nitentes.] Tum copiâ ciborum, tum vaſis aureis, argenteis, &c.

5. *Cùm ſtupet inſanis.*] Tunc enim & mens malè feriata nequit rectè judicare de temperantiæ virtute & præſtantiâ: quinimo in omnem errorem facilè propendet.

9. *Leporem ſectatus, &c.*] Romani ſe venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Aſſuetum græcari.*] Delicati quidam à duris laboribus & exercitationibus antedictis abhorrentes, ludis ſaltem Græcorum operam navabant. Hos octo fuiſſe refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de compotatione Græcâ interpretantur: cujus ità meminit Cic. act. 3. in Verrem: *Diſcumbitur: ſit ſermo inter eos & invitatio, ut Græco more biberetur: hoſpes hortatur; poſcunt majoribus poculis: celebratur omnium ſermone lætitiaque convivium.* In iſtis Græcorum conviviis toties bibere oportebat, quoties deos aut charos nominàſſent: Lex autem erat, ἢ πίνειν ἢ ἄπιεναι, aut bibe aut abi. Hanc refert & explicat Tullius ſub finem Tuſc. 5. *Et rectè*, inquit, *aut enim fruatur ſuis aliis pariter voluptate potandi: aut ne ſobrius in violentiam vinolentorum incidat, antè diſcedat.*

Pila velox.] Apud Veteres ludus pilæ & folliculi præcipuæ commendationis & magni ſtudii fuit. Eo Jul. Cæſar, Octavius, aliique viri graves, putà Scævola Juriſconſultus, Dionyſius tyrannus, exercendi corporis & animi vegetandi causâ ſtudioſiſſimè luſere. Rom. autem juventus in campo Martio frequenter ludebat pilâ ſeu paganicâ, ſeu trigonali; in quâ ſiniſtræ uſus præcipuus traditur magis quàm dextræ: corporis autem agilitas maximè valebat: ut ſciret aptè pilam jacere atque excipere, modò incurrere, modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. l. 3. c. 21. Pilâ etiam mulieres luſitaſſe, Homerus docet. De Mœcenate conſtat ex l. 1. Sat. 5. v. 48. Vide ibi Annot.

12. *Studio fallente laborem.*] Gall. *L'application & le divertiſſement fait oublier la peine.*

13. *Diſcus.*] Nomen à δίσκω, *jacio.* Moles erat ſaxea, plumbea, ferrea, figurâ planâ ac rotundâ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altiùs, aut longiùs, aut propiùs deſtinatam metam projeciſſet. Vide jam annotata. Lib. 1. Od. 8.

Cedentem aëra.] Projecto diſco cedit aër: ut-

quando, inquam, *labor expulerit nauſeam, ſitiens & famelicus reſpue viles eſcas: neque bibas Falernum* vinum *niſi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foras; & mare procelloſum inhibeat piſces; panis cum ſale optimè ſedabit ſtomachum obmurmurantem. Unde credis, vel quomodo* ſic *factum*? Nimirùm *ſumma voluptas haud in odore* ciborum *exquiſitorum, ſed in temet conſiſtit. Tu condimenta para* tibi *ad ſudorem* uſque *laborando.* Enimverò *vitioſè opimum & pallidum non delectabunt oſtreæ,*

Cùm labor extuderit faſtidia; ſiecus, inanis
Sperne cibum vilem: niſi Hymettia mella Falerno 15 [623]
Nè biberis diluta. Foris eſt promus, & atrum
Defendens piſces hiemat mare: cum ſale panis
Latrantem ſtomachum benè leniet. Undè putas? aut
Quî partum? Non in caro nidore voluptas
Summâ, ſed in teipſo eſt: tu pulmentaria quære
Sudando; pinguem vitiis, albumque nec oſtrea, [624]

ANNOTATIONES.

pote gravioribus corporibus leviora cedunt.

14. *Cùm labor extuderit faſtidia.*] Poſtquàm labor ſatietatem diſcuſſerit, famemque revocârit excitâritque; tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cùm voluptate capies. Hippocratis præceptum eſt: ὁ πόνος σίτου ἡγείσθω, *labor cibo præeat.* Cic. de fin. 2. n. 90. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum eſſe famem, potionis ſitim,* Tuſc. 5. n. 97. *Socratem ferunt, cùm uſque ad veſperam contentiùs ambularet, quæſitumque eſſet ab eo, quare id faceret, reſpondiſſe, ſe, quo melius cœnaret, opſonare ambulando famem.*

15. *Sperne cibum vilem.*] Id eſt, profectò non ſpernes cibum vilem, quando inani ſtomacho fueris.

Niſi Hymettia mella Falerno Nè biberis diluta.] Hypallage, id eſt, nè biberis niſi optimum vinum melle optimo dilutum & ſuave effectum. De *Falerno* vino, l. 1. Od. 20. *Hymettus* regionis Atticæ mons, Athenis proximus thymi atque adeò mellis excellentiſſimi copiâ celebratus. Porrò vini auſteritatem veteres temperare ſolebant melle admixto, vel alio vino mitiori; ut eſt, l. 1. Sat. 10. v. 24. Vide & infrà Sat. 4. v. 24. Virgil. Georg. 4. v. 101.

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum
Et liquida; & durum Bacchi domitura ſaporem.

16. *Foris eſt promus, &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque opſonia & dapes; vel tempeſtas hyberna impedierit piſcari: tum certè eſurienti ſatisfaciet *cum ſale panis* ſimplex. Cic. Tuſc. 5. n. 102. *Aperta res eſt, & quotidie vos ipſa natura admonet, quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quàm vilibus.*

17. *Cum ſale panis.*] Plin. lib. 31. cap. 7. *Varro pulmentarii vice uſos veteres auctor eſt, eſitaſſe enim ſalem cum pane & caſeo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarchi Symp. lib. 4. q. 4. citra ſalem nihil propè eſt edendo: qui panem quoque gratum facit additus. Hinc que Neptunus eodem quò Ceres templo colitur. Cic. Tuſc. 5. ex Xenophonte, *Perſa nihil ad panem adhibebant quidquam præter naſturtium.*

18. *Unde putas, &c.*] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis & parabilis?

20. *Pulmentaria quære Sudando.*] Opſonia famem laborando, tuque fac ut tibi quævis eſca videatur ſuavis & optima. Cic. Tuſc. 5. cit. *Parvo cultu natura contenta. Quis non vidit deſideriis condiri omnia? Darius in fugâ, cùm aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibiſſet, negavit unquam ſe bibiſſe jucundiùs. Nunquam videlicet ſitiens biberat. Nec eſurienti Ptolemæus ederat; cui cùm peregranti Ægyptum, comitibus non conſecutis, cibarius in caſa panis datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane jucundius.* Lege ibidem quod Dionyſio tyranno jus quoddam nigrum faſtidienti reſpondit cocus; *Scilicet condimenta defuêre, labor in venatu, ſudor, curſus, fames, ſitis.*

Pulmentaria.] Plin. lib. 18. cap. 8. *Pulte, non pane, vixiſſe longo tempore Romanos manifeſtum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur.* Porrò pulmenta & pulmentaria uſurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucundè titillantibus, patet ex Macrob. lib. 7. cap. 4. ſub finem, ubi ſunt hæc verba ad rem præſentem omninò pertinentia: *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula, ultra quàm natura neceſſe eſt, laceſſitur: & ſit inde congeries, dum pruritu deſiderii ampliùs, vel certè de ſingulis parva libantur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos potuſque vitandos, qui ultrà ſitim famemque ſedandam producunt appetentiam,* &c.

21. *Pinguem vitiis, albumque, &c.*] Nimio cibo potuque plenum, atque ex cruditate & ægrâ coctione laborantem, & inde pallidum, non juvabunt exquiſita quævis, oſtrea, ſcarus, lagoïs. Seneca de brev. vitæ: *Quàm multi continuis voluptatibus pallent?* Vide infrà, v. 76.

Nec ſcarus, aut poterit peregrina juvare lagoïs.
Vix tamen eripiam, poſito pavone velis quin
Hoc potiùs quàm gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara avis, & pictâ pandat ſpectacula caudâ.
Tanquam ad rem attineat quidquam, Num veſceris iſtâ,
Quam laudas, plumâ? coctove num adeſt honor idem? [625]
Carne tamen quamvis diſtat nihil hac magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet. Eſto.
Unde datum ſentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? ponteſne inter jactatus, an amnis

vel ſcarus, vel lagoïs externa. Attamen vix obtinebo, ſi pavo apponatur, ut non hoc libentiùs quam gallinâ fricare palatum velis, ſcilicet vanâ rerum ſpecie deluſus: eò quòd avis rara vendatur auri pretio, & ſpectaculum præbeat caudâ pictâ: quaſi ad rem aliquid faciat. Ancomedes, eam plumam quam demiraris? an par decor ſupereſt cocto? Quandoquidem nullum diſcrimen eſt hanc inter & illam carnem, ſpecie diſſimili te deceptum conſtat. Sanè. Unde animadvertis utrum appoſitus iſte lupus Tiberi vel mari captus os pandat? an inter pontes exagitatus, an ad

ANNOTATIONES.

Album.] Quidam interpretantur, nitidum ente bene curatâ & candidâ: quales eſſe ſolent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. Perſ. Sat. 3. v. 98.

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.

Oſtrea.] Oſtreis delectatos Romanos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. 4. v. 140. & ſeq. Item Sat. 8. v. 85. Plin. l. 32. c. 6. Gell. l. 7. c. 16.

22. *Scarus.*] Gall *Sarget.* De hoc piſce exquiſito, Epod. 2. v. 50. Annot.

Peregrina lagois.] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro ſimilis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis λαγὼς vocatur lepus. Plin. l. 8. c. 57. *Cenſorinæ leges omnis ademêre conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Piſcem eſſe lagoïn perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. l. 32. c. 1. lepus marinus *venenum eſt in cibo vel potu datus, atque etiam viſus, &c.* Eo extinctus eſt Titus Imperator, à Domitiano fratre conſorte imperii & ſucceſſore, ut quidam ſcribunt. Iſto etiam genere veneni uſum aliquando Neronem affirmant Vide Cœl. Rhodig. l. 26. c. 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen iſtis rationibus & argumentis evincam, ut abjicias errorem mentis vanâ ſpecie deluſæ, Quin, ſi tibi apponantur ſimul pavo & gallina, huic illum anteferes; & ſuaviorem putabis pavonem, quia carior & rarior, quàm gallina, tametſi non eſt reverà melior.

24. *Tergere palatum.*] Perſ. Sat. 3. in fine.

Tentemus fauces, tenero latet ulcus in ore
Putre, quòd haud deceat plebeiâ radere betâ.

25. *Quia veneat auro.*] Juven. Sat. 11. v. 14.

Interea guſtus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obſtantibus. Interius ſi
Attendas, magis illa juvent quæ pluris emuntur,

27. *Tanquàm ad rem attineat quidquam.*] Quaſi ad guſtum & ſaporem faciat plumarum fulgor. Cic. 3. de finib. n. 18. *Quædam à natura ad uſum donata ſunt, ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem, ſed ad quemdam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. l. 8. c. 12. Idem l. 14. c. 20. ex Anaxandride. *An non furioſum alere domi pavones, quorum pretio queant emi ſtatuæ?* Ibid. Strattis; *Tanti ſunt hæc facienda, quanti pavones, & alia veſtræ ungæ, quas domi paſcitis ob pennarum pulchritudinem.* Vide l. 1. Sat. 2. v. 116. ibique Annot.

28. *Coctove num adeſt honor idem?*] An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor & ſplendor.

29. *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergò, cùm diſcrimen nullum ſit inter carnem pavonis & gallinæ, patet te deluſum ſpecie & formâ pavonis, ut hunc ſuaviorem putes, quia gallinam vincit pulchritudine.

31. *Unde datum ſentis, &c.*] Unde habes ut guſtu explores, judices, ſentias quo loco ſit captus iſte piſcis, lupus nempe; an in alto mari, an in Tiberi: neque hoc ſolùm, ſed etiam utrum ad oſtium Tiberis, an inter pontes? O ſagacem & ingenioſam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. v. 140. ſimiliter canis.

——— *Circeis nata forent, an*
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprehendere morſu;
Et ſemul aſpecti littus dicebat echini,

32. *Hiet.*] Piſcis iſte à voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimitur; ſive quòd piſces omnes recens capti os diducunt.

Ponteſne inter jactatus, &c.] E mari piſces quidam ſubire flumina cognoſcuntur, atque hos inter lupos marinus. Porrò ex faſtidioſi belluonum ſeu catillonum palati judicio, bonus

ostium fluminis Hetrusci? Stulte, laudas barbum trium librarum, quem oportet dividas in plura frustula. Capit te forma, ut cognosco. Quorsum igitur spernis lupos ingentes? nempe quòd natura mensuram ampliorem tribuit illis, pisces verò minorem. Stomachus e-uriens rarò communia respuit. Cuperem videre ingentem mullum ingenti patinâ extensum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis. Sed vos

Ostia sub Tusci? laudas, insane, trilibrem [626]
Mullum: in singula quèm minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video. Quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus rarò stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos

ANNOTATIONES.

erat ille è medio mari; melior ad ostium Tiberis fluvii; at optimus qui inter pontes concitatiori aquâ jactatus, proindeque teneriori, pinguior, suavior effectus fuerat. Columel. l. 12. c. 16. *Multorum gula subtilior . . . & erudita palatq fastidiunt fluvialem lupum, nisi quem Tiberis adverso torrente defatigâsset.* Plin. l. 9. c. 54. *Quando*, inquit, *eadem aquatilium genera aliubi atque aliubi meliora: sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravennæ, Murana in Siciliâ, &c.* Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 16. ubi ex Varrone & Lucilio statuit lupum marinum *egregii saporis* habitum, qui inter duos pontes captus esset: Atque à Lucilio piscem hunc dici *catillonem quasi liguritorem: scilicet qui proximè ripas stercus insectaretur: . . . . pontes Tiberinu' duo inter captu' catillo.* Id. Ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro homines prodigos describente: *Edimus turdum pinguem, bonumque piscem lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit.*

Amnis Tusci.] Tiberis Tusciam alluentis & à Latio disterminantis. Virg. Georg. 1. sub finem. *Tuscum Tiberim.*

33. *Laudas, insane, trilibrem Mullum, &c.*] Delicatorum & catillonum erat etiam aliud vitiosi fastidii genus: inter pisces naturâ parvos laudabant volebantque magnos: contrà parvos quærebant ex iis quos natura magnos facit. Itaque Horatius in ejusmodi fastidiosos helluones insurgens, *laudas*, inquit, *insane, trilibrem mullum*, eò quòd rarò talis inveniatur: *odisti* verò lupum marinum qui procerus est & magni ponderis. Plin. l. 9. c. 17. *Ex reliquâ nobilitate & gratia maxima est, & copia mullis, sicut magnitudo modica: binasque libras ponderis, raro admodum exuperant, nec in vivariis piscinisque crescunt . . . , algâ vescuntur, & ostreis, & limo, & aliorum piscium carne.*

34. *Mullum.*] Barbatulos vocat Cicero Gall. *Barbeau*; Angl. **a Barbel**, quidam tamen sunt imberbes, at minùs laudantur. Plin. mox cit. *Barbâ geminâ insigniuntur inferiori labro . . . laudatissimi conchylium sapiunt. Nomen his Fenestellæ (mullis) à colore mulleorum calceamentorum datum putat . . . . . mullum expirantem versicolori quâdam & numerosâ varietate spectari, proceres gulæ narrant . . . . . Isinius Celer è Consularibus, hoc pisce prodigus, Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummum.* Vide Senec. Epist. 95. Sueton. Tiber. c. 34. refert, *tres mullos triginta millibus nummum venisse*: quòd damnavit Tiberius. Vide Macrob. l. 3. c. 16. Juvenal. Sat. 4. v. 15.

——— *Mullum sex millibus emit*
Æquantem sanè paribus sestertia libris.

In quem locum olim pluribus disserui, ut & Sat. 5. v. 92.

39. *Porrectum magno, &c.*] Observa, lector studiose, versum hunc crebris spondæis exprimentem grave mulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis & integris obsoniis. Juv. Sat. 1. v. 140.

. . . . . *Quanta est gula quæ sibi totos*
Ponit apros?

Contrà Tiberius: *Ut parsimoniam publicam exemplo quoque juvaret, solemnibus ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa obsonia apposuit, affirmans dimidiatum aprum omnia eadem habere quæ totum.* Sueton. Tiber. c. 34.

40. *Harpyiis gula digna.*] Harpyiæ appellatione & numero incertæ: in primis celebrantur Aëllo, Celæno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab ἁρπάζω, *rapio*. Has describit Virgil. Æn. 3. v. 215. & seq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excæcatos filios, à Jove excæcatus immissis etiam Harpyiis pœnas dedit. Hæ alatæ furiæ (nam Harpyias in inferis esse & vocari Furias Servius affirmat) apposita statim obsonia rapiebant ex alto devolantes: quin & reliqtas fortè dapes tetro odore fœdabant & corrumpebant. Virgil. cit.

Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluvies, uncæque manus, & pallida semper
Ora fame . . . . . nec sævior ulla
Pestis, & ira Deum stygiis sese extulit undis.
. . . . . *Quatiunt clangoribus alas.*
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo, &c.

Præ-

Præſentes Auſtri coquite horum opſonia: quanquam [627]
Putet aper, rhombuſque recens, mala copia quando
Ægrum ſollicitat ſtomachum: cùm rapula plenus
Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis
Nigriſque eſt oleis hodie locus. Haud ità pridem
Galloni præconis erat acipenſere menſa
Infamis. Quid? tum rhombos minùs æquor alebat? [628]

Auſtri, adeſte, atque horum dapes corrumpite: quanquam putet aper & rhombus recens, ùm mala abundantia vexat morboſum ſtomachum: quando ſatur expetit rapas & inulas acres. Verùm *omnis* cibus *vilior nondum exulat à menſâ divitum. Etenim admittuntur ova & oliva nigra; neque dudum Gallonii præconis menſa accipenſere infamata fuit. Quid?* An *tunc mare minùs nutrivit rhombos?*

ANNOTATIONES.

41. *Præſentes, Auſtri, coquite horum opſonia.*] Satyricus excandeſcens in guloſos helluones invocat Auſtros meridionales ventos, qui humido ſuo calore illorum cibos putrefaciat. Sed mox ipſe ſe corrigit, memor ſcilicet iis putrida videri quævis opſonia.

42. *Quanquam putet aper, &c.*] Verùm non opus eſt Auſtri flatu, ipſa illorum ſatietas nauſeam movet ſtomacho repleto: atque facit putere cibos etiam recentes.

Rhombus.] De eò piſce laudatiſſimo, Gall. & Angl. Turbot, in Epod. 2. v. 50.

43. *Cùm rapula plenus, &c.*] Cùm ſatur cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, diſcuſſis viſcoſâ pituitâ crudiſque humoribus.

Rapula.] Gall. *des raves.* De his plura narrat Plin. l. 18. c. 13. Item l. 10. c. 3. *Eſt & rapo vis medica* inquit.

44. *Inulas.*] Gall. *de l' Aulnée:* Angl. *Elicampane.* Plin. l. 19. c. 5. Idem l. 20. c. 8. inulæ virtutes affert; priori loco ſic habet: *amarior inula per ſe ſtomacho inimicaiſſima, eadem dulcibus miſtis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate victâ gratiam invenit . . . . . defectus præcipuè ſtomachi excitat, illuſtrata maximè Juliæ Auguſtæ quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta Pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in menſâ & conviviis divitum. Nam *ova* caput cœnæ ſunt: & ab iis ſemper ducitur initium epulandi: ut dixi l. 1. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba, *ab ovo uſque ad mala.*

Nigris oleis.] Nigror in oleis & uvis maturitatem indicat.

47. *Galloni.*] Is helluo inſignis, primus appoſuit acipenſerem exquiſitiſſimum piſcem; atque ob id à Lucilio carpitur ſatirâ ſuâ 4. iſtis verſibus, quos etiam refert Cic. 2. de finibus, n. 24.

O Publi, O gurges Galloni, es homo miſer, inquit.
Cænaſti in vitâ nunquam bene, cùm omnia in iſtâ
Conſumis ſquillâ, atque acipenſere: cùm decumano.

Ibid. n. 90. *Qui ad voluptatem omnia referens vivit ut Gallonius, &c.* Idem Cicero pro Quintio n. 94. *Qui, relictâ honorum virorum diſciplinâ, & quæſtum & ſumptum Gallonii ſequi maluerunt.*

Acipenſere.] Acipenſer vel acipenſis. Gall. *Eturgeon*, Angl. a Sturgeon. Vulgò turſio, vel ſturio, ſed perperam; Galeno γαλαξίας; Rondeletio ex genere galeorum eſt: valde pretioſus & nobilis; utpote qui ſingulari pompâ inferretur menſæ divitum. Plin. l. 9. c. 17. *Piſtium nobiliſſimus acipenſer, unus omnium ſquamis ad os verſis, contra aquam nando meat . . . . rarus inventu.* Macrob. l. 3. c. 18. *Nec acipenſer illius ſeculi delicias evaſit . . . . quo in honore fuerit hic piſcis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum, accipite ex Cicer. dialog. de Fato. Nam, cùm eſſet apud Lavernium Scipio, unáque Pontius, allatus eſt fortè Scipioni acipenſer, qui admodum rarò capitur: ſed eſt piſcis in primis nobilis . . . . . acipenſer iſte pauconum hominum eſt . . . . . à coronatis miniſtris cum tibicine introferri ſolitus . . . . . hac Sammonicus prodens venerationem quâ piſcis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quadam veluti non deliciarum ſed numinis pompâ.* Athen. l. 4. c. 5. *His præerat fortiſſimus imperator acipenſer, inſignis haſtâ: quem etſi jam ſatur guſtare percupivi: ambroſia certè is mihi viſus eſt.* Lib. 7. cap. 12. *Quem acipenſerem vocant Romani, cum tibiis & coronis circumferunt in cœnis: coronatis etiam illis qui portant . . . , Acipenſer minor eſt galeo, roſtro longiore, figurâ magis triangulari.* Quæ cùm ità ſint, nè Lector, mirére quod ſcribit Martial. Lib. 13. Epig. 91.

Ad pallatinas acipenſem mittite menſas,
Ambroſias ornent munera rara dapes.

48. *Infamis.*] Nam & Gallonius à Lucilio *gurges* vocatus: & quivis gulâ & helluationibus turpis Gallonii ſimilis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicer. de finibus 2. &c.

Securus rhombus, & ſecura nido ciconia degebat, uſque quo Prætorius indicavit primus. Itaque ſi aliquis modò ſuadeat jucundos eſſe mergos aſſatos, continuò auſcultabit Romana juventus facilis doceri vitioſa. Sordidus cibus à frugali diffort, Oſello Judice. Enimverò fruſtrà vitium hoc declinabis, ſi te ad aliud malò converſas. Avidienus, Canis meritò appellatus, edit olivas quinquennes & corna ſilveſtria: ac libenter defundit vinum niſi corruptum: ipſe verò è vaſe corneo duas libras continente braſſicas aſpergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non poſſis, largè quidem fundens acetum; quamvis repotia,

Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergò
Siquis nunc mergos ſuaves edixerit aſſos;
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu diſtabit, Oſello [629]
Judice. Nam fruſtrà vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravum detorſeris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas eſt & ſilveſtria corna:
Ac niſi mutatum parcit defundere vinum, &
Cujus odorem olei nequeas perferre, licebit
Ille repotia, natales, alioſve dierum
Feſtos albatus celebret, cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat, veteris non parcus aceti.

ANNOTATIONES.

Tum rhombos minus æquor alebat?] Oſtendit Poëta non tam obſoniorum bonitatem quàm gulæ inſanum faſtidium valere ut plurimum. Olim, inquit, acipenſer in pretio ac deliciis fuit: deinde rhombus: aliàs ciconia, pavo, &c. imò ſi quis modò novas dapes excogitat, etſi minimè bonas, v. g. mergos aſſos: hos continuò cæteris omnibus anteponi & optimos haberi cernas.

50. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*] Aſinius Sempronius Rufus ciconiis primus devorare inſtituit Auguſti temporibus, illum vocat Satiricus *Prætorium* ironicè; quoniam Prætura petens ob gulæ infamiam repulſus eſt: hinc de eo verſiculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus ſparſi:

Ciconiarum Rufus iſte conditor,
Hic eſt duobus elegantior Plancis;
Suffragiorum punctа non tulit ſeptem,
Ciconiarum populus ultus eſt mortem.

51. *Mergos aſſos.*] Gall. *Plongeon.* Hi cùm ſint maceri admodùm, ſi etiam aſſentur, nihil præter oſſa ac pellem erunt. Si quis tamen gulæ anteſignanus & magiſter edicat mergos aſſos ſuaves eſſe, & ſic apponi debere; parebit juventus ſtultè, & quaſi bonos devorabit.

53. *Sordidus à tenui victu diſtabit.*] Prudenter monet Poëta tenuem frugalemque victum differre à ſordido; hunc vitioſum ac turpem, illum contrà honeſtum, dignum laude.

55. *Avidienus, &c.*] Exemplo demonſtrat quid ſit victus ſordidus. Avidienus à ſordibus & immunditiâ canis cognominatus verè eſt, quippe qui veſcitur oleis vetuſtate corruptis, & cornis ſilveſtribus: caules verò aſpergit exiguo oleo vetere quidem & fœtente, acetum dentaxat abundè affundens. Hæc certè victus ratio ſordida eſt.

59. *Ac niſi mutatum parcit defundere vinum.*] Etiam in libationibus ad honorem deorum fieri ſolitis, ille vappam adhibet; nec vinum paterâ defundit niſi acerſcens.

60. *Repotia.*] Feſtus. *Poſtridiè nuptias apud novum maritum cœnatur, & quaſi reficitur potatio:* quæ inde ἐπαυλία dicitur, pridiè verò nuptiarum προκωλία, inquit Cœlius l. 15. c. 18. & 24. Alex. ab Alex. l. 2. c. 5. Repotia, inquit, poſtridie nuptias lætiore convictu affines apud novum maritum pereolebant; quâ die nova nupta in viri domum libertatem auſpicari, & dominam agere ſimul, & rem divinam facere aſſuêrat.

Natales.] Vide Perſ. init. Sat. 2. ubi natalem diem *meliore lapillo numerandam*, hilariterque tranſigendam, atque in eâ *fundendum Genio merum* præcipit.

Alioſve dierum Feſtos.] In his mos erat optimum vinum promere, & quidem liberaliter, ad lætitiam excitandam: nam *lætitiæ Bacchus dator*, ex Virgil. Æn. 1. v. 738. At Avidienus contrà,

61, *Albatus.*] Ex more veterum; togâ indutus recens lotâ & dealbatâ. Perſ. mox. cit. Sat. 2. v. 40.

. . . . . *negato*
Jupiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.

Cornu ipſe bilibri Caulibus inſtillat veteris.] Adverte ſingulas voces ſordidam parcitatem notantes; è vaſculo in olus vile guttas aliquot olei fœtidi inſtillat ipſe quidem, veritus nè alter cupioſiùs affundat; vel nè ſervus inde quid delingat, deliber, ſurripiat.

Veteris.] Hoc epithetum alii jungunt cùm præcedenti voce, *olei*: alii cùm ſequente, *aceti.* Simile quid habet Perſ. Sat. 3. v. 27. & ſeq.

Pannoſam facem morientis ſorbet aceti.

Qua-

Quali igitur victu ſapiens utetur, & horum
Utrum imitabitur? Hàc urget lupus, hàc canis angit. [630]
Mundus erit qui non offendet ſordibus, atque
In neutram partem cultus miſer. Hic neque ſervis
Albucî ſenis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit: nec ſic ut ſimplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam. Vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque ſecum
Afferat. In primis valeas benè: nam variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius eſcæ, [631]
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. At ſimul aſſis

natales, alioſque dies feſtos colat indutus veſte candidâ. Quò ergò victu utetur ſapiens? & quem iſtorum imitabitur? inde premit lupus, illinc inflat canis. Nitidus erit qui non ſordidâ peccârit vivendi ratione, nec ſe miſere curabit hâc aut illâ parte. Is neque verberabit famulos officia diſtribuens, ad inſtar Albucii vetuli; neque, ut Nævius inconſultus, dabit convivis aquam immundam. Eſt enim hoc etiam grande peccatum. Jam diſce quæ & quantæ bona ſecum advehat frugalitas. Primò ſanitatem habebis. Etenim ciborum diverſitatem eſſe homini perniciosam minimè dubitabis, recordatus ejus eſcæ, quæ una tibi aliquando conſtiterit. Verum ſi

ANNOTATIONES.

63. *Horum Utrum imitabitur?*] An Gallonium luxuriosum & prodigum, an Avidienum ſordidum & nimis parcum?

64. *Hac urget lupus, hâc canis angit.*] Loco vocis *angit*, quidam leg. *aiunt*. Certè proverbium eſt. Porrò comminiſcuntur hinc edacitatem & ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis*: item delicias interpontani lupi, de quo ſuprà, atque ſordes Avidieni Canis cognominati.

65. *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honeſtus, bonus, rectus in vivendi modò, qui mediam tenebit ac modum; nec profusè ſumptuoſus, nec indecorâ parſimoniâ ſordidus.

Non offendet ſordibus, In neutram partem cultus miſer.] Non ſe odioſum aut miſerum præſtabit; cultu ſeu ſumptibus ſeu parcitate immoderatâ; neutrâ parte nimius erit. Vocem, *cultus*, accipe in genit. id eſt, curæ ſui majoris aut minoris quàm par ſit.

67. *Albucî ſenis exemplo.*] Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profuſionis accuſari volunt. Neutri benè. Horatius primò culpavit intemperantiam & immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac ſordidiorem victum. Jam damnat nimium lautitiæ & elegantiæ ſtudium in ſtruendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiæ vitium: affertque exempla Albucii & Nævii oppoſita. Albucius nimiâ curâ peccat, qui ſævit etiam in famulos injunctis officiis paulò minùs ſedulos, ac ſi quid non ſatis accuratum comperit, durè plectit: imò, inquiunt, ſervos ille antè verberabat; ſeu ad arcendam ſtatim ſegnitiem, ſeu nè poſteà peccantes cædere non vacaret. Contrà Nævius indiligens & parùm lautus: ut mox dicetur.

Didit.] Dat, dividit. Vetus eſt verbum dido, it, quòd frequens uſurpat Lucretius; quin & Virgil. Æneid. 7. v. 144.

Diditur hic ſubitò Trojana per agmina rumor.

Et Æneid. 8. v. 132.

——— *Tua terris didita fama.*

68. *Simplex Nævius.*] Negligens, parùm ſapiens & prudens, non ſatis mundus, quippe qui aquam impuram, lutulentam, ſordibus contaminatam præbet convivis admiſcendam vino ac bibendam. Ergò Albucius ille plus æquo erat curioſus in epularum apparatu: Nævius autem minùs quàm decet: quòd utrumque vitium magnum eſt.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.*] Cic. Tuſcul. 5. n. 99. *Adde ſiccitatem quæ ſequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.* Et Offic. 2. n. 86. *Valetudo ſuſtentatur . . . continentiâ in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas, memor illius eſcæ, &c.*] Facilè credas varietatem ciborum homini eſſe noxiam, ſi modò velis meminiſſe quàm utilis tibi fuerit eſca ſimplex, quæ in ſtomacho placidè cocta, bono ſucco, atque, ut aiunt, chylo, reparârit vires corporis: & è contrario, quantum moleſtiæ tibi creârit eſca multiplex; quoties deglutiſti ſimul aſſa cùm elixis, carnes cùm piſcibus, &c.

73. *Tibi ſederit.*] Quieverit concocta abſque ulla ventriculi aut ſtomachi perturbatione ac tumultu. Teſte Hippocrate cibi diſſimiles invicem ſe corrumpunt & ſeditionem concitant. Τὰ γὰρ ἀνόμοια ταράσσει, Plut. Sympoſ. 4. *Ciborum copia turbat & corrumpit.* Senec. Epiſt. 2. *Faſtidientis eſt ſtomachi multa deguſtare, quæ uti varia ſunt & diverſa, non alunt, ſed inquietant & inquinant.* Vide Macrobium

Miſcue-

miſcueris elixa cum aſſatis, & conchylia cum turdis: dulcia in-
utabunt ſe in bilem, atque ta-
ers pituita ſtomachum per-
rbabit. An aſpicis quemad-
odum quiſque pallens ſurgat
convivio ſumptuoſo? Inò
corpus oppreſſum præcedenti in-
temperantiâ ſimul deprimit
animum, & proſternit in ter-
ram divini ſpiritus portionem.
Alter contrà, *poſtquam recrea-*
vit corpus brevi cibo & ſomno,
exurgit alacer ad injunctas
functiones. Nihilominus iſte

Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis:
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoque tumultum
Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis 76
Cœnâ deſurgat dubiâ? quin corpus onuſtum [422]
Heſternis vitiis animum quoque prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
Alter, ubi dicto citiùs curata ſopori 80
Membra dedit, vegetus præſcripta ad munia ſurgit.
Hic tamen ad meliùs poterit tranſcurrere quondam:
Sive diem feſtum rediens advexerit annus;
Seu recreare volet tenuatum corpus: ubique

poterit tranſire interdum ad lautiorem cibum, *ſeu tempus recurrens adduxerit ſacrum diem, ſeu cupiet debilitatum corpus reficere: item*

ANNOTATIONES.

Saturn. lib. 7. cap. 4. & 5. hâc de re pluribus & luculenter diſſerentem. *Qui ſimplicem cibum ſumit, facilè, quo ſucco ejus corpus vel juvetur vel gravetur, uſu docente cognoſcit: atque ità cujus cauſa deprehenſa eſt, noxam facilè devitat. Qui autem multiplicem, è diverſitate ſuccorum diverſus patitur qualitates: nec concordant humores ex materiæ varietate naſcentes, nec efficiunt liquidum purumve ſanguinem, in quem jecoris miniſterio vertuntur; & in venas cum tumultu ſuo tranſeunt. Hinc morborum ſcaturigo ex repugnantium ſibi humorum diſcordiâ, &c.*

74. *Conchylia.*] Piſces conchis incluſos, oſtrea, &c. Cic. in Piſonem, *Menſa exſtructa non conchyliis aut piſcibus, ſed multâ carne.* Plin. l. 8. c. 57. *Cenſorinâ lege, principeſque M. Scaurus in conſulatu, cœnis ademêre conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Cœl. Rhodig. l. 27. c. 23. ex Phalereo Demetrio, & Sophrone mimographo *Conchylia*, inquit, *gulæ proceribus adeò probata, ut vel inde ſit conformatum adagium*; eſſe conchylia viduarum cupedias.

Turdis.] Gall. *grives.* De his jam lib. 1. Sat. 5. & poſteà lib. 1. Epiſt. 15. *obeſo nil melius turdo.* Vide ibi annot.

75. *Dulcia ſe in bilem vertent.*] Quæ ſcilicet non benè cocta fuerint in ventriculo, maximè verò dulcia in bilem amaroſque humores convertuntur.

Stomachoque tumultum Lenta feret pituita.] Pituita humidus ac frigidus humor à cerebro defluens in ſtomachum, ibique offendens excitatam bilem calidam & ſiccam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macr. antè cit. *Humores repugnantes ac diſcordes non purum faciunt ſanguinem, & in venas cum tumultu ſuo tranſeunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, malè habens, dum ægrè coquitur cibus multiplex & varius: qui calorem naturalem gravat, imbecilliorem & extinguit, atque hinc pallor.

77. *Cœnâ dubiâ.*] Sumptuoſa, tam copioſa, ut quem è tot cibis capias dubius ſis. Terent. Phorm. act. 2. Ph. *Cœna dubia apponitur.* G. *Quid iſthuc verbi eſt?* Ph. *Ubi tu dubites quid ſumas potiſſimum.*

78. *Animum prægravat unà.*] Hebetem reddit ac ſui ſimilem, ſecumque ad terram inclinat animum, qui cùm divinæ conſors naturæ ſit, ſurſum debet & ad ſublimia cœleſtiaque conniti. Cic. Tuſcul. 5. n. 100. *Quid, quòd ſi mente quidem rectè uti poſſumus multo cibo & potione completi?*

79. *Affigit humo.*] Al. *affigit humi.* Cic. de Senectute. *Eſt animus cœleſtis ex altiſſimo domicilio depreſſus, & quaſi demerſus in terram locum divinæ naturæ æternitatique contrarium.*

Divinæ particulam auræ.] Cic. Tuſc. 5. n. 38. *Humanus animus ex divinâ mente decerptus cum alio nullo niſi cum ipſo Deo, ſi hoc fas eſt dictu, comparari poteſt.* Senec. Epiſt. 56. ratio nihil aliud eſt quàm in corpus humanum pars divini ſpiritûs merſa. Juvenal. Sat. 15. v. 146.

Senſum à cœleſti demiſſum traximus arce.

Egregiam hanc illi Ethnici ſententiam hauſer ex ſacris codicibus, quos non ignoravêre, alibi dixi. *Geneſ. c. 2.* "Formavit Dominus "Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit "in faciem ejus ſpiraculum vitæ: & factus e "homo in animam viventem."

80. *Alter, ubi dicto citiùs, &c.*] Alter fr gali utens victu, poſtquam cibo ſomnoque m dico curavit corpus, ſurgit alacer & expedi ad ſolitas actiones: Contrà, qui heſternis epu adhuc graves, ad reſumendum manè labor parum ſunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cib quotidie capit exiguum, poterit interdum la riori ſe convivio exhilarare & recreare, ſ publicæ lætitiæ cauſâ & occaſione: ſeu ob p priam neceſſitatem. Qui verò molliter vivi ſenio vel ægritudini incidenti quòd præbea levamen aut ſolatium nullum inſuper habet.

Acc

Accedent anni, & tractari molliùs ætas
Imbecilla volet; tibi quidnam accedet ad istam
Quam puer & validus præsumis mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant; non quia nasus
Illis nullus erat: sed credo, hâc mente, quòd
hospes [633]
Tardiùs adveniens vitiatum commodiùs quàm
Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam
inter
Heroas natum tellus me prima tulisset!
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupet humanam? Grandes rhombi patinæque
Grande ferunt unà cum damno dedecus. Adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustrà mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. Jure, inquis, Thrasius istis
Jurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Divitiasq; habeo tribus amplas regibus. Ergò [634]
Quod superat, non est melius quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam te divite? Quare
Templa ruunt antiqua Deûm? Cur, improbè, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?

cùm anni multiplicati fuerint, atque melius curari posset ætas ingravescens. Tu verò ad eam mollitiem quam adhuc juvenis & vegetus præripis, quid adjunges, cum vel ægritudo molesta vel senectus pigra acciderit? Prisci amabant aprum rancidulum, non quòd carerent odoratu: sed, ut opinor, eò consilio quòd hospes serò accedens aptius comedat paulò corruptum, quam vorax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas. An quidpiam tibi accedet existimationi, quæ jucundior carmine intrat in aures hominum? Magni rhombi & catini magnum probrum simul cum detrimento afferunt. Adjunge infensum patruum, vicinos, temet tibi inimicum, & frustrà mori quærentem, quando inopi non aderit as pretium restis.

Dices: meritò quidem Thrasius ejusmodi sermonibus increpatur: Ego verò reditus ingentes possideo, & opes tribus regibus suffecturas. An igitur deest melior ratio insumendi quod superfluum est? Quare inops est aliquis immeritus, dum tu es opulentus? Cur vetusta numinum fana decidunt? Quare, pessime, è tam abundanti cumulo non detrahis quidquam dilectæ patriæ largiendum?

ANNOTATIONES.

94. *Quæ carmine gratior.*] Vel, quæ gratior quâvis modulatione: vel, quæ fit per carmen celebrior. Nôrunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidisse, quòd nactus esset eximium laudum suarum præconem Homerum

97. *Adde Iratum patruum, &c.*] Præter allata jam luxuriosi victûs mala, adde quod odium incurris propinquorum, amicorum, imò & vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. contrà Rullum. *Odit Populus Roman. privatam luxuriam.* Offic. *Turpè est diffluere luxuriâ . . . . . Luxuria cùm omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.*

Patruum.] Cujus es tutelæ commissus, & qui proinde obsequi te par est à prodigendo parimonio deterrenti, sumptus nimios vetanti.

Te tibi iniquum.] Quippè qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reservans, seu quò ingruenti inopiæ subvenias, seu quo in desperatione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

99. *As, laquei pretium.*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio as, hoc sensu: ut nec assem unum habeas superstitem quo emas restim, ad suspendium, finiendasque, simul cùm vitâ ærumnas & miseriam summæ egestatis asseclas. Huc spectat adagium: *ad assem redactus.*

Thrasius.] Homo prodigus & hinc prorsùs inops & egens rerum omnium.

100. *Ego vectigalia magna, &c.*] Prolepsis est. Qui non amplas habet & magnas opes, ac sumptus facit magnos, is jure admonetur & objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias possideo cuilibet magno sumptui pares.

Vectigalia.] Privatos reditus copiosos publicis vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ità scribit, Marium ædes & opes habuisse multis regnis pares.

102. *Ergò quòd superat, non est melius quo, &c.*] Respondet Horatius: Atqui divitias illas ingentes non dilapidare, sed rectè insumere oportet quæ superflua tibi multa sunt. Quin iis sublevas cives quos iniqua sors pauperes fecit meliori conditione alioqui dignos? Quin restauranda curas diruta vetustate deorum templa? Quin è tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Reipubl. & patriæ, quæ tibi certè chara esse debet?

Uni

Scilicet tibi soli benè semper fluent omnia : O cachinnus ingens deinde adversariis! Quis duorum sibi confidet securiùs in casibus incertis; an is qui animum & corpus arrogans assueverit multis, an qui modico contentus & futuri providus, in pace comparaverit necessaria ad bellum, uti solet sapiens? Verùm *ut majorem his habemus fidem; Ego parvus puer Ofellum hunc animadverti non largius usum facultatibus integris, quàm nunc attritis. Cernas jam in dimenso agro cum liberis & grege strenuum agricolam mercenarium* sic *loquentem: haud ego die non festâ comedi quidpiam temerè nisi herbas cum pede fumoso porci. Quando verò hospes acceſſerat post diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi convivæ, per pluviam laborem intermittenti; lautæ erant* epulæ *non è piscibus urbe quæsitis, sed è pullo & capro. Deinde pensiles uvæ, & nuces, & crassiores ficus instruebant secundam mensam.*

Uni nimirùm tibi rectè semper erunt res?
O magnus posthac inimicis risus! uterne
Ad casus dubios fidet tibi certiùs; hic, qui
Pluribus assuerit mentem corpusque superbum;
An qui contentus parvo, metuensque futuri,
In pace, ut sapiens, aptarit idonea bello?
Quò magìs his credas: puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs usum,
Quàm nunc accisis. Videas metato in agello [635]
Cùm pecore & natis, fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temerè edi luce profestâ
Quidquam præter olus fumosæ cum pede pernæ.
Ac mihi cùm longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus, benè erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hædo: tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas cùm duplice ficu.

ANNOTATIONES.

106. *Uni nimirùm tibi, &c.*] Attende verò quàm stultè præsenti rerum statui confidas, quasi prospera semper habiturus. Imò cave nè, alto corruens lapsu graviore, præbeas & inimicis risum ac ludibrium, & malitiosæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis; *mimum*: Sat. 6. v. 607.

107. *Uterne Ad casus dubios, &c.*] Urget porrò noster Poëta: Die, amabo: uter in adversis constantior futurus est, an qui rerum omnium copiâ semper se satiârit, an qui bonis licet affluens modico se victui assuefecerit? exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc pauper mutatam sortem vix sentit; quoniam inter opes non abundantiori cibo usus est, *futuri metuens*: atque *in pace*, & secundis rebus, *ut sapiens, aptans idonea bello* & egestati præsidia, nempè tolerantiæ studium, animumque & corpus *contentum parvo*.

112. *Ofellum.*] Post Philippensem victoriam seductis in Italiam militibus agros divisit Augustus veteribus dominis ademptos. Sic & Propertius prædia amisit, quòd ipse conqueritur: & Virgilius ipse suorum possessione depulsus ac tantùm non spoliatus est. Patet ex Bucolicis Ecl. 1. & 9. Sic etiam Ofellus suum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit; ac deinceps velut alienum mercede conductum excoluit: suoque labore & operâ rusticâ se suamque familiam sustentavit & aluit.

114. *Metato in agello.*] Salmasius *metatum* interpretatur opimum, quasi electum & assignatum. Malim tamen cùm aliis intelligere simpliciùs, perticâ dimensum. Nam ità cuique certa mensura, certa jugera assignabantur, Virg. in Diris

Pertica quæ nostris metata est impia agellis.

Propert.

Abstulit exultas pertica tristis opes.

116. *Non ego, &c.*] Hæc & quæ sequuntur ad finem hujus Satiræ. Ofelli *narrantis* verba sunt.

Pernæ.] Pernam cùm petasone malè confundunt aliqui. Petaso est coxa porcina salita costas etiam comprehendens: *perna* est petasonis pars carnosior, pedi proxima, cùm ipso pede. Undè patet Poëtæ nostri accurata dictio, atque Ofelli parsimonia, qui profestis diebus non *pernam* sed *pedem* tantùm pernæ partem deteriorem comedisset, etiam dum *integra opes erant*.

119. *Per imbrem.*] Dum placeret, atque intermitti opus necesse erat.

121. *Pensilis uva.*] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de re rust. lib. 1. cap. 58. *Cato ait . . . . uvas quas suspendas, opportunissimas esse duracinas, ammineas, & scantianas*: & cap. 68. *pensilia, ut uva, mala, & sorba, ipsa ostendunt quando ad usum prosit oporteat; quòd colore mutato, & contractu acinorum, si non dempseris ad edendum, ad abjiciendum descensurum se minitantur.* Plin. l. 14. c. 1. *Uvæ durant aliæ per hyemem pensiles modo consertæ, congeminatæ, conglomeratæ.* Sunt enim variæ lectiones hujus vocis.

122. *Cùm duplici ficu.*] Alii intelligunt cu

Pò

Poſt hoc ludus erat cuppâ potare magiſtrâ;
Ac venerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto, [636]
Explicuit vino contractæ ſeria frontis.
Sæviat atque novos moveat fortuna tumultus;
Quantùm hinc imminuet? quantò aut ego parciùs, aut vos
O pueri nituiſtis, ut huc novus incola venit;
Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quemquam ſtatuit; nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia juris,
Poſtremò expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni ſub nomine, nuper Oſelli [637]
Dictus, erit nulli proprius: ſed cedet in uſum
Nunc mihi, nunc alii, quocirca vivite fortes:

Poſtea ludus erat bibere cratere magiſtro. Denique *Ceres rogata ut celſam ariſtam erigeret, vino porrigebat frontem rugoſam & ſolicitam.* Ergò *ſors adverſetur novaque bella moliatur, quid inde auferet? Quantò minus vel ego, vel vos, ô pueri, culti fuiſtis, ex quò novus inquilinus iſtuc acceſſit? Etenim proprii agri dominum neque hunc, neque me, ullum natura conſtituit; iſte nos abegit: iſtum abiget vel fraus, vel ignoratio tricarum juris, tandem certè hæres ſuperſtes. Ager ille modò ſub nomine Umbreni, paulò antè Oſelli nuncupatus, nemini proprius eſt: at fructum afferet jam mihi, mox alteri.*

ANNOTATIONES.

ricas ſeu ficus ficcas duplicis generis, albas & nigras, præcoces & ſerotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt ſignificari mariſcas, quæ ſunt ficus grandiores at inſipidæ, viles, *fatuæ*, Martial. l. 7. Epigr. 24. certè Oſelli convenientes frugali menſæ. Ariſtot. Probl. ἰσάδες αἱ λίαν ἐσμυρναῖαι. Vide Columel. l. 12. c. 15. Plin. l. 15. c. 18. Macrob. l. 2. c. 20, &c.

123. *Ludus erat cuppâ potare magiſtrâ.*] Nullâ archipoſiâ, nullo convivii rege bibendi modum præſcribente: ſed quaſi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè, quantum placeret. De rege ac legibus convivii, l. 1. Od. 4. & l. 2. Od. 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccâſſet adverſus leges convivii & ſympoſiarchæ, in pœnam haurire cyathum juberetur: *afferuntque*, Plaut. Stich. *Qui peccârit poculo multabitur.* Verùm hæc parùm congruunt ſimplicitati ruſticæ & moribus Oſelli.

Cuppa.] A κύλλα, *poculum*: Heſych. Gall. *Une coupe.* Angl. A Cup.

124. *Venerata Ceres.*] Religiosâ libatione Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret meſſem: tumque bonâ ſpe conceptâ hilaritati indulgebamus. Antiqui *venero* & *veneror* dixerunt. Virgil. Æneid. 3. v. 460. *Venerata ſacerdos*: paſſivâ ſignificatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Saviat atque novos*, &c.] Fortunam rectè provocat Oſellus *anguſtam pauperiem pati* aſſuetus. Ad rem omninò Senec. Epiſt. 18. *Quod neceſſitati ſat eſt Fortuna debet etiam irata.*

127. *Quanto aut ego parciùs*, &c.] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum ſenſimus? an corporis colot ac nitor deperiit? Imò cibi parabiles, ut antè, in promptu ſemper adfuerunt: eadem vivendi agendique ratio: idem animus.

129. *Nam propria telluris herum*, &c.] Cic. Offic. 1. n. 21. *Sunt autem privata nulla natura: ſed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt: aut victoriâ, ut qui bello potiti ſunt: aut lege, pactione, conditione, ſortè.* Senec. Epiſt. 88. *Non dominus iſtè, ſed colonus intraſti.*

131. *Illum aut nequities*, &c.] Sua ipſius luxuria, vel aliena fraus & improbitas, *Vafri inſcitia juris*: Gall. *une chicane malicieuſe.* Vide poſteà l. 2. Epiſt. 2. v. 172. & ſeq.

132. *Vivacior hæres.*] Horat. mox. cit.

. . . *Perpetuus nulli datur uſus: & hæres*
Hæredem alterius velut unda ſupervenit undam.

133. *Nunc ager Umbreni*, &c.] Expreſſa dictio ex Luciani Epigrammate.

Ἄγεις Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτε, νῦν
δ' Μενίππου.
Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον.
Καὶ γὰρ ἐμοῦ δοκεῖν ἔχειν μέ ποτ' ἦεν, ἐγὼ
πάλιν ἄλλου.
Οὐδείς. εἰμὶ δ' ὅλως οὐδενός. ἀλλὰ
Τύχης.

Ager Achæmenidæ eram olim, nunc verò Menippi. Et rurſus ab alio tranſibo ad alium. Etenim ille poſſidere me putabat; & hic modò putat. Nullius autem omninò ſum, ſed Fortunæ.

135. *Cedet in uſum nunc mihi, nunc alii.*] Lib. 2. Epiſt. cit.

. . . . . *tanquam*
Sit proprium cuiquam, punctò quod mobilis hora,
Nunc prece, nunc pretio; nunc vi, nunc ſortè ſuprema,
Permutet dominos, & cedat in altera jura.

For-

Quapropter constantes estote; & rebus contrariis magnos animos objicite.

Fortiaque adversis opponite pectora rebus. 136

ANNOTATIONES.

136. *Quocirca vivite fortes, &c.*] Quæ cùm ità sint, ô pueri mei, discite exemplo meo, nihil proprium vobis existimare, parvo contenti esse, & sic fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoïcum: Omnes stultos insanire.

DAMASIP. *Tam infrequenter scribis, ut anno integro vix quater petas membranam singula tua scripta recensens; adversus temetipsum iratus, quòd vino & somno indulgens nihil componas dignum celebrari. Ecquid erit? Huc veniisti ab ipsis*

SIC rarò scribis, ut toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quæque retexens;
Iratus tibi, quòd vini somnique benignus
Nil dignum sermone canas. Quid fiet? ab ipsis

ANNOTATIONES.

1. *Sic rarò, &c.*] Plures hîc dialogismi, sed duo sunt præcipui: prior Damasippi philosophi cum Horatio, usque ad versum 39. ubi hunc ille Stoïco supercilio redarguit, quòd nihil novi scriberet: alter est Stertinii item Stoïci cùm Damasippo. Vel si mavis, Damasippus ipse refert Horatio Stertinii secum & cum aliis quibusdam sermocinationem sat prolixam. Atque in hâc Satiricus noster, exculciendo solemne Stoïcis placitum; acutè vellicat plerosque vanæ mentis homines, qui solos se sapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primùm se castigari insimularique desidiæ à Damasippo fingit Horatius, ut inde sensim ac pedetentim ad propositum subrepat: atque *vafer vitium* ac vulnus quod rescindere vult, *tangat*; quemadmodum ait Persius Sat. 1. v. 116.

2. *Membranam poscas.*] Ex adversariis in membranam nihil transcribis velut emendatum, atque hominum lectioni dandum: multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuò retexis, sed pauca aut nulla in chartam & mundum refers. Prisci nimirùm scriptitavêre primo in ceratis tabellis; ut annotavi l. 1. Sat. 10. Deinde in chartâ seu papyro: l. 1. Sat. 4. Posteà in membranis: quæ pelles animalium, quòd Pergami inventæ & aptatæ ad scribendum, Pergamenæ dictæ sunt. Plin. lib. 13. cap. 11. S. Hieron. Epist. ad Chromatium: *tam parvam Epistolam* miseritis . . . . *chartam defuisse non puto, Ægypto ministrante commercia. Et si alitui Ptolemæus maria clausisset, tamen rex Attalus* (Eumenes) *membranas a Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellibus pensaretur: unde & Pergamenorum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi invicem posteritate, servatum est.* Ubi ex occasione & ἐν παρόδῳ Lector, meminisse oportet, Pergami reges fere omnes appellari consuevisse Attalos; pariterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemæos, qui anteà Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verso stylo, cerâque complanatâ, licebat mutare & rescribere quidlibet; non perinde in membranis. Ovid.

Incipit, & dubitat: scribit, damnatque tabellas.
Et notat, & delet; mutat, culpatque, probatque.

Vide Quintil. lib. 10. cap. 3. sub finem.

3. *Iratus tibi, quòd, &c.*] Quòd satis elaboratum nihil tibi videtur, irascaris & succenseas tibimet; hinc relegis, deles, vertis, donec aliquid menti occurrat quod ipse probes, dignumque judices evulgari & tradi lectitandum eruditis. Epist. ad Pisones

. . . . *Carmen reprehendite quod non*
Multa dies & multa litura coërcuit, &c.

4. *Dignum sermone.*] Dignum Satiris mandari, proindeque legi & laudari.

Ab ipsis Saturnalibus hue fugisti.] Quorsum huc seceſſisti in villam tepidiori cœlo, vel foco luculentiori commodum, quasi ad scribendum aptiorem?

Satur-

Saturnalibus huc fugisti. Sobrius ergò
Dic aliquid dignum promissis. Incipe, nil est.
Culpantur frustrà calami; immerituſque laborat [639]
Iratis natus paries Dîs atque poëtis.
Atqui vultus erat multa & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolim, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?

Saturnalibus. Igitur sobrius scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil probibet. Sinè causâ calamos accusas: nec jure caditur paries factus adversis numinibus & poëtis. At vultu multas & eximia spondebas, cum primum villæ domicilio calenti te excepisset. Quid prodest adjunxisse Platonem Menandro: atque Eupolim & Archilochum assumpsisse comites egregios? An speras invidiam sedare virtutem deserendo?

ANNOTATIONES.

5. *Saturnalibus.*] In memoriam priscæ libertatis sub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Januar. tumque servis domini præstabant epulas, ipsique ministrabant: omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. 14. & infrà Sat. 7. v. 4. ubi de *libertate Decembri.*

Sobrius ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus comessationes ac tumultus fugiens huc venisti, & quiete exoptatâ jam frueris, vinoque & somno parcè indulgere licet, jam scribe quidpiàm sobriâ mente dignum.

6. *Nihil est.*] Nihil excusationis habes.

Culpantur frustrà calami.] Non est quòd pueriliter culpam rejicias in calamos parùm idoneos. Vide Pers. Sat. 3. init. ubi,

Tum queritur crassus calamo quòd pendeat humor.

. . . . . .

An tali studeam calamo?

7. *Immerituſque laborat*, &c.] Immeritò cædis parietem, iratus quòd votis respondentia non pariat mens. Pers. Sat. 1. v. 106. *nec pluteum cadit*, &c. Quintil. lib. 10. cap. 3. *Tum illa quæ apertiorem animi motum sequuntur, ... jactare manum, torquere vultum, ... quæque Persius notat*, &c. Hîc nonnulli perperàm afferunt fuisse veteribus parietes ceratos, in quibus noctu scriberent, si quid mente occurreret. At fuerint tabulæ ceratæ: quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecto proximis appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Dîs*, &c.] Qui nempè toties immeritò verberetur, Poëtis suam exacerbantibus indignationem & iram quòd animus eximia non excogitaret. Ità veteres dixêre Diis adversis fieri, si quid malè cederet.

10. *Si vacuum tepido*, &c.] Horatius impatiens frigoris in villam suam prope Tarentum secedere consueverat. Lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidaſque præbet
Jupiter brumas.

Lib. 1. Epist. 7.

Quod si bruma nives Albanis illinet agris.
Ad mare descendet vates tuus, &c.] Vide & Epist. 16.

11. *Quorsum pertinuit*, &c.] Quorsum igitur tot libros tecum detulisti? *Platonem*, ad sententias. Epist. ad Pis. *Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ. Menandrum*, ad morum imitationem, quâ præcellit: *Eupolidem & Archilochum*, ad sales & acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant scripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus materia Satiræ desumpta.

Platona.] Cic. de Orat. *Non intelligendi solùm, sed etiam dicendi gravissimus auctor & magister Plato.* Et posteà; *Platonis locutio potius poëma putandum, quàm Comicorum Poëtarum.*

Menandro.] Hic Athenis oriundus, novæ comœdiæ scriptor eximius: quem Terentius secutus est. Quint. l. 10. c. 1. *vel unus*, inquit, *diligenter lectus ad cuncta efficienda sufficiat Menander; ità omnem vitæ imaginem expressit; tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas; ità est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus . . . . in omnibus mirè custoditur ab hoc Poeta decorum. Atque is quidem ejusdem operis auctoribus ablulit nomen, & fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.*

12. *Eupolim, Archilochum.*] De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. 1.

13. *Invidiam placare paras*, &c.] An times homines malos offendere, quod non soles, carpendo vitia eorum, & satiricum salem iis affricando: An verò sic invidiam formidare incipis & inimicitias improborum? Cic. Catil. 1. *Hoc animo semper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.*

Con-

O infelix deſpectui eris. Fugienda eſt inertia mala Siren; vel pariter amittendum id omne quod meliore vitâ acquiſiviſti. HORAT. *O Damaſippe, Dii, Deæque propter ſalutare monitum, dent tibi tonſorem. Verum quomodo tam bene me cognoſcis?* DAMASIP. *Poſtquàm cuncta mea facultates perierunt apud Janum medium, rerum alienarum ſatago dimotus a propriis. Etenim pridem cordi erat inveſtigare, quo vaſe æreo pedes abluiſſet Siſyphus ille callidus: quid ſine arte inciſum, quid imperitè conflatum eſſet? Ego ſolers illi ſtatuæ pretium ſtatuebam centena millia: ſoluſque noveram hortos & ædes magnificas emere cùm quæſtu.* HOR. *Scio*

Contemnêre miſer. Vitanda eſt improba Siren [640]
Deſidia: aut quidquid vitâ meliore parâſti,
Ponendum æquo animo. Dî te, Damaſippe, deæque
Verum ob conſilium donent tonſore. Sed unde
Tam benè me nôſti? Poſtquàm omnes res mea Janum
Ad medium fracta eſt, aliena negotia curo,
Excuſſus propriis. Olim nam quærere amabam
Quò vafer ille pedes laviſſet Siſyphus ære: [641]
Quid ſculptum infabrè, quid fuſum duriùs eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam millia centum:
Hortos egregiaſque domos mercarier unus
Cùm lucro nôram. Unde frequentia Mercuriale
Impoſuêre mihi cognomen compita. Novi,

Quocirca platea celebres cognominârant me Mercurii amicum

ANNOTATIONES.

14. *Improba Siren Deſidia.*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur & perniciem affert. Fruſtrà eſt quod Cruquius hic comminiſcitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laërt lib. 10. in vitâ Epicuri; quaſi ad eas invidiosè alluſerit Stoïcus Damaſippus. De Sirenibus lib. 1. Epiſt. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.*] Meliore vitæ parte, eâ nimirùm quæ peracta eſt virtutem colendo & exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damaſippe.*] Is Senatoriâ dignitate clarus ad inepta mercaturæ ſtudia & negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoïci Philoſophi nomen captavit & habitum.

17. *Donent tonſore.*] Lepida pariter & falſa gratiarum actio; adſit tonſor qui radat & tondeat aptè barbam illam tuam philoſophicam prolixiorem. Nihil certè aliud optari poſſe videbatur homini res omnes ſpernenti, unamque virtutem & ſapientiam æſtimanti; quanquam barbâ tenus ſapienti & philoſopho.

18. *Poſtquam omnis res mea, &c.*] Poſteaquam fœnore, verſuris, mercaturis, omnia bona diſperditi: antiquas imagines & ſtatuas, villas item & ædes egregias emendo venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo; ſic mihi nota ſunt quæ ad te pertinent.

Janum Ad medium.] Ad medium Romæ forum, nimirùm hinc & inde Jani duplex erat effigies; medius autem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eò quòd eſſet duas inter Jani ſtatuas, quarum altera Janus ſuperior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc poſteà lib. 1. Epiſt. 1. v. 54. *Virtus poſt nummos. Hæc Janus ſummus ab imo Perdocet.*

Meminit etiam Tull. in fine l. 2. Offic. *à quibuſdam viris optimis ad medium Janum ſedentibus commodius diſputatur de quærendâ, de collocandâ, etiam de utendâ pecuniâ.* Et Philip. 6. *de ſtatuâ illâ palmari non poſſem ſine riſu dicere.* L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientela ſit?*

20. *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, vaſaque antiqua ſtudebam cognoſcere; v. g. quæ Siſyphi ævo conflata, fignata, celata: nec non quæ haberentur molliùs ac ſolertiùs fabricata.

21. *Siſyphus.*] Æoli filius, Corinthi rex; de quo l. 2. Od. 14. v. 20. & Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic ſigno, &c.*] Tanquam peritiſſimus iſtarum rerum æſtimator, & negotiator famoſus, ego pretium imponebam ſignis, ſtatuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum.] Supple, ſeſtertium. Vide Annot. lib. 1. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiaſque domos, &c.*] Cic. l. 7. Epiſt. 23. emptorem exoptat vanum quendam & fatuè curioſum Damaſippi ſimilem, cui vendere poſſit ſigna quædam haud ſibi grata. Et Epiſt. 42. lib. 12. Atticum rogat ut Damaſippum aggrediatur, atque ab eo quoſdam agros ſibi mercetur ad ripam Tiberis ſitos.

25. *Mercuriale.*] Antonomaſticè nimirùm. Nam commune hoc alioqui mercatorum & lucrionum cognomen. Quidam leg. *Mercuriali*, pari ſenſu. Mercurium præeſſe lucro & mercaturæ, cuilibet eſt compertum, lib. 1. Od. 10.

Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mirè novus, ut ſolet, in cor
Trajecto lateris miſeri capitiſque dolore:
Ut lethargicus hic cùm ſit pugil, & medicum urget.
Dum nè quid ſimile huic, eſto ut lubet. O bone, nè te
Fruſtrere, inſanis & tu, ſtultique propè omnes, [642]
Si quid Stertinius veri crepat; undè ego mira
Deſcripſi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus juſſit ſapientem paſcere barbam,
Atque à Fabricio non triſtem ponte reverti.
Nam malè re geſtâ cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter ſtetit: & cave faxis
Te quidquam indignum; pudor, inquit, te malus urget,
Inſanos qui inter vereare inſanus haberi:
Primùm nam inquiram, quid ſit furere: hoc ſi erit in te
Solo: nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala ſtultitia & quæcunque inſcitia veri

& admiror te liberatum eo morbo. DAMASIP. *Nimirum veterem* morbum *novus depulit miro modo: ſicut ſit quando laborantis lateris aut capitis ægritudo tranſit ad ſtomachum: atque lethargicus aliquis ſit pugil, & medicum verberat.* HOR. *Eſto quidvis, dummodo non accidat quidquam par iſti.* DAMASIP. *O bone, nè aberres, tu quoque inſanus es, pariterque ſtulti omnes, ſi* quidem *vera docet Stertinius; à quo ego poſtea hæc documenta ſponte hauſi, tum cùm me conſolatus præcepit alere barbam ſapientem, ac lætum redire à ponte Fabricio. Enimverò perditis opibus cùm obvoluto capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus adfuit, aitque* (Stertin.) *Cave nè perpetres aliquid te indignum: improba te verecundia afficit, qui times inſanus exiſtimari ab inſanis. Etenim ſciſcitabor primum; quid ſit inſanire: Quod ſi reperiatur in te uno, nihil ultrà loquar, i. è impavidè mortem oppetas.* Atqui *ſcholæ & diſcipuli*

ANNOTATIONES.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum eâ veſanâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor Trajecto lateris capitiſve dolore.*] Nè hîc cor ipſum, ſed ſtomachum aut ventriculum intellige. Græcis καρδία cor ſignificat, item ſtomachum ſive os ventriculi ſuperius, indeque pro ipſo ventriculo ponitur. Eo ſenſu percommodè intelligitur quod dicitur hîc in cor è capite vel latere dolor trajici: primum quidem, cùm pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterum verò, cùm bilis in latere ſæviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc & malum transfert, oſque ventriculi afficit.

30. *Ut lethargicus hic cùm ſit pugil.*] Quando lethargus morbus vertitur in phrenitim. Scilicet veternum creat frigidior & abundantior pituita; quæ, ſi quâ ratione accendatur, cerebri membranas inflammat, mentiſque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat quaſi *pugil*, nec ipſi parcat medico. Com. Celſ. l. 2. c. 20.

31. *Dum nè quid ſimile huic, &c.*] Feſtivè hoc & ſatiricè Horatius: O Damaſippe, ſis licet inſanus, ac, mutato morbo, phreneticus quantumlibet, modò nè pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O bone, nè Fruſtrêre, &c.] En arripit occaſionem Stoïcum dogma aggrediendi & expendendi.

33. *Stertinius.*] Ut gravis auctor profertur ille ſtatim, ad fidem faciendam. De eo poſteà lib. 1. Epiſt. 12.

35. *Juſſit ſapientem paſcere barbam.*] Nimirùm externam ſapientiæ ſpeciem aſſumere juſſit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum uſque promiſſam. Is erat Philoſophorum habitus, ſeu ad venerationem, ſeu ad neglectum corporis indicandum. Perſ. Sat. 4. init. *barbatum magiſtrum* vocat Socratem. Arnob. l. 6. Æſculapii gravitatem notat ex *barbâ ampliſſimâ, boni ponderis, ac philoſophicæ denſitatis.*

36. *Atque à Fabricio, &c.*] Et prohibuit nè in rerum mearum deſperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio.] Is inſulam Tiberinam urbi Romæ jungit, à Fabricio Conſule ædificatus: hodie *Ponte ginduo*, quod Judæis habitetur: item *Ponte di quatro capi*, ſeu quatuor capitum, vulgò dicitur, ob quadrifrontis Jani ſtatuam ibi extantem.

37. *Operto capite.*] Seu pudoris & indignationis causâ: ſeu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38. *Dexter.*] Contrà *lævus* malum & infortunium deſignat.

43. *Mala ſtultitia.*] Vitioſa animi affectio à veri cognitione aliena, ſapientiæ contraria: nam alioquî furor ſeu phreneſis ſapienti etiam contingere poteſt ex atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

Chryſippi ſtatuunt inſanum eſſe quemcunque prava ſocordia & qualibet veritatis ignoratio detinet in errore. Atque ſententia iſta populos æquè ac principes complectitur, uno excepto Sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu inſaniant ii omnes qui te inſanum vocant. Quemadmodum in ſilviis, ubi paſſim error vagabundos agit extra veram viam; hic ad lævam, iſte ad dextram pergit: ambo æquè aberrant, etſi diverſâ ratione decepti. Sic te deſipere exiſtima, ut qui te illudit haud minus inſipiens caudam trahat. Eſt fatuitatis altera ſpecies, metuentis ea quæ formidari non debent; velut ſi quis conqueratur flammas, ſcopulos, flumina, ſibi obſtare in campo: altera priori diſſimilis, minimè verò ſanior, temerè petentis medios ignes ac fluvios. Quamvis autem

Cæcum agit, inſanum Chryſippi porticus & grex
Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges, 45 [643]
Excepto ſapiente, tenet. Nunc accipe quare
Deſipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuêre. Velut ſilvis, ubi paſſim
Palantes error certò de tramite pellit, 49
Ille ſiniſtrorsùm, hic dextrorsùm abit: unus utrique
Error, ſed variis illudit partibus. Hoc te
Crede modo inſanum, nihilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. Eſt genus unum
Sultitiæ, nihilum metuenda timentis: ut ignes,
Ut rupes, fluvioſque in campo obſtare queratur. 55
Alterum & huic varium, & nihilo ſapientius, ignes
Per medios fluvioſque ruentis: clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cùm cognatis, pater, uxor:
Hîc foſſa eſt ingens, hîc rupes maxima: ſerva:
Non magìs audierit, quàm Fuſius ebrius olim, 60
Cùm Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,

ſedula parens, bona ſoror, pater, conjux propinqui omnes increpent: Illic eſt barathrum immane, illic horrendus ſcopulus; cave tibi: haud magis auſcultabit, quàm Fuſius quondam temulentus, dum ſopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catieni

ANNOTATIONES.

44. *Chryſippi porticus.*] Porticus Græcè στοὰ, ſignificat ſcholam Stoïcam; eò quod in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps alii philoſopharentur. *Chryſippi* verò dicitur hîc, quòd eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 127. Annot.

45. *Formula.*] Apud Juriſconſultos formulæ dicuntur ſolemnes quædam propoſitiones ad veritatis indagationem dirigentes; axiomata ſeu placita vocant philoſophi.

53. *Caudam trahat.*] Æquè, ut tu, ridiculus & inſanus habendus. Dictio proverbialis ex eo facta, quod ebriis & inſanis pueri ſoliti ſint tergo appendere quidpiam, inſtar caudæ, ad ludibrium, veluti exprobrantes ſic hominibus illis quod in beſtiæ naturam & ſpeciem degenerârint. Aſurdi ſunt qui *caudam trahere* interpretantur, ſuperbè incedere, & terram ſyrmate verrere.

60. *Fuſius ebrius.*] Auctor ille tragicus, cùm dormientis Hecubæ ſive Ilionæ ſomnum ſimulare deberet, ex vino & potu vere ſopitus, fruſtrà ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragœdiâ Attii, vel Pacuvii, in quâ Polydori, à Polymneſtore Thraciæ rege clam interfecti umbra ſororem ſuam Ilionam Polymneſtoris uxorem noctu vocat dormientem, ut ſuis manibus juſta perſolvat, inhumatumque ſepeliat. Quidam volunt hic intelligi Hecubam, tum quod eſſet vere Polydori mater, tum ex ſequentibus verbis, tum ex Euripide & Cicerone: conjiciantque Hecubam alio nomine Ilionam fortè dictam. Sed quid opus iſtis; Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis proveſtæ, aut veneratione, aut etiam miſerationis excitandæ causâ. Adde quod puer ille domi fuerat ab Ilionâ velut à parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. 3. Cic. Academ. Quæſt. 2, &c.

Catienis mille ducentis Clamantibus.] Certè hiſtrio Catienus Polydori clamantis partes agebat. Quare verò dicuntur clamâſſe plures Catieni? vel Catienus pluries iterâſſe ac repetiiſſe. Mater te appello, accipiendus; vel alii hiſtriones, vel potiùs ſpectatores errorem intelligentes ſuggilantèſque ſuccLamârunt; atque, ut eſt in Epiſt. ad Piſones, *Romani pedites equiteſque cachinnum ſuſtulerunt.* Errant qui chorum Tragicum intelligi poſſe opinantur: tum quod unius Actoris partes ſuſtinet chorus; tum præſertim quod videatur eſſe contrà decorum, ut matrem appellet chorus ſimiliter cùm Polydoro, & accinat umbræ, quæ ſola ſoli apparere & loqui ſupponenda eſt.

Mater

Mater, te appello, clamantibus: huic ego vulgum [644]
Errori ſimilem cunctum inſanire docebo.
Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo:
Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto. 65
Accipe, quòd nunquam reddas mihi, ſi tibi dicam:
Tunc inſanus eris, ſi acceperis? an magis excors
Rejectâ prædâ, quam præſens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio, non eſt ſatis: adde Cicutæ [645]
Nodoſi tabulas centum: mille adde catenas: 70
Effugiet tamen hæc ſceleratus vincula Proteus.
Cùm rapies in jus malis ridentem alienis;
Fiet aper, modò avis, modò ſaxum, & cùm volet arbor.

inclamabant: O parens, te invoco. Porrò oſtendam homines univerſos huic pari inſaniæ laborare. Deſipit certè Damaſippus mercando antiquas imagines. An verò ſapit qui credit Damaſippo? Age; ſi tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi reddas, an tu deſipere exiſtimeris ſi accipias? an inſanior, ſi prædam repudiaveris à Mercurio propitio oblatam? Jube ſcribi accepta à Nerio decem millia, nec ſufficit: adjunge centenas cautiones, & millena vincula vafri Cicutæ; iſtas omnes catenas nihilominùs exuetiet improbus Proteus. Cùmque ad judicium pertrahes exultantem in crumenis aliorum, fiet aper, mox avis, deinde rupes, & arbor quando libuerit.

ANNOTATIONES.

62. *Mater, te appello.*] Tull. 1. Tuſcul. n. 106. *Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non ſinat.*

Mater, te appello, tu quæ curam ſomno ſuſpenſam levas,
Neque te mei miſeret. Surge, ſepeli natum,
Priuſquam feræ volucresque, &c.

Pro P. Sextio, n. 126. *Cùm veniret, emergebat ſubitò, cùm ſub tabulas ſubrepſerat, ut,* Mater, te appello, *dicturus videretur.* Acad. q. 2. *Quid Iliona ſomno illo? Mater, te appello. Nonne illa credit filium locutum, ut verè experrecta etiam crederet.*

Huic ego vulgum, &c.] Oſtendam ego vulgus omne tanto erroris ſopore obrutum, veluti Catienus ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat à ſtudio lucri; imò ſæpè non advertat omnia ſua perdendi periculum, dum ad ſpeciem quæſtûs fertur.

65. *Damaſippi creditor.*] Perillius, de quo mox, qui ſtultè Damaſippo verſipelli & doloſo credit ſeu ſtatuas, vaſa, domos; ſeu pecuniam his emendis: ſtultè quoque & fruſtrà operâ Nerii argentarii, & ſolertiâ Cicutæ aſtuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum bellè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet, ut debitum nunquam reddat.

69. *Scribe decem à Nerio.*] Ità Perillius Damaſippo tradens mutuò pecuniam ſuam dictare intelligendus, apud Nerium. O Damaſippe, ſcribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepiſſe à Nerio, ſive per manus Nerii, ut aiunt; ſcilicet in commentariis ſeu codicillis Nerii argentarii mei ſyngraphum & chirographum inſcribe, ad majorem crediti mei ſecuritatem.

Adde Cicutæ Nodoſi tabulas.] Adde, ſi vis, aſtutiam & nodos quibus ſcit callidus Cicuta debitores conſtringere: confice tabulas conceptis ritè & cautè verbis; uno verbo adhibe quaſlibet cautiones, ſtipulationes & obligationum inſtrumenta, velut totidem nexus & catenas: Hæc omnia profectò caſſa & vana erunt. Juvenal. Sat. 8. v. 50.

. . . *juris nodos, & legum ænigmata.*

71. *Proteus.*] Is Ægypti rex in varias ſe ſpecies transformabat, ut fabulantur, ſicque facile fugiebat quoſvis perſequentes; huic ſimilem dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiverſando, præſcribendo, creditoris actiones creditum repoſcentis improbè eluctatur.

72. *Cùm rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cùm jure perſequeris debitorem ſceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuaſque vanas ſolicitudines affatim & impensè deridet. Alia pridem erat lectio, *cùm rapies in jura malis ridentem alienis:* quam quidem utpote clariorem expreſſi in interpretatione meâ. Placuit verò ſubinde eruditis dictionem & ſenſum rimari ſubtiliorem, & aſſerere expectatam hîc ab Horatio ſententiam ex Homeri Odyſſ. 20. ſub finem, ut *alienis videre malis*, id eſt, *maxillis*, ſit effuſe cachinnari, ſoluto riſu, propriis malis ſeu maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quemadmodum rei alienæ ac mutuo ſumptæ minùs parcitur quàm propriæ. Locus Homeri eſt, μνησῆσι δ' Παλλὰς Ἀθήνη ἄσβεστον γέλον ὦρσε . . . οἱ δ' γναθμοῖσι γελῶων ἀλλοτρίοισιν: *procis autem Pallas immoderatum riſum movit . . . illi verò maxillis ridebant alienis.*

73. *Fiet aper, modò avis, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Ægyptiorum, de quo

Si insipientiæ est bonâ dispergere, contrarium verò facere, sapientiæ; fidem habe mihi, longè insamor est Perilli mensscribi jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicunque improbâ bonorum, vel pecuniæ cupiditate afficitur; quicunque luxuriâ vel mœstâ superstitione aliove animi morbo exæstuat, togam aptet, meque auscultet velim. Appropinquate istuc, atque ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longè maxima pars ellebori danda est avaris: At ignoro num ratio illis destinet Anticyram totam. Staberii hæredes legatam sibi summam insculpsêre tumulo: quod nisi fecissent, debebant populo dare centum paria gladiatorum, & convivium, ad libitum Arrii; tantum etiam tritici quantum colligit Africa. Præterea voluerat ascribi: *Seu malè*

Si malè rem gerere insani est: contrà, benè sani:
Putidius multò cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis quod tu nunquam rescribere possis. [646]
Audire, atque togam jubeo componere; quisquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore:
Quisquis luxuriâ tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet. Huc propiùs me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est ellebori multò pars maxima avaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Hæredes Staberî summam incidêre sepulchro.
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio
Arrî: [647]
Frumenti quantum metit Africa. Sive ego prave,

ANNOTATIONES.

Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem, aliàs unguenta supra caput gestabant, principatûs insignia; tum ad ornatum suum, cùm ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sanè manavit fabula de mutabilitate & multiplici variâque transformatione Protei.

75. *Perilli.*] Creditoris, non tabellionis, ut vult Torrentius: refragatur enim sensus. Minùs quippè tabellionis, at certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quòd tu nunquam rescribere possis.*] Tibi mutuum præbentis adeóque dictantis syngraphum acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porrò quia obligatio fiebat scripturâ, hinc *scribere* significat mutuò sumere: proindeque *rescribere* est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm.

Illud argentum mihi jube rescribi.

77. *Togam jubeo componere.*] Nè defluens illa vos interturbet dum me attendetis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febri corpus, ità mens vitiis æstuat. S. Ambr. in Luc. c. 4. *Vomitoriis criminum fobribus caro nostra languebat, & dum earum cupiditatum immodicis æstuabat illuvies. Nec minorem febrem amoris esse dixerim quàm caloris. Itaque ille animum, hæc corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est; febris nostra libido est; febris nostra luxuria est; febris nostra ambitio est; febris nostra iracundia est.*

82. *Danda est ellebori pars maxima avaris.*] Ad medendum insaniæ illorum maximæ. Plin. lib. 25. cap. 5. *Nigrum elleborum medetur paralyticis insanientibus . . . . trahit alvum, & bilem, pituitasque.*

83. *Anticyram.*] Insulam ellebori feraciſſimam. Vide Epist. ad Pis. v. 300. Annot. Plin. mox cit. *Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitiali morbo constat liberatum ea medicamento apud Anticyram. Ibi enim tutissimè sumitur, &c.* Pers. Sat. 4. v. 16.

. . . . *Anticyras melior sorbere meratas.*

84. *Hæredes Staberi, &c.*] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insania. Staberius opes ità deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adeóque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus contestantur ingentes divitias hæredibus à se relictas.

85. *Ni sic fecissent.*] Apponit damnationem & pœnas, quo hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86. *Epulum, arbitrio Arrii.*] Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arrî hominis valdè sumptuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit à Vatinio, cur *in epulo Q. Arrii stratus, seu, cum togâ pullâ accubuisset . . .* subditque: *ità illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, &c.* & paulò pòst: *ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras.*

87. *Frumenti quantum metit Africa.*] Hanc frumento abundare jam dictum lib. 1. Od. 1. v. 10. jam verò dicendum, ex hac magnam annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licèt è Siciliâ & Sardiniâ frumenti plurimum

Seu

Seu rectè hoc volui, nè ſis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum voluiſſe: quid ergò 89
Senſit, cùm ſummam patrimonî inſculpere ſaxo
Hæredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, & cavit nihil acriùs: ut ſi
Fortè minùs locuples uno quadrante periret,
Ipſe videretur ſibi nequior: omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina, humanaque, pulchris [648]
Divitiis parent; quas qui conſtruxerit, ille 96
Clarus erit, fortis, juſtus, ſapiens etiam, & rex,
Et quidquid volet; hoc veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid ſimile iſti
Græcus Ariſtippus? qui ſervos projicere aurum
In mediâ juſſit Libyâ, quia tardius irent 101
Propter onus ſegnes. Uter eſt inſanior horum?
Nil agit exemplum litem quòd lite reſolvit.

ſeu benè illud ego juſſi, nè ſis mihi cenſor. Exiſtimo ſapienter hoc à Staberio juſſum. DAMAS. *Quid igitur voluit quando pecuniæ legatæ ſummam juſſit ſepulchro ab hæredibus incidi?* STERTIN. Nempè *quandiu in vivis fuit, cenſuit pauperiatem ſummum eſſe malum; nihilque magis* ille *fugit* quàm eam: *nè ſi fortaſſe obiiſſet minus dives uno quadrante, ipſe ſibi inimicus fuiſſe exiſtimaretur. Enimverò præclaris opibus obediunt univerſa, probitas, exiſtimatio, gloria, divina, atque humana; quiſquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, ſtrenuus, juſtus; prudens quoque, nec non rex, & quodcunque liberit.* Itaque ille ſibi *pollicitus eſt hoc magno honori futurum tanquam à virtute profectum. Quid ſimile*

huic egit Græcus Ariſtippus: qui famulis imperavit, in mediâ Libyâ aurum abjicere, ò quòd tardiùs progrederentur ob onus graves? Uter horum magis deſipit? DAM. *Nihil prodeſt exemplum quod controverſiam controverſiâ dirimit.*

ANNOTATIONES.

tolligerent, tamen Ægyptus & Africa præſertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de re ruſt. lib. 2. *Manus movere maluerunt in theatro ac circo quàm in ſegetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis advehat, quo ſaturi fuimus ex Africâ & Sardiniâ, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 12. *Olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabantur; neque nunc infœcunditate laboratur; ſed Africam potius & Ægyptum exercemus, navibuſque & caſibus vita populi Rom. permiſſa eſt.* Apud Claudian. de bello Gildonis, Roma ſic loquens inducitur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedêre;
Ut dominam plebem belliatoremque Senatum
Claſſibus æſtivis alerent; geminoque viciſſim
Littore diverſi complerent horrea venti:
Stabat certa ſalus, Memphis ſi fortè negaret,
Penſabam Pharium Gætulis meſſibus annum.
Frugiferas certare rates, latéque videbam
Punica Niliacis concurrere carbaſa velis.

Sive ego prævè, &c.] Hoc referunt ad Damaſippum nonnulli, certè perperàm: meliùs alii ad Staberium.

88. *Nè ſis patruus mihi.*] Noli me reprehendere, ut ſolet ultrò patruus nepotes. Vide lib. 4. Od. 12.

Credo Hoc Staberî prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

89. *Prudentem animum voluiſſe.*] Alii legunt *prudentem animum volviſſe*, & explicant, *provideſſe*, ſagaciter, nec abſurdè.

94. *Videretur ſibi nequior.*] Utpote qui non caviſſet ingens malum, cùm poſſet; nec bona tot ſibi procuràſſet ex opibus manantia.

98. *Hoc veluti virtute paratum, &c.*] Hinc igitur tantâ curâ divitias congeſſit ac ſervavit, quòd ex his ſibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi & præſtantiſſimi, ut quidem exiſtimabat fatuè. Juven. Sat. 14. v. 136.

Cùm furor haud dubius, cum ſit manifeſta phrenefis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

99. *Quid ſimile iſti Græcus, &c.*] Sic variæ ſunt inſaniæ genera. Staberius inſaniebat pecuniæ amore: contrà deſipit Ariſtippus nimio ejus contemptu: quippe qui neceſſarium abjiciat viaticum, futili prorsùs ratione.

100. *Ariſtippus.*] Is genere Cyrenæicus, Athenas venit Socratem auditurus; ſectæ Cyrenaïcæ auctor fuit: primus Socraticorum inſtitutionis mercedem exegit. Geſtabat ejus famulus in itinere pecuniam; & cum onere ſe preſſum quæſtus eſſet: Effunde quod nimis eſt, inquit Ariſtippus; & fer quod potes. Laërt. ex Bione, Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porrò quod *Græcus* appelletur hîc, ratio varia affertur: vel quod Græcè philoſophatus ſit; vel quod Socratis audiendi causâ Athenis commoratus ſit; vel quod eſſet ex inſulâ Therâ, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.*] An Staberius, an Ariſtippus.

103. *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obſcurum ex obſcuro minimè eluceſcit.

Si quis emat citharas, emptas que unum in locum *dejerat nec peritus citharæ* palsandæ *aut ullius muſicæ: Si ſcalpra & formas* congerat qui *non eſt ſutor:* aut *vela nautica qui à mercaturâ abhorret: inſanus & vecors ab omnibus jure appelletur.*

At enim *quid bis differt* ille *qui aurum & nummos accumulat, ignorans* bene *uti comparatis, ac timens* illa *contingere quaſi rem ſacram? Si quiſpiam jacens continuò excubet prope magnum tritici cumulum,* armatus *ingenti fuſte; nec inde famelicus audeat granum accipere* licet *dominus, imò parcens* illi *alat ſe oleribus acerbis: ſi conditis in cellâ Chii & Falerni vetuſti cadis mille, (parum eſt, imò trecentis millibus) acre bibat acetum: Quin etiam ſi in ſtramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minùs, cui in arculâ putreſcat ſtragulum veſtimentum, lumbricorum & vermiculorum cibus: is videlicet non multis cenſeatur deſipere, quoniam hominum pars maxima ſimili vitio laborat.* Vah, *ſenex nummis inviſe,* an *ea ſervas, ut filius vel etiam libertus hæres abſumat; an ne egeas? etenim quam minimum ex acervo diminuet quæque dies,*

Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli: 105
Si ſcalpra & formas non ſutor, nautica vela [649]
Averſus mercaturis; delirus & amens
Undique dicatur meritò. Quid diſcrepat iſtis
Qui nummos aurumque recondit, neſcius uti
Compoſitis, metuenſque velut contingere ſacrum? 110
Si quis ad ingentem frumenti ſemper acervum
Porrectus vigilet cum longo fuſtè, neque illinc
Audeat eſuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus veſcatur amaris:
Si poſitis intùs Chii veteriſque Falerni 115
Mille cadis; (nihil eſt, tercentum millibus) acre
Potet acetum: age, ſi & ſtramentis incubet, unde
Octoginta annos natus, cui ſtragula veſtis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putreſcat in arcâ:
Nimirùm inſanus paucis videatur, eò quòd 120
Maxima pars hominum morbò jactatur eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Diis inimice ſenex cuſtodis, nè tibi deſit?
Quantulum enim ſummæ curtabit quiſque dierum,
Ungere ſi caules oleo meliore, caputque [650]
Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare 126
Si quidvis ſatis eſt, perjuras, ſurripis, aufers
Undique? Tun' ſanus? Populum ſi cædere ſaxis
Incipias ſervoſque tuos, quos ære parâris;
Inſanum te omnes pueri clamentque puellæ. 130

etiamſi meliore oleo perfundere inceperis braſſicas, & caput impexum ac porrigine immundum? Quòd ſi quidlibet parvum *ſufficere* dicas, *cur violas fidem, cur depradaris ac furaris undequaque? an tu ſapis? Si lapidibus petas populum aut famulos pecuniâ emptos, inſanire te dicent pueri ſenſi & puellæ.*

ANNOTATIONES.

104. *Si quis emat citharas, &c.*] Congloba-tis exemplis explicatur avari inſania. Qui pecunias quæ ſunt ad uſum, & χρήματα proinde Græcis dicuntur, magno ſtudio congerit, nec iis utitur; prorsùs eſt ſimilis homini citharas comparanti quas pulſare neſcit, &c.

106. *Scalpra & formas.*] Inſtrumenta ſutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.*] Vel ſilveſtribus oleribus, quæ hortenſibus ſunt amariora; vel malè conditis, & hinc inſipidis & acerbis.

115. *Chii,*] Vini exquiſiti ex inſula Chio. lib. 3. Od. 19. v. 5. *Falerni,* lib. 1. Od. 20.

117. *Acetum,*] Vinum acéſcens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet,] Strato vili ac duro, cùm habeat molliores ſtragulas, periſtromata, &c.

123. *Diis inimice.*] Dant enim Dii utilia hominibus, non ut recondant, ſed ut ad uſum promant; at avarus adeò metuit ne ſibi aliquando quod opus eſt deſit, ut ſemper deſit, cùm iis quæ adſunt non utatur.

125. *Ungere ſi caules,*] Si victu paulò meliore ac lautiore utaris. Vide lib. 1. Sat. 6. ſub finem.

126. *Porrigine.*] E ſordibus & incuriâ pectendi capitis oritur porrigo, quo virio caput furfuribus velut farinâ obſitum in ſquamulas quaſdam reſolvitur.

Cùm

Cùm laqueo uxorem interimis, matremque veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Oreſtes.
An tu reris eum occisâ inſanîſſe parente,
Ac non antè malis dementem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quò eſt habitus malè tutæ mentis Oreſtes,
Nil ſanè fecit quod tu reprehendere poſſis.
Non Pyladem ferro violare auſuſve ſororem
Electram: tantùm maledicit utrique, vocando [651]
Hanc furiam, hunc aliud, juſſit quòd ſplendida bilis.
Pauper Opimius argenti poſiti intus & auri,
Qui Vejentanum feſtis potare diebus
Campanâ ſolitus trullâ, vappamque profeſtis;
Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus, ut hæres
Jam circum loculos &. claves lætus ovanſque
Curreret. Hunc medicus multum celer atque fidelis
Excitat hoc pacto, menſam poni jubet, atque
Effundi ſaccos nummorum: accedere plures
Ad numerandum: hominem ſic erigit: addit & illud:
Ni tua cuſtodis, avidus jam hæc auferet hæres.

Quando reſte conjugem, vel taxeo matrem occidis, an mente ſanâ es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; ſicut Oreſtes furioſus interemit parentem. Nunquid putas eum in furorem actum poſt matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priuſquam acutam ſecurim calefecerit in faucibus parentis? imò ex quo tempore Oreſtes dicitur inſaniiſſe, certè nihil commiſit quòd tu damnare queas. Nec Pyladem neceſororem Electram gladio petiit, ambos dicteriis duntaxat inceſſit, hanc vocans furiam, illum autem aliud, quod micans bilis ſuggeſſit. Opimius indigens auro & argento domi reconditis, qui poculo fictili è Campanâ bibere Vejentanum conſueverat feſtos diebus, vappam autem nefaſtis, olim oppreſſus eſt veterno maximo; adeò ut hæres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam & claves. At hunc medicus fidus & velox expergefecit iſtâ ratione, menſam admoveri imperavit, effundique ſaccos nummorum, ac plures accingi ad ſupputandum. Ità virum excitavit, adjungens hæc etiam verba; niſi tua defendis, ea mox hæres inhians aſportabit.

ANNOTATIONES.

131. *Cùm laqueo uxorem, &c.*] Carpit Horatius quoſdam ſceleratos ſui temporis, quales Scæva, de quo hujus lib. Sat. 1. v. 53. & Nerius, de quo Perſ. Sat. 2. v. 14.

Nerio jam tertia ducitur uxor.

Hic nempe, ut dotibus potiretur, uxores necabat, ille matri vitam eripiebat, ut hæreditatem adiret, vel ne diutiùs aleret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.*] Non in urbe Græcâ, ſed Romæ.

133. *Nec ferro.*] Sed veneno. Sarcaſmus, cit. Sat. 1. hujus lib.

Oreſtes.] Hic matrem Clytemneſtram permit ulturus patrem Agamemnonem ab eâ interfectum. Vide Sophocl. Electram: Euripid Oreſtem. Senec. Agamemnonem.

135. *Antè dementem.*] Quocirca tu, Scæva, Oreſte nequior & inſanior.

Actum furiis.] Virgil. Æn. 4. v. 471.

. . . *Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes*
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cùm fugit, ultriceſque ſedent in limine Diræ.

139. *Pyladem.*] Amicum. Vid. Cic. de amic. n. 24. Porrò ſingularis Oreſtem inter & Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de finib. 2 n. 84. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledicit utrique.*] Aliter paulò Euripides. Sed Poëtis licet adjuncta rei immutare, & comminiſci nova; ut dicitur in Epiſt. ad Piſ.

141. *Aliud juſſit quod ſplendida bilis.*] Aliud convicium, quod ſuggerebat iracundia, ſeu furor è flavâ bili. Alii atram bilem interpretantur. Perſ. Sat. 3. v. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.*] Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino & marmori. Hic *pauper* dicitur ob ſordidam avaritiam, cui deeſt tam quod habet quàm quod non habet, ut habet adagium

143. *Vejentanum.*] Vinum inſipidum & vile è Vejentano Hetruriæ agro, meminit Perſ. Sat. 5. v. 157.

. . . . *Vejentanumque rubellum*
Exhalet vapidâ læſum pice ſeſſilis obba.

Feſtis diebus.] Quibus tamen lætitiæ causâ vinum optimum debet poni.

144. *Campanâ trullâ.*] Vaſe fictili è Campaniâ.

Vappam.] Corruptum vinum lib. 1. Sat. 3.

146. *Claves.*] Ad arcas aperiendas, auferendoſque nummos Opimii.

Me ſcilicet vivente? exclamat æger. *Ergò ut vitam retineas*, inquit medicus, *expergiſcere; iſtud cura. Quid præcipis? Venæ te imbecillum deſtituent, niſi alimenta & fulcrum validum adhibeantur labenti ſtomacho. Quid moraris? age: accipe hanc pultem oryzæ. Quanti conſtat? Vili. Quanti, inquam? Octo aſſibus. Eheu, quid intereſt, utrum moriar ægritudine, an furtis & rapinis?* DAMASIP. *Quis ergò tandem ſapit?* STERTIN. *Is qui non vecors.* DAMASIP. *Quid avarus?* STERTIN. *Fatuus eſt & demens.* DAMASIP. *Ecquid? Si aliquis non avarus ſit, an proinde ſapiens?* STERTIN. *Nequaquam.* DAMASIP. *Quare, ô Stoice?* STERTIN. *Explicabo. Ægrotus iſte non eſt cardiacus: (crede tibi Craterum loqui) an ergò benè valet, atque exurget? Minimè, inquiet? nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non eſt perjurus nec ſordidè parcus. Ille ſuem mactet benignis Laribus. Atqui eſt ambitioſus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim intereſt, utrum bona tua projicias in barathrum, an acquiſitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri cenſu locuples duo prædia duobus filiis Canuſi*

Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age. Quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti. 154
Tu ceſſas? agedũ: ſume hoc priſanariũ oryzæ. [652]
Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergò? Octo aſſibus. Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereamne rapinis?
Quiſnam igitur ſanus? Qui non ſtultus. Quid avarus?
Stultus & inſanus. Quid? ſi quis non ſit avarus:
Continuò ſanus? Minimè. Cur Stoïce? Dicam,
Non eſt cardiacus (Craterum dixiſſe putato) 161
Hic æger. Rectè eſt igitur, ſurgetque? Negabit:
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto. 163
Non eſt perjurus neque ſordidus. Immolet æquis
Hic porcum Laribus. Verùm ambitioſus & audax.
Naviget Anticyram. Quid enim differt, barathrone
Dones quidquid habes, an nunquam utare paratis? [653]
Servius Oppidius Canuſî duo prædia, dives 168

ANNOTATIONES.

152. *Men' vivo?*] Inquit expergiſcens ille è veterno, ad ſonitum pecuniæ commotæ, & ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age. Quid vis?] Sermocinatio eſt lethargici vix evigilantis, & medici lethalem ſoporem diſcutere ſatagentis.

155. *Ptiſanarium.*] Diminutivum eſt à ptiſanâ: A πτίσσειν, pinſere, decorticare, eſt πτισάνη vel πτισάνη, ptiſana, ſeu hordeum piſtum & à cortice purgatum unde fit puls optimi & ſalubris ſucci reſtaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ.] Ex oryzâ, Gall. *du ris*, Angl. Rice, fit pariter, ut ex hordei farinâ, puls ſanitati perutilis. Plin. lib. 18. cap. 7. *Inde maximè quidem oryzâ gaudent Italiæ* (Als. ut Itali) *è quâ ptiſanam conficiunt quàm reliqui mortales ex hordeo. Oryzæ quidem folia carnoſa, porro ſimilia, ſed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis.*

156. *Quanti emptæ.*] Adverte ſordes avari moribundi plus quidem etiam tum anxii de pretio remedii neceſſarii ad ſalutem, quàm de propriâ ſalute.

Octo aſſibus.] Als. octuſſibus. Galliçà monetâ circiter *deux ſols, dix deniers.*

158. *Quiſnam igitur ſanus?*] Damaſippus loquitur cùm Stertinio.

161. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus: laborans eo morbo, quem Græci καρδιαλγίαν nuncupant; Gall. *mal d'eſtomac.*

Craterum.] Illuſtrem medicum tempore Auguſti. Eum laudat Perſius Sat. 3. v. 65. nec non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis Hic porcum Laribus.*] Laribus diis domeſticis creditam hominum curam veteres exiſtimabant. Hinc iis ſacrificabant ſive ut à vitiis ac malis eſſent liberi eorum præſidio; ſive pro collatâ ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebant ad depulſionem inſaniæ, quæ Græcis μανία. *Porcum* titu propriè Laribus immolari, patet ex Od. 23. lib. 2.

166. *Naviget Anticyram.*] Elleborum ſcilicet ibi quæſiturus, ad expurgandam inſaniam qua laborat. Vide ſupra.

Barathro.] Ventri admodum voraci. Quidam explicant, ambitioni, quæ eſt veluti guges. Propriè *barathrum* locus erat Athenis profundiſſimus, in quem demittebantur noxii & capite damnati. Senſus Horatii eſt; quid differt utrum prodigalitate an avaritiâ pecces, & ad inſaniam ruas?

168. *Servius Oppidius.*] Rem illuſtrat exemplo patris prudentiſſimi filios duos à diversâ inſaniæ ſpecie deterrentis.

Canuſî.] Hæc urbs eſt Apuliæ, de quâ lib. 1. Sat. 5.

Anti-

Antiquo ſenſu, natis divîſſe duobus
Fertur, & hoc moriens pueris dixiſſe vocatis
Ad lectum: Poſtquam te talos, Aule, nuceſque
Ferre ſinu laxo, donare, & ludere vidi;
Te Tiberi numerare, cavis abſcondere triſtem;
Extimui, ne vos ageret veſania diſcors:
Tu Nomentanum, tu nè ſequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave nè minuas, tu nè majus facias id
Quod ſatis eſſe putat pater, & natura coërcet.
Prætereà nè vos titillet gloria, Jure-
Jurando obſtringam ambo: uter Ædilis fuerit
vel
Veſtrûm Prætor; is inteſtabilis & ſacer eſto.
In cicere, atque fabâ, bona tu perdaſque lupinis,
Latus ut in circo ſpatiere, aut æneus ut ſtes:
Nudus agris, nudus nummis inſanè paternis?

partitus eſſe narratur; moribundus autem vocaſſe liberos ad cubile, & ſic allocutus: Ex quo te, Aule, perſpexi talos ac nuces aperto ſinu portare, nec non largiri atque ludere: Te verò, Tiberi, mœſtum ſupputare, & in cavis occultare: veritus equidem ſum nè vecordia diſpar vos teneret: nè tu Nomentanum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos penates ambos obſecro, tu nè dilapides, tu nè angeas id quod pater ſufficiens arbitratur, ac natura definit. Inſuper utrumque ſacramento obligabo, ne vos capiat bonorum cupiditas: uter veſtrûm Ædilis aut Prætor fuerit, is teſtimonii expers & execrandus eſto. Nempè *ut in circo magnificè incedas, vel ſtes ex ære conflatus, tu ſtulte opes in cicere & fabâ & lupinis effundas. Ac prædiis & pecuniis à patre acceptis ſpoliare?*

[6 4]

ANNOTATIONES.

169. *Diviſſe.*] Diviſiſſe ſyncope.

171. *Aule.*] Fili mi.

Talos.] Nè teſſaras luſorias, Gall. *dez*, accipè Lector, ſed ocellatos. His enim non item illis luſitabant pueri. Suet. Oct. cap. 83. *Animi laxandi cauſa, modò piſcabatur hamo: modò talis aut ocellatis, nucibuſque ludebat cum pueris minutis*, ubi *oſſiculis* alii, alii *oſcillis* legunt; alii etiam *ocellatis nucibus*, id eſt, in oculi figuram compoſitis.

172. *Ferre ſinu laxo.*] Abſque magnâ curâ, negligenter.

173. *Tiberi,*] Alter hic eſt Servii Oppidii filius.

174. *Veſania diſcors.*] In pueris nempè elucebant mores, jam ſtudia micabant. Aulus propendebat in prodigalitatem. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profuſione & luxuriâ famoſum: de eo lib. 1. Sat. 8.

Cicutam.] Fœneratorem avaritiæ ſordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirùm illa paucis contenta dumtaxat requirit quod ſufficiat.

179. *Nè vos titillet gloria.*] Nè vos ambitione luci & teneri contingat: nè ambiatis ullum magiſtratum, Præturam, &c.

181. *Inteſtabilis.*] Adempto jure teſtimonii dicendi & condendi teſtamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 9. & lib. 15. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.*] Ejuſmodi nempè donaria & congiaria faciebant demulcendæ & captandæ plebis gratiâ, qui ad magiſtratus ſibi viam munire ſtudebant: ſpargebant in vulgus legumina quæ magni tum æſtimabantur à populo nondum locuplete & ſuperbiente. Plin. lib. 18. cap. 12. varia cicerum genera affert: ejuſdem verò capitis initio ità ſcribit: *Inter legumina maximus bonos fabæ: quippe ex quâ tentatus ſit etiam panis*, cap. 14. *lupino*, inquit, *uſus eſt proximus: cum ſit & homini, & quadrupedum generi ungulas habenti communis:* & poſteà: *maceratum calidâ aquâ homini quoque in cibo eſt.*

183. *Latus ut in circo*, &c.] Ut in circo magnificè & gloriosè ambules, cùm Ædilis ex more ludos Florales procurabis; tumquè munera etiam plebi diſpergas, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magiſtratus capeſſendos. Perſ. Sat. 5. v. 177.

. . . . *cicer ingere largè*
Rixanti populo, noſtra ut Floralia poſſint
Aprici meminiſſe ſenes.

Æneus ut ſtes.] Ut erigatur tibi ſtatua ex ære.

184. *Nudus agris*, &c.] Plures certè bona ſua profuderunt in miſſilibus & donariis; & Milo quidem tria dicitur patrimonia conſumpſiſſe auram venando populares congiariis.

Scilicet

Nimirùm ut Plauſus quos accipit Agrippa, tu quoque accipias, quaſi vafra vulpes generoſum leonem æmulata? O Atrida, quare probibes nè quiſpiam curet ſepeliendum Ajacem? AGAMEMNON. Quia *rex ſum.* STERTIN. *Ego unus è plebe nihil ampliùs interrogo.* AGAMEM. Quin *& rem juſtam jubeo. Quod ſi quis me iniquum judicat, huic per me licet impunè loqui quicquid cenſet.* STERT. *O regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnatâ Trojâ claſſem reducas incolumem. Igitur interrogare, ſtatimque reſponſum dare permittis?* AGAMEM. *Permitto.* STERTIN. *Quare Ajax Heros poſt Achillem maximus computreſcit, Græcis toties liberatis inclytus? An ut lætetur populus priami,* ipſeque *Priamus,* quod ille maneat *inſepultus, per quem tot adoleſcentes patriâ ſepulturâ privati ſunt?* AGAMEM. Imò quod *mille oves furens trucidavit, vociferans; mactare ſe præclarum Ulyſſem, ac Menelaum, atque ipſum me.* STERT. *At at, quando tu* in *Aulide*

Scilicet ut plauſus, quos fert Agrippa, feras tu,
Aſtuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Nè quis humâſſe velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
Rex ſum. Nil ultrà quæro plebeius. Et æquam [655]
Rem imperito: ac ſi cui videor non juſtus, inulto
Dicere quæ ſentit permitto. Maxime regum,
Dii tibi dent captâ claſſem deducere Trojâ.
Ergò conſulere, & mox reſpondere licebit?
Conſule. Cur Ajax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſervatis clarus Achivis;
Gaudeat ut populus Priami Priamuſque inhumato,
Per quem tot juvenes patrio caruêre ſepulchro?
Mille ovium inſanus morti dedit, inclytum Ulyſſé
Et Menelaum unà mecum ſe occidere clamans.
Tum cùm pro vitulâ ſtatuis dulcem Aulide natam [656]

ANNOTATIONES.

185. *Agrippa.*] Auguſti gener, populo item dilectiſſimus: de eò lib. 1. Od. 6.

186. *Aſtuta ingenuum, &c.*] Tu puſillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æſopi Fabulam de Vulpe, ſeu Aſino Cumano leoninis exuviis induto.

187. *Ni quis humâſſe velit, &c.*] Novus Dialogus, quo ambitioſos pariter inſanire demonſtratur; aſſeriturque id quod eſt ſuprà, v. 45. *Hæc magnos formula reges tenet.* Itaque Stertinius ſeu plebeius quiſpiam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut *regum maximus* appelletur, grande piaculum non dubitat perpetrare; videlicet propriam filiam ambitioni ſuæ magis immolat quàm Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem.] Telamonis filium, excepto Achille ſolo, fortiſſimum Græcorum; eorumque *inſigne propugnaculum*, atque inter cæteros *capite & latis humeris eminentiorem:* teſte Homero Iliad. 2, & 3. Vide lib. 2. Od. 4.

Vetas cur?] Ajacem propriâ manu interfectum Teucer frater ad ſepulturam efferre moliebatur; at prohibitus eſt juſſu Agamemnonis, eò quòd hoſtilem in Græcos animum ille præbuiſſet, ut mox explicabitur.

188. *Nil ultrà quæro.*] Quidam legunt, *quære*, ut continuus ſit Agamemnonis ſermo.

195. *Gaudeat ut populus Priami.*] Gaudium nempè hoſtibus Trojanis ingens paras; ex Iliad. 1.

Priamus.] Is non Trojæ ſolùm, ſed propè totius Aſiæ rex; pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50 Teſte Cic. Tuſc. 1. quorum 17 è legitimâ uxore. Hos bello Trojano fere omnes vidit ab hoſtibus occiſos: ipſe denique Trojâ captâ interemptus à Pyrrho Achillis filio.

197. *Mille ovium inſanus morti dedit, &c.*] De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulyſſe; causâ verò cecidit: unde irâ & furore percitus in Græcos, ulciſci putans, pecudes benè multas trucidavit. Demùm ad mentem reverſus facinoris pudore ſemet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. flagel. Ovid. Metam. 13, &c.

Mille ovium.] De hâc loquendi formulâ, *Mille hominum, &c.* Gell. lib. 1. cap 16. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 5.

198. *Menelaum.*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem; cujus uxor Helena à Paride rapta, Trojæ incendio flammas ſuppeditavit.

Unà mecum ſe occidere clamans.] Arietem nempè grandiorem ac boves occidens Ajax arbitrabatur ſe mactare Agamemnonem, Ulyſſem, Menelaum: & ſcommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. 14.

Hic bove percuſſo mugire Agamemnona credit.

199. *Tu cum pro vitula, &c.*] Vide Euripid. Iphigen in Aulide. Virgil. Æn. 2. v. 116.

Sanguine placâſti ventos & virgine cæſa.

Porrò totam hanc fabulam confinxerunt Poëtæ ex Hiſtoriâ Jephtæ, lib. Judic. c. 11. Item ex ſacrificio Abrahæ, Geneſ. c. 22. Præclarè Cicero l. 3. n. 95. *Quid Agamemnon, cum devo-*

Antè

Ante aras, ſpargiſque molâ caput, improbè, ſalsâ:
Rectum animi ſervas? Quorſum? Inſanus quid enim Ajax
Fecit, cùm ſtravit ferro pecus? abſtinuit vim
Uxore, & nato: mala multa precatus Atridis;
Non ille aut Teucrum, aut ipſum violavit Ulyſſem.
Verùm ego, ut hærentes adverſo littore naves
Eriperem, prudens placavi ſanguine divos.
Nempè tuo, furioſe. Meo, ſed non furioſus.
Qui ſpecies alias veris, ſceleriſque tumultu [657]
Permiſtas capiet, commotus habebitur; atque
Stultitiâne erret, nihilum diſtabit an irâ.
Ajax immeritos dum occidit, deſipit, agnos?
Cùm prudens ſcelus ob titulos admittis inanes,

filiam dilectam loco juvencæ altaribus admoves, caputque, molâ ſalſâ, ſcelerate, conſpergis, num tenes judicii æquitatem? AGAM. *Quid* loqueris? STERT. *Enimverò quid peccavit Ajax furioſus, quando pecudes enſe jugulavit? haud conjugem & filium læſit, diras* quidem *in filios Atrei jactavit:* at *nec Teucrum nec ipſum Ulyſſem percuſſit.* AGAM. *Atqui ut abſtraherem naves iniquo littore detentas, ego vi è numine placavi ſanguine.* STERT. *Tuo videlicet, inſane?* AGAM. *Meo,* inquam, *ſed minimè inſanus.* STERT. Verùm *qui ſpeciebus falſis & ſcelere confuſis conſpurcatiſque ducitur, certe furioſus cenſeri debet: nec intereſt utrum per inſaniam an per iram pecces.* Nunquid *Ajax inſanis, cùm agnos perimit innocentes?* an tu *mente ſana es; quando ſponte crimen perpetras ob*

ANNOTATIONES.

viſſet Dianæ quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno: (obſerva, Lector, Hiſtoriæ varietatem ſeu variam narrationem) *immolavit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem anno natum pulchrius? Promiſſum potiùs non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergò & promiſſa non facienda nonnunquam.* Sic profectò & Jephthe culpatur, tum quòd vovit ſtultè, tum quòd putavit ſtultum votum adimplendum eſſe.

Statuis dulcem Aulide natam Ante aras.] Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur claſſis Græcorum, ſuſpenſis ventis, & graſſante peſtilentiâ, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interfectum. Quâ de re conſulti vates, reſponderunt placandos eſſe Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filiâ. Itaque ſacrificio peracto Græci proſperam navigationem habuerunt, Trojamque exciderunt. Euripid. cit. Ovid. Metam. 12. Alii aliter. Vide Cic. ante cit. Offic. 3.

200. *Spargiſque molâ caput, &c.*] Ex ſolemni ritu ſacrificorum; qui quidem talis erat: 1. Inter cornua victimæ deponebant molam ex farre molito & ſale; unde facta vox *immolare.* Vide lib. 3. Od. 23. ubi *farre pio & ſaliente micâ.* 2. In caput hoſtiæ effundebatur vinum; è quo priùs tum Sacerdos tum aſtantes deguſtare ſeu delibare ſolebant: hincque dicta libatio. 3. Ipſe manu ſetas avellebat inter hoſtiæ cornua: atque in ignem, velut prima libamina projiciebat. 4. Victimarius mandabat hoſtiam cædere ac jugulare. 5. Aruſpex cultro ferreo viſcera explorabat, an perlitatum foret. 6. Miniſtri è ſingulis viſceribus ac membris certas partes exſecabant, farinâque involutas & in calathis compoſitas ſacrificanti offerebant; hic verò aris imponebat, accenſoque foculo cremabat. 7. Epulas inſtruebant, circum aras ſaltabant, choreas ducebant, hymnos Diis concinebant.

203. *Uxore.*] Tecmeſsâ. *nato,* Euryſace. *Atridis,* Agamemnone & Menelao.

204. *Teucrum.*] Fratrem ſuum.

Ulyſſem.] Cui tamen Ajax iratus maximè.

208. *Qui ſpecies alias veris, &c.*] Urget Stertinius, quaſi diceret: imò furioſus es ac demens, quippe falſis rerum ſpeciebus illuſus, atque (ut ait Tull. Tuſc. 5. n. 98.) *mentem habes imbutam pravitatis erroribus.* Quòd ſi *animo ſtares,* ſi *commotus* non eſſes, veras utique ſpecies habuiſſes, *rectum animi ſervâſſes,* atque adeò intellexiſſes hominis cædem haud placere numinibus, à quibus vita nobis tribuitur; neque vanâ honoris cupiditate deceptus crimen infandum ſpeciosâ religionis umbrâ velatum ſtultè admiſiſſes. Certe ſana mens *cauſas rerum & conſecutiones videt.* Cic. de finibus 2. n. 45.

212. *Ob titulos inanes.*] Vanæ gloriæ, ſummi Græcorum imperii, ambitioſi nominis ſtudio, ut toties Græciæ exercitûs imperator dicatis. Vide Il. 2. ſub finem: ubi numerantur & nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui verò iſti; Achilles Myrmidonum, Ulyſſes Ithacenſium, Thoas Ætolorum, Idomeneus Cretenſium, Tlepolemus Rhodiorum, Philoctetes Melibœorum, Ajax Telamonius Salaminiorum, Ajax Oileus Locrenſium, Mneſtheus Athenienſium, Neſtor Pyliorum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoniorum, Agapenor Arcadiorum, &c. Quibus omnibus, id eſt, navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem millibus centum & viginti præerat Agamemnon Mycenenſium rex.

Stas

vanam gloriam? utrum culpâ caret animus dum superbit? Age verò, si quis agnam lecticâ circumferre gaudeat: ac velut filiæ vestes, aurum, famulas tribuat: puellam vel puellulam nominet: atque viro generoso conjugem dare velit: isti Prætor edicto omnem auferat potestatem; curaque sit penes cognatos sapientes. Quid si aliquis filiam loco agnæ mutæ addicit morti? an mente constat? Nequaquam affirmes. Itaque ubi est iniqua fatuitas, ibi summa est insania. Qui improbus, erit pariter insanus. Quisquis præclaræ existimationis avidus fuerit, hunc attonitum fecit Bellona sanguivolenta. STERT. ad DAMAS. *Jam verò mecum excute luxuriam & Nomentanum, quippe ratio probabit luxuriosos desipere & furere. Iste ubi à patre accepit mille talenta,*

Stas animo? & purum est, vitio tibi cùm tumidum est cor?
Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,
Huic vestem ut nautæ, paret ancillas, paret aurum,
Pusam aut pusillam appellet, fortique marito [658]
Destinet uxorem: interdicto huic omne adimat jus
Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid, si quis natam pro mutâ devovet agnâ;
Integer est animi? Nè dixeris. Ergò ubi prava
Stultitia, hîc summa est insania. Qui sceleratus,
Et furiosus erit. Quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam & Nomentanum arripe mecum:
Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimonî mille talenta,

ANNOTATIONES.

213. *Stas animo.*] An non tua mens de suâ sede mota ac dejecta est? cùm enim stat illa, rectè sentit, rectè agit.

Purum est, vitio tibi cum tumidum est cor?] Alii sic interpungunt: *purum est vitio, tibi cum tumidum est cor:* certè bonus utrobique sensus.

214. *Si quis lecticâ, &c.*] Aliud argumentum à simili. Porrò nè cui ea similitudo videatur futilis aut insulsa, legat lib. 2. Reg. cap. 12. ubi Nathan Prophetа ex pari similitudine Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia.* Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirùm Imperator ille equo suo, *præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præter & purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam & supellectilem dedit, quo lautiùs nomine ejus invitati acciperentur: Consulatum quoque traditur destinasse.* Quid verò Xerxes Platano arbori donans aureum monile, assiduumque satellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? Herodot. lib. 7. Vide Annot. lib. 2. Od. 15. v. 4.

216. *Pusam aut pusillam.*] Pusus & pusa, undè pusilla & pusio, idem significant quod puer & puella: Varro 6. de Ling. Lat. Alii legunt *pupam & pupillam.*

217. *Interdicto huic omne adimat jus Prætor.*] Huic homini tanquam malè sano Prætor interdicat omni jure administrandi bona sua.

218. *Abeat tutela.*] Bonorum illius administratio seu procuratio transferatur & committatur propinquis. Lex. 12. tab. Ita statuebat: *si furiosus existit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque ejus potestas esto.*

219. *Quid si quis natam, &c.*] Quid ergò Agamemnon morti addicens filiam, & aris devovens, num integrâ mente est?

221. *Qui sceleratus Et furiosus erit.*] Non ablodit quod legitur apud Isai. cap. 35. *Via sancta vocabitur & directa, ita ut stulti non errent per eam.*

222. *Vitreæ famæ.*] Vel fragilis; vel splendens, instar vitri.

223. *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ gloriæ plus æquo avidum & stultè appetentiorem, scilicet attonitum indèque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. 4. v. 123.

. . . . . : *Ut Fanaticus æstro*
Percussus Bellonæ tuo.

Græcis ἐμβρόντητος, vesanus fulmine vel tonitru stupefactus: ἐμβροντησία, stupor, vesania.

224. *Nunc age luxuriam, &c.*] Ostendimus insanire avaros & ambitiosos; modò luxuriosos arripiamus, omnesque Nomentani similes.

Nomentanum.] Hominem profusione & luxuriâ famosum, de eo jam l. 1. Sat. 8. & l. 2. Sat. 4.

226. *Hic simul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta.] Gallicæ monetæ, *six cens mille écus:* si quidem unum quodque Talentum ad rationes nostras facit nummos sexcentos.

Edicit

Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps, [659]
Unguentarius, ac Tuſci turba impia vici,
Cum ſcurris fartor, cum Velabro omne macellum
Manè domum veniant. Quid tum? venêre frequentes. 230
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuum: & vel nunc pete, vel cras.
Accipe quid contrà juvenis reſponderit æquus.
In nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu piſces hiberno ex æquore verris: 235 [660]
Segnis ego, indignus qui tantùm poſſideam, aufer;
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Undè uxor mediâ currat de nocte vocata.
Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ

ſtatim *venire manè in ſuam domum jubet piſcatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque ſceleratam Hetruſci vici, ſcurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluèxre. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum ſinguli domi habent, tuum illud puta: ac ſeu mox, ſeu cras poſce. Audi quid ad hæc reſponſurus ſit bonus adoleſcens: In nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indutus, ut aprum ego comedam: tu piſces byeme in mari quæris mihi. Ego certè deſes haud mereor tantas opes habere. Tolle, accipe tibi decies* centena millia ſeſtertiûm: *tibi tantumdem: triplum verò tibi, per quem feſtinat conjux medio nocte accerſita. Æſopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ*

ANNOTATIONES.

227. *Pomarius.*] Qui fructus ſive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopola, lib. 1. Sat. 2. Gall. *Parfumeur.*

Tuſci turba impia vici.] Quotquot voluptatum aſſeclæ & miniſtri habitant vicum Tuſcum; qui Palatium inter & Capitolium ſitus eſt: dictus à Tuſcis incolis. Quam appellandi rationem varie quidem explicant. Var. de Ling. Lat. l. 4. Tit. Liv. l. 2. Dion. Halic. Vide Alex. ab Alex. l. 2. c. 18. In eo meretrices habitârunt; item unguentarii: unde & Thurarius dictus eſt: certe malæ famæ notam habuit. Plaut. Ciſtell. *Tuſco modo indigne totem quæras corpore.* Et Curcul. *in Tuſco vico, ibi ſunt homines qui ipſi ſeſe venditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffons.*

Fartor.] Qui aves farcit & ſaginat: qui lucanicas aliaque id genus farcimina facit & condit.

Cum velabro omne macellum.] Cuncti ſimul opediarum ac deliciarum artifices & miniſtri.

Velabro.] Velabrum à vehendo dictum volunt iqui cum Varrone l. 4. de Ling. Lat. paluſtris aquoſus pridem locus erat, per quem etiam iberis defluxit, donec ab Auguſto in alveum coactus: quemadmodum dicitur in Arte oët. v. 67. hinc & Tibul. l. 2. Eleg. 5.

At quà velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pulsâ per vada linter aquâ.

Inde vicus fuit Romæ celebris; ex quibus m, in foro boario: ex aliis, in foro olitorio: d. *S. Georgio in Velabro.* Nomen alii deducunt eo quod locus erat obtentus velis, ſub quibus vendebantur oleum, caſei, & ſimilia. Plaut. Captiv. *quaſi in Velabro olearii.* Martial. l. 13. Epigr. 32. caſeum Velabrenſem commendat.

Macellum.] Locus obſoniis vendendis Romæ deſtinatus: à mactandis pecoribus ac venumdandis appellatus: vel à quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. *Leno.*] Hic vel à leniendo, vel ab alliciendo dictus, accommodatum planè ſuo nomini ſermonem habet ad juvenem prodigum.

233. *Æquus.*] Ironice. Nomentanus ſcilicet erga nequam illos homines ac jucundos libidinum miniſtros benignus ac liberalis.

234. *In nive Lucanâ, &c.*] Quantas, inquit, pro me fers ærumnas, venando in Lucaniæ montibus ac ſilvis, vel dum nivibus rigeſcunt, ut mihi apros afferas: de Lucania, in Epod. 1. ſub finem.

235. *Verris.*] Hinc retis genus piſcatorium vocârunt *everriculum.* Non. Marcel.

237. *Sume tibi decies.*] En vobis præmia rependere ſtatui; dono videlicet tibi, venator, decies centena millia ſeſtertiûm; tantumdem quoque tibi, piſcator: tibi verò triplum, ô leno, qui ſedulò mihi voluptates procuras.

239. *Filius Æſopi, &c.*] Æſopus Tragœdus fuit locuples admodum & luxurioſus. Clodius pariter ejus filius decoxit ab eo relictam ſibi hereditatem ducenties ſeſtertiûm, ut aiunt: & cùm à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atque aceto liquefactam exorbuit. Vide Valer. Max. l. 9. c. 1. Macrob. l. 3. c. 14. Plin. l. 9.

(Sci-

ablatam aceto liquefecit, nempè ut abſorberet decies centena ſimul: nonne tam inſanus quàm ſi id ipſum projeciſſet in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illuſtre, improbitate, & ſcurrilitate, & criminum ſtudio ſimillimum; aſſueti comedere luſcinias magno pretio emptas; quâ parte credantur ſapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quiſpiam gaudeat extruere domunculas, parvo curru mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuſte;

(Scilicet ut decies ſolidum exſorberet) aceto 240
Diluit inſignem baccam: quî ſanior, ac ſi
Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum, 243
Nequitiâ & nugis pravorum & amore gemellum,
Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmptas. [661]
Quorſum abeant ſani? creta an carbone notandi?
Ædificare caſas, ploſtello adjungere mures, 247
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,

ANNOTATIONES.

cap. 35. ubi de Cleopatræ Antoniique epulis pariter luxurioſis; ſubditque: *Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Æſopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres; ne in Triumviratu ſuo nimis ſuperbiat Antonius, pene Hiſtrioni comparatus, &c.* Caligula quoque pretioſiſſimas margaritas aceto liquefactas ſorbuit. Sueton. Calig. cap. 37.

240. *Scilicet ut decies ſolidum exſorberet.*] Plin. mox cit. *Duo fuêre maximi uniones per omne ævum: utrumque poſſedit Cleopatra Ægypti reginarum noviſſima; per manus Orientis regum ſibi traditos. Hæc, cùm exquiſitis quotidie Antonius ſaginaretur epulis, ſuperbo ſimul ac procaci faſtu, ut regina meretrix lautitiam ejus omnem apparatumque obtrectans, quærente eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit, reſpondit, una ſe cœna centies ſeſtertium abſumpturam, &c.*

Aceto Diluit.] Hanc ineſſe vim aceto, docet Vitruv. lib. 8. cap. 3. Macrob. lib. 3. cap. 17. Plin. cit. *Ex præcepto miniſtri unum tantùm vas ante eam poſuêre aceti, cujus aſperitas viſque in tabem margaritas reſolvit.* Item lib. 23. cap. 1. ſub finem: *acetum ſaxa rumpit infuſum, quæ non ruperit ignis antecedens.*

243. *Quinti progenies Arrî, &c.*] Pariter leves ac luxurioſi duo fratres Q. Arrii filii. Is videtur eſſe, de quo ſuprà v. 86.

245. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere.*] Valer. Max. cit. Æſopi Tragœdi filius, inquit, *non ſolùm perditæ ſed etiam furioſæ luxuriæ juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis in cœna pro ficedulis ponere acetoque liquatos magnæ ſummæ uniones potioni aſpergere ſolitus, ampliſſimum patrimonium velut amaram ſarcinam quàm celerrimè abjicere cupiens.* Plin. lib. 10. cap. 51. *Inſignis eſt Æſopi hiſtrionis tragici patina ſexcentis millibus ſeſtertium taxata: in quâ poſſunt aves cantu aliquo aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coëmptas: nullâ aliâ inductus ſuavitate niſi ut in his imitationem hominis mandaret, ne quæſtus quidem ſuos veritus illos optimos & vere meritos: dignus prorſus filio, à quo devoratas dixi margaritas.*

Prandere.] Vox fortaſſe ad augendam invidiam poſita. Nam qui tam exquiſitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarchi Sympoſ. 8. cap. 6. prandium erat matutina quædam eſtatio, ſine apparatu, ex obviis quibuſlibet: cœna verò convivium paratum & elaboratum. Unde & ſoli prandebant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21.

246. *Quorſum abeant ſani?*] Quomodo ſanis annumerentur? Marcilius haud abſurdè corrigit. Quorſum abeant? ſanin'? cretâ an carbone notandi?

Creta an carbone notandi?] An laudandi, an vituperandi? Perſ. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notâſti.

247. *Ædificare caſas, &c.*] Amantes etiam deſipere jam probat; tamque puerilia agere, quàm ſolent pueri domunculas extruentes cœno & lapillis; mures velut jumenta ad ploſtellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar.*] Sicut pueri manu prementes copiam nucum, fabarum, caſtanearum, nummorum, divinandum alii aliis propo-nunt, ſit ne par numerus, an impar. Sic tamen viri luſitârunt interdum, imò & Auguſtus Sueton. Octav. cap. 71. *Alea rumorem nullo modo expavit: luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti causâ etiam ſenex.* Et poſteà: *ſcripſit ad filiam: Miſi tibi denaries ducentos quinquaginta, quos ſingulis convivis dederam, ſi voluiſſent inter ſe, inter cœnam, vel talis vel par impar ludere.* De his Jul. Pollux lib. 9. cap. 7. Ovid.

Eſt etiam, par ſit numerus, qui dicat, an impar;
Ut divinatas auferat augur opes.

Equitare in arundine longâ.] Ità cum filiis luſiſſe narratur ſapiens ille Socrates; nec ſupervenientem Alcibiadem erubuiſſe.

Si quem delectet barbatum; amentia verſet.
Si puerilius his ratio eſſe evincet amare,
Nec quicquam deferre, utrumne in pulvere, trimus [662]
Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, faciaſne, quòd olim
Mutatus Polemon: ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas,
Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri?

hunc dicas *agi veſaniâ. Si ratio vincat, amare puerilius eſſe quàm iſta: nec ullum eſſe diſcrimen utrum in arenâ ludas* iiſdem *ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lachrymere: rogo te, num actutus ſis quod Polemo quondam egit errore liberatus? an abjicies morbi ſigna, faſcias, palliolum, faucium operimenta: quemadmodum ille comeſſatus narratur coronas capite detraxiſſe, ſtatim ut reprehenſus eſt à ſobrio præceptore.*

ANNOTATIONES.

249. *Si quem delectet barbatum.*] Id eſt, ſi quis barbatus & ſenex ludos iſtos pueriliter conſectetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulò antè tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando viſi ſunt. Vide Sat. 1. hujus lib.

254. *Mutatus Polemon.*] Is adoleſcens Athenienſis luxuriâ perditus, die quâdam ebrius & comeſſabundus ſcholam Xenocratis ingreſſus eſt: hunc verò cum de temperantiâ, ſobrietate, pudicitiâ vehementer diſputantem audîſſet, accò commotus eſt ejus oratione, ut luxurioſum morem extemplo ejurârit. Quin & factus Xenocratis diſcipulus poſt ipſum docuit magnâ cum laude. Diog. Laërt. lib. 4. Valer. Max. lib. 6. cap. ult. Suidas, &c. Meminit & D. Ambroſ. lib. de Eliâ, cap. 12.

255. *Faſciolas.*] Integumenta pariter & ornamenta, quibus tibias & crura præligabant ac incingebant præſertim molles: Græci periſcelidas vocant: Latini ſubligar, caligas, braccas, feminalia: Gall. *bas & haut de chauſſes.* Cic. de Haruſp. reſpon. *P. Clodius à mitrâ, à muſtacheis ſoleis, à purpureis faſciolis, à ſtrophio . . . factus repente popularis.* Quintil. lib. 11. cap. 3. *faſcias quibus crura veſtiuntur.*

Cubital.] Pulvillum cœnantis cubito ſuppoſitum aliqui interpretantur, abſurdè quidem: nam quid ad rem? Imò erat palliolum quod humeri ſuper humeros ad cubitos uſque protenſum, ut cubitum etiam cucullo protegens contrà frigus. Quintil. mox cit.

Focalia.] Torques, coronas floreas, inquiunt, quò colli ac faucium involucrum & fomentum, ab faſciis laneis. Vide Perſ. Sat. 1. v. 17. annot. Quintil. citat. *Palliolum, ſicut faſcias quibus crura veſtiuntur, & focalia, & aurium ligamenta, ſola poteſt excuſare valetudo.* Senec. de Ira, quæſt. 4. *Videbis quoſdam graciles, ſolo focalique circumdatos.* Martial. lib. 14. Epigr. 142.

Si recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc focale tuas aſſerat auriculas.

Et lib. 4. Epigr. 41.

Quid recitaturus circundas vellera collo.

Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas.] Valer. Max. citat. *Polemo . . . Vino gravis, unguentis delibutus, ſertis capite redimito, pellucidâ veſte amictus, patentem Xenocratis ſcholam intravit turbâ doctorum hominum refertam. . . . . Cujus gravitate ſermonis reſipiſcere coactus, primum coronam capite detractam projecit; paulò poſt brachium intra pallium reduxit; procedente tempore oris convivalis hilaritatem depoſuit; ad ultimum totam luxuriam exuit.*

257. *Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri.*] Ex Diogene Laërtio cit. & aliis. Xenocrates valde ſobrius & continens fuit. Ergò quod *impranſus* hic dicitur ille: Et quod ait Perſius Sat. 5. v. 85. *cur quis non prandeat, hoc eſt?* ſimiliter utrobique notat ſobrietatem philoſophorum ſemel in die cibum capientium, nè *multo cibo & potione completi minùs recte uti poſſent mente* ac ingenio, ut loquitur Cic. Tuſc. 5. Porrò ut ficcus Xenocrates, ità & caſtus: Nam & Phrynes & Laidis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore ſuffudit ipſas impudentes; quæ demùm victæ prædicârunt non virum illum ſed ſtatuam viſum eſſe. Diog. Laërt. lib. 4, &c

Correptus voce magiſtri.] Val. Max. antè cit. *Non contentus* Polemo *tam deformi introitu, conſedit etiam, ut clariſſimum eloquium & prudentiſſima præcepta temulentiâ laſciviis eluderet. At* Xenocrates *vultum in eodem habitu continuit; amiſiſque de quibus diſſerebat, de Modeſtia ac Temperantia loqui cœpit. . . . . Itaque* Polemo *unius orationis ſaluberrimâ medicinâ ſanatus, ex infami ganeone maximus Philoſophus evaſit. Peregrinatus eſt hujus animus in nequitiâ, non habitavit.*

Por-

Si offers poma irato puero, reſpuit. Accipe, mi puſille, inquies: ille abjicit. Quòd ſi deneges, reflagitat. In quo differt amator expulſus, cum animo pugnat; redeat nè accerſitus, an non, eò quo reverſurus fuerat etiam *non revocatus: nec recedit ab infeſtâ januâ: Quamvis me modo ſponte accerſat, an ibo? an finem doloribus conquiram? Repulit: jam accerſit: an revertar? minimè licet precetur. En famulus longè prudentior. O domine, conſilio & ratione haud geritur negotium modo & ratione carens. In amore hæc ſunt incommoda: bellum ac deinde pax. Iſta ſi quiſpiam firma reddere nitatur, quæ tempeſtatis inſtar incerta ſunt, atque caco impetu moventur: is non magis proficiat, quàm ſi velit deſipere certâ ratione & modo. Ecquid? cum Picenis pomis ſemina detrahens latarius, ſi caſu ferias tectum convexum: an tui es compos? Quid? quando ſcaili palato mollicula voces finges,*

Porrigis irato puero cùm poma; recuſat: [663]
Sume, catelle; negat: ſi non des; optat: amator
Excluſus qui diſtat? agit ubi ſecum, eat an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus, & hæret 261
Inviſis foribus. Nec nunc, cùm me vocet ultrò,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Excluſit, revocat, redeam? non ſi obſecret. Ecce
Servus non paulò ſapientior. O Here; quæ res 265
Nec modum habet neque conſilium, ratione modoque
Tractari non vult. In amore hæc ſunt mala: bellum
Pax rurſum. Hæc ſi quis tempeſtatis propè ritu [664]
Mobilia, & cæcâ fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa: ſibi nihilo plus explicet, ac ſi 270
Inſanire paret certâ ratione modoque.
Quid? cùm Picenis excerpens ſemina pomis
Gaudes, ſi cameram percuſti fortè; penes te es?
Quid? cum balba feris annoſo verba palato;

ANNOTATIONES.

258. *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

259. *Amator Excluſus.*] Ex Terentii Eunuch. Sc. 1. ubi Phædria expulſus à Thaide meretrice, ac poſt accerſitus ita ſecum agit ac deliberat:

Quid igitur faciam? non eam? nè nunc quidem
Cum accerſor ultro? an potiùs ità me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit: revocat: redeam? Non ſi me obſecret.

Perſ. Sat. 5. v. 171.

Nunc ferus & violens, ac ſi vocet, haud mora, dicas:
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accerſat & ultro
Supplicet, accedam?

261. *Hæret Inviſis foribus.*] Odit & averſatur januam, ubi repulſam tulit, nec tamen ab eâ poteſt diſcedere. Vide Perſ. mox. cit.

263. *An potiùs mediter finire dolores?*] Perſ. cit.

. . . . . *finire dolores*
Præteritos meditor.

265. *Servus non paulò ſapientior.*] Parmeno ſervus Phædriæ juvenis amatoris, ipſo quidem hero ſuo longè ſapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Here, quæ res in ſe neque conſilium neque modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, injuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. Incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quàm ſi des operam ut cum ratione inſanias. Plutarch. amant, oderunt: eumdem abſentem deſiderant, præſentem metuunt: adulantur, convicia dicunt: pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare, abſtinere amore nolant, &c. Vide Plaut. Ciſt. Sc. 4. *Credo ego*, &c.

272. *Quid? cùm Picenis, &c.*] Alias amantium ineptias confert cum puerorum nugis. Nimirùm ſolebant amatores pomi ſemina ſeu grana primoribus digitis preſſare & in altum ejaculari, quæ ſi cameram ſive lacunar tectorii contigiſſent, velut felix augurium accipiebant: ſeque rem concupitam ſperabant aſſecturos. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7.

Picenis.] Syneed. pro quibuſlibet malis ac pomis, laudabantur verò illa quæ proveniebant in Piceno Italiæ regione, quæ modo complectitur Marchiam Anconitanam & partem Aprutii.

273. *Gaudes, ſi cameram, &c.*] Inepte & pueriliter exultas leni ac futili de cauſa, ut ergò ſapis.

274. *Cum balba, &c.*] Cum tu ſenex molliuſculè verba effers & pueri ad inſtar balbutiendo pronuncias, blanditiarum causâ, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias trémulâ componere voce.

Ædific

Quid? cum balba feris annoſo verba palato;
Ædificante caſas qui ſanior? adde cruorem
Stultitiæ, atq; ignem gladio ſcrutare: modo inquam,
Hellade percuſsâ Marius cùm præcipitat ſe; [665]
Cerritus fuit, an commotæ crimine mentis
Abſolves hominem, & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat qui circum compita ſiccus;
Lautis manè ſenex manibus currebat: & unum,
Quid tam magnum? addens, unum me ſurpite morti;
Diis etenim facile eſt, orabat; ſanus utriſque
Auribus atq; oculis: mentem niſi litigioſus
Exciperet dominus, cum venderet. Hoc quoque vulgus [666]

Quid? quando ſemili palato molliculas voces fingis, unus ſapientior ex puero dominculas extruente? adjungo ſanguinem dementiæ; & flammam enſe rimare. Dic verò *Marius nuper Hellade occisâ præcipitem ſe dans, fuitne furioſus? utrum inſaniâ laboraſſe illum negabis; ac ſceleratum ipſummet affirmabis; proximâ, ut fit, appellatione res* quaſque *deſignans? Erat libertinus* quidam *vetulus mane jejunus diſcurrens per plateas, manibus lautis: atque* ita *precabatur: unum me,* (*quid tam magnum? aiebat*) *unum* inquam, *ab interitu vindicate,*

O Dii; nam poteſtis. Is *aures ambas & oculos integros habebat:* at *mentem exciperet cum venumdans herus, ſi lites fugiſſet, atque hoc etiam* hominum.

ANNOTATIONES.

Perſius ſimile quid habet, Sat. 1. v. 33.

Rancidulum quiddam balbâ de nare locutus.
Phyllidas, Hypſipylas, vatum & plorabile ſi quid
Eliquat; & tenero ſupplantat verba palato.

275. *Adde cruorem Stultitiæ.*] Verùm amor non tantùm facit inſanos, ſed & crudeliter furioſos. Nam ad cædes etiam perpetrandas impellit & cogit.

276. *Ignem gladio ſcrutare.*] Pythagoricum illud ſymbolum ac præceptum erat; *Ignem gladio ne fodito*, id eſt, hominis, præſertim verò potentis iram jam ardentem ne magis accende & move; Diog. Laert. lib. 8. Hic Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu ceu amore abreptus, alio inſuper affectu ceu irâ commoveatur, omninò inſanire, imò ad quodvis parandum facinus & crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem puellam quam deperibat, præ irâ & zelotypiâ trucidavit; ac deinde ſemetipſum præ dolore præcipitavit. Rem nuo tempore videlicet factam Poeta commemorat.

278. *Cerritus.*] Quaſi Cereritus, id eſt, à Cerere perculſus & in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget alde hæc ratio: an, inquit Stertinius, mavis tum hominem ſceleratum dicere, quàm fateri ſanum? verùm quoquo modo reſpondeas, hil proficis: ſi quidem improbus quilibet ſanit.

281. *Libertinus erat*, &c.] Jam ſuperſtitioſos greditur, omnemque ſimul religionem deriat.

Circum compita.] In compitis coli Penates ſerat Auguſtus.

Siccus mane ſenex, &c.] Singulæ voces adtendæ animum tranquillum & hoc magìs perſtitioſum notantes,

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit, puraſque manus ad deos tollere ſatagit, fatuè tamen.

283. *Quid tam magnum?*] Quid hoc diis magnum & difficile? unum ſcilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum?* Alii vulgò, *quiddam magnum addens.* Verùm noſtra lectio clarior, ac meliorem ſenſum gignit.

Unum me ſurpite morti.] Immortalitatem concedite mihi veſtrum obſervantiſſimo. Huc pertinet verus etymon vocis *ſuperſtitio*, cujus meminit Cic. 2. de Nat. Deor. n. 72. *Qui totos dies precabantur & immolabant, ſui ut liberi ſibi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: quod nomen poſteà latius potuit.* Contrà tamen pugnat Lactant. lib. 4. de verâ Sap. cap. 28. Saltem liquet ſuperſtitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus qui ſuperſtites eſſe cupiebant vehementiùs, mortem abhorrentes pluſculum, & vitam à Diis enixè flagitantes.

285. *Mentem niſi litigioſus Exciperet dominus*, &c.] Id eſt, libertinus ille ſive libertus, ſanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: Quocirca ſi eum adhuc ſervum dominus vendidiſſet, vitium mentis dicere debuiſſet ementi, ſi lites habere cum eo nollet, atq; adeò ſanum aſſeverans, mentem debebat excipere. Cic. Offic. 3. n. 91. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide Gell. lib 4. cap. 2. ubi ſic ſcribit; *In edicto Ædilium Curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum eſt, ſcriptum ſic fuit: Titulus ſervorum ſingulorum ut ſcriptus ſit curato, ita uti intelligi rectè poſſit quid morbi vitiique cuique ſit*, &c. Unde ſi morboſum aut vitioſum noxave non ſolutum ignoraſſet emptor, redhibere poterat ex lege.

genus recenſet Chryſippus in numeroſo Menenii grege. Mater pueri à quinq; menſibus agrotantis ita orabat: O Jupiter, qui magnas ægritudines immittis & aufers, ſi frigida quartana reliquerit meum hunc filiolum, nudus in Tiberi ſtabit mane, qua die tu jejunia præſcribis, itaq; ſeu caſus ſeu medicus ægrotum è periculo liberaverit, veſana pareus in frigido litore ſtatuet, ac revocata febri interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum.

Chryſippus ponit fœcundâ in gente Menent.
Jupiter, ingentes, qui das adimiſque dolores,
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit, caſus medicuſve levarit
Ægrum ex præcipiti; mater delira necabit
In gelidâ fixum ripâ, febrimque reducet.
Quone malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octavus amico
Arma dedit, poſthac ne compellarer inultus,
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet, atque

DAMASIP. ad Horat. *Iſta mihi* velut *amico dedit arma Stertinius ſapientum octavus, ut deinceps impunè* dicteriis *inceſſerer. Quiſquis me dementem appellarit, pariter* à me *vocabitur;*

ANNOTATIONES.

286. *Hoc quoque vulgus*, &c.] Hanc ſuperſtitioſorum turbam accenſet Chryſippus numeroſæ genti ac multitudini inſanorum ſive ſimilium Menenii. De Chryſippo lib. 1. Sat. 3. v. 127.

287. *Fœcundâ in gente.*] Sap. *ſtultorum infinitus eſt numerus.*

Menenii.] Hic parùm integræ ſanæve mentis vivebat Horatii tempore, ſuperſtes unus ex illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quamvis plebeiâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui ſolerti Membrorum ac ventris diſſidentium apologo, patres & plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. 2.

288. *Jupiter, ingentes*, &c.] Aliud ſuperſtitionis genus & exemplum. Mater ſtultè votum facit, ac ſtultiùs adimplet. Vovet pro incolumitate filii; voti rea incolumem ipſa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atra bile quartana febris proficiſcitur: atq; hujus paroxyſmo incipiente, totum corpus frigore & horrore concutitur.

291. *Illo die quo*, &c.] Die nempè Jovis, quo jejunia indicebantur à Magiſtratibus ac Sacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem obſervanda erant. Morem certè hunc hauſerant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad ſolemnes feſtos ſe jejuniis præparabant, ut & hodie Chriſtiani.

Nudus In Tiberi ſtabit.] Quaſi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis ſacra procederet: Is veterum mos erat ſuperſtitioque. Virgil. Æn. 4.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Juvenal. Sat. 6. v. 521.

Hybernum fractâ glacie deſcendet in amnem:
Ter mutatino Tiberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidum caput abluet.

Perſ. Sat. 2. v. 15.

Hæc ſanctè ut poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terque, &c.

292. *Caſus medicuſve levarit.*] Sæpiùs enim parùm valet Medici induſtria adversùs quartanam: quæ proinde vocatur *medicorum opprobrium.*

293. *Mater delira necabit.*] Veſana mater voti ſe religione putans obſtringi ad ſtatuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulſam, & filium enecabit.

295. *Timore deorum.*] Cic. de Nat. Deor. 1. n. 118. *In ſuperſtitione ineſt timor inanis deorum: religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius*, &c.] Damaſippus ſermonem finiens, hæc ego documenta, inquit, hauſi & accepi à Stertinio, qui ſanè meretur annumerari ſeptem Græciæ ſapientibus. Quæ verò illa? (adverte quam acre ludibrium) nimirùm tota ſapientiæ Stertinii laus in eo eſt, quod omnes ſtultos eſſe docuerit.

Sapientum octavus.] Sic Juvenal. Sat. 2. v. 40.

Tertius è cœlo cecidit Cato.

De ſeptem illis viris ſapientiæ fama inclyta, ita Cic. de finibus 2. n. 7. *Septem illi non ſua, ſed populorum omnium ſuffragio nominati ſunt.* Non conſentiunt omnes de ſingulis tamen; at quatuor hi ab univerſis agnoſcuntur: Thales Mileſius, Bias Prieneus, Pittacus Mitylenæus, Solon Athenienſis, quibus alii alios ſubnectunt. Ergò & iſti celebrantur, Ariſtodemus, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharſis, Arceſilaus, &c. Vide Diogen. Laert. lib. 1. Cic. 2. de leg. n. 26. *Thales ſapientiſſimus, inter ſeptem*, inquit.

297. *Ne compellarer inultus.*] O egregium ſapientiæ fructum! imò ridiculam vanitatem! non deinceps inultus compellabitur ipſe ſtultus, quippe qui pariter alios poſſit ſtultos vocare, didiceritque fere omnes inſanire; unde convicianti conviciari queat.

Reſpi-

Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoice, (poſt damnum ſic vendas omnia pluris)
Quâ me ſtultitiâ (quoniam non eſt genus unum) [668]
Inſanire putas? ego nam videor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cùm portat Agave
Nati infelicis, ſibi tum furioſa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atq; etiam inſanum: tantum hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primùm
Ædificas: hoc eſt, longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis
Spiritum & inceſſum. Quî ridiculus minus illo?
An quodcunque facit Mecænas, te quoq; verum eſt,
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis [669]

monebiturque advertere pendentia dorſo averſo. HOR. *O Stoice, poſt jacturam bonorum, ita venundes cuncta pluris:* dic verò, *quandoquidem diverſa ſunt inſaniæ genera, ecquo me laborare autumas? enimverò ſapere me exiſtimo.* DAMAS. *Quid? furens Agave miſeri filii caput geſtans amputatum, num ſe credit inſanire?* HOR. *Fatebor quod res eſt; concedo me dementem, imò & veſanum: at ſaltem doce, quâ me animi noxâ affectum arbitreris.* DAMASIP. *Audi: ædes quidem conſtruis: id eſt, tu à vertice ad calcem vix duos pedes altus æmularis proceros: ipſeque armatâ Turbonis animum & greſſum corpore majorem deridens, quomodo* videare *minùs illo ridiculus? Quicquid* autem *præſtat Mecænas, an expedit te certatim moliri tanto diſparem & inferiorem?* Sic profectò fabulantur: *abſentis ranæ pullis vituli pede contritis,*

ANNOTATIONES.

299. *Ignoto diſcet pendentia tergo.*] Nimirùm fabulatus eſt Æſopus homines duas habere peras hinc & illinc pendentes: in anteriore alienа reponi vitia, propria verò in poſteriore quæ à tergo eſt; quo fit ut illa facilè videant, hæc non ita. Senſus itaque eſt; diſcet ſcrutari & cognoſcere propria vitia quæ ignorabat. Catull. carm. 22.

Sed non videmus manticæ quod in tergo eſt. Perſ. Sat. 4.

Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.

Non abſurdus omninò, ſed aproſdionyſus qui locum hunc interpretetur ex verbis anteà poſitis, *caudam trahat*; hoc ſenſu: diſcet ille videre ſibi alligatam tergo caudam, inſaniæ videlicet indicem ac probroſam notam. Vide Ibi, ſi vacat & libet, v. 53.

300. *Stoice, poſt damnum,* &c.] Abhinc ad finem Horatius cum Damaſippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorſus appreciatio: faxint dii ut quæſtuoſâ negotiatione reſarcias priora damna jacturaſq; olim paſti, ac tot ſapientiæ arcana mihi revelaſti. At cum me inſanum tam aſſeveranter pronunties, quî fit ut ſanus ipſe mihi videar?

303. *Quid? caput abſciſſum,* &c.] Tibi nempè ſanus videris: nec tamen ſanus es. Enimverò in propriis cæcutimus. Dic amabo, nunquid Agave furere noverat cùm maximè furebat?

Agave.] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens Pentheum filium ſacra illa contemnentem, & ad ea curioſius & contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata diſcerpſit, abſciſſumque caput quaſi ovans thyrſo circumtulit, tata ſe occidiſſe immanem aprum, vel, ut alii ſcribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. & Perſ. Sat. 1. V. 100. & quæ annotavi lib. 2. Od. 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus iſtâ ratione Horatius fatetur quod antè negabat; inquirit tamen quæ ſua ſit ægritudo, quod animi vitium. Quæ quidem Damaſippus ipſi ediſſerit.

308. *Ædificas.*] Hoc primum; edificandi libidine vexaris, magnates ambitioſè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus eſt in ambiguâ voce *longos*. Tu puſillus magnos, tenuis & modicos bonis opulentos ac divites vis imitari ſtultè quidem: ædes moliris facultatibus majores.

309. *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc eſt humani corpuſculi menſura. Vide Plin. lib. 7. cap. 16.

310. *Turbonis.*] Gladiator ille ſtatura exiguus erat, cæterum grandis animo, inceſſu, actione.

312. *An quodcunque facit Mecænas,* &c.] Hic in Eſquiliis ſumptuoſas ædes hortoſque magnificos tunc temporis moliebatur.

314. *Abſentis ranæ pullis,* &c.] Æſopi fabula eſt, quam Phædrus paulò immutavit.

unum effugisse. Is verò matri edisserit, quâ ratione immanis bestia consanguineos oppresserit. Illa scilcitatur, ecquanta? atque intumescens quærit, an ergò tanta esset? Major dimidio. An sic? Cumq; plus & plus intumesceret; ait pullus: *Etiamsi diffregeris te, haud par fuevis. Imago ista non valde tibi dissimilis. Adde jam carmina: (id est, oleum igni appone) quæ si condit sapiens quisquam, tu quoq; sapis* illa *faciens. Taceo iracundiam graviorem;* (HORAT. *Obe satis est,) nitorem facultates excedentem,* (HORAT. *O Damasippe, rerum satage dumtaxat tuarum) amores sexcentarum puellarum totidemque puerorum,* HORAT. *O stultorum maxime, indulge denique minori.*

Unus ubi effugit, matri denarrat ut ingens
Bellua cognatos elisserit. Illa rogare, (set?
Quantane? num tandem, se inflans, sic magna fuis-
Major dimidio. Num tanto? cùm magis atque
Se magis inflaret; non, si te ruperis, inquit,
Par eris: hæc à te non multum abludit imago.
Adde Poemata nunc: hoc est, oleum adde camino;
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem; (jam define) cultum
Majorem censu, (teneas Damasippe tuis te)
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major tandem parcas insane minori.

ANNOTATIONES.

321. *Adde poëmata.*] Apud Stoicos pridem, ut & plerumque apud alios, & etiamnùm, vix benè sani poëtæ habiti sunt. Epist. ad Pisones, v. 296.

Excludit sanos Helicone Poëtas Democritus.

Oleum adde camino.] Proverbium est. Indicat hîc hominem jam fortè insanum, si versus faciendi prurigine insuper titillatur, duplici insaniâ laborare.

323. *Horrendam rabiem,* &c.] Patientiam imprimis colebant Stoici: cultum verò corporis & nitorem vestium negligebant. Duo his contraria Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundam seu *irasci facilem* se innuit, tum in Epist. ult. lib. 1. tum alibi non semel; *cultum* verò mundiorem atque *majorem censu* etiam declarat, lib. 1. Sat. 6. v. 78.

Jam define.] Hæc & sequentia quædam incundulus reponit Horatius, crebro, Damasippum interpellans, tam lepidè quàm salsè.

324. *Teneas Damasippe tuis te.*] Tua vitia discute, non mea.

325. *Mille puellarum,* &c.] Erat enim libidinosus admodùm atque *in Venerem putris,* ut loquitur Pers. Sat. 5.

326. *Major tandem parcas,* &c.] Cùm sis maximè insanus, mihi parce minus te insano.

SATIRA IV.

Præcepta culinaria Epicureorum quorundam salsè irridet.

HORAT. *Unde venit, & quò vadit Catius?* CAT. *Tibi respondere non licet mihi per tempus, cupienti*

UNDE, & quò Catius? Non est mihi tempus aventi [ep

ANNOTATIONES.

1. *Unde, & quò,* &c.] Quemadmodum Satira præcedenti falsos & adulterinos Stoicos sub Damasippi personâ Horatius insectatus est; sic in hâc sophistas Epicureos exagitat sub personâ Catii.

Unde, & quò.] Fortuitum occursum fingit Poeta. Simile est exordium Phædri Platonici.

Catius.] Hic ipse est M. Catius Epicureus Philosophus Insuber, cujus mentionem faciunt Cicero & Quintilianus. Quintil. lib. 10. cap. 1. Ita scribit; *In Epicureis levis quidem, sed non injucundus tamen auctor est Catius.* Nempè is de rerum naturâ, & de summo bono quatuor libros scripsit; inquit Vet. Comment. teste verò Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream latè descripsit. Cic. lib. 15. Epist. 16. Cassium Stoicâ ad Epicuri disciplinam translatum quasi transfugam vellicat; *Ne te fugiat Catius Insuber Epicureus,* &c. . . . . *Jam bicennium aut triennium est, cum virtuti nuncium remisisti delinitus illecebris voluptatis.* Epist. 18. *Ubi igitur, inquies, philosophia? Tua quidem culina, mea molesta est.* Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet:

Ponc

Ponere ſigna novis præceptis, qualia vincant
Pythagoram, Anytique reum, doctumque Platona. [671]
Peccatum fateor: cùm te ſic tempore lævo
Interpellârim: ſed des veniam bonus, oro.
Quod ſi interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox;
Sive eſt naturæ hoc, ſive artis; mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen; ſimul an Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam: celabitur auctor.

notare nova documenta, quæ ſupergrediantur Pythagoram, & accuſatum ab Anyto, atq; eruditum Platonem. HOR. *Confiteor erratum, quod te avocârim horâ tam importunâ: ſed precor, indulge benignus; ſi enim excidat tibi modò quidpiam, ſeu illud pendet à naturâ ſeu ab arte, revocabis facilè cum utrâque polleas.* CAT. *Imò ſatagebam ut ſingula retinerem quippe ſubtilia ſubtili dictione comprehenſa.* HOR. *Eloquere nomen viri: pariterque dic; an Romanus ſit an externus.* CAT. *Præcepta quidem recitabo memoriter: at reticebo auctorem.*

ANNOTATIONES.

Non meherculè in hac meâ peregrinatione quidquam libentius facio, quam ſcribo ad te. Videor enim cum præſente loqui & jocari. Nec tamen hoc uſu venit propter ſpectra Catiana: pro quo tibi proxima epiſtola tot ruſticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum eſſe dicas . . . . . Difficile eſt hominibus perſuadere τὸ καλὸν δι' αὐτὸ αἱρετὸν eſſe: ἡδονὴν verò & ἀταραξίαν virtute, juſtitiâ, τῷ καλῷ parari; & verum & ſatereâ probabile eſt. Ipſe enim Epicurus, à quo omnes Catii & Amafinii mali verborum interpretes proficiſcuntur, dicit; οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. Itaque & Panſa, qui ἡδονὴν ſequitur, virtutem retinet: & ii qui à nobis φιλήδονοι vocantur, ſunt φιλόκαλοι καὶ φιλοδίκαιοι; omneſque virtutes & colunt & retinent. Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem ana & quorundam Epicureorum, è quorum ſe iſſe numero Caſſius ille oſtendit: inſana verò liorum plurimum, inter quos iſte Catius, quem ic ſubſannat Poeta. Hi nimirùm ad corporis oluptates perperàm referebant quicquid Epiurus tribuebat voluptati dumtaxat ei quam aimus è virtute percipit ac metit. Vid. Sat. 8. ſeq.

Non eſt mihi tempus, &c.] Interpellantem anovet & amandat, quaſi rem gravem moliatur nxiè, dum culinæ myſteria pertractat.

2. *Ponere ſigna.*] Hæc σημεῖα καὶ μνήμαλα ocat Plato in Cratylo; & certè non minus per nagines quàm per literas rerum memoria conrvatur. Vide Cicer. 3. ad Heren. Senec. Epiſt. 6.

Qualia vincant Pythagoram.] Talia ſunt hæc ocumenta, ut pluris æſtimanda videantur, quam uæ ſcripſere Pythagoras, Socrates, Plato; quocirca laboro ne quid memoriâ effluat, ait Catius.

3. *Pythagoram.*] Samo inſula oriundus ille oruit ante Chriſtum annis fermè ſexcentis, diſendi cupidus ad Ægyptios & Babylonios ſe ontulit. Diog. Laert. lib. 8. venit in Italiam gnante Tarquinio Superbo; eamq; regionem quæ magna Græcia dicta eſt, privatim & publicè exornavit præſtantiſſimis inſtitutis & artibus. Cùm verò doctrina ejus longè lateque flueret, permanavit in Urbem Romam. Hæc Cicero Tuſc. 1. n. 38. Tuſc. 4. n. 2. Tuſc. 5. n. 10. de eo jam antèa lib. 1. Od. 28. & Epod. 15.

Anytique reum.] Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, & Lycon orator, quaſi malè de Diis ſentientem. Alia ab aliis accuſationis capita referuntur. Invidiâ & calumniis oppreſſum conſtat. *Quæ verò publicè damnarat Athenienſium civitas; publicè luxit;* atque in ejus accuſatores indignationem & ultionem convertit; ut ſcribit S. Auguſt. de civ. Dei, lib. 8. cap. 3. Vide Lactant. lib. 5. cap. 15. Platon. Apologiam Socratis; Apul. de Aſino Aur. lib. 10. Athen. lib. 13. Nec prætermitte Cicer. tum variis locis, cum præcipuè Tuſc. 1. n. 71. *Socrates*, inquit, *impiis damnatis ſententiis . . . . cum jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita eſt ut non ad mortem trudi, ſed in cœlum videretur aſcendere.* De Socrate jam dixi non pauca lib. 3. Od. 21.

Platona.] Hic Socratis auditor, magiſtro par aut major evaſit, *divini* etiam conſecutus elogium: facundus adeò & eloquens, ut Platonicè locuturum fuiſſe Jovem, ſi Græcè loqui voluiſſet, vulgò dicerent, Cœlebs, & caſtus vixit ad annum ætatis 81. teſte D. Auguſt. Vide Sat. præced. v. 11. annot. Item Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 4. lib. 30. cap. ult. & alibi ſæpe.

7. *Mirus utroque.*] Memoriâ valens tum naturali tum artificiali, ac mirum in modum ſolers. Ita nempe Catio blanditur aſſentatur-que, ut impellat ad dicendum.

11. *Celabitur auctor.*] Videlicet eò quòd Epicuri nomen erat vulgò odioſum; inquiunt. Verùm quid hæc ad Epicurum præcepta attinent?

Cura ut apponas ova figura oblongâ, utpote gratioris saporis, atque rotundis candidiora. Etenim duriora continent masculum vitellum. Brassica in arido solo educata suavior est suburbanâ. Certè nihil est magis exucenm horto sæpè rigato. Si tibi hospes inopinanti advenerit serò, ne gallina durior palato malignè reluctetur, memento adhuc spirantem perfundere Falerno aquâ diluto: id molliculam reddet. Præstantem naturam habent fungi in pratis nascentes, alii non tuto comeduntur. Ille æstates sanas traducet, qui finiet prandia moris nigris ex arbore decerptis ante solem ardentem.

Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris, & ut magis alba rotundis [672]
Ponere: namq; marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subito te oppresserit hospes,
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vivam misto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur. Ille salubres
Æstates peraget, qui nigris prandia moris [673]
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.

ANNOTATIONES.

12. *Longa quibus*, &c.] Incipit Catius edisserere. Sunt qui velint ridiculum exhibere Catium quod statuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum diffidentia; plusque consulat palato quàm valetudini. Verùmtamen quædam affert satis probabilia & vera. Ergò ridiculus ille potiùs quod rem futilem, puta culinariam, ut jam dixi, tam studiosè anxiéque moliatur, quàm alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 6.

13. *Ut succi melioris.*] Plin. lib. 10. cap. 52. *Quæ oblonga sunt ova, gratioris saporis putat Hovatius. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem.* Columel. pariter scribit: *Cum volet quis mares excludi, ova longissima & acutissima subjiciet: et rursus cum fœminas, rotundissima.* Contrarium verò his omninò docet Aristot. Histor. Animal. lib. 6. nimirùm rotundis & obtusis ovis mares, longis & acutis fœminas produci. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 17. ubi ex Avicenna & Alberto sic habet; *ex orbiculari ovo brevique progignitur mas: ex oblongis acutisve fœmina. Ipsum hoc comprobat experimentum; et suffragatur ratio: si quidem virtutis perfectio in masculinis ovis ambit æqualiter, et continet extrema. At in fœmininis à centro longiùs abit materia, in quo est vitalis calor: hoc verò plane imperfectionis argumentum est.* Certi tamen nihil est in istis. Nam & è longioribus ovis mares excluduntur.

14. *Callosa.*] Densiora proindeq; duriuscula; veluti callo obducta. Itaque callus ovi est putamen sivè testicula; alii intelligunt albumen: sed perperam.

15. *Caule suburbano*, &c.] Sive quod siccum solum caulibus est aptum; seu quod irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem eluit, detergit, demit. Porrò suburbanos hortos tenent olitores, eosq; rigant crebriùs. Sic enim celeriùs & copiosiùs olera gignuntur, sed minus bona.

19. *Vivam misto mersare Falerno.*] Fit tenerior gallinæ caro, si adhuc palpitans submergatur aquâ frigidâ; magisq; si mista vino vel aceto; si etiam fortiùs repercutiuntur includunturque spiritus naturales quorum intus actio carnis partes dirimit. Lambinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. *Sume*, inquit, *quodlibet lapathi genus: hanc herbam in ollam, in quâ gallinam seu quaslibet alias carnes coquere volueris, imponito: hoc teneras faciet.*

20. *Pratensibus optima fungis Natura est.*] Certè aperto aëre crescentia quælibet meliora sunt: fungos verò ubique reperiri alios bonos, alios malos etiam constat. Vide Plin. lib. 22. cap. 23. ubi sic habet; *Quæ voluptas tanta arcipitis cibi? Familias nuper interemere fungi, & tota convivia, Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, & tribunos & centuriones.* Cæterùm Tac. Ann. 13. & Senec. Epist. 63.

22. *Qui nigris prandia moris Finiet.*] Imò teste Galeno, quod facilè corrumpantur mora, noxia sunt post alios cibos sumpta; initio verò cœnæ prosunt magis. Aliter locum hunc intelligere possumus, ex more veterum, qui levem & modicum dumtaxat cibum manè capiebant; nimirùm è refrigerantibus valde moris prandium utile esse æstate, hæc & apud nos in jejunio plerique amant.

23. *Ante gravem quæ legerit arbore solem.*] Tunc enim virtutem suam totam nocturno frigore inclusam continent teneriores fructus. Contra duriores ardore solis quasi cocti & perfecti ex arbore decerpi debent fervente potissimùm die.

Ausidius

Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet; leni præcordia mulſo
Prolueris meliùs. Si dura morabitur alvus,
Mitulus & viles pellent obſtacula conchæ, [674]
Et lapathi brevis herba: ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Baiano melior Lucrina peloris.

Aufidius mel immiſcebat Falerno valentiori, malè quidem: nam vacuis venis nihil debet infundi niſi dulce. Viſcera ſuavi melicrato perfundes aptius. Si piger at durus fuerit venter, obices removebunt mitulus & conchæ viliores, & rumex herba foliis brevioribus, ſed non abſque albo Coo. Luna creſcens implet conchylia fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima teſtacea. Baiano murice præſtat peloris Lucrina.

ANNOTATIONES.

24. *Aufidius.*] Ejus meminit Plin. lib. 10. cap. 20. *Mar. Aufidius Lurco ſaginare primus inſtituit pavones, circa noviſſimum piraticum bellum: ex eoque quæſtu reditus ſeſtertium ſexagies millia habuit.*

Forti miſcebat mella Falerno.] Jam antè eſt obſervatum Sat. 2. huj. lib. v. 15. ſolitos veteres inchoare convivia à promulſide ſeu potione mulſi, id eſt, vini cum melle mixti, à mulcendo dictum nomen, quod venas mulceat lenitate ſuâ. Varro de re ruſt. lib. 3. cap. 16. *Venit favus ad altaria, & mel ad principia convivii.* Porrò mulſi potionem confectam interdum apponebant: aliquando vinum & mel ſeparatim; ut conviva utrumq; temperans, ſibi mulſum arbitrio quiſq; ſuo faceret. Mulſum laudat Plin. 22. cap. 24. *Multi ſenectam longam mulſi tantum nutritu transvere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis exemplo. Centeſimum annum excedentem eum D. Auguſtus hoſpes interrogavit, quânam maxime ratione vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet. At ille reſpondit: intus mulſo, foris oleo.*

25. *Mendosè: quoniam vacuis, &c.*] Imò benè. Quippè ex cit. mox Plin. *Mulſum ex veteri vino utiliſſimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex auſtero factum non implet ſtomachum, neq; ex decocto melle, miſſus inflat, quod ferè evenit. Appetendi quoque vocat aviditatem cibi.* Vide Dioſcorid. lib. 5. cap. 16. & Macrob. lib. 7. cap. 12.

26. *Leni præcordia mulſo Prolueris melius.*] Delicato & faſtidioſo Catii palato mulſum è Maſſico leniori placuiſſet magis quàm è forti Falerno: cujus tamen auſteritas melle & quâdam vetuſtate mitigata, virtus autem adhuc ætatis vegeta roborando ſtomacho longè utilior. Docet Martialis, lib. 13. Epig. 108.

Attica nectareum turbaſtis mella Falernum,
Miſceri decet hoc à Ganymede merum.

28. *Mitulus & viles pellent obſtacula conchæ.*] Alvum duram emollient obſtructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum ſalſus humor, lapathi herbæ ſuccus, & vinum album; hoc ſcilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celſus, lib. 2. cap. 29. *Alvum*, inquit, *movent cochleæ, garum, ſalſamenta, oſtrea, peloridesechini, muſculi, & omnes ferè conchylæ, maximè jus earum.* Athen. lib. 3. cap. 9. *Ex conchyliis, alvo movendæ ciendoque lotio excellunt pectines, muſculi, chamæ, oſtrea.* Vide Caton. de re ruſt. cap. 158. Plin. lib. 32. cap. 9.

Mitulus.] Alii ſcribunt, *Mytilus* & *mutilus*; piſciculus eſt è concharum genere, in arenoſis potiſſimùm locis proveniens. Martial meminit lib. 3. Epigr. 59. Non deſuit qui iſto Horatii loco legerit, *mugilis.*

29. *Lapathi.*] De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. de Fin. 2. n. 24.

O lapathe, ut jactere neceſſe eſt cognitu' cui ſis.

Coo.] Cos ſive Coos, hod. *Lango*, inſula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum ſolventia; quæ idcirco *lubrica* vocat. Perſius Sat. 5. v. 135.

30. *Lubrica.*] Lubricantia alvum ſolventia. Alii abſurdè interpretantur polita intus & lævia. Athen. lib. 3. cit. *Oſtrea cum malva & lapatho aut piſcibus ventrem leniter ducunt.*

Naſcentes implent conchylia lunæ.] Lucilius.

Luna alit oſtrea & implet echinos, muribu' fibras,
Et pecu addit.

Idem ſcribunt Cicero 2. de divin. n. 33. Gell. lib. 20. cap. 7. Plin. lib. 2. cap. 41. *Lunari poteſtate augeri rurſuſque minui corpora oſtrearum, conchyliorumque omnium: quin & ſoricum fibras reſpondere numero lunæ.* Verùm errorem hunc jam dudum experientia contraria diſcuſſit.

32. *Murice Baiano, &c.*] Baiani ſinûs murice melior eſt peloris capta in Lucrino lacu. De *Baiis* lib. 2. Od. 18. *Murex* piſcis aculeos habens & cuſpides complures. Plin. lib. 9. cap. 33. *Firmioris jam teſtæ murices & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe caſis, in dorſum elatis, lævibus, rugatis, vertice muricatim intorto, &c.*

Oſtrea præſtantiſſima juxta Circæos, echini verò è Miſeno proveniunt. Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo ſibi temerè attribuat ſcientiam epularum, niſi antea ſubtiles explóraverit ſapores. Nec è menſa piſces caro pretio auferre prodeſt, ſi ignoretur quibuſnam juſculum ſit magis idoneum, & quibus aſſis excitatus conviva jam ſatur in cubitum ſeſe reponet. Aper ex Umbria & querna glande nutritus rotundas:

Oſtrea Circæis, Miſeno oriuntur echini. [675]
Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.
Nec ſibi cœnarum quivis temere arroget artem;
Non prius exactâ tenui ratione ſaporum.
Nec ſatis eſt carâ piſces averrere menſâ,
Ignarum quibus eſt jus aptius, & quibus aſſis
Languidus in cubitum jam ſe conviva reponet. [676]
Umber, & iligná nutritus glande rotundas

ANNOTATIONES.

Lucrina peloris.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio, ubi frequenter capitur: non autem à voce græcâ πελώριον *magnum*; ut ſcribunt quidam, ex Athenæo antè citato. Eſt de genere chamarum, ſeu oſtreorum teſtam hiantem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum ſinûs Puteolani receſſum, piſcibus olim delicatiſſimis abundabat; at modo cœnoſa eſt palus tenæ motu facta anno 1538. De eo jam lib. 2. Od. 15.

33. *Oſtreæ Circæis.*] Optima capiuntur oſtrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium; quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi rudera; quæ fuit olim civitas Latii, nominata à Circe ſorore Medeæ. Circæis oſtreis *nec dulciora nec teneriora eſſe ulla compertum eſt*, inquit Plin. lib. 32. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur: ut dictum eſt in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 16.

Miſeno.] Miſenum urbs & promontorium juxta Baias, dictum à Miſeno Æneæ nauclero ibidem ſubmerſo & ſepulto.

Echini.] Echinus Gall. *Heriſſon*, Ang. *An Urchin or Hedge-hog*, de genere cancrorum, ſpinas habet pro pedibus, alius terreſtris, alius marinus. Plin. lib. 9. cap. 31. Nomen habet ἀπὸ τῦ ἔχειν ἑαυτόν, quod convolutus ita ſe condat & contineat, ut nullæ carnes appareant: vel ἀπὸ τῦ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι, quod teneri minimè poſſit, ob aculeos quibus totus inhorreſcit & contegitur: unde echinum vocarunt *ſpinoſum caſtaneæ operculum*. Plin. lib. 27. cap. 9. *In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis*, inquit Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iſtelicet digitos teſtudine pungat acutâ,
Cortice depoſito, mollis echinus erit.

34. *Pectinibus patulis.*] Hi piſces Gall. *Petoncles*, Ang. *Cockles*, conchas habent ſerratas inſtar pectinis; unde nomen. Græcis κτένες vocantur dentes anteriores, item piſces iſti ob allatam rationem: *patulos* dicit Horatius, ob apertum os & teſtam. Ariſtot. lib. 4. Hiſtor. Animal cap. 4. *Teſtaceorum alia ſunt patuli ut pectines, muſculi, &c.* Athen. lib. 3. cit. cap. 9, & ſeq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hac urbe lib. 1. Od. 28, lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5. *molle*: vel propter aërem molliorem: vel ob purpuram & lanas exquiſitas, atque luxuriam: vel à *Tereno* Sabinorum linguâ *molle* ſignificante. Macrob. lib. 3. cap. 18.

35. *Cœnarum arroget artem.*] Eſt coquorum gens arrogans & faſtuoſa, teſte Athenæo lib. 7. cap. 11. ubi refert quorumdam coquorum vanos ſermones non infacetos. *Ambroſiam ego reperi: jam mortâi ſi olfecerint, ut reviviſcant ego efficiam.* Item alius: *Si ſemel coquinam aptavero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipſum tu videbis modò contingere, præ odoris ſuavitate nemo poterit hac angiporti præterire viâ. Si quis autem propius accedat ad has fores; aperto ſtatim ore ſtupefactus conſiſtet, velut affixus clavis, & mutus donec aliquis accurens nares prehenſas vellat.*

37. *Averrere menſâ.*] Quaſi everriculo abſtrahere piſces omnes in menſâ piſcatoriâ expoſitos & venales.

38. *Quibus eſt jus aptius, & quibus aſſis.*] Qui piſces elixari debeant, & in juſculo condiri & inferri: item quos affari magis conveniat, & abſque ullo condimento & jure apponi. Ex Non. Marcello, *aſſum in obſonis* dicitur quod eſt *ſine pigmento ſaporis alieni; ſicut merum dicitur ſolum.*

39. *In cubitum jam ſe conviva reponet.*] Excitatâ quaſi novâ fame novos cibos appetens, & ad jucundè comedendos ſe rursùs componens. Eum porrò diſcumbendi morem veterum & rationem fusè explicavi lib. 1. Od. 27. ad has voces: & *cubito remanete preſſo*: item lib. 1. Sat. 4. v. 86.

40. *Umber.*] Umbria Italiæ regio; inter Hetruriam, Picenum, & mare Adriaticum, Apennino monte diviſa. Statius Sylv. 4. carm. 4.

. . . . *cur Tuſcus aper generoſior Umbro.*

Curvet

Curvet aper lances, carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus eſt, ulvis & arundine pinguis.
Vinea ſummittit capreas non ſemper edules.
Fœcundi leporis ſapiens ſectabitur armos.
Piſcibus atq; avibus quæ natura, & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæſita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantùm cruſtula promit. [677]
Nequaquam ſatis in re una conſumere curam.
Ut ſi quis ſolum hoc, mala ne ſint vina, laboret;
Quali perfundat piſces ſecurus olivo.
Maſſica ſi cœlo ſupponas vina ſereno,
Nocturnâ, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus, at illa
Integrum perdunt lino vitiata ſaporem,
Surrentina vafer qui miſcet fæce Falernâ

oneret patinas averſantis carnem flaccidam. Nec enim bonus eſt Laurens paluſtribus herbis & arundinibus ſaginatus. Vinea capellas haud ſemper facit eſui bonas. Prudens requiret humeros leporis fœcundi. Ante meum guſtum nemo ſcivit diſtinguere qua natura ætaſq; ſit piſcibus & avibus. Sunt quorum ingenium novas duntaxat placentas excogitat. Non ſufficit unam rem curare: quemadmodum ſi quiſpiam hoc tantum ſatagat ut vinum ſit exquiſitum, parum ſollicitus quo oleo piſces inungat. Si aperto aëri exponas vina Maſſica, quicquid craſſi inest expurgabitur nocturnâ aurâ, & abigetur odor infeſtus nervis: illa vero lino percolata omnem amittunt ſaporem. Qui vinum Surrentinum Falerna faci ſcite infundit,

ANNOTATIONES.

41. *Curvet aper lances.*] Pondere ſcilicet magno. Integros enim apros olim appoſitos docet Juvenalis Sat. 1. v. 140.

. . . . . *quanta eſt gula, quæ ſibi totos*
Ponit apros, animal propter convivia natum?

42. *Laurens malus eſt.*] Inſipidus eſt aper ex agro Laurenti paludoſo: quem idcircò ranis aptiorem dicit Martialis lib. 10. Laurentes agri & populi Lavinio proximi fuere, versùs oram Tyrrheni maris. Virgil Æneid. 10. n. 707.

. . . . *de montibus altis*
Actus aper (multos Veſulus quem pinifer annos
Defendit, multoſque palus Laurentia) ſylvâ
Paſtus arundineâ.

43. *Vinea ſummittit capreas, &c.*] Non ſemper guſtui grata eſt caro caprearum & capreolorum vitis palmitibus nutritorum. Virgil. Georg. 2. v. 371. docet, vitem ſepibus muniendam adversùs capreas ſequaces.

44. *Fœcundi leporis.*] Plin. lib. 8. cap. 55. diſſerit de leporum & cuniculorum innumerâ fœcunditate. Quidam legunt, *fœcundæ*: nempe incerti ſexûs habitus eſt lepus apud veteres.

Sapiens.] Qui ſubtili & ſagaci eſt palato guſtuque, Cic. 2. de Fin. n. 24. *Non ſequitur*, inquit, *ut cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatum.*

Sectabitur armos.] Plerique noſtrûm ſectantur potius lumbum, *le rable*, velut ſublimioris ſaporis & ſucci: non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At ſuum cuique judicium eſt, ſimiliter & palatum.

45. *Piſcibus atq; avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. 4. v. 139. Montanus ille deſcribitur delicati & ſolertis admodùm palati,

. . . . . *nulli major fuit uſus edendi,*
Tempeſtate meâ. Circæis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu:
Et ſemel aſpecti littus dicebat echini.

47. *Cruſtula.*] Gall. *de la patiſſerie.* De his ſcriptum à Catio librum refert vet. Comment. Eò forte reſpicit & alludit Satiricus noſter.

51. *Maſſica ſi cœlo ſupponas vina, &c.*] Plin. lib. 14. cap. 21. *Mitiores plaga doliis condunt, infodiuntq; terra tota, aut ad portionem ſitus: item cœlum præbent: alibi verò impoſitis tectis arcent.* & poſteà. *Campaniæ nobiliſſima vina expoſita ſub dio in cadis, verberari ſole, lunâ, imbre, ventis, aptiſſimum videtur.* Scilicet ubi cœlum calidius, vina ſub dio reliquuntur: ubi frigidius, defodiuntur tota: ubi medium partim abduntur terrâ, partim cœlo permittuntur: inquit Dalecampius. Athenæus l. 1. c. 25. pariter docet vina quædam aperto loco ſub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia expirando minuatur. De *Maſſici* vini bonitate, l. 1. Od. 1.

53. *Et decedet odor nervis inimicus.*] Plin. l. 23. c. 1. ſcribit nervis prodeſſe Albanum; non item Falernum: & paulò poſt, *vinum illud quod vetuſtate dulceſcit, minus infeſtare nervos.*

54. *Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.*] Per ſaccum lineum tranſmittebant & colabant vina, ad ea defæcanda; vel ad frangendam vim. Plin. l. 14. &c. Martial. l. 12. Epig. 41.

Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba ſacco.

55. *Surrentina vafer qui miſcet face Falernâ.*] Nimirùm ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum paulò auſterius. De *Falerno* lib. 1. Od. 20. *Surrentinum*, ex agro Campa-

Vina;

Vina; columbino limum benè colligit ovo:
Quatenùs ima petit volvens aliena vitellus.
Toſtis marcentem ſquillis recreabis & Afrâ [678]
Potorem cochleâ: nam lactuca innatat acri 59
Poſt vinum ſtomacho, perna magis ac magis hillis
Flagitat in morſus refici: quin omnia malit,
Quæcunque immundis fervent allata popinis.
Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere juris
Naturam. Simplex è dulci conſtat olivo:
Quod pingui miſcere mero muriâque decebit, 65
Non aliâ quàm quâ Byzantia putruit orca. [679]
Hoc ubi confuſum ſectis inferbuit herbis,
Corycioq; croco ſparſum ſtetit; inſuper addes

limum benè coërcet ovo columbæ: quoniam vitellus decidens in fundum ſimul abripit aliena. Potorem languentem excitabis per ſquillas teſtas & cochleas Africanas. Etenim poſt epulas lactuca innatat acerbo ſtomacho. Quin potius ad edendum reſtaurari debet pernâ atque hillis. Imò præferret cuncta quæ ex popinis minimè lautis afferrentur calida. Expedit noſſe naturam juſculi mixti. Simplex quidem *conficitur ex oleo dulci: cui oportebit immiſcere craſſum vinum & muriam non aliam quàm quâ putruit orca Byzantina. Poſtquam* autem *hoc herbis conciſis mixtum* atque *incoctum eſt, & Corycio croco perfuſum conquievit, adjunges præterea*

ANNOTATIONES.

niæ prope Surrentum urbem, convaleſcentibus optimum, caput minimè tentans, ac ſtomachi & inteſtinorum rheumatiſmos cohibens: ex Plin. lib. 14. cap. 6. & lib. 23. cap. 1.

56. *Columbino limum benè colligit ovo.*] Vitellus ovi, vel, ut alii afferunt, albumen potûs, in dolium vini turbidi conjectum, *aliena*, id eſt, fæcem omnem ad ima devolvit ſecumque detrahit, ac purum efficit vinum.

58. *Toſtis ſquillis.*] Aſſis, vel frictis. *Squilla* eſt è cancrorum genere, Plin. lib. 9. cap. 42.

Afrâ cochleâ.] Varro 3. de re ruſt. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri Poſt vinum ſtomacho.*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant poſt epulas & vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde eſt illud,

Grataque nobilium requies lactuca ciborum.

Poſteà verò contra factum, atque initio cœnæ intulerunt, ſeu ad movendam & lubricandam alvum, ſeu ad ſomnum conciliandum. Martial. lib. 11. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo
Utilis.

Et lib. 13. Epig. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum,
Die mihi cur noſtras inchoat illa dapes?

60. *Hillis.*] Tomaculis, lucanicis, Gall. *Andouilles, Sauciſſes.* Ang. *Chitterlings, or Sauſages.* Varro 4. de L. L. *Hilla ab hilo, id eſt, minimo dicta.* Feſtus autem, ab hira inteſtino, quod jejunum vocant, fit diminut. hilla ſive hillum; inquit: & inde ponitur pro ſuillis inteſtinis & canibus minutatim conciſis & arvinâ fartis: ut mox dictum.

61. *In morſus refici.*] Ut modò, ſic & olim in conviviis adhibita ſunt quædam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem, v. g. oleæ ſale conditæ, rapæ, cappares, aliaq; edulia aceto & ſinapi macerata, pernæ, &c. vide Athen. lib. 4. Quidam leg. *immorſus*, & explicant, *impranſus, jejunus*, abſurdè quidem; ut animadverterunt doctiores: ſenſus enim iſtic continuus eſt; quem illi ſeparant perperàm.

63. *Duplicis pernoſcere juris Naturam.*] Simplex jus ex olivo dulci tantùm: duplex autem ſeu mixtum, cùm inſuper illi adduntur muria, vinum, crocum, herbæ conciſæ, &c.

65. *Muria.*] Iſidorus lib. 20. cap. 3. docet eſſe piſcium liquorem ſive liquamen ſalſum. Plin. lib. 31. cap. 7, & 8. *aliud etiamnum*, inquit, *liquoris exquiſiti genus, quod garum vocavere, inteſtinis piſcium, cæteriſque quæ abjicienda eſſent, ſale maceratis, ut ſit illa putreſcentium ſanies.* Illud garum ſeu liquamen exquiſitum è ſcombris fiebat, & divitum erat, aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial lib. 13. Epig. 102, & 103.

66. *Byzantia orca.*] De eâ marinâ bellua, Plin. lib. 9. cap. 6. Quidam intelligunt thunnum; qui quidem in Boſphorum Thracium ſeu fretum Byzantinum aliquando penetrat. Alii *orcam* interpretantur vas fictile ventricoſum, ore anguſto, in quo muria reponi ſolita eſſet; quale Byzantii frequens erat in uſu. Perſius eo ſenſu dixit, Sat. 3. v. 76.

Manaque quod primâ nondum defecerit orcâ.

Byzantia.] Byzantium urbs ad Boſphorum Thracium celebratiſſima; Conſtantinopolis ſubinde appellata, hodie *Stamboul.*

68. *Corycioque croco.*] Corycus urbs & mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit.] Deferbuit. Alii explicant, concrevit; quos bene redarguit Torrentius, ex eo quòd liquidum eſſe oporteat minimè verò concretum jus, in quo piſces aliave obſonia innatent.

Preſſa

Preſſa Venafranæ quod bacca remiſit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco:
Nam facie præſtant. Venucula convenit ollis.
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam:
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus & alec;
Primus & invenior piper album cum ſale nigro [680]
Incretum puris circumpoſuiſſe catillis.
Immane eſt vitium, dare millia terna macello,
Anguſtoque vagos piſces urgere catino.
Magna movent ſtomacho faſtidia, ſeu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit;
Sive gravis veteri crateræ limus adhæſit
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe, quantus

quod exprimitur è baccâ Venafranâ. Picentina poma ſucco præſtant Tiburtinis licèt pulchrioribus. Venucula uva *ollis apta eſt: Albanam aptius fumo induraveris. Ego primus invenior in mundis patinis illam circumpoſuiſſe cum pomis, item fæcem atque alec, nec non piper candidum cum ſale nigro mixtum. Grande eſt flagitium macello tribuere tria millia ſeſtertiûm, & piſces vagabundos arctâ patinâ congerere. Ingentem nauſeam ſtomacho faciunt, ſive famulus ſcyphum contrectavit ſordidis manibus, dum ligurit ſurreptam; ſive craſſior limus occupat antiquam crateram. Quam parvæ ſunt impenſæ in ſcopis, in mappis, in ſcobe;*

ANNOTATIONES.

Inſuper addes, &c.] Poſtquam ſupradicta illa ſimul incocta ſunt, aſpergitur crocum, & affunditur oleum *Venafranum*. De hujus excellentiâ, Lib. 2. Od. 6.

70. *Picenis cedunt Pomis.*] Deinceps præcepta dat ad ſecundam menſam pertinentia. *Picena* poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. & meminit Plinius lib. 15. c. 15. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi, lib. 1. Od. 7. & 18. Item lib. 2. Od. 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uva optimè ſervatur paſſa & fumo indurata: at Venucula in ollis meliùs cuſtoditur. Hinc *ollares* uvæ apud Martial lib. 7. Epigr. 19. Item apud Columell. Hic lib. 3. cap. 2. *Uvæ*, inquit, *temporibus hyemis durabiles vaſis conduntur, ut Venucula.* Vide lib. 12. cap. 43. Macrobius lib. 3. Satum. cap. 20. appellat *Venunculam*. Plinius autem *Veniculam* dicit, *ollis aptiſſimam:* lib. 14. c. 2. capite verò primo; *durant*, inquit, *alia poſt hyemem, penſili concatenata nodo, alia in ſua tantum continentur animâ ollis fictilibus, et inſuper doliis incluſa . . . . aliis gratiam, qui & vinis, fumus affert fabrilis*, &c.

73. *Hanc ego cum malis*, &c.] Ego primus docui in vaſis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exſiccatam; item alec ſeu muriam, &c. *circumpoſuiſſe:* vel ſingulis convivis aut certè binis catillum unum vel certis locis catilla quædam communia diſponere, unde facilè acciperent plures.

Fæcem et alec.] Denotat ἓν διὰ δυοῖν: nempe vel piſces fæcatos ſeu fæce conditos: vel piſciculorum fæcem, ſeu è tabefactis illorum inteſtinis. Enimverò *alec* non eſt certi piſcis nomen: imò ſignificat minimos quoſvis piſciculos, aut certe liquamen ex iis, muria vel garo non abſimile.

75. *Incretum.*] Vel, mixtum; vel, incerniculo ſeu crebro quodam à furfure expurgatum: ab incerno, purgo.

77. *Anguſtoque vagos*, &c.] Sumptuoſo & vano luxu accumulatos piſces uno catino apponere emptos videlicet tribus millibus ſeſtertiûm: Gall. *pour ſoixante et quinze écus de poiſſons dans un plat.*

81. *Vilibus in ſcopis*, &c.] Ut nimius ſumptus in obſoniis damnatur; ita certè negligentiam vel ſordes in vaſis ac ſupellectili nemo probaverit. Ergo calices, lances, menſam, mappas, triclinii pavimentum, toros ac toralia, munda eſſe oportet; ut etiam præcipitur lib. 1. Epiſt. 5.

Mappis.] Erat mappa utilis ad tergendas manus tantùm; mantile, ad ſternendam ſeu tegendam menſam. Abſurdus eſto quiſquis aliter ſcripſerit. Ad convivia ſeu privata ſeu publica ſuam quiſque mappam detulit pridem; at mantili ſternebat menſam qui convivium præbebat. Vide Martial. lib. 12. Epigr. 29.

Scobe.] Scobs eſt limatura, ſive ramentum & ſtrigmentum è materiâ quâlibet, dum vel ſerrâ diſſinditur, vel terebrâ perforatur, vel limâ imminuitur aut politur, Gall. *limaille, ſciure.* Angl. *Filings, Pin-duſt, or Saw-duſt.* Scobe triclinium inſpergi ſolebat, ad colligenda faciliùs poſt cœnam purgamenta & ſcopis auferenda. Senec. Controv. lib. 9. declam. 2. *Inter purgamenta & jactus cœnantium, atque ſparſam in convivio ſcobem, humanus ſanguis everritur.* Scobs etiam pretioſa ad faſtum ſpargebatur; Lamprid. Heliogabal. *Scobe auri porticum ſtravit & argenti, dolens quod non poſſet & oleâri.* Adhibebatur quoque ſignea ſcobs ad atria emundanda. Juvenal. Sat. 14. v. 64.

Ergo miſer trepidas ne ſtercore fœda canino
Atria diſpliceant oculis venientis amici.

Con-

Consistit sumptus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulentâ radere palmâ;
Et Tyrias dare circum illota toralia vestes? [681]
Oblitum, quanto curam sumptumq; minorem
Hæc habeant, tanto reprehendi justius illis,
Quæ nisi divitibus nequeunt contingere mensis.
Docte Cati, per amicitiam divosque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunq; memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta;
Non tamen interpres tantumdem juveris. Adde
Vultũ habitumq; hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit, at mihi cura
Non mediocris inest, fontes ut adire remotos, [682]
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

tam gravis culpa est, si negligantur. An convenit te lapides varii coloris mundare palmâ cœnosâ; & Tyria operimenta imponere toralibus immundis, immemorem quo minor sumptus & cura est in his ea redargui justius quàm iis quæ non possunt occurrere nisi in mensis divitum. HORAT. *Erudite Cati, oro te per deos & familiaritatem nostram fac ut me deducas ad audiendum, quacunque ibis. Etenim licet memoriter enarres mihi singula; at renuncians haud ita prodes. Adde hominis vultum gestumque; cujus tu potitus aspectu non multi æstimas, quoniam hoc habuisti: ego verò magnoperè cupio ignotos posse adire fontes, & percipere documenta vitæ fortunatæ.*

ANNOTATIONES.

Ne persusa luto sit porticus: & tamen uno
Semodio scobis hæc emendat servulus unus.

Id est, servus inspergens scobis semodium, statim abradet lutum ac sordes omnes: mundaque præstabit atria, porticum, &c. Valeant qui scobem autumant utilem fuisse ad defricanda vasa, dandumque iis splendorem.

83. *Lapides varios.*] Pavimentum è versicoloribus lapidibus & marmoribus. Vide lib. 2. Od. 14. in fine.

Palma.] Scopis è palmâ. Martial. lib. 14. Epig. 82.

In pretio scopas testatur palmo fuisse.

84. *Tyrias vestes.*] Stragula & peristromata pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro: de quâ lib. 3. Od. 29. in fine.

Toralia.] Torus à tortis herbis dictus; quod in iis congestis olim sedebant ac discumbebant. *Toral*, quod ante torum est, ex Varrone 4. de Ling. Lat. puta congestæ herbæ, paleæ, arundinis, item lanæ, vel etiam plumæ involucrum seu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillasse, matelas, loudier.* Hæc verò interdum contegebantur purpureis stragulis, ad pompam & fastum Cicer. Tuscul. 5. *Collocari hominem jussit in aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo magnificis operibus picto.* Ubi tria vides, lector, distingui, lectum, toral, sive stratum stragulum. Ovid. Metam. 8.

. . . In medio torus est de mollibus uvis,
Vestibus hunc velant: quas non nisi tempore festo
Sternere consuerant.

Lamprid. cit. Heliogabal. *primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Ex his intelligi potest iste Horatii locus satis commodè. Verùm magis ad rem videtur quod *toral* significat etiam segestria sive amictum vel tegmen linteum, tricliniari lecto circumdatum, quasi munimen adversùs cœnantium purgamenta & jactus, atque ad custodiendam à sordibus stragulam pretiosam; quod quidem toral seu tegmen quando sordidum erat, lavabatur & eluebatur, ne odore fœdo ac turpi nares offenderet; ut innuitur lib. 1. Epist. 5,

. . . . ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nares.

Isidorus, lib. 19. cap. 26. hoc sensu *toralia* dicit esse *longas perpetuasque mappas à toro appellatas.* Ergò hic Horatius vel potiùs Catius damnat incuriam hominis *toralia* expurgare negligentis, sed ea *illota* & immunda *vestibus Tyriis*, seu pretiosæ stragulæ ac purpureæ *circumdantis* & circumponentis.

91. *Adde vultum habitumque hominis.*] Seneca Epist. 34. *conspectus & præsentia & conversatio habet aliquid vitæ voluptatis.*

94. *Fontes remotos.*] Ipsos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos

SATIRA V.

Deſcribit artes & inſidias captantium teſtamenta & hæreditates.

HOC quoque, Tireſia, præter narrata, petenti
Reſponde: quibus amiſſas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? Jamne doloſo
Non ſatis eſt Ithacam revehi, patrioſque penates [683]
Aſpicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inopſq; domum redeam, te vate; neq; illic
Aut apotheca procis intacta eſt, aut pecus; atqui
Et genus & virtus, niſi cum re, vilior alga eſt.
Quando pauperiem miſſis ambagibus horres;
Accipe quâ ratione queas diteſcere. Turdus
Sive aliud privum dabitur tibi; devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino ſene. Dulcia poma,
Et quoſcunque feret cultus tibi fundus honores;

ULYSS. *O Tireſia, præter jam reſponſa, illud etiam quæſo dic, quibus rationibus & artibus reſarcire poſſim facultates perditas. Quare rides?* TIRES. *Ergone tibi verſuto non ſufficit Ithacam repetere ac reviſere domum paternam?* ULYSS. *O memini falſa locute, cernis quemadmodum ſpoliatus & egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi procî pepercerunt cellis aut gregibus. Verum enim & origo & virtus vilior eſt algâ, ſi opibus deſtituantur.* TIRES. *Quandoquidem abſque tergiverſatione paupertatem averſaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, ſtatim deferatur eo ubi magnæ opes fulgent domino ætate provecto. Quoſlibet fructus exquiſitos & munera producet ager exultus.*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc quoque*, &c.] Non ſine multo ſale perſequitur noſter Satiricus, quibus Romæ blandimentis & artibus ſenum animos ineſcarent captatores, ut hæredes ab iis ſcriberentur. Inducit itaque Ulyſſem apud inferos cum Tireſiâ vate ſermocinantem, & poſt alia multa quærentem modos ſarciendi ſuas res afflictas. Unde eſt initium illud, *hoc quoq;* velut continuatio ſermonis quem Ulyſſes habet conſulens Tireſiam de ſuo reditu, apud Homer. Odyſſ. 11. Vel, ſi mavis, fingit Horatius Ulyſſem ad inferos reverſum poſt amiſſa naufragio bona, rurſumq; à Tireſia reſponſa perſcrutari de reparandis opibus.

Tireſia.] Thebanus ille vates apud Inferos etiam gratioſus Proſerpinæ fuit: quæ illi mortuo mentem firmam ac ſapientem ſoli tribuiſſe dicitur, Odyſſ. 10. ſub finem: ubi Circe Ulyſſi perſuadet ut ad Inferos deſcendat Tireſiam conſulturus. Ejus meminit Cic. 1. de Divin. n. 88. Tuſc. 5. n. 115. de Nat. Deor. 2. n. 7.

2. *Amiſſas res.*] Tireſias enim Ulyſſi prædixerat reditum in patriam, ſi modò ipſe ac ſocii non violarent boves Solis in Siciliâ paſcentes. Verùm illi Ulyſſe dormiente mactatos devorarunt. Quare naufragio perierunt conſcelerati; Ulyſſes autem nudus vix enatavit.

3. *Jamne doloſo.*] Videtur Tireſias Ulyſſi exprobraſſe crimen ſociorum vel doloſè permiſſum, vel non ſatis diligenter ab eo impeditum.

4. *Non ſatis eſt Ithacam revehi.*] Quod maximum erat, & in votis Ulyſſis præcipuum. Cic. 1. de Orat. *Patria nos delectat: ejuſque rei tanta vis eſt, ut Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affixam ſapientiſſimus vir immortalitati anteponeret.*

Ithacam.] Hæc inſula maris Ionii, hod. *Val di Compare*, inter Cephaleniam ad occaſum & Echinadas ad ortum; Ulyſſis patria fuit.

6. *Te vate.*] Odyſſ. 11. cit. reditum fore difficilem prænunciarat Tireſias: at mala quamvis patientes Ithacam perventuros, modò ſuum Ulyſſes ac ſociorum animum coerceret, illæſique permitterentur boves Solis. Quod niſi caveret, navim ac ſocios interituros; ipſum verò calamitoſum fore, domique reperturum ſuperbos viros ipſius victum abſumentes.

7. *Apotheca.*] Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum, ſeu fruges, ſeu vinum, &c.

Aut pecus.] Odyſſ. 1. proci Penelopæ dicuntur cibo veſci alieno; atque ad epulandum mactant boves & oves Ulyſſis, quod & Minerva queritur.

10. *Turdus.*] Vide Lib. 1. Sat. 5. & hujus Lib. Sat. 2.

11. *Privum.*] Propriis deliciis reſervatum.

Ante

deguſtet ea ſenex opulentus: præ Laribus colendus. Qui licèt perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, ſervus; ne tamen dubites eum aſſectari tu comes inferior, ſi petat. ULYSS. *Egone turpis Damæ fim aſſecla? minimè ſit vixi apud Troſam, imò præſtantioribus nunquam ceſſi.* TIRES. *Inops igitur vives.* ULYSS. *Imperabo animo id ferre viriliter: & pejora dudum ſuſtinui. At tu vates doce quamprimum, unde congeram opum cumulos.* TIRES. *Certè docui, ac repeto, callidus paſſim aucupare legata ſenum: ac ſi unus aut alter effugerit captatorem hamo circumroſo; ne vel ſpem abjicias, vel deceptus ſtudium deſeras. Si quando in foro diſceptetur de re ſeu gravi ſeu parvâ: quiſquis erit dives & abſque liberis, ejus propugnator ſis, qui ſceleratus ac petulans meliorem ſponte laceſſiverit. Contemne verò civem exiſtimatione & jure potiorem, ſi liberos aut uxorem fecundam habuerit.* Et quoniam *aures delicatæ amant prænomen*, ſic alloquere; *Quinte ſcilicet, vel Publi,*

Ante Larem guſtet venerabilior Lare dives.
Qui quamvis perjurus erit, ſine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.
Utne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Trojæ [684]
Me geſſi, certans ſemper melioribus. Ergò
Pauper eris. Fortem hoc animũ tolerare jubebo,
Et quondam majora tuli: tu protinùs, unde
Divitiis æriſque ruam, dic augur, acervos.
Dixi equidem, & dico, captes aſtutus ubique
Teſtamenta ſenum: neu, ſi vafer unus & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo,
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna minorve foro ſi res certabitur olim;
Vivet uter locuples ſine natis, improbus ultrò
Qui meliorem audax vocet in jus, illius eſto
Defenſor. Famâ civem causâque priorem
Sperne; domi ſi natus erit fœcundave conjux. [685]
Quinte, puta, aut Publi, (gaudent prænomine molles

ANNOTATIONES.

14. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum primitias deferebant. Vide lib. 2. Od. 23. & hujus lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam claruerint; homo novus, libertus, libertinus. Cic. Topic. n. 29. *Gentiles ſunt qui inter ſe eodem ſunt nomine ab ingenuis orîundi, quorum majorum nemo ſervitutem ſervivit, qui capite non ſunt diminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte incedens, honoris deferendi causâ. *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* qui ad lævam.

18. *Utne tegam.*] Gall. *Moy? je ſervirois d'eſtafier à un coquin?* Abhorret magnus Ulyſſis animus à ſordidâ & infami illâ diteſcendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur qui virum honoratum vel ſtipat ut ſatelles, vel comitatur ut aſſecla: atque ad ejus capeſſenda imperia eſt expeditus.

Damæ.] Servi nomen eſt, diminut. à Demetrio. Vide lib. 1. Sat. 6. item Perſ. Sat. 5. v. 76, & 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute & gloriâ contendens cum Agamemnone & Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum*, &c.] Paupertatis ærumnas ferre conabor potiùs quàm vitæ ſceleratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur, ſed abſurdè planè, qui decorum & notos Ulyſſis mores pravè immutari velint ab Horatio, contra id quod ipſe tam luculenter præcipit. Epiſt. ad Piſ. v. 119.

21. *Tu protinus*, &c.] Ne mihi illude, vates optimè, turpem res perditas reparandi modum ne propone: meliora quæſo verba profer, meoque nomine dignas rationes doce.

23. *Dixi equidem, & dico.*] Satiricus in inſtituto pergit, atque per veridicum vatem effert quicquid reipſa fiebat turpiter Romæ paſſim ab improbis teſtamentorum captatoribus.

25. *Præroſo fugerit hamo.*] Sicut piſcis eſcam prærodens hamum verò non arripiens; ità fortè quiſpiam veterator mentem tuam intelligens callidè operâ tuâ, officiis tuis ac donis abutetur, nec te ſcribet hæredem; ſed ne ſtatim deſpera, nec ab incœpto deſiſte; ſic enim rem aliquando facies, ac ſi unus effugerit, alios captabis.

28. *Vivet uter*, &c.] Conſidera uter litigantium vivet locuples & ſine gnatis; atque huic cauſam licèt deteriorem habenti auxiliatorem te acriter præſta.

31. *Sperne; domi ſi natus erit*, &c.] Juvenal. Sat. 5. v. 140.

Jucundum & carum ſterilis facit uxor amicum.

32. *Quinte, puta, aut Publi.*] Ejuſmodi prænomina erant nobilium duntaxat; Gall.

Auri-

Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
Jus anceps novi : cauſas defendere poſſum.
Eripiet quivis oculos citiùs mihi, quam te
Contemptũ caſsâ nuce pauperet. Hæc mea cura eſt,
Ne quid tu perdas, neu ſis jocus. Ire domum, atq;
Pelliculam curare jube, ſi cognitor ipſe.
Perſta, atq; obdura : ſeu rubra Canicula findet
Infantes ſtatuas, ſeu pingui tentus omaſo
Furius hybernas canâ nive conſpuet Alpes.
Nonne vides (aliquis cubito ſtantem prope tangens [686]
Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thynni, & cetaria creſcent.

tua virtus amicum tibi me devinxit : jus controverſum calleo ; cauſas orare valeo : quilibet oculos mihi eruet priuſquam te victum defraudet nuce vacuâ. Iſta mea eſt ſolicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis. Mox ſuade ut domum ſe recipiat, & genio indulgeat. Interim tumet procurator eſto ; labora & perſevera, ſive ardens Canicula diſſecabit mutas imagines, ſive Furius obeſo ventre diſtentus Alpes hyeme conſperget albis nivibus. Tum enim *quiſpiam proximum cubito pulſans monebit : An non advertis quàm ille patiens, quàm ſedulus, quàm amicis ſit commodus? Mox adnatabunt thynni plurimi, & augeſcent piſcinæ.*

ANNOTATIONES.

Monſeigneur. Porrò virum honoratum aſſentatores prænomine ſalutabant: at familiares cognomine ſe invicem appellabant: ut *Cæſar Pulcro.*

Molles auriculæ.] Aſſentationibus aſſuetæ.

34. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem ſæpiùs trahi poteſt. Unde *varium* & *controverſum* dicit Tullius. Verum *juris ignoratio potius litigioſa eſt quàm ſcientia*, inquit ipſe de Legib. 1.

36. *Caſsâ nuce.*] Re qualibet inani & minimâ.

38. *Fi cognitor ipſe.*] Cauſæ ipſius cognitionem, curam, defenſionem, ſuſcipe. *Cognitor* dicitur qui præſentis cauſam novit, & ſic tuetur ut ſuam ; inquit Aſcon. in 1. Verr. Porrò Fi eſt imperandi modus à fio, quo & Plautus non ſemel uſus eſt. Alii legunt *ſis.*

39. *Seu rubra Canicula, &c.*] Æſtatis & hyemis incommoda æſtum & frigus ſuſtine patienter, de *Caniculâ*, alibi dixi.

Findet infantes ſtatuas.] Ut acriori gelu finduntur lapides, ſic etiam æſtu dicit findi *ſtatuas* lapideas, ligneas, &c. quas & *infantes* vocat. Dura ſane dictio, quam eſſe crediderim inſulſi cujuſdam poetæ nobis ignoti, ac notari proſcindique ab Horatio ; quemadmodum & mox Furii metaphoram, *conſpuet.*

40. *Pingui tentus omaſo.*] Omaſum inteſtinum, pro ventre, Synechd. Ita Perſ. Sat. 1. Calvi poëtæ *aquâliculum ſeſquipede extantem* ridet.

41. *Furius hybernas, &c.*] Parodia eſt Furiani verſiculi, quem ut duriorem carpit Horatius: ſimiliter & notat Quintil. lib. 8. cap. 6. Furius nempe hyemem deſcribens dixerat :

Jupiter hybernas cana nive conſpuit Alpes.

Cæterùm poëta ille cognomento Bibaculus ſummo ingenio & in primis lepido fuiſſe narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Certè quædam ex eo mutuari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum aiunt iiſdem temporibus quibus Lucilius & Sext. Turpilius interierunt: & in carmine Iambico egregiè verſatum. P. Crinit. lib. 2. de Poet. Lat. cap. 31. Macrob. Saturnal. lib. 6. Quintil. lib. 10. cap. 1. Gell. lib. 18. cap. 11. Crinitus cit. hos Furii verſus affert de villa Tuſculana Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus ceſſerat.

Catonis modò, Galle, Tuſculanum
Totâ crediter urbe venditabat.
Mirati ſumus unicum magiſtrum,
Summum grammaticum, optimum poëtam,
Omnes ſolvere poſſe quæſtiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en jecur Crateris.

42. *Nonne vides, (aliquis, &c.*] Hæc ſi fecoris, aliquis ſeni aſtans tuam ſedulitatem laudabit, dicetque ei, Videſne hominis tibi addicti ſtudium & laborem, &c.

Cubito tangens.] Perſ. Sat. 4. v. 34.

Eſt prope te ignotus cubito qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures exinde ſenes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam aſſiduaque officia contemplati, ſeq; ultrò ſuaſque res tuæ fidei & curæ committent. *Thynni* ſunt piſces grandiores, vitæ brevis, &c. Plin. lib. 9. cap. 15. cum his aptè comparantur ſenes opibus potentes, ut & captator cum piſcatore. Similiter Juvenal. Sat. 12. v. 122. orbum ſenem ab inſidiatore captum dicit *incluſum carcere naſſæ.* Sic habet,

. . . . . *ſi Libitinam evaſerit ager ;*
Delebit tabulas incluſus carcere naſſæ,
Poſt mortem ſanè mirandum.

Si

Porrò si aliquis filium valetudine parum firmâ educet ac nutriat inter opulentam familiam; ne aperta cœlibis observantia te alliciat, sensim per officia perveni ad spem, ut hæres substituaris; ac si casus aliquis puerum ad inferos demiserit, locum vacantem subeas. Iste ludus valdè raro frustratur. At quicunque tabulas offeret tibi legendas, cave ut recuses, atque à te codices rejicias: ita nihilominus ut obliquis oculis inspicias quid prima tabula cerata edicat in secundâ lineâ. Celeri aspectu observa an solus an cum pluribus sis hæres. Enimverò nonnunquam scriba ex Quinqueviro sæpè factus hiantem corvum frustrabitur; & Nasica insidiator Corano ludum præbebit. ULYSS. *An insanis, an scire ludificas me, involuta respondendo?* TIRES. *O Laërtis fili, quodcunque pronuntiavero vel fiet, vel non.*

Si cui prætereà validus malè filius in re
Præclarâ sublatus aletur; ne manifestum
Cœlibis obsequium nudet te, leniter in spem
Arrepe officiosus, ut & scribare secundus
Hæres; & si quis casus puerum egerit Orco, [687]
In vacuum venias: perrarò hæc alea fallet.
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere & tabulas à te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias quid prima secundo
Cera velit versu: solus multisne cohæres,
Veloci percurre oculo, plerumque recoctus
Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem;
Captatorque dabit risus Nasica Corano.
Num furis, an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.

ANNOTATIONES.

Cetaria crescent.] Allegoria, cete, Ciceroni pistrices, sunt pisces maximi: hinc *cetaria* sunt vivaria seu Piscinæ, in quibus aluntur magni quilibet pisces.

46. *Sublatus aletur.*] Propriè; nam infantes olim in lucem mox editi humi deponebantur. Tum ii tollebantur, atque ut adolescerent educandi tradebantur, si placerent parentibus; dicebanturque sublati. Alii contrà spernebantur, jubebanturq; exponi ac fortunæ permitti, seu in Viâ publicâ, seu in silvâ, seu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifestum Cœlibis obsequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque insidias, prudenter age & cautè; paulatim ejus animum demerere, ne suspicioni locum des.

48. *Secundus Hæres.*] Secundo gradu hæres; substitutus hæredi seu filio parùm valenti, si hæreditatem non adierit; ut tum succedas ei forsè è vivis excedenti, vacuumque locum occupes.

49. *Egerit Orco.*] Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius est quibusdam, aliis est Cerberus, Ciceroni est ipse Pluto, 3. de Nat. Deo. n. 43. ab ὅρκος, *juramentum*: quod nihil sit religiosius, quàm cùm per Stygiam paludem juratur. Festus scribit *orchum*, & ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

50. *Perrarò hæc alea fallet.*] Rarò fit ut inanis sit labor iste, & ars captandi: imò ferè semper optatum sortitur eventum.

52. *Tabulas à te removere memento.*] Callidè nimirùm, ne suspiciosus videare.

53. *Rapias.*] Raptim & celeriter legas & observes.

Primo cera.] In ceratis tabulis olim scribebant, ut jam dictum lib. 1. Sat. 10. ubi de stylo. Itaque *prima cera* significat primam testamenti paginam. Vide Sueton. Neron. cap. 17.

Secundo versu.] In primo versu nomen testatoris, in secundo hæredis nomen, in imo substitutiones scribebantur.

55. *Recoctus scriba ex Quinqueviro.*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vafer, astutus; utpote qui diù scriba fuerit; ac Magistratus etiam in Provincias comitatus sit: vel in municipiis Quinquevir extiterit, publica interdum aliqua administratione & procuratione functus: à numero dicti Duumviri, Triumviri, &c.

56. *Corvum deludet hiantem.*] Captatorem alienæ hæreditati inhiantem eludet, non secus ac vulpes corvum, in Æsopi fabulâ.

57. *Dabit risus Nasica Corano.*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Nasica olim delusus Corano seni. Vide infrà.

58. *Num furis.*] An more vatum furore correptus? an sanus & tui compos?

59. *Laërtiade.*] Ulysses filius Laërtis, Ithacæ & Dulichii insularum rex: vir facundus, sagax, bellicosus, laborum patientissimus, inter Græcos Principes eximius, ab Homero toto Odysseâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hîc inter doctores etiam controversia. Alii contendunt Persium loqui Horatium, sive Tiresiam hoc censu: cum fori vates loquuntur obscura & per ambages; ego verò loquor apertè & sine ambagibus; quodque futurum prædico erit: & contrà non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, & satiricè irridere ambiguarum responsa.

Divinan-

Divinare etidem magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta velit ſibi fabula, ſi licet, ede.[688]
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demiſſum genus Æneâ, tellure marique
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit, atq;
Ut legat, orabit. Multum Naſica negatas
Accipiet tandem, & tacitus leget; inveniet q;[689]
Nil ſibi legatum, præter plorare, ſuiſque.
Illud ad hæc jubeo: mulier ſi fortè doloſa,
Libertuſve ſenem delirum temperet; illis
Accedas ſocius: laudes, lauderis ut abſens.
Adjuvat hoc quoque; ſed vincit longè priùs ipſum
Expugnare caput. Scribet mala carmina vecors?
Laudato. Scortator erit? Cave te roget; ultrò
Penelopen facilis potiori trade. Putaſne,
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere curſu?
Venit enim magnum dònandi parca juventus,
Nec tantum Veneris, quantum ſtudioſa culinæ.

Quippè magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. *Attamen ſi fas eſt, dic quid ſignificet hæc fabula.* TIRES. *Quo tempore adoleſcens Parthis formidoloſus propagata ſoboles ab excelſo Æneâ, terra & mari potens exiſtet, ſtrenuo Corano locabitur grandis filia Naſicæ detrectantis exſolvere integrum debitum. Tum gener hoc aget, teſtamentum offeret ſocero, rogabitq; ut legat. Naſica diu recuſatum tandem capiet, ac leget ſecretò; videbitq; nihil ſibi & ſuis relictum niſi fletus. Iſtis hæc monita addo. Si fortè aſtutâ fœmina vel libertus regat ſenem delirantem, adjunge te his ſocium; lauda eos, ut abſentem ii te laudent.* Nam & *hoc prodeſt. Verum multò utilius eſt ipſum hominem captare.* Qui ſi *demens inconditos faciat verſus, applaude.* Si *Mœchus fuerit, ne te oret, cave: ſponte ei*

…otiori tuam Penelopen facilis dona. ULYSS. *An credis tam probam & caſtam poſſe flecti, quam proci à recta via dimovere non potuerunt?* TIRES. Scilicet *ad eam accedere juvenes haud liberaliter munifici, neque tam amoris quàm gulæ ſectatores.*

ANNOTATIONES.

62. *Tempore quo*, &c.] Tireſias deſignat non …ntùm perſonas & nomina, ſed & tempus ipſ…m quo res eventuræ ſunt; quod alii vates …o ſolent facere. Horatius autem aptè indu… Tireſiam velut divinantem ac prædicentem …tura quæ nuper facta eo tempore noſcebant…. Sunt in Æneide multa ejuſmodi longinqua …regiè à Virgilio tempori accommodata: pen…tque ex hoc non minima lux ac virtus poë…is. Vide Æneid. 6. ſub finem.

Juvenis Parthis horrendus.] Auguſtus: de cu… in Parthos victoriâ, terrore, famâ, recep…que ſignis, lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 15.

Ab alto Demiſſum genus Æneæ.] De Auguſti …gine, lib. 4. Od. 5. & lib. 4. Od. 15. in fine.

64. *Forti Corano.*] Juvenal. Sat. 16. v. 54. …minit pariter Corani. Sic habet;

. . . . *Ergo Coranum*
Signorum comitum caſtrorumque ara ſorentem
Quamvis jam tremulus captat pater.

65. *Naſica metuentis reddere ſoldum.*] Naſica …arus pecuniam mutuò acceperat à Corano ſe…perinde avaro, ſed aſtutiore, cumq; fuge…exſolvere debitum, filiam tradidit; ſperans …per atque ità captans Corani hæreditatem. Naſicæ mentem Coranus intellexit; ſibiq; mi…rum fecit è deluſâ inſidiatoris captatione. Neque modo nihil teſtamento reliquit, ſed & voluit Naſicam teſcire nihil ſibi legatum: atque ex ejus dolore ac mœſtitiâ gaudium ſibi affatim riſumque dedit.

Soldum.] Seu dotem filiæ, ſeu debitam à dum ſummam pecuniæ integram.

66. *Gener ſocero.*] Coranus Naſicæ. Iron…æ plena animadverte paſſim verba; eoq; magis, quod ſeria prorſùs & gravis dictio videtur. Sic & paulò ante, *nubet procera forti Corano filia Naſicæ*, &c.

67. *Multum Naſica negatas*, &c.] Callidè nimirùm ex more captatorum, ad amovendam ſuſpicionem, ut antè jam dictum.

69. *Sibi ſuiſque.*] Nec ſibi, nec filiæ ſuæ.

76. *Putaſne Perduci poterit.*] Perſuaderi, ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyſſi… invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porrò ſicut priùs *Damæ latus tegere* Ulyſſes re…cuſavit, ita & ſuam Penelopen turpiter addicere multò magis negare intelligendus.

79. *Venit enim magnum donandi*, &c.] Muneribus expugnari ſæpè caſtitatem notat.

80. *Studioſa culinæ.*] Suprà annotat. v. 7.

Hinc pudicam habes Penelopen. Quæ ſi ſimul deliberit ex uno ſene, lucri partem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum ſenex eram contigit id *quod enarrabo. Apud Thebas vetula* quædam *malitioſa ad ſepulchrum ſic elata eſt ex teſtamento. Hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfuſum. Nempè ſi poſſet mortua effugere. Quia ut opinor, nimiis officiis vivam proſecutus fuerat. Callidus accede: nec labori parce; nec plus æquo urge. Verboſus diſplicebit moroſo & difficili. Ne verò ſponte taceas. Eſto Davus comicus, permane inflexo capite, valde ſimilis timenti, per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut carum caput operiat diligenter. Defende a turbâ objectis humeris, aurem accommoda garrulo. Quod ſi pluſculum laudari amat; inſta, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatis ſurſum manibus dicat: Heus, ſatis eſt. Quandò verò te liberaverit diuturnâ ſervitute & ſolicitudine, ac verè experrectus audiveris: Ulyſſes eſto hæres quarti partis: tum exclama: Igitur non extat amplius amicus Dama? Repete verò identidem: Ubi is periam aquè fidum aquè conſtantem? ſique vales,*

Sic tibi Penelope frugi eſt: quæ ſi ſemel unò
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum;
Ut canis à corio nunquam abſterrebitur uncto.
Me ſene, quod dicam, factum eſt; anus improba Thebis [690]
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadaver 85
Unctum oleo largò nudis humeris tulit hæres:
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo,
Quod nimium inſtiterat viventi. Cautus adito:
Neu deſis operæ, neve immoderatus abundes.
Difficilem & moroſum offendet garrulus, ultrò 90
Non etiam ſileas. Davus ſis comicus: atque
Sis capite obſtipo, multum ſimilis metuenti.
Obſequio graſſare: mone, ſi increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turbâ
Oppoſitis humeris: aurem ſubſtringe loquaci. 95
Importunus amat laudari? Donec ohe jam
Ad cœlum manibus ſublatis dixerit, urge, &
Creſcentem tumidis infla ſermonibus utrem.
Cùm te ſervitio longo curâque levarit, [691]
Et certum vigilans, quartæ ſit partis Ulyſſes, 100
Audieris, hæres: Ergò nunc Dama ſodalis (lem
Nuſquam eſt? unde mihi tam fortem tamq; fide
Sparge ſubinde: & ſi paulùm potes, illacrymare. E

ANNOTATIONES.

83. *Ut canis à corio*, &c.] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari ſolet captæ feræ corium recens detractum & ſanguinolentum, cujus appetentiſſimi cognoſcuntur.

84. *Me ſene, quod dicam*, &c.] Aliud Tireſiæ monitum ad demerendum teſtatoris animum, ſcilicet frequentioribus ac nimiis officiis non eſſe urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita eſt captata, ut captatorem importunum ac moleſtum averſaretur. Itaque cùm non poſſet viva, ſaltem mortua ulciſci voluit. Cavit nimirùm ſuo teſtamento, ut cadaver multo perunctum oleo nudis humeris hæres efferret, quaſi elabi cupiens, illumq; legatis fraudare. Ea quippe conditio erat; ut ſi portanti cadaver, portans hæreditate excideret.

Thebis.] Non una eſt hujus nominis civitas. Alia caput Thebaidis, Hecatompylos dicta in Ægypto, hod. *Miniè*, neque de hac mentio eſt hic. Alia in Bœotia, hodie *Stives*. Heptapylos cognominata, patriâ Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tireſiæ vatis, &c.

90. *Ultrò Non etiam ſileas.*] Ne contrà nimis taciturnum te exhibeas.

91. *Davus ſis comicus.*] Talis eſto, qualis Davus comicus, qui timidè & verecundè ſenem herum alloquitur.

92. *Capite obſtipo.*] In alterum humerum declinato & immoto: quod hominem notat attentum, ſubditum, & obſequi paratiſſimum.

95. *Aurem ſubſtringe loquaci.*] Accingere ad audiendas quaſcunque ejus narrationes moleſtas licet & graves. Apage qui interpretatur adulatoriè prehende auriculam.

98. *Creſcentem tumidis infla ſermonibus.*] Homini vano adulationibus gaudenti affatim tribue & indulge, donec ille, velut pleaus uter, ampliùs non expetat; imò dicat: Ohe, ſatis eſt.

99. *Cùm te ſervitio*, &c. *levarit.*] Per tuam ſuam.

Gau

Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
Permissum arbitrio sine sordibus extrue: funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
Fortè cohæredum senior malè tussiet; huic tu
Dic, ex parte tuâ, seu fundi sive domûs sit
Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperiosa trahit Proserpina. Vive, valeque.

affunde lachrymas aliquot; oportet ficto vultu occultare lætitiam. Sepulcrum tuo voluntati commissum ædifica sumptuosè. Vicini celebrent præclarè factas exsequias. Quod si aliquis cohæredum ætate provectus laboret tussi periculosâ: sive prædium sive domum emere velit, huic tu dic, lætè quidem sestertio te ei traditurum partem tuam. At me Proserpina dominatrix jam revocat. Vive & vale.

ANNOTATIONES.

108. *Ex parte tuâ.*] Ex parte hæreditatis tibi relictæ.

109. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii sic explicant: Dic te pecuniam malle quam fundum, adeoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de fictâ & simulatâ venditione. Lex nempe vetabat rem testamento legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno rem nummo addicentes. Sic enim res verè empta & vendita dicebatur.

Sed me Imperiosa trahit Proserpina.] Aptè omninò sermo abrumpitur, ne Ulysses loquatur id quod loqui decore non poterat. Bene verò Tiresiam repentè revocat Proserpina uxor Plutonis & inferorum domina, pro suo in mortuos summo imperio. Vid. lib. 1. Od. 28. Item Virg. Æn. 6. v. 545.

SATIRA VI.

Sorte suâ mediocri contentum se esse. Otium rusticum præstat urbanis tumultibus & molestiis.

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus; [692]
Hortus ubi, & tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulùm silvæ super his foret. Auctius atque
Dii melius fecere, benè est: nihil amplius oro,
Maiæ nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis.
Si neque majorem feci ratione malâ rem,
Nec sum facturus vitio culpâve minorem;

HORAT. *Illud fuerat in optatis; mensura agri non valde ampla, ubi esset hortus & fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista. Dii amplius ea melius quidpiam concesserunt, abundè est. O fili Maiæ, nihil ultra peto, nisi ut ista bona mihi perpetua facias. Ergò si nec opes auxi malis artibus, nec absumpturus sum peccatis ac scelaribus:*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.*] Lepida est hæc Satira; quædam præcepta morum habet valde lucuenta: nonnullis etiam grati animi testimonia ga Mecænatem.

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. eorg. 2. v. 412.

Laudato ingentia rura: Exiguum colito.

olumel. *Modus erit suæ cuique moderata voas facultasque.* Vide Plin. lib. 18. cap. 5. &

Modum agri imprimis servandum antiqui avere, &c.

3. *Auctius atque Dii melius fecere.*] De villâ Horatianâ lib. 1. Epist. 16. jamque de eâ ante nonnihil, lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. & Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.*] Vide lib. 3. Od. 16.

Benè est cui Deus obtulit
Parcè quod satis est manu.

& Epod. 1.

Satis superque me benignitas tua ditavit.

5. *Maiæ nate.*] Mercurium præcipuè colit & invocat Horatius memor frequentis ejus tutelæ: de quâ lib. 2. Od. 7. & 13, &c.

ſi nihil inſanus efflagito ejuſmodi: O ſi angulus iſte vicinus, qui agrum meum *deformat adjungatur: O ſi fortuna alicubi oſtendat mihi urnam pecunia* refertam, *quemadmodum ei, qui cum theſaurum invenisſet. Hercule propitio locupletatus, emit & colnit eumdem agrum,* quem anteà colebat *conductum: ſi contentus ſum iis, quæ habeo; à te* dumtaxat *peto hoc,* ut *pingues efficias greges & alia præter ingenium: atque, ut conſueviſti, adſis mihi tutor perpetuus. Itaque poſtquam ex urbe ſeceſſi in colles & arcem, quid potius exornem quàm Satiras & Muſam pedeſtrem?* Illic *neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auſter vel autumnus morbifer, lucrum* præſtans *dura Libitina,*

Si veneror ſtultus nihil horum: O ſi angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum:
O ſi urnam argenti fors quâ mihi monſtret, ut illi [693]
Theſauro invento, qui mercenarius agrum 11
Illum ipſum mercatus aravit, dives amico
Hercule: ſi quod adeſt gratum juvat: hac prece te
Pingue pecus domino facias & cætera, præter (oro;
Ingenium; utq; ſoles, cuſtos mihi maximus adſis.
Ergò ubi me in montes & in arcem ex urbe removi,
Quid prius illuſtrem Satiris Muſaq; pedeſtri? 17
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auſter,
Autumnuſve gravis, Libitinæ quæſtus acerbæ,

ANNOTATIONES.

8. *Veneror.*] Enixè & votis importunis expoſco. Quidam legunt *venor*, ſed perperàm.

O ſi angulus ille.] O ſi haberem partem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit. Perſius Sat. 6. v. 13. hunc imitatus eſt Horatii locum.

9. *Denormat.*] Vitruv. lib. 7. *Anguli ad normam reſpondentes exigantur: longitudines ad regulam, altitudines ad perpendiculum.*

10. *O ſi urnam argenti, &c.*] O ſi theſaurum terræ infoſſum inveniam. Perſ. Sat. 2. v. 10.

. . . . . *O ſi*
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro
Hercule.

Porrò theſaurus definitur quædam vetus depoſitio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat, nec enim theſaurus cenſetur quod metûs vel cuſtodiæ causâ terræ infoſſum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule.*] Hic lucro inopinato & excludendis theſauris præeſſe credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 2. Macrob. lib. 3. cap. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. 4.

14. *Præter ingenium.*] Ludit in ambiguâ ſignificatione vocis *pingue.* Senſus eſt; ne verò ingenium etiam facias pingue, id eſt, craſſum, hebes, ſtupidum.

15. *Cuſtos mihi maximus adſis.*] Poëtæ nimirùm in tutelâ ſunt Mercurii, lib. 2. Od. 1. & 17.

16. *In arcem.*] Villam Tuſculanam in edito colle ſitam. Epod. 1. ſub finem. Item lib. 1. Epiſt. 16.

17. *Quid prius illuſtrem Satiris, &c.*] Sunt qui ſic interpretentur: quid priùs canam & carminibus celebrem quam Deos agreſtes, Satyros, Fauños, &c. Vide lib. 3. Od. 18. Alii meliùs: quid aptius ſcribam, quàm Satiras, oratione quidem ſtrictâ, ſed quæ ſolutæ ſimilis videatur, & vulgari *ſermoni propior:* ac proinde *muſa pedeſtris* vocari queat. Vid. lib. 1. Sat. 4. v. 40 & ſeq.

18. *Plumbeus Auſter.*] Gravia & tardiora efficiens corpora, lib. 2. Od. 14.

Fruſtra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum.

19. *Autumnuſve gravis.*] Juvenal. Sat. 4. *lethiferum* appellat: bene quidem, tunc enim acutiores morbi ſunt & frequentiores. Hippocrat. Gal. &c. Idem, Sat. 6. v. 516.

. . . *metuique jubet Septembris & Auſtri*
Adventum.

Cur autem Horatius in ſuâ villâ non metuat Auſtrum in Autumno quamvis noxium, ipſe explicat Epiſt. 16. ſita nempè illa opportune & ſalubriter haud excipiebat peſtilentes Auſtri flatus.

Hæ latebræ dulces, etiam ſi credis, amœnæ
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.

Libitinæ quæſtus acerbæ.] Pluribus enim in Autumno morientibus, majorem quæſtum habent ii qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libitinarii à Libitinâ funerum Dea: de qua lib. 3. Od. 30. Seneca 6. de Beneficiis, eorum rat vota eorum qui teſtamenta captant cum ve tis Libitinariorum: nempè utrique lucri gra mortem hominum cupiunt, etiam amicorum Huc verò præcipuè facit quod ex inſtituto Ser Tulli Rom. Regis, naſcentes recenſebantur æde Junonis Lucinæ: puberes in Juventæ; mo rientes, in veneris Libitinæ: nummo quod pro ſingulis delato. Dionyſ. Halic. lib. 4. hi Sueton. Neron. cap. 39. *Tantis ex principe ma probriſque acceſſerunt quædam & fortuita: pe lentia unius autumni, quâ triginta funerum ſu lia in rationem Libitinæ venerunt.*

Ma

Matutine pater, ſeu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos vitæque labores
Inſtituunt; (ſic Diis placitum) tu carminis eſto
Principium. Romæ ſponſorem me rapis: eja,
Ne prior officio quiſquam reſpondeat, urge:
Sive Aquilo radit terras, ſeu bruma nivalem [695]
Interiore diem gyro trahit, ire neceſſe eſt.
Poſtmodo quod mi obſit clarè certumque locuto,
Luctandum in turba: facienda injuria tardis.

O Pater Matutine, ſive mavis, Jane: à quo homines exordiuntur primos labores actuoſæ vitæ: ita numinibus placet tu initium fis verſuum meorum. Quando *Roma* ſum, *me fidejuſſorem eſſe cogis, eja*, inquis, *propera: ne quiſquam officioſior antè reſpondeat. Sive Aquilo ſtringat terras, ſive hyems contrahat dies nivoſos orbe interiori, oportet ire. Poſteà verò quam apertè & manifeſtè dixi quod mihi noceat, certare habeo contra turbam: vis facienda lentis.*

ANNOTATIONES.

20. *Matutine pater.*] Janus dicitur *Matutinus* à Matutâ, ſive Aurora: & quod manè primus invocaretur, ut qui temporibus præſit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 3. *quem in cunctis anteponitis precibus.* Et alibi: *incipiamus ergò ſolemniter ab Jano & nos patre.*

Pater.] Janum vocamus *Patrem*, quaſi deorum Deum: inquit. Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 9.

Jane.] Sic appellatur quod quaſi Janua ſit ad novum annum, imo ad menſes ſingulos; omniaque regat tempora. Macrob. cit.

Libentius audis.] Seu mavis appellari Jani nomine. Deos ſuos pluribus inſigniebant appellationibus, honoris vel aſſentationis causâ. Macrob. *in ſacris invocamus Janum geminum, Janum patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Conſivium, Janum Patulcium & Clauſium*, &c. Sic & Horat. Carm. ſecul.

Lenis Ilythia tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

22. *Sic diis placitum.*] Ut præſideas temporibus & primis hominum laboribus, deſque iis felix auſpicium: Quippe tu *in Italia primum Diis templa feciſti, & ritus inſtituiſti ſacrorum: unde in ſacrificiis præfationem meruiſti perpetuam*, Macrob. jam cit.

Carminis eſto Principium.] Fave mihi hanc Satiram exordienti, in qua urbanæ vitæ incommoda à matutinis horis perſequor.

23. *Romæ ſponſorem me rapis.*] Hoc primum eſt incommodum, quod pro aliis ſpondere frequenter neceſſe ſit, ac forenſibus tumultibus intereſſe.

24. *Ne prior officio.*] Ne deſis amico, acriter ſubveni, laborantem in judicio tuere & juva: officium præbe, ſive per hyemis frigora, ſive per anguſtias dierum breviſſimorum.

25. *Aquilo.*] Septentrionalis ventus, à vehementiſſimo inſtar aquilæ volatu dictus, ex Feſto, Græcis Βορέας, ἀπὸ τῆς βορᾶς, ὁ βιαίως quoniam ſit violenti flatus & ſonori. Gell. lib. 2. cap. 22.

Bruma.] A dierum brevitate dicitur, ex Varrone & Feſt. Alii factum nomen putant è βραχυ ἡμαρ, *brevis dies.* Macrob. Sat. 1. Iſidor. lib. 5. Jul. Scalig. lib. 1. de cauſ. L. L. *Bruma*, ſive ſolſtitium hyemale ex Ovid Faſt. 1. eſt dies.

Prima novi, veteriſque noviſſima Solis.

26. *Interiore gyro.*] Breviori curſu & ambitu; circulum minorem, utpote qui centro propior fit, ſole in Capricorno decurrente, ac breviores hinc dies faciente. Scil. in Sphæra noſtrâ obliquâ, hyemalis Tropicus ita ab Horizonte interſecatur, ut minor pars ſupra terram, major autem ſub terrâ exiſtat. Cic. 2. de Nat. Deor. Cynoſura, inquit ex Arato.

Curſu interiore brevi convertitur orbe.

Ire neceſſe eſt.] Ad ſpondendum pro altero.

27. *Poſtmodò quod mi obſit, &c.*] Alterum eſt incommodum; quod poſtquam ſpoſpondi, vix è turbâ me eripere liceat; quodque luctandum & jurgandum ſit cum obviis & remorantibus.

Quod mi obſit.] Certè rarò eſt expers moleſtiæ & damni quiſquis pro altero ſpondet. Proverb. cap. 6. *ſi ſpoſponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.* Bias ſapienter admodum dicebat: *Sponde, noxa præſto eſt.* Cic. Epiſt. ad Brut. *dependendum tibi eſt quod mihi pro illo ſpoſpondiſti.*

Clarè certumque locuto.] Debet enim ſponſio ac fidejuſſio præſtari diſertis verbis & ſine ambagibus. Alii locum hunc minùs rectè intelligunt de advocatione & provocatione cauſarum; afferuntque verba Tullii de petit. Conſul. *Nonnullos eſſe tibi iratos ex iis cauſis quas egiſti, neceſſe eſt*: & alibi, *quos læſiſti cum pro amico contra eos diceres.*

28. *Facienda injuria tardis.*] In forenſi turbâ pulſare oportet, & objurgare tardiùs euntes, inde quamprimum exire contendo.

Hi verò increpant: *Quid petis ſtulte, & quid moliris?* Quidam autem *iracundus addit imprecationes: An igitur evertas quicquid obſtitit* tibi *ad Mecænatem feſtinanti, urgente memoriâ? Ut verum dicam, illud jucundum & ſuave eſt. Verum cum ad Eſquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput & latera. Roſcius poſcit* ut *ei cras opitulerîs ad Puteal, ante* horam *ſecundam. Horati, Scribæ te rogant* ut *hodie redeas ad negotium commune ac novum. Facit Mecænas has tabellas obſignat.*

Quid vis inſane, & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus, tu pulſes omne quod obſtat,
Ad Mecænatem memori ſi mente recurras:
Hoc juvat, & melli eſt, non mentiar; at ſimul atras
Ventum eſt Eſquilias, aliena negotia centum
Per caput, & circa ſaliunt latus. Ante ſecundam
Roſcius orabat ſibi adeſſes ad Puteal cras.
De re communi Scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti. [697]
Imprimat his cura Mecænas ſigna tabellis.

ANNOTATIONES.

39. *Quid vis inſane.*] Ita reluctatur qui ab Horatio feſtinante pulſatus eſt; trudentem retrudit; atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversùs Horatium excandeſcentis, quod ipſius obteſtantis patrocinium aut ſuſcipere detrectet, aut non ſatis acriter aſſumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mecænatem memori ſi mente recurras.*] Dum properas adire Mecænatem condicto tempori: vel quod acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel ſemel de eſſe metuis.

32. *Hoc juvat, & melli eſt, &c.*] Objurgationes ejuſmodi quantumvis invidioſæ me quidem delectant, & quaſi mel dulces videntur, adeò Mecænatis mentis, nomen, & recordatio veneranda mihi ſunt.

At ſimul atras Ventum eſt, &c.] Tertium hoc genus moleſtiarum urbanarum eſt. Cùm verò ad Mecænatis ædes in Eſquiliis ſitas veni, aſſiliunt importuni plerique ſua mihi negotia commendantes: quas amoliri nefas. De Mecænatis ædibus apud Æſquilias, lib. 3. Od. 29. v. 10. & lib. 1. Sat. 8. v. 14. vide ibi annot.

Atras Eſquilias.] De atris curis quidam interpretantur: at meliùs alii de ſepulcreto, quod fuerat olim in Eſquiliis; ut fuſè differui ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. & lib. 1. Sat. 8.

34. *Per caput, & circa ſaliunt latus.*] Undique adoriuntur & circumobſident. Præclara hypotypoſis.

Ante ſecundam.] Maturè, ut tempus habeat de re ſuâ differendi tecum, priuſquam forum aperiatur, ac diſceptandum ſit in judicio. *Ante ſecundam.* Gall. *à huit heures preciſes du matin, plûtoſt devant qu' apres:* Ang. *At Eight of the Clock in the Morning, rather before then after.* Unâ ſcilicet horâ ante judicia; quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exercet raucos tertia tanſidicos.

Martial. lib. 4. Epig. 8. ubi & diei varias occupationes pro diverſis horis explicat. Porrò et alibi annotatis, Lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam eſſe matutinam. Vide lib. 1. Epiſt. 19. v. 8. & Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20.

35. *Sibi adeſſes.*] Quaſi advocatus, adjutor, fautor. Apud Judices actor & patronus, ejus cauſam dicebat. At aderant præterea quidam advocati, ſuâq; præſentiâ vel teſtimonio etiam, ſi opus eſſet, reum adjuvabant.

Ad Puteal.] Ad judicium. *Puteal.* Locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur, lib. 1. Epiſt. 19. v. 8. *Forum Putealque Libonis mandabo ſiccis.* Nimirùm in ipſis gradibus, ad lævam Curiæ, ſtatua erat Actii Navii Auguris, qui, inſpectante Tarquinio Priſco rege, cotem novaculâ diſciderat. Ibidem porrò cotem illam & novaculam eſſe defoſſam tradunt, ſuprâque impoſitum puteal, id eſt, umbellam ſive operculum, quale puteis imponi ſolet. Cic. de Divin. 1. n. 32. Illic etiam fœneratores convenire ſolitos idem teſtatur pro Sextio, n. 18. *Puteali & fœneratorum gregibus inflatus.* Item Perſ. Sat. 4.

Si puteal multa cautus vibice flagellas.
Vide Cœl. Rhodig. lib. 10. cap. 17.

36. *De re communi Scribæ, &c.*] De ſcribarum ſe numero fuiſſe oſtendit.

Scribæ.] Gall. *Les Greffiers, ou Secretaires de l' Epargne.* Angl. *Regiſters or Secretaries.* Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas ſcribere, &c. Conſtat ſcribas maximæ probitatis à Quæſtoribus allectos, Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

38. *Imprimat his cura, &c.*] Alius ita rogat; ô Horati, cura ut Mecænas ſigillo muniat has tabellas: oro te etiam atq; etiam.

Signa.] De ſigillo ſive annulo Auguſti intellige. Hunc enim ab eo concreditum Mecænati, diximus ad Epod. 1. v. 3. & conſtat ex Xiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. 51.

Dixeris

Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit & inſtat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mecænas me cœpit habere ſuorum
In numero; dumtaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; & cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota eſt? Thrax eſt Gallina Syro par?
Matutina parùm cautos jam frigora mordent:
Et quæ rimoſa benè deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus, ſubjectior in diem & horam
Invidiæ. Noſter ludos ſpectaverat unà,
Luſerat in campo, Fortunæ filius, omnes.
Frigidus à roſtris manat per compita rumor; [698]
Quicumq; obviꝰ eſt, me conſulit; ô bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Num quid de Dacis audiſti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris deriſor. At omnes Dî exagitent me,
Si quidquam. Quid? militibus promiſſa Triquetra
Prædia Cæſar, an eſt, Italâ tellure daturus?

Quod ſi his *reſpondeam: Tentabo:* eſt qui *reponat & urgeat:* Atqui *potes, ſi lubet. Prope finem habet annus ſeptimus, & mox octavus* incipiet, *ex quo* tempore *Mecænas inter familiares me aſcivit, ad id* verò *ſolum, quem in currum aſſumere placeret quando viam iniit: & cum quo loquerentur futilia ejuſmodi: Quota eſt hora? Gallina Thracius eſne par Syro? Incantes jam ſtringit frigus matutinum;* & ſimilia *quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde* verò *magis ac magis obnoxius invidiæ* fui. Aiunt *plerique: Noſter Fortunæ filius ludos ſpectavit: in campo* Martio *certavit cum* Mecænate. Quod ſi *è Roſtris per plateas frigidus rumor diſcurrat; quiſquis occurrerit interrogat me: O bone, an de Dacis aliquid acceperiſti? quippè te ſcire oportet; qui ad magnates accedis.* Tum ego: *Nihil certè.* Illi continuò: *Ergone tu ſemper deriſor fueris? Me,* inquam, *diſperdant omnes dii, ſi quidquam* ſcio. *Ecquid?* aiunt, *agros militibus promiſſos an aſſignabit Auguſtus in Sicilia,* an in *Italica regione?*

ANNOTATIONES.

39. *Dixeris, Experiar.*] Si huic dixero; Cupabo, & experiar, numquid à Mecænate id beneficii queam obtinere tibi, &c. Horatii modeſtiam adverte, Lector, ſuam apud Mecænatem gratiam extenuantis, tametſi apud eum ſummè valere diceretur. Vide & quæ ſequuntur.

40. *Septimus octavo propior.*] Septimus hic annus propè eſt elapſus, & mox octavus agetur, ex quo, &c.

42. *Dumtaxat ad hoc.*] Non ad res graves, ſed ad nugas, ad jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis paſſim diſtentum me adhibet Mecænas, inquit noſter, dumtaxat.

44. *Thrax eſt Gallina Syro par.*] An ille gladiator huic par eſt virtute, robore, arte, peritiâ; ille ſecutor huic retiario; ille Thrax huic Mumilloni? Horum pugnandi rationem diverſamque armaturam ſuſè explicavi ad Juvenal. Sat. 2. v. 143. & Sat. 8. v. 200.

45. *Matutina parùm cautos,* &c.] Verba hæc innuunt ſcriptam Autumni tempore hanc Satiram.

46. *Et quæ rimoſa,* &c.] Et ſimilia quæ loquaciſſimo cuilibet poſſunt committi atq; homini nullum ſecretum retinenti, ſed paſſim quod audivit in obvios quoſq; ſtatim effundenti, qualis ille apud Terent. de ſeipſo prædicans.

Plenus rimarum ſum: hac atque illac perfluo.

48. *Noſter ludos ſpectaverat unà,* &c.] Sic de Horatio loquuntur invidi; En ille Fortunæ filius ſimul cum Mecænate ludos ſpectavit; en cum ipſo luſit in campo Martio, de hoc vide lib. 1. Od. 8. Annot.

50. *Roſtris.*] In foro Rom. erant Roſtra, id eſt, ſuggeſtum ante Curiam Hoſtiliam extructum, ornatum verò navium roſtris ab Antiatibus captarum, unde nomen. Tit. Liv. lib. 8. Varro lib. 4. de L. L. Ex eo loco leges ferebantur, & conciones ad populum habebantur; imò & jus dicebatur.

Rumor.] Eſt fama incerta fine capite, id eſt, Sine auctore, *frigidus* vel triſtis, vel levis.

52. *Deos.*] Auguſtum, Mecænatem.

53. *De Dacis.*] Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. 2. Od. 20.

55. *Militibus promiſſa prædia.*] Sicut jam aſſignata fuerant poſt Philippenſem victoriam. Vide ſuprà Sat. 2. v. 110, & ſeq. Item Virgil. Eclog. 1.

Triquetra.] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam; habetq; in triplici angulo triplex promontorium, Pelorum, Pachynum, Lilybæum, hinc Ovid. Faſt. 4.

Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris; a poſitu nomen adepta loci.

At affirmantem me nihil ſcire admirantur velut hominem raræ & profundæ taciturnitatis. In iſtis diem perdo infelix, non abſq; deſideriis: ô villa, quando te adibo? ecquando gratam oblivionem vitæ anxiæ capiam ibi, *modò ſcripta veterum* legendo *modò dormiendo & otiando? ô quando apponetur faba Pythagoræ affinis, ſimulq; olera condita lardo pingui? O noctes & epulæ Deorum*, in *quibus ego & familiares cœnamus ad Larem meum: ac protervos famulos alo cibis libatis. Ibi quiſque liber à ſtultis legibus ad arbitrium exhaurit ſcyphos diverſos, ſive capax ingentes ſumit calices, ſive minoribus cupit madeſcere. Tum fit confabulatio non de aliorum prædiis vel ædibus; neque* utrum *Lepos ineptè ſaltet, an non: ſed quod utilius, quodque ignorare ſit nefas, quærimus;*

Jurantem me ſcire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique ſilenti.
Perditur hæc inter miſero lux, non ſine votis: 59
O rus, quando ego te aſpiciam; quandoq; licebit
Nunc veterum libris, nunc ſomno & inertibus horis
Ducere ſollicitæ jucunda oblivia vitæ?
O quando faba Pythagoræ cognata, ſimulque
Uncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo? [699]
O noctes, cœnæque Deûm quibus ipſe meique, 65
Ante Larem proprium veſcor: vernaſq; procaces
Paſco libatis dapibus, prout cuique libido eſt.
Siccat inæquales calices conviva, ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula, ſeu modicis humeſcit lætiùs. Ergò 70
Sermo oritur, non de villis domibuſve alienis;
Nec malè necne Lepos ſaltet: ſed quod magis ad nos
Pertinet, & neſcire malum eſt, agitamus: Utrumne

ANNOTATIONES.

63. *O quando faba, &c.*] Quando ruri veſcar fabis, oleribus, &c. tranquillam ejuſmodi vitam agreſtem præfero lautis epulis quibuſcunque.

Faba Pythagoræ cognata.] Varia hîc varii commiſcuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironice quidem & ſatiricè, quaſi homini cœvam & conſanguineam; nempe quod ille affereret fabam ex eadem origine & eodem tempore cum homine natam; eamque ſi vixide incluſa ſervetur, vel infodiatur, in carnem & ſanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempſychoſim afferre huc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enim aliiſque leguminibus atque oleribus omnique cibo parabili Pythagoras & Pythagorici libenter veſcebantur: carnibus autem vix aut nunquam frugalitatis quidem & ſanitatis gratiâ, quanquam nonnulli contrarium ſcribunt. Vide Cic. de Divin. 2. n. 119. Diog. Laert. lib. 8. Athen. lib. 4. & 10. Plin. lib. 18. cap. 12. Gell. lib. 4. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 3. lib. 28. cap. 12. lib. 30. cap. 36. Et quæ nos ad Juvenal. Sat. 15. v. 173. ubi de anthropophagis quibuſdam ita ſcribit.

. . . . . *Quid diceret ergò*
Vel quo non fugeret, ſi nunc hæc monſtra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abſtinuit qui
Tanquam homine, & ventri indulſit non omne legumen?

Pythagoræ.] Vide lib. 1. Od. 28. Epod. 15. & Sat. 4. hujus lib.

65. *O noctes, cœnæque Deûm.*] O quieti ſomni! ô epulæ tranquillæ & jucundæ; quantumvis ſobriæ & frugales, certe nectari & ambroſiæ deorum æquiparandæ! vel *noctes* dicit Poëta, quod olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.*] Religioſè Dîs domeſticis libans, & primitias offerens ruſticarum dapum; ac poſteà è *libatis dapibus* hilariter cum familiaribus & ſervis cœnans. Vide lib. 1. Od. 12.

Vernas.] Sic vocantur qui ex ancillis nati ſunt Verno tempore. Feſtus, *procaces*, à procando, ſive poſcendo.

69. *Legibus inſanis.*] De his conviviorum legibus vide lib. 2. Od. 7. annot.

Seu quis capit acria fortis Pocula.] Plin. lib. 14. cap. 22. refert *Ciceronem Marci filium bini congios ſimul haurire ſolitum*, atque ebrietatis mala eleganter deſcribit. Vide Macrob. Saturn. 2. cap. ultimo. Gell. lib. 15. cap. 2.

70. *Humeſcit.*] Al. *uveſcit.* lib. 4. Od. 5. in fine, *uvidi*, id eſt, bene poti, madidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibuſve alienis.*] De his invidi & avari ſermocinantur; ut deliciarum ſectatores & voluptuarii de ſaltatoribus & ſcurris.

72. *Lepos.*] Auguſti ſcurra, archimimus, egregius ſaltator, Lepos dictus, à molli, ſcita, & lepidâ ſaltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis convivio ſermonibus. Gell. lib. 13. cap. 11. &c.

Divi-

Divitiis homines, an ſint virtute beati. 74
Quidve ad amicitias, uſus, rectumne trahat
nos [700]
Et quæ ſit natura boni, ſummumque quid ejus.
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam ſi quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, ſic incipit: Olim
Ruſticus urbanum murem mus paupere fertur 80
Accepiſſe cavo, veterum vetus hoſpes amicum;
Aſper, & attentus quæſitis, ut tamen arctum
Solveret hoſpitiis animum. Quid multa? neq; illi
Sepoſiti ciceris nec longæ invidit avenæ,
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaq; lardi 85
Fruſta dedit; cupiens variâ faſtidia cœnâ
Vincere tangentis malè ſingula dente ſuperbo:
Cùm pater ipſe domûs paleâ porrectâ in horná [701]
Eſſet ador loliumq;, dapis meliora relinquens. Ce-
Tandem urbanus ad hunc, quid te juvat, inquit, ami-
Prærupti nemoris patientem vivere dorſo? 91
Vis tu homines urbemque feris præponere ſilvis?
Carpe viam, mihi crede comes: terreſtria quando
Mortales animas vivunt ſortita, neque ulla eſt
Aut magno aut parvo lethi fuga; quo, bone, circa
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus; 96
Vive memor, quàm ſis ævi brevis. Hæc ubi dicta

an opibus homines, an virtute felices exiſtant: utrum nos ad amicitias impellat, utilitas an honeſtum: item quid ſit bonum, & quæ ejus perfectio. Interea Cervius vicinus aniles fabulas ad propoſitum narrat. Etenim ſi quis imperitus laudat anxias Arellii divitias, ita exorditur. Quondam mus agreſtis urbanum murem cavernula dicitur excepiſſe, vetus hoſpes veterem amicum; durus, & ſtudioſus rerum congeſtarum, ita tamen ut animum reſtrictum laxaret. hoſpitum gratiâ. Quid plura? Nec parce, dedit è congeſto cicere, nec ex avenâ oblongâ: ore portans acinum deſiccatum, & ſemeſa lardi fruſtula obtulit, optans multiplici dape vincere nauſeam faſtidioſè ſingula delibantis ſuperbo dente; dum ipſe ædium dominus in ſtramine jacens ederet frumentum ac zizaniam, cibis optimis abſtinens. Denique urbanus hunc ſic alloquitur eſt: Amice, quorſum erumneſus degis ad latus montis ardui? viſne homines & urbem præferre ſilvis deſertis? Mihi

ſcilia, iter mecum ingredere; quandoquidem animantia ſuper terram vitam agunt morti obnoxiam, effugiendi ratio eſt ſive parvo ſive magno. Quocirca, O bone, quamdiu potes, rebus fruere jucun-, recordatus quàm brevi tempore ſis victurus.

ANNOTATIONES.

75. *Uſus, rectumne.*] Alii quippè ſentiebant icitias propter utilitatem colendas: Alii pter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi *So-*, inquit, *è mundo tollere videntur qui amici-è vita tollunt. . . . Amicitia tantas op-unitates habet, quantas vix queo dicere, &c.* *Rectumne.*] Cic. mox. cit. *Virtus amicitiam rignit & continet. . . . . Virtutum icitia adjutrix à natura data eſt.* Et in fine dem lib. *Vos hortor, ut ita virtutem locetis, qua amicitia eſſe non poteſt; ut, eâ exceptâ, l amicitiâ præſtabilius eſſe putetis.*

76. *Summumque quid ejus.*] In quo conſiſ ſummum bonum, hoc enim in voluptate alii in virtute reponebant. Vide Cicer. inib. Tuſc. Quæſt. &c.

79. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad perſua-ium valdè commodæ & efficaces, ſi appoſitè ibeantur. Hinc ſacri etiam codices pro-iis & parabolis inſperſi ſunt. Hiſque per-uſus eſt Chriſtus Dominus, veritas Dei & Sapientia. *Ut quod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem & exemplum teneatur*; S. Hieronym. lib. 3. Comment. in Matth.

Arelli.] Arellius famosè avarus: contra ſtultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum & apologum ruſtici muris & urbani.

83. *Hoſpitiis.*] Hoſpitibus amicè excipiendis.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Helleniſmus.

86. *Varia cœna.*] *Dubiam cœnam* dixit ſuprà Sat. 2. v. 77.

88. *Horna.*] Nova, hujus anni. l. 3. Od. 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum; vel quod aduratur, ut è toſto fiat mola ſalſa ad ſacrificia utilis, Feſtus. Alii aliter.

93. *Terreſtria quando, &c.*] Vel ex perſonâ murium aliorumque brutorum; vel ex perſonâ atheorum, hoc dicit Poëta.

97. *Vive memor quam ſis brevis ævi.*] Eamdem hanc orationem tribuit Herculi Euripides in Alceſtide, ut benè obſervavit Muretus.

Agre-

Sermonibus illis excitatus ruſticus profilit alacer è domicilio. Hinc uterque viam inſtitutam decurrunt, cupientes noctu ſubire civitatis pomœrium. Et jam nox abtigerat medium cœli locum, quando pedem ambo inferunt in ades opulentas, ubi ſtragula fulgebat purpureâ ſuper thoros eburneos, & plurimæ dapes reſtabant è lauto convivio, quæ heri procul fuerant in ſportulis congeſta. Poſtquam igitur ruſticum ſtatuit in ſtragulâ pretiosâ recumbentem, velut expeditus hoſpes circumcurſat; cibos cibis accumulat, & inſtar famuli miniſtrat ſedulus, pragnſtans quicquid apportat: Ille quietus lætatur mutata conditione, hilaremque ſe convivam exhibet favente fortunâ; quando magnus repente foriùm ſtrepitus thoris ambos expulit. Mox trepidi cœperunt fugere per omne cubiculum: gravius autem expaveſcere quaſi moribundi, cum ades ampla inſonuerunt magnis canibus. Tunc agreſtis dixit: Nequaquam me juvat vita iſta; eique juntium remitto, me nemus & cavernula à periculis libera conſolabuntur exiguo legumine.

Agreſtem pepulere; domo levis exilit. Inde
Ambo propoſitum peragunt iter; urbis aventes
Mœnia nocturni ſubrepere. Jamq; tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo veſtigia; rubro ubi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos,
Multaque de magnâ ſupereſſent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergò ubi purpureâ porrectum in veſte locavit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes;
Continuatq; dapes nec non vernaliter ipſis [70]
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ ſorte, boniſque
Rebus agit lætum convivam: cum ſubito ingens
Valvarum ſtrepitus lectis excuſſit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta Moloſſis
Perſonuit canibus. Tum ruſticus, Haud mihi vitâ
Eſt opus hac, ait, & valeas, me ſilva, cavuſque
Tutus ab inſidiis tenui ſolabitur ervo.

ANNOTATIONES.

104. *Fercula.*] A ferendo vocantur ſic vaſa eduliorum, & per Synecd. ipſa edulia, &c.

108. *Vernaliter.*] Al. *Verniliter*, more ſervorum prælambens dapes quas affert.

114. *Moloſſis.*] Ingentibus canibus è Moloſſiâ regione Epiri. Apud Moloſſos Epiri populos erant canes venatici generoſiſſimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine. Synecd. *Ervum*, Græcis ὄροβος, Gall. *Ers.* Angl. *Vetches or Tares.* Legumen eſt piſis affine, ſaginandis armentis utile. Columel. Plin. Virg. Ecl. 3. v. 100. ejus meminit, ſi fides quibuſdam veteribus membranis. Nam aliæ habent, *ervo*, aliæ, *ervo.*

SATIRA VII.

Inducitur ſervus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans & carpens

DAVUS. *Jam diu eſt quod te audio; atque avens tibi*

JAM dudum auſculto, & cupiens tibi dicere ſervus [70

ANNOTATIONES.

1. *Jam dudum auſculto.*] Suum ipſe ſervum vitia ſibi objicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitioſus à ſervo ſuo pariter reprehendi ſe juſtè quidem putet & ſentiat. Porrò ſententiam hanc affert; ſolum ſapientem liberum; quam tractat Cicero Parad. 5. Perſ. Sat. 5.

Auſculto.] Ad omne obſequium paratus ab

Pauc

Pauca, reformido. Davuſne? Ita, Davus amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis: hoc eſt,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita majores voluerunt) utere; narra.
Pars hominum vitiis gaudet conſtanter, & urget
Propoſitum: pars multa natat; modo recta capeſſens; [764]
Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus,
Cum tribus annellis, modò læva Priſcus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas:
Ædibus ex magnis ſubito ſe conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honeſtè:
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis

pauca loqui, ego ſamulus timeo. HORAT. *Nunquid Davus?* DAV. *Etiam, Davus bonus ſervus fidelis ac frugalis abunde: id eſt, ut vitâ dignum exiſtimes.* HOR. *Age, fruere licentiâ menſis Decembris, quandoquidem ita ſanxerunt majores noſtri; loquere.* DAV. *Plerique hominum obſtinatè vitiis delectantur; & perſeverant in pravis moribus. Alii multi fluctuant, nunc virtutem ſequentes, aliàs vitiis obſequentes.* Sic *Priſcus frequenter viſus eſt cum tribus annulis: paulò verò poſt ſiniſtra vacuâ diverſus vixit;* adeò *ut veſtem mutaret horis* ſingulis: *exiens* autem *ſuperba è baſilica repentè migraret* illuc, *unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modò Romæ adulter, modò Athenis eruditus degere cuperet:*

ANNOTATIONES.

2. *Davuſne.*] Ipſene *Davus* hæc loquitur? 4. *Ut vitale putes.*] Habebant domini in ſervos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro ſeduli & diuturnâ ſervitute videri ſibi meruiſſe apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes afferunt, at meo judicio longè petitas. Quidam volunt Davum ſignificare ſe mediocriter bonæ eſſe indolis, quod contrà rarò ſint longævi qui indole ſunt eximia: Seneca controv. 1. *tam immature magnum ingenium non eſſe vitale.* Alii ſic: Davus oſtendit ſe in victu moderatum ac temperantem diutiùs eſſe victurum, contra morem ſervorum, quos edacitas brevi conficit.

Libertate Decembri utere.] Dic liberè quicquid volueris, ſiquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempè 14. cal. Jan. celebrabantur, in honorem Saturni, & monumentum aurei ab ejus regno ſeculi, quo tempore cuncti æquales erant, tam ſervi quàm ingenui. Macrob. lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno die ſolita peragi: poſt in triduum propagata, adjectis à Cæſare tribus menſi diebus: deinde ex edicto Auguſti quo plures dierum ferias Saturnalibus addixit - - - ſed Sigillariorum adjecta celebritas in ſeptimum dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extendit.* Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. *Saturni feſtis diebus ſervos ingenuorum miniſteria occupare pileos ſumere, & à liberis nullo diſcrimine differre, ſtipeſque invicem dare, & mutua miſſitare, ſervatum eſt. Regna quoque ſortiri inter æquales, & tanquam reges imperitare, magiſtratus purpuram induere, reliquos in veſte ſandidâ diem concelebrare. Qui etiam mos gentis & exteris communis fuit. Namque apud Babylonios Sacra appellantur feſta, quibus dies quinque imperabant ſervi dominis: eorumque unus ſtolâ ſumptâ dominabatur, &c.* Vide ſupra Sat. 3.

7. *Natat.*] Inſtabilis eſt: ſicut natantes modò contra flumen, modò currente ferunturamne.

9. *Cum tribus annellis.*] Plures annulos geſtare luxurioſum habebatur.

Priſcus] Hic orator fuiſſe dicitur, Senatorii quidem vel certè Equeſtris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annulo, quod egeſtatis ſignum. In lævâ, utpote minùs actuosâ, annuli geſtantur. Macrob. lib. 7. cap. 13. *Annulum in digito, qui minimo vicinus eſt, quem etiam medicinalem vocant, & manu præcipuè ſiniſtra geſtandum eſſe.* Gell. lib. 10. cap. 10. *Repertum eſt, nervum quemdam tenuiſſimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore cum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. 33. cap. 1. Ubi de origine & jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 9. &c.

10. *Inæqualis.*] Sibi parùm conſtans.

Clavum.] Modo latum, modo anguſtum ſumens. De eâ veſte præclara, lib. 1. Sat. 5, v. 36.

11. *Ædibus ex magnis.*] E ſuperbo domicilio in vile & abjectum migraret.

13. *Jam mœchus Romæ.*] Salſus in Romanorum impudicitiam ſarcaſmus.

Jam mallet doctus Athenis vivere.] Modò otioſum & luxurioſum præferens vitæ genus; modò ſtudia literarum & honeſtos doctrinæ ac philoſophiæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum: Cic. de Orat. ubi artium exquiſitarum officina: ubi præcipuè coluntur ea myſteria, quibus ex agreſti immaniq; vitâ exculti ad humanitatem & eruditionem mitigati ſumus. Id de Leg. 4. ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis poſſeſſione inter deos certamen fuerit; ut jam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laude nitatur. Id. Orat. n. 25.

Vivere;

certè natus infestis omnibus Vertumnis. Contrà *Volanerius Sannio, quando justa chiragra illi fregit digitos, hominem quotidianâ mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret ac immitteret in alveolum; quanto magis constans in pravis, tanto minus infelix quam prior ille, qui nunc intento, nunc laxato fune luctatur.* HORAT. *An non hodie declarabis, furcifer, quo spectent illa adeò ineptа?* DAV. *Dico, ad temetipsum.* HOR. *Equâ ratione, & nequam?* DAV. *Extollis conditionem & instituta prisci populi; cujus ipse sortiter abnuas, si numen aliquod ad ea te redigat: sive quod non firmiter tenes melius esse id quod asseris: sive quod non constanter virtutem propugnas; atque hæsitas, frustra exoptans pedem luto extrahere.* Cùm *Romæ* versaris, *cupis ruri* degere, *cùm ruri degis, remotas urbes laudas inconstans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla: & quasi per coactus, sic te beatum prædicas; atque gratularis* tibi,

Vivere; Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis
Scurra Volanerius, postquam illi justa chiragra
Contudit articulos; qui pro se tolleret, atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurna
Conductum pavit; quanto constantior idem
In vitiis; tanto levius miser ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendunt,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime? Laudo
Fortunam & mores antiquæ plebis, & idem
Si quis ad illa Deus subito te agat, usq; recusa;
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse;
Aut quia non firmus rectum defendis; & hæres,
Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.

Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis; si nusquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas securum olus, at velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amesque.

ANNOTATIONES.

14. *Vertumnis.*] Vertumnus Deus anno vertendo præsidens, multiformis erat; & variè pingebatur, & variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis; modò fossor, modò arator, seminator, plantator, messor. Hinc Plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam sensus & cogitationes hominum ab eo verti. Unde iratis Vertumnis dicitur natus, quisquis semper incertus & inconstans aliis aliisque affectibus agitatur, Tibul.

Talis in æthereo felix Vertumnus Olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

15. *Chiragra.*] Vel metri causâ licenter & contra etymon primam corripit syllabam; vel poëta scripsit *cheragra*, ut volunt quidam, ἡ ἀγρὰ τῆς χειρός, Poëticè χερὸς *Justa*, digna luxuriæ cœna. Pers. Sat. 5. v. 58.

. . . . . *Sed cum lapidosa chiragra*
Fregerit articulos.

Scilicet morbus ille articularis manûs ac digitorum usum præpedit, non secus ac si fracti & contusi essent articuli manuum.

16. *Qui pro se tolleret.*] Cùm talis semper ludere consuevisset, interclusâ manus suas movendi facultate, alienâ manu talos colligebat, movebat, jactabat.

17. *Phimum.*] Vasculum ligneum, corneum, eburneum, oris angusti, è quo tali antèa agitati effunduntur in alveum seu tabulam, *Fritillum* vocant Juvenalis & Seneca, *ortam* Persius, *turriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox ca turriculam designat) alii, & hic Horatius placet multis hisque doctissimis. Gall. *Cornet à dez.* Angl. *The Dice-box.*

Jul. Pol. lib. 10. cap. 31. phimum, quem numerat inter aleatoris instrumenta: item chines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.*] Metaphorica dic Velut priscus modò parcus admodùm & fr lis, modò laxus, magnificus, luxuriosus; que nimius & vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditu ingrata, transla naribus ad aures.

22. *Furcifer.*] Servus hoc probro ince tur, cum ob delictum quodpiam levius, sam collo furcam cogebatur ferre, ignom causâ.

23. *Mores antiqua plebis.*] Probos ni & castos. Nam subinde vitia sensim visa sunt.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plan* Frustrà cupiens è gurgite vitiorum emerg

30. *Laudas securum olus.*] Tranqu domi cœnam è cibo parabili laudas & quibuslibet lautis & opimis apud alios ad quas invitatus fueris.

31. *Velut usquam Vinctus eas.*] Vide ad aliquam ire cœnam velut captus,

Quod nuſquam tibi ſit potandum. Jufſerit ad ſe
Mecænas ſerum ſub lumina prima venire
Convivam, nemon' oleum feret ocyùs? Ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, furiſq;
Milvius & ſcurræ, tibi non referenda precati,
Diſcedunt. Etenim fateor me dixerit ille,
Duci ventre levem, naſum nidore ſupinor:
Imbecillus, iners, ſi quid vis, adde popino.
Tu cùm ſis quod ego, & fortaſſis nequior, ultrò
Inſectere velut melior, verbiſque decoris
Obvolvas vitium? Quid, ſi me ſtultior ipſo [707]
Quingentis empto drachmis deprenderis? aufer
Me vultu terrere: manum ſtomachumque teneto,
Cum quæ Criſpini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
Peccat uter noſtrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit; ſub clara nuda lacerna
Quæcunque excepit turgentis verba caudæ,
Clunibus aut agitavit equum laſciva ſupinum,
Dimittit, neque famoſum, neque ſollicitum, ne
Ditior aut formæ melioris meiat eodem.
Tu, cum projectis inſignibus, annulo equeſtri,

quod apud nul'um cœnare contingit. Verùm ſi Mecænas vocet te cœnatum apud ſe veſperi ad primas candelas; horrendum vociferaris furibundus: Nulluſne afferet unguenta citius? quiſquam auſcultat? Tum verò Milvius & paraſiti abeunt, tibi imprecati minimè narranda. At dicet aliquis me ventri obnoxium eſſe, naſum tollere ſupinum ad nidores; ignavum, ſegnem eſſe, adde etiam, popinarum ſectatorem, ſi lubet: non inficiabor. Tu verò cum ſis ſervus, ut ego, & fortaſſe ſis pejor; cur me ſponte reprehendis quaſi præſtantior? Quare præclaris ſermonibus tegis quod *pravum habes? Quid ſi tu agnoſceris inſanior me,* quem *emiſti drachmis quingentis? Deſine vultu terrorem mihi facere: coerce manum atque iram dum loquor ea quæ didici à Criſpini janitore. Tu, ſectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter ne-*

* * * * * * * * *

trum cruce dignior peccat? Cum me ardens libido inflammat,

* * * * * * * * *

ab ea diſcedo nec infamis nec anxius, ne opulentior vel pulcrior eadem potiatur. Tu verò quando exutis ornamentis, annulo equeſtri,

ANNOTATIONES.

invitus: ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verùm te diſſimulas.

33. *Serum ſub lumina prima.*] Serò quidem cœnabant magnates pluribus negotiis occupati: at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. 4. Epig. 8.

Imperat extructos frangere nona toros.

34. *Nemon' oleum feret ocyus,* &c.] Clamitas moræ impatiens, & minùm quantum properans ire illuc bene lotus bene unctus. Sic nimirùm veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentiis odoriferis perfuſi.

35. *Furiſque.*] Alii leg. *fugiſque*, id eſt, cum magna feſtinatione domo abis, & ad Mecænatis cœnam curris.

36. *Milvius & ſcurræ,* &c.] Paraſiti & ſcurræ apud te cœnâ ſperatâ fraudati diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia diſcedentes.

38. *Naſum nidore ſupinor.*] Elatum habeo naſum ad captandos odores obſoniorum; tanquam ventris & gulæ mancipium cœnas venor.

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *acheté cinquante écus.* Angl. *That coſt you but Fifty Crowns.* Siquidem drachma Attica ſex aſſes, ſive ſolidos noſtræ monetæ continebat.

Me ſtultior deprenderis.] Ego enim vitia mea ipſe agnoſco & fateor: tu verò tua celas & vano decore tegis: & hinc aliis tibique etiam bonus videri gaudes, ſtultè.

44. *Manum ſtomachumque teneto.*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45. *Dum quæ Criſpini docuit me janitor, edo.*] Doctum ſe ſervus à ſervo Philoſophi aptè dicit. Certè à Magiſtris publicis documenta quædam ſervi eorum captabant, ſeu domi, ſeu cuſtodientes januam Scholarum in quibus docebant, audire nempè multa atque utiliter excipere poterant, ſi paulùm ingenioſi eſſent. De *Criſpino* Stoicam ſectam amplexo, lib. 1. Sat. 1. & 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum ſectator quilibet hic arguitur, non ipſe Horatius: qui ab iis abhorrebat, lib. 1. Sat. 2.

53. *Tu, cum projectis inſignibus.*] Depoſita toga, exuto anguſto clavo, equeſtrique annulo & dignitate, quibus ab Auguſto eſ inſignitus: ſervilem autem indutus habitum, ne agnoſcaris: jam non videris eques Romanus, ſed vilis ſervus. Vide Gell. lib. 13. cap. 20.

Roma-

& Romana veſte, è Judice mutaris in vilem ſervum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum: an non es quod fingis? pavidus quidem intromitteris, & corpore concuteris, metu adverſus cupiditates luctante. Age verò, *quid intereſt virgis cadi, & gladio interfici? an pergas addictus; an infami incluſus aræ, in quam te compegit ancilla flagitii hæres particeps, genibus tangas caput inflexum?* Dic porrò *ſi vir matronæ delinquentis jus habet adverſus utrumque, an non æquius contra adulterum? Certè fœmina hæc ſuum non mutat habitum, vel locum; * * * quoniam te metuit nec amanti fidit, ſponte feres patibulum atque hero furioſo addices cuncta bona, vitam, corpus, exiſtimationem.* Quod ſi incolumis *evadas*, deinceps *forte vereberis, & eruditus evitabis.* Imò verò *inquires rursum timendi pereundiq; occaſiones. O multis modis mancipatus! Ecquæ fera vinculis fractis improbè ſe religat, ſi quando evaſit.* At enim *non ſum adulter, inquis. Nec ego certè fur,*

Romanoque habitu, prodis ex Judice Dama
Turpis, odoratum caput obſcurante lacernâ; 55
Non eſ quod ſimulas? metuens induceris, atque [708]
Altercante libidinibus tremis oſſa pavore.
Quid refert uri virgis, ferroque necari?
Auctoratus eas, an turpi clauſus in arcâ,
Quò te demiſit peccati conſcia herilis, 60
Contractum genibus tangas caput? Eſtne marito
Matronæ peccantis in ambos juſta poteſtas?
In corruptorem vel juſtior. Illa tamen ſe
Non habitu mutatve loco, peccatve ſuperne
Cùm te formidet mulier, neq; credat amanti. 65
Ibis ſub furca prudens, dominoque furenti
Committes rem omnem, & vitam & cum corpore famam.
Evâſti? credo metues, doctuſq; cavebis.
Quæres quando iterùm paveas, iterùmque perire
Poſſis. O toties ſervus! Quæ bellua ruptis [709]
Cùm ſemel effugit, reddit ſe prava catenis? 71
Non ſum mœchus, ais. Neque ego, Hercule, fur, ubi vaſa

ANNOTATIONES.

54. *Ex Judice.*] Certarum rerum cognitio & judicium ad equites Rom. pertinebat, ſive quod eligebantur Judices tam ex Equeſtri quàm ex Senatorio ordine.

55. *Lacernâ.*] Pallio caput etiam adverſus imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvenalis, Sat. 3, 6, & 8. Gall. *une cape.* Angl. *A Coul.*

56. *Metuens induceris.*] In domum mœchæ induceris metuens pericula, de quibus, lib. 1. Sat. 2.

58. *Quid refert uri virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis conditiones proponebat, flammis uri, virgis cædi & ſecari, ferro necari: quas cùm accepiſſent certo quidem pretio, auctorati dicebantur, ſeu obligati & obſtricti ad quidlibet perpetiendum. Senſus eſt: Tu ſervili metu continuò preſſus, ſervili auctoramento quaſi addictus, an non verè ſervus es? nihil certè intereſt gladiatorem inter & adulterum. Gladiator virgis cædendum ferroque necandum ſe addicit: tu pariter cum adulteria committis. Quid enim cum timens adulteræ maritum in arcâ recluderis?

61. *Eſtne marito Matronæ, &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehenſum marito licebat occidere, ſimul & adulteram. Lex ſubinde Julia de adulteriis nonnihil immutavit, atque flagitiorum ejuſmodi cognitionem ad certos Judices referri juſſit. Vide Annot. lib. 1. Sat. 2.

64. *Non habitu mutatve loco.*] Adultera non egreditur domo ſuâ, non inſignia deponit, ut tu: proindeque longe pejus illâ facis, juſtioque pœna te ſequitur.

66. *Ibis ſub furcâ prudens.*] Sponte ſubis ſervilem ignominiam & pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel irato & ultionem anhelanti marito; vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannicè dominanti parans es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evâſti? credo metues, &c.*] Ironicè. Quod ſi è vitæ periculo emergas, fortè cautior deinceps ſimile diſcrimen longè fugies. Imò verò quæres ſemper novas mœchandi totiesque periclitandi occaſiones: adeò mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Quæ bellua ruptis, &c.*] Hûnc Horatii locum imitatus eſt Perſius, Sat. 5. v. 168. & ſeq.

72. *Non ſum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, eò quòd apertè non ſectaris matronas, nec ego fur ſum qui argentea vaſa quælibet obvia metu pœnæ non ſurripio palàm. Verùm ſi periculi formido removeatur, jam ego furabor, & tu mœchaberis: & vitioſæ indo-

Præterea

Prætereo ſapiens argentea. Tolle periclum,
Jam vaga proſiliet frenis natura remotis. 74
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumq;
Tot tantiſq; minor? quem ter vindicta quaterque
Impoſita haud unquam miſerâ formidine privet?
Adde ſuprà dictis, quod non levius valeat. Nam
Sive vicarius eſt qui ſervo paret, uti mos 79
Veſter ait, ſeu conſervo; tibi quid ſum ego? nempè
Tu mihi qui imperitas, aliis ſervis miſer, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
Quiſnam igitur liber? Sapiens: ſibi qui imperioſus. [710]
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent,
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores 85
Fortis, & in ſeipſo totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari:
In quem manca ruit ſemper fortuna. Poteſne
Ex his, ut proprium, quid noſcere? Quinq; talenta
Poſcit te mulier, vexat, foribuſque repulſum 90
Perſundit gelidâ, rursùs vocat. Eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber ſum, dic age. Non quis,

quando argentea vaſa cautus tranſeo. Aufer verò periculum; ſtatim indoles ſoluta erumpet ſublatis frenis. Quæ cùm ita ſint, an meus es herus, tu ſubditus dominatui tot rerum atque hominum: quem virga Prætoris ter aut quater incuſſa non unquam liberet moleſto metu? His adjunge quod non minoris momenti ſit. Etenim ſeu vicarius eſt qui ſervo obedit, ſicut inſtitutum veſtrum docet, ſive conſervus; quid ego ſum erga te? Scilicet ipſe qui mihi dominaris, aliis obtemperas miſer, ac moveris, perinde ac lignea effigies viribus non propriis. HORAT. *Ergò quiſnam liber?* DAV. *Sapiens, qui ſibi dominatur: quem nec egeſtas, nec mors, nec catenæ terrent: qui valet repugnare cupiditatibus, & ſpernere dignitates, atque eſt in ſemet omnimò æqualis & globoſus, ut nihil externi queat retardare per expolitum: quem fortuna impetit ſemper debilis. An potes aliquid ex iſtis velut tuum obſervare? fœmina talenta quinque a te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aſpergit, iterum accerſit. Eximе cervicem infami ſervitute. Heus tu: Liber, liber ſum.* Atqui *non vales,*

ANNOTATIONES.

mbo ſerviemus. Ergò tu perinde ſervus ac go. Huc pertinet quod Stoici plus animum eccandi ſpectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque Tot tantiſq; minor?*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è ſervitute Prætor eximere te non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis à ſervitute vindicabatur & in libertatem aſſerebatur ſervus. 1. Cenſu. 2. Teſtamento. 3. Vindicta; nempè ùm virga capiti ſervi ter incuſsâ ritè manumittebat ſervum Prætor. Vide. Perſ. Sat. 5. v. 8 ubi ſic habet:

Vindictâ poſtquàm meus à Prætore receſſi.

77. *Haud unquam miſerâ formidine privet.*] Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.*] Inter ſervos erat unus præcipuus, ut plurimùm atrienſis, quibuſdam diſpenſator dictus. Hic aliis ſervis diſtribuebat ex more dimenſum cibum aut frumentum; habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui ſervi dicebantur vicarii, ſeu conſervi: communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*] Tu qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum ſervus es; atque ab eis duceris, perinde ac imagunculæ ligneæ certis nervis & fidiculis motæ, per ſe videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere, &c. Gell. lib. 14. cap. 1. *Nihil arbitratu ſuo faciunt,* inquit, *ſed ludicra νευρόβατα, eſſe videntur, id eſt nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, æquabilis, ut quaſi perfectus globus facilè moveatur; nihilque aſperum anſatumve habeat quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quadam externa. Perſ. Sat. 1. v. 64.

Ut per lave ſeveros
Effundat junctura ungues.

88. *In quem manca ruit ſemper fortuna.*] Sicut affectibus non ſervit, ita nec fortunæ: & quemadmodum irruentium vitiorum, ſic & fortunæ impetum frangit.

91. *Perſundit gelidâ.*] Mulierum ea eſt improbitas. De quâ Perſ. Sat. 5.

Soleâ puer objurgabere rubrâ.

92. *Eripe turpi Colla jugo.*] Si tu liber es, age, te liberum oſtende: ſpernentem te meretriculam ſperne & deſere. Atqui non vales

Urget

quippe animum premit herus gravis : acresque stimulos subdit fatigato, & reluctantem exagitat. Verum enimverò quando stupens miraris tabellam à Pausiâ pictam, quâ ratione levius delinques quàm ego· cùm attentus contemplor pugnas Fulvii, Rutubæ, & Placideiani, rubricâ, vel carbone delineatas, intento poplite altero, quasi reipsa viri decertent, moveant arma, impetant, declinent ? Nempè Davus iners & pravus habebitur : tu verò solers & peritus cognitor rerum antiquarum prædicaberis. Si trahor odore placentæ calidæ, homo nihili sum, at tibi magna virtus & mens temnit lautas dapes. Quare verò dammosius mihi est obtemperare ventri ? nimirùm quia dorsum verberatur. Sed quo pacto minus tu puniris, quoties appetus edulia ista, quæ pretio exiguo haberi non possunt ? Quisnam amara fiunt dapes frequentias captatæ: & pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum. Denique nunquid peccat servus quispiam pro uvâ

Urget enim dominus mentem non lenis, & acres
Subjectat lasso stimulos, versatque negantem. 94
Vel cum Pausiacâ torpes, insane, tabellâ, [711]
Qui peccas minùs atq; ego, cum Fulvi, Rutubæq;
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubrica picta aut carbone, velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri ? nequam & cessator Davus : at ipse
Subtilis verum judex & callidus audis. 101
Nil ego, si ducor libo fumante : tibi ingens
Virtus atque animus cœnis respondet opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur ?
Tergo plector enim : qui tu impunitior, illa 105
Quæ parvo sumi nequeunt, cùm obsonia captas ?
Nempè inamarescunt epulæ sine fine petitæ, [712]
Illusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam

ANNOTATIONES.

cupiditati subditus. Cic. Parad. 1. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur : qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Poscit ? dandum est. Vocat ? Veniendum. Ejicit ? Abeundum. Minatur ? Extimescendum. Ego verò istum non modò servum, sed nequissimum servum puto.*

93. *Urget enim dominus.*] Dominatur tibi libido, invitumq; trahit Pers. cit. Sat. 5. v. 124.

Liber ego, unde datum hoc sumis tot subdite rebus ?
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat ?

95. *Vel cum Pausiacâ torpes, insane, tabellâ.*] Cùm præ immoderato pictarum egregie tabellarum studio velut insanis. Cic. Parad. 5. *Sunt pari stultitia quos signa, quos tabulæ, quos celatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimiopere delectant. . . . . Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti . . . . . intuentem te, admirantem, clamores tollentem, cùm video servum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt ista festiva ? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita vivista habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut delectamenta puerorum.*

Pausiacâ.] Pausius insignis pictor, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & lib. 35. cap. 11.

96. *Fulvi, Rutubæ, Placideiani.*] Hi famosi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is gestus est certantium & digladiantium.

98. *Prælia rubrica picta aut carbone.*] Publicè & propalam exposita, Plin. lib. 35. cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere Apelles, Eobion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, ex albis melino, ex silacis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento . . . . publicas porticus invexit pictura gladiatorum, ministrorumq; eorum veris imaginibus redditis . . . . Pingi autem gladiatoria munera, atq; in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum judex & callidus audis.* Cic. antè citat. *Nos quoque oculos eruditos habemus.*

105. *Qui tu impunitior.*] Pers. Sat. 5. v. 132. similiter.

. . . . qui tu impunitior exis ?

107. *Nempè inamarescunt epulæ.*] Immodicè epulatus das pœnas, cùm debilitatum eruditum corpus vexatur : pedesque bono succo & alimento proindeque viribus destituti vacillant, solitumque officium non præstant. Vide Sat. 2. huj. lib. v. 73. & seq.

Furti-

Furtivâ mutat ſtrigili? Qui prædia vendit
Nil ſervile gulæ parens habet? Adde quod idem
Non horam tecum eſſe potes, non otia rectè
Ponere: teque ipſum vitas fugitivus ut erro;
Jam vino quærens, Jam ſomno fallere curam:
Fruſtrà: nam comes atra premit, ſequiturque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorſum eſt opus? Unde ſagittas?
Aut inſanit homo, aut verſus facit. Ocyùs hinc te
Nî rapis, accedes opera agro nona Sabino. [713]

dans ſtrigilem ſubreptam circa noctem? qui verò gulæ indulgens prædia venumdat, nihil ſervile exhibet? Adde quod tu nequis unâ horâ tecum verſari, nec bonâ uti otio: atque temet fugis ut ſervitutem abhorrens & vagabundus; nunc vino, nunc ſomno quærens levare ſollicitudines inutiliter, quippe has triſtes aſſecla fugientem urgent ac perſequuntur. HORAT. *Quâ parte habebo lapidem?* DAVUS. *Ecquid neceſſe eſt?* HORAT. *Ubi tela inveniam?* DAVUS. *Vel furit homo noſter, vel condit carmina.* HORAT. *Niſi hinc abis velociter, ibis ad agrum meum Sabinum nonus operarius.*

ANNOTATIONES.

110. *Furtivâ mutat ſtrigili.*] Dans ſtrigilem quam furatus eſt, ad habendam uvam, quam appetiit. Strigil inſtrumentum eſt æneum, ferreum, argenteum quo in balneis ſudorem veteres detergebant.

112. *Non horam tecum eſſe potes.*] Variis diſtractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere apud te, ſolus eſſe vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde *otia recte ponere*, utiliterque tempus inſumere non ſales in rebus ſeriis & honeſtis. Perſ. in fine Sat. 4. *Tecum habita.* Nunquam minus ſolus ſapiens, quàm cùm ſolus eſt.

113. *Teque ipſum vitas.*] Vitioſi ſibimetipſis graves ſunt, maximè ſi ſoli ſint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ & conſcientiâ ampliùs torquentur.

Fugitivus ut erro.] A te diſcedere cupis vel omninò, vel ad tempus; ſicut moleſtum dominum evitat ſervus *fugitivus*, redire nunquam volens; aut ſaltem velut *erro*, dies multos abſens tandemque rediens.

116. *Unde mihi lapidem, &c.*] Unde lapidem habebo; quo feriam impudentem ſervum? *Unde ſagittas*, quibus illum confodiam?

117. *Aut verſus facit.*] Poëtico furore abreptus. Satira 3. hujus libri in fine.

Adde poëmata nunc; hoc eſt oleum adde camino.

118. *Accedes opera agro nona Sabino.*] Protinus hinc te amandabo ad ergaſtula prædii & villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo ſervis operi ruſtico incumbas: fiaſquè agreſtis ex urbano, vinctus è ſoluto, ſordidus & abjectus è præcipuo Juvenal. Sat. 14. v. 24. *Carcer ruſticus.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Vincti pedes, damnata manus rura exercent.* Et cap. 6. *Coli rura ab ergaſtulis peſſimum eſt, & quicquid agitur à deſperantibus.*

SATIRA VIII.

Cœnæ Naſidieni luxum minimè lautum irridet.

JT Naſidieni juvat te cœna beati? | HORATIUS. *Quomodo te oblectavit cœna Naſidieni divitis?*

ANNOTATIONES.

1. *Ut Naſid.*] Horatius à Fundanio percunctatur qualis fuerit cœna illa quem vanus oſtentator Naſidienus præbuerat Mecænati, & cui interfuerat.

Naſidieni.] Is eques Rom. fuiſſe dicitur. Porrò ad metri legem, vel quadriſyllabam vocem accipe, ut *vindemiator*, lib. 1. Sat. 7. v. 30. vel Anapæſtum loco Dactyli. Apage qui legunt, *Ut te Naſid. &c.* vel, *Naſidieni qui juvit te, &c.* Nam reclamant codices: nec non Priſcianus lib. 17.

Etenim heri mihi te cœnaturum apud me *perquirenti dictum* est te *ibi epulari à meridie.* FUNDANIUS. *Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectius habuerim.* HOR. *Si molestum non est, dic quod edulium primò sedaret gravioren famem.* FUNDAN. *Initio fuit aper è Lucaniâ, Austro placidè captus, quem-admodum affirmabat convivator: circa* erant *acres rapæ lactuca, radices: & quæ languentem stomachum excitant fiser, alec, fæx* vini *Coi. Postquàm remota sunt ista, servus altè succinctus mensam ex acere detersit mappâ villosâ purpureâ, alter autem corrasit quicquid supervacuum, & quod posset nauseam creare convivis.* Tum *subniger Hydaspes progrediens ad instar puellæ Athenienſis, quando sacrâ Cereris portat; vinum Cæcubum detulit. Alcon* autem *Chium absque marina* aqua. *Mox dominus dixit: Si* fortè *Albanum vel Falernum, Mecænas, te plusculum juvat,* quàm *quæ allata sunt, utrumque adest.*

Nam mihi quærenti convivam dictus here illic
De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
In vitâ fuerit meliùs. Da, si grave non est,
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Austro [714]
Captus, ut aiebat cœnæ pater, acria circum
Rapula, lactucæ, radices; qualia lassum
Pervellunt stomachum; siser, alec, fæcula Coa.
His ubi sublatis, puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit; & alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quodque
Posset cœnantes offendere; ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.
Hic herus, Albanum, Mecænas, sive Falernum [715]
Te magis appositis delectat; habemus utrumque.

ANNOTATIONES.

2. *Here.*] *Heri & Here* dicebant veteres; ut *vespere & vesperi.* Priscian. Juvenalis Sat. 3. v. 23.

3. *De medio potare die.*] Solemnes ergò epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra morem, de quo alibi Juvenal. Sat. 11. v. 88.

. . *Ad has epulas solito maturius ibat.*

6. *Lucanus aper.*] De Lucaniâ Italiæ regione apris fœcundâ jam dictum est Sat. 3. hujus libri.

Leni Austro captus.] Fruſtrà conatur Nasidienus venditare, sic teneriores factas esse illius apri carnes; & fruſtrà excusat fœtorem inductum vehementiori Austri flatu; cum nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 40.

7. *Cœnæ pater.*] Convivii præfectus; infrà *Parochus*, nempe Nasidienus.

8. *Acria circum Rapula, &c.*] Aptè satis ad emendandum fœtorem apri.

9. *Siser.*] Olus utile stomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *chervy*, vel *selvis.* Angl. *Skirwort.* Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar, eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Sat. 4. hujus libri, v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum e fæce, sive è crassiori sedimento Coi vini. Suprà Sat. 4.

10. *Altè cinctus.*] Quo expeditior foret.

Acernam mensam.] Ex acere arbore. Gall. *Erable.* Angl. *Maple.* Plin. lib. 16. cap. 15. *acer*, inquit, *operum elegantiâ & subtilitate citrum secundam.* Pariter & Martial. lib. 14. Epig. 90.

11. *Gausape purpureo mensam pertersit.*] Gausape & Gausapa, peristroma seu tapes, quo mensa insternebatur. At hîc adhibetur ad tergendam mensam, quæ nullo mantili tecta fuit, ostenditur.

13. *Ut Attica virgo.*] Ut Cereris sacra in caniſtris portat virgo Attica, sublatis suprà caput manibus: ita famulus altè defert vasa culinaria, proceditque lento gradu, ad fastum pompam. Vide lib. 1. Sat. 3.

14. *Hydaspes.*] Puer famosus, ortus in Parthiâ, prope Hydaspen fluvium, indeque adeptus nomen. Vide lib. 1. Od. 22.

15. *Cæcuba.*] De his lib. 1. Od. 20.

Alcon.] Alter famulus.

Chium maris expers.] De Chio vino suprà, Sat. 4. Quod addit, *maris expers*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeoque non transmarinum, quod tamen pro Chio & Græco vendebant. Vel hinc jactat purum esse, & cui nihil aquæ marinæ admixtum sit. Nam solebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, & fæcatius, & incorruptius redderetur. Colum. Athen. lib. 1. Plin. lib. 23. cap. 1. Huc pertinet oraculum quoddam pastoribus editum, quod jaheret Dionysium in mare mergere.

16. *Albanum.*] Lib. 1. Od. 11.

Falernum.] Lib. 1. Od. 20.

Di

Divitias miseras! sed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulcrè fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego & prope me Viscus Thurinus, & infrà,
Si memini, Varius: cum Servilio Balatrone
Vibidius; quos Mecænas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infrà,
Ridiculus totas simul absorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui si quid fortè lateret [716]
Indice monstraret digito. Nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, pisces,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Ut vel continuò patuit, cùm passeris atque
Ingustata mihi porrexerit ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. Quid hoc interfit, ab ipso

HOR. *O infortunatas opes! at aveo scire quibuscum epulantibus tàm lautè cœnaveris, O Fundani.* FUNDAN. *Ego supremo in thoro, & juxta me Viscus Thurinus accumbebat; atq; inferiori loco, si bene recordor, Varius.* Aderant in medio lecto *Servilius Balatro, & Vibidius, quos assectas adduxerat Mecænas.* In imo *erat Nomentanus supra Nasidienum, infrà verò Porcius, risum præbens cùm devoraret simul integras placentas.* Porrò *Nomentanus propterea* aderat, *ut digito indicaret si quid fortasse* apponeretur *reconditi* saporis. *Etenim reliqui è vulgò, nos, inquam, comedimus aves, conchylia, pisciculos, saporem habentia valdè cognito disparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia passeris & rhombi, qualia non* ante *gustaram. Tum me docuit melimela rubicundiora esse, si decerpantur imminuta Luna. Quid* autem *id referat, ab ipso*

ANNOTATIONES.

18. *Divitias miseras.*] Hoc alii dici volunt à Fundanio, alii ab Horatio. Sensus est; miseras divitias, quæ divitum nedùm faciant beatum, imò persæpè sordidum & miserum reddunt! Certè hîc sordes Nasidienus exhibet, qui non statim optima vina Mecænati depromat. Eecui enimverò alii reservabat Albanum suum & Falernum?

19. *Fundani.*] Hic erat eo tempore poëta Comico sale & facetiis clarus.

20. *Summus ego.*] Ego summus in summo lecto. De situ discumbentium, & ratione discumbendi ad mensam, egi lib. 1. Od. 27. Item l. 1. Sat. 4. v. 86. Porrò notandum est, honoratiorem in quoq; thoro locum fuisse medium: & convivii dominum in imo lecto semper accubuisse. Itaque hic in summo thoro medius erat Fundanius Viscum Thurinum superiorem inter & Varium inferiorem. In medio lecto medius Mecænas Balatronem inter & Vibidium, *quos adduxerat umbras.* In imo Nasidienus cum suis convivis, Nomentano scilicet & Porcio.

Viscus Thurinus.] Thurio Calabriæ oppido oriundus. Lib. 1. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.*] De eo celebri poetâ lib. 1. Od. 6. lib. 1. Sat. 5, & 8.

22. *Umbras.*] Scurras, parasitos, homines non invitatos à convivatore, sed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hospitis consisus benevolentiâ, quosdam deducebat assectas secum: quibus nomen datum ex eo quod invitatum sequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympos. lib. 7. cap. 6.

23. *Nomentanus.*] De eo luxurioso nepote lib. 1. Sat. 8. & alibi.

Porcius.] Famosus nepos.

24. *Placentas.*] Hæ censebantur inter præcipuas veterum cupedias & delicias. Casaubon. in Athen. lib. 3. cap. 29. Perditissimi catillonis fit, inquit non alimentis vesci, sed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, Placentâ fervente devoratâ. Hieronym. ad Marcellam; *Suaves non sunt epulæ quæ non placentas redolent.*

25. *Si quid fortè lateret, &c.*] Ad hoc præsertim vocatus ille; ut cibos qubsque indicaret & eorum saporem velut exquisitum venditaret. Scilicet erat insignis obsoniorum artifex, seu gulæ antistes & mysta.

28. *Longè dissimilem, &c.*] Ironia. Sensus est: si illi vano ostentatori & garrulo fides; cœnabamus exquisita omnia, & succum habentia longè dissimilem ei quem gustare consuetum est.

29. *Ut vel continuò patuit.*] Pergit ironicè loqui.

Passeris.] Passer pisces planus. Gall. *Carrelet.* Angl. *a Plaise*, à rhombo differt situ corporis duntaxat. Nam *dexter resupinatus rhombo, passeri lævus.* Plin. lib. 9. cap. 20.

31. *Melimela.*] Gall. *Pommes de Paradis.* Angl. *Apples of Paradise.* Plin. lib. 15. cap. 14. mala *mustea à celeritate mitescendi seu matureſcendi, quæ nunc melimela dicuntur a sapore melleo.*

32. *Minorem ad lunam.*] Alii crescentem, alii decrescentem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potiùs quando minuitur, quàm cùm augetur & crescit: astipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decrescere.

melius acceperis. Subinde Vibidius ait *Balatroni : nisi potamus cum damno* præbentis *cœnam, moriemur sine ultione ; statimque petit scyphos capaciores. Tunc pallor cœpit immutare vultum dantis ejus nihil tam formidantis quàm validos potores : sive quia vini calor hebetat gustum acutiorem. Jam Vibidius & Balatro cunctique pariter urnas integras exhauriunt* poculis *Aliphanis. Infimi* verò *thori homines minimè læserunt lagenas.* Mox *apponitur muræna in catino extensa inter squillas* jusculo *immersas. Tum dominus ait : ista prægnans capta est,* quæ *minùs bonâ carne fuisset post quàm peperisset.*

Audierjs meliùs. Tum Vibidius Balatroni,
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poscit majores. Vertere pallor
Tum parochi faciem, nilfic metuentisut acres [717]
Potores : vel quod maledicunt liberiùs, vel
Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Aliphanis vinaria tota
Vibidius Balatroque secutis omnibus, imi
Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter muræna natantes
In patinâ porrecta. Sub hoc herus ; Hæc gravida, inquit [718]
Capta est, deterior post partum carne futura.

ANNOTATIONES.

Quid hoc interfit.] Quanti referat ut hoc vel illo statu lunæ melimela colligantur, ab ipso Nasidieno didiceris meliùs. Nempe illæ magnâ verborum pompâ de re futili qualibet usque ad nauseam differebat.

34. *Nos, nisi damnosè bibimus, &c.*] Nasidieni ejusq; convivii insulsitatem uscisci aliter non possumus, quàm vinum ejus affatim bibendo, cum damno ipsius & dolore.

35. *Vertere pallor.*] Avarum subit indignatio ubi œnophora sua inverti conspicit.

36. *Parochi.*] παρέχω, præbeo.

38. *Fervida quod subtile, &c.*] Ex personâ avari honestam dolendi rationem prætexit, quasi palatum immodici potûs calore obtusum jam vini bonitatem sapere nequeat.

39. *Aliphanis.*] Majoribus & capacioribus poculis, ex Aliphâ urbe Samnii, ad amnem Vulturnum, in planitie sitâ, non longè ab Apennino : quæ modò in ruderibus jacet. Aliphani agri meminit Tullius 2. contra Rullum : & pro Plancio.

40. *Imi Convivæ lecti, &c.*] Nasidienus ejusque affectæ duo, Nomentanus & Porcius, in imo lecto discumbentes parum aut nihil biberunt ; quia nos majoribus scyphis brevi lagenas exhausimus, & vinaria tota invertimus, ut paulò antè dictum, sive quod illi attoniti spectarent alios tam acriter & strenuè potantes ; seu quod Nomentanus & Porcius Nasidieno familiari suo jam pallenti ex avaritiâ, novum dolorem creare formidarent, si saltem ipsi vino ejus haud perciperent. Horatii locum hunc alii aliter interpungant, *secutis omnibus imis. Convivæ lecti, &c.* atq; interpretentur ut libuerit ; judicabit æquus Lector sensum fore confusum & ineptiorem. Apage qui convivas lectos comminiscitur, id est, selectos & honoratos. Certè unus Mecænas ibi primarius vir. Porrò quæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis*, à potu sibi temperarunt, seu temperantiam servarunt ? Neque verò aptiùs huc intruduntur imi subsellii homines, prasiti, scurræ : quorum nulla est ibi mentio.

42. *Squillas.*] Squilla pisciculus est è cancrorum genere ; de quo jam antè Sat. 4. Cic. de Nat. Deor 2. n. 123. *Pinna* (quæ est è conchis marinis) *cum parvâ squillâ coit societatem comparandi cibi.* Plinius lib. 9. cap. 41. rem festive explicat ; nec pigebit transcribere. *Concharum generis pinna est. Nascitur in limo subrecta semper, nec unquam sine comite, quem pinnotheram vocant, alii pinnophylacem. Is squillæ parvæ ; alibi cancer dapis affectator. Pandit se pinna, luminibus orbum corpus cibo minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus : & ubi licentiâ audaciâ crevit, implent eam. Hic tempus speculatus index morsu levi significat. Illa, ore compresso, quicquid inclusit examinat, partemque socio tribuit.*

Murana.] Piscis carens pinnis & branchiis, de genere eorum qui *flexuoso corporum impetu ita mari utantur ut serpentes terrâ : in sicco etiam repentes.* Plin. lib. 9. cap. 20, & 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat murænarum vivaria, & earum sex millia in cœnis triumphalibus Cæsaris Dictatoris.

43. *Porrecta.*] Ergò magna & procera, Sat. 2. huj. lib.

Porrectam magno magnum spectare catino
Vellem, &c.

44. *Gravida capta est.*] Quid hoc ad rem ? & quæ ratio fulciat ea quæ mox adduntur ? Profectò insulsi convivatoris vana somnia.

Hi

His miſtum jus eſt oleo, quod prima Venafri
Preſſit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi,
Vino quinquenni, verùm citrà mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium ſic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud pipere albo, non ſine aceto,
Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monſtravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
Ut meliùs, muriâ, quàm teſta marina remittit[719]
Intereà ſuſpenſa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, poſtquàm nihil eſſe pericli
Senſimus, erigimur. Rufus poſito capite, ut ſi
Filius immaturus obiſſet, flere, quis eſſet
Finis, ni ſapiens ſic Nomentanus amicum
Tolleret: Heu fortuna, quis eſt crudelior in nos
Te Deus? ut ſemper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compeſcere riſum
Vix poterat. Balatro ſuſpendens omnia naſo,

His affuſum eſt jus ex oleo expreſſo è præcipuâ Venafri cella, garo è ſucco piſcium Hiſpanorum, vino quinque annorum ac ciſmarina dum coquitur: cocto verò ita Chium aptum eſt, ut nullum aliud aptius ſit; non ſine pipere albo, & aceto, quod vinum Lesbium corrupit. Primus ego erucas virides & inulas acerbas; Curtillus autem herinaceos non lotos, velut convenientius, coquenda inſtituimus muriâ quam teſta marina reddit. Interim appenſa aulæa graviter collapſa ſunt in catinum, tantumque nigri pulveris extulerunt, quantum non offert Aquilo in agris Campanis. Nos timentes aliquid *graviùs, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo fuimus. Rufus* Naſidienus *contra demiſſo capite lacrymatus eſt, quaſi ſuus interpoſitivè eſſet mortuus. Ecquis modus adfuiſſet, niſi callidus Nomentanus ita familiarem ſolatus eſſet? Heu fortuna, quod numen eſt inclementius erga nos quàm tu? Quantum ſemper gaudium captas res humanas ludendo! Varius cachinnos mappâ coercere vix poterat. Balatro cuncta in jocum*

ANNOTATIONES.

45. *Venafri.*] De præſtantiâ olei Venafrani Plin. lib. 15. cap. 2. *In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia maximè agro Venafrano.* De eo jam ſuprà Sat. 4. v. 69. De urbe Venafro lib. 2. Od. 6. in fine.

46. *Garo de ſuccis piſcis Iberi.*] Garum muriæ genus laudatiſſimum è ſcombris piſcibus, qui frequentes ſunt ad Iberiæ ſeu Hiſpaniæ littora, præſertim ad Carthaginem novam. Plin. lib. 31. c. 8. Vide ſuprà Sat. 4. v. 65. Nec prætermittendum adjacere parvam inſulam Scombriariam, & promontorium ejuſdem nominis, ſic appellata à frequenti piſcatione ſcombrorum. Strabo.

Iberi.] Iberus fluvius Hiſpaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem & ulteriorem, ei quoque ſæpiùs apud Poetas appellationem tribuit.

47. *Citrà mare nato.*] Vernaculo, Italico.

49. *Aceto, Quod Methymnæam*, &c.] Aceto optimo ex optimo vino Lesbi inſulæ. Vide lib. 1. Od. 17. Methymna ibi civitas poſt Mitylenen præclara, vino generoſo celebris. Silius Ital. lib. 7.

Tmolus, & Ambroſiis Arviſia pocula ſuccis,
Ac Methymna ferax Latiis ceſſere Falernis.

51. *Erucas.*] Gall. *de la roquette.* Angl. *the Herb Rocket.* Hæc herba urinam ciet, coctionem juvat, alvum laxat. Caſaub. in Athen. lib. 4. cap. 2. Erucæ, inquit, in tenuiorum lautitiis: aliquando etiam in beatorum-menſam admiſſæ, ut in cœna Naſidieni.

Inulas.] Gall. *de l'aunée.* Angl. *Elicampane. Triſtes* vocat Columella: Horat. ſuprà Sat. 2. v. 44. *acidas.*

52. *Illutos Curtillus echinos*, &c.] Curtillus Epicureus docuit non faciendam è maceratis echinis muriam; ſed integros potiùs coquendos eſſe *illutos*, id eſt, non ablutos & ſuâ ſalſugine non purgatos: ſed quales depromuntur è vaſis in quibus ſaliti fuerunt.

Echinos.] De his Sat. 4. huj. lib. v. 33.

53. *Ut melius.*] Afferens nihil eſſe melius, quam ita illos incoquere in muria ſive ſucco illo ſalſo qui reperitur in marina teſta.

54. *Suſpenſa graves aulæa ruinas*, &c.] Grande certe infortunium. Olim triclinii camera velo ſeu tabernaculo obtendebatur ad accipiendum pulverem. Varro. Servius ad Æneid. 1. v. 701.

56. *Campanis excitat agris.*] Campania, quod ſit plana & campeſtris regio, plus habet pulveris.

57. *Nos majus veriti.*] Scilicet ruinam & caſum tecti ac domûs.

63. *Mappâ compeſcere riſum.*] Appoſita ori mappa.

64. *Suſpendens omnia naſo.*] Lib. 1. Sat. 6. v. 5.

trahens, dicebat: Ea sors est hujus vitæ, ideoq; nunquam fama æqua respondebit labori tuo. Itane verò oportet *te sollicitari multiplici curâ discerptum, ut ego lautas epulas capiam: ne adustus panis, ne jus malè conditum inferatur; ut bene expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia*, putà *si tentoria collabantur, ut mox* contigit; *si offenso pede servus catinum disrumpat. Verum* sicut *imperatoris*, ita *convivium prædentis animum res contrariæ ostendere, prosperæ occultare consueverunt. Nasidienus ad ista* respondit: *Quæcunque bona postulabis, Dii largiantur tibi, adeò vir probus is & facetus conviva:* tumque petit crepidas. *Mox in singulis thoris aspexisses clam ad aurem fieri susurrationes diversas.* Certè *nullos velim ludos spectasse potius quam istos.* HORAT.

Hæc est conditio vivendi, aiebat: eoque 65
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Tene, ut ego accipiam lautè, torquerier omni
Sollicitudine distractum? ne panis adustus,
Ne malè conditum jus apponatur, ut omnes
Præcincti rectè pueri comptiq; ministrent? [720]
Adde hos præterea casus: aulæa ruunt si, 71
Ut modò; si patinam pedelapsus frangat agaso.
Sed convivatoris uti ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ. 74
Nasidienus ad hæc: Tibi dii quæcunque precenti
Commoda dent: ita vir bonus es, convivaq; comis
Et soleas poscit. Tum in lecto quoque videres
Stridere secretâ divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse. Sed illa 79
Redde, age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quod sibi poscenti non dentur pocula; dumque
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo, [721]
Nasidiene redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. Deinde secuti 85

At refer ea quæ postea jocum tibi dedere. FUNDANIUS. Risimus *dum famulos interrogant Vibidius, An fracta etiam lagena sit, quod postulanti sibi pocula non præberentur. Dum* verò *cachinnatur risus è simulatis rebus, Balatrone obsecundante; en revertitur Nasidienus mutatâ fronte, quasi ingenio reparaturus infortunia. Ponè sequebantur*

ANNOTATIONES.

65. *Hæc est conditio vivendi.*] Ut nullum sit bonum purum, & stabile; sed *extrema gaudii luctus occupet.*

66. *Responsura tua nunquam, &c.*] Fama nunquam satis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum casu interturbata est.

70. *Comptique ministrent.*] Hoc maximè ad convivii lautitiam pertinere credebant olim, ut formosi & nitidi essent ministri, quorum aspectu convivæ oblectarentur.

72. *Agaso.*] Proprie qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier.* Angl. *An Hostler, or Groom.* Non caret sarcasmo dictio illa, qualis enim erat agaso ut ministraret convivis?

77. *Et soleas poscit.*] Veteres priusquam accumberent, togas mutabant vestibus quas à re cœnatoria dixerunt. Petron. *Cœnatoria repetimus, & in proximam cellam ducti sumus, in quâ tres lecti strati erant.* Tùm etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique stragula & toralia conspurcarent. Martial.

Depositi soleas, affertur protinus ingens
Inter lactucas oxygarumque liber.

Quò verò pergit Nasidienus soleis resumptis convivium aulæorum casu & multo pulvere inquinatum vult reparare, Balatronis sermone scilicet erectus & ipse reparatus. Vide J. Lipsium Antiq. lect. lib. 3.

Soleas.] Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum teretibus habenis cætera pars nuda vincientibus. Factum nomen, quod solum dumtaxat seu plantam obtegerent. Post calceis veteres foris utebantur, at domi soleis. Has etiam appellabant crepidas & crepidulas Græcâ voce κρηπίδες. Gell. lib. 13. cap. 20.

78. *Stridere secretâ, &c.*] Alter alteri insusurrat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Observa, Lector, in hoc versu frequentiorem literam S bellè susurros exprimentem.

83. *Fictis rerum.*] Ridendi prætextus fingebatur, ne se derideri Nasidienus adverteret, cùm maxime rideretur. Sat. 2. hujus lib. *Ventis rerum corruptus.*

Balatrone secundo.] Secundas partes agente Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84. *Mutatæ frontis.*] Hilaris è mœsto factus, lætò animo lætitiam instauraturus.

Mar-

Lazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſine farre,
Pinguibus & ficis paſtum jecur anſeris albi,
Et leporum avulſos, ut multò ſuaviùs, armos,
Quàm ſi cum lumbis quis edit: tum pectore a-
dusto
Vidimus & merulas poni, & ſine clune palumbes:
Suaves res, ſi non cauſas narraret earum, & [722]
Naturas dominus; quem nos ſic fugimus ulti,
Ut nihil omninò guſtaremus, velut illis
Canidia afflaſſet pejor ſerpentibus Afris.

famuli in *prægrandi lance geſtantes membra gruis diviſa, plurimo ſale itemque farre* conſperſa; *nec non jecur albi anſeris pinguibus ficis ſaginatum*; *humeros etiam leporinos abſtractos, tanquam longè melius quid, quam ſi cum lumbis edantur. Jam aſpeximus afferri merulas aduſto pectore, & palumbes abſque natibus: quæ quidem jucunda* extitiſſent, *ſi cauſas eorum & naturas* importune *herus non commoraſſet. Ergò hunc nos ulti ſumus, ita fugientes nihilque prorsùs delibantes, perinde ac ſi Canidia Africanis anguibus peſtilentior illa aſpirando infeciſſet.*

ANNOTATIONES.

86. *Mazonomo*] Genus eſt lancis magnæ: citur ἀπὸ τῦ νέμειν μάζας, à diſtribuendo azas, id eſt, edulia quædam è farinâ & lacte, vult Suidas, vel è farinâ, aquâ, & oleo, ut acet Heſychio. Varro uſus eſt eâ voce lib. 3. p. 4. de re ruſt. Lucullus, inquit, e turdis iarium fecit in Tuſculano; ut alios videret ſitos in *mazonomo* coctos, alios circum fene-as volitantes.

Diſcerpta ferentes Membra gruis.] Quale c edulium è reciſis gruis membris multo ſale rato conſperſis? Alii intelligunt τραχήλια edulia è partibus avium extremis, maximè rvicibus. Plin. lib. 10. cap. 23. *Cornelius Ne-s qui D. Auguſti principatu obiit, cum ſcribe-turdos paulò antè cœptos ſaginari; addidit nias magis placere quam grues: cum hæc nunc es inter primas expetatur, illam nemo velit te-riſſe.*

88. *Pinguibus & ficis paſtum jecur anſeris al-*] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. lib. 10. p. 22. *Noſtri ſapientiores qui eos* (anſeres) *je-ris bonitate noverunt. Fartilibus in magnam plitudinem creſcit, exemptum quoque lacte lſo augetur.* Juvenal. Sat. 5.

Anſeris ante ipſum magni jecur.

erſ. Sat. 6.

. . . . . *Satur anſeris extis.*

Martial. lib. 13. Epigr. 38.

Aſpice quàm tumeat magno jecur anſere ma-jus.

ide Athen. lib. 9. cap. 8.

Anſeris albi.] Talem in primis commendat ato de re ruſt. lib. 3. cap. 10.

89. *Et leporum avulſos, &c.*] Vide hujus lib. Sat 4. ubi,

Leporis ſapiens ſectabitur armos.

Martial. de anate,

Tota tibi ponetur anas, ſed pectore tantum
Et cervice ſapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas*] Gall. *des merles.* Angl. *Blackbirds.*

Palumbes.] Silveſtres columbas, Gall. *Ramiers.* Angl. *Ring-doves.*

Sine clune.] Quæ tamen pars optima eſt palato ſuaviſſima. Vide Gell. lib. 15. cap. 8. *Negant ullam avem, præter ficedulam, totam comeſſo oportere: cæterarum avium atque altilium niſi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori partis ſaturi fiant, convivium putant inopia ſordere: ſuperiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere,* &c.

92. *Suaves res, ſi non, &c.*] Quæ quidem obſonia nobis fortè jucunda extitiſſent, ſi non importunâ garrulitate ea Naſidienus nimium venditaſſet; ac velut optima collaudaret quæ ſunt deteriora, adductis perperàm à rerum naturâ cauſis & rationibus.

93. *Fugimus ulti, ut nihil, &c.*] Ulti ſumus, nihil guſtando ex iis quæ ſic ineptè venditarat.

94. *Velut illis Canidia afflaſſet, &c.*] Ut ſi afflatu ſuo venenum lethiferum affudiſſet *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à ſerpentibus afflentur, quarum odor tam peſtilens, ut interimat univerſos.*

95. *Serpentibus Afris.*] Africâ monſtrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris.*

Q. HORATII FLACCI EPISTOLARUM

LIBER I.

HÆC pars Horatii Sermonum altera dici poteſt, continens Epiſtolas, in quibus eleganter & ornatè quidem ad amicos ſcribit, non tam de rebus domeſticis & futilibus, quàm de graviſſimis quibuſque, putà de Moribus verâ virtute informandis. Meritò igitur *Sapientes Epiſtolas* nuncupat Scaliger. Quod ſi novum, at certè pulcrum eſt, verſibus & ſtrictà oratione ſcribere ejuſmodi Epiſtolas. Hinc etenim & major familiaritas in ſuos elucet: & nonnullam ſcribenti libertatem & amœnitatem tribuunt Muſæ. Ita ſanè quædam facilius enarrantur, & quæ per ſe auſtera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc Epiſtola Mecænatis hortatu ſcripta ſatis apparet, & quidem ætate jam provecto Poëtâ noſtro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis poſthabere ſoliti, & quæ ad corpus, quàm quæ ad animum ſpectant multò ſtudioſiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. Lib. 6. quanquam durus alias caſtigator, *nitidioris ſtyli* fatetur eſſe Epiſtolas. *Prima*, inquit, *quovis melle dulcior eſt: ſententiæ appoſitæ: dictio caſta, rotunda, ſuavis. Quapropter arbitror poſtremam omnium factam, primam poſitam ob iuculentam raritatem. Quare etiam Epiſtolarum librum Satiris poſtponendum cenſeo. Id quod cùm in vetuſtis exemplaribus videamus, neſcio quid conſilii in mentem venerit iis qui inventum ordinem ſubverterunt. Grammatico nihil infelicius. Credo quod viderent verſum illum:* ſummâ dicende camœna: *quaſi vero non hanc ipſam poſtremam intelligeret.*

EPI-

EPITOLA I. Ad *MECÆNATEM.*

Inconſtantiam hominum redarguit, & pravum judicium de opibus & honoribus.

PRIMA dicte mihi, ſummâ dicende Camœnâ, [724]
Spectatum ſatis, & donatum jam rude quæris,
Mecænas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Veianius armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro;
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.
Eſt mihi purgatam crebro qui perſonet aurem: [725]
Solve ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne

INTERPRETATIO.

O Mecænas, à me celebrate primis carminibus & celebrande poſtremis; me ſat probatum jamq; libertate fruentem vis rursùm obſtringere veteri exercitatione. Atqui *non eadem ætas adeſt, non idem ingenium. En Veianius, armis in Herculis æde ſuſpenſis, deliteſcit quietus ruri: ne amplius populum deprecetur in ultimâ arenâ. Certè adeſt qui ſæpius inſurrexit ad aurem meam ſapientem: Dimitte prudens tempeſtivè equum ad ſenium vergentem, ne*

ANNOTATIONES.

1. *Prima dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos Poëtas, Heſiod. Homer. Theocrit. Theogn. præſertim erga Deos: unde Horatius Mecænatem quaſi numen venerari ſe oſtendit. Sic Eclogâ 8. Virgilius ſive Pollionem ſive Auguſtum alloquitur,

A te principium, tibi deſinet: accipe juſſis
Carmina cœpta tuis.

2. *Donatum rude.*] Acceptâ miſſione jam liberum, *rudis* virga erat (Palma ſi quibuſdam fides) quâ donabantur Gladiatores, in ſignum exauctorationis: ut deinceps ceſſarent à gladiaturâ, & alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii Priſcian. Sueton. Tiber. cap. 7. *Munus gladiatorium dedit diverſis temporibus ac locis. Primum in foro, ſecundum in amphitheatro, rudiariis quoque quibuſdam revocatis auctoramento centenum millium.*

3. *Antiquo ludo.*] Scribendis etiamnùm lyricis & amatoriis carminibus, velut olim in juvenili flore & facultate. Atqui minùs aptus modò ſum iſtis rebus: imo ſeria, honeſta, Philoſophica dein conſector.

4. *Veianius.*] Illuſtris gladiator.

5. *Armis Herculis ad poſtem fixis.*] Armis ſuæ emerita ſuſpendia ſuſpenſis ex more in Herculis ſacello, quod erat ad Amphitheatrum: ita notat Theod. Marcilius. Cujus certè magis arridet ſententia, quàm opinantium idcircò ex cæteris Diis Herculem nominari, quod ille quam monſtris luctatus toties victor fuerit.

Latet abditus agro.] Apud villulam ſuam rusticam otio fruitur.

6. *Ne populum extremâ, &c.*] Ne ultrà cogatur ſupplicare populo in theatro ſedenti; ſeu ad petendam vocationem: ſeu ad deprecandam mortem: *extrema arena*, in ultimo vitæ diſcrimine, & jamjam à pari ſuo victore enecandus: vel, in extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

7. *Eſt mihi purgatam, &c.*] Prima ratio ſeu excuſatio non ſcribendi fuit Veianii Rudiarii exemplum: altera eſt rationis monitum rectè & ſapienter ſuggerentis, maturè ceſſandum, ne prior gloria poſterioribus ſcriptis & animo jam marceſcente obſcuretur.

Purgatam.] Philoſophiæ documentis excultam, & ſanam mentem. Perſ. Sat. 5.

Purgatas inſeris aures Fruge Cleanthea.

8. *Solve ſeneſcentem.*] Sicut prudentis eſt incitatoris, equum ætate fatiſcentem jamque minus alacrem ſolvere à curru & mature à circo removere, ne ilioſus ac ſuſpirioſus in curuli certamine deficiat, prioreſque victorias dehoneſtet: ita debet ſcriptor ingenioſus tempeſtivè ſe quieti dare, & à ſcribendo ceſſare, cùm ſenio fatiſcens eximia, ut antè, depromere non valet. Ennius,

Sicut fortis equus ſpatio qui ſæpè ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectu quieſcit.

De Circenſibus Romam tranſlatis, de poſitis metis, de ſolemnibus curriculis, deq; ſepteno aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8, &c.

Ilia ducat.] Spiritûs ducendi laborans difficultate circi decurrere ſpatia, pari ut olim ve-

Peccet

ſub finem deficiat, atque ægrè anhelitum trahens deficatur. Ergò jam carminibus aliiſque jocis nuncium remitto. Satago deinceps & quæro, quid bonum, quid honeſtum ſit; atque in id incumbo totus. Colligo & contexo quæ ſtatim adhibere queam ad uſum. Ac ne fortaſſe ſciſciteris, quem ego magiſtrum, quam diſciplinam ſequar: Nullius videlicet *præceptoris opinionibus me addico: ſed velut hoſpes feror quocunque me impetus agit. Modò ſum actuoſus, & Reip. negotiis occupor, acer virtutis ſinceræ defenſor & obſervans: modò clam redeo ad Ariſtippi documenta; mihique res, non me rebus, velim ſubjici. Sicut autem* longa *nox iis quos meretrix fallit, & dies longior operi aſtrictis videtur, annus verò tardus pupillis ſeveræ diſciplinæ novercarum obnoxiis: ita mihi lentum & moleſtum tempus labitur, quod ſpem differt ac deſiderium exequendi ſtrenuè illud quod inopibus pariter ac divitibus utile ſit; ſpretum verò pueris ac ſenibus ſimiliter nocebit. Supereſt ut me ipſe his præceptionibus regam & tueor.*

Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaq; & verſus, & cætera ludicra pono:
Quid verum atque decens, curo & rogo, & omnis in hoc ſum:
Condo, & compono, quæ mox depromere poſſim.
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter:
Nullius addictus jurare in verba magiſtri,
Quo me cumque rapit tempeſtas, deferor hoſpes.
Nunc agilis fio, & merſor civilibus undis,
Virtutis veræ cuſtos, rigiduſque ſatelles.
Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus, ſubmittere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, dieſq;
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingrataq; tempora, quæ ſpem
Conſiliumque morantur agendi gnaviter, id quod
Æquè pauperibus prodeſt, locupletibus æquè;
Æquè neglectum pueris ſenibuſque nocebit.
Reſtat ut his ego me ipſe regam ſolerq; elementis.

[726]

ANNOTATIONES.

locitate & ardore: adeòque alios ſecum certantes prævertere & ſuperare nequeat. Plin. lib. 26. cap. 6. *tanta vis*, inquit, *verbaſco eſt, ut jumentis non modò tuſſientibus, ſed ilia quoque trahentibus auxilietur potu.*

10. *Cætera ludicra.*] Nugas, jocos, Lyrica, Satirica.

11. *Quid verum atque decens, &c.*] Philoſophiæ morali operam do ſedulam.

12. *Condo, & compono.*] Moralia documenta in mente meâ recondo & rumino; ac pòſt in ordinem digeſta ſcribo, tum ad meam, tum ad aliorum utilitatem.

13. *Quo duce, quo lare.*] Quam ſectam amplectar. Lib. 1. Od. 9. *Socraticam domum.* Plures nempè Philoſophorum familiæ celebres ſuum quæque ducem ac principem colebant: Academici Platonem, Peripatetici Ariſtotelem, Stoici Zenonem, Cyrenaici Ariſtippum, Epicurei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laert.

14. *Nullius addictus jurare, &c.*] *Nullis unius diſciplinæ legibus adſtricti, quibus in Philoſophiâ neceſſario pariamus, quid ſit in quaque re maximè probabile ſemper requiremus.* Cicer. Tuſcul. 4. n. 7.

Jurare in verba.] Metaphora eſt à re militari, apud quam milites in verba ducis jurant, eique ſe obſtringunt ſacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, proſcriptis voluptatibus, ſummum bonum in virtute repono, & ſapientem à capeſſendâ Reſpubl. non removeo.

18. *Nunc in Ariſtippi, &c.*] Aliàs voluptates corporis conſector, atque in his ſummum bonum ſtatuo: Rei verò publicæ adminiſtratione Sapienti interdico: pariter ſentiens cum Cyrenaicis & Epicureis, cumque horum ducibus Ariſtippo & Epicuro, Cic. 4. Acad. n. 131. *Alii voluptatem finem eſſe voluerunt, quorum princeps Ariſtippus, qui Socratem audierat: unde Cyrenaici . . . . . Ariſtippus, quaſi animum nullum habeamus, ita corpus ſolum tuetur.*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid hoc ſibi velit, Ariſtippus ipſe dicat & explicet. Nimirùm cùm objiceretur, Habere eum Laida; minimè erubeſcens, *Habeo Laida*, inquit, *non habeor à Laide.* Cicer. lib. 9. Epiſt. 26.

24. *Agendi gnaviter, id quod.*] Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26. *Pueris ſenibuſq;*] Perſ. Sat. 5. v. 64.

. . . . . *Petite hinc, juvenesque ſenesque*
Finem animo certum, miſeriſque viatica canis.

27. *Elementis.*] Primis Philoſophiæ documentis, morum regulis.

Non

Non poſſis oculo quantum contendere Lynceus;
Non tamen idcircò contemnas lippus inungi; [727]
Nec, quia deſperes invicti membra Glyconis,
Nodoſâ corpus nolis prohibere chiragra.
Eſt quodam prodire tenus, ſi non datur ultrà.
Fervet avaritiâ, miſeroque cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinoſus, amator,
Nemo adeò ferus eſt, ut non miteſcere poſſit,
Si modò culturæ patientem commodat aurem.
Virtus eſt vitium fugere: & ſapientia prima [728]
Stultitiâ caruiſſe. Vides, quæ maxima credis
Eſſe mala, exiguum cenſum, turpemq; repulſam,
Quanto devites animi capitiſque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes:

Enimverò quamvis *nequeas tam acutè videre quam Lynceus; non ideò tamen deſinas ungere oculos lippientes: ac licet non ſperes robur fortis Glyconis, non propterea negligas à corpore arcere chiragram inmodantem. Juvat aliquatenùs progredi, tametſi non liceat amplius.* Verum enim *ſi animus æſtuat avaritiâ & cupiditate miſeros faciente; in promptu adſunt ſermones, quibus mitigare queas hoc malum, & magnam iſtius ægritudinis partem depellare. Si gloriæ ſtudio inardeſcis, habes quædam remedia, quibus curari poſſis, libro ter ſanctè perlecto.* Denique, *invidus, iracundus, piger, ebrioſus, perditè amans, & quantumvis inhumanus quiſque* profectò *ſanari poteſt, ſi quidem animum docilem præbeat diſciplinæ. Virtus eſt fugere vitium, & prima ſapientia liberum eſſe à fatuitate. Cernis, quanto animi & corporis niſu declines mala quæ putas eſſe maxima;* videlicet, *paupertatem, ac repulſam inominioſam.* Sic tu *negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam ſtrenuè devitans, per mare per populos, per flammas.*

ANNOTATIONES.

29. *Non tamen idcircò*, &c.] Etſi nequeas tam acres habere oculos, quam Lynceus; non ideò tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel ſanandam lippitudinem. De *Lynceis* oculis, lib. 1. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuiſſe robuſtus pugil dicitur. Quidam legunt, *Milonis*; nempe Crotoniatis gentionem hîc eſſe volunt qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympicis victor. Heinſius ingeniose & erudite contendit intelligendum eſſe hic Glyconem Philoſophum, quem Laërtius ſcribit *firmo corpore & habitu prorsus athletico* extitiſſe.

31. *Nodoſa chiragra.*] De *chiragra* lib. 2. Sat. 2. *Nodoſa*, quia nodis, quaſi præpedit motum & ſum manuum. Seu quod humor craſſus digitorum internodia occupans turgeſcere faciat velut nodos & lapillos quoſdam. Unde Perſius *podagram* dicit chiragram, Sat. 5. v. 58.

32. *Eſt quodam prodire tenus*, &c.] Al. *quantum*. Senſus eſt: Quanquam non licet reconditiſſima Philoſophiæ arcana ſcrutari, at proſit tamen plurimùm vel primis *elementis* imbui, & ſaltem delibare nonnihil ex iſtis mediamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos qui ſapientiæ ſtudium hinc diſſuadebant, quod eam aſſequi perfectè nemo poſſit.

34. *Sunt verba & voces*, &c.] Doctrina morum habet remedia adverſus quemlibet animi morbum.

36. *Piacula, quæ te Ter purè lecto*, &c.] Adverte tria verba à rebus ſacris & religione tranſlata ad ſapientiæ ſtudium. *Piacula* Lib. 1. Od. 2. v. 29. & Epod. 5. v. 90. *Ter* de ternario numero in ſacris ſolemni dixi alibi. Juvenal. Sat. 6. v. 522. Perſ. Sat. 2. v. 16. *Pure*: purâ mente. Tibul.

Caſta placent ſuperis: purâ cum veſte venite:
Et manibus puris ſumite fontis aquam.

40 *Si modò culturæ patientem*, &c.] Cic. Tuſc. 2. n. 13. *Cultura animi Philoſophia eſt, quæ vitia radicitus extrahit, ac præparat animum ad ſatus excipiendos: eaque mandat & ſerit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruiſſe.*] Carere vitiis. Is enim vitioſus qui falſis ac ſtultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contrà qui rectæ rationis lumen ſequitur, bonus & ſapiens eſt.

43. *Turpemque repulſam.*] In petendo magiſtratu. Cic. pro Plancio. *C. Marius duas Ædilitias accepit repulſas.* Offic. 1. n. 71. *Cum offenſiones tum repulſas quaſi quamdam ignominiam timet & infamiam.*

44. *Capitiſque labore.*] Synecd. pars pro toto.

45. *Ad Indos.*] Ad remotiſſimas orbis regiones. Vide lib. 1. Od. 12. v. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] Juvenal. Sat. 14. v. 275.

At verò *detrectas auſcultare ſapientiori, ac erudiri, ut ſcias ea contemnere, quæ fatuè æſtimas magni & concupiſcis. Equis peritus certandi in pagis & compitis, non malit victor eſſe in celebribus Olympicis : ſi ſpes facilis adſit adipiſcendæ victoriæ abſq; magno labore?* Enimverò *ut argentum auro, ſic aurum virtutibus poſtponi debet.* Nec audiendus qui ſic moneat : *O cives, cives, opes primò ſunt comparandæ : virtus autem poſt pecuniam. Illud* quidem *monſtrat Janus ſummus atque imus. Hæc præcepta recolunt tam pueri quàm ſenes brachio ſiniſtro appenſa* geſtantes *bullas & tabulam.* Adde quod *ſi ſex* aut *ſeptem millia deſiderantur ad quadringenta,* licet *bubutis ingenium, probitatem, facundiam, integritatem :* nihilominùs eris *plebeius. Verum* quanto melius pueri *inter ludendum edicunt, Rex eris,*

Ne cures ea, quæ ſtultè miraris & optas,
Diſcere & audire, & meliori credere non vis.
Quis circum pagos & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olpmpia, cui ſpes,
Cui ſit conditio dulcis ſine pulvere palmæ? [729]
Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primum eſt:
Virtus poſt nummos, hæc Janus ſummus ab imo
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata ſeneſq;
Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto.
Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua, fideſque;
Plebs eris. At pueri ludentes, rex eris, aiunt,

ANNOTATIONES.

. . . . *Aſpice portus,*
Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum eſt jam
In pelago. Veniet claſſis quocunque vocarit
Spes lucri; nec Carpathium, Gætulaque tantum
Æquora tranſiliet, &c.

Per ſaxa.] Per ſcopulos marinos, per quælibet vitæ diſcrimina.

Per ignes.] Vel per graviſſima pericula : vel per mundi partes Zonæ torridæ ſubjectas, Lib. 3. Od. 3. v. 55. Virgil. Georg. 1. v. 234.

47. *Ne cures ea,* &c.] Ut minora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem ſubeundum ultrò credis : cur igitur detrectas facilè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum? Scilicet *audire piget* ac *diſcere,* & *credere non vis* aſſerenti Philoſopho : *Stultum* eſſe *mirari & optare,* ſeu avidè conſectari opes & honores tantis *curis* atque laboribus.

48. *Diſcere & audire.*] Ἓτερον πρότερον. Prius enim *audire* quàm *diſcere.*

49. *Quis circum pagos,* &c.] Majorem gloriam minori præfert vel ruſticos & hebes quiſque. Quare ergo tu virtutis decus & glorioſum pecuniæ contemptum non anteponis ipſis opibus, præſertim cùm hæ non niſi ægrè & vix haberi queant; illa verò facilè poſſint comparari per ſtudium ſapientiæ?

50. *Olympia.*] Olympicis in ludis. Vide lib. 1. Od. 1.

51. *Sine pulvere.*] Ἀκονιτί, Thucyd. & Herodian. Metaph. *citra laborem, nullo certamine & periculo.* Ita etiam ἀνιδίτι & ἀνιδρωτι *ſine ſudore :* ἀναιμακτὶ νικᾶν *ſine ſanguine,* ſine cruentam victoriam referre.

52. *Vilius argentum eſt auro,* &c.] Caſſian. Collat. 23. cap. 3. præclaram ſimiliter gradationem inſtituit : *Stannum vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemma margarita margarita ſanctitate.*

53. *O cives, cives,* &c.] Proſopopœia, qua ſtultè loquens inducitur quiſpiam è vulgo.

54. *Hæc Janus ſummus,* &c.] Id nomen docent fœneratores ac trapezitæ in foro ſtentes, duas inter Jani ſtatuas. De his lib. Sat. 3. v. 18.

56. *Lævo ſuſpenſi,* &c.] Hunc eundem ſum anteà jam poſitum explanavi, Lib. 1. Sat. v. 24. *loculos,* ad fœnus reponendum, quibus calculi ad numerandum, *tabulam,* in quâ debitorum nomina deſcripta ſunt, ſuper quam poſitis calculis aut numeris tatur.

57. *Quadringentis.*] Supple millibus ſum; qui ſenſus Equeſtris eſt; ut alibi Quidam legunt, *Sed quadringentis,* &c. loquatur avarus idem & ambitioſus; opes congeram, ut à plebe me ſegregem, queſtrem cenſum, ordinem, dignitatem gam? At prior lectio & interpretatio

59. *At pueri ludentes.*] Confutatio rum præceptorum Jani, ex naturali recto puerorum judicio. Hi nimirum ſanctè, juſtè ſentientes, inter ludendum dent principatum ei qui rectius egerit, qui ſit pulchrior, opulentior, nobilior. Jull. Pull. lib. 9. cap. 7. ubi de Baſilinda, iſque ludis puerorum.

Si rectè facies. *Hic* murus aheneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nullâ pallescere culpâ.
Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum [730]
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis, & decantata Camillis?
Ifne tibi meliùs ſuadet, qui ut rem facias, rem;
Si poſſis rectè; ſi non, quocunque modo rem;
Ut propiùs ſpectes lacrymoſa poëmata Puppi:
An qui fortunæ te reſponſare ſuperbæ
Liberum & erectum, præſens hortatur, & optat?
Quod ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, ſic judiciis fruar iſdem;
Nec ſequar aut fugiam quæ diliget ipſe, vel odit: [731]
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni

ſi rectè agas? Ita ſanè. *Hæc* tibi *murus ſit ex ære: nullius peccati conſcium eſſe, nullius flagitii probrum timere. Age, reſponde, An Roſcia lex præſtantior: an puerorum edictum, quo benè agentibus regnum defertur, fortibus Curiis & Camillis celebratum? An ille tibi meliora ſuggerit, qui* admonet, *ut opes acquiras juſtè* quidem, *ſi fieri poteſt: ſin autem quâcunque ratione opes* congeras, *ut propiùs ſpectes flebilia carmina Puppi; an qui præſens ſuadet ac deſiderat,* ut *expeditus ac fortis arroganti fortunæ obſiſtas? Quod ſi populus Rom. à me fortaſſe percunctetur: quare non eadem* cum ipſo *judicia habeam, ſicut porticus* habeo communes, & cur *non amem vel oderim quæ ipſe amat aut averſatur; reſpondebo* idem *quod olim aſtuta vulpes aiebat leoni ægrotanti:*

ANNOTATIONES.

60. *Hic murus aheneus eſto.*] Proverbialis dictio. Senſus eſt: nihil firmiùs tene quàm doctrinam hanc: vel, ut explicat Eraſmus, hoc tibi ſit tibi & immutabile animi decretum. Item muro quolibet aheneo fortior & inexpugnabilior eſt innocentia & integritas. Hæc tibi ſit velut propugnaculum ære validius.

62. *Roſcia lex.*] Lex theatralis lata à Roſcio Othone Trib. pleb. quâ vetuit Equitem Rom. ullum niſi qui poſſideret quadringenta millia ſeſtertiûm. Vide Epod. 4. v. 16. ibiq; Annot.

63. *Nænia.*] Propriè lugubris cantio: ſed ad alia quoque transfertur. Hîc ſignificare ſolemne cantum puerorum, de quo mox.

64. *Maribus Curiis & Camillis.*] Fortiſſimis Romanorum maſculâ virtute præditis. Lib. 1. Od. 12.

65. *Ifne tibi meliùs.*] Roſcius ille theatralis ludis auctor, tibi ſuadens ut ſtudeas lucro per fas & nefas.

67. *Ut propiùs ſpectes,* &c.] Equeſtribus in gradibus ſedens. Nempe ludos ſpectabant Senatores ex Orcheſtrâ, qui proximus erat proſcenio locus: Equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus ex Othonis lege: denique plebs è caveâ.

Lacrymoſa poëmata Puppi.] Ironicè. Tragoedias Puppii Tragici Poëtæ, quem vetus Interpres narrat ita moviſſe affectus ſpectantium, ut etiam lacrymari cogeret: ac proinde de ſeipſo feciſſe hoc diſtichon Iambicum:

Flebunt amici & bene noti mortem meam:
Non populus in me vivo lacrymavit ſatis.

68. *An qui fortunæ.*] An verò melius tibi non ſuadet morum præceptor, vel animus tuus Philoſophiâ imbutus, cùm docet calcandam fortunæ adverſantis ſuperbiam: cumque hortatur, ut à vitiis liber ad virtutes etigaris?

70. *Cur Non ut porticibus, ſic,* &c.] Cur non cum ipſo pariter ſentiam de honoribus & divitiis, ſicut promiſcuè cum illo rebus communibus utor, v. g. publicis ambulationibus, congreſſibus, colloquiis.

71. *Porticibus.*] De porticibus Romæ variis atque inſignioribus, fuſè Alex. ab. Alex. lib. 3. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. 2. Od. 15. Celebris in primis erat Porticus Auguſti in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore eleganter extructa, hæc non eximiis imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus exculta. Erat præterea porticus Catuli, de manubiis Cimbricis facta: porticus Pompeii ante ipſius curiam: porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in quâ Auguſtus collocavit ſigna militaria olim Domitio à Dalmatis erepta: Philippi porticus, in quâ effigies Herculis, & Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata: porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio inſignis, ubi matronæ veſtari & ſpatiari ſolebant; porticus Quirini antiquo opere ſpectanda; porticus Claudiæ, ubi ambulationes ſubdiales, miro ingenio conſtructæ & ornatæ, &c.

73. *Olim quod vulpes,* &c.] Apologus eſt Æſopi, celebratus etiam à Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat; feras jam plures officii causâ adeuntes devoraverat. Accedit & vulpes ad oſtium cavernæ: at cùm

Reſpondit,

Quia me deterrent veſtigia ad te converſa omnia, nulla autem retro. O populus: bellua es plurium capitum. Quid verò aut quem ſequar? Pars hominum gaudet conducere veſtigalia *publica. Sunt qui viduas avaras captent cruſtulis & pomis; atque circumveniant ſenes, quos mittant in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licet diverſi diverſa conſectentur negotia & propoſita, numquid ipſi eadem conſtanter proſequi valent per unam horam? ſi locuples dicat: Nullus ſinus in mundo præſtat jucundis Baiis, ſtatim lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis. Quod perverſum ſtudium* ædificandi *augurium ei*

Reſpondit, referam: Quia me veſtigia terrent
Omnia te adverſum ſpectantia, nulla retrorſum.
Bellua multorum es capitum; nam quid ſequar, aut quem?
Pars hominum geſtit conducere publica: ſunt qui
Cruſtis & pomis viduas venentur avaras. [73]
Excipiantque ſenes, quos in vivaria mittant.
Multis occulto creſcit res fœnore; verùm
Eſto aliis alios rebus ſtudiiſque teneri;
Iidem eadem poſſunt horam durare probantes?
Nullus in orbe ſinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives; lacus & mare ſentit amorem
Feſtinantis heri: cui ſi vitioſa libido

ANNOTATIONES.

ingredi renueret, quid ita officium ſola detrectaret? leoni interroganti, reſpondit: Quia me deterrent belluarum veſtigia, quibus ad te ſpectantibus univerſis, cognoſco multas adiiſſe, rediiſſe nullas. Apud Non. Lucil. lib. 30.

Quid ſibi vult, quare ſit ut introverſus & ad te
Spectent, atque ferant veſtigia ſe omnia prorſus?

74. *Referam.*] Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem & *ſequar* eadem quæ *ipſe diligit*, nec *fugiam* quod *ipſe odit*; reſpondebo: quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam; at paucos inde emergere: imò fere omnes avaritiâ & ambitione inveteratâ miſerè abſumptos.

76. *Bellua multorum es capitum.*] Velut Hydra. Egregia populi deſcriptio.

77. *Conducere publica.*] Hinc dicti publicani, qui veſtigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum verò ex Caio Juriſc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos; quoniam aliæ urbes membra cenſeantur Reip. Rom. *Eum*, inquit, *qui veſtigal Populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus cauſis ad Pop. Rom. reſpicit: civitates enim loco privatorum habentur.* Porrò triplex olim veſtigal exigebatur: primùm ex importatione rerum & exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores*. Alterum ex agris, nimirùm decima pars frumenti excipiebatur; quòd qui redimebant *decumani* appellabantur, quod *decumas* exigerent. Tertium è ſylvis, ſeu è paſtione pecorum; & *ſcriptura* vocabatur; qui verò paſcua publica conducebant, *magiſtri ſcripturæ*, ſeu ſcripturarii, dicebantur, à deſcribendis ejuſmodi veſtigalibus. Quartum è ſalinis inſtituit Ancus Martius. Cic. pro lege Manilià, ſcribit; Cùm hoſtium copiæ non longe ab ſunt, etiamſi irruptio nulla facta eſt, tamen *cura relinquuntur, agricultura deſeritur; mercatorum navigatio conquieſcit.* Ita neque ex *portu* neque ex *decumis*, neque ex *ſcriptura* veſtigal conſervari poteſt.

78. *Cruſtis.*] Quid. leg. *fruſtis*, minùs bene. Alii, *fructis*, pro fructibus; quod uſurpavit Cato, Terentius, &c. At *cruſtula* jam habemus lib. 1. Sat. 1. poſita pro muneribus ac donis vilioribus & parvis.

79. *Excipiantque ſenes, &c.*] Senum ac viduarum opibus & hæreditatibus inſidiantes nonnulli.

Quos in vivaria mittant.] Devorandos; quaſi piſces in vivariis educatos.

83. *Nullus in orbe, &c.*] Jam levitatem hominum & inconſtantiam in propoſito ſuo reprehendit.

Baiis.] De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi plura lib. 2. Od. 18.

84. *Lacus & mare.*] Lucrinus lacus in ſinu Baiano ſitus. De eo lib. 2. Od. 15. & lib. 1. Sat. 4.

85. *Feſtinantis heri.*] Cupide properantis ad locum amœnum, ad ibi ſtruendas ædes deſtinatas. Juvenal. Sat. 3. v. 4.

Janua Baiarum, eſt & gratum littus amœnæ
Seceſſus.

Cui ſi vitioſa libido Fecerit auſpicium, &c.
Si libido ſuo inſtinctu, vel pruritu incitante, velut avis cantu aut volatu auſpicium fecerit, ſtatim Baiis relictis, Teanum aliove feſtinabit, eoque cæmenta, ligna, ferramenta, cæteraque inſtrumenta ad ædificandum neceſſaria conferri jubebit.

Fece

Fecerit auſpicium, cras ferramenta Teanum
Tolletis fabri: lectus genialis in aula eſt?
Nil ait eſſe prius, melius nil cœlibe vitâ.
Si non eſt, jurat benè ſolis eſſe maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo? [733]
Quid pauper? ride, mutat cœnacula, lectos, 91
Balnea, tonſores: conducto navigio æquè
Nauſeat ac locuples, quem ducit priva triremis.
Si curtatus inæquali tonſore capillos
Occurri, rides: ſi forte ſubucula pexæ 95
Trita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidit impar,
Rides: quid, mea cùm pugnat ſententia ſecum?
Quod petiit, ſpernit; repetit quod nuper omiſit:
Æſtuat, & vitæ diſconvenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis? 100
Inſanire putas ſolemnia me; neque rides;
Nec medici credis, nec curatoris egere
A Prætore dati; rerum tutela mearum [734]
Cùm ſis, & pravè ſectum ſtomacheris ob unguem
De te pendentis, te reſpicientis amici. 105
Ad ſummam ſapiens uno minor eſt Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;

dederit, cras ferramenta tranſportabilis Teanum, ô artifices. Porrò ſi *genialis thorus in aula ejus ſit: affirmat nihil præſtabilius eſſe, nihil optabilius vita cœlibe. Si non adeſt, aſſeverat ſolos conjuges beatos eſſe. Quonam laqueo ſtringam Proteum vultus variantem? Inops* autem *quid agit? ride, mutat domicilium, thoros, balnea, tonſores; conducta cymba faſtidio pariter afficitur, ut dives qui proprio vehitur navigio. Si obvius tibi fiam habens capillos inæqualiter reciſos à tonſore, cachinnos tollis. Si ſubucula detrita ſuppoſita fuerit tunicæ mundæ, vel ſi toga inæqualis diſconvenit; in riſum ſolveris. Quid* verò, *cum mea mens ſecum luctatur? contemnit quod cupivit, requirit quod modò abjecit; agitatur ac diſcordat toto vitæ ordine: deſtruit, extruit; quadrata mutat rotundis?* tum certè *exiſtimas me communi inſania laborare, neque rides, nec putas indigere medico vel curatore à Prætore aſſignato: cum ſis columen rerum mearum* ô Mæcenas, *& indigneris propter male reciſum unguem amici à te pendentis, teque* velut unicum præſidium *intuentis. Denique ſapiens Jove ſolo eſt inferior, opulentus, liber, inſignis, formoſus, imo rex regum,*

ANNOTATIONES.

86. *Teanum.*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extructa inter Cales & Sueſſam, non longè habet Acidulas aquas calculoſis valde ſalubres. Plin. lib. 31. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aula eſt?*] Si uxorem habet, cœlibes laudat: ſi non habet, felices prædicat matrimonio junctos, adeo levis eſt animi & propoſiti, diverſaque ſemper expetit. *Genialis*; In nuptiis ſternebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo geno, i, gno. Feſtus. Vide Catul. de nuptiis Pelei & Thetidis.

90. *Protea.*] Lib. 2. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper.*] Neque dives modò, ſed pauper inconſtantiæ vitio laborat.

Cœnacula.] Ita vocabatur ſuperior ædium contignatio, ad quam ſcalis aſcenditur: quod iidem tenuiores domicilium mercede conducebant. Feſt. meminit Juvenalis Sat. 10. v. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphoſ. Prudentius.

Omnis qui celſa ſcandit cœnacula vulgus,

Porrò cœnatio divitum erat, cœnaculum verò ſuperum; quod quidem non unum cubiculum continebat aut ſignificabat, imo quaſdam habebat appendices. Gall. *un appartement.*

94. *Si curtatus inæquali, &c.*] Senec. de brev. vitæ, *quis iſtorum non malit Remp. turbari quam comam? quis non ſolicitior de capitis decore, quam de ſalute? &c.*

95. *Si forte ſubucula pexæ.*] Si veſtium inæqualitatem, diſcrepantiam, inconcinnam poſitionem videris, rides; Quid verò ſi mentem meam à ſeipſa diſſentientem animadvertas?

100. *Mutat quadrata rotundis.*] Quadratam ædificationem rotundâ mutat. Illa nimirum paulò antè placuerit, hæc verò jam magis placet.

101. *Inſanire putas ſolemnia me.*] Communi omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102. *Nec medici credis, &c.*] Non me credis inſanum, qui helleboro ſanandus ſim: & cui Prætor curatorem dare debeat, ut dictum eſt, lib. 2. Sat. 3. v. 208.

104. *Pravè ſectum ob unguem.*] Ob leviſſima quævis errata, vitia, incommoda.

105. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronum & præſidium unicum reſpicientis.

Præ-

ſanus præſertim niſi quando pituita ægritudinem procreat.

Præcipuè ſanus, niſi cùm pituita moleſta eſt.

ANNOTATIONES.

108. *Niſi cum pituita moleſta eſt.*] Irridere videtur Stoicos aſſeverantes: ſapientem, etſi ægrotet, nihilominùs ſanum eſſe; item, ſapientem non dolere. *Pituita* quod petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida & ſalſa morborum fons eſt, quicunque à deſtillatione fiunt, teſte Platone in Timæo.

EPISTOLA II. Ad *LOLLIUM.*

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

Dum tu, Lolli, ſumme vir, Romæ recitas ſcriptorem belli Trojani, ego Præneſte hunc revolvi: qui perfectiùs & uberius quam Chryſippus & Crantor, docet quid honeſtum ſit, quid flagitioſum; quid bonum, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quamobrem id ſic ſtatuerim. Carmen quo Græcia refertur longo Phrygia contrita bello, ob cupidinem Paridis,

TRojani belli ſcriptorem, maxime Lolli, [78]
Dum tu declamas Romæ, Præneſte releg[i]
Qui, quid ſit pulcrum, quid turpe, quid uti[le]
quid non,
Pleniùs ac meliùs Chryſippo & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem [79]
Græcia Barbariæ lento colliſa duello,

ANNOTATIONES.

1. *Trojani belli.*] Eximia eſt hic laudatio poëmatum Homeri: qui ſanè velut optimus ſcriptor Epicus exemplis oſtendit luculentis quid fugere, quid ſectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut ſtudioſus quiſque Lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. lib. 7. cap. 29, &c.

Maxime Lolli.] Huic nobili adoleſcenti inſcripta eſt Od. 9. lib. 4. item ſequ. Epiſt. 18. Ejus meminit Vel. Paterc. lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 12. & 13. Dio. lib. 54. Ex quibus apparet cur *maximus* dicatur. Nempè is ſubinde militum Tribunus Caio Cæſari in Armeniam pergenti rector datus eſt ab Auguſto patre. Quo magni ingenii ſummæque integritatis indicio non poteſt afferri aliud clarius.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri ſcriptis recitas aliquid, ac præclare diſſeris de virtute. Hoc faciebant Romæ præſtantes quique viri.

Præneſte.] Seceſſerat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam Tuſculum inter & Tibur: hod. *Paleſtrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. 16. cap. 13. ubi refert Præneſtinos à Tiberio Imper. municipes factos, pro referendâ gratiâ, quòd ſub eorum oppido ex capitali morbo revaluiſſet.

4. *Chryſippo.*] Stoicus ille Philoſophus, imo Stoicorum coryphæus & columen. De eo lib. 1. Sat. 3. v. 127. nec non lib. 2. Sat. 3. v. 44.

Crantore.] Academicus iſte, Platonis audit[or] Xenocratis condiſcipulus, mire laudatur à C[i]cerone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. n. 1[35] ubi ſic habet; *Legimus omnes Crantoris* [bo]*Academici de luctu. Eſt enim non magnus, ſ*[ed] *rum aureolus . . . . . & ad* [ver]*ediſcendus libellus.*

6. *Fabula, quâ Paridis, &c.*] Ilias vig[int]i quatuor libris comprehenſa, opus omni [te]majus, à ſummo Poëtarum antiſtite conſ[cri]tum, de bello Græcorum adverſus Troja[nos] ad vindicandam injuriam Helenæ Menela[i] gis Sparta uxoris, ob ſingularem pulcritu[di]nem per Paridem raptæ.

Fabula.] Sic vocatus Epicum carmen, [ab] Dramaticum; quia in his confiſta multa [ad]rumtur; differuntq; ab hiſtoria, quæ nihil [ni]vere geſtum debet complecti. Vide Epiſt. [ad] Piſones, v. 119. 151. 338.

Paridis.] Hic erat Priami & Hecubæ fi[lius] frater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Al[e]xander vocatus; quem utero mater geſtans [ut] ſe ſomniavit facem ſe ardentem parere. [Ne] Trojani excidii incendiique cauſa fuit. De [eo] jam lib. 1. Od. 15.

7. *Barbariæ.*] Cur ſic appelletur Phry[gia] repete ex Annotatis lib. 2. Od. 4. v. 9. [et] Epod. 9. v. 6.

Lento.] Quod annis decem continuum [fu]

Stultorum

Stultorum regum & populorum continet æſtus.
Antenor cenſet belli præcidere cauſſam.
Quid Paris? ut ſalvus regnet, vivatq; beatus,
Cogi poſſe negat. Neſtor componere lites
Inter Peleiden feſtinat & inter Atreiden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumq;
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, ſcelere, atq; libidine, & irâ, [737]
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rursùs quid virtus & quid ſapientia poſſit,
Utile propoſuit nobis exemplar Ulyſſem:
Qui domitor Trojæ multorum providus urbes,
Et mores hominum inſpexit; latumq; per æquor,
Dum ſibi, dum ſociis reditum parat, aſpera multa
Pertulit, adverſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum voces, & Circes, pocula noſti:

complectitur motus ſatuorum principum atque populorum. Antenor belli cauſſam dicit eſſe reſecandam. Quid Paris ait? *Affirmat* ſe ad id *impelli non poſſe*: quippe ſic *haud felix, haud incolumis perſtaret. Neſtor Achillem inter & Agamemnonem diſſenſiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcunque peccant magnates Iuunt Græci. Tam intra quàm extra muros Trojæ graſſantur ſeditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia. Jam vero quid virtus, quid prudentia valeat*, idem Homerus *exhibet nobis utili exemplo Ulyſſis: qui poſt expugnatam Tro-*

jam perluſtravit diverſos populos, eorumque *mores callidus* obſervavit: *& dum ſibi ſociiſque reditum procurat, gravia plurima ſubiit immenſo mari, contrariis negotiorum fluctibus nuſquam ſubmerſus. Sciscantus Sirenum atque Circes pharmaca:*

ANNOTATIONES.

8. *Regum & populorum.*] Tam Græcorum quàm Phrygum.

9. *Antenor cenſet*, &c.] Unus ille ex Trojanorum principibus; qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam repoſcentibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Neſtor.*] Græcus princeps, de quo plura lib. 1. Od. 15. & lib. 2. Od. 9.

12. *Peleiden.*] Pelei filium; de quo lib. 1. Od. 6, 9, 15. Lib. 2. Od. 4. 16. Lib. 4. Od. 6. Epod. 13. & 17.

Atreiden.] Atrei filium; de quo lib. 2. Od. 4. Lib. 4. Od. 9. Lib. 2. Sat. 3. v. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem*, &c.] Incentivum fuit amoris, iræque, Briſeis ſive Hippodamia, quam adamans Agamemnon Achilli eam ſortitam eripuit, quæ cauſa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quidquid delirant reges*, &c.] Peccata regum luunt plebeii.

Delirant.] Lira eſt ſulcus; lirare, arando ſulcos ducere. Hinc delirare ſignificat, à rectâ viâ declinare, aberrare, deſipere. Non. Mar. Feſt. Iſid.

Achivi.] Ita vocantur ab Achaia Græciæ regione, vel ab Acheo rege.

15. *Seditione.*] Achillis à reliquo exercitu ſecedentis. De quo lib. 1. Od. 15. in fine.

Dolis.] Ulyſſis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ.] Paſſim exemplar legas in Iliade. De Agamemnone Ajatis cadaver humari vetante, item Iphigeniam maſtante, dictum ſit lib. 2. Sat. 3. De Ajace furioſo ibid, &c.

18. *Propoſuit nobis exemplar Ulyſſem.*] In Odyſſeâ, ubi Ulyſſes infinita mari terraque pericula modò virtute, modò arte viciſſe oſtenditur; non ſolùm contra homines & monſtra, ſed & contra Deos luctatus. Jupiter & Neptunus concutiunt & frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læſtrigonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci, exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, poſt annos viginti in patriam tandem rediit. *Quàm multa paſſus eſt Ulyſſes in illo errore diuturno!* Cic. Offic. 1. n. 113.

19. *Domitor Trojæ.*] Sic ut Homerus πολίπορθον *urbis everſorem* Ulyſſem vocat dumtaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedi; ita prudentiâ magis, quam robore, maxima quæque peragi ſignificans.

23. *Sirenum voces.*] Ampla hæc ſeges fabulatoribus. Sirenibus nomen à σειρὰ *catena*. Alii aliter. Quidam originem Hebraicam expiſcantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucoſia, Ligea: ſuperiore corporis ſpecie mulieres, inferiore piſces aut aves. Una tibiis, altera lyra, tertia voce concinnebat. His fata vivere conceſſerant, quamdiu pertranſeuntes cantu morarentur & captarent. Itaque prætervigantes ſuavi ſymphonia allicere ſtudebant, devorabantque. At Ulyſſes à Circe ædoctus, nautarum & comitum auribus cerâ obturatis, ipſe verò malo navis alligatus audivit quidem & prætervectus eſt incolumis. Unde illæ ſe in mare præcipitarunt. Sedem habebant

quæ ſi fatuè & avidè potaſſet, ut ſui comites; ſub dominatu meretricis vixiſſet infamis & demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cœno gaudens. Nos quidem *ſumus* dumtáxat *numerus, & vivimus* tantùm *ad abſumenda alimenta:* ſumus quaſi *proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes: quibus optimum videbatur ſtertere uſque ad meridiem, atq; citharæ cantu lenire ſolicitudines.* At quantum eſt illud dedecus? Ecce *prædones nocte ſurgunt ad homines trucidandos; tu verò non excitaris ad temet ſervandum? Verùm ſi vales detrectas ire, hydropicus feſtinabis: ac niſi*

Quæ ſi cum ſociis ſtultus cupiduſq; bibiſſet, [738]
Sub dominâ meretrice fuiſſet turpis & excors:
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati;
Sponſi Penelopes, nebulones, Alcinoïque
In cute curandâ plus æquo operata juventus:
Cui pulcrum fuit in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.
Ut jugulent homines, ſurgunt de nocte latrones: [739]
Ut teipſum ſerves, non expergiſceris? atqui
Si noles ſanus, curres hydropicus: & nî

ANNOTATIONES.

ad Siculum littus: vel, ut alii ſcribunt, in Sirenuſis ſcopulis, & in capreis inſulâ, atq; ad Surrentinum Italiæ Promontorium Tyrrheno imminens mari; inter ſinum Puteolanum v. *Golfo di Napoli*, & Pæſtanum v. *Golfo di Salerno*. Homer. Odyſſ. 12. Ovid. Met. 5. cap. 9. Sirenes revera erant meretriculæ tum formâ inſigni, tum veneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulyſſes voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitaſſe. Plutarch. Symp. 9. cap. 14. Homeri Sirenes, inquit, nobis immeritò fabuloſum injiciunt metum. Innuit verò ille avolantes ac divagantes animos per muſicam demulceri, & ad cœleſtia divinaque pellici.

Circes pocula.] De illâ famosâ veneficiorum antiſtite & anteſignanâ fusè dictum eſt in Epod. 17. Plin. lib. 25. cap. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit.* Vide Odyſſ. 10.

26. *Amica luto ſus.*] Socii quidem Ulyſſis in porcos mutari per Circen veneficam dicuntur, quia fœdis voluptatibus ità corrupti ſunt, ut rationis uſum amiſiſſe viderentur. Ita S. Chryſoſt. & alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavenſis de Magorum dæmonomaniâ l. 2. cap. 6. de ejuſmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fusè diſputans, multis & gravibus exemplis ac teſtimoniis eas revera fieri aſſerit, additque: Neque fabuloſum eſt quod Homerus narrat, Ulyſſis comites per Circen maleficam in porcos fuiſſe transformatos, cùm Auguſtin. ipſe lib. de Civ. hiſtoriam eandem adducat, quamvis opinione ipſius miram, & illâm de Arcadibus; in Alpibus quoque memoriâ ſuâ frequens fuiſſe dicat ut ſtabulariæ mulieres imbutæ malis artibus in caſeo darent viatoribus unde in jumenta illico verterentur, ut neceſſaria quæque portarent, poſtque perfuncta operâ iterùm ad ſe redirent. Videatur S. Auguſtinus de Civ. Dei, l. 18. c. 17. & 18. Item Daniel. c. 4. ubi Nabuchodonoſor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos ſeptem inter beſtias fœnum quaſi bos comediſſe: poſtea verò figura ejus reversâ ad ipſum recuperaſſe priſtinum ſtatum ac decorem honoremque regni.

27. *Nos numerus ſumus.*] Turba ſumus abſque virtute, exercitûs numerum explentes dumtaxat, velut Therſites ille iners & inglorius: videmur tantùm vivere ut edamus.

28. *Sponſi Penelopes.*] Sive luxuriæ dediti, ſive gulæ; ut alibi eſt annotatum. Vide lib. 2. Sat. 5.

29. *Alcinoïque In cute curanda, &c.*] Similis ſumus Alcinoo Phæacum regi apud Corcyram inſulam, ejuſque familiaribus & populis; qui mollitie & voluptatibus perditi, in ignaviâ, cordiâque conſeneſcebant. Proverb. Alcinoi mala, id eſt, luxuriosa.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ubique ſagax errorem hîc ſubodoratus, librarii curiâ paginas confuſas aſſerit. Iſta nimirum v. 32. ad 64. pertinere contendit ad priorem Epiſtolam; atque reponi debere illic poſt v. *cui ſit conditio.* Materiæ quidem & argumenti ratio ad hanc emendationem ducit. Judicet æquus Lector de conjecturâ hac ſat audaci.

34. *Si noles ſanus, &c.*] Si dum ſanus es, nolis ad medicum; curres profectò, cum ægrotabis. Quidam leg. *ſi non is ſanus, &c.* Id eſt, ſi ſegnis es, & ire piget, dum ſanus es; ſi pes ignaviâ, deinde cogêris ire, imò currere cùm hydropiſi cruciaberis; curſu enim & corporis agitatione ac labore morbus iſte minuitur. Senſus eſt; niſi vitia maturè corrigas, frustra deinde conaberis ea depellere inveterata: ab his opprimere. Vulgare eſt,

Venienti occurrite morbo.

Poſ

Poſces ante diem librum cum lumine; ſi non
Intendes animum ſtudiis & rebus honeſtis,
Invidiâ vel amore vigil torquebere. Nam cur,
Quæ lædunt oculos, feſtinas demere: ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet, ſapere aude:
Incipe: vivendi qui rectè prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur & labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, pueriſque beata creandis
Uxor, & incultæ pacantur vomere ſilvæ.
Quod ſatis eſt cui contingit, nihil amplius optet. [740]
Non domus & fundus, non æris acervus & auri
Ægroto domini deduxit corpore febres;
Non animo curas, valeat poſſeſſor oportet:
Si comportatis rebus benè cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum ſic domus aut res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collectâ ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi vas, quodcunq; infundis, acescit.
Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget, certum voto pete finem.
Invidus alterius macreſcit rebus opimis.
Invidiâ Siculi non invenere tyranni

ante lucem petas librum cum lucernâ, niſi mentem applices ſtudio rerum honeſtarum, vigilans cruciaberis invidia vel amore, aliove affectu. Age verò, *quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit: differs* autem integro *anno ſanare quod animum corrumpit?* Heus, *facti dimidium tenet quiſquis incipit. Sapientiæ* ſtudium *audacter amplectere, incipe. Qui differt tempus benè vivendi*, eſt quaſi *ruſticus expectans donec amnis defluxerit. Atqui fluit ille, ſemperque fluens volvetur.* Quorſum verò tam ſolicitè *comparantur opes*; expetitur *conjux fœcundæ gignendæ proli*; *necnon ſterilia nemora aratro domantur*, verùm enim *qui nactus eſt quantum ſufficit, nihil ultrà cupiat.* Quippe *nec ædes, nec prædia, nec auri & pecuniæ cumulus*, poſſunt *arcere morbos à corpore, vel curas ab animo domini laborantis. Oportet* benè *valere poſſeſſorem, ut fruatur congeſtis facultatibus.* Porrò *quiſquis* vel *cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodeſt illi domus & pecunia, quàm lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob ſordes contractas malè affectis citharæ ſuaviter reſonantes. Maturè* forme tuos mores. Nam *ſi vas non eſt purum, quicquid immittes vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas ægrè quæſita. Avarus ſemper eſt inops. Modum pone & definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus proſperis alterius. Siciliæ tyranni nullam habuerunt cruciatum invidiâ graviorem.*

ANNOTATIONES.

35. *Ni Poſces ante diem librum*, &c.] Si vigilare nolueris diſcendæ causâ virtutis ac ſapientiæ, et ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, morem, aut aliud vitium quo ſolicitabere.

40. *Dimidium facti*, &c.] Heſiodica ſententia eſt: Principium eſt dimidium totius. Auſon.

Incipe, dimidium facti eſt cœpiſſe, ſuperſit
Dimidium: rursum hoc incipe, & efficies.

42. *Ruſticus expectat*, &c.] Similis eſt ruſtico illi, qui cùm ad amnem perveniſſet, ſtolide exſpectabat dum effluereet omnis aqua, ut ad alteram ripam tranſire poſſet.

44. *Quæritur argentum*, &c.] Curamus omnia quæ ad corpus ſpectant: quæ animi ſunt, cur negligimus?

49. *Valeat poſſeſſor oportet*, &c.] Quid proſunt opes diviti, ſi æger ſit animo, vel corpore? ſi mœrori, ſi metu vel cupiditate torqueatur: an invidiâ ſublevabunt?

52. *Ut lippum pictæ*, &c.] Similitudo conglobata hîc, antè, & poſteà.

53. *Auriculas citharæ*, &c.] Iſta quidem leviter oblectant, & pauliſper fallunt dolorem; nequaquam ſanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.*] Menander, Quàm ſæpe ob voluptates mœrore afficimur! S. Hieronym. contra Jovinian. *Irridet Horatius appetitum ciborum, qui ſumpti relinquunt pœnitentiam: dicens,*

Sperne voluptates, nocet empta, &c.

56. *Semper avarus eget.*] Avaro deeſt tam quod habet, quàm quod non habet.

Certum voto pete finem.] Modum & finem ſtatue cupiditati & deſideriis. Vide l. 3. Od. 16.

58. *Siculi tyranni.*] Dionyſius & Agathocles Syracuſanorum, Phalaris Agrigentinorum tyranni, &c. Juſtin. lib. 4. *Singulæ civitates in tyrannorum imperium conceſſerunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

Quiſquis iram non compreſſerit, poſteà cupiet non factum fuiſſe quod juſſerit animus incitatus, dum vehementius dare *vindictam properat indignationi non ſatiatæ. Ira eſt brevis inſania. Fræna appetitum qui dominatur quando non eſt ſubactus. Hunc franis, hunc vinculis ſtringe.* Nam certè *magiſter equum flexibilem molli cervice format ad currendum quacunque ſeſſor voluerit. Canis venaticus poſtquam cervi corium domi allatravit,* continuò *venatur in ſilvis. Jamjam ſincerâ mente documenta excipe, ô juvenis: jam optima inquire.* Enimverò *teſta cuſtodiet ſemper odorem, quo primùm infecta fuerit. Quod ſi deſes maneas, vel ſi fortiter præcurris,* ego *neque deſidem expecto, neque præeuntes antevertere contendo.*

Majus tormentum. *Qui* non moderabitur iræ,
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit & mens,
Dum pœnas odio per vim feſtinat inulto. 61
Ira furor brevis eſt, animum rege, qui niſi paret, [741]
Imperat: hunc frænis, hunc tu compeſce catenâ.
Fingit equum tenera docilem cervice magiſter
Ire viam, quam monſtrat eques. Venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aulâ, 66
Militat in ſilvis catulus. Nunc adbibe puro
Pectore verba, puer: nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta diu. Quod ſi ceſſas, aut ſtrenuus ante is, 70
Nec tardum operior, nec præcedentibus inſto.

ANNOTATIONES.

60. *Infectum volet eſſe.*] Facti ſubinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio.*] Eſt enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62. *Animum rege, &c.*] Appetitum vehementem compeſce: qui niſi à ratione prematur, hanc ipſe opprimit, & in præceps rapit. Perſ. Sat. 5. v. 38.

. . . *Intortos extendit regula mores:*
Et premitur ratione animus, vincique laborat.

Cic. Offic. 1. n. 101. *Duplex eſt vis animorum ac natura. Una pars in appetitu poſita, hominem huc & illuc rapit. Altera in ratione, docet, & explanat quid faciendum fugiendumve ſit. Ita fit ut ratio præſit; appetitus verò obtemperet.* . . . . . *Efficiendum autem eſt ut appetitus obediant rationi, eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deſerant, &c.*

64. *Fingit equum.*] Equus tenerâ cervice domatur, & ad arbitrium fingitur: catulus ad venationem facile eruditur: ſic puer bonos mores ſponte imbibit.

65. *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit.*] Quando pellis cervo interfecto detracta ejus inteſtinis & ſanguine cum pane impletur, & inſuitur, taliſque venaticis canibus objicitur, ad eos ad venationem acuendos. Gall. *Faire la curée.*

67. *Militat in ſilvis.*] Poſtquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus eſt, natione mox allata; exinde in ſilvis feras ultrò venatur.

Nunc adbibe puro.] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc putus tibi manet, nedum ullis occupatus aut corruptus eſt pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adbibe*: ut ſit anapæſtus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe te imbuendum optimis documentis: vel ad imeliorem & ſapientiorem virum, à quo fingaris ad virtutem & rectum.

69. *Quo ſemel eſt imbuta, &c.*] Præclare ſententia, quam hinc mutuatus eſt S. Hieronymus ſcribens ad Lætam.

70. *Quod ſi ceſſas, &c.*] Si piger es in Philoſophiæ ſtudio, non expectabo te minimè valentem ſubſequi me acriorem. Quod ſi me ſtudioſior aut ingenioſior fueris, quem aſſequi non poſſum, nequaquam invidebo tibi aut moſtabo; nec ultra vires meas enitar. Ariſtoteles interrogatus, quo pacto diſcipuli egregiè proficerent, reſpondit; *Si curſu præſtantes præ qui ſtudeant, tardiores autem minimè expectet.* Diog. Laert.

EPISTOLA III. Ad *JULIUM FLORUM.*

De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibuſdam eum interrogat: deinde hortatur ad ſtudium ſapientiæ, & ad fraternam concordiam.

JUli Flore, quibus terrarum militet oris [742]
Claudius Auguſti privignus, ſcire laboro.
Thracáne vos, Hebruſq; nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Aſiæ campi colleſq; morantur? [743]
Quid ſtudioſa cohors operum ſtruit? hæc quoq; cuQuis ſibi res geſtas Auguſti ſcribere ſumit? (ro:
Bella quis, & paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,

O Juli Flore, noſſe deſidero in quâ orbis regione bellum gerat Claudius Auguſti privignus: an commoremini in Thraciâ ad Hebrum hyemali glacie conſtrictum; an apud mare defluens inter caſtella proxima; an in agris & collibus Aſiæ opimis? Quid operis molitur turma literatorum? Iſta ſcire etiam velim, quis ſuſcepit ſcribenda Auguſti facinora? quis bello & pace geſta poſteritati manda-

bit? quid agit Titius paulò poſt ſermone Romanorum celebrandus; qui non timuit ex ipſo fonte Pindari haurire,

ANNOTATIONES.

1. *Juli Flore.*] *Tota bella eſt hæc Epiſtola*, inquit belle Parthenius: *puræ admodum minimeque ambitioſa*, teſte Scaligero. Scripta Julio Floro Claud. Neronem comitanti, ſeu ad Pannonicum bellum, ſeu apud Armeniam, cùm Tigranem in regnum reſtitueret. Ad illum Horatii familiariſſimum inſcripta eſt etiam Od. 2. lib. 4. item. 2. Epiſt. 2. lib. Porrò in hac eò collimare videtur Poëta, ut ad bene ſarciendam charitatem fraternam exhortetur: ad quod artificioſâ inſinuatione utitur, & per quaſdam ambages ſenſim procedit, ut meliùs propoſitum exequatur.

Juli.] Theod. Marcilius non abs re, *Luci* reponendum contendit: quod *Julius* nuſquam ſit prænomen: nomen autem Floro nequeat ſtatui: ſi quidem Flori non Juliæ, ſed Aquilæ gentis ſint.

2. *Claudius Auguſti privignus.*] Claud. Tiberius Nero, Druſi frater natu major, filius autem Liviæ Druſillæ. Hanc enim Auguſtus repudiata Scribonia, marito ſuo & *quidem pregnantem abduxit, dilexitque & probavit unicè ac perſeveranter.* Sueton. Octav. cap. 63. quinetiam erga ejus *pueros Neronem*, hoc eſt, in utrumque illum privignum *animi paterni* fuit. Nam & hos adoptavit: ac Druſum quidem præcipuis honoribus decoravit; Tiberio verò Liviam ſuam ex Scribonia filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide lib. 4. Od. 4. & 14. ibique Annot.

3. *Thraca.*] Gr. Θρηκὴ, Thrace vel Thraca, pro Thracia.

Hebrus.] Thraciæ mons & fluvius. Porrò ibi vehemens rigere frigus dixi, lib. 1. Od. 25.

4. *Freta vicinas inter, &c.*] Helleſpontus in anguſtiis illis fremens, ſcil. inter Seſtum Thraciæ & Abydum Aſiæ *arces*, vel oppida. Gall. *Les Dardanelles.* Item, *Le detroit de Gallipoli.* Ovid. Triſt. 1.

Seſton Abydenâ ſeparat urbe fretum.

Turres.] Quid. leg. *terras*, i. Europam & Aſiam anguſto illo mari ſeu freto diviſas. Lucan. lib. 2. *Europamque Aſiæ, Seſtonque admovit Abydo.*

5. *Pingues Aſiæ campi.*] Cic. pro lege Manil. n. 14. *Aſia tam opima eſt & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

6. *Studioſa cohors.*] Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipſe ſtudioſus & literarum amans, ita ſecum habebat literatos quoſdam & imprimis ſtudioſos, quorum præcipui nominantur hic: Titius, & Celſus Poëtæ: Florus autem Orator, Poëta, & Juriſperitus. Vide infrà Epiſt. 8.

9. *Titius.*] Septimius ille cognominatus quibuſdam, diciturque Lyrica & Tragica ſcripſiſſe: è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontes qui, &c.*] Qui vulgares & vulgaria contempſit, quaſi *lacus & rivos*;

lacus & rivulos patentes aſpernatus? quomodo valet? noſtrine recordatur? an muſarum auſpicio Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis laborat: an graviter agit, aſſurgitque ſcribendo Tragœdias? Quid Celſus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias ſibi divitias comparet; caveat autem deſumere è libellis; quos ſervat Apollo Palatinus: ne ſi avium turba ſuas aliquando veniat plumas reſumere, riſum excitet cornix ſpoliata ſurreptis coloribus. Tu verò quid agis? quæ thyma circumvolitas ſedulus? Enimverò non exiguum, non rude, non aſperum ingenium habes, atq; adeò ſive ad cauſas orandas facundiam adhibes; ſive te accingis ad interpretandum jus civile; ſive amatorios verſus conſcribis; præcipua tolles munera hederæ victricis. Porrò ſi abjiceres fomitem ſolicitudinum frigidos efficientem, certè *pervenires quo te ſumma eveheret ſapientia. Id curemus, ad id incumbamus tam pareti quàm magni, ſi volumus eſſe patria nobiſque utiles*

Faſtidire lacus & rivos auſus apertos?
Ut valet? ut meminit noſtri? fidibuſne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Musâ:
An tragicâ deſævit, & ampullatur in arte? 14
Quid mihi Celſus agit? monitus multumq; monendus
Privatas ut quærat opes, & tangere vitet
Scripta Palatinus quæcunq; recepit Apollo: [744]
Ne ſi fortè ſuas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula riſum
Furtivis nudata coloribus. Ipſe quid audes? 20
Quæ circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
Ingenium non incultum eſt, nec turpiter hirtum.
Seu linguam cauſis acuis; ſeu civica jura
Reſpondere paras; ſeu condis amabile carmen;
Prima feres hederæ victricis præmia. Quod ſi 25
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes,
Quo te cœleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc ſtudium parvi properemus & ampli,
Si patriæ volumus, ſi nobis vivere cari.

ANNOTATIONES.

ipſum Pindarum Lyricorum principem atque fontem adiit: Latiniſq; verſibus auſus eſt æmulari ſtyli ejus ſublimitatem & ſenſus profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos.*] Pindarus Thebis oriundus. Lib. 4. Od. 2.

14. *Deſævit.*] Sævientes reges & principes repræſentans, graveſque rerum & animorum exprimens converſiones & motus, ut vulgò in Tragœdiis.

Ampullatur.] Debet magnus & ſplendidus eſſe Tragœdiæ ſtylus. Unde & ſæpe ſignificatur cothurno ſublimi Tragicorum calceamento. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 80.

15. *Celſus.*] Pedo Albinovanus ipſe eſt, cui eſt ſcripta ſequens Epiſt. 8. Hunc monet ut plagium evitet, neve aliena ſcripta uſurpet venditetque quaſi ſua. Quo iratum ſibi poſteà redarguit Horatius oblique, velut moroſum.

16. *Privatas ut quærat opes.*] Ut proprio, quod aiunt, Marte aliquid inveniat & componat: quæ verò ſunt aliorum ne compilet ſibiq; attribuat.

17. *Palatinus Apollo.*] Auguſtus bibliothecam in monte Palatino conſtruxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur aſſervabanturque ſcripta quæcunque judicata fuerant cedro & immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula riſum.*] Nota Æſopi fabula, notum adagium Eraſmi, *Æſopicus graculus.* Cornix (vel graculus, ut alii volunt) plumarum ſuarum pertæſa, aliàs undequaq; mutuata eſt. Atcùm ſe alienis coloribus ornatam & fulgentem admiraretur, ecce aves, quæ ſua erant ſingulæ repetentes, nudam haud ſine ludibrio reliquerunt.

20. *Ipſe quid audes.*] Tu quidem ipſe, Juli Flore, nihilne operum moliris? quæ ſcripta, quos auctores imitaris aut evolvis? unde eximia quæque decerpas, velut apes ſuccum e thymo & floribus optimis.

25. *Prima feres hederæ.*] Sive in foro cauſas orare, ſive conſultoribus jura explicare, ſive carmina condere volueris, ubique victor & inſignis habebere.

Hederæ victricis.] In commiſſionibus & certaminibus ingenioſis victores hederâ coronabantur. Vide lib. 1. Od. 1. v. 29. Dicta eſt hedera quòd hæreat; vel quod edita petat; vel quia id cui adhæſerit edat. In tutela Liberi putabatur eſſe, quia ut ille ſemper juvenis, ita hæc viret: vel quod illa omnia, ſicut ille mentes hominum, illigat. Feſtus.

Quòd ſi Frigida, &c.] Amicè caſtigat Flori vitia.

Frigida curarum fomenta.] Ambitio & avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac foverunt hominemque reddunt frigidum & ſegnem ad virtutes & ſtudium ſapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cic. de Officiis.

Debe

Debes hoc etiam reſcribere, ſi tibi curæ, [745]
Quantæ conveniat, Munatius, an malè ſarta
Gratia nequicquam coit, & reſcinditur? at vos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia vexat
Indomita cervice feros; ubicunque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in veſtrum reditum votiva juvenca.

Illud inſuper mihi *ſignificare* te rogo; *nunquid tam carus, quàm decet, tibi ſit Munatius, an concordia haud benè reconciliata dirimatur? verum ſive fervidus ſanguis, ſive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites*; profectò *non debetis amicitiam fraternam violare*; *at quavis in regione verſamini*, ego *veſtrum in reditum vitulam paſco*, Diis ex voto ſacrificandam.

ANNOTATIONES.

31. *Munatius.*] Non is eſt Planeus ille Munatius, ad quem eſt Od. 7. lib. 1. Sunt qui non fratrem Julii Flori, ſed familiarem duntaxat fuiſſe arbitrentur: *fœdus* vetò *fraternum* dici poſſe de amicitiâ.

33. *Calidus ſanguis.*] Fervens in juventute, ſæpe & facilè ebulliens circa cor, iramq; faciens & offenſionem. Eſt in quibuſd. codd.

Heu calidus ſanguis! heu rerum inſcitia vexat!

Rerum inſcitia vexat.] Contrà rerum uſus & experientia, pariter & doctrina morum, ejuſmodi juveniles motus placat, & cohibere docet animum temerè effervescentem.

36. *Votiva juvenca.*] Diis vota, & promiſſa pro felici reditu veſtro & incolumitate. Huc fortè pertinet quod, ut Tragici hircum, ita Lyrici vitulum ſeu juvencum ſolebant mactare.

EPISTOLA IV. Ad *ALBIUM TIBULLUM.*

Ad laborem honeſtum, moxque ad voluptatem hortatur.

ALBI, noſtrorum Sermonum candide judex, [746]
Quid nunc te dicam facere in regione Pedanâ?
Scribere quod Caſsi Parmenſis opuſcula vincat;
An tacitum ſilvas inter reptare ſalubres,
Curantem quidquid dignum ſapiente bonoq; eſt?

Tibulle, bonè cenſor noſtrorum ſermonum, quid putem agere te modo in regione Pedana? Credamne te *componere quod ſuperet operæ Caſſii Parmenſis: an otioſum ambulare in nemoribus amœnis*, cæterùm *nihil prætermittentem* eorum *quæ decent virum probum ac prudentem?*

ANNOTATIONES.

1. *Albi.*] Albius ille Tibullus Equeſtrî familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii ſolertiâ & ſuavitate, nec non præſtanti corporis formâ inſignis: nobilibus carus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes ſcripſit. Horatio quàm familiaris fuerit, patet ex Od. 33. lib. 1. & ex hâc Epiſtolâ.

Sermonum.] Satirarum pariter & Epiſtolarum.

Candide judex.] Sine invidentiâ & adulatione. Fortè alludit ad nomen *Albii*, Epiſt. ad Piſon. v. 445.

Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, &c.

2. *Pedanâ.*] Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ. Pedanos ſimul & Aricinos, Lavinienſes ac Velitermos civitate donat os ſcribit T. Liv. In eâ porrò regione Tibullus prædium habebat amœnum & locuples. Quò cùm ſeceſſiſſet ad leniendas quaſdam curas, ad eum ſcripſit Horatius, oſtenditq; multis donatum muneribus à natura, à Diis, à fortunâ etiam, frui debere illis dum liceret per uſuram vitæ ſenſim defluentis: neque ſolicitum eſſe oportere.

3. *Caſsi Parmenſis.*] Idem is creditur, de quo lib. 1. Sat. 10. quiq; *Etruſcus* dicitur. Scripſit Tragœdias, Elegias, Epigrammata. De eo ſic Vet. Comm. Caſſius Parmenſis Tribunus militum in partibus Caſſii & Bruti fuit. Quibus victis, Athenas ſe contulit. Quintus autem Varus eò miſſus ab Auguſto, ut eum interimeret, ſtudentem reperit: illoq; perempto, ſcrinium cùm libris abſtulit. Unde multi credidere Thyeſtem Tragœdiam eſſe opus Caſſii Parmenſis.

Atqui *tu non corpus es absq; mente. Dii elegantem tibi speciem opesque & his bene utendi facultatem largiti sunt. Quid verò nutrix alumno carissimo exoptet melius, quàm sapientiam, & quæ sentit posse eloqui: nec non ut favorem habeat, & existimationem, sanitatemque, & victum lautum, & marsupium nunquam vacuum? Quoniam autem vivimus inter spem & solicitudines, inter timores atque indignationes,* auctor tibi sum, ut *unumquemque diem ultimum tibi lucere existimes.* Sic enim *jucundum tempus accedet minime speratum. Certè me succi plenum & corpore egregie culto fulgentem videbis, imò, si jocari velis, suem ex hara Epicuri.*

Non tu corpus eras sine pectore. Dî tibi formam,
Dî tibi divitias dederant, artemq; fruendi. [747]
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Quam sapere, & fari ut possit quæ sentiat; utque
Gratia, fama, valetudo contingat abundè,
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter spem curamque, timores inter & iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superveniet quæ non sperabitur hora.
Me pinguem & nitidum benè curatâ cute vises,
Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum.

ANNOTATIONES.

6. *Sine pectore.*] Sine corde, excors, absque animo & ingenio.

Formam.] Egregiâ corporis forma præstitisse dicitur Tibullus.

7. *Dederant.*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus esset Albius: Alii explodunt, constanterque legunt, *dederunt*; penultima licenter correpta. Ut & apud ipsum Tibull. lib. 2. Eleg. 5. *Hæc fuerunt olim*, &c. prò *fuerant*, apud Lucret. lib. 5. & Æneid. 3. *constiterunt*, ubi vulgò *constiterant*, certè consentiunt de Ecl. 4. Virgil.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Artemque fruendi.] Oeconomiæ scientiam & peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutricula*, &c.] Persius de his fusè, Sat. 2.

9. *Utque.*] Leg. al. & *cui.*

10. *Gratia.*] Apud magnates. Messala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus celebravit. Ipse testis eo distichо;

Hic jacet immiti consumptus morte Tibullus,
Messalam terrâ dum sequiturque mari.

Fama.] Apud omnes, Ovid.

Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma,
Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus.*] Lib. 2. Sat. 2.

Mundus erit qui non offendet sordibus, atque
In neutram partem cultus miser.

12. *Inter spem curamque*, &c.] His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata superveniet.*] Gratiora sunt quæ non expectata superveniunt bona accedunt quæ insperata.

15. *Me pinguem.*] Se qualis reapse erat pingit Horatius, obesulum, & cultus corporis studiosum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini & voluptatibus ultrò indulgentem. ic. in Pisone. *Epicure noster ex hara prodiste, non è schola.* Apud Athen. lib. 7. cap. 5. non obscurè dicit; sed alta voce clamat Epicurus: *Quod bonum sit nullum agnosco, præter voluptatem ex gustu & Venere.* Contrà tamen sensisse Epicurum, vid. in Annot. lib. 2. Sat. 4. init.

EPI

EPISTOLA V. Ad *TORQUATUM.*

Ad cœnam frugalem invitat, & ad hilaritatem. Ebrietatis commoda recenſet.

SI potes archaicis conviva recumbere lectis,
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te ſole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterùm Tauro diffuſa, paluſtres 4
Inter Minturnas, Sinueſſanumq; Petrinum. [749]
Sin melius quid habes, arceſſe; vel imperium fer.
Jamdudum ſplendet focus, & tibi munda ſupellex.
Mitte leves ſpes, & certamina divitiarum,
Et Moſchi cauſam. Cras nato Cæſare feſtus.

Si conviva potes accumbere in thoris vetuſtis, nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente ſole. Potabis vinum Tauro iterum conſule in cados fuſum, inter Minturnas paludoſas & Petrinum Sinueſſanum. Quod ſi habes aliquid melius, affer; vel juſſa exequere. Jam pridem accenſus eſt meus ignis, meaque ſupellex tui gratiâ niteſcit. Intermitte curam rerum futilium, ac labores pro opibus, atque Moſchi defenſionem. Dies craſtina Cæſaris

ANNOTATIONES.

1. *Si potes.*] Si frugalis & tenuis cœnæ apparatus tibi placere poteſt.

Archaicis.] Ἀρχαϊκὸς, *Antiquitatem redolens, antiquum morem, antiquam ſimplicitatem & ruſticitatem referens*, non ſolùm in moribus, ſed etiam in fabrefactis, Gall. *à la vieille mode*, quo ſenſu hîc uſurpatur. Apage qui ab Archeâ vel Archiâ humili fabro vanam etymologiam expiſcantur.

Conviva recumbere lectis.] Ad menſam accumbere triclinaribus in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

2. *Olus omne.*] Durum olus, *betam plebeiam*, Perſ. Sat. 3. v. 112.

3. *Supremo ſole.*] Sub veſperam. Perperàm aliqui altiſſimum ſolem accipiunt, afferuntque illud ex lib. 2. Sat. 8. *Demedio potare die*: nec enim hora iſta convenit frugali cœnæ, adde quod ſequitur de *æſtiva noctis benigno ſermone.*

Torquate.] Eſtne is L. Manlius ipſe Torquatus, cauſarum quidem patronus; ad quem eſt Od. 7. lib. 4. Theod. Marcilius, *Euge*, inquit: *Sic mortuum vocat, Quintus ſcilicet.* Intelligit verò Q. Nonium Aſprenatem, qui & Torquatus ſit appellatus: Auguſtoque *junctus arctius* dicitur. Sueton. Octav. cap. 56. vide ibid. cap. 43. ubi ſic habetur: *In hoc ludicro C. Nonium Aſprenatem lapſu debilitatum aureo torque donavit: paſſuſque eſt ipſum paſteroſque Torquati ferre cognomen.*

4. *Vina bibes.*] Nec generoſa; quippe è paluſtribus Minturnis: nec vetuſtate inſignia; nam annis ſuperioribus fuſa in amphoras.

Iterum Tauro.] Conſulum nominibus ſolita notari vina alibi dictum eſt. Vide lib. 1. Od. 20. & lib. 2. Od. 3. Porrò T. Statilius Taurus homo novus, ut & Agrippa: ſed Auguſti amicitiâ, victoque in Siciliâ Lepido, rebuſque mox in Africa geſtis, unde & triumphum meruit: amphitheatro etiam extructo fuit clariſſimus. Conſul primò fuiſſe dicitur anno U. C. 717. ſecundò verò 728. cùm Horatius annum ætatis egerit 40. aut circiter. Neroni nupſit ejus abneptis Statilia Meſſalina.

5. *Minturnas.*] Hæc olim fuit urbs Latii ſatis culta, prope oſtia Liris fluvii, in planitie: ubi amphitheatrum & aquæductus. Horum reliquiæ adhuc viſuntur; de urbe verò ſupereſt parva turris cum taberna duntaxat. Non longè aberat ingens palus, in quâ latuit Marius à Syllâ profligatus. De quo Juvenal. Sat. 10. v. 276.

Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes.

Sinueſſanumque Petrinum.] Montem aiunt eſſe urbi Sinueſſæ imminentem; ubi modò oppidum cum aree, apud Sinueſſam exciſam, V. *Rocca di monte Dragone.* Alii dicunt fuiſſe vicum agri Sinueſſani, qui celebris erat, vini non quidem bonitate, ſed copiâ. Sinueſſa verò *Sinope*, in orâ ubi Maſſicus mons definit, inter oſtia Liris & Vulturni fluminum.

6. *Imperium fer.*] Quidam interpretantur: Tu me fac regem convivii; quod mihi quidem abſurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.*] Ad convivium parandum, coquendaſque dapes.

8. *Mitte leves ſpes.*] Omitte paululùm ſolitas occupationes moleſtas, ſive pro divitiis, ſive pro famâ & honoribus, ſive pro defenſione clientum tuorum.

9. *Moſchi.*] Is fuiſſe Rhetor Græcus refertur, origine Pergamenus, qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

natalibus ſacra indulget licentiam dormiendi: jaſque erit noctem æſtivalem gratis colloquiis traducere. Quid opes juvant, ſi non licet his frui? Si quis parcè victitat nimiſque triſtis, hæredum causâ, ille ſtulto proximus eſt. Ego verò contrà, hoc magis bibam, & ſpargam flores, nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid violentia non efficit? detegit occulta, firmam dat fiduciam; inermem impellit ad certamina; anxiæ mentis ægritudinem diſcutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non reddiderunt eloquentem? quem non liberalem vel in auguſtâ inopiâ? Certe aptus & non repugnans egò iſta jubeor curare, ne toral immundum, ne mappa illota nares faciat contrahi; ut vaſa & patina te tibi repræſentent: ne inter familiares reperiatur, qui dicta exportet extrà: ut pares congregentur.

Dat veniam ſomnumq; dies, impunè licebit
Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.
Quo mihi fortunas, ſi non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam, nimiumque ſeverus
Affidet inſano. Potare, & ſpargere flores
Incipiam: patiarq; vel inconſultus haberi. [750]
Quid non ebrietas deſignat? operta recludit,
Spes jubet eſſe ratas; in prælia trudit inermem;
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum? 20
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Invitus; ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nares, ne non & cantharus & lanx
Oſtendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet: ut coeat par, [751]

ANNOTATIONES.

Cras nato Cæſare feſtus.] Cras juſtitium eſt ob natalem Cæſaris: ac proinde ſilentibus judiciis ac ſtrepitu forenſi, dormire in multam lucem, & epulari, & hilaritati vacare licebit.

Nato Cæſare.] Accipiunt vulgò de natali Auguſti, qui cùm in Septembri ſit circa finem, ex Suetonio, ad rem præſentem non facit admodum. Malim igitur cum quibuſdam intelligere natalem Jul. Cæſ. qui Julio quidem menſe habet *noctes æſtivas*. Vide Mac. Sat. 1. c. 12. Dion. l. 44.

11. *Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.*] Noctem æſtate breviorem extendere ſeu protrahere ſermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12. *Quo mihi fortunas.*] Ita Muretus aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quo mihi fortuna.*

15. *Parcus ob hæredis curam.*] Quiſquis ſumptuſ parcit, genumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, inſanit prope.

14. *Spargere flores incipiam.*] Splendidè cœnam apparabo, atque in ſecunda menſâ de more flores inſpergam.

16. *Deſignat.*] Nonn. Marcell. *deſignare*, eſt cum nota & ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces: *Modò quid deſignavit?* eſt, inquit, novum quid moliri ſeu malum ſeu bonum.

17. *Spes jubet eſſe ratas.*] Lib. 3. Od. 21. *Tu ſpem reducis mentibus anxiis.* Vide ibi, item lib. 4. Od. 12.

Inermem.] Al. *inertem*, loco mox citato.

Viveſque & addis cornua pauperi,
Poſt te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

18. *Sollicitis animis onus eximit.*] Hinc liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè ſumptum acuit ingenium, ſive quod ebrii plusculum ſunt jactabundi, ſeque omnia ſcire prædicant, inepte quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni ſolicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipſa paupertate.

21. *Idoneus, & non invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon mundities perquam ſtudioſus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori ſeu lecti cubiculares offendant convivas ſordibus. Vide lib. 2. Sat. 4. ſub finem.

Ne ſordida mappa.] Ne dum manus abſtergunt convivæ inter edendum, mappæ immunditia ſtidium pariat & nauſeam, quod naribus congratis ſignificatur. Vide loc. mox cit. Sat. 4.

23. *Cantharus & lanx Oſtendat tibi te.*] Vitam ſint nitida, ut quaſi ſpeculum imagine tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium ſpeciem referens ſcarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur, poculo uſus Bacchus, ipſi proinde ſacro. Monit Macrob. pariterque Athenæus. Item Pl. lib. 33. cap. 11. *C. Marius poſt victoriam Cimbricam cantharis potaſſe Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. ſub finem lib. 6. *Quid is Liberi dextera pendens potorius cantharus?* num anſatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v.

Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.

25. *Sit qui dicta foras eliminet.*] Ne quis extra limen domûs efferat, effutiat, evulg

Jun

Jungaturq; pari. Brutum tibi Septimiumq;
Et niſi cœna prior potiorque puella Sabinum
Detinet, aſſumam, locus eſt & pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu quotus eſſe velis, reſcribe: & rebus omiſſis,
Atria ſervantem poſtico falle clientem.

Porrò *convivas tibi dabo Brutum & Septimium, Sabinum quoque, dummodò non detineat* eum *cœna prior & amica potior. Eſt etiam locus multis comitibus. At in convivio nimis conſtipato caprinus fœtor moleſtus eſt. Tu reſcribe quotus eſſe cupias.* Mox *autem negotiis abjectis per foves poſteriores fuge clientem in atrio ſtantem.*

ANNOTATIONES.

uæ inter potandum dicta liberius fuerint: ex uibus temerè invidia conflatur. Apud Lacedæmonios, inquiunt, publica intrantibus convivia, liquis ſenior oſtendens fores ita monebat; *Per as ne verbum ullum egrediatur.*

Ut coeat par.] Hinc enim jucundior fit ſermocinatio.

26. *Brutum tibi, &c.*] Non unus eſt qui legat *Brutum*: at hinc Bruti nomen mereatur, meo quidem judicio.

28. *Umbris.*] De his conviviorum ſectatoribus lib. 2. Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta premunt.*] Ubi plures ſunt convivæ, axillarum gravis odor creat naucam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus eſſe velis, reſcribe.*] Dic quot velis tibi ſodales & convivas. Varro dicebat, convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Muſarum; id eſt, proficiſci à tribus, & conſiſtere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13. cap. 11.

31. *Poſtico.*] Plautus *Poſticulum*, dicit, ſub oſtium. Petronius *Poſticulam*, ſub januam. Gall. *Porte de derriere.* Angl. The Back Door. Vigil. Æn. 2. v. 453. ita rem explicat:

Limen erat, cæcæque fores, & pervius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti
A tergo.

Clientem.] Moſchum vel alium, qui in atrio te obſervat alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam poſteriorem, & veni ad me.

EPISTOLA VI. Ad *NUMICUM.*

Felix eſt qui nihil timet, nihil cupit.

NIL admirari prope res eſt una, Numici,
Solaq; quæ poſſit facere & ſervare beatum.
Hunc ſolem, & ſtellas, & decedentia certis
Tempora momentis, ſunt qui formidine nulla
Imbuti ſpectent, quid cenſes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis & Indos?

O Numici, nihil mirari, eſt unicæ ferè & ſola res, quæ poſſit beatum efficere & ſervare. Reperiuntur homines, *qui nullâ trepidatione affecti contemplantur ſolem hunc, & ſtellas, & tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terrâ donis? quid de muneribus maris ultimos Arabas Indoſque locupletantis?*

ANNOTATIONES.

1. *Nil admirari.*] *Admirabilis Epiſtola*, inquit Parthenius; *erudita*, Torrentius: *aurea*, Lambinus. Sanè admirabilis, quæ nihil ſtultè mirari, luculenter & mirè docet; erudita, quæ Philoſophiæ moralis & Stoæ myſteria reconditiſſima clarè exhibet, atque ſolerter inſinuat; aurea quæ *aureæ mediocritatis* ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari, &c.] Non percelli admiratione illâ fatuâ, è quâ naſcitur cupiditas, vel timor animum perinde torquentes. De hâc Epiſt. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθαυμασίαν.

Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis Tempora momentis.*] Converſiones aſtrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempeſtatum varietates, &c.

4. *Formidine nullâ Imbuti.*] Quod ſi intrepidi ſpectant cœleſtia, certè multò magis terrena.

5. *Munera terræ.*] Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris.*] Margaritas, gemmas, &c.

Arabas.] De his lib. 1. Od. 29. lib. 2. Od. 12.

Indos.] Lib. 1. Od. 12.

Ludicra

quid de ludis, & applauſu ac muneribus Populi *Romani faventis? Quo animo, quo judicio vultuque aſpicienda hæc putas?* Certè *qui formidat iſtis contraria, eodem modo afficitur, quo is qui ea deſiderat.* Atque in *utroque trepidatio eſt* æquè *moleſta: cùm inſperata ſpecies utrumque perturbat; ſeu lætetur, ſeu mœreat, ſeu cupiditate, ſeu formidine* percellatur. *Quid autem ad propoſitum, cum aliquid aſpexerit fortunatius aut infelicius quàm putavit, oculos tenet immotos atque mente ſimul & corpore obſtupeſcit? Virtutem ipſam ſi quis nimium expetat; ſapiens deſipere, juſtus injuſtus eſſe exiſtimabitur. I modò admirare argentum & vetus marmor, & fabrefacta ex ære; purpuram & gemmas concupiſce: lætare quòd te diventem mille oculi attendunt: mane forum frequenta ſedulus, ac ſero domum redi, ne Mucius plus tritici, quàm tu, colligat ex agris dotalibus:* quippe *indignum* eſt, *ut* ille *ignobiliori ſtirpe genitus ſit ſuſpiciatur magis, quàm tu ab illo. Quodcumque abditum in terrâ* deliteſcit, id *tempus exprimet in apertum; infodit autem & occultabit conſpicua.* Sic *poſtquàm*

Ludicra quid, plauſus, & amici dona Quiritis?
Quo ſpectanda modo, quo ſenſu credis & ore? [753]
Qui timet his adverſa, ferè miratur eodem
Quo cupiens pacto, pavor eſt utrique moleſtus;
Improviſa ſimul ſpecies exterret utrumque; 11
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne. Quid ad rem
Si, quidquid vidit melius pejuſve ſua ſpe,
Defixis oculis, animoque & corpore torpet?
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui, 15
Ultrà quam ſatis eſt virtutem ſi petat ipſam.
I nunc; argentum, & marmor vetus, æraq; & artes
Suſpice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quod ſpectant oculi te mille loquentem:
Gnavus mane forum, & veſpertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris 21 [754]
Mucius: indignum, quod ſit pejoribus ortus,
Hic tibi ſit potiùs, quam tu mirabilis illi.
Quidquid ſub terrâ eſt, in apricum proferet ætas, 24
Defodiet condetque nitentia. Cùm benè notum

ANNOTATIONES.

7. *Ludicra.*] Victoriam in ludis, quæ magni olim habita.

Plauſus.] Benevolentiam populi ſignificatam publicè, vel aſſurgendo, vel conſalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide l. 1. Od. 20.

Dona Quiritis.] Honores & magiſtratus delatos per ſuffragia populi Rom. *qui dabat olim Imperium, faſces, legiones, omnia.* Juvenal. Sat. 10. v. 78.

8. *Quo ſenſu.*] Stoici dicebant perturbationes omnes opinione conſtare.

Ore.] Fronte, oculis, affectus demonſtrantur ut plurimùm.

9. *His adverſa.*] Inopiam, contemptum, ignominiam, ſibilos, exploſiones.

10. *Pavor.*] *Metus eſt mentem loco movens.* Cic. Tuſcul. 4.

Utrique moleſtus.] Al. *utrobique*, cupienti ac timenti; timens enim vexatur dolore mali futuri, cupiens autem deſiderio boni abſentis.

11. *Improviſa ſimul ſpecies exterret utrumque.*] Seu ſpecies boni præſentis inſperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum: ſeu ſpecies mali præſentis triſtitiam creans eò graviorem, quò minùs expectabatur. Unde exoritur ſtupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. *Quid ad rem.*] Quid ad felicitatem, quam modò rem inveſtigamus.

17. *I nunc, &c.*] Si res bonas, ſi virtutem ipſam ultrà quàm ſatis eſt, expetere ſtultum eſt; an licebit cupidè ſcrutari metalla, vaſa, lapillos, purpuram; imò famam, celebritatem nominis, opes, honores, &c?

18. *Tyrios colores.* Vide lib. 2. Od. 18. v. 5. ibique annot. Item lib. 3. Od. 29. in fine.

20. *Gnavus manè forum, &c.*] Vel primò manè forum negotiantium pete; ibique exerce quod *Janus ſummus ab imo perdocet*; hoc eſt, fœnore divitias accumula: Epiſt. 1. v. 54. Item lib. 2. Sat. 3. vel, forum judiciarium frequenta, & cauſis agendis quæſtum fac. Martial.

Dives eris, Roma ſi cauſas egeris.

Veſpertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo conſume: nec domum redi, niſi ſerò & ſub veſperam.

21. *Dotalibus agris.*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mucius.*] Plebeius & ignobilis.

23. *Quam tu mirabilis illi.*] Quod tu Patricius illi obſcuro & abjecto non ſis mirabilis per majores divitias. Prolepſis.

24. *Quicquid ſub terrâ eſt.*] Quicquid modò *ſtultè miraris & optas*, peribit; & tu pariter cum iſtis: quære potiùs virtutem, quæ ſola bonum ſtabile eſt & ſolidum. Epiſt. 1. v. 6[illegible]

Po[illegible]

Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appi ;
Ire tamen reſtat Numa quo devenit & Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere ? quis non ?
Si virtus hoc una poteſt dare ; fortis omiſſis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut
Lucum ligna ? cave ne portus occupet alter, [755]
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas :
Mille talenta rotundentur, totidem altera ; porro
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadret acervum.

porticus Agrippæ & via Appia te ſpectaverit valde illuſtrem ; attamen ſupereſt ut pergas eo, quo Numa & Ancus tandem iverunt. Age verò, *ſi latus aut renes graviter dolent ; exquire* licet *doloris levamen.* At *viſne rectè vivere ? Ecquis non vult ?* inquies. Ergo, *ſi ſola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora ſtrenuè abjectis voluptatibus.* Quod *ſi* contrà *virtutem cenſes* mera eſſe ver-

a, ſicut lucum arbores tantum ; *cura* diligenter *ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyratas & Bithynos :* cura ut *mille talenta compleantur, totque altera adjiceantur, itemque tertia, imo & quarta, ut cumulus reddatur quadratus.*

ANNOTATIONES.

26. *Porticus Agrippæ.*] M. Agrippa tertium Conſul Pantheon fecit ; addidit verò porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro ſuperfuſis ſuperbam. Synecdoc. pro quavis porticu ; quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epiſt. 1. v. 71. In his ambulare, ſeque oſtentare inſignis quique conſueverant.

Via Appi.] Appius Claudius Cenſor viam Romæ per portam Capenam Brunduſium uſque conſtravit adeò latam, ut plauſtra duo ſibi occurrentia facilè pertranſirent. Hæc à Trajano inſtaurata Statius 2. Sylv. carm. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen reſtat.*] Poſtquam te omnibus oſtentaris, diuque ſplendide egeris, tandem moriendum eſt : perinde ac ipſi Rom. reges mortui ſunt. Vide lib. 1. Od. 28. & lib. 4. Od. 7. v. 15.

Numa.] Pompilius, ſecundus à Romulo rex, juſtitiâ clarus & religione. T. Liv. lib. 1. Plutarch, &c.

Ancus.] Martius, Rex quartus Rom. Numæ ex filiâ nepos, bellicâ gloria effulſit. T. Liv. cit.

28. *Si latus aut renes, &c.*] Si laboras pleuride, vel nephritide. Vide lib. 2. Sat. 3. v. 29.

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corporis ſic animi debes morbos fugere, pari ſaltem diligentiâ.

31. *Virtutem verba putas.*] Si inane quid de virtutem putas. Hercules apud Tragicum Seneam : & exinde Brutus (ex Dione lib. 47.) exploratis rebus exclamaſſe fertur ; O miſera virtus, eras igitur nugæ tantummodò ! Aſt ego te velut rem ſolidam ſectabar, verùm fortunæ ludibrias : tumque vocavit unum è familiaribus, ut ſe interficeret.

Ut Lucum ligna ?] Verumtamen non arbores faciunt lucum, ſed religio & conſecratio alicui numini.

32. *Cave ne portus occupet alter.*] Ante alios Cæſari te committe ; naviga ad Cibyratas & Bithynos : occaſiones occupa negotiandi, & ex negotiatione ditescendi. Perſ. Sat. 6. v. 75. *Mercare, atque exute ſolers Omne latus mundi, ne ſit præſtantior alter, &c.*

33. *Cibyratica.*] Cibyra urbs Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna ; æquitatis fama celebris ; ex Strabone. Eò verò mitti ſolebant lucriones & quotquot valdè quæſtum odorari & ſectari cognoſcebantur. Altera fuit Cibyra minor dicta, apud Ciliciam, ab ora maris diſtans decem prope milliaribus.

Bithyna.] Bithynia Aſiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina, Thracia Aſiatica Xenophonti nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamiam, Niceam, Heracleam, Pruſam.

34. *Mille talenta rotundentur.*] Rotundum dicitur omni ex parte perfectum. Gall. *Faire le compte rond.* & Angl. To make up a round Sum.

Talenta.] Talentum, τάλαντον, *ſtatera, lanx, pondus :* aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti, aliàs ſignificat certum pondus : quod tamen varium variis gentibus. Celebratur in primis talentum Atticum, quod drachmas ſexies mille continebat. Porrò drachma Attica reſpondet groſſo Francico, qui valet octo ſolidos cum ſex denariolis, aut circiter : ſiquidem marca argenti groſſos habet ſexaginta quatuor, illaque ut plurimùm valet viginti ſex aut ſeptem libellas, ſive Francicos, ut vocamus. Quæ cùm ita ſint ; groſſi illi ſexies millies multiplicati conficiunt monetæ noſtræ libellas 2550. Quanto verò talentum auri majus ſit argenteo, ex auri ſupra argentum valore facile æſtimaveris.

35. *Quæ pars quadret acervum.*] Ut quater mille talenta inveniantur integra, completa & perfecta. Perſ. cit.

Rem duplica. Feſti jam triplex, jam mihi quarto, Jam decies redit in rugam.

Scilicet

Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, & fidem, & amicos, & nobilitatem, & pulcritudinem: atque divitem ſtipant Suada & Venus. Verùm enim *Cappadociæ rex abundans ſervis indiget pecuniâ. Ne tu fueris ejuſmodi*; ſed potiùs Lucullo ſimilis. *Lucullus, inquiunt, interrogatus num poſſet centenas chlamydes ad ſpectaculum commodare; reſpondit: Quâ* ratione *poſſum tot* præbere? *attamen quæram, & quot inveniam præbebo.* Paulò verò *poſteà ſignificat, ſe domi habere quinque millia chlamydum:* poſſe igitur *ſumi partem vel cunctas.* Hoc eſt locupletem eſſe. At contrà *anguſta eſt res familiaris, in quâ non plurima ſuperfluunt, ignorantur; a domino, & juvant ſures.*

Scilicet uxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus, & formam, regina pecunia donat,
Ac benè nummatum decorat Suadela Venuſque.
Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex,
Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt,
Si poſſet centum ſcenæ præbere rogatus, (bebo
Quî poſſum tot? ait: tamen & quæram, & quot ha
Mittam: poſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamydum: partem vel tolleret omne
Exilis domus eſt, ubi non & multa ſuperſunt,
Et dominum fallunt, & proſunt furibus. Ergò
Si res ſola poteſt facere & ſervare beatum;
Hoc primus repetas opus, hoc poſtremus omitta
Si fortunatum ſpecies & gratia præſtat;
Mercemur ſervum qui dictet nomina, lævum
Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram

Quæ cum ita ſint, ſique opes ſolæ valent reddere felicem & conſervare, hunc laborem primum aſſume, & ultimum dimitte. Si beatum facit decus externum *& favor; emamus ſervum, qui nomina* civium *ſuggerat, qui latus ſiniſtrum pungat: moneatque manum offerre trans moles;*

ANNOTATIONES.

38. *Suadela.*] Sivi Suada, Gr. Πειθὼ, perſuaſionis Dea; videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, *Venuſq;* tum quod antè dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia Minores Aſiæ perampla regio, cujus populi ad ſervitutem adeò nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 27. Cic. pòſt redit. in Senatu. *Cappadocem modò abreptum de grege venalium diceres.* Perſ. jam. cit.

Cappadocas rigidâ pingues plauſiſſe cataſtâ.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne ſis qualis rex ille, unâ re abundans, cæterarum inops. Quin potiùs ſis ut Lucullus adeò locuples rebus omnibus, ut plus poſſideret quàm ſciret. Vult ſuadere Poëta, ſapientiæ ſtudendum imprimis, quam habenti omnia præſtò adſunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ inſignis vir nobilitate, facundiâ, opibus, Africam Prætor juſtiſſimè adminiſtravit; Mithridatem non ſemel profligavit, &c. Is rogatus à Prætore urbano, ut celebrandi causâ ſpectaculi commodaret chlamydes multas, longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque Eſſe domi chlamydum.*] Plutarch. in Luculli vitâ minorem numerum deſignat, centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuiſſe miſſas, quod certè propiùs ad verum accedit.

46. *Dominum fallunt.*] Neſcientem eſſe tantas ſibi divitias.

Proſunt furibus.] Scilicet è magno numero facilè detrahitur ac ſurripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil eſt hic quaſi ſurbus: ita inaniis ſunt oppleta atque arcanis.*

47. *Si res ſola poteſt, &c.*] Si opibus ſolis beatum credimus, iis maximè congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si nominis ſplendore gratiâ apud populum conſtare felicitatem æſtimamus, captandis civium animis incumbamus, magiſtratus & dignitates ambiamus, atque *mercemur ſervum* nomenclatorem, qui præeat, ut fit, deducatq; ad prenſandum unumquemq; & verbis officioſis demerendum.

50. *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quiſque civium appellandus nomine, quo officii genere obtinendus ſit ejus ſuffragium. Cic. pro Murænâ, *quod habes nomenclatorem? . . . . nomine appellari abs te cives tuos honeſtum, turpe eſt eos notiores eſſe ſervo tuo quàm tibi.* de Sigon. 2. de Judic. cap. 30.

Lævum Qui fodiat latus.] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum hoc causâ; quoties obvius repente fiebat quiſpiam ſalutandus, domini latus cubito pulſabat admonebatq; atq; inſuſurrabat quis & qualis eſſet ille civis, ut ritè & honeſtè appellaretur.

Porrigere. Hic multùm in Fabiâ valet, ille Velinâ:
Cuilibet hic faſces dabit; eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur, frater, pater, adde,
Ut cuique eſt ætas; ita quemq; facetus adopta
Si benè qui cœnat, benè vivit: lucet, eamus [758]
Quo ducit gula, piſcemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſervos,
Differtum tranſire forum populumque jubebat;
Unus ut è multis populo ſpectante referret
Emptum mulus aprum: crudi tumidiq; lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti; Cærite cera

atque inſuſurret, indigitetque: *Iſte plurimum poteſt in Fabiâ tribu, hic in Velinâ: ille, cui voluerit, faſces dabit, & cui libuerit, ebur curule detrahet moleſtus, vocat fratrem vel patrem ſecundum ætatem cujuſque: ſic unumquemque urbanè tibi concilia. Quòd ſi beatè vivit, qui lautè veſcitur; dies eſt, pergamus quo gula trahit: piſcemur, venemur; ſicut pridem Gargilius, qui manè per forum populo frequens ire imperabat*

mulos cum retibus ac venabulis ut coram plebe mulus unus è pluribus reveheret aprum pretio compa-
ætum. Epulemur etiam, & *balnea ſubeamus* cibis *non coctis pleni; nec curemus quid honeſtum*
, & quid indecorum: præſtemus nos licet *cenſura*

ANNOTATIONES.

Trans pondera dextram Porrigere.] Varia hic rii effutiunt. Sunt qui notari velint ambitio- s petitores publica pondera in largitionibus cedentes, & olei, vini, cæterorumque pluſ- lum donantes. Alii ſic explicant: Moneat achium exerere extra togam collectam & mplicatam, dextramque porrigere ad pren- ndum occurrentem fortè civem. Hæc ſanè nge quæſita videantur. Vero propius eſt: Ad- oneat candidatum occurrenti civi obviam ire, manum vel prenſando vel adjuvando porri- ue; ſuperatis etiam impedimentis, ſi quæ in- veniant, v. g. ſive turba obſtiterit, ſive moles t trabes in viâ ſaxaque ponderoſa fuerint in- media, ea tranſiliendo & ſalutandum civem ligenter & officiosè adeundo.

52. *Hic multum in Fabiâ, &c.*] Sic nomen- tor hero candidato ſuggerit: Enille civis in ribu Fabiâ multum valet; eum perinde mul- officiis & blandimentis capta.

Fabiâ, Velinâ.] Pop. Rom. in 35 tribus ſeu iſſes aut familias diviſum, norunt omnes; & ffragia ferri ſolita modò viritim, ſeu per os ſingulos; modò tributim aut centuriatim; eſt, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab lex. lib. 4. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, turiatis, tributis, deque variâ ſubinde rati- ſuffragandi.

Fabiâ.] A gente Fabiorum nominatiſſimâ ta eſt.

Velinâ.] Seu à Veliâ, edita urbis regione; à Velino lacu, cujus incolæ in civitatem iti. Cætera Tribuum nomina, numerumque ndoque diverſum lege apud cit. Alex. ab ex. lib. 1. cap. 17. &c.

53. *Cuilibet hic faſces dabit.*] Imperium, con- atum, ſummum magiſtratum hic dabit, & ret cuicunque ille ſuffragari voluerit; adeò et apud tribules, totque ſuffragatores ſecum it. Et è contrario,

Faſces.] Nemo neſcit pro magiſtratu poni hæc magiſtratuum inſignia; Syneed. Nimirùm Dictatori apparebant lictores 24. cum faſcibus; Conſuli duodecim; Proconſuli, & Prætori ſex. *Faſces* autem erant virgæ plures ſecuri circumligatæ, ita ux extaret ferrum, quibus ſignificabatur poteſtas caſtigandi quæ corrigenda erant, præcidendi verò quæ non poſſent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur.] Syneed. Magiſtratum, cui jus eſt ſellæ curulis eburneæ, & in eâ ſedendi, ſeu cùm judicia exercet, ſeu cùm in Curiam vehitur. Gell. l. 3. c. 18. Tul. Catil. 4. *Non hæc ſedes honoris, ſella curulis, unquam vacua mortis periculo atque inſidiis fuit.* Juvenal. Sat. 10. v. 91.

. . . . *illi ſellas donare curules:*
Illum exercitibus præponere, &c.

56. *Si benè qui cœnat, benè vivit.*] Perſ. Sat. 4. v. 17.

Quæ tibi ſumma boni eſt? unctæ vixiſſe patellæ
Semper; & aſſiduo curata cuticula ſole.

58. *Gargilius.*] Is inanis & ſtultâ gloriæ cupiditate ductus videri cupiebat venando cepiſſe feram, quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61. *Crudi tumidique lavemur.*] Lavabant priſci helluones ad accelerandam ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperiſtaſin, ut citiùs & novâ fame ad epulas redirent.

62. *Cærite cerâ Digni.*] Digni inferri in tabulas Cæritum, id eſt, à Cenſore infamiæ labe notari, non ſecus ac urbis Cære populi, quibus ob flagitioſam defectionem jus ſuffragii ademptum eſt. Vide Gell. lib. 16. cap. 13. Item Petrum Crinit. de Hon. Diſc. lib. 7. cap. 6. ubi ſic habet: Primi omnium municipes facti Cærites ſine ullo juris ſuffragio . . . . . unde tabulæ Cærites dictæ, in quas Cenſor eos

Digni

dignos: imitemur luxuriosos comites Ulyssis Ithacæ regis, qui patriam posthabuerunt vetitæ voluptati. Si autem, ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce est absque amore & jocis: in amore & jocis vive. Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benignè communica nobiscum: si non autem illis mecum utere,

Digni; remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei;
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas. 60
Si, Mimnermus uti censet, sine amore jocisque
Nil est jucundum; vivas in amore jocisq; [759]
Vive; vale. Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti: si non, his utere mecum.

ANNOTATIONES.

referebat, qui notâ vel ignominiâ quapiam forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in Epistolâ ad Numicium, dignos Cærite cerâ appellat Romanos, qui luxu & voluptatibus turpissimis tenebantur, quem locum Horatiani interpretes ineptissimè, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenùs ille.

63. *Remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei.*] Ulysses à Tiresiâ vate monitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi, Ulysse dormiente, ex iis mactatis epulas sibi pararunt. Quapropter iræ numinum obnoxii pœnas dederunt, naufragioque absumpti patriam non revisérunt. Vide lib. 2. Sat. 5.

65. *Mimnermus.*] Hic Poëta Epicureus, Colophonius, vel Smyrnæus, septem sapientibus antiquior vel æqualis, pleraque scripsit amatoria Elegiaco versu, tam suaviter & argutè, ut Elegyostades appellaretur. Suidas. *Mimnermus duces reperit sonos, & mollis pentametri cantus* Athen. lib. 13. cap. 8. Propert. lib. 1. Eleg.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homeri
Carmina mansuetus lenire quærit amor.

Apud Plutarch. lib. de Virtute Morali, Mimnermi distichon refertur;

Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν ἄνευ χρυσ
Ἀφροδίτης ;
Τεθναίην, ὅ τε μοι μηκέτι ταῦτα μέ
Quid gratum, quid jucundum, aurea si Ve abest?
Emoriar, me horum cura relinquet ubi.

67. *Istis.*] Quæ de summo bono differi

EPISTOLA VII. Ad *MECÆNATEM.*

Mecænatis in se liberalitatem laudat, at libertatem & otium opibus præfert.

Promiseram tibi, Mæcenas, ruri me commoraturum non plus quinque diebus: ecce autem integro mense

QUinque dies tibi pollicitus me rure futur
Sextilem totum mendax desideror, atqui

ANNOTATIONES.

1. *Quinq; dies.*] De hâc Epistolâ rectè quidem Scaliger; *Septima*, inquit, *adeò elegans est, adeò urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.*

Rure.] In villâ mea Sabinâ. Vide infrà Epist. 16. De illa jam anteà, lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. Epod. 1.

2. *Sextilem.*] Hic mensis, ut & Quinctilis, à numero dictus, secundum Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium; nihilominùs tamen etiam post præpositos à Numa Januarium ac Februarium, vetus nomen retinuerunt Quinctilis & Sextilis, quamvis non jam quintus & sextus, sed septimus & octavus essent. Posteà verò in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio Consule. Quintilis appellatus est quod eo mense ad 4. Id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus fit. Augustus deinde qui Sextilis anteà vocabatur, donec Augusti daretur ex Senatusconsulto, cujus sunt verba: *Cùm Imperator Cæsar Augustus mense Sextili & primum Consulatum iniit & triumphos tres in urbem intulerit: & quod eo niculo legiones deductæ secutaque sint quæ spicia ac fidem: & Ægyptus hoc mense in ditionem populi Rom. redacta sit: finisque mense bellis civilibus impositus sit: ob has causas hic mensis huic imperio fortunatus sit ac fuerit: placere Senatui, ut mensis Augustus appelletur.* Macrob. lib. 1. cap.

Si me vivere vis ſanum rectèque valentem ; [760]
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam : dum ficus prima, calorque
Deſignatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater & matercula pallet ;
Officioſaque ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febres, & teſtamenta reſignat.
Quod ſi bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare deſcendet vates tuus, & ſibi parcet, [761]
Contractuſque leget. Te, dulcis amice, reviſet
Cum Zephyris, ſi concedes, & hirundine primâ.
Non, quo more pyris veſci Calaber jubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. Veſcere ſodes.
Jam ſatis eſt. At tu quantum vis tolle. Benigne.
Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.

Auguſto abſum fallax. Verum ſi me vis incolumem vivere & bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare metuenti; dum prima ficus & æſtus libitinarium exornat atratis miniſtris; dum parentes filiis timent; dum ſedulus & officioſus in foro labor gignit febres atque aperit teſtamenta. Cum verò hyems nivibus operiet agros Albanos, ſtatim ad mare decurret tuus Poëta; ſuique ſolicitus rarius leget. Demum ad te revertetur cum Favoniis, & primâ hirundine, ſi quidem ita volueris, ô ſuavis amice. Enimverò nequaquam mihi opes largitus es, quâ ratione hoſpes Calaber

…torem *cogit pyra comedere.* CAL. *Comede, quæſo,* ait. VIAT. …*utum placuerit.* VIAT. *Liberalis* es admodum. *Abunde eſt.* CAL. *Auſer*

ANNOTATIONES.

…. *Dabis ægrotare timenti, Mæcenas, veniam.*] …ratium nempe habere comitem aſſiduum Mæ…as cupiebat. At ille amantior ſuæ liberta… hoc ſervitii genus vix ferebat. Adde quod …ta & carmina ſeceſſum atque otium requi…t. Vide poſtea v. 34. annot.

…. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum fervet …icula, quo tempore matureſcunt ficus. Por…ravis æſtate eſt Romæ habitatio, niſi divi…s domicilia quædam & viridaria ſæviente …m æſtu frigida habentibus.

…. *Deſignatorem.*] Sic dicitur qui pompam …brem, vel ludos ſcenicos conſtituit, ordinat, …ponit; quique locum & tempus ad agen… perſonis deſignat. Gall *Juré Crieur:* Item, …*ſtre de Ceremonies.*

…*ecorat lictoribus atris.*] Lepidè, quaſi ma…atum lictoribus, ſic deſignatorem exhibet …a noſter ſtipatum & decoratum ſuis mini… libitinariis, veſpillonibus, uſtoribus, pol…oribus, ſandapilariis, qui omnes pullâ veſte …ti adſint.

Dum pueris omnis pater, &c.] Ob fre…tes & periculoſas ea tempeſtate ægritudi…

Opella forenſis.] Nimia quidem opera cli…us præſtita, nimia ſedulitas in actione fo…

Teſtamenta reſignat.] Scilicet aperiuntur …menta duntaxat poſt mortem.

…*Albanis.*] Circumjectos Romæ agros …at. *Alba* Latii urbs, Româ antiquior, in…ſtans 14 millia paſſ. ab Aſcanio condita poſt excidium Tro…anum: nunc jacet in ru…deribus. Ex his autem ſurrexit crevitque Alba…num. v. *Albano* principatus titulo gaudens.

11. *Ad mare deſcendet.*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepeſcit, æſtate verò friget. De Tarentinâ temperie lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidaſque præbet
Jupiter brumas.

12. *Contractuſque leget.*] Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, & littus legunt, tempeſtate ingruente vel imminente.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide lib. 3. Od. 1.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hybernis menſibus, Africos ſecutæ montium receſſus: redeunt vere primo. Plin. lib. 2. cap. 47. *Favonii hybernum mollinnt cœlum.* . . . . . *Favonium ſtatunt quidam ad 7. Calend. Mart. Chelidoniam vocant ab hirundinis viſu.* Id. lib. 10. cap. 24. & lib. 18. cap. 26. Cic. 4. ad Heren. n. 62. *Hirundines æſtivo tempore præſto ſunt, frigore pulſæ recedunt.* Vide Plutarch. Sympoſ. lib. 8. cap. 7. & Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 10. Ubi de proverbio, *Una hirundo non facit ver:* item de Ariſtophanis dicto: *Hirundinibus plurimis indigere:* quo deridebat hominem hyeme attritas veſtes habentem; & ſignificabat, opus eſſe illi ut ver mitaſque quamprimum adeſſent. Id. Rhodig lib. 21. cap. ult. aſſerit hirundinem albam perdice haud minorem apparuiſſe in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabriâ Italiæ regione, lib. 1. Od. 31.

Auſer, inquam, dona puerilis gratâ. VIAT. *Tantum debeo tibi ob munera, quantum ſi diſcedam iis oneratus.* CAL. *Penes te ſunt omnia iſta; quæ dimittes hodie ſuibus devoranda. Profuſus & fatuus elargitur quæ contemnit & averſatur, & hæc meſſis ingratos procreat ſemperque procreabit. Probus autem vir & prudens profitetur ſe paratum eſſe largiri dignis: neque tamen neſcit quod diſcrimen ſit inter nummos & lupinos. Ego quidem me præſtabo dignum laude promerentis. Quod ſi me nuſquam abire permiſeris; reſtitue firmum robur, & nigros crines fronte arcticri; reſtitue lepidum ſermonem, jocos facetos, & dolere Cynaræ laſcivæ diſceſſum inter epulas. Olim vulpes macilenta per fiſſuram ſubierat tritici alveum; deinde verò ſaturata exire obeſo corpore fruſtra nitebatur. Huic muſtela è longinquo dixit: Si cupis illinc evadere, per anguſtam rimam exibis gracilis, per quam gracilis intrâſti. Iſtâ ego ſimilitudine ſi urgear, omnia libens reſtituo.*

Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus & ſtultus donat quæ ſpernit & odit.
Hæc ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus & ſapiens dignis ait eſſe paratum:
Nec tamen ignorat quid diſtent æra lupinis [762]
Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis.
Quod ſi me noles uſquam diſcedere; reddes
Forte latus, nigros anguſtâ fronte capillos:
Reddis dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
Forte per anguſtam tenuis vulpecula rimam
Repſerat in cumeram frumenti; paſtaque rurſus
Ire foras pleno tendebat corpore fruſtra.
Cui muſtella procul, Si vis, ait, effugere iſtinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra ſubiſti.
Hâc ego ſi compellar imagine cuncta reſigno.

ANNOTATIONES.

21. *Hæc ſeges ingratos tulit.*] Donatio rerum nempe viliſſimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abludit quod ait Iſocrates, Τὰς χάριτας ἀχαρίτως χαρίζεσθαι. Gall. *Donner de ſi mauvaiſe grace, qu'on n'en à point d'obligation.*

22. *Vir bonus & ſapiens, &c.*] At vir prudens in dando, perſonam, locum, tempus conſiderat: cum delectu agit: dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat quid diſtent ære lupinis.*] Novit diſtinguere pretioſum à vili, verum à falſo, dignum ab indigno, nummos bonos à malis, ludicris, ſcenicis. *Lupinus* eſt legumen, quod aliqui dictum putant, quod lupinâ quadam indole terram voret: alii tamen melius ἀπὸ τῆς λύπης: quod vultum guſtantis amaritudine contriſtet. Iſidor. Hinc Virgil. Georg. 1. *triſtem* lupinum dicit. Ejus leguminis ſemina orbiculata ſunt & compreſſa: hinc olim iis utebantur in Comœdiis ad imitandos nummos, quo alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. *Agite, inſpicite, aurum eſt.*
Col. *Profecto, Spectatores, Comicum.*
Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boves.
Verum ad hanc rem agendam Philippeum eſt.

26. *Reddes Forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te conſumptos.

Nigros capillos.] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Anguſta fronte.] Dum erant capilli denſiores anguſtâ; at eis decidentibus, jamque rarioribus latâ.

27. *Ridere decorum, & Inter vina fugam, &c.*] Levitates amatorias & juveniles.

29. *Forte per anguſtam, &c.*] Apologus ſimilitudo maxime ad rem, quibus ſolerter ingeniose mentem ſuam declarat Horatius.

30. *Cumeram.*] Vas ſparteum, palmeum vimineum, quo plebeii condebant frumentum. Ejus mentio jam lib. 1. Sat. 1. v. 53.

32. *Muſtella.*] Sive muſtela. Gall. *une belette.* Angl. a Weaſel.

34. *Cuncta reſigno.*] Non temere aut ſed conſultò & ex animi ſententiâ loquitur Horatius. Ejus certe menti penitùs inſidebat illud

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quod quidem oſtendit luculenter, cùm nec Auguſto ſuam mancipare libertatem voluit. enim Mæcenati Imperator ſcripſerat: *Ante ſufficiebam ſcribendis epiſtolis amicorum; nunc occupatiſſimus & infirmus Horatium noſtrum cupio adducere. Veniet igitur ab iſtâ paraſitiâ menſâ ad hanc regiam: & nos in epiſtolis ſcribendis adjuvabit.* Quid verò ad hæc Horatius

Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium; nec [763]
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudaſti: rexque paterque
Audiſti coram, nec verbo parcius abſens.
Inſpice ſi poſſum donata reponere lætus.
Haud male Telemachus proles patientis Ulyſſei,
Non eſt aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus ſpatiis, nec multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus & fortis, cauſiſque Philippus agendis [764]
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque ſoro nimium diſtare Carinas
Jam grandis natu queritur; conſpexit, ut aiunt,
Adraſum quendam vacuâ tonſoris in umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.

Neque plenus dapibus exquiſitis laudo plebis quietem; nec libertatem opibus Arabum permutare velim. Rex me laudaſti paucis contentum: tuque à me rex & pater celebratus es præſens, pariterque abſens. Experire num ſponte queam reſtituere quæ dediſti. Bene quidem Telemachus patientis Ulyſſis filius aiebat: *Ithacæ regio non eſt equis idonea: quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, ô Menelae, tibi magis idonea. Exiguo exigua conveniunt, Roma populoſa nunc me non juvat, ſed Tibur minus frequens, vel Tarentum haud bellicoſum. Philippus cauſarum actor ſedulus, acer, inſignis, ab occupationibus conſuetis revertebatur circa horam* diei *octavam: & jam ſenior conquerebatur Carinas foro longiùs abeſſe. Tum, inquiunt, in tabernâ tonſoris prætorſum quendam vidit cultro ungues otiosè reſecantem.* Mox *ſervo mandata ſua ſirenuè capeſſenti* juſſit;

ANNOTATIONES.

Præclarum nihilominus officium deprecatus eſt, detrectavit, recuſavit. Patet ex Auguſti ad ipſum epiſtolâ, in quâ ſic erat: *Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire .... neque enim ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονήμεν.* Quæſo Lector; ἐν παρόδῳ adverte Imperatoris benignitatem & clementiam, quam virtutem Principibus idoneam ut magi sadmirere, non pigebit inſuper referre quod idem ad eundem ſcribebat: *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Rectè enim & non temere feceris: quoniam id uſus mihi tecum eſſe voluit, ſi per valetudinem tuam fieri poſſit.*

35. *Nec ſomnum plebis laudo ſatur.*] Neque verò plebeiorum quietam frugalitatem nunc laudo, cùm ſumptuoſis epulis abundo & ſatur ſum, aliam ſententiam aliumque ſermonem habiturus, ſi egeſtatis incommoda ſentiam. Imo libertatem præfero quibuſlibet divitiis.

Altilium.] Avium quæ domi aluntur ſaginanturque ad epulas ſumptuoſiores ac lautiores.

36. *Divitiis Arabum.*] Vid. lib. 1. Od. 29.

37. *Rexque paterque Audiſti.*] Ellipſis, deeſt *dici*; hoc ſenſu: audiſti dici te à me *regem* ob munificentiam, *patrem* ob amorem. Sic vulgo aiunt: *bene vel male audire.*

40. *Haud male Telemachus.*] Menelao ſcilicet equos dare volenti reſpondit Telemachus, haud ſibi aptos eſſe, &c. Homer. Odyſſ. 4. *De Ulyſſe*, lib. 2. Sat. 5. *De Ithaca*, ibid. v. 14.

44. *Regia Roma.*] Urbium principem dicit; Lib. 4. Od. 3.

45. *Vacuum Tibur.*] Minus populoſum. Lib. 1. Od. 7. & 18.

Imbelle Tarentum.] Voluptatibus magis quam bello aptum. Lib. 1. Od. 28. Lib. 2. Od. 6. Lib. 3. Od. 5.

46. *Strenuus & fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonſtrat, opibus longe præſtare quietum vitæ genus quamvis mediocre & anguſtum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, Conſularis vir ac Cenſorius, gravitate, ingenio, facundia, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto. Item in Orat. pro Quinctio.

47. *Ab officiis.*] Forenſibus fatigatus officiis quibus tum acriter incumbebat, ut *eloquentiâ florentiſſimus civitatis* diceretur, Cic. cit.

Octavam circiter horam.] Horâ poſt meridiem fere ſecundâ; quod alibi explanavi fuſè.

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ curvus & oblongus inſtar carinæ: unde nomen. In eo ſita erat Philippi domus: erant & plures aliæ ædes ſuperbæ, atque inter illas Pompeianæ: quapropter *lautas Carinas* vocat Maro. Æn. 8. v. 361.

49. *Grandis natu queritur.*] Iter quippe ſenibus moleſtum eſt.

51. *Purgantem leniter ungues.*] Quod animi tranquillitatem denotabat.

Demetri, vade, percunctare, & narra; quis iſte, quâ conditione & familiâ, quo patre ſit & quo patrono. Ille *vadit, revertitur, ac refert: Vulteium Menam vocari, præconem eſſe, re familiari exiguâ, probum exiſtimari, diſcurrere, & interquieſcere; comparare, & uti; parvis ſociis fixoque domicilio frui, necnon ſpectaculis & campo Martio poſt negotia peracta.* Tum Philippus: *Abipſo velim quærere ea quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud ſe attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit,* PHILIP. Itane *recuſat iſte?* DEMET. *Recuſat pertinax, teque curat parum, vel averſatur.* Poſtridie *Philippus improviſus adoritur ſalutatque prior Vulteium exiguas merces venumdantem plebeculæ tunicâ indutæ. Vulteius Philippo obtendit curas & occupationes negotiationis propter quas ad eum manè non iviſſet:* veniamque petit *quod eum non prior ſalutaſſet.*

Demetri (puer hic non lævè juſſa Philippi
Accipiebat) abi, quære, & refer: unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo ſit patre, quove patrono.
It, redit, & narrat, Vulteium nomine Menam,
Præconem, tenui cenſu, ſine crimine notum,
Et properare loco & ceſſare, & quærere, & uti,
Gaudentem parviſque ſodalibus, & lare certo,
Et ludis, & poſt deciſa negotia, campo.
Scitari libet ex ipſo quodcumque refers, dic [765]
Ad cœnam veniat. Non ſanè credere Mena:
Mirari ſecum tacitus. Quid multa? Benigne,
Reſpondet. Negat ille mihi? Negat improbus, & 60
Negligit, aut horret. Vulteium mane Philippus (te
Vilia vendentem tunicato ſcruta popello
Occupat, & ſalvere jubet prior. Ille Philippo
Excuſare laborem & mercenaria vincla,
Quod non mane domum veniſſet; deniq; quod non
Proviſiſſet eum. Sic ignoviſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. Ut libet. Ergo
Poſt nonam venies, nunc i, rem ſtrenuus auge. 71
Ut ventum ad cœnam eſt, dicenda tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hic ubi ſæpe
Occultum viſus decurrere piſcis ad hamum;

PHILIP. *Tum demum condonaſſe me tibi exiſtima, ſi mecum hodie cœnaveris.* VULT. Faciam *quod jubes.* PHILIP. *Ergo venies poſt* horam *nonam, jam abi, opeſque ſedulò congere. Poſtquam ad cœnam convenit, atque tam proferenda quam reticenda effutit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter rediens* velut *piſcis ad uncum obtectum;*

ANNOTATIONES.

52. *Demetri (puer hic, &c.)* Adverte narrationem & hypotipoſin eximiam, rem oculis obverſari credas: adeo vivida ſunt omnia.

56. *Præconem.*] Buccinatorem publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denuntiabat.

57. *Properare loco.*] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

58. *Gaudentem parvis ſodalibus.*] Æqualibus ſibi conditione hominibus conſueſcentem, & cum iis exigua ſed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.*] De Martio Campo, & frequentibus illic exercitationibus dixi lib. 1. Od. 8.

62. *Benigne.*] Reſponſio blandè recuſantis. Gall. *C'eſt trop d'honneur qu'il me fait. Je luy ſuis fort obligé. Je le remercie.*

63. *Negat ille mihi?*] Philippus excandeſcit.

65. *Scruta.*] Gr. Γρύτη & Γρυτάρια, frivola. Hinc *ſcrutariam facere*, i. vilia quædam vaſa vendere, apud Apuleium lib. 4. quod tamen alii aliter exponunt. Hinc & *ſcrutariam*, locus in quo venduntur ſcruta: & *ſcrutarius*; qui vendit: Lucil.

Quidni? & ſcruta quidem ut vendat ſcrutarius laudat;
Præfractam, ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.

Vide Gell. lib. 3. cap. 14.

Tunicato popello.] Infimæ ſortis plebi, non toga ſed tunicâ ſimplice veſtitæ.

69. *Proviſiſſet.*] Al. leg. *providiſſet.*

71. *Poſt nonam.*] Ad cœnam venies horâ ſolitâ; nempe tertiâ poſt meridiem: de quâ nos alibi; & Alex. ab Alex. l. 5. c. 21. quem ad imulta ibi diſquirentem ſcitu digna.

72. *Dicenda tacenda locutus.*] Egregiè videlicet potus & cœnatus, atque hilaris è Baccho factus quævis libere effutiebat: ut ferè fit.

74. *Piſcis ad hamum.*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit velut piſcis ad hamum, ignorans quid inde ſibi impenderet & conflaretur mali. Nempe ipſius libertas & animi quies in diſcrimen adducebatur.

Manè

Manè cliens, & jam certus conviva, jubetur 75 [765]
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, arvum cœlumque Sabinum
Non ceſſat laudare, videt, ridetque Philippus.
Et ſibi dum requiem, dum riſus undique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia, mutua ſeptem 80
Promittit, perſuadet uti mercetur agellum.
Mercatur; ne te longis ambagibus ultra
Quam ſatis eſt morer, ex nitido fit ruſticus; atq;
Sulcos & vineta crepat mera; præparat ulmos;
Immoritur ſtudiis, & amore ſeneſcit habendi. 85
Verum ubi oves furto, morbo periere capellæ; [767]
Spem mentita ſeges; bos eſt enectus arando;
Offenſus damnis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratuſque Philippi tendit ad ædes.
Quem ſimul adſpexit ſcabrũ intonſumq; Philippus, 90
Durus, ait, Vultei, nimis, attentuſque videris
Eſſe mihi. Pol, me miſerum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi dicere nomen.
Quod te per genium, dextramque, Deoſque Penates

cliens manè, jamque convictor aſſuetus, jubetur ad villam ſuburbanam comitari per ferias Latinas imperatas. Is equo inſidens agrum & aërem Sabinum valde laudat. Philippus videt ac ridet, dumque ſibi joca & oblectamenta undequaque perquirit, ſeſtertia ſeptem largitur, aliaque ſeptem commodare ſpondet, ſuadetque ut emat prædiolum. Vulteius emit. Ac ne te prolixo ſermone pluſculum detineam, de homine polito fit agreſtis; & dein loquitur ſolum de ſulcis ac vinetis: arbores diſponit; macerat ſe curis, & in cupiditate poſſidendi inveteraſcit: At cum cœpit oves furto, & capras morbo perdere; cùm meſſis ſpem fefellit, boves autem arando confecti ſunt; tum jacturis perculſus nocte mediâ inſcendit equum, iratuſque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus ſqualidum cernens atque horridum, dixit: Vultei, nimis te laborioſum & anxium video. Vulteius *reſpondit: Certè miſerum appellabis, ô patrone, ſi verè me nominare volueris, quocirca enixè te rogo per genium, & dextram Penateſque Deos,*

ANNOTATIONES.

75. *Manè cliens.*] Patronum clientes quotidie manè ſalutabant, officiumque ſuum ei deferebant.

Certus conviva.] Sic Menæ libertati inſidiabatur Philippus, ſibique mimum parabat.

76. *Indictis Latinis.*] Feriis quibus erat *liberis litium & jurgiorum quies, ſervis autem operum & laborum*, inquit Cicero 2. de Leg. n. 29.

Indictis.] Has enim tempore incertas magiſtratus vel pontifex maximus in diem certam cõcipiebat indicebatque. Quatuor feriarum erant genera. Stativæ, ſtatis menſibus ac diebus obſervatæ: ut Saturnalia, Lupercalia, &c. Conceptivæ, ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia: Imperativæ, quas Conſul Prætorve aut Pontifex Maximus pro arbitrio imperabat: Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefaſtæ erant. Cætera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 7.

Latinis.] Varro 5. de L.L. *Latinæ feriæ, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem petere ex ſacris*, ſcil. ex tauro in *Albano monte* ſacrificari ſolito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinius à principio in unam diem indixit. Poſt reges autem exactos altera dies adjecta populi juſſu. Demum reſtitutâ plebe, quæ ad ſacrum montem ſeceſſerat, à Conſule vel Præfecto Latinarum indictæ ſunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatas ſervataſque invenimus in dies decem: ultra quos duo etiam poſt Latinas religioſi habiti, quibus ſolemne ludicrum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito curſu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. mox cit.

77. *Sabinum.*] In Sabinis agris ſita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem ſeſtertia.*] Poëticè, pro ſeptem millia ſeſtertiûm. Nec enim agellus ſeptem aut etiam quatuordecim nummis ſeſtertiis emi poterat: ut bene ſtatuunt Budæus & alii. Vide poſtea lib. 2. Epiſt. 2. v. 33.

84. *Præparat ulmos.*] Ad vites ſuſtentandas.

89. *Iratuſque Philippi tendit ad ædes.*] Ergo jam Vulteius hamo captus ejus aculeum ſentit: Philippus autem parato inde ſibi ludibrio gaudet & oblectatur.

92. *Pol.*] Id eſt per Pollucem.

94. *Genium.*] Præſidens natalibus numen.

ut reſtituas me priſcæ conditioni. Itaque ubi primum aliquis agnovit, quantum relicta præcellant concupitis, ſtatim revertatur, ac reſumat dimiſſa. Æquum eſt enim, ut ſe quiſque ſuâ menſurâ & pede metiatur.

Obſecro, & obteſtor, vitæ me redde priori. 95
Qui ſimul aſpexit, quantum dimiſſa petitis
Præſtent, mature redeat, repetatque relicta.
Metiri ſe quemque ſuo modulo, ac pede, verum
eſt.

ANNOTATIONES.

Penates.] Deos patrios ac domeſticos, quorum erat religio ſanctiſſima. Qui vero illi fuerint, haud conſtat. Alii ſtatuunt Jovem, Junonem, & Minervam: alii Neptunum & Apollinem: alii Cœlum & Terram, &c.

Dextramque.] Plin. lib. 11. cap. 45. *Ineſt*, inquit, *hominis dextræ quædam religio; obſervatione gentium.* Sic Virgil. Æneid. 4. v. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam.

& Æneid. 7. v. 234.

Fata per Æneæ juro dextramque potentem.

96. *Qui ſimul aſpexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt à Philippo Vulteii Menæ votis reſpondente: ego verò, ab Horatio apud Mæcenatem perorante.

98. *Metiri ſe quemque ſuo mod. &c.*] Debet unuſquiſque ſeipſum noſſe, ac pervidere quænam ſibi conditio potiſſimum conveniat ad bene vivendum. Sic fermè Perſius in fine Sat. 4.

Tecum habita; & noris quàm ſit tibi curta ſupellex.

EPISTOLA VIII. Ad *CELSUM ALBINOVANUM.*

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

O Muſa, Celſo Albinovano comiti & ſcribæ Neronis renuntia, quæſo, ſalutem & proſperitatem. Si interroget, quid agam; reſponde, me plurima & placlara ſpondere, at vitam ducere nec bonam nec jucundam, non quod grando fregerit vites, aut nimius calor olivas arefecerit: nec quod greges malè ſe habeant in agris remotis: ſed quoniam pejus animo valens quàm toto corpore.

CElſo gaudere, & bene rem gerere Albinovano [768]
Muſa rogata refer, comiti, ſcribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic multa, & pulchra minantem,
Vivere nec rectè nec ſuaviter, haud quia grando
Contuderit vites, oleamque momorderit æſtus; 5
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia mente minùs validus, quam corpore toto,

ANNOTATIONES.

1. *Celſo gaudere, &c.*] Seipſum ita hîc Poëta reprehendit, ut Celſum in ſua perſona videatur arguere levitatis & arrogantiæ: quem ſupra (ſiquidem is idem eſt) jam nonnihil vellicavit, Epiſt. 3. v. 15. & ſeq.

Celſo.] Corneliorum & Papiorum cognomen fuit *Celſus*; Poſthumiorum autem *Albinovanus*: ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere, & bene rem gerere.] Sic amicos ſalutabant Græci, χαίρειν καὶ εὐπράτ̃ειν, quibus exoptabant proſpera omnia. Plato ſanitatem mentis potiùs optandam aiebat: atque ita ſalutandos familiares: Σωφρόνει, vel γνῶθι σεαυτόν.

2. *Comiti, ſcribæque Neronis.*] Ex iis qui Magiſtratus in provincias ſectabantur, alii officii gratia; ut ſcribæ, medici, accenſi, &c. alii honoris & amicitiæ cauſa duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de quo ſupra Epiſt. 3. Vide Cic. Ver. 4.

Scribæ.] Librario, ſcribendis literis præpoſito, Gall. *Secretaire des commandemens.*

4. *Nec rectè.*] Non ſatis ſecundum virtutem.

Nec ſuaviter.] Epicurus ipſe ſtatuebat abſque virtute neminem poſſe ſuaviter vivere.

Ni

Nil audire velim, nil diſcere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, iraſcar amicis,
Cur me funeſto properent arcere veterno: 10 [769]
Quæ nocuere ſequar: fugiam quæ proſore credam:
Romæ Tibur amem ventoſus, Tibure Romam.
Poſt hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, & ſe;
Ut placeat juveni, percunctare, atque cohorti.
Si dicet, recte; primum gaudere, ſubinde 15
Præceptum auriculis hoc inſtillare memento:
Ut tu fortunam, ſic nos te, Celſe, feremus.

nihil auſcultare, nihil diſcere velim, quod ægrotum me curet: porro fidelibus medicis offendar, & amicis iraſcar, eo quod lethargiam fatalem à me depellere ſtudeant: imo verò conſectter noxia, devitem profutura; Romæ inconſtans deſiderem Tibur, Tiburi autem Romam. Poſtea, quare, quomodo ſe habeat, & quantum negotia promoveat, quamque gratioſus adoleſcenti ſit atque ejus familiaribus. Si reſpondet, bene omnia procedere; *primò ſalvere* jube; *tum ad aurem inſuſurra monitum iſtud: Nos tecum agimus, ô Celſe, quemadmodum tu fortunâ uteris.*

ANNOTATIONES.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim è Philoſophiâ, ut *mens ſana* mihi *ſit in corpore ſano.* Juvenal. Sat. 10. v. 356.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta monentibus minime obtemperans amicis, qui mederi conantur ægritudini meæ.

10 *Veterno.*] Morbo pertinaci, metaph. inconſtantiæ animi, ſuperbæ, &c. De *veterno* ſeu lethargo, lib. 2. Sat. 3. v. 30.

11. *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ ſum, populares ſtrepitus abhorreo, & ruſticum otium expeto: cum verò ſum ruri, ſolitudinis impatiens urbanam vitam deſidero, lib. 2. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optas: abſentem ruſticus urbem
Tollis ad aſtra levis.

Tibur.] Lib. 1. Od. 7. & 18. Lib. 2. Od. 6.

Ventoſus.] Vel, levis inſtar venti; vel inflatus vento, & ſuperbiens rebus ſecundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni: de quo Epiſt. ſeq. Item ſuprà Epiſt. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis & familiaribus. Vide mox cit. Epiſt. 3. Sueton. Galb. cap. 7. *Per hoc gratiſſimus Claudio, receptuſque in cohortem amicorum, tanta dignationis eſt habitus, &c.* Senec. de Clement. lib. 1. cap. 10. cohors prima interioris admiſſionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitia Claudii Neronis proſperaque fortuna non extollaris, te ſemper amicum habebimus. Sin autem, ac tui oblitus ſuperbias, te negligemus velut amicitia noſtra indignum. Lib. 3. Od. 27.

. . . . . *bene ferre magnam*
Diſce fortunam

EPISTOLA IX. Ad *CLAUDIUM NERONEM.*

Septimium illi commendat.

SEptimius, Claudi, nimirum intelligit unus, [770]
Quanti me facias. Nam cùm rogat, & prece cogit,
Scilicet ut tibi ſe laudare & tradere coner,

O Claudi Nero, *ſolus nempe Septimius novit, quanti me æſtimes. Etenim quandò me orat inſtatque precibus, ut ipſum ad te perducam, & commendem tanquam*

ANNOTATIONES.

1. *Septimius.*] Adverte, Lector, quam Poëta ſeriò pariter ac modeſtus: qui quanto ſuam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto eam auget: oſtenditque tenere ſe artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is eſt de quo lib. 2. Od. 6.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Nerone Auguſti privigno, ſuprà Epiſt. 3. initio.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. 7. Epiſt. ad Trebat. *Sic ei te commendavi & tradidi, ut graviſſimè diligenti ſimèque petui.*

non indignum amicitiâ & familiaritate principis, non nisi probos eligentis; quando putat me censeri inter amicos interiores tuos: animadvertit scitque magis quàm ego ipse, quantum apud te valeam. Plurima certè causatus sum, ut me excusarem. At veritus sum, ne viderer minorem exhibuisse meam auctoritatem, eamque voluisse occultare, ut mihi soli utilis forem. Itaque ego devitans

Dignum mente domoq; legentis honesta Neronis,
Munere cum fungi propioris censet amici:
Quid possim videt ac novit me valdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ, mihi commodus uni.
Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ, 10 [77]
Frontis ad urbanæ descendi præmia; quod si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, & fortem crede bonumq;

gravioris peccati notam deveni ad speciem urbani vultûs. Ergo si probas quod verecundiam abjeci amici gratiâ; hunc tuis aggrega, & existima probum & constantem.

ANNOTATIONES.

4. *Legentis honesta Neronis.*] Hæc laus gravissima est in magnate, tum verò præsertim in juvene. Epist. præced. v. 14. Vide Psaltis regis Psal. 100. *Non adhæsit mihi cor pravum . . . cum superbo non edebam . . . . . non habitabit in meâ domo qui loquitur iniqua*, &c.

5. *Propioris amici.*] Apud Senec. de Benef. lib. 6. cap. 33. *Non isti sunt amici, qui agmine magno januam pulsant qui in primas & secundas admissiones digeruntur.*

7. *Cur excusatus abirem.*] Ne commendatitiam hanc Epistolam ad te scriberem, tibique molestus viderer.

8. *Mea finxisse minora.*] Exhibuisse minùs posse me, quam possim.

9. *Opis.*] Virgil. Æneid. 1. v. 604.

. . . . . *Grates persolvere dignas*
Non opis est nostræ, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobria culpæ.*] Dissimulationem, invidiam, solius mei studium & amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior; contrà rusticus & agrestis, fronte & verbis asperior. Alii *frontem urbanam* interpretantur perfrictiorem, audaciorem, minus pudentem. Favet quod mox sequitur: *Depositum pudorem.*

12. *Quod si Depositum laudas*, &c.] Si laudas quod malui apud te esse confidentior, quam videri parum sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X. Ad *FUSCUM ARISTIUM.*

Vitam rusticam præ urbanâ laudat.

Nos ruris amantes salutamus Fuscum urbis amantem, in hoc tantum dispares valde, in reliquis autem prope gemini, mente fraternâ; quodcunque alter respuit, alter quoque recusat; unâ verò consentimus ut vetuli, & noti columbi. Tu nidum custodis: ego

URbis amatorem Fuscum salvere jubemus
Ruris amatores: hac in re scilicet una
Multum dissimiles, ad cætera penè gemelli.
Fraternis animis, quidquid negat alter, & alter.
Annuimus pariter, vetuli notiq; columbi. 5 [77]
Tu nidum servas; ego laudo ruris amœni

ANNOTATIONES.

1. *Fuscum.*] Aristio Fusco comœdiarum scriptori inscriptam vidimus jam Oden. 22. lib. 1. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3. *Gemelli.*] Perquam similes, ut splent esse gemini.

5. *Columbi.*] Inter hos plurimus & mutuus planè amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.*] Resides in urbe Roma, quâ mirum in modum delectaris.

Rivo

Rivos, & muſco circumlita ſaxa, nemuſque.
Quid quæris? vivo & regno, ſimul iſta reliqui,
Quæ vos ad cœlum effertis rumore ſecundo.
Utque ſacerdotis fugitivus, liba recuſo; 10
Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ ſi convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda eſt area primum:
Noviſtine locum potiorem rure beato?
Eſt ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura 15
Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis [773]
Cum ſemel accepit ſolem furibundus acutum?
Eſt ubi depellat ſomnos minus invida cura?
Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum, 20
Quam quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur ſilva columnas;
Laudaturque domus, longos quæ proſpicit agros.
Naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret,

villæ jucundæ rivulos & ſaxa muſco obducta atque ſilvam præfero. Quid plura? vivo & rex ſum, ſtatim atque diſceſſi ab his, quæ vos laudatis admodum, vulgo approbante. Placentas autem repudio velut ſervus ſacerdotis; panem verò libis melle conditis ſuaviorem requiro. Quod ſi expedit vivere congruenter naturæ, atque area primo deligenda eſt ad extruendam domum, an ſcis locum aptiorem tranquillo rure? Eſtne locus *in quo tepidiores ſint hyemes: in quo mitior aër temperet furorem Caniculæ, & temporæ quibus Leo fervens ſuſcipit ardentem ſolem? Eſtne locus in quo molleſtæ ſolicitudines minus perturbent ſomnum? An herba pejus olet aut fulget quàm marmor Numidicum? an aqua in vicis contendens frangere* tubulos plumbeos, *limpidior* eſt *quàm quæ reſonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas verſicolores: & laudatur domus habens proſpectum ad campos remotos.* Verum tametſi *furcâ naturam*

ANNOTATIONES.

Laudo ruris amœni Rivos, &c.] Columella itam ruſticam dicit eſſe proximam ſapientiæ quaſi conſanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyt. Act. 2. vitæ ruſticæ commoda ſic deſcribit:

Non alia magis eſt libera & vitio carens,
Rituſque melius vita quæ priſcos colat,
Quàm quæ relictis mœnibus ſylvas amat.
Non illum avara mentis inflammat furor,
Qui ſe dicavit montium inſontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non peſtilens invidia, non fragilis favor;
Non ille regno ſervit; aut regno imminens
Vanos honores ſequitur, aut fluxus opes;
Spei metuſque liber, &c.
Nec ſcelera populos inter atque urbes ſita
Novit, &c.
Et teſte cœlo vivit, &c.

9. *Quæ vos ad cœlum effertis.*] Scil. honores, es, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus.*] Is faſtidiens liba & acentas, quæ ſacerdoti è ſacrificiis obveniunt, plicem panem appetit & præfert: herumque git præ illorum tædio. Ovid. Faſt. 3.

Liba Diis fiunt, ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

12. *Vivere naturæ convenienter.*] Naturæ imtiri dumtaxat idonea & neceſſaria; negare tem quæ vitioſa expetit libido.

13. *Ponendaque domo, &c.*] Si vitæ beatæ & tranquillæ fundamenta jacienda ſint.

16. *Rabiem Canis.*] Caniculæ ardores moleſtos. Lib. 1. Od. 17. v. 17. Lib. 3. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æſtum ferventem, dum ſol obit ſignum Leonis, menſe Julio. Vide lib. 3. Od. 29. v. 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini & eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Libya pro Numidiâ, quæ utraque eſt regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat. Lib. 2. Od. 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos & canales plumbeos deducta. Aquæductus magno ſumptu extructos Romæ paſſim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æſtimentur; cùm in media urbe, & in ædibus magnificentiſſimis nemora conſtruantur, &c.

24. *Naturam expellas furcâ, &c.*] Eraſmus, *Senſus eſt*, inquit, *haud facilè dediſci, quæ nobis natura penitus indidit & inſevit. Ducta metaphorâ à ramis, qui appoſitâ furcâ torquentur alio quàm natura poſuerat: quâ ſublatâ rurſum vergunt eodem quo prius.* Alii *furcâ expellere*, interpretantur, per vim aſpere, & ignominioſè expellere. Quod magis arridet Cic. ad Attic. lib. 16. Epiſt. 2. *Sed quoniam ſurculâ extrudi-*

Et

Et mala perrumpet furtim faſtidia victrix.
Non qui Sidonio contendere callidus oſtro
Neſcit Aquinatem potantia vellera fucum.
Certius accipiet damnum, propiuſve medullis,
Quam qui non poterit vero diſtinguere falſum,
Quem res plus nimio delectavere ſecundæ,
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus; fuge magna; licet ſub paupere tecto
Reges & regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis frænumque recepit.
Sed poſtquam victor violens diſceſſit ab hoſte,
Non equitem dorſo, non frænum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus; atq;
Serviet æternum, quia parvo neſciet uti.
Cui non conveniet ſua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, ſubvertet; ſi minor, uret.
Lætus ſorte tuâ vives ſapienter, Ariſti;
Nec me dimittes incaſtigatum, ubi plura
Cogere quam ſatis eſt, ac non ceſſare videbor.
Imperat aut ſervit collecta pecunia cuique;
Tortum digna ſequi potius quam ducere funem.

abigas, nihilominus redibit ſemper: & ſenſim victrix perfringet improbam libidinem. Enimverò qui diſcrimen ignoravit purpuram Sidoniam inter & lanam Aquinate ſucco imbutam, detrimentum haud capiet majus & medullis pernicioſius, quam qui neſciet diſcernere falſum à vero. Qui rebus proſperis lætatur pluſculum, adverſis perturbabitur. Si aliquid nimium æſtimes, invitus relinques. Devita grandia. In tugurio inope beatior vita duci poteſt, quam ducant principes & principum familiares. Cervus pugnacior equum arcebat paſcuis communibus, donec in diuturnâ pugnâ inferior auxilium petiit ab homine, ac frænum admiſit. At poſteaquam vi hoſtem devicit, nec tergo equitem, nec ore frænum excuſſit. Ita qui timens inopiam ſpoliat ſe libertate metallis pretioſiore; infelix dominum ſemper, ſempergs, ſervus erit, quia parvo contentus non eſt. Cui ſuæ non congruet facultates, ut olim calceus, ſi pede ſit amplior, deſtruet: ſi angustior, lædet. O Ariſti, vives ſapienter conditione tuâ contentus: neque redargues, quando videbis accumulare pluſquam ſufficit, & non deſinere. Opes congeſtæ unicuique dominantur vel ſerviunt, at debent magis jure trahi quam trahere.

ANNOTATIONES.

mur, quanquam ibi alii leg. aliter. Ariſtophanes de Pac. ſimili dictione utitur δικροῖς τὴν Θεὸν ἐώθασν. Juv. Sat. 13. v. 239.

. . . . *Tamen ad mores natura recurrit*
Damnatos, fixa & mutari neſcia.

25. *Et mala perrumpet furtim faſtidia.*] Sapienter natura, quæ paucis contenta eſſe ſolet, vincet & damnabit faſtidioſam luxuriem divitum pleraque male expetentium, præter, aut etiam contrà inſtinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon & Tyrus urbes Phœniciæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. 3. Od. 29. & Epod. 16. ſub finem.

27. *Contendere callidus oſtro Neſcit Aquinatem*, &c.] Apud Aquinam Latii urbem fiebat purpura, ſed quam periti facile dignoſcebant longe viliorem genuinâ & pretioſâ è Tyro vel Sidone. Alii parum callidi in Aquinate, quod Sidoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum ignobile oppidum Angelici Doctoris Thomæ illinc oriundi fama ſubinde illuſtravit.

Oſtro.] Color eſt ſubrubeus aut violaceus, è ſanie confectus oſtreorum, maxime verò muricis, cujus frequens piſcatus eſt ad urbes mox dictas.

28. *Propiuſve medullis.*] Metaph. à venenis aut morbis: quibus cum medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de ſalute conclamatum eſt.

34. *Cervus equum*, &c.] Steſichoro fabulam iſtam attribuit Ariſtoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus*, &c.] Sicut victor cervi equus in ſervitute hominis manſit, ſic homo paupertate excuſâ mancipium fit cupiditatis & pecuniæ ſibi dominantis.

42. *Cui non conveniet ſua res.*] Qui opes habebit nimias, ideoque ſibi non convenientes, tam ab iis lædetur, quam pes à calceo parum apto.

Ut calceus.] Proverbium eſt à Græcis derivatum: *Ne ſupra pedem calceus.*

47. *Imperat aut ſervit.*] Senec. de Vita Beata: *Divitiæ apud ſapientem virum in ſervitio ſunt, apud ſtultum in imperio.*

48. *Tortum digna ſequi*, &c.] Dictio vide-

Hæc

Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ;
Excepto quod non ſimul eſſes, cætera lætus.

Ego *tibi ſcribebam iſta ponè vetus Vacunæ templum, hilaris ſane per omnia, niſi quod mecum non ſis.*

ANNOTATIONES.

ur ducta à ſacris illis ſaltationibus Romæ fieri ſuetis ad reſtim, cujus principium tenens præltor funem ducere; alii verò fune duci, aut ſectum funem ſequi dicebantur. Tit. Liv. lib. 7. *Per manus reſte data virgines ſonum vocis ſſu pedum modulantes inceſſerunt.*

49. *Hæc tibi dictabam.*] Puero vel librario ictabam Epiſtolam hanc tibi mittendam.

Poſt fanum putre Vacunæ.] Hæc vacationis Dea, Sabinis pridem culta fuit: unde fanum us vetuſtate & carie detritum ac *putre* dicitur. ngeniosè verò & lepidè ſe ipſe Poeta collocat ad Vacunam, dum vacuus & otioſus ſcribit ad occupatiſſimum Fuſcum Ariſtium.

Vacunæ.] Vetuſtiſſima hæc Sabinorum Dea, in agro Reatino, ſacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. 3. cap. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. Divin. lib. 1. ait eſſe Victoriam, quæ facit vacare à curis. vet. Schol. Porrò Vacunalia Decembri menſe celebrabantur à ruſticis jam vacuis operum, poſt collectos fructus. Ovid. Faſt. 6.

Nunc quoque cum fiunt antiquæ ſacra Vacunæ,
Ante Vacunales ſtantque ſedentque focos.

EPISTOLA XI. Ad *BULLATIUM.*

Ad felicitatem parum facit locus.

QUid tibi viſa Chios, Bullati, notaque Leſbos? [776]
Quid concinna Samos? quid Crœſi regia Sardis?
Smyrna quid, & Colophon? majora minoráne famâ?
Cunctáne præ campo & Tiberino flumine ſordent?

O Bullati, quid cenſes de Chio, & de Leſbo celebratiſſimâ? quid de Samo nitida? quid de Sardi Crœſi regiâ? quid de Smyrnâ & Colophone? an habent aliquid majus aut minus famâ? An omnia videntur ſpernenda præ Martio campo & fluvio Tiberi?

ANNOTATIONES.

1. *Quid tibi viſa, &c.*] Bullatium clariſſiu Aſiæ minoris urbes pervagatum compellat oeta: & quod noſſet hanc eſſe ejus mentem, t extra Romam vix ſe beatè vivere exiſtimaret; ecaſionem ſumit afferendi, felicitatem minimè à oco pendere; ac ſapientem virum ubique locom eſſe beatum poſſe.

Chios.] Inſula maris Ionii: de quâ lib. 3. Od. 19.

Leſbos.] Ægæi maris inſula *nota* cùm vino neroſo, tum præſertim natalibus Alcæi & apphonis: de quibus lib. 1. Od. 17. & 32. em lib. 2. Od. 13.

2. *Samos.*] Inſula maris Icarii contra urbem phesum; *concinna*, vel ædificiis elegantiſſimis, el cœlo temperato, vel cultu præcipuo Junois. Adde celebritatem è vaſis fictilibus, quæ amia dicuatur: necnon ob Pythagoram illinc natum, &c.

Crœſi regia Sardis.] Hæc urbs Lydiæ: regia undam Crœſi, hodie jacet. *Crœſus* immenſis divitiis inclytus, à Cyro ſubinde victus ſenſit, quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud eſſe fidendum. Nempe *fortuna vitrea eſt: cum ſplendet, frangitur.*

3. *Smyrna.*] Urbs Ioniæ maritima, hodie regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter & Epheſum, mari pariter imminet: auro probatiſſimo celebrata eſt: dedit etiam locum dictioni iſti: *Colophonem imponere*, id eſt, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quod cùm exardeſceret bellum inter populos quoſpiam, illud ſtatim conficeretur, ubi primum alteros equitatu ſuo juviſſent Colophonii. Strabo.

Majora minoráne fama.] Suntne urbes iſtæ ſuperiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit?

4. *Campo.*] Amœniſſimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Roma. lib. 1 Od. 9.

Tiberino flumine.] Albula pridem dictus is

An

An optares aliquam è civitatibus Attali? an Lebedum cupias, maris pertæsus atque itinerum? BULLAT. *Noſti quam Lebedus deſertum ſit oppidum, plus* nempe *Gabiis & Fidenis: attamen ego mallem ibi degere, atque immemor propinquarum, iiſque contemptus, è terrâ mare tumidum eminus contemplari.* HORAT. *At nec qui Capuâ Romam pergit, pluviâ & cæno conſpurcatus morari ſemper in cauponâ velit; nec qui contraxit frigus, laudat furnos & balnea tanquam præbentia vitam omnino felicem. Neque ſi te vehemens Auſter exagitaverit in aperto mari, ideo vendas navim ultrà mare Ægæum.* Certè hominem *ſanæ* mentis non plus *juvat Rhodus & clara Mitylene, quàm lacer-*

An venit in votum Attalicis ex urbibus una? [77]
An Lebedum laudas odio maris atque viarum?
Scis, Lebedus quam ſit Gabiis deſertior atque
Fidenis vicus, tamen illic vivere vellem,
Oblituſque meorum, obliviſcendus & illis,
Neptunum procul è terra ſpectare furentem.
Sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
Adſperſus, volet in caupona vivere: nec qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat,
Ut fortunatam plene præſtantia vitam.
Nec ſi te validus jactaverit Auſter in alto,
Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.
Incolumi Rhodos & Mitylene pulchra faciquod [77

ANNOTATIONES.

fluvius Romam interluens. Tiberino Albæ rege ſubmerſo novam eſt appellationem ſortitus. Lib. 1. Od. 2. Ovid. Faſt. 2.

Albula, quem Tiberim merſus Tiberinus inundis
Reddidit.

2. *Attalicis ex urbibus una?*] Quædam ex urbibus Aſiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. 1. Od. 1. Lib. 2. Od. 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.*] Adeone pertædet navigationis & peregrinationis, ut in quovis ignobili & deſerto vico malis ſubſiſtere ac reſidere, quàm mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum.] Oppidum Aſiæ minoris, ad oram ſinûs Ionici: ubi quotannis Scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non deſunt qui vicum eſſe in Italia maritimum dicant.

7. *Scis, Lebedus, &c.*] Reſponſio eſt Bullatii *odium* ſuum *maris & viarum* exhibens. Hæc tamen cæteraque omnia ipſi Horatio tribui poſſunt.

Gabiis, Fidenis.] Duo hæc oppida Latii in Sabinis poſita.

10 *Neptunum procul, &c.*] Deum maris, Meton. pro ipſo mari. Lucret. Lib. 2.

Suave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius ſpectare laborem.

11. *Sed neque qui Capua, &c.*] Vel ſe ipſe Poëta corrigit: vel Bullatium refellit ſimilitudine conglobatâ. Quaſi viator in cauponâ ſemper diverſari velit, qui lutum itinere collectum illic abſterſerit, madidaſque imbre veſtes exſiccaverit; atque imbrium lutique odio viam ac patriam nolit repetere.

Capua.] De hac urbe Campaniæ præcipuâ, Epod. 16. & Lib. 1. Sat. 5.

Romam petit.] Longo itinere.

13. *Furnos & balnea laudat.*] Calida ne loca.

15. *Auſter.*] Ventus meridionalis pluvios modum & procelloſus, Lib. 2. Od. 14.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut quam rediturus in patriam, ſatius ducens in ne tranſmarinâ vitam finire, quam navigatio incommoda & pericula iterum experiri.

Ægæum mare.] Lib. 2. Od. 16.

17. *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir ſapiens beatam vitam non magis expetit Rhodum a ve urbes florentiſſimas, quam penulam a &c. Vel ſenſus eſt: Quamvis jactatus ſis A & tempeſtatibus, attamen ſalvus evaſiſti: te morari debet incolumem Rhodus, &c. Romam redi quamprimum, dum vales; ubi pud nos jactes & extollas Rhodi pulchritud ac Mitylenæ, Samum etiam & Chium, &c.

17. *Rhodos Mitylene.*] Inſulæ rebus om felices. Vide lib. 1. Od. 7.

18. *Penula ſolſtitio.*] Pallium denſum versùs imbres & frigus, fervente æſtu, menſe in ſolſtitio æſtivo, cùm ſol ultrà progreditur. Macrob. Somn. Scip. lib. 2. c. *Conſtat ſolem neque ſurſum ultrà Cancrum, que ultrà Capricornum deorſum meare; ſed ad Tropicorum confinia pervenerit, mox re unde & ſolſtitia vocantur. Et quia æſtivus picus temperatâ noſtrâ terminus eſt, ideo cum ipſum finem venerit, facit nobis æſtivos calo vicino urens ſenſu majore ſubjecta.*

Campeſtre.] Subligaculum aliqui interp tur: alii tenuiorem veſtem, quâ induti ſeſe in campo Martio exercebant.

Pe

nula ſolſtitio, campeſtre nivalibus auris,
r brumam Tiberis Sextili menſe caminus.
m licet, & vultum ſervat fortuna benignum,
mæ laudetur Samos & Chios, & Rhodos abſens.
quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
ata ſume manu, nec dulcia differ in annum;
quocunque loco fueris, vixiſſe libenter
dicas. Nam ſi ratio & prudentia curas
n locus effuſi latè maris arbiter, aufert; [779]
lum non animum mutant qui trans mare currunt.
enua nos exercet inertia, navibus atque
adrigis petimus bene vivere, quod petis hîc eſt,
Ulubris; animus ſi te non deficit æquus.

in ſolſtitio æſtivo, campeſtre tempeſtate nivali, Tyberis hyeme, focus menſe Auguſto. Dum potes, & ſors propitiam exhibet faciem, Romæ landa Samum & Chium, & Rhodum procul poſitas. Quodlibet verò tempus felix tibi Deus conceſſerit, gratâ manu accipe: nec in annum differ lætitiam; ut quavis in regione degas, te ſponte ibi commorari declares. Enimverò ſi ratio & ſapientia, non autem ſitus arcens mare exundans, abigit ſolicitudines; qui ultra mare navigant cœlum quidem mutant, non animum. Gravis nos tenet ſocordia. Navibus & equis vitam beatam quærimus. Atqui hic eſt quod quæris, eſt Ulubris; modo tibi pacata mens adfuerit.

ANNOTATIONES.

Per brumam Tyberis.] Quaſi verò quiſ- hyeme cupiat flumen ſubire, ſeque in eo e, aut natare.

tili menſe.] Ardente cœlo & Caniculâ. ſuprà, Epiſt. 7.

minus.] Vox Græca eſt fornacem ſignificans τῦ καύματος, à *calore*. Iſidor.

Romæ laudetur Samos, &c.] Hæc Bullatius: e ſim modo; laudabo ſponte Samum, Rho- &c. At ad eas urbes & inſulas navigare hi contingat in poſterum. Vel hæc pariter e ſequuntur intellige ab Horatio dicta, admodum explicavi paulò ante.

Tu quamcunque Deus, &c.] Reponit Ho- imo quacunque horâ & quocunque loco ac beatus eſſe potes, ſi ratio & prudentia tibi ſint. Vel, interim dum ad nos redeas ſelicibus fruere, ubique lætus eſto: & animo quævis accipe.

Nec dulcia differ.] Lib. 3. Od. 8.

a præſentis cape lætus horæ.

26. *Locus effuſi latè maris arbiter.*] Urbs quævis ad mare pulcherrima & potentiſſima portu commoda, navigatione celebris, egregiè munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris affilientes frangit ac domat.

27. *Cœlum non animum mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.*] Oxymoron.

Navibus atque Quadrigis.] Gall. *Par mer & par terre*: Item, *A pied & à cheval.*

29. *Quod petis hic eſt.*] Ne longè quæras quod in promptu eſt. Si ſapis, ubicunque ſis, felicitatem præſto habes, vel in quovis angulo & oppidulo maxime obſcuro & ignobili; v. g. Ulubris, in Italiâ; vel Lebedi in Asiâ.

30. *Ulubris.*] Ulubræ oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, deſertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quod Auguſtus Cæſar in eo ſit educatus.

Animus ſi te non deficit æquus.] Plaut. Aulul. *Pol, ſi eſt animus æquus tibi, ſatis habes, qui bene vitam colas.*

EPISTOLA XII. Ad *ICCIUM.*

Tantum dives quiſque, quantum rebus utitur.

uctibus Agrippæ Siculis; quos colligis,
Icci, [780]

O Icci, ſi verè potiaris proventibus Agrippæ, quos in Siciliâ percipis, majores

ANNOTATIONES.

uctibus Agrippæ.] Ad Iccium hunc eſt lib. 1. ubi ſicut & hîc ejus cupiditas ne ſine multo ſatyrico ſale.

Agrippæ.] Is Auguſti gener, de quo l. 1. Od. 6.

Siculis.] Sicilia inſula Italiæ adjacens, & ab eâ anguſto ſatis freto diviſa; triangularis formæ

Si

tibi opes dare nequit Jupiter, desine conqueri. Nec enim est inops, qui rerum habet usum. Si venter, si latus ac pedes commodè sunt, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si fortè inter edulia possessa sobrius vesceris oleribus & leguminibus, ita porrò victitabis, ut sors te statim aureo flumine locupletet: seu quoniam pecunia negnit indolem mutare; sive quod omnia infra solam virtutem ponis. Non est quod *demiremur si Democriti agros & sata depascatur grex* alienus, *dum mens agilis* velut *extra corpus peregrinatur: quandoquidem tu in tantâ*

Si rectè frueris; non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi, tolle querelas.
Pauper enim non est cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusq; tuis; nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si forte in medio positorum abstemius herbis
Vivis & urticâ; sic vives protinus, ut te
Confestim liquidus fortunæ rivus inauret: [781
Vel quia naturam mutare pecunia nescit, 1
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos
Cultaque, dum peregrè est animus sine corpor
velox:
Cùm tu inter scabiem tantam & contagia lucri,

ANNOTATIONES.

est: habet in circuitu plus quam sexcenta passuum milia; omnium maris Mediterranei amplissima censetur; frumenti adeo ferax, ut horreum populi Romani diceretur. Cic. Ver. 4. *Sapiens ille M. Catopenariam cellam Reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

Quos colligis.] Velut procurator aut coactor ab Agrippa constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verum quod ait Poeta, *frueris*, indicat magis usum fructum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis quæ Agrippæ erant.

5. *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum & cubile, si equus, vel potiùs calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quin imo paulo post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8. *Urtica.*] Plin. lib. 21. cap. 15. *Urtica incipiens nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos.* Vide & Dioscorid. lib. 4. cap. 94. Nihil ad rem *Urtica* piscículus carnis tenerrimæ, coctu facilis in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. 3.

9. *Rivus inauret.*] Allusio est ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cùm stolidè optasset in aurum converti quicquid contrectasset, jamque cibis pariter immutatis fama periret; tandem Bacchi, vel Apollinis, consilio se abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretiosas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium scribit: *Malle te puto à Cæsare consuli, quam inaurari.*

10. *Vel quia naturam, &c.*] Liberalior non fit avarus, etsi opibus affluat; nec abundante pecunia cupiditas imminuitur.

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satyri vellicat ejus parsimoniam: quasi oleribus v catur, præ amore virtutis, & contemptu dap exquisitarum: cùm sordidâ parcitate & avari potiùs ducatur.

12. *Miramur si Democriti, &c.*] Adeo rari non debemus, quod Democritus ita negle rit patrimoniam, unis rebus Philosophicis int tus, ut etiam agros & fruges suas permittere vicinorum pecoribus devorari. Tu certe, Ic mirabilior es, qui quidem augendis opibus sed vacas, simul & studio rerum maxime sublimi Irriso salsissima.

Democriti.] Abderites iste Philosophus atomis constare omnia statuebat; Natura Moralia, Mathematica, omnesque disciplina berales callebat. Vixit cum Socrate, circa lympiadem 80. consenuit verò ad annum at 109. Plinius eum vocat, *Sagacissimum ac vit tilissimum*. Cicero passim laudat. 1. de N D. n. 121. *Democritus vir magnus in pri cujus fontibus hortulos suos Epicurus irriga N. 69.* ait, *Esse corpuscula quædam lævia, aspera; rotunda alia, partim angulata: cur quædam & velut adunca: & ex his effectum cœlum atque terras, nulla cogente natura, sed cursu quodam fortuito.* 4. Acad. Qu. 56. E *dividuis omnia gigni affirmat*; & n. 121. *Ass & levibus, hamatis uncinatisque corporibus creta hæc esse, &c.*

13. *Dum peregrè est animus.*] Dum extra corpus veluti peregrinata naturæ ar scrutatur: adeoque non advertit quæ circ gerantur. Cic. pro Milone. *An vero tu ignoras? tu hospes in hac urbe versaris? tu regrinantur aures?*

14. *Scabiem.*] Avaritiam instar scabiei a rescentem, serpentem, mordentem.

Nil parvum ſapias; & adhuc ſublimia cures:
Quæ mare compeſcant cauſæ; quid temperet annum:
Stellæ ſponte ſua, juſſæne vagentur & errent: [782]
Quid premat obſcurum Lunæ; quid proferat orbem;
Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors;
Empedocles, an Stertinii deliret acumen?
Verum ſeu piſces, ſeu porrum & cæpe trucidas,
Utere Pompeio Groſpho; & ſi quid petet ultro
Defer, nil Groſphus niſi verum orabit & æquum, [783]
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores quo ſit Romana loco, res,

prurigine & lue quæſtûs, nihil abjectum cogites, atque excelſa mediteris: putà, *quæ cauſæ cohibeant mare: quid tempora componat: an ſidera per ſe, an imperata errent ac diſcurrant: quid Lunam faciat abſque lumine, quid lumen* ejus *producat: quid valeat efficiatque diſſentiens rerum conſenſio: utrum Empedocles, an Stertinii ſubtilitas aberret. At ſive piſces, ſive porrum aut cæpe occidis, familiariter adhibe Pompeium Groſphum: ac ſi aliquid rogarit, ſponte dona. Nihil Groſphus petet niſi rectum & Ne autem neſcias quo ſtatu ſit*

juſtum. Vilis eſt amicorum proventus, quando bonis quidpiam deeſt. Reſpublica,

ANNOTATIONES.

16. *Quæ mare compeſcant cauſæ.*] Ne terram obruat, cum eâ ſit altius. Propert. lib. 3. Eleg. 4.

Curve ſuos fines altum non exeat æquor?

Quid temperet annum.] Quid varias temporum faciat commutationes ac vices, quatuor anni tempeſtates, ver, æſtatem, autumnum, hyemem.

17. *Stellæ ſponte ſuâ juſſæne vagentur, &c.*] An motu proprio, an juſſu & impulſu externo. Virgil. Æn. 9. v. 21. *Palantes cœlo ſtellas* dicit. Plin. lib. 2. de his multa, cap. 6. *Septem ſidera ab inceſſu vocamus errantia,* inquit, *cum erent nulla minus illis, &c.*

18. *Quid premat obſcurum Lunæ, &c.*] Quid Lunam creſcere ac decreſcere menſibus ſingulis efficiat? Plin. mox. cit. lib. cap. 9. *Omnium admirationem vincit Lunæ ſidus terris familiariſſimum. Multiformi hac ambage torſit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maxime ſidus indignantium: creſcens ſemper aut ſeneſcens: & modo curvata in cornua, modò æqua portione diviſa, modo ſinuata:*

. . . . . *Immenſa orbe pleno ac repente nulla: aliàs pernox, aliàs ſera, &c.*

19. *Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors.*] Quomodo elementa quatuor inter ſe pugnantia concinnam tamen mundi compagem reſque omnes conſtituant, perinde ac ſi virtutes non contrarias haberent. Lactant lib. 2. cap. 10. *Diſcordi concordiâ mundum conſtare* dicit. Ovid. Metamorph. 1. cap. 8.

Quippe ubi temperiem ſumpſere humorque calorque,
Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque ſit ignis aquæ pugnax; vapor humidus omnes
Res creat: & diſcors concordia fœtibus apta eſt.

20. *Empedocles, an Stertinii deliret acumen.*] Empedocles ſanè haud cum Stertinio comparandus, præterquàm quod (ut eſt in Epiſt. ad Piſones, v. 464.)

. . . . . *Deus immortalis haberi*
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit.

Quâ certè unâ veſaniâ æquavit aut ſuperavit ſtultitiam multiplicem Stertinii abundè ventilatam. l. 2. Sat. 3. Præterea verò id habent ſimile, quod ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum verſibus Latinis deſcripſit, ita Empedocles Pythagoræa acuto magis quàm utile carmine complexus eſt: ac ſic nimirum uterque Philoſophiam obſcuriorem reddidit; fatuoque ſe labore pariter maceravit. De Empedocle iterùm dicemus ad locum mox cit. Epiſt. ad Piſones.

21. *Seu piſces, ſeu porrum, &c.*] Seu laute, ſeu frugaliter victitas. Vel, ſeu Pythagoreus es ſobriuſque, & ab omni animalium carne abſtines, leguminibus autem veſci amas: ſeu more Epicureorum piſces ac dapes exquiſitas ſectaris. In deliciis piſces habitos patet ex dictis, lib. 2. Sat 4.

22. *Utere Pompeio Groſpho.*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Groſphum, Equitem Rom. e Siciliâ oriundum. Hunc Horatii fuiſſe amicum, tum ex hoc loco innoteſcit, cum ex Ode 16. lib. 2.

24. *Vilis amicorum eſt annona, &c.*] Parvo conſtant amici, cùm boni viri non omnino ſunt divites, hos enim vili pretio comparabis tibique adjunges, videlicet haud ita difficiles, ſed officioſos; haud in petendo importunos, ſed verecundos. At contra opulentos, quippe ut plurimum arrogantes ac ſuperbos; demereri ibique conciliare non ita facile eſt. Paſſeratius legit: *Bonis ubi quid deeſt:* Senſu non valde abſimili, Plaut. Trinumm. *Cariſſimam probo-*

Cantaber

Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone ſubacti ſunt. Phraates ſupplex ſubdidit ſe legibus ac poteſtati Cæſaris. Abundantia pleno cornu fruges Italiæ profudit.

Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis
Armenius cecidit. Jus imperiumque Phraates
Cæſaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffudit copia cornu.

ANNOTATIONES.

rum eſſe annonam, ait, *improborum verò proventum multò uberrimum.*

26. *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innuitur ſcripta hæc Epiſtola Auguſto ſextùm conſule, anno imperii ejus decimo ſexto, qui fuit inſignitus triplici ejus victoriâ, Cantabrica, Armenicâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros à L. Æmilio jam ante debilitatos victoſque, at rurſum bellum moventes Agrippa ſubegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani reſtituit: Parthi demum hiſpercuſſi amicitiam Auguſti petiverunt: Phraatesq; regnum ſuum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 8. lib. 4. Od. 14.

Agrippæ.] Vide citat. mox lib. 2. Od. 6.

Claudî virtute Neronis Armenius cecidit.] Sueton. Tiber. cap. 9. *Stipendia primâ expeditione Cantabricâ Tribunus militum fecit. Deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit. Recepit & ſigna, quæ M. Craſſo ademerant Parthi.* De Claud. Nerone ſupra Epiſt. 3. & 9. De Armenia lib. 2. Od. 9.

27. *Phraates.*] Perſarum rex & Parthorum. Vide lib. 2. Od. 2.

28. *Genibus minor.*] Supplicans apud Auguſtum Cæſarem. Plin. 11. cap. 25. ita ſcribit: *Hominis genibus quædam ineſt religio, obſervatione gentium. Hæc ſupplices attingunt, ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant, fortaſſe quia ineſt iis vitalitas.* Virgil. Æn. 3. v. 607.

. . . *Genua amplexus genibuſque volutans*
Hærebat.

Quem in locum Servius, *Genua*, inquit, *misericordiæ conſecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans eſt frugum annona & proventus in totâ Italiâ.

29. *Pleno copia cornu.*] Vide lib. 1. Od. 17.

EPISTOLA XIII. Ad *VINNIUM ASELLAM.*

Docet quâ ratione libros Auguſto decenter offerat.

Quemadmodum non ſemel nec paucis admonui te diſcedentem, ô Vinni; offeres Cæſari libros meos ſigillo clauſos, ſi quidem bene

UT proficiſcentem docui te ſæpe, diuque, [784
Auguſto reddes ſignata volumina, Vinni;
Si validus, ſi lætus erit, ſi denique poſcet:

ANNOTATIONES.

1. *Ut proficiſcentem.*] Scripto iterat Horatius mandata verbo ante commiſſa Vinnio ſuo vel miniſtro vel familiari. Ruri tum fuiſſe illum intelligimus.

Sæpe, diuque.] Nempe, ut ad Brutum lib. 2. Epiſt. 16. ſcribit Cicero, *Permagni intereſt, quo tempore Epiſtola reddatur. Nam quemadmodum qui ad nos intempeſtive adeunt, moleſti ſæpe ſunt; ſic epiſtolæ offendunt non loco redditæ.*

2. *Signata volumina.*] Æquum eſt enim ut primo rei miſſæ aſpectu fruatur ille, ad quem mittitur, præſertim ſi vir ſit primarius. Quod ſi quis præriperet, aut per incuriam improbitatemve librarii vel tabellarii interciperet, munus vile & peſſum ire cenſendum.

Volumina.] Gall. *Un Rouleau de Papier.* An *A Roll of Paper or Parchment.*

Vinni.] Is C. Vinnius Fronto dicitur v. Comment.

3. *Si validus, ſi lætus erit.*] Cicer. mox c. *Præcepi ei, quem ad te miſi, ut tempus obſervaret epiſtolæ tibi reddendæ . . . . utrum ea ſolicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni moleſtiâ vacuus eſſes.* Noſter lib. 2. Sat. 1. v. 1. . . . *Niſi dextro tempore, Flacci*

Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem.

Si denique poſcet.] Hinc apparet expetita Auguſto fuiſſe ea carmina, quæ Horatius Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ſiſtat ſe decenter coram Principe, expectetq

N

Ne ſtudio noſtri pecces; odiumque libellis
Sedulus importes, operâ vehemente miniſter.
Si te fortè meæ gravis uret ſarcina chartæ;
Abjicito potiùs, quam quo perferre juberis, [785]
Clitellas ferus impingas, Aſinæque paternum
Cognomen vertas in riſum, & fabula fias.
Viribus utèris per clivos, flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimul ac perveneris illuc,
Sic poſitum ſervabis onus: ne fortè ſub alâ
Faſciculum portes librorum, ut ruſticus agnum;
Ut vinoſa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ:
Ut cum pileolo ſoleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te ſudaviſſe ferendo
Carmina, quæ poſſunt oculos aureſque morari
Cæſaris, oratus multâ prece, nitere porrò. [786]
Vade, vale: cave ne titubes, mandataq; frangas.

valeat, ſi bilari ſit animo: tandem ſi petat. Cave ne erres per nimium erga nos affectum; atque invidiam ſcriptis noſtris conſles nimiâ ſedulitate & officioſiore ſtudio. Quod ſi librorum meorum onus tibi moleſtiam faceſſat; projice magis, quam ruſticè protrudas ſarcinam illuc, quo deportare imperavi: ſicque patris tui Aſinæ cognomen traducas in ludibrium, & fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cum autem eò deveneris feliciter, quò tendis, hunc in modum faſciculum pones: ne ſub brachio codices meos deferas, ut agreſtis agnum, ut bibax Pyrrhia ſphærulas lanæ furto ablatæ, ut plebeius conviva ſoleas ac pileum. Præterea *ne obvio cuique effutias, te magno labore portaſſe carmina oculos & aures Auguſti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus perge ultrà. Ito, vale: ne vacilles aut præceptorum* quidquam *prætermittas.*

ANNOTATIONES.

ulùm dum ſuo nomine ſalutatus Cæſar ultrò erat, num ab eo ſint delata, quæ popoſcerat.

4. *Ne ſtudio noſtri pecces,* &c.] Quiſquis vel non portunè, vel inepte rem molitur, peccat. Pindarus egregiè ὁ δὲ καιρὸς πάντος ἔχει κορυφάν: *opportunitas omnis rei ſummam, caput, perfectionem continet.* Pyth. Od. 9.

6. *Si te fortè gravis,* &c.] Nihil age omninò, potiùs quàm temerè & inconſideratè quidquam agas coram auguſtiſſimo Imperatore. Cave ne ſublatum munus parùm decorè tradas; aut ſtoicè feſtinando, aut præpropere mandatis perfectum eſſe cupiendo.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Aſinæ cognomen, ut & in ſequentibus.

Ferus.] Præceps, inurbanus, ſtupidus.

Impingas.] Solent aſini grave moleſtumque onus excutere, & in terram impingere.

Aſinaque paternum, &c.] Pater Vinnii *Aſina,* hinc *Aſella* cognomen habebat.

10. *Viribus utèris per clivos.*] Viriliter ac ſtrenuè contendes ſuperabiſque arduos loca urbis ſeptem collibus inædificatæ, ut ad ædes Auguſti perveniens in monte Palatino conſtitutas.

Lamas.] Fluvii foſſas, vel majores lacunas quam pluviam continentes, ἀπὸ τῦ λαμῦ, quæ vorago viarum eſt, ſeu foſſæ fluviorum. Hinc quoque dictæ ſunt lamiæ puerorum voratrices. Hæc vet. Interp. Alii tamen aliter, de quibus Ennius,

Silvarum ſaltus, latebras, lamaſque lutoſas.

11. *Victor propoſiti ſimul ac,* &c.] Cum propoſitum finem adeptus eris, ac perveneris ad Auguſti palatium.

12. *Sic poſitum ſervabis onus,* &c.] Decentè aptoque geſtu libros defer in manibus, non autem ſub brachio.

Pyrrhia.] Nomen eſt ancillæ, in fabula quadam Titinii: quæ furata lanæ glomos ita geſtavit, ut deprehenſa ſit. Ita vet. Schol.

15. *Ut cum pileolo ſoleas.*] Ut vicinus ex eadem tribu ad cœnam invitatus pileolum ac ſoleas portat, indeque reportat, nempe tenens ſub axillâ. Ex iſto loco patet, pileolum habuiſſe veteres conviviis proprium ac peculiarem: qualem etiamnum plerique noſtrates interdum aſſumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviorem, commodiorem. *Angl.* A Funling-Cap. De *ſoleis* dixi ad Sat. 8. lib. 2.

18. *Oratus multâ prece, nitere porrò.*] A me toties rogatus, ô Vinni, diligenter ac ſedulò exequere & perfice quod præcepi. Alii ſic: Etſi forrè curioſus quiſpiam oret te pecunſteturque, quid rei ſit propter quam veneris; ne immorare, ne obſequere, imo abi quamprimùm.

19. *Cave ne titubes,* &c.] Conſtanter age: quæcunque verò docui te ſæpe verbo, & nunc ſcripto hoc, accuratè obſerva.

EPISTOLA XIV. Ad *VILLICUM SUUM.*

Illum reprehendit, quod habitationem urbis desideret.

O Procurator nemorum & prædii me mihi restituentis, quod tu spernis quinq; licet familiis habitatum, & probos quinq; senes. Bariam mittere consuetum; contendamus utrum ego diligentius ex animo meo vepres evellam, an tu ex agro; atque utrum plus valeat Horatius, an ejus prædium. Me Romæ detinet caritas & amor Lamiæ fratrem desideran'is, & sic eum morte præreptum dolentis, ut nihil solatii admittat; attamen eò me impellit mens & animus, & exoptat frangere repagula spatiari impedientia.

VIllice silvarum, & mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres;
Certemus, spinas animone ego fortius, an tu [787]
Evellas agro: & melior sit Horatius, an res
Me quamvis Lamiæ pietas & cura moratur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter: tamen istuc mens animusque
Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu ducis in urbe beatum.
Cui placet alterius, sua nimirùm est odio sors.

Ego felicem appello degentem ruri; tu contrà in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit.

ANNOTATIONES.

1. *Villice silvarum*, &c.] Hujus Epistolæ argumentum convenit cum septima & decima, at versè tractatur.

Villice.] Villæ custos, aliisque servis sibi substitutis agrorum colendorum opus dispensans. Varro lib. 1. de Re Rust. cap. 11. *Villicus agri colendi causâ constitutus; appellatusque à villâ, quòd ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur cùm veneunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit Poëta: at mihi me reddit ruris solitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipso frui videor, ac meus esse, nam Romæ sum Mæcenatis & amicorum. Vide suprà Epist. 7.

Agelli.] Is situs erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in viâ Valeriâ. Posteà Epist. 16.

2. *Habitatum quinque focis.*] Amplum satis & sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servilium nempe.

3. *Quinque bonos solitum*, &c.] Bonos homines ætatis provectæ, quinque familiarum capita; servos frugi, qui Bariam mittebantur ad nundinas; venalesque fructus eò convehebant. Varro ante cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solitos ad lites in Bariâ dirimendas: imò & Senatores Romam interdum accitos. Verùm auscultandus magis Theod. Marcilius sic scribens in hunc Horatii locum: *Non injucunda stultitia est narrantium hic de quinque Senatoribus, & quasi Patribus conscriptis, qui ex Horatii agello Bariam venientes de summa Sabinorum Rep. deliberent.*

Bariam.] Al. *Variam*, oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4. *Certemus spinas*, &c.] Videamus an tu diligentiùs agrum colas, an ego animum, utrum ego studiosiùs curas mentem pungentes resecem, quàm tu vepres herbasque inutiles noxiasque ex agro avellas.

5. *Melior sit Horatius, an res.*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere studeo: res verò deterior, quia parùm curas & colis, ô villice, quam fastidis.

6. *Me quamvis Lamiæ*, &c.] Quanquam ego Romæ detineor, & validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor; mens mea tamen quærit evadere, perpetuoq; tendit rus & in villam.

Lamiæ pietas.] Vide lib. 3. Od. 17.

8. *Istuc.*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperàm cupis.

9. *Amat spatiis obstantia*, &c.] Hinc sæpiùs impedimenta quælibet excutio, frango, transilio, ut libertate, otio, meque ipso fruar apud villam meam; ac spatier tantillùm, animumque reficiam urbani tumultûs pertæsum.

Claustra.] Metaph. à circo, in quo certis claustris detinebantur equi, donec licuerat signo dato apertoque stadio decurrere.

Stultus

Stultus uterq; locum immeritum cauſatur iniquè.
In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquam.
Tu mediaſtinus tacita prece rure petebas: [788]
Nunc urbem, & ludos, & balnea villicus optas.
Me conſtare mihi ſcis; & diſcedere triſtem,
Quandocunque trahunt inviſa negotia Romam.
Non eadem miramur: eo diſconvenit inter
Meque & te, nam quæ deſerta & inhoſpita teſqua
Credis, amœna vocat mecum qui ſentit; & odit
Quæ tu pulcra vocas: fornix tibi & uncta popina
Incutiunt urbis deſiderium, video; & quod
Angulus iſte feret piper & thus ocyus uvâ:
Nec vicina ſubeſt, vinum præbere taberna
Quæ poſſit tibi: nec meretrix tibicina, cujus
Ad ſtrepitum ſalias terræ gravis, & tamen urges
Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovemque
Disjunctum curas, & ſtrictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, ſi decidit imber
Multa mole docendus aprico parcere prato. [789]
Nunc age, quid noſtrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli;
Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci,

Fatuus uterq; improbè criminatur locum innoxium. Imò *accuſandus eſt animus, qui ſe nunquam deſerit. Tu vile mancipium ſecretis votis rus exoptabas: jam* verò *procurans villam expetiscivitatem & ſpectacula, & balnea. Me conſtantem eſſe noſti, ac mœſtum abire, quoties moleſta negotia Romam revocant. Haud iiſdem* rebus *delectamur: hinc ego tuque diſſentimus. Etenim quæ deſerta, aſpera & inhabitabilia* loca *vocas, ea grata putat quiſquis mecum ſentit; & averſatur quæ tu jucunda exiſtimas. Tibi ganea & lautæ popinæ injiciunt cupiditatem urbis, ſcio; & quod hic agellus producet thus & piper citius* quàm *uvas: nec prope adeſt taberna, quæ vinum tibi ſuppeditet; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum ſaltes terram graviter* pulſans: *ac nihilominus exerces agros dudum incultos; & curas bovem otioſum, ſaturaſq; ſuliis decuſſis. Porrò deſidis laborem auget rivus, ſi pluvia decidat, conſtipato aggere probibendus ne expoſitum devaſtet pratum. Diſce modo quid conſextire nos impediat.* Me *quem* olim *ſubtiles veſtes & crines uncti delectavere, quem noſti abſque muneribus fuiſſe dilectum Cynaræ avaræ,*

ANNOTATIONES.

12. *Locum immeritum cauſatur iniquè.*] Nec enim locus animi eſt cauſa inquieti: ſed ipſe animus parùm ſanus haud quieſcit ubi maximè quietus eſſe deberet.

13. *Qui ſe non effugit.*] Adeoque ſecum defert ſemper fomitem perturbationum, quocunque migret, & quamvis loca mutet. Vide lib. 2. Od. 16. v. 20.

14. *Mediaſtinus.*] Servus in *medio ſtans* ad viliſſima quæque miniſteria paratus. Quod mox dicitur *optare balnea*, favet iis qui *mediaſtinum* appellari volunt, quòd *mediis* in balneis, ſeu in *medio* lavantium *ſtet* ad quæque ſervitia promptus, quanquam illud *ſtinus* mera videtur eſſe productio vocis, ut in *clandeſtinus*.

19. *Teſqua.*] Loca ſemota, edita, aſpera, agreſtia, inculta, ſuo ſitu ac ſilentio horrorem ſacrum incutientia; hincque peragendis myſteriis vel captandis auguriis apta & conſecrata. Proinde quidam ſcribunt *teſca*, quaſi *tueſca*, à tuendis ſacris. Varro 6. de Ling. Lat. Feſt. loca ſenſam umbram facientia eſſe *teſqua* ait Scalig.

23. *Angulus iſte.*] Exiguus iſte meus ager Sabinus.

Feret piper, &c.] Adunaton.

25. *Meretrix tibicina.*] Ut plurimùm tibicinas fuiſſe meretrices alibi notavimus.

26. *Terræ gravis.*] Saltatione ſeu tripudiatione rudi, agreſti, ruſticâ, inconcinnâ. Vide lib. 3. Od. 18.

Et tamen urges.] Ironicè, negligebat enim villicus iſte faſtidioſus hæc quæ hîc enumerantur ſanè ad villæ procurationem facienda.

28. *Disjunctum.*] Jugo ſolutum, ab altero bove compare ſuo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus*, &c.] Longè profectò major eſt opera laborque in moliendo novo aggere per torrentem aquam deſtructo, quàm fuiſſet in vetere muniendo ac conſtipando. Quod ſi facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus eluvione ſuâ & exundatione proximum pratum devaſtabit.

32. *Tenues togæ*, &c.] Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.*] De eâ lib. 3. Od. 13. & lib. 4. Od. 1.

Rapaci.] Quaſi vorago eſt meretrix, ut dictum eſt in Sat. 2. lib. 1.

& à meridie Falernum potasse; delectat modò frugalis cœna, & somnus in gramine juxta rivum. Neque verò jam pudet nugatum fuisse, sed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec secretis inimicitiis & dicteriis depravat. Vicini autem approbant versantem glebas & lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis, bis adjungi vehementer exoptas. Atqui versutus calo tibi invidet usum lignorum & pecudum & hortuli. Sic bos iners ephippia, equus aratrum desiderat. Ego verò edicam, ut quisque ultrò colat artem quam novit.

Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni;
Cœna brevis juvat, & prope rivum somnus in herbâ:
Nec lusisse pudet; sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsuque venenat.
Rident vicini glebas & saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis,
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum
Lignorũ, & pecoris tibi calo argutus & horti. [790]
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam scit uterq; libens, censebo, exerceat artem.

ANNOTATIONES.

34. *Quem bibulum*, &c.] Quem optimi vini appetentem scis intemperanter compotasse à meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contrà sobrii non ante horam tertiam, aut etiam seriùs cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.*] Finis enim aliquando ponendus insaniæ juvenili. Juvenal. Sat. 8. v. 165.

. . . *breve sit quod turpiter audes.*

37. *Non istic obliquo.*] Rure in Sabinis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imò vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40. *Cum servis urbana*, &c.] Tu abundanti victu dudum potitus, quasi magister in villâ meâ aliis servis imperans, honestiæ hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibique tenuiter victitare è dimenso in quamque diem cibo, qualis in urbe servis attribui solet. Vide J. Lipsi. Elect. lib. 2. cap. 15. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 31. & lib. 25. cap. 17. & seq.

41. *Invidit usum Lignorum*, &c.] Tu servis urbanis ascribi & annumerari gestis. Contra urbanus *calo*, qui foras it lignatum, &c. *tibi invidet usum* & facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeoque alienam quisque conditionem diliget, suam odit: quia suæ persentit incommoda; non autem aliena.

42. *Calo.*] Græci lignum κάλον dicunt: hinc servus lignis quærendis & subministrandis deputatus, dictus *calo*, quasi *lignarius* seu lignator, quo præcipuè vocabulo intelligi solet militum servus, iis præbens & portans ligna seu ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcel. Latinam verò affignat originem Servius, in Æneid. 7. ita scribens: *Calas dicebant majores nostri fustes, quos portabant sequentes dominos ad bellum unde & calones dicti.* Lucil. *Scinde puer calam ut caleas*; id est, serve, frange fustem, seu lignum, fac focum, accende ignem.

43. *Optat ephippia bos.*] Proverb. in eos qui sui muneris officia & onus impatienter ferunt aliena verò temerè appetunt.

Ephippia.] Ἐφίππιον, stratum sive sella equi apud Xenophontem.

44. *Quam scit uterque*, &c.] Quæ cùm ita sint, & cum suo quemque muneri incumbere expediat, villicus rus colat: calo maneat urbe, &c. Cic. Tusc. 1. n. 41. *Bene Græcum proverbio dicitur*;

Quam quisque norit artem, in hâc se exerceat.

EPISTOLA XV. Ad *NUMONIUM VALAM.*

Percunctatur de Veliâ & Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

QUÆ ſit hyems Veliæ, quod cœlum, Vala, Salerni, [791]
Quorum hominum regio, & qualis via (nam mihi Bajas
Muſa ſupervacuas Antonius, & tamen illis
Me facit inviſum, gelidâ cum perluor undâ
Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui, 5
Dictaque ceſſantem nervis elidere morbum [792]
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput & ſtomachum ſupponere fontibus audent

O Vala, tuum eſt nobis perſcribere, noſtrum verò tibi credere perſcribenti; *qualis ſit hyems apud Veliam, qualis aër apud Salernum: quales homines utrinſque regionis; & quæ via (Etenim Antonius Muſa Bajas haud mihi utiles* eſſe dicit; *me verò illis efficit odioſum, quando frigidâ aquâ perfundor rigente frigore. Certè deſeri myrteta, & poſthaberi aquas ſulfuratas exiſtimatas ſanare morbum nervos prepedientem, dolet oppidum invidens agrotis, qui non verentur caput & pectus ſubjicere aquis*

ANNOTATIONES.

1. *Quæ ſit hyems, &c.*] Conſilio medici profecturus Veliam & Salernum Horatius, lippitudinis curandæ cauſa; ſignificat quærere ſe pariter ſalubritatem atque delicias.

Veliæ.] Lucaniæ oppidum eſt maritimum, olim *Helia*, Plin. lib. 3. cap. 5. Virg. Æneid. 6.

. . . . . *potuſque require Velinos.*

Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

Quod cœlum.] Interrogat quæ ſit temperies aëris, & quæ hyemis aſperitas illic, ubi hyematurus erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni.] Urbs eſt Lucaniæ, ad Tyrrheni maris littus, dicta à copiâ ſalis: portum ſatis capacem etiamnum oſtendit.

2. *Bajas.*] Vide lib. 2. Od. 18.

3. *Muſa.*] Antonius Muſa medicâ arte clarus, ex quo Auguſtum ancipiti morbo laborantem ſanaverat; ab eo non tantùm ingenti pecuniâ donatus, ſed & ſtatuâ juxta ſignum Æſculapii erectâ: nec non ipſi quamvis liberto, imo & quibuſcunque medendi artem profeſſis conceſſo jure annuli aurei. Dio. lib. 53. Sueton. Octav. cap. 59. & 81.

Supervacuas.] Acrioris pituitæ in oculos defluxu vehementer affectus Poeta noſter ſolebat proficiſci Bajas ad lavacra calida: verùm Ant. Muſa contrariis utendum remediis auctor fuit, juſſitque ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retunderetur. Pari ſcilicet modo Auguſtum calidis fruſtra uſum ille frigidis curaverat. Plin. lib. 29. cap. 1. *Antonius Muſa Auguſtum contrariâ medicinâ gravi periculo exemerat.* Sueton. cit. cap. 81. Octav. *Diſtillationibus jecinore vitiato ad deſperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi neceſſariò ſubiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Muſâ.*

5. *Myrteta.*] Amœna loca myrtis conſita apud Bajas.

6. *Dictaque ceſſantem nervis elidere morbum Sulfura.*] Sulfuratas aquas ibidem ſcaturientes non longè ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, *ceſſare* faciens *nervos*, id eſt, præpediens uſum & motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Bajani indignantur contemni ſuos fontes toto orbe celebres, ſuaſque myrtos relinqui. Plin. lib. 31. cap. 2. *Emicant benignè & paſſim in plurimis terris aquæ alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi unctæ . . . . alibi tepidæ, auxiliæ morborum conferentes . . . . nunquam tamen largius quàm in Bajano ſinu, nec pluribus auxiliandi generibus; aliæ ſulphuris, aliæ aluminis, aliæ ſalis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acidâ ſalsâve miſturâ . . . . nervis proſunt, pedibuſque, &c.*

8. *Qui caput & ſtomachum ſupponere.*] Ex ægris enim alii medicantes illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g. caput, ventriculum, renes, ſtillicidiis aquam ejuſmodi affundentibus ſupponunt unâ horâ per dies aliquot.

Cluſinis, perguntque Gabios & in frigidas regiones. Itaque locum mutare oportet equumq; agere ultra diverſoria cognita. Quopergis? haud Cumas vel Bajas contendo: inquiet iracundus eques frenum ad lævam torquens, *(verumenim auricula eſt in ore frenato equi.) Uter populos majore tritici abundantiâ nutriatur; an pluvias collectas potent, an aquas dulces è fontibus perpetuò manantibus. Etenim ſperno vina iſtius regionis. In villâ* quidem *meâ quodlibet valeo tolerare ac ſuſtinere: at cum deveni ad mare, deſidero* vinum *generoſum ac lene, quod pellat ſolicitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meæ menti conferat, quod verba ſuppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici. Utra regio plures lepores, utra apros alat; utrum mare meliores piſces & echinos habeat: ut illinc domum redire queam obeſus & Phæax.*

Cluſinis, Gabioſque petunt & frigida rura,
Mutandus locus eſt, & diverſoria nota
Præteragendus equus: quo tendis? non mihi Cumas
Eſt iter, aut Bajas; lævâ ſtomachoſus habenâ
Dicet eques, (ſed equi frenato eſt auris in ore)
Major utrum populum frumenti copia paſcat [793]
Collectoſne bibant imbres, puteoſne perennes
Dulcis aquæ, nam vina nihil moror illius oræ.
Rure meo poſſum quidvis perferre patique:
Ad mare cum veni, generoſum & lene requiro;
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet
In venas animumque meum, quod verbo miniſtret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ
Tractus uter plures lepores, uter educet apros:
Utra magis piſces & echinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum poſſim Phæaxque reverti:
Scribere te nobis, tibi nos accredere par eſt.

ANNOTATIONES.

Fontibus Cluſinis, &c.] Aquis frigida ad Cluſium Etruriæ oppidum.

9. *Gabioſque petunt.*] Urbs iſta Latii in viâ Prænestinâ ferè mediâ Romam inter & Præneste. Virgil. Æneid. 7.

. . . . . *quique arva Gabina*
Junonis gelidumque Anienem, & roſcida rivis.

Illic verò ſalubres aquas fuiſſe, teſtatur Strabo lib. 5. *Per hanc planitiem Anio decurrit, & aquæ frigidæ dictæ Albulæ multis è fontibus manant varios ad morbos tum bibentibus ſalutares, tum ſedentibus infuſæ.*

10. *Mutandus locus eſt.*] Jubente medico relinquendæ ſunt Bajanæ deliciæ; pergendumque Veliam aut Salernum; ut lippientibus oculis mederi poſſim. Plin. cit. lib. 31. cap. 2. *Capiti, auribuſque privatim medentur, oculis verò Ciceroniana aqua . . . . . In Ænariâ inſulâ calculoſis. . . . . Idem contingit in Velino lacu potantibus, &c.*

11. *Quo tendis?*] Verba ſunt Horatii ad equum ſuum.

Cumas.] Urbs eſt Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata: Bajis proxima.

12. *Lævâ ſtomach. habenâ.*] Neapolim indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram ſunt Bajæ, avertendo igitur equo flectenda erat ad ſiniſtram habena.

13. *Equi frenato eſt auris in ore.*] Equus non verbis ſed freno docetur, percipitque quo ſit eundum.

14. *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hic & paſſim verſus 25. *Scribere te nobis, . . . par eſt*, ſcilicet, *major utrum populum, &c.* Adverte ergo, Lector, hyperbaton longiſſimum.

Utrum populum.] An Velienſem, an Salerninum.

15. *Collectoſne imbres.*] In ciſternis.

18. *Ad mare cum veni.*] Ad aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 18, &c.

20. *Animumque.*] Vini calor ſpiritus vitales excitat accenditque, hincque animum pariter.

Quod verba miniſtret.] Epiſt. 5.

Fœcundi calices quem non fecere diſertum.

21. *Commendet amicæ.*] Hilarem & facetum præſtando, Apage hinc aliam interpretationem.

22. *Tractus uter.*] Velinus, an Salerninus.

23. *Echinos.*] De his libro 2. Satira 4.

24. *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex iſtis regionibus poſſim redire non ſolùm oculis ſanus, ſed & toto corpore nitidus, pinguis, & bene curatâ cute. Gall. *Gros & gras, dans l'enbonpoint.*

Phæax.] Inſtar Phæacum: de quibus ſuprà Epiſt. 2. v. 29.

25. *Accredere.*] Hâc etiam voce utitur Lucretius lib. 3.

Facilè hoc accredere poſſis.

Mænius

Mænius ut rebus maternis atque paternis
Fortiter abſumptis, urbanus cœpit haberi : [794]
Scurra vagus, non qui certum præſepe teneret :
Impranſus non qui civem dignoſceret hoſte ;
Quælibet in quemvis opprobria fingere ſævus ;
Pernicies, & tempeſtas, barathrumque macelli ;
Quidquid quæſierat, ventri donabat avaro.
Hic ubi nequitiæ fautoribus & timidis nil
Aut paulùm abſtulerat, patinas cœnabat omaſi
Vilis & agnini, tribus urſis quod ſatis eſſet.
Scilicet ut ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos correctus. Mænius idem
Quidquid erat nacto prædæ majoris ubi omne [795]
Verterat in fumum & cinerem; Non hercule miror,
Aiebat, ſi qui comedunt bona, cum ſit obeſo
Nil melius turdo, nil vulvâ pulcrius amplâ.

Quemadmodum Mænius patrimonio devorato facetum ſe exhibuit : parasitus ille vagabundus, cui certa non eſſet culina : qui famelicus civem ab hoſte non diſtingueret ; in quemlibet verò contumelias quaſque dirus confingeret ; damnum, procella, & gurges macelli, quodcunque lucratus erat, ventri avido largiebatur. Porrò iſte cum parum aut nihil obtinuerat à luxuriæ patronis & formidoloſis, cœnabat è lance plena vervecinis extis craſſioribus, quantum ſufficeret tribus urſis. Adeo nimirum ut emendatus aſſereret helluonum ventres ardente lamina eſſe inurendos. Ipſe Mænius cum in fumum & favillam redegiſſet, ſi quid opimum captaverat, dicere erat ſolitus : Haud equidem mirer ſi nonnulli facultates abſumant, quandoquidem nihil jucundius eſt pingui turdo, nihil ſuavius prægrandi vulvâ.

ANNOTATIONES.

26. *Mænius ut, &c.*] Fab. Mænius Pantolabus, gurges & vorax ; de quo jam anteà non ſemel. Lib. 1. Sat. 3. Hic nonnulli dividunt, alteramque Epiſtolam faciunt, ſed perperàm. Deinceps enim explicat Horatius quod ſuprà dixit, v. 17. & ſeq.

27. *Urbanus.*] Lepidus, feſtivus, ut ad menſas divitum facilè admitteretur.

28. *Scurra vagus.*] Modò huc modò illuc cœnam mendicans & captans per facetias.

Præſepe.] Metaph. Eſt enim proprie locus præſeptus in quo pecudes ſtabulantur : & per ſynecd. inter in quo pabulum jumentis apponitur.

29. *Impranſus.*] Theod. Marcilius interpretatur, bene pranſus, ſatur, temulentus.

30. *Qualibet in quemvis, &c.*] Qui fame quaſi furore quodam percitus omnes obvios impetebat, maledico dente carpebat, probris inceſſebat.

31. *Pernicies, & tempeſtas, &c.*] Univerſa macelli edulia abradens, rapiens, vaſtans quaſi tempeſtas; & abſorbens, quaſi voragὁ & Βάραθρον.

33. *Ubi nequitiæ fautoribus, &c.*] Mænius ille cùm nihil fuerat venatus apud divites luxuriam ſuam fovere & alere ſolitos, eique faventes, utpote ſimiliter luxurioſus.

Timidis.] Avaris ſumptum facere timentibus : vel ſcurrilem nequitiam & maledicentiam reformidantibus, qui cibos interdum offerebant, ne dicteriis ejus lancinarentur.

34. *Patinas cœnabat omaſi.*] Vili qualibet eſcâ contentus domi cœnabat. Quid. leg. *tabulas*, ut ſit *tabula* lancis genus planum.

Omaſi.] Craſſior ventriculi pars adipata. Gall. *Des tripes. Des freſſures.* Angl. *A tripe.* Al. caro bubula pinguior.

35. *Agnini.*] *Al. agnina*, ſup. carnis.

Urſis.] Quod animal ingens & vorax.

36. *Scilicet ut ventres, &c.*] Mænius vili cibo expletus domi, *correctus*, & agnoſcens naturam haud egere lautioribus alimentis, luxuriam ipſe ultrò damnans aiebat, luxurioſus eſſe diſperdendos. Vel, *correctus*, eruditus propriâ experientiâ & egeſtate, quam ſibi per luxurioſum victum conflaverat.

37. *Correctus. Mænius idem.*] Quidam leg. *correptus Beſtius, idem quicquid*, &c. hoc ſenſu ; Beſtius avarus à Mænio luxurioſo ſordidæ parcitatis accuſatus & acriter *correptus* ; præ irâ & indignatione dicebat, *Urendos nepotum ventres lamina candente.* Beſtii avaritiam carpit, Perſ. Sat. 6.

Mænius idem Quidquid, &c.] Ille qui domi tenui victu contentus erat, quando lautiores nactus dapes deglutierat, exquiſito ſapore affectus aiebat : haud miror quod opes abſumant aliqui, ut delicatiora comedant obſonia.

40. *Obeſo Nil melius turdo.*] Martial. lib. 13. Epigr. 92. inter aves turdo primam ſaporis gloriam adjudicat. Perſ. Sat. 6. v. 24.

Tennem ſolers turdarum meſſe ſalivam.
Nempe Romæ catillones erant ſubtilis adeò palati, ut guſtu dignoſcerent turdorum ſapores varios, an ſilveſtres, an ex aviario ; an mares, an fœminæ. Vide ſuprà lib. 1. Sat. 5. & lib. 2. Sat. 2.

Talis nempe sum ego, quippe laudo secura & exigua, quando opes desunt, sat constans inter parva. At quando præstantius aliquid & lautius nactus sum, tum ipse vos dico sapere & solos beatos esse, qui habetis opes bonis prædiis stabilitas.

Nimirùm hic ego sum, nam tuta & parvula laudo
Cùm res deficiunt; satis inter vilia fortis.
Verùm, ubi quid melius contingit & unctius, idem
Vos sapere, & solos aio bene vivere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

ANNOTATIONES.

Vulvâ.] Jucundam palato & maximè delicatam primiparæ suis vulvam, testatur Plin. l. 8. c. 51. & lib. 11. cap. 37. Martial. lib. 13. Epigr. 56.

Me materna gravi de sue vulva capit.

42. *Hic ego sum.*] Mænio similis sum: parvo & vili contentus, cùm desunt meliora; quando verò suppetunt lautiora, hæc sanè haud sperno, imo collaudo: & quibus opes atque istæ delicia adsunt beatos censeo & prædico.

45. *Quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.*] Censum habentes fundo certo stabilitum villam proventus certos referentem, *opes fundatas atq; optimè constitutas*: ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro domo; *fundatissimæ familiæ ruina.*

EPISTOLA XVI. Ad *QUINCTIUM.*

Descriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus.

Ne quæras, ô bone Quincti, utrùm ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis oleæ ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis; en tibi verbosè describam speciem & situm prædii mei. Perpetui sunt colles, nisi quod separantur valle umbrosâ, ita ut sol oriens aspiciat latus dextrum, abeunte verò curru decedens tepefaciat sinistrum. Temperatum cœlum laudaveris. Porrò sentes producunt affatim rubra corna & pruna: quercus & ilices glandem plurimam pecoribus, & densam umbram hero suppeditant. Dicerem Tarentum prope advectum florere.

NE percunctèris, fundo me, optime Quincti, [796]
Arvo pascat herùm, an baccis opulentet olivæ,
Pomisne & pratis, an amicta vitibus ulmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & situs agri.
Continui montes, nisi dissocienter opacâ
Valle, sed ut veniens dextrum latus aspiciat Sol,
Lævum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benignè
Corna vepres & pruna ferant? si quercus & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ?
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.

ANNOTATIONES.

1. *Ne perc.*] Per insinuationem agrum suum describit Poëta: deinde quis verè sit bonus explicat: ubi Quinctium notat velut adulatoribus nimis credulum.

Quincti.] Is videtur esse Quinctius Hirpinus, cui est inscripta Od. 11. lib. 2.

5. *Continui montes, &c.*] Situs illi saluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus & occidentalibus exposita, meridie verò & septentrione duobus collibus defensa: quæ porrò temperatâ fruatur aurâ; & fonte irrigetur, cujus aquæ infirmo capiti alvoque medeantur.

6. *Valle.*] Hæc *Ustica* dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuisse potiùs propinqui montis, cui ex adverso immineret Lucretilis mons, de quo lib. 1. Od. 17.

11. *Tarentum.*] Urbem prorsus jucundam & voluptariam, quam sæpius commendat Horatius. Lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5.

Fons

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec [797]
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Tu rectè vivis, si curas esse quod audis.
Factamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas,
Neve putes alium sapiente bonoque beatum:
Neu, si te populus sanum rectèque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat. [798]
Qui quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, & his verbis vacuas permulceat aures:
Utne magis salvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguo qui, consulit & tibi & urbi,
Juppiter: Augusti laudes agnoscere possis?
Quum pateris sapiens emendatusque vocari,

Interluit quoque fons aptus nomen rivo tribuere, quo neque frigidior nec limpidior Hebrus Thraciam irrigat; capiti malè affecto pariter, & ventri saluber. Grata hæc latibula, quin & si fidem habes, jucunda, sanum tibi me faciunt mense Septembri. Tu rectè vivis, si studes esse qualis diceris. Te felicem dudum prædicamus omnes Romani. At metuo ne aliis de te plus credas quàm tibimetipsi: neve existimes felicem diversum à probo & sapiente; ac, si te sanum & bene habentem dicat populus, ne secretam febrem celes circa horam cœnæ, usque quò tremulæ fiant manus unctæ. Improba verecundia abscondit ulcera fatuorum putrida. Si aliquis narret certamina terrâ marique à te confecta, atque aures tuas patentes deliniat isto ser-

mone: Utinam Jupiter, qui te urbemque diligit, incertum semper teneat, utrum populus te magis velit incolumem, an tu populum, numquid discernere poteris Augusti laudationem? Quando verò audies te appellari sapientem & perfectum,

ANNOTATIONES.

2. *Fons etiam rivo.*] Blandusia nempe fons finibus Sabinorum apud Mandelam pagum. Scholiasta lib. 3. Od. 13. *rivus* autem *Digentia* vocatur, atque in Tiberim defluebat per Varum flu. & vacunæ fanum. Vide posteà Epist. 18. v. 104.

3. *Nec nomen idoneus.*] Tam abundantes aquas rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum Digentia numeretur & nominetur.

4. *Nec purior Thracam.*] Vide lib. 1. Od. 25.

Hebrus.] Ingens Thraciæ fluvius, de quo jam Epist. 3. & cit. Od. 25. lib. 1.

5. *Hæ latebræ dulces, &c.*] Autumno ineunte venis in hanc villam meam, à morbis tunc ventibus me vindico. Juvenalis *lethiferum autumnum* dicit, Sat. 4. v. 56. ex Hippoc. & Arist. Id. Sat. 6. v. 516.

. . *Metuique jubet Septembris & Austri*
Adventum.

6. *Tu rectè vivis, &c.*] Cic. Offic. 2. n. 43. *Socrates hanc viam ad gloriam proximam & quasi compendiariam dicebat esse, si quis id ageret qualis haberi vellet, talis esset.*

7. *Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas.*] Imitatus Persium Sat. 4. v. 46.

. . *Egregium cum me vicinia dicat,*
Non credam?

8. *Neu, si te populus, &c.*] Pers. mox. cit.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.
Respue quod non es, tollat sua munera cordo;
Tecum habita, & noris quam sit tibi curta supellex.

22. *Occultam febrem Dissimules, &c.*] Vereor ne vitia tibi certè non obscura dissimules & tegas, donec ea ipse prodas incautus, aut vitioso quopiam impetu abreptus, & patefactus qualis es: sicut æger edendi appetens asserit se non tentari febre, nec à cibo temperat, donec ipsa se prodat febris, edentisque manus reddat tremulas. Persius Satira 3. v. 100.

Sed tremor inter vina subit, calidumque triental
Excutit è manibus; dentes crepuere retecti;
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.

24. *Stultorum incurata pudor, &c.*] Stulti sua vitia non curant emendare, sed curant abscondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aures.*] Adulationibus gaudentes & adulatoribus semper apertas.

27. *Tène magis salvum, &c.*] Hi duo versus vel à Varo aliove Poëta in laudem Augusti scripti fuerant, ac velut noti hic referuntur: vel ab ipso Horatio facti sub tertiâ personâ adhibentur.

29. *Augusti laudes agnoscere possis?*] An tibi stultè attribues quod ad Augustum noscitur pertinere; an cognosces non ad te, sed ad ipsum scriptas eas laudes?

30. *Emendatus.*] Vitiis carens.

Re-

quæso dic an respondes huic *tuæ appellationi? Scilicet ego probus & sapiens vocari gaudeo & tu* similiter. Verùm *qui hodie tribuit istud* elogium, *ipse cras eripiet, si lubet; & quasi immeritò honorem detulerit, adimet. Depone, ait* populus, quod *meum est. Depono, ac mœstus abeo. Si* autem *ipse furem me aut impudicum vocet, vel patrem à me strangulatum asserat;* an *percellar falsis* istis *criminationibus aut expallescam? Inanis gloria delectat, & falsa contumelia exterret, ecquem, nisi vitiosum & fallacem? Age; quis est vir probus? Qui edicta, qui leges & instituta majorum observat: quo judice dirimuntur plures & graves controversiæ: quo adstipulatore, quo testimonium perhibente causa obtinentur. At istum cuncta familia omnesque vicini cognoscunt intus flagitiosum,* quamvis *externâ specie honestum.* Verum enimverò *si mihi servus dicat; Haud furatus sum, neque aufugi: respondebo; Mercedem tenes,* scilicet, *sentis minimè cæderis.* Si dicat, *Neminem interfeci, respondebo:* Bene est, *haud in patibulo corvis præbebis.* Dicat: *Probus sum & innocens: Venusinus refragatur & contradicit. Quippe astutus foveam timet, accipiter autem pedicam invisam, & milvius uncum obtectum. Probi* peccatum ob *studium virtutis. Tu* verò *non peccabis metu supplicii.*

Respondesne tuo, dic sodes, nomine? Nempe
Vir bonus & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras si volet, auferet: ut
Detulerit fasces indigno, detrahet idem.
Pone; meum est, inquit. Pono, tristisq; recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum:
Mordear opprobriis falsis, mutemq; colores? [7
Falsus honor juvat, & mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum & mendacem? Vir bonus
est quis?
Qui consulta patrum, qui leges juraque servat?
Quo multæ magnæque secantur judice lites:
Quo responsore, & quo caussæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus & vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decora.
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio:
Non hominem occidi: non pasces in cruce corvos.
Sum bonus & frugi: Renuit, negat atq; Sabellius
Cautus enim metuit foveam lupus accipiterque
Suspectos laqueos, & opertum milvius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. [

ANNOTATIONES.

31. *Nomine.*] Pro *nomini*, ut bene observat Marcilius.

32. *Nempe Vir bonus, &c.*] Responsio est Quinctii, quam mox Horatius refellit.

Delector ego, ac tu.] Cic. Philip. 1. n. 57. *Levis est animi lucem splendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus veræ est virtutis, repudiare.*

Qui dedit hoc hodie, cras, &c.] Populus nempe inconstans & levis. Verùm ut bonus & sapiens talis est, quamvis à populo non dicatur; sic qui non est, talis non fit, licet dicatur.

40. *Mendacem.*] Qui se exhibet alium quam sit, videlicet bonum & sapientem, cùm sit turpis & stultus. Sunt qui legant *medicandum*, id est, egentem medicaminibus Philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis?] Ex opinione & fatuâ vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis existimatur & prædicatur. Itaque per ironiam describitur qui falsò bonus censetur. Plato 2. de Rep. *Si opinio & fama vim affert veritati, & penes eam est vita beata principatus . . . ergo umbracula quædam & ficta virtutis nobis est quærenda.*

46. *Nec furtum feci.*] Rem illustrat similitudine.

48. *Non pasces in cruce corvos.*] Non affigi cruci, quod servile pridem erat supplicium, sed tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum.

49. *Renuit, negat atque Sabellius.*] Ego Horatius contrarium affirmo. Sabellis olim civitas invecti sunt coloni Romani, ac Venusinum comparunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim, &c.*] Similitudine confirmat ostendit servum haud posse dici bonum, qui non abstinet à peccando, metu pœnæ duntaxat.

52. *Oderunt peccare boni, &c.*] Bias dixit. Non metûs sed decori gratiâ abstinendum esse docet. Cic. 1. de Leg. *Si non ipso honesto moveamur, ut viri boni sumus, sed utilitate aliquâ excitati, callidi sumus, non boni. Nam quid facit cum tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel judicem?*

53. *Tu nihil admittes in te formidine.* Clemens Alexandrinus præclarè scribit,

ſpes fallendi, miſcebis ſacra profanis.
m de mille fabæ modiis cùm ſurripis unum,
mnum eſt, non facinus mihi pacto lenius iſto.
bonus, omne forum quem ſpectat & omne
ribunal,
andocunque deos vel porco vel bove placat,
e pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
ora movet metuens audiri: Pulcra Laverna,
mihi fallere: da juſtum ſanctumque videri:
ctem peccatis, & fraudibus objice nubem.
i melior ſervo, quî liberior ſit avarus,
riviis fixum cùm ſe demittit ob aſſem,
n video; nam qui cupiet, metuet quoque;
orrò,
[801]
metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
didit arma, locum virtutis deſeruit, qui
per in augendà feſtinat & obruitur re.
dere cùm poſſis captivum, occidere noli.
iet utiliter, ſine paſcat durus, aretque;

quod ſi *latere ſperes, fas & nefas attentabis. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria ſic mihi* quidem, *at non culpa minor* videtur. Nempe *vir* ille *boneſtus, quem forum univerſum & omnia tribunalia venerantur, quoties diis ſacrificat porcum aut bovem, poſtquam altâ voce pronuntiavit: Jane pater, vel Phœbe; labia commovet audiri timens. Præclara Laverna, tribue mihi* ut *latere* poſſim; *concede ut exiſtimer integer & innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela.* Certè *haud intelligo quâ ratione ſervo præſtantior aut liberior ſit avarus, quando in compitis ſe inclinat propter aſſem defixum. Etenim quiſquis appetet etiam timebit. Qui verò inter metum vitam ducit,* hunc

unquam cenſebo. Amiſit arma, ſtationem virtutis reliquit, quicunque in opibus amplifi laborat atque opprimitur. Quandoquidem ſervum licet venumdare, cave ne interficias, utile cium exhibebit, permitte ut arumnoſus greges paſcat,

ANNOTATIONES.

timoris: unum cui pudor junctus; quo bonum principem cives metuunt, & nos timemus, & boni liberi parentes: alterum mes odium; quali afficiuntur ſervi erga os aſperos.

Damnum eſt, non facinus, &c.] Legunt ua,

damnum levius, ſed non facinus, tamen eſto; ec ſtylum Horatianum ſapit, nec reperitur veteri membranâ.

Vir bonus, omne forum, &c.] Vir iſte bo- sò à te & vulgò exiſtimatus.

Labra movet tacitus, &c.] Videri vult ecari & orare ab Apolline vel Jano, ſed improbus improba precatur. Perſ. Sat. 2. s bona, *fama, fides; hæc clarè, & ut au- iat boſpes*

ſibi introrſum & ſub linguâ immurmurat: ſi

llit patrui præclarum funus, &c.

erna.] Dea ſub cujus tutela erant fures, vemiones dicti. Nomen vel à λαθεῖν, quaſi *Laberna* mutato *b* in *v*: vel à o, ſi *lavare* pro *furari*, veteres dixere: vare potiùs dixiſſe, alii affirmant: quod ſt, *Laverna* dicta eſt pro *Levarna*. Alii nt à λαφύρα, *ſpolia*, ut *Laverna* dicatur ſpurna, quòd minùs arridet. Alex. ab ab. 4. cap. 16. ſic ſcribit: *Laverna furum Dea, in cujus luco, ut impunita eſſent furta, prædam fures ſortiri, & rapaciſſimum quemque immolare tradiderunt.* Huic erat ædes ſacra Romæ, & Lavernalis inde porta.

64. *In triviis fixum cum ſe demittit ob aſſem.*] Cùm ad aſſem colligendum ſe inclinat, ac ludibrium ſubit puerorum, qui aſſem humi defigunt ad illudendum prætereuntibus. Perſ. Sat. 5. v. 111. *Inque luto fixum poſſis tranſcendere nummum.*

67. *Perdidit arma,* &c.] Nihil militi eſt magis ignominioſum, quàm perdere arma, aut ſtationem deſerere. Senſus eſt, Qui lucro avidè inhiat, ſanam perdidit mentem, quæ hominis eſt armatura adversùs errores, quibus ut hoſtibus ratio ejus felicitaſque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cùm poſſis captivum,* &c.] Vel ita ratiocinari avarus eſt accipiendus, vel ſic interpretari licet: Quemadmodum non expedit ſervum occidere quem vendere poſſumus; magiſque ſinendus eſt vivere, quia utilis ad multa erit; ſic ille avarus cupiditati ſervire permittendus eſt. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe ſi, ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. *annonæ proderit*, eam viliorem faciendo: adeoque cives juvabit.

73. *Vir bonus & ſapiens,* &c.] Vir reapsè bonus & ſapiens fortiter ſuam tuetur libertatem inter ipſa quoque vincula.

Naviget

agros colat, navigationem exerceat, ac negotiando hyemem in medio mari traducat, annonam promoveat, triticum & obsonia convehat. Tandem vir bonus & sapiens non verebitur ita loqui, O Pentheu, rex Thebarum, quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirum auferes *greges, supellectilem, pecuniam; auferes. Manibus ac pedibus vinctum te retinebo sub custode sævissimo. Ipse Deus liberabit me, ubi primùm cupi Credo* ego illum *ita sentire: Moriar, mors rerum omnium finis est.*

Naviget, ac mediis hyemet mercator in undis
Annonæ profit, portet frumenta penusque.
Vir bonus & sapiens audebit dicere, Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre patique
Indignũ coges? Adimam bona. Nempè pecus, re
Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis &
Compedibus sævo te sub custode tenebo. [8
Ipse Deus, simulatq; volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit: Moriar, *mors* ultima linea rerum e

ANNOTATIONES.

73. *Pentheu, Rector Theb.*] Dialogum instituit Poeta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus a Pentheo ligatus nihilominùs audacter loqui, & constanti animo Penthei regis minas & vincula spernere. Hic adumbrat Horatius virum verè sapientem, quem nec metus aut minæ, nec carcer aut ulla vis servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Pentheo* lib. 2. Od. 19. De *Thebis* lib. 2. Sat. 5.

75. *Adimam bona*] Cic. Parad. 1. *Nec eum ego dicam bona perdidisse, si quis pecus aut supellectilem amiserit.*

78. *Ipse Deus.*] Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Pentheum, apud c Euripid. Bacch. Act. 2.

Opinor, Hoc sentit.] Hæc Horatius: Credo s entem ita secum reputare: Quid grave tan ac durum mihi potest accidere, quod metu quid me subigere & vincere valeat? Enim quibuscumque ærumnis me exsolvet mors dem, mors inquam, rebus omnibus brevi fi impositura. Adde quod corpus est animi cer: ergò velut è carcere liberatur anim quando per mortem corpore solvitur.

79. *Mors ultima linea rerum est.*] Met vel à Picturâ, vel à Geometriâ. *Omnium est extremum.* Demosth. Tull.

EPISTOLA XVII. Ad *SCÆVAM.*

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda.

O Scæva, quanquam ex temetipso abunde sapis, & nostri quâ demum ratione oporteat versari cum magnatibus; adhuc tamen erudiendus accipe quæ existimat parvus amicus tuus; *velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, si nos etiam aliquid dicamus, quod tuum facere studeas.*

QUamvis, Scæva, satis per te tibi consulis scis, [
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus: u
Cæcus iter monstrare velit, tamen aspice, si q
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis, Scæva.*] Est hæc Epistola gravis, elegans, erudita, callida, magnatum affectatoribus idonea.

Scæva.] Eques Romanus.

Per te tibi consulis.] Alieno consilio nequaquam egens. Sic leniter assentatur Horatius, u mum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium fecisse.*] Quod in utilitatem vertas.

Site grata quies & primam ſomnus in horam
Delectat; ſi te pulvis, ſtrepituſque rotarum,
Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia ſolis:
Nec vixit malè, qui natus moriensque fefellit.
Si prodeſſe tuis, pauloque benigniùs ipſum [804]
Te tractare voles; accedes ſiccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Ariſtippus. Si ſciret regibus uti,
Faſtidiret olus qui me notat. Utrius horum
Verba probes & facta, doce: vel junior audi,
Cur ſit Ariſtippi potior ſententia. Namque
Mordacem Cynicum ſic eludebat, ut aiunt.
Scurror ego ipſe mihi; populo tu. Rectius hoc &
Splendidius multo eſt equus ut me portet, alat rex.
Officium facio, tu poſcis vilia rerum,
Dante minor; quamvis ſers te nullius egentē. [805]

Si te juvat tranquillum eſſe, & dormire ad primam uſq; diei horam; ſi te offendit pulvis, & currunm fragor, & caupona; ſuadebo ut pergas Ferentinum. Nec enim opulenti ſoli habent voluptatem: neque vixit infelix qui natus & moriens latuit. At ſi tuis commodus eſſe cupias, tequa ipſum aliquantò lautius habere, inops ad opulentum contendes. Si herbis veſci ſponte vellet Ariſtippus, haud magnates ſectaretur. Si cum magnatibus vivere neſſet is qui me carpit, herbas reſpueret: Utrius iſtorum dicta factaque præferas, dic; vel junior auſculta quamobrem melior videatur Ariſtippi ſententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellebat, ut inquiunt: Ego mihi ipſe ſcurram

, tu verò plebi. Atqui *longè potius illud & honeſtius eſt, ut me vehat equus, & rex nutriat.* Ego *equium præſto. Tu res viles petis, donante inferior, tametſi dicis te nulla re indigere.*

ANNOTATIONES.

6. *Primam in horam.*] Uſque ad ortum ſolis, e prima eſt & olim numerabatur hora diei, imalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicula in urbe frequentia.

8. *Caupona.*] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, ciferationes, aliaque mala paſſim graſſantur.

Ferentinum.] Parum celebre oppidum Hernicorum. Synecd. pro quovis alio ejuſmodi, in quo a ſunt eadem incommoda quæ in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque divitibus*, &c.] Imò tenuiores rumque feliciùs vivunt quam divites.

10. *Nec vixit malè*, &c.] Epicurus dixerat te βιώσας, vitæ privatæ bona anteà non el vidimus. Ovid. Triſt.

Crede mihi, bene qui latuit bene vixit, & intra Fortunam debet quiſque manere ſuam.

12. *Accedes ſiccus ad unctum.*] Magnatum acitiam, conſuetudinem & familiaritatem reires, quorum ope tibi tuiſque utilis ſias.

13. *Si pranderet olus*, &c.] Ariſtippus Alexandri agni ſectator aliquando invenit Diogenem oleravantem ad cibum capiendum. Hic verò ingnanti illi dixit: Si Ariſtippus oleribus ad ctum, ut ego, contentus eſſet, profectò nollet viliter obſequi regibus. Tum Diogeni reſponit Ariſtippus: Si Diogenes ſciret uti familiariate regum, certè olera faſtidiret, malletque, ego principes ſectari.

14. *Ariſtip.*] De eo plura lib. 1. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici philoſophi atores Antiſthenis, à caninâ mordacitate ſic appellati, quod in mores hominum nullo diſcrimine inveherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio ſuo, in quo degebat, celebris, victum in ſingulos dies emendicare ſolitus, hinc q; dictus ἡμερόβιος. Alexandrum magnum inviſentem vix alioqui dignatus, ei ſe admirabilem præbuit. Ad annos propè nonaginta conſenuit. Plut. Laërt. Vide Juv. Sat. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipſe mihi.*] Ego meam ad utilitatem, regibus me gratum præſto; tu *vero* te populo admirabilem exhibes per victum inopem, & durum. Atqui quanto rex plebe eſt excellentior, tanto videtur melius regi quàm populo gratioſum eſſe. Ita cenſebat Ariſtippus, & cum eo noſter Poeta. Vox *ſcurror* jam Sat. 3. lib. 2.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Proverb. Græc. è Tragœdia quadam, inquiunt; in quâ juvenis militiæ aſcriptus, cùm ad petendam miſſionem impelleretur, abnuens reſpondit; ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς τρέφει, *equus me portat, rex alit*; quo ſcilicet oſtendebat bene ſibi eſſe.

21. *Officium facio; tu poſcis*, &c.] Ego me officioſum regibus exhibens, honeſtum victum nanciſcor; tu autem nullius egentem jactes licet, vilia tamen mendicans, te danti ſubjicis, quod multò eſt indignius.

Vilia rerum, Dante minor.] Sic habent optimi codices: quod elegantius, & magis Horatianum, quam iſta;

. . . *tu poſcis vilia, rerum ei*
Dante minor, &c.

Omnis

Ariſtippum decuit quilibet habitus, & conditio, & fortuna. Quærebat meliora, ſed præſentibus contentus erat. E contrario, quem tolerantia duplici operit veſte, demirabor ſi vitæ genus diverſum deceat. Alter non expectabit veſtem purpuream; & quacunque veſtitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus ſuſtinebit hunc illumque habitum. Alter Mileſiam chlamydem fugiet plus quàm *canem aut ſerpentem: atque enecabitur frigore, niſi ſuum illi pannum reſtituas. Redde, & permitte* ut *vivat inſulſus. Præclara facinora exequi, & ſubactos hoſtes civibus exhibere,* eſt aliquid *poteſtati divinæ & cœlo proximum. Neque mediocriter laudabile eſt demereri viros primarios. Non cuilibet datur Corinthum pervenire.*

Omnis Ariſtippum decuit color, & ſtatus, & res;
Tentantem majora, ferè præſentibus æquum.
Contra, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via ſi converſa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum;
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Perſonamque feret non inconcinnus utramque.
Alter Mileti textam cane pejùs & angue
Vitabit chlamydem. Morietur frigore, ſi non
Rettuleris pannum. Refer, & ſine vivat ineptus.
Res gerere, & captos oſtendere civibus hoſtes;
Attingit ſolium Jovis, & cœleſtia tentat.
Principibus placuiſſe viris, non ultima laus eſt.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

ANNOTATIONES.

23. *Omnis Ariſtippum decuit color*, &c.] Laërtio teſte, conformabat ſe Ariſtippus aptiſſimè ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum, tempus, & perſonam ſeſe accommodans: aiebatque, turpe eſſe & nefas, non acquieſcere præſentibus, & plus ſemper appetere.

25. *Contra, quem duplici*, &c.] Ariſtippus in omni ſtatu decorè ſe gerit, tam in opibus, quàm in inopiâ. At non ita Diogenes, qui inops quidem præclarè agit, at vix inter opes credam ex decoro & virtute acturum. Plato quidem ita de Ariſtippo ſentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Deſcriptio eſt ſeu periphraſis Diogenis Cynici, de quo Laërt. *Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatum habuit in uſu, tum propter frigus, tum ut eo ſe dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exſp.* &c.] Ariſtippus, ſi deſit veſtis purpurea, quâ uti ſolet, abſque morâ induet quamlibet viliorem, nec verebitur pannoſus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretioſum amictum omninò recuſabit: ac ſi defuerit vilis ſibi conſuetus, nudus mallet conſiſtere ac frigore confici.

29. *Perſonamque feret non inconc.*] Plutarch. Orat. 1. de fortunâ & virtute Alexandri: Ariſtippum mirantur, inquit, quod tam vili pallio quàm Mileſia chlamyde utens, in utroque tuebatur perſonam ſuam.

30. *Alter.*] Diogenes ſordidæ veſtis pluſculum tenax.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ioniæ, versùs Cariæ fines, apud Aſiam minorem, hodie *Melaſſo*. Ubi molliores contextas olim chlamydes in matronarum deliciis habitas, teſtis Virg. Georg. 3. v. 306.

. . . . . *Quamvis Mileſia magno*
Vellera mutentur, Tyrios incocta colores.

31. *Si non Rettuleris pannum.*] Aiunt Dionem ab Ariſtippo invitatum ad balneas: cum eſſent ſoli, prior Ariſtippus exiluit, ac Diogenis vile pallium induit, ſuumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetente Diogenes quod ſuum erat, ac nudus remanſiſſet. Quem Ariſtippus increpavit ut nimium ſervientem, & perperam algere malentem, quod conſpici in purpureâ veſte ſibi inſolitâ.

Refer & ſine vivat ineptus.] Præclarum ſchema.

Ineptus.] Non ut Ariſtippus, aptus & concinnus in quocunque fortunæ ſtatu & habitu, nec animo æquo omnia ſuſcipiens.

33. *Res gerere*, &c.] Hactenus oſtendit Horatius, laudabilius videri ſectari viros principes quam obſcuram & inopem vitam ducere. Addicit arduum eſſe, cum principibus verſari, favorumque benevolentiam conſequi. Demùm ad quædam monita haud ſpernanda profert.

35. *Non ultima laus eſt.*] Prima ſit laus egregiam Reip. navare operam, & præclarè gerere rebus principatum aſſequi: ſecunda erit, ſuis viris, ac Reip. clavum, aut primos in eâ gradu tenentibus placuiſſe, eorumq; gratiam demeruiſſe.

36. *Non cuivis homini*, &c.] Hujus proverbii varia affertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes & luxum referunt. Strabo. Alii ad Laidem aliaſque meretrices nimio quæſtu floreſas, Gell. lib. 1. cap. 8. Alii optime ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Iſthmicum geminum: unde bimaris *Corinthus* dicitur. libr. 1. Od. 7.

Sc

dit, qui timuit ne non ſuccederet, eſto.
uid? qui pervenit, fecitne viriliter? atqui
ic eſt, aut nuſquam, quod quærimus. Hic onus
horret,
t parvis animis & parvo corpore majus:
ic ſubit, & perfert. Aut virtus nomen inane eſt,
ut decus & pretium rectè petit experiens vir.[807]
ram rege ſuo de paupertate tacentes,
us poſcente ferent. Diſtat, ſumaſne pudenter,
rapias. Atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
dotata mihi ſoror eſt, paupercula mater,
fundus nec vendibilis, nec paſcere firmus,
i dicit; clamat, victum date. Succinit alter,
mihi dividuo findetur munere quadra.
d tacitus paſci ſi poſſet corvus, haberet
us dapis, & rixæ multo minus invidiæque.
unduſiũ comes aut Surrentum ductus amœnum,
i queritur ſalebras, & acerbũ frigus, & imbres;
t ciſtam effractam, & ſubducta viatica plorat;

Quievit, qui formidavit non pertingere. Eſto. At qui adiit, an ſtrenuè ſe geſſit? Verum enimverò quod petimus hic ſtat, vel nuſquam exiſtit. Ille fugit onus velut ſuperans animum & corpus imbecille: iſte ſubit & ſuſtinet. Profectò *vel nomen vanum eſt virtus, vel peritus vir optime quærit gloriam & præmium.* Ergo hæc animadverte. *Non querentes de inopiâ coram ſuo principe, plus conſequentur* quam qui *petunt. Intereſt utrum accipias verecundè, an extorqueas. Verum tamen hæc ſumma & cardo rei eſt. Quiſquis ita loquitur: Sororem habeo ſine dote, matrem inopem, & prædium non facilè vendi, nec ſatis alimenti præbens; is apertè dicit: Date cibos.* Mox *alter ſuclamat: dividatur munus,* ut *etiam mihi pars diſtribuatur.*

m ſi corvus ſilens ederet, plus ciborum haberet, & longè minùs rixarum & invidiæ. Porrò *qui nduſium aut Surrentum comes aſſumptus conqueritur de* itineris *difficultate, de aſperitate frige- le pluviâ; vel deflet arcam ruptam, & viatica ſurrepta:*

ANNOTATIONES.

. Sedit, qui timuit ne non ſuccederet, &c.] periclitari veretur, quoniam incertum exi- timet, is abſtinet à navigatione, vel quali- liâ re grandi ſuſcipiendâ; deſeſque manet. non reprehenſione dignus judicatur. Ve- qui non terretur difficultatibus, & labo- ultrò adit, remque exequitur, is ſanè vi- tis elogium meretur: & priore longè eſt bilior. Prolepſis eſt.

. Onus horret.] Gravè eſt ſanè magnatibus ui.

eſt aut nuſquam, quod quærimus.] In do viriliter conſiſtit ea vera laus & virtus, quærere debemus, & de quâ modo diſpu- s.

. Experiens vir.] Magnum uſum habens maximarum, & de iis rectè judicans.

. Coram rege ſuo.] Jam præcipit quæ ſint vanda apud viros primarios, ad gratiam promerendam obtinendumque *decus & m*, id eſt, laudem pariter & præmia.

paupertate tacentes, Plus poſcente ferent.] e homo querulus ſit importunus & o- . At qui modeſte & tacitè feret ali- in ſuam pauperiem, patronum movebit em ſibi largiùs impertiendam. Porrò pudore ſumat quæ dabuntur, nova in- dies dona novamque ſimul gratiam nanciſce- tur.

45. *An rapias.*] Qui enim avidè accipit aut poſtulat, velut inſatiabilis habetur; mox gradu excidit, & arcetur tanquam indecorè ſe gerens, indignuſque familiaritate nobilium.

Rerum caput & fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiæ & gratiæ; ſi ſtudeas & ſcias cum potentioribus decenter verſari.

49. *Quadra.*] Vel, panis fruſtum; vel lanæ edulia continens. Juven. Sat. 5. *Alienâ vivere quadrâ.* Virg. Æneid. 7. *Nec parcere quadris.* Hæc ergo vox ſignificat tum placentam, tum catinum quadratæ figuræ. Metonymia eſt.

50. *Sed tacitus paſci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto, quam vulpes crocitatione accita dolo intercepit; vel ad communem avium morem, quæ voce ſtrepunt cùm ad cibum accedunt; quod ſi tacerent, *plus haberent dapis*, non accitis garritu conſortibus.

52. *Brunduſium.*] Urbs eſt Salentinorum maritima, de quâ jam lib. 1. Sat. 5. in fine.

Surrentum.] Hæc urbs Picentinorum ad mare vino generoſo celebrata eſt. Lib. 2. Sat. 4. Ovid. Metam. 5.

Et Surrentinos generoſo palmite colles.

Nota

ille imitatur ſolitam meretricibus aſtutiam: quæ modò catellam, modò periſcelidem amiſſam lacrymantur; adeò ut ſubinde non credantur veræ jacturæ & lacrymæ. Et verò qui ſemel illuſus eſt, haud ſatagit erigere fraudulentum ruptâ tibiâ, quamvis abundantes fletus emittat, & ſacrum Oſirim conteſtatus clamet: Fidem habete: minimè jocor: ô inhumani debilem erigite. Huic enim *vicini ſtrenuè reſpondent:* Heus *peregrinum invoca.*

Nota refert meretricis acumina, ſæpe catellâ, [80
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis: uti mox 5
Nulla fides damnis veriſque doloribus adſit.
Nec ſemel irriſus triviis attollere curat
Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lacryma, per ſanctum juratus dicat Oſirim, 6
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

ANNOTATIONES.

55. *Catellam.*] Vel parvam canem quam in deliciis habebat: vel potius, monile muliebre, ut ſit diminutivum à catenâ.

56. *Periſcelidem.*] Cruris vinculum & ornamentum. *Περὶ circum, τὰ σκέλη crura* vel *genua.* Gall. *Jarretiere.* Periſcelides ſunt ornamenta crurum mulierum; ſive armillæ pedum, quibus earum greſſus ornentur: inquit Iſidorus.

57. *Nulla fides damnis.*] Sic ille querulus explodituꝛ; ejuſque dolor & fletus apud patronum ficti habentur, nihilque muneris obtinent.

59. *Fracto crure planum.*] Πλάνος, *fallax, impoſtor, nebulo,* quâ etiam voce utitur Cicero pro Cluentio, n. 72. *Hic ille planus improbiſſimus quæſtu judiciario paſtus.* Erat nempe quidam illuſor in triviis lamentari ſolitus, quaſi fractum crus eſſet, ut in vehicula tolleretur; cui cùm a quando id mali verè contigiſſet, haud etiam t fidem habuit; & fracto genu debilem ne ſublevabat, quoniam antèa ſæpius illuſerat.

60. *Oſirim.*] Ægyptiorum Deum: qui h præcipuè nominatur, ſeu quod planus iſte ind care vellet ab Oſiride irato immiſſum ſibi c rifragium; ſeu potiùs quia Oſiris velut al Æſculapius, credebatur ægris mederi. Vi Plutarc. de Iſide & Oſiride. Diodor. Sic. &c

62. *Quære peregrinum.*] Quære homine imperitum, qui neſciat fraudes tuas & illuſ nes, ut ei imponas; nobis enim jam perſpe ſunt doli & joci tui.

Rauca.] Præ altâ vociferatione & reclama di contentione.

EPISTOLA XVIII. Ad *LOLLIUM.*

Quæ ſint amici officia? Quid animo tranquillitatem conferat?

Si benè cognoſco te, Lolli maximè liber, cavebis imitari ſcurram, te exhibens amicum. Sicut matrona differt à ſcorto, ita amicus à fallace ſcurrâ. Huic vitio eſt aliud oppoſitum fere pejus, nimirùm *duritia* quædam *fera, inurbana, ſevera, quæ ſe oſtentat tonſâ pelle, & nigris dentibus:*

SI benè te novi, metues, liberrime Lolli, [80
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicu
Ut matrona meretrici diſpar erit atque
Diſcolor, infido ſcurræ diſtabit amicus.
Eſt huic diverſum vitio vitium prope majus:
Aſperitas agreſtis & inconcinna graviſque,
Quæ ſe commendat tonſâ cute, dentibus atris:

ANNOTATIONES.

1. *Si benè te novi,* &c.] Idem ferè eſt argumentum hujus Epiſtolæ, quod præcedentis.

Lolli.] Ad hunc inſcriptam jam vidimus ſuprà Epiſtolam 2. item Od. 9. lib. 4. Vide etiam poſteà Epiſt. ult. huj. lib. v. ult.

2. *Scurrantis ſpeciem.*] Ut potentiorum ineas amicitiam, nec adulationibus graſſabere; nec in contrarium impinges vitium, moribus ferisperis, agreſtibus, nimium ſeveris, vitabis rilitatem pariter & gravitatem inconcinnam.

3. *Diſpar atque Diſcolor.*] Diſpar omninò, habitu quàm moribus diſſimilis.

7. *Tonſâ cute, dentibus atris.*] Vel ſqua hirſuti corporis; nam quæ tondentur hir

Du

Dum vult libertas mera dici, veraque virtus.
Virtus eſt medium vitiorum, & utrinque reductum.
Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum divitis horret,
Sic iterat voces, & verba cadentia tollit; [810]
Ut puerum ſævo credas dictata magiſtro
Reddere, vel partes mimum tractare ſecundas.
Alter rixatur de lana ſæpe caprina,
Propugnat nugis armatus: ſcilicet, ut non
Sit mihi prima fides; & vere quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium ætas altera ſordet.
Ambigitur quid enim? Caſtor ſciat an Docilis plus;
Brunduſium Numici melius via ducat an Appi.
Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat; [811]

cum vult ex ſtimari integra libertas, & ſincera virtus. Virtus media eſt inter vitia, hinc & illinc recedens. Alter obſequentior, velut ſcurra inſanus theori, ita potentis nutum religioſè veneratur, ita dicta repetit, & voces cadentes attollit, ut putes juvenem recitare dictata à duro præceptore, vel hiſtrionem partes ſecundas agere. Alter jurgatur ſæpe de lanâ caprinâ, armaq; ſumit pro nugis. Nempe, inquit, *ut certa mihi fides non habeatur, ut non audaciter proferam quod prorſùs libet, reſpuam ego mercedem ſecundæ ætatis. Enimverò quæ de re quæſtio eſt? Scilicet, utrum Caſtor, an Docilis peritior exiſtat.* Utrum *ia Numicia, an Appia rectius perducat Brunduſium? Quem libido perniciosa & alea præcipitans ſpoliat,*

ANNOTATIONES.

loſaque ſunt. Vel potius agreſti mordacitate dicacitate, amicum rodendo ad cutem, & duaſſim caſtigando: quaſi ea ſit loquendi liberas ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo nota eſt virtus.

10. *Alter in obſequium.*] Aſſentator divitibus icis nimis obſequitur.

imi Deriſor lecti.] Paraſitus in infimo lecto vel ubſellio accumbens aut aſſidens, riſum diviti opinans inter epulas. Plaut. Stich. *Scis me duum eſſe imi ſubſellii virum.* Vide lib. 1. Sat. 4. 86. & lib. 2. Sat. 8. v. 41.

11. *Horret.*] Admiratione & veneratione affecta. Virgil. Æneid. 6. v. 10.

. . . . *Horrendaque procul ſecreta Sybilla*

eſt, ſacrum horrorem ſummamque veneratiem incutientis.

12. *Verba cadentia tollit.*] Quicquid loquitur es ille amicus, ſcurra velut eximium miratur repetit, nec finit elabi & cadere abſque admiuncis exclamationibus. Epiſtola ad Piſonem, 428.

. . . *Clamabit enim; Pulchre, bene, recte: alleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis x oculis rorem; ſaliet, tundet pede terram, Deriſor verò plus laudatore movetur.*

13. *Ut puerum ſævo, &c.*] Sicut diſcipulus reire jubetur dicta vel dictata a magiſtro, nemæ memoriæ infigantur.

14. *Vel partes mimum tractare ſecundas.*] Minempe ſecundarius ſolet vocem & actionem opera extenuare, ut primus actor magis ſcat, & *quam maxime extollat*; ut ait Cicero Ver. 1. Vide lib. 1. Sat. 9. v. 46. ibique Annot.

15. *Alter rixatur de lanâ, &c.*] Agreſtis reprehenſor, *vitio prope majori*, altercatur graviſſime de rebus levioribus: ſicut ille quondam, utrum lanas an pilos ſemſve capra habeat. Proverbium eſt.

16. *Sciliet, ut non ſit mihi prima fides, &c.*] Ita ille graviter, ſed inconcinne & inſulſe: Libere, inquit, loquar ſemper & quodcunque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamſi vita diuturnior ac nova ætas offeratur.

19. *Caſtor an Docilis.*] Ambo gladiatores, vel pantomimi, ut alii dicunt.

20. *Brunduſium.*] De ea urbe lib. 1. Sat. 5. & Epiſt. præced.

Numici via, an Appi.] Utra via melius ducat Brunduſium. Atqui nihili ſunt iſtæ lites & controverſiæ. Sunt qui corrigant *Minuci*, metri gratia; ſed perperam: de poetica licentia rixari eſt.

21. *Damnoſa Venus.*] Vide lib. 1. Sat. 2. &c. *Præceps alea.*] Brevi aleatorem redigens ad inopiam. Perſ. Sat. 5. v. 55: *Hanc alea decoquit:* vel *præceps*, indicat ſtudium aleæ vehemens & pertinax; quod ſummos etiam viros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo exparit: luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti cauſa etiam ſenex.* Ubi & Auguſtus de ſe ſic ſcribit: *Luſimus per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus . . . . Ego perdidi vicies millia nummum, &c.* Id. Claud. cap. 33. *Aleam ſtudioſiſſimè luſit: de cujus arte librum quoque emiſit: ſolitus etiam in geſtatione ludere, ita eſſedo alveoque adaptatis, ne luſus confunderetur.* Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. Alea taxillorum nempe jactu delectati ſunt, inquit Porcius Cato. Augu-

quem faſtus excedens facultates veſtit & laute nutrit, quem occupat gravis pecuniæ cupiditas, qui abhorret ab inopiâ; hunc *amicus opulentus multò vitioſior frequenter execratur & averſatur: vel ſi non odio habet, moderari* vult: *atque ut bona parens, optat ſapientiorem ſe eſſe & virtutibus ſuperiorem, dicitque* quod *ferè verum* eſt: *Ne conare mihi exæquari: divitiæ meæ inſanire me permittunt. Tu mediocres facultates nactus es. Prudenti aſſecla convenit toga anguſtior. Ne contende par eſſe mihi. Eutrapelus ſi quem peſſumdare cupiebat,* ei *pretioſas veſtes tribuebat. Etenim,* inquiebat, *ſplendidus nova propoſita & ſtudia cum præclaris veſtibus ſuſcipiet; ad diem* uſque *dormiet, meretricem decoræ occupationi præferet, nummos aliorum nutriet, denique gladiator fiet, vel equum olitoris* pacto *pretio circumducet. Tu ne cujuſquam ſecretum expiſcari velis unquam: creditum vero ne revela, ſen vino, ſed irâ pertenteris. Neque tua ſtudia laudabis, & vituperabis aliena; & cùm ille venatum ire cupiet,* tu *verſus non proferes.* Nam *ſic diſſoluta amicitia duorum fratrum Amphionis &*

Gloria quam ſupra vires & veſtit & ungit;
Quem tenet argenti ſitis importuna fameſque;
Quem paupertatis pudor & fuga; dives amicus
Sæpe decem vitiis inſtructior odit & horret:
Aut ſi non odit, regit: ac veluti pia mater,
Pius quam ſe ſapere, & virtutibus eſſe priorem
Vult, & ait prope vera: *Meæ* (contendere noli)
Stultitiam patiuntur opes. Tibi parvula res eſt.
Arcta decet ſanum comitem toga. Deſine mecum
Certare. Eutrapelus, cuicumque nocere volebat
Veſtimenta dabat pretioſa. Beatus enim jam
Cum pulcris tunicis ſumet nova conſilia & ſpes:
Dormiet in lucem; ſcorto poſtponet honeſtum
Officium; nummos alienos paſcet: ad imum
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu ſcrutaberis ullius unquam;
Commiſſumque tege & vino tortus & ira.
Nec tua laudabis ſtudia, aut aliena reprendes:
Nec, cum venari volet ille, poemata panges.
Gratia ſic fratrum geminorum Amphionis atque

ANNOTATIONES.

ſtus Domitianus, Claudius, ... Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cum in alea vinceret, fertur indulgentiſſimus fuiſſe: unde momenta illa promerendis gratiis captare domeſtici conſueverant. Sidonius de Theodorico ſic teſtatur; *Quibus horis tabula cordi eſt, teſſeras colligit rapide, inſpicit ſolicite, volvit argute, mittit inſtanter. Joculariter compellat, patienter expectat: in bonis factibus tacet, in malis ridet, in neutris iraſcitur, in utriſque philoſophatur. . . . . putes illum & in calculis arma tractare. Sola eſt illi cura vicendi. Cum ludendum eſt, regiam ſequeſtrat tantiſper ſeveritatem, hortatur ad ludum libertatemque communionemque, dicam quod ſentio, timet timeri, &c.* Vide & Annotat. ad Od. 24. lib. 3. ſub finem.

22. *Gloria quem, &c.*] Qui ſuperbas veſtes & lautas nimium epulas amat.

28. *Mea Stultitiam pat. op.*] Ingentes opes poſſidenti mihi licet quod minime tibi non ita locupleti. Luxuriari poſſum ego impune, tu vero nequaquam.

29. *Stultitiam patiuntur opes.*] Ariſtot. Rhet. 2. *Stultas eſſe divitias* ſcribit. Iſocrates Areopag. *Cum potentibus ambulat amentia,* inquit.

30. *Arcta decet ſanum comitem toga.*] Vel, ut magis ſplendeat dives ampliori toga veſti cum tu arctiorem habens comitaberis. Vel qu ſicut iter facienti moleſta ſit toga laxior, ita vi bonum impediunt opes majores. Vide Epod.

31. *Entrapelus cuicunque, &c.*] Ariſtot. m tis inquit, Deus largitur felicitatem non pr nevolentiam, ſed ut in calamitates incidan viores. Sunt qui velint notari Volumnium trapelum Antonii familiarem, cujus mem Cic. tum in Epiſt. tum Philip. 13.

35. *Nummos alienos paſcet.*] Alienam pec am grandi fœnore accipiet, atque ita paſce gebitque.

36. *Thrax erit.*] Plerique gladiatores e cia erant. Libro 2. Sat. 6. v. 44.

Olitoris aget mercede caballum.] Ad vile libet ſervitium & miniſterium adigetur & paupertate.

37. *Arcanum neque tu, &c.*] Suſpectus & inviſus ſit quiſquis ita curioſe ſcrutari liorum res & arcana.

38. *Vino tortus & ira.*] His ſiquidem nes explorantur; quod ut plurimum bene irati quidlibet effutiant.

41. *Gratia ſic fratrum, &c.*] Amp & Zethi concordia dirempta & diſſolu

Z

Zethi dissiluit; donec suspecta severo
Conticuit lyra. Fraternis cessisse putatur
Moribus Amphion. Tu cede potentis amici [813]
Lenibus imperiis; quotiesque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta, canesque,
Surge, & inhumanæ senium depone Camœnæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, & membris: præsertim cum valeas, &
Vel cursu superare canem, vel viribus aprum
Possis. Adde, virilia quod speciosius arma
Non est qui tractet. Scis quo clamore coronæ
Prælia sustineas campestria. Denique sævam
Militiam puer, & Cantabrica bella tulisti,
Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit;
Et nunc, si quid abest, Italis adjudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcusabilis absis,
Quamvis nil extra numerum feciſſe modumque [814]
Curas, interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna

Zethi, donec cithara aspero invisa siluit. Ut autem *Amphion narratur cessisse indoli fratris*, sic *tu morem gere æquis desideriis amici opulenti: & quotiescunque in agros proferet canes & jumenta Ætolis retibus onusta; exurge, & severioris Musæ gravitatem abdica, ut simul comedas obsonia labore comparata.* Hoc enim *solemne est Romanis studium, famæ utile & vitæ & corpori: maximè cum sis validus, & quas canem cursu, viribus aprum vincere. Adde quod nemo est qui decentiùs tractat arma viris apta. Nosti quibus circumstantium acclamationibus obeas exercitationes campi* Martii. *Demùm* tu *juvenis duram militiam & Cantabrica certamina confeciſti sub Imperatore, qui Parthorum templis abstulit vexilla* nostra, *& nunc potestati Romanorum adjungit si aliquid deest. Ne verò* talia *relinquas, &* hinc *recessisse culperis, quanquam studes nihil agere indecore &*

perperàm. Quippè *in villâ patris quadam ludicra moliris.* Scilicet *partitis naviculis pugnatur: te auctore certamen Actiacum*

ANNOTATIONES.

dissimilibus eorum studiis, cum alter philosophiæ & musicæ totus vacaret, alter ab istis alienus agrestes & rusticos mores sequeretur. De Amphione, lib. 3. Od. 11. Cic. 1. de Orat. *Mirorque Philosophiæ, sicut Zetus ille Pacuvianus, propellam indixeris.* Ad Heren. n. 43. *Uti apud Pacuvium Zetus cum Amphione, quorum controversia de musica, &c.*

43. *Conticuit lyra.*] Amphion Zetho fratri obsequens lyræ studium, & usum sponte abjecit, sicque amicitiam resarsit. Sic tu amici potentis voluntati obsequere; & cum venationem molietur, ne Musarum studia intempestive obtrudas.

46. *Ætolis onerata plagis.*] Ætolia regio Achaiæ in Epiri confinio. In hac erat Calydon urbs, cujus regi Oeneo irata Diana immisit aprum terribilem non Calydoniæ solum, sed & vicinis Ætoliæ agros devastantem. At Meleager Oenei filius validis illum plagis irretitum interfecit. Hinc Ætolæ plagæ velut optimæ celebrantur ponunturque per Synecd.

48. *Pulmenta laboribus empta.*] E præda venando capta. Quid proprie pulmentum, dixi libro 2. Satira 2. v. 20.

49. *Romanis solemne virîs opus.*] Venatio nempe, ut Græcis trochi & disci ludus. Vide Libro 3. Od. 24. Libro 2. Sat. 2.

50. *Utile famæ, Vitæque & membris.*] Agitatio corporis & exercitatio valetudini prodest; roburque confert, & hinc tamam fortitudinis.

52. *Speciosius.*] Decentius quam tu, Lolli; vel, quam venator quisque.

54. *Prælia campestria.*] De his lib. 1. Od. 8.

55. *Cantabrica bella.*] Vide supra Epistolam 12. item lib. 2. Od. 6. & lib. 3. Od. 8.

56. *Qui templis Parthorum signa refixit.*] Signa Rom. Crasso erepta a Parthis, Augusto restituta. Libro 4. Od. 15.

58. *Ne te retrahas.*] Ne ab exercitationibus campi Martii te diu removeas.

59. *Extra numerum.*] Metaph. a saltatoribus. Id est, imperite, inepte, inconsiderate, perperam.

60. *Nugaris rure paterno.*] Ludicra prælia instituis apud villam paternam, in qua diversaris.

61. *Partitur lintres exercitus.*] Ut sint duæ velut adversariæ classes, quæ naumachiam exhibeant, maxime vero pugnam illam navalem, qua Augustus Antonium debellavit profligavitque apud Actium. De his lib. 1, Od. 37. & Epod. 1. & 9.

exhibetur per adoleſcentes hoſtium ad inſtar dimicantes. *Frater tuus adverſarii perſonam agit; lacus eſt* velut *mare; donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus.* Certè Auguſtus, *qui ſuis te ſtudiis convenire intelliget, approbabit vehementer indicta iſta. Ut* autem *admonere te pergam, ſi quidem monitore opus habes; diligenter adverte quid de unoquoque viro, & cui loquaris. Devita percunctatorem, qui profectò eſt loquax: neque aures aperta fideliter ſervant credita. Atqui vox prolata celeriter abit, nec poteſt revocari. Ne in ædibus amici potentis depereas ancillam aut puerum, ne herus pulcri pueri vel puellæ adamata remmeret te exiguo dono: vel parùm benignus cruciet. Sedulò expende quem commendabis; ne paulò pòſt alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, & nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit ſuum vitium, cave ne illuſus defendas velut plane cognitum. Si* verò quiſpiam *calumniis impetatur, propugna & protege auxilio tuo conſiſum: qui cùm impugnatur morſibus invidorum, an non ſentis imminere tibi ſimilia diſcrimen? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicinæ ædes. Neglecta verò incendia gliſcere conſueverunt.*

Te duce per pueros hoſtili more refertur.
Adverſarius eſt frater; lacus Adria: donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet:
Conſentire ſuis ſtudiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam (ſi quid monitoris egeſtu)
Quid de quoque viro, & cui dicas, ſæpe videto.
Percunctatorem fugito, nam garrulus idem eſt:
Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures;
Et ſemel emiſſum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve,
Intra marmoreum venerandi limen amici;
Ne dominus pueri pulcri, caræve puellæ
Munere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam adſpice: ne
Incuriant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus. Ergo
Quem ſua culpa premet, deceptus omitte tueri,
Ut penitus notum; ſi tentent crimina, ſerves,
Tuteriſque tuo fidentem præſidio: qui
Dente Theonino cum circumroditur, ecquid
Ad te poſt paulo ventura pericula ſentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet:
Et neglecta ſolent incendia ſumire vires.

ANNOTATIONES.

62. *Per pueros.*] Dion. lib. 50. narrat pueros Romæ præſignificaſſe Antonii cladem. Nimirum diviſi inter ſe pugnarunt; cum alii ſe Antonianos, alii Cæſarianos dicerent. Biduo conflixerunt. Tandemque victi ſunt qui Antoniani vocabantur.

63. *Lacus Adria.*] Lacus ruri paterno vicinus, inſtar eſt Adriatici maris. De hoc lib. 1. Od. 16. & lib. 2. Od. 11.

64. *Alterutrum.*] Te, vel fratrem.

Velox victoria.] Plutarchus, Florus, aliique referunt celerrimam tuiſſe Actiacam victoriam; vel ſpectat Poeta victoriæ naturam, quæ fere *velox* eſt.

66. *Fautor utroque tuum laud.*] Auguſtus, cui ſic velificaris: vel, potentior amicus.

Utroque pollice.] Impenſiſſime, valde comprobabit. Pollice nimirum compreſſo favor, inverſo condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. 28. cap. 2. Juvenal. Sat. 3. v. 36.

69. *Percunctatorem fugito.*] Inſidioſum indagatorem rerum & ſecretorum tuorum. Supra monuit, res aliorum non eſſe indagandas; hic monet, ab indagatore curioſo & ſubdolo cavendum.

75. *Angat.*] Adamatum puerum aut puellam tibi denegando.

80. *Ut penitus notum.*] Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc ſenſu: Cave ne quemquam temere commendes, neve quem vitiis aut criminibus occultis inquinatum pertinaciter tueari velut penitus tibi nota & perſpecta ſit ejus indecentia. Nam ſæpius decipimur. Alii ſic: Si quem deceptus improbum commendaſti, deſere nec tuearis; ut defendas alium quempiam tibi penitus notum, ſi criminationibus inceſſatur: ſeſque & tuteris innocentem ope tua fidentem & nixum.

82. *Dente Theonino.*] Theon fuit maledicentiſſimus, ut aiunt, poſt Acronem.

84. *Paries cum proximus ardet.*] Æn. 2. v. 3[illegible]

Jam proximus ardet Ucalegon.

Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto eſt,
Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura.
Oderunt hilarem triſtes, triſtemque jocoſi; [816]
Sedatum celeres; agilem gnavumque remiſſi:
Potores bibuli media de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula; quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme ſupercilio nubem. Plerumque modeſtus
Occupat obſcuri ſpeciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges & percunctabere doctos
Qua ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te ſemper inops agitet vexetque cupido;
Ne pavor & rerum mediocriter utilium ſpes:
Virtutem doctrina paret, naturane donet:
Quid minuat curas: quid te tibi reddet amicum:
Quid pure tranquillet; honos, an dulce lucellum,
[817]

Imperito jucunda eſt obſervantia divitis amici, at perinde formidat. Tu, dum tua navis in alto eſt, ad hoc labora, ne te ventus contrarius retro abripiat. Meſti latum, meſtum feſtivi, tardum citi, lenti promptum & alacrem non amant. Qui Falernum uſque ad mediam noctem compotare ſolent, odio proſequuntur eum, qui propinatos calices recuſat, etſi affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute fronte triſtitiam: ſæpe moderatus ſeveri ſpeciem habet, & taciturnus inhumani. In omnibus conſule peritos, & perquire quo pacto ſuaviter poſſis vivere; ne te perturbet aut cruciet cupiditas ſemper egens, vel metus, vel deſiderium rerum non omnino neceſſariarum; utrum eruditio an natura virtutem conferat: quid diminuat ſolicitudines; quid te tibi amicum efficiat: quid veram tranquillitatem tribuat, an *dignitates, an ſuave lucrum,*

ANNOTATIONES.

86. *Dulcis inexpertis, &c.*] Qui non eſt expertus clientelam vel obſequium amici potentis credit facilia & dulcia eſſe omnia. At qui expertus eſt quantum ſit in ea re incommoda, longe aliter ſentit.

87. *Tu, dum tua navis, &c.*] Allegoria eſt aptiſſima. Tu dum gaudes benevolentia Principis, vide ne ab ea excidas. Nam ob levem offenſionem hoc ſæpe accidit; & mutabilis omnino eſt potentium favor. Plaut. Pœn. Sc. 11.

Verùm ita ſunt iſti noſtri divites,
Si quid benè facias, levior plumâ eſt gratia:
Si quid peccatum eſt, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem triſtes, &c.*] Indolis, morum, & ſtudiorum ſimilitudo parit amicitiam ac neceſſitudinem; contra diſſimilitudo alienationem & odium.

93. *Nocturnos vapores.*] Al. *tepores*, id eſt calores vini, vel febres. Melius alii *vapores* vini caput petentes afficientesque, noctu præſertim, atque ſomnum & quietem impedientes.

94. *Deme ſupercilio nubem.*] Euripid. Hippolit. ὀφρύων νέφος. Cic. in Piſ. *frontis nubeculam*, id eſt, faſtum, ſeveritatem, ægritudinem mentis, &c. Plin. l. 11. cap. 37. *Frons homini tantum index triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeveritatis. In oſtenſu ejus ſupercilia pariter & alterna mobilia: & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maxime indicant faſtum. Superbia alibi concepta-culum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur; hinc ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiuſque invenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet.*

98. *Inops cupido.*] Avarus enim ſemper egetdum tam ei deeſt quod habet, quam quod non habet.

100. *Virtutem doctrina paret, &c.*] Quæſtio eſt a veteribus agitata plurimum. Tullius in Partit. Orat. *Quonam pacto virtus pariatur, naturane, an ratione, an uſu.* Pro Archia Poeta ſic cenſet: *Sapiens ad virtutem, naturam ſine doctrina, quam ſine natura valuiſſe doctrinam.* At optime Ariſtoteles in lib. Ethic. ad Nicomach. ait: virtutes morales a natura inchoatas doctrina & uſu perfici.

101. *Quid minuat curas.*] Nempe ſi paucis contentus vivas, ſi nihil cupidius appetas, ſi nihil humani a te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi ſi vera bona compares, virtutes ſcilicet, vere amicus tibi eris.

102. *Quid pure tranquillet.*] Non certe *bones aut lucrum*: nam hæc *famem importunam*, & novam indies *ſitim* afferunt ſecum, ut eſt ſupra verſu 24. Quid ergo? horum contemptus; *nil conſcire ſibi, &c.* quæ alibi Poeta noſter haud temel aſſeruit. Præclare Cic. 1. de Finib. n. 50. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, copulatas eſſe docui cum voluptate, ut ab ea nec divelli nec diſtrahi poſſint. Sic de juſtitia judicandum eſt,*

tis vitæ genus & ratio latens & occulta. Quoties verò cunque recreat me Digentia frigidus vivus, potum suppeditans Mandela vico valde algenti; quid sentire, quid exoptare me putas, ô amice? Nempe ut maneat mihi quod habeo; vel etiam minus; ut mihi impendam quod vita restat, si quid amplius Dii largiantur. Sit librorum copia, & annona ad annum parata; ne anceps hæream expectatione temporis incerti. Sufficit ista à Jove postulare. Qui dat & adimit, tribuat vitam & facultates: at mihimet ipse animum æquabilem præstabo.

An secretum iter, & fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus;
Quid sentire putas, quid credis, amice, precari?
Sit mihi, quod nunc est, etiam minus; ut mihi vivam
Quod supereſt ævi, si quid supereſſe volunt Di.
Sit bona librorum & provisæ frugis in annum
Copia, ne fluitem dubiæ spe pendulus horæ,
Hæc satis est orare Jovem. Qui donat & aufert,
Det vitam, det opes; æquum mi animum ipse parabo.

ANNOTATIONES.

quæ non modo nunquam nocet cuiquam, sed contra semper alit aliquid tum vi sua atque natura, quod tranquillet animos; tum spe, nihil earum rerum defuturum, quas natura depravata desiderat: quem admodum temeritas, libido, ignavia, semper animum excruciant ac solicitant, turbulentæque sunt, &c.

103. *An secretum iter, &c.*] Vita privata. Vide Epist. præced. v. 10. ibique annot.

Fallentis semita vitæ.] Allegoriam pete, si vis Lector, cum quibusdam, a viatoribus callidis, qui paucis cognitas ineunt semitas, vel compendiosiores, vel minime latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam tuti sunt a curis, incommodis, periculis: quibus conflictantur quotquot Rempub. capessunt.

104. *Me quoties reficit, &c.*] Cum secessu & quiete meque ipso fruor, in villa mea Sabina, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epist. 16.

105. *Rugosus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epist. 16.

107. *Mihi vivam.*] Tandem liber a tumultu, a negotiis officiisque urbanis. Vide Epist. 7.

111. *Hæc satis, &c.*] Bona externa.

112. *Æquum mi animum ipse parabo.*] Cic. de Nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam a Deo petendam, a seipso sumendam esse sapientiam.* Juven. Sat. 10. sub finem.

Monstro quod ipse tibi possis dare: Semita certe Tranquilla per virtutem patet unica vita.

EPISTOLA XIX. Ad *MÆCENATEM.*

Vitiosam imitandi rationem damnat.

O Mæcenas erudite, si fidem habes veteri Cratino, nulla poëmata diu placere vel celebrari queunt ab aquæ potoribus condita. Postquam furentes poëtas

PRisco si credis, Mæcenas docte, Cratino,
Nulla placere diu, nec vivere carmia possunt
Quæ scribuntur aquæ potoribus. Ut male sanos

ANNOTATIONES.

1. *Prisco si credis.*] Poëtastri quidam vino indulgebant plusculum: idque jactabant facere se exemplo veterum poëtarum, Cratini, Homeri, Ennii: quasi bonum carmen pangere nequirent, nisi qui Baccho pleni essent. Adversus hanc sententiam pugnat solerter hic noster vates, & Eubulus apud Athen. lib. 2. cap. 6.

Cratino.] Is a Suidâ valde bibax & vinosus extitisse traditur: a veteri autem Schol. tantæ fuisse ebriositatis, ut soleret immejere in pelles supra quas recumbebat. Aristophanes eum pariter detidet velut ebriosum & [illegible] Athen. lib. 2. cap. 3. *Vinum lepido poëta equus velocissimus. Si potantur aquæ nihil ginum producis. Cratinus hoc dixit, cum non trem unum redoleret, sed potius dulcem integr* Epigramma est Nicerato attributum. Vide ann lib. 1. Sat. 4.

3. *Ut male sanos Adscripsit Liber Satyris.*] H Cratinus & quæ sequuntur. Ex quo Bacchus poë vini calore concitatos, velut suo numine plen ascripsit Satyris ac Faunis.

Adscrpsi

Adſcripſit Liber Satyris Fauniſque poetas;
Vina fere dulces oluerunt mane Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus:
Ennius ipſe pater nunquam niſi potus ad arma
Proſiluit dicenda. Forum Putealque Libonis [819]
Mandabo ſiccis; adimam cantare ſeveris.
Hoc ſimul edixit, non ceſſavere poetæ
Nocturno certare mero putere diurno.
Quid? ſi quis vultu torvo ferus & pede nudo,
Exiguæque togæ ſimulet textore Catonem; [820]
Virtutemne repreſentet moreſque Catonis?

Bacchus annumeravit Satyris & Faunis, Muſa ſuaves vinum ſæpius oluerunt matutino tempore. *Homerus vinum laudans ebrioſus* extitiſſe *notatur. Antiquus ipſe Ennius nunquam niſi temulentus prorupit ad canenda bella. Sobriis committam forum & Puteal Libonis: abſtemiis auferam condendi verſus facultatem. Statim atque id pronunciavit, cœperunt vates noctu vinum certatim* bibere, *ac diurno fœtere. Verum ſi quiſpiam ſeverâ fronte gravis, nudis pedibus, & brevis togæ uſu Catonem exhibeat, num* proinde *Catonis referat mores ac virtutem?*

ANNOTATIONES.

4. *Satyris Fauniſque.*] Diis agreſtibus, bibacibus quidem & vinoſis. De Satyris, lib. 1. Od. 1. lib. 2. Od. 19. De Faunis, lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3. Od. 18.

5. *Vina fere dulces oluerunt.*] Ipſæ Muſæ ſobriæ non fuerunt. Vide Plutarch. Sympoſ. lib. 1. cap. 8, 9, 10.

6. *Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus.*] Iliad. 6, &c.

7. *Ennius.*] De eo lib. 1. Sat. 10. *pater* ob antiquitatem. Æſchylus pariter inter Græcos nunquam niſi ebrius ad ſcribendum ſe accingebat. Alcæus etiam εἰλάτης notatur, Athen. lib. 10.

8. *Forum.*] Res forenſes.

Puteal Libonis.] Locum ſeu tribunal, ubi jus dicebat Prætor in Rom. foro conſtitutum a Libone. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare ſeveris.*] Carmina præclare ſcribere interdictum ſit iis omnibus, qui Bacchi munere factus non erit entheus & furens. Non videtur hic apoſtdionyſon quod canit Tibullus lib. 3. Eleg. 6.

. . . . . *Poſcite Bacchi munera*
. . . . . .
Jam venit iratus nimiumque nimiumque ſeveris.
Qui timet irati numina magna, bibat.

Ubi legunt vulgo *ſeverus.* Attamen credam ego reponendum, *ſeveris*, id eſt, ſobriis; multo ſenſu meliori. Quo notantur non qui convivia fugerent, ſed potius qui inter aliorum compotationes & crebas invitationes, ebrietatem aſtute & callide figerent. Vid. Epiſt. præced. v. 91.

Patorus bibuli media de nocte Falerni
Oderunt poſcula negantem, &c.

10. *Hoc ſimul edixit.*] Magna controverſia, quis dixit? an Liber, an Ennius, an Cratinus? Pro Cratino facit quod de eo ante annotatum eſt. Fortentius, ex veti. cod. legit, *edixi*: ut ipſi Horatio tribuatur velut Prætoriarium hoc edictum. Placet quibuſdam conjectura Heinſii tranſpoſita una literula legentis, *edixti*, pro edixiſti; ut ad Mæcenatem referatur. Sed optima eſt lectio, *edixit*: ſoluſque optime Liber edixiſſe intelligitur, utpote Deus poeſeos & poetarum.

Non ceſſavere poetæ Nocturno, &c.] Diu noctuque vino ſe ingurgitarunt, ut egregia moliri poemata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.*] Romæ frequens hoc erat bibionum certamen vigilem pergrœcando noctem ducentium. Et qui ſic pervigilaſſent ſtrenue, præmium accipiebant placentam. Jul. Pollux, Athen. lib. 14. Schol. Ariſtoph. Equit.

Putere diurno.] De die *crapulam exhalantes*, ut ait Tull. Sic quidem luxurioſi quaſcunque horas compotationibus idoneas habebant. At viri graves & occupati non adibant cœnam, niſi veſperi & ad lucernas. Unde Alcæus ita quæritur, ſe ipſe vinoſum arguens in Epigrammate: Πίνωμεν· τί τὸν λύχνον ἀμμένομεν; *Bibamus: quid lychnum expectamus?*

12. *Quid? ſi quis vultu, &c.*] Refellit Horatius opinionem ante allatam. Qui Cratinum imitatur in vitioſa ipſius bibacitate, non proinde poeticam ejus virtutem aſſequetur; ſicut qui habitus ſqualorem, aut vultus ſeveritatem Catonis imitabitur, non continuo mores ejus optimos habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia ſed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo.] Cato Uticenſis ſine calceis & ſine toga prodibat in publicum; imo & Prætor ſic ad roſtra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam bene pranſus & potus. Plutarch.

13. *Exiguæque togæ textore.*] Breviori togæ vilis texturæ, ſicut Epiſt. 1. ait, *Curtatus inæquali tonſore capillos*, pro, inequali tonſura. Quod e vili plebecula quempiam decuiſſet, non vero patricium & nobilem. Lucanus Catonem illum Uticenſem canit: *Hirtam Romani more*

Hyarbitam perdidit sua lingua Timagenem æmulata, cùm lepidus & eloquens videri cupit. Falsit exemplar vitiis imitabile. Enimverò *si forte pallidus fuerim, putarent cumini* luccum *pallere* facientem. *O imitatores stolidi & serviles; quam sæpe agitationes vestræ excitarunt mihi indignationem & risum!* Ego verò *primus intuli pedem in vacua* spatia, *nec secutus sum* vestigia *alterius. Qui confidit sibi, turmam ducit & gubernat. Ego prior Iambos protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum & virtutem imitatus, non autem materiam & dictiones Lycamben adigentes* ad suspendium. *Neque verò me propterea minoribus corones frondibus, quoniam veritus sum immutare numeros ac metri legem.* Nam *Archilochi poesim versu mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus: at dissimilibus sententiis & dispositione, nec petit socerum acerbo carmine proscindendum, nec sponsa vestim parat versibus contumeliosis. Hunc à nullo alio antea celebratum ego lyrâ canens Latinis ostendi.*

Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua;
Dum studet urbanus, tenditque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. Quod si
Pallerem casu, biberent exangue cuminum.
O imitatores servum pecus, ut mihi sæpe
Bilem, sæpe jocum vestri movere tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps;
Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit
Dux, regit examen. Parios ego primus Iambos
Ostendi Latio; numeros animosque secutus
Archilochi, non res & agentia verba Lycamben.
At ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quod timui mutare modos & carminis artem:
Temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho,
Temperat Alcæus: sed rebus & ordine dispar,
Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinis

ANNOTATIONES.

Quiritis induxisse togam. Sunt qui legant, *tesquore*, id est, squalore, inquiunt.

15. *Rupit Hyarb. &c.*] Alii scribunt *Larbitam*, ab Iarba rege Africani litoris. Hyarbita ignobilis ac vix nomine notus quidam, volens imitari sales & dicacitatem Timagenis, semet perdidit, ut ille; petulantem ejus linguam æmulatus velut urbanam & desertam.

Timagenis.] Hic Rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptius: sub Pompeio magno Romam adductus à Gabinio captivus, redemptus a Fausta Syllæ filio; Rhetoricam docuit ad tempora Augusti. Demum ob maledicentiam urbe ejectus in prædio Tusculano diem suum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitiis imitabile.*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitiis caret; & stultum imitatorem decipit, qui non quod perfectum, sed quod forte vitiosum inest, imitari solet.

18. *Biberent exangue cuminum.*] Poetastri nostri, inquit Horatius, si pallido essem vultu, pallorem sibi procurarent, ut æmulari me in cæteris etiam crederentur, paremque mihi poeseos facultatem adipisci. Vide Dioscorid. lib. 3. cap. 68. Plin. lib. 20. cap. 14. *Cuminum pallorem bibentibus gignit. Ita certe ferunt Porcii Latronis clari inter magistros dicendi assectatores similitudinem coloris studiis contracti imitatos*, &c. Pers. Sat. 5. v. 55.

. . . . . *Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.*] Ego Lyricam poesim Latinam primus tentavi, absq; ullo exemplari mihi proposito. *Vacuum*, locum a nemine occupatum. Vide Od. ult. lib. 3. & lib. 4. Od 3.

23. *Regit examen.*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

24. *Parios ego primus Iambos Ostendi Latio.* Iambos etiam versus Latine scripsi primus, aditus tar Archilochi Græcorum Iamborum inventoris ex insula Paro oriundi. De hac lib. 1. Od. 19.

25. *Archilochi.*] De isto Poeta jam ante in Epod. 6. & postea in Epist. ad Pison. v. 79.

Lycamben.] Socerum, de quo cit. Epod. 6.

28. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi asperitatem temperavi suavitate Alcæi & Sapphonis. Scilicet Iambi satis acres Epodarum temperantur Alcaicis & Sapphicis Odarum.

Mascula Sappho.] Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quod se præcipitarit ex eo saxo unde viri tantum solebant se jaculari prae amoris impatientia. Hinc Auson. Eidyl. 6. v. 2

Et de nimboso saltum Leucate minatur
Mascula Lesbiacis Sappho periturà sagittis.

29. *Alcæus.*] Vide lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.*] Lycambem.

31. *Sponsæ.*] Neobulæ Lycambes filiæ, quæ quoque post patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32. *Hunc.*] Archilochum, quem ante Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

Vulga

Vulgavi fidicen. Juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
Scire velis mea cur ingratus opuscula lector
Laudet ametq; domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, & tritæ munere vestis. [822]
Non ego nobilium scriptorum auditor & ultor,
Grammaticas ambire tribus & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,
Si dixi; Rides ait, & Jovis auribus ista
Servas. Fidis enim manare poetica mella
Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti
Formido; & luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus; clamo, & diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram: [823]
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

Et *gaudeo nova proferens oculis ingenuorum perlegi, & manibus contrectari.* Porrò si *nosse cupis, cur lector iniquus mea carmina collaudet atq; in pretio habeat domi* quidem, *foris* autem *improbe vituperet?* Nempe *ego levis plebeculæ approbationem non quæro sumptuosis cœnis, & donando vestes detritas. Auctorum ego illustrium auditor & censor non dignor prensare Grammaticorum familias & suggesta. Inde* veniunt *istæ querimoniæ. Si dicam, Pudet recitare carmina* mea *frequentibus theatris indigna & nugas ostentare:* mox aliquis *inquies; Derisor es, & Jovis auribus hæc reservas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sanum: acue proscindar acerbo ungue contendentis, locum istum devito, vociferor, & dilationem postulo. Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes: indignatio* verò *acerba odia, & bellum lugubre.*

ANNOTATIONES.

37. *Non ego ventosæ, &c.*] Idcirco mihi invidiam creant, quia laudes & approbationem non capto, ut alii plerique, per munera & cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. 1.

. . . . *Calidum scis ponere sumen:*
Scis comitem horridulum trita donare laterna.

Martial.

Quid tam grande Sophos clamat tibi turba togata?
Non tu, Pomponi; Cœna diserta tua est.

Vide postea Epist. ad Pis. v. 419.

Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire Poeta
Dives agris, &c.

39. *Auditor.*] Juvenal. Sat. 1.

Semper ego auditor tantum?

Ultor.] Optimorum auctorum errata notando & castigando; nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur; mea scripta vicissim retundo. Juvenal. cit.

. . . . . *Nunquamne reponam?*

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait, *Non ambire pulpita dignor.*

40. *Grammaticas ambire tribus.*] Ut scripta mea discipulis suis dictent & proponant edisce-ndi. Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse,
Pro nihilo pendas?

Pulpita.] E quibus recitentur carmina mea a Grammaticis, vel a meipso. De hac Romanorum ambitiosa recitatione Persius cit. & nos ibidem non pauca.

41. *Hinc illa lacryma.*] Terentianus iste locus ex Andria in proverbium abiit: eoque utitur etiam Tullius pro M. Cœlio: *Hinc illa lacryma: & hæc causa est omnium scelerum.*

42. *Nugis addere pondus.*] Velut eximium quiddam alte & graviter pronunciando res leviculas.

43. *Ait.*] Quispiam invidus.

Jovis.] Augusti. Virgil. Eclog. 1. de eodem.

Deus nobis hæc otia fecit.

44. *Fidis enim manare, &c.*] Unum te credis edere suavia poemata.

45. *Tibi pulcher.*] Ipse tibi videris præstare cæteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti.] Naribus corrugatis indignationem vel derisionem significare timeo, ne ejusmodi hominis iram in me concitem. Pers. Sat. 1.

Rides & nimis uncis naribus indulges.

Vide supra lib. 1. Sat. 6. & lib. 2. Sat. 8.

47. *Iste locus.*] Theatrum, pulpita.

Diludia.] Ludorum dilationem: id est, spatium intermissionemque, ad accuratius emendenda quæ scripsi, antequam vulgentur. Quod luculenter admonet Epistola ad Pisones. Metaphora est a gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnæ destinatos, spatium concedebatur gladiatoribus; ut se ad certandum melius compararent. Malim ego tamen cum doctissimo Salmasio legere, *deludia*, & ludendi cessationem & finem interpretari.

48. *Ludus enim, &c.*] Climax est. Ludus certamen, certamen iras, iræ inimicitias, hæ bellum generant aliquando funebre & luctuosum.

EPI-

EPISTOLA XX. Ad *LIBRUM SUUM.*

O liber, ut, *video, respicis Vertumnum & Janum: nempe ut venalis stes Sosiorum pumice expolitus, claves fugis & sigilla verecundo grata: doles exhiberi paucis, & magni pendis divulgari, minime sic educatus. Perge quo ire cupis, redire non licebit tibi vulgato.* Tum verò: *Quid infelix egi, quid petii? inquies, quando te non nemo proscindet. Nosti verò te in arctum compingi, cùm* lector primò *avidus* mox *fastidiosus negligit. Quod si non insanit augur odio delinquentis, Romæ in pretio eris usquequò te juventus deficiat. Cum autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel clam mutries blattas inutiles, vel ablegaveris Uticam*, vel *obligatus deportaberis Ilerdam.* Tunc *ridebit castigator non auditus: velut iste qui asinum non obedientem iratus impulit in præcipitium.*

VErtumnum Janumq; liber, spectare videris. [824]
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus,
Odisti claves, & grata sigilla pudico.
Paucis ostendi gemis, & communia laudas,
Non ita nutritus: fuge quo discedere gestis: 5
Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læserit: & scis
In breve te cogi, cum plenus languet amator.
Quod si non odio peccantis desipit augur, [825]
Carus eris Romæ, donec te deserat ætas. 10
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes;
Aut fugies Uticam; aut vinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
Qui male parentem in rupes detrusit asellum 15

ANNOTATIONES.

1. *Vertumnum.*] Per prosopopœiam librum suum a publico deterret, ob imminentia pericula.

Vertumnum Janumque.] Hi Dii præsidere vendentibus ementibusque credebantur: & ad eorum statuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno lib. 2. Sat. 7. De Jano lib. 2. Sat. 3. & 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis & publice vendi.

2. *Sosiorum pumice mundus.*] Pellibus integebantur libri: pelles autem pumice lævigari, exæquari, expoliri solebant. *Pumex*, lapis cavernosus, quo rudia & aspera complanantur. Vide Plin. l. 36. c. 21. *Sosii* fratres erant bibliopolæ insignes: unde hic antonomastice nominantur.

3. *Odisti claves, &c.*] Tædet inclusum residere: amplius in arca domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.*] Non eo consilio tamen scriptus, ut prodires in publicum.

Discedere.] Al. *Descendere*, scil. e collibus in Thuscum vicum ad imum Cœlii montis, apud Velabrum; ubi Vertumnus ædem habebat; & plures erant tabernæ, librariorum præsertim.

6. *Non erit emisso reditus.*] Cum semel emissus & vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis, quæ in te forte notabuntur.

7. 8. *Scis In breve te cogi, &c.*] Scis in angustum & discrimen redegi te, cum jam aspernari incipit, qui prius diligebat. Alii sic: scis te contrahi & complicari; vel, non integrum te legi, sed quædam pervolvi dumtaxat, & pleraque præteriri a lectore jam defesso & languente.

9. *Quod si non odio, &c.*] Si non omnino fallor, si bene auguror, primo quidem novitate celebraberis, at sensim in fastidium incurres. Sic enim fere fit.

12. *Tineas pasces.*] Neglectum & projectum edent tineæ & blattæ. *Taciturnus*, obscurus & despectui habitus; jam tacentibus de te hominibus.

13. *Fugies Uticam.*] Tanquam exilio mulctatus, sermone Romanorum haud amplius celebris.

Uticam.] Urbs est Africæ Catone minori nobilitata; in qua nimirum sibi mortem ille conscivit; & ab ea dictus Uticensis. Vide lib. 1. Od. 12. & lib. 2. Od. 1.

Vinctus mitteris Il.] Veluti captivus. Ex tectis mercium aut literarum involucra Ilerdam mittendarum. Olim Epistolas chartis intectas obligari obsignarique mos erat. Alii legunt, *auctus*, optimo sensu. Nam salsamenta, garum, piper, thus, aliaque ejusmodi bene multa involvi solent chartis inutilibus. Vide l. 2. Ep. 1. in fine. Catull.

Et laxas scrombris sæpe dabunt tunicas.

Pers. Sat. 1. v. 43.

Nec scombres metuentia carmina, nec thus.

Ilerdam.] Hæc urbs v. *Lerida*, Hispaniæ Tarraconensis, sive Cataloniæ, ad Secorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus, lib. 4.

Fundata vetustis
Surgit Ilerda manu; placidis præalabitur undis.

15. *Qui male parentem.*] Quidam rusticus asinum cernens ad præcipitem rupem obstinate contendere

Iratus

ratus. Quis enim invitum ſervare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba ſenectus.
Cum tibi Sol tepidus plures admoverit aures; [826]
Me libertino natum patre, & in tenui re
Majores pennas nido extendiſſe loqueris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuiſſe domique;
Corporis exigui, præcanum, ſolibus aptum,
Iraſci celerem, tamen, ut placabilis eſſem.
Forte meum ſi quis te percunctabitur ævum;
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ecquis enim conetur invitum ſervare? Illud etiam tibi continget, ut ſenex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis: Cumque Sol tepeſciens plures auditores tibi prabuerit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendiſſe alas ultra nidulum: Scilicet ut tantùm addas virtuti, quantum detraxeris origini. Narrabis gratioſum fuiſſe me Romæ optimatibus tam *in bello* quàm *in pace; ſtatura brevi, canum ante tempus, aprico gaviſum, iracundum, ſed mitigari facilem. Quod ſi quiſpiam a te inquirat meam ætatem; diſcat me quater undecim hyemes decumbiſſe eo anno Lollius Lepidum collegam ſortitus eſt.*

ANNOTATIONES.

ere, retrahebat pro viribus: at pertinax beſtia enitebatur; tum iratus ille aſinum impulit quo endebat, detruſitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.*] t atteraris vili manu ſenis cujuſpiam balbi, pueos docentis elementa. Juvenalis pariter notat niſeram hanc ſortem cum Virgilii tum noſtri Horatii, Sat. 7. v. 226.

. . . . *Cum totus decolor eſſet*
Flaccus & hæreret nigro fuligo Maroni,
Rara tamen merces, &c.

Vide, ſi vacat, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagiſtri ſcholam abere amant in triviis, in quæ incidunt ac deunt plures vici, loco nempe maxime frequenm. Vel Horatius deſignat vilem magiſtrum in ximiſſima urbis regione habitantem.

19. *Cum tibi Sol tepidus, &c.*] Cum vero non eri tantum, ſed & alii plures ad te audiendum nfluxerint, dum fervet æſtus: vel ſub veſpeam & ſole jam defervеſcente, cum dictata diſpulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de e tum narrabis, ex obſcura origine evaſiſſe in raclarum nomen ac ſplendorem, &c.

Libertino natum patre.] Vide libro 1. Sat. 6.

21. *Majores pennas nido extendiſſe.*] Natalium ac generis ignobilitatem illuſtraſſe me nobilibus ſcriptis.

23. *Primis urbis.*] Mæcenati, Auguſto, Pollioni, &c.

24. *Corporis exigui.*] Lib. 2. Sat. 3.

. . . . *Longos imitaris ab imo*
Ad ſummum totus moduli bipedalis.

25. *Iraſci celerem, tamen, ut, &c.*] Cic. ad Attic. lib. 1. Epiſt. 14. ſcribit, *Irritabiles eſſe animos optimorum ſæpe virorum, eoſdemque placabiles: & eſſe hanc agilitatem mollitiemque naturæ plerumque bonitati.*

27. *Quater undenos, &c.*] Annos ætatis quatuor & quadraginta compleviſſe, cum conſulatum inirent Lollius ac Lepidus; anno ſcil. U. C 732. Nam Horatius natus erat L. Manlio Torquato & L. Aurelio Cotta Coſſ. an. U. C. 688. ut dictum eſt lib. 3. Od. 21.

28. *Collegam Lepidum quo, &c.*] M. Lollius virtute ſingulari & Cæſaris gratia adeptus conſulatum, geſſit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio. lib. 54. Ad eum ſunt Epiſt. 2. & 18. & lib. 4. Od. 9.

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. Ad *AUGUSTUM.*

Optimum maximumque Principem mira ſolertia collaudat. De poeſi multa refert: & vetera duntaxat æſtimantes redarguit. Demum Cæſaris in Poetas benevolentiam ſtimulat.

INTERPRETATIO.

Quandoquidem, ô Auguſte, portas unus molem *tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, inſtitutis exornas, legibus corrigis,* ego ſanè *peccarem adverſus utilitatem publicam, ſi prolixâ epiſtolâ interpellem occupationes tuas* graviores. *Romulus & Bacchus, Caſtor atq; Pollux, poſt magna facinora admiſſi in Deorum fana, dum in terris verſantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt; agros diſtribuunt, urbei adificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis ſuis parem. Qui ſævam occidit Hydram, & benè exp monſtra periculorum pleno labore perdomuit,*

CUM tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus, [8a
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem, [8a
Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.
Romulus, & liber pater, & cum Caſtore Pollux,
Poſt ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aſpera bella
Componunt, agros aſſignant, oppida condunt;
Ploravere ſuis non reſpondere favorem
Speratum meritis: diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore ſubegit,

ANNOTATIONES.

1. *Cum tot.*] Epiſtolam hanc ſane eximiam expreſſit Auguſtus ab Horatio, cum ad eum ſcripſiſſet his verbis: *Iratum mihi tibi ſcito, quod non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimum loquaris. An veteris ne apud poſteros infame tibi ſit, quod videaris familiaris nobis eſſe?* Nempe legerat Sermones Horatii Cæſar, ſuique nullam in eis factam mentionem ægre ferebat. Antea vero jam Seculare carmen imperaverat ſcribere, item Vindelicam victoriam privignorum ſuorum Tiberii ac Druſi Neronum: Odarumque l. 4. Suet. in vita Horatii.

Suſtineas.] Summus princeps alios quidem adhibet in conſilium, at ſolus imperii molem ſuſtinet.

Solus.] Diſcuſſis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii ſplendorem.

Moribus.] Optimis inſtitutis, rectaque diſciplina, quibus mores optimi formantur.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex eſt recta & a numine Deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria.* Sueton. Oct. 32. 34. &c. utiliter ab eo ſancita pleraque commemorat: & cap. 27. etiam in Triumviratu *recipiſſe morum legumque regimen perpetuum.*

5. *Romulus.*] Quatuor primi verſus inſtar p cœmii ſunt, jam Auguſtum extollit ſupra Her maximos, per comparationem. Vid. l. 1. Od.

Liber pater.] Indorum victor, animum c liberans, &c. De hoc alibi.

Caſtore Pollux.] De his Od. 3. & 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.*] In Deorum merum adſciti.

7, 8. *Aſpera bella Componunt.*] Multa in h mines beneficia conferentes.

8. *Agros aſſignant*] Colonias deducendo vel tendo, agroſq; urbibus adjacentes iis diſtribue

9. *Ploravere ſuis non reſpondere, &c.*] Qu ſunt quod parum grati populi haud pares meritis honores deterrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules decim laboribus exantlatis clarus, quos cele Lucret. init. l. 5. Videl. 1. Od. 3. & l. 4. Od.

Non hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem creviſ in Herculem, &c.

11. *Fatali.*] Erat in tatis, non aliter inſe dum cœlo Herculem, quam debellatis mon

Compo

Comperit invidiam ſupremo fine domari.
Urit enim fulgore ſuo, qui prægravat artes
Infra ſe poſitas: extinctus amabitur idem.
Præſenti tibi maturos largimur honores, [829]
Iurandaſque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus ſapiens & juſtus in uno,
Te noſtris ducibus, te Graiis anteferendo,
Cætera nequaquam ſimili ratione modoque
Æſtimat: & niſi quæ terris ſemota ſuiſque
Temporibus defuncta videt, faſtidit & odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinq; viri ſanxerunt; fœdera regum [830]
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annoſa volumina vatum,

cognovit invidiam ſolâ morte vinci. Num ſplendore ſuo accendit, qui inferiorem induſtriam opprimit: ipſe verò mortuus diligetur. Viventi tibi cultum deferimus tempeſtivum aras ſq; erigimus, ad quas juravit per nomen tuum, profitentes nihil par tibi extitiſſe nihilque futurum unquam. Verum tuus ille populus in una re juſtus & ſapiens, nempe quod *te Imperatoribus Romanis Graciſque præfert, non aquè bene judicat de aliis rebus*: ſcilicet *negligit atque aſpernatur* omnia, *præterquam qua terris abſtracta dudumque præterita comperit: adeò vetuſta probans, ut tabulas delinquere prohibentes, Decemviris conſtitutas, fœdera regum Romanorum ſeu apud Gabios, ſeu cum ſeveris Sabinis compoſita, jus Pontificale, antiqua vatum prædicta,*

ANNOTATIONES.

1. *Invidiam ſupremo fine domari.*] Non ante mortem: & mox rationem ejus rei ſubdit Quintil. Declam. *Res inter initia urunt: at livor mora ſolvitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellentibus excitat invidiam, quia videntur ſibi ab illo deprimi. At cum fato eſt functus, jam virtus tuta ab invidis etiam colitur, amplius non meorum invidentibus fulgore perſtringi & obrui.

15. *Præſenti tibi, &c.*] Tu, Cæſar, vivus etiam in deliciis es, invidiamq; vicisti: quod eſt prorſus ſingulare. Nempe tua magnitudo cuncta ſupergreditur: invidia vero non reperitur niſi inter æmulos & fere æquales. Adeoque ſolus honores divinos adeptus vel dum hic inter nos degis.

Præſenti.] Lib. 3. Od. 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Æn. 1. *Auguſtus templa vivus meruit*, inquit, cique hunc Horatii locum. Propert. l. 3. Eleg. 4.

Arma Deus Cæſar dites meditatur ad Indos.

16. *Jurandaſque.*] Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen.] Theod. Marcilius. vult, *Tuum per numen.* Sed perinde eſt.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Od. 5. item Dion. l. 51. ubi refert edictum Senatus de divinis honoribus Auguſto tribuendis. Ovid. Faſt. 1.

Cæſaris arma canant alii, nos Cæſaris aras.

Omen conſtat nullas Romæ fuiſſe, ſed tantum in provinciis, niſi forte privatas. Sueton. Octav. 52, & Dio l. 54. decretas ſibi ex Senatuſconſulto haud recepiſſe imo prohibuiſſe, narrant. *In urbe quidem pertinaciſſime abſtinuit hoc honore, atque argenteas etiam ſtatuas olim ſibi poſitas conflavit omnes: & ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit.* De privatis aris Auguſto erectis intelligendus erat hic Horatius, item Ovid. ante cit. & 1. de Ponto Eleg. 5. & 3. Eleg. 1. & Virgil. Ecl. 1.

. . . . . *Illius aram*
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hic pop. &c.*] Tranſit ingenioſe & ſolerter ad eos reprehendendos, qui vetera ſectantur & quævis nova faſtidiunt abſque diſcrimine & judicio.

21. *Terris ſemota.*] Ex hominum conſpectu ablata, carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes.*] Leges 12. tab. quas Decemviri, ad inſtar legum Solonis, compoſuerunt, anno U. C. 302. Porro quæ in eis continerentur haud comperta omnino, niſi quod pauca, quæ ad morum, diſciplinam & judicia ſpectant, interciſe auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10. ubi & fragmenta quædam earum pervetuſta & obſoleta refert. *In urbe ne urito, neve ſepelito . . ſi quid agro plantaveris, quinque pedes a vicino abeſto, &c.*

24. *Fœdera regum, &c.*] Duplex notat fœdus: alterum a Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipſa urbe: alterum a Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege: & hoc *æquatum* ſive æquis factum conditionibus; non autem prius illud, quod iniquum potius dicatur: ut bene obſervat Theod. Marcil. De priori fœdere, Dion. Halic. lib. 4. de poſteriori lib. 2. ubi ſcribit conſtitutum eſſe, ut *Roma reges eſſent æque Romulus & Tatius, paribus ſuffragiis, & æqualiter honoribus fruerentur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. noſtras lib. 1. Epiſt. 11. & 15.

Sabinis.] T. Liv. cit. nos ad Epodon 2.

26. *Pontificum libros.*] Compoſitos a Numa, continentes ritus ſacrificiorum, precationes, &c. Annales etiam ſignificari volunt. Cic. de Orat. n. 193. *In jure civili, & in Pontificum libris, & in duodecim tabulis plurima eſt antiquitatis effigies; quod & verborum priſca vetuſtas cognoſcitur; & actionum quadam genera majorum conſuetudinem vitamque declarant.*

Annoſa volumina vatum.] Attii Navii, apud Cic. de Divin. Servius ad Æn. 5. Macrob. Sat.

Dicitur

à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. Atqui *si quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini scriptores simili ratione æstimantur; pluribus verbis non est opus; nihil in oliva, nihil extra nucem duri est: fortunæ apicem attigimus: pingimus & canimus & luctamur solertius quàm Græci. Si tempus meliora facit carmina* perinde *acvina, quæro quot anni auctoritatem dent libris. Scriptor ab annis centum mortuus debet*ne *censeri inter veteres & bonos, an inter ignobiles & recentiores? Definitio* temporis *decidat controversiam. Vetus & perfectus est, qui ante annos centum obiit. Quid* verò *qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis, an iis quos ætas nostra & secutura negliget?*

Dictitet Albano Musas in monte locutas. [831
Si, quia Græcorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima, Romani pensantur eadem
Scriptores trutina; non est quod multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri; 3
Venimus ad summum fortunæ: pingimus atque
Psallimus, & luctamur Achivis doctius unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit,
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus. 3
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteresque referri debet, an inter [832
Viles atque novos? excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus centum qui perficit annos
Quid, qui deperiit minor uno mense vel anno, 4
Inter quos referendus erit? veteresne poëtas,
An quos & præsens & postera respuet ætas?

ANNOTATIONES.

Marcii duo vaticinia satis incondita protert T. Liv. lib. 25. c. 12. alterum Cannensem cladem prædicens, alterum jubens instituì ludos Apollinares. Non pigebit ea describere. Prius sic ferme canebat:

Amnem Trojugena Cannam Romane fenge,
Ne te alienigenæ in campo cogant Diomedis
Conserusse manus pugnantem. Sed neque credes
Ante mihi, donec compleris sanguine campum:
Multaque millia cæsa tuorum deferat amnis
In pontum magnum de terra frugiferente:
Piscibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras
Ut fuat esca caro tua. Namm' ita Jupiter insit.

Posterius Carmen obscurius perplexiusque scripturæ genere, ut ait Livius, ita ferè habebat.

Romulidæ si perduelles expellere voltis,
Et vomicam gentum, quæ longe alienigenarum
Venit; Apollineri voveatis censeo ludos,
Qui deo Apollineri fiunto come quotannis,
Quom jam poplicitus populos dederit stipi' partem:
Conferiunto privatim pro seque suisque.
Et prætor ludis faciundis ollus præsto,
Qui summum populo plebique endo urbe dabit jus.
At bis quinque viri Graco sacra ritu obeunto,
Hæc si faxitis, recte gaudebiti' semper:
Atque adeo fiet melior res poplica vestra.
Nam is Dius vestros perduelles stinguet ad unum,
Qui vestros campos placide nunc ruraque pascunt.

27. *Albano Musas in monte locutas.*] Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum Latinarum, sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant. Turneb. Alii mimice in Albano Musas collocari a Poëta nostro, volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate detertritus; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeria nympha, in monte Albano; præsertim cum Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Hal. lib. 2. & Plutarch. in Numa: quanquam Tull. Leg. eos ut imperitos & bardos explodit, qui Numam cum Egeria collocutum credant, ita qui apicem Tarquinio ab aquila impositum.

28. *Si, quia Græcorum, &c.*] Refellit Poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, veteres stissimi quidem pariter etiam optimi sunt. Latinis non ita se habet de scriptoribus Latinis. Longe contrarium omnino fieri judicium debet. Adeo tam falsum est arbitrari Latinorum antiquiores mos esse præstantissimos, quam affirmare oliva nihil intus, nucem extra nihil duri haberi item quam contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem perte a vero & ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis mo iste usurpari solet in eos, qui negant ma ste vera, vel asserunt perspicue falsa. Enim quid certius quam in oliva esse os, & extra cem esse putamen durum?

Oleam.] *Olea* proprie est arbor, oliva fructus; tamen utraq; vox in utraq; significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ.*] Uno abs posito, multa consequuntur absurda. Nempe mus deinceps, inquit Poëta, nos fama esse c briores Græcis, & artium peritiores; quæ hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

33. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante p stram, ut olei virtute membra fierent tum r tiora, tum etiam lubrica & teneri difficilior

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum dissimili.

39. *Est vetus atque, &c.*] Responsio ad versarii, quam mox convellit Horatius.

Iſte quidem veteres inter ponetur honeſte,
Qui vel menſe brevi, vel toto eſt junior anno.
Utor permiſſo, caudæque pilos ut equinæ
Paulatim vello; & demo unum, demo etiam unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad faſtos, & virtutem æſtimet annis,
Miraturque nihil, niſi quod Libitina ſacravit.
Ennius & ſapiens & fortis & alter Homerus, [833]
Ut critici dicunt, leviter curare videtur
Quo promiſſa cadant, & ſomnia Pythagorea.
Nævius in manibus non eſt, & mentibus hæret
Pæne recens: adeo ſanctum eſt vetus omne poema.
Ambigitur quoties, uter utro ſit prior; aufert
Pacuvius docti famam ſenis, Accius alti:

Ille, inquies, inter veteres recte cenſebitur, qui menſe duntaxat vel anno poſterior fuerit. Ego *conceſſum aſſumo, & minutatim detraho quaſi pilos caudæ equinæ; atque diminuo unum itemque alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur qui annos numerat, & ex vetuſtate bonitatem colligit; quique nihil laudat, niſi quod mors conſecravit. Ennius & ſapiens & ſtrenuus & Homero ſecundus, ut aiunt cenſores, parùm ſolicitus eſt quo deveniant pollicita & ſomnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, & animo tenetur velut novus; adeò ſacratum eſt omne carmen antiquum.* Ac *unum expenditur quis alio ſit præſtantior; Pacuvius docti ſenis, Accius excelſi exiſtimationem obtinet:*

ANNOTATIONES.

43. *Iſte quidem veteres*] Ita loquitur adverſarius.

45. *Utor permiſſo.*] Tua reſponſione utor, ac te expugno, inquit Poeta.

Caudæ pilos ut equinæ, &c.] Ex hiſtoria Sertorii, qui ut barbaros ac ferociores militum ſuorum animos erudiret, duos equos adduci juſſit, alterum imbecillem, alterum validum. Imbecilli appoſuit virum fortem, valido infirmum. Dato ſigno vir fortis equi imbecillis caudam ambabus captans manibus toram ſimul abſtrahere & avellere nitebatur fruſtra, contra vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, ſingulos pilos evellens. Tum ſurgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, induſtriam plus poſſe quam vires: nec quæ uno impetu ſuperari nequeunt, paulatim cedere & patientia vincuntur. Plutarch.

46. *Demo unum &c.*] Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum innumerus: ſenſimque deducam te ad poſtrema tempora. Porro licebit mihi ſemper unum annum detrahere: ſi quidem conceſſiſti, *Inter veteres honeſte poni, qui toto anno junior eſt.*

47. *Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi.*] Eluſio eſt ad Soriten, quæ argumentatio multarum eſt acervus propoſitionum; quis diſſolvendo ſingulas, tota vis argumenti ſolvitur. Sicut autem Chryſippus ſiſtendum in una e propoſitionibus, nequicquam dicebat: ita hic annos non poſſe denniri oſtendit Horatius. Chryſippum egillat Perſius ad calcem Satyræ ultimæ.

. . . . . *Depunge ubi ſiſtam*
Inventus, Chryſippe, tui finitor acervi.

49. *Libitina.*] De hac vide lib. 3. Od. 30. & l. 2. Sat. 6. v. 19.

50. *Ennius & ſapiens, &c.*] Ennius ipſe a criticis notatur pleraque negligenter ſcripſiſſe, adeoque rerum memor eſſe promiſſorum ſuorum atq; ſomniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione & metempſychoſi, Homeriin ſe animam tranſmigraſſe crediderit, & Poetica ejus facultate ac ſpiritu ſe inflatum. De ea l. 4. Od. 8. v. 20. & l. 1. Sat. 10. *Sapiens.*] Quia cor triplex ſe habere dicebat, nempe quod triplicem linguam calleret, Græcam, Oſcam, Latinam, Gell. lib. 17. & cap. 17.

Fortis.] Quia militavit, Cic. Tuſc. 1. & pro Licinio Poeta. Claudian.

Alter Homerus.] Homerica Poeſeos virtute imbutus.

51. *Critici.*] Grammatici; vel critici ab Auguſto inſtituti ad recenſendos libros in Palatina bibliotheca collocandos. Vide ſupra Epiſtola 19. & poſtea Epiſt. ſeq.

52. *Somnia Pythag.*] Ennius ipſe de ſe An. 1.

In ſomniis mihi viſus Homerus adeſſe Poeta.

De his vide quæ amplius annotavi pridem ad Perſ. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Enni, poſtquam deſtertus eſſe
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoreo.

53. *Nævius in manibus non eſt, &c.*] Nævii ſcripta, quippe quæ memoria tenentur, non leguntur amplius, nec egent ſubſidio literarum: tam hærent animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto ſic Ennium alloquitur; *A Nævio ſumpſiſti multa, ſi fateris; vel ſi negas ſurripuiſti.* Campanus fuit; ſtipendia meruit bellis Punicis; de quibus & carmen condidit: ſcripſit comœdias & Tragœdias ſtylo in primis erudito & gravi. Romæ primates probris infectatus, a Triumviris in vincula conjectus; inde palinodia cantata exemptus eſt. Epigramma ſuperbiæ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur.

Immortales mortales ſi foret fas flere,
Flerent divæ Camœnæ Naviam poetam.
Itaque poſtquam eſt Orci traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ Latina loquier lingua.

Nævium laudant Varro, Tullius, Feſtus, Nonnius, Gellius, &c.

55, 56. *Aufert Pacuvius docti famam ſenis.*] Pacuvius Q. Ennii nepos, ut aiunt Euſebius & Plinius, Brunduſio oriundus, Romæ claruit ingenii & bonarum diſciplinarum luminibus. Tragœdias bene

Dicitur

Afranii toga Menandro congruere putatur; Plautus currere ad instar Epicharmi Siculi; Cæcilius gravitate, Terentius artificio præstare. Hos ediscunt ac venerantur Romani angustiore Theatro coarctati: hos æstimant ac censent poetas, ab ætate Livii Andronici usque *ad nostram.*

Dicitur Afrani toga convenisse Menandro; [834
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi:
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediscit, & hos arcto stipata theatro, [835
Spectat Roma potens: habet hos numeratque poetas
Ad nostrum tempus, Livi scriptoris ab ævo.

ANNOTATIONES.

multas egregie scripsit: Hermionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulo antiquior ad annos nonaginta consenuit. Hinc *senex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in Tragœdia. *Omnes apud hunc ornatos elaboratosque esse versus*, ait lib. de Orat.

Accius alti.] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Accius atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum, verborumque pondere, & auctoritate personarum. Cæterum nitor & summa in excolendis operibus manus magis videri potest temporibus, quam ipsis defuisse. Virium tamen plus Accio tribuitur, Pacuvium videri doctiorem qui esse docti affectant volunt.* Cicero plerisque locis Accium laudat, ejusque versus affert, maxime vero de Nat. Deor. 2. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afrani toga convenisse Menandro.*] Afranius Menandrum prope adequasse fertur. Afranius poeta comicus Romæ celebratus est togatis tabulis a toga Rom. dictis; quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus est præcipue, & ab eo non pauca sumpsit. Ingenio & salibus excelluit, nec non summa elegantia & venustate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius*, inquit. Gell. lib. 13. cap. 8. Afranii carmen commendat, in quo sic loquitur de Sapientia.

Usus me genuit: mater peperit memoria.
Sophiam vocant me Grai, vos sapientiam.

Menandro.] De eo Poeta comico Athenienſi dictum est lib. 2. Sat. 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.*] Egregie Epicharmum imitari in fabulis constituendis & ornandis, atq; ad exitum scite perducendis. Plautus ex Umbria oriundus, ingenio fuit perurbano & maxime festivo. In urbe floruit iisdem temporibus quibus P. Scipio, & M. Cato. Comœdias scripsit viginti quinq; ex Lælio. Latinæ parens & princeps elegantiæ dicitur Gellio; & Musas si Latine loqui vellent, Plautino sermone locuturas, ait Varro ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus est P. Claudio & L. Portio Coss. Catone Censore; ex Cic. de Clar. Orat. n. 60. Hoc sibi Epitaphium fecisse dicitur.

Postquam morte est captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta.
Deinde risus, ludusque jocusque, & numeri
Innumeri simul omnes collacrymarunt.

Properare.] Hæc vox indicat officium gnari Poetæ, de quo in Epist. ad Pison. v. 48.

Semper ad eventum festinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ auditor, quidam de natura rerum & medicina, complures etiam comœdias præclare scripsit; quin & ei comœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab eo multa certe Plato delibavit. Tull. ad Attic. l. 1. Ep. 16. *Vefer ille Siculus insusurret Epicharmus tantilenam illam suam.* Νήφε, ϰ̀ μεμνᾶσο ἐπιεῖν ἀφ' ἁρπεῶν. & de petit. consul. n. 30. Quamobrem inquit, Ἐπιχαρμεῖον illud teneto: *Nervos atque artus esse sapientiæ, non temere credere.*

59. *Cæcilius.*] Statius Cæcilius, Mediolanensis ut volunt quidam: scribendis comœdiis in urbe excelluit. Ennii familiaritate ac Terentii usu, hujus etiam scriptorum censor. Fabulæ Cæcilii plus triginta a veteribus celebrantur: Nauclerus, Plocius, Ephestion, Syracusæ, Pausimachus, Epiclerus, Fallacia, Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres laudibus ferunt*, inquit.

Terentius.] P. Terentius Poeta comicus, Carthagine oriundus, puer adductus Romam, Terentii Lucani patroni diligentia institutus ac brevi manumissus ob egregiam indolem, ingeniiq; facilitatem & elegantiam. P. Scipione & C. Lælio usus familiariter, aliisq; primoribus civitatis. Statium Cæcilium maxime observavit, eumq; censorem adhibebat. Sex fabulas scripsit ab Apollodoro Menandro Græcis Poetis translatas, tanta Latini sermonis proprietate & venustate, ut ab eruditis quibusque mire laudetur. Cic. ad Attic. *timum Latinitatis auctorem* dicit. Quintil. jamc *Terentii scripta ad Scipionem Africanum referantur*, nempe ob singularem elegantiam. Auso *Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti Comis, & astricto percurris pulpita socco.*

Arte.] Terentii solertia præcipua fuit in componendis moribus; quam satis nemo laudare queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scaliger Poet. lib. 3. cap. 97. *Lectissimam orationem artem summam Terentii* dicit.

60. *Arcto.*] Præ multitudine affluentium spectatorum.

62. *Livi.*] Livius Andronicus Poeta Epicus Romæ floruit eo tempore quo S. P. Q. R pacem fecit cum Pœnis. Utraque lingua primo docuit, sine magna commendatione sui nominis. Et apud Latinos primus digne scripsit, gesta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui Annales Liviani dicti sunt. Hymnos etiam Deorum composuit inquit Diomedes. Vide T. Liv. initio, 7. & Cicer. Tusc. 1. initio, &c.

Interdum

Interdum vulgus rectum videt: eſt ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poetas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.
Si quædam nimis antique, ſi pleraque dure [836]
Dicere credat eos, ignave multa, fatetur;
Et ſapit, & mecum facit, & Jove judicat æquo.
Non equidem inſector, delendaque carmina Livi
Eſſe reor, memini quæ plagoſum mihi parvo
Orbilium dictare: ſed emendata videri,
Pulcraque, & exactis minimum diſtantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit ſi forte decorum, &
Si verſus paulo concinnior unus & alter;
Injuſte totum ducit venditque poema.
Indignor quidquam reprehendi, non quia craſſe [837]
Compoſitum illepideve putetur, ſed quia nuper;
Nec veniam antiquis, ſed honorem & præmia poſci.

Vulgus aliquando rectè judicat: aliàs aberrat. Si veteres poetas adeò extollit & amat, ut nihil majus, nihil par credat, hallucinatur. Si verò quædam obſoletè, nonnulla inconditè, plurima negligenter eos ſcripſiſſe exiſtimat & agnoſcit; rectè cenſet, mihi adſtipulatur, & propitio Jove fert judicium. Haud ego certè deſpicio nec proſcribo poemata Andronici, quæ recordor mihi puero dictata ab immiti Orbilio. Sed accurata, eximia & ferè perfecta cenſeri, indignor: inter quæ ſi fortè dictio quæpiam elegantior, ſique verſiculus unus aut duo venuſtiores appareant, iniquè protectò carmen integrum oſtentat & venditat. Ægre fero quidvis cul-

ri, non quod ruſticè vel imperitè ſcriptum, ſed quod recens; ac veteribus non indulgentiam, ſed
uitatem & palmam exigi.

ANNOTATIONES.

Livi ſcriptoris ab ævo.] Cum Pœnis pace facta, udio Centone Appii Cæci filio & M. Sem-onio Tuditano Conſulibus, anno poſt urbem ditam 514, primus omnium L. Livius Poeta ulas docere Romæ cœpit, poſt Sophoclis & ripidis mortem annis plus fere 160. poſt Me-dri, annis circiter 52. Anno dehinc ab C. 519. C. Nævius Poeta fabulas apud popu-dedit, quem M. Varro ait bello Punico pri-ſtipendia feciſſe: idque ipſum Nævium dicere eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit. nis deinde tere poſt 15. M. Cato Orator in ere, & Plautus in ſcena floruerunt. Neque gno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxta cilius, & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & uvio jam ſene Accius, clariorq; tunc in poe is eorum obtrectandis Lucilius tuit. Hæc ex Gellio l. 17. cap. ult. Quintilianus l. 10. 2. ſcribit, *Nil in Poetis ſupra Livium Andro-um, nihil in Hiſtoriis ſupra Pontificum Annales.*

6. Nimis antique.] Ἀρχαϊκῶς, Gall. *à la vi-mode.* Angl. After the old Faſhion. Vide-Horatius loqui ex Auguſti ſententia. Sueton. av. cap. 86. *Cacozelos & antiquarios ut diverſo vitioſos pari faſtidio ſprevit.* Ipſe nimirum *eloquendi ſecutus elegans & temperatum; vi-ſententiarum ineptiis, atque inconcinnitate & ditorum verborum, ut ipſe dicit, fatoribus.*

8. Jove judicat æquo.] Recte ſentit, & judi-Jupiter omnis æquitatis fons, ut & ſcientiæ pientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro creatam dixerunt.

1. Orbilium plagoſum.] Magiſtrum meum, fre-es plagas infligere ſolitum. Suet. de illuſtr. m. c. 9. ſic habet. *Orbilius Pappillus Bene-entus, anno quinquageſimo Romam migravit, ole Ciceronе: docuit majore fama quam emolu-mento. Natura fuit acerba non modo in antiſophiſtas, quos omni ſermone laceravit, ſed etiam in diſcipulos.* De eo Domitius Marſus:

Si quos Orbilius ferulâ ſcuticaque cetidit.

Vixit ad annum ætatis prope centeſimum, amiſſa jampridem memoria; unde eſt Bibaculi verſiculus,

Orbilius ubinam eſt, literarum oblivio?

72. *Videri exactis minimum diſtantia miror.*] Pariter de Livii Andronici ſcriptis cenſet Tullius. Quippe ejus fabulas non ſatis dignas legi aſſerit; in Bruto, de Senectute, &c.

73. *Verbum emicuit ſi forte decorum, &c.*] Atqui aſſutum craſſæ ac vili togæ fruſtum panni fulgentis præclaram veſtem haud facit, ut eſt in Ep. ad Piſ. v. 15. Nec laudatur cælator ſat feliciter ære exprimens quidem ungues & capillos; at infelix operis ſumma, quia totum bene effingere neſciet, ib. v. 32. Vide ibi annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum & in ſcenam, velut opus numeris omnibus abſolutum. Metaphoram volunt eſſe a mangonibus, ac negotiatoribus ſervos venales producentibus. Quintil. Declam. 340. *Magno novitium puerum per publica roſtra ducit pratextatum.*

Venditque.] Ædiles a poetis emebant poemata.

76. *Craſſe.*] Craſſa & pingui Minerva, ut aiunt.

77. *Illepide.*] Sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis, &c.*] Excuſandos quidem fateor veteres, ſi rudis, craſſa, inconcita, pleraque habeant: nec enim ars ulla ſtatim perfecta fuit, at indignor eos abſolute laudari & venditari, quaſi nihil non accuratum & prorſus elaboratum ſcripſerint. Vide Tull. Orat. ubi de veteribus ſentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem & præmia.] Imagines poetis erectas in Biblioth. Palatina, de quibus Perſ. in prologo, &c

Si expendam utrum aptè an non Attæ fabula incedat per crocum & flores, universi prope seniores exclamabunt verecundiam nullam esse, quoniam haud dubitem ea vedarguere, quæ acta sunt ab Æsopo gravi & à solerte Roscio: seu quod nihil bonum æstimant, nisi quod ipsis placuit; seu quod indignum arbitrantur cedere junioribus, & senes confiteri abjicienda, quæ pueri didicerunt. Nunc qui Saliorum carmen à Numa conditum *extollit vultq; credi solus intelligere id quod, ut ego, non capit; is non favet industriæ, nec mortuos laudat; sed nostra impetit, nos & nostra in invidiam adducit per livorem.*

Recte necne crocum floresque perambulet Attæ
Fabula, si dubitem; clament periisse pudorem
Cuncti pæne patres: ea cum reprehendere conor,
Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt
Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ
Imberbes didicere, senes perdenda fateri. [83
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri;
Ingenis non ille favet, plauditque sepultis;
Nostra sed impugnat: nos nostraque lividus odit.
Quod si tam Græcis novitas invisa fuisset
Quam nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret tereretque viritim publicus usus?

Atqui si Græci tam recentia odissent quàm nos, quid jam esset quum extaret? vel quid esset quod quisque in manibus haberet & evolveret quasi *omnibus com-*

ANNOTATIONES.

Item applausum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos Poetæ solveret Ædilis vel Prætor. Hinc sequitur.

Gestit etiam nummum in loculos demittere.

79. *Recte necne crocum, &c.*] Si dubitem an Attæ fabula mereatur in scenam produci floribus conspersam & odoribus perfusam de more. Nam ea fuit olim consuetudo. Lucret. lib. 2.

Et cum scena croco Cilici perfusa recens est.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Pulpita solennes non oluere crocos.

Plin. l. 1. c. 6. *Crocum vino mire congruit præcipue dulci, tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano. *In honorem Trajani balsama & crocum per gradus theatri fluere jussit.* Vide Senec. Epist. 91.

Attæ.] T. Ille Quinctius Togatarum scriptor a quibusdam magnopere commendatur. Atta cognominatus ob pedes aut crura vitiosa. Nam attæ dicuntur, qui eo pedum vitio laborant, ut videantur magis inniti plantis, quam libere ambulare, ut observat Crinitus: atque huc Satyrice alludere Poetam nostrum volunt, cum ait, *perambulet Attæ fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Isidorus, &c.

79, 80. *Attæ fabula.*] Hæc inscripta fuisse dicitur Matertera; at præterea citatur Atta in Satyris, ab Isidoro in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiscente, a Gellio & aliis. Crinit. lib. 2. de Poet. Lat.

Clament periisse pudorem.] Persius Satira 5.

. . . *Exclamet Melicerta perisse*
Frontem de rebus.

81. *Eacum reprehendere conor quæ gravis Æsop. &c.*] Quasi vero Histrionis fama & solertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æsopus.*] Tragœdiarum actor, gravitate tragica & actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: ac per ipsum actionem in dicendo emendasse fertur. Quintil. l. c. 3. *Roscius citatior, Æsopus gravior,* inquit, *ille comœdias, hic tragœdias egit.* Ejus dem & luxum refert Plinius l. 10. c. 51. & l. c. 12. Vide & annot. lib. 2. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roscius.] Hic præsertim comœdiæ actor insignis arte gestum agendi excelluit. eo Tullius ad Quinctum fatrem. *Videtisne q nihil ab eo histrione nisi perfecte, nihil nisi summa venustate fiat; nisi ita ut deceat; & ut nes moveat ac delectet? Itaque hoc jam diu est secutus, ut in suo quisquis artificio excelleret, suo genere Roscius diceretur.* Et pro Archia Po Roscii *excellentem artem ac venustatem* dici fuisse, ut mori omnino non debuisse vide Macrob. Sat. l. 3. c. 14. Nullus, inquit, ig Ciceronem Roscio & Æsopo histrionibus familiariter usum, ut res ratioque; eorum fa lertia tueretur, &c. . . . . Iseft Ros qui etiam L. Syllæ carissimus fuit, & annulo reo ab eodem dictatore donatus est, &c.

86. *Saliare Numa carmen.*] Institutum a N rege solemne carmen, quod Salii Martis sa dotes Ancilia gestantes saliendo canebant. nyl. Halic. l. 2. Vide & annot. lib. & Ode

87. *Quod mecum ignorat.*] Illud enim obscu mum, atq; initium fuit poetices apud Rom teste Varrone 6. de L. L. Quintil. l. 1. c. 6. *rum carmina vix sacerdotibus suis satis int* dicit, quod vel ex isto versiculo Lucilii pat *Præsul ist amtruat, inde & vulgo redamtruat* Festus sic rem explicat, in Saliorum exulcra bus, inquit, quando, præsul amtruavit, id est, tus edidit; redamtruare dicuntur, qui ensdem tus invicem referunt. De istis Dionys. Halic scribit: ad tibiam moveri numerose, motu accommodato, nunc simul, nunc vicissim: p os hymnos cum choreis canentes.

Ut primum poſitis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortuna labier æqua;
Nunc athletarum ſtudiis, nunc arſit equorum; [839]
Marmoris aut eboris fabros aut æris amavit:
Suſpendit picta vultum mentemque tabella:
Nunc tibicinibus, nunc eſt gaviſa tragœdis:
Sub nutrice puella velut ſi luderet infans,
Quod cupide petiit, mature plena reliquit.
Quid placet, aut odio eſt, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ ventique ſecundi:
Romæ dulce diu fuit & ſolemne recluſa
Mane domo vigilare, clienti promere jura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere, per quæ
Creſcere res poſſet, minui damnoſa libido. [840]
Mutavit mentem populus levis, & calet uno
Scribendi ſtudio; pueri patreſque ſeveri
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.
Ipſe ego, qui nullos me affirmo ſcribere verſus,

Age verò, *poſtquam Græci finitis bellis nugas amare incœperunt, & ſecundis rebus vitia ſectari; modo pugilum, modo equorum amore flagrarunt; artifices marmoris, vel eboris, vel aris coluerunt; oculos animumque tabulis pictis detinuerunt; modò tibiis canentibus, modò tragœdiis gaviſi ſunt; non ſecùs ac infans puella cùm ſub nutrice ludit, quod ſtudioſè quæſierunt, citò faſtidioſi abjecerunt.* Enimverò *quid placet vel diſplicet, quod non contrà fiat? Iſta per pacem & res proſperas extitere.* Jam verò *apud Romanos diu fuit uſitatum & gratum, vigilare manè patente domo,* ibique *jus interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, ſeniores conſulere, juniores docere quibus* modis *opes augeri, perniciosa* verò *cupiditas extirpari queant.* Subinde *ubi inconſtans ſtudia vertit, jamque verſus condere tantùm amat. Juvenes ac ſenes graves laudibus coronati epulantur & verſus pronunciant. Atque egomet qui nulla me condere carmina fuerore,*

ANNOTATIONES.

93. *Nugari.*] Levioribus ſtudiis operam dare, ludi:

Nugare ſolitos Græce.

94. *In vitium fortuna labier æqua.*] Egregie dixit quidam: *Quem nimium fovet fortuna, ſtultum facit.* Ita nimirum ſunt homines compara: inter adverſa & dura virtutem colunt; ſecundis rebus enervantur. Annibal exemplum hoc, quique alii, imo integra Imperia eam ſortem experta ſunt.

97. *Suſpendit picta vultum, &c.*] Vel egregiæ picta tabella ſpectatores detentos indicat, vel picturæ artificio defixam attentiſſimè cogitationem Græcorum, ut quod in ea arte ſummum & perfectum aſſequerentur.

98. *Tibicinibus.*] His volunt deſignari comœdias, utpote quæ ad tibias agerentur. Diomed. lib. 3. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii ab re ipſam διανοητικὴν interpretantur, ſeu cum ubiarum ſono res & actiones exprimentur. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 202.

101. *Quod non mutabile credas.*] Nihil perpetuò placet aut diſplicet. Varietas duntaxat reficit ac delectat.

102. *Hoc paces habuere.*] Ita ſe Græci per pacem & res ſecundas geſſere. Vel, has artes induxit varias apud Græcos pax.

103. *Roma dulce diu fuit.*] Jam Romanorum pariter inconſtantiam oſtendit, ut ante Græcorum.

104. *Reclnſa Mane domo vigilare, &c.*] Patente domo ſalutaturis, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murena. *Vigilas tu de nocte ut tuis conſultoribus reſpondeas.* Supra lib. 1. Sat. 1.

Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.

105. *Cautos nominibus certis.*] Pecuniam collocare apud locupletes & idoneos debitores. Al. *rectis*, id eſt, legitimis uſuris, non illicitis aut immodicis; honeſtas ob res.

Expendere.] Occupare, ne ſteriles maneant utque perpetuos ſumptus ſuppeditent, *nummos cautos*, ſponſore dato, datis pignoribus, ſcripta ſyngrapha.

106. *Majores audire.*] Plin. lib. 8. Epiſt. 14. *Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens non erat, maximus quiſque & vetuſtiſſimus pro parente . . . . . erat enim antiquitus inſtitutum, ut a majoribus natu non auribus modo, ſed & oculis diſceremus quæ facienda; mox ipſi per vices quædam tradenda minoribus haberemus,* &c. Gell. lib. 2. cap. 15. *Apud antiquiſſimos Rom. nec generi nec pecuniæ præſtantior honos tribui quam ætati ſolitus: majoresque natu a minoribus colebantur ad Deorum prope & parentum vicem.*

110. *Fronde comas vincti.*] Hedera coronati, more illuſtrium poetarum. Perſ. Prolog.

Carmina dictant.] Iſtum verſus fundendi inter epulas morem tangit Perſius Sat. 1.

Parthis mendacior ſum, atque ante exortum ſolem vigilans peto calamum, papyrum, capſas. Certè qui néſcit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliuntur, at periti aquè & imperiti carmina condimus. Attamen, quantas utilitates afferat hoc vitium & levis iſta veſania, ſic intellige. Poeta animus haud facilè eſt pecuniæ cupidus; amat verſus; hos dumtaxat meditatur: ſpernit jacturas, fugas ſervorum, incendia: non machinatur fraudem ullam ſodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus & pane ſecundario: quod ſi ad bellum minùs proclivis & idoneus, at civibus utilis eſt. Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari: Poëta format vocem pueri balbutientem: Jam tum detorquet aures ſermonibus impudicis:

Invenior Parthis mendacior, & prius orto
Sole vigil calamum & chartas & ſcrinia poſco.
Navem agere ignarus navis timet; abrotonum ægro
Non audet, niſi qui didicit, dare. Quod medico
rum eſt,
Promittunt medici. Tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctique poemata paſſim.
Hic error tamen & levis hæc inſania quantas
Virtutes habeat, ſic collige: vatis avarus
Non temere eſt animus; verſus amat, hoc ſtudet
unum;
Detrimenta, fugas ſervorum, incendia ridet:
Non fraudem ſocio puerove incogitat ullam
Pupillo; vivit filiquis & pane ſecundo;
Militiæ quanquam piger & malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari,
Os tenerum pueri balbumque poëta figurat;
Torquet ab obſcœnis jam nunc ſermonibus aurem

ANNOTATIONES.

112. *Parthis mendacior.*] Mendaciſſimos natura fuiſſe probat, quod mendacium acriter duriſq; pœnis coercerent, teſte Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, qua Rom. duces nonnunquam illuſerunt ſuis fraudibus; præſertim vero cum induciarum tempore rupto fœdere incautum Craſſum oppreſſerunt. Alii, quod tum maxime pugnarent, cum fugere viderentur. Vide lib. 1. Od. 12, & 19. lib. 3. Od. 5.

113. *Scrinia.*] Capſas, in quibus ſcripta reponuntur & chartæ.

114. *Navem agere ignarus, &c.*] Perſ. Sat. 5.
Navim ſi poſcat ſibi peronatus arator
Luciferi rudis, &c.

115. *Abrotonum ægro non audet, &c.*] Synecd. Perſ. mox cit.
Dilnis helleborum, certo compeſcere puncto
Noſcius examen, vetat hoc natura medendi.
Abrotonum. Gall. *de l'aurone, ou garderobe.* **Southernwood, male and female.** Planta perpetuo virens, amari valde ſucci, cujus tum folia tum ſemen prorſus utilia ſunt nervis, tuſſi, lumbis, urinæ anguſtiis, item contra venena & veneficia, &c. Plin. lib. 21. cap. 21. Theophraſt. Hiſt. plant. l. 6. cap. 7. Dioſcorid. &c.

118. *Hic error tamen.*] Hoc tamen verſus faciendi cacoethes & immoderatum ſtudium permultis hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, a vitiis avertit, &c.

119. *Vatis avarus Non temere eſt animus.*] Vix, fere nunquam.

121. *Detrimenta, fug. &c.*] Adeo faciem verſibus occupatur ac delectatur, ut parum nihil afficiatur bonorum jactura, fuga ſervor conflagratione ædium ſuarum, &c.

123. *Vivit filiquis.*] Frugali victu contentus agit, *filiquæ* ſunt leguminum involucra; Gallice *gouſſe des legumes.* Angl. **Huſks.** Perſ. Sat.

Pane ſecundo.] Cibarium ejuſmodi panem, cujus guſtus maxime appetebat. Sueton.

124. *Militiæ quanquam piger.*] Imbellis, non eſt inutilis civibus. Seipſum facete poeta noſter. Vide lib. 2. Od. 7. ubi de
. . . . . *celerem fugam*
Senſi, relicta non bene parmula.
Conſtat nihilominus fuiſſe quoſdam æq; bonos lites ac poetas. Vel unus id probat Tyrtæus; de in arte poëtica. Adde Sophoclem, Æſchylum

125. *Parvis quoq; rebus magna juvari.*] G matica, Poetica, Rempub. juvari & prom

126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pro ciationem pueri fingit & componit, ut ſit diſſi apraq;, &c. Quintil. lib. 11. c. 3. ab his exigendum, ut nomina quædam verſuſq; aff difficultatis ex pluribus aſperrime coeuntib ter ſi ſyllabis catenatos, & velut contragoſos citatiſſime volvant; quo ſit *Abſolutius* o *preſſior ſermo;* inquit idem Quintil. lib. 1.

127. *Torquet ab obſcœnis.*] Præclara ſane teribus fuit conſervandæ puerilis caſtimoni quæ annotavi pridem in Præfatione ad J lem; & quæ Juvenalis ſcribit Sat. 14. v. 44.

Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Aſperitatis & invidiæ corrector & iræ; [842]
Recte facta refert; orientia tempora notis
Inſtruit exemplis; inopem ſolatur & ægrum.
Caſtis cum pueris ignara puella mariti
Diſceret unde preces, vatem ni Muſa dediſſet?
Poſcit opem chorus, & præſentia numina ſentit;
Cœleſtes implorat aquas docta prece blandus,
Avertit morbos, metuenda pericula pellit,
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine Di ſuperi placantur, carmine Manes.
Agricolæ priſci, fortes, parvoque beati,
Condita poſt frumenta, levantes tempore feſto
Corpus, & ipſum animum ſpe finis dura ferentem,
Cum ſociis operum, & pueris & conjuge fida; [843]
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus & vino Genium memorem brevis ævi.
Feſcennina per hunc inventa licentia morem

paulò pòſt animum quoque imbuit optimis inſtitutis: emendat ruſticitatem, livorem, iracundiam: præclarè geſta narrat; ætatem præſentem inſtituit exemplis præteritis: conſolatur pauperem & laborantem. Unde verò innupta adoleſcentula & pueri pudici acciperent precationes, niſi Muſa poetam donaſſent? chorus auxilium petit, & faventes Deos animadvertit, flagitat pluvias blandè & ritè ſupplicans; avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet atque annum frugibus abundantem. Dii ſuperi carmine placantur, nec non & inferi. Antiqui agricolæ robuſti & paucis contenti, poſt collectas fruges, feriis recreantes corpus ipſamque mentem ſpe finis laborum patientem, cum participibus laboris tam liberis quàm fideli uxore, ſacrificabant ſuem Telluri, lac Silvano, flores & vinum Genio, qui facit recordari brevitatis vitæ. Per hanc conſuetudinem inducta cavillatio Feſcennina jactavit agreſtia dicteria carmine amœbæo:

ANNOTATIONES.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honeſtis e morali Philoſophia petitis.

129. *Aſperitatis corrector.*] Mores inconcinnos, ſævos, duros corrigens, flectens in melius formans.

130. *Recte facta refert.*] Majorum virtutes & egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

131. *Orientia tempora notis Inſtruit exemplis.*] Ex ante bene factis docet quid nunc ſit agendum, quid decear, quid laude dignum eſſe videatur: ex præteritis præſentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem Deorum, maximè verò ſeculare carmen in ludis ſecularibus cantari ſolitum a pueris ac virginibus. De quibus ſuo loco dictum eſt.

134. *Chorus.*] Puerorum & virginum carmen ſeculare canentium.

135. *Cœleſtes implorat aquas.*] In magna ſiccitate ſacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, ſacerdotes autem Aquilices, dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis.* Huc etiam pertinet quod ſcribit Varro l. 2. de vita pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus ſacris movetur, cum pluviæ exoptantur.* Rem explicat Feſtus: Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis; quam cum propter nimiam ſiccitatem in urbem protraherent, inſequebatur pluvia ſtatim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc & cætera legere eſt in carmine ſeculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, niſi placarentur. Vide Epod. 5. v. 94.

139. *Agricolæ priſci, &c.*] Horatius mox explicavit unde ortum ſit carmen ſacrum: jam oſtendit qua ratione prophanam habuerit originem atque incrementum.

142. *Cum ſociis operum pueris, &c.*] Non ergaſtulis tunc & ſervis colebantur agri ſcilicet.

143. *Tellurem porco.*] Pro porca. Sic enim terræ fertilitas ſuis fœcunditate indicabatur, Cic. 2. de Legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum ſacrificium deo ruris & paſtorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus & vino Genium.*] Naturæ deo flores, placentæ, vinum offerebantur; nulla vero cædebatur victima: ut explicavi lib. 3. Od. 17. Perſius Sat. 2.

Funde merum Genio.

145. *Feſcennina per hunc inventa, &c.*] Sic, inquam, Poeta deſcribit originem prophanæ poeſeos, *Ruſticus* jam *laborum liber*, ut eſt in Epiſt. ad Piſ, *feſto tempore corpus animumque relevans, ruſtica opprobria* jactavit; id eſt alii alios rudi ſed procaci carmine laceſſentes oblectamentum quæſivere. Et hinc nata eſt ſubinde comœdia: ut dicetur alibi.

Feſcennina licentia.] Verſus petulantes & protervi inter jocoſa convivia adverſus quemlibet prolati, locum habuere primo in urbe Hetruriæ

annisq; redeuntibus usitata hæc licentia hilaritèr jocata est, usque quò dirum scomma ablit in publicum maledicendi furorem, & nobiles familias temerè impetivit. Tum mordacibus dicteriis appetiti gemuerunt: atque etiam ii qui non fuerant lacessiti condoluerunt de publico discrimine. Imò lex & pœna est constituta, vetans ullum maledicis versibus notari. Tunc fustuarii metu carmen converterunt ad laudandum & oblectandum revocati. Subinde victa Græcia victorem bellicosum devinxit, invexitque disciplinas in rude Latium. Sic aspera poesis Saturnia desiit: & cultus abegit putidum fœtorem.

Versibus alternis opprobria rustica fudit;
Libertasque recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter; donec jam sævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, & per honestas
Ire minax impune domos: doluere cruento
Dente lacessiti: fuit intactis quoque cura [844]
Conditione super communi: quin etiam lex,
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi: vertere modum, formidine fustis,
Ad bene dicendum delectandumque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, & artes
Intulit agresti Latio: sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius; & grave virus

ANNOTATIONES.

Fescennia, U. citta Castallana. Hinc quoque ortum est carmen nuptiale inconditos sales & dicteria nonnihil obscœna continens. Porro exinde versus quilibet obscœni & procaces Fescennini dicti sunt. T. Livius lib. 7. initio, multa refert non valde his consona; sed profecto magis Horatio credendum.

146. *Versibus alternis opprobria rustica fudit.*] Augustus ejusmodi versus Fescenninos nimirum dicaces & mordaces in Pollionem aliquando scripsit: quibus quod non responderet increpantibus, sic locutus fertur Pollio: Nec licet nec libet in eum scribere, qui potest proscribere. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5.

147. *Libertasque recurrentes, &c.*] Mos iste mutua probra objectandi impune & libere, post messem annis singulis usitatus & confirmatus est; donec licentiam nimiam & criminosam coerceri necesse fuit. Huc pertinet quod lib. 1. Sat. 3. notatur de rusticis desidiam invicem exprobrantibus.

Magna comparans voce cucullum.

149. *Sævus apertam In rabiem verti cœpit jocus.*] Facetæ primo libertas cavillandi fuit tantum; at subinde erupit in maledicentiam publicam: & contumeliosè notati sunt honesti quique viri, nominatim vitiis objectis. Talis fuit vetus comœdia tum apud Græcos, cùm etiam postea apud Romanos.

152. *Conditione super communi.*] Par enim sors imminebat & minari videbatur æque omnibus, scilicet maledictis lacerari, & probroso carmine proscindi.

153. *Lex pœnaque lata.*] Lex 12. tab. erat: *Si quis occentasset malum carmen, sive condidisset quod infamiam faxit flagitiumve alteri; capital esto.* Cic. Tusc. 4. Item 4. de Rep. ejusdem meminit; *Nostra 12. tabula cum perpaucas res capite sanxissent, in his hanc quoque sanciendam putaverunt, si quis actitavisset sive carmen condidisset quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnob. lib. 4. *Carmen malum conscribere, quo fama alterius coinquinetur & vita, Decemviralibus scitis evadere noluistis impune.* Vide S. Augustin. de Civ. Dei, lib. 2. cap. 9. & supra, lib. 2. Sat. 1.

Si mala condiderit in quem quis carmina jus est,
Judiciumque.

154. *Vertere modum.*] Desierunt carmina scribere Fescennina, & nominatim vitia notare. Satiras vero scripserunt non tam aperte vel dicaciter arguentes vitiosos.

Formidine fustis.] Pœna fustuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici; qui quidem ad necem cædi jubebatur fustibus, seu virgis illis, ex quibus simul & securibus constabant fasces magistratuum. Vide supra Cicer. cit. 4. de Rep.

155. *Ad bene dicendum delectandumque redacti.*] Ad hæc certe magis nata poesis videtur.

156. *Græcia capta, &c.*] Posteaquam Romani Græcorum imperio subverso Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales a Græcis illatæ sunt in Italiam adhuc rudem & disciplinis nondum excultam; quarum amœnitate capti sunt Romani.

158. *Numerus Saturnius.*] Prisca barbaries rudis & impolita compositio versuum, quæ fuerat in Italia ab Saturno rege, ac diu etiam post eum. Ascon. in 2. Ver. *Versus Saturnii*, inquit Festus, *appellantur illi antiquissimi, quibus Fauni fatidicique hominibus creditur cecinisse; quibus & a Nevio bellum Punicum scriptum est, & a multis alia plura composita sunt.* Ennius de iisdem.

. . . . . Scripsere alii rem
Versibus quos olim Fauni vatesque canebant;
Cum neq; Musarum scopulos quisquam superarat

Munditiæ

Munditiæ pepulere: ſed in longum tamen ævum [845]
Manſerunt hodieque manent veſtigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis,
Et poſt Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Theſpis, & Æſchylus utile ferrent,
Tentavit quoque rem ſi digne vertere poſſet:
Et placuit ſibi, natura ſublimis & acer.
Nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet: [846]
Sed turpem putat in ſcriptis metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum; ſed habet comœdia tanto
Plus oneris, quanto veniæ minus: adſpice Plautus

Attamen diu ſuperfuit & ſupereſt etiamnùm quadam rur ſticitas. Nam tarde Romani *ingenium appulere ad libros Græcorum: poſtquè bellum Carthaginenſium pace fruentes inveſtigare cœperunt quid boni continerent Theſpis, Æſchylus, Sophocles. Quin & tentarunt an ſcripta illorum pro dignitate poſſent tranſferre* in Latinum ſermonem: *& placuerunt ſibi animo excelſi & vehementes: quippe habent de tragico ſpiritu non parùm, nec infeliciter exequuntur: at emendari quod compoſuerunt, ignominiſum ducunt & averſantur. Putatur comœdia nequaquam eſſe difficilis, eò quod materiam ſumit è vitâ communi. Verùm eo magis operoſa eſt, quo minùs habet indulgentiæ. Animadverte quali modo Plautus*

ANNOTATIONES.

Porro ii verſus omnes erant Iambici Hypercatalecti; qualis iſte:

Malum dabunt Metelli Nævio poëtæ.

159. *Grave virus Munditiæ pepulere.*] Venuſtas Græcorum expulit ruſticitatem & inconcinnitatem a ſermone & ſcriptis Romanorum. *Virus*, doctas aures velut enecans; barbara ſcilicet oratio, atq; *reconditorum verborum fœtor*; ut aiebat Auguſtus, teſte Suetonio antea cit. Octav. 86.

160. *In longum tamen ævum Manſerunt*, &c.] Diu in Italia, ac Romæ etiam manſit inquinatus ſermo, permixtus videlicet e pluribus linguis, Itala, Græca, Oſca, Phrygia. Semigræci erant cum poetæ cum oratores, Romani paſſim Graii vocabantur: adeo ut indignatus Cato exclamaverit in Senatu, ſe non poſſe ferre amplius Græcanicam urbem. Varro 6. de Ling. Lat. Dionyſ. Halic. in fine lib. 1. Juvenal. Sat. 3. v. 60.

. . . *Non poſſum ferre Quirites,*
Græcam urbem, &c.

162. *Poſt Punica bella.*] Saltem poſt primum bellum Punicum. Porcius Licinius:

Punico bello ſecundo Muſa pennato gradu,
Intulit ſe in bellicoſam Romuli gentem feram.

163. *Sophocles, Theſpis, Æſchylus.*] Hi tres apud Græcos tragici poetæ inſignes fuere. Annis ante Chriſtum plus ſexcentis tragœdiam Theſpis invenit, Æſchylus poſt annos fere centum expolivit, denique Sophocles mire perfecit, Æſchylo jam ſene. De Theſpi & Æſchylo Natura in Epiſt. ad Piſones.

Sophocles.] Is Athenienſis exercitus dux fortiſſimus cum Pericle, idem & accuratiſſimus ſcriptor tragœdiarum 120. ut aiunt: quanquam ex iis habemus ſuperſtites ſolummodo ſeptem; cæteras autem nobis invidet injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit quo Socrates & Ariſtophanes: apis dictus ob ſuavitatem orationis: ter & vicies palmàm adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus a Ptolemone nuncupabatur, teſte Diogene Laertio lib. 4. Vid. Val. Max. lib. 8. cap. 7. & lib. 9. cap. 12.

164. *Tentavit quoque, &c.*] Tragicorum iſtorum lectione delectati quædam ex illis in Latinum ſermonem vertere aggreſſi ſunt. Quin integras etiam tragœdias Græcorum Latinitate donatas in ſcenam dedere Accius, Cœcilius, Pacuvius, Nævius; quarum ſuperſunt etiamnum aliquot fragmenta.

Rem digne vertere] Græcorum vim altoſq; tragœdiæ ſpiritus aſſequi, & Latino ſermone æmulari.

165. *Placuit ſibi, natura ſublimis & acer.*] Illi tragicorum Græcorum Latini interpretes ſibi viſi ſunt non infeliciter rem moliti, & digne ſatis imitati ſublimes illorum dictiones & ſententias; pro inſito nempe Romanis acri & ſublimi ingenio, ad ſuſtinendam tragici ſpiritus altitudinem valde apto & idoneo.

167. *Sed turpem putat, &c.*] Atque utinam ab incepto noſtri poetæ non deſtitiſſent, ſeu viribus ſuis nimium diffiſi, ſeu quod eos *offenderet lima labor & mora*. Quod ſi jam tunc illi, aliique deinceps, *lituram* & cenſuram minus timuiſſent, certe modo *nec virtute foret clariſve potentius armis, quam lingua Latium.* Ita ſcribit & loquitur Horatius tum hic, tum in Epiſt. ad Piſon. v. 289.

168. *Creditur ex medio, &c.*] Comœdiæ difficultatem oſtendit, quia poetæ comico venia non datur: quaſi facile ſit perfectè comico venia non exprimere res & actiones vulgares. Verum exemplo celebrium Comicorum probat arduum opus eſſe comœdiam.

170. *Adſpice Plautus quo patto, &c.*] Vide quam aberret a ſcopo ipſe Plautus alioqui ſolers, pariter & Dorſennus: quam ille parum ſibi conſtet in

Sustinet officia adolescentis amaturis, senis avari, lenonis captantis: ut nimius sit Dorsennus in parasitis gulosis: ut dissoluto iocco per theatra vadat; enimverò gaudet pecuniam inserere in marsupium; deinde non angitur, seu fabula intercidat, seu firmo gradu consistat. Qui ad theatrum ducitur superbo curru gloriæ, occiditur spectatore langnido, erigitur attento. Adeò leve & parvum est, quod contristat vel consolatur animum gloriæ cupidum. Apage rem scenicam, si approbatio denegata me reducit mœstum, concessa exultantem. Non rarò quoque audacem poetam deterret atque alienat, quod plures numero iique *merito & dignitate inferiores, imperiti & bardi, promptique ad confligendum, si equites dissentiant, mediam inter fabulam petunt*

Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi:
Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis:
Quam non adstricto percurrat pulpita socco.
Gestit enim nummum in loculos demittere; post hoc [84]
Securus, cadat, an recto stet fabula talo. 17
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator: sedulus inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit aut reficit: valeat res ludicra, si me 18
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque poetam,
Quod numero plures, virtute & honore minores,
Indocti, stolidique, & depugnare parati, 18
Si discordet eques, media inter carmina poscunt

ANNOTATIONES.

tuendis partibus juvenis amantis, &c. quam alter *edacibus parasitis* sit importunus, quos perpetuo ad nauseam usque representat. Plerique dubitarunt utrum ab Horatio reprehenderetur hic Plautus, an culpato Dorsenno præferretur, & velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipse suam aperuit Horatius in Epist. ad Pisones, v. 270.

At vestri proavi Plautinos & numeros, & Laudavere sales, nimium patienter utrumque, Ne dicam stulte, mirati.

171. *Quo pacto partes tutetur, &c.*] Ergo Plautus hic arguitur, quod nesciat vel non curet ita *personam formare, ut servetur ad imum qualis ab incœpto processerit, & sibi constet*, ut est in cit. Epist. ad Pis. v. 126.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parsimoniam.

Lenonis insidiosi.] Loculis amantium insidiantis.

173. *Dorsennus.*] Vel Dossenus, poeta Comicus, Atellanarum fabularum scriptor: cujus mentio est apud Plin. l. 14, cap. 13. ubi & aliquot ejus versiculi referuntur.

174. *Quam non adstricto, &c.*] Quam uterque peccet, & a perfecto distet; adeo falluntur qui credunt minimum esse difficultatis in eleboranda comœdia. Certe in hoc poeta ut plurimum aut nimius est, aut deficit: quod facere videtur materiæ paritas. At contra in tragœdia res graves hinc poetæ ingenium stimulant, sublevant, erigunt, illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant a fastidio, & a potandis erroribus.

Non adstricto socco.] Allegoria est; *soccus* comœdorum calceus, *non astrictus*, laxus, solutus indicat non accuratum poetam, inconcinne scribentem; seu negligat, seu nequeat decorum personarum ubique & semper custodire, vel *dissimilitudinem servare vices operumque colores, &c.* Vide Epist. ad Pis.

175. *Gestit enim.*] Et hoc unius lucri magis quam laudis studium referri videtur tam ad Plautum quam ad Dorsennum.

Nummum.] Pretium pro fabula datum a Prætore vel Ædilibus; ut annotavi supra.

176. *Cadat, an recto stet fabula talo.*] An explodatur a populo, an semel approbata stet, expetatur. Pers. Sat. 5. v. 104.

Tibi recto vivere talo Ars dedit.

177. *Quem tulit ad scenam.*] Neque felicius est Poeta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ parandæ causa; tam vanus & calamitosus est hic laudis quam ille lucri cupidus.

183. *Numero plures.*] Plebeii nempe adversus equestrem ordinem armis contendere parati, quod stolide poscunt negetur.

185. *Si discordet eques.*] Si equites aliud velint quam plebs; si obsistant plebi flagitanti ut fabula interrumpatur, aliique ludi producantur, ut mimus, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina.] In media fabulæ actione, ne post unum aut alterum comœdiæ seu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum qui totus ea de re est.

Hecyra . . . hæc cum data est nova,
Novum intervenit vitium & calamitas

Aut ursum, aut pugiles: his nam plebecula gaudet [848]
Verum equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos & gaudia vana.
Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas.
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumque catervæ.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis; 191
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves:
Captivum portatur ebur, captiva Corinthus. [849]
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo, 195

vel visum vel athletas: his enim plebs delectatur. Sed equites ipsi abjectâ auritum voluptate convertuntur ad oculorum oblectationes instabiles & fluxas: per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turma & peditum cohortes. Mox reges anteà fortunati revinctis à tergo manibus trahuntur; properant esseda, pilenta, petorrita, naves: portatur ebur captivum, & Corinthus captiva. O si Democritus viveret, quàm rideret, cum plebs attentè spectat vel novam bestiam conflatam è panthera & camelo,

ANNOTATIONES.

Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat . . . . . .
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
. . . . . .
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est, otium & silentium est,
Agendi tempus mihi datum est, &c.

187. *Verum equitis quoque, &c.*] Sed equester etiam ordo levitatem modo popularem sequitur; & spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas cito evanescit; quam auribus excipere quod animo certam & diuturniorem afferat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.*] *Aulæa recondita sunt*; ut canit Juvenalis, Sat. 6. ornamenta scenæ & vela removentur, adeoque fabula & cantus intermittuntur; dum ad obsequendum stulto vulgi studio, introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. 1. lib. 7. ad Marium ita scribit: *Nostri reliquos ludos, qui ne id quidem ludi habuerunt, quod solent mediocres ludi: apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem; hos quidem apparatus* non dubito *quin animo avidissimo carueris. Quid enim delectationis habuit sexcenti mali in Clytemnestra, aut in equo Troiano craterarum tria millia? aut armatura vaga peditatus aut equitatus in aliqua pugna? quæ admirationem habuerunt, delectationem nullam attulissent. . . . . Quæ potest esse homini polito delectatio cum aut homo imbecillus a valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? &c.*

190. *Dum fugiunt equitum turmæ, &c.*] Dum bellorum species representatur, hostium fuga simulatur, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ sunt lib. 1. Epist. 6. v. 40. & seq. de magno numero chlamydum scenæ præstitarum.

192. *Esseda.*] Currus quibus capti reges traducuntur. *Essedum* vehiculi gestatorii genus apud Gallos usitatum.

Pilenta.] Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ & carpenta.

Petorrita.] His captiva regum devictorum familia vehebatur: quatuor rotarum erant. Vide Gell. l. 15. cap. 30.

Naves.] Quibus navali prælio reges victi: vel exhibita naumachia; vel productis navibus, seu pictis, in scena; seu veris in Tiberi, qui Theatro proximus, ut vult vetus Schol. aut potius in amphitheatro; quemadmodum docet Martial. spectac. Epig. 24. ubi de repræsentato navali certamine, subitoque immissa in amphitheatrum per tubos tanta aquarum vi, ut peregrinus esse pontum facile credidisset, nisi mox emissam ad munus gladiatorium aquam cerneret.

193. *Captivum portatur ebur.*] Captarum urbium imagines & simulacra ex ebore. Meminit Quintilianus lib. 6. cap. 3. *Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent translata, & post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit.*

Captiva Corinthus.] Simulacrum urbis Corinthi a L. Memmio expugnatæ & expilatæ. Alii interpretantur, vasa æris Corinthii a victore direpta & asportata.

194. *Democritus.*] De eo lib. 1. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus.*] Cave ne accipias belluam e duabus naturis mixtam: imo designatur optime camelopardalis, vulgo *une Giraffe*. Varro 4. de Ling. Lat. *Camelus suo nomine Syriaco in Latinum venit; ut Alexandria camelopardalis nuper advecta, quod erat figura ut*

Sive

vel candidum elephantem. Sane plebem magis quàm ludos attenderet, velut sibi dantem spectacula plus quàm histriones: poëtas autem diceret commemorare fabulam surdo asino. Etenim qua vox posset superare murmur, quod reddunt theatra nostra? Credas stridere Gargani silvas vel Hetruscum mare: tanto cum strepitu spectantur ludi, artificium, ex opes exoticæ, quibus tum circumdatus histrio prodit in theatrum, dextra sinistra jungitur. An verò jam quidpiam locutus est? Nihil profectò. Ecquid igitur admirantur? Pannum Tarentino succo violas imitantem. Ne verò arbitreris me parcè laudare ea, qua facere detrectem, quando scitè peragunt cateri: is poëta mihi videtur posse ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis

Sive elephas albus vulgi converteret ora.
Spectaret populum ludis attentius ipsis,
Ut sibi præbentem mimo spectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces
Evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Thu-
cum: [sc
Tanto cum strepitu ludi spectantur, & artes,
Divitiæque peregrinæ; quibus oblitus actor
Cum stetit in scena, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? Nil sane. Quid placet ergo
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne forte putes me, quæ facere ipse recusem,
Cum recte tractant alii, laudare maligne;
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,

sermonibus torquet, stimulat, placat, falsis terroribus concutit,

ANNOTATIONES.

camelus, maculis ut panthera. Vide Solin. cap. 33. Dion. lib. 43. Plin. lib. 8. cap. 18. *Camelorum,* inquit, *aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabin Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus & cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus; unde appellata camelopardalis: Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primum visa Roma. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quam feritate conspicua: quare etiam ovis fera nomen invenit.*

196. *Elephas albus.*] Qualis raro invenitur. Vide Ælian. lib. 3. cap. 46.

200. *Narrare asello Fabellam surdo.*] Proverb. Narrare surdo, vel asino: id est, oleum & operam perdere: *asello,* plebeculæ stolidæ & contumaci.

Quæ pervincere voces, &c.] Quis adeo vocalis histrio, quantumvis contenderet, in scena posset audiri tantum inter strepitum tumultuantis populi & vociferantis?

201. *Referunt quem nostra theatra.*] Ob reflexam echo. Vide lib. 1. Od. 20.

202. *Garganum.*] Apuliæ montem, de quo lib. 2. Od. 9.

Mugire nemus.] Ventis maritimis percussum: *mare,* stridens & resonans, Austro flante, fluctibus collisis.

Mare Thuscum.] Mare inferum, & Tyrrhenum, de quo lib. 1. Od. 11.

203. *Artes.*] Habitus histrionis artificiosus: apparatus vestium peregrinis opibus & artificio conspicuus.

205. *Concurrit dextera lævæ.*] Vel mimbus plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit & complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?*] Tum vero hoc quærere possit; unde populi admiratio, cum hil adhuc pronunciarit actor? O stultitiam! vestimentorum fulgorem percellitur, gestit, ultat insana plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata ven* Vestis e lana violacei coloris tincta apud Ta tum; quæ urbs tum lana cum purpura exq celebratur. Plin. lib. 8. cap. 48. *Lana,* quit, *circa Tarentum summam nobilitatem h* Lib. 9. cap. 39. *Violacea purpura vigebat, libra denariis centum vænibat: nec multò p bra Tarentina.* Vide & lib. 21. cap. 6.

208. *Ac ne fortè putes, &c.*] Removet Horatius suspicionem invidentiæ. Ne pu Auguste, me derogare laudem poetis Dram eo quod dramata non scribam; profiteor los, si perite rem moliantur, prorsus admi

209. *Laudare maligne.*] Exigue, quasi dendo illis. Virgil. Æneid. 7.

Quale per incertam lunam sub luce mali

210. *Per extentum funem, &c.*] Mo perficere quod difficillimum est.

211. *Qui pectus inaniter angit, &c.*] Q arbitrio movet animum, & in quamlibet inflectit, seu ad dolendum, seu ad læta vel ad iram, vel ad miserationem; ad spem, &c. Epist. ad Pison.

Quocunque volent animum auditoris ag

Ut magus; & modo me Thebis, modo ponit Athenis.
Verum age, & his qui ſe lectori credere malunt, [851]
quam ſpectatoris faſtidia ferre ſuperbi,
curam redde brevem; ſi munus Apolline dignum
vis complere libris, & vatibus addere calcar,
ut ſtudio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poetæ,
(Ut vineta egomet cædam mea) cum tibi librum,
ſolicito damus, aut feſſo; cum lædimur, unum
ſi quis amicorum eſt auſus reprendere verſum,
cum loca jam recitata revolvimus irrevocati;
cum lamentamur non apparere labores
noſtros, & tenui deducta poemata filo:
cum ſperamus eo rem venturam, ut ſimul atque [852]
carmina reſcieris nos fingere, commodus ultro
accerſas, & egere vetes, & ſcribere cogas.
Sed tamen eſt operæ pretium cognoſcere, quales
ædituos habeat belli ſpectata domique
virtus, indigno non committenda poetæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille

velut magus; ac modò me Thebis, modò Athenis conſtituit. Age verò, imminue ſolicitudines eorum etiam qui malunt ſe Lectori committere, quàm tolerare contemptum ſpectatoris faſtidioſi; ſi quidem vis ſcriptis implere locum Apollini rite dicatum, ac poëtis intentivum præbere, ut animoſiùs adeant Heliconem præclarum. Certè nobis poëtæ multa ſæpe mala creamus (ut mea ipſe vineta incidam) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, ſi quis familiarium redarguerit unum è verſiculis noſtris, dum loca jam recitata repetimus non rogati; dum querimur non adverti labores noſtros & carmina ſubtili ſtylo conſcripta; dum ſperamus fore ut, cùm primum audieris nos verſus condere, ſponte & benignè advoces nos atque ab egeſtate vindices & ſcribere imperes. Veruntamen oportet expendere quales miros ſortiatur virtus in bello & pace conſpicua, nec tradenda infimo Poëtæ. Alexandro magno fuit ille

ANNOTATIONES.

3. *Magus.*] Præſtigiator, oculos faſcinans. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 23. Plin. &c.

Modo me Thebis, &c.] Dum ita deſcribuntur arrantur in ſcena quæ Thebis vel Athenis geſint, ut illic intereſſe videatur ſibi auditor, em oculis ſpectare. Ariſtot. Poët. *Tanquam ſit rebus ipſis agendis.* Porro illæ urbes præ nominantur, quod inde materiam plerique Tragici deſumpſerint. De Thebis, lib. 5. de Athenis, lib. 2. Sat. 7.

4. *Verum age.*] Auguſtum comœdia in prigaudentem hortatur Poëta, ut faveat non Dramaticis, ſed & Epicis: quandoquidem magis quam illis heroum nomen ad poranſmittitur: atque omnes æque præmiis let ad recte & naviter ſcribendum.

Si ſe lectori, &c.] Qui odas vel epos malunt onere a poſteris legenda, quam drama ſpeum a populo ſæpe ad optimum carmen fante, ad ineptam vero urſi, funambuli, purveſtis ſpectationem geſtiente. Vide ſupra.

5. *Curam redde brevem.*] Certa ad victum ndo ſubſidia: vel utroſque perinde laudanfovendo.

Munus Apolline dignum.] Bibliothecam a te Apollinis adjunctam in monte Palatino, Epiſt. 3. v. 17.

Helicona.] Montem Bœotiæ ſacrum Mulegoria.

119. *Multa quidem nobis, &c.*] In ſe & alios poëtas Epicos culpam derivat ac rejicit Horatius; quod minus Auguſto gratioſi ſint.

220. *Ut vineta egomet cædam mea.*] Proverb. id eſt, ut meos ipſe errores fatear & emendem.

221. *Cum tibi Solicito, &c.*] Poëta noſter, ut alios corripiat, ſeipſum petit notatque; quanquam ab iſto peccandi genere longe alienus: ut patet ex datis luculenter Vinnio Aſellæ mandatis & præceptis, cum eum doceret rationem tempeſtive & commode porrigendi Auguſto ipſum hanc Epiſtolam. Vide l. 1. Epiſt. 13.

224. *Non apparere labores.*] Velut aliud agens Horatius expoſtulat, quod plerumque non ſatis advertat lector vel auditor, quæ ab auctoribus ſumma cura, arte, ingenio, ſunt ſcripta.

225. *Tenui deducta poëmata filo.*] Poſſunt hæc verti in bonam malamque partem: vel, eximie & ſcite compoſita: vel, exili & humili ſtylo, adeoque indigna ea laude, quæ depoſcitur ab auctoribus.

226. *Cum ſperamus, &c.*] Tantum nobis arrogamus perperam & ſtulte.

230. *Quales ædituos habeat, &c.*] Quales præcones deceant virtutem egregiam. Ædem virtuti velut numini erigit Horatius, aſſignatque laudatores & poëtas velut ædituos.

232. *Alexandro magno.*] Illi Macedonum regi fama ſuper æthera noto.

Chœrilus,

Chœrilus qui pro verſibus inconditis & inconcinnis obtinuit Philippos, regium numiſma. At quemadmodum atramentum contactum imprimit notam & maculam, ſic ſere ſcriptores rudi carmine inquinant geſta illuſtria. Is ipſe rex, qui tam indignum carmen tam caro pretio emit profuſus, decreto interdixit ne pingeret ſe quiſquam niſi Apelles, neve alius quàm Lyſippus effingeret ex ære imagines ſtrenui Alexandri. Quod ſi judicium hoc ſolers in æſtimandis artibus vocares ad ſcripta & ad munera iſta Muſarum, affirmares ortum in pingui aere Bœotiorum. Verum ſelecti a te, Auguſte,

Chœrilus, incultis qui verſibus & male natis
Rettulit acceptos, regale numiſma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, fere ſcriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. Idem rex ille poema
Qui tam ridiculum tam care prodigus emit,
Edicto vetuit ne quis ſe, præter Apellem, [85
Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum ſimulantia: quod ſi
Judicium ſubtile videndis artibus illud
Ad libros & ad hæc Muſarum dona vocares:
Bœotum in craſſo jurares aere natum.
At neque dedecorant tua de ſe judicia, atque
Munera quæ multa dantis cum laude tulerunt,

ANNOTATIONES.

233. *Chœrilus.*] Inſulſus poeta Thucydidis & Herodoti vivens temporibus; quem Ariſtoteles in Top. notat: *qualia Homerus, non qualia Chœrilus*, inquit. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 357.

234. *Philippos.*] Nummos aureos Philippi Macedonum regis patris Alexandri magni effigie ſignatos. Duos fuiſſe Chœrilos conſtat; quicquid nonnulli ſentiant. Prior eximius Poeta Athenienſium de Xerxe victoriam celebravit; cui pro ſingulis verſibus totidem ſtateres ſeu nummos aureos contulerunt Athenienſes, facto etiam decreto, ut cum Homero legeretur. Poſterior fuit iſte Alexandro comes aſſiduus, teſtibus Q. Curtio & Plutarcho; de quo varie narrant. Quidam ſcribunt pepigiſſe Alexandrum cum Chœrilo ut pro ſingulis bonis verſibus ſingulos acciperet Philippos, pro ſingulis autem malis, totidem colaphos; opere vero confecto vix ſeptem verſus laude dignos extitiſſe: denique referunt Chœrilum inedia periiſſe. Vide Suidam, &c. Porro videtur Horatius iſti Chœrilo quædam tribuere quæ prioris ſint, ut Alexander ſit imitatus quod fecerant Athenienſes, conditum de ſe carmen pariter remunerans.

236. *Scriptores carmine fœdo.*] Hinc ſapienter Auguſtus, quamvis ingenia ſui ſeculi omni modo foverit, ac benigne patienterque audiverit recitantes non tantum carmina & hiſtorias, ſed & orationes atque dialogos; *componi tamen* aliquid de ſe, niſi & ſerio & a præſtantiſſimis, offendebatur; admonebatque Prætores, ne paterentur nomen ſuum commiſſionibus obſolefieri. Suet. Octav. cap. 89.

239. *Edicto vetuit.*] Cic. lib. 5. Epiſt. 12. *Nec enim Alexander ille gratia cauſa ab Apelle potiſſimum pingi, & a Lyſippo fingi volebat; ſed quod illorum artem tum ipſis cum etiam ſibi gloriæ fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, aitque, e duobus Alexandris alterum invictum ſcilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum non imitabilem. Apuleius Florid. 1. ſic habet, *Alexander imaginem ſuam, quo certior poſteris deferetur, noluit a multis artificibus vulgo contemnari, ſed edixit univerſo orbi ſuo, ne quis effingeret regis temere adſimularet ære, colore, calamine; ſolus eum Polycletus ære duceret, ſolus Apelles coloribus delinearet, ſolus Pyrgoteles calamine exprimeret*, Plin. lib. 7. cap. 37. *Edixit imperator ne quis ipſum alius quam Apelles pingeret, ne quis Pyrgoteles ſculperet, quam Lyſippus ex ære duceret.* Vide & Valer. Max. lib. 8. cap. 11.

Apellem.] Eximius ille Pictor ex inſula Coo toto orbe celebratus pictis ingenioſe & ve tabellis.

240. *Lyſippo.*] Statuarius ille præclarus ritatem optime acceſſit. Quinctiliano teſte. Propertius lib. 5.

Gloria Lyſippo eſt animoſa effingere ſig

241. *Fortis Alexandri vultum.*] Cui maſculus ac leoninus erat obtutus.

242. *Quod ſi judicium, &c.*] Alexa pictura aliiſque artibus bene judicans, qua pte cenſuit de carminibus! Certe Bœuco ingenio dixeris. Plinius tamen lib. 7. docet quanti ab Alexandro æſtimati ſint rus, Pindarus, &c. Ælianus autem Hi lib. 2. non fuiſſe picturæ æſtimandæ per ſtendit: refert enim, Alexandri equo ente ad equum ab Apelle pictum, quem Alexander haud valde laudaverat; dixiſſe lem: Atqui, Imperator, videtur, equa arte pingendi eſſe te intelligentior.

244. *Bœotum in craſſo.*] Quanquam *fortes creantur fortibus*, contra tamen e terdum. Sic Pindarus craſſa licet regione

lecti tibi Virgilius Variusque poetæ. [854]
ec magis expressi vultus per ahenea signa,
uam per vatis opus mores animique virorum
larorum apparent: nec sermones ego mallem
epentes per humum, quam res componere gestas,
errarumque situs, & flumina dicere, & arces
lontibus impositas, & barbara regna, tuisque
uspiciis totum confecta duella per orbem:
laustraque custodem pacis cohibentia Janum,
formidatam Parthis te principe Romam;
, quantum cuperem, possem quoq; sed neq; parvum
armen majestas recipit tua; nec meus audet
em tentare pudor, quam vires ferre recusent.
edulitas autem stulte quem diligit, urget;
ræcipue cum se numeris commendat & arte. [855]
iscit enim citius meminitque libentius illud
uod quis deridet, quam quod probat & veneratur.
il moror officium quod me gravat: ac neq; ficto
pejus vultu proponi cereus usquam,
ec prave factis decorari versibus opto:
e rubeam pingui donatus munere; & unà

poeta Virgilius & Varius non turpant tua de se judicia, & dona quæ acceperunt plurimâ cum gloria largientis. Virorum autem illustrium vultus aveâ effigie expressi non plus fulgent, quàm mores & ingenium versibus poeta. Ego verò non mallem scribere humiles sermones, quàm tua celebrare facinora, & situs regionum & fluvios, & arces montibus inædificatas, & victos reges barbaros, & bella tuis auspiciis orbe toto finita, & templum includens Janum pacis custodem, & Romam te regnante Parthis metuendam; si quidem tantùm valerem quantum exoptarem. At tua majestas non admittit exile carmen; & mea verecundia rem aggredi veretur, ad quam vires minimè sufficiunt. Porrò officia gravant eum quem stultè colunt, præsertim cùm se protrudunt versibus & carmine. Enimverò citius quisque discit ac facilius recordatur id quod deri-

t, quàm quod æstimat & miratur. Ego quidem *sperno sedulitatem, quæ mihi molestiam creat: nolim usquam è cerâ effingi malè expresso vultu, aut versibus inconditis laudari: ne erubescam i affectus dono: simulque*

ANNOTATIONES.

mpe Thebis oriundus, sagacissimi nihilomi-ingenii fuit. Verum constat Bœotios ut pluri-um fuisse stupidos & hebetes, aut valde crassos, o cœli & aëris ratione, unde nata proverbia: *Bœotica, auris Bœotica, Bœoticum ingenium.* c. 1. de leg. n. 79. *Videmus quam varia sint rum genera . . . . alia quæ acuta enia gignant, alia quæ retusa. Quæ omnia at ex cæli varietate, & ex disparili aspiratione rum.* Idem de Fato num. 7. *Inter locorum uras quantum interfit, videmus: alios esse sa-res, alios pestilentes . . . . . bonis tenue cælum; ex quo acutiores etiam tantur Attici: crassum Thebis; itaque pingues bani, &c.*

247. *Varius.*] De eo lib. 1. Od. 6. & lib. 1. ult. sub finem.

248. *Nec magis expressi.*] Plutarchus refert nonem Censorium eos deridere solitum, qui uarum cupiditate flagrarent, ignorantes se ctorum & fabrorum operibus gloriari; sui ve-pulcherrimas imagines exare in civium ani-. Vide lib. 4. Od. 8.

250. *Nec sermones ego mallem.*] Adverte pru-tiam & modestiam poetæ nostri. Ego, inquit, Epici carminis scribendi facultate pollerem, certe mallem res ab Augusto præclare gestas versibus Heroicis consignare, quam satiras pedestri musa scribere; verum illius materiæ gravitati vires meas impares sentio; timeremque *splendida facta facis scriptis illinere* & maculare.

253. *Arces Montibus impositas.*] Præsidia & custodias ubique dispositi . . . . . per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit. Flor. cap. ult.

254. *Tuis Auspiciis confecta.*] Vide lib. 4. Od. 14.

255. *Claustraque custodem, &c.*] Portas itaque Jani claudas, ut pacis tempore, l. 4. Od. 15.

256. *Formidatam Parthis.*] Lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5. lib. 4. Od. 15.

260. *Sedulitas autem, &c.*] Intempestivum officium nec utile nec gratum videtur, sed potius grave est.

262. *Discit enim citius, &c.*] Cic. pro Murena, *Cui placet, obliviscitur; cui dolet, meminit.*

264. *Neque ficto in pejus, &c.*] Malim nullam e cera imaginem, quam prave fabricatam habere; ex more veteri de quo nos alibi; Juvenalis autem fuse, Sat. 8.

267. *Pingui munere.*] Rudi & inepto carmine, inconditis insulsisque versibus.

Cum

cum laudatore meo patente ciſtâ jacens deporter in vicum, ubi vendantur thus, aromata, piper, & quodcunque involvitur inſulſis chartis.

Cum ſcriptore meo, capſa porrectus aperta
Deferar in vicum vendentem thus & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis

ANNOTATIONES.

268. *Porrectus.*] Quaſi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptis.*] De ea inſulſorum librorum infelici, ſed juſta ſo dixi alibi. Vide lib. 1. Epiſt. ult. v. 12.

EPIST. II. Ad *JULIUM FLORUM.*

Excuſat ſe, quod nec literas nec verſus petitos miſiſſet.

O Flore, amice fidelis probo & illuſtri Neroni, ſi fortè aliquis vellet tibi venundare ſervum Tibure aut Gabiis oriundum; atque tibi ſic loquatur: Iſte ſincerus & integer à capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum, famulus promptus obſequi nutibus heri; literis Græcis eruditus, omnis diſciplinæ capax: hunc velut molle lutum ut libuerit finges: cantabit etiam ſine arte, quod jucundum interepulas: nimiæ pollicitationes minuunt fidem, quando plauſculum laudat merces venales, qui cupit eas citò vendere: at nulla me neceſſitas premit: in propriis bonis modicus ſum: nullus negotiator ſic tecum ageret: non alius à te idem à me facilè obtineret. Hic ſe ceſſator fuit; atque, ut accidit interdum,

FLore, bono claroque fidelis amice Neroni, [8
Si quis forte velit puerum tibi vendere natu
Tibure, vel Gabiis, & tecum ſic agat: Hic &
Candidus, & talos a vertice pulcher ad imos;
Fiet eritque tuus nummorum millibus octo,
Verna miniſterĭis ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argilla quidvis imitaberis uda:
Quin etiam canet indoctum, ſed dulce bibenti.
Multa fidem promiſſa levant; ubi plenius æquo
Laudat venales qui vult extrudere merces. [85
Res urget me nulla: meo ſum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi: non temere a m
Quivis ferret idem: ſemel hic ceſſavit: &, ut fit,

ANNOTATIONES.

1. *Flore, bono, &c.*] Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiſcens cum Tiberio Nerone pecierat ab Horatio, ut quæpiam ad ſe ſcriberet: ceſſantem vero quanquam nihil pollicitum ſubinde increpavit. Cui ſe Horatius excuſat hac Epiſtola; in qua & eximia quædam ad poëſim, & ad bene beateque vivendum pleraque documenta perſcribit. Ad hunc ipſum Florum inſcriptam vidimus jam Epiſt. 3. lib. 1.

Amice Neroni.] Is ipſe eſt Tiberius Claudius Nero, qui Auguſto in imperium ſucceſſit. De eo jam ante.

2. *Si quis forte velit, &c.*] Similitudo, qua ſe apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.*] Lib. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6.

Gabiis.] Lib. 1. Epiſt. 11. & 15.

4. *Hic eſt candidus.*] Verba ſunt mango uſque ad verſum 17.

6. *Verna.*] Servus ex ancilla, natus domi.

7. *Litterulis Græcis imbutus.*] Eruditebant ſe vos, ut pluris venderent. Terent. Eunuc *Fac periculum in literis, fac in palæſtra, in m ficis: ſolertem dabo.*

10. *Multa fidem promiſſa levant.*] Subdol negotiator vult videri non dare verba, cum m xime verba dat.

12. *Meo ſum pauper in ære.*] Nullum ex ali num habeo; nil debeo cuiquam. Cic. p Roſcio comœdo. *Locuples erat: nihil debeba in ſuis nummis verſabatur.*

14. *Semel hic ceſſavit.*] Verſutus mango ſ gacem ſervi animum ita declarat meu legis, potius diſſimulare & tegere dicendus ſit: ad rem verbis involvit, extenuat, ſubornat.

In ſcalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos, excepta nihil te ſi fuga lædat.
Ille ferat pretium pœnæ ſecurus, opinor.
Prudens emiſti vitioſum: dicta tibi eſt lex.
Inſequeris tamen hunc, & lite moraris iniqua.
Dixi me pigrum proficiſcenti tibi, dixi
Talibus officiis prope mancum; ne mea ſævus
Jurgares ad te quod epiſtola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? quereris ſuper hoc etiam quod
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis [858]
Ærumnis, laſſus dum noctu ſtertit, ad aſſem
Perdiderat: poſt hoc vehemens lupus, & ſibi & hoſti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
Præſidium regale loco dejecit, ut aiunt,
Summe munito, & multarum divite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis,
Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummum.
Forte ſub hoc tempus caſtellum evertere Prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque poſſent addere mentem:
I bone, quo virtus tua te vocat: I pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia: quid ſtas?
Poſt hæc ille catus, quantumvis ruſticus, ibit,
Ibit eo, quo vis, qui zonam perdidit, inquit.

ſe occultavit metu ſcuticarum ad ſcalas ſuſpenſarum: trade pecuniam, ſi te non offendit fuga, quam excipio. Poſt hæc *accipiet mango nummos abſque metu pœnæ, ut credo:* tu *ſciens emiſti prævum. Significata tibi fuit conditio. Hunc nihilominus inſequeris, & injuſtâ lite implicas. Te diſcedentem admonui me pigrum eſſe, & ad ejuſmodi officia minime ſedulum; ne gravis iraſceveris, ſi nullas ad te literas mitterem. Quid verò profuit, quandoquidem leges mihi faventes expugnas? expoſtulas quoque, quoniam ſperatos verſus haud miſi fallax.* Verùm attende pauliſper. *Luculli miles via ſubſidium multis laboribus comparatum amiſerat integrum, dum nocte dormiret fatigatus. Inde lupus violens tam ſibi quàm hoſti infenſus, ardens famelicis dentibus, regis præſidium depulit ſtatione probè munitâ multiſque opibus inſtructâ: ob id* verò *facinus pulcris muneribus afficitur; accipitque pluſquam viginti* millia *ſeſtertium nummorum. Eodem ferme tempore volens imperator diruere caſtrum quoddam, cœpit hunc ipſum* militem *adhortari ſermonibus, qui vel ignavo poſſunt animos dare: Ito generoſe, quò te tua virtus vocat; perge felicibus auſpiciis, magna pro facinoris munera conſecuturus: cur moraris? Tum ille aſtutus etſi agreſtis ait: Vadat illuc, vadat, quo jubes qui loculos amiſerit.*

ANNOTATIONES.

15. *Ut ſit in ſcalis, &c.*] Quod ſegnis fuiſſet ad mandata peragenda, timuit loris ſtringi ac cædi. Hinc paululum delituit, abfuitque domo. Sic per ambages mango loquitur, ne uno verbo eoque odioſo dicat, fugit: vel, ſemel fugit.

in ſcalis.] Ad terrorem ſervorum, ita pendebant in ſcalis ſcuticæ, quas ob oculos ſemper habebant, ut a peccando deterrerentur.

16. *Excepta nihil te ſi fuga lædat.*] Tandem fugam dicit breviter, excipitque: quod niſi fame, redhibere acceptum pretium vel ſervum cogeretur legibus Ædilitiis.

17. *Pœna ſecurus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ: non timens actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 1. *In mancipio vendendo ea vitia dicenda ſunt,* (ut puta, eſſe mendacem, aleatorem, furacem, ebrioſum, fugacem) *quæ niſi dixeris, redhibetur mancipium jure civili.* Vide lib. 2. Sat. 3. v. 285. annotat.

18. *Dicta tibi eſt lex.*] Pronunciata eſt tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis prope mancum.*] Quaſi manibus carentem, ac proinde ineptum ad ſcribendas epiſtolas.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clariſſimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit, opibus maximis celebratus.

30. *Præſidium regale.*] A rege Mithridate, vel Tigrane collocatum.

31. *Loco ſummo munito.*] Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. *quæ urbs capta exercitum ingenti præda ditavit:* ſed alii melius Niſibim Meſopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes ſervabat. Dio.

32. *Donis honeſtis.*] Qualia ſunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.*] Caſtrenſem crumenam & pecuniam, quam milites in zona portare conſueve-

Romæ

Ego Romæ educatus & edoctus ſum, quantum damni Græcis attuliſſet Achilles offenſus. Deinde inſignes Athenæ aliquantò plus doctrinæ contulerunt; nempe ut poſſem pravum ab honeſto diſtinguere, ac veritatem indagare in nemora Academi. Sed infortunata tempora abſtraxerunt me loco jucundo; & civiles fluctus militia imperitum appulerunt ad exercitum nequaquam parem viribus Auguſti Cæſaris. Unde ſtatim ut Philippi me exemerunt abjectum amputatis aliis, ſpoliatumque domo & bonis paternis: audax inopia adegit carmina componere. Nunc autem poſſidens quantum ſufficit, quibus pharmacis unquam curari poſſem, ſi ſatiùs non ducerem quieſcere, quàm verſus condere? Ætas deſluens omnia paulatim *auferet a nobis:* jam *eripuit jocos, amores, convivia, facetias conatur & abſtrahere facultatem poeticam: quid jubes* ut *agam? Denique non omnibus eadem placent. Tu verſus Lyricos amas, ille Iambicos. Hic gaudet Satiris & dicteriis mordacibus.* Et quidem *tres convivæ varò idem appetunt:* quin *diverſa longè diſſimili guſtu volunt: quid tribuam? quid negem? Tu recuſas quod alius petit. Quod cupis, illud amarum & grave duobus videbitur.*

Romæ nutriri mihi contigit atque doceri,
Iratus Graiis quantum nocuiſſet Achilles.
Adjecere bonæ paulo plus artis Athenæ: [81
Scilicet ut poſſem curvo dignoſcere rectum,
Atque inter ſilvas Academi quærere verum.
Dura ſed amovere loco me tempora grato,
Civiliſque rudem belli tulit æſtus in arma,
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.
Unde ſimul primum me dimiſere Philippi
Deciſis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi; paupertas impulit audax,
Ut verſus facerem; ſed quod non deſit habentem
Quæ poterunt unquam ſatis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem, quam ſcribere verſus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere jocos, Venerem, convivia, ludum:
Tendunt extorquere poemata: quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amantq;. [86
Carmine tu gaudes; hic delectatur Iambis;
Ille Bioneis ſermonibus, & ſale nigro.
Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur,
Poſcentes vario multum diverſa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu quod jubet alter:
Quod petis, id ſane eſt inviſum acidumque duobus.

ANNOTATIONES.

rant. Evangel. Mar. c. 6. Gell. l. 15. c. 12. ſic loquitur C. Gracchus: *Cum Romæ profectus ſum, Quirites, zonas quas argenti plenas extuli, eas ex provincia inanes retuli.*

41. *Romæ nutriri mihi contigit.*] Lib. 1. Sat. 6.

42. *Iratus Graiis quantum, &c.*] Id eſt, didici Homeri Iliadem, in qua refertur Achilles ob ereptam ſibi Briſeidem iratus ſeceſſiſſe a reliquo exercitu, itaque ita Græcis plurimum nocuiſſe. Vide lib. 1. Ode 15. ad finem. Porro ſtudiorum olim initium ducebant pueri ab Homeri Achille. Unde proverbium de rudi & illiterato: *Ne iratum quidem Achillem novit.*

43. *Adjecere bonæ, &c.*] Dein apud Athenas Philoſophiæ operam dedi. De Athen. l. 2. Sat. 7.

45. *Inter ſilvas Academi.*] Academia locus Athenis ſuburbanus, arboribus multis amœnus, illuſtrium etiam virorum monumentis exornatus, ubi Philoſophiam primus docuit Plato. Diogen. Laert. Alii nomen trahunt ab Academo, qui porticum ibi quondam extruxerat: alii a Cadmo.

46. *Dura ſed amovere loco, &c.*] Bello nempe civili flagrante, Brutus adverſus Auguſtum colligens copias. Athenis iter habuit in Macedoniam: unde Horatium & alios quoſdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit: ut ſtrum vero poetam Tribunum militum conſtituit, quamvis *belli rudem*, ut patet.

48. *Cæſaris Auguſti, &c.*] Commode aſſentatur.

49. *Me dimiſere Philippi.*] Ad quam urbem Theſſalicis campis Auguſtus Brutum profligavit. Vide lib. 2. Ode 7.

50. *Deciſis humilem pennis, &c.*] Amiſſis opibus nitate, & patrimonio etiam per proſcriptionem

53. *Cicutæ.*] Non eſt quod vox hæc adeo queat interpretes, ſane pro elleboro poſita. & Avicena cicutam vocat nigrum ellebor Itaque ſenſus eſt: quanta eſſet inſania mea ſcribendis verſibus etiamnum caput obtu rem frangeremve? & quæ frigidiores h poſſent temperare furorem hunc poeticum?

55. *Singula de nobis, &c.*] Altera non ſcribendi excuſatio.

58. *Denique non eadem, &c.*] Tertia eſt ratio & excuſatio, quare verſus nolit ſcribe

60. *Bioneis ſermonibus.*] Bion ſophiſte

Præ

Præter cætera me Romæ ne poemata cenſes
Scribere poſſe inter tot curas totque labores?
Hic ſponſum vocat, hic auditum ſcripta, relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini,
Hic extremo in Aventino: viſendus uterque:
Intervalla vides humane commoda. Verum
Pura ſunt plateæ, nihil ut meditantibus obſtet.
Feſtinat calidus mulis gerulisque redemptor;
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum;
Triſtia robuſtis luctantur funera plauſtris;
Hac rabioſa fugit canis, hac lutulenta ruit ſus.
Vade nunc, & verſus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbem.
Rite cliens Bacchi ſomno gaudentis & umbra.
Tu me inter ſtrepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere; & contracta ſequi veſtigia vatum?
Ingenium, ſibi quod vacuas deſumpſit Athenas,
Et ſtudiis annos ſeptem dedit, inſenuitque
Libris & curis, ſtatua taciturnius exit
Plerumque & riſu populum quatit: hic ego rerum
Fluctibus in mediis, & tempeſtatibus urbis,
Verba lyræ motura ſonum connectere digner?

Præterea numquid putas me Roma poſſe condere carmina tot inter ſolicitudines & moleſtias? Hic rogat ut pro eo *ſpondeam: ille ut audiam quæ compoſuit, dimiſſis quibuſcumque officiis; alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino: ambos adire oportet: cernis loca ſatis diſtantia. At vacua ſunt viæ, ut nihil cogitabundum impediat.* Imò *occurrit operum conductor* cum *mulis & bajulis properans; machina lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plauſtris: illac rabioſa canis, iſtac porcus cænoſus diſcurrit. Age modo, verſus optimos animo finge!* Verùm *ſcriptor omnis petit ſolitudinem, urbeſque vitat, jure cliens Bacchi quietem & otium amantis. Tu verò me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica ſcribere, & poetarum ardua ſtudia conſectari. Ingenioſus quiſpiam Athenis tranquillis addictus* ibique *ſeptem* per *annos ſtudiis operatus, ſedulò*

rum incumbens lectioni, *prodit interdum taciturnior* quàm *ſtatua, & populo ludibrium exhibet.* Ergone *hic ego inter agitationes ac ſtrepitus civitatis in animum inducam meum aptare verſus lyrâ canendas?*

ANNOTATIONES.

...ben, dictus Boriſthenites, adeo mordax & di... ut nemini parceret, ſed Homerum ipſum ...ibus amariſſimis proſciderit. Ejus meminit ...tarchus.

65. *Præter cætera.*] Quarta excuſatio.

67. *Sponſum.*] Vide libro 2. Satira 6. ubi

. . . . . *Romæ ſponſorem me vapis.*

Auditum.] De recitandi more & veſania jam ...xi.

68. *Colle Quirini.*] Ad remotiſſimam urbis ...tionem.

69. *Extremo in Aventino.*] Ad oppoſitum urbis ...rum verſus Tiberim.

70. *Intervalla vides, &c.*] Inter utramque illam regionem ſunt nempe forum Romanum, ...plum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humane commoda.] Ironice, id eſt, valde in...mmoda ob longinquitatem itineris ac regio...m diverſitatem. Perperam iſtas voces aliqui ...arant.

Verum Pura ſunt plateæ.] Prolepſis. At vacuæ ...pedimentis ſunt viæ: atq; inter eundum verſus ...ditari licet. Imo, inquit Horatius, moleſtiſſima ...vel ob iſtam rationem quælibet urbs valde ...quens & populoſa. Vide Juvenal. Sat. 3.

72. *Calidus redemptor.*] Ardens & inhians ad quæſtum. Vid. Od. 1. lib. 3.

73. *Ingens machina.*] Vel ſaxa ad muros vel tigna ad contignationem attollens.

77. *Scriptorum chorus, &c.*] Ovid. Triſt. 1. *Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.* Quintil. lib. 10. cap. 3. *Secretum & liberum arbitris locum, & quam altiſſimum ſilentium ſcribentibus maxime convenire nemo dubitaverit*; & paulo poſt: *Silentium & ſeceſſus, & undique liber animus maxime optanda ſunt.* Vide Juvenal. Sat. 7. v. 53. & ſeq.

78. *Cliens Bacchi.*] In tutela Bacchi eſſe poetas dictum eſt alibi non ſemel.

80. *Contracta veſtigia vatum.*] Anguſta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. mox cit. Alii leg. *contacta*, ſed inepte.

81. *Ingenium, ſibi quod, &c.*] Si Athenis ludibrio eſt homo pluſculum meditabundus, & quaſi lectioni librorum immerſus; quid eſſem ego Romæ, ſi per vias irem profundo cogitatione abſtractus, & tam a rebus quæ circa me ſunt, quam a me ipſo fere alienatus?

86. *Verba lyra motura ſonum.*] Verſus Lyricos.

nſuper & alia quæ deterreant accipe. *Rhetor* quidam *erat Romæ frater juriſperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quaſi Gracchus, ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihilò certè minus inſania iſta detinet poëtas loquaces. Odas ego ſcribo, hic elegias, opus admirandum & à novem Muſis elaboratum. Animadverte primò quantâ cum arrogantiâ & anxietate contemplemur* Apollinis *templum Romanis poëtis deſtitutum. Deinde, ſi per otium licet, aſſectare quegne, & reminus auſculta quid quiſq; afferat, & cur ſibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afficimus adverſarium, lentâ pugnâ* uſque *ad veſperam*, quaſi *Samnites. In ſententiâ ſum Alcæus: ille meâ quis* erit? *quis niſi Callimachus? Si* quid *amplius petere videatur,*

Frater erat Romæ conſulti rhetor, ut alter
Alterius ſermone meros audiret honores: [86
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iſte poetas?
Carmina compono, hic elegos, mirabile viſu,
Cœlatumque novem Muſis opus. Aſpice primum
Quanto cum faſtu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, ſi forte vacas, ſequere; & procul audi
Quid ferat, & quare ſibi nectat uterque coronam.
Cædimur, & totidem plagis conſumimus hoſtem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Diſcedo Alcæus puncto illius: ille meo quis? [86
Quis niſi Callimachus? ſi plus adpoſcere viſus, 1

ANNOTATIONES.

87. *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, ineptus & vanus poetarum animus, quem ſimilitudine explicat. Profecto jam pudere debet poetam eſſe, inquit Horatius; cum inſulſa vatum noſtrorum arrogantia paſſim nauſeam & offenſionem ingeneret.

89. *Gracchus.*] Tiberius & Cajus Sempronii Gracchi & Corneliæ de Scipionum familia, filii; ambo eloquentia claruerunt; ſed popularibus tumultibus nimium indulgentes miſere & indecore perierunt, Cic. de Aruſp. reſpon. n. 42. *Tib. Gracchum ſecutus eſt Cajus Gracchus, quo ingenio! quanta vi! quanta gravitate dicendi! ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque eſſe converſa.* Idem de clar. orat. *Fuit Graccho diligentia Corneliæ matris a puero doctus, & Græcis literis eruditus . . . . . Utinam in Tib. Graccho, Cajoque Carbone talis mens ad Remp. bene gerendam fuiſſet, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profecto nemo his viris gloria præſtitiſſet.*

Mucius.] Pub. Mucius *juris civilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præſtans.* Cic. mox cit.

91. *Mirabile viſu, &c.*] Judicio quidem ipſorum auctorum futili & inſulſo.

93. *Circum Spectemus.*] Se quidem cum iſtis poetaſtris jungit Horatius, ut gravius eos proſcindat & confodiat.

94. *Vacuam Romanis vatibus ædem.*] Quandiu ſua ſcripta non replebunt *ædem* ſeu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuam putant inepti illi, adeo ſe mirantur, & aliis omnibus præſtantiores exiſtimant.

96. *Quare ſibi nectat uterque coronam.*] Quam ſtulte laurea ſe poetica dignos putent.

97. *Cædimur, & totidem, &c.*] Invicem quo vulneramur, & conficimur inani gloriæ opinio decepti, dum mutuis laudibus vaniſque nimi elogiis alii alios perperam exornamus. Alii recitandi & audiendi viciſſim moleſta occup one intelligunt, afferuntque illud ex arte Poet *Recitator acerbus quem arripuit, tenet occidi legendo*, ſed minus bene:

98. *Lento Samnites, &c.*] Parum ad rem Samnitum pertinax adverſus Romanos ad nem uſque diei pugna, de qua T. Liv. lib. & Ennius:

Bellum æquis manibus nox intempeſta remit.

Aptius ergo intelligemus illud genus gladi rum, quos ab armatura Samnites dice quodq; inter epulas ſpectaculum adhibebant, eoque *ad lumina, lento* etiam *duello*: qu non gladiis ſed ſudibus decertantes, g quidem ictus ſed minime plagas aut nece ferebant.

99. *Alcæus.*] Ab eo dicor alter Alcæus hoc Lyricorum coryphæo lib. 1. Od. 32. 2. Od. 13.

Puncto.] Examine, ſuffragio, judicio.

100. *Callimachus.*] Hic Elegiographorum ceps apud Græcos, Quintiliano etiam teſte, rene in Africa oriundus, floruit ſub Ptole Philadelpho & Euergete, plurima certe ca ſcripſit, ſed pervenerunt ad nos pauca d epigrammata, & hymni. Ex eo quædam i interdum & prædari ſtuduere Catullus atq pertius. Quod breves libros amaret Calli inſimulantibus aiebat,

Ingens volumen ingens malum,

Fit Mimnermus, & optivo cognomine creſcit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cum ſcribo, & ſupplex populi ſuffragia capto.
Idem, finitis ſtudiis & mente recepta,
Obturem patulas impune legentibus aures. 105
Ridentur mala qui componunt carmina: verum
Gaudent ſcribentes; & ſe venerantur, & ultro,
Si taceas, laudant quicquid ſcripſere, beati.
At qui legitimum cupiet feciſſe poema,
Cum tabulis animum cenſoris ſumet honeſti: 100
Audebit quæcunque parum ſplendoris habebunt,
Et ſine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant,
Et verſentur adhuc intra penetralia Veſtæ: [864]
Obſcurata diu populo bonus eruet, atque 115
Proferet in lucem ſpecioſa vocabula rerum;
Quæ priſcis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc ſitus informis premit & deſerta vetuſtas:
Adſciſſet nova, quæ genitor produxerit uſus;
Vehemens, & liquidus, puroq; ſimillimus amni, 120
Fundet opes, Latiumque beabit divite lingua:
Luxuriantia compeſcet; nimis aſpera ſano
Lævabit cultu; virtute carentia tollet:
Ludentis ſpeciem dabit & torquebitur; ut qui
Nunc Satyrum, nunc agreſtem Cyclopa movetur. 125

dicetur Mimnermus, & exornabitur vocabulo quod optaverit.

Multa quidem *perfero, ne irritem Poëtas, ut plurimum iracundos, quando* quidpiam *compono, & vulgi approbationem enixis precibus flagito: at poſt finita ſtudia cum ad memet redii, ipſe aures occludam* antè *apertas temere recitantibus. Deridentur qui ſcribunt incentimnos verſus, ſed auctores ipſi ſibi placent & applaudunt, ac felices venditant quod compoſuerunt, ſi à te non laudentur. Verùm quiſquis carmen exactum ſcribere voluerit, is cum chartâ accipiet animum boni critici: quæ dictiones minùs aptæ & pulchræ judicabuntur, ultrò expunget, etſi reluctantes amoveantur, & adhuc incluſæ ſint in Veſtæ ſacrario: ſolers adhibebit ſplendidas verum appellationes, ac diu populo ignotas producet: quas olim Catones & Cethegi uſurparunt, nunc* autem *deformat turpis ſqualor & obſoleta antiquitas: finget novas quas auctor uſus propagabit: ad inſtar fluminis rapidi ac nitidi proferet divitias, ac*

mne opulento ditabit Latium: redundantia coercebit, duriora ſcitè expoliet, inertibus vim ad-: quaſi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopem motu ſimulat.

ANNOTATIONES.

ot. *Mimnermus.*] De eo Poeta l. 1. Epiſt. ad finem.

05. *Obturem patulas, &c.*] Interdum inep- legentium & recitantium ferre cogor: at ea indignor, averſor, abhorreo.

14. *Intra penetralia Veſtæ.*] In conclavi, in nio ſcriptoris, quæ nemini præter ipſum ſcru- licet: quemadmodum ſolus olim Pontifex nimus adire poterat *abditos & penetrales focos* d Veſtæ fanum. Cic. vel ſicut e templo Ve- tanquam ex aſylo quemvis extraxiſſe nefas *Veſtam* hic pro Lare poni quidam volunt. Veſta lib. 1. Od. 2.

15. *Obſcurata diu, &c.*] Art. Poet. v. 70. *nia renaſcentur, quæ jam cecidere, &c.*

17. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetuſtiſſimis oribus, fere coævis. Plin. lib. 7. c. 27. *Cato, it, primus Porcia gentis tres ſummas in ho- res præſtitiſſe exiſtimatus eſt; optimus orator, mus imperator, optimus ſenator . . . . . ter & quadragies cauſam dixit: nec quiſquam ni poſtulatus, & ſemper abſolutus.*

Cethegis.] Intelligendus hic M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejuſque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium; quippe qui & ipſe eum audierit, & de mortuo ſcribat: unde nemo ſuſpicari poſſit, amicitiæ cauſa eſſe mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano conſulatum geſſit, bello Punico ſecundo, annis fere ducentis antequam hæc ſcriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Cornelii ſuaveloquenti
Ore Cethegus . . . . . .
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Vide Quintil. lib. 2. cap. 15. ubi horum fecit mentionem.

119. *Adſciſet nova.*] Vide Art. Poet. v. 46. & ſeq.

124. *Ludentis ſpeciem dabit.*] Ea ſubtilitate ſcribet ut ludere videatur: adeo res quæque inculenter & facile ſcriptæ apparebunt, ut *ſibi quivis ſperet idem*; at *ſudet multum fruſtraque laboret auſus idem.* Art. Poet. v. 240. Vide ibi annot.

125. *Ut qui Nunc Satyrum, nunc, &c.*] Velut

Ego certè *malim haberi poëta vesanus & insulsus, dummodo placeant mihi vel etiam ignota sint vitia mea; quàm bene scribere &* animo *cruciari. Argis fuit quidam non plebeius, qui credebat se audire tragœdos excellentes, in vacuo theatro sedens & applaudens: cæterùm honesta vitæ officia non omittebat, probus omninò vicinus, benignus hospes, bonus erga conjugem, mitis in servos, nec supra modum excandescens si fractum* invenerit *lagenæ sigillum: denique rupem vel puteum facilè devitabat. Ille affinium curâ & auxilio sanatus, pulso morbo & bile per elleborum purum, ad mentem sanam reversus dixit: Profectò me occidistis, ô amici, non servastis, cui gaudia sic abstulistis, & mentis errorem jucundissimum eripuistis per virtutem* medicamentorum. *Scilicet expedit sapientiæ studere, abjectis nugis; & pueris relinquere ludum ætati congruum.* Jam *non* ampliùs juvat *sectari voces chordis Latinis canendas, sed rectæ vitæ rationes & instituta scrutari.*

Prætulerim scriptor delirus inersque videri, [86
Dum mea delectent mala me, vel denique fallar
Quam sapere, & ringi. Fuit haud ignobilis Argi
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor plausorque theatro; 1
Cætera qui vitæ servaret munia recto
More; bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis,
Et signo læso non insanire lagenæ:
Posset qui rupem & puteum vitare patentem. 1
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese: Pol me occidistis, amici,
Non servastis, ait; cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error. 1
Nimirum sapere est abjectis utile nugis, [86
Et tempestivum pueris concedere ludum;
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis;
Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc, tacitusque recordor
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ, 1
Narrares medicis: quod quanto plura parasti,
Tanto plura cupis, nulline faterier audes?

Quapropter ita mecum reputo, & tacitè statuo: si nulla aquarum abundantia sitim placaret, medicos adires: cur autem nemini audes fateri, quo plus habes, eò plus appetere?

ANNOTATIONES.

eximius pantomimus gestibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopem, tanta quidem arte, ut ipsa Satyri vel Cyclopis natura & persona agere credatur; quod quidem pariter æmulari se posse quisque spectantium facile sibi persuaserit: verum si rem tentet jam difficultatem sentiat. Vide lib. 1. Sat. 5. v. 63.

126. *Prætulerim scriptor, &c.*] Videtur per prosopopœiam induci Florus vel alius quispiam, hæc dicens & concludens ex rationibus ab Horatio prolatis.

128. *Ringi.*] Stomachari, intimis sensibus angi. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 5. *Hi subringentur, qui villam me molestè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.*

Fuit haud ignobilis Argis.] Homo ille vocabatur Lycas, ex vet. Comment. De *Argis* urbe, lib. 1. Od. 7. annot.

129. *Qui se credebat, &c.*] Idem Abydi gestum narrat Aristoteles. Vide Athenæum l. 12. in fine, ubi similem refert de insano historiam sat lepidam. Thrasylaus nempe quidam (Thrasyllum vocat Ælianus Var. lib. 4. cap. 25.) suas esse putabat naves omnes in Piræum appellentes; has recensebat, excipiebatque tanto gaudio quam si dominus fuisset earum rerum omnium quæ advenissent salvæ. Is vero Critonis ira cura sanatus affirmabat lætum se prorsus ac b tum vixisse ea dementia; quoniam omnis mo stiæ expers, & multam voluptatem animo p ciperet.

134. *Signo læso lagenæ.*] Lagenas vini ob nabant olim adversus fraudem servorum. lib. 16. Epist. 26. ad Tironem; *Olim mar memini lagenas etiam inanes obsignare, ne dic tur furtim exsiccatæ fuisse.* Pers. Sat. 6. v. 17. *Et signum in vapida naso tetigisse lagenæ.*

Insanire.] Irasci nimium, usque ad furor & insaniam.

140. *Mentis gratissimus error.*] Vide Ath paulo ante cit. ubi ait, jucundissimus esse i norum delicias.

141. *Nimirum sapere est abjectis, &c.*] Tr ingeniosè Horatius ad aliam materiam, ne moribus corrigendis potius quam verbis c nectendis & numerandis studere jam exp ubi Flori vitia solerter notat.

146. *Si tibi nulla sitim, &c.*] In morbis c

i vulnus tibi monſtrata radice vel herba
Non fieret levius, fugeres radice vel herba
roficiente nihil curarier: audieras, cui
em Di donarent, illi decedere pravam
ultitiam: & cum ſis nihilo ſapientior, ex quo
lenior es, tamen uteris monitoribus iiſdem?
t ſi divitiæ prudentem reddere poſſent,
ſi cupidum timidumque minus te; nempe ruberes,
iveret in terris te ſi quis avarior uno.
i proprium eſt, quod quis libra mercatur & ære;
uædam, ſi credis conſultis, mancipat uſus;
ui te paſcit ager, tuus eſt: & villicus Orbi [867]
um ſegetes occat, tibi mox frumenta daturus,
e dominum ſentit: das nummos, accipis uvam,
ullos, ova, cadum temeti: nempe modo iſto
aulatim mercaris agrum, fortaſſe trecentis,
ut etiam ſupra, nummorum millibus emptum.
uid refert, vivas numerato nuper, an olim?
mptor Aricini quondam Veientis & arvi,
mptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis
ub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
ed vocat uſque ſuum, qua populus adfita certis
imitibus vicina refugit jurgia: tanquam
it propriam cuiquam, puncto quod mobilis horæ
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc ſorte ſuprema

Si ægritudo non levaretur plantâ vel radice tibi indicatâ, ſperneres radicem aut plantam nihil remedii afferentem: auditu acceperas, Diis opes largientibus, hominem inſaniâ iſtâ liberari; factus autem locupletior, quanquam nihilo magis ſapis, tamen auſcultas ſemper eoſdem monitores. At ſi opes meliorem, ſi minus avarum & ſolicitum efficerent, jure quidem erubeſceres, ſi quiſquam in orbe eſſet te ſolo cupidior. Jam verò, *ſi proprium eſt quod quiſque ſoluto pretio emit; ſi quædam uſus addixit, ut aiunt jureſperiti, tuus eſt ager qui te alit, & villicus Orbii occans ſegetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum ſentit: datâ pecuniâ mercavis uvam, pullos, ova, cadum vini; ita nimirùm paulatim emis agrum fortè millibus nummorum trecentis vel amplius comparatum. Quid intereſt ſeu nuper ſeu dudum ſoluto vivas? Poſſeſſor vetus agri Veientis & Aricini emptum comedit olus, quamvis aliter exiſtimet, emptis lignis ahenum calefacit ſub noctem frigidam. Itaque ſuum appellat uſque ad populum juxta plantatam, quæ certis finibus divimit controverſias vicinorum. Quaſi verò proprium alicui ſit, quod momento fluxi temporis mutet dominos & in alterius poſſeſſionem tranſeat, vel precibus, vel emptione,*

ANNOTATIONES.

oris, conſulitur medicus; in morbis animi, ffimulatur celaturque malum, nec ullam prode remedium quæritur.

151. *Audieras.*] A Stoicis didiceras.

154. *Monitoribus iiſdem.*] Vel cupiditatibus ei avaris, qui ut rem ſemper augeas, admoent: quaſi ſapientia & felicitas una cum opiis accreſceret.

158. *Si proprium eſt, quod quis, &c.*] Agit iverſus eos, qui multos ut agros emant, magam pecuniæ vim congerere ſtudent.

Libra mercatur & ære.] Olim rei pretium ſeu ecunia pendebatur: poſtea numerari cœpit.

159. *Mancipat.*] Jus & poſſeſſionem certam adit, uſu continuato per tempus lege definitum.

160. *Qui te paſcit ager, tuus eſt.*] Tum emione tum uſurpatione proprius tibi dicendus ſt ager, cujus fructibus uteris licet emptis. ic. l. 7. Epiſt. 30. *Id cujuſque eſt proprium, uo quiſque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.*] Sparſum ſemen terra operit glebas verſando & frangendo.

162. *Te dominum ſentit.*] Quamvis Orbii dicatur ager & villicus: tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, & cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim.*] Qui agrum mercatur, fructus quidem univerſos præſentes, & futuros emit dato ſemel integro pretio: qui vero neceſſarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio & per partes dato.

167. *Aricini.*] Aricia oppidulum Latii.

Veientis.] Veii urbs Hetruriæ.

168. *Quamvis aliter putat.*] Non eſt quod nempta dicat olus & ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit & ſolvit, quando agros ſoluta pecunia emit.

170. *Sed vocat uſque ſuam, &c.*] Prolepſis. Vide lib. 2. Sat. 2. ſub finem.

173. *Nunc prece, &c.*] Quatuor iſta ſunt rem capiendi genera: *prece*, per donationem precibus, officiis, aut alia ratione captatam: *pretio*, em-

vel per violentiam, aut per mortem. Quoniam igitur nemo habet usum perpetuum, atque hæres hæredi sicut fluctus fluctui succedit; quid proficiunt villæ aut horrea? quorsum Lucani agri Calabris adjuncti, si magna parvaque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lapillos, marmor, ebur, Etrusca signa, picturas, argentum, vestes Gætulicâ purpurâ tinctas multi non possident; quidam nec cupiunt possidere. Quare fratrum alter otium, ungas, unguenta habere malit, quàm opima palmeta Herodis; alter autem licet *opulentus agrum sterilem laboriosè domet igne & vomere, à prima luce* usque *ad vesperam: novit Genius, qui comitatur fidus ortui præsidens, humanæ naturæ Deus, qui cum singulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitius, & adversus.* Quæ cùm sint, *bonis utar, & ex parvo cumulo desumam quod opus erit; nec curabo quid hæres de me censeat.*

Permutet dominos, & cedat in altera jura. 1
Sic quia perpetuus nulli datur usus, & hæres [8
Hæredem alterius, velut unda supervenit undam
Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas
Argentum, vestes Gætulo maurice tinctas, 1
Sunt qui non habeant, est qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, & ludere, & ungi,
Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter
Dives & importunus, ut umbram lucis ab ortu 1
Sylvestrem flammis & ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum [8
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum -
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Utar, & ex modico, quantum res poscet, acervo 1
Tollam; nec metuam, quid de me judicet hæres

ANNOTATIONES.

pione, *vi*, erepta veteri domino possessione, seu per vim armorum, seu per fraudem & iniquas lites: *forte suprema*, cum hæreditario jure obveniunt bona.

177. *Quid vici prosunt.*] Quidam legunt, *vites*, id est, vineæ.

Calabris Saltibus adjecti Lucani.] Calabriæ pariter & Lucaniæ opima valde pascua erant. De contiguis illis ad ultimam Italiam regionibus jam dictum in Epod. 1.

180. *Tyrrhena sigilla.*] Imagines parvas ex Hetruria, quam regionem primo incoluerunt populi a Tyrrheno Atys (qui unus e posteris Herculis) filio nominati, & e Lydia huc deducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpura florem illum tingendis expetitum vestibus murices* (pisciculi) *in mediis habent faucibus, . . . Præcipuus in Meninge Africæ & Gætulo littore Oceani.* Plin. lib. 9. cap. 36. De Gætulia dixi lib. 1. Od. 23. & lib. 2. Od. 20.

183. *Alter fratrum.*] Designat Mitionem & Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter ruri duris se laboribus exercebat, apud Terent. Adelph.

184. *Herodis palmetis.*] Agris Judææ fertilissimis, & Jerichuntinis palmis, e quibus opimus redit provenus. Illic vero Herodis regia erat. Strabo lib. 16. *Hierichus campus a montana quadam circumdatus, qua in amphitheatri speciem ad ipsum declinat. Ibi est palmetum, habens & alias feraces arbores, sed plures palmas: ad stadia centum extenditur irriguum totum ac villis frequens. Illic etiam visitur Herodis regia, & balsami viridarium. Inde vero amplus est reditus & ingens vectigal.* Vide & Plin. lib. 5. cap. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti in partibus Syriæ: inquit Schol. ad Persii Sat. 5. v. 180. De eo nos plius ibidem.

186. *Silvestrem flammis.*] Rem fuse expl Virgilius Georgic. 1. v. 84. & seq.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus u
flammis,
Sive inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: sive illis omne per ign
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis hum
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua succus in her
Seu durat magis, & venas astringit hiant
Ne tennes pluvia, rapidive potentia solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adu

187. *Genius.*] Numen quod rebus gig dis præest, & simul cum nascente nasci, moriente mori credebatur. Ammian. Mar l. 21. Censorin. de die natali. Plutarch. de interit. orac. &c.

189. *Albus, & ater.*] Duplicem cuique ge veteres assignabant, bonum & malum. Bruto banti narrant obversatum olim speciem corp horrifici, & quærenti, quis Deus vel homo e

Qu

Quod non plura datis invenerit: & tamen idem
Scire volam, quantum ſimplex hilariſque nepoti
Diſcrepet, & quantum diſcordet parcus avaro.
Diſtat enim, ſpargas tua prodigus, an neq; ſumptum
Invitus facias, neque plura parare labores: 196
Ac potius, puer ut feſtis Quinquatribus, olim
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domus procul abſit: ego, utrum
Nave ferar magna an parva, ferar unus & idem. [870]
Non agimur tumidis velis Aquilone ſecundo: 201
Non tamen adverſis ætatem ducimus Auſtris:
Viribus, ingenio, ſpecie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis uſque priores.
Non es avarus; abi. Quid? cætera jam ſimul iſto
Cum vitio fugere? caret tibi pectus inani 206
Ambitione? caret mortis formidine, & ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, ſagas,
Nocturnos lemures, portentaque Theſſala rides?

quia non repererit majores opes quam mihi donata ſint. Ipſe tamen cupiam noſſe quid bonus lætuſque differat à luxurioſo, & quantum diſtet frugalis à ſordido. Quippe latum *diſcrimen eſt*, utrum bona *tua malè profundas, an ſponte inſumas; nec majora congerere ſtudeas: quin potius raptim utaris deinceps brevi & jucundâ ætate, ſicut puer feriis Quinquatribus. Ne res familiaris inops aut ſordida ſit:* cæterum *ſeu amplâ ſeu exiguâ cymbâ vehar, ipſe idemque ero. Non inflatis* quidem *velis feror proſpero Aquilone: at nec Auſtris contrariis victus: viribus, ingenio, decore* externo, *virtute, gradu, facultatibus, primorum ultimus* ſum; *at ultimos antecedo. Non avarus es; ergo: ecquid? an cætera quoque vitia cum illo abſunt?* num *liber eſt animus tuus ambitione vanâ, timore mortis, & iracundiâ?* nunquid *ſperas inſomnia, magorum terriculamenta, prodigia, veneficas, umbras nocturnas, & Theſſalorum incanta?*

ANNOTATIONES.

Quid vellit; reſpondiſſe, Malus ego tuus genius ſum; hodie me ad Philippos videbis. Cui ruxus intrepide: Videbo. Plutarch.

192. *Plura datis.*] A Mæcenate, ab Auguſto.

193. *Simplex.*] Non ſumptuoſus aut prodigus, ſed *hilaris* & honeſte bonis utens.

197. *Puer ut feſtis Quinquatribus.*] Plena & libera mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omnino tranſigunt dies feriatos ſibi conceſſos in Quinquatribus.

Quinquatribus.] Quinquatria vel potius Quinquatrus pluralis numeri, dies erant feſti in honorem Minervæ, quibus a ſtudio vacabant pueri, & minerval ſuis magiſtris deferebant. Nomen vel a dierum numero, quod celebrarentur quinto die poſt Idus. Varro 5. de L. L. Gell. lib. 2. cap. 21. &c. vel quod ea die Minervæ ædes in Aventino conſecrata ſit. Feſtus. Alii aliter. Ovid. Faſt. 3.

Una dies media eſt, & ſunt ſacra Minervæ;
Nominaque a junctis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis, &c.*] Allegoria. Id eſt, Ego non opes habeo ingentes, nec ſumptuoſe vivo: at nec paupertate conflictor, nec ſordido victu immundam aut miſeram ætatem ago.

208. *Somnia, terrores, &c.*] An ſapienter & fortiter contemnis vana quæque terriculamenta? Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 9. & ſeq.

209. *Lemures.*] Perſ. Sat. 5. v. 185. *nigros lemures* vocat: id eſt, umbras ſeu larvas, quibus noctu infeſtantur domus: quas procurandi ſeu expiandi rationem docet Varro lib. 1. de vita pop. Rom. Ovid. Faſt. 5. Vide Plin. lib. 7. Epiſt. 27. in qua pleraque refert ejus generis phantaſmata tum ſuis tum aliorum oculis obverſata. *Erat Athenis*, inquit, *ſpatioſa domus, ſed infamis & Peſtilens. Per ſilentium noctis, ſonus ferri, & ſi attenderes acrius, ſtrepitus vinculorum, longius primo, deinde proximo reddebatur: mox apparebat idolon, ſenex macie & ſqualore confectus, promiſſa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes diraque nocles per metum vigilabantur, &c.*

Portentaque Theſſala, &c.] Miracula perpetrata a Theſſalis per artem magicam & veneficia, quibus ii maxime pollebant, a Medea edocti, ut aiunt. Plinius lib. 30. cap. 1. magiam apud Theſſalos propagatam ſcribit. Hinc & *mulier Theſſala*, pro maga & venefica, in proverbium abiit.

Theſſala.] Theſſalia pars fuit regni Macedonici peramplæ, quamquam diſtincta regio, inter Penei fluvii ad Boream, & Thermopylas ad Auſtrum, ab occidente Epirum habet. Ejus præcipua urbs Lariſſa fuit, Achillis natalibus inclyta.

num *bilariter annos* tuos *recenſes?* an *indulges amicis?* an *ingraveſcente ætate fis benignior ac probior?* Enimverò *quid tibi prodeſt unam de multis ſpinis avulſiſſe? Si neſcis bene vivere, da locum melioribus: ſat ingratus es, ſatis edifti & bibiſti:* jam *tempus eſt*, ut *abſcedas: ne plauſculum te laſcivientem derideant & exagitent juvenes convenientius laſcivientes.*

Natales grate numeras? ignoſcis amicis? 21
Lenior & melior fis accedente ſenecta? [87
Quid te exempta juvat ſpinis de pluribus una?
Vivere ſi recte neſcis, decede peritis.
Luſiſti ſatis, ediſti ſatis atque bibiſti;
Tempus abire tibi eſt: ne potum largius æquo 21
Rideat, & pulſet laſciva decentius ætas.

ANNOTATIONES.

210. *Natales grate numeras?*] Libenterne ætatis annos recenſes? an non horres mortis accedentis mentionem? hoc enim puſilli eſt animi.

211. *Lenior & melior fis accedente ſenecta.*] Tunc certe, aut nunquam, minui debent animi perturbationes, tum deferveſcente ſanguine, tum uſu rerum & ſapientia creſcente.

212. *Quid juvat te exempta, &c.*] Quid j vat unum vitium expuliſſe, ſi alia ſuperſ & torquent? Quid prodeſt avaritiam exp naſſe, ſi ambitio, ſi ira, metus, ſuperſtitio, a mum adhuc tuum obſident & cruciant?

214. *Luſiſti ſatis, &c.*] Ex Homeri Od *Affatim edi, bibi, luſi.*

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLA
AD
PISONES:
SIVE DE
ARTE POETICA LIBER.

EU è Demetrio Phalereo, ſeu è Neoptolemo Pario, ſeu potiùs ex Ariſtotele, ſeu è proprii ingenii acriſque judicii fœcunditate, ſagacitate, opibus, hauſerit potiſſimùm Flaccus noſter; certè eminentiſſima quæque ſcribendi rminis præcepta hoc libello complexus eſt. Attamen Arm Poeticam vix appellam cum Quintiliano & aliis: alim verò Epiſtolam nuncupare cum nonnullis eruditis; m ob inſperſum identidem ſatyricum ſalem, tum ob æceptiones aut carptim aut ſaltuatim datas. Hinc imverò animo meo conſilium pridem ſubiit, ordine quom adhibito illuſtrare hanc Horatii partem; ſi quod eſt imium illuſtrari poteſt. Liberaliter accipe, Lector, ellam hanc meam; dico libellum, quo Epiſtolam ad iſones in Artis Poeticæ formam utcunque redegi, olim n editum, nunc verò à me recognitum rurſuſque tibi poſitum.

Q. HO-

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLA
AD
PISONES:
SIVE, DE
ARTE POETICA LIBER.

HUmano capiti cervicem pictor equinam [873]
Jungere si velit, & varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne;
Spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species: ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque Poëtis

INTERPRETATIO.

Si pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat membris hinc & inde collectis, adeò ut mulier vultu pulcra dissormem piscis caudam habeat; an cachinnos cohibere possitis, ô amici ad spectandum introducti? ô Pisones, credite similem hunc tabellæ fore librum, cujus, sicut ægrotantis insomnia, inanes forma confictæ sunt; ita ut nec finis nec principium ad unum quid referatur. Atqui *pictoribus & poëtis*

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ & monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius uniforme opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohæreant & conveniant universa & singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot. Poet. cap. 1. & seq.

3. *Undique collatis.*] Diversorum animalium membris corpus unum monstrosum constantibus.

6. *Pisones.*] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt a Calpo Numæ filio, unde postea: *Vos, ô Pompilius sanguis.* Porro scribit Horatius ad patrem & ad filios Pisones, præsertim vero ad hos; quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone, anno U. C. 738. Augusto gratiosus extitit, aliisque muneribus in Rep. egregie perfunctus est; cæterum literarum ac literatorum imprimis amans.

7. *Ægri somnia.*] Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque malo affecto, portentosa gignuntur insomnia.

Quid-

quodcunque libuit semper etiam licuit. Fateor; atque hanc indulgentiam pessimo aquè & largimur: verum non adeò ut aspera mitibus, angues volucribus, agni tigribus socientur.

Initiis grandibus sæpe & magnificis subjunguntur unus vel duo centones purpurei, qui longè refulgeant, quando describitur lucus, fanum Dianæ, rivulus per amœnos campos decurrens, fluvius Rhenus, iris. At non erat tunc aptus istis locus. Et fortè nosti pingere cupressum. Quorsum verò istud, si pacto pretio pingendus est homo *fractâ nave emergens nudus? amphora formari capta est; cur rotâ revolutâ urceus prodit? Denique simplex & unum planè sit* id *quod componis.*

O pater, & juvenes patre digni, nos poëtâ ut plurimùm imagine recti fallimur. Si conor esse brevis, obscurus evado. Polita consectanti spiritus & vires haud suppetunt; qui vult loqui sublimia, turgidus fit: securus nimis & ardua metuens fit humilis: qui rem unam plus æquo variare nititur; delphinum silvis, aprum mari appingit.

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
Scimus, & hanc veniam petimusque damusque vicissim: [874]
Sed non ut placidis coeunt immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis gravibus plerumque & magna professis,
Purpureus late qui splendeat unus & alter
Assuitur pannus; cum lucus & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: & fortasse cupressum
Scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes
Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Institui: currente rota cur urceus exit?
Denique sit quod vis simplex duntaxat & unum. [875]
Maxima pars vatum (pater, & juvenes patre digni)
Decipimur specie recti: brevis esse laboro,
Obscurus fio: sectantem lævia nervi
Deficiunt animique: professus grandia turget:
Serpit humi tutus nimium timidusque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum.

ANNOTATIONES.

12. *Sed non ut placidis.*] Nec pictor, nec poeta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

14. *Inceptis gravibus.*] Præcipit vitandas digressiones futiles & ineptas; atque locos communes intempestive haud tractandos: quem ad scopulum frequenter impingunt illiduntur que poëtastri. Vide quam apte & quam non prolixe Virgilius describat *pestilentiam*, Geor. 3. *famam*, Æn. 4. &c. Lucanus contra *more suo omnia ponit in excessu.* Scal. l. 5. c. 15. Idem de eod. l. 6. c. 3. *Lucani effrenatus mens, suisinops, serva impetus, atq; idcirco immodica, raptaq; calore simul & calorem ipsum rapiens.*

15. *Purpureus late qui, &c.*] Non magis splendet carmen locis communibus perperam tractatis, quam vestis assuto centone purpureo. Vide supra l. 2. Epist. 1. v. 73.

16. *Lucus & ara Dianæ.*] Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ sacra: quæ poëtis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, tum ob Dianæ Tauricæ Orestisque miram & fatalem historiam multiplicis argumenti fertilem.

17. *Flumen Rhenum.*] Hoc celebrare affectabant in gratiam Aug. Cæsaris, cujus ibi victoriæ multæ & præclaræ. Suet. Octav. c. 21. & Dio l. 54. &c.

Pluvius arcus.] In eo describendo sæpius insulse morabantur imperiti; at raro, & paucis Virgilius Æneid. 4. v. 700.

20. *Si fractis enatat exspes.*] Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam stipem. Vide Pers. Sat. 1. v. 89. Juvenal. Sat. 14. v. 301. & seq.

21. *Amphora cœpit Institui, &c.*] *Amphora* vas grande, *urceus* vas exiguum, notant principium grave paulo post in minuta & levicula abiens & evanescens. Isto loco utuntur S. Hieron. ad Lætam, aptius autem Sidonius Apoll. Epist. 16.

22. *Currente rota.*] In operis progressu. Metaph. a rota figulari.

23. *Quid vis.*] Al. *quodvis.*

25. *Brevis esse laboro, Obscurus fio.*] Quintil. lib. 4. c. 2. *Nimium corripientes omnia sequitur obscuritas.* Summorum poëtarum est magnum sensum pauçis efferre. Virgil. Æneid. 3. v. 11.

. . . . . *Campos ubi Troia fuit.*

Pers. Sat. 3. v. 38.

Virtutem videant, intabescantque relicta.

26. *Sectantem lævia nervi Deficiunt.*] Sententiarum majestas, spiritus poetici vis & altitudo sæpe deest: deeratque versibus Neronis a Persio derisis. Sat. 1.

27. *Professus grandia turget.*] Magniloquentia orationi inflatæ affinis est.

28. *Serpit humi tutus.*] Qui non audet assurgere, repat necesse est. Id vitii habent Val. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29. *Qui variare cupit.*] Varietate carmen lu-

In vitium ducet culpæ fuga, ſi caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus & ungues
Exprimet, & molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis ſumma, quia ponere totum
Neſciet: hunc ego me, ſi quid componere curem,
Non magis eſſe velim, quam pravo vivere naſo
Spectandum nigris oculis nigroque capillo.
Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus: & verſate diu, quid ferre recuſent [876]
Quid valeant humeri: cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit & venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præſens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautuſque ſerendis,
Dixeris egregie, notum ſi callida verbum
Reddiderit junctura novum: ſi forte neceſſe eſt
Indiciis monſtrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget: dabiturque licentia ſumpta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, ſi

In vitium impellit vitii fuga non ſolers.

Ignobilis ſtatuarius ad Æmilianum ludum habitans *ungues ac tenues capillos ære fingere* optimè, *opus* tamen dabit *inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic ego ſimilis eſſe quidpiam ſcribens tam nolim, quam nigris oculis & capillis ſpecioſus indecoro eſſe naſo.*

Quicunque aliquid compoſitis, eligite materiam viribus veſtris parem: diuque perpendite quid poſſitis & quid nequeatis exequi. Qui rem ſolerter elegerit, haud carebit elocutione & pulchrâ diſpoſitione.

Ordinis, ut opinor, hæc erit vis & perfectio; ut modo quædam dicat, plura verò quæ *dicenda* videantur *modo, alium in locum reſervet: aliæ aſſumat, alia relinquat ſcriptor poematis politi.*

Porrò *in vocibus proferendis ſobrius & prudens, præclarè dices, ſi ſolitam conjunctio-*

novam fecerit dictionem vulgarem; quod ſi oporteat res abſtruſas exprimere ſignis inſolitis, licebit producere verba *ſuccinctis Cethegis inaudita;* debetque *licentia* concedi *verecundè uſurpata. Vocis autem recentes & novæ locum obtinebunt, ſi à*

ANNOTATIONES.

…c delectat: at ſi præter modum illa ſit, tam …rodigioſa videbitur, quam delphinus in ſilvis, …per in mari pictus; quique ſic vel tabellam …ictor vel carmen poeta inſignire geſtit, ridi…ulus evadit. Prophana figmenta ſacris rebus in…epte interſerit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.*] Ludum gladiatorium Æmilii.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude e…ant, ut alibi dictum eſt.

38. *Sumite materiam.*] Tertium præceptum quod …lle primum debuit, inquit Scaliger Poet. l. 6.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quarto de ordine, *…uam ſane mutile docet.* J. Scalig. mox cit.

43. *Jam nunc dicat, &c.*] Hiſtoria rerum ſe…em enarrat ſecundum ordinem temporum: at …ontra poeſis artificioſam requirit rerum diſpo…ionem. Patet ex Homeri Odyſſea, & Iliade. …c in Virgilii Æneide liber primus eſſe debuiſſet …i ſecundus eſt, & tertius eſſe qui eſt primus. …ide poſtea verſ. 146. & ſeq.

45. *Promiſſi carminis.*] Diu ante expectari, quod opinioni non reſpondet, ſtatim exploditur.

46. *In verbis etiam tenuis.*] Jam de partibus elocutionis. Verba licet nova facere; ſed modus ſervandus. Cic. in Bruto, Quintil. l. 1. c. 5. *Nova verba non ſine quodam periculo fingimus, &c.* Gel. l. 1. c. 10. *Quod à ſe Cæſare excellentis ingenii ac prudentiæ viro,* l. lib. *de Analogia ſcriptum eſt, habe ſemper in memoria atque in pectore: ut tanquam ſcopulum ſic fugias inauditum atque inſolens verbum:* & paulo ante; *Vive moribus præteritis: loquere verbis præſentibus.*

48. *Junctura.*] Sive in verbo e duobus compoſito, ut, *poſtliminium, velivolum* mare, *ſolivagus, ſædifragus:* ſive in oratione, ut arborum *coma* pro foliis, Epod. 2. & hic v. 58. ſignatum *præſente nota* nomen: ubi *nota* voces novitatis habent gratiam, & quaſi novam dictionem faciunt per junctûram non vulgarem. Vide Macrob. Saturn. 1. cap. 4. & 5.

50. *Cinctutis Cethegis.*] M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priſcos oratores numerat: *cinctutis*, veteri more ſuccinctis, aptam infra pectus tunica: epenthesis; vel, à cinctu ſcilicet Gabino, ſit cinctutus.

Græco

Græca origine deriventur panſilum deflexa.

Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod Virgilio & Vario negaverint? Quare vetabor ego, ſi valeo, quapiam propagare; quandoquidem Catonis atque Ennii ſermo linguam Romanam locupletavit, inauditaque rerum vocabula induxit? Certè licuit ſemper ac licebit preferre dictiones uſu comprobatas.

Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, & vetera decidunt; ſic antiquarum dictionum auctoritas obſoleſcit: nuper autem producta quaſi juvenes floreſcunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia ſunt. Ita mare terrâ receptum, regale opus, navigia à ventis tutatur, palus autem anteà ſterilis & navigabilis; jam propinquas nutrit civitates & vomere proſcinditur.

Græco fonte cadant, parce detorta. Quid autem [877]
Cæcilio Plautoque dabit Romanus, ademptum
Virgilio Varioque? ego cur acquirere pauca,
Si poſſum, invideor; cum lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? Licuit, ſemperque licebit
Signatum præſente nota producere nomen.
Ut ſilvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modo nata vigentque.
Debemur morti nos noſtraque; ſive receptus
Terra Neptunus claſſes Aquilonibus arcet,
Regis opus; ſteriliſve diu palus, aptaque remis,
Vicinas urbes alit, & grave ſentit aratrum: [878]
Seu curſum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius. Mortalia facta peribunt.
Nedum ſermonum ſtet honos & gratia vivax.
Multa renaſcentur, quæ jam cecidere; cadentq;
Quæ nunc ſunt in honore vocabula, ſi volet uſus

Sic fluvius curſum fruges devaſtantem convertit, aptiori alveo ductus. Mortalium opera interibunt: tantùm abeſt ut verborum decor & vis permaneat. Pl rumque dudum obſoleta reviviſcent: & quæ modò vigent obrogabuntur, ſi volverit uſus;

ANNOTATIONES.

53. *Græco fonte cadant.*] Qualia, ephippium, triclinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio.*] De eo poeta lib. 2. Epiſt. 1. v. 59.

Plauto.] Lib. mox. cit. Epiſt. cit. verſ. 58. & 170.

55. *Virgilio.*] Hic Latinorum poetarum coryphæus intulit quædam inſolita: lychni, ſpeläea, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.

Vario.] De eo l. 1. Od. 6. & l. 1. Sat. 5. & 8.

56. *Invideor.*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipſe fingit hanc appoſite, *invideor*, pro mihi invident.

Catonis.] Hic *tempeſtivum* primus dixiſſe fertur, Cic. 3. de fin. *Si Zenoni licuit, cum rem aliquam inveniſſet inauditam, inuſitatum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* De eo jam ante non ſemel.

Enni.] Lib. 1. Sat. 10. & l. 2. Epiſt. 1. Ovid. *Ennius ingenio maximus, arte rudis.*

57. *Nova rerum Nomina protulerit.*] Quæ quidem eo tempore uſu comprobata ſunt.

58. *Semperque licebit, &c.*] Quintil. cit. lib. 1. c. 5. ita ſcribit: *Nova inducta ſi recepta ſint, modicam laudem afferunt, repudiata etiam in jocos exeunt: audendum tamen: namque, ut Cicero ait, etiam quæ primo dura viſa ſunt, uſu mollescunt.*

59. *Signatum præſente nota.*] Metaph. a nummaria.

Producere.] Al. *Procudere.*

63. *Sive receptus Terra Neptunus.*] Portus quilibet, vel portus Julius apud Bajas, immiſſo Lucrinum lacum mari effectus. Sueton. Oct. cap. 16. Dio lib. 48. Virgil. Georg. 2. v. 16

An memorem portus, Lucrinaque addi clauſtra.

Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus.*] A Julio Cæſare inchoatus ab Auguſto perfectum. Sueton. mox cit. Pli lib. 36. cap. 15.

Steriliſque diu palus, &c.] Pomptina palus Campania. T. Liv. Epit. lib. 46. *Pomp paludes a Corn. Cethego Conſule, cui ea provi obvenerat, ſiccata: agrique ex iis facti, &c.*

66. *Vicinas urbes.*] Setiam, Privernum, T racinam, &c.

67. *Seu curſum mutavit iniquum.*] Tibe olim per Velabrum fluens, in alveum aptio deductus Auguſti juſſu, ne urbi agriſque amp mala & perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renaſcentur.*] Lib. 2. Epiſt. 2. 115. Quintil. cit. lib. c. 6. *Verba à vetuſtate petita non ſolum magnos aſſertores habent, ſ afferunt orationi majeſtatem aliquam, non ſ*

Qu

Quem penes arbitrium eſt, & jus, & norma loquendi.
Reſgeſtæ regumq; ducumq; & triſtia bella,
Quo ſcribi poſſent numero, monſtravit Homerus.
Verſibus impariter junctis querimonia primum,
Poſt etiam inclusa eſt voti ſententia compos. 76
Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor,
Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt. [897]
Archilochum proprio rabies armavit iambo.
Hunc ſocci cepere pedem, grandeſque cothurni, 80
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus divos, puerosque deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre. 85
Deſcriptas ſervare vices, operumque colores,
Cur ego ſi nequeo ignoroque, poeta ſalutor?
Cur neſcire, pudens prave, quam diſcere malo?

à quo pendet ſermonum auctoritas & modus. Homerus oſtendit quo metro deſcribi debeant facta & bella principum & imperatorum. Verſibus inæqualibus conjunctis ſcripta primum fuerant res luctuoſæ, dein etiam lætæ. Quis verò primus ediderit elegias, Grammatici non conſentiunt; atque integra etiamnum manet controverſia. Archilochum ira armavit iambo ſuo. Hunc pedem uſurparunt comœdia & tragœdia, tanquam idoneum colloquiis, ac ſuperantem clamores populi, aptumque actioni. Muſa juſſit lyricis verſibus cantari Deos, Heroas, athletam victorem, equum curſu priorem, adoleſcentum amores & libera convivia. Quod ſi dictas carminum varietates & proprietates neſcio, nec valeo obſervare, quare poeta vocer? quare per malam verecundiam ignorare malo quam diſcere?

ANNOTATIONES.

ſtatione. *Nam auctoritatem antiquitatis habent; quia intermiſſa ſunt, gratiam novitati ſimilem unt. Sed opus eſt modo . . . . nec utile ab ultimis & jam obliteratis repetenda temribus, &c.*

72. *Jus, & norma loquendi.*] Gell. lib. 12. p. 13. *Conſuetudo omnium domina rerum, tam maxime verborum eſt.* Quintil. cit. lib. 1. cap. 6. *Ridiculum pane fuerit, malle ſermonem quo locuti ſunt, quam quo loquantur. Sed neceſſarium eſt judicium . . . . . In loquendo, non ſi quid vitioſe multis inſederit, pro regula ſermonis accipiendum. . . . . Ergo uſum & conſuetudinem ſermonis vocabo conſenſum eruditorum: ut vivendi, conſenſum bonorum.*

74. *Quo ſcribi numero.*] Carmine ſcilicet heroico.

75. *Verſibus impariter junctis.*] Elegiacis, quorum alter hexameter, alter pentameter.

Querimonia.] Apte quidem: nam ut animus gentis fractus & debilis, ſic Elegiæ numerus ſi fractus & claudus. Theod. Marcill.

77. *Exiguos elegos.*] Quorum ſtylus magis tenuis & humilis eſſe debet, quam altus & magnus. Petet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor.] Callionum Epheſium alii dicunt, alii Naxium, alii Colophonium quendam, ſeu Terpandrum. Vide Iſidor. lib. 1. cap. 38.

79. *Archilochum.*] Hic amarulentum carmen Iambicum invenit ſtimulante ira. De eo in Ponto. 6. Ovidius in Ibin.

Tincta Lycambæo ſanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni.*] Hi tragœdorum, illi comœdorum calcei. Synecd. *grandes:* tum quod revera alti; tum quod tragicæ res grandes, ſublimiſque earum ſtylus: a Sophocle inductus primo in ſcenam cothurnus; teſte Servio in Virgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia ſæpe Iambicus verſus imprudentibus nobis excidit, & quod orationi ſimillimus, hinc *propter ſimilitudinem veritatis in fabulis adhibetur.* Cic. de Orat. 3. Ariſtot. Poet. c. 4.

82. *Populares Vincentem ſtrepitus.*] Gravitate propria vel altius ſonantem vel etiam comprimentem ſtrepitus Populi.

Natum rebus agendis.] Ob naturalem motum & ſaltum. Cic. Orat. Quintil. l. 9. c. 4. certe alii verſus fluere, at Iambicus per ſaltus ire videtur.

83. *Muſa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon & Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberas comeſſationes, convivia in quibus licet cuique quodcunque libet loqui citra invidiam.

86. *Vices.*] Varias dotes, affectiones, diſcrimina; vel etiam diſpoſitionem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Auſonius, & alii, verſus magis quam carmen fecere.

Colores.] Varium ſtylum, modo ſublimem, modo remiſſum. Ut in pictura diverſa diverſis coloribus; ſic argumenta varia diverſo ſtylo, varia dictione, & propriis unaquæq; ornatibus exornata diſtinguuntur. Vide Quintil. l. 12. c. 10.

Verſibus

Res comica non debet efferri versibus tragicis. Pariter Thyestia cœna recusat exponi dicti one humili & ferè comicâ. Omnia proprium sibi locum obtineant. Aliquando tamen comœdia vocem attollit; & Chremes iratus alto sermone altercatur, & nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus & Peleus ambo exules & egentes respuunt voces tumidas & magnas, si cupiunt suo luctu commovere animum spectatoris.

Non sufficit ut carmina splendida sint. Sint etiam suavia, & quo volverint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita flentibus adflet. Si vis me lacrymari, flere temet primum oportet, tunc æruinnæ tuæ movebunt me, O Telephe, vel Peleu. Si ineptè loquaris præscripta, vel abdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, lascivienti procacia, severo seria. Etenim natura primo nostrum animum componit secundum

Versibus exponi tragicis res comica non vult:
Indignatur item privatis ac prope socco [89
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ. 9
Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen & vocem comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore;
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri. 9
Telephus & Peleus, cum pauper & exul uterque,
Projicit ampullas & sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querela.
Non satis est pulcra esse poemata: dulcia sunto
Et quocunque volent animum auditoris agunto. 10
Ut ridentibus arrident, ita, flentibus adsunt [
Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est [88
Primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu: male si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum 10
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem

ANNOTATIONES.

89. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragœdiæ magniloquentia rebus comicis humilibus haud congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimirum magnas tractans. *Sua cuique propria lex, suus decor est: nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu fungentes apparent sublimes, privati contra humiles.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro qualibet materia tragœdiæ apta. De Thyeste lib. 1. Od. 6. & 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia, stylumque aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Scen. 5. item Adelph. Act. 5. necnon Donat. ibid. supra lib. 1. Sat. 4.

At pater ardens sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enimvero dolore pressus grandia loqui possit? Itaque meras nugas effutit Hecuba apud Senec. Troad. cum tam multa & tam magna dolens proloquitur: Apage *qui frigidum septena Tanain ora pandentem bibit, &c.* Vide quam apte contra apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus & mendicitatem, tragœdiæ materiam, præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achilis pater ille, a civibus vel ab Æaco pulsus & e agitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictio præsenti rerum statui minime congruas. In h decoro servando cespitavit Sophocles nunqua Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulcra.*] Diserta, verbis ac versibus ma nificas.

Dulcia sunto.] Pathetica, affectibus plen alias non delectabunt, nec proinde move auditorem.

100. *Animum auditoris agunto.*] Lib. 2. Ep.

Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus, &c.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *Ardet vult intendere.* Quintil. *Prius afficiamur ut alios afficiamus.*

104. *Telephe, vel Peleu.*] Poeta, vel Hi Telephum vel Peleum exhibens & repræsent

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Or *Omnes animi motus suum quemdam habent tura vultum, sonum, gestum: totumque omnes vultus, omnesque voces, ut nervi in fi ita sonant, ut a quoque animi motu sunt pul*

Intus ad omnem, &c.] In animo impr affectus præsenti conditioni idoneos, in adv mœstitiam, in prosperis gaudium, &c.

Fortun

Fortunarum habitum: juvat aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit:
Post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis abſona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multum, Davuſne loquatur, an heros:
Maturuſne ſenex, an adhuc florente juventa [882]
Fervidus: an matrona potens, an ſedula nutrix:
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli:
Colchus, an Aſſyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam ſequere, aut ſibi convenientia finge,
Scriptor. Honoratum ſi forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox invictaque; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, triſtis Oreſtes.
Si quid inexpertum ſcenæ committis, & audes
Perſonam formare novam; ſervetur ad imum [883]

varios fortuna ſtatus: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi triſtitiâ affligit humi, cruciatque: deinde animi affectus depromit linguâ explicante.

Si conditioni loquentis ſermo non conveniat, nobiles & plebeii ridebunt effuse. Diſcrimen ergo *magnum eſt; utrum loquatur Davus, an heros; utrum ſenex prudens, an juvenis ætate vigens & ardens; utrum fœmina inſignis, an ſtudioſa nutrix; utrum negotiator, an agricola;* utrum *Colchus, an Aſſyrius;* an *Thebis, an Argis educatus.*

Scribens Poema, *vel ſequere famam, vel res finge congruentes. Si repræſentas clarum Achillem; incitatus, ad iram pronus, inexpugnabilis, vehemens, dicat leges haud ſibi poſitas, omnia* verò

rmis eſſe obnoxia. Medea exhibeatur ſæva & implacabilis. Ino lacrymoſa, Ixon perfidus; Io vabunda. Oreſtes mœſtus. Si autem *novum aliquid proferre in theatrum, novamque perſonam fingere audes,*

ANNOTATIONES.

109. *Juvat.*] Vel, gaudium gignit: vel, jubet ad iraſcendum & impellit. Sicque vel una, vel duæ ſunt ſententiæ.

113. *Romani equites peditesque.*] Quicunque in amphitheatro ſpectatores adſunt audiuntque; ſive nobilitas, ſive plebs. Illa in equo, hæc gradibus militabat.

114. *Intereris multum.*] Præceptum de decoro perſonarum obſervando: ubi quatuor diſtinguenda debent, fortuna ſeu conditio, ætas, vitæ inſtitutum, patria. Terentius alioqui ſolers ſapientum dicta quædam profert male per ridiculas perſonas: ut per Soſiam; *Ne quid nimis.* Euripides ſervis & barbaris mulieribus graves ſententias tribuit perperam.

Davus.] Servus aſtutus & verſipellis, cui opponitur *Eros*, ſervus frugi apud Menandrum. Alii legunt, *diviſne loquatur an Irus*, id eſt; ſuper. Unde proverb. apud Eraſm. *Iro pauperior.* Alii, ut videtur, melius: *diviſne loq. an heros.*

115. *Maturus ſenex.*] Ætate & rerum peritia adeptus ſapientiam.

118. *Colchus, an Aſſyrius.*] Certe diverſarum nationum longe diverſi mores, diverſaque ſtudia. Colchi natura ſævi, Aſſyrii callidi & voluptarii, Thebani hebetes. Argivi arrogantes & magnanimi, &c. Vide lib. 2. Epiſt. 1. v. 244.

Colchus.] Lib. 2. Od. 13.

Aſſyrius.] Lib. 2. Od. 11.

Thebis.] Lib. 2. Sat. 15.

Argis.] Triplex Argus: Peloponneſiacum, Argiæ caput: Amphilochium in Epiro; Pelaſgicum in Theſſalia, hodie *Armiro:* de quo jam lib. 1, Ode 7.

119. *Aut famam ſequere.*] Præceptum de formanda perſona, ſeu de charactere perſonarum ſervando.

Famam.] Communem omnium opinionem.

Convenientia finge.] Ex decoro & rectâ ratione.

120. *Honoratum ſi forte rep. &c.*] Prima pars præcepti. Si expreſſos jam ab Homero Achillis mores exponis rurſum, vide ut talem eum exhibeas qualis vulgo exiſtimatur, & fuiſſe cognoſcitur, &c.

122. *Jura neget ſibi nata.*] Jus omne ſuis in armis poſitum aſſerat. Iliad. 21. & 22.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Medeam. De ea nos ad Epod. 3. & 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare ſe cum filio Melicerta præcipitem dedit, Homer. Ody. 5.

124. *Ixion.*] Is ſocerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io.] Hæc Inachi filia, a Jove adamata, atque in vaccam, ut Junoni lateret, converſa: ſed Juno rem cum intellexiſſet, œſtro vexatam in Ægyptum uſque egit ac depulit. Æſchyl. Prometh. Ovid. Metam. 1.

Oreſtes.] Is ob interfectam matrem conſcientiæ ſt. multis vexatus nuſquam quieſcebat. Vide Euripidem. De eo nos lib. 2. Sat. 3. v. 133.

125. *Si quid inexpertum.*] Alterum præcepti

cave ut *qualis ab initio apparuit, talis ad finem* usque *perseverat, & secum conveniat.*

Arduum est communia loqui propriè: proindeque *tu majori cum laude argumentum de Iliade in tragœdiam rèdiges, quam, si inaudita & minimè cognita primus ederes.*

Porrò, *materia publica redderetur tibi propria, si nec hæreas circa vilem circulum &* omnibus *patentem, nec verbum verbo explicare studeas,* ut *fidelis interpres:* præterea *ne imitando conjicias te in angustias, è quibus te expedire nequeas,* seu *ob verecundiam, seu ob legem carminis.*

Nec incipies sicut olim poeta cyclicus:

Qualis ab incœpto processerit, & sibi constet.
Difficile est proprie communia dicere: tuque
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
Quam si proferres ignota indictaque primus. 13
Publica materies privati juris erit, si
Nec circa vilem patulumque moraberis orbem:
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres: nec desilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex. [88
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim: 13

ANNOTATIONES.

membrum, de persona nova, & a nullo ante inducta aut formata: qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

127. *Sibi constet.*] A suis moribus nunquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus semper sedulo custodivit. Euripides autem merito arguitur, quod Iphigenia in Aulide, primo timida mortem deprecatur, deinde vero, Achille pro ea exorante, animosam exhibeat se repente, dicatque paratam sponte mactari pro salute Græcorum.

128. *Difficile est.*] Præceptum de scite imitando, deque nota persona potius denuo exhibenda, quam nova formanda: quoniam hoc *audere* & rite exequi sit difficilius & periculosius, quam illud præstare: modo tamen quædam observentur solerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Proprie.] Apta, convenienti, & propria ratione.

Communia.] A nullo ante occupata & tractata.

129. *Iliacum carmen.*] Materiam seu personam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus: Illumque τῆς τραγῳδίας κεφάλαιον, ποικιλωτάτιον καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδητοῦ recte nuncupat Plato de Repub.

131. *Publica materies.*] Publicata, nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odyssea.

Privati juris erit.] Tua dicetur per novam & scitam dispositionem tractationemque a te inventam.

132. *Si nec circa vilem, &c.*] Si passim non sequaris auctorem, quem tibi imitandum proposuisti; universa & singula ab eo desumendo: quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, & facile est. At contra maximæ artis & laudis est, sic imitari, ut nihil non tuum ac proprium esse videatur; ratione jam dicta & mox dicenda.

133. *Patulum orbem.*] Carmen vulgatum: argumenti dispositionem omnibus expositam cognitam: materiam continua serie pertexta more cyclicorum. Vide postea annot. ad 135.

Nec verbum verbo.] Imo sententias ingenio expiscari oportet; quemadmodum Sophocles, Euripides, aliique ex Homero. Quin & plerique in una lingua nitent, quæ in altera nihil hebebunt splendoris.

134. *Nec desilies imitator in arctum, &c.*] Tertius hic est scopulus imitatori cavendus. Dramatici carminis & Epici diversam legem turpiter ignorat aut confundat. Sciat ergo mutare deatque immutare permulta, & nova quædam inserere & affingere Tragœdiæ idonea, nec coarctet ipse & astringat ad ea dumtaxat, quæ induxit Epicus, v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.*] Al. melius, *referre,* licet quidem.

136. *Nec sis incipies.*] Præceptum de initio grandiori evitando, quod tam Epicus quam Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, & Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator; circumforaneus vagus; trivialis, ἀγύρτης, in compitis homines congregans, quibus inconditos versus occinat Virgil. Ecl. 3.

. . . . . *Non tu in trivis indoctus*
solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 10. In nova commentatione, inquit, cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia: forte etiam ubi & venderentur reliqua. Assipulatur Schol. Aristoph. scribens κύκλον fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes & pisces vendebantur. Sunt qui Mævium hic notari asserunt. Casaubonus in Athen. lib. cap. 3. multa erudite de cyclo & cyclicis: *cyclicos* appellari solitos, quicunque materiam

Fort

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte: [885]
Dic mihi Muſa virum, captæ poſt tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.
Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut ſpecioſa dehinc miracula promat; (dim.
Antiphaten, Scyllamque & cum Cyclope Charyb-
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Fortunam Priami cantabo & nobile bellum. *Ecquid iſte promiſſor dicet tam alto dignum exordio? Montes edent partum, orietur mus riſum excitans. Quanto melius is qui nihil perperam agit: Refer mihi, ô Muſa, virum, qui poſt exciſam Trojam perluſtravit mores & civitates plurium hominum. Is non fumum è ſplendore, ſed lumen è fumo educere parat, ut exinde res præclaras & mirandas proferat, Antiphatem, Scyllam, Cyclopem, Charybdim. Nec Diomedis reditum incipit narrare à Meleagri morte, nec Trojæ expugnationem à duplice ovo.*

ANNOTATIONES.

nam continua ſerie pertexuiſſent: ſicut Antimachus Thebanam hiſtoriam. Additque, quem vero ordinem intelligat Horatius per *ſcriptorem cycli-*, nominatim indicare non poſſumus. Staſinum docti putant, qui auctor parvæ Iliadis exſtat: ſed repugnat Photius diſerte illum ſeparans a cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potius alius quiſpiam e Cyclo Epico: nam poetæ iſti non ob præſtantiam carminis commendati, ſed tantum propter ſeriem rerum in corpore comprenſarum: quod valde congruit huic Horatii loco, ubi ineptiarum arceſſitur is eorum cyclicum nominat. Hæc omnia Caſaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priamo atque bello Trojano initium eſt nimis inflatum.

138. *Hiatu.*] Perſius Horatii locum hunc revocans ita ſcripſit Satyra 5. init.

Fabula ſeu maſto ponatur hianda tragœdo,
. . . . . .
. . . . . *aut quantas vobuſti carminis offas*
Ingeris, &c.
Tu neque anhelanti, coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos, &c.
Nec ſcloppo tumidas intendis rumpere buccas.

139. *Parturient montes.*] Ex Æſopi Fab. Phædrus rem explicans ſic ait:

. . . . . *Hoc ſcriptum eſt tibi,*
Qui magna cum minaris, extrimas nihil.

Hiatur nempe illa dictio proverbialis in eos, qui magna oſtentant ac pollicentur; minima vero, ut fere fit, præſtant. Improbe autem & ſuam perniciem tale dicterium aliquando jaſtarunt Ægyptii cum ſuo rege Tacha. Lacedæmonios auxiliatores pridem illi expectarant: ubi Teſilaum regem demum adventare ſtatura puſillum aſpexerunt, non ſine ludibrio dixere:

Ὄρος ἔτικτε, Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν.

parturiebat mons: formidabat Jupiter: ille vero murem peperit. Quo alienatis Lacedæmoniis Ægyptii profligati arrogantiam ſuam luerunt.

141. *Dic mihi muſa virum.* Exordium eſt Odyſſeæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non e ſplendidis initiis & promiſſis exigua & obſcura, ſed potius e tenui modeſtoque principio res magnas & nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta ſcilicet pericula incurrit, & quanta virtute aſtuque Ulyſſes eſt eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Læſtrigonum regem anthropophagum Odyſſ. lib. 10.

Scyllam.] Scopulum terribilem, in freto Mamertino: ut fabulantur Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus ſuccincta, Odyſſ. 12. Cic. contra Verrem. *Hoc infeſtior nautis Verres quam Scylla, quod multo ſe pluribus & majoribus canibus ſuccinxerat.* Et de Haruſp. reſp. *Quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poeta fingendo exprimere potuerunt?* Vide Virgil. Ecl. 6. v. 74.

Cyclope.] Polyphemo Cyclopum rege. Odyſſ. 9. nos lib. 1. Sat. 5.

Charybdim.] Voraginem Scyllæ adverſam in freto Siculo. 12. Odyſſ. cit. Virgil. Æneid. 3. nos lib. 1. Od. 27.

146. *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odyſſea longe nimis exordium aut aliam quamvis narrationem repetit: ut tecit in ſuo de Diomedis reditu carmine Antimachus, qui & Thebanam ſcribens hiſtoriam viginti quatuor volumina implevit, antequam ſeptem duces usque ad Thebas perduceret. De Diomede lib. 1. Sat. 5.

147. *Nec gemino bellum Troj. &c.*] Nec Iliadem condens a prima origine res narrat, aut poema exorditur: ut in parva Iliade Staſinus, qui & Ledam a Jove adamatam, & duo peperiſſe ova, & ex eorum altero Caſtorem & Clytemne-

Semper ad finem tendit: & transfert auditorem in medias res velut cognitas: quæ verò non fore tractatu pulcra judicat, omittit. Porrò sic fingit, sic intermiscet ficta veris, ut medium initio, finis medio non discordet.

Accipe quid ego populusque mecum exoptet. Si vis retinere plausorem usque ad peristromata: expectantemque donec actor dicat; Vos plaudite; cujusque ætatis mores à te exprimendi sunt,

Semper ad eventum festinat; & in medias res [38
Non secus ac notas, auditorem rapit: & quæ
Desperat tractata nitescere posse relinquit.
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego, & populus mecum desidere
audi.
Si plausoris eges aulæa manentis, & usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat;
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,

ANNOTATIONES.

stram, ex altero vero prodiisse Pollucem & Helenam, quæ a Paride rapta excidii causa Trojani fuerit, prolixe & otiose commemorat. Similiter peccarunt auctores Heraclëidis & Theseidis, quos redarguit Aristoteles in sua Poetica.

148. *Semper ad eventum festinat.*] Egregium sane præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem & potissimum tractentur quæ propositum maxime remque promoveant. Hoc vero ut & præcedens etiam perdite violavit Statius in Thebaide, ubi & res alienas repetit & permulta congerit vel parum conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota: auditoris autem animus in res medias statim rapiendus: quæ vero præcesserunt, occasione data subinde narrantur solerter & tempestive. Sic Homerus Iliadem ab Achillis ira, quæ Trojæ excidium paulo antecessit; & Virgilius Æneidem a septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrob. Saturnal. lib. 5. cap. 2. *Homerus*, inquit, *vitans in Poemate historicorum similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem usque perducere; ipse poetica disciplina a rerum medio cepit, & ad initium post reversus est. Ergo Ulyssis errorem non incipit a Trojano litore describere: sed facit eum primo navigantem de insula Calypsonis; & ex persona sua perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de Troja ad Calypsonem pervenerit. Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex persona propria describit Poeta. Quem secutus Maro Æneam de Sicilia perduxit ad Libiam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Æneas navigationem suam de Troja usque ad Siciliam, &c.*

150. *Quæ desperat tractata nitescere, &c.*] Præceptum de seligendis præcipuis argumenti partibus & adjunctis, quæ tractata pulcritudinem poemati conferant: deque cæteris relinquendis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento & proposito facere possint. Sic pleraque minimum adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade & Odyssea: in hac Palamedem Ulyssis fraude interfectum; in illa, raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regis latebras, &c.. Virgilius pari arte & solertia nihil dixit de Æneæ in Macedoniam appulsu; nihil de adventu in Laurentem agrum, deque commitum ejus Trojanorum certamine adversus Latinum regem & Aborigines ea loca tenentes. T. Liv. lib. 1. init.

151. *Atque ita mentitur, &c.*] Præceptum de affingendis plerisque, ita tamen ut omnia cohæreant, utque a veris falsa vix discerni queant. Est enim fictio velut anima poeseos. Arist. Poet. Sic ficta a Virgilio complura, totumque Æneidos quartum librum esse confictum, nemo litteratus ambigit. Certe doctis constat Trojam ab Æneæ & Antenore proditam, Africam nunquam illustrem vidisse, nedum Diomedem; Didonem a Sichæo viri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger, lib. 3. c. 97. *Argumentum sumendum est brevissimum; illudque maxime varium multiplexque faciendum.*

152. *Primo ne medium, &c.*] Quintil. lib. 4. cap. 2. *Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit: deinde ut persona & loco & tempori congruat; & credibilem rationem & ordinem habeat: si contingat etiam, ut veræ alicui rei cohæreat, aut argumento quod in causa sit confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt, mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipue, ne quæ inter se pugnent: quædam enim partibus blandiuntur; sed in summam non consentiunt. Præterea ne iis quæ vera esse constabit, adversa sint, &c.*

154. *Si plausoris eges, &c.*] Si vis scribere Tragœdiam, quæ ita populum delectet, ut ad usque finem in amphitheatro detineas, & donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155. *Vosplaudite.*] Hoc dicebat histrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone. *Sapientia non est usque ad* plaudite *vivendum*, id est, usque ad vitæ finem, scilicet ut bonestè vixisse intelligatur.

156. *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.*] Præceptum hoc de moribus bene & luculente

Mobili-

obilibusque decor naturis dandus & annis.
Reddere qui voces jam ſcit puer, & pede certo
gnat humum, geſtit paribus colludere, & iram
olligit ac ponit temere, & mutatur in horas. 160
nberbis juvenis, tandem cuſtode remoto,
audet equis, canibuſque & aprici gramine campi;
ereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
tilium tardus proviſor, prodigus æris,
ublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix.
Converſis ſtudiis, ætas animuſque virilis 166
uærit opes & amicitias, inſervit honori;
ommiſiſſe cavet quod mox mutare laboret. [888]
Multa ſenem circumveniunt incommoda, vel quod
uærit, & inventis miſer abſtinet, ac timet uti; 170
el quod res omnes timide gelideque miniſtrat;
ilator, ſpe longus, iners, aviduſque futuri,
ifficilis, querulus, laudator temporis acti
e puero, cenſor caſtigatorque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda ſecum, 175
Multa recedentes adimunt. Ne forte ſeniles
Mandentur juveni partes, pueroque viriles
emper in adjunctis, ævoque morabitur aptis.
Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.
egnius irritant animos demiſſa per aurem, 180

& naturis anniſque mutantibus decor tribuendus eſt. Puer jam loqui ſciens, & firmo pede gradiens, ludere amat cum æqualibus, iraſcitur facilè & placatur, atque horis ſingulis mutatur. Juvenis ſine barbâ dimiſſo tandem pædagogo, delectatur equis & canibus & campo Martio, *flexibilis ad vitium, reprehenſionis impatiens, otium contemptor, pecuniam profundens, ſuperbus, ardenter cupiens & cupita citò deſerens. Ætas & animus virilis habet alia* jam *ſtudia: ſtudet comparandis divitiis, dignitatibus, amicis; cavet facere* id *cujus mox pœniteat. Senex pluribus moleſtiis obnoxius eſt; ſeu quia* opes *accumulat, & quæſitis parcit infelix; ſeu quia pigrè & frigidè cuncta molitur; procraſtinator, longinqua ſperans, ſegnis, cupiens* vivere *diutius, morоſus, queribundus laudator ævi ſe puero tranſacti, juniores* autem *argnens* crebro *& objurgans. Anni accedentes plura bona ſecum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne forte adoleſcenti*

mittantur officia ſenis, aut puero quæ *viri* ſunt, *diligenter obſervabit ætatum differentias & proprietates.*

Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur: audita minus animum movent quam quæ videntur,

ANNOTATIONES.

primendis non ſemel inculcat Horatius, videlicet præcipuum.

162. *Equis, canibuſque & aprici, &c.*] Venationi, item exercitationibus juventuti Romanæ conſuetis in Marcio campo, natatu, curſu, palæſtra, luctâ, &c. Vide lib. 1. Ode 8.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Mollis & facilis ad ſuſcipiendam quamlibet affectionem perverſam, ſicut cera ad quamcunq; formam & figuram.

164. *Utilium tardus proviſor.*] Ut qui nondum geſtatis incommoda expertus.

167. *Amicitias.*] Quæ *optima & pulcherrima vita ſupellex.* Cic. in Lælio.

Honori.] Excellentiam expetit ætas florens. Ariſtot. Rhetor.

170. *Inventis miſer abſtinet, &c.*] Sunt avari ſenes, quod uſu didicerunt & difficile eſſe impetrare, & facile amittere. Ariſtot. cit. *Quicquam poteſt eſſe abſurdius, quam quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.*] Nemo tam ſenex, qui annum vivere non ſperet. Cicero ibidem.

173. *Querulus.*] Nam ſenes plerumque *contemni ſe putant, deſpici & illudi.* Cic. de Senect.

Laudator temporis acti.] Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliſque narrat. Ariſt. cit.

178. *Ævo aptis.*] Ut juveni levitas, adoleſcenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio & cupiditas honoris; ſeni maturitas & prudentia tribuatur, &c.

179. *Aut agitur res, &c.*] Præceptum grave ne res ulla vel atrocior, vel turpior in ſcenam proferatur; aut publice fiat, ſed narretur duntaxat. Quod ſi contra fiat, ſpectator non movetur ſuaviter, ſed offenſus indignatuſque explodit.

Agitur.] Hinc dramatis & dramaticæ poeſeos nomen.

180. *Segnius irritant animos, &c.*] Curet igitur poeta dramaticus, ut agatur in ſcena quicquid magis afficere poteſt, ratione tamen & modo ſtatim explicandis.

quaque ſpectator ipſe ſibi tradit. Attamen in theatro non exhibebis intus peragenda: & pleraque aſpectui non objicies, ſed oratione commemorabis velut *mox acta. Nec Medea liberos occidat ob oculos ſpectatorum: vel nequam Atreus palam coquat humana membra. Nec Progne transformetur in volucrem, aut Cadmus in ſerpentem. Quicquid mihi ſic exhibes, non credo*, imò *averſor.*

Nec brevior, nec longior quinque actibus ſit fabula, ut læpius ſpectanda repoſcatur.

Nec Deus adhibeatur, niſi difficultas occurrat digna tali vindice.

Nec quarta perſona loquendo deſudet. Chorus ſuſtineat perſonam unius *actoris & viri. Ne* verò *in mediis actibus quidquam dicat, niſi quod ad rem ſit & faciat.*

Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator. Non tamen intus
Digna geri promes in ſcenam: multaq; tolles [889
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet: 185
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus:
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem
Quodcunque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.
Neve minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula, quæ poſci vult, & ſpectata reponi. 190
Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui perſona laboret. [890
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat apte. 195

ANNOTATIONES.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul.

Pluris eſt oculatus teſtis unus, quam auriti decem.

183. *Scenam.*] Nomen a σκήνη *umbra*, quod olim ſub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Poſtea vero locus tabulatis & contignationibus conſtructus, aulæiſque & picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus eſt.

185. *Nes pueros coram, &c.*] Ut inepte apud Senecam Tragicum: Qui non immerito *a paucis probatur*. Scalig. lib. 3. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medea in Epodis. Quod pertinet ad rem præſentem, notandum eſt præceptum hoc graviſſimum a Trajicis Græcis religioſe ſemper obſervatum: & eos allucinari, qui aliter putant. Apud Æſchylum, Agamemnonis in ſuo palatio trucidati auditur clamor luctuoſus; minime vero cædes ſpectatur. Apud Sophoclem, Clytemneſtra ab Oreſte cæſa intus vociferatur, auditurque, at nequaquam in ſcena occiditur. Hæc in alia bene multa ſagaciter, ſtrenue graviterque probat vir Dramaticæ rei peritiſſimus Hedelinus in Praxi Theatrica: ubi & Sophoclem defendit, quod Ajax gladio ſuo palam incumbat. Verum in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi poteſt.

186. *Atreus.*] Supra v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereo marito comedendum appoſuit, a quo tantum non enſe transfixa in hirundinem verſa eſt, Philomela ejus ſoror in avem ſui nominis, Ityis in phaſianum, Tereus ipſe demum in upupam. Ovid. Metam. 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius a patre miſſus ad Europam ſororem quærendam, variis orbis regiones pervagatus, ſenio tandem ingruente, in ſerpentem mutatus eſt. Ovid. Metamorph. 3.

189. *Neve minor, &c.*] Hæc certe juſta eſt fabulæ magnitudo. Nam ſi plures quam quinque actus ſint, nimis laxa tractatio & diſperſivis rem enervabit. Si tres ſolum fuerint actus vel argumentum nimis preſſum ac jejunum ſit elumbe; vel rebus & adjunctis pluribus nimium coarctatis erit confuſum.

191. *Nec Deus interſit, &c.*] Non enim intervenire in machina numen debet, niſi quando res adeo difficilis continget, ut ope nequeat humana extricari; & Deum aliquem ſubvenire æquum eſſe decorumque videatur. Hinc vitioſa cataſtrophe Medeæ Euripidis jure explodituir. Vide Ariſt. Poetic. Sed & culpatur idem, quod ſæpius Deos e machina producat: Dianam in Hippolyt. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Caſtor. & Poll. in Helen. &c.

192. *Nec quarta loqui perſona laboret.*] Ita ſatis tem conſuetum Dramaticis Græcis. Tres perſonæ duntaxat agunt ſimul & colloquuntur atque muta eſt, ſi inducatur quarta. Nihil tamen vetat quartum induci non multa loquentem. Scaliger. lib. 3. *Quatuor in eadem ſcena perſonas loqui, nulla religio eſt.* Profecto ſi perſonarum agat loquaturve quarta, haud ullam afferret perturbationem aut confuſionem.

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet, qui rei peractæ interfuerint: plures ſunt homines, ſed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porro Chorum jam pridem obſoletum inſtaurari velle maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus: ac de iſtis egregie ille

Ille bonis faveatque, & concilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes:
Ille dapes laudet mensæ brevis; ille salubrem
Justitiam, legesque, & apertis otia portis:
Ille tegat commissa; Deosque precetur & oret
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque
Æmula; sed tenuis, simplexq; foramine pauco, [891]
Aspirare & adesse choris erat utilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu:
Quo sane populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, castusque, verecundusque coibat.
Postquam cœpit agros extendere victor, & urbem
Latior amplecti murus, vinoque diurno
Placari Genius festis impune diebus;
Accessit numerisque modisque licentia major.
Indoctus quid enim saperet liberque laborum
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic priscæ motumque & luxuriam addidit arti
Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.
Sic etiam fidibus voces crevere severis,

Ille probis suffragetur, & amicis opituletur: iratos placet, & innocentes protegat: laudet frugalitatem, justitiam salutarem, & leges, & pacem fores aperientem: arcana sibi *creditane revelet: & numina deprecetur, ut miseris sors melior contingat, pejor* autem *superbis.*

Tibia quondam *non sicut modo compacta orichalco, & buccinæ par; sed exigua, & simplex, & paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, & sono replere sedes haud tunc valde refertas. Illuc enim populus, numerari facilis, quippe non frequens, & frugalis & pudicus, & modestus conveniebat. Postea* verò *quàm victor imperium atque urbis pomœrium amplificavit; ac diurnâ compotatione genio indulserunt impunè diebus festis,* tum quoque *versuum & musica luxuria aucta est. Nam quid melius facerent agrestes imperiti & labore soluti cum*

ibus mixti, & sordidi cum honoratis? Sic antiqua arti saltationes luxuriosas adjunxit tibicen; & r theatra amplum syrma traxit. Sic & olim modesti lyræ soni per luxum *multiplicati sunt:*

ANNOTATIONES.

e differit. Prax. Theatr. l. 3. c. 4. ubi redarit Aristotelem & Scaligerum, apud quos perum Chorus appellatur *otiosus rerum curator.*

196. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori Officia ecenset Horatius. Exempla lege passim apud Tragicos Græcos: nec te moretur Seneca ubine tere vitiosus.

199. *Apertis otia portis.*] Vel privatarum dium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores apertæ indicant pacem, clausæ autem belum. Vide lib. 4. Ode 15.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis fibus agebat & loquebatur per Coryphæum, t ante dictum est. Sed præterea inter unum alterum Actum canebat saltabatque. Hinc nentionem facit Horatius de instrumentis mucis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hac fuse Scaliger, Poet. l. 1. c. 20.

Orichalco vincta.] Gall. *garnie de leton.* Angl. Begirt with Brass. Montanum illud æs agno quondam in pretio fuit; quod auri splenorem, & æris duritiem habebat. Isidor. Fest. ervius ad 12. Æneid. *orichalcum omnibus metallis pretiosius fuit,* inquit.

Tubæque æmula.] Gall. *aussi grande & aussi clatante que la trompette.* Angl. As big and as clear-sounded as the Trumpet.

203. *Foramine pauco.*] Quatuor fuisse primum foramina scribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in qua subsellia ad spectandos ludos. Vide cit. Scalig. lib. 1. c. 21. ubi de theatro, & amphitheatro; deque eorum partibus, incrementis, & ornamentis.

208. *Agros extendere victor & urbem, &c.*] Iis tantum licebat urbis mœnia proferre, qui imperii fines propagassent. Vopisc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. 3. Ode 17. & lib. 2. Epist. 1. v. 144.

Impune.] Sine metu legum & Censorum. De die epulari vetitum olim: & pœnis constitutis luxuriam & sumptus coercuerunt leges Cornelia, Julia, &c.

211. *Accessit numerisque, &c.*] Gliscente populi luxu, pariter & theatralis apparatus crevit & luxuriatus est.

212. *Indoctus quid enim.*] Licentiam nempe illam majorem in versibus & musica postulabant spectatores luxuriosi; plebeii rusticis, nobiles plebeis inquinati & corrupti.

213. *Confusus, turpis honesto.*] Diu quippe ludos spectarunt confusi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. Vide Ep. 4. annot.

216. *Sic etiam fidibus.*] Ut in comœdia

atque elocutio rapida invexit dictionem antea *inauditam: nec non ſermo utilia documenta continens & futurum præſagiens vix diſcrimen habuit à Delphis oracula proferentibus. Paulo poſt* is *qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, nudos introduxit Satyros ruſticos; & acerbus protulit ſales, il laſa ſeveritate tragœdiæ: propterea quod oblectamentis, & jucunda novitate detinendus erat ſpectator ſacris perfunctus, & ebrius, & ſine lege.*

At ſic oportet Satyros riſores & dicaces commendare, ſic è ſeriis ſermonibus ad jocoſos tranſire, ut quiſquis Deus vel Heros producetur, paulo ante in auro & purpura conſpectus, non loquatur ſordide quaſi *in vili taberna: neve terra fugiens ſectetur nubila & vacua. Tragœdia verſus leviculos reſpuens,*

Et tulit eloquium inſolitum facundia præceps;
Utiliumque ſagax rerum, & divina futuri [89
Sortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agreſtes Satyros nudavit, & aſper 22
Incolumi gravitate jocum tentavit, eo quod
Illecebris erat & grata novitate morandus
Spectator, functuſque ſacris, & potus & exlex.
Verum ita riſores, ita commendare dicaces 22
Conveniet ſatyros, ita vertere ſeria ludo,
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conſpectus in auro nuper & oſtro, [19
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas:
Aut dum vitat humum, nubes & inania captet. 2
Effutire leves indigna tragœdia verſus,

ANNOTATIONES.

tibiæ ſonos & foramina, ita etiam in tragœdia lyræ chordas & modos auxit luxus. In hac tres primum, deinde ſeptem, poſt decem fuiſſe aiunt.

Severis.] Cic. 2. leg. *antiqua muſicæ ſeveritas.*

217. *Facundia præceps.*] Verſus magniloqui, turgidi, rapide fluentes, ut torrens.

218. *Utilium ſagax rerum.*] Tragœdiæ Chorus ſententias protulit affectavitque nimium acutas, obſcuraſque, ſimiles oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuntians ad inſtar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infra ad verſum 403.

Delphis.] Apollo colebatur, & reſponſa dabat apud Delphos. Vide lib. 1. Ode 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus aliqui dicunt inventorem Cratinum in Dionyſiis. Suidas autem Pratinam Theſpi non multis annis poſteriorem. Unum iſtius generis drama ſupereſt nobis *Cyclops* Euripidis. Porro iſta Græcorum dramata Latini utcunque imitati ſunt in Attellanis fabulis: *quas argumentis dictiſque jocularibus ſimiles* Diomedes ſcribit. Vide Tit. Liv. lib. 7. init.

Certavit ob hircum.] Scilicet poetæ ſuum quiſque Satyricum poema certatim edebant. Et qui victor cenſebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho ſacrificabat. Hinc nomen tragœdiæ, a τράγος *hircus*, & ᾠδὴ *cantus*. Alii tamen quaſi τρυγῳδίαν dici volunt, a τρύγες *fæces*, quod hiſtriones primum *ore facibus perunctо*, in ſcenam prodirent agerentque tragœdiam, ante inventum perſonæ uſum. Vide poſtea v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satyrica dramata edidit, in quibus erat Chorus e Satyris, Coryphæ uſque Silenus. Hiſtriones nimirum perizoma villoſa tunica, hircinis pellibus, Satyrorum habitum & ſpeciem referentes, inter Actus, poſt tragœdiam ſales & dicteria jactabant: ſique riſum moventes populum delectabant.

224. *Functuſque ſacris.*] Quoniam ludi erant religionis & cultus Deorum, ſic faſtidia inſulſæ plebis fallendum fuit, & *grata novitate* jocoſis nempe falſiſque carminibus deinceſpectatores. T. Liv. cit. lib. 7.

Potus & exlex.] Poſt ſacra voluptati dumat inhians, ſuoque genio nihil jam negans; que epulis & vino refertus nulla jam lege poteſt.

225. *Verum ita riſores.*] Ita plebis faſtidio ſequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros.] Semideus: Hercules, &c.

228. *Regali conſpectus in auro, &c.*] In gœdia magnifice locutus ex decoro, idem in Satyrico dramate abjecta, obſcœna, ſord ne effutiat, quaſi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit Poeta ad tabern fabulas, in quibus Perſonæ viles & argumen humile. Feſtus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhib dus ubique modus: medium teneat, ſuam dignitatem ſervet: nec incidat in comicam vitatem & humilitatem, nec vane extollatur inaniter intumeſcat.

231. *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gra cuſtodiri debet inter protervos Faunorum & jocos. Sic matrona in ſacris non leviter

Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paulum pudibunda protervis.
Non ego inornata & dominantia nomina solum,
Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo: 235
Nec sic enitar Tragico differre colori,
Ut nihil interst Davusne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An custos famulusque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis 240
Speret idem: sudet multum, frustraque laboret [894]
Ausus idem. Tantum series junctura pollet:
Tantum de medio sumptis accedit honoris.
Sylvis deducti caveant, me judice, Fauni,
Ne velut innati triviis, ac pæne forenses, 245
Aut nimium teneris juvenentur versibus unquam;
Aut immunda crepent, ignominiosaque dicta.
Offenduntur enim quibus est equus, & pater, & res:
Nec si quid fricti ciceris probat & nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve corona. 250

tanquam matrona diebus festis saltare compulsa, lascivos inter Satyros aliquantò verecunda esse debet.

Ego Satyrica scribens, ô Pisones, non consectabor dictiones inconditas aut simplices dumtaxat: neque sic curabo declinare tragœdiæ speciem, ut nihil pœnam discriminis, utrum loquatur Davus & inverecunda Pythias dulso Simoni talentum extorquens, an Silenus curator & minister dei alumni. E materia vulgatâ sic poema condam, ut quisque pariter facere posse *confidat, rem* verò *tentans desudet plurimum, & perdat operam. Tantum valent ordo & connexio: tantum venustatis addunt argumento vulgari.*

Satyri è silvis prodeuntes non debent, ut opinor, tanquam in urbibus atque in foro educati carmina juvenilia & nimis polita dicere, *nec obscœna & contumeliosa eructare. His enim offenduntur habentes equum, & patrem, & opes: neque probant vel laudant quicquid placet ementibus frictum cicer & nuces.*

ANNOTATIONES.

lscive, sed modeste & graviter saltans, nihil sui decoris amittit.

232. *Moverit jussa.*] Erant enim choreæ sacræ modo virginum, aliæ matronarum, ut in ludis Megalensibus, & in sacris Cybeles: & jussu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poeta Satyrici carminis dictionem esse debere tragica inferiorem, at agresti superiorem.

Inornata.] Abjecta, vetusta, obsoleta.

Dominantia.] Græcis κύρια, a translatis suo ore non expulsa: res proprie & aperte significantia; qualia sunt quæ res venereas & obscœnitatem clare & simpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *satirarum.*

236. *Nec sic enitar.*] Decorum personarum hic etiam, ut & alibi semper observandum est.

Tragico colori.] A tragœdiæ magniloquentia.

237. *Davus, Pythias, Simo.*] Personæ Comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto.*] Terent. *Emunxi argento senes.*

239. *Silenus.*] Gravior quædam persona, qualis ille Bacchi pædagogus.

240. *Ex noto fictum carmen sequar.*] Satyricum ego drama condere volens, non confingam argumentum, ut solent Comici; sed potius ex nota materia & historia desumpto argumento, fictisque ut decet adjunctis, carmen eximie componam. Sic Euripides *Cyclopen* finxit ex Homeri Odysse 9. Vide supra v. 128. & 129.

241. *Sudet multum.*] Cic. orat. perf. *Illo modo confidant se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed nihil experienti minus.* Vide Quintil. l. 2. cap. 1. & lib. 4. cap. 2.

242. *Serie.*] Rerum dispositio scita & ingeniosa.

Junctura.] Structura verborum artificiosa.

243. *Accedit honoris.*] Ex illa solerti inventione, fictione, connexione, ordine.

244. *Sylvis deducti.*] Vel agrestes & in silvis educati: vel e proscenio silvestri & nemoroso prodeuntes. Nam triplex erat scenæ forma triplici dramati respondens. Tragica columnis suffulta, superbisque fastigiis & rigris ornata. Comica ædium privatarum speciem ostendebat. Satyrica arbores, montes, speluncas, agrestia omnia exhibebat. Vitruv. lib. 7. cap. 5.

Fauni.] Dii silvestres, qui & Sylvani & Satyri: de his jam l. 1. Ode 4. l. 2. Ode 17. l. 3. Ode 18.

246. *Teneris juvenentur versibus.*] Ne versibus nimium excultis juveniliter & scurriliter lasciviant: sed ubique simplicitatem rusticanam redoleant.

247. *Ignominiosa.*] Famam alicujus labefactantia.

248. *Quibus est equus, & pater.*] Equites Rom. & Patricii: honesti viri & nobiles.

249. *Fricti ciceris & nucis emptor.*] Homines infimæ sortis e plebe: qui dum spectaculis aderant, emebant frictum cicer ad levandam famem.

Nucis.] Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. 2. Festus *nuces ustas* dicit.

Syllaba

Syllaba longa brevi ſubjuncta appellatur Iambus, pes celer: unde & vocati ſunt Iambici trimetri; quanquam ſex edebat ſones, à primo uſque ad ultimum æqualis. Ita autem *nuper ut aliquanto lentior & gravior ad aures perveniret in patriam ditionem ultrò admiſit firmiores Spondeos, non* ita tamen, *ut conſorti locum ſecundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens reperitur in Accii Enniique celebratis Iambicis. Certe Iambici Spondeis crebris graves in ſcenam producti vel properantem nimis operam & negligentiam arguunt, vel turpem artis inſcitiam.* At *quilibet judex haud animadvertit inconditos verſus: & poetis Latinis indulgentia immeritò conceſſa eſt.* Ergone *ideo ſpatior, & parum accuratè ſcribam: an omnes credam errata mea cognituros, proviſus & ſecurus citra ſpem indulgentiæ? Tum demum culpam effugero* quidem, ſed *non laudem meruero.* Itaque *Piſones, die noctesque ſcripta Græcorum evolvite. Verùm Majores noſtri & numeros & jocos Plauti approbaverunt:*

Syllaba longa brevi ſubjecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accreſcere juſſit
Nomen Iambeis, cum ſenos redderet ictus, [895]
Primus ad extremum ſimilis ſibi: non ita pridem
Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures, 255
Spondeos ſtabiles in jura paterna recepit,
Commodus & patiens; non ut de ſede ſecunda
Cederet aut quarta ſocialiter. Hic & in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.
In ſcenam miſſos magno cum pondere verſus, 260
Aut operæ celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poemata judex:
Et data Romanis venia eſt indigna poetis. 264
Idcircone vager, ſcribamque licenter; an omnes
Viſuros peccata putem mea, tutus, & intra
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. Vox exemplaria Græca [896]
Nocturna verſate manu, verſate diurna.
At noſtri proavi Plautinos & numeros & 270

ANNOTATIONES.

251. *Syllaba longa, &c.*] Agit iterum de verſibus Dramati propriis. Nam de his jam ſupra v. 80.

252. *Pes citus.*] Auſon. velociorem Parthorum ſagittis dicit.

253. *Cum ſenos redderet ictus.*] Cum ſex haberet pedes, omnes Iambos; ob celeritatem trimetri dicti ſunt; quaſi tres ſolum percuſſiones atque tria duntaxat intervalla pronunciando faciant. Quintil. lib. 9. cap. 4. ſupra, lib. 1. Sat. 10. v. 43.

256. *Spondeos ſtabiles, &c.*] Inſerti ſunt Spondei pedes tardiores in verſibus Iambicis, ad dandum iis pondus & robur, magiſque movendos animos audientium.

258. *Atci.*] Accius, ſive Actius, aut Attius Poeta celebris, de quo lib. 1. Sat. 10. & lib. 2. Epiſt. 1. ubi & de *Ennio.*

259. *Enni.*] De eo lib. 4. Ode 8. v. 20. Item locis mox citatis.

260. *In Scenam miſſos.*] Appoſite Marcilius corrigit, *miſſus:* alias quæ ſyntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepſis, ad quam mox reſpondet, *idcircone vager,* &c. A page verſiculum

Nec tanta in metris venia conceditur uti.

quem velut Horatii affert Servius ad 5. Æneid. & collocant aliqui ante iſtum, *Non quivis videt,* &c.

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. 1. Sat. 4. & 10. lib. 2. Epiſt. 1.

265. *Scribamque licenter.*] Nulla habita ratione pedum & legis metricæ: an Latinorum negligentiam imitabor potius, quam exactam rationem Græcorum?

266. *Intra Spem veniæ.*] Præciſa ſpe omnis veniæ: qua ſi mihi blandirer, oſcitanter ſcriberem, nec mihi ſatis caverem. Sunt qui emendarint, *extra.* Sed veteres codices reluctantur. Vide Agel. lib. 12. c. 13. Extra ſpem veniæ eſt, qui ſcit nullam fore veniam. Intra ſpem veniæ cautus & tutus eſt, qui licet veniam ſperet, recti amans ſibi cavet tamen, & peccat non vult. Hæc ego.

267. *Vitavi denique culpam, &c.*] Quod verſus Iambicos diligenter condam, nec hoc ſatis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicum erga bene feci, aut conſuli fideliter;
Non videor meruiſſe laudem, culpa cum arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur; ſed qui ingenioſe, recte, artificioſe ſcribit, is laudatur.

270. *Plautinos & numeros & ſales.*] Donatus Plauto notat & carpit numeros inconditos & peregrinos item ſales frigidulos interdum ab-

Lauda

Laudavere ſales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam ſtulte, mirati; ſi modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus & aure.
Ignotum Tragicæ genus inveniſſe Camœnæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent agerentq; peruncti fæcibus ora. [897]
Poſt hunc perſonæ pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus, & modicis inſtravit pulpita tignis;
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.

certè *utroſque facilius quàm par eſt, ne dicam ſtolidè, admirati; ſi quidem ego & vos novimus inſacetum ſermonem à venuſto diſtinguere, & rectum modulum ſentimus digitis atque auribus.*

Theſpis reperiſſe fertur Tragica muſa genus incognitum, & carpentis circumtuliſſe carmina, quæ cantarent agerentque vultum habentes *face oblitum. Poſt eum Æſchylus inventor larvæ & ſtolæ decoræ theatrum parvo tabu-*

tas extruxit, atque inſtituit loqui magnifice & incedere cothurno.

ANNOTATIONES.

iam ſcurriles, &c. S. Hieronymus Apolog. in uffin. *Plautinum ſalem* dicit, pro ſcurrili. Lauant tamen Cicero Offic. 1. Macrob. Saturnal. b. 2. cap. 1. Gell. lib. 3. cap. 3. Vide lib. 2. piſt. 1. v. 58. Item. v. 170.

274. *Digitis & aure.*] Verſuum dimenſionem igitis faciunt parum exercitati, aurium verojicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus inveniſſe.*] Libet altius reetere originem Tragœdiæ ac Dramatum. Bacus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Atco agro hircum vineas depopulantem Baccho acravit, convocatis ad ſacrificium vicinis, qui oreis & cantilenis Dei lætitiæ datoris vindiam celebrarunt. Religioſe illud etiam quoannis vindemiarum tempore fieri placuit tum agis, tum ſubinde in urbibus. Mox cœperunt ibere certatim poetæ τραγῳδίαν, id eſt carhirci, vel de hirco: quod a choro decantm. Poſtea illis carminibus Baccho ſacris inta, addita, ſubſtituta & quædam alia fuerunt: ue etiam dialogi inter duos aut plures. Hincnatum drama tum Comicum, tum Tragim, cum Satyricum. Quod ad inventorem ſpe, certe ante Theſpim fuerunt Dramatici ru res quidem: at ille nominatur auctor, quoim unum actorem induxit; qui, dum chorus chi laudes canens paululum interquieſceret, ois aut ſummi cujuſpiam viri inſigne alid facinus carmine celebrabat. Alia inſuper amenta ſubjunxit, quibus Tragœdia illuſtraeſt.

276. *Dicitur.*] Scilicet res non extra controverſiam eſt. Scalig. Poet. lib. 1. cap. 6. ſic ha: *Qui primus Tragœdiam dederit, haud ita compertò habetur. Satis conſtat illud, a Theſpi dictorem factum, qui penſiles ſcenas in plauſtris circumegit: addiditque nudis oribus facem pro perſona.*

Plauſtris vexiſſe poemata.] Circa vicos Thealiique plauſtris vecti in obvium quemque ommata jactabant & falſa convicia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. E plauſtro loqui.

Theſpis.] Athenienſis ille poeta Solonis tempore floruit, ante Æſchylum plus ſexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Theſpis Protagoniſtam ſeu hiſtrionem induxit cum Coryphæo, aut alio quopiam e Choro loquentem. Æſchylus deinde alterum ſeu Deuteragoniſtam addidit. Denique Sophocles tertio ſive Tritagoniſta adjuncto Tragœdiam pertecit.

277. *Peruncti facibus ora.*] Ideo Theſpis aliique vultu ceruſſa, vel minio, vel fæce peruncto dicteriis obvios quoſque inceſſebant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyroſque dicaces Bacchi ſocios & miniſtros. Illos Ariſtophanes τρυγοδαίμονας vocabat. Gall. *des diables barbuillez de lie.* Angl, Merry Andrews bedawb'd with Lees. Vini an olei fæcibus tingerent ſe hiſtriones, diſceptant fatali more ſuo Grammatici, & nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulo ante citatus.

278. *Perſona.*] Ne agnoſcerentur hiſtriones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos uſque demiſſa, & Latina dicebatur; ad diſcrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æſchylus.*] Domi nobilis Poeta iſte non militando magis, quam ſcribendo acer & audax fuit. In Marathonia pugna non ultimam laudem tulit: adeo bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipſum, ſed vinum tragœdiarum ejus eſſe auctorem. Has dum ſcriberet ταῦρον δὲν ἔλεγεν, inquit Ariſtophanes, *tauro ſaventi ſimilem aſpectum habebat.* Non Ergo fit incredibile quod narrant, ejus Eumenidum terribili ſpectaculo exanimatos eſſe pueros aliquot, perculſas autem pregnantes feminas ad partum adactas. Ab Æſchylo compoſitas nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix ſeptem pervenerunt. Denique caſu teſtudinis eliſo capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

Succeſſit

His ſucceſſit vetus Comœdia magnâ cum laude; ſed libertas evaſit in crimen & audaciam lege coercendam: lex data eſt: & chorus ignominioſè tacuit, adempta poteſtate maledicendi.

Noſtri poeta nihil non tentarunt: neque laudem exiguam abſtulerunt, qui relictis Græcorum argumentis geſta Romanorum decantarunt: ſive qui prætextatas fabulas, ſeu qui togatas ſcripſere. Nec virtute bellicâ illuſtriores ac potentiores quàm facundiâ eſſent Romani, ſi poetas plerosque non terreret cura & longum tempus expoliendi. At vos, ô Numa proles, redarguite carmen diu & crebra recenſione haud caſtigatum, & ad amuſſim non ſæpius emendatum.

Succeſſit vetus his Comœdia, non ſine multa
Laude, ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi: lex eſt accepta: choruſque [898]
Turpiter obticuit, ſublato jure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere poetæ, 285
Nec minimum meruere decus, veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clariſve potentius armis
Quam lingua Latium, ſi non offenderet unum 290
Quemque poetarum limæ labor, & mora. Vos ô
Pompilius ſanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies & multa litura coercuit, atque
Perfectum decies non caſtigavit ad unguem.
Ingenium miſera quia fortunatius arte [899]
Credit, & excludit ſanos Helicone Poëtas 295

Quoniam Democritus exiſtimat ingenium plus valere quam artem, & poetas non inſanientes abſtrudi ab Helicone,

ANNOTATIONES.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc a nova differebat in omnibus, tempore, argumento, apparatu, metro: ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponneſiaci: nova poſt extinctam populi libertatem, jam rerum potientibus Philippo & Alexandro. In veteri Duces, Magiſtratus, Philoſophi. Dii ipſi proſcindebantur. Patet ex Ariſtophane, item ex Eupolide. In nova ſunt amores adoleſcentum, ſervorum fraudes, &c. vetus aſſurgit ad tragicum ſtylum: nova popularis eſt. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in nova ſolum fere Iambicum. In veteri mirus apparatus & luxus: in nova prope nullus, ablato etiam Choro. In veteri perſonæ ad vivum effingebantur, ut agnoſcerentur facile: nova nihil tale habet.

283. *Vim Dignam lege regi.*] Nec enim ulli parcebatur: honeſtique viri, perinde ut alii dicteriis & convitiis nominatim proſcindebantur.

. . . . . *Sævus apertam*
In rabiem verti cœpit jocus, &c.

Lex eſt accepta.] Quæ maledicentiam illam effrenatam pœnis propoſitis vetabat. Vide lib. 2. Epiſt. 1. verſ. 150. & ſeq.

. . . . . *Quin etiam lex*
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi.

Cæterum Comœdia Satyrica multum civitati profuit, cum caveret unuſquiſque culpam, ne ſpectaculo cæteris eſſet, & domeſtico probro: ut ait Donatus.

286. *Veſtigia Græca Auſi deſerere, &c.*] Primo quidem Græcas fabulas & hiſtorias in Latinos verſus tranſtulerunt, ut eſt in Epiſt. mox cit. v. 164. at poſtea Marte proprio argumenta ex hiſtoriis Romanorum tractarunt laudabiliter Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviores, ubi prætextati & nobiles perſonæ locum habent, quæ reſpondent tragœdiis Græcorum.

Togatas.] Fabulas tabernarias, in quibus agunt perſonæ privatæ & plebeiæ. Et hæc Comœdiæ Græcorum novæ, ſicut veteri Atellana & Satira Latina, reſpondebant. Illas ſcripſerunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Meliſſus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor, & mora.*] De cura & ſollicitate diuturna emendandi jam alibi dictum. Vide lib. 2. Epiſt. 1. *&c.* Ovid. de Ponto, lib. 4. Eleg. ult.

Sæpe piget . . . . . .
Corrigere, & longi ferre laboris onus.
Corrigere at res eſt tanto magis ardua quanto
Magnus Ariſtarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius ſanguis.*] Piſones trahentes originem a Numa Pompilio, & a Calpo ejus filio dicti Calphurnii.

294. *Perfectum.*] al. *præfectum.*

295. *Ingenium miſera, &c.*] Redarguit Horatius eos, qui non virtutem poeſos, ſed vanam opinionem ſectabantur.

Ingenium.] Poeticam facultatem a natura donatam.

Miſera arte.] Ironice: exercitatione & arte quæ parum valeat ad faciendum bonum poetam & ad laudabile carmen ſcribendum.

296. *Excludit ſanos Helic. p.*] Cic. 1. de Div.

Dem

Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam; ſecreta petit loca; balnea vitat.
Nanciſcetur enim pretium nomenque Poetæ,
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Licino commiſerit. O ego lævus,
Qui purgo bilem ſub verni temporis horam.
Non alius faceret meliora Poemata. Verum
Nil tanti eſt. Ergo fungar vice cotis; acutum
Reddere quæ ferrum valet, exors ipſa ſecandi.
Munus & officium nil ſcribens ipſe docebo:
Unde parentur opes, quid alat formetq; Poetam, [900]
Quid deceat, quid non; quo virtus, quo ferat error.
Scribendi recte ſapere eſt principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ,
Verbaque proviſam rem non invita ſequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, & quid amicis,
Quo ſit amore parens, quo frater amandus, & hoſpes,

plerique negligunt reſecare ungues & barbam, ſecedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim conſequentur, ut putant, *præmia & laudem poetarum, ſi tonſori Licino* tondendum *nunquam præbeant caput tribus Anticyris minime curandum. Quam ego ſum parum cautus, qui bilem expurgo ineunte vere:* At *nemo conderet meliora carmina: ſed hoc non tanti puto. Itaque implebo munus cotis, quæ ſecare non valens reddit ferrum acutum* & ſecando aptum. *Nihil ego ſcribens docebo munus & officium* ſcribendi: *unde facultas petatur; quid erudiat & perficiat poetam; quid conveniat, quid non; quò virtus, quò error deducat.*

Sana mens eſt principium & origo recte ſcribendi: materiam tibi ſuppeditabunt placita Socratis: præparatamque materiam ſequetur ultrò facundia.

Qui ſcit quid patriæ, quid amicis debeat; quâ parentes, quâ fratres & hoſpites charitate diligendi ſunt;

ANNOTATIONES.

Negat ſine furore Democritus quemquam poetam magnum eſſe poſſe. Et 2. De Orat. *Sine inflammante animorum & ſine quodam afflatu quaſi furore: quod & a Platone ſcriptis relictum dicunt.*

Heliconе.] Is mons Bœotiæ Muſis ſacer, Parnaſſo vicinus.

297. *Democritus.*] De eo Philoſ. lib. 1. Epiſt. 12.

Bona pars non ungues ponere, &c.] Quaſi vero cultum exteriorem negligendo & inſaniæ ſpeciem præ ſe ferendo, boni poetæ habendi ſint.

298. *Non barbam.*] Philoſophi quidam alebant barbam: & gravitati tribuebatur. At in veteris inſaniæ ſpecies erat.

Secreta petit loca.] Hominum conſpectum & conſuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.*] De Anticyra inſula lib. 2. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in ea nascenti, quod inſaniæ remedium. Quod autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas tantùm habo ponat, auxeſis eſt.

301. *Licino.*] Is Auguſti tonſor & libertus ab Auctus Senator, quod Pompeium odiſſet.

302. *Qui purgo bilem.*] Per quam inſaniens ingenia poemata conderem. Ironia eſt. Alii aliter legunt perperam.

304. *Nil tanti eſt.*] Abſit ut inſanire velim eximia facienda carmina. Imo ſapere malim quàm illa componere: valeant Democritus & Democritici.

Ergo fungar vice cotis.] Hoc petitum ab Iſocrate vel ab Ariſtotele, ut volunt alii: αἱ μὲν αὐταὶ μὴν παμπὰν δύνανται, τὸν δ' οἰ-

δὲν ὀξέα ϗ τμητικὸν ποιῆσαι.

306. *Nil ſcribens.*] Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307. *Opes.*] Adjumenta ad bene ſcribendum dives poeſeos facultas & virtus.

308. *Error.*] Ignoratio artis & virtutis poeticæ.

310. *Socraticæ chartæ.*] Philoſophiæ præſertim moralis ſcientia: quam Socrates promovit, & ab eo hauſerunt Plato, Xenephon, aliique, & ſcriptis illuſtrarunt. De Socrate, lib. 3. Od. 21. Item lib. 2. Sat. 4.

Rem poterunt oſtendere.] Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philoſophia notos & tractatos locos: nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore & voluptate, nihil de perturbationibus animi & erroribus (quæ ſæpe cadunt in cauſas ut in poemata ſæpiſſimè) nihil inquam ſine ea ſcientia ample & copioſe dici & explicari poteſt*: & alibi: Omnis ubertas & quaſi ſilva dicendi e diſputationibus philoſophorum ducta eſt.

311. *Verbaque proviſam rem, &c.*] Si rem bene tenes, ſi præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio: verbaque & dictiones affatim ſequentur: & apte atque accommodate dices. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patria quid debeat, &c.*] De variis iſtis officiis Plato 5. de legibus, &c.

313. *Hoſpes.*] Contra peregrinos peccata præ-

Quod

Quod Senatoris, quod Judicis, quod belli Ducis munus ſit; is certe novit tribuere decorum unicuique perſonæ.

Solers imitator debet intueri exemplar vitæ & morum, atque hinc proprios fingere ſermones. Nonnunquam Comœdia locis pulcra, beneque mores exprimens, quanquam *nec elegans nec* verbis *ornata nec artificioſe* diſpoſita, *populo magis placebit, eumque melius detinebit, quàm verſus ſententiis deſtituti & ſonantes nugæ.*

Muſa Græcis largita eſt ingenium & politi ſermonis facultatem, quippe nihil appetentibus niſi laudem. At contrà *juvenes Romani longè numeris diſcunt aſſem dividere in centum partes. Albini filius reſpondeat: ſi de quinque unciis dematur una, quid reſtat? poteras dicere triens. Bene: valebis tua bona conſervare.* Quod *ſi uncia addatur, qui erit? Semis. Atque cum iſta lues & ſtudium lucri animos occuparit,* an *putamus carmina condi*

Quod ſit conſcripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum miſſi ducis; ille profecto
Reddere perſonæ ſcit convenientia cuique.
Reſpicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, & veras hinc ducere voces
Interdum ſpecioſa locis, morataque recte [901]
Fabula nullius veneris, ſine pondere & arte
Valdius oblectat populum, meliuſque moratur,
Quam verſus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Muſa loqui, præter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini, ſi de quincunce remota eſt
Uncia, quid ſuperat? poteras dixiſſe, triens: eu
Rem poteris ſervare tuam: redit uncia: quid ſit?
Semis. At hæc animos ærugo & cura peculi [902]
Cum ſemel imbuerit, ſperamus carmina fingi

ANNOTATIONES.

illis quæ in cives committuntur, ultori Deo curæ ſunt. Nam cum peregrinus amicis cognatiſque careat, majorem apud Deos & apud homines meretur miſericordiam, &c. Plato mox citatus.

317. *Reſpicere exemplar, &c.*] In animo ſuo eximium & perfectiſſimum exemplar ſibi fingat. Non hominem quempiam privatum, ſed perfectiſſimi & numeris omnibus abſoluti hominis ſibi proponat imaginem, ſive ideam, ut Plato vocat: atque ſecundum illam ſcribat & dicat.

318. *Imitatorem.*] Poeſis eſt imitatio, ex Platone, Ariſtotele, &c.

Veras voces.] Kei naturam vere exprimentes. Al. *vivas:* ſed apage.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus & ſententiis rerum naturam & mores apprime exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *jocis.* Prior lectio præferenda.

Morataque recte Fabula.] Lege Quintil. lib. 6.

322. *Nugæ canoræ.*] Verſus ſolo verborum ſonitu inflati, modulati quamvis & numeroſi non ſic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Perſ. Sat. 5.

Non equidem hoc ſtudeo bullatis ut mihi nugis
Pagina turgeſcat.

Statius nugas ejuſmodi canoras effutiit.

323. *Graiis ingenium.*] Adverte, Lector, quam ſæpe Græcos commendet Horatius: & merito: cum ſcripſerint illi ſapienter æque & eleganter, ingenioſe & accurate. Nempe quo non quæſtui ſed gloriæ ſtudebant.

326. *Aſſem Diſcunt in partes centum diducere.* Arithmeticam ſedulo ediſcunt augendis opib utilem: *longis rationibus:* addendo, dividend diminuendo, multiplicando, ſubtrahendo.

327. *Dicat filius Albini.*] Proſopopœia. A binus inſignis fœnerator filium ad lucri ſtud um artemque inſtituens.

Quincunce, triens, ſemis.] As duodecim hab partes, ſive uncias: *uncia* ab uno dicta, qu una ſit e duodecim partibus aſſis. *Sextans* du ſunt unciæ, ſic dicitur quaſi ſexta pars aſ *Quadrans*, tres unciæ; quod ſit quarta pa *Triens*, quatuor unciæ, tertia pars. *Quincu* quinque unciæ. *Semis*, ſex unciæ, ſive dimi um aſſis. *Septunx*, ſeptem unciæ. *Bes* olim D quaſi dempto triente, id eſt, demptis quat unciis de aſſe, octò continet uncias. *Dodra* novem unciæ, quod demptum ſit quadra *Dextans*, quod demptum ſit ſextans. *Dem* quod una deſit uncia ad aſſem.

328. *Poteras dixiſſe.*] Inſtigatio eſt, qua int rogans urget Albini filium, ut reſpondeat, *trie*

Eu.] Approbatio eſt bonæ reſponſionis pu Al. *heus*, vel *hem*, &c. ſed minus bene.

330. *Ærugo.*] Æris vitium eſt. Metaph pro avaritia & opum cupiditate; qua bona i dolos corrumpitur, ut metalla rubigine.

Po

Poſſe linenda cedro; & lævi ſervanda cupreſſo?
Aut prodeſſe volunt, aut delectare Poetæ:
Aut ſimul & jucunda & idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, eſto brevis: ut cito dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne ſupervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis cauſa ſint proxima veris:
Nec quodcunque volet, poſcat ſibi fabula credi:
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis:
Celſi prætereunt auſtera Poemata Rhamnes. [903]
Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret æra liber Soſiis, hic & mare tranſit,
Et longum noto ſcriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignoviſſe velimus.
Nam neque chorda ſonum reddit, quem vult manus & mens;
Poſcentique gravem perſæpe remittit acurum,
Nec ſemper feriet quodcunque minabitur arcus.

poſſe cedro illinenda, & fabre factâ cupreſſo cuſtodienda?

Poetæ vel cupiunt prodeſſe, vel delectare; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam bene inſtituendam. *Si quod præceptum das,* illud *breve ſit; ut animus paucis* verbis *comprehenſa ſuſcipiat facile, & ſedulò retineat. Omne redundans effluit ex animo pleno.*

Ficta ad oblectamentum ſint verò ſimillima: nec quidlibet credi petat fabula: neve devoratum infantem è lamiæ ventre eximat vivum. Porrò *quod nihil fructuoſum continet, reſpuitur à cœtu ſeniorum: elati* verò *Rhamnenſes explodunt carmina ſeveriora.* At ille *omnium ſuffragationem anſert, qui jucundum atque utile conjunxerit, lectorem oblectando ſimul & docendo: talis codex Soſiis quæſtum parat, trans mare portatur, atque auctori famam conciliat & immortalitatem.*

Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non ſemper edit ſonum, quem vult mens & manus; & petenti gravem aliquando acutum reddat: nec arcus collineabit quocunque tendet.

ANNOTATIONES.

332. *Linenda cedro.*] Digna immortalitate, quæ ſignificatur per cedrum minime putreſcentem. Hinc olim eximia ſcripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipſa vetuſtate corroſa abſumptaque interirent. Plin. l. 16. cap. 39. *Cedri ſempiterna materies nec teneamnec cariem ſentit.*

Lævi cupreſſo.] Cypreſſina arca, capſa, ſcrinio: *cupreſſus cariem & vetuſtatem non ſentit.* Item, *odoreſſus cariem tineaſque firmiſſima.* Plin. lib. 16. cap. 40. & 42.

333. *Aut prodeſſe volunt, &c.*] Duæ ſunt hæ poeticos virtutes, docendi, atque delectandi: de quibus præcepta dat Horatius iſta duo: Ut doceas utiliter, eſto brevis: Ut delectes, finge veriſimilia.

338. *Ficta voluptatis cauſa, &c.*] Reprehendit Virgilius, quod ait, mutatas naves in nymphas Æn. 10. v. 83. item Æn. 6. per ramum aureum ad inferos Æneam deſcendiſſe; item Dido comam ab Iride abſciſſam. Æn. 4. &c.

340. *Neu pranſæ lamiæ, &c.*] Nec fingat poeta puerum a lamia devoratum, & mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortaſſe figmentum erat alicujus poetaſtri illius temporis, ridiculum ſane & a natura abhorrens.

Lamiæ.] Lamia Philoſtrato ponitur inter larvas & lemures; Sexto Pompeio eſt venefica; Libyæ formoſa mulier Libyca Jovi adamata. Alii aliter. Olim vulgo Lamiæ putabantur mulieres ſpecioſæ, quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Iſidorus a laniando dici exiſtimat, quod infantes corriperent ac laniarent. De Lamia Lybiæ regina pulchra ſed crudeli Diod. Sic. lib. 20. Nihil ad rem Lamus rex Lyſtrygonum humana carne ſolitus veſci.

341. *Centuriæ ſeniorum.*] Senes amant ſeria & gravia carmina moribus inſtituendis utilia: *Centuriæ.* Singulæ tribus olim in centurias diviſæ.

342. *Rhamnes.*] Equites & juvenes jucunda petunt: a Romulo dicti Rhamnes ſeu Rhamnenſes, ut Tacienſes a Tatio, Lucres a Lucumone, vel a Lucero. Varro 4. de L.L. Plutarchus in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Muræna. n. 72. *Recorder quantum ha quæſtiones in Senatu habita punctorum nobis detraxerint.*

345. *Soſiis.*] Hi fratres erant celebres Romæ librarii & bibliopolæ: de his jam lib. 1. Epiſt. ult.

Mare tranſit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharœdus interdum aberrat, pariter & ſagittarius non ſemper ſcopum ferit aut collineat.

Verum

At cùm pari major carminis ſpecioſa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquerit indiligentia, vel hominis ingenium tenue vix cavere potuerit. Quid igitur ſtatuendum? Quemadmodum librorum deſcriptori, ſi idem ſemper erratum admittat etiam admonitus, minimè ignoſcitur: & citharœdus deridetur, qui ſemper ad eandem chordam offendit. Ita qui ſæpius in carmine allucinatur, videtur ſimilis iſti Chœrilo, quem bis aut ter elegantem admiror & derideo: ipſemet autem doleo, quotieſcunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere ceſpitare licet. Poeſis eſt ſimilis picturæ: quædam tibi magis placebit, ſi adſis proximus; quædam verò ſi remotior fueris. Altera loco paulum tenebroſo, altera ad lucem plenam *vult ſpectari, ſcilicet quæ non timet judicis examen ſeverum: altera ſemel* dumtaxat, *altera decies ſpectata approbabitur.*

Verum ubi plura nitent in carmine, non ego pauci
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura: quid ergo?
Ut ſcriptor ſi peccat idem librarius uſque,
Quamvis eſt monitus, venia caret: & citharœdus
Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem:
Sic mihi qui multum ceſſat, fit Chœrilus ille,
Quem bis terque bonum cum riſu miror & idem
Indignor; quandoq; bonus dormitat Homerus.
Verum opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.

Ut pictura poeſis erit; quæ ſi propius ſtes
Te capiet magis; & quædam, ſi longius abſtes.
Hæc amat obſcurum: volet hæc ſub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen:
Hæc placuit ſemel: hæc decies repetita placebit.

O major juvenum, quamvis & voce paterna
Fingeris ad rectum, & per te ſapis; hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium & tolerabile rebus
Recte concedi. Conſultus juris, & actor
Cauſarum mediocris abeſt virtute diſerti
Meſſalæ, nec ſcit quantum Caſcellius Aulus:

O major natu *juvenum* Piſonum, *tametſi patris documentis formaris ad* id quod *perfectum* eſt, *ex te ſapis; hoc monitum auſculta & retine.* In *rebus quibuſdam mediocritas toleratur, & vitè mittitur. Jurijperitus & cauſidicus mediocris* longè *diſtat ab eloquentia Meſſalæ; nec* tantum *quantum Aulus Caſcellius:*

ANNOTATIONES.

351. 352. *Non ego paucis Offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multum ceſſat.*] Sæpius iners & negligens, & hinc crebrius peccans, lib. 2. Epiſt. 2. v. 14. *ſemel hic ceſſavit.*

Chœrilus.] De eo lib. 2. Epiſt. 1. v. 233.

358. *Bis terq; bonum miror.*] Demiror quod non ſemper male quodq. vel bis aut ter bene ſcribat.

359. *Indignor, quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poetam bene ſemper & concinne dicere verum. At *peccare humanum eſt.* Plin. *Nemo eſt qui omnibus horis ſapiat.* Cic. Videtur hic Horatius alludere ad id quod Ariſtoteles notat, Homerum contra decorum & rationem ſcribere. Ulyſſem prudentiſſimum ubique & vigilantiſſimum ſomno oppreſſum e navi ſublatum a Phæacibus & in littore Ithacenſi expoſitum. Tunc certe Homerus ip'e plus quam Ulyſſes dormitaſſe videatur. Alia multa in Homero ſunt reprehenſa, pariter & in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.]

360. *Verum opere in longo, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Non ſemper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam: & Ciceroni dormitare Demoſthenes, & Homerus Horatio viſi: magni enim ſunt, homines tamen.*

361. *Ut pictura poeſis erit.*] Pictura eſt m poeſis: poeſis loquens pictura. Plato 10. Rep. Ariſtot. Poet. Plutarchus ex Simonide. Cic. Tuſc. 1. n. 114. *Tradunt Homerum cæ fuiſſe, at ejus picturam non poeſim videmus. regio? quæ ora? qui locus Gratia? qua ſp forma? quæ pugna? quæ acies? quod remig qui motus hominum, qui ferarum, non ita ctus eſt, ut quæ ipſe non viderit, nos ut videre effeceris?*

Quæ ſi propius ſtes, &c.] Ita quædam p haud accurata raptim ſi legatur forte plac duobus locis aut tribus fat nitida. At ſi gentius conſideretur, apparebunt maculæ tia permulta, quibus offenſus lector averſa Contra poeſis elegans paſſim & ad amuſſim ingenioque & arte diu elaborata, quo ſ inſpicietur, eo plus admirationem movebit; novæ ſemper veneres & lepores ejuceſcent.

365. *Hæc decies repetita placebit.*] Plato i lebo, quæ pulchra ſunt, bis & ter repetenda

371. *Meſſala.*] Meſſala Corvinus orator tiſſimus; de quo lib. 3. Od. 21. & lib. 1. S

Caſcellius.] Aulus Caſcellius, Index juris c

Sed tamen in pretio eſt. Mediocribus eſſe poetis
Non homines, non dii, non conceſſere columnæ.
Ut gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum unguentum, & Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna ſine iſtis:
Sic animis natum inventumque poema juvandis,
Si paulùm à ſummo diſceſſit, vergit ad imum.
Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis:
Indoctuſque pilæ, diſcive, trochive, quieſcit;
Ni ſpiſſæ riſum tollant impunè coronæ. [906]
Qui neſcit, verſus tamen audet fingere. Quidni?
Liber & ingenuus, præſertim cenſus equeſtrem
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.

attamen laudatur. Verùm *poetam mediocrem non ferunt Dii, non homines, non tabernæ. Sicut lautas inter epulas incondita muſica, & vile unguentum, & papaver cum melle Sardo* mixtum *reſpuuntur quoniam tranſigi cœna poteſt abſque illis: ſic carmen ad animos recreandos factum, ſi tantillum abeſt à ſupremo, tendit ad infimum.*

Qui Indorum eſt imperitus, fugit exercitationes campi Martii: *haud ſolers pilæ vel diſci, vel trochi,* hæc *minimè tractat; ne frequentes circumſtantes cachinnos effuſè ſolvant: at carminum rudis* ea *nihil ominus audet moliri. Cur non? imo eſt atque ingenuus imò in cenſu* repertus poſſidere *opes ad equeſtrem* dignitatem *ſufficientes, ſit omnis expers criminis.*

ANNOTATIONES.

...entiâ præcipuus: hunc commendat Valer. ...ax. &c.

373 *Non homines.*] Certè mavult eruditus ...ſque nullos quàm mediocres verſus audire & ...ere.

...Nim Dii.] Apollo, Bacchus, Muſæ: vel Dii, ...quorum feſtis canuntur carmina & aguntur ...i. Et quidem nihil niſi præſtantiſſimum Diis ...erri aut placere fas eſt.

...Non columnæ.] Quia non invenient emptores: ...in pulvere & oblivione jacebunt. *Columnæ,* ...pilæ, ad quas libri venales proſtabant; libra...rum tabernæ publicis porticibus contiguæ & ...xæ. De his jam Lib. 1. Sat. 4. v. 71. ubi,

...Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.

374 *Gratas inter menſas.*] Inter unam & al...am menſam: in ſecundâ menſâ.

...375 Unguentum.] Quo utebantur veteres ad ...cias, Lib. 1. Od. 36, & 38.

376 *Sardo cum melle papaver.*] Bellaria è ...le deterrimo, quale eſt Sardoum; factum ...cet ex amaris herbis creſcentibus in Sardiniâ ...iâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut & Corſi...valde amarum eſt & nullius pretii. Plin. lib. ...cap. 8. Papaveris ſativi tria ſunt genera. ...idum, cujus ſemen toſtum in ſecunda men...um melle apud antiquos dabatur. Petronis ...ricè vanos declamatores ait, mellitos fun...verborum globulos, & omnia dicta factaque ...papavere & ſeſamo ſparſa.

379 *Ludere qui neſcit.*] Similitudine congio...oſtendit artem poeſeos longâ exercitatione ...endam & excolendam, nec temerè tentan...eſſe.

...dere.] Luctari, jaculare, currere, equitare, ...re, ſalire: ad quæ ſe exercebat Romana ju...in campo Martio. Vide Lib. 1. Od. 8.

380 *Pila.*] Lib. 1. Sat. 5. v. 48. & Lib. 2. Sat. 2. v. 11.

Diſci.] De eo Lib. 1. Od. 8. & Lib. 2. Sat. 2.

Trochi.] Duplex erat is ludus, ut jam dixi Lib. 3. Od. 24. v. 57. Priorem deſcribit Virgil. Æneid. 7. v. 378.

Ceu quendam torto volitans ſub verbere turbo
Quem pueri magno in gyro vacuo atria circum
Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ
Curvatis fertur ſpatiis: ſtupet inſcia turba,
Impubeſque manus mirata volubile buxum,
Dant animos plagæ.

Alter non ita puerilis exercitationem poſcebat, à priori longe diverſus. Rotula quædam erat ſeu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appenſi erant annuli inter currendum tinnientes: in locis publicis peragebatur: annulorum vero ſonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incurſu trochi. Sive ut ſcribit Turnebus, rota erit habens axem, quo facilius mitteretur, axiculiſque compacta tranſvectis jaciebatur: quorum clavículæ & commiſſuræ aduncæ, dum verſabatur miſſa rota vel circulus orbiſve miſſus, tinniebant & crepabant. Artis quidem erat mittere ſcienter. Propert. Lib. 3. Eleg. 14.

Increpat & verſi clavis aduncа trochi.

Martial. trochi meminit Lib. 11. Epig. 22. Lib. 14. Epig. 168, & 169.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur,
Cedat ut argutis obvia turba trochis.

382 *Quidni.*] Prolepſis. Quaſi vero illa eſſent ad poeſim adjumenta, probitas, nobilitas, opes.

383 *Liber.*] Licet ego facere quodcunque liber.

Cenſus equeſtrem.] De illo in Epod. 4. Item Lib. 1. Epiſt. 1.

Tu verò nihil ſcribes aut ages, Minervâ repugnante. Hoc tibi eſt ingenium & judicium. At ſi quidpiam aliquando ſcribas, committe illud auribus & examini Tarpæ, patriſque tui, & noſtro. Quin & recende ad annos novem. Dum chartæ ſcrinio manebunt incluſa, poteris emendare quod non vulgaveris: at verbum editum nequaquam redire valet.

Orpheus divinus & numinum interpres homines feros avertit à cædibus & turpe vitæ ratione, propterea dictus mitigare tigres & leones ferociſſimos. Amphion quoq; Thebanæ arcis conditor dicitur lyræ ſono ſuaviq; cantu lapides moviſſe & quocunque libuit impulſi. Ea fuit olim ſapientia, diſtinguere publica à privatis, & ſacra à profanis, incerta connubia vetare maritis modum præſcribere, urbes extruere, leges tabulis inſcribere.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ,
Id tibi judicium eſt, ea mens. Si quid tamen olim
Scripſeris, in Metii deſcendat judicis aures,
Et patris, & noſtras; nonumque prematur in annum.
Membranis intùs poſitis, delere licebit [907]
Quod non ederis. Neſcit vox miſſa reverti.
Silveſtres homines ſacer interpresque Deorum
Cædibus & victu fædo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rapidoſque leones.
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ
Ducere quò vellet. Fuit hæc ſapientia quondam,
Publica privatis ſecernere, ſacra profanis;
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis; [908]
Oppida moliri, leges incidere ligno.

ANNOTATIONES.

385 *Tu nihil invita*, &c.] Piſonum juvenum majorem alloquitur. Tu quidem cum bona indole, ſana mente, acri judicio polleas, nihil aggredieris perperam: intelligeſque quid poſſis, ut omnia ritè præſtes.

Minerva invita.] Reluctante & infeſtâ hac Dea artium omnium præſide; ſine cujus ope nihil feliciter quiſquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod à natura minime compariti ſunt; quodque propterea nunquam rectè exequuntur.

387 *Metij.*] Sp. Metius Tarpa criticus optimus: de quo jam ante Lib. 1. Sat. 10.

388 *Patris.*] Hic enim erat valde ſagax, ingenioſus, erudituſque in primis.

Et noſtras.] Amice agit ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu ſervetur ſcriptum antequam in lucem edatur; ut limatum otioſè & expolitum non reformidet acre doctorum judicium, quando vulgabitur. Vide Quintil. lib. 10. c. 4. Emendatio pars ſtudiorum longe utiliſſima. Nec ſine causâ creditum eſt, ſtylum non minus agere cum delet: hujus autem operis eſt, adjicere, detrahere, mutare. .... Scripta reponantur ad aliquod tempus ut ad ea poſt intervallum velut nova atque aliena redeamus; ne nobis ſcripta noſtra quaſi recentes fœtus blandiantur, &c. Cinnæ Smyrnam novem annis accipimus ſcriptam: & panegyricum Iſocratis annis decem elaboratum. Vide Catul. Epig. 96, in Smyrn. Cinnæ.

391 *Sylveſtr. homin.* &c.] Poeſeos excellentiam oſtendit & commendat.

Sylveſtr.] More belluarum in ſilvis & ſpelunc is degentes.

Sacer.] Vates divinos Plato nuncupat. Cic. pro Archa: Ennius ille noſter ſanctos vocat poëtas, quod quaſi Deorum munere commendati nobis eſſe videantur. Ovid.

At ſacri vates, & divûm cura vocamur.
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

Interpr. Deorum.] Poetæ nihil ſunt aliud quàm Deorum interpretes, à quocunque numine occupiantur: inquit Plato in Ione.

392 *Cædib. & victu fœdo deterruit.*] Ad humaniorem vitæ rationem & cultum adduxit. Lucret. lib. 5.

Volgivago vitam tractabant more ferarum.

Vide ſupra Lib. 1. Sat. 3. ver. 100, & ſeq.

Orpheus.] Apollinis hic & Calliopes filius, Moyſis tempore floruit. Nullum habemus Orpheï genuinum carmen. Hymni & alia quæ ſub ejus nomine circumferuntur perperam: ſunt enim Onomacritici poetæ.

394 *Amphion.*] Jovis ille atque Antiopæ filius, Thebas à Cadmo conditas muris & arce inſtruxit. Non quod lyrâ ſaxa duxerit, ſed quod ſuaviter locutus homines rupium accolas, & inciultis moribus rudes ad obſequii civilis pellexerit diſcipinam, inquit Solinus, cap. 13. vide Lib. 3. Od. 11.

396 *Fuit hæc ſapientia*, &c.] Poetæ quondam. Sapientes erant, & verſibus documentum dabant.

397 *Publica privat. ſecernere.*] Nam communia & publica tunc erant omnia, & robuſtior quiſque per vim quidlibet rapiebat.

Sacra profan.] Nec religio quemquam retinebat.

398 *Dare jura maritis.*] Non modo legitimos tuendo conjugia, ſed & adulteria prohibendo.

399 *Oppida moliri.*] Societatis & opis mutuæ causâ.

Leges incidere ligno.] Primæ leges verſibus

Sic honor & nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. Poſt hos inſignis Homerus
Tyrtæuſque mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit: dictæ per carmina ſortes;
Et vitæ monſtrata via eſt: & gratia regum
Pieriis tentata modis: luduſque repertus, [909]
Et longorum operum finis: ne forte pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt: ego nec ſtudium ſine divite venâ,
Nec rude quid profit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & conjurat amicè.

Sic fama & dignitas ſacris poetis at verſibus contigit.

Poſt illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus viriles animos ad certamina carminibus accendit: fatâ verſibus pronunciata: & vivendi inſtituta tradita ſunt: nec non gratia Principum captata, inventi etiam ludi, atque laboris diuturni ſolatium: ne fortaſſe verecundiam tibi faciant Muſæ lyricorum peritæ & Phœbus canens. Diſceptatur jamdudum, an bonum poema ſit à natura, an ab arte. Ego quidem non video quid valeat ars abſque felici natura, vel natura ſine eruditione. Ita res una petit auxilium alterius, & mutuò juvet.

ANNOTATIONES.

dem in ligneis tabulis ſcriptæ; poſtea ære inciſæ, & locis publicis affixæ ſunt.

400 *Sic honor*, &c.] Per eam ſapientiæ rationem.

401 *Poſt hos.*] Poſt primam illam poeſeos ætatem venit altera, quâ Homerus aliique rectè facta ducum ſummorum virorum celebrarunt.

402 *Tyrtæus.*] Hic poſt Homerum non ita longe ſeptingentis prope ante Chriſtum annis vixebat. Athenis oriundus, ludi magiſter ignobilis, luſcus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo præfectus belli dux Lacedæmoniis adverſus Meſſenios, victoriam illis inſignem peperit; cum militum animos præcedentibus claudis fractos, carmine de verâ virtute & gloriâ ſtimulaſſet, atque ad moriendum pro patriâ fortiter incendiſſet. Carminis iſtius pretioſæ aliquot reliquiæ ad nos uſque pervenerunt. Hunc poetam laudant Plato 1. de Rep. Pauſanias in Meſſenicis, Strabo, lib. 6. Athenæus, lib. 14. Strobæus multos ejus de bellica audacia verſus proferens: Juſtinus hiſtoriam fuſe narrans, lib. 3. Plutarch. Suidas, &c.

403 *Dictæ per carmina ſortes.*] Apollo verſibus quidem heroicis ut plurimum reſponſa dabat. Plin. lib. 7. cap. 56. verſum heroicum Pythio oraculo debemus. Virgil. Æn. 4. ſortes hoc ſenſu non ſemel uſurpat. Tull. de divin. 2. Cum ſors illa edita eſt opulentiſſimo regi Aſiæ, Creſus Halym penetrans magnam pervertet opum vim, hoſtium vim ſeſe perverſuram putavit, pervertit autem ſuam. Vide Plutarch. in Theſeo.

404 *Vitæ monſtrata via eſt.*] Quidam intelligunt præcepta morum: eo quod libentiùs audiantur & facilius retinentur quæ ſtrictâ quam quæ ſolutâ oratione ſcripta ſunt. Talia ſunt apud Heſiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina rebus Phyſicis, ut vita ſit pro natura, cujus arcana explicantur. Talia ſcripſere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poetæ regibus gratioſi extiterunt: ſic Ariſtophanes Ptolemæo, Æſchylus & Anacreon Polycrati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chœrilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius & Horatius Auguſto ac Mæcenati, Claudianus Honorio, Auſonius Gratiano, &c. Ovid.

Cura ducum fuerant olim regumque poetæ.

405 *Luduſque repertus.*] Fabulæ relaxandis & oblectandis animis aptæ comœdiæ, &c. certe poſt longos labores verſibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406 *Ne forte pudori*, &c.] Hæc autem recenſere volui, Piſo, ne te pudeat forte poetam videri.

407 *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præſes, deus.

408 *Natura fieret*, &c.] Vetus controverſia eſt: utrum poeta naſcatur, an fiat.

409 *Ego nec ſtudium ſine divite vena.*] Cic. pro Archiâ. Sic a ſummis hominibus eruditiſque accepimus, cæterarum rerum ſtudia & doctrina & præceptis & arte conſtare; poetam natura ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi divina quodam ſpiritu afflari.

410 *Rude ingenium.*] Arte non expolitum? Bene Plutarchus & alii dixerunt, naturam ſine diſciplina cœcum eſſe.

411 *Alterius ſic altera poſcit opem res.*] Cic. mox cit. Sæpius ad laudem & virtutem naturæ ſine Doctrina, quam doctrina ſine natura voluit. Ac cum ad naturam eximiam & illuſtram acceſſerit ratio quædam & confirmatio doctrinæ, tum illud neſcio quid præclarum ac ſingulare exiſtit. Vide & Quintil.

Qui cupit metam exoptatam curſu attingere, à juventute multa pertulit egitque æſtum & frigus toleravit voluptates abdicavit. Qui tibiâ canit in Pythiis, ante eruditus eſt & magiſtro ſubditus fuit. At modò ſufficit dicere: ego perfectiſſima facio carmina: ultimum invadat ſcabies: pudet me poſt alios eſſe & ingenuè fateri me ignorare quæ non didici.

Sicut præco plebem congregat ad emendas merces, ita adulatores ad quæſtum vocat poeta prædiis locuples & pecuniâ ad fœnus datâ. Qui ſi tantum velit præbere convivium, *& ſe vadem præſtare pro egeno, eumque litibus obrutum expedire; mirum erit ſi opulentus diſtinguere queat amicum fidelem à fallaci. Tu ſive largitus ſis, ſeu largiri quidpiam velis alicui, ne* hunc *gaudio exultantem admoveas ad* audiendum *carmen à te compoſitum.* Is *enim* tunc *exclamabit: Optimè concinnè, egregiè: ad illud expalleſcet: atque ante amicos lacrymarum ſtillas* aliquot *oculis effundet: tripudiabit, ſaltabit. Non ſecùs ac conducti ad flendum in exequiis, dicant aguntque ſe plura quam qui ex animo lugent: ita plus adulator afficitur quam ſincerus approbator.*

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, ſudavit & alſit,
Abſtinuit Venere & Vino. Qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuitque magiſtrum.
Nunc ſatis eſt dixiſſe; ego mira poemata pango: [910]
Occupet extremum ſcabies: mihi turpe relinqui eſt
Et quod non didici, ſanè neſcire fateri.
Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Aſſentatores jubet ad lucrum ire poeta,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Si verò eſt unctum qui rectè ponere poſſit,
Et ſpondere levi pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum; mirabor, ſi ſciet inter
Noſcere mendacem verumque beatus amicum.
Tu ſeu donaris, ſeu quid donare voles cui,
Nolito ad verſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. Clamabit enim, Pulcre, benè, rectè:
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem: ſaliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: ſic [911]
Deriſor vero plus laudatore movetur.

ANNOTATIONES.

412 *Qui ſtudet optatam.*] Oſtendit Poeticam artem perinde ac cæteras artes ſub magiſtro diſcendam eſſe priuſquam exerceatur: neminemque eſſe poetam excellentem, niſi longâ eruditione limatum & expolitum.

Metàm.] Locus, unde incipiebat curſus, dicebatur carcer; ubi deſinebat, meta.

414 *Abſtinuit Venere & Vino.*] Abſtinentia & temperantia mire juvat: contra voluptates corpus animumque corrumpunt, enervant, frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. Omnes in ſtadio currunt, ſed unus accipit bravium . . . . . qui in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet . . . . . ut coronam accipiat.

Qui Pythia cantat Tibicen.] Eximius quiſque tibicen vocatus ad canendum in Pythiis ludis Apollini ſacris ob interfectum Pythonem ſerpentem. In iis fiebat certamen citharœdorum.

417 *Occupet extremum ſcabies.*] Metaph. à pueris ludentibus, qui ut ſe mutuo ad curſum ſtimulent, poſtremo ſcabiem imprecantur.

418 *Neſcire fateri.*] Sic multiplicatur infortuna & funeſta ſoboles malorum poetarum.

419 *Ut præco ad merces,* &c.] Docet Horatius adhibendos eſſe ſcriptorum arbitros & cenſores, eoſque fideles & ſinceros.

420 *Aſſentatores jubet ad lucrum ire.*] Præmiis allicit ad laudanda ſua carmina. Vide Perſ. Sat. 1. Martial.

Non tu, Pomponi, cœna diſerta tua eſt.

426 *Tu ſeu donaris,* &c.] Cave quibus quando legas tua ſcripta, ut verum nanciſcaris iis judicium.

427 *Plenum Lætitiæ.*] Seu præmia ſperantes ſeu paulo ante conſecutum.

429 *Palleſcet.*] Quaſi obſtupefactus mirando ſcriptis.

430 *Stillabit ex oculis,* &c.] Præ ſimulatæ lætitia & admiratione.

431 *Qui conducti plorant.*] Præficæ olim mercenariæ dictæ, quaſi ancillis ejulantibus & lamentantibus præfectæ, in funeribus adhibebantur ad luctum ciebant, vellebant crines, tundebant pectus, &c. Nonius ex Lucil. Mercede quæ conductæ flent alieno in funere Præficæ multo & pillos ſcindunt & clamant magis.

433 *Deriſor.*] Fictus Laudator.

Rege

Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent
An ſit amicitiâ dignus, ſi carmina condes,
Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.
Quintilio ſi quid recitares, Corrige, ſodes,
Hoc, aiebat, & hoc; melius te poſſe negares
Bis terque expertum fruſtra; delere jubebat,
Et male tornatos incudi reddere verſus.
Si defendere delictum, quàm vertere, malles;
Nullum ultrà verbum, aut operam inſumebat inanem,
Quin ſine rivali teque & tua ſolus amares.
Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis allinet atrum
Tranſverſo calamo ſignum; ambitioſa recidet [912]
Ornamento; parum claris lucem dare coget;
Arguet ambiguè dictum; mutanda notabit:

Ainnt reges ſcyphis plurimis tentare & vino explorare eum *quem probare ſtudent, utrum dignus ſit familiaritate ſua. Tu ſi facias verſus*, cave *ne te decipiat animus verſutus* adulatoris.

Si quidpiam recitaviſſes Quintilio Varo, *dicebat: Age, hoc & illud emenda. Si poſtquam bis aut ter* rem *tentaſſes, reſponderes; nequaquam te poſſe melius: jubebat expungere, & verſus inconditos recudere.* Quod *ſi errata defendere malles quam corrigere; nullum amplius verbum, aut curam adhibebat fruſtra, ne te & tua ſine æmulo ſolus approbares. Vir probus & ſagax verſus languidos redarguet, aſperos damnabit, inconditis nigram notam apponet tranſverſo calamo; luxuriantes ornatus amputabit; jubebit obſcura illuminare; ambiguè dicta reprehendet; mutanda deſignabit:*

ANNOTATIONES.

434 *Reges dicuntur*, &c.] Inebriant hominem, ut explorent num ſit loquax, & an temulenter commiſſa ſecreta effutiat ac revelet.

Culullis.] Poculi genus eſt. Vide annot. Lib. 4. Od. 31. v. 11.

437 *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad fabulam vulpis & corvi.

438 *Quintilio.*] Cremonenſis ille poeta, ſolertiſſimas & acerrimus erat ſcriptorum judex. Vide Lib. 1. Od. 18, & 24.

441 *Male tornatos incudi reddere verſus.*] Metalla igne & incude mollita fingi torno conſtat: ut teſtatur Strabo de Cibyræ ferro. Ergo perperam criminantur quod Horatius duas eaſq; contrarias metaphoras incudis & torni hic veluti conferciat.

444 *Teque & tua ſolus amares.*] Ea eſt poetaſtri ſtultitia. Cic. Tuſc. 5. Adhuc neminem cognovi poetam, qui ſibi non optimus videretur.

445 *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, cæterum ingenio & judicio ſagax.

Verſus reprehendet inertes,] Arte & virtute carentes. Vide Lib. 2. Epiſt. 2. v. 110, & ſeq.

446 *Duros.*] Inconcinnos, non elaboratos, male ſonantes, crudos Perſio: ſupra cit. Epiſt.

nimis aſpera ſano
Lævabit cultu.

Allinet atrum ſignum.] Græci ἀβελίζειν dicunt. Expungendi ſeu delendi, vel mutandi ſignum & nota erat, virgula quædam recta ἀβελὸς dicta, quod tanquam veru corrigenda tranſfigeret, verſibus & locis reprehenſione dignis apponebatur à critico.

447 *Ambitioſa recidet Ornam.*] Quintil. l. 10, cap. 4. Emendatio pars ſtudiorum longe utiliſſima: nec ſine cauſa creditum eſt, ſtylum non minus agre cum delet: hujus operis eſt, Adjicere, Detrahere, Mutare: ſimplicius judicium quæ replenda vel dejicienda ſunt, duplicis autem operis eſt, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia aſtringere, inordinata digerere, ſoluta componere, exuliantia coercere. Nam & damnanda quæ placuerant; & invenienda quæ fugerant, &c. Hujus præcepti ſui Horati ipſe videtur immemor fuiſſe ſtylum juvenilit r exultantem non caſtigans, nec ambitioſa & luxuriantia recidens, quando in Ep. 16. v. 28. plura coacervat, ubi unum & ſimplex erat afferendum. Certe mens dolore preſſa haud in multas aut acutas ſententias effunditur & ſpatiatur: nec tot minuta variaq; concipit, nedum eleganter & copioſe eloquatur. In quo paſſim hallucinatus eſt Seneca tragicus, Lucanus etiam &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448 *Parum claris lucem dare coget.*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenalem annotatiunculas recenſens, vir certe bonus & prudens animadvertit paululum dormitaſſe me, nec ſatis expoſuiſſe mentem Satyri, v. 49. Sat. 1. Leviori nimirum ſtylo locum eximium perſtinxeram. Bene Scaliger lib. 6. cap. 7. In Juvenale inquit, ſunt quædam tam acute dicta, ut vix uni, aut alteri par ſit Horatius. Nec crede omnino, Lector Hypercritico. In hoc tamen auſculta, quod ita laudet iſtum locum:

Exul ab octavo Marius orbit, & fruitur Diis
Iratis,

Fiet Ariſtarchus, nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ ſeria ducent
In mala deriſum ſemel exceptumque ſiniſtrè. [913]
Ut mala quem ſcabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana;
Veſanum tetigiſſe timent fugiuntque poetam,
Qui ſapiunt: agitant pueri, incautique ſequuntur.
Hic dum ſublimes verſus ructatur; & errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveamve; licet, Succurrite, longum
Clamet, Io cives; non ſit qui tollere curret.
Si quis currit opem ferre, & demittere funem;
Qui ſcis, an prudens huc ſe dejecerit, atque
Servari nolit? dicam. Siculique poetæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam [914]
Inſiluit. Sit jus, liceatque perire poetis.

ſe velut *Ariſtarchum præbebit; nec dicet, Quare ego amicum moleſtia afficam pro re levi?* Atqui *res iſta levis in vera mala impellit* hominem *deluſum ſemel & malignè approbatum.*

Qui ſana mente ſunt, ut quem exitioſa ſcabies vexat vel furor à dits immiſſus, & Diana infeſta; ſic poetam inſanum contingere formidant, atque averſantur: pueri verò *& imprudentes conſectantur. Is dum verſus excelſos meditatur, & aberrat, ſi quaſi auceps ad merulas* captandas *attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere ſtudeat, quamvis diu vociferetur: Heus cives, auxilium date.* Quod *ſi aliquis velit ſubvenire, & funem prætendere, dicam: Unde noſti nunquid illuc ſponte ſe præcipitaverit, & recuſet ſervari?* mox *quæ commemorabo mortem Siculi poetæ. Empedocles geſtiens exiſtimari Deus immortalis; frigidè ſe dejecit in Ætnam ardentem. Sit jus & licentia poetis interire.*

ANNOTATIONES.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex ira Deorum; ut quod obeſt, juvet? vide quæ jam de his annotavi Lib. 1. Od. 31. v. 15. ad vocem, impune.

450 *Fiet Ariſtarchus.*] Sagaciter, acriter, fideliter ſui amici errata notabit, & obelo transfodiet; ut ſolebat Ariſtarchus. Hic Grammaticus ætatis ſuæ princeps, idemque ſeverus operum cenſor qui Poetas Græcos accuratiſſime caſtigavit, atque in Homero verſus adulterinos pleroſque à legitimis diſcrevit. Proh dolor! proh fati & temporis injuria! Tanti viri, tot voluminum nihil ſuperſtes habemus. Tempore Callimachi floruit: à Cicerone multis locis laudatur. Lib. 3. Epiſt. 11. Ariſtarchus Homeri verſus eſſe negabat quos non probabat. Ad Attric. Lib. 11. Epiſt. 1. orationes quarum tu Ariſtarchus es, &c. Ejus etiam meminit Plutarchus in vita Homeri.

Nec dicet cur, &c.] Hæc enim adulatoris eſt improba oratio, & conſuetudo.

452 *In mala ſeria.*] Quod pejus malum, quam ſe & ſua ſolum amare, cæteris irridentibus juſte quidem, atque in perpetuo errore verſari?

453 *Ut mala quem ſcabies,* &c.] Mali poetæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab ea deterreat.

Morbus regius.] Eo croceus fit hominis vultus ſuffuſo felle. Atquatus, Icterius, apud Lucret. Lib. 4. Cornel. Celſ. lib. 3. cap. 4. Plin. &c. Regius dicitur quod eo affecti ſanentur, ſi regiis deliciis impenſe oblectentur.

454 *Fanaticus error.*] Furiis vexati, μανικοὶ fanatici appellantur; vel quod in fanis ſuper corrodant, vel quod in ſacris locis furant & verentur maxime, obverſantibus animo inanibus phantaſmatis. Talis fuit Oreſtes ob interfectam matrem Clytemneſtram furiis agitatus.

Iracunda Dianæ.] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furioſus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infeſtus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457 *Hic dum ſublimes,* &c.] Veſanus ille poetaſter.

Sublimes.] Opinione quidem propria, & vana æſtimatione. Alii leg. ſublimis pari ſenſu.

Errat.] Animo ſimul & corpore: adulatoribus nimium credulus.

458 *Decidit in foveam,* &c.] Alludit ad id quod refertur, Thales Mileſius ſidera ſpectans in puteum decidiſſe. Laertius in ejus vita, Plato in Theætero, &c.

460 *Clamet, Io, cives,* &c.] Vide Lib. 1. Epiſt. 17. ſub finem.

463 *Siculi Poetæ.*] Empedoclis Agrigentini Philoſophi & Poetæ: qui de rerum natura carmen ſcripſit, ut apud Latinos Lucretius. Hic illum celebrat lib. 1. floruit ante Chriſtum annis fere quingentis. Cic. 1. de Orat. n. 217. Empedocles Phyſicus egregium poema fecit. De eo jam Lib. 1. Epiſt. 12.

465 *Ætnam.*] Siciliæ montem flammas & lapides eructantem.

466 *Inſiluit.*] Vel, ut famam divinitatis caperet; vel præ dolore, quod Ætnæi incendii

nvitum qui ſervat, idem facit occidenti.
Nec ſemel hoc fecit; nec ſi retractus erit, jam
iet homo, & ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis apparet, cur verſus factitet: utrum
ſinxerit in patrios cineres, an triſte bidental
Moverit inceſtus: certè furit, ac velut urſus,
Objectos caveæ valuit ſi frangere clathros,
ndoctum doctumque fugat recitator acerbus.
Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo
Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

Qui invitum ſervat, peccat æque ac interficiens. Neque ſemel id fecit; ſique educatur inde, *haud* proinde *fiet homo deinceps, nec famoſæ mortis cupiditatem abjiciet. Certè non liquet quamobrem verſibus faciendis incumbat: utrum minxerit in patrios cineres, an triſte bidental ſceleratus*

Moverit. Profectò furioſus eſt: & tanquam urſus quando oppoſita caveæ clauſtra perrumpere voluit; peritum atque eruditum in fugam *vertit recitator* importunus: *at* quem apprehenderit occupat *& interimit,* velut ſanguiſuga *non demittens* cutem *niſi* ſanguine *repleta.*

ANNOTATIONES.

uſas aſſequi non valeret. Porro, rejectis ab Æmæo lacu & camino, una cum cætera mate-a, crepidis ejus æreis, detectam fraudem, ali-ii fabulantur.

469 *Nec jam fiet homo.*] Haud deſinet velle mmortalis exiſtimari? quicquid humani eſt, henum à ſe & indignum ſe putans, præſtultitia & ſuperbia. Alii interpretantur: non magis rit rationis compos: inſaniet ſemper.

470 *Cur verſus factitet.*] Ob quod ſcelus aut agitium Diis inviſus hanc luat pœnam, ut ma-os verſus faciendo ſeſe maceret.

471 *Utrum minxerit in patrios cineres.*] Du-lex noxa, & ſepulchri ſanctitatem & paternam ieratem violare. Vide Perſ. Sat. 1. ubi,

..... pueri, ſacer eſt locus: extra
Mejite.

471 *Bidental Moverit inceſtus.*] Locus fulmine ictus diis ſacer habebatur; bidentes ara ibi erecta immolabantur: ſepimentis incluſum calcare nefas erat homini præſertim conſcelerato. Perſ. Sat. 2. Gell. lib. 16. cap. 26, &c.

472 *Inceſtus.*] Flagitio quodam infando pollutus.

473 *Clathros.*] Græcis κλῆρα ſepimenta, cancellos.

474 *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejuſmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

475 *Hirudo.*] Quæ corpori tandiu adhæret donec ſanguine ſaturata excidat.

CATALOGUS LIBRORUM proſtantium apud J. Knapton, R. Wilkin, A. Betteſworth, D. Midwinter, W. & J. Innys, J. Osborn & T. Longman, R. Robinſon, J. Batley, A. Ward, & J. Clarke.

CÆSARIS Comment. 8*vo.*
Ciceronis Orationes. 8*vo.*
Curtius. 8*vo.*
Eutropius. 8*vo.*
Florus. 8*vo.*
Juſtinus. 8*vo.*
Juvenal. 8*vo.*
Martial. 8*vo.*
Nepos. 8*vo.*
Ovidii Epiſtolæ. 8*vo.*
——— Metamorphoſis. 8*vo.*
——— de Triſtibus. 8*vo.*
——— Faſtorum. 8*vo.*
Plautus. 8*vo.*
Salluſtius. 8*vo.*
Suetonius. 8*vo.*
Terentius. 8*vo.*
Virgilius. 8*vo.*

} In Uſum Delphini.

M. Accii Plauti Comœdiæ quatuor ſelectæ, Amphitruo, Captivi, Epidicus, Rudens, cum Interpretatione & Notis quas in Uſum Delphini edidit Jacobus Operarius; ſelegit, recenſuit, Indiceque adjecto Scholis aptavit S. Patrick. 8*vo.* 1724.

Biblia Sacra ex Sebaſtiani Caſtellionis interpretatione, ejuſque poſtrema recognitione in IV. Tomis. 12*mo.* 1727.

Synopſis Communium Locorum, præcipue ad mores ſpectantium: ex Poetis Latinis tum antiquioribus tum recentioribus collecta; Et in Capita cuique propria digeſta. In Uſum puerorum, qui in Scholis Grammaticis Poetarum Latinorum tum Lectione tum Imitatione prima faciunt Tyrocinia. Editio quarta. 12*mo.* 1727.

C. Plinii Panegyricus Trajano Dictus. Interpretatione & Notis Illuſtravit *Jacobus de la Baune*, Soc. Jeſu, Juſſu Chriſtianiſſimi Regis, ad Uſum Sereniſſimi Delphini. Huic Editioni adduntur quædam Notæ Selectiores Lipſii, Livineii, Catanæi, Rayani, Baudii, Ritterſhuſii, & aliorum. In Uſum Scholæ Mercatorum Sciſſorum, 8*vo.* 1716.

Epigrammatum delectus ex omnibus tum veteribus, tum recentioribus Poetis accuratè decerptus; cum Diſſertatione de vera Pulchritudine & Adumbratâ, in quâ, ex certis Principiis, Rejectionis & Selectionis Epigrammatum cauſæ redduntur; adjectæ ſunt Elegantes Sententiæ ex Antiquis Poetis parcè, ſed ſeveriore judicio, ſelectæ. Cum brevioribus Sententiis ac Proverbiis ex Autoribus Græcis & Latinis. Quibus ſubjungitur alterius delectûs Specimen ex nuperis maximè Poetis ab Electoribus prætermiſſis. Editio Nona, nuperis longè Emendatior. In Uſum Scholæ *Etonenſis*. 12*mo.* 1724.

INDEX
RERUM NOTABILIUM
Quæ reperiuntur tum in carminibus Horatii, tum in Annotationibus noſtris.

Monendus es, amice Lector, ut in uſu hujuſce Indicis attendas ad numeros uncinulis incluſos in ora paginæ adſcriptos, unde & facilè quidvis in Annotationibus eò ſpectantibus reperiatur.

A.

*A*brotonum planta ſalubris 840
Accius, vel *Actius*, vel *Atticus* poeta 606, 834. ejus opera & verſus aliquot, ibid. 607
acerna menſa laudabantur poſt citreas 714
acipenſer piſcis exquiſitus 627
acroceraunii ſcopuli 18
Achæmenes rex Perſarum 196, 244, 473
Achilles 26, 36, 66, 163, 386, 473
Actiaca victoria, Lib. 1. Od. 37. Epod. 1, & 9.
actor 701
adriaticus ſinus 17, 67, 126, 191, 207, &c.
adverſæ volucres 433
adulator poetæ *fugiendus maximè* 910, &c.
adultera dotem amittebat 529
adulteri deprehenſi, caſi & vulnerati 521, &c.
Ædicus 200, 319, 397
ædificandi libidine laborabat Horatius 668
ædium olim fumarium erat in tecti medio 666
Ægæum mare 214, 358
ægis Palladis clypeus 63, & ſeq.
Æmilius Paulus 53
Æolia fides, id eſt, *Alcæus & Sappho*, Lib. 2. Od. 13. Lib. 3. Od. 30.
Æolus, Lib. Od. 3.
Æſchilus, Art. Poet. v. 279
Æſopus hiſtrio arte clarus 837
Æſopi hiſtrionis luxuries 660
ætatis cujuſque mores & proprietates, Art. Poet. 887
Æthiopia 276
Ætna mons 490, 914
Ætolia, *ætolæ*, *plaga*, id eſt, *retia* 813
æſra avis, ſeu *gallina* 435
æſra cochlea 678
Afranius poeta 834
Africa & *Ægyptus duo horrea Populi Romani* 647
alec 679, 714
Agamemnon 401, 654, &c.
agave furioſa diſcerpit Pentheum filium 668
Agrippa Auguſti gener. 26, 654, 754
Agyeus Apollo 389
Ajax Oileus 456
Ajax Telamonius 64, 163, 654, & ſeq.
Alba urbs latii 710
albanum vinum 405
Albius Tibullus poeta 125, 746
Albunea nympha; *Sibella*: ejuſque *fons* & *nemus* 30
Alcæus poeta 122, 123, 201, & 399
alcinoi luxuria 378
aleæ legibus vetita 338, 811
Alexander Magnus poetas fovebat. Idem vetuit ne pingeret ſe quiſquam niſi Apelles 852, & ſeq.
Alfenus ex ſutore Juriſconſultus 542
alibana vaſa 717
allium, de quo multa 438
allobrogas 480
alpes 377, & 416
Alpinus poeta inſulſus 604
alvum ſolvunt conchylia 674
amantium inſignia 662. *ſollicitudines* 663, & ſeq.
ambubaia 516
amor fatuus Xerxis erga platanum arborem, & *Caligulæ in equum* 657
Amphion Thebarum conditor 294, & Art. Poet. v. 374.
Amphion, & *Zethus fratres* 182
Anacreon poeta 73, 400, 476
ancilia 268
animus hominis divinæ particulæ auræ 632
anio fluv. 31
Annibal 194, 380, 396, 481
annuli quâ manu, & *quo digito geſtarentur* 704
anſeris albi jecur in deliciis 271
antenor 636
anteſtandi mos & ratio 598
Anticyra inſula ellebori feraciſſima 646, item in Art. Poet.
Antiochus Mag. Aſſyr. rex 279
Antium urbs Latii Fortunæ ſacra 130
Antonii & *Cleopatræ fuga* 461, & ſeq.
Antonius Muſa Auguſti medicus 791
annus quædam teſtamento ulciſcitur captatorem 690
Anxur urbs, ſeu *Terracina* 559
appella dicti Judæi 568
appelles pictor inſignis 853
apium 137, 179, 405
apotheca 683
appia via 442, 557, 564
aprilis venevi ſacer, unde dictus 406
apulia 259, 439, 566

INDEX

aquæ potores an boni poeta sint? 818, & seq.
aquæ variæ varii morbis medentes, 791, & seq.
aquis istis utendi ratio, ibid.
aquila 379, 533
Aquilicia sacra ad eliciendam pluviam 842
Aquilo 98, 695
Arabum gaza celebres 113, 197
aratrum urbi imprimere, id est, eam dolere 69
arbiter bibendi; seu convivii rex 179
Arbuscula celebris mima, à paucis malebat viris sapientibus, quam à plebe universâ approbari 610
Arcadia 410
archaici lecti 748
Archilocus poeta 454
Arcturus, sidus 242
Argonauta 438
Argos urbs 30
arioli, sortilegi, &c. in circo & foro Rom. 578, & seq.
Aristarchus 912
Aristippus philosophus pecuniam abjecit 648
Aristophanes poeta 544
Aristophanem legebat assidue S. Joan. Chrysostomus, ut Plautum S. Hieronymus, ibid.
arma cuique propria dantur à naturâ; homini ratio est telum potens 618
Armenia 185
Asia valdè fertilis 583, 742
as in duodecim partes divisus 901
Assyria navdus 192
Atabulus ventus idem qui Japin 566
Athena 704
Athenienses virginis deferebant sacra Junonis, Palladis, Cereris 531, 714
Atrides, sive Agamemnon 164
Atta poeta 837
attagen Ionicus, perdix Asiana 435
Attalus rex 225
Attica virgo sacra portans incessu gravi & lento 531, 714
Atticus poeta, vide *Accius*
auaritiæ infectatio, Lib. 1. Sat. 1.
avarus lethargo oppressus medici astutia curatur 651
auctoris & libri optimi bona fors 903
augurum dignitas 320
Augusti encomia, Lib. 1. Od. 12. Lib. 3. Od. 4, 5, 14. Lib. 4. Od. 5, 14, 15. Epist. 1. Lib. 2.
Augustus divis annumeratus 267. *pater patriæ dici amabat*, Lib. 1. Od. 2. *bibliothecam & ædem Apollini consecravit* 744. *nolebat laudari nisi à summis auctoribus* 852. *annulum suum Mæcenati concredebat* 427
auguria & auspicia dextra & læva 245, & seq.
auguria captandi ratio & modus, ibid.
aulæa ad scenam 848
aulæa ad cameram triclinii 719
aurem in ore habet equus 792
auspicia contemnens pœnas dedit 276
auster ventus obsonia corrumpit 627, 714
auster morbos creat 207
autumnus item lethifer ibid. & 693

B.

Babylonii numeri 46
Bacchus poetis præsid. 229
Baia 227
balnea aquæ variis medentur morbis 791, 792
balatrones 515
barba sapiens seu index sapientiæ 64
barbaria pro phrygia 164, 460, 461
barrus quare elephas dicatur? 407
Bassarens Bacchus unde dictus? 77
batiolum quid? 560
bellerophon 105, 301
bellorum imago exhibita in scena 848, &c.
beneventum 565
berecyntia 78
bibiones tota nocte tertatim potantes quod præmium ferebant? 819
bibliotheca in Palatino monte extructa ab Augusto 744
bidental 914
bionei sermones, id est, satyrici & mordaces 860
bithynia 131, 755
bœotiæ aer crassus, populi hebetes 853
bosphorus 199
Briseis 163
Britanni 419
bruma 695
Brundusium 569
buccas inflare, id est, irasci 507
bupalus pictor hipponactis poetæ hostiis 454, & seq.
byssantium 679
byssantina arca 678

C.

Caduceus Mercurii 44
Cæcilius poeta 834
Cæcuba vina 84
cœna pontificum 209
cerite cera dignus: quid? 758
Cæsar Jul. hortos plebi legavit 593
calabria 118
calcei Senatorii & Patricii 57
calenum vinum 84
caliendrum 591
Callimachus poeta 863
Calliope 258
calo, servus lignator 577
Calvus poeta 602
camelopardalis 195
camera triclinii aulæis obtenebatur 719
Camillus 54
caminus male usurpatur pro focario 566
campanus morbus 564
campus Martius 35
Canephora virgo Cereris sacra portans. Vide *Attica virgo.*
canicula sidus 73, 302
cantabri 191
cantare regati cantores obscœni 530
cantharus 83, 750
canusium urbs 567
capite minui, quid significet? 271
Capito Fonteius ad augurium electus homo 560
capitolinum 373

Cappadocia 755
capricornus, sidus grave & nexium 222
caprina de lana certare proverb. 810
Capua Romæ æmula 480, 562
caput velabant, qui se præcipites dabant 642
carcares unde dicti 515
Cardiacus 641, 652
carminis exordium haud longiùs repetendum 885
Carthago Romæ æmula 271
Cascellius Aulus 905
Cassius Parmensis poeta 608, 746. ejus versus aliquot, ibid.
Cassius Severus orator maledicus 453
Castor & Pollux 15, 51
Catius Philosophus Epicureus 670
Cato censorius 212, 521, 864
Cato Uticensis 52, 151, 326
Catullus poeta 607
Caucasus mons 89, 427
caudam trahere, quid? 643
causarum dignitas & potestas 572
causa equestris 443, 729
cautes 76, 473
cerberus 202
cereris sacra silentio insignia 248
cereris sacra portans virgo. Vide Attica virgo
cernius, vel corritus, id est, furore percitus à cerere 665
cerussa 686
Cethegi 864
Chærilus poeta 852
chalybes 161, 228
chartæ inventio & usus 555
Charybdis 104
Chimæra 105
Chimæra 705, 727
chium vinum 320
chium maris expers 714
chorus in Tragœdiis 890
Chremes 178
chrysippus simplex sanitati utilis 631
Cibyra urbs 755
cimolias quis primus in cibum protulerit? 628
cinara 438
circenses 526
circia mœnia, id est, tuscanum 489
circæum oppidum & promontorium 675
circe famosa venefica 489, 737, 738
cithara & lyra differunt 42
classicum unde dicatur? 431
classis Antonii & Cleopatræ, item classis Augusti 276
clavis latus, &c. 560
Cleopatra mori volens 141, & seq.
cnidus urbs 115
coactor, quis! 576
coa vestes pellucidæ 413, 527
cocceius jurisc. 559
cocytus 207
cœna dubia, quid? 632
cœna luxuriosa magis quam lauta, Lib. 2. Sat. 8.
cœnabant olim vesperi, reliqua die ferè jejuni manebant 581
ad cœnam invitati, unctis adiebant 706
colchis 199
collyrium 559
colophon urbs 776
colophonem imponere, unde dicatur? ibid.
comœdia vetus 544, 897
comœdiæ difficultas 846, &c.
concani populi 261
concha 674
conchylia 631, 674
concordia discors 782
conopeum, quid propriè? 462
convivæ demebant soleas, ne lectos fœdarent 720
convivii rex 22, 179
conviviorum olim leges & ritus 180
coranus nasicum captatorem eludit 687
corinthus urbs 29
corinthum adire non cuivis contingit 806
cornua Baccho, cur? 233
corona è floribus in conviviis 143
Corvinus Messala nobilis orator 603
corybantes 68
cos insula: cœnum vinum 674
costus achæmenius, id est, syrium unguentum 244
cotycia sacra 492
cranter philosophus 755
crassus profligatus 267
Cratinus poeta 544, 818
creta hecatompolis 348, 464
critici fidelis officium 910
Cræsi regia 776
crustula 508, 677
cubital 662
cuculus probrosa vox 584
cuma 792
cuminum pallorem inducis 820
cuppa patare magistra, quid? 635
curius dentatus 53
currus triumphalis quæ forma? 463
curulis sella 757, &c.
cyathus, quid? 579
cyclades insulæ 62, 352
cyclus & cyclicus 884
cyclopea scenicum drama 564, & seq.
Cyclopes 21
Cyclops, Polyphemus 564
cycni an canori? 374
cycni Phœbo sacri, pro bonis poetis usurpantur 236
cynicus 804
cypressus, multa de ea 39, 208
cyprus insula 4, 15
Cyrus rex 157, 355

D.

Daci populi 131
Dædalus 19
Damasippus patricius: exinde negotiator: demum philosophus stoicus, Lib. 2. Sat. 3.
Damocles 241
Danaus & Danaides 207
Danubius seu Ister fluv. 419
dapes Siculæ, id est, lautæ 241
Daunia 90, 153
debitor malæ fidei quot artibus creditorem eludit 644, & seq.
decies contena, quæ summa? 532
decorum in scribendo ubique servandum 880, &c.
delirare, unde dicta vox 736
Delos 87
Delphi, Delphicum aurum 29
Democritus 781
deorum falsorum vanitas 586, & seq.
designator, maître des ceremonies 560
Deucalion, Pyrrha, diluvium 9
dextra & lævæ augurii 345, & seq.

INDEX

per dextram cur juretur? 767
Dii mortalia & inferiora hæc an curent? 127, & ſeq. 560
Dii patrii 174
Dilndia 823
Dimidium facti qui cœpit habet 739
Diogenes Cynicus 804
Diomedes urbes condidit in Italia 567
diota, vas 39
diſcors concordia 782
Diſcumbendi ad menſam vetus mos & ratio 103, 551, 676
diſcus Indus 39, 622
divinatio per ſortes 594
Divitiæ quietem animi auferunt 243, & ſeq.
Domorum olim fumarium ubi poſitum? 566
Dormientem ſimulans hiſtrio vere obdormivit obrius 643, & ſeq.
Dorſennus poeta comicus 846
dotem amittebat adultera 529
draco unde dictus? 533
Dramata populo tumultuante interrupta 847, & ſeq.
Dramatici carminis virtus & excellentia 850
Dramaticis neceſſaria documenta 886, 888, 890, &c.
Dramaticorum poetarum calamitas, Lib. 2. Epiſt. 1.
Dulcia in bilem vertuntur 631

E.

EBrietatis laudes 750
ebrius duplicia videt omnia 615
Eburnea urbium ſimulacra 849
Echinus, heriſſon 446, 675
Echinus vaſis genus 579
Editio libri nunquam properanda 906
Edoni pop. 180
Effigies cereæ & lanea in veneficiis 589
Egnatia urbs, ubi miraculum thuris ſine igne ardentis 568
Eleuſinia ſacra Cereris 248
Elleborum - inſaniæ medetur 646
Empedocles 782, 913
Ennius 396, 606, 833
Epheſus urbs 29
Epicharmus poeta 834
Epicuri mens & ſententia alia quam Epicureorum 670, 747
Epidaurus ſerpens 523
epiſtola tempore & loco reddenda 784, & ſeq.
epodos, quid? 425
equeſtris cenſus & dignitas 443, 729
equi ungula maxime ſpectanda 525
equo data ſtulte munera 657
equo frænato auris eſt in ore 792
Equotutium urbs 567
ervca herba 718
ervum legumen 702
Erycina Venus 12
Eſquiliæ 450
Ethnici libros ſacros cognoſcebant, & ex iis pleraque ſunt mutata 233, 568
Evander 538
Evius Bacchus 77
Eumenides 203
Eupolis poeta comicus 544
Europa 347
Eurus 111, 380, &c.
Euterpe 7
exterior comes 683

F.

FAba Pythagoræ cognata 698
faba, cicer, lupini, legumina ſpargebantur in donariis 654
Fabricius 53. *pons Fabricius* 642
fabula, ſeu carmen epicum 736
facetum quid proprie? 605
Falernum 85
fanatici unde dicti? 913
fames optimum cibi condimentum 622
faſces 52, 577, 757
faſciola 662
favere linguis, quid? 239
Faunus 71, 223, 313
feminarum luxus in margaritis 458
feriarum genera quatuor 766
Feronia dea 559
Feſcinnini verſus 843
ficus 635
Fidenæ urbs 777
fidiis familias haud licebat cuniam credere 5, 8
focalia, quid? 662
fœneratores Calendis ponebant ad fœnus, Idibus debita exigebant 437
fœnus & fœnerator ſunt odioſum 430, 518
Fonteius vir ad unguem factus 559
fori incommoda 431
Formiæ urbs 314
formica 508
Fortuna ab omnibus colitur 130
Fortunam is provocare videtur qui neceſſaria tantum Lib. 2. Sat. 2. ad 130
fortunata inſulæ 484
frugalitas priſcorum Romanorum, Lib. 2. Od. 15.
frugalitatis emolumenta, Lib. Sat. 2.
fuga Cleopatræ, & Antonii & ſeq.
fucus mulierum è creta & core crocodili 470
fumarium olim in medio adium 566
Fundanius poeta 605
Fundi urbs 560
fungi optimi qui? 672
furcifer 705
Furius Bibaculus poeta 685

G.

GAbii urbs 792
Gades 156
Galeſus fluv. 171
galli cantus 506
Ganymedes 375
Garganus mons 185
garſepe 714
Geloni pop. 187, 237
Genauni pop. 416
Genius quo ſacrificio placatus 316, 843
genua in homine religioſa
Geryon gigas 206
Geta pop. 334, 423
Getuli pop. 236, 323
Gigantes, ſeu Titanes 232
gigantes inſulis oppreſſi

...diatores quibus conditionibus se venderent 711
...natia urbs. Vide *Egnatia*
...natius orator insignis 862
...adus in Amphitheatro dissilit 443
...acari, quid? 622
...aci duces ad expeditionem Trojanam profecti recensentur 657
...es advenæ 433
...yas vel Gyges, gigas centimanus 220, 265

H.

Hæres. Vide *heres*
Harpia 626
Hebrus fluv. 99, 340, 742
...cate 589
...ctor 164, 401, 488, 583
...derâ coronati poetæ victores 6, 744
...lena à Paride rapta 62, & seq.
Helleborum. Vide *elleborum*
...rba Achillea 488
...rus secundus, quid? 687
...rcules 19, 439
...rmogenes Tigellius cantor 542, 550
...rodis palmeta 868
...speria 111
...ia, quid? 678
...ppolytus, Thesus, *Phædra* 393
...siodus poeta 454, & seq.
...rundo veris nuntia 761
...rio dormientem simulans vere fecit 643
...merus 26, 399, 606
...mines immerito defert plerumque populus 571
...ratii villa, à Mæcenate data 226, 302, 312, 429. Ejus descriptio 28, 726, & seq.
...ratii vitia, iracundia, &c. 669
...ratius sua libertatis amans 760, & seq.
...rcynia lege *Ibrida* 582
...desper fabulosus 89, 714
...rpisi 156
...ybla mella 623
...ybla trabes 224
...yrcei campi 236
...yrcus sacer 526

I.

Jacula seu tela novi generis à Mario inventa 614
Iambici maledicendo apti 70, 895
Jani templum ter clausum ab Augusto 421. cur in pace clauderetur; apertum in bello, ibid.
Janus Matutinus dictus, cur? 694
Janus medius, quid? 640
Japyx ventus 16. Vide *Atabulus*
Jason 439
Ibrida 582
Icarus, *Icarium mare* 5, 236, 283
Idus unde dicantur? 406
jecur anserinum in deliciis 721
ignem gladio fodere, quid sit? 664
ignis summæ potestatis symbolum 560
Ilerda urbs 825
Ilias Homerica 736
Ilione Tragœdia 643
imagines cereæ & laneæ in veneficiis 444, 589
imitatores stulti, vitia non virtutes æmulantur. Lib. 1. Epist. 19.
imperat aut servit collecta pecunia cuique 775
in vitium ducit culpæ fuga, si caret arte 875
Indi 55
infantes recens nati vel exponebantur: vel sublati è terra alebantur 686
inferiæ 152
Ino flebilis 882
inops inter magnas opes est avarus 312
insanorum gaudia sunt jucundissima 865
institonem docuere aves & natura 432
insomnia matutina sunt veriora 604
insulæ fortunatæ 484
intonsus cur Apollo? 86, 477
intra naturæ fines vivere 510
inula, *rapa*, &c. stomacho prosunt 627
Io vaga 882
Ionei molles, motus Ionici 277
Jovis die jejunabant olim 208
Iphigenia 656
iracundus Horatius 669
iratus Græiis quantum nocuit Achilles 858
Ister sive *Danubius* fluv. 410
Isthmii ludi, & in his victores 382
Ithaca insula Ulyssis patria 683
Judæi proselytum unum facere satagebant 556, 683
Judæi Romæ odiosi, ibid. & 568
Jugurtha 152
Juno, quid apud *Physicos* 256
jurare in verba magistri 725
Juvenalis locus elucidatus 120

L.

Laberius poeta 600
Ejus versus, ibid.
Ejus in Ciceronem sales atque Ciceronis in ipsum, ibid.
Lacedæmon patientia insignis 30
lachanum, olus, 579
lactuca olim in fine convivii, postea initio appetita 678
lagenas vini olim obsignabant adversùs servorum fraudem 865.
lagois, avis exquisita 625
lama, quid? 785
lamia 902
de lana caprina certare 810
lapathum: ejus herba virtutes 436
lapidosus panis Canusii 567
Lapithæ pop. 76, 175
Laribus cur sacrificaretur 330, 652
Larissa, *Larissæus Apollo* 30
lasanum, quid? 578
Latina feria 766
latro unde dictus? 540
latus clavus 560
Laverna furum Dea 800
Laurentinus ager 676
Lebedus urbs 77
lectica domestica, seu conclave quoddam pro matronis 526
legio quot milites continebat 570
legumina cibus 654
lemures 870
leones 90, 93
leonis signum 354, 713
Lesbium vinum 73
Lethargicus avarus medici astutia

aſtutia ſanatus 651
lethargus morbus 641
lex theatralis Roſcii 730
lex 12 *tab.* 829
libertatis ſua tenax Horatius 760
Libitina funerum Dea 360
Libra ſidus 221
librum edere ne propera 906
Liburna naves 142, 426
Liburni piratæ, ibid.
lippis & tonſoribus nota res, unde dicatur? 582
Livius Andronicus, poeta vetuſtiſſimus 835
loligo piſcis, livoris ſymbolum 552
Lollius 402, 735, 809
Lucania 428. *apris fœcunda* 659, 704
Lucilius poeta, Lib. 1. Sat. 4, 10
Lucrinus lacus 210, 437, 674
Lucullus 756
ludendi modus Theodorici Gothorum regis 811
ludere & jocari non dubitarunt graves etiam viri 619, 661
ludi Olympici, Iſthmici, Pythii, Nemei 2
luna, ſidus mirabile 782
luna cœlo detracta per magos 448
luna creſcens implet conchylia 674
lupinus legumen, pro auro & nummis in comœdia 762
Lupus Rutilius à Lucilio proſciſſus 619
Lupus marinus piſcis exquiſitus 625
Luſcinias apponebant luxuriosi 661
Luſtrum 166, 502
Luxurioſus juvenis oratione Xenocratis mutatus 662
luxus Romanorum in conviviis comedendo luſcinias, ſorbendo margaritas 660
luxus ædificandis in mari domibus, Lib. 2. Od. 15, & 18. Lib. 3. Od. 1, & 24.
luxus fœminarum in margaritis 458
Lycambe ad ſuſpendium adactus verſibus Archilochi poeta 454
Lycurgus vites aboleri juſſit 231
Lydi voluptuarii 424
Lympha lymphati, ſeu lymphatici 568
Lymphis iratis, extructa urbs, quid ſignificet? ibid.
Lyncei oculi, unde dicantur? 526
Lynx 204
lyra differt à cythara 42, 124
Lyrici poeta Græci novem, Latinus unicus 7
Lyſippus inſignis ſtatuarius 853

M.

MÆcenas. Vide *Mœcenas*
Manius bellus & ſcurra 513, 532
Mævius poeta ineptus 456
Magorum diſciplina 487, & ſeq. 586, & ſeq.
maledicentia poetarum lege repreſſa 843, 898
malobathrum Syrium 175
Malthinus 519
malva in cibum 120, 436
Mamurrarum urbs 561
Manes, quid? 452
Mania Larium mater 652
Manlius 324
manni, equi 344, 442
mappa differt à mantili 680
Marcellus 54
mare mediterraneum 351
margarita aceto diluta 660
margaritarum pretium in retunditate 458
Marius 665
marmore parietes quis incruſtavit primus? 561
Marſi pop. veneficorum periti 459. *milites fortiſſimi* 268, 480
Marſyæ ſtatua in foro Romano 500
Martius campus 35
Maſſicum vinum 5
Metinus mons 107, 369
matronarum habitus qualis? 523, 526
Mauri 12
maxonomos lancis genus 721
Medea Jaſonem edocens: & poſt eumdem irata perdens 438, 449
medendi ratio interdum variandæ 791
Medi imperium Perſis [illegible] *quere; Perſæ vero Par* 14
mediaſtinus ſervus, quid? 8
medici cujuſdam aſtutia in [illegible] *rando lethargico* 651
mediocribus eſſe poetis non [illegible] 905
mediocritas aurea & laudat [illegible] *ma* 189, 214, & ſeq.
melimela 716
melle temperabant auſterum [illegible] *num* 623
Melpomene 94
membrana, quid? 638
Memnon 604
Memphis 343
Menander poeta 639
Menelaus 655
Mercuriales viri, id eſt, [illegible] 223
Mercurius, ejuſque inventa
meretrix eſt quaſi vorago 52
meretricis fictus dolor 808
Meſſala nobilis orator 5 603
Metelli Romæ illuſtres 619
metuens nunquam eſt [illegible] 801
Mevius malus poeta 465
Midas 781
Mileſia chlamys 105
Miletum urbs, ibid.
Minnermus poeta 758
minus unde dictus? 516
minus, id eſt, fabula 600
Minerva craſſa & ping *quid?* 621
Minerva invita nihil ſuſcipiendum 906
Minos rex 108
Minturnæ urbs 549
minui capite, quid ſit? 271
mitulus piſciculus 674
Mitylene urbs 28
modi muſici tres præcipui, [illegible] *rius, Phrygius, Lydius* 4
Mœcenas 1, 84, 353, 425
moleſſus 454, 702
morbus locum mutat inter 641
mors parcit nemini 22, [illegible] 240, 246
mors ultima linea rerum 802
Mucius vel Mutius juriſ *dentia clarus* 754
mulius piſcis exquiſitus 626
mulſum, quid? 673

…nera ſtulte data equo, & ar-
…beri 657
…tana piſcis 717
…tex piſcis 218, 674
…uria, quod? 678
…ntonius Muſa Auguſti medi-
…cus 791
…tant cœlum non animum
qui trans mare currunt
779
…chæna urbs opulenta 30
…egyptium mare 5
…pyrus in coronis 143, & ſeq.
…rtillus piſcis. Vide *mitulus.*

N.

…Æuia 154
…nani in re amata placent
amantibus 534
…Nævius poeta 833
…Naiades 341
…nardus 192
…Naſica captator eluſus 687
…naſo ſuſpendere adunco, quid ſit?
570
…natandi ars laudata 36
…Natura dives opes ſua 524,
575
…Naturam expellas furcâ, tamen
recurret 773
…naves Antonii ingentes 426
…naufragii tabellum & veſtes ap-
pendebant in templis 24
…navibus & quadrigis petimus
bene vivere 779
…naumachia ludicra 814
…nulla exhibita in ſcenâ 849
…Neapolis 447
…nebulo unde dictus? 514
…necromantia 589
…nectar 253
…nefaſtus dies 198
…Neptunus 111
…Nereus 63
…Nereides 352
…nervi auriga & tantor in Olym-
…picis 373
…neſſer 65. *longævus* 86
…Nilus fluv. 254, 419
…nimbe ſuperbiæ pœnas luit
683
…niphates fluvius & mons 186
…nobilitas vera 569, & ſeq.
…Nobilinca 390
…nomenclator ſervus 756
…non cuivis homini contingit adi-
re Corinthus 806
…noricum ferrum exquiſitum 68
…numa 754
Numantia 194
Numicia via 752
Numida 135
Numidicum marmor 225, 773
Nymphæ 6, 21, 117

O.

OBelus ὀβελὸς, cenſura no-
ta 952
Oceanus 18, 134
Octavius 611
oderunt peccare boni, virtutis
amore 799
Odoribus olim perfuſa ſcena
837
Odyſſea 737
officia varia 900
olera in conviviis etiam lautis
620
oleum Venafranum celebre 679,
718
Olympia certamina 2
Olympus mons 263
omaſum, quid? 685
onyx 411
operam perdere 513
opes non dant animo quietem,
Lib. 3. Od. 1.
Orbilius Horatii præceptor 836
orca piſcis & vas 679
Orcus 687
Oreſtes 650
Orion ſidus 109, 203
Orpheus 907
oryxa 652
Oſci pop. infames 563
Oſiris 808
oſtrea Lucrina optima 435.
item *Circæa* 675
ova initio convivii 671, & ſeq.
ova oblonga optimi ſucci, ibid.
ovi albumen ſeu vitellus vinum
turbidum efficit purum 677
ab ovo uſque ad mala 530

P.

PActolus fluvius auriferus
478
Pacuvius poeta 833
Padus ſive Eridanus fluv. 483
Palla matronarum veſtis 526
Pallas 27
panis cum ſale, veterum cibus
623
panis Cannſi lepidoſus 567
papaveris genera varia 908
papyrus, quid? 555
par impar ludere 661
par nobile fratrum 680
parabilis cibus 528
paraſita 526
Parca 161
Paris 62, & ſeq. 736
Parium marmor 80
pavones in cibum 528, 624
Parrhaſius pictor illuſtris 394
partes primas, ſecundas, tertias
agere, quid? 596
parturiunt montes, &c. 884
Parthi 55, 81
Parthi mendaces 688
paſtillus 520
patagium muliebre ornamentum
560
pater cœnæ, quid? 714. *pater*
domus 701
Patrii Dii in qualibet regione
174
patriæ caritas 683
patulæ aures non retinent com-
miſſa 814
parochus, quid? 562
pavonis cauda, ibid.
paupertas veterum Rom. 211,
& ſeq.
pauperum cineres novendiales
è ſepulchro ernebant venefici
491
Panſias clarus pictor 711
pectines ſeu pectunculi piſces
675
pecunia donat & genus & for-
mam, &c. 755
Pedana regio 746
Pegaſus, quid proprie? 105
Peligni pop. veneficiis infames
493
peloris piſcis 674
Penates Dii 767
Penelope 73
Pentheus 231. *diſcerptus à ma-*
tre 668
peram cuique binam affinxit
Æſopus 667
Pergama 164
periſcelides 808
perna proprie, quid? 635
Perſæ 11, 88, &c.
Perſarum luxus in conviviis
143
Petilius ſuæ aureæ Jovis coronæ
552, 603
petoritum currus quatuor rota-
rum 578
Phaëton 407
Phaaces luxurioſi 738
Pharmacopolæ 316
Phaſelus 248

INDEX

Philippi nummi 852
Philippi urbs, campi Philippini 175
Philippus orator nobilis 764
philtrum & miſetrum, amoris & odii potiones 494
Phimus ſeu pyrgus aleatorium inſtrumentum 705
Philoſophorum ſectæ variæ 725
phocæi patriam deſerentes 482
Phœbus 51
Phrastes 157
Phryges 66
picena poma laudabantur 664, 679
picturæ cum poeſi comparatio 904
Pierides 396
Pierus mons 261
pilæ ludus 622
pilæ quatuor genera 563
pilæ palmariæ ludum amabat Mœcenas, ibid.
pilæ ludus lippis & crudis nuxius, ibid.
pilam ſeu pilulam è bonis facere, ideſt, patrimonium devorare 517
pileolus epulantibus proprius 785
Pindarus 366,
Pirithous 266, 393
piſces elixi & aſſi 675
placentæ in deliciis 715
Plancus Munatius 31
plannus, id eſt, fraudulentus 808
planatus 210
Plato 639, 771
Plautus 834, 846
Pleiades 417
Plotius, Varius, & Tucca Æneidem emendarunt, Auguſti juſſu 561
Pluto 205
pluviæ evocandæ ratio 842
podagra 594, 740
pœnas dant improbi ſerius ocyus 249
poeſeos comparatio cum picturæ 904
poetarum maledicentia lege repreſſa 843, 898
poetarum Dramaticorum infortunia 84, & ſeq.
poetæ eximii deſcriptio 548
poetæ debent eſſe philoſophiæ periti 900
poeta inſani habiti 669
poetæ divites muneribus datis applauſum captabant 821, 910
Polemo juvenis luxuriâ perditus Xenocratis oratione mutatus 662, & ſeq.
pollice utroque laudare quid ſit? 814
Pollio 149, 605, &c.
Pollux 250, 358
Polyhymnia 7
Polyphemus Cyclops 564
polypus 470, 534
pomi ſemina prioribus digitis ejaculari quid & quorſum? 664
Pompilius ſanguis, piſones 873, 898
Pontificum jus 492
populi tumultus ad theatrum ejuſque ſtudium ad ſpectacula 847, & ſeq.
populus arbor Herculi ſacra 32, 160
porrigo capitis morbus 650
porticus ſive Stoicorum ſchola 642
porticus ſuperba 212
porticus Romæ plures 730
præneſte 260, 584, 735
poſticum 751
prætexta & bulla 445, 560
pravi docilis juventus 628
priamus 44, 63, &c.
priapus 432, 586
principibus placuiſſe laus eſt maxima 806
principium orationis non repetendum longius 885
proculeis 155
profani arcebantur à ſacris 238
prometheus 18, 69, 203
proprium nihil cuiquam dedit natura 636
Proſerpina 109, 200, 487, 916
Proteus 9, 643
proteus ſimilis debitor litigioſus & fraudulentus, ibid.
ptiſanarum 652
publicani unde dicti? 731
pueri concertantes Romæ, cladem Antonii præſignarunt 814
pueri non cogendi ſed invitandi ad diſciplinas 508
pulmentaria, quid? 623
Puppius Tragicus poeta 730
purpura 225
putare vites, cur dicamus? 485
puteal, quid? 696
pyramides 359
pyrgus, v. phymus
Pyrrha & Deucalion 2
Pyrrhus rex 279
Pythagoras 108, 478, 6
698
Pythia certamina 909
Pythius Apollo 68

Q.

Quadra 807
quadrata rotundis
tare 733
Quinquevir 687
Quintilis menſis, deinde
659
Quirinus 13, 251, &c.
Quirites 4, 174

R.

Reges Deo ſubjiciuntur
Regina pecunia 755
Regulus: ejus exem
53, 268
Remus à Romulo quâ
caſus? 457
repotia 629
repulſa in honoribus
non probroſa 247
rex convivii 22, 179
Rhenus fluv. 604, 874
Rhodanus fluv. 237
Rhodus inſula & urbs 28
rhombus piſcis 435, 528,
&c.
rhombus magicus 488
ridentem dicere verum
508
Roma 253, &c.
Romuli ſcelus
457
Romulus 52, 211, &c.
Roſcius hiſtrio 696
Rubi urbs 568
rude donari, quid? 724
rudiarii, ibid.
rumex, ſeu lapathum,
436
ruſticæ villæ laus, Epod.
Epiſt. 10.
Rutilius Lupus à Lucilio
ciſſus 619

S.

Sabbata triceſima 598
Sabelli, ſeu Samnites
neficiorum periti 389

declarari centum erat lege 665, 857
servi gluttones quomodo plectuntur 794
servi quidam aliis dominabantur & conservis imperabant 709
servi vanissimi carius vendebantur 856
servi agris colendis addicti 713
servus mediastinus 788
servus nomenclator 756
sessorium septum 766
sextarius 512
Sextilis Augustus 760
Sibyllini versus 406
Sicambri pop. 369
Sicilia 780
Sicula dapes, id est, lauta 241
Siculi tyranni 740
Sidonia purpura 773
Sidonii mercatura celebres 486
signa Rom. a Parthis remissa 267, 421
silentii laus & religio 239, 248
Simonides poeta 154
Simplex cibus utilis, multiplex noxius 631
Sinuessa urbs 561, 749
Sirenes 640, 737
sisera olus 714. eo delectatus Tiberius, ibid.
Sisyphus 208, 493
Smyrna urbs 776
Socrates, Socratica philosophia 114. 325. 900.
Socrates, accusatores, damnatio, mors 671
Sol unde dictus? 280
soleas deponebant veteres antequam mensa asumpserent 720
solstitium 778
somni porta 348
Somnia mane vera 604
Sophocles 845
sorabi mons 38
sorites 832
sors propria cella est cui placet aliena 787
sortes ex urna educendi, divinandique ratio 594
sortilegi in sive & cives 578
Sosia Rom. libidinosa 824. 903
Sparta Spartani patientia luctyi 30
Spartacus bello civili auctor 306. 480
spectaculis interrupta diremta, qua illa? 848
spondere, sponsalia incommoda 694
squilla 678. 717
Stasimus poeta insulsus 885
sterilitatis causa 242
Stesichorus poeta 399. 490
Stoici 459, &c.
stola ut & palla matronis propria 523. 526
strix avis 445
stulti celant male ulcera incurata 798
stultitiam patiuntur opes 412
stylus ad scribendum 610
Styx 128, 236, &c.
sub judice lis est adhuc 879
superstitionis etymon, vis, effectus 665
Surrentinum vinum 677
Surrentum 807
Sylla tyrannus 524
Sylvani 355. 432
Syncope, crepsemus 566. surrexit 598
syrtes maritimæ 171, 464. mediterranea 89

T.

TAbellarum pictarum stadium olim immodicum 711
talentum 658, 755
tali, tessera 180
Tanais flav. 261, 291, 355, &c.
Tantalus 228, 493
Tarentina lana & purpura 850
Tarentum 111, 273, &c.
Tarpa judex criticus poematum 605
Terracina, sive Anxur 559
Taurus Statilius consul 748
tela nova à Mario inventa 714
Telephus rex 488
Tellus porcâ placabatur 843
Tempe 29. 87. 241
tempestates velut Dea templum Roma habebant 466
tenerae foeminæ carnes quarratio? 672
Terentius poeta 510. 835
teres atque rotundus 710
Terminalia 436
tessera 788

Teucer Ajacis frater 32, 65, 400
Thalia 389
Theatri gradus distincti 443
Thebæ 29, 70, 382, &c.
Theon, Thesmino dente carpere, quid? 805
Thespius 393
Thespis 196
Thracia regio frigida 98
Thraces bibaces 77, 103, *in bella furiosi* 214
Thyestea execrationes 451
Thyestes & Atreus 27, 69
Tigris 230
Tiberis fluv. 10, 35, 114, &c.
tibia, equalis olim 890
Tibullus poeta 125, 46
Tibur 75, 171
Tigellius cantor 516, 530, 542
Tigris fluv. 419
tigris, fera 93
Timagenes rhetor 820
Tiresias vates 682
tirones, forenses 519
Titanes 262
Tithonus 108
Tityus 296
toral, quid? 681, 730
Torquatus 393, 478, 748
trabales clavi 132
trabes hymettiæ 224
Tragœdiæ origo 896
Tragici carminis virtus & efficacia 850. *Ejus inventio* 892, 896
Trebatius Juriſc. 613, & ſeq.
Tribuli militares 572
tribu. Romana 757
Triquetra Sicilia 698
triclinii camera aulais obtenta 719
tripodes 394
triumphalis currus forma erat rotunda 463
triumphus, 373, 456
Trivicum apud. 566
Trimmviri capitales 442
trochus ludus 338
Troja excidii cauſa prima 252
trophæa 186
Tucca Æneidos emendator cum aliis 561
tumultus, 69, 215
turdorum aviaria: ſimus optimus 565, 631, 795
Tuſculum urbs 372, 429
Tuſcus vicus Romæ infamis 659
Typhis nauclerus 27

tyrannis abundans Sicilia 740
Tyrrhenum mare 47
Tyrtæus poeta 608
Tyrus urbs 358

V.

Vacuna dea vocationis 775
Vades unde dicti? 507
Valgius poeta 611
vappa unde dicatur? 518
Varius poeta 25, 561, &c.
Varro Atacinus poeta 606
vatum carmina vetuſtiſſima, & vaticinia 830
veteres alia Roma diverſa 731
Velabrum 692
Velia urbs 791
Venafranum olivum 679, 718
Venafrum 172
veneficarum crudelitas Epod. 5. & 7. l. 1. Sat. 8
vertrenum laxans conchylia, vinum Comm, &c. 674
Venucula uva 679
Venus in talis & teſſeris, quid? 180
Venuſium Horatii patria 111, 616
verbena 81, 406
verbum ſemel emiſſum volat irrevocabile 814
Vergiliæ ſeu Pleiades 417
verſus inepti deſtinantur involvendo piperi, &c. 855
à vertice ad imos talos pulcher 856
Vertumnus Deus 704
vera cenſuræ nota 912
Veſtales 11
veſtes ſubſtricta item fuſa 588
veſtium differentia; pro matronis libertinis, &c. lib. 1. Sat. 2.
Via Appia 442, 557, 754
via ſacra 455, 591
vicarius ſervus 709
vicus Tuſcus Romæ infamis 659
vilis amicorum annona 783
Villa Horatii 28, 226, 302, 312, 429, 796
villicus 786
vina quædam ſub dio relinquebantur 677
vindicta Prætoris virga 709
vini cadis inſcriptio apponebatur 83, 160
vini condendi & condiendi ratio 83
vini moderatè ſumpti effecta & contra 76
vinum auſterum multa mitigatur 623
vinum Comm laxat ventrem 67
vinum optimum è vite arbuſtiva 331
Virgilius quæ exprobrarentur 533
Virgilius 16, 95, 410, &c.
virtus eſt vitioſa fugere 728
virtus repulſæ neſcia 247
virtus poſt nummos 729
virtus eſt medium vitiorum 809
virtutis inſignia 247
virtutem an doctrina, an natura donet 816
vitæ brevitas Lib. 1. Od.
vitiis ſine naſcitur nemo ſ. v. 12.
in vitium ducit culpæ fuga, caret arte 875
vitis annexa arbori vitem profert excellens 431
Ulubræ opp. 779
Ulyſſes 682, & ſeq.
Ulyſſis comites in porcos mutati 489, 738
umbilitus in libro, quid? 47
ad umbilicum perducere
umbra in conviviis 715
Umbra Italiæ regio 676
unguenta in conviviis 143,
urbes maritimæ hyemi
æſtate frigida 761
urna judiciaria 617
uſuræ legitimæ damnatæ 518.
urtica in cibum 780
uſus in linguis ſummus habet 878
Utica urbs 825
utroque pollice laudare 814
uva paſſa 679
Vulcanus 21, 264, 566
vulva ſuilla in delicijs

Z.

Zephyri unde dicti?
Zethus & Amphion tres 812

FINIS.

INDEX
VOCABULORUM OMNIUM
Quæ in HORATIO leguntur,

ta ad Editionem Pariſienſem conformatus, ut in aliquo Vocabulo perquirendo Lector non ad numeros in ſuprema pagina depictos attendat, ſed ad illos qui in ejuſdem orâ aſcribuntur.

A.

A Baſte 446 7 | 627 4.
abdiderunt 590 7
dit 261 5
dita 876 11
ite 155 10 | 309 5
dito, v. abdite
ſtus 724 5
ant 661 2
ſus 817 1
s 658 3 | 890 10
o 575 7
s 383 2
nt 40 1 | 133 1 | 313 1 | 339 4 | 813 14 | 904 12
unte 280 7
ere 553 1
inc 831 10
363 2 | 764 8 | 870
is 621 2
ſtis nugis 866 1
ento 542 4
ge 793 6
unt 337 1
514 6
cito 785 1
469 2 | 592 13 | 871
rem 770 7
s 558 2 | 643 6
o 306 6
is 669 7
negar 133 3
normis 621 5
uere 687 4
abominatus 481 2
abortivus 535 2
abrotanum, vid. abrotonum 840 8
abrumpere 393 11
abſcidit 18 4
abſcindere 484 1 | 528 3
abſciſſum 668 3
abſcondere 653 7
abſens 349 13 | 689 5 | 763 4 | 778 5
abſentem 532 8 | 551 7 | 558 3 | 611 1 | 706 2
abſentes 428 4
abſentis 669 1
abſint 237 5
abſis 813 15
abſiſtere 539 7
abſit 869 13
abſolves 665 3
abſona 881 11
abſorbere 715 9
abſtemius 780 7
abſterrebimur 689 16
abſterrent 554 17
abſtes 904 4
abſtinens 283 5 | 403 1
abſtinet 888 3 | 905 9
abſtineto 350 9
abſtinuit 656 4 | 909 10
abſtulerat 794 8
abſtulerit 555 3
abſtulit 217 9 | 450 2
abſumet 209 1
abſumptis 794 1
abunde 523 8 | 747 4
abundes 690 6
ac pro ſicut 557 2
ac pro quam 705 5
ac ſi 604 4 | 660 7 | 764 3
academi ſylvas 859 3
accedam 663 6
accedas 689 5
accedat 651 15 | 692 9
accedant 632 9
accedente ſenectâ 871 1
accedere 651 10
accedes 713 1 | 804 2
accedet 370 10 | 832 10
accedit 854 3
accendis 596 8
accendit 476 6
acceperis 644 6
accepiſſe 700 7
accepit 556 3 | 658 11 | 775 2 | 783 6
accepta 843 6 | 898 1
acceptas 852 9
acceptus 502 2
accerſas, vide arceſſas
accerſe, v. arceſſe
accerſit, v. arceſſit
acceſſit 615 9 | 891 9 | 895 6
acci v. atti
accidit 449 3
accipe 546 3. 4 | 548 1 | 630 7 | 643 2 | 644 5 | 659 7 | 668 7 | 683 7
accipiar 719 11
accipias 510 5
accipiebat 764 8
accipiet 689 1 | 774 1
accipio 564 3
accipis 867 8
accipit 858 8
accipiter 140 8 | 799 13
accipiunt 894 10

accisis 635 8
Accius 833 7
acclinis 622 1
accredere 793
accrescere 894 12
accrevit 577 6
accubat 411 4
accurrit 592 2
acer 22 10 | 401 5 | 416 8 | 454 12 | 470 6 | 480 3 | 511 1 | 548 9 | 550 5 | 605 6 | 623 1 | 686 2 | 882 7
acerba fata 457 5
acerbæ 693 10
acerbi 816 7
acerbum frigus 807 12
acerbus 537 12 | 914 10
acernam mensam 714 5
acerra thuris 285 2
acervi 832 11
acervo 509 1 | 510 8 | 634 5 | 869 4
acervos 158 6 | 684 5
acervum 649 6 | 753 4
acervus 510 1 | 740 2
acescit 340 9
aceti 629 10
aceto 585 1 | 660 6 | 718 7
acetum 640 12
Achaico 373 2
Achaicus 66 5
Achæmenes 197 9
Achæmenia 473 6
achæmenium 244 4
acheronta 19 8 | 251 7
acheruntis 259 5
achille 655 6
achillei 66 4 | 488 9
achillem 163 3 | 217 9 | 583 3 | 882 6
achilles 386 6
achilles Græis iratus 858 17
achivi 736 9
achivis 388 5 | 655 7 | 831 7
achivos 252 8
acidas 627 8
acidum 860 7
acies 260 5 | 621 7
acinaces 102 5
acinum 700 11
acipensere 627 7
acquirere 877 3
acre 649 11
acrem 113 2 | 522 2
acres 433 9 | 471 6 | 533 9 | 583 12 | 710 11
acri 49 1 | 245 2 | 601 6 | 676 2
acria 699 6 | 714 8
acrior 120 7 | 270 2 | 457 11 | 581 1
acris 20 1 | 536 4
acrisiuns 399 5
acriter 810 7
acrium 27 11 8
acriùs 518 7 | 647 7
Acrocetaunia 18 8
acta 888 12
actæ 136 5
Acti, v. Atti
acti 888 6
Actia 814 3
actor causarum 904 12
actor 850 3
actoris 890 2
actu 889 7
actum 650 11
actus *pro* appulsus 282 3 | 462 1
actus, *pro* partibus fabularum 883 4 | 890 3
acuens 183 2
acuis 744 7
acuisse 118 1
acuit 323 9
acumen 582 4 | 904 6
acumina 808 1 | 845 3
acutâ 350 1 | 382 14 | 488 5
acuta æra 68 2
acutâ voce 258 2
acutas 230 5
acutis 533 5
acuto 38 4 | 129 5 | 632 9 | 754 8 | 822 9
acutum 590 5 | 650 12 | 773 2 | 899 10 | 903 8
acutum carnis 533 2
ad 265 7 | 398 5 | &c.
ad, *id eſt*, propter 710
ad, *id eſt*, uſque ad 442 6 | 520 1 | 522 12 | 526 10
ad uſque 513 12
adamantina 27 6
adamantinos 333 3
adbibe 741 6
addam 515 7 | 642 12
addant 358 4
addia 826 4
adde 183 4 | 512 4 | 633 2 | 645 1, 2 | 664 8 | 669 bis | 681 8 | 706 13 | 709 9 | 757 4
adde quod 183 4 | 711 5
adde huc quod 525 7
addens 665 7
addere 69 2 | 786 6 | 822 5 | 851 4
addes 679 3
addicere 691 11
addictum 488 6
addictus 725 8
addidit 245 9 | 891 8
addis 327 6
addit 504 9 | 651 12 | 693 3 | 788 16
additis *indicat.* 270 3
additum 187 1 | 234 4
additus 266 1
adducet 750 4
addubites 554 13
adducere ad umbilicum 475
adducit 760 7
adductum 796 11
adduxerat 715 7
adduxere 410 7
adduxerit, v. adduxerat
adempta 490 15
ademptum 185 7 | 877 2
ademptus 164 4
aderat 350 6 | 558 8 | 576
aderit 327 9
ades 595 5
adesos 356 6
adeſſe 891 2
adeſſes 696 4
adeſt 63 7 | 356 2 | 625 11 | 693 4
adeſte 448 9
adhærens 477 6
adhæret 629 4
adhæſit 680 7
adhibe 351 4
adhibebitur 891 10
adhibet 385 6
adjicere 859 1
adjeciſſe 276 1
adjecti 868 4
adjectis 267 2
adjiciant 395 1
adimam 801 11 | 819 1
adimat 658 2
adimis 328 6 | 666 3
adimunt 97 3 | 888 9
adire 682 1 | 806 5
adite 646 6
adito 690 3
aditare 170 1
aditus 597 3
adytis 67 5
adjudicat 813 14
adjunctis 888 11
adjungere 661 3
adjutorem 596 1
adjuvat 689 6
admirari 752 1
admiror 552 13

iſſi 873 5
iſſas 108 2
ittes 800 1
ittis ſcelus 637 5
onuit 581 2
overit 826 1
oves 327 1
ovit 845 3
leverit 594 6
pea 757 5
or 701 2
rea 380 1
oſcere 863 2
ſum 764 5
ta 191 2 | 290 14 | 8
iæ 17 5 | 126 7 | 207
350 4 | 346 10
iano 67 4
iſcet 864 6
ribi 253 6
ripſit 818 4
i 693 6
428 7 | 808 3
a 867 11
at, v. aſtat
ricto, v. aſtricto
rictum, v. aſtrictum
ringitur, v. aſtringitur
nt 280 12
enam 433 13
eniens 633 2
enit 559 8
enum 434 9
erſa 753 2
erſæ res 720 5
erſam v. averſam
erſarius 598 8 | 814 3
erſis 514 1 | 657 4 | 737
| 870 3
erſo 656 7
ertum 453 2 | 731 4
erterit 632 7
a 246 4 | 431 5
er 540 2
erx 852 6
ereunt 483 6
eri 406 3
eris 309 4
ero 126 1 | 138 3 | 535
eros 65 1 | 278 3
erum 448 13
ero 570 4
eteris 406 7
ertas 140 8
445 2
it 104 2
que 513 12 | 568 3
o 721 8
adſtus 719 16
adytis 67 5
Æaci 319 3
Æacum 260 6 | 387 3
æde 605 1
ædem 116 3 | 223 4 | 861 7
ædes 274 3 | 767 4
ædibus 704 5
ædificante 664 8
ædificare 661 3
ædificas 668 8
ædificat 733 11
ædilis 654 1
ædituos 852 5
Ægeo 214 2
Ægæos 358 6
Ægæum 777 12
Æger 652 8
Ægeria 529 3
Ægida 63 9 | 264 1
Ægri 873 7
Ægrimonia 494 4
Ægrimoniæ 474 9
Ægris 702 2
Ægro 760 2 | 840 8
Ægros 554 14
Ægrotare 668 7 | 760 2
Ægrotat 573 3 | 768 6
Ægroto 731 2 | 740 3
Ægrum 627 3 | 667 1 | 768
8 | 842 3
Æli 314 1
Æmilium 875 10
Æmoniæ 140 11
Æmula 480 3 | 820 3 | 891
1
Æmulari 366 1
Æmuli 364 2
Æmulos 310 6
Ænea 688 4
Æneæ 388 10
Æneas 392 11 | 500 4
Æneis 654 4
Æoliæ 400 4
Æolides 268 2
Æoliis 202 8
Æolio 374 1
Æolium 361
Æqua 228 7 | 240 9 | 838
10 | 893 10
Æquale 531 2
Æquales 35 4 | 471 4
Æquali 334 8
Æquam 159 1 | 655 1 | 875
16
Æquare 167 3
Æquat 561 2
Æquata 836 2
æquè ac 643 3 | 733 4
æque 69 2 | 280 3 | 284 2
726 11 bis 12 | 783 3
Æqui 539 1
Æquis 652 10
Æquis animis 894 10
Æquo 22 1 | 262 8
557 5 | 871 5
Æquo animo 640 3
Æquo Jove 836 3
Æquor 33 4 | 60 8 | 120 1
379 4 | 420 7 | 628 1
787 6
Æquora 23 7 | 623 | 243 1
337 2 | 383 10 | 483 8
793 10
Æquore 10 2 | 39 3 | 466 1
660 1
Æquoribus 382 4 | 398 3
Æquoris 131 2 | 347 3
Æquum 783 1 | 805 3
Æquum eſt 521 4 | 536 13
537 1
Æquus 58 1 | 317 2 | 356 3
302 5 | 619 5 | 659 7
753 8
Aera 19 6 | 576 2 | 622 8
Æra 68 3 | 394 2 | 753 10
762 1 | 853 2 | 503 4
Ærata 243 7
Æratas 287 1
Aere 177 2 | 853 6
Ære 359 1 | 486 12, 13
547 6 | 641 1 | 650 5
857 2 | 866 18 | 874 11
875 11
Aerias 107 3
Æria 538 1 | 684 5 | 740
2 | 755 8 | 939 2 | 887
12
Ærugo 553 1 | 902 1
Ærumnis 358 2
Æs 16 7 | 558 1
Æſchylus 845 5 | 897 3
Æſculo, v. Eſculo
Æſopi 660 5
Æſopus 837 7
Æſquilias, v. Eſquilias
Æſtas 392 5
Æſtatem 71 5
Æſtates 673 1
Æſtimat 829 7 | 832 12
Æſtiva 90 6
Æſtivam 749 7
Æſtuat 171 2 | 733 10
Æſtum 167 7
Æſtuoſa 486 10
Æſtuoſæ 118 5
Æſtuoſas 89 1
Æſtuoſi 177 4
Æſtuoſius 439 8
Æſtus 73 6 | 509 5 | 537
10

20 | 736 3 | 768 5 | 859 2
ætas imbecilla 682 9
ætas virilis 887 14 | 1
ætas 8 12 | 334 7 | 160 8 | 366 5 | 208 9 | 490 2 | 421 1 | 479 8 | 81 3 | 554 7 | 676 7 | 724 4 | 754 4 | 710 7 | 825 12 | 832 6 | 877 9
ætas ferox. in rapida 168 4
ætatem ducimus 870 3
ætatis 887 4
æternæ 268 6
æternet 415 10
æternis 192 5
æternum 162 3 | 340 4 | 410 1 | 774 14
æthera 235 2
ætheris 19 1
Æthiopes 296 4
Ætna 490 4
Ætnam 265 8 | 914 1
Ætolis 813 3
ævi 191 5 | 701 10 | 817 7 | 843 3
ævo 54 4 | 155 4 | 186 1 | 216 3 | 835 8 | 888 11
ævum 269 3 | 297 10 | 415 8 | 502 8 | 569 1 | 577 8 | 609 7 | 743 4 | 816 9 | 826 8 | 903 5
Afer 380 3
affatus 32 5
affer 464 7
afferat 630 8
afferet 205 3
affert 702 2
affertur 717 7
affigit 632 3
affirmo 840 5
affixa 269 5
affixit 512 11
afflaſſet 722 4
affluentes 407 3
affuit 444 8
affulſit 383 7
Afra avis 435 7
Afra cochlea 678 1
Afram 834 1
Africa 225 2 | 396 4 | 647 2
Africæ 312 6
Africano 463 5
Afritis 357 15
Africo 60 4
Africum 5 2 | 17 2 | 390 5
Africus 482 8
Afris 152 2 | 722 4
Afro 218 3 | 254 8
Agamemnon 401 8
agaſo 720 3
Agave 668 3
agedum 548 1 | 652 1
agelli 786 3 | 882 3
agello 57 17 | 635 1
agellos 781 4
agellum 691 9 | 766 7
agendæ 406 8
agendi 726 10
agendis 764 1 | 879 5
agens 280 7
agente 217 3
agentis 821 2
ager 637 1 | 867 1
aggere 588 1
agilem 816 2
agilis 726 2 | 744 5
agimur 870 2
agis 60 1 | 592 14 | 695 5
agitamus 699 10
agitant 902 12
agitantur 39 5
agitare 204 1
agitaret 477 9
agitata 241 10
agitato 301 5
agitatur 189 5
agitatus 51 11
agitet 816 19
agito 559 9
agitur res 888 12
agitur tua res 815 12
agmen 287 6
agmina 417 9 | 488 4 | 614 10
agminum 246 5
agna 436 4 | 466 14 | 471 6 | 658 4
Agnæ 534 6
agnam 21 7 | 223 5 | 588 13 | 657 7
agni 874 3
agnini 794 9
agnis 440 5
agno 406 2
agnos 318 1 | 657 4
agnoſcere 798 6
agnum 785 7
agor 349 3
agreſtes 318 2 | 892 4
agreſtem 701 11 | 701 20 | 864 12
agreſti 844 7
agriſtis 809 6
agreſtium 241 7 | 360
agri 227 8 | 692 1 | 796 4
agricolæ 842 11
agricolam 506 8
agricolis 584 1
Agrippa 26 4 | 654 6
Agrippæ 754 6 | 780 1 | 4
agris 417 8 | 421 2 | 534 3 | 654 5 | 672 7 | 719 4 | 754 1 | 760 8 | 6
agro 199 5 | 344 2 | 713 724 5 | 787 2
agros 4 7 | 184 2 | 273 6 | 298 9 | 482 5 | 8 | 813 2 | 828 6 | 6
agrum 387 4 | 388 2 | 867 5 | 868 12
agunt 457 5
agunto 880 11
Agyeius 389 4
ah 114 5 | 220 1
ah, ah 450 7
ahena 132 7
ahenea 126 3 | 309 1 | 2
aheno 209 9
aheneus 256 6 | 726 10
ahenum 867 10
Ajacem 65 1 | 163 4 | 8
Ajacis 466
Ajax 655 6 | 656 3 | 657
aiebam 592 11
aiebas 598 1
aiebat 534 3 | 714 2 | 795 3 | 911 8
aio 614 2 | 795 8 | 10
ais 709 3
ait 506 4 | 528 11 | 626 8 | 666 4 | 702 9 | 11 | 756 3 | 811 5 | 14
aiunt 508 12 | 226 9
ala 785 6
alas 222 6
alat 804 10 | 900 1
alba 51 9 | 160 2 | 672 1
Albanam 679 7
Albanas 501 6
Albani 405 4
Albanis 331 4 | 760 8
Albano 831 1
Albanos 364 3
Albanum 715 5
albatus 629 9
albeſcens 307 1
albi 521 6
Albi *propr.* 125 1 | 746 1
albicant 20 4
Albini 901 9

binpvano 768 1
ius 501 1 | 582 7 | 588 2 | 590 1
hinis 547 6
ho Coo 674 2
ho panno 133 2
ho humero 168 8
ho corpore 156 7
ho pipere 718 7
hum 236 3 | 285 6
gum piper 680 1
hunez 30 7
lus 31 3 | 346 10 | 457 3 | 489 9 | 579 3 | 869 3
lbuci 630 4
lbuti 617 10
lcez 201 3
lcz 399 3
lczus 821 6 | 893 1
lciden 51 7
lcinoi 738 5
lcon 714 10
ea 338 7 | 687 2 | 811 1
ez 148 3
ebat 628 1
ec 679 8 | 714 4
es 13 2 | 236 9 | 266 1 | 300 1 | 363 5 | 407 10
etur 68 5
lexandrea 418 2
lexandri 825 3
lexandro magno 852 7
lfenus 542 3
ga 315 2 | 683 5
lgido 86 5 | 331 2 | 381 8
lgidum 502 9
a 103 7 | 289 5 | 408 7 | 532 7 | 679 1
am 583 5
as 657 1
is 272 2 | 550 3 | 598 5 | 829 3
ienā 514 8 | 554 16 | 596 5 | 640 6 | 677 11 | 696 2 | 707 5 | 812 9 | 815 5 | 820 10
enas 521 4
ieni 540 12
ienis 523 6 | 645 4 | 699 8 | 709 13
ieno 551 4
enos 812 5
io 479 1 | 616 4 | 629 3
ioqui 544 4 | 575 12
liphanis 717 4
liquid 633 5 | 638 5 | 671 4
liquis 532 6 | 686 1
ir 470 5 | 618 6
it 90 2 | 878 1
ite 26 1 | 256 2 | 388 11 | 229 4 | 465 1 | 482 10
alitem 236 3 | 375 4
alter 76 1 | 273 1 | 867 9
alites 452 8
aliti 493 9
alitibus 488 7
alium 797 9
aliunde 199 11
allabones 144 3
allapſus 428 6
allata 678 5
allinet 911 15
allium 437 7
Alliobrox 480 4
aloquiis 474 10
alma 380 1 | 384 4
almæ 13 2 | 262 2 | 424 2
alme ſol 497 3
almum 392 3
Alpes 685 11
Alphius 437 1
Alpibus 377 5 | 416 7
Alpinus 604 6
Alpium 427 7
alſit 909 9
alta 38 1 | 192 7 | 425 1 | 460 3 | 485 8 | 527 5
altæ 386 5
altas 431 6 | 454 5
altè 714 5
alter 509 7 | 560 1 | 561 6 | 577 16 | 632 4 | 714 6 | 755 1 | 770 8 bis | 868 9, 10
altera jura 867 15
altera 54 11 | 220 2 | 479 3 | 527 1 | 589 2 | 589 5 | 589 6 | 613 2 | 755 3 | 810 7
alteram 190 1
altercante 708 2
alteris 385 5
alter alterius 862 1
alterius 335 6 | 740 12 | 787 8 | 868 2
alteriùs ſic altera poſcit opem res 909 7
alterna 590 4
alternis 843 3 | 879 4
alterno 21 2
altero 270 11
alterum 404 6 | 502 7 | 643 12
alterutrum 814 6
alti 698 9 | 833 7
altilium 763 1
altior 271 2
altis 69 8 | 433 3 | 465 7 | 485 3 | 494 1
altius 359 2 | 557 2
alto 301 6 | 403 6 | 492 3 | 569 3 | 634 4 | 625 4 | 636 1
alto, i. mari 777 11 | 815 15
altos 93 1 | 368 10
altricis 259 1
altum 161 4 | 261 4 | 591 4
altum, i. mare 188 1 | 243 2
alveo 284 2 | 356 4
aluere 366 6
alumni 330 7 | 893 12
alumnis 317 2
alumno 473 10 | 747 2
alvo 388 7 | 797 3 | 902 11
alvus dura 673 6
Alyphanis, v. Aliphanis
amabam 640 7
amabile 303 1 | 744 8
amabiles 374 3
amabilem 24 2 | 186
amabilis 258 4 | 865 7
amabiliter 843 7
amabitur 828 12
amabo 91 3
amanda 408 8
amando 34 2
amandus 900 7
amant 160 3 | 459 2 | 860 1
amantem 468 2
amanti 708 10
amantis 436 2 | 846 6
amantium 293 3
amara 217 6 | 411 5
amaras 538 3 | 718 9
amare 661 6
amares 911 13
amari ſermonis 582 6
amari *verb.* 536 15
amaris foliis 649 9
amas 595 3 | 706 5
amat 79 3 | 310 2 | 321 2 | 523 3 | 690 13 | 787 6 | 841 2 | 861 5 | 904 5
amata 489 6 | 887 13
amati 349 3
amator 316 4 | 523 4 | 663 2 | 727 10 | 814 8
amatorem 266 2 | 534 4 | 770 5
amatores 770 6
amavit 839 2
Amaxonia 378 2
ambagibus 683 6 | 766 8
ambas 567 10
ambiat 797 2
ambigitur 810 8 | 833 6
ambiguam 33 1

ambigue 912 3
ambiguo 169 4 | 798 5
ambire 822 3
ambit 131 1
ambitio 693 9
ambitione 547 4 | 574 13 | 581 5 | 611 6 | 846 3 | 870 8
amboiuola 512 1
ambitiosior 138 4
ambitiosius 652 12
ambitus 874 7
ambo 654 1 | 701 12 | 893 8
ambos 708 7
ambubaiarum 516 1
ambulat 450 7 | 519 9 | 550 6
ambules 441 3
ambulet 458 8 | 545 2
ambustum 609 3
ambustus 407 9
amem 290 15 | 769 3
amens 649 2
amentia 661 5
ames 13 10
amet 483 8 | 608 6 | 657 7 | 821 13 | 878 7 | 890 6
amicaluto ſus 738 3
amica 71 1 | 295 2 | 454 4 | 548 12 | 643 13 | 726 6
amicæ 534 4 | 793 8
amicam 558 3
amicas 502 11
amice 185 2 | 205 5 | 425 2 | 701 3 | 761 2 | 856 1
amice 909 7
amici *ſing.* 173 7 | 287 1 | 534 9 | 734 3 | 752 7 | 813 1 | 815 14
amici *plur.* 133 8 | 245 1 | 472 4 | 543 7 | 865 13
amicior 152 1
amicis 403 15 | 535 6 | 567 8 | 575 16 | 619 5 | 686 2 | 768 7 | 870 11 | 890 5 | 900 6 | 910 14
amicitia 534 7 | 911 5
amicitiam 530 5 | 681 5
amicitias 700 1 | 887 15
amicitias graves 148 1
amicitur 855 10
amico 180 5 | 393 3 | 517 3 | 547 13 | 552 10 | 561 8
amico Hercule 692 3
amicorum 469 10 | 533 2 | 575 8 | 851 9
amicos 32 5 | 272 3 | 469 4 | 513 4 | 530 1 | 535 10 | 559 6 | 682 1 | 730 10 | 774 6
amicta 489 8 | 796 8
amictum 805 6
amictus 12 2
amiculus 893 8
amicum *ſuſtin.* 783 2
amicum, id eſt, gramen 4 | 280 6
amicum 226 4 | 469 4 | 469 9 | 536 17 | 581 7 | 870 11 | 593 5 | 685 3 | 700 7 | 719 8 | 910 10
amicus 100 1 | 173 8 | 464 4 | 485 6 | 519 4 | 538 9 | 536 13 | 537 15 | 538 11 | 555 3 | 560 1 | 618 9 | 809 4
amiſſas 682 4
amiſſos 270 4
amitte 433 11
amittit 511 3
amne 389 2
amnes 232 1 | 356 11
amnem 261 3
amni 609 1 | 864 7
amnis 10 10 | 119 3 | 366 5 | 625 5 | 739 11 | 878 2
amo 528 9
amœna 788 7
amœnæ 160 7 | 258 6 | 797 4
amœnis 732 6
amœni 772 2
amœnos agros 874 7
amœnum Lucretiem 71 3
amor 59 4 | 78 3 | 98 4 | 125 6 | 162 5 | 308 3 | 322 7 | 376 8 | 400 2 | 434 2 | 469 9 | 483 5 | 527 7 | 532 11
amore 104 4 | 451 1 | 467 304 | 553 11 | 646 3 | 660 10 | 662 2 | 663 10 | 739 6 | 900 7
amorem 476 3 | 477 10 | 513 2 | 732 7 | 736 1 | 714 5
amores 39 8 | 185 3 | 192 1 | 278 1 | 325 2 | 414 6 | 479 1
amori dare ludum 299 1
amoribus 80 2 | 196 4 | 547 5
amoris poculum 447 4
amorum 40 8 6
amotas 43 4
amoto 508 7
amovere *prater.* 859 6
amovit 422 2
Amphion movet lapides 296 4 | 907 6
Amphion ceſſat frater 813
Amphionis 812 1
amphora 312 9 | 874
amphoræ 437 1 | 286 5
amphoram 352 4
amphoris 432 5
ample 795 4
amplè 634 1
amplecti 892 7
amplectitur 523 2
ample 745 12
amplier 547 10
amplius 770 10
amplius 590 1 | 490 1 | 511 | 515 7 | 692 4
amplum 205 6
ampullus 808 8
ampullatur 743 10
amputans 432 1
Amyntas Epod. 12
amyſtide 137 4
Anacreon 400 1
Anacreonta 476 2
anceps 616 6 | 685 4
Anchiſæ 501 2
Anchiſen 424 2
anciliorum 868 5
ancilla 523 12 | 814 14
ancillæ 162 5
ancillas 657 8
Ancus 392 11 | 734 7
Andromedes 354 9
angat 815 8
angiportu 98 1
angit 630 1 | 850 10 | 9
angue 805 9
anguem 889 5
angues 203 1 | 296 4
anguis, v. angue
anguibus 293 7
angulo 40 6
angulus 172 4 | 692 8 | 10
anguſta 762 4
anguſtam 245 1 | 762 7
anguſtis 190 8 | 586 6
anguſto 680 4
anhelitu 66 1
anile 700 3
animæ *ſing.* 166 | 52 8 | 1 | 290 33
animæ *nom. plur.* 362 5
animæ Thraciæ 409 2
animalis 539 2
animantem 617 2
animas 44 4 | 589 1 | 7

| 91 | 739 8 | 781 8 | 842 9 | 906 8

annuo ſpatio 383 11
annulo 707 12
annus 392 3 | 435 7 | 632 7 | 697 4 | 726 9 | 831 9
anormis, v. anormus
anſeris ova 522 8
ante aras 656 12
ante Lateri 699 3
ante *naveis* 260 11
antea 467 12
antecedentem 249 2
anteferat 885 6
anteferendo 829 5
anthias 136 4
antis 741 9
anteit 132 5
antennæ 60 5
Antenor 736 4
antequam 345 1 | 349 9
anteſtati 598 9
Anticyram 646 8 | 652 12
Anticyris 899 6
antilochum 186 2
antiochum 278 6
antiphatem 885 6
antiqua illice 433 1
antiqua templa 634 4
antiquæ 705 9
antiquè 836 1
antiqui 632 13
antiquis 154 5 | 837 3
antiquiſſima 831 2
antiquo 653 3 | 724 3
Antium 130 1
Antoni 368 10 | 560 1
Antonius Muſa 791 3
antris 340 3
antro 23 3 | 154 2 | 261 7
antrum 618 4
anus, *ſingul. nomi.* 97 9 | 412 8 | 491 3 | 594 2 | 690 1
anus *plural.* 452 6 | 493 2 | 548 1
anxiis 327 5
Anxur 559 3
Anyti 671 1
apella 568 7
Apellem 853 1
Apenninus 483 3
aper 6 3 | 446 6 | 627 2 | 645 5 | 676 3 | 714 1
aperire 497 7
aperir 552 3
aperta 855 8
apertam 843 7
apertè 525 7
apertis 890 8
apertos 743 7
aperuit 301 4 | 538 8
apes Calabræ 312 8
apicem 129 4
apices 327 8
apio 189 2
apis 369 1
apium 137 6 | 495 7
Apollinari 367 8
Apolline 29 2 | 851 8
Apollinem 118 1
Apollinis 87 3 | 477 9
Apollo 12 3 | 32 9 | 43 6 | 190 7 | 264 8 | 459 1 | 599 1 | 688 1 | 744 1 | 809 7 | 909 3
apotheca 683 4
apparatus 143 1
appare 199 9
appareat 405 9
apparent 854 4
apparere 526 11 | 851 11
apparet *pennult. longa* 501 11 | 895 7 | 914 6
apparet *pennult. brev.* 435 2
appellat 535 1 | 583 15 | 583 16
appelle 557 9
appellet 658 1
appello 644 1
Appi 536 3 | 754 6 | 810 9
Appia 587 8
Appiam 442 8
appingit 875 8
Appius 572 1
applicet 295 4 | 502 12
applorans 468 7
apponatur 719 17
appone 39 8
apponet 168 5
apponit 527 7
appoſitis 715 2
appoſuiſſe 69 6
apprecati 423 9
Appula 616 10
Appuli 417 6 | 434 7
Appulis 125 7
Appulo 258 8
appulus 268 4 | 312 11 | 616 6
aprica 316 5
aprici campi 887 10
aprico 588 1 | 789 1
apricos 101 2
apricum 35 1 | 754 4
Aprilem 406 10
apris 482 6
apros 433 10 | 793 9
aprum 391 6 | 632 13 | 659 8 | 758 6 | 813 8 | 875 8

apta 218 3 | 763 9 | 877 13
apta quadrigis equa 218 3
aptantur 455 4
aptare 743 9
aptari 194 4
aptarit 634 11
aptè 890 4
aptior 233 1
aptis 888 11
aptius 675 6
apto 54 2
aptum 30 4 | 826 6 | 879 4
aptus 533 5 | 686 2 | 763 7 | 856 6
apud 353
Apulia 566 5
Apuliæ 259 1 | 439 1
Apulicum 333 2
aqua 119 3 | 447 1 | 567 4 | 773 5
aquæ 5 9 | 258 7 | 294 1 | 312 4 | 315 4 | 360 8 | 373 6 | 433 3 | 499 2 | 567 6 | 793 3 | 818 3 | 874 7
aquæ fons jugis 692 2
aquam 320 2 | 511 3 | 552 2 | 557 3 | 630 6
Aquarius 509 2
aquas 242 6 | 365 12 | 446 4 | 842 7
aquila 533 3
aquilæ 379 3
Aquilo 359 3 | 465 7 | 695 1 | 710 4
Aquilone 472 3 | 870 2
Aquilonibus 17 3 | 185 3 | 291 4 | 877 12
Aquinatim 773 12
aquosa Ida 324 3
aquosus Eurus 486 2
aquosus languor 156 7
ara Dianæ 874 6
ara vetus 317 5
ara castis vincta verbenis 405 8
Arabas 135 3 | 752 6
Arabum 113 1 | 197 3 | 332 6 | 763 2
aram 332 1
arando 767 2
arare 790 2
aras 656 2 | 829 2
arat 312 1 | 442 7 | 616 7
arator 20 3
aratra 428 12
aratro 210 1 | 508 8
aratrum 10 1 | 878 1
arava 703 3
arbiter 679 1
Arbiter Adriæ 17 5
arbiter pugnæ 323 10
arbitræ non infideles 448 6
arbitria 393 6
arbitrio 247 4 | 647 1 | 691 7
arbitrium 280 3 | 878 7
arbitrum 179 3
arbor 544 | 590 6 | 260 6 | 645 5
arbore 242 6 | 673 2
arborem 75 1 | 485 2
arbores 385 4
arboribus 95 9 | 391 6
arboris 286 2
arborum 208 4 | 436 1
arbos 198 3
Arbuscula 610 8
arbusta 240 5
arbusto 584 4
arbuto 5 8
arbutos 72 1
arca 511 10 | 587 1 | 649 14 | 708 4
Arcadiæ 410 6
arcana 468 10 | 478 11 | 616 12
arcana sacra 448 8
arcanæ 248 5
arcani 78 5
arcanis 108 2
arcanum 327 3 | 812 7
arcem 693 7
arceo 238 1
arcere 769 1
arces 173 5 | 251 1 | 416 6 | 456 4 | 502 5 | 854 6
arces sacras 8 3
arcessas 852 3
arcesse 749 2
arcessit 846 3
arcessitus 663 4
arcet 877 12
archaicis 748 1
Archilochi 821 2, 5
Archilochum 639 6 | 879 2
Archyta 106 2
arcis 907 6
arcta vita 145 2
arcta convivia 751 5
arcta toga 811 10
arctiùs 477 5
arcto 835 1
Arcto 100 3
Arcton 212 6
arctum 700 8 | 762 11
Arcturi 242 3
arcu 88 6 | 114 5 | 288 5 | 350 8 | 390 4 | 401 1 | 502 1
arcum 190 6 | 264 5
arcus 903 9
arcus oppositis foribus minax 342 7
arcus pluvius 874 8
ardens 21 3 | 548 11
ardentes 183 2
ardentem 500 3 | 914 1
ardentis 193 3
ardeo 490 1
ardet 815 12
ardor 250 1 | 469 13
ardua cervix 523 13
arduæ 337 1
arduis 114 5 | 159 1 | 354
arduos 259 12
arduum 19 9 | 232 5
area 510 2 | 772 9
areæ 40 2
areis 84 5
Arelli 700 4
arena 724 6
arenæ 106 1 | 110 2
arenas 260 10
arente 475 4
arentes 260 10
aret 510 8 | 801 6
Argæo 171 3
argentea 709 4
argenti 509 8 | 547 6 | 646 651 3 | 693 1 | 811 3
argento 154 4 | 405 8 | 1
argentum 729 2 | 739 735 10 | 801 2 | 868
Argeo v. Argæo
argilla 856 8
Argis 650 8 | 865 3 | 88
Argivi 310 4
Argivis 257 1
Argonautas 438 6
Argo 486 5
Argos 10 4
arguens 58 2
arguet 912 13
arguit 468 3
arguitur 818 6
arguta 605 2
argutæ 306 3 | 389 1
argutos 262 3
argutum 904 6
argutus 790 1
Aricini 867 8
arida 90 4 | 191 6
aridas 99 3 | 413 7
aridum 315 5 | 547 3 | 700
aridus 490 5
Ariminiensem 447 8
aris 135 1
Aristarchus 912 4

ſſi 774 1
ſſippi 726 4 | 804 7
ſſippum 805 2
ſſippus 648 6 | 804 4
ſſibus 597 6
ſſophanes 544 1
ſtia 556 3
ma 123 1 | 132 3 bis | 142
1 | 269 6 | 327 8 | 342 3
403 8 | 462 3 | 666 7
711 6 | 801 3
rgaurus 810 5
rmavit 879 2
Armeniis 185 1
rmenius 788 5
rmenta 115 1 | 183 7
rmentum 452 2 | 768 6
rmis livida geſtat brachia 36
2
rmis 255 6 | 268 3 | 288 2
420 4 | 539 5 | 668 10
728 4 | 813 14 | 827 2
882 8 | 898 7 | 905 9
rmos 578 3 | 676 6 | 721
7
rmorum 150 4
rrepe 686 7
rrepta 592 3
rri 647 1 | 669 9
rridet 880 12
rridere 612 3
rripe 658 9
rripit 767 4
rripuit 619 4 | 914 11
rrogantem 343 4
rrogentes 97 9
rrogavit 418 7
rroget 675 3 | 831 9 | 882
8
rſerit 590 8
rſiſſe 426 1
rſili 289 7
rſit 164 1 | 400 5 | 565 8 |
839 1
rte 50 5 | 250 5 | 502 3 |
721 2 | 743 10 | 834 3 |
855 1 | 875 9 | 899 1 |
909 4
rtem 648 9 | 747 1 | 790
4
rtem cœnarum 675 3
rtem carminis 389 5 | 881 4
rtes 398 8 | 422 3 | 576 4 |
750 4 | 753 10 | 828 11 |
844 6 | 850 2
rti 856 7 | 891 12
rtibus 682 5 | 853 4
rticulos 705 2
rtis 494 12 | 542 4 | 671 5 |
851 1 | 895 10

artium 363 10 | 394 5 | 414
8
artibus v. artubus
artubus 277
artus 502 4
arva 254 9 | 269 10 | 484 7
8 | 486 2 | 788 14
arui 862 8
arvis 432 8 | 768 6
arundine 661 4 | 676 4
arundo 586 4
aruo 795 2
aruum 259 6 | 353 7 | 766
3
as 633 18
Aſdrubal 379 9
Aſdrubale 382 10
aſello 849 7
aſellum 513 5 | 825 7
aſſellus iniquæ mentis 593 3
Aſiæ 585 5
Aſiam 583 2
Aſinæ 785 2
aſpectu 588 12
aſper 131 5 | 700 8 | 887 11 |
892 4
aſpera 25 6 | 93 3 | 737 7 |
828 5 | 864 9
aſperæ 236 2
aſperam 125 6
aſperas fores 291 2
aſperas ſerpentes 141 6
aſpergere 552 1
aſperioribus 338 2
aſperis 446 5 | 450 3
aſperitas 809 6
aſperitatis 842 1
aſperrimus 454 9
aſperſus 777 8
aſperum 246 6
aſpexit 767 5
aſpice 803 4 | 815 4 | 546
5 | 862 5
aſpicere 683 2
aſpici 80 6
aſpiciam 698 11
aſpiciat 796 6
aſpicit 221 3 | 462 6
aſpirare 891 2
Aſſaraci 474 8
aſſectaretur 592 5
aſſem 599 10 | 800 12 | 901
7
aſſentatores 910 5
aſſibus 652 2
aſſideat 512 12
aſſidens 428 5 | 452 3
aſſidet 749 10
aſſiduas 478 3
aſſignant 828 6

aſſis 571 2 | 675 6
aſſis inſeruetis elixa 631 2
aſſiſto 379
aſſos 628 4
aſſuetit 634 9
aſſuetum 622 6
aſſuitur 874 6
aſſumam 751 4
aſſumere 57 12
Aſſyria 192 10
Aſſyrii 260 11
Aſſyrius 882 4
aſt 479 2 | 581 1 | 586 4
aſtat 579 4
Aſtetie 481 3
aſtra 328 3 | 347 11 | 368 7 |
490 2 | 706 3
aſtri 486 9
aſtricto 846 9
aſtrictum 286 4
aſtringitur 477 5
aſtrum 222 3 | 869 1
aſtuta 654 7
aſtutum 536 6
aſtutus 654 5
Atabulus 566 6
Atacino 606 2
atavis 1 1
ater 207 4 | 346 9 | 458 3 |
869 3
Athenæ 89 1
Athenas 861 9
Athenis 511 7 | 701 7 | 890
12
athletarum 859 1
Atlanteus 129 1
Atlanticum 120 1
Atlantis 41 1
atque, i. quam 477 5 | 519 6 |
711 2
atro 214 2 | 243 8 | 357 1 |
465 9 | 683 4 | 712 9
atra filia trium ſororum 161
1
atræ 108 6 | 408 9
atramenta 852 11
atras 202 5 | 305 5 | 696 1
Atreidas 43 7
Atreiden 736 7
Atreides 164 1
Atreus 889 4
atri 719 3
atria 751 7
Atrida 654 8
Atride 763 9
Atridis 656 5
atris 219 8 | 451 2 | 618 6 |
760 4 | 809 7 | 821 7 |
910 8
atrium 244 6

aero 455 1 | 490 2
aroceus 851 4
atrox 65 9 | 393 8
atrum 142 1 | 623 3 | 873 3 | 911 15
Atræ 837 4
atrigen 435 8
Attali 225 2
Attalica 4 9 | 777 1
attamen 614 12
attentam 615 3
attentas 857 4
attenti 846 7
attentius 849 5
attentus 709 8 | 767 6
attenuat 119 3
atterens 234 1
Atti 606 9 | 895 8
Attica 714 8
Atticis 16 4
attigit 251 1
attineat 624 7
attinent 81 2
attinet 331 6 | 443 3
attingit 866 3
attollens, v. tollens
attollere 868 4
attonitus 321 3
avaræ 403 1
avaras 407 9 | 732 1
avarior 866 17
avaris 154 4 | 646 7 | 901 6
avaritia 727 5
avaritiam 547 4 | 575 14
avaro 358 4 | 794 6 | 869 8
avarum 514 1
avarus 228 1 | 429 5 | 514 6 | 652 4, 5 | 740 11 | 800 11 | 841 1 | 870 6
auceps 659 1 | 913 7
auctius 692 3
auctor 12 7 | 108 7 | 272 2 | 551 6 | 609 5 | 628 3 | 671 9 | 876 7 | 878 12
auctoratus 708 4
auctore 256 7 | 314 5
auctorem 554 10
auctos 570 fo
audacem 847 8
audaces 318 1 | 367 2 | 508 10
audax 18 8, 10 | 51 3 | 263 8 | 347 8 | 610 7 | 652 11 | 684 12 | 859 9 | 893 10
aude 614 8 | 739 9
audeat 356 2 | 639 6
audebit 801 9 | 863 12
audendi 873 10
audent 792 30
audes 573 11 | 744 4 | 866 8 | 882 11
auder 392 1 | 501 11 | 846 1 | 854 12
audi 499 6, 8 | 507 4 | 735 5 | 789 2 | 804 6 | 862 8 | 887 1
audiam 207 3
audias 58 3
audiat 296 11 | 322 12
audiendum 370 3
audientem 11 7 1
audieras 866 12
audieris 691 38 | 716 9
audieris, 643
audiet 11 1, 3 | 667 6
audire 151 12 | 238 | 646 2 | 708 | 768 | 839 12 | 865 4
audiret 549 4 | 862 11
auditi 800 8
audis 97 6 | 291 | 6 | 349 7 | 694 1 | 797 6
audis, i. vocaris 711 7
audisti 698 4 | 763 4
audit 229 3 | 883 9 | 573 2 | 420 2 | 538 4 | 706 9
audita 239 2
auditam 95 9 | 681 6
audiris 258 4
auditor 822 2
auditorem 886 2
auditoris 600 6 | 880 12
audirum 153 3 | 860 10
audivere 412 7, 8
auditis 519 2
avebas 513 9
avellier 527 4
avem 889 5
avenæ 700 10
aveutes 701 12
aventi 670 1
Aventino 860 12
Aventinum 502 9
Avernales 446 4
aversam 166 1
aversos 332 3 | 559 6
aversum 466 8
aversus 649 2
avertere 675 5
avertit 842 8
averrunt 558 3
aves, *nomen*, 375 5 | 438 4 | 716 3
avet 406 1 | 552 1
auferæ 660 4 | 707 6
auferam 452 4
auferet 594 3 | 685 12
aufers 650 3
aufert 216 12 | 300 8 | 817 6 | 848 | 710 9
Aufidio 560 2
Aufidius 673 3
Aufidum 398 7
Aufidus violens 360 7 | 551 1
auge 765 12
augendæ re 862
augur 888 | 2315 4 | 684 8
auguris 3265
Auguste 415 8
Augusti 186 7 | 376 7 | 843 3 | 743 3
Augusto 98
Auguſtus 23 | 267 2
avi, *ablat.* 63
avi, *genit.* 519
avibus 876 7 | 877 3
avida 330 4
avidas 393
avide 581 3
avidi 77 3
Avidienus 629 5
avidis 109 4
avidus 534 14 | 566 5
avidum 156 1
avidus 264 2 | 651 12 | 8
avis 92 2
avis, *nominat.* 346 1 | 428 5 | 433 7 | 645 5
avis pejor parentum
9
avita 576 6
avitæ 255
avitis 139 5
avitus 54 2
avium 241 6 | 586 2
aula 124 2 | 189 4 | 2186 | 732 10 | 741 5
aulas 296
aulam 613 2 | 720 2 | 848
aulæis 354 5
aulam 388 3 | 418 3
Aule 653 5
Aulide 656 1
Aulon 173 1
Aulus Calcellius
aura 13 8 | 90 6
avet 358 7 | 368 9 | 477

auſpicius 228 2 | 416 1 | 854 8
auſpicium 732 9
Auſter 250 5 | 417 1 | 465 3 | 693 9 | 777 1
auſteri 563 1 | 1
auſteriùs 642 7 | 1
Auſtri 347 2 | 627 1
Auſtris 568 5 | 870
Auſtro 714
Auſtrum 207 3
auſus, a, um, 576 3 | 618 10 | 650 15 | 743 7 | 851 9 | 894 2 | 1
autor, v. auctor
autumat 643 1
autumnos 207 2
autumnus 432 8
autumnus purpureo varius colore 168 10
autumnus pomifer 392 7
autumnus gravis 693 10
avulſos 511 2 | 721 7
avus 570 2
auxili 428 7
auxilio 535 12

B.

BAbylonios 46 2
bacca 172 6 | 679 4
baccam 660 7
bacchabor 180 2
bacchante 98 2
baccharum 341 4
Bacche 76 3 | 251 4 | 339 5 | 530 7
Bacchi 230 5 | 861 6
Bacchus 583 11
Baccho 29 2 | 178 2
Bacchum 102 3 | 229 4
Bacchus 312 9
baccis 458 8 | 796 2
Baſtra 355 8
Baiæ 260 3
Baiano 674 5
Baias 791 2 | 792 7
Baiis 227 4 | 732 6
balanus 359 4
Balatro 717 5 | 719 12
Balatrone 715 6 | 721 1
Balatrone 516 2
Balatroni 716 9
balbe 664 7 | 825 10
Balbinger 534 6
balbum 841 8
balbutit 535 4
balnea 735 3 | 777 2 | 788 2 | 890 6
Bantinos ſilvas 296 6
barathro 652 12
barathrum 794 5
barbam 542 6 | 590 6 | 644 4 | 899 4
barbara 114 1 | 267 4 | 8
barbaræ 164 3 | 350 6 | 4
barbaras 171 1 | 400 1
barbarè 58 9
Barbariæ 736 2
barbaro 340 10
barbarorum 131 7 | 417 9
barbarum 102 2 | 232 1 | 4 6
barbarus 272 5 | 481 5
barbarum 661 5
barbite 122 4
barbiton 7 3 | 342 4
Bari mœnia piſcoſi 568 4
Bariam 786 5
Barine 181 2
barris 470 1
barros 582 7
barrus 553 10 | 773 3
baſſareu 77 3
Baſſum 137 4
Bathyllo 476 1
Batillum 560 4
beabit 864 8
bearis 159 7
beat 397 9
beata 458 5 | 484 7 | 501 11 | 739 13
beatæ 173 4 | 231 4 | 3543 | 682 2
beatam 343 1
beate 22 2 | 460 4
beati 165 1 | 253 10, &c.
beatior 289 4 | 512 7
beatis 113 1 | 507 9
beato 772 10
beatorum 157 2
beatum 217 8 | 281 5, &c.
beatum nihil eſt ab omni 217 8
beatus 103 5 | 226 6, &c.
beet 815 3
bella 5 11 | 194 1, &c.
bellante 501 3
bellantis 246 3
belle 535 7
Bellerophronte 301 1
Bellerophrontem 200 2
Bellerophronti 283 2
belli 146 2 | 153 6, &c.
belli civilis æſtus 859 8
belli domique 826 5 | 852 5
bellica res 373 2

bellicocis 255 5
bellicosus 184 18
bellis 479 3 | 838 5
bello 54 1 | 123 2 | 214 5 &c.
Bellona 658 8
bellua 444 10 | 669 3 | 709 1
bellua centiceps 202 5
bellua multorum capitum 731
belluis 51 5 | 347 7
belluosus 419 3
bellum 88 1 | 177 3 | 253 1 | 385 2 | 428 19 | 557 5 &c.
bene 175 5 | 190 1 | 196 3 | 215 8 | 337 11 &c.
bene erat 635 7
bene est cui, &c. 313 7 | 692 4
cene esse 732 12
beneventum 565 7
benigna 226 6 | 357 10 | 473 4
benignæ 493 8
benignè 761 6 | 765 3 | 796 8
benignis 371 2
benignitas 429 3
benignius 38 6 | 804 1
benigno 73 3 | 382 12 | 749 7
benignum 778 4
benignus 517 2 | 522 10
benignus vini somnique 638 2
Berecynthiæ 321 7 | 364 6
Berecynthio 78 2
bibam 103 7 | 460 4
bibant 793 2
bibendi 180 3
bibendum 138 5
bibentem 145 5
bibenti 856 9
bibere 286 5
bibesent 820 6
biberes 291 1
biberis 623 2
bibes 85 1 | 748 4
bibimus 716 10
bibis 413 2
bibisset 738 1
bibisti 871 4
bibit 202 3 | 215 3 | 817 4
bibuli 816 3
bibuli 352 4 | 611 8
bibulum 789 5
bibunt 423 2
bicornis 499 6
bidental 514 7
bidentium 331 7
biformis 235 2
bile 57 4
bilem 631 4 | 820 8 | 865 12 | 899 8
bilibri 629 9
bilinguis 603 10
bilis 468 12 | 597 11 | 651 2
bimaris 29 1
bimestri 316 2
bimi 82 1
Bioneis 860 3
bipedalis 668 9
bipennibus 381 7
biremis 358 5
Birrhi 550 9
Bitho 583 11
Bithyna 131 3 | 755 2
bitumen 451 2
blandâ prece 907 7
blandæ 363 6
blandi 508 5
blandienti 296 1
blandior 332 2
blandius 95 8
blandum 507 7
blandus 842 7
Blandusiæ 302 1
blateras 709 9
blattarum 649 14
bobus 280 6 | 430 3 | 501 1
Bœotum 853 6
Bollane 592 10
bona 370 10 | 498 10 | 536 14, 15 | 540 10 &c.
bona pars hominum decepta, &c. 511 4 | 899 3
bona, i. *facultates* 654 3
bonæ 362 3 | 859 8 | 859 1
bonam 503 2 | 523 10
bone 383 5 | 385 11 | 701 8
boni 370 2 | 621 3 | 700 2 &c.
bonis 95 4 | 159 2 | 378 11 | 383 1 | 395 8 | 703 3 | 890 5
bono 325 5 | 746 5 | 797 9 | 856 1
bonorum 512 9
bonos 398 5 | 786 5
bonum 771 4 | 903 17
bonus 403 4 | 522 10 | 533 8 | 541 9 | 671 3 | 904 1
Boreæ 316 2
bos 384 3 | 618 3 | 767 7 | 790 7
Bosphori 236 7
bosphorum 199 9 | 260 9
bove 317 10 | 800 6
bovem 768 14
boves 43 3 | 436 8 | 463 2
bovis Epod. 8
brachia 36 3 | 57 3 | 166 3 | 196 6 | 269 9 | 289 2 | 526 3 | 597 9
brachiis 263 2 | 477 6
Brennos 416 6
breve 157 6 | 525 11 | 5 | 824 8
brevem 208 6 | 412 5 | 8
breves 160 6 | 412 9
brevi, i. paulo post 743 5
brevi 47 4 | 216 3 | 832 8 | 894 11
brevibus 445 5
brevioribus 821 3
brevis 22 3 | 212 3 | 874 1
brevis esse laboro 873 3
brevitate 601 1
Breseis 163 2
Britannis 257 2 | 419 4
Britannos 88 3 | 134 2 | 12
Britannus 456 5
bruma 392 8 | 695 1 | 76
brumam 778 3
brumas 173 1
brundusium 569 4 | 807 1 | 810 9
bruta tellus 128 4
Brute 585 2
Bruto 174 2 | 583 8
Brutum 583 14, 15 | 781
buccas 508 1
Bullati 776 1
Bupalo 544 12
busto 254 1
Byzantia 679 1

C.

CAballi 577 17
caballo 575 5
caballum 767 3 | 812 8
caballus 792 2
cacasum 590 2
cachinnon tollent 881 11
cacumina 483 2
cadant 833 3 | 877 1
cadat 52 10 | 832 11 | 8
cadaver 690 2
cadavera 586 6
cadent 878 5
cadentia 810 1
cadentis 242 3
cadi 308 9
cadis nomen 1337 | 170 649 11
cadit 317 3 | 365 8 | 45
cadmo 573 12
Cadmus 889 5
cado 353 2
caduco 262 4

ulcum 199 6
ulum 325 10 | 329 3 | 443
| 867 4
ulus 877 9 | 8
ulus 405 4 | 4
ulus v. Cerco
ulus 199 11 | 664 3
ulcilio 877 2 | 8
ulcilius 834 3
ulcior 526 2
ulcus 347 1
ulcuba 309 1 | 716 10
ulcubum 84 7 | 389 4 | 351
3 | 460 1 | 464 10
ulcum 534 5 | 642 13
ulcus 803 4
ulcus amor sui 78 3
ulcus furor 457 1
ulnam 851 7
ulnas 541 4
ulde 269 7 | 331 7 | 420 3
ulebat 540 6
ulles 153 7 | 246 8 | 335
10 | 381 9
ulem 37 2
ulere 650 4
ulibus 907 4
ulimur 862 10
ulatum 862 5
ulmenta 243 5
ulmentis 333 1
ulpe 782 5
ulpite cerâ 758 7
ulpula 474 7
ulpulea 481 1
ulsa 436 4
ulsar 14 2 | 140 7 | 304 3 |
421 1 | 530 4 &c.
ulsare 55 6 | 88 2 | 305 8 |
370 12 | 385 1 &c.
ulsarem 134 1 | 261 4 | 369
| 384 2 | 462 8
ulsarem 64 3
ulsaris 134 | 274 | 555 |
586 8 | 195 6 | 340 3 |
426 1 | 464 11 &c.
ulsaris Auguſti 859 6
ulsis 522 1 | 524 3
ulsura turba 716 2
ulsus 239 2 | 356 3 | 371 10 |
373 4 | 507 3 &c.
ulsus 387 1
ulter 761 4
ultare 312 8 | 396 6
ultarii 118 5
ultatis 428 13 | 868 3
ultato 136 8
ultatis 290 5
ultumi 646 | 639 1
ultuno 912 1

calamum 840 7
calcanda 109 8
calcar 851 4
calce 618 3
calceus 553 8 | 774 15
caldior 535 9
calebo 408 7
calefacta 867 10
Calena 119 4
Calendæ 538 2
Calendis 285 1 | 437 4
Caleno 874
calentem 173 5
calentes 216 4
calentis 468 8
cales 490 6
calet 22 5 | 646 6 | 840 2
Callibus 410 8
calicem 680 6
calices 699 5 | 716 11 | 750
5
calidæ 350 10
calidus 307 3 | 745 4 | 860
15
caliendrum 591 4
caliginoſa 355 19
callemus 896 7
callet 403 13
callida 294 6 | 876 9
callidi 337 1
callidum 43 1 | 228 10
callidus 641 3 | 711 7
Callimachus 863 2
Calliope 258 1
calloſa 672 2
calo argurus 790 1
calones 577 17
calor 760 3
calores 400 3
caloribus 336 13
caluiſſe 326 2
Calvum 602 4
camelo 849 3
Camena 53 2 | 724 1
Camenæ 218 6 | 259 12 |
389 3 | 399 4 | 606 1 |
813 4 | 816 5 | 896 8
Camenis 502 2
cameram 664 6
Camillis 730 3
Camillum 54 1
camino 566 9 | 669 8
caminus 778 3
Camœna, v. Camena
Campana ſupellex 579 5
Campana trulla 651 5
Campanis 719 4
Campano 562 1
Campanum 564 7
campeſtre 778 2

campeſtres 334 2
campeſtria 815 11
campeſtribus 805 9
campi pinguet Aſia 743
campi *genit.* 265 12 | 887
10
campis 90 50 | 140 10 |
4 | 288 6 | 295 6 | 313 6 |
391 15 | 436 10
campo 317 7 | 513 6 | 643
11 | 697 18 | 764 14 |
776 4
campos 167 6 | 236 9
campum 35 2 | 240 6
campus 80 6 | 402 2 | 1538
cana nive conſpuet Alpes 685
11
canam 42 2 | 870 11 | 671
9
canas 638 3
candent 439 1
candente 794 10
candentes 12 2
candentibus 559 3
canderet 701 16
candida 289 2 | 469 13
candidam 340 9
candide 77 3 | 475 5 | 622
8 | 746 1
candidi 281 3
candidiores 561 5
candidi 307 10
candido 364 11
candidos 58 4
candidum 38 1 | 438 6
candidum ingenium 468 5
candidus 759 3 | 856 4
cane 433 9
cane pejus & angue 805 9
canebat 123 5
canem 583 16 | 813 8
canemus 424 3
canendo 294 4 | 687 10
canentes 390 7 | 462 8
canere 861 8
canerent 897 1
caneret 63 2
canes *nomen* 448 14 | 589 7
813 3
canet 856 9
canibus 488 7 | 702 8 | 882
10
Canicula rubra 685 9
Caniculæ 73 5 | 302 9
Canidia 438 5 | 445 5 | 448
4 | 488 1 | 617 10 | 723
4
Canidiæ 591 4
Canidiam 588 10
Canis *pro ſidere* 773 1

INDEX

Canis *propr. viri.* 453 1 | 629 4
canis *animal domestic.* 344 1 | 446 1 | 470 6 | 529 5 | 630 1 | 689 16 | 708 3
canis *adject.* 204
canistris 701 18
canit 367 5 | 605 6
canitie 192 2
canities morosa 40 1
canora 901 4
canoris 50 7
canoros 860 4
canorus 236 8
canos capillos 192 2
Cantaber 191 1 | 288 4 | 418 8 | 783 4
cantabimus 352 5
cantabitur 617 8
cantabo 884 3
Cantabrica 813 12
Cantabrum 170 2
cantamus 27 12
cantare 231 2 | 530 2 | 602 4 | 819 2
cantat 558 3 | 909 10
cantemus 186 7
cantharis 83 2
cantharus 750 9
canto 89 6 | 239 3 | 593 8
cantor 542 2 | 887 3 | 909 3
cantoribus 530 1
cantoris 517 1
cantu 284 6 | 413 3 | 474 8
cantum Galli 506 9
canus 94 3 | 196 2 | 241 6 | 498 5
canum 309 2
Canusi 567 6 | 653 2
Canusini 603 10
capacibus 178 5
capaciores 464 7
capax 241 2
cape, v. rape
capella 514 8
capellæ 485 5 | 767 1
capellis 71 5
caper 466 13
capessens 704 1
capiet 516 3 | 657 2 | 904 4
capilli 789 3
capillis 53 4 | 114 2 | 202 6 | 324 2 | 353 4 | 446 5
capillo 573 6 | 588 10 | 875 15
capillos 175 3 | 192 9 | 477 9 | 733 5 | 762 4 | 875 11
capillus 307 1 | 489 9
capita 507 6 | 699 6 | 707 5
capitalis 583 4
capite 642 7 | 650 8 | 690 9 | 719 6
capiti 130 3 | 606 5 | 615 6 | 797 3 | 873 1
capiti, i. summæ 518 6
capitis 94 2 | 413 10 | 641 9
capitis minor 271 4
Capito 559 9
Capitolini 552 8
Capitolinus 552 10
capitolio 139 3 | 373 5
capitolium 254 3 | 337 6 | 360 5
Capitone 561 2
capitum 615 11 | 731 5
Cappadocum 755 8
capræ 751 8
Capræ insana sidera 282 2
caprea 377 1
capreæ 125 8 | 308 4 | 471 7
capreas 676 5
Capri 550 10
Capricornus 222 1
caprificos 445 7
caprina 810 4
capripedum 230 3
Caprius 550 6
captum 286 1
capsa 855 8
capsis 546 11 | 609 2
capta 257 2 | 655 4 | 718 2 | 844 6
captæ 889 2
captas 711 12
captat 434 1 | 511 11 | 527 7, 8 | 551 9
captator 687 9
captes 684 6
captet 893 9
captis 388 4
captiva 269 5 | 849 1
captivæ 163 5
captivum 801 5 | 849 1
captivus 538 4
capto 863 5
captos 806 2
captum 365 10
captus 223 11 | 625 5 | 714 2
Capua 777 7
Capuæ 480 3 | 562 3
caput 5 9 | 21 4 | 109 6 | 162 2 | 199 7 | 296 4 | 333 6 | 432 7 445 6 | 450 10 | 489 15 | 525 13 | 558 10 | 564 3 | 590 1 | 604 7 | 610 2 | 650 1 | 656 2 | 689 7 | 696 3 | 797 14 | 708 6
caput hoc erat, hic fons [illegible] 4
cara 675 5
caræ 634 4 | 815 2
carbo 285 3
carbone 661 2 | 711 4
carceribus 514 12
cardiacus 652 7
cardines 97 6
care Mæcenas 84 3
care emit 852 15
caream 320 4
careat 136 7
carebimus 206 6
carent 402 3 | 481 7
carentem 121 4 | 343 2 | 3[illegible] 7
carentes 182 8
carentia virtute 864 10
carentibus 335 1
carentis 106 1 | 895 9
carere 482 2
caret 153 8 | 189 2, 3 | 3[illegible] 3 | 536 10 | 774 1[illegible] 870 7, 8 | 875 9 | 9[illegible] 14
cari 94 2 | 744 13
carina 131 4
carinæ 60 6
carinam 466 10
carinas 20 2 | 764 3
carinis 36 2 | 403 15 | 5[illegible] 13
carmen 122 4 | 361 1 | 3[illegible] 3 | 460 5 | 475 7 | 4[illegible] 2 | 744 8 | 838 2 | 6[illegible] 12 | 893 13 | 909 4
carmina 11 8 | 64 4 | 2[illegible] 4 | 239 1 | 369 6 | 3[illegible] 5 | 410 4 | 489 14 | 6[illegible] 6 | 618 11 | 620 8 | 7[illegible] 11 | 818 3 | 836 4 | 902
carmina mala 689 7
carmina, id est, odas 861
carmine 30 1 | 296 10 | 3[illegible] 9 | 374 1 | 408 10 | 4[illegible] 1 | 450 8 | 633 5 | 6[illegible] 10 bis | 844 3 | 851 11 | 860 2 | 892 3
carminibus 202 4 | 364 8 | 395 5 | 588 5 | 880 2 | 908 4
carminis 26 1 | 389 6 | 6[illegible] 5 | 694 3 | 876 7
carminum 487 4
carne 625 2 | 718 2
carnem 676 3
caro, vel cibaru 393 11 | 6[illegible] 5

rpathii 383 10
rpathium 131 4
e diem 48 2
e viam 701 6
pentes 568 2
pentis 369 3
ere 220 8 | 348 12 |
so 4 | 402 8
eret 532 8
fiſſe 662 6
thagine 619 1
thaginem 463 5
thagini 382 7
thaginis 369 3 | 456 3
thago 271 1
ere 655 9
ſſe 728 2
m caput 690 11
119 8 | 220 3 | 575
| 597 6 | 825 2
661 3 | 664 8
um 184 2
685 6
ellius 905 1
609 1 | 746 3
348 4
252 4
liæ 264 5
lium 858 9
ator 888 7
avit 898 12
56 3 | 405 8 | 842 4
as 335 7
283 2
490 13 | 615 10 | 810
re 828 3
is 385 9 | 490 14
496 2
5 10 | 32 1 | 44 3 |
9
500 4 | 891 5
89 6 | 574 14 | 595 1 |
7 | 820 6
512 11 | 666 7 | 687 1
ſur. 634 8 | 720 2
m 808 1
663 2
288 4 | 741 2
266 3
m 565 1
113 5 | 200 2 | 645 2
us 456 6
140 11 | 298 7 | 709
e 378 5 | 848 5
as 37 2 | 256 4 | 403
604 5
ras 612 5
lt 5

Catia 526 6
Catienis 643 17
Catili 75 2
catillis 680 2
catillum 538 5
catini 538 7
catino 626 7 | 680 4
catinum 579 2
Catius 670 1
Catonem 820 1
Catonibus 864 4
Catonis 52 6 | 151 4 | 232 1 | 326 1 | 521 2 | 820 2 | 877 3
catulis 6 2
catulos 254 2 | 323 1
catulus 741 6
Catullum 602 4
catus 41 3 | 301 4 | 848 14
cava 476 3 | 485 3
Caucaſum 89 3 | 427 8
cauda 624 6
caudæ 832 9
caudam 234 2
caudam trahat 943 9
cave 61 7 | 283 11 | 454 9 *bis* | 642 7 | 653 11 | 689 8 | 755 1 | 386 2
caveæ 914 9
caveant 894 4
caveas 620 6
cavebis 708 13
caverat 268 8
cavere 288 8
cavet 888 1
caveto 551 11
cavis 231 3 | 303 5 | 653 7
cavit 647 7 | 903 12
caule 672 3
caules 540 12 | 650 1
caulibus 629 10
cavo 700 7
caupo 508 9
caupona 777 8 | 803 8
cauponas 563 4
cauponibus 557 1
cauſa 156 6 | 540 4 | 575 17 | 603 6
cauſâ 902 9
cauſâ meâ 552 11
cauſâ priorem 684 13
cauſæ 69 9 | 507 10 | 781 8 | 799 6
cauſam 583 5 | 585 13 | 736 4 | 749 5
cauſarum actor 904 12
cauſas 146 2 | 554 4 | 603 8 | 685 4 | 722 1
cauſatur 787 6
cauſis 744 7 | 764 1

cauta 731 2
cautius 36 2
cautos 697 9 | 839 11
cautum 199 9 | 574 12
cautus 188 3 | 690 5 | 690 11 | 799 13 | 876 8 | 895 15
cavum 762 11
cavus 702 9
Ceæ 154 1 | 399 3
cecidere 164 5 | 367 6 | 878 5
cecidit à cædo 279 5
cecidit à cado 367 7 | 783 5
ceciniſſe 498 8
cecinit 473 10 | 594 2
Cecropiæ 409 6
Cecropio 149 3
cedat 323 6 | 515 5
cedat in altera jura 867 15
cede 813 1
cedentem 622 8
cedere 26 5 | 288 6
cederet 618 13 | 895 6
cedes 161 2, 4
cedet 478 5 | 946
cedet in uſum 637 2
cedit 133 7
cedro 902 3
cedunt 679 5
celabitur 671 9
celantia 716 4
celare 691 6 | 720 5
celas 497 4
celat 255 2 | 419 1 | 798 1
celata 402 5
celeberrima 805 7
celebrare 30 1 | 49 2 | 898 5
celebret 629 8
celebris 190 9
celent 254 3 | 793 10
celer 177 1 | 265 8 | 301 6 | 651 8
celerem 64 7 | 175 4 | 200 1 | 390 9 | 826 7
celeres 50 6 | 63 1 | 70 4 | 295 10 | 323 8 | 357 11 | 392 9 | 396 1 | 816 2
celeri 60 4
celeris 352 8 | 895 9
celet 525 9
cella 718 4
cellis 139 5 | 586 6
celſæ 189 6 | 259 5
Celſe 769 8
celſi 903 1
Celſo 768 1
celſus Appenninus 483 3
Celſus 743 11

cenſebo

cenſebo 790 1
cenſes 752 5 | 860 8
cenſet 736 4 | 758 10 | 770 5 | 803 3
cenſor 571 9 | 888 7
Cenſore 394 2
cenſoris 863 12
cenſu 653 3 | 669 11
cenſu tenui 764 11
cenſum 620 1 | 728 3
cenſus 212 3 | 906 3
Centaurea 76 5
Centauri 367 7
Centaurus 473 10
centena 532 2
centiceps bellua 202 5
Centimanus Gigas 220 10 | 265 1
centum 209 2 | 218 1 | 287 2 | 296 3 | 348 1 | 363 10 | 368 3 | 464 3 | 490 10 | 510 2 | 510 7 | 645 2 | 646 10 | 696 2 | 756 2 | 831 10 | 832 3
centum millia 641 3
Centuriæ 902 12
Centuriombus 575 19
cepere 879 3
cepiſſet 639 4
cepit 658 7 | 844 6
cera 687 6 | 758 7
ceratis 366 2
Cerberus 233 5 | 296 3
cerea 57 2 | 589 2 | 589 4 | 590 7
cereas 494 7
cerebri 592 10
cerebro 222 8
cerebroſus 558 9
cerebrum 645 7
Cererem 334 5 | 484 9 | 499 1
Cereris 248 4 | 714 9
Ceres 384 4 | 636 1
cereus flecti in vitium 887 11
cereus 855 5
Cerinthe 525 5
Cerite, v. Ceritæ
cernere 526 5
cernis 533 2
cerritus 665 2
certa 51 5 | 58 1 | 214 3 | 312 5 | 549 9 | 664 3 | 727 8
certabitur 684 10
certam 503 2
certamen grande 323 6
certamen trepidum 823 1
certamina 749 4
certamine 416 12 | 774 8
certamine primum 879 7
certans 684 2
certant 879 1
certantem 432 10
certantia 605 1
certare 190 6 | 365 3 | 468 16 | 668 13 | 812 1 | 819 4
certas hyemes 66 5
certat 4 3 | 172 5
certatim 558 5
certavit 892 3
certe 165 3 | 597 12 | 636 9 | 914 8
certemus 787 1
certet 617 11
certi 514 4
certior 228 4
certis rebus 904 10
certis 577 8 | 752 3 | 839 11 | 867 11
certius 774 1
certiùs 634 8
certo 335 7 | 474 5 | 548 10 | 643 5
certum finem 740 11
certùm 691 2 | 695 3
certus 478 6 | 498 4
certus Apollo 32 9
certus convivia 766 1
cerva 6 2 | 270 9
cervi 380 10
cervice 241 4 | 331 6 | 741 3 | 745 5
cervice ſubactâ ferre jugum 167 2
cervicem 57 2 | 197 5 | 199 1 | 873 1
cervice 289 3
cervinam pellem 741 5
cervis 217 3 | 483 5
cervius 700 3
cervix 525 13
cervos 301 5 | 390 4
cervus 65 11 | 774 7
ceſpite 285 4
ceſpitem 81 3 | 213 1
ceſſant 321 8
ceſſantes 332 3
ceſſantem 352 4 | 792 1
ceſſare 764 12 | 775 2 | 868 9
ceſſat 349 14 | 652 1 | 741 9
ceſſet 103 7 | 903 16
non ceſſat 766 4
ceſſator 711 6
ceſſatum 738 9
ceſſavere 819 3
ceſſavit 857 4
ceſſerat 152 2 | 616 3
ceſſiſſe 812 13
ceſſiſſet 548 6
ceſſit 296 1
certaria 686 3
Cethegis 864 4 | 876 12
ceu 380 3
Chærilus, v. Cherilus
chari, v. cari
Charta 600 2
chartæ *gen.* 569 4 | 784 4
chartæ *plural.* 397 1 | 4
chartas 840 7
chartis 402 6 | 547 14 | 1 | 555 10 | 831 9 | 3 | 855 10
charus, v. carus
charibdi 104 6
Charibdim 885 6
Cherilus 852 8 | 903 16
Chia 464 8
Chiæ 413 5
Chii 649 10
chimæra 105 3
chimæræ 220 9 | 367 8
Chio 603 4
Chios 776 1 | 778 5
chiragra 705 1 | 727 3
Chium 320 1 | 714 10 | 6
chlamydem 805 10
chlamydes 756 1
chlamydum 756 5
Chloe 92 1 | 289 9 | 322 6
Chloen 282 6 | 289 6 | 4
Chlori 307 12
Chloris 168 8
chorda 903 7, 15
chordis 398 9 | 531 1
choreas 39 9
choreis 233 1 | 388 1
chori 6 6
choris 196 5 | 260 4 | 2
choro 169 1 | 417 1
choros 20 5 | 374 4 | 5 | 890 2 | 898 1
chorus 503 3 | 842 6
Chremes 429 5 | 880 5
Chremeta 605 3
Chryſippi 642 13
Chryſippo 735 4
Chryſippus 514 11 | 66
cibaria 508 12
cibo 447 5
ciboria 178 5
cibum 454 8 | 608 7 | 1

ibus 651 14
Cibyratica 755 2
icatricum 134 5
icatrix 564 5
icere 654 3
iceris 579 2 | 700 10 | 894 9
iceri 563 5
icerus 565 1
ichorea 120 3
icoria 628 2
icura 618 4
icutæ 859 11
Icutæ *propr.* 645 1
icutam *propr.* viri 653 9
icuus 437 7
imex 610 9
inctus 714 5
inctutis 876 12
inerem 795 2
ineres 182 5 | 415 5 | 481 5 | 914 7
ineri 148 5
inge 361 4
ingentem 341 9
inones 526 9
inis 490 4
ippus 587 4
ircea 429 2
irceis 675 1
irce 489 3
irceu 73 8
irces 737 9
irciter 764 2
irco 654 4
ircum 575 4 | 576 9 | 681 1
ircumagi 592 16
ircumdata 526 7, 10
ircum emit 485 7
ircumlita 772 3
ircumpoſuiſſe 680 2
ircumroditur 815 10
ircumſpectemus 862 7
ircumtonuit 658 8
ircumvagus 481 8
ircumveniunt 888 2
ircumvolat 12 5
ircumvolitans 744 5
irm 807 13
i 141 4 | 217 9 | 506 7
irrei 530 7
irra 64 4 | 94 4 | 121 4 | 190 5 | 258 3
irre 194 4 | 241 6 | 290 | 308 6 | 648 2 | 738 9 | 740 8
irrus 648 10
irrutius 903 4
is 50 4 | 593 7 | 632 4 | 815 5 | 855 2
i 902 6

citra mare 718 5
citra 514 5 | 604 1
citrea 364 4
citum 488 2
citus 140 9 | 284 3 | 612 6 | 894 12
civem 684 13 | 794 3
cives 11 1 | 573 7 | 573 12 | 729 3 *bis* | 913 9
civi 122 5
civibus 806 2
civica 744 7
civicam 335 10
civicum 146 1
civiles 287 5
civilia 595 4
civilibus 479 3 | 726 2
civilis 422 9 | 859 5
civitas 371 1 | 482 4 | 484 2
civitatem 355 5
civium 250 1 | 269 8 | 431 3
clade 256 3 | 417 12
clades 277 3
clamabit 910 13
clamans 655 11
clamantibus 644 1
clamas 705 11
clamat 507 2 | 807 7
clamant 650 6 | 837 5
clamet 529 7 | 643 13 | 798 13 | 613 9
clamo 617 7 | 822 10
clamor 12 9 | 287 4 | 337 7 | 598 10
clamore 356 9 | 706 9 | 813 10
clamorem 103 1 | 237 7
clarâ lucernâ 707 7
clarabit 372 4
claram 28 1
clare 695 3 | 800 7 *bis*
clari 240 2 | 304 7 | 414 1
clarior 244 2 | 289 8
claris 390 1 | 898 7 | 912 2
clarius 396 5
claro 498 6 | 575 4 | 856 1
clarorum 854 4
claros 577 5
clarum 217 9 | 398 2 | 563 7
clarus 336 4 | 354 9 | 501 2 | 648 3 | 655 7 | 764 2 | 858 7
claſſe 141 4 | 276 5 | 98 10 | 522 6
claſſem 655 4
claſſes 877 12
claſſico 431 1
claſſis 66 4
clathros 914 9
claude 284 5
claudens 434 10
claudere 166 6 | 608 5 | 615 12
Claudi 563 4 | 783 4
Claudi *vocat.* 770 1
Claudiæ 382 11
Claudius 417 9 | 742 2
claudo *nomen* 249 3
claudum 808 7
claves 651 7 | 824 3
clavibus 209 2
clavos 132 6 | 333 5
clauſa 542 4
clauſas 269 10
clauſit 421 6
clauſtra 298 6 | 787 6 | 854 9
clauſus 708 4
clavum 560 4 | 572 5 | 573 1 | 704 4
clazomenis 582 4
clemens 298 8
cliens 411 1 | 766 1 | 862 6
cliente 225 5
clientem 751 7
clienti 839 10
clientium 227 9 | 240 8
clientum 273 4
Clio 49 2
clitellas 562 3 | 785 2
clivos 785 4
clivum 369 9
cloacam 660 8
clune 721 9
clunes 525 13
Cluſinis 792 4
clypeo 108 4
Cnidi 115 2
Cnidius 168 10
Cnidon 352 9
Coa 714 4
coactor 576 13
coactus 694 | 550 13
Coæ 413 11
Cocceii 563 3
Cocceius 559 5, 9
cocco 701 15
cochlea 678 2
cocto 615 1 | 718 6
cocytus 207 5
Codrus 319 3
coeant 874 2
coeat 751 1
cœlebs 210 4 | 285 1

cœleſtes 368 2 | 842 7
cœleſtia 392 9 | 806 3
cœleſtis 294 2 | 744 11
cœli 495 2 | 569 3 | 701 14
Cœli *nomen propr.* 550 9
cœlibe 732 11
cœlibis 686 6
cœlitum 486 4
cœlo 31 3 | 174 4 | 182 7 | 257 7 | 266 4 | 330 1 | 397 9 | 444 1 | 448 2 | 477 1 | 487 5 | 557 7 | 677 5
cœlum 13 5 | 19 10 | 247 6 | 450 15 | 472 1 | 766 3 | 791 1
cœlum non animum 779 2
coemens 518 1
coemptas 661 1
coemptis 161 2
coemptos 114 8
cœna 579 3 | 700 12 | 701 17 | 713 2 | 751 3 | 880 2 | 905 6
cœna dubia 632 1
cœna brevis 789 6
cœnabat 794 8
cœnacula 733 2
cœnæ 354 7 | 699 2
cœnam 706 4 | 765 13
cœnamus 716 3
cœnant 565 6 | 566 3 | 840 4
cœnantes 557 5 | 714 8
cœnantibus 715 3
cœnare 551 12 | 748 2
cœnarum 675 3 | 822 1
cœnas *verb.* 765 11
cœnat 758 1 | 867 9
cœnatus 608 7
cœnem 660 1
cœnes 813 5
cœnis 209 4 | 711 9
cœno *nomen* 706 1
cœperis 650 2 | 825 4
cœperunt 540 1 | 588 14
cœpi 557 8
cœpit 595 7 | 697 5 | 739 9 | 794 1 | 838 10 | 843 8 | 845 4 | 858 10 | 874 11 | 891 6
coerceat 464 9
coercet 44 5 | 232 3 | 543 1
coercet 229 1 | 537 6 | 586 3 | 653 12
coercuit 898 1
cocus 248 1
cogas 852 3
cogat 757 1
cogemus 556 2
cogere 255 3 | 530 4 | 775 2 1
cogeris 512 2
coges 801 11
coget 912 2
cogi 736 6 | 824 8
cogimur 162 1
cogit 290 9 | 308 3 | 573 10 | 770 2
cogit pro colligit 910 4
cogitat 740 5 | 885 5
cogitet 191 2
cognata 665 4 | 698 14
cognati 593 10
cognatorum 865 11
cognatos 513 3 | 669 3
cognitor 685 8
cognomen 536 2 | 629 4 | 641 6 | 785 3
cognomine 863 3
cognoſcere 852 4
cogor 127 5
cohæredam 691 9
cohæres 687 6
cohibebor 236 1
cohibent 106 2 | 266 3 | 672 2
cohibentia 854 9
cohibentis 390 4
cohibere 306 4
cohibet 7 2
cohors 19 3 | 232 6 | 486 8 | 743 2
cohortes 261 5
cohortem 583 14
cohorti 769 5
cohortis 237 2
coibat 891 5
Cois 527 1
coit 745 3
Colchi 382 1
Colchica 199 3
Colchicis 446 2 | 490 6
Colchis 486 6
Colchos, v. Jolchos
Colchus 237 1 | 882 4
colendi 495 2
coli 270 1
colis 208 4
colit 133 2
colla 195 8 | 710 10
collata 259 10
collatis 873 8
collaudem 575 16
colle 860 11
collecta 740 8 | 775 3 | 858 1
collectos 793 2
collectus 547 9
collega 574 1
collegam 826 10
collegia 516 1
collegiſſe 3 1
collegit 777 9
colles 85 3 | 410 6 | 497 743 1
collibuiſſet 530 6
collibus 385 3
collige 617 13 | 841 1
colligis 780 1
colligit 677 10 | 887 8
collines 65 2
colliſa 736 2
collo 251 6 | 436 9 | 662
collocare 493 10
colludere 887 7
collum 349 16 | 387 7 | 14
collyria 559 7
coloni 206 5
colono 171 3
colonum 635 2
colonus 131 2 | 616 7
Colophon 776 3
color 57 5 | 154 4 | 404 414 4 | 470 10 | 489 618 8 | 805 2
colore 163 2 | 168 2
colores 270 4 | 753 11 | 1 | 879 9
colori 893 9
coloribus 395 1 | 744 4
colubræ 590 6
colubros 72 4
columba 483 6
columbam 379 3
columbas 140 9
columbi 772 1
columbino 677 10
columbis 9 6
columen 219 6
columnæ 905 3
columnam 152 2
columnas 225 1
colunt 828 5
coma 86 4 | 322 4
comæ 373 7 | 391 6 | 3
comam 234 | 193 8 | 361 469 15
comas 352 6 | 840 4
combiberet 142 2
comedenda 761 9
comedunt 795 3
comes 109 7 | 384 10 | 3 | 556 4 | 577 16 | 6 | 712 9 | 807 11 | 1
comes exterior 683 14
comeſſabere 363 6

amica res 879 12
amicus 690 8
amis 117 2 | 552 4 | 605 4 | 606 9 | 609 4 | 720 7 | 865 8
amicem 133 3 | 811 10
amites 32 7 | 220 8 | 295 9 | 400 8 | 409 1 | 557 6 | 583 16 | 639 6
amici 768 2
ammendare 892 8
ammendat 809 7 | 855 1
ammendes 815 4
ammendet 793 8
amminuas 599 10
ammixit 538 5
ammiserit 899 7
ammisisse 883 1
ammisit 17 1 | 416 10
ammissa 538 10 | 551 10 | 814 12 | 890 9
ammissi 400 3
ammissum 348 7 | 812 8
ammista 603 4
ammittenda 852 6
ammittere 111 7 | 373 4
ammittes 708 12
ammittes Scenæ 882 11
ammoda 720 7 | 789 8 | 828 1 | 860 13 | 898 8
ammodet 727 12
ammodi 321 1
ammodius 578 7 | 633 2
ammodus 394 1 | 770 9 | 852 2 | 895 5
ammotit 617 3
ammotæ mentis 665 2
ammotus 657 2
ammune 212 4 | 587 2
ammuni 536 10 | 696 5 | 844 2
amunia 824 4 | 883 3
ammunibus 774 7
ammuniter 482 1 | 736 8
amœdia 544 2 | 548 8 | 602 1 | 846 4 | 880 4 | 897 5
amparat 433 8
amparet 514 10 | 835 6
amparis 167 2
ampede 126 6 | 407 8 | 441 2 | 742 3
ampedibus 802 2
ampellans 584 6
ampellar 762 12
ampellaret 667 5
ampenſet 536 14
amperit 828 10
ampeſcant 781 8
ampeſce 70 2 | 237 7 | 741 2
compeſcere 719 11
compeſceret 589 3
compeſcet 864 9
compeſcit 206 2
compilaſſe 515 7
compilens 512 8
compitâ 641 6 | 665 5 | 698 1 | 728 9
complere 851 4 | 891 3
compleſti 454 7
complexus 561 7
complures 612 1
compone 316 1
componere 356 3 | 514 1 | 545 4 | 559 6 | 618 11 | 646 2 | 736 6 | 854 5 | 875 12
compono 725 6 | 862 4
componunt 828 5 | 863 8
comportatis 740 5
comportet 648 10
compos 878 11
compoſita 40 4
compoſitis 420 4 | 583 11 | 649 5
compoſitum 837 2
compoſitus 583 11
compoſui 593 11 | 613 3
compreſſis 555 9
compti 720 1
comptos 400 5
compulerit 96 4
conamur 27 2
Concanum 261 1
concedas 337 12
concedere 555 11 | 556 2 | 668 5 | 866 2
concedes 761 3
concedi 904 11
conceditur 749 8
concentum 789 2
conceſſa 554 1
conceſſerat 108 6
conceſſere 905 3
concha 532 1
conchæ 674 1
conchis 179 1
conchylia 435 3 | 631 3 | 674 3 | 716 3
concidit 310 3
concidunt 52 1
concilietur 890 5
concilio 340 5 | 383 4
concines 369 7 | 370 5
concinna 776 2
concinnior 836 9
concinnus 535 6 | 603 3
concipitur 199 4
concita 308 2
concitet 132 4
conclave 702 6
concludere 548 3
concluſas 546 8
concluſus 551 2
concordia diſcors 782 3
concredere 697 7
concubitu 908 1
concupiveris 440 1
concurrant 574 4
concurrit 850 4
concurritur 506 6
concurſus 599 1
concuſſa 367 3
concute 534 1
concutitur 129 2
condere 43 2
conderet 704 5
condes 911 5
condet 754 5
condiderit 620 8, 10
condidit 4 4 | 214 3 | 463 6
condis 744 8
condiſcat 245 3
condiſce 408 8
condit 432 5
condit quſque diem, &c. 385 3
condita 414 2 | 552 3 | 842 12
conditi 455 4
conditio 719 13 | 729 1
conditione 844 2
conditionibus 4 7 | 269 1
conditio 499 4
conditor 907 6
conditum *penult. longa* 761 17
conditum *penult. brevi* 84 1
conditus 567 7
condo 725 6
condoluit 512 10
conducat 890 4
conducere 731 6
conducti 910 16
conductis 518 1
conducto 733 3
conductum 705 4
condunt 828 6
coner 617 3 | 770 3 | 837 6
confecta 854 8
conferbuit 524 8
confeſtim 781 1
confice 594 1
confidens 582 6
confinder 74 2
confuſa 849 3
confuſum 679 2
confuſus 588 14 | 891 11

INDEX

congesta 508 12
congestis 511 13
conjuge 256 5 | 267 4 | 843 1
conjugibus 382 6 | 401 7
conjugis 6 1 | 231 4 | 271 3
conjuret 909 7
conjurata 63 5
conjux 335 4 | 685 1 | 707 5
connectere 861 14
conopeum 462 6
conor 726 5
conscia 529 7 | 708 5
conscientia 446 7
conscio 278 7
conscite 729 11
conscripti 900 8
consecrat 397 7
consentire 814 7
consentit 222 3
consenuit 268 3
conservus 587 1 | 709 11
considere 586 5
consili 264 9
consilia 469 11 | 812 3
consiliantibus 251 8
consiliis 192 6 | 378 6 | 412 5
consilio 272 1
consilium 262 1 | 327 4 | 417 13 | 555 4 | 640 4 | 663 9 | 726 10
consistere 514 5 | 592 8
consistimus 597 7
constit 680 9
consociare 160 3
consolor 581 6
consortem 338 9
conspectus 893 1
conspexerit 754 6
conspexit 764 4
conspicitur 284 2 | 795 9
conspicuum 311 5
conspuet 685 11
constanter 703 6
constanti 281 6
constantia 478 5
constantior 705 4
constare 788 3
constat 678 7
constet sibi 883 2
constiterint 38 4
constitit 445 1
constrictos 572 3
constructus 510 1
construxerit 648 2
consueris, pro consueveris 585 3
consuetudo 534 4
consul 403 3
consulatis 215 4
consule, *nomin.* 146 1 | 286 6 | 307 4 | 324 5 | 473 3 | 524 7
consule, *verb.* 655 6
consulenti 149 5
consulere 655 5
consulis, *nom.* 352 4
consulis, *verb.* 803 1
consulit 698 2 | 798 5
consulta 799 4
consulti 861 15
consultis 866 19
consulto 608 6
consultor 506 9
consultus 127 3 | 507 7
consultus juris 904 11
consumere 677 2 | 738 4
consumeret 633 3
consumet 594 5
consumimus 863 10
contagia 486 9 | 781 6
contaminato 139 8
contemnas 727 1
contemnat 550 8 | 728 10
contemnere, *infinit.* 511 8 | 710 3
contemnere, *futur.* 640 1
contemni 792 2
contemplere 526 2
contempleris 353 7
contemplor 511 10
contemptis 610 8
contempto 443 2
contemptum 685 6
contendat 240 8 | 798 14
contendere 595 7 | 726 14 | 773 11 | 811 8
contendit 486 5
contenta 476 8
contento 532 3
contento fune 705 6
contento publite 701 3
contentus 506 2 | 515 4 | 553 8 | 577 10 | 608 10 | 610 5 | 634 10
conticuit 812 13
contigit 603 3 | 681 10 | 740 1 | 848 16
continente 227 6
continet 736 3
contingat 747 4
contingere 649 5, 8 | 681 4 | 909 8
contingit 876 13
contingis 698 3
contingit 795 7 | 806 5
contingunt 803 9
continua 1702 1
continuem 313 6
continui montes 796 5
continuit 143 9
continuo 573 7 | 577 11 | 652 6 | 716 5
contracta 243 1 | 313 3 | 7[illegible] 6 | 861 8
contractæ 636 2
contractum 708 6
contractus 761 2
contrabes 190 10
contraria 519 8
contraxit 472 1
contrectatus 825 3
contremuit 95 4
contristat 509 3
contuderit 373 4 | 768 5
contudit 275 6 | 705 2 | 8[illegible] 8
contulerim 561 8
contulerit 563 7
contumeliæ 469 12
contundet 452 6
conveniat 745 2
convenienter 772 3
convenientia 882 5 | 980 1[illegible]
conveniet 775 15 | 892 9
convenisse 834 1
convenit 583 1 | 679 6 | 7[illegible] 6
conveniunt 257 3
conventu 583 14
conversa 483 1 | 805 5
conversis 887 14
converso 309 8
convertere 451 8
converteret 849 4
convicia 584 4
convictor 574 8
convictore 552 10
conviva 107 5 | 471 4 | 5[illegible] 5 | 611 2 | 635 6 | 676 699 5 | 720 7 | 748 [illegible] 785 9
convivæ 717 6 | 860 4
convivam 702 4 | 706 8 | 7[illegible] 3
convivas 566 3
convivatoris 720 4
convivia 27 10 | 557 8 | 7[illegible] 5 | 859 14
convivis 630 6
conviviorum 468 1
Coo 674 2
cooperto 619 3
copia 73 2 | 211 2 | 501 [illegible] 510 14 | 627 2 | 780 783 7 | 793 1 | 817 [illegible] 866 6
copiam 354 1

...ist 417 13
...mb 59 2
...mat 889 4
...mite 927 1
...miur 718 6
...n 641 8 | 657 6 | 880 9
...rano 687 9 | 688 5
...rle 93 2
...rsi eſt 73 2
...rinthi 29 1
...rinthum 806 5
...rinthus 849 1
...rio 686 16
...rna 629 5 | 796 9
...rnibus 302 4
...rnicis 415 2
...rnicula 744 3
...rnix 315 5 | 346 7
...rnu, i. vaſcula 629 9
...rnu 73 4 | 78 3 | 234 1 | 501 12 | 547 12 | 564 3 | 617 14
...rnu pro copia pleno 783 7
...rnua 327 6 | 349 4 | 350 12 | 454 10 | 489 7
...rnuum 150 2
...rona 32 4 | 499 1 | 894 10
...ronam 143 2 | 347 10
...ronæ, i. cœtus, 813 10 | 906 1
...ronam 74 6 | 101 3 | 606 5 | 862 9
...ronantem 331 8
...ronari 728 10
...ronas 179 2 | 305 9 | 662 6
...ronatus 175 2
...ronet 814 6
...ronis 405 5
...rpora 447 2
...rpore 142 2 | 156 8 | 259 6 | 381 11 | 522 2 | 533 10 | 708 12 | 740 3 | 762 9 | 768 7
...rpori 436 3
...rporibus 270 3
...rporis 502 4 | 526 1 | 826 6
...rpus 130 3 | 445 3 | 512 10 | 614 5 | 632 1, 8 | 634 9 | 712 3 | 727 3 | 746 6 | 842 13
...rrector 842 1
...rrectus 794 11
...rreptus 662 7
...rrige 911 7
...rrigere 96 6
...rripuit 19 5
...rruget 750 9
corrumpam 597 2
corrupta 521 9
corruptius 568 2
corruptorem 708 8
corruptus 624 5
corruptus judex 622 4
cortice 290 13 | 554 8
corticem 286 4
Corvino 325 6
Corvinus 603 9
corvorum 590 2
corvos 799 11
coruſco 128 1
corvum 346 2 | 687 8
corvus 807 9
Corybantes 68 3
Corycio 679 3
coſtum 244 4
corte 183 3
cothurni 879 3
cothurnis 564 9
cothurno 149 3 | 897 4
Cotillus, v. Curtillus
cotis 899 10
Cotiſonis 287 6
Cotyttia 492 4
Cragi 87 1
Crantore 735 4
craſſa 532 21
craſſa Minerva 621 5
craſſe 837 1
craſſi 677 6
Craſſi *propr.* 267 4
craſſo aëre 853 6
craſſum unguentum 905 5
craſtina 393 7
crateræ 317 5 | 680 7
Craterum 652 7
cratibus 434 10
Cratino 818 1
Cratinus 544 1
creandis 739 13
creantur 378 11
crebris 97 2
crebro 725 1
credam 489 14 | 769 2
credas 398 6 | 631 1 | 634 12 | 797 8 | 810 2 | 839 7
credat 568 7 | 708 10
crede mihi 701 6
crede 165 5 | 350 3 | 585 4 | 618 1 | 643 8 | 645 7 | 659 6 | 747 7 | 771 4
credebat 616 3 | 865 4
credere 519 3 | 728 8 | 765 2 | 851 1
crederem 182 1
crederet 576 7
credi 902 10
credibile 596 7
crediderim 198 5 | 735 5
crediderit 814 7
credidimus 266 4
credidit 270 10 | 347 6 | 447 9 | 647 6
credis 728 2 | 733 13 | 753 1 | 788 7 | 818 1 | 866 19
credit 836 2 | 899 2
credite 230 1 | 808 7 | 873 6
creditor 644 4
creditur 672 9 | 846 3
creditum 16 3 | 95 6
credo 633 1 | 647 3 | 690 4 | 708 13
credula 48 2 | 365 2 | 483 7
credulum 282 9
credulus 24 1
cremato 381 3
crematos 494 10
Creontis 449 6
crepante 485 4
crepat 76 2 | 642 2 | 766 10
crepent 894 7
crepidas 541 11
crepuit 222 7
creſcam 360 5
creſcent 686 3
creſcentem 311 3 | 390 1 | 690 5
creſcere 840 1
creſcit 54 4 | 156 5 | 183 4, 5 | 331 4 | 470 8 | 732 3 | 863 3
creſcunt 312 11 | 339 3
Creſſa 136 7 | 239 9
creta 470 10
Creta 661 2
Cretam 464 3
Creten 348 2
Creticum 100 2
crevere 422 5 | 891 14
crevit 380 6 | 381 1 | 671 3
crimina 536 5 | 815 8
crimine 665 2 | 895 10
criminibus 283 1
criminoſis 67 2
crine 124 2 | 197 2
crinem 306 4
crines 65 2 | 232 4 | 264 6 | 389 2 | 400 6 | 405 7 | 445 6
crinibus 74 7 | 169 4
Criſpe Salluſti 155 2
Criſpini 515 6 | 707 4
Criſpinum 543 6
Criſpinus 546 3
critici 833 2
croco 679 3
crocodili 471 1
crocum 837 4

Crœsi 776 2
cruce 537 9 | 707 6 | 799 11
cruciaverit 519 6
cruciet 610 9
cruda 295 8
crudæ bovis *Epod.* 8
crudeles 808 7
crudelior 719 9
crudelis 404 1
crudi 758 6
crudis 543 2
cruente 183 3
cruentæ 246 7
cruentis 658 8
cruento 206 6 | 843 9
cruentum 12 10
cruentus 683 12
crumena 747 5
cruor 438 3 | 457 7 | 588 14
cruore 153 8 | 199 2 | 490 3 | 491 7
cruorem 664 8
cruoribus 148 2
cruoris 914 12
crura 234 3 | 441 2
crure 527 2 | 808 5
cruribus 236 2 | 529 8 | 535 3
crus 525 5 | 526 3 | 572 7
cruſtis 732 1
cruſtula 508 5 | 677 1
cubans 702 3
cubantis 72 7 | 666 4
cubat 593 1 | 860 11
cubet 440 4 | 470 3
cubili 412 7
cubilia 484 4 | 539 3
cubilibus 450 5
cubital 662 5
cubito 104 2 | 686 1
cubitum 676 1
cucullum 584 6
cui, id eſt, alicui 535 2 | 910 11
cuilibet 757 3 | 856 8
cui volent 757 4
cuiquam 547 13 | 550 13 | 861 13
cuique 596 7 | 659 6 | 699 4 | 775 3 | 900 10
cuivis 806 5
cujus 49 3 | 166 5 | 629 7 | 764 9
cujuſque 887 4
culices 558 2
culinæ 689 13
culinam 561 2 | 566 1
culmo 636 1
culpa 27 5 | 336 8 | 457 2 | 662 7 | 729 1 | 815 7
culpabit 911 15
culpæ fuga 875 9
culpæ 277 1 | 348 6 | 379 7 | 771 1
culpam 384 10 | 895 15
culpante 242 7 | 551 8
culpantur 639 1
culpari 384 6 | 547 3
culpas 297 3 | 422 2
culpatur 518 3
culta 781 5
cultello 764 6
culti 495 3
cultis 417 7
cultor 127 1 | 882 3
cultro 598 7
cultu 864 10
cultum 669 10
cultura 334 6 | 815 14
culturæ 727 12
cultus 37 2 | 41 2 | 379 5 | 400 7 | 630 3 | 683 10
culullis 119 6 | 911 3
Cumas 792 8 | 911 3
cumeram 762 8
cumeris 510 10
cuminum 820 6
cuncta 151 3 | 240 3 | 393 3 | 403 2 | 406 3 | 671 6 | 681 7 | 762 12 | 776 4 | 781 3
cunctantem 383 11
cunctetur 528 12
cuncti 837 6
cunctos 503 1 | 552 1
cunctum 644 2
cuneos 132 6
cunque 26 2 | 32 6 | 39 7 | 67 2 | 104 2 | 124 5 | 687 3
cunque, pro quandocunque
Cupennius, v. Cupiennius
cuperem 854 11
cupiam 596 8
cupiat 573 4 | 753 5
cupide 839 6
cupidine 313 3
cupidine falſo decepta pars 511 4
cupidine miſero fervet 727 5
cupidinem 167 9
Cupidinem lentum 413 3
cupidinibus 528 1 | 710 3
Cupidinis 337 12 | 492 5
cupidinum 79 1 | 362 5
cupido *ſubſtant.* 12 5 | 183 1 | 216 1 | 816 10
cupido *adject.* 617 6
cupidos 307 2
cupidum 614 8 | 633 9 | 866 16
cupidus 738 1 | 887 13
cupiens 700 12 | 702 1 | 1 | 753 3 | 858 10
Cupiennius 521 6
cupientium 311 8
cupiet 801 1 | 863 11
cupimus 535 12
cupio 592 4
cupis 592 13 | 866 8
cupit 568 7 | 740 6 | 875 914 1
cuppâ potare magiſtrâ 63
cupreſſi 39 4
cupreſſo 902 3
cupreſſos 208 5
cupreſſum 874 9
cupreſſus 387 6
cupreſſus *acc. plur.* 445 8
cur, i. ut, vel propter 770 7
cura carentis 895 9
cura *nom.* 55 4 | 62 1 | 4 | 217 2 | 243 8 | 31 415 6 | 681 10 | 685 691 1 | 773 3 | 787 844 1 | 902 1
cura, *verb.* 677 2
curabis 316 2 | 883 8
curæ erat 671 6
curæ 382 13 | 408 10 | 7 | 588 4 | 745 1
curam 464 11 | 573 5 | 2 | 681 2 | 712 8 | 73 747 6 | 749 9 | 851 3
curandâ cute 738 6
curandi 739 8
curentem 746 5
curare pelliculam 685 9
curare 217 6 | 573 10 | 2
curarier 866 11
curarum 411 6 | 744 10
curas *nomen* 33 3 | 19 215 6 | 287 5 | 305 327 3 | 434 2 | 527 740 4 | 778 9 | 793 816 13 | 879 8
cura *verbum* 355 6 | 78 797 6 | 814 2
curat 179 3 | 203 4 | 27 808 4 | 880 9 | 899 3
curata 632 4 | 747 9
curatoris 733 13
curem 875 13
cures 728 7 | 781 7 | 80
curet 385 2 | 502 11 | 86 913 9, 10
curia 268 2
curiæ 149 5
Curiis 730 3
curioſus 494 8

curis 897 | 861 11 | 889 11
Curium 53 4
curo 145 1 | 640 6 | 725 5 | 743 2
curras 112 5
currat 601 1 | 660 4
currebar 531 3 | 665 6
currens 446 6
currente 292 4
currentia 742 4
currere 513 6 | 591 3 | 599 2 | 702 6
curreret 651 8
curres 739 3
curriculo 2 2
curris 728 5
currit 168 3
curru 56 2 | 91 1 | 280 7 | 373 1 | 497 3 | 572 3 | 796 7 | 847 3
currum 128 3
currunt 508 10 | 519 8 | 779 2
currus 64 1 | 463 2 | 514 12
curſitant 406 4
curſitat 701 20
curſu 500 2 | 689 11 | 813 8 | 909 8
curſum 878 2
curſus 26 6 | 127 4
curtabit 649 19
curtæ 339 4
curtatus 733 5
curtillus 718 10
curtis 598 3
curto mulo 578 1
curva 352 7
curvæ 42 2
curvantis 126 8
curvat 293 5
curvatos 371 7
curvet 676 3
curvis 452 1
curvo 383 14 | 466 11 | 859 2
curule 757 3
cuſpide 387 4 | 614 10
cuſtode 111 5 | 422 8 | 802 1 | 887 9
cuſtodem 309 6 | 854 9
cuſtodes 135 6 | 410 4 | 526 9 | 546 5
cuſtodia 726 8
cuſtodiet 617 2
cuſtodis *nom.* 554 6
cuſtodis *verb.* 649 13 | 651 12
cuſtodit 342 6
cuſtos 55 3 | 223 3 | 266 2 | 318 4 | 383 2 | 693 6 | 726 3 | 893 12
cute 738 6 | 809 7
cute bene curatâ 747 9
cutem 108 6 | 914 12
cyathis 321 1
cyatho 510 12 | 579 4
cyathos 287 1 | 321 3
cyatham 114 3
Cycladas 862 3 | 852 10
cyclicus 884 2
Cyclopa 564 8 | 864 10
Cyclope 885 6
Cyclopum 21 2
Cydonio 400 9
cygni 374 9
cygnum 368 9
Cyllenea 473 7
cymbæ 162 4
Cynate 362 4 | 414 9 | 762 6 | 789 4
Cynaram 414 8
Cynicum 804 8
Cynthiæ 352 8
Cynthium 86 1
Cypri 15 1
Cypria 4 8 | 364 4
Cypriæ 358 3
Cypron 116 1
Cyprum 80 8 | 343 1
Cyri *propr.* 125 6
Cyri *reg.* 157 1
Cyro *reg.* 355 7
Cyrum 74 4
Cytus *propr.* 125 6
Cytherea 20 5
Cytereæ 300 1

D.

DA 320 5, 6 *bis* | 713 5 | 800 9 *bis*
dabat 289 3 | 587 5 | 812 2
dabimus 371 1
dabis 553 5 | 760 2
dabit 11 9 | 39 7 | 687 9 | 688 7 | 757 3 | 877 2
dabitur 683 8 | 876 13
dabunt 370 3
Daci 287 6
Dacis 698 4
Dacus 131 5 | 237 2 | 276 4
Dædalea 366 2
Dædaleo 236 6
Dædalus 19 6
Dalmatico 150 1
Dama 691 3 | 707 13
damæ 10 2
Damæ *propr.* 573 11 | 684 1
Damalin 138 1
Damalis 137 3 | 138 2
Damaſippe 640 3 | 669 11
Damaſippi 644 4
Damaſippus 644 3
damna 381 94 392 9
damnabis 165 3
damnari 647 1
damnatum 252 4
damnatus 208 1
damnis 767 3 | 808 3
damno 523 1 | 633 7
damnoſa 280 8 | 811 1 | 840 1
damnoſè 760 10
damnum 270 4 | 667 8 | 774 1 | 800 4
damus 536 2 | 851 8 | 874 1
danaën 309 1
Danai 207 5 | 296 9
danda 646 7
dandus 887 5
dant 109 3 | 508 5
dante 805 1
dantis 853 8
Danubium 423 2
dapem 177 5
dapes 241 4 | 435 2 | 438 5 | 460 1 | 702 1 | 890 7
dapibus 124 3 | 139 3 | 699 4
dapis 376 8 | 446 12 | 493 8 | 701 2 | 807 10
Dardane 63 8
Dardanas 387 3
dare 111 1 | 127 4 | 196 6 | 299 1 | 313 2 | 478 3 | 517 3 | 532 9 | 646 10 | 680 3 | 754 10
dare circum 681 1
dare lintea 483 1
dare lucem 885 4 | 912 2
dare ludem amori 299 1
darem 421 1
daret 140 11 | 523 1
das 633 5 | 666 3 | 760 2 841 7 | 867 3
dat 513 4 | 571 5 | 749 6
data 55 5 | 895 12
date 457 2 | 495 3 | 500 807 7
dati 734 1
datis 19 7 | 262 1 | 869 6
datis votibus 507 1
dato 262 1 | 272 2 | 874 1
datum 283 4 | 625 4
datur 486 14 | 555 9 | 4 | 868 1
daturas 589 1
daturo 281 1

daturus 366 3 | 500 5 | 698 7 | 867 2
datus 84 1
Dauni 417 6
Daunia 90 2
Dauniæ 153 6 | 389 3
Daunus 360 8
Davo 605 3
Davum 707 5
Davus 690 8 | 703 2 *bis* | 711 6 | 881 13 | 893 10
de die 472 5 genere hoc 507 3 luce media 789 5 nocte media 660 4 | 739 1 | 767 3
de te fabula narratur 511 12
de tenero ungui 278 2
dea 473 11
deæ 390 3 | 640 3
debacchentur 255 7
debeas 379 8
debeat 900 6
debebat 595 2
debellata 77 1
debemur 877 11
debemus 534 9
debent 562 2
debentia 776 5
debentibus 126 7
debes 16 4 | 617 | 745 1
debet 832 1
debetur 577 2
debilitat 47 3
debita 112 1 | 173 6
debitæ 347 10
debito 135 5
debitor 538 1
decantata 730 3
decantes 125 3
deceat 355 5 | 758 7 | 803 2 | 900 2
decebit 678 8 | 805 5
decede 871 3
decedentia 752 3
decedere 866 12
decedet 677 7
decedit 243 7
decedunt 172 5 | 185 8
decent 363 1 | 371 3 | 531 5 | 645 1 | 811 5
December 467 7
Decembres 317 8 | 826 9
decembri 703 4
decempedis 212 4
decens 76 3 | 363 8 | 414 4 | 725 8
decent 308 6 | 763 10 | 881 5
decenter 880 3
decentes 21 1 | 549 9
decentis 871 6
decepta 511 4
deceptum 625 3
deceptus 524 2 | 815 7
decerpens 432 9
decerpere 525 3
decerptæ 30 2
decertantem 17 3
decet 21 4, 6 | 101 7 | 307 12 | 427 5 | 473 1 | 673 5 | 811 10
deciderint 404 3
decidimus 392 10
decidit 522 1 | 788 16 | 831 10 | 913 7
decidunt 189 7
decies 498 4 | 532 2 | 660 3, 6 | 898 12 | 904 7
Decio 571 9
decipimur 875 3
decipit 820 5
decipitur 203 3
decipiunt 534 5
decisa negotia 764 14
decisis pennis 859 8
declamas 735 2
declinat 125 7
declive 353 7
decoloravere 153 7
decoqueretur 619 9
decor 191 6 | 887 5
decore 525 11 | 799 8
decoræ 41 3 | 304 7
decoram 116 2
decorare 213 4
decorari 855 6
decorat 755 7 | 760 4
decorent 165 2
decori 215 1
decoris, *adject.* 700 15
decoro 365 7
decorum 124 2 | 234 1 | 246 9 | 432 7 | 588 7 | 762 5 | 836 8
decorus 369 9 | 502 1
decrescentia 391 7
decreta 498 3
decuere 789 3
decuit 805 2
decurrens 344 2 | 366 5 | 616 4
decurrere 358 2 | 765 15
decus 2 1 | 124 3 | 219 6 | 311 6 | 340 4 | 389 3 | 418 7 | 444 7 | 495 2 | 500 10 | 648 1 | 807 1 | 898 4
decuit 467 9
dedat 349 2
dedecet 145 2
dedecorant 379 7 | 853 7
dedecori 523 2
dedecorum 279 2
dedecuit 196 5
dedecus 549 2 | 633 7
dederant 747 1
dederim 548 2 | 600 3
dederint 46 2
dederis 393 4
dederit 506 1
dederunt 275 3 | 414 10
dedi 489 5
dedicatum 118 1
dedicit 99 4
dediſſes 532 2
dediſſet 842 5
dedit 94 4 | 119 4 | 219 1 | 357 12 | 389 6 | 521 11 | 522 2 | 568 5 | 597 5 | 629 5 | 700 12 | 797 10 | 861 10 | 879 6 | 901 5
dedit pœnas 524 2
deditus 648 11
dedocet 158 2
deducam 507 5 | 597 4
deducere 655 4
deduci 142 5 | 613 4
deducis in actus 883 4
deducit 368 7 | 881 9
deducta 851 12
deducte 174 2
deducti 894 4
deductus 378 1
deducunt 472 2
deduxiſſe 361 2
deduxit 740 3
deerit 633 9
deero 597 1 | 615 1
deeſt 783 2
defecere 379 6
defendam 577 6
defendans 552 9
defendat 890 3
defende 389 3
defendens 623 3
defendente 601 4
defendere 532 1 | 685 4 | 911 11
defendis 705 12
defendit 71 5 | 382 13 | 558
defensor 684 13
defer 783 1
deferar 855 9
deferens 158 4
deferor 726 1
deficient 621 14
deficiente 747 5
deficit 779 5
deficiunt 614 9 | 795 6 | 5
defingit, v. diffingit

ferris oculis 753 7
fluat 111 4 | 349 11 | 739 11
fluit 51 11 | 533 7
fluxit 844 8
fodiet 754 5
format, v. denormat
formis 474 9
fossa 509 9
fricuit 600 2
fuisse 447 7
functa 829 8
functum 334 7 | 342 3
fundere 629 6
fuso 385 8
gere 121 4
get 356 12
hinc 486 13 | 539 7 | 568 4 | 885 5
ri 893 12
jecerit 913 11
jecit 416 8 | 580 8 | 858 5
jectum 10 5
jecere 573 12
jein 539 4
jeinceps 720 11
jeinde 561 8 | 580 1 | 721 3
Deiphobus 401 5
delabantis 356 5
delassare 507 4
delatis 546 11
delecta 716 8
delectabere 364 7
delectam 165 6
delectando 903 3
delectandum 844 5
delectant 350 2 | 410 5 | 534 6
delectare 902 4
delectat 615 12 | 715 2 | 803 7
delectatur 860 2
delectavere 774 3
delectent 865 2
delectet 510 14 | 661 5
delector 798 9
delenda 835 4
delenit 244 3
delere 907 1 | 911 9
delevit 276 4 | 400 2
Deli 159 4
Deliæ 390 3
deliberata 142 3
delibutis 439 3
delibutus 490 2
deliciarum 395 4
deliciis 754 11
delicta 254 1 | 537 6 | 543 8 | 903 9
delictum 911 11
Deliis 373 2
delinit, v. delenit
deliquit 537 11
delira 667 1
delirant 736 9
deliret 782 4
delirum 689 4
delirus 649 2 | 865 1
delirigat 880 5
Delius 264 8
Delon 87 3
Delphica 361 3
delphinum 875 8
Delphis 892 2
Delphos 29 2
delubra 573 8
delubris 269 6
deludet 687 8
dem 860 6 *bis*
demas 826 4
deme 816 6
demens 577 11 | 610 5 | 650 9 | 968 3
dementem 322 2 | 650 11
dementes 139 6
dementia 49 1
demere 57 | 739 7
demeret 280 5
demersa 310 5
demeteret 522 4
Demetri 612 4 | 764 7
Demetrius 611 1
demisit 376 6 | 573 1 | 708 5
demissa 315 3 | 526 6, 10 | 888 13
demissis 519 9
demissum 108 4 | 688 4
demittere 569 3 | 847 1 | 913 10
demittit 202 5 | 243 3 | 800 12
demitto 592 3
demo 832 10 *bis*
Democriti 781 4
Democritus 849 2 | 899 3
demoveat 509 6
demovet 383 14
dempserit 168 4
demptus 865 15
demum 558 8
dena 858 8
denarrat 669 2
denatat 284 4
deneges 313 2
denominatos 314 3
denormat 692 2
denos 498 4
dens 458 3
densa 32 1
densantur 109 5
densis 270 8
denso 177 2
densum 202 3
dent 655 4 | 720 7
dente 58 7 | 181 3 | 374 5 | 377 4 | 448 3 | 455 1 | 572 6 | 590 6 | 617 14 | 618 3 | 700 13 | 815 10 | 844 1
dentem 620 3
dentes 323 9 | 413 9 | 591 4
dentibus 809 7 | 858 4
dentur 720 13
deo 24 8 | 309 8
deorum 42 1 | 45 1 | 50 10 | 107 5 | 127 1 | 134 9 | 139 2 | 152 1 | 213 3 | 253 7 | 257 5 | 274 3 | 349 6 | 367 5 | 375 5 | 403 11 | 444 1 | 452 2 | 477 3 | 667 3 | 828 4
deos 4 1 | 23 6 | 34 2 | 95 7 | 135 6 | 226 4 | 228 2 | 252 2 | 331 9 | 367 5 | 380 8 | 423 9 | 503 1 | 698 3 | 800 6 | 890 9 | 907 3
depellat 773 3
depellere 517 4 | 689 11
deperdat 547 10
deperdere 523 10
deperdit 832 4
deponas 684 6
depone 104 5 | 178 2 | 813 4
deponent 138 2
deponere 509 9 | 727 7
deponuntur 697 10
depositum 752 5 | 771 3
deposco 524 7
depreliantes 39 4
deprenderis 707 2
deprendi *infinit.* 529 11
deprensa 529 8
deprensi 554 2
deprome 38 7
depromere 139 4 | 725 6
deproperare 179 2
depugnare 847 10
depulit 774 11
depulsum 377 3
depygis 526 4
derepta 421 4
dereptum 40 7
deridet 643 9 | 855 3
deripere 352 3 | 494 9
deripit 448 2
derisor 698 5 | 899 11 | 911 2
derisum 913 1 |
derivata 277 3

des 548 7 | 663 2 | 857 6
des veniam 671 3
desævit 473 10
descendat 240 6 | 435 7 | 906 7
descende 257 7 | 325 6
descendere 521 4
descenderet 456 5
descendet 761 1
descendi 771 2
describat 614 11
describi 544 3 | 844 4
describitur 874 8
descripti 642 3
descripta 616 5
descriptis 879 9
desectam 69 5
deserat 825 2
desere 354 1
deserere 898 5
deseret 876 3
deserit 337 5
deserta 788 6 | 864 5
desertior 777 3
deseruit 80 8 | 249 3 | 801 3
desiderantem quod satis est 242 1
desideret 887 1
desiderii 494 11
desideriis 384 1
desiderio 94 1
desiderium 62 1 | 783 9
desideror 759 5
desidia 640 2
desinat 750 2
designatorem 760 4
desiliat 529 7
desilies 883 9
desilire 494 1
desilit 485 4
desiliunt 303 7
desinat 873 4
desine 93 5 | 186 5 | 257 4 | 307 8 | 362 4 | 525 2 | 669 10 | 811 10
desinet 468 15
desinit 137 5
desipere 412 6
desipiant 643 3
desipit 657 4 | 815 1
desis 690 6
desistam 597 3
desistant 530 3
desit 149 1 | 649 18 | 859 10
desperandum 32 8
desperat 886 3
desperes 727 2
despice 284 6
destinat 302 5
destinata 228 5
destinatis 178 3
destinet 646 8 | 658 2
destiti 467 7
destituit 252 2
destringere, v. distringere
desum 535 5
desumsit 861 9
desunt 313 7 | 317 4 | 726 7
desurgat 632 1
det 529 1 | 817 11 *bis*
deterere 27 5
detereret 609 8
deterget 31 3
deterior 718 2
deterioribus 270 7
deterius 565 3 | 612 4 | 773 4
deterreret 553 12
deterret 68 5
deterrima 557 4
deterruit 907 4
detestata 5 12
detestatio 451 9
detinet 735 5 | 571 4
detinuit 126 6
detorquet 197 4
detorseris 629 3
detorta 877 1
detractum 660 6
detrahere 606 4 | 618 12
detrahet 798 11
detraxerat 461 3
detrimenta 841 3
detrusit 825 7
detulerit 798 11
detur 298 1 | 546 4
devenit 754 7
devexi 109 7
deviæ 72 2
devictis 113 3
devictus 379 10
devinctior 561 6
devio 341 1
devites 728 4
devium 193 5
deum 49 3 | 341 8 | 385 6 | 395 2 | 410 5 | 586 2
deum *genit. plural.* 634 4 | 699 2
devocare 487 5
devolet 683 8
devolvit 367 3
devota 260 6 | 416 13
devoti 481 3
devovet 658 4
deus 18 4 | 75 3 | 105 1 | 129 3 | 313 7 | 355 10 | 468 8 | 473 4 | 475 6 *bis* | 507 5 | 705 10 | 719 10 | 802 2 | 869 2 | 889 9 | 8[illegible] 10 | 913 13
dexter 642 7
dextera 8 3 | 456 8 | 618 [illegible] 850 4
dexteras 321 12
dexteri 455 3
dextra 223 2 | 255 4 | 586 [illegible]
dextram 757 1 | 767 9
dextras 378 3
dextro 615 2
dextrorsum 643 6
dextrum latus 796 6
di 640 3 | 698 5 | 746 6
dia 521 2
diadema 158 3
Diana 393 9 | 448 7 | 5[illegible] 10 | 913 3
Diana quæ silentium regis [illegible] 1
Dianæ 196 8 | 265 3 | 487 [illegible] 503 3 | 874 6
Dianam 85 4
diaria 789 8
dicaces 892 8
dicacis 551 9
dico *cum vocabulis inde [illegible] flexis*, passim, *sed nullo [illegible] culiari sensu.*
dictabam 775 5
dictabat 545 6
dictæ 908 6
dictant 840 4
dictantis 646 1
dictare 836 6
dictari 610 6
dictata 729 5 | 810 2
dicta 724 1
dictet 756 11 | 831 1
dictis 554 9 | 709 9
dictitet 797 11
didicere 416 3 | 838 1
didici 569 1 | 910 3
didicit 840 9 | 900 6 | [illegible] 11
didit 630 3
diducere 600 5 | 901 8
diductos 290 9
dies *& inde inflexa*, passim
Deispiter 127 5 | 248 7
differ 778 7
differat 465 6 | 876 6
different 452 7
differre 662 1 | 893 9
differs 739 8
differt 548 11 | 652 12
differtum 557 1 | 758 4
difficile 603 2 | 883 3
difficilem 292 6 | 690 7
difficiles 597 1

fficili 57 4
fficilis 284 8 | 888 6
ffidit 310 5
ffindere 620 5
ffingas 135 2
ffinget 357 5
ffingit 604 7
ffisa 591 3
ffuderit 475 5
ffudit 783 7
ffugère 391 5
ffugiunt 76 1 | 133 7
ffundere 557 7
ffundit 748 4
ffusa 743 4
ffuso 385 8
gentia 817 3
gitis 896 7
gito 40 8 | 375 1 | 716 2
gitos 236 5
gna 297 8 | 325 5 | 498 3 | 610 3 | 626 8 | 775 4 | 889 1
gnam 898 1
gnatur 374 3
gne *nom.* 104 7 | 302 2
gnè *adverb.* 27 7 | 845 6
gner 861 14
gni *plur.* 758 8 | 875 2
gnior 209 1
gnis 761 12 | 880 2
gnissima 470 1
gniùs 707 6
gnor 822 3
gnos 547 8 | 574 12
gnoscere 859 2
gnosceret 794 3
gnum 397 8 | 541 3 | 621 1 | 638 3 | 746 5 | 762 2 | 770 4 | 851 3 | 884 4
gnus 532 11 | 544 3 | 911 5
i 46 2 | 73 1 | 264 10 | 275 3 | 393 2 | 412 7 *bis* 500 7, 8 | 655 4 | 792 4 | 720 6 | 817 7 | 866 12 | 905 3
i bene fecerunt quod, &c. 546 6
i superi 842 10
is 6 5 | 61 1 | 73 1 | 119 8 | 174 4 | 219 4 | 259 11 | 275 1 | 311 8 | 391 1 | 497 1 | 649 18 | 665 8
judicata 273 5
labentis, v. delabentis
lapsans 415 5
dilapso 566 1
dilator 888 5
dilatus 609 7
dilecta 168 7
dilectam 86 3 | 116 1
dilecte 235 7
dilecti 854 1
diligeret 471 5
diliget 189 2 | 731 1 | 854 14
diludia 822 30
diluit 660 7
diluta 623 2
diluviem 417 7
diluvies 356 10
diluxisse 747 7
dimidio 669 5
dimidium 16 6
dimidium facti 739 9
dimisere 859 7
dimissa 767 11
dimittar 761 8
dimittere 786 5
dimittes 775 1
dimittit 707 10
dimittitur 765 14
dimoveas 4 8
dimoveit, v. demoveat
dimovebit 286 4
dimovere 93 1
dimovet 385 14
dimovit 273 2
Dindymene 67 5
dio 161 8
Diomedi 583 7
Diomedis 885 7
Dionæo 154 2
Dionysi 573 11
diota 39 1
dira 333 4 | 449 3 | 451 9 | 594 3
diræ 8 1
diram 828 8
Diræum 368 9
direpta 269 8
direptum, v. dereptum
direxis 401 1
direpere, v. deripere
diris 451 9 | 473 8
dirivere 360 1
diruit 417 10 | 733 11
dirum 194 2 | 279 6
dirus 156 5 | 380 2
dis 639 2
discе 350 15 | 808 3
discedat 583 8
discedere 762 3
discedens 796 7
discedere 592 7 | 788 3 | 824 5
discedit 567 8
discedite 507 8
discedo 863 1
discedunt 706 11
discentes 230 2
discere 508 6 | 718 8 | 768 8 | 879 11
discereт 842 5
discernunt 77 3
discerpta 721 4
discessit 774 10 | 905 8
discet 237 4 | 667 7
discі 905 10
discincta 529 9
discincti 619 8
discinctus 429 6
discipularum 612 5
discit 855 2
discite 621 6
disco *nom.* 36 3 | 622 8
discolor 809 4
disconvenit 733 10 | 788 5
discordet 847 13 | 869 8
discordia 440 6 | 549 11 | 583 6
discors 355 8 | 653 8 | 782 3 | 905 4
discrepat 102 6 | 577 6 | 649 3
discrepet 869 8 | 886 5
discrepuit 892 2
discretas 200 7
discrimen 169 3
discunt 901 8
discus 622 8
discertis 904 12
discertum 750 5
discertus 820 4
disjecta 231 6
disjecti 550 1
disjunctum 788 15
dispar 456 10 | 809 3 | 821 6
disparem 408 5
dispari 74 4
disparibus 583 7
dispensare 524 12
dispeream 596 2
displicent 143 2
displicet 822 10
displosa 591 2
disquirite 622 2
dissentientia 269 1
dissentire 860 4
dissentis 620 5
dissidens 157 2
dissidet 288 2
dissilire 485 15
dissiluit 812 12
dissimile 574 10
dissimilem 668 13 | 716 4

dissimiles 770 7
dissimilis 553 12
dissimulare 597 11
dissimulat 237 1
dissimulator 770 9
dissimules 797 12
dissipabit 181 8
dissipare 191 4
dissipat 193 1
dissociabili 18 5
dissocientur 796 5
dissolvas 549 6
dissolve 38 5
distabit 629 1 | 657 3 | 809 4
distantia 836 7
distare 764 3
distat 402 4 | 625 2 | 663 3 | 807 1 | 869 9
distent 762 1
distenta 434 11
distentius 514 8
distet 319 1
distinet 383 12
distinguere 774 2
distinguet 168 1
distorquens 597 10
distortis 535 3
districtum 719 16
districtus 241 3
distringere 617 3
distulit 378 3
ditantis 752 6
ditasse 493 2
ditaverit 877 5
ditavit 429 4
ditem 583 10
dites Mycenas 30 4
diteſſere 683 7
dithyrambos 367 2
ditior 509 7 | 567 6 | 596 6 | 707 11
ditis, *pro* divitis 436 10
diva 15 1 | 130 1 | 328 7 | 343 1 | 497 11
Dive 386 3
divellere 588 13
divellet 221 1
divelletur 138 3
diversâ 506 2 | 534 7 | 860 5
diversis 540 10
diversoria 792 5
diversum 809 5 | 849 3
dives 44 1 | 119 5 | 161 6 | 196 9 | 226 2 | 392 11 | 407 7 | 412 7 | 478 9 | 511 8 | 513 10 | 518 5 *bis* | 524 11 | 541 8 | 618 7 | 633 2 | 683 11 | 732 7 | 868 11 | 910 6 *bis*
divi 370 2
dividat 468 13 | 789 2
dividens 128 1
dividerès 583 4
divides 64 4
dividit 136 3 | 540 10
dividuo 807 8
divina 346 1 | 594 2 | 648 1 | 892 1
divinæ 632 3
divinare 688 1
divinior 548 6
divinis 579 1 | 908 3
divis 39 2 | 251 9 | 304 6 | 371 1 | 383 1
diviſſimus 557 2
diviſit 513 15
diviſos 720 9
diviſiſſe 653 3
diviſus 191 3
divite 394 3 | 634 3 | 793 6 | 858 6 | 864 8
divite venâ 900 5
divitem 228 6
divites 484 8
divitiæ 339 3 | 780 6 | 850 3 | 866 15
divitiarum 749 4
divitias 244 8 | 358 4 | 634 1 | 684 5 | 715 3 | 747 1
divitibus 354 5 | 397 7 | 681 4 | 803 9
divitiis 161 5 | 648 2 | 699 11 | 763 2
divitis 332 6 | 809 11
divitum 295 2 | 311 9
dium, *al.* divum 78 2
divos 182 7 | 214 1 | 262 7 | 418 1 | 653 10 | 656 8 | 681 5 | 879 5
diurna 705 3 | 896 6
diurno 819 4 | 891 7
diurnos 861 7
divulſus 59 3
Divûm 11 5 | 388 9 | 541 1
divus 267 1
dixere 575 1
dixeris 548 4 | 658 5 | 697 3 | 876 9
dixerit 667 6 | 690 14 | 706 11
dixero 553 4
dixi 220 6 | 599 2 | 660 6 | 684 6 | 770 7 | 822 6 | 857 10 *bis*
dixiſſe 357 1 | 652 7 | 653 4 | 901 10 | 910 1
dixit 269 7 | 297 12 | 348 3 | 350 10 | 380 9 | 44[illegible] 610 8 | 732 7 | 8[illegible] 850 5
do manus 487 1
do 529 3
doce 804 6
doceat 513 6 | 576 4
docebo 644 3 | 899 12
docendum 576 3
docendus 789 1 | 803 3
docentem 230 1 | 825 9
docentes 283 6
doceo 646 6
doceri 277 5 | 848 16
docilem 741 3
dociles animi 902 7
docili 500 7
docilis 294 3 | 491 3 | 6[illegible] 642 3
Docilis *propr.* 810 8
docta 280 1 | 290 1 | 84[illegible]
doctarum hedera præmia f[illegible] tium 6 4
doctæ 413 5
docte *vocat.* 285 5 | 620 681 5 | 818 1
docti 595 6 | 833 7 | [illegible] 11
doctior 338 5 | 596 6
doctiſſimus 556 5
doctius 831 3
doctor 389 1
doctores 508 6 | 576 9
doctos 612 1 | 816 8
doctrina 379 4 | 816 2
doctum 671 1 | 900 12 | [illegible] 10
Doctus eris 672 7
doctus 114 4 | 503 3 | [illegible] 4 | 606 8 | 704 7 | 70[illegible] 837 7 | 878 3
docuere 376 4 | 898 6
docui 784 1
docuit 628 3 | 707 4 | 716 [illegible] 897 4
documentum 553 10
dolat 558 10
doleas 121 1
dolent 512 5 | 753 5
dolendum eſt 881 1
dolentem 244 1 | 381 11
dolentes 740 8
dolenticis 911 1
dolentis 787 4
dolet 265 5 | 880 6
dolio 435 1
dolis 737 1
dolitura 478 1 | 528 2
doliturus 612 3
dolium 297 1

olo 577 4
olor 478 6 | 594 4 | 740 15
olore 521 9 | 641 9 | 740 10
olorem 727 6
olores 527 9 | 663 6 | 666 3
oloribus 493 6 | 808 3
olos 433 12
oloſi 689 3
oloſi 133 9
oloſo 148 5 | 374 5 | 682 5
oluere 619 9 | 843 9
olum 43 4
omabilis 418 8
omando 156 1
omari 828 10
omat 104 1
omeſtica facta 898 5
omeſticus 581 4
omi 511 10 | 659 6 | 685 1 | 748 3 | 756 5 | 821 13
omibus 91 2 | 699 8
omina 563 8 | 730 2
ominæ *ſing.* 183 6 | 196 1 | 350 5 | 418 11 | 565 3
ominam 131 2
ominantia 893 7
omini 199 7 | 740 3
omino 211 4 | 683 9 | 693 5 | 703 3 | 908 11
ominos 4 1 | 867 15
ominum 163 5 | 208 6 | 756 7 | 774 13 | 796 10 | 867 3
omines 243 4, 6 | 311 11 | 633 3 | 649 8 | 666 1 | 709 6 | 710 11 | 722 2 | 815 2
omita 396 4
omitam 84 7
omitor 737 5
omitos 55 8 | 195 2
omitus 265 4 | 288 4
domo 19 1 | 161 2 | 193 5 | 224 2 | 363 4 | 383 12 | 412 2 | 460 3 | 701 11 | 701 15 | 770 4 | 772 9 | 839 10
domos 66 6 | 107 3 | 233 5 | 197 3 | 227 3 | 241 8 | 277 2 | 308 1 | 334 2 | 356 7 | 448 9 | 641 4 | 843 9
domuit 481 1
domum 27 1 | 63 3 | 134 9 | 284 5 | 320 3 | 368 1 | 434 5 | 436 7 | 446 3 | 469 2 | 474 6 | 483 1 | 503 2 | 561 2 | 659 4 | 685 7
domus 22 5 | 30 7 | 195 4 | 208 3 | 252 7 | 310 4 | 384 7 | 405 8 | 409 6 | 436 10 | 529 6 | 596 4 | 691 10 | 702 7 | 740 2 | 773 8
dona 288 9 | 403 6 | 752 7 | 763 9 | 853 5
donabat 794 6
donaberis 302 3
donandi 689 12
donandus 367 1
donant 894 10
donare 395 6 | 411 5 | 653 6 | 910 11
donarem 394 1, 3
donarent 866 12
donari 780 3
donaris 910 11
donaſſet 565 1
donat 368 4 | 523 5 | 688 1 | 755 6 | 761 10 | 766 6 | 817 10
donata 763 5 | 847 8
donatum rude 724 1
donatura 374 9
donatus 855 7
donavere 370 2
donec 40 1 | 272 1 | 274 2 | 289 1, 5 | 490 4 | 690 13 | 774 8 | 797 12 | 887 3
donem 329 4
donent 640 4
dones 121 2 | 653 1
donet 278 5 | 499 1 | 816 12
donis 439 3 | 858 7
dono 761 8
Dorium 460 6
dormiet 812 4
dormire 558 5 | 614 3 | 738 7 | 859 12
dormirem 259 9
dormis 97 8 | 659 8
dormitabo 881 4
dormitat 904 1
dormitum 563 1 | 580 1 | 765 14
Dorrennus 846 8 *bis*
dorſo 593 4 | 701 4 | 774 11
dos 335 5
dotalibus 754 1
donata 335 3
dote 357 14 | 549 1 | 755 5
doti 529 8
dracones 376 7
drachmis 707 2
Druſonem 538 1
Druſum 377 6
Druſus 416 3
duarum 591 1
dubia 631 1
dubiæ 817 9
dubiis 402 11
dubios 634 8
dubitem 837 5
dubito 52 6
dubius 451 5 | 595 5
ducant 458 6
ducat 344 1 | 725 3 | 810 9
duce 14 2 | 26 3 | 725 7 | 32 8 | 43 7 | 174 2 | 252 5 | 813 13
ducem 373 3 | 438 7 | 463 4
ducenda 493 5 | 578 1
ducendus 577 15
ducent 912 5
ducenta 574 3
ducente 256 4
ducentia 475 3
ducentis *verb.* 403 2
ducentis *nom.* 643 17
ducentos 531 4 | 545 5 | 608 6
ducere 50 8 | 253 5 | 295 10 | 392 2 | 410 8 | 681 6 | 698 13 | 738 9 | 775 4 | 900 12 | 907 8 | 910 12
duceret 744 11 | 853 2
duceris 709 13
duces *verb.* 74 1 | 364 6
duces *nom.* 151 1 | 311 2 | 423 10
ducet 220 5 | 350 16 | 373 1
duci *verb.* 443 4 | 706 12 | 905 6
ducibus 396 1 | 829 5
ducimus ætatem 870 3
ducis *verb.* 63 3 | 314 5
ducis, i. putas 787 7
ducis *nom.* 304 7 | 720 4 | 900 9
ducit 20 5 | 348 10 | 381 10 | 385 4 | 398 5 | 605 7 | 626 3 | 738 4 | 758 2
duco 575 8 | 758 2
ducor 711 8
ducta 195 7
ductos 388 10
ductum 252 10 | 629 4
ductus 807 11

ducum 878 8
ducunt 837 8
duella 854 8
duelli 305 10
duellis 421 5
duello 270 15 | 736 2 | 862 11
dulce 2 1 | 124 5 | 171 8 | 180 3 | 246 9 | 341 7 | 412 6 | 427 4 | 839 9 | 856 9
dulce *adverb.* 91 3, 4
dulce loqui 762 5
dulcem 241 5 | 374 7 | 656 1
dulces 39 8 | 196 1 | 225 6 | 290 1 | 330 7 | 434 5 | 484 1 | 543 6
dulci 70 3 | 72 6 | 136 4 | 140 2 | 203 3 | 299 2 | 402 2 | 383 12 | 435 1 | 448 12 | 464 12 | 903 2
dulcia 58 9 | 631 4 | 683 9 | 778 7 | 880 10
dulcia ſe in bilem vertent 631 4
dulcibus 474 10
dulcior 672 4
dulcis 101 4 | 536 13 | 555 6 | 729 1 | 761 2 | 793 3 | 815 14
dulciſſimè 492 3
dulcium 362 4
dum, *id eſt*, donec 328 3
dum, *id eſt*, dummodo 70 6 | 253 8 | 254 1 | 510 9
dum, *id eſt*, quandiu 360 5
dummodo 547 12
dum licet 292 10 | 412 4 | 701 9 | 778 4
dum ne 509 7
dum potes 315 5
dumeta 264 7 | 355 3
duntaxat 697 6 | 875 1
duo 579 4 | 583 6 | 653 2
duobus 653 3 | 860 8
duplice 635 9
duplici 805 4
duplicis 26 6 | 678 6
dura 75 3 | 134 6 | 201 3, 4 *bis* | 323 2 | 420 2 | 438 1 | 441 3 | 469 5 | 521 10 | 603 6 | 608 3 | 672 6 | 726 8 | 842 13
duram 284 8 | 463 13 | 517 4
durare 90 6 | 581 4 | 732 5
duraræ 336 13
duraveris 679 7
duraverit 554 7
duravit 486 13
durè 365 12 | 836 1
duri 831 5
duris 385 7 | 446 8 | 469 1 | 519 5
duriùs 641 2
duro 297 5 | 327 2 | 508 8
duros 911 15
durum 96 5 | 363 2 | 595 7
duras 545 4 | 582 5 | 584 4 | 767 6 | 801 6
dux 250 4 | 383 5 | 385 11 | 461 2 | 820 11
duxit 371 9 | 619 1 | 826 10
dyota, v. diota

E.

EAmus 484 2 | 758 1
eas *verb.* 708 4
eat 292 5 | 573 4 | 663 3
ebibat 649 17
eboris 839 2
ebria 140 3
ebrietas 750 2
ebrius 549 2 | 643 16
ebur 119 1 | 224 1 | 757 4 | 849 1 | 868 6
eburna 193 6 | 348 9
eburnos 701 16
echini 675 1
echinos 718 10 | 793 10
echinus 446 6 | 579 4
Echioneæ 382 2
ecquid 805 10
ecquis 706 8
edaciis 193 2
edacibus 433 12 | 846 8
edat 437 7
edax 359 3 | 633 3
ede 671 8 | 688 2
edendi 797 11
edi *pateris*, 635 3
edicit 659 1
edicta 423 3
edicto 853 1
edideris 907 2
ediſcere 866 4
ediſcit 835 1
ediſſere 668 4
ediſti 871 4
edit 721 8 | 781 4
edite 1 1
editior 540 6
edixerit 628 4
edo *priora longa* 707 4
edomuit 384 8
Edonis 180 2
edormit 643 17
educere 639 6
educet *penult. brevi* 793 9
educet *penult. longa* 813 2
edules 676 5
effere 490 8
effert 881 10
effertis ad cœlum 772 5
efficaci 487 1
efficacis 439 7
efficax 411 6
efficient 382 11
efficiet 357 4
effigies 589 2
effractam 807 13
effuderit 392 7
effugere 381 2 | 762 10
effugerit 545 3
effugit 669 2 | 709 2 | 710
effundi 651 10
effuſi latè maris 779 1
effutire 893 4
egens 395 4 | 493 8
egentem 805 1
egenti 633 9
egeo 772 7
egere *infinit.* 733 13 | 851
egerit *ab* ago 55 8 | 687 1
eges 554 6 | 814 9 | 887 2
eget 88 6 | 511 2 | 634 3 | 740 11 | 755 8
egit 824 6
egi 9 3 | 128 3 | 376 | 837 7
ego & vos 896 5
egomet 529 8 | 532 10 | 5 9 | 851 7
egregias 641 4
egregiè 691 8 | 876 9
egregii 27 4 | 340 3 | 698
egregio 575 13
egregius 272 4
egreſſum 556 3
ejecta 586 6
ejulatio 466 7
ejus 296 4 | 396 4
elabi 690 4
elaborabunt 241 5
elaboratum 476 4
elata 690 2
elatrem 810 7
Eles 368 1
Electram 651 1
elegos 125 3 | 862 4 | 8 12
elementa 338 1 | 508 | 825 9

mentis 726 13
bat albus 849 4
rent 589 1
ir 193 5 | 411 3
ere 792 1
ge 278 4
minet 751 1
ferit 669 3
ra 631 3
oti, v. helleborî
ena 251 8
quium 891 15
ebat 804 8
dente 605 4
ere 411 6
fis 832 11
ius 672 4
ancipatus 462 2
at 648 10
atur 512 4
endas 910 4
endata 836 6
endaturus 721 3
endatus 798 7
endes 828 1
endo 644 3
erat 754 1
eris 634 5
icuit 836 8
irabitur 23 8
iferit 878 12
iffo 824 6
iffum 814 13
ifti 857 8
it 852 13
ovit 641 8
pedocles 782 4 | 914 1
pta 740 10 | 813 5
pus 652 2
pus 648 10
ptis 867 9
pto 707 2
ptor 279 2 | 691 11 | 867 | 894 9
ptorem 525 12
pum 758 6 | 867 6, 9
nctæ 545 4
ncto 893 11
507 5
rat 874 10
riganda 206 4
teladus 263 8
ctus 767 2
rvet 458 2
peus 283 10
ar 349 3 | 893 9
ifcis 182 2
i 607 1 | 877 4 | 895 7
ius 818 7 | 833 1
494 2
enſem 141 3
enſes 422 10 | 455 4
enſis 68 5 | 241 3 | 594 3 | 617 2
eo, *verb.* 580 1
eois 134 3 | 435 5
ephebi 846 6
Epheſum 29 1
ephippia 790 2
Epicharmi 834 2
Epicuri 747 10
Epidaurius 533 3
epiſtola 857 12
epos 605 6
epulæ 649 14 | 712 1
epulas 285 6 | 436 6
epulis 137 5 | 398 1 | 627 5
epulum 647 1
equa 218 3 | 295 5
eques 84 3 | 245 4 | 301 1 | 443 1 | 481 6 | 494 5 | 526 4 | 741 4 | 792 8 | 847 11
equeſtrem 906 3
equeſtri 707 12
equi 564 3 | 792 8
equi feri, *ibid.*
equidem 620 5 | 684 6 | 698 4 | 836 4
equina ubera, Epod. 8
equinæ 832 9
equinam 873 1
equino 261 1
equis 26 2 | 50 4 | 51 8 | 63 7 | 65 7 | 81 1 | 251 7 | 279 1 | 515 1 | 615 10 | 763 7 | 887 10
equitare 14 1 | 187 4 | 661 4
equitat 35 4
equitavit 380 4
equitem 243 8 | 408 1 | 610 7 | 774 11
equites 881 12
equitet, v. equitat
equitis 848 2
equitum 150 5 | 217 2 | 311 6 | 848 5
equo 338 3 | 387 9 | 614 11 | 622 4
equorum 98 5 | 839 1
equos 128 3 | 150 5 | 462 7 | 525 10
equum 284 1 | 368 2 | 417 4 | 725 2 | 741 3 | 774 7 | 879 7
equus 372 4 | 792 6 | 804 10 | 894 8
eradanda 337 12
erectum 730 8
erepſemus 566 7
ereptum 397 5
ereptus 436 5
erigimur 719 6
erigit 651 11
erimus 206 5
eripe 353 5 | 710 5
eripere 910 8
eriperem 656 8
eriperet 597 10
eripi 197 6
eripiam 624 3
eripias 549 8
eripiet 685 5 | 757 3
eripiunt 398 3
eripuere 859 14
eripuit 222 5
errans 207 5
errantes 432 4
errare 258 6 | 589 7
erraremus 534 7
errat 318 1 | 835 6 | 913 6
errem 349 7
errent 782 1
erret 657 3
erro, *nom.* 712 7
erro, *verb.* 127 3
erro 643 5, 7 | 840 12 | 863 15 | 900 2 | 913 3
errori 534 8 | 644 2
erubeſcendis 104 2
erucas 718 9
erue 547 3
eruet 864 2
erutas 445 7
Erycina 1 4
erymanthi 86 6
eſca 713 6
eſcæ 631 1
eſculetis 90 2
eſculo 293 6
Eſquilias 696 2
Eſquiliis 587 6
Eſquilinæ 452 8
Eſquilini 492 6
eſſeda 848 7
eſt, *pro* comedit 629 5
eſt, *pro* corrodit 739 8
eſt, *pro* expedit 691 5 | 727 4
eſt, *pro* licet 525 3 | 527 1
eſt, *pro* pertinet 544 2 | 645 6
eſt mihi, *id eſt*, habeo 405 3
Eſculæ 353 6
eſcuriens 528 5 | 538 8 | 649 8
Etruſca, &c. v. Hetruſca
eu 901 10
evaluere 849 9

Evandri

INDEX

Evandri 538 6
evasti 708 13
evehit 4 1
evellas 781 2
evellere 706 1
evenit 382 3 | 533 4
eventum 886 1
evertere 858 9
evohe, v. evoe
Evis 340 8
evincet 211 1 | 661 6
evitare 523 10
evitata 3 1
Evius 77 1 | 193 1
Eumenidum 203 1
eunt 205 4
euntem 515 2
euntes anni 858 13
euntes versus mollius 608 4
euntium 442 3
evoe 230 4, 6
evolvere 540 8
Eupolin 639 6
Eupolis 544 1
Euro 317 4 | 315 3 | 387 6
Europe 347 5 | 349 15
Europen 254 8
Eurus 111 1 | 380 3 | 465 5 | 486 2
Euterpe 7 2
Eutrapelus 812 1
evulsis 263 7
exacta 675 4
exactis 836 7
exacto 515 4
exactos 202 2 | 329 1
exacuit 908 6
exagitent 698 5
examen 134 3 | 436 10 | 820 11
examinat 622 3
exangue 820 6
exanimari 299 2
exanimas 219 3
exanimat 554 15 | 847 4
exanimem 512 6
exanimes 702 7
exaret 458 4
exaudita 876 12
exauditus 825 6
excantata 448 1
excepit 401 6 | 555 5
excepta 857 6
excepto quod 775 6
excepto 583 16 | 643 2
exceptum 913 1
excerpam 548 3
excerpens 664 5
excidere 591 5
excidi 537 3
excidio 310 5
excidit 270 6 | 897 6
excipere 301 6
exciperet 666 1
excipiant 732 2
excipiebat 212 6
excisus 257 1
excitare 494 10
excitat 654 9 | 719 4
excitatur 431 1
exclamat 519 2 | 585 2
excludat 832 2
excludet 211 6
excludit 899 2
exclusit 663 7
excluſus 524 4 | 597 3 | 663 3
excors 644 6 | 738 2
excubat 413 6
excubiæ 309 3
excusare 765 8
excusatus 770 7
excussit 702 5
excussus 640 7
excutiat 547 13
excutitur 290 10
execrata 482 4 | 484 2
execto 564 4
exegi 359 1
exemplar 737 4 | 820 5 | 834 2 | 900 11
exemplaria 896 1
exemplis 553 6 | 842 3
exemplo 269 2 | 630 4
exemplo est 508 13
exemplum 407 10 | 648 9
exempta 871 2
exerceat 790 3
exercet 417 1 | 430 3 | 779 3
exercitatas 464 5
exercitus 70 1 | 81 4
exhauriebat 446 9
exiceet, v. exsuccet
exierit 528 10
exigit 422 9
exigitur 558 1
exiguæ 820 1
exigui 107 1 | 826 6
exiguis 187 4 | 276 2
exiguo 77 2 | 869 12
exiguos 278 12
exiguum 728 3
exilis *nomen* 22 5 | 756 6
exilis *verb.* 491 8
exiiit 701 11
exilium 162 4
eximet 305 6
eximit 158 1 | 750 4
exirem 577 17
exiret 521 1 | 764 6
exit 465 1 | 861 11 | 874 12
exitio 69 7
exitio est 109 4
exitium 275 2 | 355 9 | 494 12
exitura 162 3
exitus 398 5 | 418 5
exlex 892 7
exorabilis 868 5
exorberet 660 6
exoret 724 6
exors, v. exsors
expalluit 743 6
expavit 141 3
expectabit 805 6
expectans 557 6
expectat 618 6 | 739 11
expectata 857 15
expecto 556 11
expediat 482 1
expedies 333 6
expediet 105 3
expedire 469 10
expedit 182 5
expedita 446 3
expedito 36 4
expeditus 89 7
expediunt 382 15
expellas 773 9
expellet 636 9
expendere 839 11
expergiscēris 739 2
experiar 697 3
experiens 807 1
expers 264 9 | 295 7
expers maris 714 10
expertæ 305 3
expertes 416 2
expertia frugis 902 12
experto 606 2
expertum 911 9
expertus 19 6 | 375 6 | 815
expes, v. exspes
expetit 467 4
expiandi 11 9
expiare 490 9
expiaris 148 2
expiatur 451 10
expiravero 451 11
exple 178 5
exples 788 15
explicet 664 3
explicuere 354 8
explicuit 403 8 | 636 2
explosa 610 8
exponi 879 12

exponimur 558 11
exporit 583 13
expreſſa 584 4
expreſſi 854 2
exprimet 875 11
expugnabis 596 10
expugnare 689 7
expugnat 308 1
expulit 636 7 | 865 12
expurgare 859 11
Exquiinæ, v. Eſquilinæ
exſecat 518 6
exſiccet 119 6
exſomnis 340 8
exſors 899 11
exſpes 484 3 | 874 10
exſtruat, v. extruat
exſudet 603 8
exſurdant 717 3
extа 889 4
extant 447 1
extat 563 8
extendat 254 7
extendere 891 6
extendiſſe 826 3
extenta 210 3
extento 155 4
extentum 850 9
extenuantis 601 6
exterior comes 683 14
externi 710 5
exterret 753 4
extimui 653 8
extrimuit 909 11
extinctus 878 12
extinxit 260 6
extorquere 859 15
extorta 865 14
extractus 507 1
extrahat 902 11
extrahe 690 11
extrema 440 4 | 724 6
extremi 870 5
extremis 825 10 | 870 5
extremo 860 12
extremos 298 9 | 417 11 | 515 2 | 728 5 | 752 6
extremum 291 1 | 725 3 | 895 2 | 910 2
extricat 538 3
extricta 270 8
extruat 434 8
extructa 568 5
extructis 161 4 | 701 18
extrudere 857 1
extrue 691 7
extruderit 622 9
extulit 432 8
exucta 447 3
exudet, v. exſudet
exuere 489 1
exul 216 5 | 272 4 | 618 7 | 880 7
exules 253 9
exultim 295 6

F.

FAba 654 3 | 698 14
fabæ 800 8
fabellam 849 8
fabellas 700 4
faber 586 1 | 875 10
Fabia 757 2
Fabio 529 11
Fabium 407 4
fabri 732 10 | 840 10
fabricaverat 539 5
Fabricio 642 5
Fabricium 53 3
fabrilia 840 10
fabros 839 2
fabula 467 11 | 511 13 | 513 10 | 519 5 | 688 2 | 736 1 | 785 3 | 837 5 | 847 2 | 889 8 | 901 2 | 902 10
fabulæ 22 4
fabuloſæ 258 8
fabuloſus 89 3
face 292 4 | 297 7 | 390 8
facem 415 5
facetum 605 7
facetus 520 1 | 545 3 | 757 5
facibus 549 3
facie 573 6 | 679 6
faciem 383 14 | 404 5 | 526 5 | 564 7 | 717 1
facienda 695 4
faciendo 610 1
faciens 555 6 | 697 7
facientia 857 13
facientibus 730 2
facies *nom.* 414 9 | 525 11 | 671 10
facile 665 8
faciles 97 5
facilem 192 2 | 325 3 | 508 2 | 528 9
facili 197 5
facilis 689 6
facimus 851 6
facinus 800 4
facti 739 9
factis 855 6
factitet 914 6
facto 576 11
factos 608 4 | 910 12
factu 554 12
factum 568 2 | 577 4 | 690 1 | 691 8
facturus 89 2 | 692 7
factus 560 1
facunda 365 7
facunde 41 1
facundia 793 7 | 876 3 | 889 2 | 891 15
fæce 133 8 | 308 8 | 677 9
fæcem 679 8
fæcibus 897 1
fæcula 714 4
falce 119 4 | 432 1 | 541 7
Falerna 244 3 | 677 9
Falernæ 85 1
Falerni 103 4 | 160 1 | 193 3 | 442 7 | 603 4 | 649 10 | 816 3
Falernis 173 2
Falerno 623 1 | 672 7 | 673 3
Falernum 715 1
fallacem 578 10
fallacis 24 4
fallant 478 11 | 865 2 | 911 6
fallat 338 9
fallax 283 7
falle 298 2 | 751 7
fallendi 800 2
fallente 622 7
fallentis 485 1 | 817 2
fallere 182 6 | 306 2 | 381 2 | 712 8 | 800 9
fallereſ 169 2 | 388 3
fallimur 815 6
fallit 312 7 | 315 4 | 687 2
fallor 876 7
fallunt 756 4
falſa 886 4
falſis 158 1 | 283 1 | 799 1 | 850 11
falſo 511 4
falſum 774 2
falſus 799 2
fama 53 5 | 155 7 | 240 7 | 422 5 | 523 8 | 529 10 | 554 2 | 648 1 | 658 7 | 684 13 | 747 4 | 776 3
fama eſt 609 2 | 616 8
famæ 571 5 | 633 5 | 819 6
famam 518 4 | 523 10 | 551 9 | 554 6 | 708 12 | 835 7 | 882 5
famem 88 1 | 517 4
fames 311 4

INDEX

fames argenti 811 3
famosæ 914 5
famosis 307 7 | 619 3
famoso carmine 821 8
famosum 707 10
famosus 252 7 | 545 1
famulis 243 4 | 316 3
famulus 893 12
fama 380 8 | 482 5
fanaticus error 913 3
fannius 546 10 | 611 2
fanum 775 5
far 578 9
fari 388 5 | 747 3
farre 332 4 | 721 5
fartis 565 5
fartor 659 3
fas 77 2 | 356 2
fas nefasque 451 7
fas est 230 8 | 231 4 | 378 4 | 904 2
fasces 52 6 | 757 3 | 798 11
fascibus 577 11
fasciculum 785 7
fascinum, Epod. 8
fascinas 662 5
fastigia 622 9 | 680 5 | 700 12 | 773 10 | 851 2
fastidienti 450 14
fastidiosa 494 4
fastidiosam 354 1
fastidiosus 243 5
fastidire 534 10 | 743 7
fastidiret 804 5
fastidis 528 5 | 786 4
fastidit 241 9 | 829 8
fastidium 442 6
fastis 414 2
fastos 314 4 | 415 9 | 540 8 | 832 12
fastu 862 6
fastum 577 9
fata 63 3 | 96 3 | 199 11 | 255 9 | 290 3, 7 | 297 2 | 370 2 | 414 10 | 457 5 | 493 4 | 498 11
fatale 141 1
fatali 828 9
fatalis 251 10
fateare 540 7
fateatur 600 1
fatebitur 620 2
fatentes 829 3
fateor 668 5 | 671 2 | 706 11
fateri 838 1 | 910 3
faterier 866 8
fatetur 836 2
fati 222 5
fatigaret 416 14
fatigas 192 6
fatigat 622 5
fatigatis 280 6
fatigatum 259 2
fatigent 11 6
fatis 55 5
fato 609 7
fatum 594 1
fauce 475 4
fauces 528 4
fiveat 890 5
faventium 337 7
favet 298 12 | 838 4
favete 239 1
favillam 173 6
faune 316 4
fauni 894 4
faunis 818 4
fauno 21 6
faunus 71 4 | 223 1
favoni 20 1
favonii 281 4
favor 397 6
favorem 828 7
fausta 524 1
fauſtis 378 8
fauſtitas 384 4
fauſto 858 12
fautor 599 3 | 814 8 | 829 9
fautoribus 754 7
faxis 642 7 | 692 5
febrem 797 11
febres 740 3 | 760 7
febrimque 667 2
febrium 19 2
fefellit 44 3 | 438 4 | 450 4 | 803 10
felicem 574 13 | 592 11 | 706 5
felices 59 1 | 486 1 | 507 2
felices 593 11
felicior 478 7
feliciores 432 2
feliciter 846 1
felix 346 4 | 370 12 | 414 8 | 471 6 | 502 6
femur 525 5
feneſtras 97 1
fera 63 2 | 356 10 | 454 6 | 481 1
feræ 194 1 | 254 2 | 385 1 | 448 11 | 588 2
feraci 381 8 | 498 2
feracis 118 4
ferarum 540 5
ferax 445 12
fercula 701 17
ferenti 259 7
ferentinum 803 8
feri, *nom.* 564 2
feriam 7 5 | 298 5
feriat 711 5
ferias, *nom.* 385 11
feriat 618 10
feriatos 388 1
feriemus 223 5
ferient 250 7
feriunt 189 7
feroces 245 3 | 369 8 | 5[illegible] 2
ferocior 142 3
feronia 559 1
feros 41 2 | 260 12 | 745 5
ferox 26 2 | 64 2 | 123 [illegible] 131 6 | 168 3 | 254 5 | [illegible] 4 | 882 9
ferramenta 732 9
ferrata 417 10
ferratos 550 1
ferro 297 6 | 349 2 | 381 [illegible] 387 5 | 444 10 | 486 [illegible] 524 3 | 650 9, 15 | 656 [illegible] 708 3 | 868 12
ferrum 11 1 | 135 3 | 509 [illegible] 546 9 | 650 12 | 899 11
fertile 373 6 | 674 4
fertili 173 2
fertilibus 211 4
fertilis 312 6 | 498 12
fervens 57 4
fervent 678 5
ferventius 609 1
fervet 366 7 | 727 5
fervida 490 3 | 717 3
fervidi 415 3
fervidiore 468 9
fervidis 3 1 | 336 10
fervido 39 3
fervidos 211 5
fervidum 428 13
fervidus 116 4 | 509 5 | [illegible]
ferula 541 4
ferum 844 6
fervor 70 4 | 615 9
feſcennia 843 2
feſſas 261 5
feſſi 568 1
feſſis 164 5 | 303 2
feſſo 851 8
feſſos 436 8 | 502 3
feſſum 178 1 | 581 1
feſſus 355 2 | 558 5
feſtas 391 2 | 460 1
feſtinant 848 7
feſtinanti 514 11
feſtinantis 732 8
feſtinas 112 4 | 739 7
feſtinat 406 3 | 736 7 | [illegible] 16 | 801 4 | 860 15 | [illegible] 1

ffis 436 4 | 651 4 | 869 11 | 891 8 | 893 5
ffto 351 1 | 842 12
ffos 159 7 | 629 9
ffum 632 7
ffus 286 3 | 305 5 | 317 9 | 749 5
gis 721 6
gla 876 14 | 902 9
glis rerum 721 1
gno 855 4
gium 536 6 | 893 13
gu 635 9
gulnus 585 5
gus 485 2 | 591 3 | 760 3
a conjuge 843 1
e Teia, i. chordâ 73 6 | 473 7
e Cyllenea 473 7
e 125 4 | 281 5 | 490 8
e, *pro* fidei 538 10
elem 165 6 | 375 6 | 691 4
eles 902 7
eli 248 3
elibus 6 2 | 384 1 | 888 14
elis 651 8 | 856 1
eliter 814 12
em 23 5 | 755 5 | 856 10 | 876 14
em, i. chordam 95 9
lenis 777 4
ens 263 2
entem 815 9
entes 255 11
es 78 5 | 95 2 | 133 2 | 226 1 | 312 5 | 338 8 | 384 5 | 501 9 | 726 8 | 808 3 | 810 6
et 634 8
ibus 50 7 | 101 5 | 135 4 | 200 8 | 258 3 | 400 4 | 743 8 | 886 3 | 879 6 | 891 14
icen 375 2 | 389 1 | 821 10
is 616 2 | 768 9
e, *verb.* 821 7
t 61 6 | 335 4 | 820 10
m 750 10
im 196 4
s 403 4 | 883 8
e 307 6
t 333 3
ra 13 1
rat 841 8
161 1

filia 61 3 | 67 1 | 307 12 | 688 6
filiæ 348 3
filiam 449 6
filium 36 6
filius 13 3 | 290 5 | 350 8 | 387 2 | 512 14 | 535 2 | 549 1 | 649 17 | 660 5 | 686 4 | 697 13 | 719 7 | 901 9
filo 851 12
findere 4 6
findet 685 9
findetur 807 8
findit 406 10
findunt 474 3
fine 77 2 | 228 5 | 712 1 | 828 10
fines 316 5 | 5107 | 5144 | 570 1
finge 882 5
fingent 374 1
fingentur 873 8
fingere 551 10 | 794 4 | 876 12 | 906 12
fingere carmina 852 2
fingeris 904 9
fingi 902 2
fingit 741 3
fingitur 277 6
fingo 369 6
finibus 16 4
finiet 673 2
finire 31 5 | 261 6 | 513 8 | 663 6
finiret 866 6
finis 129 1 | 408 6 | 490 7 | 513 7 | 569 4 | 719 8 | 832 2 | 842 13 | 909 2
finitimi 480 1
finitimum 336 12
finitis 80 2 | 863 6
finium 432 12
finxerunt 546 7
finxiſſe 770 8
firmaret 272 2
firmior 381 11
firmo 470 3
firmus 428 2 | 705 12 | 807 6
fis 412 8 | 871 1
fiſtula 72 6 | 321 9 | 364 8 | 410 4
fixa 586 5
fixæ 447 5
fixis 724 5
fixum 667 2 | 800 12
flacci 615 2
Flacco 478 2
Flagellis 442 5 | 521 11
Flagello 343 3 | 541 3

Flagitat 678 4
Flagitio 270 3
flagitium 403 14 | 680 9
Flagito 226 5
Flagrans 98 4
flagrantia, al. fragrantia
Flagrantis 302 9
Flagrans 451 1
Flagret 554 13
Flamina 321 8
Flamma 67 3 | 104 7 | 367 8 | 380 3 | 490 4 | 566 1 | 568 6
flammæ 406 5
flammis 388 6 | 446 2 | 868 12
flatu 383 10 | 891 3
Flava 290 10
flavæ 165 2
flavam 23 4
flavi 575 18
flavo 375 7
flavos 483 7
flavum 10 3 | 35 6
flavus 161 3
Flebili 368 5
flebilibus 185 6
flebilior 95 5
flebilis 95 4 | 882 9
flebiliter 409 5
flebis 98 1
flebit 23 6 | 617 8
flebo 455 2
flectere 284 1 | 363 1
flecti 887 11
flectis 232 1
flentibus 567 8 | 880 12
flentis 808 2
Flere 719 7 | 881 1
fles 281 3
fleturam 450 10
flevere 186 5
flevit 476 3
Flore, *propr.* 742 1 | 856 1
Flore 21 5 | 353 3 | 404 4
Florent 877 10
Florente juventa 882 1
Flores 101 2 | 160 7 | 285 2 | 348 12 | 749 10 | 837 4
floret 484 10
floribus 192 3 | 302 2 | 365 4 | 843 3
florum 347 9
flos 308 7
fluat 478 10
fluctibus 5 2 | 111 2 | 207 1 | 397 5 | 435 5 | 465 4 | 875 8

INDEX

fluctus 60 1 | 348 10
fluentem 464 9
fluenti 584 3
fluere 606 6
flueret 545 7
fluit 797 3
fluitantia 664 2
fluitem 817 9
flumen 172 1 | 187 1 | 423 5 | 584 2 | 642 7 | 660 8 | 874 8
flumina 38 4 | 128 4 | 153 5 | 391 8 | 474 3 | 511 12 | 785 4 | 854 6
flumine 207 4 | 530 12
fluminis 84 4 | 356 3
fluminum 50 6
fluvii 409 3
fluviis 86 4 | 167 6
fluvios 643 11, 13
fluunt 726 9
fluxit 277 4 | 457 7
focalia 662 5
focis 786 4
foco 38 5
focum 431 8
focus 749 3
fœdiat 757 1
fœcundi 676 6 | 750 5
fœcunda 277 1 | 330 6 | 666 2 | 685 1
fœda 274 4 | 564 5
fœdera 830 1
fœdere 335 7
fœdis 269 2
fœdo 852 11 | 907 4
fœdum 650 2
fœdus 745 6
fœmina 365 1 | 408 8
fœminæ 462 2
fœminis 64 3 | 498 1
fœnerator 437 1
fœnore 430 4 | 518 5 | 732 3 | 910 6
fœnum habet in cornu 547 12
fœta 344 3
fœtus 385 1 | 499 2
Foliam 447 8
foliis 92 6 | 185 5 | 315 1 | 373 2 | 566 9 | 649 9 | 811 3 | 877 8
follibus 546 8
fomenta 468 14 | 512 12 | 740 7 | 744 10
fons 302 1 | 692 2 | 797 1 | 807 4 | 900 3
fonte 277 8 | 877 1
Fonteius 559 9
fontem 231 1
fontes 433 5 | 682 1
fontibus 101 1 | 260 4 | 792 3
fonticulo 510 13
fontis 743 6
fontium 303 4 | 419 1
foramine pauco 891 1
foras 75 1 | 762 9
fore, i. janua 514 4
fore 309 7 | 477 10 | 508 1 | 573 8 | 648 5 | 873 6
forenſes 894 5
forenſis 760 6
fores 291 3 | 309 2
foret 259 4 | 397 2 | 471 4 | 523 2 | 524 4 | 544 4 | 564 4 | 609 7
foribus 342 8 | 663 5 | 710 8
foris 603 10 | 623 2
forma 163 5 | 478 12 | 796 4
formabat 554 9
formæ 478 5 | 707 11 | 873 9
formam 746 6 | 755 6
formandæ 338 3
formare 883 1
formas 126 3 | 649 1
formaſti 41 3
format 841 10 | 881 7
formet 900 1
Formiani 85 2
Formiarum 314 16
formica 508 13
formidare 512 7 | 816 5
formidas 904 6
formidatam 854 10
formidatus 276 5
formidet 708 10
formidine 709 8 | 752 4 | 800 1 | 844 4 | 870 8
formido *verè*. 586 3 | 822 9
formidoloſis 448 11
formidoloſus 221 4
formis 625 3
formoſa 413 1 | 873 4
formoſus 541 9 | 573 4
formula 643 1
fornice 520 5 | 521 1
fornix 788 8
foro 551 1 | 681 10 | 764 3
fors 506 1 | 574 15 | 638 7 | 693 1
forſan 111 7 | 217 11
forſit 574 10
forte 605 6 | 762 4
fortem 614 12 | 635 2 | 684 3 | 691 4 | 771 4
fortes 33 2 | 216 3 | 378 11 | 401 8 | 583 2 | 637 3
forti 427 10 | 567 7 | 658 1 | 673 3 | 688 5
fortia 637 2
fortibus 378 11
fortior 255 2
fortis 25 1 | 141 6 | 190 9 | 270 9 | 370 7 | 381 3 | 498 | 535 8 | 699 6 | 710 4 | 754 10 | 764 1 | 795 6
fortiſſima 513 15
fortiter 60 1 | 642 11 | 794
fortium 394 3
fortius 601 7 | 787 1
fortuitum 213 1
fortuna 32 6 | 119 5 | 129 | 140 2 | 256 3 | 357 7 | 9 | 418 4 | 441 4 | 10 | 636 3 | 710 6 | 719 | 778 4 | 838 10 | 848 | 890 10
fortunæ 147 1 | 697 13 | 7 | 764 9 | 781 1 | 831
fortunam 350 15 | 705 9 | 3 | 769 8 | 884 3
fortunarum 881 8
fortunas 749 8
fortunatam 777 18
fortunati 506 3
fortunatius 899 1
fortunatum 756 10
fortunaverit 778 6
fortunis 88 1
forum 370 7 | 431 3 | 579 1 | 753 13 | 800 5 | 819 1
foſſa 643 15
foſſam 588 14
foſſor 318 3
foveam 799 13 | 913 8
fracta 176 1 | 614 10 | 6 | 720 12
fractis 207 1 | 874 10
fracto 808 5
fractos 465 6
fractus 250 6 | 506 4
fræna 422 1
frænato 792 8
frænis 35 5 | 513 6 | 709 | 741 2
frænum 774 9, 11
fragilem 16 8 | 248 6
fragili 331 9 | 620 3
fragilis 590 3
fragrantia oſcula 797 4
frangas 786 4
frangat 132 4 | 720 3
frangatur 529 5
frangere 93 4 | 349 3 | 9
frangit 465 8
frater 102 5 | 490 14 | 7
814 5 | 861 15 | 907

aterna 87 5
aternæ 457 6
aterni 770 8 | 812 13
aterno 683 13
aternum 745 6
atre 611 7 | 787 4
atrem 787 4
atres 15 2 | 155 5 | 263 3
atrum 134 6 | 660 9 | 812 11 | 868 9
audatis 580 6
aude 18 11 | 232 4 | 500 3
audem 111 7 | 841 4
audes 347 7
audibus 800 10
audis 403 1
audulento 252 5
axinos 341 5
egerit 437 6 | 540 12
egi 175 2
egisse 199 1
ementem 417 3
ementes 462 7
emium 347 3
enis, v. trænis
equens 132 2 | 222 6 | 243 2
equentes 498 7 | 659 4
equentia 641 5
eta 17 6 | 62 4 | 742 4
etis 126 7 | 177 4
eto 451 1
ebi ciceris 894 9
gida 474 2 | 666 5 | 744 10 | 792 4
gidas 282 2
gidior 797 2
gido 5 12
gidum 260 1
gidus 698 1 | 914 1
gora 392 5 | 697 9
gore 512 10 | 618 10 | 805 10
goribus 320 4
gus 38 5 | 303 1 | 517 4 | 532 1 | 777 9 | 807 12
onde 259 3 | 369 10 | 814 6 | 840 4
ondes 99 3 | 318 2
ondere 796 11
ondi 30 2
ondibus 78 1 | 788 15
ondis 381 8
ons 302 4 | 564 4
onte 125 5 | 168 6 | 371 7 | 473 1 | 587 4 | 762 4
ontem 354 8 | 458 4 | 564 6
ontibus 514 1
ontis 636 2 | 721 2 | 771 2
ontium 6 4
us 730 10

fruaris 869 12
fructibus 780 1
fructus 525 3
fruendi 747 1
frueris 780 2
frugaliter 553 7
fruge 330 4 | 796 10
fruge 334 5 | 392 7 | 421 2 | 738 4 | 783 6
frugi 535 5 | 689 10, 14 | 703 3 | 799 12 | 891 5
frugibus 842 9 | 878 2
frugis 817 8 | 902 12
frugum 390 9 | 498 12
frui 121 1
fruitur 24 1
frumenta 801 8 | 842 12 | 867 2
frumenti 510 2 | 647 2 | 649 6 | 754 1 | 762 8 | 793 1
fruſtra 700 12
fruſtis, v. cruſtis
fruticeto 301 6
fucatus 471 1
fucis 525 7
fuco 270 5
fucum 773 12
fudit 843 5 | 903 11
fuerat 9 6
Fufidius 518 4
fuga 360 2 | 486 14 | 701 8 | 811 4 | 857 6 | 875 9
fugacem 246 10 | 712 9
fugaces 150 4 | 204 2 | 390 3
fugæ 201 4 | 396 1
fugam 175 4 | 200 1 | 754 9 | 762 6
fugas *nom.* 841 3
Fugat 328 3 | 847 8 | 914 10
fugatis 379 10
fugato 519 5
fugax 160 5 | 168 7
fuge 39 6 | 166 4 | 547 12 | 774 5 | 824 5
fuge ſuſpicari 166 4
fugère 870 7
fugere 728 1
fugerem 553 6
fugeres 866 10
fugeret 32 3
fugerit 48 1 | 156 7 | 552 14 | 684 8 | 697 4
fugi 799 9
fugiam 731 1 | 769 2
fugienda 524 12 | 540 10
fugiendam 529 9
fugiens 348 9 | 357 6 | 522 1 | 531 3 | 728 6 | 771 1
fugient 393 3
fugiente 185 6 | 248 2 | 796 7

fugientes 301 4 | 512 3
fugientia 511 11 | 527 3
fugientum 316 4
fugies 66 1 | 323 2 | 825 9
fugimus 722 2
fugio 580 2
fugis 471 6 | 538 1
fugiſſet 565 4
fugiſti 638 4
fugit 191 5 | 283 5 | 536 2 | 861 3, 5
fugit. *præterit.* 89 9 | 109 6 | 216 6 | 251 7 | 414 4 | 439 4 | 449 5 | 489 7
fugitivus 693 12 | 712 7 | 772 6
fugito 814 11
fugiunt 52 1 | 848 5 | 913 4
fulgens 195 4 | 254 4
fulgent 214 3
fulgente 502 1 | 572 3
fulgentem 312 6
fulgentes 196 3 | 352 10
fulgentia 31 7
fulges 405 7
fulget 247 2
fulgor 150 4
fulgore 828 11 | 885 4
fulgoribus 621 7
fulmina 19 12 | 56 4 | 189 8
fulminantis 250 5
fulmine 262 4 | 265 6
fulmineo 310 3
fulminis 375 4
fulta 525 12
fultum 535 4
fultura, *nom. ſubſt.* 651 15
fulvæ 377 2
Fulvi 711 2
fulvus 371 10 | 454 3
fumenta 711 8
fumat 317 6
fumo 274 4 | 566 8 | 679 7 | 885 4
fumoſæ 635 4
fumum 286 5 | 354 4 | 406 6 | 795 2 | 885 4
funalia 342 7
functos 423 10
functum 229 1
functus 186 3 | 892 7
Fundani 605 5 | 715 4
fundata 795 9
funde 178 5
fundens 118 3
fundet 864 8
fundi 44 7 | 691 10 | 859 9
fundis 49 1
funditùs 69 10
fundo 297 1
Fundos 560 2

fundum

fundum 523 4
fundus 54 3 | 342 6 | 683 10 | 740 2 | 796 1 | 807 6
fune 705 6
funebre 823 2
funebres 445 8
funem 775 4 | 850 9 | 913 10
funera 37 1 | 638 | 420 1 | 574 4 | 861 2
funeratus 286 1
funere 237 5 | 910 16
funeri 307 8
funeribus 136 4
funesto 769 1
fungar, *vice* cotis 899 10
fungi munere amici 770 5
fungis 672 8
fungitur 702 2
funibus 60 5 | 441 1
funis 292 5
funus 139 7 | 227 2 | 458 5 | 691 7
fur 540 2 | 544 3 | 554 14 | 590 3 | 709 3
furca 708 11 | 773 9
furcifer 705 8
furem 798 13
furens 58 6
furentem 70 5 | 606 6 | 777 6
furenti 708 11
furere 180 3 | 467 8 | 642 10
fures 512 7 | 586 3 | 588 3
furiæ 109 3
furiale 296 3
furiam 651 2
furiare 98 5
furiarum 591 1
furibundus 773 2
furibus 756 7
furiis 650 11
furiosa 214 5 | 668 4
furiose 656 9
furiosus 537 10
furiosus 650 9 | 658 7
furis, *verb.* 687 10 | 706 9
furit 65 9 | 345 10 | 914 8
Furius 685 11
furni 611 8
furno 547 15
furnos 777 9
furor 422 8 | 451 12 | 457 1 | 741 1 | 862 3
furore 348 4
furorem 140 3
furores 669 11
furta 341 6 | 680 6
furtim 58 2 | 509 9 | 590 7 | 662 6 | 726 4 | 773 10
furtis 552 8 | 652 3
furtum 713 4
furtivæ 785 8
furtivis 744 5
furto 43 2 | 767 1
furtum 538 9 | 799 3
furvæ 200 5
furum 586 2
fusce 83 8
fuscum 770 5
fuscus 597 6 | 611 5 | 798 9
fusilius, v. fusilius
fusius 643 16
fuste 543 1 | 558 11 | 649 7
fustes 280 4
fustibus 539 4
fustis 844 4
fusum 456 2 | 641 2

G.

GAbiis 777 3 | 839 2 | 856 3
Gabios 792 4
Gades 170 1
Gadibus 156 3
Galatea 346 5
Galba 522 5
galeæ 12 9
galeam 63 9
Galesi 171 8
Galli 462 8
galli cantus 506 9
Gallicæ 420 1
Gallica 35 4
Gallicis 312 10
Gallina, *propr.* 697 8
gallina 614 4 | 672 6
Gallis 528 11
Galloni 627 7
Gallos 614 10
Ganymede 375 7
Gargani 185 4
Gargarum 850 1
Gargillius 758 3
garo 718 4
garrire 605 4
garriret 592 12
garrit 700 3
garrulus 546 1 | 594 5 | 690 7 | 814 11
gaude 476 7 | 753 12
gaudeat 99 2 | 197 6 | 655 8 | 753 5
gaudens 304 5 | 658 8
gaudent 685 2
gaudentem 46 | 691 11 | 764 13
gaudentes 420 3 | 606 1 | 863 8
gaudentis 861 6
gaudere 512 2 | 768 1 | 769
gaudes 301 2 | 395 5 | 551
664 6 | 739 10 | 860 2
gaudet 20 3 | 129 6 | 277
818 3 | 843 9 | 611
702. 3 | 703 6 | 848
887. 10
gaudetis 263 2
gaudia 378 6 | 411 7 | 561
691 6 | 803 9 | 848 3
gaudiis 406 8
gavisa 839 4
gausape 714 6
gazæ 215 4
gazis 113 2
gelida 182 7 | 667 2 | 710
791 4
gelidæ 100 4
gelidam 867 10
gelide 888 4
gelido 50 3 | 86 5
gelidos 302 6
gelidum 6 5 | 384 11
gelidus 817 3
Geloni 237 3
gelonos 187 3 | 261 2
gelu 38 3
gemant 60 5
gemelli 770 7
gemellum 660 10
gemens 409 5
gementis 236 7
geminant 68 3
geminentur 874 3
geminus 392 1
gemino 885 8
geminorum 812 11
geminus 358 7
gemis 824 4
gemit 792 2
gemmas 337 9 | 868 6
gemmis 215 2 | 753 11
genæ 405 2
genas 58 1 | 365 6
genaunos 416 5
gener 454 11 | 524 1 | 68
generat 90 3
generatur 50 13
genere 507 3
generi 826 4
generosæ 674 1
generosior 240 5 | 570
generosis 572 4
generosiùs 141 1
generosum 793 6
generum 165 1
genialis lectus 932 10
genibus 93 2 | 708 6
genibus minor 783 6

genis 413 6
genitalis 497 16
genitus 336 4
genitor 107 5 | 864 6
genericem 650 9
genium 316 1 | 767 9 | 843 3
genina 869 1 | 891 8
gens 381 3 | 430 2 | 616 10
gens humana 18 9
gente 161 8 | 666 2 | 683
gentes 9 1 | 131 6 | 280 4
genti 63 9 | 486 11 | 500 9
genibus 18 11 | 187 1
gentis 55 3 | 69 4 | 385 4
genua 472 6
genuit 293 1 | 823 1
genus, i. nobilitas 683 5 | 753 6
genus 9 5 | 12 6 | 28 10 | 61 4 | 165 3 | 207 5 | 229 13 | 277 2 | 314 4 | 319 3 | 393 7 | 416 5 | 441 4 | 444 2 | 516 2 | 536 4 | 547 2 | 550 5 | 563 7 | 688 4
gerat 514 8
gerentem 377 6
gerere 645 6 | 768 1 | 806 2
geret 382 5
gesi 889 1
geris 275 1 | 325 1
Germania 384 12 | 481 1
germinat 485 1
gerulis 860 15
Geryonem 206 1
gesserit 26 3
gessi 684 2
gesta 642 6
gestæ 878 8
gestans 132 7
gestare 657 7
gestas res 743 3
gestat 36 2 | 525 7
gestiens 255 6
gestiet 547 15
gestio 311 10
gestis 411 1 | 824 5
gestit 731 6 | 847 2 | 889 7
Getæ 334 3 | 423 3
Getulæ 323 1
Getulas 236 8
Getulo 868 7
Getulus 93 4
giganteo 240 2
gigantum 232 6
gigas 220 10
glacies 185 2
glaciet 192 2
gladiatorum 646 10
gladio ignem scrutari 664 9
glande 676 2
glandem 539 3
glauco 583 8
glebas 280 2 | 789 10
glebis 486 3
glomos 785 8
gloria 78 4 | 342 2 | 572 3 | 653 13 | 811 2 | 847 3
gloriantis 469 7
Glyceræ 80 3 | 116 2 | 125 2 | 322 7
Glyconis 727 2
gnari 534 9
gnatis 568 4
gnaviter 726 16
gnavum 816 2
gnavus 753 13
Gnidi, v. Cnidi
Gnoſſii 64 6
Gorgonius 520 2 | 552 6
Gracchus 862 2
gracilis 23 1
gradu 130 2 | 574 1
gradum 17 7 | 19 5
græca 83 2 | 602 5 | 896 1 | 898 4
græcari 622 6
Græcia 63 4 | 385 9 | 736 2 | 838 9 | 844 6
Græcis 609 5 | 868 6 | 845 3 | 856 7
Græco 338 6 | 877 1
Græcorum 556 5 | 604 5 | 831 2
Græcos 604 1
Græcus 585 1 | 648 6
Graiis 466 2
Graiæ 218 6
Graiis 164 6 | 829 5 | 848 17 | 901 5 *bis*
Graiorum 394 4
gramina 365 11 | 391 5
gramine 159 6 | 284 2 | 410 3 | 433 2 | 887 10
graminis 65 12
grammaticas 822 3
grammatici 879 1
granaria 510 10
grande 149 2 | 219 6 | 323 6 | 617 11 | 633 7
grander 633 6 | 879 3
grandi 473 10 | 549 1 | 651 6
grandia 27 2 | 838 13 | 868 5 | 875 5
grandine 242 5
grandinis 8 2
grandis natu 764 4
grando 768 4
granum 649 8
graſſare 630 10
gratâ manu 778 7
grata 20 1 | 64 3 | 80 5 | 118 5 | 124 4 | 126 6 | 295 1 | 369 3 | 394 1 | 407 7 | 498 6 | 747 8
gratæ 354 5 | 388 8
gratarum 414 9
gratas 905 4
grate 870 11
gratia 321 5 | 392 1 | 577 2 | 745 3 | 747 4 | 756 10 | 812 11 | 878 4 | 508 5
gratiæ 21 1 | 117 1 | 328 1 | 428 10
gratior 383 7 | 633 5 | 772 11
gratiſſima 561 3
gratiſſimus 865 15
grato 23 3 | 296 9
gratum 130 1 | 251 8 | 460 3 | 693 4
gratus 40 6 | 45 2 | 53 2 | 289 1 | 635 6 | 852 7
gravat 855 4
gravatus 408 1
grave 9 1 | 331 1 | 407 10 | 416 9 | 713 5 | 878 1
gravem 26 4 | 76 2 | 167 6 | 508 8 | 673 2 | 933 8
graves 11 2 | 21 2 | 147 1 | 253 1 | 399 4 | 401 5 | 469 12 | 527 10
graves principum amicitias 147 1
gravi 56 2 | 64 5 | 59 7 | 230 7 | 436 2 | 443 3 | 467 3 | 581 5 | 881 9
gravibus 267 3 | 874 4
gravida 28 7 | 718 1
gravior 895 3
graviore 189 6
gravis 388 4 | 427 2 | 470 5 | 506 3 | 557 3 | 680 7 | 784 6 | 837 7
gravitaſe 607 1 | 834 3 | 892 5
gravius 523 8 | 593 4
grege 139 8 | 301 5 | 355 1 | 404 3 | 540 6 | 747 10
gregem 486 10
greges 218 1 | 239 4 | 432 4
gregi 96 4
gregis 302 8 | 771 4
grex 485 6 | 642 13 | 744 3
Groſphe 215 2
Groſpho 782 6
Groſphus 783 1
gruem 433 23
grus 721 5
gula 626 8 | 758 2
gulæ 712 5
gurges 153 5
guſtaremus 722 3

guſtarie

gestarit 689 15
gustet 983 11
guttur 437 6
gutturi 494 3
guttus 579 5
Gyas 220 10 | 265 1
Gygen 282 1
Gyges 168 10
gyro 695 2

H.

HAbens 792 7
habenæ 857 5
habilis 322 3
habitabilis 415 10
habitanda 482 5
habitare 587 6
habitatum 786 4
habitu 707 13 | 708 9
habitum 681 9 | 881 8
habitus 650 13
Hæmo 50 2
Hæmoniæ, v. Æmoniæ
hæreat 890 4
hæredem 868 2
hæredes 587 5 | 646 9 | 647 6
hæredi 339 2
hæredis 393 3 | 749 9
hærentes 656 7
hærentem 74 6 | 123 5 | 606 5
hærentia 537 4
hærere 338 4
hæres, *nomen* 161 5 | 209 1 | 225 3 | 636 9 | 649 17 | 651 6, 12 | 687 1 | 690 3 | 691 3 | 868 1 | 869 5
hæres, *verb.* 705 12
hærer 533 8 | 663 4 | 833 4
hæsit 9 5
Halyattici 313 5
hamo 684 8
hamum 765 15 | 799 14
hanc 528 11 | 538 6 | 547 1
Hannibal, v. Annibal
harpyiis 626 8
harum 208 4
has 436 6
hasta 245 4
hastas 64 6
haud 429 4 | 509 2 | 532 7 | 551 3 | 557 5 | 577 13 | 615 1 | 684 1
haud ita pridem 627 6
haud malè 763 6
haud unquam 709 8
haurire 510 9 | 525 3 | 682 2
hauru 511 3
haustus 743 6
Hebri, *nom. viri*, 300 3
Hebro 99 4
Hebrum 340 9
Hebrus 742 3 | 790 2
Hecaten 589 5
Hector 164 4 | 401 5
Hectora 583 3
Hectoreis 252 9
Hectorem 488 7
hedera 99 1 | 477 5
hederæ 6 4 | 405 6 | 744 9
hederis 138 4
Helenæ 15 2 | 490 13
Helenam 62 5 | 540 3
Helene 400 8
Helicona 851 5
Helicone 899 2
Heliconis 50 1
Heliodorus 556 4
Hellade 665 1
helleborî 646 7
helleboro 865 12
herbæ 436 2 | 450 3 | 674 2 | 773 4 | 789 6 | 866 9, 10
herbæ 763 8
herbas 425 11 | 588 8 | 591 5
herbi 331 4 | 371 5 | 438 4 | 679 2 | 774 7 | 780 7
herboso 317 7
Hercule 693 4 | 709 3 | 795 2
Herculea 195 2
Herculem 381 12
Hercule 250 8 | 398 1 | 490 2
Herculeus labor 19 8
Herculis 304 1 | 385 10 | 439 7 | 724 6
here 663 8
heri, *nom.* 732 8
herile 350 3
heriles 856 6
herilis 708 5
Hermogenes 542 2 | 593 8 | 602 3
Hermogenis 550 12 | 611 2
heroa 49 1
heroas 633 4
Herodis 868 10
heros 655 6 | 881 13 | 896 10
herum 228 7 | 636 6 | 796 2
herus 715 1 | 718 1
Hesperia 136 1
Hesperiæ 153 4 | 222 1 | 275 4 | 385 12
Hesperus 111 2
Hesperio 422 7
hesterna 701 18
hesternis 632 2
Hetrusca 480 4 | 484 6
Hetrusci 608 7
Hetrusco 10 4
Hetruscos 569 5
Hetruscum 356 5 | 499 9
hiantem 525 12 | 687 8
hiatu 884 4
hiberna, v. hyberna, &c.
hiet 625 5
hilarem 816 6
hilaris 869 7
hillis 678 3
hinnitum 218 2
hinnuleo 92 1
hippolyten 283 5
hippolytum 393 10
hircinis 546 8
hircum 520 2 | 552 6 | 892
hircus 470 5 | 483 8
Hirpine 191 2
hirsutis 470 5
hirtum 744 6
hirundo 914 12
hirundine prima 761 3
Hispana 304 3
Hispanæ 279 1 | 288 3
hispidam 444 5
hispidos 184 1
historias 283 7 | 538 4
historiis 195 6
hoc genus, *pro* hujus genus 697 8
hoc, *pro* ideo 510 3 | 538 8
hodieque 845 2
hodiernæ 393 1
hœdi 242 4 | 347 2
hœdilia 72 5
hœdo 302 3 | 635 8
hœdum 21 7
hœdus 317 3 | 436 5
Homero 606 8
Homerus 399 2 | 818 6 | 8 1 | 878 9 | 904 1 | 908
homicidam 488 7
hominem 395 2 | 599 2 | 6 11 | 605 3 | 799 11
homines 541 8 | 694 2 | 6 11 | 701 5 | 739 1 | 909 907 3
homini 19 7 | 199 8 | 531 631 1 | 806 5
hominis 671 8 | 681 9 | 77
hominum 41 2 | 50 10 | 4 | 533 6 | 551 9 | 589 709 6 | 737 6 | 791 2 | 5 | 885 3
homo 521 1 | 536 1 | 560 573 2 | 582 5 | 711 914 5
honesta 643 14 | 770 4
honestæ 225 5 | 897 1
honestas 843 8
honestæ 704 6 | 832 7

oneſtis donis 858 7
oneſtis rebus 739 5
oneſto 891 11
oneſtos 577 10 *ubi alii leg.* onuſtos
oneſtum 403 5 | 534 8 | 575 9 | 812 4
onor 489 4 | 501 9 | 625 1 | 799 2 | 908 3
onoratum 882 6
onoratus 734 5
onore 847 9 | 863 4 | 878 6
onorem 30 3 | 231 5 | 467 9 | 548 7 | 571 8 | 574 10 | 837 3
onores 51 2 | 101 4 | 149 6 | 237 8 | 357 9 | 571 4 | 710 3 | 829 1 | 862 1
onores, i. fructus 683 10
onori 887 15
onoribus 4 3 | 247 2 | 570 10
onoris 894 3
onorum 73 4 | 415 7
onos 193 3 | 576 10 | 817 1 | 878 4
ora 40 4 | 217 12 | 302 9 | 357 6 | 392 4 | 545 5 | 546 4 | 558 2, 1 | 747 8
orz 221 5 | 288 9 | 506 6 | 817 9 | 867 13
oram 697 11 | 712 6 | 732 5 | 739 10 | 704 2 | 778 6 | 899 8
oras 199 9 | 704 4 | 848 4
orati, *genit.* 391 4
oratius 87 2
oris 50 12 | 698 12 | 797 5
orna 330 3 | 435 1 | 701 1
orrea 868 3
orreis 312 2 | 411 4
orrenda 254 6
orrendam 417 7 | 669 10
orrendas 588 12
orrendus 688 3
orrentia 614 9
orreo 4 4 | 352 3
orres 683 6
orrescis 188 3
orret 431 2 | 446 5 | 765 5 | 806 8 | 809 11 | 811 5
orribili 113 4 | 232 8 | 541 3
orrida 96 2 | 128 5 | 263 2 | 337 1 | 384 12
orridi 355 2
orridis 465 3
orridus 325 9 | 844 7
orruerim 591 1
ortaretur 553 7
ortari 858 10
ortatur 730 8
horti 540 12 | 790 1
hortis 586 5
horto 405 4 | 672 4
hortos 593 1 | 641 4
hortus 692 2
hoſpes 252 7 | 565 7 | 633 1 | 635 5 | 671 8 | 672 5 | 700 7 | 701 20 | 706 1 | 761 4 | 865 7 | 900 7
hoſpite 282 5
hoſpitale 491 5
hoſpitalem 62 5
hoſpitem 338 9
hoſpites 169 2 | 453 1
hoſpitibus 260 12
hoſpitiis 700 9
hoſpitio 556 4
hoſpitiis 199 3
hoſte 774 10 | 794 3
hoſtes 177 1 | 806 2
hoſtem 12 11 | 376 6 | 501 4 | 531 3 | 802 10
hoſti 858 3
hoſtia 82 2 | 332 2
hoſtibus 270 10
hoſticis 240 2
hoſticus 594 3
hoſtile 70 1
hoſtile 448 9
hoſtili more 814 4
hoſtilium 462 9
hoſtis 288 3 | 454 12 | 464 1 | 616 9
hoſtium 25 1 | 268 1 | 347 1 | 417 2
humana 512 5 | 648 1 | 889 4 | 903 12
humana gens 18 9
humanæ 55 3 | 869 2
humanam 451 8 | 633 6
humanè 860 13
humani vultus 881 1
humanis rebus 719 10
humanos 255 3 | 588 6
humanum 414 2
humaſſe 654 8
humeri 876 2
humeris 204 3 | 264 4 | 404 3 | 459 7 | 494 5 | 567 5 | 693 12
humero 168 8 | 510 5
humeros 12 2 | 58 5 | 236 5 | 301 3
humerum 87 5 | 324 2
humeſcit 699 7
humi 271 6 | 632 3 | 875 6
humida 470 10
humiles 241 8
humilem 223 5 | 859 8
humili 341 6 | 369 9 | 893 2
humilis 142 6 | 259 7
humo affigit 632 3
humos 51 11 | 58 1
humum 248 2 | 364 12 | 417 12 | 446 8 | 854 5 | 881 9 | 887 7 | 893 3
humus 485 8
hunccine 589 5
Hyadas 17 4
Hyarbitam 220 3
hyberna 409 4
hybernas 685 11
hyberno 660 1
hybernum 477 8 | 584 2
hybernus 433 7 | 492 3
hybrida, v. ibrida
Hydaſpes 89 4 | 417 9
hydra 381 11
hydram 828 8
hydropicus 759 3
hydrops 156 5
hyemat 623 3
hyemes 47 2 | 66 5 | 190 2 | 242 8 | 772 11
hyemet 801 7
hyemis 99 3
hyems 20 1 | 435 6 | 509 6 | 791 1
Hylæum 195 2
Hymertia 623 1
Hymettiæ 224 3
Hymetto 172 4
Hyperboreos 236 9
Hypſæa 526 2

I.

JAcentem 141 5 | 501 3
jacentes 192 8
jacen 580 4
jacere 433 1 | 459 2
jacerét, *penult. longa* 714 7
jacere, *penult. brevi* 600 8
jacis 531 6
jactamus 797 7
jactantibus 5 6 5
jactantior 525 6
jactæ 10 8 | 525 9 | 675 2
jactata 381 4
jactatiui 123 2
jactatur 649 16
jactatus 625 5
jactaverit 777 11
jacte 61 4
jactis 243 2
jaculamur 216 3
jaculari 301 5
jaculator 263 8
jaculatus 8 5

jaculis 88 6
jaculo 36 4
jam, *id est*, deinceps 382 7 | 408 5
jam, *id est*, paulo post, 168 3. 5 | 210 1 | 391 1
iambeis 899 1
iambis 67 3 | 869 2
iambo 879 2
iambos 704 | 47517 | 820 11
iambus 894 11
Jane 664 1 | 800 7
janitor 296 2 | 797 4
janitorem 306 8
janua 97 4 | 299 11 | 291 5 | 529 5
Janum 421 6 | 640 5 | 824 1 | 854 9
Janus 729 4
Iapeti 18 10
Iapyga 16 2
Iapyx 346 11
Jasonem 439 2
Iber 237 4
Iberi 718 4
Iberia 445 11
Iberiæ 385 2 | 429 2
Ibericis 441 3
Iberis 114 10
ibrida 582 1
ibunt 615 3
Ibyci 307 5
Icari 283 8
Icariis 5 2
Icaro 236 6
Ici 113 1 | 780 1
ictæ 384 1 | 387 5
ictibus 97 2
icto 615 8
ictu 285 2 | 310 3
ictum 223 1 | 329 3 | 390 6
ictus 211 6 | 401 6 | 895 1
id 510 1 | 511 7 | 906 6
idque 550 33
Ida 324 4
Idæis 62 5
Idibus 437 3 | 576 2
Idomeneus 401 3
idonea 634 11 | 902 5
idoneum 363 7
idoneus 233 2 | 342 1 | 750 7 | 797 1 | 856 7
Idus 426 8
jecur 57 4 | 98 6 | 265 9 | 363 7 | 447 3 | 597 11 | 721 6 | 814 14
jejune 446 1
jejunia 666 6
jejunis dentibus acer 858 4
jejunus 626 6
igitur 513 16 | 652 13 | 720 1
ignara 158 6 | 509 2 | 842 4
ignarum 675 6
ignarus 700 5 | 840 8
ignarè 836 2
ignavi 557 2
ignavus 458 2
igne 565 3
igneæ 220 9
igneam 71 4
igneas 251 1
ignem scrutari gladio 664 9
ignem 18 11 | 19 2 | 354 10
ignes 44 2 | 55 1 | 248 4 | 255 7 | 371 7 | 417 4 | 643 10, 12 | 728 6
igni 20 3 | 128
ignibus 58 3 | 104 3 | 140 4 | 282 7 | 320 2 | 451 2
ignis 66 6 | 69 1 | 265 8 | 476 5 | 509 6 | 546 9 | 590 8
ignium 412 4
ignobile 570 8
ignobilis 865 8
ignominiosa 894 7
ignoras 532 9
ignorat 760 1 | 838 3
ignoratæ 895 10
ignores 783 3
ignoro 879 10
ignoscas 555 2
ignoscat 537 1
ignoscent 543 7
ignoscere 865 8
ignoscès 598 5
ignoscis 870 11
ignosco 532 10
ignota 439 1 | 573 9 | 883 5
ignoti 402 2
ignotis 540 4
ignoto 667 7
ignotos 570 5 | 572 4
ignotum 532 9 | 896 8
ignotus 225 3
ignoviſſe 765 10 | 6
Ilerdam 825 5 *bis*
ilex 381 7 | 477 5 | 796 9
ilia 438 1 | 716 6 | 725 3
Ilia *nom. prop.* 289 8 | 397 2 | 519 3
Iliacas 66 6
Iliacoa 737 2
Iliacum carmen 883 4
Iliæ 10 7 | 488 6 | 499 8
ilice 433 1 | 485 3
illcem 303 5
ilices 331 3 | 465 8
iligna 676 2
Ilio 44 1 | 66 3 | 319 4 | 581 3 | 466 3
Ilion 251 9 *bis* | 253 3 | 476
Ilionam 643 17
Ilios 401 1
Ilithya 497 8
illiabatur 250 6
illacrimabilem 205 5
illacrimabilis 402 1
illacrymare 691 5
illapſus 222 8
illaqueant 311 2
illecebris 892 6
illepidè 837 2
illeverit 547 14
illidere 620 3
illigata 428 11
illigatum 105 2
illigaturum 439 1
illinc 649 7
illinere 559 8
illinet 760 8
illitum 400 6
illius, *mediâ longâ* 608 3
illota 681 1
illudere 719 10
illudit 643 7
illudo 555 10
illum ipſum 693 3
illuſi 712 2
illuſtrat 416 1
illuſtrem, *verb.* 693 3
illuſus 784 9
illutos 718 10
Illyricis 110 1
ima 129 2 | 531 1 | 677 11
imagine 546 11 | 590 7 | 12
imagines 458 5 | 494 7
imagini 96 1
imaginibus 571 6
imago 49 4 | 84 6 | 341 669 7
imbecilla 632 10
imbecillus 706 13
imbelle 763 11
imbellem 379 2
imbelli 64 4
imbellis 27 3 | 246 11 | 4
imber 359 3 | 788 16
imberbes 838 1
imberbis 887 9
imbre 777 7
imbres 31 4 | 1184 1 | 433 7 | 472 1 | 793 1 | 12
imbrem 635 6
imbri 568 2
imbribus 486 2
imbrium 346 1
imbuerit 902 2
imbuit 58 11

ebuta 741 8
ebuti 752 5
ebutum 450 1
ebutus 856 7 8
ni 717 5 | 8c9 10
nis 45 2 | 475 1 | 482 12
nitaberis 856 8
nitabile 820 5
nitabitur 630 1 | 875 11
nitandi 602 2
nitare 546 10
nitaris 13 2 | 668 8
nitata 654 7 | 850 6
nitator 883 9
nitatorem 900 12
nitatores 820 7
nitatus 371 7
nmane 680 8
nmane quantum 102 6
nmanem 262 3
nmanes 416 10
nmanis 296 1
nmaturus 719 7
nmemor 6 1 | 65 12 | 287 3
nmemorata 821 10
nmensum 509 8
nmenſus 366 7
nmerentes 453 1
nmerentis 199 7 | 457 7
nmeritam 74 7
nmeritis 1116 | 1252 | 3475
nmeritos 657 4
nmeritum 787 9
nmeritus 274 1 | 639 1
nmerſabilis 737 8
nmetata 334 4
nminens 329 1
nminente 20 5
nminentes 55 7
nminentiam 346 1
nminuet 636 4
nminuit 280 8
nmiſcere 524 13
nmiſerabilis 269 4
nmitia 874 2
nmitis 167 10
noderatus 690 6
nodicæ 58 5
nodulata 895 11
nolabitur 406 13
nolare 21 6
nolato 466 1
nolet 652 10
noritur 766 13
nortalia 392 3
nortalis 913 11
nunda 869 13 | 894 7
nundis 678 5
nundus 580 6 | 738 3
nunem 412 1 | 789 4
immunis 332 1
imo 130 2 | 297 1 | 468 4 | 532 7 | 668 8
imos 241 1 | 592 9 | 856 4
impar 387 1 | 532 6 | 661 4 | 733 7
impares 126 2 | 321 2
imparibus 468 15 | 625 3
impariter 878 10
impavidi 65 5
impavidum 250 7
impediat 601 2
impedlit 572 7
impedire 21 4
impellat 536 9
impellit 881 8
impellunt 409 2
impenſis 822 1
impenſo 661 1
imperas 275 1
imperat 741 2 | 775 3
imperet 501 3 | 617 13
imperi 11 6 | 422 5
imperiis 363 2 | 418 7 | 709 6 | 813 2
imperio 139 7 | 262 8 | 267 3 | 312 6
imperioſa 691 12
imperioſius 60 7
imperioſus 710 1
imperitare 65 7
imperitarint 570 3
imperitas 709 12
imperito 655 2
imperium 132 4 | 240 1 | 573 8 | 749 2 | 783 5
impermiſſa 278 5
imperor 750 7
imperti 759 3
impetrat 842 9
impetrato 370 6
impetu 417 10
impetus 242 4 | 275 6 | 376 6
impexa 650 2
impia 153 2 | 232 6 | 241 3 | 437 5 | 445 3 | 481 3 | 659 2
impiæ 18 6 | 183 6 | 297 4, 5 | 396 5
impiam 466 4
impias 335 9 | 451 4
impiger 372 4 | 398 1 | 417 2 | 728 5 | 882 7
impingas 785 2
impio 282 3 | 380 6
impios 262 2 | 143 5
impium 102 6
implacidum 416 5
implent 674 3
implere 604 5
impleris, i. impleveris 493 1
implet 850 11
impleviſſe 826 9
implicata 445 5
implicitum 910 9
implorat 842 7
imploravit 774 9
implumibus 428 5
imponens 665 4
importes 784 5
importuna 313 1 | 811 3
importunas 586 4
importunus 413 7 | 690 13 | 757 4 | 868 11
impoſita 709 8
impoſitam 263 8 | 303 5
impoſitas 416 7 | 854 7
impoſitum 559 3
impoſitura 162 4
impoſitus 766 3
impoſuere 631 6
impoſuiſſe 263 4
impotens 140 1 | 152 2 | 359 3
impotentia 486 10
impranſi 622 2 | 662 7
impranſus 794 3
impreſſit 58 7
imprimat 697 2
imprimeret 69 10
improba 640 1 | 690 1
improbæ 339 2
improbaturum 444 8
improbe 634 4 | 656 2
improbo 290 13
improbus 532 11 | 589 6 | 684 11 | 695 5 | 765 4 | 774 13
improviſa 200 3 | 753 4
imprudens 555 8
impube 445 3
impubem 186 3
impudens 349 5, 6 | 413 2
impudica 486 6
impugnor 838 5
impulerit 283 1
impulit 859 9
impulſu 387 6
impune 72 1 | 120 2 | 402 8 | 493 1 | 749 6 | 843 9 | 863 7 | 891 8 | 956 1
impunitior 711 11
imputata 484 10
imum 883 1 | 886 5 | 905 8
imus 875 10
in *pro* ad 125 6 | 371 6
in *pro* erga 378 10
in *pro* adverſus 27 11 | 376 7 | 381 12 | 444 4 | 483 9 | 454 9 | 456 10 | 536 2 | 620 8
Inachia 457 8

INDEX

inacho 161 6 | 319 1
inæquales 184 3 | 699 5
inæquali 733 5
inæqualis 704 4
inæſtuet 468 11
inamareſcunt 712 1
inane 296 12 | 444 7 | 528 3 | 806 10
inanes 454 1 | 551 2 | 657 5
inanem 931 12
inani 237 5 | 581 3 | 704 3 | 870 7
inania 893 3
inanis 622 9
inaniter 850 10
inarata 484 9
inarſit 439 8
inaudax 323 2
inauret 784 1
incantata 501 5
incaſtigatum 775 1
incauta 509 2
incauti 913 5
incauto 536 6
incedas 317 1
incedis 148 4 | 478 8
incedo 578 9
incendia 396 2 | 512 7 | 815 13 | 841 3
incendio 450 2
incendit 707 7
incertam 540 5
incerto 464 6 | 469 3
incertos 357 9 | 848 3
incertus 586 1
inceſſum 668 11
inceſto 249 1
inceſtos 278 1
inceſtus 251 10 | 914 8
inchoare 22 3
incidat 583 7 | 797 12
incidere 646 9
incidere 789 7 | 908 2
inciderit 632 12 | 890 1.
incidit 583 2
incipe 638 5 | 739 10
incipiam 750 1
incipias 513 9 | 650 5
incipies 884 2
incipit 558 6 | 566 5 | 593 4 | 700 5
inciſa 395 7
incitat, Epod. 8
inclamat 598 9
inclinare 352 1
inclinet 536 15
includere 724 3
incluſa 336 11 | 878 11
incluſam 309 1
incluſit 414 3
incluſus 387 9
inclytum 655 10
incoctus 438 4
incœptis 874 4
incœpto 883 2
incœptos 475 7
incogitat 841 4
incola 68 1 | 636 5
incolis 291 3
incolui 570 1
incolumem 16 5 | 336 5 | 554 7 | 797 5
incolumes 405 2
incolumi 268 7 | 385 1 | 650 8 | 778 1 | 892 5
incolumis 552 12
incommoda 888 2
incommodus 815 3
incompoſito 599 2
incomptis 534 | 911 15
incomptum 1937 | 445 9
inconcinna 809 6
inconcinnus 805 8
inconſultus 750 1
incontinentes 74 5
incontinentis 265 9
incoquere 718 10
incorrupti 65 2
incorruptiſſimus 576 8
increbui 690 10
incredibili 222 2
incredulus 889 6
increpare 489 14
increpuit 420 6
incretum 680 2
incruſtare 535 12
incubet 649 12
incubuit 19 3
incude 135 2
incudi 911 10
incultæ 739 14
incultis 852 8
inculto 533 10
incultum 744 6
incurata 798 1
incuria 903 11
incurreret 616 9
incuteret 617 1
incutiant 815 5
incutiat 620 6
incutiunt 788 9
indecoro 151 2
Indi 501 8
Indiæ 332 6
indicant 396 5
indicat 24 7
indice digito 716 2
indiciis 876 11
indicis 666 6
indico 557 5
indicta 883 5
indictis 766 2
indictum 340 7
Indicum 119 1
indigna 822 4 | 863 14 | 8 4 | 895 12
indignatio 412 4
indignatur 880 1
indigni 745 6
indignis 571 5
indigno 339 1 | 798 11 | 85
indignor 837 1 | 904 1
indignum 642 8 | 754 2 | 8 11
indignus 634 3 | 660 2
indocili 251 5 | 484 3
indocilis 5 5
indocti 840 11 | 847 10
indoctum 170 2 | 856 9 | 9 10
indoctus 891 10 | 905 10
indoles 378 7
indomita 745 5
indomitæ 205 3
indomitam 336 2
indomitas 416 15
indomito 622 5
indormis 512 1
indormit 450 5
Indos 55 10 | 728 5 | 751
indotata 807 5
inducant 530 2
inducat 525 12
inducere 557 6 | 873 2
induceris 708 1
inducit 519 6
indulgens 156 5
Indus 418 9
indurus 805 7
inemori 446 12
inemptas 435 2
ineptis 855 10
ineptè 599 3 | 885 1
ineptum 543 5
ineptus 535 5 | 552 5 | 571 611 1 | 809 1
inerant 701 18
inermem 89 8 | 750 3
iners 185 2 | 270 13 | 392 706 13 | 727 10 | 805 888 5
inertes 583 6 | 825 4 | 911
inertem 262 5 | 676 3
inertia 475 1 | 779 3
inertiæ 402 4
inertibus 698 12
ineſt 548 10 | 682 1
inexcuſabili 813 15
inexorabilis 882 7
inexpertis 815 14

experrum 882 11
febrè 641 2
fame 208 1
famem 349 1
fames 18 3
famis 799 2
famis 490 13 | 628 1
fans 259 11 | 575 3 | 839 5
fantes ſtatuas 685 10
fecit 279 4
fectum 357 5 | 740 15
felicis 668 4
felix 409 6 | 513 5 | 875 12
ferbuit 679 2
ferias 152 4
feriorem 589 3
ferius 450 15
fernas 589 3
fernis 393 9
ffiſſis 189 9 | 617 4
fidelis 552 5
fidelius 288 1 | 477 7
fidiet 302 6
fidit 457 3
fidiles 448 6
fidelis 480 4
fidi 423 4
fidio 454 11 | 809 4
fidum 133 6
fidus 493 7
fima 161 7
fimis 398 2
firmas 432 6
firmior 598 4
firmo 797 3
fida 690 15
fidans 669 4
fidaret 669 6
fidat 847 4
fidavit 521 3
fidet 508 1
formes 190 2
formem 588 2
formis 864 5
formitia 881 2
fidiſſus 446 10
fregi 469 6
frequens 127 1
fundam 450 13
fundis 740 9
gemens 446 9
genii 27 5
genii 226 1
genius 838 4
genio 327 1 | 619 2 | 870 4
genium 468 6 | 533 9 | 548 6 | 609 2 | 620 1 | 677 1 | 693 6 | 720 4 | 744 6 | 861 9 | 720 1 | 901 5 | 909 6

ingens 334 | 189 5 | 160 2 | 401 2 | 533 9 | 647 6 | 669 2
ingentes 158 5 | 666 3
ingentem 279 5 | 649 6
ingentia 828 4
ingenuis 821 11
ingenuo 104 3 | 572 1
ingenuos 577 5
ingenuum 654 7
ingenuus 338 4 | 570 7 | 906 3
ingenere 557 9
ingluvie 517 6
ingrata 468 13 | 493 5 | 517 6 | 726 9
ingratam 292 4
ingrato 63 1
ingratos 761 11
ingratus 821 12
inguen 520 1
inguſtata 716 6
inhæret, Epod. 12
inhians 512 1
inhoneſtum 554 12
inhoneſtus 573 9
inhorruit 92 5
inhoſpita 788 6
inhoſpitalem 89 2 | 427 8
inhumanæ 813 4
inhumato 110 3 | 655 8
injecit 422 2
injecta 265 5 | 552 8
injecto 112 5
injiciat 74 5 | 573
inimica 51 4 | 503 | 133 5 | 617 10
inimicat 423 1
inimice 155 1 | 649 18
inimicis 494 5 | 634 7
inimicitia 823 2
inimicum 563 2
inimicus 677 7
iniqua 44 2 | 857 9
iniquæ 171 7 | 593 3
iniquam 536 11
iniquas 242 8
iniquè 787 9
iniqui 753 8
iniquis 704 8
iniquos 165 4
iniquum 137 | 188 4 | 540 9 | 633 8 | 878 2
iniquus 821 13
inire 253 5
injuria 695 4
injuriosis 490 5
injurioſo 132 1
injuſſæ 485 5
injuſſi 530 3
injuſtè 836 10

injuſti 540 7
innantem 314 7
innaſcitur 534 3
innatat 678 2
innati 894 5
innectes 494 3
innixus 251 1
innocens 335 2
innocentis 73 9
innumerabilis 361 1
Ino 882 9
inominata 484 4
inopem 651 14 | 842 3 | 859 8
inopes 206 5 | 901 4
inopi 517 3
inopis 546 6
inops 312 3 | 553 10 | 618 7 | 683 3 | 816 10
inornata 893 7
inornatum 402 6
inquam 182 9 | 592 4 | 592 7 | 598 3 | 609 3 | 664 9 | 725 8 | 716 3
inquiet 686 2
inquieti 250 4
inquietis 452 3
inquimus 536 10
inquinavere 277 2
inquinavit 486 12
inquinet 590 1
inquiram 642 10
inquirant 533 4
inquis 551 5 | 614 1 | 633 10
inquit 511 5 | 521 2, 5 | 523 6 | 532 10 | 541 10 | 564 4 | 592 6, 13 | 595 3 | 595 5
inſana 282 2
inſanabile caput 899 6
inſane 626 1 | 654 5 | 669 13 | 695 5 | 711 1
Inſani 69 5 | 560 3 | 645 6 | 753 8
inſania 258 5 | 658 6 | 840 12
inſanientem 260 9
inſanientis ſapientiæ 127 2
inſanior 537 9 | 648 8
inſanire 321 7 | 644 2 | 645 6 | 658 10 | 664 4 | 668 2 | 733 12 | 805 9
inſanis, *nom.* 621 7 | 699 6
inſanis, *verb.* 642 1
inſaniſſe 650 10
inſanit 522 8 | 547 5 | 1584 12 | 644 3 | 712 11
inſaniùs 604 5
inſano 643 4 | 749 10
inſanos 325 2 | 642 9
inſanum 526 8 | 642 13 | 650 6 | 667 6 | 668 6

insanus 572 7 | 642 9 | 644 6 | 649 15 | 652 5 | 656 3
inscitia 620 7 | 636 8 | 642 12 | 745 4
inscium 376 2
inscius 270 14
insculpere 647 5
insectere 706 15
insector 836 4
insecutæ 50 3
insedit 459 5
insenuit 861 10
insepulta 452 7
insequeris 857 9
inserere 340 5
insereres 169 2
inseres 7 4
inseris 557 9
inserit 432 2
inservit honori 887 15
inseverit 534 1
insidias 527 4 | 536 3
insidiatorem 684 8
insidiis 702 10
insidioli 846 7
insigne 149 4 | 340 6
insignis 29 3 | 241 1
insignem 87 4 | 125 5 | 129 3 | 323 5 | 660 7
insigni 53 2
insignia 662 4
insignibus 445 2 | 707 12
insignis 617 8 | 908 4
insiluit 914 2
insistet 481 5
insitam 379 4
insitiva 432 9
insolabiliter 787 5
insolens 23 8 | 70 1 | 181 8 | 575 15
insolentem 163 1 | 357 8
insolenti 159 3
insolentiæ 494 6
insolitos 376 4
insolitum 891 15
insomnis 282 4
insons 233 5
inseparata 404 2
in'persos 575 13
inspexit 737 6
inspice 763 5
inspiciunt 525 11
instanti 205 2
instantis 230 2
instar 383 6
instat 466 5 | 515 1 | 594 1 | 697 3
instillare 769 7
instillat 629 10
instita 520 4
institerat 690 5
institor 278 8
institoribus 489 6
institui 874 12
institutæ 286 5
institutum 344 4
instituunt 694 3
instto 741 10
instravit 897 3
instructior 811 5
instruit 842 3
instrumento 542 4
insuavis 537 12
insudet 550 12
insuevit 553 5
insulas 434 8
insulis 397 7
insultet 254 2
insumebat 911 12
insumere 634 2
insuper 679 3
insurgat 465 7
intabuissent 447 6
intacta 683 4
intactæ 29 4
intactas 463 2
intacti 609 5
intactis 332 5 | 844 1
intactum 134 7
intactus 456 5 | 615 7
intaminatis 247 2
integer 166 4 | 220 4 | 621 1
integer animi 658 5
integer vitæ 88 5
integer mentis 644 4
integra 60 8 | 121 2
integræ 265 2
integris 101 1 | 634 13
integro 385 12
integrum 249 1 | 382 4 | 633 3 | 677 8
intelligit 770 1
intendes 739 5
intenta 377 2
intentata 24 5
intentatum 898 3
intentus 913 7
intercideris 671 4
intercinat 890 3
intercurrentia 742 4
interdicta 526 7 | 758 9
interdicto 658 2
inteream 595 3
interempto 382 10
intererit 893 6
intererit multum 881 13
interest 161 7 | 397 9
inter est 523 11
interfusa 62 2
interim 313 8 | 433 5
interim dum, ibid.
interimis 630 7
interiore 160 1 | 695 2
interire 226 8
interit 877 9
interitu 885 8
interium 913 13
interiura 392 6 | 398 6
interlunia 98 3
intermisato 447 5
intermiscere 603 9
intermissa 362 1
internoscere 910 10
interpellandi 593 9
interpellatim 671 3
interpellet 581 3
interpres 681 8 | 883 9 | 3
interprete 881 10
interris 13 6
interfit 716 8 | 889 9 | 895
intervalla 860 13
intestabilis 654 2
intimo 40 5
intonata 435 5
intonsi 212 1
intonsos 477 9
intonsum 86 1 | 767 5
intorti 262 6
intrarit 478 6
intorsum 618 13 | 799 8
intueris 444 9
intulerat 263 1
intulit 18 11 | 486 6 | 844
intumescit 485 8
invenere 539 7 | 740 13
invenerit 869 6
invenias 550 2
invenient 95 3
invenit 689 1
invenior 680 1 | 840 6
inveniſſe 896 8
inventa 540 7 | 843 4
inventis 888 3
invento 695 2
inventore 606 4
inventum 905 7
inverecundus 468 8
inversi 268 2
inverso 465 5
inversum 436 8 | 509 3
invertimus 535 11
invertunt 717 4
invicem 97 9 | 352 5 | 543
invicta 882 9
invicte 473 11
invicti 350 13 | 614 7 | 7
invictus 384 5
invida 48 1 | 397 4 | 771
invidæ 456 3

ilent 526 1
ilet 574 11 | 593 8
ilenda 189 3
ilendis 244 5
ilens 142 2
ideor 877 4
ides 143 1
idet 173 3 | 368 8 | 789 12
idi 336 6
ilet 235 4 | 536 5 | 572 61
ilo 3 | 739 6 | 740 13
ilitæ 697 12 | 807 10 |
ia 1
ilium 639 7 | 818 10
ilis 700 10
ilo 374 5 | 383 9
ilus 322 1 | 727 10 | 740
a | 792 2
ilatus 261 3
a 761 7 | 788 4 | 838 6
ium 318 3
is 208 5
i 128 5
is 663 5
ium 253 2 | 306 5 | 584
| 791 4 | 860 7
us 310 11
a 620 2 | 863 15 | 900
906 5
e 433 6
o 296 8
um 78 1 | 825 8 | 914 3
us 758 8 | 774 5 | 869 10
a 627 4 | 718 9
i 152 2
e 254 3
| 716 10
i 112 2
655 2 | 740 16
e 14 1
a 455 2 | 492 4 | 590
667 5
is 533 1
| 727 1
ent 404 3
o 357 13
ium 896 6
61 4 | 337 9 | 554 10 |
5 | 714 7
e 432 1
315 2
a 882 10
13, 14 | 463 1, 3 |
9
phe, *ibid.*
ne 530 7
564 7
39 | 233 1 | 758 12
64 | 196 6 | 591 6
25 1 | 569 5 | 859 14

jocosa 49 3 | 84 4
jocosæ 257 3
jocose 440 2
jocosi 423 7 | 816 1
jocosius 553 4
jocoso 43 1 | 327 3 | 601 3
jocularia 508 3
jocum 820 8 | 892 3
jocus 12 5 | 685 7 | 843 8
Iolchos 445 11
Ionicos 277 5
Ionicus 435 8
Ionius 466 9
Jove 5 12 | 10 9 | 111 5 | 268 7 | 734 4
Jovem 19 12 | 266 4 | 444 8 | 466 8 | 472 2 | 503 1 | 817 10
Jovi 86 3 | 177 3 | 263 1 | 421 3 | 460 3
Jovis 42 1 | 108 2 | 114 4 | 222 3 | 240 1 | 250 5 | 256 5 | 340 5 | 350 13 | 397 9 | 433 7 | 493 11 | 499 3 | 806 3
Jovis, *pro* Auguſti 822 6
ira 246 8 | 287 4 | 422 10 | 524 8 | 583 4 | 657 3 | 736 8 | 737 1 | 812 8 | 823 2
ira furor brevis eſt 741 1
iracunda 19 12 | 66 3 | 913 3
iracundior 290 14 | 593 5
iracundus 727 10 | 882 7
iræ 68 4 | 69 7 | 537 3 | 740 14 | 842 1
iram 448 10 | 466 3 | 823 3 | 881 8 | 887 7
irarum 350 10
iras 253 2 | 747 6
iraſcat 768 9
iraſci 826 7
iratæ 349 2
iratis 568 5 | 639 2 | 695 6
irato 663 1
iratos 327 7 | 890 6
iratum 431 2 | 633 8 | 713 6 | 881 5
iratus 478 4 | 508 1 | 617 9 | 638 2 | 825 8 | 838 4 | 848 17 | 880 5
irrepertum 255 1
irreſectum 448 3
irretorto 158 5
irrevocabile 614 13
irrevocati 851 10
irriguo 672 4
irriguum 614 5
irriſus 808 4
irritabile 863 4
irritant 888 13
irritat 356 11 | 859 18
irritum 357 3
irroget 541 2
irrupta 59 2
Itala 698 7
Italæ 422 4
Italas 380 2 | 827 2
Italiâ 140 7
Italiæ 271 2 | 418 11 | 783 7
Italiam 573 8
Italis 813 14
Italo 174 4 | 585 1
Italos 361 1
Italum 200 2
iter 89 1 | 220 3 | 247 6 | 309 7 | 344 4 | 500 5 | 557 4 | 568 2 | 592 15 | 701 12 | 792 7 | 803 4 | 878 3
iter faciens 697 7
iterabimus 35 4
iterabitur 256 3
iterare 127 4 | 231 3
iterat 810 1
iteratæ 471 2
Ithacam 683 1
Ithacæ 763 7
Ithacenſis 758 8
Itys 509 5
juba 90 3
jube 160 7 | 685 8
jubeas 338 6 | 511 6
jubebat 554 9 | 758 4 | 911 9
jubebo 684 3 | 863 8 | 900 11
jubemus 770 5
jubente 325 6
jubentes 213 3
jubentium 250 1
jubeo 514 2 | 612 5 | 646 2 | 689 3
juberet 577 7
juberis 785 1
jubes 575 7
jubet 79 2 | 337 3 | 445 7, 8 | 651 9 | 750 3, | 701 4 | 860 6 | 910 5
jubetur 766 1
jucunda 427 2 | 434 1 | 698 13 | 902 5
jucunde 565 6
jucundior 435 9
jucundis 760 9
jucundo 561 8
jucundum 759 1
jucundus 538 1
Judæi 550 2
Judæis 598 3
Judæus 508 7
judex 251 10 | 403 5 | 622 4 | 711 7 | 740 1 | 695 11

judicantem 200 6
judicat 836 3
judica me 894 4
judice 108 7 | 529 11 | 571 4 | 605 1 | 617 11 | 620 10 | 629 2 | 707 13 | 799 5
judicet 859 5
judicia 853 7
judicibus 534 11
judicis 730 10
judicio 577 12
judicis 900 8 | 904 6 | 906 7
judicium 552 13 | 620 9 | 853 4 | 906 6
juga 126 3 | 170 2 | 280 5 | 353 8 | 427 7 | 439 1
jugandis 498 1
jugera 210 1 | 334 4 | 442 7 | 510 7
jugerum 312 4
jugis *priore longâ* 692 2
jugis *priore correptâ* 232 2 | 340 7
jugo 290 9 | 710 10
jugules 585 4
jugulat 604 6
jugulent 739 1
jugulo, *nom.* 538 4 | 650 12
jugum 133 9 | 167 1 | 251 5
Jugurthæ 152 4
Jugurthino 463 3
Jule 366 2
Juli Flore 742 1
Julia 423 3
Julium 55 1
Julius 590 3
jumenta 813 3
juncta 321 6
junctæ 21 1
junctas 97 1
junctis 352 11 | 878 10
junctos 535 10
junctura 876 10 | 894 2
jungas 156 3
jungitur 751 2
jungentur 125 8
jungere 873 2
jungit 535 10
jungite 498 11
junior 125 3 | 804 6 | 832 8
juniores 278 3
Juno 152 1 | 264 3
Junone 251 9
Junonis 30 3 | 531 4
junxerit 483 4
Jupiter 12 1 | 47 2 | 69 2 | 90 8 | 173 1 | 190 3 | 292 3 | 309 6 | 375 7 | 382 12 | 486 11 | 507 10 | 519 2 | 666 3 | 798 6
jura 112 1 | 540 7 | 595 4 | 744 7 | 799 4 | 857 13 | 867 15 | 882 8 | 895 4
jura dare 254 5 | 908 1
jura promere 839 10
jurabas 477 4
jurandas 829 2
jurantem 698 8
jurare 725 8
jurares 853 6
juratus 732 12
juras 808 6
jure 574 11 | 583 1 | 898 2
jurè 311 4 | 407 1 | 522 5 | 633 10
jure jurando 653 13
juremus in hæc 482 11
jures 816 5
jurgares 857 12
jurgatur 633 11
jurgia 852 2 | 867 12
juris 181 1 | 506 8 | 553 4 | 639 8 | 883 6
Juris, i. Jusculi 678 6
Jus, i. Jusculum 537 8 | 718 3 | 719 17
Jus anceps 685 4
Jus 565 3 | 583 11 | 598 10 | 620 8 | 645 4 | 658 2 | 878 7
Jus sit liceatque 914 2
jussa 278 7 | 500 1 | 528 12 | 675 6 | 764 7 | 771 3 | 893 5
jussæ 782 1
jussis 490 8
jusserit 618 7 | 706 6
jussi 427 3
jussit 642 4 | 648 7 | 651 2 | 894 12
jussus 451 11 | 469 2 | 537 7
Justa 367 6 | 705 1 | 708 7
justi 539 1
justior 708 8
justis 304 6
justitiæ 95 1 | 221 2
justitiam 890 8
justiùs 681 3
justo 55 8 | 283 11 | 510 14 | 540 9
Justum 249 4 | 614 12 | 800 9
Justum poema 550 3
Justus 648 3 | 655 2 | 829 4
Juvandis 905 7
juvans 434 4
juvant 5 10
juvare 624 2
juvari 841 7
juvat 3 1 | 12 9 | 135 4 | 321 7 | 365 3 | 436 6 | 464 11 | 467 1 | 473 7 | 509 8 | 587 2 | 551 3 | 696 1 | 740 6 | 789 6 | 882 8
juvem 428 1
juvenca 745 7
juvencæ 176 6
juvencis 183 8 | 379 1 | 42
juvencos 490 10
juvencum 349 1
juvenem 13 11 | 281 6 | 383 9 | 407 6
juvenes 27 11 | 97 2 | 19 415 3 | 521 4 | 65 739 5
juvenes patre digni 875
juvenescit 371 5
juveni 297 11 | 470 3 | 888 10
Juvenis 289 3 | 378 6 | 688 3 | 887 9
Juventa 70 3 | 307 3 |
Juventæ 246 11 | 500
juventes 117 2 | 191 1 | 489 7
juventus 11 4 | 227 | 263 2 | 279 3 | 628 12 | 738 6
juvenum 109 5 | 134 3 | 305 1 | 308 1 | 363 3 | 411 1 | 876 8
juverint 435 3
Juveris 466 2 | 681
juvet 483 5 | 580 5 |
juvit 713 2
Ixion 296 7 | 882 10

L.

Labantes 272 1
labem 852 10
labentes 274 3
Labentis 614 11
Labeone 537 9
Laberi 600 4
labetur 739 12
labier 838 10
labitur 10 9 | 582 |
labor 19 8 | 372 | 898 8
laborant 185 4 | 538
laborantes 38 3 | 737 5 | 546 9
laborabunt 449 2
laboras 104 6
laborat 160 4 | 547 9 | 705 6

…ore 428 1 | 489 10 | 506 …
…4 | 513 3 | 597 5 | 828 9 …
…ore capitis & animi 728 4
…orem 369 3 | 427 5 | 508 …
…10 | 513 8 | 546 1
…rent 521 8 | 911 4
…res, *nom.* 31 6 | 262 6 | …
…402 7 | 694 2 | 851 11
…res, *verb.* 524 13 | 610 4 | …
…69 10
…ret 288 7 | 514 10 | 664 …
…6 | 677 3 | 875 8 | 888 1 | …
…99 1 | 894 1
…nt 588 4 | 519 14
…cibus 229 2 | 397 7 | 334 …
…6 | 380 5 | 446 9 | 482 2 | …
…835
…riola 486 8
…rios 489 2
…ris 208 2 | 508 13 | 525 2
…99 715 4 | 742 2 | 875 3
…rum 124 4 | 203 3 | 376 …
…6 | 514 7 | 891 10
…n movet 800 8
…8 | 587 | 511 11 | 555 9
…ntur 205 1 | 433 3
…ena 400 8
…nez 193 7 | 252 6
…siemon 30 5
…siemonium 273 7
…tanda 350 11
…ant 298 4
…are 349 2
…averit 621 1
…ina 707 14
…ciz 93 1
…ria 40 7 | 270 12 | 591 …
…859 6
…o 576 1 | 729 6
…et 246 6
…x 131 3
…ri 844 1
…o 226 4
…ri 579 2
…a 414 3
…ri 172 1
…ricus 225 4
…ris 173 6 | 365 6 | 808 6
…re 822 4
…ria 182 4
…riola 36 6 | 730 6
…rio 566 8
…rosum 88 1
…77 3 | 843 1
…repullum 377 3
…231 1
…6 | 678 2
…e 714 3
…104 | 547 15
…r 224 2

laus 364 3 | 732 7 | 743 7 | 814 5
lædat 611 2 | 857 6
lædent 881 2
lædentem 53 10
lædere 349 16 | 551 4 | 615 5
lædimur 851 8
lædit 803 6
lædunt 739 7
Læli 619 7
Lælius 618 13
Lærciade 687 11
Lærtiadem 65 3
læsa 125 4
læserit 824 7
læso 619 2 | 865 9
Læstrigonia 312 9
læsura 477 3
læta 99 1 | 327 9 | 357 7 | 506 7
lætam 86 4 | 388 2
lætatur 230 6
læti 44 4 | 377 1
lætitia 159 4
lætitiæ 102 1 | 910 13
lætius 699 7
læto, *alias* lento risu 217 6
lætor 552 12
lætos 370 5
lætum 222 7 | 261 1 | 434 10 | 702 4
lætus 13 6 | 217 5 | 288 9 | 329 2 | 356 12 | 385 5 | 460 2 | 651 7 | 763 5 | 774 17 | 775 6 | 784 3 | 865 5
læva 704 3 | 792 7
lævabit 864 10
lævæ 850 4
læve 764 7
læve, v. leve
lævi 564 6
lævia 72 8 | 178 4 | 875 4
Lævino, v. Levino
lævis 191 6 | 389 4 | 483 8
lævo 576 1 | 671 2 | 729 6
lævum 342 5 | 756 11, 4 | 796 7
lævus 346 6 | 899 7
lagani, v. lachani
lagena 720 12
lagenæ 865 9
lagenis 717 6
lagois 624 2
Lalage 168 6
Lalagen 89 6 | 91 3
lamas 785 4
lambere 566 2
lambet 89 4
lamentamur 851 11

lamiæ 902 11
Lamiæ, *propr.* 101 3 | 136 7 | 787 8
Lamias 314 2
lamna 794 10
lamnæ 155 1
Lamo 314 1
lana 270 5 | 810 4 | 850 6
lanæ 218 5 | 308 5 | 451 2 | 785 8
lances 621 6 | 676 3
lanea 589 2, 3
languescit 312 10
languet 824 8
languidæ 448 12
languidiora vina 325 7
languido 207 4 | 355 1 | 436 9
languidus 676 1
languor 468 2
languor aquosus 159 8
Lanuvino 344 2
lanx 750 9
Laomedon 252 8
lapathi herba 436 2 | 674 2
lapidem 712 10 | 861 1
lapides 294 4 | 337 9 | 356 6 | 414 1 | 680 10
lapidosus 567 6
lapillis 773 4
lapillos 525 4
lapis 244 1 | 579 3
Lapithas 105 1
Lapithis 76 5
lapsa 231 3
lapsus 50 6
lapsus pede 720 3
laqueata 215 6
laquei 633 6
laqueis 333 6
laqueo 433 13 | 650 7 | 798 14
laqueos 799 14
laqueum 821 8
lardi 700 11
lardo 699 1
Lare 683 11
lare, i. domo 54 3 | 354 6 | 725 7 | 764 13
lares 330 4 | 436 11 | 482 5 | 500 1
Larem 683 11 | 699 3
larem, i. domum 523 5
larga 317 4
large 38 6
largimur 829 1
largior 590 8
largiora 226 5
largis 364 2 | 371 5 | 486 1
largiter 555 8
largius æquo 871 5

largo 690 13
largus 411 5
laribus 385 8 | 565 2 | 652 11
laris 859 9
Lariſſæ 30 6
larva 564 9
laſanum 578 6
laſciva 803 | 407 7 | 871 6 | 881 6
laſcivæ 308 4
laſciyi 302 8 | 543 1
laſcivis 138 4
laſcivos 192 1
laſſas 601 2
laſſi 434 9 | 561 1
laſſo 171 5 | 710 12
laſſum 714 3
laſſus 622 5 | 858 2
lata 844 3
latè 254 6 | 311 5 | 315 1 | 363 11 | 378 5 | 387 7 | 559 3 | 571 7 | 874 5
lateat 470 6
latebræ 797 4
latens 456 3
latent 399 2 | 448 11 | 462 9
latentes 72 2 | 341 3 | 388 6 | 911 6
latenti 40 5
latere, *num.* 468 3 | 526 4 | 589 8
latere, *verb.* 589 8
lateret 716 1
lateri 780 5
lateris 641 9
laterum 594 4
latet 36 5 | 533 10 | 724 5
Latinæ 416 2
latini 456 2 | 603 7
latinis 602 5 | 742 8 | 766 2 | 811 9 | 866 3
latino 153 1
latinum 122 3 | 422 4
latio 55 7 | 379 11 | 821 1 | 844 7
latior 891 7
latis 90 2 | 295 5
latitantem 301 6
latium 131 6 | 502 6 | 864 8 | 898 8
latius 156 1 | 210 2 | 240 4 | 634 13
latoe 121 2
laronæ 390 7
latonam 86 2 | 352 8
latrantem ſtomachum 623 4
latras 543 3
latravit 745 1
latrent 448 14
latret 529 5
latro 540 2
latrociniis 541 6
latrones 443 5 | 739 1
latronibus 550 7 | 617 4
latronum 550 9
latuit 857 5
latum 56 1 | 737 6
latum clavum 560 4 | 573 1
latura 428 8 | 528 2
laturi 427 5
laturus 614 8 | 858 13
latus lateris 60 3 | 90 7 | 178 1 | 294 12 | 336 12 | 342 5 | 347 6 | 441 1 | 465 3 | 449 6 | 527 3 | 536 8 | 682 9 | 696 3 | 754 8 | 757 1 | 762 4
latus tegam 684 1
latus, *adj.* 654 4
laventes 551 1
lavatum 543 4 | 581 3
laudabant 632 13
laudabile 909 4
laudabis 812 9
laudabit 814 8
laudabunt 28 2
laudabunde 370 11
laudant 863 10
laudantes 364 11
laud ntur 384 9
laudare 766 4 | 770 3 | 850 8
laudaret 592 12
laudari 690 13
laudarier 521 5
laudas 57 3 | 625 1 | 626 1 | 705 8 | 706 4 | 771 3 | 777 2 | 824 4
laudaſti 763 3
laudat 5 4 | 506 8 | 523 3 | 583 14 *bis* | 700 4 | 777 9 | 835 5 | 838 2 | 857 1
laudato 689 8
laudator 888 6
laudatore 911 3
laudatur 518 3 | 602 2 | 620 10 | 773 8
laudaveram 469 1
laudavere 896 4
laude 360 5 | 382 5 | 397 8 | 606 5 | 762 2 | 853 8 | 897 6
laudem 418 6 | 896 1 | 991 6
lauderis 689 5
laudes, *nom.* 27 4 | 84 5 | 396 6 | 503 4 | 798 6
laudes, *verb.* 510 10 | 689 5 | 796 8
laudet 506 2 | 514 7 | 611 5 | 691 8 | 821 13 | 890 7
laudetur 778 5
laudi 648 5
laudibus 50 9 | 818 6
laudis amore tumes 727 8
laudis avarum 847
laudo 186 4 | 337 11 | 763 | 772 8 | 795 5
lavemur 758 6
lavere, *infin.* 299 2
laverit 483 2
Laverna 800 8
lavimus 519 1
lavis 389 2
laviſſet 641 1
lavit 161 3 | 264 5 | 301 | 491 7
laurea 818 5 | 867 1
laurens 676 4
lauro 259 10 | 361 4
lauru 178 2
laurum 158 4 | 304 2
laurus 149 6
laus 577 2 | 806 4
laute 719 15
lautis 665 6
laxo 288 5 | 653 6 | 705
laxus 533 7
lænæ 298 3 | 323 1
lebedum 777 2
lebedus 777 3
lecta 435 9 | 876 3
lectas 496 2
lecti 717 6 | 809 11
lectica 526 9 | 657 7
lectis 551 12 | 702 5 | 74
lecto 512 11 | 529 6 | 72
lecto libello 727 9
lecto frequent. 580 4
lector 821 12
lectorem 903 3
lectori 851 1
lectoribus 610 5
lectos 701 16 | 733 2 | 12
lectulus 555 4
lectum 538 5 | 653 5
lectum, *pro* electum 33
lectus genialis 732 10
legant 588 8
legat 547 1 | 688 1
legari 559 6
legarum 689 2
lege, *num.* 240 9 | 255 10 | 4 | 498 3 | 536 16 | 6
legem 536 11 | 613 1
legendo 914 11
legendum 687 3
legentem 536 8
legentes 608 2
legentibus 863 7
legentis 770 4

lepos, *nom. propr.* 699 9
Lesbia 464 8
lesbii 73 9
lesbio 101 6 | 122 5
lesbiam 390 5
lesbos 776 1
lesboum 7 3
leſtrygonia 312 9
lethæa 393 11
lethæos 475 3
lethargicus 624 10
lethargo 651 6
lethi 19 5 | 209 2 | 200 3 | 701 8
lethio 328 6 | 350 1 | 403 14
lethium 52 7
levant fidem 856 10
levantes 842 12
levantia 468 14
levare 229 1 | 473 8 | 489 12
levarit 666 7 | 691 1
levaſſet 223 2
levat 368 9 | 502 3
levata 482 12
levato 474 8
leve, *priore brevi* 847 5
leve, *priore longa* 710 5
levem 44 5 | 766 12
leves, *prima longa* 12 9 | 236 4
leves, *prima brevi* 6 6 | 27 13 | 120 3 | 216 1 | 433 6 | 749 4 | 893 4
levet 768 8
levi, *prima longa* 236 1 | 433 11 | 902 3
levi, *prima brevi* 910 8
levi, *verb.* 84 1
levino 571 8
levinum 571 1
levior 290 13
leviora 164 5 | 549 4
leviore 154 3
levis 62 1 | 77 1 | 89 1 | 191 6 | 348 5 | 485 4 | 701 11 | 706 3 | 840 2
leviter 833 2
levius 96 5 | 866 10
levius miſer 105 5
lex 384 8 | 844 2 | 857 8 | 898 1
lex operis 884 1
lex Roſcia 730 1
liba 772 6
libadis 699 4
libeat 374 9
libelli 459 1
libellis 550 6 | 784 4
libello 612 6 | 727 9
libellos 550 11 | 695 4
libens 260 8 | 290 15 | 790 3
libenter 428 9 | 521 6 | 556 7 | 543 8 | 778 8
libentius 694 1 | 855 3
liber, *ſubſt.* 824 1 | 903 4
liber, *adject.* 535 8 | 552 4 | 555 3 | 710 1, 18 *bis* | 738 5 | 891 2 | 891 10 | 906 3
liber, *propr.* 514 | 682 | 830 6 | 327 9 | 398 5 | 552 3 | 818 4 | 828 3
libera 468 12 | 469 11 | 820 9
libera vina 879 8
liberæ 416 13
liberas 334 4
liberat 393 10
liberi 76 4 | 423 7
liberi 492 5
liberior 800 11
liberius 553 3 | 717 2
libero 138 5 | 269 9
libero 286 1
liberos 434 5 | 444 5
liberrima 442 4 | 763 2
liberrime 809 1
liberta 513 14
libertas 809 8 | 843 6 | 897 6
libertate 545 1 | 703 4 | 774 13
libertina 126 7 | 476 7
libertinarum 522 7
libertino 570 5 | 574 6, 7 | 826 2
libertinus 665 5 | 704 6
libertus 649 17 | 689 4
liberum 123 4 | 410 8
liberum 500 5 | 730 8
libet 67 4 | 341 3 | 433 1 | 578 2 | 665 1
libidine 483 4 | 837 1
libidines 410 2
libidinibus 708 2
libidinis 447 7
libidinoſus 466 13
libidinum 77 2
libido 98 4 | 521 3 | 578 8 | 690 4 | 732 8 | 840 1
libitina 832 13
libitinæ 693 10
libitinam 360 4
libo 711 8
libonis 819 1
libra 565 5 | 866 18
libras ſidus 221 3
librarius 903 13
libris 609 2 | 816 3 | 698 12 | 851 4 | 861 11
librarum 785 7 | 817 8
libros 114 9 | 487 4 | 830 3 | 853 5
librum 739 4 | 851 7 | 873 6

Liburnis 142 4 | 425 2
Libya 648 7
Libyam 156 2
Libycis 4 5 | 773 4
liceat 668 5 | 914 2
licebit 112 4 | 478 9 | 655 5 | 698 11 | 749 6 | 877 6 | 907 1
licebit, *pro* licet, *vel* quamvis 629 7
licenter 895 13
licentia 80 1 | 843 4 | 876 13 | 891 9
licentiæ 422 1
licentiam 336 3
licet, *verb.* 192 10 | 346 4 | 356 12 | 408 4 | 412 4 | 507 9 | 522 10 | 578 2 | 598 9 | 774 5 | 801 12
licet, *conj.* 333 1 | 441 3 | 525 5 | 587 6 | 808 5 | 913 8
Licini 188 1
Liciniæ 196 1 | 197 2
Licini 899 7
lictor 215 5
lictoribus 760 4
licuisse 571 3
licuit 877 6
ligatur 558 1
ligna 38 5 | 562 2 | 604 4 | 755 1
lignis 434 8 | 867 10
ligno 908 2
lignorum 790 1
lignum 199 6 | 316 1 | 585 5 | 769 23
ligonibus 280 1 | 446 8 | 788 14
ligurierit 537 8
Ligurine 365 5
Ligurinum 404 5
ligurit 680 6
lilium 137 6
limæ 898 9
limat 789 9
limatior 609 4
limen 97 4 | 259 1 | 815 1 | 821 13
limina 451 4 | 469 5
limine 568 6
liminis 294 1
limis 687 5
limites 227 9
limitibus 867 12
limo 69 4 | 511 2
limum 677 10
limus 680 7
linea 802 3
linenda 902 3
lingua 365 8 | 397 6 | 603 3 | 726 8 | 820 3 | 864 8 | 877 4 | 881 10 | 898 8
linguæ 285 5 | 299 3 | 386 4
linguam 744 7
linguis 239 1
lino 677 8
linquar 112 2
linque 288 10
linquenda 208 3
linquere 311 10
linquimus 560 3
linquis 133 5
linquit 598 7
lintea 60 8 | 409 2 | 483 1
lintrem 558 8
lintres 814 3
linunt 852 12
Liparæi 300 3
Lippi 515 6
lippis 563 2 | 582 2
lippum 740 7
lippus 533 1 | 559 7 | 727 1
liqueres *pratet.* 898 3
liques 47 4
liquescere 568 6
liqui 549 5
liquidæ 260 3
liquidam 94 3
liquidi 510 11 | 789 5
liquidis 23 2 | 595 1
liquidum 133 1 | 235 2
liquidus 781 1 | 864 7
liquimus 134 8
liquor 154 7
liquorem 118 3
Lirim 314 8
liris 119 2
lis 979 1
lite 273 5 | 648 9 | 857 9
litem 595 2 | 648 9
lites 563 7 | 582 4 | 736 6 | 799 5
litibus 370 8 | 910 9
litigiosus 665 9
litium 307 2
litterulis 856 7
littora 227 5 | 2367 | 484 6 | 486 11
littore 10 4 | 123 3 | 383 14 | 466 11 | 656 7
littoribus 314 8
littoris 260 11
littus 107 1 | 288 4 | 315 2 | 499 9
lituli 150 3
lituo 5 10
litura 898 11
lituram 846 2
livi 835 3 | 836 4
lividæ 36 2
lividas 402 8
livido 448 3
lividos 167 10
lividus 552 7 | 838 5
loca 89 3 | 805 7 | 851 8 | 899 4
locabat 587 1
locas 227 2
locavit 701 19
locis 450 4 | 901 8
loco 412 6 | 468 10 | 708 858 5 | 870 4
loco grato 859 4
locorum 144 1 | 745 5
loculis 532 4
loculos 576 1 | 651 7 | 725 847 1
locum 488 4 | 772 10 | 9 | 801 3 | 880 3
locuples 227 6 | 647 8 | 11 | 733 4 | 755 8
locuplete 702 15
locupletem 761 5 | 842 9
locupletibus 726 11
locupletior 514 11
locus 173 4 | 546 4 | 567 7 | 593 9 | 627 6 | 751 4 | 792 5 | 822 10 | 874 9
locutas 831 1
locuto 695 3
locutus 437 1 | 575 2 | 7
loliginis 552 14
lolium 701 2
lolli 402 8 | 735 1 | 8
lollius 826 10
longa 112 4 | 178 1 | 217 10 | 273 4 | 513 10 | 528 13 | 671 10 | 726 6 | 7
longæ 569 4 | 700 10
longam 22 3 | 48 1 | 4
longarenus 524 4
longas 97 9 | 385 11
longè 398 7 | 547 12 | 5 | 567 4 | 571 7 | 5
593 1 | 689 6 | 716 4
longi 208 1
longinquis 768 6
longis 766 8 | 901 7
longo 12 8 | 446 11 | 526 4 | 691 1 | 7
828 2 | 904 2
longorum 909 2
longos 348 11 | 668 1 | 7
longum 172 7 | 2 | 4 | 568 1 | 743 4 | 9
longum 913 8
longus 253 8 | 297 12
longus spe 888 5

…racem 507 3
…races 303 6 | 584 5
…raci 690 12
…raciter 796 4
…rmur 803 5 | 831 4
…rat 341 7 | 370 9 | 598 2
…ratur 881 13 | 893 10
…rax 295 1
…renda 382 6
…rendi 878 7
…ritas 531 6
…rentem 914 | 753 12
…rentes 590 4
…rentis 546 7
…rbis 826 3 | 881 3
…ri 420 5 | 473 4 | 597 12 |
…62 5 | 890 1
…ri magnum 897 4
…ri ore rotundo 901 6
…rimur 48 1
…ritur 608 1
…ror 398 9 | 866 5
… 270 12
…ris 114 10
… 799 10
…m 409 8
…: 641 11
…ica 674 3
…icus 80 6 | 474 4
…ana 418 14 | 655 8
…anz 793 8
…ani 868 4
…ania 616 10
…anis 616 6 | 714 1
… 427 3 | 635 3 | 904 5
…lium 689 15 | 827 1
…m 287 3 | 383 5 | 864 3
…m dare 885 4 | 912 2
…tiam 308 6
…ni subclarâ, Sat. 7. lib. 2.
…rnæ 328 2
…rnas 287 2
…rnis 102 5 | 580 6 | 615 9
… 391 2
… 758 1
…rus 423 6
…ta 15 2 | 342 6
…tat 253 4
…tium 196 2 | 495 2
…tus ordo 876 3
… 599 3 bis | 608 2 | 616
… 620 1
…us 545 2 | 549 8 | 606
… 609 3 | 615 1 | 618 10
…a 444 6 | 497 9
…, masc. 21 6 | 564
…e femin. 868 11
…e 258 6
…ata 893 11
…atus 396 5
lucretilem 72 3
lucri 412 3 | 781 6
lucrina 435 3 | 674 5
lucrino 210 3
lucro 166 1 | 509 6 | 641 5
lucro appone 39 7
lucrum 310 4 | 468 5 | 910 5
luctamur 831 7
luctandum 695 4
luctantem 5 2
luctantis 822 9
luctantur 861 2
luctere 382 4
luctum 484 5
luctuosa 275 4
luctuosis 288 1
luctus 237 6
luculli 858 1
lucullus 756 1
lucum 755 1
lucus 31 1 | 874 6
ludas 662 2
ludentem 196 7 | 881 6
ludentes 726 9
ludentis 864 11
ludere 167 8 | 307 9 | 308 4 | 338 5 | 357 8 | 563 2 | 619 8 | 653 6 | 868 9 | 905 6
ludere par impar 661 4
luderet 839 5
ludi 850 2
ludibrium 61 7
ludiera 725 4 | 752 7 | 847 6
ludis, *nom.* 610 6 | 764 14 | 849 5
ludis, *verb.* 413 2 | 687 10
ludit 258 3 | 295 6 | 347 7 | 348 8
ludo, *nom.* 259 2 | 508 7 | 724 3 | 892 9
ludo, *verb.* 12 8 | 233 2 | 604 7 | 808 7
ludos 498 5 | 697 12 | 720 10 | 788 2
ludum 299 1 | 357 8 | 370 6 | 575 18 | 789 7 | 814 8 | 859 14 | 866 2 | 875 10
ludum Fortunæ 147 1
ludum amori date 299 1
ludus 823 1 | 909 1
ludus erat 635 10
lues, *verb.* 274 1
lugubre 464 2
lugubres 94 2 | 153 5
lugubri 256 2
lugubris belli 153 5
lumbis 721 8
lumbos 469 6 | 558 10 | 578 2
lumina 490 15 | 706 7
lumine 372 2 | 839 4
luminibus 278 6
luna 20 5 | 55 2 | 168 10 | 192 4 | 339 2 | 477 7 | 499 7 | 588 7
lunæ 226 8 | 320 5 | 371 8 | 392 9 | 674 3 | 782 2
lunam 214 3 | 448 2 | 494 9 | 589 7 | 716 8
lupa 344 2
lupatis 35 4
lupi 452 7 | 590 6
lupinis 654 3 | 762 1
lupis 125 8 | 440 5 | 456 9 | 482 6
lupo 436 5
Lupo, *nom. propr.* 619 3
luporum 380 10
lupos 72 5 | 453 2 | 471 7
lupos pisces 626 4
lupum 65 12
lupus 89 5 | 318 1 | 477 7 | 617 14 | 618 8 | 630 1 | 799 13 | 858 3
lupus piscis 625 4
lurida 489 8
luridi 413 8
luridum 265 6
luscinias 661 1
Lusco, *propr.* 560 2
luserat 697 13
lusimus 122 2
lusisse 789 7
lusisti 871 4
lusit 350 9 | 400 1 | 843 7
lustra 363 1 | 575 14
lustratam 341 1
lustro, *nom.* 418 4
lustrum 166 6 | 502 7
lusum 563 1
luteum 604 7
luteus 466 6
luteo 738 3 | 777 7
lutulenta 680 10 | 860 3
lutulentum 606 6
lutulentus 545 7
lux 561 3 | 698 10
luxuria 646 4
luxuriam 658 9 | 891 12
luxuriantia 864 9
lyæo 32 3 | 327 4 | 464 12
lycæo 71 4
lycambæ 454 11
lycambem 821 2
lyce 291 1 | 412 7, 8
lycen 415 2
lyciæ 264 6
lycias 37 2
lycidum 22 7
lycio 583 8

Lyciſci 469 3
Lyco 322 3
Lycorida 125 3
Lycus 124 1
Lycurgi 234 7
Lycus 342 28
Lyde 295 3 | 296 12 | 351 3
Lyden 193 6
Lydia 34 1 | 85 1 | 197 8 | 289 6, 7
Lydiæ 200 11
Lydia 424 1
Lydorum 569 5
lympha 160 5 | 193 5 | 485 4 | 559 1
lymphæ 296 12 | 393 7 | 866 6
lympharum 140 5
lymphis 433 5 | 568 4
lyncas 204 1 | 390 4
lynceis 526 1
Lynceus 726 14
lyra 49 1 | 87 5 | 193 6 | 321 9 | 352 7 | 420 6 | 490 10 | 812 13
lyræ 27 3 | 42 2 | 257 3 | 364 6 | 375 2 | 460 5 | 861 14 | 909 3
Lyricis 7 4
Lyrim, v. Lirim
Lylippo 853 2

M.

MAcedo 310 6
macelli 794 5
macello 680 3
macellum 659 3
macerat 476 8
macerer 58 3
machina 861 1
machinæ 30 2
macies 19 2 | 319 9
macre 762 11, bis
macreſcit 740 12
macro 575 17
macros 565 8
macrum 847 7
maſtata 82 2
maſte 521 1
maculant 566 13
maculis 903 11
maculoſum 384 8
madet 325 8
Manius 523, 16 | 534, 8, 12 | 793 2 | 794 11
Mæonia 26
Mæonius 289 1
Mævium 485 5
magicos terrores 870 9
magis 99 2 | 267 6 | 282 2 | 289 5 | 418 7 | 435 4 | 471 4 | 525 1 | 529 1 | 596 8 | 608 4 | 669 5, 6 | 902 4
magis ac magis 678 13
magiſter 279 11
magiſtra 635 20
magiſtri 662 7 | 725 8
magiſtros 294 23 | 826 11
magiſtrum 909 12
magna 230 4 | 257 6 | 271 1 | 335 5 | 532 6 | 541 6 | 548 7 | 669 4 | 684 10 | 774 5 | 841 7
magna pars 577 4
magnâ 584 6 | 589 8 | 696 5
magnæ 52 8 | 386 3 | 799 5
magnam 350 14 | 727 7
magnas 312 3 | 601 7 | 604 5
Magneſſem 283 5
magni 42 1 | 385 10 | 449 6 | 490 14 | 508 13 | 575 18
magni pendis 681 10
magnis 559 5 | 570 3 | 575 19 | 626 12 | 724 5
magno 510 8, 12 | 524 7, 9 | 528 12 | 529 5 | 576 6 | 591 6 | 597 4 | 606 8 | 701 8 | 895 8
magnorum 477 3 | 543 3
magnos 13 9 | 151 1 | 585 2
magnum 212 4 | 263 1 | 337 3 | 451 7 | 549 2 | 553 10 | 575 8 | 583 12 | 596 1 | 596 7 | 665 7 | 689 12
magnum fecit quod, &c. 602 5
magnum loqui 897 4
magnus 443 1 | 550 7 | 688 1, 5
magnus 105 1 | 850 12
Maiâ nare 692 5
Maiæ 13 3
majeſtas 422 6 | 854 12
major 17 6 | 235 4 | 240 9 | 323 7 | 387 1 | 416 9 | 428 4 | 577 2, 14 | 589 2 | 669 5, 13 | 774 16 | 780 2 | 891 9
major juvenum 904 8
majora 541 4 | 684 4 | 776 3 | 805 3
majore 369 7 | 588 12 | 638 1 | 851 5
majorem 626 5 | 668 10 | 660 11 | 692 6
majores 703 5 | 716 11 | 826 3 | 839 12
majori 524 9
majoribus 563 8 | 570 803, 20
majoris 771 2
majorum 274 1 | 310 446 4 | 370 1 | 382 1 | 430 bis | 447 6 | 537 11 | 718 5 | 719 5 | 740 14 | 2 | 806 19
mala, id eſt, maxilla 231
mala conſecuto 534 2
mala ſcabies 823
malâ, adject. ablat. ſing. 63 3 | 465 1 | 692 6
mala, plur. 202 4 | 275 299 2 | 524 5 | 526 3 | 1 | 547 8 | 575 14 | 656 5 | 663 10 | 677 728 3 | 851 16 | 913
mala carmina 863 8
mala, i. poma 530 7
malarum 434 2
malas, id eſt, maxillas
malas, adj. 438 4
malè 40 8 | 190 4 | 410 533 7 | 535 14 | 570 597 10 | 672 9 | 691 700 13
male diſparî 74 4 | 533
male feriatos Troas
male natis verſibus 852
male nominatis verbis
male ſeu bene collata
male re geſtâ 642 6
male rem gerere 645 6
male ſanos 818 3
male ſarta 745 2
male tornatos verſus
male tutæ mentis 650 13
male validus 686 4
maledicit 651 1
maledicunt 717 2
mali 337 10 | 467 10 | 558 2
malignè 850 8
malignis 557 1
malignum 219 1
malignus 110 2
malis 59 2 | 482 2 | 645 4 | 650 11
malis, pro pomis 679 8
malis, verb. 338 7 | 603 604 5 | 610 6
malit 417 | 678 4
mallem 510 12 | 720 10 | 4
malles 911 11
mallet 571 8 | 704 7

malo 61 1 | 478 8 | 536 3 | 554 23 | 667 23 | 844 3
malo crure, *id est*, non cinno 527 2
malo, *verb.* 879
Malobathro 175 3
malos 454 9 | 512 7
Malthinus 519 9
malva 120 3 | 436 31
maluit 586 2
malum, *neut. subst.* 474 8 | 523 8, 11 | 617 11 | 699 10
malum, *adj.* 468 14
malum, *adv.* 672 6
malunt 851 2
malus, *subst.* 60 4 | 358 1
malus, *adj.* 90 7 | 470 7 | 517 6 | 544 3 | 676 4
malus Jupiter 90 7
malus pudor 642 8
malus, *pro* ineptus 841 6
mamma putres. Epod. 8
Mamurratum 561 1
manabat 73 3
manant 284 2 | 485 2
manantibus 433 3
manare 822 7
manaret 592 10
manat 365 6 | 698 1 | 902 2
manca 710 6
mancipat 866 10
mancipium 703 8
mancipiis 735 3
mancum 852 12
mandabo 829 2
mandare 571 9
mandata 786 3 | 888 12
Mandela 819 4
mandentur 888 20
mane, *verb.* 284 8
mane, *adverb.* 386 1 | 532 5 | 580 2 | 653 4 | 665 6 | 666 6 | 753 13 | 760 5, 9 | 818 5 | 839 10
maneant 812 2
manebo 748 3
manemus 561 2
manent 297 3 | 493 4 | 845 2
manentem 357 12
manentis 887 2
Manes 22 4 | 589 1 | 842 10
manet, à maneo 5 12 | 58 1 | 109 1 | 228 6 | 470 10 | 474 2 | 484 7 | 490 7
manet, *subjunct.* à mano, as, 296 5 | 793 6 | 808 5
mangonum 857 3
manibus 341 5 | 538 6 | 550 8 | 665 6 | 680 6 | 690 14 | 797 12 | 821 1, 11, 12 | 825 3 | 833 4 | 848 6
manicis 801 12
manifestum 686 5
Manium 452 4
Manlio 324 5
mannis 442 8 | 766 2
mannos 344 6
manserunt 845 2
mansuri 567 2
mantica 578 3
manu 132 6 | 195 2 | 298 2 | 313 2 | 437 5 | 592 3 | 597 9 | 778 7 | 896 2
manum 440 3 | 443 5
manus 250 3 | 332 1 | 406 3 | 550 12 | 555 12 | 903 7
manus, *pro* robur, vel exercitus 275 5 | 443 5 | 466 2 | 480 2 | 561 5
manus, *plural.* 74 5 | 134 8 | 330 12 | 382 12 | 393 3 | 449 2 | 487 12 | 491 5 | 559 8
mappa 719 12 | 750 8
mappis 680 8
Marcellis 34
marcentem 678 1
mare 5 1 | 18 12 | 26 6 | 47 3 | 50 12 | 59 5 | 68 5 | 100 20 | 109 4 | 153 6 | 184 2 | 194 2 | 232 1 | 333 2 | 337 8 | 356 6 | 384 5 | 409 10 | 431 2 | 435 6 | 472 3 | 477 8 | 483 3 | 508 10 | 509 6 | 674 4 | 732 7
Mareotico 140 5
mares 87 3 | 908 5
mari 67 4 | 168 10 | 358 4 | 450 15 | 464 1, 6 | 465 5 | 501 5 | 688 4
marem 672 2
maribus 730 3
Maricæ 314 7
marina 719 1
marinæ 36 5 | 342 5 | 387 2 | 406 9
marino 331 8
marinus 446 5
maris 24 8 | 106 12 | 171 5 | 227 4 | 383 10 | 752 6 | 777 2
maris expers 714 10
marita 458 7 | 498 3
maritat 431 6
mariti 72 3 | 278 4 | 842 4
maritis 732 12 | 908 1
marito 278 8 | 295 8 | 297 11 | 304 5 | 658 1 | 708 6
maritos 183 11
maritum 168 8
maritus 268 2
Marius 665 11
marmor 753 10 | 868 6
marmora 327 1 | 395 7
marmore 80 4
marmoream 364 4
marmoreum 825 1
marmorea 885 2
Marsa 489 15
Marsæ 237 2
Marsæus 523 4
marsi 305 10
marsi, *plural.* 480 1
marsia 580 2
marsis 450 12
marsus 6 3 | 268 4
marte 74 2 | 266 6 | 270 11 | 416 4
martem 27 6
marti 109 3 | 253 4
martia bella 908 3
martiales 72 5
martii campi 365 12
martiis 285 1
martio 284 2 | 416 12
martis 251 7
masculа 1397 | 821 5
masculæ 447 7
massagetas 135 3
massica 677 5
massici 5 6
massico 178 4
massicum 325 4
mater 79 1 | 362 5 | 381 9 | 474 6 | 559 1 | 593 9 | 643 14 | 644 1 | 686 4 | 667 1 | 807 5 | 811 6
matercula 760 5
materiam 337 10 | 875 16
materies 883 6
materna 50 5
maternis 793 13
maternus 570 2
matina 483 2
matinæ 369 1
matinum 107 1
matre 67 1 | 166 2 | 335 1 | 371 5 | 373 9
matrem 52 3 | 93 5 | 618 2 | 650 7
matres 98 5 | 131 7 | 183 8 | 305 1 | 488 6 | 497 8
matri 669 2
matribus 5 12
matris 182 5 | 280 3 | 377 2 | 383 7 | 650 12
matrona 246 3 | 264 3 | 503 12 | 807 3 | 882 2 | 893 5
matronæ 526 5 | 708 7

matro-

matronam 523 3
matronas 525 2
matronis 664 | 4236
matrem 726 14
matura 277 6
maturare 283 3 | 1
maturè 725 2 | 767 12 | 859 6
maturet 193 7
maturior 220 2
maturo 307 8
maturos 381 5 | 497 7 | 829 1
maturum 383 3
maturus senex 882 1
matutina 697 9
Matutine pater 694 1
mavis 12 4 | 258 2 | 346 4 | 350 3 | 527 5 | 546 10 | 789 11
Mavortis 497 5
Maura 171 1
Mauri 12 10 | 88 6
Mauris 293 7
mavult 627 4
maxima 586 3 | 643 15 | 646 7 | 728 2
maxima para hominum 649 16
maxima pars vatum 875 2
maximè 416 1 | 519 1 | 543 3 | 655 3 | 735 1
Maximi 363 6
maximus 693 6
mazonomo 721 4
me 6 4, 5 | 7 4 | 24 5 | 30 5 | 58 8 | 120 2, 3 | 237 1, 3 | 256 5 | 322 7 | 353 5 | 536 7 | 554 8
mengesti 684 2
men 610 9
meque & te 788 6
mea 73 1 | 85 1 | 178 2 | 224 2 | 357 12 | 371 6 | 412 7 | 477 4 | 536 14 | 538 7 | 575 11
meæ 16 6 | 171 4 | 220 1 | 312 5 | 322 7 | 370 9 | 449 2 | 494 6
meam 89 6
mearis 22 5
mearum 219 5 | 265 1 | 734 1
meas 365 6 | 458 2
mecum 33 3 | 154 2 | 170 1 | 173 4 | 174 1 | 248 6 | 260 8 | 324 5 | 555 8 | 598 1 | 655 11 | 658 9 | 750 3 | 788 7 | 812 10 | 887 1
mecum facit 836 3
Medea 438 7 | 802 9 | 889 3
Medeæ 449 4
Medi 215 1
media 547 3 | 648 7 | 660 4
mediâ de nocte 767 3 | 816 3
media inter carmina 847 11
mediæ 320 6
mediam noctem 604 3
medias 246 8 | 347 7
mediastinus 788 1
medicata 270 3
medici 733 13 | 840 10
medicis 768 9 | 866 7
medicorum 840 9
medicum 512 12 | 641 10
medicus 651 8 | 666 7
mediis 801 7
medio 164 1 | 356 4 | 527 8 | 550 14 | 886 3 | 894 3
medio die 713 4
mediocribus 555 1, 10 | 575 11 | 903 2
mediocris 904 12
mediocritatem 189 1
mediocriter 816 11
medios 310 1 | 417 4 | 643 13 | 738 7 | 890 3
Medis 153 3 | 254 5
meditans 340 4 | 592 1
meditantibus 860 14
meditantis 329 3
meditantur 288 5
meditare 860 4
meditatur 278 2 | 417 8
mediter 663 3
meditor 412 3
medium 513 15 | 520 3 | 572 7 | 640 6 | 701 14 | 869 9 | 886 5 | 904 10
medius 233 4 | 254 7
Medo 113 4 | 268 4
Medos 14 1
medulla 447 3
medullis 774 1
Medum flumen 187 1
Medus 288 1 | 418 9 | 501 6
Medus acinaces 102 5
Megillæ 103 5
mei 101 4 | 360 3 | 369 5 | 699 2
meiat 707 11
meis 71 6 | 256 7 | 312 2 | 394 2 | 402 5 | 411 8 | 428 12 | 448 5 | 468 11 | 494 9 | 559 7
Meleagri 885 7
mellmela 716 7
melior 32 6 | 65 10 | 126 5 | 240 7 | 276 6 | 301 1 | 382 1 | 484 3 | 534 8 | 568 3 | 674 5 | 706 15 | 730 1 | 774 7 | 787 2 | 871 1
melior pars 482 1
meliora 115 1 | 324 10 | 622 1 | 701 2 | 831 8 | 899 9
meliore 104 7 | 640 2 | 650 1
meliorem 684 12
meliori 598 1 | 728 8
melioribus 684 2 | 741 7
melioris 616 2 | 672 1 | 707 11
melius 11 2 | 348 10 | 370 1 | 482 9 | 562 7 | 525 6 | 617 7 | 634 2 | 732 11 | 749 2 | 753 6 | 859 12 | 878 3
melius 195 7 | 255 1 | 313 3 | 334 2 | 383 8 | 513 12 | 555 6 | 583 11 | 601 7 | 606 3 | 673 6 | 692 4 | 713 5 | 716 9 | 735 4 | 810 9 | 901 3 | 911 8
mella 172 5 | 231 4 | 312 8 | 432 5 | 485 3 | 623 1 | 673 3 | 822 7
melle 618 4 | 905 5
melli est 696 1
mellitis placentis 772 7
melos 258 1
Melpomene 94 3 | 361 4 | 572 1
membra 5 8 | 452 7 | 489 3 | 506 4 | 550 2 | 554 8 | 593 7 | 721 5 | 727 2
membra dedit sopori 632 5
membranam 638 1
membranis 907 1
membris 470 7 | 813 7 | 873
memento 31 5 | 159 1 | 4 | 356 2 | 463 4 | 671 10 | 681 6 | 687 4 | 769 7
memini 598 1 | 735 6 | 836
meminisses 697 11
meminit 743 8 | 853 2
Memnona 604 6
memor 125 1 | 136 4 | 345 | 385 10 | 412 4 | 631 1 | 671 9 | 701 10 | 904 10
memorata 864 4
memoratur 311 7
memorem, nom. 58 7 | 13 | 305 10
memorem, verb. 52 5 | 4 | 843 3
memores 314 4 | 415 9 | 5
memori 681 7 | 695 7
Memphim 343 2
men 610 9 | 651 13
Mena 765 2
Menam 764 10
Menandro 639 5 | 834 1
mendacem 566 10 | 799 | 910 10

mendaci 490 10
mendacior 840 6
mendax 19 1 | 242 6 | 297 9 | 759 5 | 799 2 | 857 15
mendici 516 2
mendosa 575 12
mendose 673 4
mendorum 799 3
Menelaum 655 1
Meneni 666 2
mens 57 5 | 230 4 | 268 8 | 378 7 | 405 1 | 450 11 | 489 3 | 548 6 | 724 4 | 740 15 | 903 7 | 906 6
mens animusque 787 5
mensa 215 9 | 531 6 | 538 5 | 627 7 | 675 5
mensæ brevis 890 7
mensam 651 9 | 714 6
mensas 621 6 | 635 9 | 905 4
mense 575 7 | 778 1 | 832 4, 8
menses 185 3 | 390 10 | 666 4
mensem 406 9
mensis 295 2 | 385 6 | 681 4
mensorem 506 2
mente 121 3 | 250 3 | 340 2 | 427 5 | 508 10 | 633 1 | 695 7 | 768 7 | 770 4 | 863 6
mentem 68 1 | 70 2 | 140 5 | 159 2 | 634 9 | 665 9 | 667 3 | 710 11 | 839 3 | 840 2
mentem addere 858 11
mentes 338 2 | 457 4
mentiar 696 1
mentibus 327 5 | 833 4
mentio 552 7
mentior 590 1
mentis 215 6 | 593 3 | 595 9 | 644 4 | 646 5 | 650 13 | 865 15
mentita 767 2
mentite 683 2
mentito 388 1
mentitur 726 6 | 886 4
mento 176 2 | 447 2
meo 101 3 | 199 5 | 428 1 | 451 1 | 473 3 | 478 7 | 493 1 | 612 6 | 656 9
meo sum pauper in ære 857 2
meorum 174 5 | 408 5 | 615 3 | 777 5
meos 316 5 | 550 13
mera 553 1 | 766 10 | 809 8
meraco 865 12
mercantur 525 10
mercariet 641 4
mercaris 867 5
mercator 5 3 | 119 6 | 506 5 | 507 7 | 728 5 | 801 7 | 882 3
mercatorem 337 1
mercatores 506 3
mercatur 766 8 | 866 18
mercaturis 649 2
mercatus 693 3
merce 119 7 | 281 5 | 411 8
mercede 104 1 | 252 3 | 635 2 | 705 3 | 812 6
mercedem 397 2 | 527 5 | 538 3
mercedes 518 6 | 577 1
mercem 525 7
mercemur 320 2 | 756 1
mercenaria vincla 765 8
mercenarius 693 2
merces, *edis*, 111 3 | 248 4
merces, *plural.* a merx 358 3 | 547 7 | 857 1 | 910 4
mercetur 766 7
Mercuri 41 1 | 294 3
Mercuriale 641 5
Mercurialium 223 2
Mercurius 96 4 | 117 3 | 177 1 | 644 7
merdis 590 1
merearis 513 2
merebere 411 2
merentem 251 4
merentis 762 2
meret 903 4
meretrice 548 12 | 605 3 | 738 2
meretrici 809 3
meretricibus 523 7
meretricis 553 11 | 662 2 | 808 1
meretricula 707 5
meretrix 133 6 | 788 12
mergos 466 12 | 628 4
meri 82 1 | 137 3
meridiem 352 1
Merionem 27 8 | 65 8
merita 352 12 | 369 9
meritis 361 3 | 397 4 | 828 8
merito 507 10 | 550 4 | 572 2 | 649 3
meritorum 858 13
merium, *particip.* 541 4 | 619 1
mero 31 7 | 58 5 | 76 5 | 175 1 | 195 1 | 209 2 | 302 2 | 316 1 | 326 2 | 365 3 | 385 7 | 468 9 | 614 5 | 678 8 | 819 4 | 911 4
meros 862 1
merfare 672 7
merfes 382 3
merfor 726 2
meruere 898 4
merui 896 1
merulas 721 9
merulis 913 7
merum 39 1 | 353 1
merus 548 11
meret 522 6
Meſſala 574 3 | 611 7
Meſſalæ 905 1
Meſſi 563 5, 7
Meſſius 564 3
meſſorum 438 1
meta 3 1
metallis 744 12
metam 909 8
metata 212 5
metato 635 1
Metaurum flumen 379 5
Metello 146 1 | 619 2
Metellæ 660 5
metendo 417 11
Methymnæam 718 8
metiente 442 1
Metii 906 7
metire 464 10
metiretur 513 11
metiri 527 3 | 767 13
metit 647 2 | 868 4
metu 92 3 | 134 9 | 230 4 | 333 5 | 428 3 | 512 6 | 540 7 | 554 15
metu examinem 512 6
metuam 290 2 | 305 7 | 869 5
metuas 513 8 | 550 10
metuat 529 8 | 550 15
metuant 100 4
metuebat 513 14
metuemur 207 3
metuenda 643 10 | 842 8
metuendo 51 5 | 230 7
metuendus 245 4
metuens 5 3 | 321 5 | 335 6 | 517 3 | 547 10 | 634 10 | 649 5 | 808 1 | 800 8 | 801 2 | 857 5
metuente 155 6
metuentes 299 2
metuenti 690 9
metuentis 688 6 | 717 1
metues 74 3 | 708 13 | 809 1
metuet 801 1
metuit 189 9 | 295 6 | 384 6 | 740 6 | 799 13 | 815 15 | 846 2
metum 237 1 | 464 11
metuo 618 9
metus 190 2
metuunt 72 4 | 131 8 | 185 8 | 547 11

matronam 523 3
matronas 525 2
matronis 664 | 4236
matrem 726 14
matura 277 6
maturare 283 3
maturè 725 2 | 767 12 | 839 6
maturet 193 7
maturior 220 2
maturo 307 8
maturos 381 5 | 497 7 | 829 1
maturum 383 3
maturus ſenex 882 1
matutina 697 9
Matutine pater 694 1
mavis 12 4 | 258 2 | 346 4 | 350 3 | 527 3 | 546 10 | 789 11
Mavortis 497 3
Maura 171 1
Mauri 12 10 | 88 6
Mauris 293 7
mavult 627 4
maxima 586 3 | 643 15 | 646 7 | 728 2
maxima para hominum 649 16
maxima pars vatum 875 2
maxime 416 1 | 519 1 | 543 3 | 655 3 | 735 1
Maximi 363 6
maximus 693 6
mazonomo 721 4
me 6 4, 5 | 7 4 | 24 5 | 30 5 | 58 8 | 120 2, 3 | 237 1, 3 | 256 5 | 322 7 | 353 5 | 536 7 | 554 8
mengeſſi 684 2
men 610 9
meque & te 788 6
mea 73 1 | 85 1 | 178 2 | 224 2 | 357 12 | 371 6 | 412 7 | 477 4 | 536 14 | 538 7 | 575 11
meæ 16 6 | 171 4 | 220 1 | 312 5 | 322 7 | 370 9 | 449 2 | 494 6
meam 89 6
mearis 22 5
mearum 219 5 | 265 1 | 734 1
meas 365 6 | 458 2
mecum 33 3 | 154 2 | 170 1 | 173 4 | 174 1 | 248 6 | 260 8 | 324 5 | 555 8 | 598 1 | 655 11 | 658 9 | 750 3 | 788 7 | 811 10 | 887 1
mecum facit 836 3
Medea 438 7 | 802 9 | 889 3
Medeæ 449 4
Medi 215 1
media 547 3 | 648 7 | 660 4
mediâ de nocte 767 3 | 816 3
media inter carmina 847 11
mediæ 320 6
mediam noctem 604 3
medias 246 8 | 347 7
mediaſtinus 788 1
medicata 270 5
medici 733 13 | 840 10
medicis 768 9 | 866 7
medicorum 840 9
medicum 512 12 | 641 10
medicus 651 8 | 666 7
mediis 801 7
medio 164 1 | 356 4 | 527 8 | 550 14 | 886 3 | 894 3
medio die 713 4
mediocribus 555 1, 10 | 575 11 | 905 2
mediocris 904 12
mediocritatem 189 1
mediocriter 816 11
medios 310 1 | 417 4 | 643 13 | 738 7 | 890 3
Medis 153 3 | 254 5
meditans 340 4 | 592 1
meditantibus 860 14
meditantis 329 3
meditantur 288 5
meditare 860 4
meditatur 278 2 | 417 8
mediter 663 3
meditor 412 3
medium 513 15 | 520 3 | 572 7 | 640 6 | 701 14 | 809 9 | 886 5 | 904 10
medius 233 4 | 254 7
Medo 113 4 | 268 4
Medos 14 1
medulla 447 3
medullis 774 1
Medum fluuien 187 1
Medus 288 1 | 418 9 | 501 6
Medus acinaces 102 5
Megillæ 103 5
mei 101 4 | 360 3 | 369 5 | 699 2
meiæ 707 11
meis 71 6 | 256 7 | 312 2 | 394 2 | 402 5 | 411 8 | 428 12 | 448 5 | 468 11 | 494 9 | 559 7
Meleagri 885 7
mellimela 716 7
melior 32 6 | 65 10 | 126 5 | 240 7 | 276 6 | 301 1 | 382 1 | 484 3 | 534 8 | 568 3 | 674 5 | 706 15 | 730 1 | 774 7 | 787 2 | 871 1
melior pars 482 1
meliora 115 1 | 324 10 | 822 1 | 701 2 | 831 8 | 899 9
meliore 104 7 | 640 2 | 650 1
meliorem 684 12
meliori 598 1 | 728 8
melioribus 684 2 | 741 7
melioris 616 1 | 672 1 | 707 11
melius 11 2 | 348 10 | 370 1 | 482 9 | 502 7 | 525 6 | 619 7 | 634 2 | 732 11 | 749 2 | 753 6 | 859 12 | 878 3
melius 195 7 | 255 1 | 313 3 | 334 1 | 383 8 | 513 12 | 555 6 | 583 11 | 601 7 | 606 3 | 673 6 | 692 4 | 713 5 | 716 9 | 735 4 | 810 9 | 901 3 | 911 8
mella 172 5 | 231 4 | 312 8 | 432 5 | 485 3 | 623 1 | 673 3 | 822 7
melle 618 4 | 905 5
melli eſt 696 1
mellitis placentis 772 7
melos 258 1
Melpomene 94 3 | 361 4 | 572 1
membra 5 8 | 452 7 | 489 3 | 506 4 | 550 2 | 554 8 | 593 7 | 721 5 | 727 2
membra dedit ſopori 632 5
membranam 638 1
membranis 907 1
membris 470 7 | 813 7 | 873 3
memento 31 5 | 159 1 | 223 4 | 356 2 | 465 4 | 671 10 | 681 6 | 687 4 | 769 7
memini 598 1 | 715 6 | 836 5
meminiſſes 697 11
meminit 743 8 | 855 2
Memnona 604 6
memor 125 1 | 136 4 | 345 5 | 385 10 | 412 4 | 631 1 | 671 9 | 701 10 | 904 10
memorata 864 4
memoratur 511 7
memorem, *nom.* 58 7 | 298 13 | 305 10
memorem, *verb.* 52 5 | 590 4 | 843 3
memores 314 4 | 425 9 | 563 6
memori 681 7 | 695 7
Memphim 343 2
men' 610 9 | 651 13
Mena 765 2
Menam 764 10
Menandro 639 5 | 834 1
mendacem 566 10 | 799 3 | 910 10

mendaci 490 10
mendacior 840 6
mendax 19 1 | 242 6 | 297 9 | 759 5 | 799 2 | 857 15
mendici 516 2
mendosa 575 12
mendose 673 4
mendorum 799 3
Menelaum 655 1
Meneni 666 2
mens 57 5 | 230 4 | 268 8 | 378 7 | 405 1 | 450 12 | 489 3 | 548 6 | 724 4 | 740 15 | 903 7 | 906 6
mens animusque 787 5
mensa 215 9 | 531 6 | 538 5 | 627 7 | 675 5
mensæ brevis 890 7
mensam 651 9 | 714 6
mensas 621 6 | 635 9 | 905 4
mense 575 7 | 778 1 | 832 4, 8
menses 185 3 | 390 10 | 666 4
mensem 406 9
mensis 295 2 | 385 6 | 681 4
mensorem 106 2
mente 121 3 | 250 3 | 340 2 | 427 5 | 508 10 | 633 1 | 695 7 | 768 7 | 770 4 | 863 6
mentem 68 1 | 70 2 | 140 5 | 159 2 | 634 9 | 665 9 | 667 3 | 710 11 | 839 3 | 840 2
mentem addere 858 11
mentes 338 2 | 457 4
mentiar 696 1
mentibus 327 5 | 833 4
mentio 552 7
mentior 590 1
mentis 215 6 | 593 3 | 595 9 | 644 4 | 646 5 | 650 13 | 865 15
mentita 767 2
mentite 683 2
mentito 388 1
mentitur 726 6 | 886 4
mento 176 2 | 447 2
meo 101 3 | 199 5 | 428 1 | 451 1 | 473 3 | 478 7 | 493 1 | 612 6 | 656 9
meo sum pauper in ære 857 2
meorum 174 5 | 408 5 | 613 3 | 777 5
meos 316 5 | 550 11
mera 553 1 | 766 10 | 809 8
meraco 865 12
mercantur 525 10
mercariet 641 4
mercaris 867 5
mercator 5 3 | 119 6 | 506 5 | 507 7 | 728 5 | 801 7 | 882 3
mercatorem 337 1
mercatores 506 3
mercatur 766 8 | 866 18
mercaturis 649 2
mercatus 693 3
merce 119 7 | 281 5 | 411 8
mercede 104 1 | 252 3 | 635 2 | 705 3 | 812 6
mercedem 397 2 | 527 5 | 538 3
mercedes 518 6 | 577 1
mercem 525 7
mercemur 320 2 | 756 1
mercenaria vincla 765 8
mercenarius 693 2
merces, *edis*, 111 3 | 248 4
merces, *plural.* a merx 358 3 | 547 7 | 857 1 | 910 4
mercetur 766 7
Mercuri 41 1 | 294 3
Mercuriale 641 5
Mercurialium 223 2
Mercurius 96 4 | 117 3 | 177 1 | 644 7
merdis 590 1
merearis 513 2
merebere 411 2
merentem 251 4
merentis 762 2
meret 903 4
meretrice 548 12 | 605 3 | 738 2
meretrici 809 3
meretricibus 523 7
meretricis 553 11 | 662 2 | 808 1
meretricula 707 5
meretrix 133 6 | 788 12
mergos 466 12 | 628 4
meri 82 1 | 137 3
meridiem 352 1
Merionem 27 8 | 65 8
merita 352 12 | 369 9
meritis 361 3 | 397 4 | 828 8
merito 507 10 | 550 4 | 572 2 | 649 3
meritorum 858 13
merium, *particip.* 541 4 | 619 1
mero 31 7 | 58 5 | 76 5 | 175 1 | 195 1 | 209 2 | 302 2 | 316 1 | 326 2 | 365 3 | 385 7 | 468 9 | 614 5 | 678 8 | 819 4 | 911 4
meros 862 1
merfare 672 7
merfes 382 3
merfor 726 2
meruere 898 4
merui 896 1
merulas 721 9
merulis 913 7
merum 39 1 | 353 1
merus 548 11
meret 522 6
Meſſala 574 3 | 611 7
Meſſalæ 905 1
Meſſi 563 5, 7
Meſſius 564 3
meſſorum 438 1
meta 3 1
metallis 744 12
metam 909 8
metata 212 5
metato 635 1
Metaurum flumen 379 5
Metello 146 1 | 619 2
Metellæ 660 5
metendo 417 11
Methymnæam 718 8
metiente 442 1
Metii 906 7
metire 464 10
metiretur 513 11
metiri 527 3 | 767 13
metit 647 2 | 868 4
metu 92 3 | 134 9 | 230 4 | 333 5 | 428 3 | 512 6 | 540 7 | 554 15
metu exanimem 512 6
metuam 290 2 | 305 7 | 869 5
metuas 513 8 | 550 10
metuat 529 8 | 550 15
metuant 100 4
metuebat 513 14
metuemur 207 3
metuenda 643 10 | 842 8
metuendo 51 5 | 230 7
metuendus 245 4
metuens 5 3 | 321 5 | 335 6 | 517 3 | 547 10 | 634 10 | 649 5 | 808 1 | 800 8 | 801 2 | 857 5
metuente 155 6
metuentes 299 2
metuenti 690 9
metuentis 688 6 | 717 1
metues 74 3 | 708 13 | 809 1
metuet 801 1
metuit 189 9 | 295 6 | 384 6 | 740 6 | 799 13 | 815 15 | 846 2
metum 237 1 | 464 11
metuo 618 9
metus 190 1
metuunt 72 4 | 131 8 | 183 8 | 547 11

Mevium 465 2
meum 2 1 | 57 3 | 357 15 | 435 7 | 676 8
meus 510 3 | 527 7 | 574 2 | 581 7
meus, *id est*, amicus 467 2
mi, *pro* mihi 513 16 | 523 6 | 529 8 | 532 10 | 553 8 | 554 4 | 817 18
mica 332 4
micat 54 5
mictum 590 2
migravit 848 2
migret 893 2
mihi 46 1 | 57 5 | 70 8 | 81 3 | 121 1 | 124 5 | 172 3 | 357 10 | 361 3 | 389 5 | 440 6 | 511 9 | 532 6 | 536 15 | 595 5 | 563 4 | 577 14
miles 26 3 | 200 1 | 267 4 | 270 3 | 387 1 | 431 1 | 462 3 | 506 4 | 507 5 | 508 9 | 858 1
Mileti 805 9
militabitur 428 9
militaria 462 5
militaris 35 5 | 90 1
militat 741 6
militavi 342 5
milite 63 4 | 416 4
militet 742 1
militia 178 1 | 245 2 | 261 4 | 506 6 | 622 9
militibus 269 7 | 698 6
militiæ 171 6 | 174 2 | 362 11 | 841 6
milium 76 2 | 113 2 | 813 12
milium 270 7 | 327 8 | 443 6
mille 287 8 | 442 7 | 462 7 | 510 8 | 587 4 | 613 4 | 643 17 | 645 2 | 649 11 | 658 11 | 669 12, *bis* | 753 12 | 755 3
milleovium 655 10
millia 510 2 | 559 2 | 567 1 | 615 12 | 726 7 | 756 4
millia centu[illegible] 641 3
millia terna 860 3
millibus 649 11 | 867 6
millibus octo 856 5
Milonius 615 8
Milvio 483 6
Milvius 706 10 | 799 14
Mimas 263 5
mimæ 516 2 | 523 5
mimis 523 7
Mimnermus 758 15 | 863 5
mimo 849 6
mimos 600 4
mimum 810 3
minabitur 111 1 | 903 4
minaces 176 1 | 342 8 | 389 3
minaci 150 2
minaris 480 2
minacium 195 8
minæ 243 5 | 396 2
minantem 768 3
minantis 639 3
minarum 881 5
minas 373 4 | 474 1
minaci 43 4 | 263 6
minati 183 7
minatus 461 3
minax 52 2 | 843 9
mineris 541 6
Minerva 621 5 | 906 5
Minervæ 252 1 | 300 2 | 387 9
minime 547 2 | 632 6
minimis 526 13
minimo 546 3
minimum 846 4 | 898 4
minimum 48 2 | 173 2 | 816 7
minister 784 5
ministeriis 856 6
ministrat 888 4
ministratur 579 3
ministrent 720 1
ministret 793 7
ministrum 145 1 | 375 4
minitaris 564 5
minitatur 617 8
minor 56 1 | 271 4 | 572 6 | 606 4 | 684 10 | 709 7 | 734 4 | 774 8, 16 | 805 1 | 832 4 | 889 7
minora 477 2 | 532 7 | 770 8 | 776 3 | 781 3
minore 428 3
minorem 192 5 | 275 1 | 668 13 | 681 2 | 692 7 | 716 7
minores 55 2 | 187 2 | 607 1 | 847 9
minori 669 13 | 839 12
minoribus 837 9
minoris 580 3
minorum 888 7
Minos 108 2 | 393 5
Minturnas 749 1
minuas 626 2 | 653 11
minuat 816 13
minuentur 408 9
minui 840 1
minuit 140 3 | 217 10
minus, *adverb.* 11 7 | 97 6 | 374 5 | 449 3 | 513 8 | 533 5 | 538 8 | 711 2 | 846 5 | 866 16
minus illo 668 11
minxerit 914 7
mira 642 2 | 918 1
mirabere 22 7 | 774 4
mirabile visu 862 4
mirabilis 754 3
mirabimur 486 1
mirabor 805 3 | 910 3
miracula 870 9 | 885 5
miramur 788 3
miramur si 781 4
mirantur 202 1 | 698 8 | 860
mirare 753 11
mirari 341 3 | 354 3 | 765 3
miraris 285 3 | 513 1 | 728
mirata 400 7 | 438 7
mirari 896 5
mirator 521 6
miratur 418 10 | 753 2 | 835 13 | 835 5
mire 169 2 | 641 8
mirer 600 4
miretur 619 4
miri 569 2
miror 641 7 | 711 3 | 795 2 | 836 7 | 903 17
miros 865 4
mirum 202 4 | 259 4 | 603 2 | 618 2
mirus 483 5 | 671 5
miſce 412 5
miſcebat 673 3
miſcebis 800 2
miſcent 6 5
miſcentur 321 1
miſcere 678 8
miſcet 385 9 | 677 9
miſcueris 631 3
miſcuiſſe 493 3
miſcuit 270 15 | 603 1 | 903 2
Miſeno 675 1
miſer 104 5 | 476 5 | 489 13 | 524 1 | 543 2 | 630 3 | 640 1 | 705 5 | 824 6 | 888 3
miſera 547 4 | 581 5 | 709 8 | 899 1
miſerabilis 125 3
miſeræ 183 9 | 587 2
miſeram 88 5 | 282 6 | 597
nil miſerantis 161 9
miſerarum 299 1
miſeras 358 1 | 423 1 | 715 3
miſere 592 7, 13
miſeri 24 4
miſeris 890 10
miſero 298 8 | 493 5 | 538 2 | 698 10
miſeros 235 5
miſerum 511 6 | 519 5 | 567 7
miſerum eſt 529 11
miſit 8 2 | 70 5 | 451 6

missa vox 907 2
missæ 558 6
missi in bellum ducis 900 9
missilibus 276 6
missis 583 9 | 683 6
missos 265 7 | 514 12 | 895 8
non missura 914 12
missus 616 8 | 621 2
mista 109 5
mistæ 406 4
mistis 364 8
misto 672 2
mistum 460 5 | 718 3
mite 75 2
miteſere 727 11
miteſcunt 392 4
mitibus 70 5 | 432 7
mitiget 868 12
mitior 293 7
mitis 499 4 | 619 7
mittam 382 8 | 756 4 | 857 15
mittamus 337 11
mittant 732 2
mitte 237 8 | 287 5 | 350 14 | 473 4 | 749 4
mitte ſectari 144 1
mittere 126 4 | 417 4 | 575 18 | 642 6
mitteret 705 3
mitteris 825 5
mittes 56 3
mittis 470 3
mittit 445 12
mitulus 674 1
Mitylene 778 1
Mitylenen 28 1
mobile 709 13
mobilia 664 2
mobilibus 312 | 92 5 | 887 5
mobilis horæ 867 13
mobilium 4 2
moderabitur 740 14
moderare 95 9
modeſte 522 9
modeſtius 816 6
modica 748 2
modici 76 4
modicis 83 1 | 699 7 | 897 3
modico 556 4 | 869 4
modiis 800 3
modis 185 6 | 194 4 | 257 6 | 589 5 | 682 5 | 891 9 | 909 1
modis mille 282 8
modo 222 2 | 341 6 | 369 2 | 588 7 | 643 8 | 663 9 | 664 4 | 753 1 | 829 6
modo itto 867 4
modo 304 1 | 349 3 | 433 1, 2 | 494 1, 2 | 507 6, 7 | 518 8 | 530 7 | 531 1, 5, 6 | 518 8 | 592 8 | 601 8, 4 | 664 9 | 704 1, 3 | 877 10
modorum 391 3
modos 146 2 | 154 1 | 290 1 | 295 3 | 361 2 | 408 8 | 549 9 | 743 9 | 821 4 | 869 4
modulanda 866 3
modulate 122 5
modulator 542 3
moduli 668 9
modulis 537 5
modulo 767 13
modum 67 2 | 307 6 | 528 1 | 626 5 | 663 9 | 844 4
modus 94 1 | 137 1 | 171 5 | 514 4 | 692 1
Mœcenas 1 1 | 84 3 | 195 7 | 219 5 | 235 7 | 287 1 | 311 6 | 353 2 | 407 3 | 426 2 | 440 2 | 460 4 | 475 5 | 505 1 | 536 8 | 611 3 | 668 12 | 697 2, 5 | 715 7
Mœcenatum 695 7
mœchas 554 1
mœchatur 522 8
mœchis 521 8
mœchos 97 9
mœchus 544 4 | 704 7 | 709 3
mœnia 29 2 | 75 2 | 314 6 | 479 2 | 701 13
mœnibus 246 2 | 488 8
mœrebis 479 1
mœrentes 272 3
mœrentis 787 4
mœrere 762 6
mœret 165 4 | 265 6
mœrore 881 9
mœſtis 149 4
mœſtum 517 1 | 881 4
mœſtus 159 5 | 567 8
mola 656 2
mole 264 9 | 789 1
molem 354 2
moles 210 2
moleſta 734 6
moleſtas 582 4
moleſti 583 1
moleſtum 577 13
moleſtus 536 9 | 753 3
moliar 244 6
molibus 243 2
molimine 862 6
molire oppida 908 2
molitur 885 1
molle 605 7 | 675 2
molles 140 9 | 427 6 | 685 2 | 875 11
molli 317 | 525 12
molliat 546 9
mollibit 332 3
mollibus 194 3 | 363 1 | 451 3 | 467 5
mollior 293 6 | 298 5
mollire 445 4
mollis 66 1 | 475 1 | 484 3
molliter auſterum 622 7
mollitia 469 8
mollitiem 633 11
mollium 185 5
mollius 593 8 | 608 5 | 632 9
Moloſſis 702 7
Moloſſus 454 3
momenta 773 1
momentis 752 4
momento 506 7
momorderit 768 5
Monæſes 275 5
mone 690 10
moneam 814 9
monendo 903 3
monendus 743 11
monet 76 5 | 77 1 | 283 7 | 392 3 | 524 10
monimentum, v. monumentum.
monitor 825 6
monitoribus 866 14 | 887 11
monitoris 814 9
monitus 620 6 | 743 11 | 903 14
monſtra 9 2 | 18 1 | 483 4
monſtrare 803 4 | 876 11
monſtraret 716 4
monſtrat 741 4
monſtrata vitæ via eſt 908 7
monſtratâ 866 9
monſtratum 618 1
monſtravi 781 10
monſtravit 878 9
monſtret 693 1
monſtris 265 5
monſtror 375 1
monſtrum 141 1 | 382 1
monte 366 5 | 493 1, 1 | 831 1
montes 9 4 | 189 8 | 566 5 | 693 7 | 796 5
montes parturiunt, &c. 884 5
montibus 92 2 | 114 7 | 465 7 | 485 3 | 854 7
montis 84 6
montium 280 4 | 328 4 | 356 8
monuere 496 1
monumenta 10 5
monumentum 359 1 | 587 6
mora 112 4 | 306 5 | 898 2
moraberis 883 7
morabitur 673 6 | 888 11
morabor 235 3
moræ 353 5

INDEX

moram 205 1
moramur 482 10
morandus 892 6
morantem 50 5 | 175 1 | 273 3
morantur 726 10 | 743 1
morari 295 10 | 710 4 | 785 11
moraris 463 1 | 857 9
moras 412 3
morata 901 1
moratur 787 3 | 901 3
morbi 156 6 | 641 7 | 662 4 | 727 7 | 754 9
morbo 140 1 | 573 3 | 646 5 | 649 16 | 652 3, 9 | 754 8 | 767 1
morbos 842 8
morbum 564 7 | 792 1 | 865 12
morbus regius 913 12
mordacem 804 8
mordaces 76 1
mordaci 387 5
mordax 552 7
mordeat 799 1
mordent 697 9
mordeor 374 5
mordet 119 3
mordicus 588 13
more recto 865 6
more 41 4 | 193 8 | 369 2 | 423 10 | 603 10 | 665 4 | 761 4
more ferarum 540 5
morem 102 3 | 137 2 | 564 12 | 554 5 | 618 11 | 843 4
morer 507 4 | 766 9 | 828 2
moreris 161 8
mores 268 2 | 368 6 | 379 6 | 500 7 | 538 12 | 705 9 | 726 8 | 737 6 | 820 2 | 854 3 | 885 3 | 887 4
moretur 144 2
mori 246 9 | 247 5 | 290 2, 6 | 305 7 | 319 2 | 335 8 | 349 14 | 397 8
mori pro patria dulce & decorum est 246 9
moriar 360 3 | 802 3
moribus 240 7 | 336 9 | 827 2
moriemur 716 10
moriens 653 4 | 803 10
morietur 805 10
moris 673 1
moriture 159 4
morituro 107 4
moror 220 2 | 349 6 | 793 3 | 855 4
morosa 40 2
morosum 690 7
mors 22 1 | 217 9 | 246 10 | 348 5 | 506 7 | 583 4 | 618 6 | 710 2 | 802 3
morsu 789 9
morsus 678 4
mortale 130 3 | 341 7
mortalem 698 9
mortales 262 7 | 378 10 | 701 7
mortalia 878 3
mortalibus 19 9 | 597 5
mortalis 356 1 | 473 11 | 869 2
mortalium 430 2
morte 142 3 | 182 8 | 304 2 | 367 7 | 517 4
mortem 270 13 | 396 1 | 522 1
morti 108 6 | 205 3 | 416 13 | 665 7 | 877 11
morti dedit 655 20
mortibus 540 4
mortis 17 7 | 333 6 | 554 15 | 633 9 | 870 8 | 914 5
mortua 690 4
mortuos 494 10
morum 900 11
mos 378 1 | 384 8 | 456 9 | 525 10 | 552 9 | 575 8 | 591 7 | 709 10
Moschi 749 5
mota 594 2
motum 146 1 | 891 12
motura 801 14
motus 277 5 | 347 2
motus animi 881 10
motus, *id est*, incessus 414 5
motus prece 88 4
move 473 2
moveas 322 8
moveat 610 9 | 636 3 | 744 3
movebat 97 5
movenda 487 3
movent 680 5
moventem 789 10
moventes 264 12 | 711 5
moventis 240 3
movere 494 7 | 593 7 | 907 7
movere loco verba honore indigna 863 15
movere, *prater.* 820 7
moveret 571 9
moveri 325 5 | 893 5
moverit 914 8
moves 63 8 | 362 2
movet 241 2 | 564 3 | 800 8
movetur 864 12 | 911 2
movit 163 3, 4 | 294 4 | 488 3
mox 5 4 | 22 8 | 149 1 | 278 3 | 282 1 | 350 9 | 376 5 | 392 7 | 516 9 | 655 5 | 725 6
Mucius, *v.* Mutius
mugiat 357 15
mugientium 438 8
mugire 850 1
mugiunt 218 2
mula 558 1
mulæ 558 6, 10
muleos 296 10
mulcet 850 11
mulctra 485 5
muli 562 3
muliebrem 484 5
muliebriter 141 2
mulier 142 6 | 252 1 | 282 9 | 304 5 | 335 2 | 434 4 | 470 1 | 471 5 | 529 7 | 689 3 | 708 10 | 710 8 | 878 4
mulierculam 469 7
mulis 860 15
mullum 626 2
mulo 578 2
mulso 673 5
multa, *sing.* 23 1 | 111 3 | 331 7 | 360 3 | 368 9 | 382 4 | 478 9 | 545 1
multa dies 898 11
multa litura. *ibid.*
multâ cane 433 9
multâ cum laude 606 5
multâ fruge 796 10
multa prece 385 7
multa in rosa 23 1
multa, *plural.* 136 2 | 216 4 | 275 3 | 313 6, 7 | 403 9 | 405 7 | 450 10 | 555 12 | 565 1 | 609 8 | 656 5 | 737 7 | 756 6 | 831 4 | 878 5 | 888 8, 9
multa fieturum caput 450 10
multa tulit fecitque puer 909 9
multæ 526 8 | 763 8 | 799 5
multarum rerum 858 6
multi 137 3 | 289 7 | 402 1 | 551 1
multis 95 4 | 282 3 | 297 7 | 315 2 | 578 8 | 687 6 | 732 3 | 758 5 | 858 1 | 911 3
multo 63 4 | 116 2 | 182 3 | 317 5 | 415 4 | 506 4 | 521 9 | 600 1
multo 556 1 | 561 3 | 645 7 | 646 7 | 804 10
multo minus 807 10
multorum 598 5 | 737 5 | 825 8
multos 5 10 | 570 9
multum 97 5 | 349 3 | 478 3 | 489 6 | 536 1 | 544 3

multum 688 8 | 690 9 | 742 11 | 757 2 | 881 11 | 894 1
multum celer 691 8
multum ceſſat 903 16
multus 758 6
munatius 745 2
munda 528 13 | 749 3
mundæ 354 6
mundi 90 7 | 255 5 | 336 12 | 540 8
mundior 704 6
munditiæ 845 1
munditiis 23 5
mundum 50 11
mundus 630 2 | 747 5 | 824 2
munera 76 4 | 107 2 | 154 1 | 293 2 | 311 1 | 423 7 | 470 2 | 692 5 | 752 5 | 853 8
munere 206 3 | 368 4 | 807 8 | 815 3 | 822 1 | 855 7
muneretur 432 11
muneri 395 6
muneribus 311 1 | 364 2 | 403 12 | 404 1 | 415 7 | 583 9 | 597 2
muneris 374 10 | 395 6
munerum 394 4
munia 167 2 | 630 4 | 632 5 | 865 6
muniant 296 4
munierant 306 3
munificium 522 16
munire 540 4
munitæ 351 4
munito 858 6
munivit 500 5
munus 149 2 | 439 7 | 450 1 | 851 3 | 899 12
munuſcula 761 7
muræna 717 7
Murænæ 561 2
Murænæ 320 7
murem 700 6
mures 661 3
muria 678 8 | 719 1
murice 218 4 | 674 5 | 868 7
muricibus 471 2
muris 69 10
murmure 150 2 | 773 6
muros 388 11 | 737 2
murus 256 6 | 891 7
murus æheneus eſto 716 10
mus 700 6 | 884 5
muſa lyræ ſolers 949 3
muſa 27 3 | 73 2 | 148 6 | 153 9 | 196 1 | 257 4 | 397 8, 9 | 563 6 | 743 9 | 768 2 | 842 5 | 879 6 | 885 2 | 901 6
muſa pedeſtri 693 8
Muſa, *propr. viri* 791 3
muſæ 648 11
muſam 190 6 | 821 5
muſarum 239 2 | 853 7
muſas 123 4 | 321 2 | 831 1
muſco 772 3
muſis 100 1 | 401 4 | 862 5
muſtelæ 762 10
muta 638 4
mutabile 839 7
mutabilis 869 3
mutandus 216 5
mutanda 912 3
mutandus 792 5
mutant 779 2
mutantem 733 1
mutantur 877 8
mutare 70 6 | 114 10 | 120 3 | 500 1 | 781 2 | 821 4 | 888 1
mutaret 280 5 | 704 4
mutat 71 4 | 391 7 | 441 4 | 547 7 | 606 9 | 708 9 | 712 4 | 733 2
mutat quadrata rotundis 733 11
mutata 13 1 | 133 4 | 815 16
mutata ſorte gaudet 702 3
mutatæ 136 6 | 446 11 | 721 2 | 774 4
mutatis, *particip.* 507 8 | 545 3
mutato 511 12
mutatos 23 6
mutatum vinum, *id eſt*, corruptum 629 6
mutatur in horas 887 8
mutatus 404 5 | 662 4
mutaverat 718 8
mutavit 464 2 | 840 2 | 878 2
mutem 790 1
mutet 428 14
mutilus 564 5
mutis 374 8
Mutius 754 2 | 862 2
muto 763 2
mutor 236 3
mutua 766 6
mutuâ 290 4
mutui 365 2
mutuis 196 3
mutum 539 3
mutuum 477 10
Mycenas 30 4
Mygdonias 197 1
Mygdoniis 313 5
myrrneum 306 4
myrtale 126 6
myrteta 791 5
myrto 21 4 | 99 2 | 144 3 | 179 3 | 259 10 | 331 9
myrtoum 5 1
myrtus 145 5 | 251 2
Myſorum 488 5
Myſten 185 7

N.

NAbis 554 8
nactæ 298 3
nactus 795 1
nænia 352 12 | 489 15 | 730 6
næniæ, *nom. plur.* 237 5
næniæ, *gen. ſing.* 134 14 8
Nævius, *poëta* 833 4
Nævius, *helluo* 635 5 | *vid.* Mævius
nævo 575 13
Naiadum 341 3
nam 75 3 | 62 6 | 283 8 | 294 3 | 302 6 | 331 2 | 416 4 | 454 3 | 467 10 | 491 1 | 508 13 | 521 3 | 526 7 | 527 7 | 536 12 | &c.
namque 89 5 | 127 5 | 363 8 | 454 9 | 470 4 | 528 9 | 534 2 | 561 3 | 569 1 | 572 8 | 574 2 | 575 3 | 804 7
nanciſcetur 89 5
nardi 411 3
nardo 192 10 | 411 2 | 449 1 | 473 7
nares 750 9
naribus 364 5 | 533 6 | 822 8
naris 470 3 | 545 4
narium 211 2
narra 703 5
narrabo 913 13
narrantem 635 3
narrare 849 7
narrares 806 7
narraret 722 1
narrari 880 2
narras 319 3 | 596 7
narrat 283 4 | 764 10
narrata 682 3
narratur 326 1 | 511 13 | 736 2
narres 785 10
narret 889 2
narro 475 6
naſcente 330 2
naſcentem 372 2
naſcentes 674 3
naſceris 497 5
naſcetur 884 5
naſci 166 1
naſcitur 536 12
naſcentur 236 5

INDEX

Naſica 627 9 | 688 8
Naſicæ 688 6
Naſidiene 721 2
Naſidieni 713 2
Naſidienus 720 6
naſo 570 4 | 719 12 | 875 14
natum 706 12
naſus 632 13
naſuta 526 4
nata 324 5 | 379 7 | 524 9 | 877 13 | 882 8
natæ 657 8
natale 869 1
natalem 87 3 | 264 7
natales 629 8 | 870 11
natali 407 2
natalis 221 5
natam 656 1 | 658 4
natantes 717 7
natantia 18 1
naturunt 10 1
natat 704 1
nate 474 1 | 591 3 | 692 5
nati 668 4 | 738 4
natis 512 13 | 635 2 | 653 3 | 684 11
natis, *particip.* 102 1 | 111 7
male natis 852 8
nato *pro* filio 519 5 | 656 5
nato 718 5 | 749 5
natos 228 3 | 271 4 | 381 5
Natta 580 6
natu grandis 764 4
natum 163 4 | 570 5 | 574 6, 7 | 575 4 | 633 4 | 826 2 | 853 6 | 856 2 | 905 7
natum rebus agendis 879 5
natura 512 5 | 513 3 | 524 11 | 528 1 | 529 1 | 534 2 | 540 9 | 569 2 | 577 7 | 608 4 | 626 5 | 636 6 | 653 12 | 672 9 | 676 7 | 700 2 | 709 5 | 816 12 | 881 7 | 903 12
natura dives opis ſuæ 524 11
natura potens 617 13
natura ſublimis 845 7
natura in arte 909 4
naturæ 109 1 | 510 7 | 671 5 | 772 8 | 869 2
naturam 678 7 | 773 9 | 781 2
naturas 722 2
naturis 887 5
natus 161 6 | 398 7 | 563 6 | 570 7 | 572 1 | 573 2, 9 | 604 1 | 639 2 | 649 12 | 685 1 | 704 8 | 803 10
nave 870 1
navem 777 12 | 840 8
naves 217 1 | 656 7 | 848 7
naufragium 68 5
navibus 26 2 | 62 4 | 461 2 | 779 3 | 874 11
naviget 652 12 | 801 7
navigio 733 3
navim 123 3 | 506 5
navis 16 3 | 59 5 | 140 4 | 201 3 | 279 1 | 465 1 | 815 15 | 840 8
navita 61 5 | 199 9 | 260 9
navitæ 337 2 | 384 5
navitis 466 5 | 492 2
navium 311 3 | 425 1 | 443 3 | 462 8
nauſeam 464 2
nauſeat 733 4
nauta 5 1 | 110 2 | 558 4, 7
nautæ 486 7 | 508 9 | 557 8 | 558 10
nautica 649 1
nautis 51 9 | 109 4 | 214 4 | 477 7 | 489 6 | 557 1, 8
ne 9 1 | 37 1 | 46 1 | 74 4 | 76 4 | 110 2 | 125 1 | 132 1 | 136 7 | 162 5 | 246 5 | 283 10 | 292 5 | 297 12 | 353 6 | 358 3 | 392 3 | 398 6 | 420 7 | 471 4 | 482 12 | 508 7 | 512 8 | 525 1, 11 | 526 1 | 527 2 *bis* | 553 10 | 554 1
ne dicam 896 5
ne forte 620 6 | 725 7 | 850 7 | 888 9 | 909 2
ne longum faciam 543 4 | 618 5
ne non 750 9 | 806 6
ne quid 547 9 | 685 7 | 710 5
ne quis 76 4 | 540 2 | 618 9 | 634 8 | 853 1
ne te morer 507 4 | 769 8
ne, *interrog. & dubit.* 161 6 | 348 10, &c.
Neæra 478 1
Neæræ 306 3
Neapolis otiosa 447 9
Nearchum 323 5
nebulæ 90 7 | 255 8
nebulam 307 10
nebulonem 514 2
nebulones 738 5
nebulonis 518 4
nec 5 6 | 7 2 | 17 2, 4 *bis* | 20 4 | 22 6, 7 | 26 4, 6 | 121 3, 4 | 439 5, 7, &c.
necne 548 8 | 550 3 | 554 13 | 699 9 | 837 4
nec non 702 1
nec nunc cum 663 9
nec ſcit 905 1
nec ſemel 914 4
necabit 667 1
necari 708 3
necato 114 1
necdum 627 4
necem 283 3
neceſſe eſt 540 7 | 626 2 | 695 2 | 876 10
neceſſitas 19 4 | 132 5 | 240 9 | 333 4
necis 457 6
nectar 251 3
nectaris 58 11 | 253 5
nectat 862 9
necte 101 2, 3
nectendis 405 5
nectis 113 5
nectit 821 8
nedum 378 4
nefarius 889 4
nefas 18 9 | 46 1 | 77 2 | 96 6 | 139 4 | 199 4 | 264 12 | 335 8 | 336 4 | 384 8 | 358 4 | 408 4 | 451 7 | 481 8, 12
nefas videre 481 8
nefaſti 134 7
nefaſto 198 1
negabat 522 5
negabit 652 8
negabitis 62 1
negantem 710 12 | 816 4
negares 911 8
negarit 217 11 | 538 10 | 608 3
negas 70 6
negat 197 5 | 577 4 | 580 3 | 663 2 | 736 6 | 765 4 *bis* | 770 8 | 799 12
negata 91 2 | 247 6 | 847 7
negatas 688 8
negatis 512 5
negatum 489 13 | 528 2
negaverit 311 7
neget 114 5 | 798 13 | 882 8
neglecta 501 10 | 815 13
neglecti 375 3
neglectis 534 3 | 680 9
neglectum 12 6 | 726 12
neglectus 249 1
negligens 288 7
negliget 325 9
negligis 111 6
negligit 765 5
negoti 620 6

negotia

negotia 273 4 | 572 3 | 640 6 | 656 2 | 755 2 | 764 14 | 788 4 | 827 1
negotiis 430 1
negotio 357 7
nemo 505 1 | 513 2 | 514 6 | 536 12 | 546 11 | 570 1 | 578 4 | 595 10 | 605 7 | 727 11 | 857 3
nemon 514 6 | 706 8
nemora 340 1
nemoris 701 4
nemorum 16 4 | 328 4 | 373 7
nempe 471 3 | 599 2 | 636 9 | 709 11 | 712 1 | 773 7 | 798 8 | 801 11 | 866 16
nemus 6 5 | 72 1 | 291 5 | 315 1 | 341 2 | 369 4 | 454 7 | 772 3 | 861 5
Neobule 300 3
nepos 41 1
nepos, *pro* nequam 429 6 | 548 12
nepotem 253 2 | 488 3 | 615 6
nepotes 12 6 | 151 3 | 658 10
nep ti 587 3 | 618 1 | 869 7
nepotibus 457 8
nepotum 198 3 | 314 3 | 794 10
Neptani 351 2
Neptunius 451 1
Neptuno 111 5 | 456 1
Neptunum 352 6 | 777 6
Neptunus 492 3 | 877 12
nequam 711 6
nequaquam 677 2 | 829 6
neque 7 1 | 19 10 | 20 3 | 294 | 314 | 353 | 362 | 518 11, 12, 13 | 548 3, 4 | 550 11 | 555 4 | 561 5, 6 | 575 14 *bis* | 577 1, &c.
nequeas 629 7
nequeo 614 3 | 879 10
nequeunt 537 4 | 681 4 | 711 12
nequicquam 18 4 | 64 2, 5 | 706 1 | 745 3
nequiere 682 11
nequior 647 9 | 706 14
nequiores 281 1
nequit 514 5 | 551 11
nequitia 660 10
nequitiæ 266 1 | 307 6 | 754 7
nequities 636 8
Nereidum 352 6
Nereium 488 3
Nereus 63 3
Nerio 645 1
Nerones 378 10
Neroni 856 1
Neronibus 379 8
Neronis 768 2 | 770 4 | 783 4
Neronum 416 9
nervi 875 4
nervis 294 6 | 613 2 | 677 7 | 709 12 | 792 1
nervos 108 6
nescia 247 1
nescias 165 1
nesciet 774 14 | 875 13
nescii 26 5
nescio 692 1, 9 | 697 12 | 646 8
nescio quid 339 4 | 597 12
nescio quod 858 10
nescios fari pueros 388 5
nescire 699 9 | 879 11 | 910 3
nescis 350 13 | 512 3 | 871 3
nescit 303 1 | 338 3 | 773 12 | 781 2 | 905 9 | 908 2
nescit vox missa reverti 907 2
nescius 24 3 | 649 4
Nessi 490 3
Nestor 736 6
Nestora 65 4
neu 14 1 | 125 2 | 132 2 | 137 1, 2, 3, 5, 6 *bis* | 482 1 | 540 2 *bis* | 601 1 | 684 7 | 685 7 | 889 7
neve 13 7 | 690 6 | 797 9 | 889 7
neutram 630 3
nexæ 143 2
ni 388 8 | 427 4 | 510 1 | 526 6 | 564 4 | 646 10 | 651 12 | 739 3 | 859 12
nidis 386 2 | 628 2 | 826 3
nidore 623 5 | 706 12
nidum 259 5 | 409 5 | 772 2
niger 465 5
niger *pro* malus 551 11
nigra 559 7 | 588 9
nigræ 382 8 | 552 14
nigri 347 3 | 410 5
nigris 237 | 866 | 124 18 | 470 1 | 562 5 | 572 7 | 527 6 | 673 1 | 875 15
nigro 96 4 | 124 1 | 181 3 | 374 4 | 368 7 | 680 1 | 860 3 | 875 15
nigrorum 412 4
nigros 762 4
nigrum 27 85 | 98 6
nihil 81 2 | 108 5 | 144 3 | 226 3 | 331 6 | 347 11 | 370 1 | 467 1 | 497 5 | 582 8 | 606 8 | 647 7 | 698 8
nihil amplius 692 4 | 749 1
nihil est ab omni parte beatum 247 7
nihil moror 793 3
nihil non 882 8
nihilo 565 3 | 643 8, 12
nihilo plus 510 5 | 664 3
nihilo sapientior 866 13
nihilum 643 10 | 657 3 | 717 6
nil 19 9 | 38 8 | 50 13 | 61 5 | 101 4 | 163 7, 9 | 311 8 | 341 6, 7 | 468 5, 14 | 494 12 | 509 7 | 510 6 | 523 6 | 525 1 | 526 5 | 527 1 | 531 2 | 542 4, 5 | 689 2
nil ego 711 8
nil est 638 5
nil extra numerum modumque 814 1
nil incœptatum 898 3
nil medium est 520 3
nil moror 546 2 | 855 4
nil nisi 673 5
nil non 382 11
nil præter 602 4
nil satis est 511 5
nil tanti est 899 10
nil verbi 642 11
nil ultra 655 1
Nilus 454 9 | 919 2
nimbis 376 3
nimbos 217 3
nimio 78 4 | 125 1
nimirum 634 6 | 649 15 | 770 3 | 787 8 | 794 5 | 866 1
nimis 12 8 | 283 1 | 338 1 | 613 1 | 751 5 | 891 3
nimium 10 7 | 80 6 | 91 1 | 160 6 | 195 1
nimium 188 3 | 190 10 |

255 10 | 288 8 | 383 2 | 690 5 | 749 9 | 764 3 | 896 4
Niobæa 380 3
Niobæen 186 8
Nirea 478 12
Nireus 324 3
nisi 43 3 | 616 | 155 2 | 156 6 | 223 1 | 315 4 | 350 3 | 456 10 | 320 3 5 | 537 12 | 543 1 | 550 13 | 556 7 | 665 9 | 734 6 | 914 12
niti quod 548 10 | 583 5
nisus 376 4
nitantur 428 12
niteris 168 8
nitent 383 8 | 903 10
nitentes 62 2 | 175 2 | 627 6
nitentia 754 5
nitere 786 1
nites 24 5
nitescere 886 3
nitet 192 4 | 683 9 | 773 4
nitique cothurno 897 4
nitidam 657 7
nitidique 789 3
nitidis 196 7 | 795 9
nitido 335 4 | 497 3 | 766 9
nitidum 21 4 | 322 4 | 747 9
nitidus 618 12
nititur 366 3
nitor 80 3 | 300 3
nituistis 636 5
nivalem 695 18
nivali 331 2 | 42 3
nivalibus 778 2
nivalis 140 10
nive 38 1 | 340 9 | 343 2 | 459 4 | 527 6 | 659 8 | 635 11
nives 292 2 | 336 13 | 391 5 | 443 8 | 454 5 | 472 2 | 760 8
nives capitis 413 10
niveo 163 2
niveos 525 4
niveum 347 5
niveus 371 9
nivis 8 1
nobile 52 7 | 660 9 | 884 3
nobiles 114 8
nobilem 51 9 | 308 5 | 374 1 | 464 3
nobilibus 895 7
nobilis 3 2 | 36 4 | 61 3 | 297 10 | 314 1 | 363 8 | 473 10
nobilium 303 4 | 411 1 | 822 2
nobis 464 10 | 510 9 | 532 9 | 546 4 | 737 4 | 744 13 | 822 2
nobiscum 536 1
noceant 631 1
noceat 617 6
nocebit 726 12
nocendi 898 2
nocent 486 9
nocentem 207 2
nocentes 588 8
nocentium 403 6
nocentius 437 7
nocere 812 1
nocet 740 10
nociturum 111 6
nocte 284 5 | 347 11 | 355 10 | 402 3 | 465 9 | 498 7 | 660 4 | 739 1 | 767 3
noctem 40 3 | 489 1 | 549 3 | 566 11 | 604 3 | 614 5 | 749 7 | 800 10
noctes 97 7 | 282 3 | 478 3 | 532 4 | 699 2
nocteſque dieſque 512 5
nocilucam 390 8
noctis 182 6 | 320 6
noctu 858 2
nocturna 677 6
nocturnâ verſare manu 896 2
nocturnæ 445 10
nocturni 701 13
nocturnis 309 4 | 365 9
nocturno 168 9 | 199 2 | 819 4
nocturnos 816 5 | 861 7 | 870 10
nocturnus 451 12 | 541 1
nocuere 717 6 | 769 2
nocuiſſet 181 2 | 848 17
nodo 232 3 | 300 4 | 733 1
nodoſa 727 3
nodoſi 645 2
nodum 193 8 | 328 1
nodus vindice dignus 889 9
noles 739 3 | 762 3
noli 801 5 | 811 8
nolim 521 5 | 577 11
nolint 507 9 | 520 3
nolis 194 1 | 555 11 | 727 3
nolit 517 3 | 518 2 | 527 6 | 913 12
nolito 910 12
nollem 577 13
nollet 804 4 | 844 3
noluit 575 18
nolunt, v. nolint
nomen 494 | 614 | 241 2 | 254 6 | 348 3 | 389 6 | 396 4 | 403 11 | 422 4 | 53 3 | 534 8 | 619 1 | 643 671 8 | 767 8 | 829 877 7 | 895 1 | 899 908 3
nomen dare 797 1
nomen ferat 753 8
nomen inane 806 10
Nomentano 587 3
Nomentanum 615 6 | 653 658 9
Nomentanus 523 17 | 715 516 1 | 719 8
nomina 390 16 | 366 4 | 7 | 756 11 | 877 6 | 7
nomina, i. credita & de 518 18
nominatis 305 3
nomine 325 4 | 493 1 | 12 | 524 2 | 592 2 | 637 764 10 | 778 8
nominibis certis 839 11
nominis 268 5 | 289 7 | 10 | 548 7
non 16 9 | 17 7 | 18 7 | 13 | 58 8 | 66 2 | 68 224 1, 2 | 532 14 554 2 | 555 7 | 560 575 10
non alius 284 11 | 899 9
non alio 136 5
non alias quam 679 1
non aliter 173 1 | 476 1
non amplius 515 7
non auſpicatos impetus 6
non bene 175 5
non dignum 815 6
non erat his locum nunc
non eſt meum, &c. 357
non eſt quod 831 4
non eſt ut 780 2
non indecore pulvere
non ita 211 16
non ita pridem 895 2
non ita magnus 691 1
non levi ruina 231 6
non mediocris 682 1
non minus 522 8 | 5724
non multum 669 7
non piger Appulus 312 1
non quia, verb. 710 10
non ſatis eſt 549 5 | 880 10
non ſecus 159 2 | 340
non ſecus ac 886 2
non ſemel 370 14
non ſemper 184 1 | 676

non si 205 4
non sine 278 7 | 282 3 | 302 2 | 342 2 | 356 8 | 674 2 | 718 7 | 721 5
non sine Diis 259 11
non sine multâ laude 897 5
non sine questu quod, &c. 98 7
non sine votis 698 10
non tamen 357 3 | 727 1
non tangenda vada 18 7
non unquam 513 12 | 571 3
non vis 728 8
non usitata 235 1
non usitatis 450 9
non vult 663 10 | 879 12
non vultis 521 8
nona 713 1
nonæ 317 8
nonam 765 12
nondum 148 2 | 167 1, 2 | 891 3
nonne 60 2 | 528 1 | 553 9 | 686 1
nono 575 7
nonum 405 3 | 906 8
noram 641 5
norico 494 2
noricus ensis 68 4
noris 49 7 | 592 6
norma 212 2 | 878 7
nos 22 3 | 26 4 | 27 10 *bis* | 32 6 | 134 6 | 162 3 | 221 5 | 281 1 | 337 6, 8 | 352 5 | 392 10 | 423 6 | 484 7 | 535 11 | 548 4 | 551 2 | 563 3 | 571 7 | 877 11
nascent 237 3
nascere 710 7 | 910 10
nasces 65 9
nasmet 536 11 | 608 2
nasse 715 4
nasses 597 7
nasster 697 12
nasti 494 8 | 541 10 | 571 4 | 640 5 | 737 9
nastra 170 2 | 612 4 | 838 5
nastris | 849 9 | 877 11
nastras 906 8
nastri, *gen. sing.* 382 2
nastri, *gen. plur.* 298 13 | 346 5 | 784 4
nastri, *nom. plur.* 896 3 | 898 3
nastris 137 | 252 10 | 423 8 | 710 10 | 829 5
nastro 69 6 | 153 8 | 270 1 | 421 3
nostrorum 746 1
nostros 276 1 | 851 12
nostrum 19 11 | 222 2 | 609 7 | 835 3
nostrum, *genit. plural.* 616 6 | 707 6
nota 9 6 | 136 7 | 160 1 | 414 8 | 603 4 | 776 1 | 792 5 | 808 1
nora, *subst.* 877 7
notabant 545 1
notabit 912 3
notam, *substant.* 58 7 | 371 9 | 852 10
notandi 61 2 | 187 4
notando 553 6
notante 571 3
notarent 539 6
notari 532 11
notas, *adj.* 296 11 | 366 6 | 886 2
notat 804 5
notatus 704 4
Nothi 308 3
Noti 17 4
noti, *adject.* 512 15 | 772 1
Notis 82 1
notis, *subst.* 395 7
notis, *adject.* 414 2 | 842 2
Noto 464 5 | 466 10
noto 16 4 | 893 13 | 903 5
notos 565 5
notum 582 2 | 592 16 | 754 5 | 815 8 | 875 9
notum sine crimine 674 11
notus 31 4 | 110 1 | 383 9 | 482 8 | 562 2
notus, *adject.* 155 5 | 265 2 | 489 4 | 521 1
nova 9 2 | 19 2 | 33 1 | 135 1 | 183 5 | 186 5 | 259 3 | 340 2 | 367 2 | 483 4 | 577 1 | 696 5 | 812 3 | 864 6 | 876 14 | 877 5
novæ 226 8 | 320 5 | 498 2
novam 450 1 | 883 1
novas 411 5
novem 320 7 | 502 2
novem Musis 162 5
novendialis 491 4
noverca 444 9
novi, *nom.* 59 5
novi, *verb.* 346 10 | 593 5 | 595 4 | 634 13 | 641 6 | 685 4 | 809 1
Noviorum 580 3
novis 101 5 | 365 4 | 480 4 | 493 6 | 586 5 | 670 2
novilli 759 2 | 772 10
novit 770 6
novitas 838 6
novitate 892 6
Novium 532 8
Novius 574 1
novo 138 2 | 213 4 | 244 5 | 377 4 | 571 9
novos 636 3 | 832 2
novum 118 2 | 876 10
novus 636 5 | 641 8
nox 22 4 | 109 1 | 298 12 | 352 12 | 448 7 | 477 1 | 489 11 | 557 6 | 701 14 | 726 6
nube 12 2 | 357 2
nubem 800 10 | 816 6
nubes 52 1 | 214 2 | 417 2 | 893 3
nubet 688 5
nubibus 184 1 | 354 2
nubila 31 3 | 128 1
nubium 369 1
nuce 685 6 | 831 5
nuces 653 5
nucis 894 9
nuda 95 2 | 349 8 | 392 2
nudam 527 2
nudare 720 5
nudat 811 1
nudata 744 4
nudavit 892 4
nudet 686 6
nudis 321 6 | 492 2 | 588 10 | 690 3
nudo 323 10 | 529 9 | 819 5
nudum 60 3
nudus 311 9 | 654 5 *bis* | 666 6 | 683 3
nugæ 901 4 | 912 5
nugari 619 8 | 838 9
nugaris 814 2
nugarum 592 1
nugas 697 7
nugis abjectis 866 1
nugis 660 10 | 810 5 | 822 5 | 912 5
nulla 90 5 | 112 3 | 212 4 | 228 4 | 446 7 | 451 10 | 482 3 | 486 9 | 532 7 | 574 15 | 598 3 | 729 12 | 751 4 | 752 4 | 857 2 | 866 6
nullam 75 1 | 520 5 | 523 3
nulli 95 5 | 136 3 | 536 3 | 637 2 | 676 8 | 683 2 | 868 1

nulline

nulline 866 8
nullis 384 7 | 570 9
nullius, *penult. longa* 805 1 | 901 2, 6
nullius, *penult. brevi* 486 9 | 725 8
nullo 513 3 | 588 6
nullos 720 10 | 840 5
nullum 109 5 | 489 10 | 911 12
nullus 154 4 | 633 1 | 732 6
num 196 9 | 438 3 | 528 4, 5 | 534 1 | 551 3, 4 | 573 9 | 608 3 *bis* | 669 4 | 687 10 | 720 12
Numa 754 7
Numæ 838 2
Numantiæ 194 1
numen 364 10 | 385 9 | 448 10 | 477 3 | 829 2
numerabilis 891 4
numerandum 651 11
numerare 653 7
numeras 870 11
numerat 835 2
numeratio 867 7
numeratur 535 9
numeris 367 3 | 545 3 | 855 1 | 891 9
numero 106 1 | 157 2 | 548 3 | 575 8 | 697 6 | 878 9
numero plures 847 9
numeros 47 1 | 821 1 | 896 3
numeroſque modoſque 866 4
numerum 789 12
numerus 615 2 | 638 4
Numici 752 1 | 810 9
Numidæ 135 6
Numidarum 298 9
numina 487 3 | 742 6
numine 292 3 | 382 12
numiſma 852 9
nummatum 755 7
nummi 529 10
nummis 518 1, 5 | 654 5
nummis in fœnore 910 6
nummo 691 11
nummorum 651 10 | 856 5 | 867 6 | 906 4
nummos 511 10 | 513 11 | 522 2 | 538 3 | 649 4 | 812 5 | 839 11 | 857 6 | 867 3
nummum 487 1
nummûm 858 8
nummus 512 3
nunc 5 8, 9 | 21 4, 6 | 22 8 | 24 1 | 33 3 | 40 2, 5 | 47 3 | 138 5 *bis* | 139 8 | 197 6, 7 | 190 4 | 242 6, 7, 8 | 289 9 | 342 3, 9 | 349 1 | 357 10 *bis* | 376 7 | 395 2 *bis* | 404 3 | 448 9 *ter* | 469 7 | 472 3 *bis* | 574 6, 8 | 577 1 | 592 15 | 593 11 | 867 14 *quater*.
nunc age 658 9
nunc cum 663 5
nunquam 4 8 | 199 8 | 264 4 | 272 2 | 485 1 | 580 2, 3 | 541 11 | 566 7 | 644 5 | 689 16 | 713 4 | 899 6
nunquid 524 6 | 549 3 | 698 4
nuncios 382 7
nuncium 42 2
nuncius 282 5
nuper 61 8 | 183 9 | 305 1 | 342 1 | 347 9 | 416 3 | 461 1 | 501 8 | 637 1 | 733 9 | 837 2 | 867 7 | 876 14 | 893 1
nupta 291 2 | 391 1
nuptæ 183 10
nuptam 450 2
nuptarum 547 5
nuptiali 297 7
nuptiarum 295 7
nuptias 63 5 | 277 1
nuſquam 691 4 | 706 3, 6 | 806 8
nutans 597 9
nutriant 499 2
nutrice 839 5
nutricula 747 2
nutriri 848 16
nutrit 384 4
nutrita 378 8
nutritus 676 2 | 824 5 | 882 4
nutritur 773 7
nutrix 90 4 | 882 2
nutum 809 11
nutus, *plur.* 856 6
nux 635 9
nymphæ 117 1 | 183 1
nymphatum cum Satyris chori 6 6
nymphas 230 2
nymphis 21 1 | 347 10 | 392 1

O.

O 2 1 | 22 2 | 32 7 | 2 | 39 1 | 59 5 | 1 | 67 1 | 110 1 | 2 | 124 3, 4 | 174 1 | 15 | 271 1 | 293 2 | 2 | 304 1 | 335 9 | 8 | 374 6, 8 | 415 10 | 3 *bis*, &c.
o bone 641 11 | 698 2
o ego lævus 899 7
o fi 692 8 | 693 1
o mare, & terra 490 1
o utinam 135 1 | 385 11
o quando 698 14
ob 310 4 | 538 6 | 54 &c.
ob amici juſſa 771 3
ob aſſem 800 12
ob hanc rem, quod 547 1
ob hoc 907 5
ob id factum clarus 858 7
obarmet 378 3
obdit 536 3
obducta 473 1
obdura 685 9
obeam 290 15
oberrat 903 15
obeſæ 470 3
obeſo 795 3
obeundus 580 2
obibo 235 7
objecerit 506 1
objecto 191 3
objectos 914 9
obſice 800 10
objicere 291 3
objiciebat 554 11
objiciet 575 15 | 578 4
obire 219 5
obiſſet 719 7
oblectat 901 3
obligaſti 182 1
obligatam 177 5
obligatus 493 9
oblimare 523 11
oblinat 821 7
obliquo 160 4 | 789

liquum 329 3 | 344 5
ilii 758 7
lium 681 2
ium 268 6 | 603 7 | 777 5
ius, *penult. brevi* 850 3
livia 698 13
livione 459 9
livionem 475 2
livones 402 9
liviosò 178 4
livifcendus 777 5
livifitur 434 3
loxia 704 2
lpere 904 2
lus 63 1 | 110 1
lutur 801 4
lcenas 452 6
lcenis 841 9
lcenum 520 1
lcura 129 4 | 687 10
lcurante 707 14
lcuras 893 2
lcurata 864 2
lcuri 816 7
lcuro 31 3 | 789 9
lcurum 162 5 | 782 2 | 904 5
lcurus 875 4
lcret 663 7
lcro 767 10
lequio 699 10
lequium 686 6 | 711 10 | 809 10
lecratis 492 1
leffam 476 6
le 695 3
lea 78 1
oleta 491 2
oleti 189 2
lonia 518 1 | 627 1 | 711 2
lantes 273 2 | 323 4 | 403 7 | 433 10
lantia 674 1 | 787 6
lare 643 11
laret 397 4
lat 514 11 | 527 1 | 695 6
let 509 7 | 860 14
letrix 491 7
linatas 295 3
lino 690 9
litit 255 5
lrepentis 227 4
lrepit 360 7 | 419 4
lrepunt 433 5
lridis 16 2
lringam 654 1

O

obtestor 767 10
obticuit 898 2
obtigit 440 5
obtulerim 536 8
obtulit 313 7 | 574 15
obturem 863 7
obvius 598 7 | 698 2
obvolas 707 1
occasionem 472 5
occat 867 2
occidenti 914 3
occidentis 427 9
occidere 655 11 | 801 5
occideris 393 5
occidi 799 11
occidis 475 5
occidistis 865 13
occidit, *penult. brevi* 95 4 | 107 5 | 287 6 | 382 8 *bis*
occidit, *penult. longa* 650 9 | 657 4 | 914 11
occisa 650 10
occultam 797 11
occultare 312 2
occulto 54 4 | 732 3
occultum 354 9 | 765 15
occupa 60 1
occupabitur 481 4
occupare 482 10
occupas 403 10 | 633 6 | 765 7 | 816 7
occupatam 276 3
occupato 357 2
occupavi 225 3
occupavit 51 1 | 407 5
occupes 333 1
occupet 197 7 | 349 10 | 755 1 | 825 10
occupet extremum ſcabies 910 2
occupo 592 5
occurram 451 12 | 555 7 | 597 4
occurret 733 6
occurrit 597 6
occurrunt 561 5
Oceano 18 5 | 134 4 | 386 2
Oceanus 410 4 | 484 7
ocior, v. ocyor
ocreatus 659 8
octavam 764 2
Octavius 611 4
octavo 697 4
octavum 166 5
octavus 667 4
octo 652 2
octo millibus nummorum 856 5
octoginta annos natus 649 13
octonis 576 2
oculi 753 12
oculis 18 1 | 124 1 | 336 6 | 526 2 | 533 1 | 559 7 | 665 9 | 733 7 | 821 11 | 875 15 | 888 14 | 910 15
oculo 158 5 | 527 3 | 687 7 | 726 14 | 789 8
oculos 138 2 | 196 3 | 597 10 | 685 5 | 739 7 | 785 21 | 848 3
ocyor 13 8 | 217 3 | 236 6
ocyor Euro 217 4
ocyus 162 2 | 193 2 | 502 8 | 706 8 | 712 11 | 788 10
odere 264 11 | 547 11
oderit 35 2 | 217 6
oderunt 512 15 | 799 15 | 816 1, 5
odi 143 1 | 238 1 | 322 1 | 889 6
odimus 336 5
odio 582 5 | 742 16 | 277 2 | 789 9 | 825 1
odio eſt 787 8 | 839 6
odiſſe 626 4
odiſti 538 1 | 824 3
odit 615 7 | 731 1 | 761 10 | 788 7 | 811 5, 6 | 829 8 | 838 5
odium 784 4
odor 470 8 | 677 7
odoratis 454 8
odorati 192 9
odoratis 324 2
odoratum 707 14
odore 317 6
odorem 211 3 | 629 7 | 741 8
odores 855 9
odoribus 24 2 | 489 9
odoror 470 4
Oenophorum 578 6
ofelli 637 1
ofello 623 1
ofellum 634 12
ofellus 621 4
offendam 912 5
offendar 768 5 | 903 11
offendat 536 17
offendere 714 8
offenderet 898 8
offendet 620 4 | 630 2
offendunt 905 6
offenduntur 894 8
offenſu 478 5

INDEX

offenſi 619 2
offenſus 490 13 | 767 3
offert 741 7
offert 730 2
officient 526 8
officiis 702 2 | 764 2 | 857 11 | 860 11
officina 490 6
officinas 21 3
officio 694 5
officioſa 760 6
officioſus 686 7
officit 523 10 | 596 5
officium 812 5 | 855 4 | 890 2 | 899 12 | 900 8
officium facio 804 11
ohe 557 9 | 690 13
oleam 768 5 | 831 5
oleas 629 7
olei 629 5
oleis 627 6
olentem 465 2
olenti 520 5
olentis 72 3
oleo 650 1 | 690 3 | 718 3
olet 520 2 | 552 6 | 773 4
oleum 669 8 | 766 8
olidæ 751 5
olim 43 3 | 190 4 | 295 1 | 376 1 | 400 1 | 437 5 | 475 7 | 508 5 | 531 1 | 535 2 | 549 8 | 555 8 | 567 7 | 570 3 | 574 8, 15 | 576 12 | 585 5 | 640 7 | 662 3 | 700 5 | 744 2 | 867 7 | 884 2
olitoris 812 6
oliva 426 1
olivam 30 2
olivæ 120 2 | 485 1 | 679 4 | 796 2
olivetis 211 3
olivo 580 5 | 677 4 | 678 7
olivum 35 6
ollis 679 6
oloribus 352 11 | 363 5
oluerunt 818 5
olus 512 4 | 578 9 | 619 9 | 635 4 | 706 4 | 748 2 | 804 3, 5 | 867 9
oluſcula 699 1
Olympis 728 10
Olympicum 2 2
Olympo 263 4
Olympum 56 2
omaſi 794 8
omaſo 685 10
omen 343 5
ominatis 305 3
omine 290 13
ominibus 383 13
omiſit 733 9
omiſſis 751 6 | 754 10
omittas 684 9 | 756 9
omittat 876 6
omitte 354 3 | 815 7
omne 9 3 | 241 2 | 255 4 | 264 12 | 275 2 | 297 9 | 314 4 | 317 7 | 333 3 | 378 1 | 426 1 | 428 9 | 447 10 | 474 8 | 500 10 | 516 2 | 609 8
omne tulit punctum 903 2
omne quod 702 2
omnem 437 3 | 708 12 | 881 7
omnem crede diem, &c. 747 7
omnes 34 1 | 54 5 | 109 1 | 138 1 | 162 1 | 172 3 | 185 3 | 402 1 | 438 6 | 448 13 | 467 4 | 512 14 | 522 5 | 536 2 | 547 11, 14 | 566 4 | 573 10 | 576 8 | 583 1 | 643 1 | 756 5 | 895 13
omni 159 5 | 430 4 | 542 3 | 579 10 | 583 13 | 906 4
omni parte 521 8
omni ex parte beatum nihil eſt 217 7
omnia 18 8 | 75 3 | 378 4 | 513 1 | 518 1 | 528 5 | 531 6 | 592 4 | 667 8 | 678 4 | 719 12 | 731 4
omnibus 206 2 | 259 4 | 383 13 | 530 1 | 582 2 | 717 5 | 860 11
omnibus annis 761 11
omnino 614 2 | 722 3
omnis 22 8 | 1 | 183 4 | 211 2 | 287 3 | 360 3 | 371 1 | 382 9 | 484 2 | 542 5 | 545 2 | 640 5 | 760 5 | 797 7
omnis in hoc ſum 725 5
omnium 162 1 | 444 3 | 450 5
onerantibus 601 2
onerata 813 3
onere 578 3
oneret 298 7
oneris 846 5
onus 38 2 | 577 13 | 593 | 648 8 | 750 4 | 785 | 806 8
onuſta 458 8
onuſto 510 4
onuſtos 577 10
onuſtum 632 1
onuſtus 761 8
onyx 411 3
opaca 796 5
opacam 212 5
opaco 263 3
ope 27 8 | 366 2
opella 760 6
opem 842 6 | 909 7
opem ferre 913 10
opera, *nom. ſing.* 713 1
opera, *ablat.* 784 5
operæ celeris nimium 895
operæ precium eſt 521 7 | 6 6 | 690 6 | 852 4
operam inanem 911 12
operam perdas 513 5
operata 304 6 | 738 6
opere 904 2
operis 542 5 | 618 1 | 8 12 | 884 1
operoſa 369 5
operoſæ 300 2
operoſiores 244 8
operta 750 2
operto 642 6
opertos 182 5 | 525 10
opertum 799 14
operum colores 879 9
operum 585 4 | 694 2 | 7 2 | 843 1 | 909 2
operum ſalutis ſamulis 316
operum vacuo 635 6
opes 197 1 | 312 5 | 354 381 10 | 700 5 | 743 774 9 | 811 9 | 817 864 8 | 887 15 | 1
opibus 252 9 | 865 11
opibus integris 634 13
opifex 347 10 | 542 6
opima 466 11
opimæ 30 6
opimas 118 3
opimis 711 9 | 748 12
Opimius 651 3
opimum 847 7
opimus 381 1
opinor 535 9 | 582 1 | 2 | 857 7

opis 524 11 | 770 9
oportet 571 6 | 698 3 | 740 4 | 772 8
oppedere 598 3
opperior 741 10
oppida 213 2 | 540 1 | 828 6 | 908 2
oppidi 5 3
oppidis 261 5 | 348 2
oppidius 653 2
oppidulo 567 2
oppidum 447 10
opponat 440 3
opponite 637 4
oppono 598 10
oppositis 47 3 | 342 8 | 690 12
oppressa 619 1
oppresserit 672 5
oppressus 651 6
opprimeret 513 14
opprobria 554 16 | 771 1 | 794 4 | 843 5
opprobriis 71 2 | 621 1 | 790 1
opprobrio 576 11
opprobrium 198 4 | 337 3 | 410 1
optaret 177 10
optarim 512 9
optas 541 10 | 706 2 | 728 7 | 788 2
optat 493 7, 9, 13 | 663 2 | 730 8 | 790 2 *bis*
optatam 909 8
optatis 398 3
optatum 418 6
optet 740 1
optima 526 1 | 672 8 | 831 3
optime, *vocat.* 383 1 | 614 8 | 796 1
optimum 614 3
optimus 536 12 | 542 3 | 553 5 | 559 4 | 574 15 | 616 4
optivo 803 3
opto 855 6
opulenta 73 4
opulenter 795 2
opulentior 332 5
Oponiæ 103 4
opus 29 4 | 148 3 | 499 8 | 564 9 | 593 10 | 613 2 | 662 2 | 726 7 | 744 12 | 756 9 | 788 16 | 813 9 | 852 3 | 862 5 | 877 13
opus est 65 7 | 511 2 | 592 5 | 601 1, 3 | 614 4 | 702 9
opus sit 510 11
opuscula 746 3 | 821 12
ora 35 5 | 442 3 | 443 3 | 457 3 | 759 1 | 618 12 | 743 5 | 849 4 | 897 1
ora oræ 153 8 | 304 4
orabant 637 1
orabat 665 8 | 696 4
orabit 688 1 | 783 1
oræ 100 4 | 288 3 | 793 3
orare 817 10
oras 141 4 | 254 7 | 416 1
orat 111 2
oratus 653 10 | 786 1
Orbe 732 6
Orbem 56 1 | 782 2 | 883 7
orbem totum 854 8
orbi 867 1
orbilium 836 6
Orbis, *subst.* 134 9 | 250 6 | 350 15 | 498 5
orbum 370 8
Orca 679 1
Orci 161 9 | 228 5, 9
Orco 108 3 | 297 3 | 368 8 | 687 1
Orcum 265 7 | 349 6
Orcus 868 4
Ordinarat 488 4
ordinaris 149 2
ordinat 407 4
ordine 549 9 | 646 6 | 733 10 | 821 6
ordinem 421 6
ordinet 240 4
ordinibus 253 7
ordinis 876 4
orditur 885 8
ordo 876 3
ore 234 3 | 251 3 | 296 6 | 340 7 | 366 8 | 445 1 | 446 1 | 447 1 | 509 1 | 700 11 | 753 1 | 774 11
ore rotundo loqui 101 5
ore rumido dilitigat 880 5
Oreſtes 650 9, 13 | 882 10
oret 890 9
Orichalcho 890 11
Oricum 282 1
Orientia 842 2
orientis 55 9 | 242 4 | 347 2
originem 314 5
origines 419 1
Originis, *nom. propr.* 523 4
Orion 203 4 | 265 3 | 346 9 | 465 10 | 477 7
Orionis 109 7
oris *ab* ora 50 1 | 55 9 | 185 1 | 742 1
oris *ab* os 564 6
oritur 561 3 | 699 8
orituſum 829 3
oriuntur 675 1
orizæ, v. oryzæ
ornabat 635 9
ornamenta 912 2
ornare 139 2
ornat 485 2
ornatum 373 3
ornatur 858 7
ornatus 598 4
ornes 821 3 | 827 2
orni 39 5 | 185 5
Orinthi 290 5
orno 349 14
oro 34 2 | 487 2 | 585 3 | 671 3 | 692 4 | 693 4
Orphea 50 4
Orpheo 95 8
Orpheus 907 4
orta 279 3
orte 55 4 | 383 1
orti 390 2 | 423 5 | 563 8 | 575 10
orto 840 6
ortos 570 9
ortu 346 3 | 868 11
ortum 371 8 | 422 6 | 829 3
ortus 754 3
oryzæ 652 1
os, oris 548 6 | 588 8 | 809 3
Oſci 563 7
oſcinem 346 2
oſcula 58 10 | 136 3 | 197 4
oſculum 271 3
Oſitim 808 6
oſſa 446 1 | 481 7 | 489 8 | 588 8 | 708 2
oſſibus 110 3 | 588 2
oſtendat 750 10
oſtendere 806 2 | 900 4
oſtendet 373 5 | 690 7
oſtendi 527 5 | 821 1 | 874 8

oſtendis 889 6
oſtendit 354 10 | 525 8
oſtentare 566 6
oſtia 506 9 | 626 10
oſtrea 624 1 | 673 1
oſtro 354 7 | 773 11 | 893 1
Othone 443 2
oti 555 9
otia 508 11 | 712 6 | 763 2 | 890 8
otio 63 1
otior 581 4
otioſa 447 9
otioſo 317 9
otium 5 3 | 214 1, 5 | 215 1 | 422 9 | 427 3 | 489 10
ova 445 9 | 867 4
ovans 651 7
ove 452 9 | 463 6 | 767 1
ovibus 171 8
ovile 485 7
ovilia 576 5
ovis 627 5 | 671 10
ovium 410 4 | 655 10
ovo 53. 9 | 615 10 | 677 10 | 885 8

P.

PAcantur 739 14
pacatum 384 5
pace 356 5 | 634 11
pacem 270 15 | 842 9
paces 743 4 | 839 8
Pacori 275 5
pacis 233 4 | 617 6 | 854 9
paciſci 358 2
pacta 252 3
pacto 582 1 | 590 4 | 651 9 | 800 4
Pacholus 478 10
Pacuvius 833 7
Padus 483 2
pæne, v. pene
pætum 935 1
pagi 198 4
pagos 728 9
pagus 317 10 | 817 4
palæſtræ 41 4
palam 388 4 | 469 1 | 525 8 | 889 4
palantes 643 5
Palatinas 502 5
Palatinus 744 1
palato 664 6 | 672 6 | 860 5
palatum 624 4 | 676 8 | 717 3
palea 701 1
Palinurus 260 7
Palla 450 1 | 526 10 | 588 9
Palladis 27 8 | 29 4 | 264 1
Pallæ 897 2
Pallas 51 2 | 653 9 | 466 3
pallerem 820 6
palleſcere 729 11
palleſcet 910 14
pallet 646 3 | 760 5
pallida 529 6
pallida mors 22 1
pallidus 631 5
pallor 293 3 | 457 3 | 645 6 | 588 11 | 716 11
palluit 347 8
palma 368 2 | 680 13 | 847 7
palmaque nobilis 3 2
palmæ 729 1
palmam 323 11
palmeris 868 10
palpere 615 4
paludes 345 1
palumbes 259 3 | 721 9
palus 877 13
paluſtres 558 2 | 748 4
pampino 341 9 | 398 4
Panæti 114 9
pandat 624 6
pane 772 7
pane ſecundo 841 5
panges 812 10
pango 910 1
panis 510 4 | 512 4 | 567 4 | 623 3 | 719 16
panno 133 3 | 805 4
pannos 491 7
pannum 806 1
pannus 874 6
Pantolabo 581 3
Pantolabum 615 6
panthera 849 3
Panthoiden 108 3
Pantilius 95 9
Paphi 115 9
papaver 905 7
parent à parp 355 8 | 123 2 | 900 9
Parthi 209 2 | 634 11
Paphon 352 10
par 583 10 | 669 7 | 719 14 | 751 8
parcſt 793 12
par impar 661 3
par nobile fratrum 660 9
parabat 139 7 | 557 7
parabilem 528 8
parabo 459 13 | 817 11
parare 869 10
pararet 273 1
pararis 659 5
paras 113 27 | 639 7 | 744 8
paraſitæ 526 9
pareſitis 346 8
paraſſet 553 8
paraſti 640 2 | 866 7
parat 64 1 | 757 7
parata 454 10
parati 220 8 | 847 10
paratis 121 1 | 653 1
paratum 648 4 | 761 12
paratus 426 1 | 490 9
paravero 429 4
parca 313 8 | 689 12
Parca 219 1
Parcæ 171 7 | 474 5 | 498 1
parcas 293 6 | 668 13
parce 110 2 | 178 3 | 230 6 7 | 288 8 | 362 2 | 488 1
parce 553 7 | 877 1
parcent 290 3, 7
parcentes 321 10
parcentis 601 5
parcere 512 2 | 554 15 | 789 1
parcet 547 13 | 761 1
parci 183 9
Parcis 221 2
parcis, *verb.* 352 3
parcit 246 11 | 629 6
parcite 305 4
parcius 97 1 | 535 5 | 636 4 | 763 4
parco 532 3
parcus 127 1 | 629 10 | 649 9 | 749 9 | 869 8

parebit 628 5
parem 27 9 | 95 3 | 415 2 | 453 3 | 478 4
parens 203 2 | 293 2 | 900 7
parent. *particip.* à pareo 712 5
parent à pareo 355 8
parent à paro 648 2
parente 32 6 | 370 6 | 630 10
parentem 42 2 | 297 8
parentem à pareo 513 6 | 825 7
parentes 165 2 | 186 4 | 452 9 | 577 5 9
parentibus 179 3 | 481 2
parentis 50 9 | 198 5 | 232 2 | 437 5 | 517 5
parentium 335 5
parentum 11 3 | 235 6 | 280 9
parentur 900 1
parere 837 9
pareret 564 9
pares, *nom.* 541 5
paret à paro, as, 512 12 | 657 8 *bis* | 668 4 | 816 12
paret à paro 709 10 | 741 1
pari 751 2
paria 538 11 | 647 1
paribus colludere 887 7
Paridis 254 1 | 736 1
paries 24 6 | 343 4 | 639 2 | 815 12
Pario 80 4
Parios 820 11
Paris 736 5
pariter 133 9 | 772 1 | 813 5 | 858 7 | 903 3
parmentis 746 3
parmula 175 5
parochi 562 2 | 717 1
parræ 343 5
parrhasius 394 6
parricidæ 353 8
pars 221 4 | 360 3 | 370 10 | 382 1 | 484 3 | 500 1 | 577 4 | 613 5 | 755 4
pars hominum 703 6 | 731 6
pars maxima 646 7 | 875 2
pars multa 704 1
prima pars 511 4
parte 58 11 | 65 12 | 110 2 | 217 8 | 253 10 | 275 7 | 521 8 | 538 7 | 594 7
parte ab omni beatum 217 8
partem 5 7 | 103 4 | 202 1 | 434 4 | 630 3 | 727 7 | 756 5
partes 11 9 | 311 10 | 810 3 | 846 6 | 888 10 | 890 2 | 900 8
Parthi 200 2 | 614 11
Parthis 688 3 | 840 6 | 854 10
Parthorum 441 4 | 416 7 | 813 13
Parthos 55 7 | 245 3
Parthum 81 2 | 384 11
Parthus 200 2
partibus 134 4 | 507 8 | 643 7
particulam 69 4 | 111 1 | 632 3
Parti, *substant.* 691 2
Partita 689 15
partitur 814 3
parto 513 9
partubus 444 5
partum, *particip.* 623 5
partum 718 2
partumeius 491 6
parturit 31 4 | 384 12
parturiunt montes 884 5
partus 265 6 | 497 7
parva 107 1 | 218 5 | 313 5 | 420 7 | 541 6 | 870 1
parvas 576 13
parvi 474 3 | 518 2 | 744 12
parvis 257 6 | 317 1 | 761 7 | 764 13 | 806 9 | 841 7 | 868 5
parum 56 3 | 117 2 | 227 6 | 365 7 | 428 2 | 456 1 | 697 9 | 863 13 | 903 12 | 912 2
parvo 215 8 | 354 6 | 510 9 | 621 3 | 634 10 | 701 8 | 774 14 | 806 9 | 815 3 | 836 5
parvo beati 842 11
parvo 652 2 | 711 12
parvos 271 4 | 331 8
parvula 508 13 | 795 5 | 811 9
parvum 341 6 | 744 5 | 847 5 | 854 11
parvum parva decent 763 10
parvum nil sapias 781 7
parvus 369 5 | 411 3 | 535 1 | 634 12 | 891 4
pascat 793 1 | 196 2 | 801 6
pascendi 578 1
pascere 349 12 | 642 4 | 807 6
pasces 799 11 | 825 4
pascet 812 5
pasci 807 9
pascit 867 1
pascitur 331 2 | 745 7
pasco 699 4
pascua 4 8 14
pascuis 312 11 | 377 1
pascunt 120 2
passeris 716 5
passi 33 2
passim 643 4 | 840 11
passo 588 10
passa 762 8
pasta 436 6
pastillo 520 2 | 552 1
pastor 62 4 | 355 1
pastorem 564 8
pastoribus 454 4
pastum 558 6 | 721 6
Patarenus 264 8
pateat 616 5
patefecit 418 3
patella 748 2
patens 309 7
patentem 865 10
patenti 214 1
pater 8 2 | 13 10 | 16 1 | 55 3 | 76 3 | 94 3 | 251 4 | 298 7 | 336 1 | 348 2 | 349 13 | 354 9 | 357 2 | 388 9 | 432 11 | 493 7 | 519 4 | 534 9 | 535 1 | 541 10 | 548 11 | 549 4 7 | 553 5 | 574 2 | 575 17 | 581 7 | 614 8 | 653 12 | 757 4 | 760 5 | 894 8
pater Andromedæ 354 9
pater cœnæ 714 2
pater domus 701 1
pater & juvenes patre digni 875 2
patera 82 1 | 118 2 | 579 5
pateras 394 1
pateris, *nom.* 385 8

pateris 798 7
paterna 430 3 | 895 4
paternâ voce 904 8
paterni 84 3 | 155 5 | 859 8
paternis 492 2 | 654 5 | 793 13
paterno 114 5 | 814 2
paternos 228 1
paternum 215 8 | 785 2 | 798 14
paternus 378 9 | 570 2
patet 290 11 | 625 3
pati 5 5 | 47 1 | 245 1 | 337 4 | 403 13 | 793 4 | 801 10
patiar 253 7 | 290 6 | 402 7 | 543 8 | 750 1
patiens 13 3 | 30 5 | 35 2 | 294 2 | 686 2 | 895 5
patientem 701 4 | 727 12
patienter 804 3 | 896 4
patientia 96 5 | 805 4
patientis 763 6
patimur 19 11
patina 718 1
patinæ 632 6
patinam 537 7 | 719 3 | 720 3
patinas 794 8
patitur 80 8
patiuntur 161 1 | 811 9
patre 65 10 | 524 9 | 563 6 | 570 5 | 572 1 | 573 2, 9 | 574 6, 7 | 575 4, 10 | 764 9
patrem 32 2
patres 272 1 | 381 5 | 586 5 | 837 6 | 840 3
patria 246 9 | 319 2 | 384 2 | 403 16 | 758 9
patriæ 216 5 | 383 5 | 500 4 | 603 7 | 634 5 | 744 13 | 900 6
patriam 277 4 | 553 10
patribus 390 2 | 529 1
patriis 174 4 | 603 9
patrimoni 647 5 | 658 11
patrio 4 6 | 655 9
patrios 349 5 | 683 1 | 9147
patris 338 8 | 523 11 | 530 5 | 577 3 | 603 7 | 846 7 | 906 8
patrium 523 5 | 877 5
patrius 376 1
patrone 767 7
patrono 764 9
patruæ 299 3
patrum 379 1 | 383 3 | 415 6 | 423 10 | 497 11 | 799 4
patruum 633 8
patruus 581 7 | 647 3
patuit 676 8 | 716 5
patulæ aures 814 12
patulas 863 7
patulis 675 2
patulum 883 7
pauca 191 5 | 210 1 | 548 1 | 575 2, 7 | 703 2 | 877 3
paucis 532 3 | 563 4 | 575 11 | 610 5 | 649 15 | 824 4 | 903 10
pauco 891 1
paucorum 312 5 | 595 9
paveas 708 14
paveat 384 11
paventem 177 2 | 376 5
paventis 420 1
pavet 471 6
pavidæ 10 1
pavidam 92 2
pavidi 702 6
pavidum 309 6 | 433 13
pavidus 5 1
pavimentum 209 3
pavit 705 4
paulatim 832 10 | 867 5
Pauli 363 5
paulò 533 5 | 535 6 | 597 4 | 663 8 | 804 1 | 836 9 | 895 3
paulo plus 859 1
Paulum 53 1
paulùm 148 6 | 296 8 | 402 4 | 537 11 | 691 5 | 692 3 | 794 8 | 893 6 | 905 8
Paulus 574 2
pavone 624 3
pavonem 528 6
pavor 753 3 | 816 11
pavore 452 4 | 708 2
pauper 131 1 | 161 7 | 360 8 | 575 17 | 651 3 | 684 3 | 733 2 | 780 4 | 857 2 | 880 7
paupercula 807 5
paupere 700 6 | 774 5 | 910 8
pauperem 226 2 | 229 2
paupere 865 6
pauperi 228 8 | 327 6
pauperibus 726 11
pauperiem 5 5 | 76 2 | 249 1 | 357 14 | 403 13 | 513 8 | 647 7 | 683 6 | 728 6 | 774 12
pauperies 313 1 | 337 3 | 627 5 | 710 2 | 865 13
pauperiorum 514 9
pauperis 307 5 | 468 6
pauperrimus 512 9
paupertas 54 2 | 859 9
paupertate 750 6 | 807 2
paupertatis 811 4
pauperum 22 1 | 235 5 | 354 6 | 491 3
Paufiaca 711 1
pax 501 9 | 664 1
peccantis 708 7 | 825 1
peccare 283 6 | 335 8 | 795 15 | 829 9 | 890 6
peccas 104 4 | 711 2
peccat 707 6 | 712 3 | 835 4 | 903 13
peccata 538 11 | 815 5 | 895 14
peccati 708 5
peccatis 537 2 | 541 2 | 804 10
peccatum 537 11 | 671 2
peccatur 737 2
peccavero 543 7
peccem 828 1
pecces 523 12 | 784 4
peccet 126 1 | 346 11 | 545 11 | 725 3
pecore 378 9 | 635 2
pecori 303 3 | 477 7 | 489 9
pecoris 498 12 | 790 1
pectes 64 3
pecti 467 1
pectinibus 675 2
pectora 379 5 | 416 13 | 445 4 | 473 8 | 635 4
pectore 230 5 | 427 10 | 510 | 573 1 | 575 10 | 647 | 721 8 | 741 7 | 746 902 8
pectoris 70 2
pectus 16 8 | 109 2 | 196 489 14 | 491 9 | 494 727 5 | 841 10 | 850 870 7
peculi 902 1

pecunia 443 3 | 729 3 | 775 3 | 781 2 | 795 9
pecunia donar & genus, & formam, &c. 755 6
pecunias 403 2
peciniam 311 3 | 339 1 | 437 3
penus 9 3 | 20 3 | 317 7 | 356 7 | 410 5 | 428 13 | 434 10 | 539 3 | 656 4 | 683 4 | 693 5 | 781 4 | 796 10 | 801 12
pedacia 590 3
pedana 746 2
pede 21 2 | 22 1 | 132 1 | 138 5 | 249 3 | 301 2 | 318 4 | 323 11 | 340 10 | 364 11 | 469 3 | 485 4 | 525 12 | 526 4 | 527 2 | 529 9 | 533 8 | 548 10 | 573 6 | 599 2 | 605 6 | 635 4 | 669 1 | 774 16 | 910 15
pede certo 887 8
pede fausto 858 12
pedem 196 5 | 390 5 | 476 4 | 486 6 | 879 3
pedem profetre 884 1
pedes 234 3 | 298 11 | 482 7 | 488 9 | 587 4 | 641 2 | 712 1
pedestri musa 693 8
pedestri sermone 880 6
pedestribus 195 5
pedibus 545 3 | 588 10 | 608 5 | 780 5
pedibus claudere verba 615 12
peditesque 881 12
peditis 12 10
peditum 848 5
pedius 603 8
pedum 137 2
Pegasus 105 3 | 408 1
pejerati 181 1
pejor 280 9 | 568 3 | 722 4
pejora 33 2
pejoribus ortus 754 2
pejus 753 6
pejus 403 14 | 519 6 | 805 9
pelago 17 1
pelagus 131 4
Pelea 283 4
Peleidæ 26 5
Peleidem 736 7
Peleu 881 3
Peleus 880 7
Pelignas 493 2
Pelignis 320 4
Pelion 263 4
pelle 489 8 | 572 2 | 799 8
pellebat 774 8
pellem 618 12 | 741 5
pellent 674 1
pellente 192 1
pelles 236 3
pellex 350 6
pelli 527 10
pellibus 489 1 | 573 1
pellice 293 4
pellicem 439 4 | 449 5
pelliculam 685 8
pellicum 450 6
pellit 156 6 | 643 5 | 842 8
pellite 33 3
pellitis 171 8
pellitur 228 1
Pelopis 27 1 | 107 5 | 205 3 | 493 7
peloris 674 5
Penates 165 3 | 304 3 | 332 2 | 349 5 | 653 10 | 683 1 | 767 9
pendentia 667 7
pendentis 734 3 | 857 5
pendet 241 4 | 321 9 | 545 2
pendis non magni 681 10
pendulum 349 15
pendulus 817 9
penè 200 5 | 276 3 | 283 4 | 407 2 | 527 1 | 565 8 | 770 7 | 833 5 | 837 6 | 894 5
Penelope 689 14
Penelopen 73 8 | 292 6 | 689 9
Penelopes 738 5
Penes 664 6 | 878 7
penetralia 199 1 | 864 1
penetralibus 378 8
penitus 58 3 | 86 3 | 537 3 | 815 8
penna 155 6 | 235 2 | 248 2
pennas 357 12 | 826 3
pennis 19 7 | 366 3 | 859 8
pensantur 831 3
pensilis 635 8
pensum 350 4
Penthei 231 5
Pentheu 801 9
penula 778 2
penuria 513 13
penus 801 8
pepedi 591 2
peperci 298 8
pepercit 135 1
peperit 150 1 | 253 3
pepulere 701 11 | 845 1
pepulisse 318 3
pepulit 416 11
per 19 11 | 26 6 | 34 1 | 43 4 | 62 4 | 89 1, 2 | 207 2 | 232 5 | 258 6 | 381 9 *bis* | 403 7 | 487 2, 3, 4, &c.
per apertum 301 4
per arduum 232 5
per carmina 908 6
per dies festos 159 6
per genium dextramque, &c. 767 9
per hostes 177 1
per imbrem 635 6
per mare, per saxe, per igne, 728 6
per medias cædes 246 8
per medium frigus 791 5
per te 904 9
per totum hoc tempus 697 11
per vitium nefas 18 9
per vacuum 820 9
per vias 195 7
per vim 305 7 | 740 16 | 865 15
per undas 482 7
peractas 671 7
peractis 418 6 | 498 10
peractum 577 8
peragenda 603 6
peraget 673 1
peragunt 701 12
perambulabis 490 12
perambulat 384 3
perambulet 837 4
percipiant 902 7
percontabere, v. percuntabere
percontabitur 826 8
percontare 769 5
percontarem 814 11

percon-

perconteris 517 5 | vide & percuncteris
percontor 693 5
percluſæ 457 4
percluſum 467 3
percunctabere 816 8
percunctabitur, vide percontabitur
percunctare, vide percontare
percuncteris 796 1
percunctor 578 9
percurrat 846 9
percurram 508 4
percurre 687 7
percurriſſe 107 4
percuſſa 665 1
percuſſit 30 6
percuſſo 605 6
percuſſi 664 5
perdam 429 6
perdas 654 3 | 685 7 | 755 2
perdas operam 513 5
perdemu 431 3
perdenda 838 1
perdent 677 8
perdere 35 1 | 207 6 | 480 1 | 553 11 | 588 6 | 595 2
perdiderat 858 3
perdidit 801 3 | 848 15
perdit 693 9
perditior 518 7
perditur 698 10
perduceret 729 5
perduci 689 10
perdunt 677 8
pereamne 652 8
peream malè 614 2
pereant 529 10
pereas 642 11
pereat 103 6 | 256 7 | 617 5
peredit 265 7
peregrè 577 16 | 781 5
peregrina 252 1 | 624 2
Peregrinæ 850 3
peregrinum 858 8
perenne 793 2
perennis 359 1
perero 578 10
pereunte 97 7
pereuntes 614 10
pereuntis 297 1
perfacilè 567 3
perfectius 449 1
perfectos 832 1
perfectum 610 1 | 898 12
perfer 287 3
perferre 629 7 | 785 1 | 793 4 | 801 10
perfert 806 10
perficit 832 3
perfida 282 9
perfidis 270 10 | 461 4
perfidum 182 2 | 220 5 | 350 7
perfidus 62 5 | 380 9 | 508 9 | 882 10
perfluit, alias præfluit
perfluunt 373 6
perfundat 677 4
perfundi 473 7
perfundit 710 9
perfuſus 23 2 | 585 1
Pergama 164 6
perges 681 6
pergis 513 17
pergunt 226 8
perhorreſcit 199 10
perhorrui 311 4
peribunt 878 3
pericla 521 10
pericli 719 5
periclo 322 8
periclum 709 4
pericula 815 11 | 842 8
periculoſæ 148 3
periculum 195 3 | 341 7 | 426 1
periere 767 1
perierunt 540 4
periiſſe 837 5
perilli 645 7
perite 141 2 | 403 16 | 451 11 | 708 14 | 914 2
perirent 11 2 | 69 9
periret 269 4 | 456 8 | 647 8
periſcelidem 808 2
peritis 871 3
peritura 377 4 | 589 5
peritus 237 3 | 506 8
perjura 133 7 | 252 8 | 338 8
perjuras 650 3
perjurum 297 8
perjurus 652 10 | 682 12
perlucidios 78 5
perluor 791 4
permagna 582 3
permiſerunt, Lib. 1. Sat. 2.
permiſit 375 6
permiſſo 832 9
permiſſum 691 7
permiſtas 657 2
permiſtus 5 11
permittant 541 8
permitte 39 2
permitto 955 3
permollere 521 5
permulceat 798 3
permulta 592 11 | 564 7
permutare 197 2
permutem 244 7
permutes 867 15
perna 678 3
pernæ 635 4
perniciem 198 4 | 269 3 | 555 1
pernicies 794 5
perniciosus 711 10
pernicis 434 7
perrix 887 13
pernoſcere 678 6
perpauca 546 7
perpeti 18 8
perpetuo 30 1
perpetuos 31 5
perpetuum 58 9
perpetuus 94 5 | 868 1
perprimat 484 4
perrarò 687 2
perrumpere 310 2
perrumpet 773 10
perrupit 19 8
Perſæ 11 2 | 423 5
perſæpe 476 3 | 525 6 | 531 3 | 903 8
Perſarum 289 4
Perſas 88 3
perſcribere 549 5
perſequar 592 15
perſequemur 427 3
perſequitur 146 10
perſequor 93 4

Persi 583 10
Persicos 143 1
persimilem 873 7
Persis 267 3
Persius 582 1, 3 | 583 2, 3 | 585 2
persona 890 1
personatus 549 7
personet 725 1
personuere 72 8
personuit 72 8
perspexisse 911 4
perstа 685 9
perstringis 150 3
persuadere 568 7
perterfit 714 6
pertinaci 40 8
pertinax 357 8
pertinet 519 7 | 699 10
pertinuit 639 5
pertulit 381 6 | 737 8
perveliunt 714 4
perveneris 785 5
pervenimus 568 1
pervenit 806 7
pervicaces 230 8
pervicacis 488 9
pervicax 257 4
pervideas 533 1
pervincere 859 8
perunctі 857 4
perunxit 434 6
pes 873 8 | 894 12
peſſima 394 4
peſtem 88 2
peſtilentem 330 5
petam 172 1 | 432 1
petendis 524 12 | 540 10
petens 452 5
petenti 682 3
petentibus 313 6
peteret 126 5 | 330 5
petes 526 7
petet 168 6 | 312 3 | 617 1
petiiſſe 304 2
petiit 733 9 | 839 6
petilli 552 8 | 603 6
petimus 19 10 | 779 4 | 874 1
petis 407 5 | 454 2 | 779 4 | 860 7
petit 226 3 | 322 6 | 464 6 | 618 3 | 627 11 | 777 7 | 807 1 | 899 4
petita 444 30 | 603 9
petitæ 712 1
petitis 635 7 | 757 11
petitor 240 6
petitu 554 3
petitum 551 5
petitus 468 4 | 524 3
petiverit 455 1
Peto 311 9
petorrita 578 1 | 894 7
Petrinum 749 1
petti 467 1
petunt 501 7 | 792 4
pexæ 733 6
Phæax 793 11
Phaëton 407 9
Phalento 172 1
pharetra 43 5 | 87 4 | 88 8 | 215 1
pharetratos 261 2
pharmacopelæ 516 1
phaſelum 248 7
Phidyle 330 2
Philippi, *propr. viri* 764 7
Philippi, *urbs* 859 7
Philippis 260 6
Philyra 143 2
Philodemus 528 11
Phinum 705 3
Phocæorum 482 3
Phoceu 163 1
Phœbe 51 6 | 389 2 | 495 1
Phœbi 124 3 | 258 3 | 503 3
Phœbo 256 7
Phœbus 328 3 | 389 5 *bis* | 420 5 | 502 2
Pholoe 126 1 | 168 7
Pholoëm 125 7 | 307 11
Phraatem 157 1
Phraates 783 5
Phrygiæ 185 4 | 197 1
Phrygius 244 1
Phrygum 66 4
phryne 476 8
phrius 386 6
phyli 405 6
phyllidis 165 2
pia 325 3 | 618 2 | 811 6
piabant 843 2
piacula 112 3 | 727 8
piæ 486 1
pios 44 4
pice 286 1
Picenis 264 5 | 679 5
picta 624 6 | 711 4 | 839 3
pictes 740 7
pictis 61 5 | 512 2
pictor 878 1
pictoribus 873 9
pictura 904 3
picus 346 6
pieri 374 7
pieria 293 4
pierides 396 6
pieriis modis 909 1
pierio 261 7
pietas 73 1 | 205 1 | 348 3 | 393 8 | 787 3
pigeat 483 1
piger 65 8 | 312 1 | 546 1 | 558 7 | 593 2 | 726 7 | 790 2 | 841 6
pignus 40 7
pigrior 585 8
pigris 90 5
pigro 788 16
pigrum 857 10
pii 255 10
piis 486 14
pila, *id eſt*, columna 550 5
pila luſoria 563 2 | 622 6
pilæ 905 10
pilenta 848 7
pileolo 785 9
pilis 614 9
pilo 832 9
pimplea 101 4
pindaricæ 299 2
pindarici 743 6
pindarum 366 1
pindarus 366 8
pindo 50 2
pingeret 853 2
pingimus 831 6
pingitur 874 11
pingue 259 7 | 693 5
pinguem & nitidum 747 7
pinguens vitiis 624 1
pingues 743 1
pingui 536 2 | 678 8 | 685 10 | 699 1 | 855 7
pinguia 312 10 | 486 2
pinguibus 721 6 | 868 10
pinguior 153 1
pinguis 197 1 | 767 4 | 793 11
pinguiſſimis 435 9
pinguium 410 3
pinu 192 8
pinus 61 2 | 160 2 | 189 6 | 329 1 | 387 8 | 486 5
pio 332 4
piorum 200 7

pios 258 5
piper 680 1 | 788 10 | 855 10
pipere 718 7
Pirithoo 393 12
Pirithoum 266 3
piſcator 659 1
piſcem 873 4
piſcemur 758 2
piſces 243 1 | 537 8 | 623 3 | 660 1 | 675 5 | 677 4 | 680 4 | 716 3 | 782 5 | 793 10
piſcibus 374 8 | 635 7 | 676 7
piſcis 718 1 | 765 15
piſcium 9 5
piſcoſi 568 4
piſones 873 6 | 893 8
pitholeonti 603 2
pituita 631 5 | 734 6
pius 95 6 | 392 11
placabilis 826 7
placantur 842 10
placare 135 5 | 639 5
placari 891 8
placaris 330 3
placat 800 6
placaverit 713 6
placavi 656 8
placeant 612 3
placeat 283 1 | 769 5
placebit 904 7
placem 863 4
placens 208 3
placent 410 6
placentas 715 9
placentis 772 7
placeo 375 3 *bis*
placere 818 2
places, *ſubjunct.* à placeo 205 5
placidæ 500 8
Placideiani 711 3
placidis 874 2
placido 372 2
placidus 499 4
placitum 221 2 | 694 3
placuere 260 3 | 497 1
placui 575 9
placuiſſe 789 4 | 806 4 | 826 5
placuit 43 1 | 538 11 | 837 8 | 845 7 | 901 7
plagas, *id eſt*, retia 6 3 | 433 13 | 758 3
plagis, *prima longa* 862 10
plagis, *prima brevi* 270 9
plagoſum 836 5
Plance 31 7
Planco 307 4
planè 536 10
planis 763 7
plantam 706 1
planum 808 5
platano 192 7
platanus 210 4
plateæ 860 14
Platona 639 5 | 671 1
plaudere 610 7
plauſor 865 5
plauſtra 334 2 | 574 3
plauſus 84 2 | 654 6 | 752 7
Plautinus 896 3
Plauto 877 2
Plautus 834 2 | 846 5
plebe 165 6
plebecula 848 1
plebeius 655 1
plebi 157 2 | 587 3
plectantur 111 3
plector 711 11
plectro 101 6 | 154 3 | 201 3 | 369 7
plectuntur 736 9
Pleiadum 417 1
plena 285 3 | 412 2 | 839 6 | 881 5 | 914 12
plenas 197 3
plenè 777 10
plenior 410 14 | 866 14
plenis 415 7
pleniſſima 563 3
pleniùs 201 2 | 735 4
plenius æquo 856 10
pleno 230 5 | 317 3 | 501 11 | 762 9 | 902 8
pleno copia cornu 983 7
plenum 73 3 | 148 3 | 340 1
plenum lætitiæ 910 12
plenus 405 4 | 627 3 | 824 8
pleraque 836 1 | 876 6
plerique 570 4
plerumque 128 2 | 327 2 | 354 5 | 601 7 | 687 7 | 816 6 | 861 12 | 876 4 | 880 6
plorant 910 16
plorare 612 5 | 689 2
plorare 291 4
plorat 368 6 | 807 13
ploravere 828 7
ploravit 186 2
plorem 494 12
plores 662 3
ploret 257 2
ploro 348 6
ploſtello 661 3
Plotius 561 4 | 611 3
pluma 404 1 | 625 1
plumæ 236 5
plumant 445 10
plumas 744 3 | 873 2
plumbeus Auſter 693 9
plumbum 133 1 | 773 5
plura 136 3 | 311 7, 8 | 312 | 486 1 | 500 6 | 536 | 575 3 | 606 7 | 775 1 | 6 | 866 7, 8 | 869 6 | 10 | 911 1
plures 47 1 | 112 3 | 547 | 555 1 | 577 15 *bis* | 6 | 651 10 | 685 3 | 9 | 826 1 | 847 9 | 4
pluribus 428 11 | 536 14 | 9 | 751 4 | 871 2
plurima 364 5 | 526 11 | 5
plurimum 369 4
plurimus 30 3
pluris 528 10 | 571 3 | 6 | 593 5 | 667 8
plus 428 8 | 510 10 | 525 3 | 528 5 | 754 1 | 807 3 | 911 2
plus æquo 535 8 | 728 6 | 809 10
plus juſto 283 11
plus nimio 78 4 | 125 1 | 5
plus quàm 510 3 | 797 8 | 7
plus vice ſimplici 416 8
Pluvona 205 6
Pluvonia 22 5
pluvii 255 8
pluvios ventos 71 6
pluvios arcus 874 8
poculis 412 1
poculum 447 4 | 450 14 | 11
podagra 594 4
poëma 548 8 | 550 3 | 5 | 836 10 | 852 12 | 11 | 905 7
poemata lacrymoſa 730 6
pœna 181 2 | 249 3 | 10 | 844 3

pœnas dedit 524 2
pœnas luam 490 8
pœniteat 525 1 | 577 3
pœnus 156 3 | 199 10
Poesis 904 3
Poeta 369 7 | 841 8 | 850 10 | 879 10 | 910 5
poetica mella 822 7
Pol 767 7 | 865 13
Polemon 662 4
poller 894 2
pollice 814 8
pollicitus 66 2 | 115 1 | 383 3 | 759 4
Pollio 149 5 | 605 6 | 611 7
polluitur 384 7
Pollux 250 8 | 358 7 | 828 3
polo 494 8
Polyhymnia 7 2
Polypus 470 5 | 534 6
poma 663 1 | 683 9
pomaria 31 2
pomarius 659 1
pomifer 392 7
Pompei 174 5
Pompeio Groſpho 782 6
Pompili 52 5
Pompilius ſanguis 898 10
Pomponius 549 3
ponas 652 4
pondera 756 1
pondus 167 4 | 509 8 | 626 5 | 822 5
pone 90 5 | 91 1 | 292 4 | 412 3 | 798 12
ponere 17 6 | 19 12 | 374 4 | 437 4 | 540 1 | 670 2 | 672 2 | 712 7 | 899 3 | 910 7
ponere, *id eſt*, effingere 395 2 | 875 12
pones 67 3 | 774 4
ponet 364 4 | 914 5
ponetur 536 16 | 832 7
poni 651 9 | 721 9
ponimus 829 2
ponit 247 3 | 409 5 | 666 2 | 701 14 | 850 12
ponit iram 887 8
ponite 814 | 342 6
pono 725 4 | 798 12
ponte 642 5
pontes 625 5
ponti 562 1
pontica 61 2
Ponticum 333 2
pontifex 360 6 | 492 6
pontificum 209 4 | 331 5 | 830 3
ponto 52 2 | 366 4
pontum 347 7
pontus 253 9
ponunt 562 3
popello 765 6
popina 788 8
popinis 678 5
popino 706 13
Poplicola 603 8
poplite 711 3
poplitibus 246 12
popoſceris 490 9
populares 879 4
popularibus 201 1
popularis 247 4
populata 270 1
populea 32 4
populi, *genit.* 511 8 | 619 4 | 863 5
populo 7 1 | 13 6 | 88 2 | 252 5 | 383 7 | 571 4 | 576 6 | 647 1 | 758 5 | 804 9 | 889 3
populorum 360 9 | 736 3
populos 643 1
populos arbores 431 6
populus Rom. 730 9
populus arbor 160 2 | 867 11
porca 330 4
porcis 761 9
Porcius 715 8
porco 316 2 | 800 6 | 843 2
porcum 652 11 | 747 10
Porphyrion 263 6
porrecta 422 6 | 450 16 | 466 12 | 718 1 | 816 4
porrecto 538 4
porrectum 291 3 | 626 7 | 701 19
porrectus 649 7 | 701 1 | 763 8 | 855 8
porrexerit 716 6
porri 579 2
porrigam 313 4
porrigere 757 2
porriget 217 12
porrigine 650 2
porrigis 663 1
porro 549 4 | 755 3 | 786 1 | 801 1
porrum 782 5
Porſenæ 480 1
porta 348 9
portanda 587 1
portantes 578 6
portare 100 3 | 280 4 | 567 5 | 576 3 | 577 13
portarit 510 6
porras 269 10 | 310 6 | 550 1
portat 668 3
portatur 849 1
portenta 870 10
portentum 90 1
portes 785 7
portet 801 8 | 804 10
porticibus 730 10
porticus 212 6 | 555 5 | 642 13 | 654 6
portis 890 8
portu 462 9
portum 60 2
portus 418 2 | 755 1
poſcas 638 1
poſcat 22 7 | 902 10
poſcente 197 6 | 807 3
poſcentem 537 2
poſcentes 860 5
poſcenti 720 13 | 903 8
poſcentis 191 5
poſces 739 4
poſcet 784 3 | 869 4
poſci 837 3 | 889 8
poſcimus 122 1
poſcis 957 | 804 11
poſcit 118 1 | 710 8 | 716 11 | 720 8 | 842 6 | 909 7
poſco 822 10 | 840 7
poſcunt 847 11
poſita 527 8
poſitas 292 3 | 828 12
poſiti 651 3
poſitis 518 5 | 649 10 | 828 9 | 907 1
poſitis in fœnore nummis 910 6
poſito 624 3
poſito capite 719 6
poſitorum in medio 780 7
poſitos 439 10
poſitum 171 3 | 527 6 | 528 7 | 617 5 | 785 6
poſiturus 264 4
poſitus 285 3
poſſe 114 6 | 527 9 | 580 3 | 613 4 | 736 9 | 850 9 | 860 9 | 886 3

INDEX

possem 554 2 | 606 3 | 854 11
possent 264 2 | 415 4 | 866 15
posse 416 4 | 744 10
possessor 740 4
posset 378 9 | 445 3 | 446 10 | 530 4 | 596 1 | 690 4 | 714 8 | 756 2 | 840 1 | 865 8, 10
possideam 660 1
possidentem 503 9
possim 554 7 | 725 6
possint 60 7
possis 497 5 | 519 9 | 526 5 | 527 3 | 634 2 | 646 1 | 650 14 | 709 1 | 726 14 | 727 7 | 798 6 | 801 5
possit 254 4 | 360 1 | 517 4 | 533 6 | 546 5 | 582 5 | 593 7 | 596 10 | 727 11 | 737 3 | 752 2 | 760 3 | 910 7
possum 494 9, 10 | 553 3 | 574 14 | 588 6 | 611 6 | 620 5 | 685 4 | 756 3 | 763 5 | 793 4 | 877 4
possumus 395 5
possunt 732 5 | 785 11 | 818 10
post, *id est*, postea 452 7 | 539 5 | 552 2 | 878 11 | 881 10
postem 724 5
postera 360 4 | 561 3 | 568 3 | 832 6
posteri 230 1 | 462 1
posterius 549 10
postero 48 2
postes 469 4 | 550 1
posthac 408 7 | 508 1 | 634 7 | 667 5
postbume 204 2 *bis*
postibus 244 5 | 421 5
postico 751 7
postmodo 111 7 | 695 3
postponas 513 1
postponet 812 4
postquam 164 3 | 488 8 | 549 21 | 582 8 | 585 1 | 640 5 | 653 5 | 662 7 | 705 1 | 719 5 | 774 10 | 891 6
postremo 636 9
postremus 756 9
postulat 535 7 | 537 1
postulet 683 14
posuere 643 4
posui 820 9
posuisse 129 6 | 271 6 | 323 10
posuisset 534 8
posuit 198 1 | 387 7
pota 413 3
potabis 83 1
potamus 193 1
potandum 706 6
potantia 773 12
potuere 635 10 | 651 4 | 713 4 | 790 10
pote 891 4
potens 15 1 | 27 3 | 341 3 | 395 11 | 360 9 | 404 1 | 495 1 | 835 2 | 882 2
potentem 226 4 | 348 1
potenter 876 2
potentes 133 4 | 501 5
potenti 24 7 | 221 1
potentior 364 1
potentiorum 431 4
potentis 813 1 | 815 4
potentium 397 6
potentius 310 2 | 898 7
poteras 614 12 | 901 10
poterat 719 12 | 905 6
poteris 901 11
poterit 105 1 | 624 2 | 632 6 | 689 10 | 774 2
potero 622 3
poterunt 48 4 | 727 9 | 780 6 | 859 11 | 900 4
potes 295 9 | 315 5 | 349 14 | 454 1 | 491 1 | 605 3 | 671 5 | 697 3 | 712 6 | 748 1
potesne 710 6
potest 111 4 | 362 4 | 509 1 | 540 9 | 551 10 | 754 10 | 756 8
potestas 708 7 | 853 10
potestatem 570 8
potet 649 12
poti 308 8
potietur 161 5
potionibus 450 9
potior 289 2 | 482 3 | 506 6 | 751 3 | 758 9 | 804 7
potiore 209 4 | 368 3 | 388 10 | 772 7 | 774 12
potiorem 772 10
potiori 478 5 | 689 9
potius 13 9 | 76 3 | 186 6 | 351 1 | 514 7 | 624 4 | 683 6 | 754 3 | 869 11
potius quam 775 4 | 785 1
potor 287 4
potorem 678 2
potores 816 3
potores acres 717 2
potoribus 818 3
potuere 297 4, 5
potuisse 166 1
potuit 306 1
potum 871 5
potus, *particip.* 538 5 | 5[illegible] 2 | 662 5 | 818 7 | 8[illegible] 7
præ 776 4
præbeat 508 2 | 512 13
præbebit 630 6
præbente 320 3 | 418 1 | 5[illegible] 2
præbentem 849 6
præbere 756 2 | 788 11 | 890 2
præberi 576 7
præbes 303 3
præbet 172 7 | 407 10 | 5[illegible] 2
præbuit 562 2
præcanum 826 6
præcedentibus 741 10
præcedere 595 7
præcedes 220 7
præcedet 454 6
præcepit 621 4
præceps 31 1 | 547 8 | 81[illegible] 1 | 891 15
præcepta 642 3 | 671 9 | 68[illegible] 2 | 726 4
præceptis 670 2
præceptis amicis 841 10
præceptum 769 7
præcidere 736 4
præcinctis 720 1
præcinctis 557 9
præcipe 94 2
præcipes 902 6
præcipitat 665 1
præcipitem, *nom.* 17 2 | 5[illegible] 11
præcipiti 667 1
præcipuè 734 6 | 855 1
præclara 686 5
præclara, *neut. plur.* 639 3
præclaram 517 6
præclare 578 7
præclaro 575 10
præco 576 13 | 910 4
præconem 764 11
præconis 442 6 | 627 7
præcordia 489 12 | 552 3

præcordiis 438 2 | 452 3 | 468 11
præcurrere 774 6
præcurreret 582 7
præda 323 6 | 380 10 | 466 11 | 644 7
prædæ 349 11 | 795 1
prædam 276 1
prædantur 859 13
prædia 653 2 | 698 7 | 712 2
prædonum 522 2
præferat 868 10
præfluit 417 6
prægestientis 167 9
prægnans canis 344 1
prægravat 632 2 | 828 1
prælambens 702 2
prælia 27 10 | 74 3 | 153 2 | 195 6 | 302 5 | 323 3 | 382 6 | 401 4 | 420 5 | 711 4 | 750 3 | 813 11
prælii 51 3
prælium 416 9
prælo 84 7
prælucet 732 6
præmia 6 4 | 394 3 | 434 1 | 560 3 | 614 8 | 744 9 | 771 2 | 837 3 | 858 13
prænestæ 260 2 | 735 2
prænestinus 584 3
præniteat 125 4
prænomine 685 2
præparat 766 10
præparatum 190 1
præponens 549 10
præponere 30 2 | 701 5
præroso 684 8
prærupti 701 4
præscribe 614 1
præscripta 632 5
præscriptum 187 3 | 212 1
præsens 130 2 | 217 5 | 267 1 | 418 10 | 644 7 | 730 8 | 832 6 | 889 2
præsens in tempus 876 6
præsente 877 7
præsentes 627 1
præsenti 829 1
præsentia 842 6
præsentibus 428 8 | 800 3
præsentis 288 9
præsepe 794 2
præsertim 574 12 | 813 7 | 906 3
præsidio 64 2 | 353 5 | 815 2
præsidium 2 1 | 149 4 | 858 5
præstabo 762 2
præstant 679 6 | 797 5
præstantia 777 10
præstat 756 10
præstent 767 12
præstes 385 12
præstet 513 2
præsto est, Lib. I. Sat. 2. v. 117
præsumis 632 11
prætera cætera 860 8
præteragendus 792 6
præterea 508 3 | 653 13 | 686 4
prætereo 612 2 | 709 4
prætereunt 391 8 | 903 1
prætereunte 193 4
prætereuntium 375 1
præterita 595 1
præteritum 515 2
prætextam 560 4
prætextas sub fabulas 898 6
prætor 654 2 | 658 3 | 858 9
prætore 560 2 | 583 9 | 734 1
prætorem 578 5
prætorius 628 3
prætulerim 865 1
prætulit 403 5
Prætum, v. Prœtum
prævertamur 534 4
prævidisset, v. provisisset
prandere 651 1
pranderet 804 3
prandia 673 1
pransæ 902 11
pransi 550 1
pransus 581 3
prata 409 3 | 436 2
pratensibus 672 8
pratis 317 9 | 347 9 | 796 3
prato 789 1
prava 250 1 | 574 12 | 658 5 | 709 2
pravam 866 12
prave 647 2 | 754 2 | 855 6 | 879 11
pravi 338. 1
pravi docelis juventus 628 5
pravis 535 4 | 704 2
pravo 875 1
pravorum 660 3
pravum 619 3
pravus 551 5
precamur 12 1 | 49 5
precari 817 5
precati 706 10
precatus 656 5
prece 11 6 | 88 4 | 121 1 | 346 2 | 385 7 | 490 14 | 693 4 | 770 2 | 842 7 | 867 14
prece blandâ 907 7
prece multa 786 1
prece tacita 788 1
preceris 720 6
preces 293 2 | 358 1 | 363 3 | 451 6 | 466 8 | 502 10 | 842 5
preces fundis 492 1
precetur 890 9
precibus 96 3 | 112 2 | 383 13 | 695 6
precor 16 5 | 121 2 | 382 2 *bis* | 440 2 | 444 7
premam 429 5
premant 119 4
premat 782 2 | 821 13
prematur 906 8
premendo 188 3
premeret 259 9
premet 22 4 | 815 7
premit 355 19 | 384 10 | 712 9 | 726 8 | 864 5 | 892 10
premunt 225 1 | 751 3
premuntur 848 4
prensare 597 9
prensus 214 2
pressa 61 1 | 353 4 | 432 11 | 473 3 | 679 4
pressi 820 10
pressis 669 1
pressisse 798 14
pressit 718 4
presso 303 2
pressum 410 8
pretio 320 1 | 528 12 | 578 3 | 867 4
pretiosa 812 2
pretiosus 279 2
pretium 309 8 | 335 8 | 393 6 | 527 4 | 633 10 | 799 10 | 807 1 | 810 7 | 831 9 | 857 7 | 899 5
Priami 636 | 252 7 | 254 1 | 388 2 | 655 8 | 884 3
Priamidem 583 3
Priamus 44 1 | 655 8
Priape 432 11
Priapum 586 1
pridem 627 6
prima 284 5 | 508 6 | 633 4 |

687 5 | 713 6 | 724 1 | 744 9 | 877 9
prima nocte, *id est*, nocte incunte 284 5
prima ficus 760 3
primæ 390 1
primam horam 803 6
prime ſodalium 374 5
primis 302 5 | 443 1 | 539 2 | 569 10 | 826 5
primo 886 5
primo vere 283 4
primores 619 4
primorum 870 5
primos 417 11 | 597 1 | 694 2
primum 548 2
primùm, *adverb.* 122 5 | 198 2 | 277 2 | 642 10 | 668 7 | 772 9 | 859 7 | 878 10 | 881 2
primus 17 2 | 380 1 | 400 9 | 401 7 | 576 10 | 618 11 | 679 8 | 718 9 | 756 9 | 820 11 | 883 5 | 895 2
princeps 13 10 | 314 7 | 361 1 | 820 9
principe 88 2 | 854 10
principi 69 3
principibus 806 4
principis 374 2
principium 275 2 | 694 4 | 900 3
principum 148 1 | 416 1
prior 404 4 | 501 3 | 564 1 | 694 5 | 705 5 | 751 3 | 765 7 | 833 6
priorem 684 13 | 811 7
priores 183 5 | 314 2 | 399 1 | 870 5
priori 211 4 | 767 10
priſca 290 8 | 430 2 | 544 2 | 602 1
priſcæ 891 12
priſci 842 11
priſci Catonis 326 1
priſcis 864 4
priſco 161 6 | 818 1
priſcum 270 4
Priſcus 501 10
priſcus 704 3
priva 733 4
privata 142 5
privatas 743 12
privati juris 883 6
privatis 212 5 | 880 1 | 907 9
privato 572 6
privatus 212 3 | 288 8 | 543 9
privet 709 8
privignis 335 2
privignus 742 2
prius, *id est*, potius 732 11
prius 691 8 | 821 9 | 840 6 | 881 7 | 909 11
privum 683 8
pro ii ſecundum 519 3
pro laude merentis 763 1
proavi 896 3
proba 490 11
probant 357 13
probante 10 9
probantes 732 5
probas 497 9
probat 855 3 | 894 9
probes 804 6
probet 514 7 | 611 4
probos 500 7 | 570 10
probosis 271 1
probus 535 12 | 832 3
procaces 699 3
procax 153 9
procedere 521 7 | 558 8
procedis 370 13
procedit 714 9
procellæ 184 3 | 350 2 | 875 6
procellas 188 2
procellis 358 1
procere 477 5 | 688 5
proceras 341 9
proceros 626 4
proceſſerit 883 2
proci 689 11
procidit 387 7 | 488 8
procis 292 6 | 683 4
procudit 422 10
procul 287 3 | 430 1 | 574 13 | 701 18 | 762 10 | 777 6 | 862 8 | 869 13
Proculeius 155 4
procurare 750 7
procurrerit 488 3
procurrunt 583 12
Procyon 354 10
prodeat 304 3
prodentem 691 6
proderit 493 2
prodeſſe 804 1 | 907 4
prodeſt 107 2 | 528 3 | 726 11
prodiderit 538 10
prodigia 78 5
prodigaliter 875 7
prodigum 53 1
prodigus 517 2 | 761 10 763 8 | 852 13 | 869 9 887 12
prodire 727 4
prodis 182 3 | 707 13
proditor 40 5
producas 497 11
producent 328 2
producere 877 7
productior 889 7
produxerit 864 6
produximus 565 6
produxit 198 6
Prœtum 282 9
profanis 800 2 | 907 9
profanum 238 1
profari 575 3
profeci 857 13
profectò 900 9
proferat 782 2
proferet 66 3 | 754 4 | 8 3
proferre pedem 884 1
proferres 883 5
profeſſis magna 874 4
profeſſus 809 2
profeſſus grandia turget 87
profeſta 635 3
profeſtis 423 6 | 651 5
proficeret 530 6
proficiente 866 11
profiſcentem 784 1
profiſcenti 857 10
proficiunt 336 10
profore 769 2
profugi 131 5
profugit 482 4
profugos 418 9
profundo 366 7 | 382 3
profundum 423 2
progenerant 379 3
progeniem 281 2 | 444 3
progenies 353 1 | 660 9
prognatos 576 5
prognatum 524 7
prognatus 615 10
Progne 889 5
proh 268 2
prohibebat 575 3
prohibent 171 7
prohibere 588 7 | 727 908 1
prohibet 321 4
prohibete 102 4
projectis 707 12

projectum 454 8
projicere 648 6
projicit 880 8
prole 384 9 | 423 8
prolem 500 9
proles 280 1 | 386 3 | 763 6
prolis 458 2
prolueris 673 6
prolutus 558 4
promat 885 5
prome 351 2
promens 129 4 | 435 1
promere 325 7 | 839 10
promes in scena 889 1
promethea 228 10
prometheus 69 3 | 203 2 | 493 9
prominere 447 1
prominet 86 5
promis 323 9 | 497 4
promisit 32 9
promissa 698 6 | 833 3 | 856 10
promissi 876 7
promissis 638 5
promissor 884 4
promissum 475 7
promit 677 1
promittere 553 2
promittit 573 7 | 766 7
promitto 553 3
promittunt 840 10
promorat 468 10
promovet 379 4
promptæ 137 1
promus 623 2
pronos 114 9 | 390 9 | 877 8
pronum 773 6
pronus 346 9 | 809 10
propagine 431 5
properabantur 471 3
properabat 566 2
properantes 436 7
properantis 874 7
properare 834 2
properare loco 764 12
properaret 272 4
properas 34 2 | 411 7
properat, Epod. 12
propere 320 5
properemus 744 12
properent 117 1 | 769 1
properet 306 3 | 339 2
propero 595 5
propinquam 354 2
propinqui 91 1
propinquis 512 13
propinquos 273 2 | 658 3
propior 307 8 | 697 4
propiora 548 5
propioris 770 5
proponi 855 5
propositi 249 4 | 785 5
proposito 890 4
propositum 701 12 | 704 1
propositit 75 3 | 737 4
propria 572 2 | 692 5
propriæ 636 6 | 770 9
propriam 158 4
propriè 883 3
propriis 536 17 | 609 3 | 640 7
proprio 4 4 | 406 2 | 879 2
proprios 239 4 | 482 5 | 764 6
proprium 555 4 | 699 3 | 710 7 | 803 5 | 866 18 | 867 13
proprius 637 2
propter 539 3 | 557 4 | 648 8 | 736 1
propugnacula 425 2
propugnat 810 5
propulit 376 2
prorepit 509 4
prorepserunt 539 2
proriperet 37 2
prorogat 739 10 | 903 5
proroget 502 8
prorsus 565 6
proruas 132 1
proruet 382 4
proscripti 581 8
prosequitur 385 7
Proserpina 109 6 | 691 12
Proserpinæ 200 5 | 407 2
prosiliet 709 5
prosilit 558 9
prosiluit 819 1
prosit 801 5 | 909 6
prospectat 432 4
prospera 418 4
prosperam 390 9
prosperes 498 1
prospiciens 246 4 | 340 9
prospicit 773 8
prostes 824 2
prosunt 101 5 | 756 7 | 868 3
Protea 733 1
proteret 270 11
proterit 392 5
proterva 168 5
protervæ 307 2 | 762 6
protervi 97 2
protervis 110 2 | 893 6
protervitas 80 5
protervo 295 7
protervum 74 3
protervus 482 8
Proteus 9 3 | 645 3
protinus 253 1 | 684 4 | 780 8 | 814 9
protulerit 877 6
protulit 394 6 | 589 8
provehunt 264 10
provida 268 8
providisset, v. providisses
providus 544 7 | 737 5
provisæ 817 8
provisam 900 5
provisset 765 10
provisor 887 12
provocat 546 3
provoces, Epod. 8
prout 699 4
proxima 562 1 | 902 9
proximos 51 1 | 227 7
proximum 337 8
proximus 596 9 | 692 9 | 815 12
prudens 18 5 | 355 9 | 402 10 | 491 3 | 612 2 | 656 8 | 657 5 | 687 10 | 708 11 | 857 8
prudens pro sciens & volens 913 11
prudentem 647 4 | 868 14
prudentia 778 9
pruinis 20 4
pruna 799 9
prunæ 560 4
psallere 413 5
psallimus 831 7
ptisanarium 652 1
pube 481 1
pubes 99 1 | 183 4 | 269 1 | 380 6
Publi 685 2
publica 182 4 | 731 6 | 828 2 | 883 6 | 907 9
publicas 149 1
publicis 395 7
publico 213 2
Publicola, v. Poplicola
publicum 370 6
publicus 838 8
pudenda 160 2
pudens pravè 879 11
pudentur 807 3 | 876 13
puder 134 5 | 467 10 | 789 7 | 822 5

pudibunda 892 6
pudica 434 4 | 490 11 | 689 10
pudicæ 271 3
pudicis 401 6
pudico 824 3
pudicum 393 9 | 576 9 | 798 13
pudor 27 2 | 94 1 | 95 1 | 270 15 | 468 16 | 501 9 | 575 3 | 642 8 | 712 3 | 811 4 | 854 13 | 884 1
pudor malus 798 1
pudorem 771 3 | 815 5 | 837 5
ne pudori ſit 162 9 | 509 2
puella 407 6 | 440 3 | 524 9 | 751 3 | 839 5 | 842 4
puellæ 40 6 | 305 2 | 400 4 | 406 4 | 469 13 | 512 15 | 650 6 | 815 2
puellam 566 10
puellarum 169 1 | 669 12
puellas 296 9 | 328 5 | 499 7
puellis 201 1 | 342 1 | 467 6 | 573 4
puer 23 1 | 39 9 | 58 6 | 79 2 | 104 7 | 114 2 | 116 4 | 143 1 | 193 2 | 245 2 | 305 2 | 320 6 | 338 4 | 363 10 | 365 1 | 397 3 | 445 2 | 446 10 | 451 3 | 455 2 | 464 7, &c.
puer ales cythereæ 300 1
puer, *id eſt*, ſervus 680 5 | 714 5 | 764 7
pueri 469 14 | 575 19 | 666 4 | 841 8
pueri, *plur.* 81 4 | 86 1 | 305 2 | 347 1 | 364 9 | 390 1 | 512 15 | 543 1 | 557 8 | 578 6 | 650 6 | 726 9 | 840 3 | 901 7 | 913 5
pueri, *id eſt*, ſervi 720 1 | 721 4 | 815 2
puerilis 661 6
pueris 228 9 | 239 3 | 401 7 | 406 4 | 467 5 | 508 5 | 557 8 | 579 3 | 653 4 | 720 12 | 726 12 | 739 13 | 760 5 | 761 7 | 842 4 | 866 2
puero 290 7 | 405 1 | 552 11 | 592 9 | 594 2 | 663 1 | 841 4 | 888 7, 10
puerorum 302 11 | 547 5 | 669 12 | 730 1
pueros 51 7 | 257 2 | 378 10 | 388 5 | 496 2 | 499 5 | 548 1 | 814 4 | 825 0 | 889 3
pueros deorum 879 6
puerpera 491 8
puerperæ 384 9
pueritiæ 136 5
puerum 43 4 | 135 | 259 3 | 390 7 | 576 3 | 666 5 | 687 1 | 810 2 | 856 9 | 902 11
pugil 641 10
pugilem 368 2 | 372 4 | 879 7
pugiles 848 1
pugna 583 10 | 779 7 | 714 3
pugnabant 539 9
pugnaces 252 8
pugnæ 66 7 | 233 3 | 323 10 | 376 8
pugnam 563 5 | 517 10
pugnantia 513 7 | 517 10
pugnare 100 2
pugnas, *nom.* 11 3 | 202 2
pugnat 278 8 | 733 8
pugnata 319 4 | 798 2
pugnavit 401 2
pugnax 387 4 | 728 9
pugnent 711 3
pugnis 51 8 | 524 3 | 615 11
pugnis, *à pugnus* 539 4
pugno, *nom.* 301 2
pulcher 370 11 | 379 10 | 602 2 | 734 5 | 822 8 | 856 4
pulcherrimus 567 4
pulchra 67 1 | 126 7 | 292 1 | 600 4 | 768 3 | 778 1 | 788 8 | 800 8 | 836 7 | 880 10
pulcræ 525 13
pulcre 597 7
pulcri 510 1 | 815 2
pulcrior 67 1 | 182 3 | 290 12 | 382 3 | 476 5
pulcris 413 6 | 648 1 | 812 3
pulcrius 795 4
pulcrum 735 3 | 738 7
pulla 99 2 | 485 2
pullam 588 13
pullis 428 5 | 669 1
pullo 635 8
pullos 867 4
pullum 535 1 | 538 7
pulmenta 626 2 | 813 5
pulmentaria 623 6
pulpita 822 3 | 846 9 | 8 12 | 897 3
pulſa 526 6
pulſanda 139 1
pulſat 22 1 | 506 9
pulſes 695 6
pulſet 87 6
pulſis 616 8
pulſo 308 2
pulſus 571 2
pulvere 27 7 | 95 1 | 112 151 2 | 387 8 | 662 729 1
pulverem 2 2 | 252 2
pulveres 491 4
pulveris 35 2 | 107 1 | 71
pulvillos 459 2
pulvinar 139 2
pulvis 392 12 | 547 0 | 7
pulvis & umbra ſumus 12
pumice 824 2
pumicibus 47 3
puncto 863 1 | 867 13
punctum 903 2
Punicâ bella 845 4
Punicæ 404 4
Punicio 279 4 | 464 1
Punicis 269 5
pupam 568 1
pupillam 658 1
pupillis 726 8
pupillo 841 5
puppes 462 10
puppi 730 6
puppibus 61 5
pupulæ 447 6
pura 168 9
puræ 312 4 | 491 5 | 86
pure 526 11 | 727 9 | 87
purgantem 764 6
purgatam 725 1
purgatum 641 7
purgo *vel* purgor 899 8
puri 532 1
purior 596 4 | 773 5 | 7
puris 432 5 | 549 5 | 5 680 2
purius 80 4
puro 264 5 | 292 3 | 3 337 3 | 575 10 | 7 864 7
purpura 215 2
purpuræ 413 11 | 43 444 7

urpurarum 244 2
urpuras 225 5
urpurea 701 19
urpurei 131 18
urpureis 363 5
urpureo 168 2 | 251 3 | 714 6
urpureum 194 3 | 805 6
urpureus 308 7 | 874 5
rum 128 12 | 657 6
ræ 575 15
um ſceleris 88 5
a 581 8
ſam, v. pupam
ſillam, v. pupillam
ſilli 546 6
ſillo 565 5
a 685 2
ando 408 4
ant 837 9
tares 770 8
taret 849 7
as 524 1 | 532 10 | 623 4 | 668 1 | 733 12 | 754 11 | 781 3 | 817 5
aſne 689 9
at 613 3 | 653 12 | 846 2 | 867 9
rato 652 7 | 765 10
tatur 812 13
zeal 696 4 | 819 1
tem 859 12 | 895 14
nens 793 2
tere 819 4
tes 515 7 | 548 5 | 668 7 | 703 4 | 797 9 | 850 1, 7
et, *prima longa* 672 2
teris 603 2
tetur 837 2
teum 865 10 | 913 8
tida 705 7
tidam 458 1
tidus 645 7
tre 775 5
tres 338 1
trefcat 649 14
trefcit 655 7
tuit 679 1
a 529 10
tadem 650 15
tium 65 4
a 432 9
tumidum 359 2
gum, v. phimum
is 761 4
rrha 23 3
Pyrrhæ 9 2
Pyrrhe 323 1
Pyrrhia 785 8
Pyrrhum 279 5
Pythagoræ 478 11 | 698 14
Pythagoram 671 1
Pythagorea 833 3
Pythia 909 10
Pythiis 893 11
Pythius 68 1

Q.

QUacunque 573 4 | 578 8
quadra 807 8
quadrante 543 4 | 647 4
quadrata rotundis mutat 733 11
quadret 755 4
quadrigis 218 3 | 779 4
quadrimum 38 7
quadringentis 726 7
quæram 550 4 | 597 3 | 756 3
quæramus 508 7
quærat 519 7 | 743 12
quære 154 3 | 623 6 | 756 9 | 764 8 | 808 8
quærebat 565 2
quærenda 577 14 | 729 3 | 772 9
quærendi 513 7 | 573 5
quærens 141 2 | 592 7 | 620 3 | 712 8
quærentem 261 6
quærentes 551 3
quærente 92 2 | 713 3
quærete 39 6 | 191 4 | 378 3 | 528 3 | 573 10 | 608 3 | 640 7 | 764 12 | 845 4 | 859 3
quæres 708 14
quæret 336 1 | 478 4 | 768 3
quærimus 336 1 | 806 8
quæris 363 7 | 528 4 | 724 2 | 772 4
quærit 278 3 | 355 2 | 384 2 | 437 4 | 525 9 | 720 12 | 766 5 | 821 7 | 887 15 | 888 3
quæritis 482 2
quæritur 739 13
quæro 70 6 | 349 11 | 357 14 | 655 1 | 662 3
quærunt 72 2
quæſierat 794 6
quæſieris 46 1
quæſita 676 8
quæſitam 361 3
quæſitis 509 5 | 700 8
quæſitum eſt 909 5
quæſivere 548 9
quæſo 606 7
quæſtor 581 7
quæſtu 519 3
quæſtus 693 10
quale 90 1 | 445 3 | 449 1 | 609 1 | 662 2
qualem 375 4 | 377 1 | 506 7 | 815 4
quales 561 5 | 852 4
quali 570 6 | 573 5, 6 | 677 4
qualis 670 2 | 714 3
qualiacunque 612 2
qualibet 253 9
qualis 324 3 | 362 3 | 416 15 | 434 6 | 455 3, 11 | 700 2
qualûm 300 1
quamlibet 469 7
quamvis 61 2 | 108 4 | 284 1 | 293 2 | 296 3 | 370 3 | 387 2 | 532 2 | 542 2 | 619 9 | 681 7 | 683 12 | 783 12 | 787 3 | 803 1 | 863 15 | 903 14
quando 95 3 | 460 1 | 483 1 | 594 5 | 668 11 *bis* | 708 14
quando *pro* quandoquidem 314 2 | 683 6 | 701 6 | 703 6
quandocunque 788 4 | 800 6
quandoque 364 1 | 369 8 | 904 1
quanquam 112 4 | 233 1 | 290 12 | 312 8 | 325 8 | 508 4 | 615 7 | 841 6
quanta 63 8 | 164 6 | 440 5 | 467 11 | 561 7 | 670 7
quantane 669 4
quante 745 2
quantas 840 11
quanti 578 9 | 652 2 *bis*
quanti facias 770 2
quantis 416 14
quanto 311 7 | 322 8 | 346 8 |

511 2 | 728 4 | 862 6 *bis*
quanto 511 7 | 522 6 | 524 10 | 537 10 | 681 2 | 705 4 | 846 5
quanto rectius 615 5 | 885 1
quantum plura 866 7
quantulum 649 19
quantum 102 6 | 168 7 | 319 1 | 447 1 | 490 2 | 511 5 | 523 1 | 580 3 | 588 5 | 592 2 | 647 2 | 689 13 | 719 4 | 726 14 | 761 6 | 905 1
quantum habeas tanti fis 511 6
quantumvis 848 14
quantus 63 7 *bis* | 465 7 | 466 5 | 680 8 | 846 8
quare 525 1 | 596 8 | 634 3 | 643 2 | 650 2 | 862 9
quare, *id est*, quapropter 653 40
quartâ 558 11 | 594 7 | 890 1
quartâ, *ablat.* 895 5
quartæ partis 691 2
quartam 580 4
quartana 666 5
quarum 520 4
quas res agis 695 6
quassas 5 5 | 398 3
quatenus 336 4 | 511 7 | 537 3 | 677 11
quater 119 8 | 637 5 | 709 7 | 826 9
quaterer 387 3
quatervos 551 12
quatiam 78 1
quatient 364 12 | 774 4
quaties 56 2
quatit 67 5 | 250 3 | 357 11 | 861 12
quatiunt 21 3 | 97 1
quatuor 531 1 | 567 1 | 848 4
quavis 552 1
que 109 1 | 120 3 | 349 10 | 350 10 | 366 7 | 368 6 *bis* 7 | 540 8 | 554 5, 6, 8
queam 682 2
queamus 515 1
queant 469 10
quæ 683 7 | 816 9
queat 532 2
queis 468 2 | 512 5 | 538 11 | 550 12 | 715 3
quem 11 5 | 12 9 | 17 7 | 21 5 | 39 7 | 366 6 | 372 1 | 386 9 | 386 3 | 407 5 | 416 2 | 471 4, &c.
quemcunque 67 2
quemque 757 5 | 767 13
quemvis 547 3 | 794 4
quendam 592 16 | 764 5
quenquam 617 2 | 618 3 | 636 7 | 844 3
queratur 643 11
querela 185 4
quercus 50 8 | 331 3 | 413 8 | 796 9
querebar 468 7
querela 880 9
querelam 298 14
querelarum 186 6
querelas 325 1 | 780 3
querelis 219 3
querentem 200 8
querenti 10 7 | 350 6
quereris 857 14
querimonia 878 10
querimoniæ 237 6 | 538 7
querimoniis 59 3
queritur 764 4 | 807 12
querelæ 284 6
querulus 888 6
queruntur 433 4
queſtæ 9 2
queſtu 98 7
queſtus 445 1 | 577 1
quia 402 3 | 413 8, 9 | 511 5 | 538 7 | 569 5 | 574 8, 10 | 596 6 | 626 4 | 681 10 | 705 11, 12 | 774 14
quibus 24 4 | 29 4 | 119 4 | 134 9 | 295 3 | 334 4 | 340 2 | 377 6 | 406 7 | 427 1 | 449 5 | 469 5 | 484 5 | 497 1 | 539 6 | 548 2 | 551 7 | 583 2
quibuſdam 606 3
quibuſlibet 550 14
quicquam 50 14 | 107 2 | 662 1
quicquid 613 2 | 640 2 | 687 11 | 902 6
quicquid erit 47 1 | 96 6
quicunque 131 3 | 198 2 | 206 3 | 255 5 | 259 5 | 478 7 | 698 2 | 892 10 *bis*
quidam 511 7 | 513 10 | 52 1 | 532 9 | 548 8 | 55 7
quiddam 514 8
quidem 606 7 | 736 8 | 77 7
quidlibet 140 1 | 592 11 | 805 7 | 873 10
quidnam 632 10
quidni 986 2
quidquam 107 2 | 530 8 | 6 4 | 642 3 | 683 2 | 698 837 1
quidquid 4 5 | 45 1 | 56 104 4 | 312 2 | 444 1 | 5 9 | 659 5 *bis*, &c.
quidquid dilerant reges pl tuntur Achivi 736 3
quidve 700 1
quidvis 337 4 | 592 5 | 6 3 | 793 4
quies 603 6
quieſcas 614 1
quieſcit 905 10
quieſſem 572 2
quieta 119 2
quietem 493 7 | 500 8
quietore 466 1
quietis, *adject.* 253 6
quietum 52 4
quietos 316 10
quietus 845 4
quin 43 7 | 203 2 | 296 451 11 | 507 10 | 547 588 8 | 619 6 | 11
quin *pro* quinetiam 678 4
quin *pro* cur non 434 1
quin *pro* ne 911 13
quin &c. 203 2
quin etiam 844 1 | 8369
quinas 518 6
Quinctii, v. Quinti
quincunque 901 5
Quindecim virorum 501
quingentis 707 1
quinquatribus 869 11
quinque 532 3 | 578 5 | 4 | 710 7 | 759 4 | 4, 5
quinque millia 756 4
quinquennes 629 5
quinquenni 718 9
quinque viri 830 1
quinque viro 687 8
quinta 58 11
quinte 685 2 | 697 1

Quinti 191 2 | 660 9 | 796 1
Quintilio 911 7
Quintilium 94 5 | 95 7
quinto 889 2
quippe 119 8 | 527 2
Quirini 136 | 421 6 | 481 7 | 860 11
Quirinus 251 6 | 604 2
Quiritem 274 3
Quiritibus 255 9
Quiritis 752 7
Quiritum 4 1 | 415 6
quis, *id est*, aliquis 76 4 | 349 1 | 437 5 | 482 9 | 576 6
quis non 153 1
quis, *verb.* 710 10
quisnam 652 4 | 710 1
quisquam 284 3 | 289 2 | 333 9 | 543 5 | 575 15 | 593 10 | 634 3 | 694 5 | 789 8
quisque 199 8 | 311 7 | 385 3 | 518 7 | 570 6 | 572 7 | 577 10 | 615 7 | 649 19
quisquis 152 1 | 158 5 | 189 1 | 335 9 | 366 1 | 618 8
quive 603 1
quivis 549 6 | 574 11 | 576 4 | 614 9 | 675 3 | 685 5 | 857 4 | 893 13 | 895 11
quodam, *adverb.* 757 4
quocunque 111 1 | 357 4 | 509 1 | 547 14 | 668 12 | 714 7 | 740 9 | 765 1 | 889 6 | 902 10 | 903 9
quod libet 529 3
quomodo 595 8
quondam 190 5 | 523 4 | 632 6 | 651 6 | 684 4 | 815 6 | 867 8 | 907 8
quone 667 3
quoniam 572 2 | 668 1 | 673 4 | 698 3
quoque, *adj.* 720 8 | 814 10
quorsum 639 5 | 656 3 | 661 2 | 705 7
quorsum est opus? 712 10
quorum 51 9 | 334 2 | 486 13 | 544 2 | 677 1 | 791 2
quos 2 2 | 59 2 | 61 1 | 168 4 | 251 2 | 258 7 | 340 1 | 357 6 | 368 1 | 381 1 | 534 12 | 408 9 | 513 4 | 514 5 | 540 5, &c.
quoscunque 577 9 | 683 10
quot 615 11 | 756 3
quota 320 3
quota est hora? 697 8
quotannis 484 9
quoties 23 5 | 368 10 | 402 4 | 404 6 | 813 2 | 817 3 | 833 6
quotquot 205 4
quotquot sunt 704 8
quotus 751 6 | 831 9
quovis 536 9

R.

RAbidos 907 5
rabiem 17 4 | 64 1 | 335 10 | 669 10 | 773 1 | 843 8
rabies 879 2
rabiosa 860 3
rabiosi 581 2
racemos 168 1
radat 486 2
radere 680 10
radice 866 9, 10
radices 714 3
radit 695 1
radix 450 4
ramis 160 4 | 211 5 | 436 1
ramos 432 1 | 566 9
ranæ 445 9 | 538 2 | 669 1
rancidum 632 13
rapaci 789 4
rapacibus 482 6 | 626 8
rapacis 238 5
rapacium 380 10
rapax 129 4
rape 288 9
rapere 197 7 | 566 4
rapiam 78 2
rapiamus 472 4
rapias 687 5 | 807 4
rapido 609 1
rapidos 50 5
rapidum 185 9 | 660 8
rapidus 109 7 | 419 2
rapiente 255 4
rapientes 540 5
rapies 645 4
rapiet 200 4
rapimur 567 1
rapinis 651 2
rapis 339 5 | 694 4 | 713 1
rapit 220 1 | 246 6 | 393 4 | 457 1 | 514 12 | 598 10 | 614 6 | 726 1 | 886 2
rapiunt 298 11
rapta 446 1
raptâ 104 2
raptam 808 2
raptas 356 7
raptim 278 5 | 869 12
raptis 445 2
rapto 787 4
raptor 323 3 | 386 4
raptum 368 5
raptus 324 4
rapuit 200 4
rapula 627 3 | 764 3
rara 11 4 | 133 2 | 365 6 | 433 11 | 521 10 | 584 2
rara avis 624 6
raro 249 2 | 515 3 | 546 7 | 626 6 | 637 5
rarus 895 7
ratas 750 3
ratem 17 1 | 466 4 | 482 10
rates 5 4 | 18 7 | 358 3
ratio 506 1 | 522 9 | 537 5 | 540 11 | 577 17 | 646 8 | 658 10 | 661 6 | 778 9
ratione 663 9 | 664 4 | 675 4 | 683 7 | 692 6 | 829 6 | 832 11
rationibus 901 7
rava 344 2
rauca 808 8
rauci 207 1 | 550 6
re malè gestâ 642 6
re vera 711 5
rebus agendis natum 879 3
recalcitrat 615 4
recantatis 71 1
recedent 508 11 | 863 15
recedentis 234 2
recedentes anni 888 9
recedo 798 12
recens 134 2 | 240 6 | 360 5 | 627 2 | 741 8 | 833 5
recentes 348 11
recenti 230 4
recentibus 876 11
recentum 41 2
recepisset 566 8

recepit 744 1 | 774 9 | 895 4
recepta 863 6
recepti 828 4
recepto 180 2 | 370 11
receptus 877 11
recideret 609 8
recidet 912 1
reciditur 336 8
recinentis 343 5
recines 352 7
recinet 49 3
recinunt 729 5
recipit 563 3 | 854 12
reciſas 225 1
reciſos 280 3
reciſurum 541 7
recitare 547 1 | 822 5
recitares 911 7
recitata 851 10
recitator 914 10
recitent 551 1
recito 550 13
reclamat 808 8
reclinat 489 10
reclinatum 159 7
recludens 247 5
recludere 96 3 | 494 2
recludit 750 2
recluditur 228 8
recluſa 839 9
recoctus 687 7
recondit 649 4
reconditum 351 2
recordor 866 5
recreabis 678 1
recreantur 203 1
recreare 324 1 | 632 8 | 727 9
recreat 334 8
recreatis 261 7
recreatur 90 6
recta 528 13 | 575 12 | 704 1
recta, *adverb.* 565 7
rectè facientibus 730 2
recte nec ne 837 4
recte fuſti 842 2
recte ſpecie decipimur 873 5
rectè 379 5
rectius 525 6 | 555 5 | 615 5 | 705 11 | 759 2
rectius 188 1 | 307 12 | 403 10 | 679 7 | 804 9 | 853 4 | 885 1
recto 689 11 | 847 2
recto more 865 6
rector 801 10
rectos 380 8
rectum 422 1 | 514 5 | 656 3 | 700 1 | 705 12 | 835 4 | 837 8 | 859 2
ad rectum fingeris 904 9
rectus 402 11
recumbens 251 2
recumbere 748 1
recumbit 52 3
recurras 695 7
recurrat 529 4
recurrentes 843 6
recurres 450 11
recurret 773 9
recurrit 292 8
recuſant 712 2
recuſat 622 1 | 663 1
recuſem 850 7
recuſent 854 13
recuſes 683 14 | 705 10
recuſet 549 1
recuſo 772 6
redacti 844 5
reddas 16 5 | 71 2 | 408 9 | 644 5
reddat 512 13 | 816 13
reddatur 873 9
redde 177 5 | 383 5 | 767 10 | 851 3
redde age 720 11
reddentis 786 3
reddere 80 2 | 223 3 | 537 2 | 664 3 | 688 6 | 810 3 | 866 15 | 887 6 | 899 11 | 900 13 | 911 10
reddere verbum verbo 883 8
redderet 84 5 | 895 1
reddes 762 3, 3 *bis* | 784 2
reddet 450 11 | 457 5 | 554 4
reddidere 490 15
reddiderit 876 10
reddidi 390 3
reddidiſſes 43 3
reddidit 418 5
reddit 484 9 | 709 2 | 831 8 | 903 7
redditum 157 1
redeam 663 7
redeam domum nudus, &c. 683 3
redeant 370 3 | 605 2
redeas 13 5
redeat 96 1 | 767 12 | 890 15
redegit 140 6
redemptor 243 3 | 860 15
redeo 514 6 | 574 6 | 582 8
redeunt 317 8 | 391 5 | 4[illegible] 2
redeunte 286 3
redemtes 547 15
redi 383 4
redibit 270 3 | 450 12
rediens 328 3 | 632 7
rediigatur 509 10
rediit 396 5
redire 482 12 | 501 10
rediret 9 1
redis 721 2
redit 290 8 | 385 5 | 3[illegible] 8 | 764 3 | 832 12 | 9[illegible] 11
redit ad ſe 865 13
reditu 370 7
reditum 383 3 | 474 5 | 7[illegible] 7 | 745 7 | 885 7
rediturus 663 4
reditus 273 3 | 484 1 | 8[illegible] 6
redonabo 253 4
redonavit 174 3
reducent 241 7
reducet 473 5 | 667 2
reducis 327 5
reducit 190 2 | 368 1 | 8[illegible] 7
reducta 73 5 | 432 3
reductum 809 9
refeceris 274 2
refectus 865 11
refert 275 2 | 764 8 | 768 [illegible] 806 1
referam 53 2 | 731 3
referas 681 7
refera, *impers.* 510 6
referat 498 5
referenda 706 10
referendus 832 5
referent 59 5
referente 354 12 | 391 2
referentes 576 2
referentis 371 8
refero 579 2
referre, *prima brevi* 257 5 879 3
referre, *prima longa* 525 [illegible] 570 6
referret 758 5
referri 832 1
refers 765 1
refert, *perſonal. prima lon[illegible]*

270 5 | 283 3 | 485 6 | 808 1 | 842 2
refert, *prima longa* 652 3 | 708 3 | 867 7
refertur 814 4 | 888 12
referunt 413 11 | 849 9
refici 678 4
reficit 5 4 | 817 3 | 847 6
refixa 487 5
refixit 813 13
refixo 108 4
reformidet 708 10
reformido 703 2
refrenare 335 3
refregit 550 1
refringit 252 9
refugimus 134 6
refugit 7 3 | 413 8 | 867 12
refulgens 222 4
refulfit 51 10
regale 852 9 | 858 5
regales 400 7 | 780 6
regali 359 2 | 893 1
regam 726 13
regat 16 1 | 890 6
rege, *nomen* 136 5 | 268 4 | 289 4 | 486 4 | 543 9 | 807 2
Rege, *propr.* 582 4 | 583 16
rege, *verb.* 741 1
Regem 582 5, 8 | 585 4
regerit 584 4
reges 206 4 | 240 1 | 311 1 | 367 5 | 531 5 | 585 3 | 643 1 | 736 9 | 774 6 | 911 3
reget 56 1
regi, *nomen* 852 7
regi, *verb.* 898 1
regia 776 2
regia Roma 763 10
regiæ 410 1
regiam 141 5 | 925 3
regibus 1 1 | 113 4 | 525 10 | 634 1 | 804 3, 4
regina 115 2 | 139 6 | 258 1 | 343 4 | 499 6 | 755 6
regio 547 8 | 791 2
regione 746 2
regis, *nom.* 10 5 | 581 8
regis opus 877 13
regis, *verb.* 130 1 | 448 7
regit 262 8 | 289 9 | 335 3 | 444 1 | 811 6 | 820 11
regium 165 3
regius 246 6 | 350 5 | 913 2
regna 200 5 | 232 5 | 262 6 | 417 6 | 487 2 | 854 7
regna vini 22 6
regnanto 253 10
regnare 267 1
regnata 172 1 | 355 7
regnator 360 9
regnavit 360 9
regnes 55 6 | 156 1
regnet 736 5
regno, *nom.* 362 4 | 571 2
regno, *verb.* 772 4
regnum 52 6 | 63 6 | 158 3 | 313 5 | 373 4 | 375 5 | 541 7 | 570 8 | 739 2
Regula 541 2
Reguli 268 8
Regulum 52 8
regum 22 2 | 131 7 | 195 8 | 228 9 | 239 4 | 327 8 | 353 1 | 410 2 | 543 3 | 605 5 | 627 5 | 655 3 | 734 5 | 736 3 | 774 6 | 830 1 | 848 6 | 878 8 | 908 7
rei, *à res* 603 6
rei, *à res* 311 11 | 339 4
rejecit 403 6
rejecta 644 7
rejectæ 290 11 | 396 2
reis 149 4 | 363 9
relabi 114 6
relabor 726 4
relatus 489 4
relegata 611 6
releget 298 10
relegi 735 2
relegit 437 3
relicta 175 5 | 371 4 | 639 7 | 767 12
relictis 153 9 | 428 7 | 488 8 | 500 6 | 860 10
relicto 45 1
relictos 127 5
relictum 348 2
religarat 123 2
religas 23 4
religat 558 7
religata 193 8 | 405 7
religo 598 4
relinquam 235 5 | 595 6 | 763 9
relinquas 510 9
relinquendis 606 7
relinquens 701 2
relinquent 210 2
relinquere 744 10 | 887 13
relinqueret 273 5
relinques 761 9
relinqui 910 2
relinquit 217 2 | 266 2 | 886 3
relinquunt 183 6
reliquerit 666 5
reliqui 772 4 | 791 5
reliquit 482 6 | 489 8 | 839 6
reluctantes 376 7
rem 26 2 | 500 9 | 502 6 | 517 6 | 529 11 | 526 12 | 538 6 | 547 1, 10 | 553 10 | 595 6 | 645 6 | 655 2 | 692 6 | 708 12 | 801 11 | 852 1 | 866 12
remanente 103 2
remeare 577 8
Remi 457 7
remige 486 5
remiges 489 2
remigio 60 3
remigium 758 8
remis 140 8 | 877 13
remiscet 886 4
remisit 679 4
remissi 816 2
remisso 350 7
remisto 424 1
remittas 191 3
remittit 719 1 | 903 8
remittunt 852 10
remorant, i. remuverant 619 6
remorsurum 454 2
remos 465 6
remota est 901 9
remotis 156 2 | 229 4 | 278 6 | 376 3 | 419 3 | 709 5
remoto 159 6 | 887 9
remotos 571 7 | 682 2
remotus 108 1 | 906 4
removere 687 4
removi 603 7
removisse 271 5
remugiat 292 1
remugiens 466 9
renarint 482 11
renascens 256 2
renascentur 878 5
renati 478 11
renes 652 9 | 754 8
renidentes 436 11
renidet 168 9 | 224 2 | 276 2

reno-

renodantis 469 15
renuis 860 6
renuit 799 12
reos 836 5
reparant 392 9
reparare 256 1 | 682 4
reparata 119 7
reparavit 141 4
repensus 270 2
repentes 854 5
reperire 65 9 | 515 5
repertor 897 2
reperus 909 1
repetantur 46 4
repetas 756 9
repetat 345 1 | 767 12
repetens 323 5
repetes 149 5 | 671 4 | 762 11
repetet 63 4
repetit 304 3 | 595 9 | 733 9
repetita 904 7
repetitum 744 2
repimus 559 2
reponens 38 6
reponere 763 5
reponet 676 1
reponi 270 7 | 889 8
reponis 44 4 | 882 6
reportasti 463 4
reporto 503 2
repostum 460 1
repotia 629 8
repræsentet 828 2
reprehendere 650 14 | 837 6 | 851 9
reprehendet 911 14
reprehendi 681 3 | 837 1
reprehendite 898 10
reprehendas 575 13
repsimus, v. repimus
reprendes 812 9
reprensis 606 8
reprensis 608 1
repserat 761 8
reptare 746 4
repugnant 538 12
repulsæ 247 1
repulsam 748 3
repulsum 710 8
requiem 766 5
requies 137 2
requiro 793 5
rere 596 4
reris 650 10
rerum 219 6 | 402 10 | 422 8 | 464 11 | 498 9 | 524 13 | 567 3 | 592 3 | 608 3 | 709 6 | 721 1 | 734 1 | 737 8 | 876 11 | 877 5 | 892 1
rerum caput & fons 867 4
rerum fluctibus in mediis 861 13
res, *supple.* familiaris 523 8 | 640 5 | 683 9 | 732 3 | 740 6 | 774 15 | 787 2 | 811 9 | 840 1 | 894 8
res, *id est*, materia 876 2
res, *plural.* 149 2 | 160 8 | 528 8 | 541 5 | 601 7 | 630 8 | 634 6 | 671 7 | 682 4 | 722 1 | 726 5
res, *id est*, facinora 614 7 | 806 2
rescieris 852 2
rescinditur 745 3
rescribe 751 6
rescribere 646 1 | 741 1
rescecei 48 1
resedit 253 1
resident 236 2
resignat 760 7
resigno 357 12 | 762 12
resolvent 112 3
resolvit 648 9
resonantis 30 7
resonare 294 5
resonarent 90 5
resonat 531 1 | 551 2
resonet 29 6
resorbens 177 3
respicere 667 7 | 900 11
respicientis 734 3
respicis 12 7 | 6 4
responde 682 4
respondeat 694 5
respondebam 592 13
respondere 595 1 | 655 5 | 744 8 | 828 7
responderet 524 9
responderit 659 7
respondes 575 6 | 798 8
respondet 518 3 | 597 8 | 765 4
respondit 731 3
responsa 501 7 | 589 1
responsare 710 3 | 730 7
responsat 711 9
responset 672 6
responsore 799 6
responsum 457 2
responsura 719 1 | 858 6
respuit 832 6
restat 726 12 | 754 7
restinguere 566 4
restinguet 193 3
restituent 281 4
restituet 393 8
restituit 421 3
resto 593 1
restrictis 270 12
resurgat 220 10 | 256 6
retardet 183 10
retegis 327 4
retexens 638 1
retia 433 11
reticulum 510 4
retinacula 558 6
retinent 814 12
retinere 513 4
retinet, v. recinet
retorsisti 232 7
retorta 269 9
retortis 10 3
retractos 134 5
retractus erit 914 4
retrahas 813 5
retro 133 6 | 191 5 | 860 5 | 292 5 | 357 4 | 481 2
retrorsum 127 3 | 396 2 | 731 4 | 815 16
reuleris 806 1
rettulit 152 4 | 421 2 | 851 9
retusum 135 2
revehet 474 7
revehi 683 1
revellis 227 8
revera 711 5
reverti 114 7 | 642 5 | 697 1 | 793 11 | 907 2
revexit 228 11
revictæ 378 6
revisens 120 1
reviset 761 2
reum 671 1
revocant 363 3
revocas 579 7
revocat 663 7
revocavit 422 3
revolvimus 85 10
rex 100 4 | 375 5 | 488 8 | 541 9 | 542 6 | 543 5 | 648 3 | 655 1 | 716 9 | 734 5 | 735 8 | 804 10 | 851 12
rexque peterque 763 3
Rhæti 377 5

Rhætos 416 10
Rhamnes 903 1
Rhedæ 697 6
Rhedis 567 1
Rheni 604 7
Rhenum 874 8
Rhetor 556 4 | 862 15
Rhetoris 601 4
Rhodani 237 4
Rhodio 603 2
Rhodon 28 1
Rhodopen 341 1
Rhodos 778 1, 5
Rhœti, v. Rhætis &c.
Rhœcum 232 7
Rhœcus 263 7
rhombi 638 6 | 716 6
rhombos 628 1
rhombum 528 6
rhombus 435 4 | 627 2 | 628 2
rictum 600 5
ride 733 2
rideant 448 13
rideat 871 6
ridebit 825 6
ridebo 881 4
ridemus 564 2
ridendus 725 3
ridens 12 4 | 350 7 | 508 3 | 597 11
rident 182 9 | 789 10
ridentem 91 3 | 508 4 | 645 4
ridentes 560 3
ridentibus 880 12
ridentur 863 8
ridere 747 10
ridere decorum 762 5
rideret 849 2
rideri 533 6
rides 511 12 | 668 10 | 682 5 | 733 6, 8, 12 | 822 6 | 870 10
ridet 172 4 | 282 9 | 356 1 | 405 8 | 607 1 | 841 3
ridetur 583 13 | 721 1 | 903 15
ridiculum 601 6 | 852 13
ridiculus 668 11 | 715 9 | 884 5
rigas 254 9
rigent 409 3
rigida 293 6
rigidi 334 3
rigidis 830 2
rigidum 186 8
rigidus 726 3
rimam 762 7
rimosa 697 10
ringi 865 3
ripa 10 2 | 227 6 | 355 4 | 511 1 | 667 2
ripæ 84 4
ripam 241 9
ripas 347 4 | 366 6 | 369 5 | 391 7
ripis 433 3
riseris 492 4
riserit 364 2
risero 479 2
risi 552 5
risissent 309 7
risisti 720 11
risit 43 6 | 296 8 | 380 1
risores 892 8
risu 217 7 | 415 4 | 591 6 | 600 5 | 621 2 | 903 17
risu quatit populum 864 12
risum 547 12 | 719 11 | 744 3 | 785 3 | 873 5 | 906 1
risus 40 6 | 551 9 | 568 5 | 634 7 | 687 9
risus, *plur.* 766 5
ritè 124 6 | 334 2 | 378 7 | 390 7, 8 | 423 9 | 497 7 | 861 6
ritu 244 6 | 304 1 | 356 4 | 616 1 | 664 1 | 879 10
rivali 911 13
rivis 31 2
rivo 160 5 | 797 1
rivos 114 6 | 231 3 | 295 10 | 302 7 | 743 7 | 772 3
rivum 355 2 | 773 6
rivus 312 4 | 781 1 | 788 16 | 817 3
rixa 76 5
rixæ 58 6 | 307 2 | 350 10 | 807 10
rixam 325 2
rixarum 321 5
rixatur 880 4
rixis 102 4
roborant 379 5
robur 16 2 | 200 3
robustæ 309 2
robustis 861 2
robustus 245 2
rodens 448 4
rodere 789 13
roderet 610 2
rodit 551 7
rodunt 574 7
rogabat 564 8 | 565 3
rogando 475 5
rogare 458 1 | 669 3
rogat 214 1 | 597 8 | 770 2
rogata 768 2
rogati 530 2
rogatus 552 11 | 681 5 | 756 2
roges 428 1 | 725 7
roget 512 12 | 689 8 | 730 9
rogo 725 5
Roma 254 5 | 268 7 | 379 8 | 479 4 | 497 5 | 499 8 | 763 10 | 797 7 | 835 2
Româ 556 5
Romæ 354 4 | 374 2 | 418 11 | 556 3 | 618 7 | 694 4 | 704 7 | 706 2 | 735 2, 769 8 | 778 5 | 825 2, 839 9 | 848 16 | 860 8 | 861 15
Romam 253 9 | 576 3 | 769 3 | 777 7 | 788 4 | 854 10
Romana 289 8 | 380 6 | 574 9 | 622 5 | 628 5 | 743 5
Romanæ 375 2
Romanam 502 6
Romane 274 2 | 551 11
Romani 831 3
Romani equites 881 12
Romani pueri 901 7
Romanis 813 6 | 862 7 | 895 12
Romano 616 9 | 707 13
Romanos 457 5
Romanus 416 4 | 462 1 | 671 8 | 877 2
Romanus pop. 730 9
Romulæ 383 1 | 500 9
Romuli 211 6 | 397 4
Romulum 52 4
Romulus 828 3
rore 264 5 | 331 9
rorem 910 15
rores 255 8
rosa 23 1 | 144 1 | 192 8
rosæ 137 5 | 160 7 | 308 7 | 404 4

roſarum 353 3
roſas 322 1
Roſcia lex 730 1
Roſcius 696 4 | 837 7
roſeam 57 2
roſtrata 443 4
roſtris 698 1
rota 292 5 | 874 12
rotantes 406 5
rotantum 803 7
rotis 302
rotundas 676 2
rotundis 672 1 | 733 11
rotundo 901 5
rotundum 107 3
rotundus 710 4
rotundentur 755 3
rotundioribus 458 7
ruam *pro* etiam 684 5
ruant 720 2
rubeam 855 7
rubens 192 4
rubente 8 2
rubentem 589 7
ruber palus, Lib. 1. Sat. 5.
rubere 716 7
ruberes 866 16
rubicunda 796 8
rubigine 617 5
rubiginem 330 7
rubor 368 1
rubra 685 9
rubrica 711 4
rubro 134 4 | 302 7 | 701 15
rubros 491 7
rubrum 92 6
ructatur 913 6
rude donatum 724 2
rude ingenium 909 6
rudem belli 809 5
rudentes 465 5
rudis 246 5 | 338 3 | 609 5
ruebat 584 1
ruens 69 2 | 80 7
ruent, v. ruant
ruentes 264 2
ruenti 651 15
ruentis 11 5 | 167 3 | 643 13 | 838 11
Ruſillus 520 2 | 552 6
Rufus 719 6
rugæ 413 8
rugis 205 2 | 458 3
rugoſis 462 4
rugoſus 817 4
ruina 231 6
ruinæ 153 4 | 250 7
ruinam 220 5
ruinas 139 6 | 719 2
ruinis 271 2 | 416 14
ruis 789 12
ruit 18 9 | 264 9 | 366 7 | 479 4 | 710 6 | 860 3
ruitis 455 3
rumor 698 1
rumore 554 13
rumore ſecundo 772 5
rumpat 344 4
rumpent 423 3
rumpere 63 5 | 745 6 | 773 5 | 787 6
rumperet 451 5
rumperis 543 3
rumpi, Lib. 1. Sat. 2.
rupem 865 10
rupere 474 6
ruperis 669 6
ruperit 466 10
rupes 341 2 | 350 1 | 643 11, 15 | 825 7
rupibus 229 4
rupili 581 8 | 583 10
rupit 6 3 | 820 3
ruptis 709 1
rura 5 4 | 119 2 | 172 2 | 218 5 | 316 5 | 384 3, 4 | 430 3 | 575 5 | 766 2 | 788 1 | 792 4
rure 507 1 | 529 4 | 606 1 | 759 4 | 771 10 | 787 7 | 793 4 | 814 2
ruris 73 4 | 131 2 | 770 6 | 772 2 | 845 2
rurſum 664 1
rurſus 177 2 | 362 2 | 481 4 | 533 4 | 537 2 | 710 9 | 737 3 | 762 8
rus 577 16 | 698 11 | 706 2
ruſtica 330 2 | 843 5
ruſticius 533 7
ruſticorum 279 7
ruſticus 437 2 | 507 7 | 621 5 | 700 6 | 702 8 | 706 2 | 739 11 | 766 9 | 785 7 | 848 14 | 891 11
Rutubæ 711 2
ruunt 634 4

S.

Sabæi 143 3
ſabbata 598 2
ſabella 489 14 | 594 1
ſabellis 280 1 | 616 8
ſabellus 709 13
Sabina 38 7 | 89 5 | 244 7 | 434 6
Sabinis 228 6 | 830 2
Sabino 713 11
Sabinos 260 1
Sabinum 83 2 | 751 3 | 766 3
ſaccis 511 13
ſaccos 651 16
ſacer 24 3 | 457 8 | 654 2 | 907 3
ſacerdos 239 2 | 253 3
ſacerdotis 772 6
ſacerdotum 68 1
ſacra 75 1 | 259 9 | 381 4 | 388 1 | 448 8 | 531 4 | 541 1 | 800 2 | 907 9
ſacræ 5 9
ſacram 442 1
ſacramentum 220 6
ſacrare 101 6
ſacras 8 3
ſacravit 832 13
ſacri 111 5
ſacrilega 198 2
ſacris 423 6 | 488 1 | 511 1 | 714 9 | 892 7
ſacro 196 7 | 201 5 | 310 4 | 402 3 | 495 7 | 568 6
ſacrum 248 4 | 255 4 | 369 9 | 434 8 | 492 5 | 649 5
ſæculum, v. ſeculum
ſæpe 31 4 | 93 3 | 363 4 | 713 | 174 1 | 175 1 | 183 7 | 248 7 | 284 7 | 328 1 | 475 5 | 521 10 | 525 11 | 531 2, 4, 5 | 536 7 | 558 16 | 571 5 | 579 1 | 584 5 | 601 3 | 610 2, 3 | 704 2
ſæpius 189 5
ſæva, *femin.* 54 2 | 79 1 | 109 6 | 132 5 | 361 5 | 448 3
ſæva, *neut.* 78 2
ſævam 27 1 | 589 5
ſæviæ 253 8 | 636 3

ſæviet 98 6
ſævis 51 4 | 142 4 | 298 7
ſævit 417 7 | 438 2 | 548 12
ſævitiis 197 5
ſævo 126 4 | 291 2 | 357 7 | 802 1 | 810 2
ſævos 195 1 | 311 2
ſævus 69 1 | 242 3 | 630 5 | 794 4 | 843 7 | 857 11
Saga 104 8
Sagaces 162 2 | 382 13
Sagacius 470 4
Sagana 446 3 | 588 11 | 590 5
Saganæ 591 4
Sagas 870 9
Sagax 862 1
Sagitta 51 6 | 103 6 | 265 4
Sagittæ 344 5
Sagittas 114 4 | 183 2 | 200 1 | 323 8 | 712 10
Sagittis 88 7 | 267 6
Sagum 464 2
Salacem, Lib. 1. Sat. 2.
Salamina 32 2 | 33 1
Salaminis 65 5
Sale 600 1 | 680 8 | 721 5 | 860 3
cum Sale panis 623 3
Salebras 807 12
Sales 896 4
Salem 562 2
Salerni 791 2
Saliare 838 2
Saliaribus 139 1
Salias 788 13
Salicto 167 8
Saliente 332 4
Saliet 910 15
Saligno 558 10
Salinum 215 9
Salis 532 1
Salis, *verb.* 228 1
Salium 137 2 | 364 12
Saliunt 656 3
Salluſti 155 2
Salluſtius 522 7
Salo 492 3
Salſa 483 8 | 656 2
Salſo 584 3
Salſus 597 10
Saltaret 564 8
Saltat 615 8
Saltem 574 5
Saltet 699 9
Saltibus 161 2 | 868 4
Saltus 259 6
Salubrem 890 7
Salubres 436 3 | 499 2 | 583 15 | 672 9 | 746 4
Saluſtribus 587 6
Salve 124 5
Salvere jubet 765 7
Salvere jubemus 770 5
Salvo 593 10
Salutandi 577 15
Salutari, *nom.* 502 3
Salutor 879 10
Salvum 512 14 | 798 4
Salvus 736 5
Samio 476 1
Samnites 862 11
Samos 776 2 | 778 5
Sana 595 9
Sancimus 536 11
Sanctæ 11 7
Sanctarum 620 7
Sanctior 407 1
Sancto 383 4
Sanctum 800 9 | 808 6 | 833 5
Sane 650 14 | 765 2 | 791 5 | 850 5 | 891 4 | 910 3
Sanguine 36 1 | 135 5 | 153 1 | 194 3 | 261 1 | 279 4 | 302 7 | 329 4 | 445 9 | 656 8 | 683 13
Sanguineis 102 4
Sanguinem 367 6
Sanguinis 456 2 | 481 3
Sanguis 96 1 | 235 6 | 350 5 | 501 2 | 745 4 | 898 10
Sani 645 6 | 661 2
Sanies 296 5
Sanior 660 7 | 664 1
Sanius 180 1
Sano 536 5 | 864 9
Sanos 537 10 | 658 3 | 899 2
Sanum 577 3 | 760 1 | 797 10 | 811 10
Sanus 554 17 | 661 8 | 577 12 | 650 4 | 652 4, 6 | 665 8 | 668 1 | 669 9 *bis* | 725 2 | 734 6 | 739 3
Sanxerunt 830 1
Sapere 739 9 | 747 3 | 795 8 | 811 7 | 865 3 | 866 1 | 900 3
Saperet 821 10
Sapias 47 4 | 781 7
Sapiat 594 6
Sapiens 31 5 | 509 5 | 541 8, 11 | 542 1, 5 | 554 3 | 615 1 | 621 5 | 629 11 | 634 11 | 676 6 | 709 4 | 710 1 | 734 4
Sapiente 643 2 | 746 5
Sapientem barbam 642 4
Sapienter 190 9 | 403 12 | 774 17
Sapientia 619 7 | 728 1 | 737 3 | 744 11 | 907 8
Sapientia prima eſt ſtultitiâ caruiſſe 721 2
Sapientiæ 127 2 | 351 4
Sapientior 643 8 | 663 8 | 866 13
Sapientium 327 2
Sapientius 643 12
Sapientum 667 4
Sapis 504 9
Sapit 836 3
Sapiunt 913 5
Saporem 241 5 | 677 8
Saporum 675 4
Sappho 201 1 | 821 5
Sarcina 784 6
Sarculo 4 6
Sardiniæ 118 4
Sardis 776 2
Sardo 905 5
Sardus 530 3
Sarmenti 563 5, 8
Sarmentus 564 1
Sarta 745 2
Sat 233 2
Satelles 228 9 | 726 3
Satellites 310 1
Satiate 12 8
Satira 613 1
Satur 515 5 | 763 1
Saturcians 575 5
Saturnalibus 638 4
Saturni 295 5
Saturnus numerus 844 8
Saturno 55 4 | 222 4
Satyra, v. Satira
Satyris 6 6 | 693 8 | 818 4 | 893 6
Satyrorum 230 3 | 893 8
Satyros 892 4, 9
Satyrum 864 12
Saucius 60 4 | 293 4
Saxa 72 8 | 310 2 | 350 2 | 482 11 | 492 2 | 728 6 |

rosarum 353 3
rosas 322 1
Roscia lex 730 1
Roscius 696 4 | 837 7
roseam 57 2
rostrata 443 4
rostris 698 1
rota 292 5 | 874 12
rotantes 406 5
rotantum 803 7
rotis 3 2
rotundas 676 2
rotundis 672 1 | 733 11
rotundo 901 5
rotundum 107 3
rotundus 710 4
rotundentur 755 3
rotundioribus 458 7
ruam pro eruam 684 5
ruant 720 2
rubeam 855 7
rubens 192 4
rubente 8 2
rubentem 589 7
rubet palus, Lib. 1. Sat. 5.
rubere 716 7
ruberes 866 16
rubicunda 796 8
rubigine 617 5
rubiginem 330 7
rubor 368 1
rubra 685 9
rubrica 711 4
rubro 134 4 | 302 7 | 701 15
rubros 491 7
rubrum 92 6
ructatur 913 6
rude donatum 724 2
rude ingenium 909 6
rudem belli 809 5
rudentes 465 3
rudis 246 5 | 338 3 | 609 3
ruebat 584 1
ruens 69 2 | 80 7
ruent, vt ruant
ruentes 264 2
ruenti 651 15
ruentis 11 5 | 167 3 | 643 13 | 838 11
Rufillus 520 2 | 552 6
Rufus 719 6
rugæ 413 8
rugis 205 2 | 458 3
rugosis 462 4
rugosus 817 4
ruina 231 6
ruinæ 153 4 | 250 7
ruinam 220 5
ruinas 139 6 | 719 2
ruinis 271 2 | 416 14
ruis 789 12
ruit 18 9 | 264 9 | 368 7 | 479 4 | 710 6 | 860 3
ruitis 455 3
rumor 698 1
rumore 554 13
rumore secundo 772 5
rumpat 344 4
rumpent 423 3
rumpere 63 5 | 745 6 | 773 5 | 787 6
rumperet 451 5
rumperis 543 3
rumpi, Lib. 1. Sat. 2.
rupem 865 10
rupere 474 6
ruperis 669 6
ruperit 466 10
rupes 341 2 | 350 1 | 643 11, 15 | 825 7
rupibus 229 4
rupili 581 8 | 583 10
rupit 6 3 | 820 3
ruptis 709 1
rura 54 | 119 2 | 172 2 | 218 5 | 316 5 | 384 3, 4 | 430 3 | 575 5 | 766 2 | 788 1 | 792 4
rure 507 1 | 529 4 | 606 1 | 759 4 | 771 10 | 787 7 | 793 4 | 814 2
ruris 73 4 | 131 2 | 770 6 | 772 2 | 845 2
rursum 664 1
rursus 177 2 | 362 2 | 481 4 | 533 4 | 537 2 | 710 9 | 737 3 | 762 8
rus 577 16 | 698 19 | 706 2
rustica 330 2 | 843 5
rusticius 533 7
rusticorum 279 7
rusticus 437 2 | 507 7 | 621 5 | 700 6 | 702 8 | 706 2 | 739 11 | 766 9 | 785 7 | 848 14 | 891 11
Rutubæ 711 2
ruunt 634 4

S.

SAbæi 113 3
sabbata 598 2
sabella 489 14 | 594 1
sabellis 280 1 | 616 8
sabellus 709 13
Sabina 38 7 | 89 5 | 244 7 | 434 6
Sabinis 226 6 | 830 2
Sabino 713 11
Sabinos 260 1
Sabinum 83 1 | 751 3 | 766 3
saccis 511 13
saccos 651 10
sacer 24 5 | 457 8 | 654 2 | 907 3
sacerdos 239 2 | 253 3
sacerdotis 772 6
sacerdotum 68 1
sacra 75 1 | 259 9 | 381 4 | 388 1 | 448 8 | 531 4 | 541 1 | 800 2 | 907 9
sacræ 5 9
sacram 442 1
sacramentum 220 6
sacrare 101 6
sacras 8 3
sacravit 832 13
sacri 111 5
sacrilega 198 2
sacris 423 6 | 488 1 | 512 1 | 714 9 | 892 7
sacro 196 7 | 201 5 | 310 4 | 402 3 | 495 3 | 568 6
sacrum 248 4 | 255 4 | 369 9 | 434 8 | 492 5 | 649 5
sæculum, v. seculum
sæpe 31 4 | 93 3 | 363 4 | 713 | 174 1 | 175 1 | 187 | 248 7 | 284 7 | 328 1 | 473 5 | 521 10 | 525 11 | 531 2, 4, 5 | 536 7 | 538 16 | 571 5 | 579 1 | 584 5 | 601 3 | 610 2, 3 | 704 2
sæpius 189 5
sæva, *femin.* 54 2 | 79 1 | 109 6 | 132 5 | 361 | 448 3
sæva, *neut.* 78 2
sævam 27 1 | 589 5
sæviat 253 8 | 636 3

ſæviet 98 6
ſævis 514 | 142 4 | 298 7
ſævit 417 7 | 438 2 | 548 12
ſævitia 197 5
ſævo 126 4 | 291 2 | 357 7 | 802 1 | 810 2
ſævos 195 1 | 311 2
ſævus 69 1 | 242 3 | 630 5 | 794 4 | 843 7 | 857 11
Sagi 104 8
Sagaces 162 2 | 382 13
Sagacius 470 4
Sagana 446 3 | 588 11 | 590 5
Saganæ 591 4
Sagas 870 9
Sagax 862 1
Sagitta 516 | 103 6 | 265 4
Sagittæ 344 5
Sagittas 114 4 | 183 2 | 200 1 | 323 8 | 712 10
Sagittis 88 7 | 267 6
Sagum 464 2
Salacem, Lib. 1. Sat. 2.
Salamina 32 2 | 33 1
Salaminis 65 5
Sale 600 1 | 680 8 | 721 5 | 860 3
cum Sale panis 623 3
Salebras 807 12
Sales 896 4
Salem 562 2
Salerni 791 2
Saliare 838 2
Saliaribus 139 1
Salias 788 13
Salicto 167 8
Saliente 332 4
Saliet 910 15
Saligno 558 10
Salinum 215 9
Salis 532 1
Salis, *verb.* 228 1
Salium 137 2 | 364 12
Saliunt 656 3
Salluſti 155 2
Salluſtius 522 7
Salo 492 3
Salſa 483 8 | 656 2
Salſo 584 3
Salſus 597 10
Saltaret 564 8
Saltat 615 8
Saltem 574 5
Saltet 699 9
Saltibus 161 2 | 868 4
Saltus 259 6
Salubrem 890 7
Salubres 436 3 | 499 2 | 583 15 | 672 9 | 746 4
Saluſtribus 587 6
Salve 124 5
Salvere jubet 765 7
Salvere jubemus 770 5
Salvo 593 10
Salutandi 577 15
Salutari, *nom.* 502 3
Salutor 879 10
Salvum 512 14 | 798 4
Salvus 736 5
Samio 476 1
Samnites 862 11
Samos 776 2 | 778 5
Sana 595 9
Sancimus 536 11
Sanctæ 11 7
Sanctarum 620 7
Sanctior 407 1
Sancto 383 4
Sanctum 800 9 | 808 6 | 833 5
Sane 650 14 | 765 2 | 791 5 | 850 5 | 891 4 | 910 3
Sanguine 36 1 | 135 5 | 153 1 | 194 3 | 261 1 | 279 4 | 302 7 | 329 4 | 445 9 | 656 8 | 683 13
Sanguineis 102 4
Sanguinem 367 6
Sanguinis 456 2 | 481 3
Sanguis 96 1 | 235 6 | 350 5 | 501 2 | 745 4 | 898 10
Sani 645 6 | 661 2
Sanies 296 5
Sanior 660 7 | 664 1
Sanius 180 1
Sano 536 5 | 864 9
Sanos 537 10 | 658 3 | 899 2
Sanum 577 3 | 760 1 | 797 10 | 811 10
Sanus 554 17 | 661 8 | 577 12 | 650 4 | 652 4, 6 | 665 8 | 668 1 | 669 9 *bis* | 725 2 | 734 6 | 739 3
Sanxerunt 830 1
Sapere 739 9 | 747 3 | 795 8 | 811 7 | 865 3 | 866 1 | 900 3
Saperet 821 10
Sapias 47 4 | 781 7
Sapiat 594 6
Sapiens 31 5 | 509 5 | 541 8, 11 | 542 1, 5 | 554 3 | 615 1 | 621 5 | 629 12 | 634 11 | 676 6 | 709 4 | 710 1 | 734 4
Sapiente 643 2 | 746 5
Sapientem barbam 642 4
Sapienter 190 9 | 403 12 | 774 17
Sapientia 619 7 | 728 1 | 737 3 | 744 11 | 907 8
Sapientia prima eſt ſtultitiâ caruiſſe 721 2
Sapientiæ 127 2 | 351 4
Sapientior 643 8 | 663 8 | 866 13
Sapientium 327 2
Sapientius 643 12
Sapientum 667 4
Sapis 904 9
Sapit 836 3
Sapiunt 913 5
Saporem 241 5 | 677 8
Saporum 675 4
Sappho 201 1 | 821 5
Sarcina 784 6
Sarculo 4 6
Sardiniæ 118 4
Sardis 776 2
Sardo 905 5
Sardus 530 3
Sarmenti 563 5, 8
Sarmentus 564 1
Sarta 745 2
Sat 233 2
Satelles 228 9 | 726 3
Satellites 310 1
Satiate 12 8
Satira 613 1
Satur 515 5 | 763 1
Satureiano 575 5
Saturnalibus 638 4
Saturni 295 5
Saturnus numerus 844 8
Saturno 55 4 | 222 4
Satyra, v. Satira
Satyris 6 6 | 693 8 | 818 4 | 893 6
Satyrorum 230 3 | 893 8
Satyros 892 4, 9
Satyrum 864 12
Saucius 60 4 | 293 4
Saxa 72 8 | 310 2 | 350 2 | 482 11 | 492 2 | 728 6 |

772 3 | 789 16 | 907 7
Saxis 51 11 | 303 6 | 402 5 | 539 3 | 650 4
Saxo 213 4 | 395 1 | 558 7 | 573 12
Saxum 493 11 | 645 5 | 647 5
Scaberet 616 2
Scabiem 781 7
Scabies 910 2 | 913 2
Scabrum 767 5
Scæva 803 1
Scævæ 618 1
Scalis 857 5
Scalpere 588 12
Scalpra 649 1
Scamandri 474 3
Scammum 586 1
Scanderet 232 6
Scandet 360 6
Scandit 217 1
Scandunt 243 6
Scaphæ 358 5
Scari 435 4
Scarus 624 2
Scatentem 347 6
Scauros 52 8
Scaurum 535 4
Sceleratus 645 3 | 658 6
Scelere 737 1
Sceleris 88 5 | 134 5 | 618 2 | 657 1 | 665 3
Scelerum 337 11
Sceleſta 165 5
Sceleſtas 298 1
Sceleſti 455 3
Sceleſtum 249 2
Scelus 11 9 | 19 11 | 296 11 | 457 6 | 657 5
Scena 619 6 | 850 4
Scenæ 756 2 | 882 11
Scenam 847 3 | 889 1 | 895 8
Scenis 888 12
Sciat 810 8 | 826 9
Sciebat 272 1
Sciens 69 6 | 284 7 | 290 1
Scientiæ 487 1
Scientioris 450 8
Sciet 910 9
Scilicet 142 4 | 206 2 | 270 2 | 339 2 | 394 5 | 603 7 | 619 5 | 626 4 | 654 6 | 660 6 | 690 4 | 698 9 | 755 5
Scimus 232 2 | 874 1 | 896 6
Scindat 74 6
Scindente 417 2
Scipiadæ 619 7
Scipiadem 615 1
Scire 46 1 | 378 4 | 547 15 | 698 3, 8 | 742 2 | 821 12 | 831 9 | 838 3 | 869 7
Sciret 804 4
Scis 595 5 | 777 2 | 788 3 | 789 4 | 803 1 | 813 10 | 824 7 | 874 10 | 913 11
Scit 393 1 | 790 3 | 869 1 | 887 6 | 900 10 | 905 1
Scitari 765 1
Scobe 680 8
Scopas 394 6
Scopis 680 8
Scopulis 283 8
Scopulos 18 3
Scorpius 221 3
Scortator 689 8
Scorto 812 4
Scortum 193 5
Scriba 565 2 | 687 8
Scribæ 60 3 | 696 5 | 768 2
Scribam, *verb.* 618 8 | 895 13
Scribare 686 7
Scribat 548 4
Scribe 645 1 | 771 4
Scribendi 546 1, 2 | 550 5 | 614 6 | 840 3 | 900 3
Scribens 899 12
Scribentes 863 9
Scribere 467 2 | 546 5 | 593 6 | 606 3 | 614 12 | 743 3 | 746 3 | 792 12 | 840 5 | 852 3 | 860 9
Scribere verſus 859 12
Scriberis 25 1
Scribet 689 7
Scribetur 796 4
Scribi 878 9
Scribimus 840 11
Scribis 637 5
Scribit 756 4
Scribitis 875 16
Scribo 863 5
Scribuntur 818 3
Scrinia 515 6 | 840 7
Scripſere 863 10
Scripſeris 906 7
Scripſerit 27 7
Scripſiſſe 608 6
Scripſit 549 8
Scripta 547 1 | 551 1 | 602 1 | 608 2 | 744 1 | 822 5 | 831 3 | 860 10
Scriptis 846 2
Scripto pro Scriptito 580 5
Scriptor 831 10 | 865 1 | 882 6 | 884 2 | 893 8 | 903 13
Scriptore 855 8
Scriptorem 735 1
Scriptores 831 4 | 849 7 | 852 11
Scriptori 903 5
Scriptoris 835 3
Scriptorum 638 1 | 822 2 | 861 5
Scripturus 610 4
Scruta 756 6
Scrutaberis 812 7
Scrutare gladio ignem 664 9
Sculpe 298 14
Sculptum 641 2
Scurra 705 1 | 794 2
Scurræ 563 5 | 587 3 | 706 10 | 809 4
Scurram 615 6
Scurrantis 809 2
Scurris 659 3
Scurror 804 9
Scutica 541 3
Scyllam 885 6
Scyphus 102 2
Scyphos 464 7
Scythæ 131 5 | 288 6 | 534 1 | 591 7
Scythas 80 8
Scythen 384 11
Scythes 191 1 | 418 9
Scyticum 261 3
Se 10 7 | 216 6 | 270 10 | 271 5 | 403 2 | 508 1 | 513 11, 13 | 514 7, 9 | 521 11 | 529 7
Seſe 508 11 | 865 13
Seipſo 710 4
Secanda 227 1
Secandi 899 11
Secantur 799 5
Secat 601 7
Secet 822 9
Secernere 540 9 | 907 9
Secernis 575 9
Secernit 254 8
Secernunt 7 2
Secet 5 1
Secreta 619 6 | 720 9 | 899 4

secreto 597 12
secretum iter 817 2
secrevit 486 11
sectabitur 543 6 | 676 6
sectamur 381 1
sectanti 553 12
sectantem 875 4
sectari 144 1
sectarier 525 2
sectatur 518 8 | 527 6
sectatus 622 4
sectêre 541 3
sectis 27 11 | 679 2
secto 381 11
sectum 734 2
sectus 350 15 | 442 5
secula 277 1 | 486 13
seculo 391 2 | 468 1
seculum 9 2
secum 513 17 | 630 7 | 663 3 | 733 8 | 765 3 | 888 8
secunda 482 9 | 486 14 | 522 6 | 895 5
secundæ res 720 5 | 774 3
secundam 696 3
secundas 596 1 | 635 8
secundas partes 810 3
secundis 189 9 | 380 5 | 402 10 | 416 11
secundo 55 5 | 190 10 | 298 12 | 687 5 | 721 1 | 870 2
secundos 418 5
secundum 50 14
secundum, *prep.* 456 7
secundus 655 6 | 686 7
secures 247 3 | 331 5 | 501 6
securi, *ablat. à securis* 378 2 | 513 14
securis 584 2
securum 569 1 | 706 4
securus 101 1 | 677 4 | 847 2 | 857 7
secus 159 2 | 340 7
secuta 349 15
secutis 717 5
secutus 545 2 | 821 1
sed tamen 552 13 | 620 6 | 905 2
Sedare, Epod. 12 3
sedatum 816 2
sede 58 1 | 895 5
sedem 473 5
sederit 631 2
sedes 9 6 | 129 1 | 171 4 | 200 7 | 253 5 | 399 2
sedet 243 8 | 443 2 | 573 1
sedibus 44 5
sedilia 891 3
sedilibus 443 1
sedit 806 6
seditione 737 1
Seditionibus 252 13 | 276 3
sedula 882 2
sedulitas 760 9 | 854 14
Sedulus 145 1 | 565 7 | 784 5 | 847 4
seges 330 6 | 761 11 | 767 2
segetes 118 4 | 867 2
segetis 312 5
segnes 328 1 | 648 8
segni 301 2
segnis 660 2
segnius 818 13
selectis 554 11
sellis 577 11
semel 96 2 | 109 2 | 270 6 | 343 4 | 357 6 | 370 14 | 372 1 | 393 5 | 401 1 | 414 1 | 447 5 | 478 1 | 498 9 | 547 14 | 615 6 | 689 14 | 799 2 | 902 2 | 904 7 | 913 1
Semeleius 74 1
Semeles 79 2
Semesa 700 11
Semesos 537 8
semet 576 5
semina 486 3 | 664 5
semis 902 1
semita vitæ fallentis 817 2
Semota 829 7
Semoti 19 4
Senator 576 4 | 578 7
Sene 683 9 | 689 15 | 690 1
Senecta 871 1
Senectæ 171 4 | 205 2
Senectam 121 3
Senectus 217 10 | 451 4 | 483 1 | 618 5 | 632 12 | 825 13
Senectuti 500 8
Senem 448 13 | 605 4 | 689 4 | 888 2
Senes 183 9 | 508 11 | 729 5 | 732 2 | 838 1
Senescentem 725 2
Senescit 766 11
Senex 186 2 | 649 18 | 665 6 | 882 1
Seni 322 3
Senibus 726 12
Senile 437 6
Seniles 888 9
Senior 691 3
Seniorum 609 6 | 902 12
Senis, *id est*, Sex 608 5
Senis, *genit.* à Senex 616 6 | 630 4 | 883 7
Senium 113 4
Senos 895 1
Senfere 378 7
Senfi 175 5
Senfibus 475 2
Senfimus 719 6
Senfit 270 13 | 386 5 | 647 5
Senfu 536 10 | 551 3 | 253 1
Senfus 538 12 | 539 6
Sententia 482 3 | 521 3 | 601 1 | 733 8 | 804 7 | 878 11 | 862 2
Sententiarum 265 2
Sentiant 347 2
Sentiat 747 3
Sentiet 330 5
Sentimus 558 9
Sentire 503 1 | 817 5
Sentis 352 2 | 625 4 | 705 1 | 815 11
Sentit 655 3 | 732 7 | 788 7 | 802 3 | 842 6 | 867 3 | 878 1
Sentiunt 243 1
Senum 109 5 | 684 7
Separatis 232 2
Seponere 896 6
Sepofita 700 10
Septem 294 5 | 497 1 | 766 6 *bis* | 861 10
Septem millia 729 7
Septembribus 797 5
Septimi 170 1
Septimium 751 2
Septimius 770 1
Septimus 697 4
Sepulchra 589 8
Sepulcri 227 2 | 237 7
Sepulcris 53 2 | 445 7 | 691 3
Sepulcro 298 13 | 646 9 | 655 9
Sepulcrum 463 6 | 587 2
Sepultæ 402 4 | 691 6
Sepultis 838 4

Sequar 593 2 | 731 1, 5 | 769 7 | 893 13
Sequare 408 3
Sequemur 427 10
Sequentes 506 2 | 514 7 | 576 5
Sequentur 900 5
Sequere 862 8 | 882 5
Sequerer 554 1 | 577 1
Sequerere 653 9
Sequereter 587 5
Sequetur 63 3 | 208 6
Sequi 64 7 | 93 6 | 341 8 | 775 4 | 861 8 | 866 3
Sequitur 311 3 | 712 9
Sequor 365 10 | 595 8 | 616 6
Sequuntur 578 5 | 913 5
Sera 144 2 | 288 4 | 297 2
Seras 55 10
Serendis 878 8
Sereno 141 6 | 477 1 | 677 5
Seres 355 7 | 423 4
Seri ſtudiorum 603 1
Seria 508 7 | 636 2 | 881 6 | 892 9 | 912 5
Sericas 114 4
Sericos 459 1
Series 360 2 | 894 2
Seriùs 162 2
Sermo 548 11 | 603 3 | 621 4 | 699 8
Sermone 536 9 | 601 3 | 638 3 | 671 7 | 749 7 | 828 2 | 862 1 | 880 6 | 893 2
Sermonem 877 5
Sermones 257 5 | 285 5 | 854 4
Sermoni 548 5, 11
Sermonibus 325 9 | 690 15 | 841 9 | 860 3 | 879 4
Sermonis 582 6
Sermonum 746 1 | 878 4
Serpens 344 4 | 533 3
Serpente 439 4
Serpentes 142 1 | 589 6 | 874 3
Serpentibus Afris pejor 712 4
Serpentium 428 6
Serpit humi 875 6
Serva, *nom.* 163 2
Serva, *verb.* 643 15
Servabis 785 6
Servabit 741 8
Servanda 907 3
Servantem 751 7
Servare 159 2 | 513 4 | 554 5 | 752 2 | 756 8 | 825 8 | 879 9 | 901 11
Servaret 865 6
Servari 913 12
Servas 325 5 | 656 3 | 772 822 7
Servaſtis 865 14
Servat 498 10 | 535 10 | 778 4 | 799 4 | 914 3
Servata 209 2
Servate 390 5
Servatis 655 7
Servatura 415 1
Servavit 576 10 | 599 1
Serves 16 6 | 134 1 | 739 2 | 815 8
Servet 798 5
Servetur 883 1
Servi 611 8
Serviat 156 4
Serviet 114 1 | 774 14 | 801 6
Servile 712 5
Servilem 443 5
Servilibus 589 4
Servilio 715 6
Servire 462 4
Servis 462 4 | 630 3 | 789 11 | 865 8
Servis *verb.* 709 12
Servit 288 3 | 571 5 | 775 3
Servitio 691 1
Servitus 183 5
Servius 617 9 | 653 2
Servo, *nom.* 513 12 | 709 10 | 800 11
Servorum 841 3
Servos 512 2 | 531 5 | 566 3 | 576 5 | 597 2 | 648 6 | 650 5 | 758 3
Serum 766 7
Serus 13 5 | 65 1 | 845 3
Servum 537 7 | 756 11
Servum pecus 820 7
Servus 663 8 | 703 1 | 709 1 | 799 10
Seſquipedalia verba 880 8
Seſſor 865 5
Seſſuri 887 3
Seſtertia 766 6 | 858 8
Seſti, v. Sexti
Setoſa 489 1
Setoſam 564 6
Seu quod 616 10, *bis*
Severa 288 10
Severe 148 6 | 280 2
Severi 103 3 | 840 3
Severis 819 2 | 891 14
Severis, *verb.* 75 1
Severo 812 12
Severum 881 6
Severus 132 7 | 469 1 | 749 9
Sex 726 7
Sextarius 512 4
Sexti 22 2
Sextilem 759 5
Sextili 778 3
ſibi 159 5 | 272 5 | 509 1 | 508 12 | 512 5 | 519 4 | 523 1 | 528 2 | 532 6 | 541 11 | 554 15 | 573 7 | 576 12 | 577 10, &c.
ſibilat 511 9
Sibyllini 496 1
Sicambri 420 3
Sicambros 369 10
Sicana 490 3
ficarius 544 4
ficca 296 9
ficcas 20 2
ficcât 699 5
ficcatis 133 8
ficcet 434 11
ficci 386 1
ficcis 18 1 | 75 3 | 480 3 | 672 3 | 819 2
ficcos 354 12
ficcus 622 9 | 665 5 | 804 2
Sicula 260 7
Siculæ 218 1 | 241 4
Siculas 380 4
Siculi 740 13 | 834 2 | 913 12
Siculis 780 1
Siculum mare 194 2
ſicut 467 1 | 508 12
ſidera 7 5 | 15 2 | 214 4 | 248 | 282 2 | 448 1 | 477 2 | 487 5 | 591 7
ſidere 244 2 | 290 12
ſiderum 439 5 | 499 6
Sidonii 486 7
Sidonio 773 11
ſidus 55 1 | 398 2 | 428 13 | 465 9 | 490 12 | 584 1
figilla 868 6
figilla grata pudico 824 3
ſigna *pro* figilla 697 2
ſigna 182 7 | 269 5 | 363 11 | 421 3 | 462 5 | 557 7 | 670 2 | 813 13 | 854 2

ſignat

ſignat humum 887 7
ſignata 784 2
ſignatum 877 7
ſigni 581 2
ſignis 31 7 | 368 3 | 567 3
ſigno 641 3
ſigno lugenæ læſo 865 9
ſignum atrum 912 1
ſileant 397 1
ſileas 690 8
ſilebo 51 3 | 402 6
ſilenti 698 9
ſilentio 201 5 | 248 3 | 365 8
ſilentium 448 7 | 451 5 | 468 2
Silenus 893 12
ſiliquis 841 5
ſilix 534 3
ſilva, &c. v. ſylva
ſim 550 10 | 574 8
ſimile 50 14 | 555 8 | 641 11 | 648 5
ſimilem 308 4 | 322 5 | 564 2 | 644 2
ſimiles 613 3
ſimili 384 9 | 541 7 | 829 6
ſimilis 92 1 | 344 5 | 527 7 | 550 9 | 690 9 | 895 2
ſimillimus 804 7
ſimius 602 3
Simois 474 4
Simone 893 11
ſimplex 23 5 | 535 7 | 630 5 | 631 2 | 678 7 | 869 7 | 891 1
ſimplex & unum 875 1
ſimplices 183 1
ſimplici 144 3 | 416 8
ſimplicior 536 6
ſimulacra 274 4
ſimulantia 853 3
ſimulare 874 10
ſimulas 708 1
ſimulet 820 1
ſin 749 2
ſinas 14 1
ſincerum 535 12 | 740 9
ſine, *verb.* 801 6 | 806 1
ſinebant 213 2
ſingula 573 5 | 590 4 | 626 2 | 700 13 | 859 13 | 880 3
ſingulos 298 4
ſingultim 575 2
ſingultus 350 14
ſiniſtra 10 8
ſiniſtrè 913 1
ſiniſtorſum 462 10 | 643 6
ſint 508 12 | 610 3 | 612 2 | 677 3 | 699 11
ſinu 228 2 | 653 6
Sinueſſæ 561 4
Sinueſſanum 749 1
ſinum 427 9
ſinus 346 10 | 466 9 | 732 6
ſinus, *plural.* 126 8
Siren 640 1
Sirenum 737 9
ſis 346 4 | 478 9 | 511 5 | 550 9 | 553 12 | 618 8 | 647 3 | 685 7 | 734 2
Siſennas 582 7
Siſer 714 4
Siſyphus 208 2 | 493 10 | 535 3 | 641 1
Sitæ 462 10
Sithonia 343 2
Sithoniis 77 1
ſiticuloſæ 439 6
ſitiens 511 11
ſitim 156 6 | 410 7 | 866 6
ſitis & fames argenti 811 3
ſitis 528 4
ſitu 359 2
ſitum, *adject.* 255 1 | 292 1
ſitus, i. ſqualor 864 5
ſitus agri 796 4
ſitus, *plur.* 854 6
Smyrna 776 3
Sobolem 497 11
Soboles 302 8 | 374 3
Sobrius 189 4 | 638 4
Socci 879 3
Socco 846 9 | 880 1
Socero 688 7
Socerorum 268 3
Socerum 298 1 | 514 3 | 821 7
Socialiter 895 6
Socianda 398 9
Socii 32 7
Sociis 737 7 | 738 1 | 843 1
Sodio 841 4
Socium 338 9
Socius 689 5
Socraticæ 900 4
Socraticam 114 9
Socraticis 325 8
Sodales 103 5 | 139 5
Sodali 99 3 | 317 4
Sodalibus 136 2 | 394 2 | 616 2 | 764 13
Sodalis 691 3
Sodalium 174 5
Sodes 595 6 | 730 1 | 761 5 | 798 8 | 911 7
Sol 280 4 | 370 10 | 386 2 | 415 10 | 462 6 | 497 3 | 582 1 | 826 1
Sol veniens 796 6 | diſcedens *ibid.*
Sola 400 5 | 752 2
Solares 756 8
Solabitur 702 10
Solantis 167 7
Solatas 642 4
Solatur 842 3
Solido 528 3
Solidum 688 6
Sole 216 5 | 354 12 | 357 3 | 547 7 | 748 3 | 840 7
Soleas, *nomen* 542 1 | 720 8 | 785 9
Soleat 567 1
Solem 185 9 | 598 5 | 673 2 | 752 3 | 773 2
Solenne 813 6 | 839 9
Solennia 733 12
Solennis 407 1
Solent 570 3 | 720 5 | 818 13
Solet 726 13
Solers 395 2 | 909 3
Soles, *id eſt*, dies 383 8
Soles, *verb.* 693 6
Solet 98 5 | 641 8
Solibus 434 6 | 481 7 | 826 6
Solida 250 3
Solido 5 7 | 620 4
Solidum 660 6
Solio 157 1
Solis, *genit.* à Sol 35 2 | 91 2 | 346 3 | 422 7
Solis 732 12 | 803 9
Soliti 559 6 | 619 9 | 661 1
Solitis 50 9
Solitum 21 13 | 786 5
Solitus 511 9 | 577 13 | 651 5
Solium 896 3
Sollicita 131 1
Sollicitæ 222 5 | 698 13
Solliciram 344 8
Sollicitas, *nom.* 700 5
Sollicitas, *verb.* 413 4
Sollicitat 242 2 | 627 3
Sollicitis 363 9 | 750 4
Sollicito 851 8

Sollicitudine 719 16
Sollicitudines 96 5
Sollicitudinibus 473 9
Sollicitum 61 8 | 517 1 | 727 10
Sollicitus 355 8 | 580 1 | 662 3
Solo, *subst.* 336 13
Solo, *adject.* 58 4 | 624 11
Solos 507 2 | 795 8
Solstitio 778 2
Solvas 549 13
Solvat 248 7
Solvatur 473 8
Solve 488 2 | 491 1 | 725 2
Solventur 821 2
Solvente 104 8 | 328 1 | 464 12
Solveret 700 9
Solvet 59 4 | 371 4 | 802 2
Solvi 155 6
Solvitur 20 1
Solum, *subst.* 75 2 | 176 2 | 481 4
Solum, *adject.* 677 3 | 822 8
Solum, *adv.* 576 11 | 893 7
Solus 401 3 | 541 9 | 542 6 | 557 16 | 578 9 | 687 6 | 827 1 | 738 3 | 911 13
Solutæ 465 1
Solutæ 21 5
Solutis 116 4 | 169 3 | 367 4
Solutis operum famulis 316 3
Solutorum 581 5
Solutos 264 6 | 551 8
Solutum 750 6
Solutus 430 4 | 450 7 | 699 5
Somni 938 2
Somnia 704 3 | 833 3 | 870 9 | 873 7
Somnis 365 9
Somnium 348 10
Somno 259 2 | 614 4 | 698 12 | 712 8 | 861 6
Somnos 97 3 | 216 1 | 433 6 | 452 4 | 475 3 | 558 3 | 773 3
Somnum 192 2 | 241 7 | 725 3 | 749 6 | 763 1 | 904 2
Somnus 241 7 | 297 12 | 566 11 | 803 6
Somnum prope rivum 789 6
Sonabit 574 4
Sonant 472 4
Sonante 460 5 | 481 6
Sonantem 201 2 | 264 11 | 398 7
Sonari 490 11
Sonat 591 2
Sonaturum 542 7
Sonent 603 1
Sonitum 153 4
Sonitus 5 11
Sono 203 3 | 907 7
Sonum 222 7 | 874 9 | 889 9 | 861 14 | 896 7 | 903 7
Sonus 489 3
Sophocles 845 5
Sopor 94 5
Sopore 448 14
Sopori 632 4
Sorbeat 98 2
Sorde 740 8
Sordent 776 8
Sordes 575 14 | 598 4
Sordescere 825 3
Sordet 810 7
Sordibus 491 2 | 639 2 | 691 7
Sordida 750 8
Sordidæ 247 1
Sordidos 151 2 | 228 3
Sordidum 446 5
Sordidus 108 7 | 189 3 | 216 2 | 521 8 | 523 11 | 518 2 | 652 10
Soror 95 1 | 304 7 | 645 14 | 807 5
Sorore 256 5
Sororem 650 15
Sorores 101 7 | 186 4 | 208 2
Sororibus 321 6 | 392 1
Sororum 160 8
Sors 39 7 | 162 3 | 787 8
Sorte 312 7 | 334 8 | 476 7 | 664 2 | 702 3 | 774 17
Sorte suprema 867 14
Sortem 190 1 | 503 1
Sortes dictæ 908 6
Sortiere 22 6
Sortilegis 892 2
Sortis 407 6
Sortita 701 7 | 880 3
Sortito 440 5
Sortitur 241 1
Sortitus 574 14
Sosilis 903 4
Sosiorum 824 2
Sospes 138 1 | 1404
Sospite 111 3 | 500 2
Sospitis 289 2
Sospitum 305 4
Spadonibus 462 3
Spargas 869 9
Sparge 312 1 | 692
Spargens 446 9
Spargent 211 8
Spargere 307 10 | 743 12
Sparges 173 6
Spargier 406 2
Spargis 656 2
Spargit 318 2
Sparti 721 5
Sparsisse 199 2
Sparsum 324 2 | 679 3
Spartacum 306 1
Spartacus 480 3
Spatiari 588 1
Spatiere 654 4
Spatiis 763 8 | 787 6
Spatio 383 11
Spatio brevi 47 2
Spatium 701 14
Spe 612 3 | 753 6 | 793 6 | 817 9 | 842 13 | 888 5
Specie 870 4
Speciem recte decipimur
Speciem 809 12 | 816 7
Speciem ludentis
12
Species 626 3 | 657 1 | 4 | 756 10 | 873 8
Speciosi 349 11 | 664 3 | 5 | 901 1
Speciosius 813 9
Speciosum 799 8
Spectabunt 588 2
Spectacula 109 3 | 849 6
Spectaculo 449 12
Spectaculum 432 10 | 12
Spectanda 605 2 | 753
Spectandum 875 15
Spectandus 416 12
Spectant 753 12
Spectante 758 5
Spectantis 731 4
Spectantur 830 2
Spectare 626 7 | 771 | 824 1

Spectaret 849 5
Spectasse 720 10
Spectat 158 16 | 800 5 | 835 2
Spectata 862 5 | 889 8
Spectator 847 4 | 888 15 | 892 7
Spectatoris 851 2
Spectatum 724 1 | 873 5
Spectaverat 697 12
Spectemus 862 7
Spectent 752 5
Spectes 526 3 | 733 6
Speculo 404 6
Specus 340 1
Spem 22 3 | 42 1 | 627 5 | 428 10 | 503 2 | 684 9 | 686 6 | 736 9 | 747 6
extra Spem veniæ cautus 895 15 v. intra
Spem mentita seges 767 2
Speraditur 747 8
Speramus 852 2 | 902 2
Sperare 140 2 | 408 4
Speras 527 7
Sperat 24 3 | 189 9
Speratum 828 8
Speravit 848 5
Speres 58 9 | 398 3
Speret 894 1
Spernat 876 7
Sperne 399 | 116 1 | 623 1 | 685 2 | 740 10
Spernere 213 2 | 219 2 | 855 2
Spernit 5 8 | 248 2 | 626 6 | 733 9 | 761 10
Spes 133 2 | 365 2 | 382 9 | 407 10 | 728 10 | 800 2 | 816 11
Spes, *plural.* 411 5 | 749 4 | 750 3 | 812 3
Spicea 499 1
Spicula 64 6 | 352 8
Spinas 787 1
Spinis 871 2
Spirabat 414 6
Spirat 400 2 | 846 1
Spiritu 489 12
Spiritum 156 2 | 218 6 | 389 5 | 668 12
Spiritus 220 9 | 296 5 | 395 8 | 468 4 | 548 9
Spiro 375 3
Spissa 211 5 | 322 4 | 891 3
Spisse 373 7 | 906 1
Spissis 822 4
Splendeat 155 2 | 874 5
Splendentis 80 4
Splender 215 9 | 252 6 | 769 3
Splendida 393 5 | 651 1 | 852 12
Splendide 297 9
Splendidior 302 1 | 312 11
Splendidius 8 4
Splendor 547 6
Splendoris 863 13
Sponda 440 4
Spondeos 895 4
Spondere 910 8
Sponsæ 368 5 | 821 8
Sponsi 738 5
Sponso 114 1
Sponsorem 694 4
Sponsos 297 5
Sponsum, *id est*, promissum 538 40
Sponsum, *id est*, ad spondendum 860 10
Sponsus 246 6
Sponte suâ 782 1
Spretus 454 12
Spurco 684 1
Squillas 717 7
Squillis 678 1
Stabant 602 2
Stabat 587 2 | 586 4
Stabieri 646 9 | 647 4
Stabiles 895 4
Stabilis 498 9
Stabit 656 7
Stabulis 20 1
Stagna 210 4
Stans pede in uno 545 6
Stante 543 4
Stantem 132 2 | 520 5 | 686 1
Stantes 354 1
Stare 595 4
Stas 858 13
Stas animo 657 6
Stat 185 2
Statis 507 9
Statu 261 11
Statua 861 11
Statuas 644 3 | 685 10
Statuetur 114 3
Statuis 656 1
Statuis, *nom.* 336 2
Statuit 199 5 | 528 1 | 636 7
Status 355 5 | 805 8
Stella 51 10 | 354 11
Stellæ 782 2
Stellas 583 15 | 782 3
Stellis 231 5 | 307 10 | 340 5
Stercore 472 8
Sterilem 330 6
Sterilis 877 13
Sternet 315 4
Sterteret 532 6
Sternitis 782 6
Sternitur 642 2 | 687 6
Stertit 558 7 | 852 2
Stes 654 4 | 699 9
Stesichori 399 4
Stet 38 1 | 254 2 | 352 2 | 528 12 | 847 2 | 878 4
Stetere 69 9
Stetit 264 2 | 296 8 | 642 7 | 679 3 | 859 4
Stheneius 55 6 | 401 8
Stillabit 910 14
Stimulos 710 12
Stipare 639 5
Stipata 835 5
Stipator 543 9
Stipendium 490 7
Stirpes 356 7
Stoicæ 652 6 | 667 8
Stoici 459 1
Stola 524 8 | 526 10
Stolidi 847 10
Stomacheris 734 3
Stomachetur 49 6
Stomacho 69 6 | 531 4 | 651 15 | 678 3 | 689 5
Stomachosus 792 7
Stomachum 623 4 | 627 3 | 714 4 | 792 8
Stomachum, *id est*, iram 26 5
Stomachus 626 6
Strabonem 534 10
Stragula 649 13
Stramentis 649 12
Stratus 5 9
Stravere 39 3 | 69 8
Stravit 417 12 | 656 4
Strenua 351 3 | 779 3
Strenuus 741 9 | 764 1 | 765 12
Strepitu 291 5 | 529 6 | 859 2
Strepitum 64 7 | 322 2 | 354 4 | 374 7 | 778 9 | 788 18
Strepitus 702 5 | 803 7 | 861 7 | 879 6
Strepunt 150 3 | 409 3
Strictis

ſtrictis 788 15
ſtridere 720 9
ſtridore 120 5
ſtrigili 712 4
ſtrigis 445 10
ſtringat 517 6
ſtruis 227 3
ſtruit 509 2 | 743 2
ſtudet 366 1 | 743 9 | 820 4 | 891 2 | 909 8
ſtudia 812 9
ſtudiis 338 3 | 732 4 | 739 5 | 766 11 | 814 7 | 839 2 | 861 10 | 863 6 | 887 14
ſtudio 551 5 | 622 7 | 648 11 | 784 4 | 840 3 | 851 5
ſtudiorum 603 1 | 615 11
ſtudioſa 347 9 | 689 13 | 743 2
ſtudium 300 3 | 412 3 | 744 12 | 909 5
ſtultæ 728 7 | 854 14 | 896 5
ſtulti 519 8 | 642 1
ſtultior 707 1
ſtultis 537 4
ſtultiſſimus 596 10
ſtultitia 19 10 | 642 12 | 657 3 | 658 6 | 668 1 | 728 2
ſtultitiæ 643 10 | 664 9
ſtultitiam 412 5 | 811 9 | 886 13
ſtultorum 736 3 | 798 1
ſtultus 658 10
ſtultum 668 5
ſtultus 532 11 | 543 7 | 571 4 | 652 4, 5 | 692 8 | 738 1 | 761 10 | 787 9
ſtupens 202 4
ſtupent 457 2
ſtupet 340 8 | 547 6 | 571 6 | 621 7
ſtupris 384 7
Stygia 236 1
Stygiis 397 5
ſtylum 610 3
ſtylus 617 1
Styx 128 5
ſua 264 9 | 403 8 | 456 7 | 471 5
ſuadela 755 7
ſuadere 482 9
ſuaderet 522 9
ſuades 513 6
ſuadet 730 4
ſuæ 524 11
ſuam 485 2 | 530 5
ſuas 744 2
ſuaverit 740 15
ſuave eſt 510 8
ſuave 551 2
ſuaves 628 4 | 722 1
ſuavio 440 3
ſuavior 603 4
ſuaviter 592 4 | 768 4
ſuavius 581 6 | 721 7
ſubacta 151 3 | 167 1
ſubducta 807 13
ſubductis 520 1
ſubductum 19 2
ſubegit 828 9
ſubeſt 386 2 | 733 7 | 788 11
ſubeunt 258 7
ſubjecta 888 14 | 894 11
ſubjectat 710 12
ſubjectior 697 11
ſubjectos 55 9
ſubimus 559 2
ſubinde 691 5 | 769 6
ſubire 426 2 | 541 4
ſubiſti 762 11
ſubit 593 4 | 806 10
ſubito 672 5 | 702 4 | 704 5 | 705 10
ſublatæ 454 5
ſublatam 336 6
ſublatis 690 14 | 714 5
ſublato jure nocendi 898 2
ſublatus 686 5
ſublegit 714 7
ſublime 244 6
ſublimes verſus 913 6
ſublimi 7 5 | 66 1 | 343 3
ſublimia 781 7
ſublimis 845 7 | 887 13
ſubluſtri 347 11
ſubmittere 726 5
ſubrepere 701 13
ſubruit 310 6 | 847 6
ſubſcribe 612 6
ſubſcribi 336 2
ſubſequitur 78 3
ſubſidere 483 5
ſubſtringe 690 12
ſubſuta 520 4
ſubtemine 474 5
ſubtile 717 3 | 853 4
ſubtilis judex 711 7
ſubucula 733 6
ſubvertet 774 16
ſuburbana 766 2
ſuburbano 672 3
ſuburranæ 448 14
ſuccedant 755 4
ſuccederet 806 6
ſucceſſit 897 5
ſucci 672 1
ſuccinctam 588 9
ſuccinctus 701 20
ſuccinit 807 7
ſuccis 718 4
ſucco 679 5
ſuccos 253 6
ſuccum 716 4
ſuccurrite 913 8
ſuccus 349 10 | 552 14
ſudando 624 1
ſudaviſſe 785 10
ſudavit 909 9
ſudet 194 1
ſudor 63 8 | 466 5 | 470 7 | 592 9
ſudoris 846 4
ſuetæ 588 3
ſuffigat 537 9
ſuffragia 821 14 | 863 5
ſui 5 4 | 58 11 | 78 3 | 19 5 | 356 11
ſuis 183 1 | 265 5 | 385 3 | 430 3 | 464 4 | 479 4 | 689 2 | 814 7
Sulci 550 10
Sulcis 240 5
Sulcius 550 5
Sulcos 766 10
Sulfura 792 2
Sullæ, v. Syllæ
Sulpitiis 411 4
Sum 362 3 | 428 3 | 593 2 | 619 9 | 655 1 | 709 3 | 857 2
Sumas 807 3
Sume 287 1 | 361 3 | 652 1 | 660 3 | 663 2 | 778 7
Sumebat 911 12
Sumere 103 3 | 510 13 | 57[illegible] 5 | 577 11
Sumere vires 815 13
Sumeret 270 14
Sumes 49 2
Sumet 812 3 | 863 11
Sumi 711 12
Sumit 247 3 | 743 11
Sumite 875 16
Summa, *ſubſtant.* 22 3 | [illegible] 10 | 875 12
Summa, *adject.* 9 5 | 583 [illegible]

623 6 | 658 6 | 724 1
Summa voce 530 7
Summæ 393 1 | 649 10
Summam 646 9 | 647 5 | 906 4
Summè 858 6
Summi 337 10
Summis 129 2 | 333 4
Summisêre 382 1
Summittit 676 5
Summo 352 9 | 905 8
Summos 189 7
Summosses 596 3
Summotus 468 16
Summovere 227 5
Summovet 190 4 | 215 5
Summum 566 2 | 700 2 | 831 6
Summus ab imo 729 4
Summus ego 715 5
Sumpta 518 8 | 876 13
Sumptis 894 3
Sumptu 213 3
Sumptum 519 3 | 681 2 | 863 9
Sumptuosa 332 2
Sumptus 576 7 | 680 9
Sumus 392 12 | 556 1 | 592 6 | 738 4
Sunto 880 10
Suo 807 2
Suorum 697 5
Supas 515 1
Supellex 749 3
Superque 429 3 | 524 2
Superante 53 1
Superantis 405 3
Superare 51 8 | 514 10 | 813 8
Superat, *id est*, superstruit 634 3
Superat, *id est*, restat 901 10
Superba 431 3 | 449 5
Superbæ 112 1 | 730 7
Superbas 456 3
Superbi 501 7 | 851 2
Superbiæ 404 2
Superbiam 292 4 | 361 2
Superbis 421 4 | 890 10
Superbo 142 5 | 700 13
Superbos 437 | 525 | 130 3 | 82 8
Superbum 209 3 | 228 11 | 324 9
Superbus 441 3 | 478 8 | 488 | 571 1
Supercilio 243 3 | 816 6
Supereſſe 817 7
Supereſſent 701 17
Supereſt 817 7
Superi 393 2 | 842 10
Superjecto 10 1
Superis 6 5 | 27 9 | 45 1
Superne 236 4 | 873 4
Superni 429 1
Superſtes 155 7 | 220 3 | 500 4
Superſtite 427 1
Superſtites 452 9
Superſtiti 290 3, 7
Superſtitione 645 4
Superſunt 756 6
Supervacuas 791 3
Supervacuos 237 8
Supervacuum 902 8
Supervenit 747 8
Supervenit 868 2
Supinas 330 1
Supinor 706 12
Supinum 260 2
Supinus ſtertit 558 7
Suppetas 493 6
Suppetit 780 4
Supplex 418 2 | 487 2 | 863 5
Supplice 364 8
Supplicio 336 8
Supponas 677 5
Suppoſitor 148 5
Suprema 59 4
Supremâ forte 867 14
Supremi 124 3
Supremo 86 2 | 493 10 | 748 3
Supremo ſine 828 10
Supremum 220 7 | 513 13 | 747 7
Sura 573 6
Suras 166 3
Surdior 283 8
Surdiora 492 2
Surdo 849 8
Surge 297 11, 12 | 813 4
Surgendum 580 2
Surgente 185 8 | 547 7
Surgerer 636 1
Surget 652 8
Surgit 278 7 | 632 5
Surgunt 732 1
Suris tumentibus, Epod. 8
Surpite 665 7
Surpuerat 414 7
Surrentim 677 9
Surrentum 807 11
Surrene 598 6
Surripis 650 3 | 800 3

Sus 470 6 | 738 3 | 860 3
Suſcitabo 346 2
Suſcitat 190 6
Suſcitet 512 13
Suſpecta 744 | 812 12
Suſpectos 617 12 | 799 14
Suſpectum 550 5
Suſpendens 719 12
Suſpendis 570 4
Suſpendiſſe 24 7
Suſpendit 839 3
Suſpenſa 447 2 | 719 3
Suſpenſi 576 1 | 729 6
Suſpicari 166 4
Suſpice 753 11
Suſpirare 282 6
Suſpiret 246 5
Suſtineant 38 2
Suſtineas 813 11 | 827 1
Suſtinet 579 4
Suſtulerat 223 1
Suſtulerit 262 4
Suſtulit 129 6 | 177 2 | 538 8
Suſurri 40 3
Suſurros 720 9
Sutor 541 9 | 542 1, 5 | 649 1
Suum 867 11
Sybarim 34 2
Sydera, v. Sidera
Syllaba 894 11
Syllæ 524 1
Sylva 89 5 | 312 4 | 318 2 | 792 9 | 773 7
Sylvæ dizreſ. 92 4 | 472 3
Sylvæ 38 3 | 50 4 | 61 3 | 111 3 | 356 9 | 692 3 | 739 14 | 877 8
Sylvam 264 7 | 604 4
Sylvane 432 12
Sylvani 355 3
Sylvanum 843 2
Sylvarum 495 1 | 786 3
Sylvas 295 9 | 746 4 | 852 3
Sylveſtrem 868 12
Sylveſtres 907 3
Sylveſtria 629 5
Sylvis 87 1 | 433 4 | 448 11 | 467 9 | 643 4 | 701 5 | 741 6 | 875 8 | 894 4
Symphonio 905 4
Syncerum, v. ſincerum
Syra 119 7
Syri 573 10
Syrio 175 3

Syro 697 8
Syrtes 89 1 | 173 1 | 236 8 | 464 5

T.

Tabella 616 5 | 711 11 | 839 5
tabellas 470 2 | 868 6
tabellis 512 2 | 697 2
taberna 542 4 | 550 11 | 788 11
tabernas 22 1 | 895 2
tabescat 514 9
tabo 447 5 | 450 2
tabula 24 5
tabulæ 621 2 | 740 7 | 873 6
tabulam 576 1 | 729 6
tabulas 546 1 | 641 2 | 687 4 | 688 7 | 829 9
tabulis 863 12
taceas 863 10
tacenda 765 13
tacent 457 3
tacentem 150 5
tacentes 807 2
tacere 551 10
taces 320 4
tacet 542 2
tacita 321 9 | 360 6 | 788 1
tacitum 536 9 | 580 5 | 746 4
taciturna 182 9 | 355 4
taciturnitas 397 3
taciturnius 861 11
taciturnus 119 3 | 816 5 | 825 4
tacitus 363 9 | 592 11 | 689 1 | 765 3 | 807 9 | 866 8
tæda 778 14
tædu 246 7
tædi 448 5
tædium 61 8
Tænari 128 5
tale 440 1 | 829 3
talenta 658 11 | 710 7 | 755 3
talentum 893 11
tali 604 2
Taliarche 39 1
talibus 657 11
talis à talus 22 6 | 535 4
talium 395 3
talo recto ſtes 847 2
talos 520 4 | 526 10 | 582 10 | 652 5 | 705 3 | 856 4
tam quàm 837 6
Tanaim 291 1 | 623 5
Tanaim, *numen viti* 514 3
Tanais 355 8
tandem 12 1 | 93 5 | 186 6 | 307 6 | 380 9 | 488 1 | 558 5 | 609 4, 13 | 887 9
tangas 708 6
tangat 255 6 | 429 2
tange 348 4
tange de 18 7
tangens 686 1
tangentis 700 13
tangere 35 6 | 303 1, 5 | 321 5 | 527 6 | 617 7 | 743 12
tangi 295 6
tango 523 5
tanquàm 532 1, 2 | 624 7 | 867 12
tanta 524 5 | 827 1
tantam 781 6
Tantali 228 12
Tantalum 228 12
Tantalus 493 8 | 511 11
tantam 475 1
tanti 467 10 | 899 10
tanti quantum habeas, ſis 531 5
tantis 709 7
tanto 634 5 | 850 2 | 884 4
tantò 518 7 | 668 13 *bis* | 681 3 | 705 5 | 846 4
tanto plura 866 8
tantos 639 6
tantulo 511 2
tantum 660 2 | 689 13 | 894 2, 3
tantum 554 3 | 550 4 | 588 3 | 592 2 | 608 6 | 651 1 | 668 6 | 677 1
tantundem 510 9, 13 | 540 11 | 660 3 | 681 8
tantummodo 596 9
tantus 439 5 | 614 6
tarda 19 4 | 594 4 | 726 9
tardavit 222 6
tardior 895 3
tardiora 493 4
tardis 557 3 | 695 4
tardiùs 633 2 | 638 7
tardo 536 2
tardum 741 10
tardus 887 12
Tarenti 112 5
Tarentino 850 6
Tarentum 273 7 | 378 2 | 675 2 | 763 11 | 796 11
Tarpa 609 1
Tarquini 52 8
Tarquinius 571 2
Tartara 108 3
Tartaro 383 4
tauri 167 3 | 349 2 | 373 3
tauriformis 417 5
tauris 205 6 | 303 2 | 431 1
tauro 347 6
Tauro, *prov.* 748 4
taurus 350 11 | 546 6 | 614 14
tecum & tua 911 13
Tecnum 732 9
Tectmeſſa 163 5
tecta 215 7 | 231 5 | 358 1 | 392 3
tecti 288 3
tecto 521 11 | 569 3 | 639 4 | 692 2 | 774 5
tectum, *ſubſt.* 185 6 | 362 1 | 366 2 | 753 19
tectum, *partic.* 376
tectus 617 3
tecum 2 16 4 | 122 2 | 175 4 | 209 15 *bis* | 417 4 | 446 6 | 460 3 | 597 8 | 716 6
tedas 380 3 | 689 15
tegam latus 684 1
tegat 520 4 | 890 9
tegentis 526 6
teges 812 8
Teiâ fidè 73 6
Telum 476 2
tela, orum 460 9 | 488 5
Telamone 163 4
telas 300 2
Telegoni 353 8
Telemachus 763 6
Telephe 322 5 | 881 3
Telephi 57 1, 2
Telephum 407 5
Telephus 488 3
tellure 33 1 | 151 3 | 416 16 | 478 9 | 688 4 | 716 7

tellurem 843 2
telluris 195 3 | 636 8 | 1281 1 | 208 3 | 228 7 | 428 8 | 474 2 | 484 9 | 490 12 | 835 4
telo 499 4
telum 817 5
temere 50 3 | 192 8 | 536 11 | 635 3 | 675 3 | 841 2 | 857 3 | 887 8
temeti 867 4
temnens 515 2
temnit 626 6
tempe 29 3 | 87 2 | 241 10
temperant 85 2 | 429 3
temperante 486 4
temperare 494 11
temperas 374 7
temperat 35 5 | 59 12 | 262 4 | 335 2 | 821 5, 6 | 869 1
temperatam 159 3 | 264 10
temperato 155 2
temperet 217 7 | 329 2 | 689 4 | 781 8
temperiem 796 8
tempestas 315 3 | 568 3 | 726 1 | 794 5
tempestas horrida 472 1
tempestivus 466 14
tempestatibus urbis 861 13
tempestatis 664 1
tempestativa 93 6 | 322 9
tempestivus 363 4
tempestivum 866 2
templa 106 | 213 4 | 274 2 | 634 4 | 828 4
templis 295 2 | 813 13
tempora, id est, caput 341 9 | 365 4 | 398 4
tempora populeâ fertur vinxisse corona 32 4
tempora dura 859 4
tempora 108 5 | 370 4 | 393 2 | 410 7 | 414 1 | 540 8 | 549 9 | 581 2 | 597 3 | 752 3 | 884 2
tempore 159 5 | 495 4 | 515 4 | 562 3 | 598 2 | 615 2 | 642 3 | 671 2 | 726 9 | 741 5 | 869 12
tempore alieno 551 4
tempore festo 842 12
tempore quo 688 3
temporibus 422 11 | 415 2 | 829 8
temporis 355 9 | 888 6 | 899 8
temporum 300 2
tempus 139 3 | 174 1 | 280 7 | 331 11 | 378 2 | 486 12 | 513 13 | 670 1 | 697 11 | 739 8 | 835 3
tempus est abire 871 5
ten 886 10
tenacem propositi virum 249 4
tenaci 433 2
tendant 705 7
tendebat 762 9
tendens 273 6
tendentes 253 3
tendere 7 3 | 1144 | 613 2 | 749 7
tendimus 565 7
tendis 115 2 | 228 7 | 257 4 | 597 8
tendit 190 7 | 368 10 | 413 11 | 773 5 | 820 4
tendit 767 4
tendunt 705 7 | 859 15
tene 78 2 | 595 6
teneam 733 1
teneas 669 11
teneant 880 3 | 902 7
teneatis 873 5
tenebat 701 13
tenebit 32 1
tenebo 298 6 | 592 14 | 802 1
tenebris 379 11 | 393 9
tenent 32 1 | 259 7
tenente 305 7 | 583 9
tenentur 799 6
teneo 365 10
teneor dono 761 8
teneor, v. tentor
tener 317 3 | 371 4
tenera 741 3
teneræ 6 1 | 85 4 | 338 1 | 345 10
teneram 672 8
tenerem 671 6
tenerer 794 2
teneri 732 4 | 821 11
teneris 364 10 | 894 6
tenero 278 2 | 410 3
teneros 540 12 | 554 16
teneum 22 7 | 525 5 | 841 8
tenes 343 1
tenet 59 2 | 364 6 | 352 10 | 399 1 | 407 7 | 469 9 | 502 9 | 574 5 | 643 2 | 811 3 | 914 11
teneto 707 3
tenta 485 6 | 489 12
tentabo 260 10
tentantem 805 3
tentantur 754 8
tentare 331 7 | 854 13
tentaris 47 1
tentasse 107 3
tentat 247 6 | 282 6 | 806 2
tentata 905 3
tentator 283 3
tentatum 512 10
tentavit 70 3 | 845 6 | 892 5
tentent 815 8
tententur 652 9
tentor 555 2
tentus 685 10
tenuabitur 677 6
tenuare 257 6
tenuatum 632 8
tenuem 218 6
tenuere 499 9
tenues 27 2 | 671 7 | 789 3
tenui, nom. 125 5 | 215 9 | 235 1 | 671 7 | 675 4 | 702 10 | 851 12
tenui re 826 1
tenuis 630 7 | 762 7 | 876 8 | 891 1
tenuisse 314 8
tenuit 196 9
tenus 308 8 | 727 4
tepeant 772 11
tepebunt 21 8
tepefecit 650 14
tepet 547 8
tepidas 172 7
tepido 639 4
tepidum 537 8
tepidus 826 1
ter 59 1 | 112 5 | 186 1 | 205 6 | 222 7 | 256 6, 7 | 257 1 | 318 4 | 321 3 | 328 6 | 364 12 | 442 2 | 446 11 | 498 6 | 605 6 | 727 9
terque 903 17
ter & quater 119 8
ter quaterque 709 7
tercentum 649 11
Terenti 519 4
Terentius 834 3

tereret 838 8
teres atque rotundus 710 4
teretes 6 3 | 166 1
tereti 469 14
tergeminis 4 3
tergere 624 4
tergo 246 12 | 269 9 | 667 7
tergo plector 711 11
terit 442 8
teritur 479 3
termes 485 1
terminalibus 436 4
terminos 227 8
terminum 89 7
terminus 255 5 | 498 10
terna millia 680 3
ternos 221 3
terra 91 2 | 255 2 | 265 5 | 391 7 | 490 1 | 494 6 | 561 6
terrâ, *ablat.* 429 5 | 463 1 | 501 5 | 509 9 | 777 6 | 877 12
terra marique 798 2
terræ 21 5 | 106 1 | 206 3 | 243 4 | 752 5
terræ gravis salias 788 13
terram 21 2 | 262 5 | 318 4 | 457 7 | 508 8 | 588 12 | 910 15
terram vertit aratro 508 8
terrarum 4 1 | 151 3 | 172 3 | 742 1 | 854 6
terras 18 6 | 59 11 | 216 4 | 305 8 | 444 2 | 695 1 | 828 5
terreat 100 5 | 617 12
terrent 710 2 | 731 3
terrenum 408 1
terrere 707 3
terrestria 700 6
terret 43 5 | 150 5 | 407 9 | 586 5 | 799 2 | 847 8
terris 8 1 | 13 2 | 19 3 | 155 1 | 235 3 | 370 1 | 539 2 | 557 6 | 590 7 | 829 7 | 849 2 | 866 17
terrorem 263 1
terrores 870 9
terroribus 850 11
terruit 8 4 | 9 1 | 344 6
tertia 755 4
tertio 418 4
tertium 371 8
tertius 467 7
tesque 788 6
tesquore 820 2
testa 83 2 | 306 2 | 325 3 | 719 1
testa recens servabit odorem 741 9
testæ 674 4
testamenta 624 7 | 760 7
testamento 690 2
testamentum 687 3
testatur 153 3
testatus 108 5
teste 799 6
testis 265 1 | 379 7 | 589 8 | 590 8
testudine 476 3
testudinis 374 6 | 907 7
testudo 124 4 | 294 5
teter 296 5
teterrima 540 3
tetigere 176 2
tetigisse 520 8 | 880 9 | 913 4
tetigit 234 3 | 332 1 | 348 1
terra 521 3 | 549 11
Tetrarchas 531 5
Teucer 32 2 | 65 9 | 400 9
Teucro 32 8 *bis* | 387 8
Teucrum 656 6
texere 259 4
textam 805 2
textis 434 10
textore 820 1
thalamo 64 5
Thaliæ 389 1
Theanum, v. Teanum
theatra 849 2
theatris 147 9 | 222 7 | 605 2 | 822 4
theatro 84 1 | 835 1 | 865 5
Thebæ 382 2
Thebanæ 79 2 | 907 6
Thebanos 743 9
Thebarum 801 9
Thebas 29 2
Thebis 690 1 | 850 12 | 882 4
Theonino dente 815 10
thesaurus 332 6
thesauro 693 2
Theseus 393 11
Thespis 845 5 | 896 9
Thessala 29 3 | 448 1 | 870 10
Thessalis 104 8
Thessalo 164 4
Thessalos 44 2
Thetide 474 1
Thetidis 36 6
Thetidos 387 2
thima, v. thyma
Thraca 742 3
Thracam 797 2
Thrace 284 5
Thracem 340 10
Thraciæ 409 2
Thracio 98 2
Thracis 231 7
Thracum 102 2 | 445 4
Thracius 633 10
Thrax 697 8 | 812 6
Threicià 137 4
Threicio 95 8 | 472 4
Thressa, v. Cressa
Thunni, v. thinni
thura 81 4 | 364 6 | 371 2 | 568 6
thure 116 2 | 135 4 | 339 3
thurini 290 5
thuris 285 2
thus 781 10 | 855 9
thusco, v. tusco
Thyadas 230 8
Thyas 308 2
Thyestæ 880 2
Thyesteas 451 6
Thyesten 69 7
thyma 722 2 | 369 3 | 749 5
thynni 686 3
Thyna 281 5
Thyoneus 74 2
Thyrso 230 7
Tiberi, *propr. viri* 653 7
Tiberi, *flav.* 666 7
Tiberim 10 3 | 35 6 | 1147 | 503 1 | 614 4
Tiberinis 301 3
Tiberino flumine 776 4
Tiberinus 625 4
Tiberis 161 3 | 778 3
tibia 49 2 | 257 7 | 890 11
tibiæ 284 6 | 321 8 | 349 7
tibias 7 1
tibicen 891 13 | 909 11
tibicina 788 12
tibicinibus 839 4
tibiis 424 1 | 460 5
Tibur, v. Tybur, &c.
Tiburni 31 1
Tiburtia 679 5

Tigelli 517 1 | 550 12 | 611 2 | 612 4
Tigellius 530 5
tignis 897 3
tignum 861 1
tigres 251 5 | 295 9 | 349 12 | 483 5 | 907 5
tigribus 874 3
tigris animal 93 3
Tigris fluv. 419 2
Timaginis 820 3
timeant 483 7
timebo 344 6
timenda 454 7
timendorum 239 4
timendos 323 9
timendum 134 3
timent 913 4
timentes 566 3 | 890 6
timenti 760 2
timentis 547 1 | 643 10
times 298 1 | 355 6 | 748 2
timet 35 6 | 199 11 | 538 5 | 403 14 | 428 6 | 501 6 | 518 4 | 615 7 | 753 2 | 149 8 | 888 3
timidè 888 4
timidis 794 7
timido 246 12 | 858 11
timidas 204 1
timidum 509 9 | 866 16
timidus 61 5 | 319 2 | 403 16
timidus procellæ 875 6
timor 216 1 | 243 5 | 550 7
timore 667 3
timores 140 6 | 747 6
timui 770 8 | 821 4
timuit 17 7 | 270 13 | 576 12 | 806 6
tinearum 649 14
tineas 825 4
tincta 701 16
tinctæ 218 4
tinctas 868 7
tinctus 293 3
tingere 412 1
tinget 209 3 | 331 6
Tiresia 682 3
Tiridatem 100 5
tironum 519 1
Tisiphonem 589 6
Titanas 262 3
Tithonum 217 10
Tithonus 108 3
titillet 653 13
Titius 743 5
titubes 786 6
titulis 571 6
titulos 415 9 | 657 5
Tityus 296 7
Tityi 265 9
Tityon 206 1
Tityos 386 4
togæ 442 2 | 532 1 | 533 7 | 733 7 | 811 10 | 834 1
togæ 136 6 | 268 5 | 789 3 | 820 1
togam 646 2
togatæ 523 12
togatæ 525 9
togatas, *id est*, fabulas 898 6
tolerabile 904 10
tolerare 167 4 | 684 3
tollam 869 5
tollant 906 1
tollas 801 12
tollat 13 9
tolle 167 2 | 709 4 | 761 6 | 780 3
tolle memor dictum 904 10
tollenda 606 7
tollens 78 4
tollent cachinnum 881 12
tollere 17 6 | 130 2 | 311 5 | 335 10 | 510 8 | 537 5 | 545 7 | 585 3 | 697 6 | 913 9
tollere honoribus 4 3
tolleret 705 2 | 719 9 | 756 5
tolles ex oculis 889 1
tollet 681 4 | 864 10
tolletis 732 10
tolli 164 5
tollis ad astra 706 3
tollit 218 2 | 810 1
tollit vocem 880 4
tollite 87 2 | 102 2 | 484 5 | 808 7
tollo 454 10
tollor 260 1
tonantem 266 4
tonantes 128 2
tonantis 433 7
tondet 432 6
tonsa 381 7 | 809 7
tonsæ 308 6
tonso 533 7
tonsore 640 4 | 733 5
tonsores 733 3
tonsori 899 7
tonsoribus 582 8
tonsoris 764 5
toral 750 8
toralia 681 1
tormentum 327 1 | 740 14
tornatos 911 10
torpes 711 1
torpet animo & corpore 753 7
Torquate 393 7 | 748 3
torquato 473 2
torquebere 739 6
torquebitur 864 11
torquere 911 4
torquerier 719 15
torquet 841 9 | 861 1
torquibus 276 2
torrentia 242 7
torrere 363 7
torret 125 6 | 290 4 | 322 7 | 486 10 | 566 6
torserat 488 5
torserunt 486 7
tortor 273 1
tortum funem 775 4
tortus 212 8
torvo 109 3 | 819 5
torvus 271 6
tostis 678 1
tot 402 7 | 443 3 | 655 9 | 709 7 | 756 3
tot & tanta 827 1
tota 80 7 | 588 9 | 717 4
totam 446 3 | 532 5
totas 715 9
totidem 87 2 | 371 3 | 608 7 | 615 11 | 667 6 | 755 3 | 892 10
toties 498 6 | 655 7 | 709 1 | 724 6
toto 182 6 | 637 5 | 733 10 | 832 8
totum 374 10 | 697 11 | 702 6 | 759 5 | 836 10 | 875 12
totum per orbem 854 8
totus 592 2 | 669 9 | 710 4
toxicum 493 3
trabales clavos 132 6
trabe 48 | 364 4
trabes 224 3
trabibus 248 6
tractant 140 10 | 850 8
tractare 142 1 | 804 2 | 810 8

tractari 632 9 | 663 10
tractas 148 4
tractata 832 10 | 886 3
tractavit 199 5 | 438 5 | 680 6
tractent 850 8
tractet 813 10
tractus, *subst.* 369 1 | 793 9
tradam 100 2
trade 689 9
tradere 573 12 | 596 2 | 770 3
tradet 687 3
tradi 350 5
tradidit 164 5
tradimus 815 6
tradit 888 15
traditum 554 5
traducere 816 9
tragica 741 10
tragicæ 896 8
tragici 606 9
tragicis 664 9 | 879 12
tragico 892 3 | 893 9
tragicum 845 1
tragicus 83 6
tragœdia 895 4
tragœdiæ 148 6
tragœdis 839 4
tragœdos 865 4
trahat 643 9 | 700 1
trahentes 251 6 | 436 9
trahenti 269 2
traheatis 719 3
traheret 62 4
traheretur 610 1
trahet 369 8
trahit 509 1 | 523 8 | 572 3 | 691 12 | 695 2
trahitur 848 6
trahunt 20 2 | 225 5 | 374 2 | 788 4
trajecto 641 9
tramite 643 5
tranquilla 618 5
tranquillet 817 1
trans 36 4 | 383 10 | 593 1 | 757 1 | 777 12
trans mare 779 2
transcurrere 632 6
transfer 116 3
transfuga 311 9
transiliat 76 4
transiliunt 18 7
transire 758 4
transit mare 903 4
translatos 479 1
transmutat 357 9
transnanto 614 4
transverſa 512 1
transvolat 413 7 | 527 8
traxerim 475 4
traxit 891 13
Trebat 613 4 | 620 4
Treboni 554 20
trecenis 205 4
trecentæ 266 2 1
trecentis 867 5
trecentos 557 9 | 589 4
tremenda 387 3
tremendæ 367 7
tremendis 416 7
tremendo 69 1
trementes 347 3 | 465 8
trementi 327 7 | 443 1
tremis 708 2
tremit 93 2
tremor 797 12
tremulo 413 3
trepidant 406 5
trepidare 160 5 | 702 7
trepidat 230 4 | 356 2 | 773 6
trepidant 166 5
trepides 191 4
trepidet 191 45 | 346 8
trepidis in rebus 246 1
trepidum 823 1
tres 321 4 | 680 8
tria 559 2 | 574 4
tribuens 600 3
tribuit 47 2
tribulis 785 8
tribunal 809 4
tribuno 443 6 | 574 9
tribunum 572 5
tribus à tres 320 7 | 551 12 | 579 3 | 634 1 | 704 3 | 794 9 | 899 6
tribus 842 3
tributim 619 4
t icenis, v. trecenis
triceſima 598 2
triens 901 10
triformi 105 2
triformis 328 7
trilibrem 626 1
trilingui 234 2 | 296 6
trima 295 5
trimetris 894 12 | 895 7
trimus 662 1
tripes 531 6
triplex 16 7 | 660 3
tripodas 394 3
triquetra 698 9
triremi 243 7
triremis 783 4
triſte 199 6 | 592 5 | 594 1 | 914 7
triſtem 642 5 | 653 7 | 788 3 | 816 1
triſtes 17 4 | 32 5 | 68 4 | 309 3 | 336 7 | 538 2 | 569 3 | 588 1 | 836 1
triſti 206 1 | 256 3 | 601 3 | 615 5 | 646 4
triſtia 70 6 | 862 6 | 861 2 | 878 8 | 884 4
triſtis 465 10 | 494 4 | 798 12 | 882 10
triſtitiam 31 6 | 100 1
trita 733 7
tritæ 822 1
tritum 538 6
triverit 530 2
trivici 566 7
trivio 597 4 | 800 12 | 801 4 | 894 5
trium 161 1
triumphales 4 8, 6
triumphatis 254 4
triumphe 370 13, 14 | 463 1, 3
triumpho 55 8 | 142 6 | 150 1 | 164 1 | 240 2
triumphos 13 9 | 130 4
triumphus 381 2
triumvirabilis 442 5
Troas 388 2
trochi 905 10
trocho 338 6
Troja 655 4
Trojæ 36 6 | 44 2 | 136 1, 2 | 386 5 | 684 1 | 737 5 | 885 2
Trojam 424 2 | 500 3
Trojana 108 4
Trojani 735 1
Trojanum bellum 885 8
Trojaco 253 3
troico 27 7
troilon 186 4
trophæa 186 7
truces 444 4 | 823 2
trucl 16 8 | 431 1
trucidas 782 5
trucider 889 3
truculentior 535 7
trudit 433 9 | 750 3
truditur 226 7
trulla 651 5

truncis 231 2 | 263 7
truncus 222 8 | 585 5
trutina 536 16 | 838 4
tuam rem 901 11
tuas 17 4 | 63 5 | 202 7 | 415 7
tubæ 6 10 | 890 12
tubas 574 5
tuberibus 536 17
tuentur 78 1
tuere 497 8
tueri 554 6 | 815 7
tui 32 4 | 339 5 | 374 10
tuis 219 3 | 282 6 | 293 5 | 333 2 | 353 4 | 388 6 | 466 5 | 489 9
tuleris 830 1 | 897 3
tulerunt 853 8
tuli 794 4
tuliſſet 633 4
tuliſti 813 12
tulit 54 1 | 177 4 | 280 9 | 361 6 | 690 3 | 761 1 | 847 3 | 859 5 | 891 15 | 903 2 | 909 9
Tulli 570 8 | 572 4 | 578 4
Tullo 216 6
Tullos 392 11
tum 211 1, 5 | 370 9 | 526 8 | 557 8 | 668 4 | 688 7
tumes 727 8
tumet 57 4
tumidas 373 4
tumidi 758 6
tumidis 690 15
tumidis velis 870 2
tumido 880 5
tumidum 657 6
tumidus 254 9 | 582 6
tumultu 69 2 | 346 8 | 380 7 | 657 1
tumultum 305 6 | 633 4
tumultuoſum 242 2
tumultus 215 5 | 358 6 | 444 3 | 638 3 | 820 8
tun 650 4
tune 709 6
tunc 57 5 | 358 5 | 489 3 | 494 5 | 573 11 | 881 2
tundet 910 15
tundit 492 3
tunica 27 6 | 529 9
tunicæ 733 7
tunicato 765 6
tunicis 519 9 | 812 3
tuo 97 7 | 416 4 | 426 2 | 440 3 | 491 6 | 494 3 | 524 13 | 656 6
tuorum 585 4
tuos 402 7 | 417 18 | 650 5
turba 4 2 | 240 8 | 337 7 | 452 5 | 543 1 | 547 3 | 609 6 | 610 4 | 659 2 | 690 11 | 695 4 | 716 2
turbæ 514 10
turbam 45 1 | 522 2 | 556 2 | 910 4
turbaret 447 8
turbatam 512 7
turbidum 240 5
turbidus 250 4
turbine 547 9
turbinem 488 2
turbonis 668 10
turdis 433 12 | 631 8
turdo 795 4
turdos 565 8
turdus 683 7
turget 875 5
turgida 190 11 | 302 4
turgidi 409 4
turgidum 18 2
turgidus 604 6
turinus 715 5
turius 617 11
turmæ 164 3 | 499 9 | 848 5
turmam 262 3
turmas 217 2 | 262 7 | 417 3
turpant 413 10
turparunt 58 5
turpaverat 564 6
turpe 176 2 | 348 7 | 462 5 | 539 3 | 753 3 | 750 8 | 837 9 | 910 2
turpem 121 3 | 728 3 | 799 8 | 846 2
turpes 237 6
turpi 126 1 | 527 2 | 552 11 | 576 11 | 708 4 | 710 9 | 895 10
turpia 525 9 | 534 5
turpior 181 4
turpis 268 1 | 349 9 | 445 9 | 618 3 | 707 10 | 738 2 | 891 11
turpiſſime 498 8
turpiter 744 6 | 873 3 | 898 2
turpium 139 8
turres 22 2 | 289 7 | 587 3 | 742 4
turribus 494 1
turris 309 1
Tuſci 628 1 | 659 2
Tuſcia 381 4
Tuſco 284 4
Tuſculi 429 1
Tuſcum mare 850 1
tuſſiet 691 9
tuſſis 594 4
tuti 248 3 | 508 11 | 795 5
tutæ 650 13
tutela 222 4 | 390 3 | 418 10 | 658 3 | 734 1
tuter 725 7
tuteris 846 6
tutetur 815 9 | 827 2
tutior 522 6
tutis 104 5
tuto 259 8 | 628 2
tutor 432 11
tutum 72 1 | 158 3 | 309 7 | 358 6
tutus 189 2 | 384 3 | 615 4 | 617 4 | 628 2 | 702 10 | 895 14
tutus nimium 875 6
Tyberi, v. Tiberi, &c.
Tybur 171 3 | 260 2 | 353 6 | 373 6 | 763 11 | 769 3
Tybure 769 3 | 856 3
Tyburis 32 2 | 75 2 | 369 5
Tyburte 578 5
Tyburtia 679 5
Tydeiden 27 9
Tydeides 65 19
tympana 78 2
tympano 308 2
Tyndari 72 6
Tyndaridæ 398 2
Tyndaridarum 513 15
Typhæus 263 5
Tyranni 131 8 | 246 3 | 250 2 | 740 13
Tyrannos 202 2
Tyrannus 221 5 | 315 1
Tyrias 681 1
Tyriæ 358 3
Tyrils 471 2
Tyrius 753 11
Tyronum, v. tiranum
Tyrrhena 353 1 | 868 6
Tyrrhenum 47 4 | 333 2 | 420 7
Tyrrhenus 293 1
Tyrtæus 908 5

V.

VAcas 862 8
vacat 317 9
vaccæ 218 2 | 371 3
vacua 764 5
vacuam 24 2 | 418 3 | 862 7
vacuas 798 3 | 861 9
vacui 27 12 | 112 1
vacuis 673 4
vacuæ 775 5
vacuo 635 6 | 865 5
vacuum 19 6 | 78 4 | 341 2 | 421 5 | 616 9 | 639 4 | 687 2 | 763 11
vada 18 7
vadato 595 1
vade 586 2
vadere 588 9
vadet 805 7
vadibus 507 1
vadis 482 12
væ 57 3
vafer 282 8 | 542 3 | 641 1 | 677 9 | 684 7
vafri 636 8
vaga 128 4 | 346 7 | 566 1 | 588 7 | 709 5 | 882 10
vagæ 110 2
vagantem 306 1
vaganti 421 1
vagas 334 2 | 375 5
vagentur 782 1
vager 89 13
vagina 617 3
vagis 355 4
vago 303 3 | 908 1
vagor 89 7 | 580 4
vagos 680 4
vagus 10 8 | 250 8 | 794 2 | 882 3 | 891 13
vala 791 1
validus 770 6 | 901 3
vale 691 2 | 759 2 | 786 2
valeant 876 3
valeas 702 9 | 813 7
valeas bene 630 8
valeat 512 3 | 710 5 | 740 4 | 769 4 | 847 6
valeat non levius 709 9
valent 449 4 | 451 7 | 507 4
valentem 760 1 | 797 10
valentium 241 4 | 487 4
valeo 595 4
valere 468 5
valeri 571 1
valet 129 2 | 167 1 | 393 11 | 617 12 | 743 8 | 757 2 | 899 11
valetudo 632 12 | 747 4
valgi 185 2
valgius 611 4
valido 121 1
validus 263 5 | 632 11 | 686 4 | 768 7 | 777 11 | 784 4
valle 73 5 | 244 7 | 432 3 | 796 6
valles 72 7
vallis 65 11
vallo 526 7
vallum 462 3
valuarum 702 5
valuerunt 480 1
valuit 914 9
vana 348 9 | 848 3
vanæ 96 1 | 336 10 | 873 7
vanis rerum 624 5
vano 92 3
vapor 439 5
vapores 816 5
vaporet 796 7
vappa 558 4
vappæ 518 4
vappam 514 2 | 651 5
vare 75 1 | 450 9
varia 700 12
variæ 590 6 | 630 8
variate 875 7
varias 773 7 | 873 2
variis 50 11 | 78 1 | 643 7
vario 25 1 | 877 3
vario 860 5
varios 680 10
varium 643 12
varium 593 6
varius 168 2
Varrus 501 4 | 567 8 | 575 1 | 605 7 | 611 3 | 715 6 | 719 11 | 854 1
Varrone 606 2
varum 535 3
vas 535 12 | 740 9
vasa 709 3
vastata 380 7
vasto 417 10
vate 402 3 | 486 14 | 683 3
vatem 843 1
vates 118 2 | 235 3 | 321 4 | 761 1
vati 490 15
vatibus 7 4 | 851 4 | 862 7 | 908 3
Vaticani 84 5
vatis 173 7 | 391 4 | 841 1 | 854 3
vatum 374 4 | 397 7 | 830 3 | 861 8 | 863 4 | 875 2
uber 514 8
ubera 434 11 | 486 6
ubere 377 2
uberes 231 1 | 421 2
ubi 90 5 | 171 1 | 172 4, 7 | 470 6 | 536 4, 5 | 555 2 | 565 7
ubivis 550 14
uda, *sing.* 856 8
uda, *plur.* 31 1 | 32 3
udam 248 1
udo 122 2 | 167 7 | 179 1 | 466 9
udos 566 9
udum 353 6
ve 50 2 | 93 4 | 368 2 *bis* | 370 1 | 402 6 | 523 12 | 894 10 | 905 *bis*, &c.
vecors 689 7
vectabor 494 5
vectari 475 5
vectes 342 7
vectigalia 313 4 | 633 11
vegetus 632 5
vehas 510 5
vehemens 858 3 | 864 7
vehemente 784 5
vehet 774 13
veia 446 7
Veianus 724 4
Veientanum 651 4
Veientis 867 8
vela 190 11 | 649 1
vela dare 127 4 | 421 1
velabro 659 3
velat 805 4
velata 133 3
velatum 524 8
velet 890 11
veliæ 791 1
velim 313 2 | 563 6 | 611 3 | 768 8 | 831 9 | 875 14
velimus 903 6
velina 757 2
velint 256 2 | 286 2 | 589 6

velis, *nom.* 870 2
velis, *verb.* 197 7 | 513 4 | 524 12 | 540 8 | 596 9 | 724 3 | 751 6 | 821 12
velit 529 1 | 553 11 | 654 8 | 687 6 | 688 2 | 798 4 | 803 4 | 856 2 | 873 2
velle 566 4 | 597 12
vellem 534 7 | 626 8 | 642 6 | 777 4
vellere 512 11 | 471 2 | 773 10
vellere 597 8
velles 545 7 | 556 2 | 767 8
vellet 522 10 | 697 7 | 907 8
vellicet 611 1
vello 832 10
velunt 542 6
veloces 416 6
veloci 350 3 | 687 7
velocius 493 3
velox 71 3 | 340 2 | 411 8 | 622 6 | 814 6
velox animus sine corpore 781 5
veluti 352 2 | 556 1 | 616 5 | 648 4 | 701 20 | 811 6 | 852 10 | 913 7
vena 226 2
venâ divire 909 5
venabula 758 3
venæ 651 14
venafranæ 679 4
venafranos 273 6
venafri 718 3
venafro 172 6
venale 215 3 | 525 8
venalem 304 2
venales 510 4 | 857 1
venari 338 5 | 812 10
venas 521 3 | 793 7
venaticus 741 4
venator 6 1 | 140 10 | 527 5
vendas 667 8 | 777 12
vendentem 765 6 | 855 9
vendere 801 5 | 856 2
venderet 666 1
vendibilis 867 6
vendit 712 4 | 836 10
veneat 624 5
veneficæ 450 7
venefici 492 6
venemur 758 2
venena 199 3 | 449 4 | 451 7 | 584 3
venenat 789 9
venenatis 88 7
veneni 438 2
venenis 105 1 | 490 6 | 588 5
veneno 650 7 | 850 6
venenorum 445 12
venentur 732 1
venenum 142 2 | 581 8 | 617 10
venerabilior 683 11
venerandi 815 1
venerantur 420 4 | 863 9
venerat 635 5
venerata 636 1
veneratur 501 1 | 855 3
venere 509 10
venere 538 2 | 554 1 | 664 1 | 659 4
Venerem 123 4 | 167 4 | 302 5 | 528 9 | 540 5 | 858 14
Veneri 126 2 | 292 4
Veneris 64 2 | 317 4 | 342 5 | 388 8 | 404 1 | 406 9 | 424 3 | 501 2 | 689 13 | 901 2
Venerit 744 2
Veneror 692 8
Veni 348 5 | 411 8 | 575 2 | 793 5
Venia 553 5 | 895 15
Veniâ caret 903 14
Veniæ 846 5 | 895 15
Veniam, *nom.* 537 2 | 749 6 | 760 3 | 837 3 | 874 1
Veniam dies 671 3
Veniant 590 2 | 659 4
Venias 12 1 | 687 2
Veniat 765 2
Veniens 269 3 | 796 6
Venientes anni 888 8
Venies 765 12
Veniet 82 2 | 404 2 | 555 12
Venimus 831 6
Venire 528 12 | 706 7
Veniret 857 12 | 895 3
Venis, *nom.* 156 7 | 673 4
Venis, *verb.* 597 7
Venisse 584 1
Venisset 765 9
Venit, *præs.* 506 7 | 777 1
Venit, *prater.* 598 7 | 636 5 | 689 12 | 908 2
Veniunt 485 15
Venor 821 14
Venter 491 9 | 520 3
Venti 52 1 | 376 5
Venti secundi 839 8
Ventis 23 7 | 61 6 | 100 5 | 189 5 | 292 2 | 355 4 | 464 4 | 468 13 | 481 7 | 490 5
Vento 98 3 | 190 10 | 324 1
Ventorum 16 1
Ventos 39 3 | 50 6 | 63 2 | 71 6
Ventosæ 721 14
Ventoso 847 3
Ventosum 262 6
Ventosus 769 3
Ventre 581 4 | 706 12
Ventrem 435 7 | 713 6
Ventres 794 10
Ventres 711 18
Ventri 557 4 | 780 5 | 798 6
Ventum 92 6 | 594 7
Venturam est 538 12 | 696 2 | 765 13
Ventura 815 11
Venturam 852 1
Venturus 559 4 | 743 5
Venucula 679 6
Venus 20 5 | 58 10 | 76 3 | 80 7 | 104 1 | 115 2 | 126 5 | 179 3 | 182 6 | 290 8 | 298 12 | 309 6 | 327 9 | 350 7 | 362 1 | 755 7 | 812 1 | 867
Venus, *id est*, pulcritudo 416 4
Venusinæ 111 2
Venusinus 616 7
Vepres 796 9
Ver 172 7 | 392 5
Vera 270 6 | 604 3 | 800 8 | 811 8
Veraces 498 8
Veræ 726 3 | 866 4
Veras 900 12
Verax 552 3
Verba 365 8 | 361 3 | 398 9 | 477 4 | 539 6 | 603 10 | 615 3, 12 | 664 7 | 725 8 | 727 6 | 741 7 | 754 1 | 804 6 | 810 1 | 866 3 | 876 14 | 881 5 | 900 5
Verba dare 532 10
Verba fecit 650 5
Verba movere loco 863 15
Verbenas 81 4

verbenis 406 1
verberi 299 3 | 341 5
verberibit 481 6
verberatur 282 5
verbere 347 4
verberes 465 3
verbi 642 11
verbis 305 4 | 451 4 | 524 5 | 548 10 | 549 3 | 601 2 | 602 3 | 653 11 | 706 15 | 876 8
verbo 763 4
verborum 877 9
verbum verbo reddere 883 8
verbum 515 7 | 549 6 | 814 13 | 856 8 | 876 9 | 911 12
vere primo 281 4
vere 305 5 | 553 3 | 570 7 | 775 15 | 810 6
vereare 642 9
verecundiùm 102 3 | 763 3
verecundus 489 7 | 891 5
vereor 529 4 | 541 5 | 797 8
vergit 905 8
veri 109 1 | 642 2, 12
veris à ver 92 5 | 383 6 | 409 1
veris, *adject.* 444 6 | 657 1 | 668 5 | 808 3 | 886 4 | 902 3
veritas 95 2
veriti 719 5
veritus 774 12
verna 856 6
vernaliter 702 1
vernas, *id eſt*, ſervos 436 10 | 699 5
verni 376 3 | 899 8
vernis 192 4
vero 629 4 | 774 2 | 911 2
vero 910 7 | 914 11
verus 140 6
Verris, *vert.* 660 1
Verris, *nom.* 329 3
Verritur 4 5
Verrucis 537 1
Verſa 260 5
Verſant 588 5
Verſare 280 2
Verſat 565 8 | 710 12
Verſate 876 1 | 890 2 *bis*
Verſatur 162 2
Verſetur 865 2
Verſet 661 5
verſeur 536 4
verſibus 619 3 | 821 7 | 843 5 | 852 8 | 855 6 | 878 10 | 879 12 | 896 6 | 908 6
verſiculis 527 9
verſiculos 467 2 | 604 2 | 608 4
verſis 81 1
verſo 353 2
verſu 567 2 | 610 1 | 615 5 | 687 6
verſum 548 3 | 549 3 | 851 9
verſus, *id eſt*, carminis 496 1 | 545 4, 6 | 547 11 | 593 7 | 599 2 | 603 5 | 607 1 | 608 7 | 613 4 | 614 2 | 725 4 | 836 9 | 840 3 | 841 2 | 859 10 | 860 4 | 893 4 | 895 8 | 910 12
verſus facit 712 11
verſus fingere 906 2
verſus inopes rerum 901 4
verſus inertes 911 14 | duros *ibid.*
verſus ſublimes 913 6
vertat 610 3
vertas in riſum 785 3
vertat 435 6 | 442 3
vertatur 889 5
vertent 631 4
verterat 795 2
vertere 130 4 | 341 5 | 716 14 | 843 6 | 911 11
vertere feria ludo 892 9
verteret 576 12
verterit 404 5
verterunt 462 7
verti 843 8
vertice 7 5 | 406 6 | 586 4
verticem 78 4 | 311 5
verticibus 333 4
vertis 454 1
vertit 252 1 | 466 3 | 508 8
vertite 548 10 | 856 4
vertumnis 704 8
vertumnum 824 8
veſani 354 11
veſania 653 8
veſanum 914 4
veſcatur 649 9
veſcere 761 5
veſceris 624 7
veſci 761 4
veſcimur 206 3
veſcor 699 5
veſtes 591 5
veſpero 185 7 | 322 8
veſperna 547 8
veſpertinum 578 10
veſpertinus 485 7 | 672 5 | 753 13
veſtæ 10 6 | 288 5 | 394 7 | 864 1
veſtam 11 8
veſte 133 5 | 518 8 | 520 4 | 526 6 | 701 10
veſtes 682 2 | 868 7
veſtem 74 7 | 576 5 | 657 8 | 891 13
veſtet 259 12 *bis* | 709 11
veſtibus 400 6
veſtigia 701 15 | 731 5 | 820 9 | 845 2 | 851 8 | 898 4
veſtimenta 248 8 | 812 2
veſtiret 513 12
veſtis 649 13 | 701 16 | 811 1
veſtit 841 2
veſtiunt 218 5
veſtra 88 4
veſtri 820 8
veſtris 260 4 | 875 16
veſtrum 499 8 | 694 2 | 745 7
vetabar 534 12
vetabo 248 4
vetant 493 11
vetantes 829 9
vetas 654 8
vetat 22 3 | 27 3 | 397 8 | 475 6 | 508 5 | 586 5 | 608 2
veterem 566 1 | 641 8 | 709 7
veteres 39 5 | 422 3 | 644 3 | 832 1, 5, 7 | 835 5
veteri 680 7
veteris 5 6 | 195 5 | 629 10 | 649 10
veterno 769 1
veterum 212 2 | 698 12 | 711 7 | 829 9
vetes 852 3
vetet 348 6 | 884 1
vetita 338 7
vetitum 18 9
veto 514 2
vetula 604 2 | 853 1
vetulæ 415 2
vetulam 308 8

vetuli 772 1
vetus 63 6 | 288 [illegible] | 458 3 [illegible] | 832 3 | 883 [illegible]
vetas ætas 827 9
vetus gonicedia 892
vetuſtas 864 3
vetuſtis 1348
vetuſto 314 1
vexant 184 3
vexare 417 8 | 588 1
vexas 453 1
vexat 710 8 | 743 [illegible]
vexata 401 2
vexere 251 5
vexet 245 4 | 583 6 | 816 10
vexiſſe 896 9
vexit 337 6
vi 867 14
via 198 [illegible] | 247 6 | 568 3 | 578 5 | 754 6 | 791 2 | 805 5 | 810 9 | 888 [illegible]
via ſacra 456 6 | 591 7
via vitæ 901 7
viæ 569 4
viam 337 5 | 444 1 | 701 6 | 741 4
viarum 171 5 | 777 2
vias 195 7
viatica 807 3
viator 260 11 | 558 4, 5 | 567 5 | 584 5
Vibidius 715 7 | 716 9 | 717 5 | 720 11
Vicarius 334 8 | 709 10
Vicatim 452 5
Vice 40 1 | 416 8 | 473 5 | 490 13 | 899 10
Vicem 451 8 | 601 4
Vices 112 1 | 354 5 | 391 7 | 879 9
Vici 659 2 | 868 3
Vicinæ 356 9
Vicinia 691 8 | 769 7 | 808 8
Vicinos 633 8
Vicinum 447 10 | 554 14
Vicinus 283 10 | 635 7 | 892 2 | 700 3 | 865 7
Vicis 773 5 | 825 10
Viciſſim 479 2 | 874 1
Vicos 592 12
Victa 348 4
Victos 420 6
Victi 490 14
Victima 161 9 | 331 5 | 451 10
Victimas 223 3
Victis 187 2
Victor 26 1 | 304 8 | 386 5 | 403 [illegible] | 417 12 | 481 5 | 774 10 | 785 5 | 891 6
Victore 164 4 | 460 [illegible] | 865 8
Victorem 373 2 | 382 5 | 844 6 | 879 7
Victoria 506 7 | 814 [illegible]
Victorum à Victor 252 3 | 466 2
Victrices 256 4 | 578 5
Victricis 744 9
Victrix 778 10
Victu 629 1, 3 | 907 [illegible]
Victum 807 [illegible]
Victurus 581 6
Victus, *nom.* à vivo 513 13 | 630 7 | 747 5
Victus, *partic.* à vinco 301 2 | 388 8 | 464 1
Vicum 855 9
Vicus 777 4 | 792 [illegible]
Videamus 546 5
Videar 613 1
Videas 551 12 | 635 1
Videatur 535 7 | 649 15
Videbor 775 2
Videndis 853 4
Videntis 524 5
Videntur 860 4
Video 626 3 | 788 9 | 909 6
Videor 151 1 | 258 5 | 552 7 | 655 2 | 668 1
Videre, *præterit.* 377 5
Videre, *infinit.* 436 7, 8 | 481 8 | 527 1
Videres 566 4 | 589 6 | 591 6 | 720 8
Videretur 647 9
Videri 371 9 | 413 1 | 529 1 | 800 9 | 836 6 | 838 3 | 865 1 | 904 5
Videris, *ſubjunct.* à video 372 2 | 404 6
Videris à videor 574 3 | 767 6 | 824 1
Vides 38 1 | 60 2 | 322 8 | 346 8 | 442 1 | 631 5 | 683 2 | 686 1 | 728 2 | 880 13
Videt 502 5 | 553 9 | 770 6 | 829 8 | 835 4 | 895 11
Videt ridetque 766 4
Videto 814 10
Videtur 552 4 | 668 4 | 726 7 | 833 2 | 870 9
Vidi 230 1 | 269 8 [illegible] | 388 9 | 653 6
Vidimus 10 3 | 240 6 | 742 9
Vidiſſe 681 9
Vidiſſes 376 9
Vidit 18 2 | 233 5 | 347 22 | 377 4 | 753 6 | 885 3 8
Viduantur 185 5
Viduas 285 4 | 732 [illegible]
Viduas arbores 285 4
Viduus 43 5
Vietis 470 7
Vigent 536 5 | 877 10
Viget 50 14
Vigil 739 6
Vigila 631 13
Vigilabat 532 4
Vigilans 548 6 | 691 2
Vigilare 512 6 | 839 10
Vigiles 287 2
Vigilet 649 7
Vigilum 309 2
Viginti 567 1
Vigor 376 1
Vigui 289 4, 8
Vile 83 1
Vilem 509 10 | 623 1 | 883 7 | 892 3
Viles 674 1 | 832 2
Vili 857 1
Vilia 765 6 | 795 6
Vilia rerum 804 11
Vilibus 610 6 | 627 5 | 680 8
Vilior 683 5
Vilis 342 3 | 579 5 | 783 2 | 294 9
Viliſſima 567 3
Vilius 729 2
Villa 161 3 | 429 1 | 563 3 | 566 8
Villæ 329 1
Villice 786 3
Villicus 788 2 | 867 1
Villis 699 8 | 795 9
Villius 524 1
Villula 562 1 | 639 4
Vim 69 6 | 264 10 | 305 7 | 351 4 | 379 4 | 656 4 | 740 16 | 897 6
Vin' tu 598 2
Vina 47 4 | 76 2 | 119 7 | 160 6 | 278 4 | 317 5 |

585 5 | 411 2 | 435 1 | 464 8 | 473 2 | 577 3, 5, 10 | 714 10 | 748 4 | 793 3 | 818 5
Vina languidiora, *id eſt*, matura 326 7
Vina fervida 717 3
Vinaria 717 4
Vincam 529 15
Vincant 650 2
Vincas 478 12
Vincat 137 4 | 574 5 | 746 3
Vincentem 879 5
Vincentibus 515 1
Vincere 469 8 | 700 23 | 834 3
Vincent 540 11
Vinci 381 12 | 596 10
Vincere 365 4
Vincit 618 10 | 689 6
Vincla 461 3 | 494 3 | 765 8
Vincor 489 13
Vincta 406 1 | 890 11
Vincti 840 4
Vinctum 407 8
Vinctus 706 5 | 742 3 | 825 5
Vincula 393 12 | 591 6 | 645 3 | 710 2
Vincunt 337 1
Vindelici 337 6 | 416 3
Vindemiator 584 1
Vindex 403 1
Vindice 389 9
Vindicem 386 4
Vindicta 709 7
Vines 484 10 | 676 5
Vinem 242 5
Vinera 766 10 | 851 7
Vini 22 6 | 231 1 | 512 4 | 638 2 | 818 6
Vinidius 513 10
Vinni 784 2
Vino 33 3 | 102 5 | 299 2 | 474 8 | 636 2 | 712 8 | 718 5 | 812 8 | 843 3 | 891 7 | 909 10
Vinoſa 785 8
Vinoſus 747 10 | 818 6
Vinum 629 6 | 678 3 | 788 11
Viniſſe 32 4
Viola 293 3
Violare 650 15
Violaria 221 1
Violas 850 6
Violavit 656 6
Violens 360 7 | 774 10
Violenta 617 1
Violenter 10 4
Violentior 221 4
Viperino 36 1 | 232 3
Viperinus 438 3
Viperis 259 8 | 445 5 | 485 8
Vir 228 3 | 240 4 | 293 4 | 310 6 | 528 10 | 529 4 | 533 8 | 807 1
Vir bonus 720 7 | 761 12 | 799 3 | 800 5 | 801 9
Vir bonus & prudens 798 9 | 911 14
Virent 472 6
Virentes 167 5
Virentem 851 5
Virenti 40 1 | 90 1
Virentis 413 4 | 882 1
Vires 264 11 | 327 6 | 368 6 | 422 5 | 458 2 | 614 8 | 811 2 | 851 13
Vires ſumere 815 13
Virga 44 5 | 96 2
Virgili 95 5 | 410 7
Virgilio 606 1 | 877 3
Virgilium 16 4
Virgilius 561 4 | 563 1 | 575 1 | 611 3 | 854 1
Virgine 164 2 | 360 6
Virginea 265 4
Virgines 11 7 | 22 8 | 85 4 | 183 10 | 307 9 | 496 2
Virginibus 196 7 | 239 3 | 364 10
Virginis 309 5
Virginum 27 10 | 113 5 | 296 12 | 305 1 | 348 6 | 390 1
Virgis 708 3
Virgo 51 4 | 246 4 | 277 6 | 297 9 | 384 4 | 711 8
Viri, *ſing.* 335 6 | 434 9 | 478 2
Viri, *plur.* 33 3 | 711 6
Viribus 479 4 | 540 6 | 601 5 | 785 4 | 813 8 | 870 4 | 876 1
Virides 72 4 | 92 6 | 525 4 | 718 9
Viridi 5 8 | 21 4 | 172 5 | 341 9 | 398 4
Viridis 87 1
Virida 890 2
Virilem 271 5
Viriles 888 10
Virili 518 8
Virilia arma 813 9
Virilis 37 1 | 466 7 | 887 14
Viriliter 806 7
Viris 63 7 | 602 1 | 856 4 | 813 6
Viritim 838 8
Viro 93 6 | 240 4 | 291 2 | 298 8 | 814 10
Virorum 140 1 | 223 3 | 241 8 | 544 4 | 854 3
Viros 427 6 | 570 9
Virtus 158 1 | 176 1 | 247 1, 5 | 270 6 | 326 2 | 335 6 | 379 2 | 387 6 | 402 5 | 463 6 | 480 3 | 484 5 | 501 10 | 534 8 | 583 5 | 595 9 | 600 6 | 619 7 | 621 3 | 648 1 | 683 5 | 685 3 | 711 9 | 737 3 | 754 10 | 806 10 | 809 8, 9 | 852 6 | 876 4 | 900 2
Virtus eſt vitium fugere 728 1
Virtus repulſæ neſcia, &c. 247 1
Virtus poſt nummos 729 4
Virtute 357 13 | 423 10 | 478 1 | 521 2 | 639 7 | 648 4 | 699 11 | 781 3 | 847 9 | 870 4 | 898 7 | 904 12
Virtutem 336 5 | 753 9 | 754 11 | 816 12 | 820 8 | 832 12
Virtutes 415 8 | 535 11 | 841 1
Virtuti 619 5
Virtutibus 729 2 | 811 7 | 826 4
Virtutis 337 5 | 576 10 | 726 3 | 801 3
Virtutis amore 799 15
Virum 49 1 | 246 10 | 249 4 | 255 2 | 295 3 | 335 3 | 397 8 | 885 2
Virus 844 8
Vis, *nom.* 200 4 | 220 2 | 264 9 | 395 3 | 405 6 | 422 9 | 452 2 | 454 4 | 457 1 | 648 9
Vis, *verb.* 413 1 | 470 11 | 490 11 | 574 6 | 546 3

Vis tu 701 5
Visa 6 2 | 551 10 | 776 1
Visam 236 7 | 269 12 | 261 2
Viscorum 611 5
Viscum 593 5
Viscus 515 5
Viselli 514 3
Visendus 207 4 | 860 12
Visentur 210 3
Visere 9 4 | 141 5 | 255 6 | 415 3 | 497 6 | 592 16
Vises 747 9
Visit 552 11
Visu mirabile 862 4
Visum 65 12 | 126 2
Visuros 895 14
Visus 604 3 | 765 15 | 863 2
Vita 395 8 | 427 2 | 493 5 | 575 10 | 581 5 | 597 5 | 616 6 | 640 2 | 702 8 | 713 5 | 731 11 | 774 6
Vitabis 64 4 | 73 6
Vitabit 360 4 | 805 10
Vitæ 22 3 | 31 6 | 88 5 | 515 4 | 536 4 | 618 8 | 682 2 | 694 2 | 698 13 | 733 10 | 767 10 | 805 5 | 813 7 | 865 6 | 866 4 | 900 11 | 902 5 | 908 7
Vitale 703 4
Vitalis 618 9
Vitam 249 1 | 270 14 | 511 3 | 554 6 | 708 12 | 777 10 | 817 11
Vitanda 640 1
Vitant 519 8
Vitantis 676 3
Vitare 865 10
Vitas 92 1 | 712 7
Vitat 36 2 | 431 3 | 893 3 | 899 4
Vitatu 554 3
Vitaveris 629 2
Vitavi 895 15
Vite 75 1 | 145 3
Vitellum 672 2
Vitellus 677 11
Vitem 119 5 | 885 4
Vitent 711 5
Vites, *nom.* 85 2 | 768 5
Vites, *verb.* 62 3 | 408 5
Vitet 199 8 | 594 6 | 743 12
Vitia 146 2 | 519 1 | 532 7 | 533 4 | 534 5
Vitiata 677 8
Vitiato 618 4
Vitiatum 633 2
Vitibus 796 3
Vitiis 13 7 | 348 7 | 533 2 | 536 12, 14 | 554 17 | 555 2, 11 | 575 11 | 632 2 | 703 6 | 705 5 | 811 5 | 820 5
Vitiis pinguem albumque 624 1
Vitio 11 3 | 524 13 | 576 12 | 657 6 | 668 7 | 692 7 | 718 8 | 809 5 | 870 7 | 906 4
Vitiorum 534 1 | 553 6 | 809 9
Vitiosa 217 1 | 732 8
Vitiosiorem 281 1
Vitiosum 712 2 | 758 8 | 857 8
Vitiosus 545 5
Viris 244 4 | 330 6
Vitis ubi, *al.* veris 92 5
Vitium, *gen. plural.* à Vitiis 431 5
Vitium 530 1 | 534 10 | 537 3 | 553 1 | 629 2 | 630 6 | 647 7 | 707 1 | 809 5 | 838 10 | 897 6
Vitium immane 680 3
Vitrea 658 7
Vitream 73 8
Vitreo 366 5
Vitro 78 5 | 302 1
Vltra 304 8
Vitula 356 1
Vituli 135 5 | 669 1
Vitulis 167 8
Vitulos 298 3
Vitulus 371 4
Vivacem 618 1
Vivacior 636 9
Vivæ 328 2
Vivam, *nom.* 672 7
Vivam, *verb.* 513 16 | 543 9 | 555 6 | 817 6
Vivaria 732 2
Vivas 346 5 | 651 13 | 759 1 | 867 7
Vivat 122 3 | 506 2 | 550 8 | 553 9 | 736 5 | 806 1
Vivax 137 6 | 878 4
Vive 691 12 | 701 9, 10 | 759 2
Vivendi 719 13 | 739 10
Viventem 787 7
Viventes 547 2
Viventi 550 7 | 690 1
bene vivere 779 4 | 795 8
Vivere 290 15 | 621 3 | 701 4 | 704 8 | 744 13 | 754 9 | 760 1 | 772 8 | 777 4, 8 | 818 2 | 875 14
Vivere nec recte, nec suaviter 768 4
Vivere recte 871 3
Viverem 553 8
Viveret 549 4 | 866 17
Vives 188 1 | 774 15 | 780 8
Vivet 155 4 | 684 11
Vividus 376 6
Vivimus 596 3
Vivis 780 8 | 797 6
Vivit 535 3 | 536 1 | 552 12 | 758 1 | 801 2 | 841 5
Vivite 536 3
Vivitis 745 6
Vivitur 215 8
Vivo, *nom.* 285 4 | 651 13
Vivo, *verb.* 575 16 | 578 8 | 772 4
Vivorum 605 5
Vivos 610 2
Vivum 81 3 | 902 11
Vivunt 334 3 | 400 3 | 615 11 | 701 7
Vix 60 6 | 105 2 | 140 4 | 519 3 | 558 11 | 624 8 | 704 6 | 719 12
Vixere 401 8
Vixeris 159 5
Vixi 342 1 | 357 1 | 551 7
Vixisse 515 3 | 519 5 | 570 10 | 620 2 | 778 8
Vixisset 738 3
Vixit 268 1 | 647 6 | 704 4 | 803 10
ulcera 798 1
ulceret 578 3 | 814 14
ulcerosum 98 6
ulla 181 1 | 208 6 | 701 7
ullam 841 4
ulli 648 11
ullius 812 7
ullum 95 3 | 718 7
ulmo 95 | 796 3
ulmos 211 1 | 766 10
ulnarum 442 2
ulta 410 2 | 439 3 | 449 5
ulti 722 2
ultima 136 1 | 225 1 | 549 10 | 583 4 | 802 3 | 800 4

INDEX

ultimæ 69 8
ultimam 47 2
ultimas 154 6
ultimi 237 2
ultimos 134 1
ultimum 174 1 | 427 9
ultor 13 4 | 822 2
ultorem 10 8
ultra 89 6 | 108 5 | 199 10 | 217 5 | 227 8 | 228 7 | 356 1 | 408 3 | 514 5 | 609 8 | 613 1 | 655 1 | 727 4 | 911 12
ultra quam 408 3
ultra quam ſatis eſt 753 9 | 766 8
ultrò 381 1 | 546 10 | 567 4 | 583 8 | 617 1 | 663 5 | 684 11 | 689 8 | 690 7 | 706 14 | 782 6 | 852 2 | 863 9
ultus 582 1
ulubris 779 5
ulvis 676 4
ululantem 588 11
Ulyſſei 26 6 | 486 1 | 489 2 | 658 8 | 763 6
Ulyſſem 655 10 | 656 6 | 757 4
Ulyſſes 691 2
Umber 676 2
Umbilicum 575 8
umbra 32 2 | 74 1 | 122 1 | 392 12 | 452 1 | 764 5 | 796 10 | 891 6
umbræ 202 1 | 590 5
umbram 160 3 | 868 11
umbras 280 5 | 355 1 | 557 1
umbras in cœna 715 7
umbreni 637 1
umbris 751 4
umbroſam 241 9
umbroſis 21 6 | 50 1
Umidius, v. Vinidius
uncia 901 10, 11
uncta 148 2 | 445 9 | 699 1 | 788 8
unctam 630 5
uncti 193 1 | 614 3
unctis 114 3 | 450 5 | 680 5 | 797 12 | 831 7
unctius 795 3
uncto 689 16
unctos 301 3
unctum 690 3 | 804 2 | 910 7
urctus 125 5
unctus 133 1
unda 52 3 | 171 2 | 177 4 | 206 2 | 236 1 | 260 7 | 791 4 | 868 2
undæ 222 1
undam 868 2
undas 347 12 | 380 4 | 416 15 | 482 7
unde nos 498 4 | 826 9
unde octoginta 649 12
undis 10 4 | 110 1 | 301 3 | 511 3 | 726 2 | 737 8 | 801 7
ungere 650 1
ungi 868 9
ungit 811 2
ungor 380 5
ungue 610 2 | 764 6
unguem 559 9 | 734 2 | 898 12
unguenta 160 6 | 179 1
unguentarius 659 2
unguentum 305 9 | 905 5
ungues 875 10 | 899 3
ungui 181 4 | 278 3 | 822 9
unguibus 27 11 | 232 8 | 452 1 | 539 4 | 588 13
ungulæ 481 6 | 514 12
uni, *dat.* 156 4 | 158 4 | 619 5 | 634 6 | 770 9 | 873 8
unicè 100 5
unicis 226 6
unico 304 5
unius 403 3 | 571 2
uno 73 7 | 181 3 | 192 4 | 476 7 | 523 3 | 524 1 | 647 8 | 689 14 | 734 4 | 829 4 | 832 4 | 840 2 | 866 17
unquam 181 2 | 221 2 | 439 5 | 440 1 | 456 10 | 513 12 | 523 6 | 532 5 | 565 4 | 577 13 | 596 5 | 602 3 | 787 10 | 801 2 | 812 7 | 894 6
unum 29 4 | 444 4 | 554 11 | 555 11 | 557 3 | 643 9 | 648 10 | 665 6, 7 | 668 1 | 833 10 *bis* | 841 2
unum & ſimplex 875 1
unum, *id eſt*, ſolum 698 8
unum quodque caput 869 2
unumquemque 898 8
unus 262 8 | 370 4 | 552 1 | 558 9 | 577 15 | 598 4 | 605 5 | 641 4 | 643 6 | 669 3 | 758 5 | 770 1
unus & alter 684 7 | 836 9 | 874 5
unus & idem 870 1
unxere 488 6
vocabit 482 8
vocabula 665 4 | 864 3 | 878 6
vocalem 50 3
vocamus 536 6
vocando 651 1
vocanti 124 6 | 284 7
vocantis 116 1
vocares 767 7 | 853 5
vocari 13 3 | 497 9 | 798 7
vocas 235 6 | 788 3
vocat 278 8 | 337 7 | 383 13 | 589 5 | 710 9 | 788 7 | 858 12 | 860 10 | 867 11
vocata 328 6 | 444 5 | 450 11 | 660 4
vocatis 653 4
vocatur 894 12
vocatus 229 3 *bis* | 706 3
vocaveris 403 9
voce 41 3 | 43 5 | 258 1 | 4 8 9 | 448 1 | 454 7 | 531 1 | 584 6 | 598 9 | 604 2 | 662 7
voce paternâ 904 8
vocem 94 4
vocem tollit 889 4
voces, *mim.* 283 9 | 511 8 | 539 6 | 581 1 | 727 6 | 737 9 | 810 1 | 849 8 | 891 14 | 900 12
voces reddere 887 6
voces, *verb.* 61 1
vocer 11 5 | 663 5 | 584 11
voci 551 2
vocibus 158 3 | 388 9 | 450 12 | 488 1 | 494 9
vocis 370 10
volam 802 2 | 869 7
Volanerius 705 1
volantem 140 7
volantes 215 7
volat 814 13
volate 484 6
volebat 812 1
volens 361 4
volent 880 11
volente 489 3
volentem 420 5

voles 67 2 | 490 11 | 494 1 | 747 10 | 804 2 | 910 11
volitant 384 5
volo 592 16
volubiles 365 12
volubilis 739 12
volucrem 128 3 | 365 10
volucres 586 4
volucris 222 5 | 352 2 | 414 3
volvens 677 11
volventis 356 8
volvere, *infin.* 52 2 | 187 2 | 390 10
voluerunt 703 6
volui 647 3 | 824 7
voluiſſe 647 4
voluit 196 2 | 647 6
volvitur 417 5
volumina 784 2 | 830 3
volumus 784 13
volunt 817 7 | 902 4
voluntas 103 7
voluptas 521 8 | 623 5 | 751 9 | 848 2 | 865 14
voluptas empta dolore 740 10
voluptates 740 10
voluptatis causâ 902 9
vomere 303 2 | 739 12
vomerem 436 8
voranus 590 3
vortices 185 2
vos ô 705 3 | 898 9
vos plaudite 887 3
vota 371 6 | 398 5 | 412 7 | 456 7
voti compos 878 12
votis 182 3 | 358 2 | 383 13 | 493 4 | 502 11 | 580 2 | 692 1 | 698 10
votiva 24 6 | 616 5 | 745 7
votivam 223 4
voto 565 2 | 740 11 | 789 12
votum 777 1
voveat 747 2
voveram 285 6
vox 577 7 | 907 2
uramur 486 3
urbana 789 11
urbanæ 771 2
urbani 601 5
urbano 891 11
urbanum 700 6
urbanus 532 4 | 609 4 | 701 3 | 794 1 | 820 4
urbe 268 7 | 287 5 | 497 5 | 507 2 | 552 12 | 561 1 | 617 8 | 635 7 | 693 7 | 787 7
urbem 8 4 | 29 4 | 276 4 | 467 10 | 481 8 | 493 1 | 500 1 | 507 1 | 573 7 | 591 3 | 592 12 | 600 2 | 701 5 | 706 2 | 788 2 | 891 6
urbes 131 6 | 235 5 | 262 6 | 380 2 | 381 6 | 420 6 | 423 1 | 737 6 | 861 5 | 878 1 | 885 3
urbi 355 6 | 464 3 | 798 5 | 841 6
urbibus 69 8 | 464 3 | 777 1
urbis 370 5 | 701 12 | 770 5 | 788 9 | 826 5
urbium 310 5 | 326 1 | 374 2
urbs 456 8
urceus 874 12
urenda 534 3
urendos 794 11
urens 490 4
urente 566 9
urere 467 6 | 597 11
urerer 388 6 | 456 4
ureris 476 5 | 799 10
uret 66 5 | 774 16 | 784 6
urge 690 14 | 694 5
urgendo 188 2
urgent 65 5
urgentur 402 2
urgere 680 4 | 911 3
urgeris 543 2
urges 185 6 | 227 4 | 488 13
urgetur 536 13
uri 282 7 | 708 3
urimur 27 12
urit 21 3 | 80 3, 5 | 528 4 | 736 8 | 828 11
urna 162 2 | 241 2 | 299 8 | 510 11 | 567 6 | 594 2
urnam 617 9 | 693 1
uror 58 4
urſis 259 9 | 794 9
urſum 848 1
urſus 485 7 | 914 8
urtica 780 8
uſitata 235 1
uſitatis 450 9
uſquam 199 4 | 509 4 | 616 3 | 706 4 | 762 3 | 853 5
uſque 520 1 | 530 7 | 592 14 | 593 2
uſque donec 887 2
uſque dum 546 9
uſque, *id eſt*, etiam 227 7 | 484 10 | 620 2 | 705 10
uſque qua 867 11
uſque, *id eſt*, ſemper 71 6 | 285 1 | 360 4 | 380 5 | 427 9 | 493 6 | 513 12 | 773 9 | 903 13
uſque ſuperque quam ſatis eſt 524 2
uſticæ 72 7
uſtis 461 2
uſto 466 3
uſu 255 3
uſum 102 1 | 191 4 | 512 3 | 634 13 | 637 2 | 789 12
uſus, *nom. ſubſt.* 244 3 | 255 3 | 539 5 | 700 1 | 781 4 | 838 8 | 864 6 | 866 19 | 868 1 | 878 6
uſus, *particip.* 552 11 | 595 10
ut *pro* quando 380 2 | 423 7 | 438 6
ut, *id eſt*, poſtquam 445 1 | 457 7 | 486 12 | 636 5 | 765 13 | 838 9
ut, i. quomodo 250 8, 9 | 262 2 | 292 2 | 442 3 | 743 8
ut, i. ô quam 341 1 | 442 9 | 436 6
ut, i. ſcilicet 492 4 | 493 1 | 698 4
ut, i. ſtatim ac 615 8
ut, i. tanquam 271 4 | 444 9 | 527 2 | 672 1 *bis*
ut *pro* quomodo, *vel* quantum 713 2 | 769 4
ut, i. ne non 618 8
ut aiunt 756 1 | 764 4 | 804 8 | 858 5
ut cuique eſt ætas 757 5
ut fit 857 4
ut libet 761 9 | 765 11
ut lubet 641 11
ut magis 560 1
ut magnum 545 6
ut mavis 546 10
ut melius 47 1 | 719 1
ut multo ſuavius 721 7

ut multum 546 2
ut ne 684 1
ut pote 547 2 | 568 1 | 671 7 | 891 4
ut ſæpe 525 11
ut ſi 719 6
utar 869 4
utare 653 1
utcunque 72 6 | 133 4 | 220 7 | 260 8 | 379 6 | 491 8
uter 546 5 | 648 8 | 654 1 | 684 11 | 707 6 | 793 9 *bis* | 833 6
uterne 634 7
utere 703 5 | 750 3 | 782 6
uteris 785 4 | 866 14
utero 328 5
uterque 156 3 | 550 7 | 559 5 | 563 6 | 583 12 | 611 5 | 653 10 | 701 14 | 787 9 | 790 3 | 860 12 | 862 9 | 880 7
utetur 629 11
uti, *adverb.* 65 11 | 308 2 | 385 9 | 444 9 | 451 1 | 547 9 | 548 4 | 709 10 | 758 10
uti, *verb.* 158 2 | 403 12 | 649 4 | 740 5 | 749 8 | 764 12 | 774 14 | 803 2 | 804 3, 4 | 822 8 | 888 3
uti, *conjunct.* 447 3 | 564 8 | 577 16 | 583 10 | 659 1 | 690 11 | 808 2
Uticam 825 5
utile 735 3 | 737 4 | 813 6 | 845 5 | 866 1 | 903 2
utilem 54 1
utili 403 5
utilis 797 3 *bis* | 841 6 | 891 2
utilitas 539 1
utiliter 801 6
utilium 856 11 | 887 12 | 892 1
utinam 135 1 | 171 4 | 349 7 | 385 11 | 611 5 | 633 3
utitur 509 4 | 537 5
utor 832 9
utra 793 10
utramque 220 4 | 805 8
utraque 602 3
utraſque 588 11
utrem 690 15
utrinque 598 10 | 839 9
utrique 643 6 | 651 1 | 753 3
utriſque 665 8
utrius 804 5
utriuſque 285 5
utro 833 6
utroque 583 5 | 670 15 | 814 8
utroque noſtrum 616 1
utrum, *nom.* 630 1 | 793 1
utrum, i. an 914 6
utrum, i. ſive 869 13
utrumne 427 3 | 662 1 | 699 10
utrumque 201 5 | 222 2 | 465 3 | 486 4 | 550 8 | 582 8 | 616 7 | 702 5 | 715 2 | 736 8 | 753 4 | 896 4
uva 788 10
uva penſilis 635 8
uvæ 167 10
uvam 85 1 | 432 10 | 679 7 | 718 8 | 867 3
uvida 24 6
uvidi 369 4 | 386 1
uvidus 232 6
uvis 173 3
Vulcano 566 2
Vulcanus 21 3 | 264 3
vulgares 248 1
vulgaria 626 6
vulgarit 248 5
vulgata 492 5
vulgatas 398 8
vulgavi 821 10
vulgi 550 12 | 577 12 | 825 3 | 849 4
vulgo, *nom.* 547 1 | 571 7 | 619 6 | 785 10
vulgum 644 1
vulgus 133 6 | 203 3 | 219 2 | 238 1 | 666 1 | 835 4
vulnera 614 11
vulnere 103 6
vulnus 468 14 | 866 9
ſub vulpe latentes animi 911 6
vulpecula 762 7
vulpes 344 3 | 654 7 | 731 2
vult 17 6 | 512 14 | 809 8 | 811 8 | 838 3 | 857 1 | 889 8 | 903 7
Vultei 767 6
Vulteium 764 10 | 765 5
vultis 103 3 | 507 6 | 521 8
vultu 141 6 | 169 4 | 192 5 | 296 7 | 403 7 | 707 3 | 819 5 | 855 5 | 869 3
vultum 166 3 | 271 6 | 580 3 | 681 9 | 691 6 | 778 4 | 839 3 | 853 3 | 881 5
Vulture monte 258 8
vultus 12 11 | 80 6 | 150 5 | 250 2 | 383 6 | 639 3
vultus, *plur.* 159 5 | 444 4 | 452 1 | 489 4 | 733 1 | 854 2 | 881 1
vulva 795 4
uxor 208 4 | 228 3 | 257 1 | 307 5 | 350 13 | 434 7 | 512 14 | 643 14 | 660 4 | 739 14
uxore 656 5
uxorem 549 1 | 650 7 | 658 2 | 755 5 | 865 8
uxores 72 3 | 347 1 | 521 5
uxoribus 523 6
uxorius 10 10

X.

Xanthia 163 1
Xantho 189 2

Z.

Zephyris 241 10 | 392 5 | 761 2
Zethi 812 12
zonâ 349 15
zonam, *id eſt*, loculos 858 15
zonis 117 1

FINIS.